II f 194
4

1900 9
C 62

VERSLAG

VAN DEN STAAT

DER

HOOGE-, MIDDELBARE EN LAGERE SCHOLEN

IN HET

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

OVER 1898—1899.

'S GRAVENHAGE.

1900.

GEDRUKT TER ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ

T 7395

VERSLAG

VAN DEN STAAT

DER

HOOGE-, MIDDELBARE EN LAGERE SCHOLEN

IN HET

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

OVER 1898—1899.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Aangeboden aan de Staten-Generaal bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 Februari 1900, n°. 990, afd. Onderwijs.

112

VERSLAG.

HOOGER ONDERWIJS.

Bij Koninklijk besluit van 21 Februari 1899 n°. 28 (bijlage **A**) is eene wijziging gebracht in de lijst der beambten bij de Rijksuniversiteiten, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 12 Februari 1892 n°. 12, gewijzigd bij Koninklijke besluiten van 11 Februari 1893 n°. 8, 14 Februari 1894 n°. 7, 14 Februari 1895 n°. 37, 18 Februari 1896 n°. 18, 23 November 1896 n°. 19, 6 Februari 1897 n°. 25 en 16 September 1897 n°. 22.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 Maart 1899 n°. 1116 afd. Onderwijs (bijlage **B**) is vastgesteld eene Instructie op den werkkring en de verplichtingen van den assistent voor de oorheelkunde aan de Rijks-universiteit te Utrecht.

§ 1. RIJKS-UNIVERSITEITEN TE LEIDEN, UTRECHT EN GRONINGEN.

a. COLLEGE VAN CURATOREN.

Op 29 Augustus 1899 overleed jhr. mr. W. J. M. Bosch van Oud-Amelisweerd, curator der Rijks-universiteit te Utrecht.

b. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Leiden.

Senaat. Op 20 September 1898 droeg de hoogleeraar Mac Gillavry het rectoraat over aan den hoogleeraar Cosijn, na verslag te hebben gegeven van de lotgevallen der Universiteit gedurende het afgeloopen studiejaar. Na het overlijden van den hoogleeraar Cosijn op 26 Augustus 1899, werd het rectoraat waargenomen door den oudsten assessor, den hoogleeraar Tiele.

Secretaris van den Senaat was de hoogleeraar Schlegel (later vervangen door den hoogleeraar Lorentz), assessoren waren de hoogleeraren Tiele, van der Lith, Martin en Mac Gillavry.

Voorzitter en secretaris der faculteiten waren: van die der godgeleerdheid de hoogleeraren van Manen en Pijper; van die der rechtsgeleerdheid de hoogleeraren Oppenheim en Tichelaar; van die der geneeskunde de hoogleeraren van Iterson en Nolen; van die der wis- en natuurkunde de hoogleeraren van Bemmelen en Kluyver en van die der letteren en wijsbegeerte de hoogleeraren Oort en Bolland.

Op 8 Februari 1899 hield de rector-magnificus bij gelegenheid der herdenking van den dies natalis der Leidsche Universiteit eene rede over Angelsaksische poëzie.

Hoogleeraren en lectoren. Op 10 December 1898 overleed de hoogleeraar Asser. In diens plaats werd bij Koninklijk besluit van 17 Maart 1899 n°. 25 benoemd mr. A. C. Visser.

Het aantal hoogleeraren in de faculteit der geneeskunde werd met één vermeerderd; als zoodanig werd bij Koninklijk besluit van 23 Mei 1899 n°. 30 benoemd dr. G. Jelgersma om onderwijs te geven in de psychiatrie.

In de vacature ontstaan door het overlijden van den hoogleeraar Suringar werd bij Koninklijk beslnit van 17 Maart 1899 n°. 24 voorzien door de benoeming van dr. J. M. Janse. De assistent Vuyck werd tot den aanvang der lessen door dr. Janse met het onderwijs in de botanie belast.

Wegens het bereiken van den 70jarigen leeftijd werd aan den hoogleeraar Gunning bij Koninklijk besluit van 3 Juni 1899 n°. 22, eervol ontslag verleend. Bij hetzelfde Koninklijk besluit werd dr. P. D. Chantepie de la Saussaye tot zijn opvolger benoemd.

De oud-hoogleeraar Fruin overleed op 29 Januari 1899, de oud-hoogleeraar Rijke op 7 April 1899, de hoogleeraar Cosijn op 26 Augustus 1899.

Assistenten. De assistenten in het ziekenhuis A. C. Wittenrood en dr. J. C. J. Bierens de Haan werden vervangen door dr. M. M. de Monchy en P. C. Dijkgraaf.

De assistenten dr. M. Rutgers, W. A. Kuenen en N. A. Sanders werden vervangen door J. R. de Bruïne Groeneveldt, K. S. de Graag en H. E. T. van Sillevoldt.

Aan den assistent dr. F. Hasenoehrl werd op zijn verzoek eervol ontslag verleend.

Tot assistent voor de heelkunde belast met het geven van een cursus in ziekenverpleging aan de verpleegsters werd benoemd dr. J. C. J. Bierens de Haan.

Tot assistent voor de mineralogie en geologie werd benoemd F. M. Jaeger, tot assistent voor de pharmacie H. J. M. Proot en tot assistent voor ethnologie dr. H. H. Juynboll.

Tot onbezoldigde assistenten werden benoemd mej. F. I. Eldering en J. D. Filippo.

Utrecht.

Senaat. Op 20 September 1898 droeg de hoogleeraar Valeton het rectoraat over aan den hoogleeraar de Louter, na verslag te hebben gegeven van de lotgevallen der Universiteit in het afgeloopen studiejaar.

Secretaris van den Senaat was de hoogleeraar Wefers Bettink, assessoren waren de hoogleeraren Diberts, Kalff, Rosenberg en Baljon.

Het voorzitterschap en secretariaat in de faculteit der godgeleerdheid werd respectievelijk bekleed door de hoogleeraren Valeton en Baljon; in die der rechtsgeleerdheid door de hoogleeraren Molengraaff en d'Aulnis; in die der geneeskunde door de hoogleeraren Talma en Zwaardemaker; in die der wis- en natuurkunde door de hoogleeraren Kapteyn en de Vries en in die der letteren en wijsbegeerte door de hoogleeraren Gallée en van der Wijck.

Op 24 Maart 1 99 hield de rector-magnificus, ter herdenking van den dies natalis der Utrechtsche Universiteit eene redevoering getiteld: „Staat en Maatschappij".

Hoogleeraren en lectoren. De in den vorigen cursus benoemde hoogleeraren Nijland en Eykman aanvaardden hun ambt respectievelijk op 23 September en 1 October 1898. De eerste hield eene rede over „Het recht van bestaan van kleine sterrewachten", terwijl de laatste sprak over „Gezondheid en ziekte in heete gewesten". In de vacature ontstaan door het overlijden van den hoogleeraar Halbertsma werd voorzien door de benoeming van dr. B. J. Kouwer, bij Koninklijk besluit van 21 October 1898 n°. 4. Deze aanvaardde zijne betrekking op 20 Januari 1899 met het uitspreken eener rede getiteld: „Het verband tusschen gynaecologische en andere ziekten".

TABEL der op de Series Lectionum

RIJKS-UNIVERSITEIT

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
Faculteit der godgeleerdheid.			
C. P. Tiele.	Geschiedenis der godsdiensten in het algemeen	2	30
	Wijsbegeerte van den godsdienst.	2	35
W. C. van Manen.	Exegese N. T.	2	30
	Oud-Christelijke letterkunde.	2	30
	Tekstcritiek.	1	27
J. H. Gunning.	Ethiek.	2	25
	Symboliek.	1	20
	Geschiedenis der leer aangaande God.	2	15
F. Pijper.	Geschiedenis van het Christendom. [1])	3	32
	Geschiedenis der leerstellingen van den Christelijken godsdienst.	1	20
B. D. Eerdmans.	Uitlegkunde Oude Testament.	2	40
	Inleiding tot de Isr. literatuur.	2	16
	Geschiedenis van den Israël. godsdienst.	1	40
Faculteit der rechtsgeleerdheid.			
S. J. Fockema Andreæ.	Overzicht Oud-Nederl. rechtsbronnen.	3 later 1	25 [2])
	Geschiedenis van het burgerlijk recht.	2	6
	Idem.	1	7
P. A. van der Lith.	Koloniaal Staatsrecht	3	9
	Godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken in Ned.-Indië.	2	8
H. van der Hoeven.	Strafrecht.	3	70
	Strafvordering.	2	70
W. van der Vlugt.	Wijsbegeerte des rechts.	3	12

aangekondigde en der gegeven lessen.

TE LEIDEN.

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
	Neen.	Geschiedenis van den Vedischen en den Brahmaanschen godsdienst tot de afkomst van het Buddhisme.	[1]) Aan het einde van iedere afdeeling werd met de toehoorders eene korte samenspraak over het behandelde gehouden, waaraan, naar eigen verkiezing, een drie- of achttal toehoorders deelnamen.
	Neen.	Het ontologisch deel der wijsbegeerte van den godsdienst.	
Ja.		Lucas I—IV, Openb. X—XII.	
	Neen.	Brieven van Judas, aan de Hebr., eerste van Clemens a/d Kor.	
	Neen.	Tweede gedeelte.	
Ja.		De geschiedenis der Ethiek bij de Oostersche Volken, de Grieken en de Romeinen; voorts in de Christelijke kerk tot aan de Reformatie. Daarna een algemeen overzicht over begrip, indeeling en hoofdonderwerpen der Christelijke Ethiek.	[2]) Tot de Paaschvacantie in 3 groepen verdeeld.
Ja.		Begrip, beteekenis en geschiedenis van de wetenschap der symboliek. Voorts behandeling van hoofdpunten van verschil tusschen de Roomsche en Protestantsche Kerken.	
Ja.		Inleiding over de geschiedenis der wijsbegeerte in het algemeen. Beknopt overzicht dier geschiedenis. Vervolgens uitvoerige behandeling, uiteenzetting en beoordeeling der wijsbegeerte van Immanuël Kant.	
		a. Overzicht van den strijd tusschen de wereldlijke en de geestelijke macht van Gregorius VII tot het optreden van Bonifacius VIII. *b.* Overzicht van de geschiedenis der Christelijke kunst in de middeleeuwen tot de opkomst der renaissance. *c.* Geschiedenis van het kanonieke recht, gedurende het tijdvak onder *a* genoemd. *d.* Geschiedenis der inquisitie gedurende hetzelfde tijdvak. Verschillende dogmatische stroomingen in de eeuw der reformatie. In het bijzonder de middenpartijen. *a.* Bucerus; *b.* Cassander; *c.* Summa der godliker scrifturen; *d.* de Nederl. Sacramentariërs, Cornelis Hoen; *e.* Angelus Merula; *f.* de vrijzinnige strooming onder de Ned. Gereformeerden der 16de eeuw, C. J. Coolhaes. Corn. Wigersz. Coornhert; *g.* de Socinianen.	
Ja.		Psalm XVI, XVII; 2 Koningen XXII—XXV; Jeremia VII, VIII.	
	Neen.	Zacharia IX—XIV; Maleachi, Esra en Nehemia.	
	Neen.	De eerste periode (tot Mozes).	
Ja.		Overzicht van de ontwikkeling van de wetgevende en rechtsprekende machten in Nederland tot het einde der 19de eeuw en van de rechtsbronnen.	
Ja.		Geschiedenis van het personen- en familierecht en een deel van het zakenrecht.	
Ja.		Vervolg van het in den vorigen cursus behandelde (zaken- en verbintenissenrecht).	
Ja.		Het Regeeringsreglement van Nederlandsch-Indië.	
Ja.		De Islam in Nederlandsch-Indië.	
Ja.		Het algemeene deel in verband met verschillende speciale delicten.	
Ja.		Bevoegdheid van den strafrechter. Het strafproces.	
	Neen.	1. De leer der souvereiniteit: *a.* Geschiedenis van het souvereiniteitsbegrip; *b.* Souvereiniteit Gods en des volks; *c.* Critiek en conclusie. 2. De grondwet des rechts: *a.* Rechtsleer van Kant; *b.* Utilisme; *c.* Critiek en conclusie. 3. Het huwelijk en het vaderschap: *a.* Antiek en Christelijk huwelijk; *b.* Opzegbaar huwelijk; *c.* Onderzoek naar het vaderschap. 4. Vermogensrecht: *a.* Critiek van Rodbertus, Lasalle en Marx; *b.* Verdediging van het eigendomsrecht;	

Naam van den hoogleeraar of lector	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
	Encyclopædie des rechts.	4	20
H. B. Greven.	Grondbeginselen der Staathuishoudkunde.	3	30
	Bijzondere onderwerpen uit de Staathuishoudkunde en de statistiek.	3	10
J. Oppenheim.	Nederl. Staatsrecht.	4	70
	Algemeen Staatsrecht.	1	5
	Administratief recht.	2	5
	Volkenrecht.	1	6
P. A. Tichelaar.	Het Romeinsche recht en zijne geschiedenis.	7	40
Faculteit der geneeskunde.			
T. Zaaijer.	Ontleedkunde van den mensch.	3	65
	Ontwikkelingsgeschiedenis van den mensch.	2	65
	Ontleedkundige oefeningen.	12 à 15	zeer uiteenloopend.
		1	25
S. S. Rosenstein.	Diagnostiek.	3	35
	Kliniek.	3	100
	Polikliniek.	3	100
Th. H. Mac Gillavry.	Algemeene ziektenkunde (theoretisch).	4	37
	Algemeene ziektenkunde (practisch).	2	Groep I: 17 " II: 13
	Gezondheidsleer en medische politie.	1	50
	Bacteriologie.	1	28
J. E. van Iterson J.Az.	Heelkundige kliniek.	6	140
	Heelkundige polikliniek.	6	140
	Theoretische heelkunde.	2	30
	Operatieve heelkunde.	4	140 [1]
W. Einthoven.	Physiologie.	4	80
	Histologie.	1	80
	Practische oefeningen.	8	25
	" "	8 [2]	25
	" "	8 [2]	8

TE LEIDEN.

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
		c. Critiek van het collectivisme;	[1]) In vier groepen verdeeld.
		d. Sociale wetgeving.	
		Schets en critiek van de theorieën der landnationalisatie.	[2]) Gedurende een halfjaar.
		H. Spencer: „The man versus the State".	
		Hervormingsvoorslagen in zake erfrecht.	
		Strafrechtstheorieën.	
		Inleiding.	
		Sociologische jurisprudentie.	
		Ethnologische „	
		Oud-Arisch recht volgens B. W. Leist	
		Romeinsch „jus civile" en „jus gentium", in verband met den ontwikkelingsgang der Romeinsche samenleving.	
		Engelsche en Fransche Staatsinstellingen.	
		Slechts na de Paaschvacantie waren de onderwerpen andere:	
		Invloed van het Christendom op het Romeinsche recht;	
		Overzicht over de vormveranderingen der West- en middel-Europeesche maatschappij sedert de volksverhuizing;	
		Schets van de geschiedenis des volkerenrechts.	
Ja.		Geld- en bankwezen.	
		Vrijhandel en bescherming.	
Ja.		Kapitaal en rentestand.	
		Laissez-faire en socialisme.	
		Pensioenverzekering van werklieden.	
		Theorie der statistiek.	
Ja.		De geschiedenis van het Nederlandsche staatsrecht. De gewijzigde titel der Gemeentewet over plaatselijke belastingen.	
Ja.		Het Engelsche Staatsrecht.	
Ja.		Algemeen deel. De Staat tegenover den ambtenaar.	
Ja.		Algemeen deel. De Oostersche quaestie.	
Ja.		Het geheele Romeinsche recht met uitzondering van het procesrecht en het erfrecht.	
Ja.		Skelet, spieren, spijsverterings- en ademhalingsorganen, periphere zenuwen.	
Ja.		Geslachtswerktuigen, organogenie.	
Ja.		Centraal zenuwstelsel.	
Ja.		Herkenning van ziekten.	
Ja.		Bespreking en behandeling van zieken die bedlegerig zijn.	
Ja.		Hetzelfde bij ambulante zieken.	
Ja.		Pathologie van den bloedsomloop. Gezwellenleer. Verband tusschen anatomischen toestand en functie der organen en weefsel-elementen. Temperatuurstoringen. Dyscrasieën. Degeneratieve processen.	
Ja.		Praedispositie en immuniteit.	
		Dezelfde onderwerpen als die van het theoretisch college.	
	Neen.	Prophylaxis tegen infectieuse ziekten die zoowel menschen als dieren aantasten. Zorg voor het opruimen van lijken en dierlijken afval. Kleeding en huidcultuur. Schoolhygiëne. Quarantaine en desinfectie. Prostitutie-vraagstuk.	
Ja.		Elementen der bacteriologie voor geneeskundigen.	
	Neen	Voorkomende ziektegevallen.	
Ja.		Voorkomende ziektegevallen.	
	Neen.	Algemeene heelkunde.	
Ja.		Verschillende operatiën.	
Ja.		Algemeene physiologie. Bijzondere physiologie van den mensch.	
	Neen.	Het microscoop. Algemeene histologie en microscopische anatomie.	
Ja.		Practische oefeningen in microscopie en histologie.	
Ja.		Practische oefeningen in physiologische chemie.	
Ja.		Practische oefeningen in het verrichten van physiologische experimenten.	

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
D. E. Siegenbeek van Heukelom.	Systematische ziektenkundige ontleedkunde.	2	60
	Demonstratie van praeparaten.	1	35
	Practische oefeningen in de ziektenkundige weefselleer.	2	30
	Lijkopeningen.		van 2 tot 80
	Gerechtelijke geneeskunde:		
	a. voor medici.	1	20
	b. voor juristen.	1	van 6 tot 30
W. Nolen.	Inwendige geneeskunde.	6	90
	Pharmacodynamie.	1	50
	Pharmacognosie.	1	30
W. Koster G.zn.	Kliniek en polikliniek der oog- en oorheelkunde.	2	60
	Theoretisch college over oogziekten.	1	50
	Onderzoekingsmethoden van oog en oor.	1	20
	Practische oefeningen in het oog- en oorspiegelen.	3	7
	Onderzoek van patiënten.	Dagelijks van 9—1 uur.	5 [1])
J. F. O. S. Veit.	Verloskunde en gynaecologie, theoretisch.	3	35
	Verloskundige en gynaecologische kliniek.	3	110
	Verloskundige en gynaecologische operatieleer met oefeningen aan het phantoom.	4	60
	Verloskundige kliniek. Polikliniek.	Onbepaald.	Afwisselend.
Faculteit der wis- en natuurkunde.			
P. van Geer.	Analytische meetkunde.	3	28
	Hoogere analytische en synthetische meetkunde.	2	10
	Theoretische mechanica.	3	3
H. G. van de Sande Bakhuyzen	Elementaire sterrenkunde.	3	9
	Sphaerische astronomie.	1	9
	Theoretische sterrenkunde.	3 of 4	3
	Methode der kleinste vierkanten.	1	3
J. M. van Bemmelen.	Beginselen der chemie voor de gymnasiasten (1ste semester). Anorganische chemie.	2	16
	Voor de medici en jongere philosophen.	4	55
	Theoretische chemie voor jongere chemici (2de semester).	1	3
	Theoretische chemie voor de chemiae candidati.	2	4
	Practicum voor de philosophen en pharmaceuten.	2	16
	Practicum voor de medici in hun tweede studiejaar.	2	7
	Practicum voor de medici (H. B. scholieren).	2	14
	Practicum voor de medici (gymnasiasten) en jongere philosophen (gymnasiasten).	2	22
A. P. N. Franchimont.	De koolstof en eenige harer voornaamste verbindingen.	6	59
	Bijzondere onderwerpen.	2	10
	Practische oefeningen voor medici, 1ste jaar.	2	30
	Idem voor pharmaceuten en philosophen en medici, 2de jaar.	2	30
C. K. Hoffmann.	Vergelijkende ontleedkunde.	2	40
	Dierkunde.	1	40
	Dierkunde voor de candidaten.	1	1
	Vergelijkende embryologie.		20
	Practische oefeningen.	4 Alle dagen behalve Donderdag en Vrijdag.	

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
	Neen.	Degeneratiën en regeneratiën; verder het vaatstelstel, het ademhalingsstelsel, het pisbereidendstelsel en het beenstelsel.	[1]) Semi-artsen.
	Neen.	Alles wat voorkwam in het B. Laboratorium.	
		Het bestudeeren en maken van microscopische praeparaten van alle diverse menschelijke zieke weefsels.	
	Neen.		
	Neen.	Capita selecta.	
Ja.		" "	
Ja.		Capita selecta, naar aanleiding van klinische en poliklinische patiënten.	
	Neen.	Algemeene inleiding, alkaliën, alkalische aarden, metalen.	
	Neen.	Pharmacognosie van het planten- en dierenrijk.	
Nu en dan.		Voorstelling van zieken.	
	Neen.	Oogziekten.	
	Neen.	Methoden van onderzoek.	
Ja.			
	Neen.	De geheele verloskunde en van de gynaecologie de klinische en anatomische diagnostiek.	
Ja.		Verloskundige en gynaecologische ziekten met demonstratie van patiënten.	
Ja.		Oefeningen der gebruikelijke verloskundige gynaecologische operatiën.	
Ja.		Observatie en behandeling van gewone en abnormale verlossingen.	
Ja.		Kegelsneden. Kromme lijnen van hooger orde.	
Ja.		Oppervlakken en ruimtekrommen.	
Ja.		Cynematica. Statica.	
		Translatie-beweging.	
Ja.		Overzicht van het vak.	
Ja.		" " "	
Ja.		Loopbanen van kometen en planeten; speciale storingen.	
Ja.		Gronden van de methode der kl. vierkanten en toepassing op de waarnemingen.	
Ja.		Beginselen der chemie.	
Ja.		De voornaamste grondstoffen en hare verbindingen.	
Ja.		De qualitatieve analyse.	
Ja.		De phasenleer toegepast op stelsels van twee en drie stoffen.	
Ja.		Practische oefeningen in qualitatieve en quantitatieve analyse.	
Ja.		Idem.	
Ja.		Idem.	
Ja.		Eenvoudige proefnemingen in verband met het college der anorganische chemie.	
Nu en dan.		De koolstof, verzadigde koolwaterstoffen, halogeen-verbindingen, zuurstof-verbindingen, stikstofverbindingen.	
		Anomatische verbindingen.	
	Neen.	Vergelijkende ontleedkunde der gewervelde dieren, 2de ged.	
		Lagere dieren, parasieten.	
		Capita selecta (bouw der zintuigen bij de vertebraten, ontwikkelingsgeschiedenis en bouw der coelenteraten).	
		Vergelijkende embryologie der vertebraten	
		Voor de studenten in de geneeskunde.	
		Voor de studenten in de dier- en plantkunde.	

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
K. Martin.	Mineralogie en kristallographie.	2	30
	Algemeene geologie.	2	8
	Palaeontologie.	1	1
	Practische oefeningen.	vast 2 uur. [1]	19
H. A. Lorentz.	Elementaire natuurkunde.	3	40
	Mathematische physica.	1	3
	" "	2	10
	" "	2 [2]	8
	Practische oefeningen voor aanstaande medici, hoofdzakelijk onder leiding van den assistent.	6	8
H. Kamerlingh Onnes.	Demonstrationes.	9	30
	Energetica.	2	9
	Capita selecta.	3	8
	Capita selecta (chemisch).	1	
	Natuurkundige onderzoekingen en practische oefening van meergevorderden.	Onbepaald.	4
H. P. Wijsman.	Analytische scheikunde.	1 [3]	6
	Pharmaceutische scheikunde.	2	20
	Toxicologie.	2	"
	Phytochemie.	1	"
	Levensmiddelen.	2 [4]	"
J. C. Kluyver.	Hoogere Algebra.	2	15
	Differentiaal-rekening.	2	14
	" "	1	7
	Integraal-rekening.	2	3
	Functie-theorie.	2	3
F. A. H. Schreinemakers (lector).	Physische chemie.	1½	9
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.			
P. J. Blok.	Geschiedenis des vaderlands.	3	22
	Oorkondenleer.	2 [5]	9
H. Kern.	1ste Sanskrit-college.	2	3
	2de Sanskrit-college.	2	10
	3de Sanskrit-college.	2	2
	4de Sanskrit-college.	2	2
	1ste Russisch college.	2	2
	2de Russisch college.	1	1
M. J. de Goeje.	Arabisch.	10	4
H. Oort.	Hebreeuwsch.	3	16
	Hebreeuwsch voor meergevorderden.	2	4
	Israëlietische oudheden.	3 à 4	16
A. C. Vreede.	Javaansch.	7	10
P. J. Cosijn.	Gothisch college.	2	3
			10
	Angelsaksisch college.	1	5
		2	5
	Vergelijkende oud-Germaansche grammatica	1	1
G. Schlegel.	Chineesche taal en letterkunde.		Geene.
P. L. Muller.	Algemeene geschiedenis.	4	12

TE LEIDEN.

Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN*
	Neen.	De belangrijkste mineralen, hun wijze van voorkomen en ontstaan, kristalvormen en optische eigenschappen.	[1]) Aangevuld door tal van enkele uren overeenkomstig de wisselende behoefte der studenten.
	Neen.	Dynamische, architectonische en historische geologie met inbegrip der faunen uit de verschillende tijdvakken.	
	Neen.	Ongewervelde dieren, hun bouw en voorkomen.	[2]) Na de Paaschvacantie.
Ja.		Repetitie van hetgeen op het college is behandeld.	
Ja.		Mechanica, warmte, geluid, licht.	[3]) Tot aan de Paaschvacantie.
Ja.		Elasticiteit	
	Neen.	Kinetische gas-theorie en mechanische warmte-theorie.	[4]) Na de Paaschvacantie 3.
	Neen.	Theorie der kathode-stralen en der X-stralen.	
			[5]) Tot na Kerstmis.
Ja.		Verschillende onderwerpen.	
Ja.		Beginselen, koppels	
Ja.		Leer der electrostatica, der electro-kinetische energie en der electrolyse, thermo dynamica, in het bijzonder de theorie van VAN DER WAALS.	
Ja.		Verschillende onderwerpen.	
		Algemeene methodiek (voor de pas aan het laboratorium gekomen studenten).	
		Organisch gedeelte, vetreeks, eerste deel.	
		Algemeen gedeelte, vergiftige gassen, vergiften door distillatie af te zonderen.	
		Bestanddeelen der monocotylen.	
		Drinkwater.	
Ja.		Theorie der hoogere machtsvergelijking.	
Ja.		Eerste beginselen.	
Ja.		Vervolg der theorie.	
Ja.		Eerste beginselen.	
Ja.		Theorie der algebraïsche functiën.	
Ja.		Toepassing der Thermodynamicor op evenwichtssystemen met 2 en 3 componenten.	
Ja.		Geschiedenis der Middeleeuwen.	
Ja.		Algemeen overzicht. Geschiedenis der omgeving van Leiden in de Middeleeuwen uit de bronnen opgespoord.	
Ja.			
Ja.			
Ja.			
Ja.			
Ja.			
Ja.			
Ja.		Grammatica en lezing van 2 Kon. I—III.	
Ja.		Lezing van 1 Sam. I—IV met Septuaginta.	
Ja.		Derde tijdvak.	
Ja.		Grammatica en Leesboek van Roorda. Samenspraken van Winter. Brieven uitg. door Winter. Wajangverhaal van Pandji, uitg. door Roorda—Gunning. Javaansche handschriften.	
Ja.		Lezing van het Johannes-evangelie.	
Ja.		Behandeling der grammatica.	
Ja.		Behandeling der grammatica.	
Ja.		Lectuur van Sweets Reader en uitgelezen stukken van den Beownlf.	
Ja.		Behandeling der morphologie.	
	Neen.	Geschiedenis der Middeleeuwen gedurende de 14de eeuw.	
	Neen.	Geschiedenis van den tijd van Lodewijk XIV tot 1715.	

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
	Politische aardrijkskunde.	2	9
	Historische oefeningen (voor de candidaten in de Nederl. letteren).	2	8
J. ten Brink.	Geschiedenis der Nederlandsche letteren.	5	7
	Aesthetische critiek.		
J. van Leeuwen Jr.	Grieksche taal- en letterkunde.	4	8
	Dito voor candidaten.	2	8
	Oefeningen in tekst-critiek enz. voor candidaten.	1	8
	Oefeningen in palaeographie.	3 [1])	8
J. J. Hartman.	Latijn voor juniores.	2	4
	Romeinsche antiquiteiten.	2	4
	Latijn voor candidaten.	2	7
	Latijnsche palaeographie.	3	7 7
J. Verdam.	Nederlandsch.	2	10
	17de-eeuwsch Nederlandsch, voor literatoren en theologen.	2	18
	Middel-Nederlandsch.	2	10
	Gothisch.	$1^1/_2$ [2])	10
J. J. M. de Groot.	Land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië.	3	12
G. J. P. J. Bolland.	Geschiedenis der Grieksche wijsbegeerte.	2	11
	Plato's moeilijker dialogen.	2	8
	Algemeen theoretisch college.	2	18
	Geschiedenis der nieuwere wijsbegeerte.	2	40
A. E. J. Holwerda.	Oude geschiedenis.	2	15
	Grieksche antiquiteiten.	1	15
	Oude kunstgeschiedenis.	1	40
	Historische en archaeologische quaestiën voor candidaten.	2	9
	De Grieksche sculpturen.	24	9
G. J. Grashuis (lector).	Soendaneesche taal.		Geene.
H. D. van Gelder (lector).	Oorsprong en instelling van den Islam.	2	1
H. C. Klinkert (lector).	Maleische taal- en letterkunde.	6	5

TE LEIDEN.

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
	Neen.	Cursorisch overzicht der algemeene geschiedenis van de 4de tot de 13de eeuw in verband met de aardrijkskundige gesteldheid der Europeesche landen.	[1]) In twee groepen.
Ja.		De strijd van Lodewijk XIV en Willem III om het Europeesch evenwicht van 1679 tot 1688.	[2]) Na de Paaschvacantie 2½ uur.
		1°. Middeleeuwen. Oorsprong en inhouden der Britsche volksverhalen in Wales en Ierland. Bewerking dezer stof door Fransche trouvères. — Chrestien de Troyes. — Robert de Borron. Vertalingen dezer Fransche romans d'aventure in het Dietsch. Jacob van Maerlant. — Zijne bewerking van den roman van de Grale en Merline. Overige werken van Maerlant. 2°. Zeventiende eeuw. Lezing en verklaring van Gerb. Adr. Bredero's blijspel 't Moortje (1615). Geschiedenis van den roman in proza der zeventiende eeuw. Navolging der Spaansche picaresque romans. Navolging van Sorel en Scarron. Lezen van romans van dr. Nicolaas Heinsius Jun.	
Ja.		Homerus.	
Ja.		Euripides.	
Ja.			
Ja.		Terentii Adelphi, 2de helft. Cicero pro Cluentio. Lucretius varii loci.	
Ja.		Provinciën; Romeinsche oudheden in de Rijnprovincie.	
Ja.		Topographie van Rome (1ste gedeelte).	
Ja.		Prolegomena Tacitus.	
Ja.		Disputatie over literarische, critische, historische quaestiën.	
		Facsimiles van handschriften.	
	Neen.	Geschiedenis der voor- en achtervoegsels.	
Ja.		Huygens Oogentroost en gedeelten van Hooft's historiën gelezen. Invloed van Bijbel en Bijbelvertaling op het Nederlandsch.	
Ja.		Couchy-fragmenten gelezen en Maerlant's Wapene Martijn I.	
Ja.		Gedeelten van Johannes en Lucas gelezen.	
Ja.		Geographische en physische gesteldheid van het eiland Sumatra, van den Riouw-Lingga Archipel, van Banka en Blitoeng, Borneo en Celebes. De Maleiers zoowel op als buiten Sumatra, de Bataks en de Atjehers, hunne instellingen, levenswijze, zeden en gewoonten, enz. De Javanen, voor zoover die niet in den vorigen jaarcursus waren afgehandeld.	
Somtijds		Exegetische bespreking van de tot ons gekomen fragmenten der Eleatische school en algemeene toelichting van de beteekenis der Eleaten in de geschiedenis van het wetenschappelijke denken.	
	Neen.	Theaetetus; tekstverklaring en algemeene toelichting.	
	Neen.	De logica van Aristoteles in het licht der nieuwere denkleer, benevens eene fundamenteele bespreking der wetenschappelijke begrippen in het algemeen.	
	Neen.	Het stelsel van zuivere rede, zooals dat is uitgewerkt door Hegel, beschouwd in verband met de critiek der zuivere rede van Kant.	
		Romeinsche geschiedenis tot 280 v. Chr. Tocht der Atheners naar Sicilië. Het theater; de volksvergadering in Athene; Eleusis. De Grieksche kunst tot en met Phidias. Grieksche Epigraphie als hulpmiddel tot historisch onderzoek. Grieksche vazenschilderkunst.	
Ja.			
Ja.		Behandeling van de grammatica. Het gezamenlijk lezen en vertalen van stukken uit de bloemlezing van dr. de Hollander, dr. Niemann, de Hikajat Abdoellah, de Pelajaran Abdoellah en verder van gefacsimileerde brieven, alles met Arabisch-Maleisch karakter.	

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
Faculteit der godgeleerdheid.			
J. J. P. Valeton.	Exegese van het Oude Testament.	2	60
	Geschiedenis van de Israëlietische letterkunde.	2	50
	Geschiedenis van den Israëlietischen godsdienst	1	60
G. H. Lamers.	Geschiedenis der leer aangaande God.	1	58
	Geschiedenis der godsdiensten in het algemeen.	1	64
	Wijsbegeerte van den godsdienst.	2	85
	Zedenkunde.	1	90
J. M. S. Baljon.	Encyclopaedie der Christelijke theologie.	1	20
	Exegese van het Nieuwe Testament.	2	60
	Oud-Christelijke letterkunde.	3	40
S. D. van Veen.	Geschiedenis van het Christendom.	2	116
	Geschiedenis van de leerstellingen van den Christelijken godsdienst.	1	114
	Christelijke archaeologie.	1	43
Faculteit der rechtsgeleerdheid.			
H. J. Hamaker.	Het Nederlandsch burgerlijk recht.	3	20
	De encyclopaedie des rechts.	2	20
	Het internationaal privaatrecht.	1	12
J. baron d'Aulnis de Bourouill.	Beginselen en geschiedenis der Staathuiskunde.	3	20
	Uitgezochte hoofdstukken der Staathuishoudkunde.	3 à 4	4
	Statistiek.	1	3 à 4
J. de Louter.	Wijsbegeerte van het recht.	2	10—15
	Nederlandsch Staatsrecht.	3	20—25
	Volkenrecht.	2	4
	Administratiefrecht.	1	4
W. L. P. A. Molengraaf.	Handelsrecht.	3	4—30
	Procesrecht.	2	4—30
J. C. Naber.	Instituten en geschiedenis van het Romeinsch recht.	5	15
D. Simons	Strafrecht en criminologie.	3	25
	Strafvordering.	2	12
Faculteit der geneeskunde.			
S. Talma.	Bijzondere ziekten en behandelingsleer.	2	70
	Geneeskundige kliniek en polikliniek.	5	± 120
	Voorbereidende klinische oefeningen. [1])	bijna dagelijks korter of langer.	± 10

TE UTRECHT.

Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
	Neen.	Job XVIII—XXXVII en een overzicht van hoofstukken XXVIII—XLII.	[1]) De privaatdocent dr. Boekelman heeft het theoretisch onderwijs gegeven.
	Neen.	Overzicht: de stukken die op naam van Mozes staan; „profetenscholen"; de tijd van David; het Psalmboek, het Boek der Richteren.	
	Neen.	Na-exilische periode: de terugkeer der ballingen ten tijde van Cyrus, Haggaï en Zacharia, Maleachi.	
Ja.		De „philosophie de Deo" der Grieken.	
Ja.		De godsdiensten der Zuid- en Oost-Semieten.	
Ja.		Inleiding en historisch overzicht.	
Ja.		Phaenomanologie van het zedelijk leven.	
Ja.		Het slot van het literarisch en het begin van het historisch deel der encyclopaedie.	
Ja.		Mattheus XXV—XXVIII en de brief van Paulus aan de Philippiërs.	
Ja.		Het synoptisch en het Johannëisch vraagstuk en daarenboven de Pastor van Hermas en de Brief aan Diognetus.	
	Neen.	Het Manicheïsme; de kerkvaders vóór het einde der derde eeuw; het Montanisme; het Novatianisme; het kerkelijk leven in de eerste drie eeuwen; de ontwikkeling der leer vóór 325.	
	Neen.	Het ontstaan der oud-Katholieke Kerk; de klein-Aziatische theologie in de Katholieke Kerk; Tertullianus en de leer der Katholieke Kerk.	
	Neen.	Voorbereiding tot het kerkelijk ambt; aanstellingen in het ambt; onderhoud der ambtsdragers; voorrechten en privilegiën der geestelijkheid; ambtsgewaad; kerkelijke personen; kerkelijke vergaderingen.	
	Neen.	Het eerste boek van het B. W., Titel X tot en met XVI.	
	Neen.	De wijsgeerige inleiding, de indeeling des rechts en het algemeene deel van het privaatrecht in hoofdtrekken.	
	Neen.	Inleiding, het huwelijk en het huwelijksgoederenrecht, het erfrecht in hoofdtrekken	
	Neen.	Algemeene leerstukken en geschiedenis der Staathuishoudkunde.	
	Neen.	Kapitaal, krediet, bankwezen, wisselkoersen, belastingen.	
	Neen.	Geschiedenis en eenige toepassingen van statistische methode.	
	Neen.	Begrip, oorsprong, doel van den Staat en grenzen van het Staatsgezag.	
	Neen.	Oorsprong en ontwikkeling van den tegenwoordigen Regeeringsvorm. De inhoud van de beide eerste hoofdstukken der Grondwet.	
	Neen.	Het z.g. formeel recht d. w. z. de diplomatieke en consulaire organen en het oorlogsrecht, met uitzondering der neutraliteit.	
	Neen.	Algemeen overzicht van het begrip en de inrichting van het Staatsbeheer.	
Ja.		Transportrecht, arbeidsovereenkomst en arbeiderswetgeving.	
Ja.		Proces en procesvoering, ten-uitvoerlegging van vonnissen.	
Ja.		Geschiedenis van het Romeinsche recht tot Justinianus. Dogmatisch overzicht der Romeinsche instellingen.	
	Neen.	Kort overzicht van de geschiedenis van het strafrecht en van de strafrechtstheorieën, zoowel als van de belangrijkste vragen van criminologie. Behandeling van de algemeene leerstukken tot en met de deelneming van het speciale deel, de Titels 18 tot en met 21 en Titel 6.	
	Neen.	Behandeling van de geschiedenis, grondbeginselen, theorie en inrichting van het strafproces.	
Ja.	Neen.	Zenuwziekten.	
Ja.		Voorkomende ziektegevallen.	
Ja.		Practische oefeningen in het onderzoeken van patiënten.	

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
C. A. Pekelharing.	Weefselleer.	2	60
	Physiologische scheikunde.	2	60
	Oefeningen in het onderzoek der weefsels.	6	70
	Practische oefeningen in physiologische scheikunde.	8 [1])	4 × 12 tegelijk
C. H. H. Spronck.	Algemeene ziektenkunde.	2	65
	Ziektenkundige ontleedkunde.	4 [2])	85
	Sectie-techniek en algemeene pathol. anatomische diagnostiek.	4 [3])	85
	Demonstratie van praeparaten en sectie-oefeningen.	4 [4])	70
	Pathologische histologie.	10 [5])	24
	Klinische obductiën.	dagelijks.	100
E. W. Rosenberg.	Ontleedkunde van den mensch	4	60
	Praepareeroefeningen.	15	49 [6]) / 28 [7])
A. Narath.	Heelkundige kliniek.	8	70
	Algemeene heelkunde.	2	40
	Heelkundige polikliniek.	5	20
H. Zwaardemaker C.zn.	Physiologie.	3	65
	Physiologische zintuigen en centraal zenuwstelsel.	2	60
	Oorheelkunde [8])	1	16
	Practicum oorheelkunde [8])	2	7
	Practische oefeningen. [8])	4	55 [10])
C. Eykman.	Gezondheidsleer en geneeskundige politie.	2	70
	Gerechtelijke geneeskunde.	1	15
	Bacteriologisch practicum.	7½	[11]) 10—12
B. J. Kouwer.	Theorie der verloskunde.	1	80
	Verloskundige operatieleer.	1	30
	Gynaecologische kliniek.	4	60
	Gynaecologische polikliniek.	6	2
H. Snellen Sr. tot 1 April 1899. H. Snellen Jr. sedert 1 April 1899.	Voorbereidende oogheelkunde.	1	25
	Oogheelkundige pathologie en therapie.	1	30
	Oogheelkundige kliniek.	1½	30
	Oogheelkundige polikliniek.	dagelijks van 8—11 uur	8
P. Q. Brondgeest (lector).	Pharmacologie.	3	20
	Pharmacognosie.	2	10
	Toxicologia medica.	1	20
	Chemische diagnostiek.	1	10
	Oefeningen met den keelspiegel en kliniek van keelziekten.	2	10
Th. Dentz (lector).	Tandheelkundige polikliniek.	3	18
	Pathologie en therapie der tandziekten [12])	1	15
	Idem. [13])	1	10
	Operatieve cursus / Prothése — onder leiding der assistenten.	18	18
		18	18
J. E. van der Meulen (lector).	Operatieleer, verband- en instrumentenleer.	4	35
	Voorbereidende heelkundige kliniek.	1½	40
Faculteit der wis- en natuurkunde.			
E. Mulder.	Organische scheikunde.	3	70—80
	Synthetische scheikunde en thermochemie.	1	3

TE UTRECHT.

Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	AANMERKINGEN.
	Neen.	De weefsels van het dierlijk lichaam.	[1]) 2de studiejaar tusschen Kerstmis en Paschen.
	Neen.	Het voedsel en de veranderingen die dit in het dierlijk lichaam ondergaat.	
Ja.		De cel, het bindweefsel, epistelium, spierweefsel, zenuwweefsel.	
Ja.		Urine, maagsap, bloedkleurstof.	[2]) In het 1ste en 2de trimester.
	Neen.	Hyperaemie, ischaemie, thrombose, embolie, haemorrhagie. Hydrops. Pathologie van bloed, hart en vaten. Necrose, atrophie en degeneratie. Leer der gezwellen.	[3]) In het 1ste trimester.
	Neen.	Mondholte, speeksel, klieren, pharijnx, vesophagus, maag en darmkanaal.	[4]) „ „ 2de „
	Neen.	Peripherische zenuwen.	[5]) „ „ 3de „
Ja.		Beknopt overzicht van het geheele onderwerp.	
Ja.		Talrijke veranderingen bij de sectiën gevonden.	[6]) Van het 2de jaar in November en December.
	Neen.	De gewichtigste onderwerpen.	
Ja.		Bevindingen bij de sectiën.	[7]) Van het 1ste jaar in Mei.
		Beenderenstelsel, banden, gewrichten, zintuigen.	
		Ingewanden, bloedvaten, zenuwen, spieren.	[8]) Na de Kerstvacantie.
	Neen.	Onderwerpen uit alle hoofdstukken van de heelkunde.	
	Neen.	De leer van de verwondingen en de wondbehandeling.	[9]) Na de Paaschvacantie.
Ja.		Diagnostiek en therapie.	
			[10]) Bij groepen.
	Neen.	Zenuwphysiologie, lymphstelsel, voortplanting.	
	Neen.	Kleurenzin, lichtzin, oogbewegingen, hersenschors, methodiek.	[11]) „ „
	Neen.	Trommelvlies en middenoor.	
Ja.		Eenvoudige behandeling.	[12]) Voor candidaat-tandartsen.
		Spier- en zenuwphysiologie.	
			[13]) „ „ „
	Neen.	Bacteriologie, ontstaan en bestrijding van epidemieën, voeding.	
	Neen.	Het formeel gedeelte; het materieel gedeelte: verwonding, doodslag, verhongeren, verbranding, bevriezing, vergiftiging.	
Ja.		Bacteriologische onderzoekingsmethoden. Onderzoek van ziekteproducten, drinkwater, enz.	
	Neen.	Normale baring.	
Ja.		Pathologie der baring, verloskundige kunstbewerkingen.	
Ja.		Liggingsafwijkingen van de uterus; buitenbaarmoederlijke zwangerschap. Gonorrhoe bij de vrouw. Ziekten van het baarmoederslijmvlies. Ziekten der scheede.	
Ja.		Poliklinische ziektegevallen.	
	Neen.	Refractie-toestanden, oogspiegel.	
	Neen.	Ziekten der conjunctiva.	
Ja.			
	Neen.		
	Neen.	Geneesmiddelen.	
	Neen.	Kennis der geneesmiddelen.	
	Neen.	Werking der vergiften.	
	Neen.	Scheikunde tot herkenning van ziekten.	
	Neen.	Laryngoscopie.	
Ja.		Alle op tandheelkundige polikliniek voorkomende gevallen.	
Ja.		Chaunoxis (tandbederf) ziekten der pulpa en hare behandeling.	
Ja.		Anatomie en pathologische anatomie der tanden.	
		Chaunoxis en hare behandeling. Extractie.	
		Behandeling der chaunoxis op het phantoom.	
		Het vervaardigen en plaatsen van kunstgebitten, enz.	
Ja.		Operaties op het lijk.	
	Neen.	De gewrichtsziekten, de breuken, de venerische ziekten en belangrijke ziektegevallen.	
	Neen.	Stikstofhoudende stoffen met inbegrip der eiwitstoffen.	
Ja.		Bepaling der atoomgewichten en over scheikundige formules met inbegrip van structuurformules.	

Naam van den hoogleeraar of lector	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
H. D. C. Dibbits.	Anorganische scheikunde.	3	60—107
	Theoretische scheikunde.	1	2
	Analytische scheikunde.	1	20
	Practische scheikunde.	10	96 [1])
H. Wefers Bettink.	Pharmaceutische scheikunde.	3	25—30
	Toxicologie.	2	25—30
	Als geneesmiddelen gebruikte natuurproducten.	2	25—40
	Theorie der receptuur.	1	10—20
W. Kapteyn.	Differentiaal-rekening.	2	20
	Integraal-rekening.	2	4
	Integraal-rekening (voor meergevorderden).	2	3
	Functierekening.	2	3
C. C. A. Wichmann.	Algemeene mineralogie.	2	38
	Kristallographie.	1	3
	Stratigraphische geologie.	1	8
A. A. W. Hubrecht.	Zoölogie en vergelijkende anatomie.	2	66
	Practische oefeningen.	4	60
	Microscopische oefeningen voor meergevorderden.	dagelijks.	4
	Capita selecta.	2	20
V. A. Julius.	Theoretische mechanica.	4	8
	Mathematische natuurkunde.	2	8
	Theoretische mechanica voor de jongere candidaten. [2])	1	2
F. A. F. C. Went.	Algemeene plantkunde.	3	108
	Bijzondere plantkunde.	2	108
	Uitgezochte hoofdstukken der plantkunde.	1	4
	Practische oefeningen.	2	81 [3])
	" "	3	20
W. H. Julius.	Proefondervindelijke natuurkunde.	3	100
	Capita selecta.	1	20
J. de Vries.	Analytische meetkunde.	3	18
	Projectieve meetkunde.	2	14
	Kubische krommen.	2	3
A. A. Nijland.	Populaire astronomie.	2	16
	Spherische astronomie.	1	16
	Spherische astronomie voor meergevorderden.	1	5
	Theoretische astronomie.	2	2
	Waarschijnlijkheidsrekening.	1	5
G. C. J. Vosmaer (lector).	Dierlijke parasieten van den mensch.	1	15
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.			
H. van Herwerden.	Grieksche taal- en letterkunde.	3	8—10
	Geschiedenis der Grieksche letterkunde.	1	5
	Grieksche oudheden.	1	5
	Grammatica der Grieksche dialecten.	1	4
	Palaeographie en epigraphiek.	1 1/4	5
J. H. Gallée.	Beginselen der vergelijkende grammatica.	1	8

TE UTRECHT.

Gelegenheid tot respondeeren		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
	Neen.	De meest voorkomende elementen en hunne verbindingen, inzonderheid de metalen.	[1]) In 5 groepen.
Ja.		Enkele chemische theorieën van den laatsten tijd.	
	Neen.	De voornaamste titreermethoden. De gewichtsanalyse.	[2]) Na de Kerstvacantie.
Ja.		Oefeningen in de qualitatieve en in de quantitatieve analyse.	
Ja.		Niet-metalen en hunne verbindingen: aromatische reeks; eiwitstoffen.	[3]) In 4 groepen.
Ja.		Vergiften van anorganischen oorsprong.	
Ja.		Harsen, gomharsen, vluchtige oliën, onderaardsche plantendeelen.	
Ja.			
	Neen.		
Ja.		Beginselen.	
Ja.		Differentiaal-vergelijkingen.	
Ja.		Abelsche integralen en algebraïsche functiën.	
	Neen.	De morphologische, physische en chemische eigenschappen der mineralen. De physiographie der mineralen.	
	Neen.	De symmetrie der kristallen, projectiemethoden, de geometrische en physische eigenschappen der 32 kristalklassen.	
	Neen.	De geologische formatiën.	
	Neen.	De gewervelde dieren.	
Ja.		De gewervelde dieren: amphioxus, petromijzon, haai, kikvorsch, konijn.	
Ja.		Embryologie, vertebrata, nemertea, osteologia, comparata.	
Ja.		De leer van het integument en het skelet der vertebrata volgens C. Gegenbauer.	
	Neen.	Statica van het stoffelijk punt. Dynamica van het vaste lichaam.	
	Neen.	Het electro-magnetische veld.	
	Neen.	Kinematica.	
	Neen.	De morphologie en anatomie. De physiologie der voortplanting.	
	Neen.	De schimmels, de lagere losbladige dicotylen tot en met de rosaciae.	
Ja.		De onderzoekingen der laatste 25 jaren omtrent het watertransport in de plant.	
Ja.		Botanische microscopie.	
Ja.		Pharmaceutische plantkunde.	
	Neen.	Een gedeelte van de leer der warmte; golfbeweging, geluid, licht.	
Ja.		Thermo-dynamica.	
	Neen.	Figuren in het vlak en in de ruimte, welke door vergelijkingen van den eersten en tweeden graad worden voorgesteld.	
	Neen.	Grondvormen van den eersten en tweeden graad.	
	Neen.	Ruimtekrommen van den derden graad. Vlakke rationale kubische krommen.	
	Neen.	Algemeene inleiding, tijd, aarde, maan, zon.	
	Neen.	Hemelcoördinaten, tijdbepaling, refractie, parallaxis, breedtebepaling.	
	Neen.	Eclipsen en sterbedekkingen, nutatie, praecessie, aberratie, jaarl. parallaxis.	
	Neen.	Mechanica, theorie van de beweging der hemellichamen, kometenbaanberekening naar Olbers. Planetenbaanberekening naar Encke.	
	Neen.	Samengestelde en totale waarschijnlijkheid, mathematische en moreele hoop, theorema van Bernouilli; waarschijnlijkheid van oorzaken, het beginsel van het arithmetisch midden.	
	Neen.	Protozoa, plathelminthes, vermes, arthropoda.	
	Nu en dan.	Lezing en verklaring van de gedichten van Bachylides en van den Agamemnon van Aeschylos.	
	Neen.	De geschiedenis der lyrische poëzie.	
	Neen.	Het rechtswezen.	
	Neen.	Het Thessalisch, het Aeölisch, Arcadisch en Cyprisch dialect.	
Ja.			
	Neen.	De geschiedenis der Indo-Germaansche taalwetenschap. Het begrip taal. De Indo-Germaansche talen in onderlinge verwantschap.	

Naam van den hoogleernar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
	Gothisch.	2	6
	Oud-Germaansche grammatica.	2	8
	Oud-Saksisch.	1	4
	Oud-Hoogduitsch.	1	5
	Angelsaksisch.	1	5
	Oud-Germaansche letterkunde.	1	4
M. Th. Houtsma.	Hebreeuwsche taal.	3	20
	Israëlitiesche oudheidkunde.	2	20
	Arameesche taal.	1	4
	Arabische taal voor eerstbeginnenden.	1	1
	" " " meergevorderden.	1	3
Jhr. B. H. C. van der Wijck.	Logica en metaphysica.	1	20
	Zielkunde.	1	20
	Geschiedenis der oude philosophie.	1	10
	Geschiedenis der nieuwe philosophie.	1	8
J. van der Vliet.	Latijn voor niet-candidaten.	2	8
	Latijn voor candidaten.	1	5
	Romijnsche oudheden.	1	12
	Historische grammatica van het Latijn.	1	5
	Geschiedenis der Latijnsche letterkunde.	1	10
	Beginselen van het Sanskrit v/h 1ste jaar.	1	6
	Beginselen van het Sanskrit v/h 2de jaar.	1	2
	Sanskrit voor meergevorderden.	2	1
F. J. L. Krämer.	Oude geschiedenis.	3	8
	Geschiedenis der Middeleeuwen.	3	9
	Vaderlandsche geschiedenis.	1	9
G. Kalff.	Middel-Nederlandsch voor tirones (eerstbeginnenden).	2	5
	Geschiedenis der Nederlandsche taal.	1	7
	Middel-Nederlandsch voor meergevorderden.	1	5
	Taal der 17de eeuw.	1	20
	Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde.	1	7
	Inleiding tot de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde.	1	7
	Palaeographie.	1	3

TE UTRECHT.

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
Ja.		Verklaring van een deel van het Evangelie van Johannes wat den Gothischen tekst betreft en evenzoo een brief aan Thimotheus. Behandeling van de grammatica volgens de Braune's Gothische Grammatik.	
Ja.		Woord- en naamvalsvorming in de Germaansche dialecten, in verband met de oudere Indo-germaansche vormen; syntaxis; het gemis der substantiva, getal, de casus en hunne beteekenis en de verhouding tot praepositiën.	
Ja.		Inleiding; metriet, Heliand 1—525.	
Ja.		Verklaring van „Hildebrandslied", „Muspilli". Besprekingen: Osfrid; Christ. (3 hoofdstukken).	
Ja.		Verklaring van prozastukken uit Sweet Anglosaxon Reader.	
	Neen.	De Latijnsche poëzie en de oud-Germaansche gedichten der 8ste, 9de en 10de eeuw.	
Ja.		Lectuur en grammatische verklaring van hoofdstukken uit Jozua, Exodus, Joël en Psalmen.	
	Neen.	Mozaïsch recht.	
Ja.		Grammatische interpretatie van Ezra IV—VII en van Dalman's Aramäische Dialektproben.	
Ja.		Grammatische oefeningen en lectuur van gemakkelijk proza.	
Ja.		Lectuur en verklaring van proza- en poëziestukken.	
	Neen.	Algemeene leer van het kenvermogen.	
	Neen.	Ruimte, tijd, waarneming, voorstelling.	
	Neen.	Aristoteles.	
	Neen.	Kant, zijne voorgangers, zijne volgelingen en zijne tegenstanders.	
Ja.		Het leven en de werken van Cicero tusschen 58—51 vóór Christus.	
Ja.		Verklaring van Juvenalis.	
	Neen.	De Romeinsche beschaving ten noorden der Alpen, vooral in de Rijnprovincie en in Nederland.	
	Neen.	Het werkwoord, de samenstelling, de suffixen.	
	Neen.	Apuleius, zijn leven, werken en tijd.	
Ja.		Grammatica en lectuur.	
Ja.		Lectuur.	
Ja.		Lezing van het Jâtâka-mâlam (een Boeddhistisch geschrift).	
Ja.		Geschiedenis van Rome tot 272 voor Chr.; Phoenicische colonisatie. Geschiedenis van Carthago tot 367 voor Chr.	
Ja.		de oud-Germaansche vooral de Frankische maatschappij, grondbezit, feodaliteit koningschap, enz. Frankrijk vóór en onder Philippe Auguste.	
Ja.		Het tijdperk van den vrede van Utrecht tot dat van Willem IV.	
Ja.		Grammatica en bloemlezing van het middel-Nederlandsch.	
	Neen.	Volks-etymologie, onze namen, invloed van het Fransch op onze taal.	
Ja.		Van Sante Brandaen en Mul. Drama van poëzie.	
	Neen.	Breero, Spaansche Brabander.	
	Neen.	Letterkunde der 14de eeuw.	
	Neen.	Poëtiek. (De lyrische poëzie).	
	Neen.	Lezing van handschriften.	

Naam van den hoogleeraar of lector	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
Faculteit der godgeleerdheid.			
Is. van Dijk.	Wijsbegeerte van den godsdienst.	2	29
	Geschiedenis van de leer aangaande God.	2	23
	Algemeene geschiedenis der godsdiensten.	2	23
G. Wildeboer.	Israëlietische letterkunde.	2	23
	Uitlegging van het Oude Testament; *a.* juniores.	2	23
	" " " " " *b.* seniores.	1	26
	Geschiedenis van den Israëlietischen godsdienst.	1	15
C. H. van Rhijn.	Oud-Christelijke letterkunde.	2	26
	Uitlegging van het Nieuwe Testament; *a.* juniores.	1	11
	" " " " " *b.* seniores.	2	26
	Geschiedenis van de leerstellingen van den Christelijken godsdienst.	2	27
H. U. Meyboom.	Theologische encyclopaedie.	1	12
	Geschiedenis van het Christendom.	2	28
	Zedenkunde.	2	24
Faculteit der rechtsgeleerdheid.			
J. Domela Nieuwenhuis.	Algemeen strafrecht	4	11
	Strafprocesrecht.	2	11
	Bijzonder deel van het strafrecht.	1	14
	Wijsbegeerte van het recht.	1	12
N. K. F. Land.	Geschiedenis van het Romeinsche recht en institutenrecht.	7	10
	Capita selecta. Vergelijking van Romeinsch en hedendaagsch recht.	2	16
P. Pet.	Nederlandsch burgerlijk recht.	4	6
	Handelsrecht.	2	9
	Burgerlijke rechtsvordering.	2	7
W. A. Reiger.	Beginselen der Staathuishoudkunde.	3	13
	Staathuishoudkunde (capita selecta).	2	5
	Volkenrecht.	2	5
	Statistiek.	1	5
H. Krabbe.	Encyclopaedie van het recht.	2	10
	Nederlandsch Staatsrecht.	3	16
	Algemeen Staatsrecht.	1	5
	Administratiefrecht.	2	5
Faculteit der geneeskunde.			
D. Huizinga.	Physiologie.	4	25
	Histologie.	2	10
	Practische oefeningen.	4	
H. A. Kooyker.	Specieele pathologie.	4	54
	Polikliniek en kliniek.	5	54
	Specieele therapie.	1	54
	Practische oefening.	5	16
A. P. Fokker.	Hygiëne.	3	32
	Practische bacteriologie.	4	16
	Pharmacodynamie.	1	31
	Pharmacognosie.	1	28
J. W. van Wijhe.	Ontleedkunde.	6	30
	Ontwikkelingsgeschiedenis.	1	30
	Practische oefeningen.	onbepaald.	

TE GRONINGEN.

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN*
Ja.	Neen		
Soms.		Inleiding. Gifford-lezingen II van prof. Tiele. Sophisten. Socrates. Plato. Brahmanisme. Vedanta-leer.	
	Neen.	Het histor. crit. onderzoek naar het ontstaan van den Pentateuch.	
Ja.		Richteren I—XVI.	
Ja.		Jesaja XL—LXVI (capita selecta).	
	Neen.	De geschiedenis der Messiaansche profetie.	
	Neen.	De z. g. Algemeene Brieven. De oudste niet-Kanonieke letterkunde.	
Ja.		Hermeneutiek. Ev. van Lukas. H. IX—XII.	
Ja.		Teksteritiek. De brieven van Jacobus; I, II. Petrus, Judas, I Johannes.	
	Neen.	De negentiende eeuw.	
	Neen.	Overzicht van het geheel en inleiding in de deelen.	
	Neen.	Het Katholicisme en het Protestantisme na 1848.	
	Neen.	Geschiedenis der ethiek na de kerkhervorming.	
Ja.		Beknopt overzicht der geschiedenis der voornaamste theorieën. Boek I Strafwetboek.	
Ja.		„ „ „ „ „ „ stelsels. Voorbereidend onderzoek, dwangmiddelen, eindonderzoek, rechtsmiddelen tegen de beslissingen.	
Ja.		Titel XXII, XXIII, XXIV, XXV in verband met titel XVI.	
	Neen.	Het onderscheid tusschen de ethische en materialistische rechtsopvatting. De voornaamste stelsels der rechtsphilosophen.	
Ja.		Het geheele onderwerp is behandeld.	
Ja.		Verschillende onderwerpen van familierecht, erfrecht en bewijs.	
		Personen- en familierecht.	
		Het eerste boek van het Wetboek van Koophandel, met uitsluiting van het assurantierecht. De faillissementswet.	
		De rechtelijke inrichting en competentie. Het gewoon proces in eersten aanleg. Incidenten.	
Ja.		Geschiedenis en overzicht der hoofdbeginselen.	
Ja.		De internationale handel.	
Ja.		Inleiding, geschiedenis en overzicht van het volkenrecht in tijd van vrede.	
Ja.		Methode en literatuur.	
Ja.		Algemeene inleiding in het recht. Internationaal recht.	
Ja.		Provincie, gemeente, waterschap. Parlementair stelsel.	
Ja.		Staatsleer (vervolg): van Montesquieu tot onzen tijd.	
Ja.		Inwendig Staatsbedrijf (vervolg). Verkeer (landwegen, waterwegen, middelen van vervoer). Jacht en visscherij.	
Ja.			
Ja.			
	Neen.		
	Neen.		
Ja.			
Ja			

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
C. F. A. Koch.	Kliniek en polikliniek.	8	60
	Algemeene chirurgie.	1	31
	Operatieve heelkunde.	1	20
	Practische oefeningen in operatieve heelkunde.	onbepaald.	
M. E. Mulder.	Polikliniek.	4	20
	Theoretische oogheelkunde.	2	20
	Oogspiegelcursus.	2	telkens 10
R. A. Reddingius.	Algemeene pathologie.	Vóór Kerstvac. 2 uren, na Kerstvac. 3 uren.	25
	Pathologische anatomie.	3	35
	Cursus pathol. histologie.	4	17
	Obductie-techniek.	onbepaald.	telkens 2
G. C. Nijhoff.	Theoretische verloskunde.	2	± 25
	Mechanisme der baring en verlosk. operatieleer.	1	± 15—20
	Verloskundige gynaecologische kliniek.	3	50—60
	Theoretische gynaecologie.	1	50
	Practische operatieve verloskunde.	3	25
K. Kooy (lector).	College phys. chem. diagnostiek.	3	10—12
	Practische oefeningen diagnostiek.	4	telkens 3
Faculteit der wis- en natuurkunde.			
H. J. van Anrum.	Zoölogie. Vergelijkende anatomie en vergelijkende physiologie.	5	33
	Capita selecta.	2 na de Kerstvac.	1
	Practische oefeningen in het zoölogisch laboratorium.	4	11
F. J. P. van Calker.	Mineralogie.	3	26
	Capita selecta uit kristallographie.	1	4
	Geologie en palaeontologie.	2	8
	Practische oefeningen.	2 × 2	10 en 9
P. H. Schoute.	Beschrijvende meetkunde (beginselen).	2	4
	" " (voortzetting).	2	8
	Analytische meetkunde (platte vlak).	2	17
	" " (ruimte).	2	12
	Hoogere meetkunde.	2	8
H. Haga.	Elementaire behandeling der proefondervindelijke natuurkunde.	3	40
	Enkele onderwerpen uit de proefondervindelijke natuurkunde.	1	20
	Practische oefeningen voor wis- en natuurkundigen vóór het candidaats en voor aanstaande medici en pharmaceuten.	3 middagen per week 2—4½	40
	Practische oefening voor wis- en natuurkundigen nà het candidaats.	de geheele week.	7

TE GRONINGEN.

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
Ja.			
	Neen.		
	Neen.		
Ja.			
	Neen.		
	Neen.		
	Neen.		
Ja.			
	Neen.		
Ja.			
Ja.			
	Neen.		
Ja.			
Ja.			
Ja.			
		A. *Vertebraten:*	
	Neen.	I. Vergelijkende embryologie.	
		II. Vergelijkende anatomie van zenuwstelsel, zintuigen en skelet van romp en ledematen.	
		III. Systematisch overzicht.	
		B. *Invertebraten:*	
		Coelenteraten, echinodermen en wormen.	
Ja.		Betreffende inzonderheid vergelijkende anatomie.	
Ja.		Anatomie van dieren uit onderscheiden groepen.	
	Neen.	Uitvoerige demonstratieve behandeling der kristal, optica, de thermische, electrische en magnetische eigenschappen der mineralen. Mineraal-chemie.	
		Systematisch overzicht van het mineralenrijk en behandeling der meest belangrijke mineralen.	
Ja.		De verschillende methoden van berekening, projectie en perspectievische teekening der kristallen.	
		Toepassingen op het reguliere, texagonale en hetragonale stelsel.	
	Neen.	Demonstratieve behandeling der petrographie.	
		De historische geologie.	
Ja.		Het meten van de vlakke hoeken der kristallen volgens verschillende methoden en onder aanwending van verschillende goniometrische instrumenten.	
		Bepaling van het kristalstelsel langs verschillende wegen.	
		Bepaling van physische, vooral optische eigenschappen der mineralen. Het determineeren van mineralen, vooral langs chemischen weg. Mikro-chemische reactiën.	
Ja.		Punt, lijn, vlak. Drievlakkenhoek. Regelmatige lichamen. Bol.	
Ja		Centrale projectie, perspectief, axonometrie. Scheeve oppervlakken en schroefvlakken.	
Ja.		Coördinaten, lijn, cirkel en kegelsnede tot aan de brandpunten.	
Ja.		Coördinaten, vlak, bol en oppervlakken van den tweeden graad.	
Ja.		Algemeene theorie der vlakken, kromme lijnen. Symboliek.	
		De krommen van Hesse, Steiver, Cayley enz.	
	Neen.	Enkele punten uit de mechanica, magnetisme en electriciteit.	
		Leer der lenzen, krachtlijnen, proeven van Hertz.	
Ja.		Verschillende onderzoekingen uit de verschillende onderdeelen der natuurkunde.	
Ja.		Bepaling der electromatische kracht van thermo elementen, bepaling der horizontale intensiteit der aardmagneetkracht, proeven van Righi.	

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
J. W. Moll.	Anatomie der cel.	1	20
	Algemeene botanie.	2	30
	Capita selecta.	1	10
	Practische oefeningen voor a. s. medici en pharmaceuten.	2	30
	Practische oefeningen voor botanie.	dagelijks 9—5	10
	Pharmaceutische botanie.	3	10
A. F. Holleman.	Systematische chemie.	4—5	30
			12
	Analytische chemie.	1	10
	Capita selecta.	1	5
	Practische oefeningen voor eerstbeginnenden.	4 middagen	45
	" " " meergevorderden.	dagelijks van 8—6	4
J. F. Eykman.	Verschillende capita der pharmaceutische chemie incl. toxicologie.	5	
	Practische oefeningen.	dagelijks den geheelen dag tot 5 u. n.m.	10
			10
C. H. Wind (lector).	Thermodynamica.	3	8
	Electro-chemie.	2	9
	Critiek en historie van de gronden van physica en mechanica.	1	14
J. C. Kapteyn.	Spherische sterrenkunde.	1	9
	Populaire sterrenkunde.	2	8
	Theoretische werktuigkunde.	2	8
	Theorie der kleinste quadraten.	1 voor de Kerstvac.	6
F. de Boer.	Hoogere algebra.	1	18
	Differentiaal- en integraal-rekening.	3	4
	Differentiaal- en integraal-rekening, capita selecta.	2	8
	Theorie der functiën.	3	8
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.			
F. J. van den Ham.	Hebreeuwsche antiquiteiten.	3	12
	Hebreuwsche grammatica.	3	12
	Privatissimum Arabisch en Hebreeuwsch.		1
B. Symons.	Gotisch a) voor meergevorderden.	2	3
	Gotisch b) voor beginners.	1 à 2	11
	Middel-Hoogduitsch.	2	7
	Oud-Saksisch.	1	9

TE GRONINGEN.

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
	Neen.	De anatomie der cel.	
	Neen.	Primaire weefsels, algae, fungi.	
	Neen.	Eenige plantenfamiliën. De geotrophie.	
	Neen.	Oefeningen over het geheele gebied der botanie.	
	Neen.	De meest verschillende onderwerpen.	
	Neen.	Een 30-tal simplicia.	
	Neen.	Anorganische chemie 3—4 uur.	
	Neen. respons. college.	Organische „ 1 „	
Ja.	Neen.	Toepassing der ionenleer op de analyse.	
		Geschiedenis der chemie tot de opkomst der phlogistontheorie, daaraan verbonden een serminarium.	
		Analyse van zoutmengsels, eenvoudige organische praeparaten en reactiën.	
		Zeer verschillende onderwerpen, bewerking proefschrift.	
	Neen.	Algemeene pharmac. org. chemie (verschillende capita selecta als hydronomatische verbindingen, terpeenen en derivaten) (alkaloïden).	
Ja.	Neen.	Pharmaceutische physische methoden (polenisati, dichtheid).	
		Critische bespreking der Pharmacopaea Neerlandica.	
	Neen.	Chemia analytica forensis.	
		Practische oefeningen op het geheele gebied der pharmacie.	
	Neen.	Grondbegrippen der warmteleer. Volkomen gassen. Continuïteit van de gasvormingen en den vloeibaren toestand. Het energie-principe en het principe van Carnot. Toepassingen van beide.	
	Neen.	Schets van de leer van de electriciteit en het magnetisme. De ontwikkeling der electro-chemie. Meer uitvoerig de onderzoekingen van Hittorff, Kohlrausch, Auhenius en de theorie der verdunde oplossingen van van 't Hoff.	
	Neen.	Uiteenzetting van een wereldbeschouwing als grondslag der critiek. De plaats van de kennis der natuur en van de mechanica in de wetenschap Causaliteit. Mechanische natuurbeschrijving. Beweging en absolute beweging. De z.g. bewijzen voor de ware aardbeweging. De inertiewet. Enoncé van een stel grondbeginselen voor de mechanica.	
Ja.		Coördinatenstelsels. Overzicht van de wijze van bepaling der verschillende coördinaten.	
		Precessie, nutatie, aberratie, refractie.	
Ja.		Bepaling der verschillende sterrekundige constanten enz.	
		Ontwikkeling van de kennis omtrent den bouw van het zonnestelsel.	
		Wetten van Kepler.	
Ja.		Gravitatiewet. Deductie uit deze wet.	
Ja.		Cinematica. Beginsels der statica. Dynamica van een stoffelijk punt.	
Ja.		Hoogere machtsvergelijkingen. Permutatie en combinatie. Reeksen van hoogere orde.	
Ja.		Overzicht der differentiaal- en integraal-rekening.	
Ja.		Substitutie van nieuwe veranderlijken, kromlijnige coördinaten, differentiaalvergelijkingen.	
Ja.		Gamma-functiën; Besselsche functiën, Rol-functiën en functiën van Lamé.	
		Pars sacra	
Ja.		Capita uit 1 Koningen en Jeremia.	
Ja.		Lectuur uit de Michna en Arabische schrijvers.	
Ja.		Declinatie en conjugatielectuur van Evang. Marc. VI—XII.	
Ja.		Inleiding klankleer. Na de Kerstvacantie: Vertaaloefeningen van Braune's Gothische Grammatica.	
Ja.		Nibelungenlied, met lectuur en verklaring van enkele aventuren.	
Ja.		Oud. Grammatica en Metriek. Inleiding op den Heliand en de Genesis-fragmenten.	

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
	Hoogduitsche letterkunde.	2	10
	Beginselen der taalwetenschap (met prof. van Hamel).	2	18
W. L. van Helten.	Nederlandsche taal.	2	8
	" "	1	12 stud. i/d letteren 12 theologen
	Middel-Nederlandsch.	2	9 à 10
	Nederlandsche letterkunde.	2	13 à 14
	Oud-Friesch.	1	3
A. G. van Hamel.	Historische beoefening der Fransche taal.	4	12
			10
			12
			10
		2	12
		2	5
	Historische beoefening der Fransche letterkunde.	2	10
	Beginselen der taalwetenschap (met prof. Symons).	2	15
	Italiaansch.	1	10
	De practische oefeningen, waaronder verklaring van klassische meesterwerken, zijn, onder zijn toezicht, geleid door den heer Vulliod, licencié ès lettres.		
U. Ph. Boissevain.	Grieksche geschiedenis.	2	10
	Romeinsche geschiedenis.	2	10
	Romeinsche antiquiteiten.	1	5
	Latijnsche epigraphiek.	1	6
J. S. Speijer.	Romeinsche dramatische poëzie.	1	9 à 10
	Interpretatie van Latijnsche auteurs voor niet-candidaten.	3	5 à 6
	" " " " " candidaten.	2	3
	Latijnsche palaeographie.	1	3 à 4
	Sanskrit grammatica (voor beginnenden).	2	2
		Gedurende het 2de semester	
	Sanskrit (voor meergevorderden).	2	5
G. Heymans.	Grieksche philosophie.	2	5
	Theoretische logica.	1	15
	Aesthetica.	1	20
K. D. Bülbring.	Geschiedenis der Engelsche taal.	4	9
			9
			9
	Geschiedenis der Engelsche letterkunde.	2	9
			9
H. J. Polak.	Interpretatie van Plato (voor niet-candidaten).	3	7 (later 5)
	Interpretatie van Grieksche auteurs (voor candidaten).	2	2 (later 3)
	Grieksche antiquiteiten (voor niet-candidaten).	1	7
	Geschiedenis der Grieksche grammatica (voor candidaten).	1	(2 later 3)
	Grieksche palaeographie (voor candidaten).	2	2
	Geschiedenis der Grieksche letterkunde.	1	10
Th. Bussemaker.	Vaderlandsche geschiedenis.	3	14
	Algemeene geschiedenis.	2	13
	Politische geographie.	1	10

TE GRONINGEN.

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
	Neen.	Lessings leven en werken.	
	Neen.	Geschiedenis der taalwetenschap (van de groote vacantie tot aan de Kerstvacantie).	
Ja.		Historische ontwikkeling van het consonantisme en deconjugatie.	
Ja.		De Nederlandsche woorden aan het Fransch en andere vreemde talen ontleend.	
Ja.		Lectuur en verklaring van een gedeelte van den Fergunt en van van Esmoreit.	
Ja.		Middel-Nederl. epische gedichten (Karolingische romans en Oostelijke romans) het midden-Nederlandsch volkslied, de romance, ballade, poëtische vertelling, fabel en parabel in de Nederl. literatuur.	
	Neen.	Lectuur van oud-Oostfriesche gedenkstukken.	
Ja.		Vóór de Kerstvacantie: Afleiding en samenstelling.	
	Neen.	Interpretatie van oud-Fransche teksten.	
Ja.		Na de Kerstvacantie: Historische syntaxis van het verbum.	
Ja.		Interpretatie van oud-Fransche teksten.	
Ja.		Voor de Kerstvacantie: Verklaring van de hoofdstukken uit Rabelais.	
	Neen.	Na de Paaschvacantie: „Le chevalier au Lion".	
	Neen.	Hoofdstukken uit de letterkundige geschiedenis der Middeleeuwen. (Volksepos, Bretonsche romans, lyrische poëzie).	
Ja.		Algemeene phonetiek (van het einde der Kerstvacantie tot de Paaschvacantie).	
	Neen.	Italiaansche dichters van den tegenwoordigen tijd. (Na de Paaschvacantie).	
	Neen.	Geschiedenis van Sicilië tot Agathocles.	
	Neen.	Geschiedenis van het keizerrijk van Nero's dood tot Diocletianus.	
	Neen.	Het magistraatsambt.	
Ja.		Het monumentum. Anagrammen.	
	Neen.	Geschiedenis van het Romeinsche tooneel.	
Ja.		De historici: Sallustius, Livius, Curtius.	
Ja.		Plautus' Rudens en Minucius Felix.	
Ja.		Lezing van photographische afdrukken van handschriften.	
Ja.		Gedeeltelijke behandeling der grammatica.	
Ja.		Lectuur van Nala en Pañcatantra.	
	Neen.	De geschiedenis der Grieksche philosophie.	
	Neen.	De grondslagen der wis- en natuurkundige wetenschappen.	
	Neen.	De aesthetica.	
Ja.		*a.* Angel-Saksische dialecten (West-Saksisch en Nord-humbrisch); interpretatie van teksten.	
Ja.		*b.* Historische metriek.	
	Neen.	*c.* Historische syntaxis.	
	Neen.	*a.* Angel-Saksische letterkunde.	
Ja.		*b.* Chaucer's leven en werken.	
Ja.		Plato's Symposium met prolegomena.	
Ja.		Euripedes' Helena met prolegomena; bespreking van enkele scripta.	
	Neen.	Voornaamste Staatsvormen der Grieken; historische ontwikkeling der Attische Staatsinstellingen.	
	Neen.	Grieksche theorieën omtrent aard en oorsprong der taal, analogie en anomalie; de taalcategorieën.	
Ja.		Beginselen der Grieksche palaeographie; lectuur van photographieën van Grieksche codices.	
	Neen.	Prolegomena voor een geschiedenis v/h Attische tooneel Aeschylus' leven en werken.	
	Neen.	De republiek tijdens het stadhouderschap van Willem III en het Tweede Stadhouderlooze bewind.	
	Neen.	Geschiedenis van Europa van 't laatst der 15de eeuw tot ± 1618.	
	Neen.	Europeesche kolonisatie in andere werelddeelen tot den aanvang der 18de eeuw. Amerika.	

PRIVATE LESSEN.

Leiden.

Bij ministerieele beschikking van 31 Mei 1899 n°. 3054, afdeeling Onderwijs, werd mr. H. L. DRUCKER toegelaten als privaat docent tot het geven van onderwijs in burgerlijk en handelsrecht.

Bij ministerieele beschikking van 31 Mei 1899 n°. 2935, afdeeling Onderwijs, werd dr. J. E. G. VAN EMDEN toegelaten als privaat docent, om onderwijs te geven in de parasitologie.

Bij ministerieele beschikking van 10 Augustus 1899 n°. 4448, afdeeling Onderwijs, werd dr. J. H. KERN toegelaten als privaat docent om onderwijs te geven in de Slavische talen.

Bij ministerieele beschikking van 29 Juni 1899 n°. 3564, afdeeling Onderwijs, werd de toelating van dr. P. ZEEMAN als privaat docent voor de natuurkunde op zijn verzoek ingetrokken.

Op 4 Juli 1899 overleed de privaat docent dr. A. NIJKAMP.

Faculteit der wis- en natuurkunde. De privaat docent SIERTSEMA gaf gedurende 1 uur per week eene les in de beginselen der natuurkunde en in de experimenteele natuurkunde.

De privaat docent KLOBBIE gaf aan 10 hoorders gedurende 2 uur per week eene les over het anorganische gedeelte der microchemie.

Faculteit der letteren en wijsbegeerte. De privaat docent HESSELING gaf telkens gedurende 1 uur per week eene les over nieuw Grieksch, over de geschiedenis der Grieksche taal en over de geschiedenis der Byzantijnsche letterkunde.

De privaat docent SALVERDA DE GRAVE gaf eene les over de oud-Fransche taal en eene over de oud-Fransche letterkunde en hield oefeningen in het lezen van oud-Fransche teksten.

Utrecht.

Bij ministerieele beschikking van 27 April 1899 n°. 2267, afdeeling Onderwijs, werd de toelating van mr. A. J. B. RIJKE als privaat docent op zijn verzoek ingetrokken.

Faculteit der rechtsgeleerdheid. De privaat docent RIJKE gaf gedurende een gedeelte van het studiejaar aan een zestal hoorders lessen in het privaat- en fiscaalrecht.

De privaat docent VAN GOUDOEVER gaf gedurende 12 uur per week aan 4 hoorders lessen in het privaat- en fiscaalrecht.

Faculteit der geneeskunde. De lessen van den privaat docent HUYSMAN werden uitsluitend door artsen bezocht.

De privaat docent BOEKELMAN gaf gedurende 3 uur per week aan een dertigtal hoorders les in de propaedeutische kliniek, en na de Kerstvacantie bovendien gedurende 2 uur per week onderricht in practische oefeningen.

Faculteit der wis- en natuurkunde. De privaat docent MOUNIER gaf gedurende een uur per week aan een viertal hoorders een kort overzicht van premie-reserveberekening, sterftetafels, sterftestatistiek en extra risico-reserve.

De privaat docent COUVÉE gaf aan 20 hoorders eene les in het onderzoek van levensmiddelen.

Faculteit der letteren en wijsbegeerte. De privaat docent MORELL gaf gedurende een uur per week aan 7 hoorders les in de archaeologie en in de Grieksche kunstgeschiedenis.

De privaat docent WIRTH gaf gedurende 1 uur per week aan 8 hoorders les in de Hoogduitsche letterkunde en gedurende 3 uren per week aan 8 hoorders een cursus in het Nederlandsch voor Duitsche en Hongaarsche studenten, die Nederlandsch wenschen te leeren.

De privaat docent STEINMETZ gaf gedurende 1 uur per week aan 9 hoorders een college over eenige hoofdstukken der sociologie.

De privaat docent VAN GELDER gaf gedurende 2 uur per week aan 10 hoorders een college in de Grieksche geschiedenis en gedurende 1 uur per week eene les over de Grieksche historiographie.

De privaat docent BUITENRUST HETTEMA gaf gedurende 1 uur per week aan 3 hoorders eene les over nieuw-Friesch, en aan 5 hoorders eene les over oud-Friesch.

Groningen.

Faculteit der rechtsgeleerdheid. De privaat docent VAN DER TUUK gaf gedurende 6 uur per week les in het privaatrecht en gedurende 5 uur per week les in het fiscaalrecht.

Faculteit der geneeskunde. De privaat docent SCHUTTER gaf gedurende 2 uren per week eene laryngologische en rhinologische kliniek.

De privaat docent RANNEFT gaf gedurende 1 uur per week eene les over theoretische orthopaedie en gedurende 1 uur per week eene orthopaedische polikliniek.

De privaat docent WIERSMA gaf gedurende 1 uur per week aan 20 hoorders theoretische psychiatrie en eveneens gedurende 1 uur per week theoretische kliniek.

Faculteit der letteren en wijsbegeerte. De privaat docent BOER gaf aan één hoorder les in het oud-Noorsch.

e. UITKOMSTEN VAN HET ONDERWIJS.

Leiden.

De hoogleeraren in de faculteit der godgeleerdheid oordeelen over het algemeen niet ongunstig over den ijver en de vorderingen hunner leerlingen.

In de faculteit der rechtsgeleerdheid is het oordeel der hoogleeraren over het algemeen gunstig.

De ijver en de vorderingen der studenten in de faculteit der geneeskunde lieten volgens de getuigenis der meeste hoogleeraren te wenschen over. Slechts twee hunner zijn tevreden over de mate van ontwikkeling en verkregen kennis hunner toehoorders.

De studenten in de faculteit der wis- en natuurkunde gaven over het algemeen blijken van ijver en toewijding.

In de faculteit der letteren en wijsbegeerte is het oordeel der hoogleeraren over de vorderingen hunner leerlingen vrij algemeen gunstig.

Utrecht.

Omtrent de studenten in de faculteit der godgeleerdheid luidt het oordeel evenals vorige jaren ongunstig.

Het oordeel der hoogleeraren in de faculteit der rechtsgeleerdheid over hunne leerlingen is bevredigend.

Het collegebezoek, de belangstelling in de studie en de vorderingen der studenten in de faculteit der geneeskunde worden door de hoogleeraren geprezen.

Het oordeel der hoogleeraren in de faculteit der wis- en natuurkunde over hunne leerlingen is over het algemeen gunstig.

De mate van ontwikkeling en verkregen kennis der studenten in de faculteit der letteren en wijsbegeerte was voldoende om de lessen te kunnen volgen.

Groningen.

Het oordeel der hoogleeraren over de ontwikkeling, de verkregen kennis en de vorderingen hunner leerlingen is in alle faculteiten over het algemeen niet gunstig.

De uitslag der examens en promotiën blijkt uit de volgende tabellen.

Verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over 1898—1899.

NOTA TOT VERBETERING VAN EENE ZINSTORENDE DRUKFOUT.

Op bladzijde 32 van het Verslag, tweede kolom, derden regel, van onderen, staat: „niet gunstig", lees: „niet ongunstig".

EXAMENS.	Leiden.			Utrecht.			Groningen.			Totaal.			*Aanmerkingen.*
	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	
Faculteit der godgeleerdheid.													
Examen in de Hebreeuwsche taal en Israëlietische oudheden .	19	14	5	31	[1])28	3	12	11	1	62	53	9	[1]) Hiervan 2 cum laude.
Candidaats-examens:													[2]) „ 3 „ „
1ste gedeelte	17	16	1	51	48	3	10	10	—	78	64	14	[3]) „ 1 „ „
2de gedeelte	27	[4])21	6	49	[2])45	4	14	[1])14	—	90	80	10	[4]) „ 4 „ „
Doctoraal-examens	4	2	2	1	1	—	3	[3]) 3	—	8	6	2	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.													
Candidaats-examens	95	77	18	43	31	12	13	[3])11	2	151	119	32	
Doctoraal-examens:													
a. Rechtswetenschap . . .	41	29	12	31	19	12	41	[1])15	6	93	63	30	
b. Staatswetenschap. . . .	5	3	2	4	4	—	1	1	—	10	8	2	
Faculteit der geneeskunde.													
Candidaats-examens	19	11	8	23	[3])20	3	9	[3]) 7	2	51	38	13	
Doctoraal-examens	23	18	5	16	13	3	2	2	—	41	33	8	
Faculteit der wis- en natuurkunde.													
Examen bedoeld in art. 86 wet H. O.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Natuurkundig examen voor medici	15	15	—	20	[1])20	9	5	[3]) 4	1	49	39	10	
Candidaats-examens:													
a. scheikunde	—	—	—	—	—	—	5	[3]) 5	—	5	5	—	
b. wis- en natuurkunde . .	—	—	—	3	3	—	4	4	—	7	7	—	
c. plant- en dierkunde. . .	1	1	—	3	[3]) 2	1	2	2	—	6	5	1	
d. artsenijbereidkunde . . .	1	1	—	2	2	—	—	—	—	3	3	—	
e. aard- en delfstofkunde. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
f. wis- en sterrenkunde . .	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	
Doctoraal-examens:													
a. wis- en natuurkunde . .	1	1	—	1	[3]) 1	—	—	—	—	2	2	—	
b. aard- en delfstofkunde. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
c. plant- en dierkunde. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
d. scheikunde	3	3	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	
e. artsenijbereidkunde . . .	—	—	—	2	2	—	1	1	—	3	3	—	
f. wis- en sterrenkunde . .	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.													
Examen bedoeld in art. 86 wet H. O.	—	—	—	5	5	—	3	3	—	8	8	—	
Candidaats-examens:													
a. klassieke letterkunde . .	4	4	—	3	3	—	2	1	1	9	8	1	
b. Nederlandsche letterkunde	6	5	1	3	[3]) 2	1	2	2	—	11	9	2	
c. Semietische letterkunde .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
d. taal- en letterkunde van den Oost-Indischen Archipel .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
e. wijsbegeerte.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

EXAMENS.	Leiden.			Utrecht.			Groningen.			Totaal.			*Aanmerkingen.*
	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	
Doctoraal-examens:													
a. klassieke letterkunde . .	2	2	—	1	[1]) 1	—	1	—	1	4	3	1	[1]) Cum laude.
b. Nederlandsche letterkunde	7	7	—	2	2	—	2	2	—	11	11	—	
c. Semietische letterkunde .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
d. taal- en letterkunde van den Oost-Indischen Archipel .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
e. wijsbegeerte	—	—	—	—	—	—	1	[1]) 1	—	1	1	—	
Examen bedoeld in art. 92, 2de lid, wet H. O.	6	6	—	—	—	—	—	—	—	6	6	—	

PROMOTIEN.	Leiden.	Utrecht.	Groningen.	Totaal.	*Aanmerkingen.*
Godgeleerdheid	2	3 [1])	—	5	[1]) Hiervan 1 cum laude.
Rechtswetenschap	38 [1])	12	10	60	[2]) „ 2 „ „
Staatswetenschap	3	2	—	5	[3]) „ 3 „ „
Geneeskunde	7 [2])	4 [3])	2	13	[4]) Honoris causa.
Wis- en natuurkunde.	2	1	1	4	
Scheikunde.	2	—	1	3	
Plant- en dierkunde	1	—	1 [4])	2	
Wis- en sterrenkunde.	—	—	—	—	
Artsenijbereidkunde	—	—	—	—	
Klassieke letterkunde	2	5 [1])	—	7	
Nederlandsche letterkunde	3	2 [1])	2 [1])	7	
Taal- en letterkunde van den Oost-Indischen Archipel	—	—	—	—	
Semietische letterkunde	—	—	—	—	

Op stellingen werden bevorderd tot doctor in de rechtswetenschap:
te Leiden: A. A. H. Struycken, P. van Goens, J. Jonker, M. I. Duparc, N. J. L. Brantjes, A. C. Maas Geesteranus, H. C. Obreen, B. M. de Vos, P. Blusse van Oud-Alblas, F. J. H. Cowan, F. C. van Deinse, J. J. Raaff, Joh. Havelaar, G. F. A. Mullemeester, J. J. Veurma, F. C. van Geer, Ch. Heyman, A. H. L. Utermark, J. L. Steenlack, B. J. Verhey, H. J. ten Bruggencate, R. J. de Visser, P. F. K. Faber, J. H. de Bas, H. Hoeufft. D. A. Sixma van Heemstra, W. A. Rutgers, W. C. Schuylenburg, H. Th. A. Verhoeff, T. A. ten Cate, H. Polvliet en G. Gouda Quint; te Utrecht: K. G. T. Steller, W. A. Roest, S. de Vries, L. van Bronkhorst Sandberg, A. Oudegeest, J. H. Jonckers Nieboer, M. Polak, W. J. van Beeck Calkoen, J. F. T. van Valkenburg, J. G. H. Gadiot, H. van Groenendaal; te Groningen: A. van der Goes, Ch. D. L. van Aalst, P. Dieleman, W. C. Boelken, H. Blaupot ten Cate, A. J. Oppenheim, A. Heringa, S. C. H. Romkes, J. J. Reddingius, H. Kuipers;
en tot doctor in de staatswetenschap:
te Leiden: J Plantenga en R. J. de Visser;
te Utrecht: W. H. Denier van der Gon.

OPGAVE der onderwerpen behandeld in proefschriften, aan de drie Rijks-universiteiten verdedigd, met vermelding van de namen der verdedigers.

GODGELEERDHEID.

Leiden.

G. Visser.
Hendrik Mande, Bijdrage tot de kennis der Noord-Nederlandsche mystiek.

A. H. Haentjens.
Simon Episcopius, als apologeet van het Remonstrantisme in zijn leven en werken geschetst.

Utrecht.

L. A. Rademaker.	Didericus Camphuysen.
W. H. Weeda.	Joseph Butler, als zedenkundige beschouwd en gewaardeerd.
J. Weener	Schepping en Voorzienigheid.

RECHTSWETENSCHAP.

Leiden.

J. G. Meilink.	In pandgeving van aandeelen op naam in naamlooze vennootschappen.
J. Koster.	Het oude tiendrecht.
J. van Oordt.	De privaatrechtelijke toestand van den Nederlandschen koopman in de landen van den Islam.
A. C. Vreede.	Ziektenwetgeving, staatsrechtelijk beschouwd.
M. J. B. Bruining	Aanleg en exploitatie van spoorwegen.
B. H. Everts.	Buurwegen.

Utrecht.

W. H. Borgman.	Van herziening van arresten en vonnissen.

STAATSWETENSCHAP.

Leiden.

F. C. van Geer.	Agrarische wetgeving in Pruissen.

Utrecht.

Mr. B. Gewin.	Arbeidsbeurzen.

GENEESKUNDE.

Leiden.

M. M. Wolff.	Over de koorts en de koorstwerende middelen bij longtering.
R. Birkhoff.	Bijdrage tot de kennis der Erythropsie.
A. van Voorthuizen.	Over sympodie.
G. W. van der Feltz.	Bijdrage tot de kennis der tumoren in de placenta.
H. Vervoort.	De pupil-reactie bij accommodatie en convegentie.
J. H. Wagener.	Bijdrage tot de kennis der longkysten.
A. A. Ladage.	Bijdrage tot de kennis der urobilinurie.

Utrecht.

H. G. Hamaker.	Over nabeelden.
P. C. D. Schaap.	De glandulae genitales accessoriae van het konijn voor en na castratie en resectie der vasa deferentia.
C. M. Mol.	Onderzoek naar nieuwe differentieele kenmerken tusschen diphtherie en pseudo diphtherie baccillen.
M. C. Cartier van Dissel.	Eene bijdrage tot het mechanisme der subcutane nierverwondingen.

Groningen.

J. C. Helder.	Over den bouw der neuroglia.
J. Hingst.	Korte geschiedenis der sectio caesarea van 1890—1899.

WIS- EN NATUURKUNDE.

Leiden.

J. E. Verschaffelt.	Metingen omtrent het verloop van isothermen bij mengsels van koolzuur en waterstof.
C. M. A. Hartman.	Metingen omtrent de dwarsplooi op het ψ-vlak van van der Waals bij mengsels van chloormethyl en koolzuur.

Utrecht.

N. G. van Huffel.	Over het verloop van den magnetischen toestand met den tijd in een ijzeren staaf.

Groningen.

E. Bouwman.	Nawerking van torsie en logarithmisch decrement bij torsie-slingeringen van dunne draden.

SCHEIKUNDE.

Leiden.

L. T. C. Schey.	Over synthetisch bereide neutrale glyceriae-isters (triacylinen) van verzadigd één-basische zuren met even aantal c-atomen.
B. R. de Bruyn.	Bijdrage tot de kennis der evenwichten met twee vloeistofphasen in stelsels van een alkalizout, water en alcohol.

Groningen.

A. van Raalte.	Over het phenyl- en parachloor, phenyl nitromethaan.

PLANT- EN DIERKUNDE.

Leiden.

H. D. Tjeenk Willink.	Over de tandlysten en de eiwrat bij vogels.

KLASSIEKE LETTERKUNDE

Leiden.

W. F. Stutterheim.	Observationes criticae in Lucianum.
J. L. Liezenberg.	Studia Flaviana. Observationes criticae in Flavii Josephi antiquitates Judaicas

Utrecht.

A. H. J. V. M. Desertine.	De Apulei studiis Plautinis
H. J. Boeken.	Adnotationes ad Apuleii Metamorphosion. Librum XI.
P. Groeneboom.	Studia praesertim critica et epicritica in Sophoclis Oedipum regem.
L. A. J. Burgersdijk Jr.	De tribus Ovidii Heroidum Codicibus Leidensibus.
P. C. Boutens.	Exercitationes criticae in scholia ad Aristophanis Acharnenses.

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

Leiden.

S. S. Hoogstra.	Prozabewerkingen van het leven van Alexander den Groote in het middel-Nederlandsch.
B. Dijksterhuis.	Bijdrage tot de geschiedenis der heerlijkheid Tilburg en Goirle.
L. C. M. Schmedding.	De regeering van Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht.

Utrecht.

H. A. J. van Swaay.	Het prefix Ga - Gi - Ge en de Actions art.
H. P. B. Plomp.	De middel-Nederlandsche bewerking van het gedicht van den VII Vroeden van binnen Rome.

Groningen.

E. Wiersum.	De gedwongen vereeniging van Stad en lande in 1594
A. Borgeld.	De oud-Oost-Nederfrankische Psalmen (klank en vormleer).

f. HANDELINGEN IN HET BELANG DER WETENSCHAP.

Leiden. De hoogleeraar Tiele woonde de oratorische oefeningen bij van het „Collegium Chrysostomus".

De hoogleeraar van Manen hield avondbijeenkomsten met studenten van verschillende faculteiten en behandelde godsdienstig-zedelijke, wetenschappelijke en practische onderwerpen.

De vergaderingen der „Debating Society" werden geleid door den hoogleeraar van der Vlugt.

De hoogleeraar Wijsman leidde wederom de bijeenkomsten van het gezelschap „Aesculapius".

Utrecht. De gezelschappen „Themis" en „Antonius Mathaeus" hielden hunne gewone vergaderingen.

Het medisch gezelschap „Boerhave" vergaderde onder leiding van den hoogleeraar Talma en enkele zijner ambtgenooten.

„Natura dux nobis et auspex" hield een dertiental vergaderingen.

In de pharmaceutische gezelschappen „Scheele" en „Unitas pharmaceuticorum" werden onder leiding van den hoogleeraar Weevers Bettink geregeld bijeenkomsten gehouden.

De zoogenaamde „historische kring" onder leiding van den hoogleeraar Kramer kwam tweemaal bijeen.

Het door candidaat-tandmeesters opgericht dispuutgezelschap „John Torres" kwam wekelijks bijeen.

Groningen. Er bestaat een juridisch studenten-dispuutgezelschap, waar de hoogleeraren in het Romeinsch en Nederlandsch Burgerlijk recht gewoonlijk tot bijwoning en deelneming aan de debatten worden uitgenoodigd.

Prijsvragen.

Groningen. Op de 10 prijsvragen ten vorigen jare uitgeschreven zijn vijf antwoorden ingekomen. De gouden eerepenning werd toegekend aan J. van IJzeren, candidaat in de klassieke letterkunde te Leiden.

Verder werden er twee eervolle vermeldingen gegeven en wel een aan G. W. Saxnes, candidaat in de rechtsgeleerdheid aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, de andere aan den schrijver van „Het daghet in het Oosten", zijnde het tweede antwoord op de door de faculteit der geneeskunde uitgeschreven prijsvraag, wiens naam niettegenstaande herhaalde oproepingen onbekend is gebleven.

Leiden. De navolgende prijsvragen werden op 1 Mei 1899 uitgeschreven. Vóór 1 Mei 1900 worden de antwoorden daarop ingewacht.

Faculteit der godgeleerdheid.

I. Een vergelijkend onderzoek van den Griekschen godsdienst in de zoogenaamd pelasgische periode en van den Romeinschen vóór de opneming van Grieksche eerediensten.
N.B. Het woord Romeinsch niet op te vatten in de engste beteekenis. Latijnsche en andere italiotische eerediensten waaraan de Romeinen deelnamen, mogen niet worden uitgesloten.

II. De faculteit verlangt eene verhandeling over de Essenen, gebaseerd op oordeelkundig gebruik der bronnen.

Faculteit der rechtsgeleerdheid.

I. De faculteit verlangt eene verhandeling over de regeling van het bewijs van feiten betreffende den staat der personen, in het Nederlandsche privaatrecht en de voornaamste buitenlandsche wetgevingen.

II. De faculteit verlangt eene verhandeling over den overgang der procedure per legis actiones tot die per formulas in het Romeinsche recht, met aanwijzing van den tijd waarin en de wijze waarop deze overgang heeft plaats gevonden en van zijne gevolgen voor den algemeenen gang der ontwikkeling van het privaatrecht.

Faculteit der geneeskunde.

I. De faculteit verlangt een onderzoek, door middel van Roentgen's stralen, omtrent de onderlinge verhouding der beenderen van den vooraarm en van den handwortel bij verschillende standen van de hand, ingeleid door een critisch overzicht van de vroegere meeningen en opvattingen daaromtrent. Overlegging van radiographieën bij het antwoord is gewenscht.

De faculteit verlangt, met het oog op verschillende mededeelingen over de gunstige werking van de inspuiting van gelatine-oplossingen bij bloedingen en bij aneurysmata, een onderzoek omtrent den invloed van gelatine-oplossingen op de bloedstolling.

Faculteit der wis- en natuurkunde.

I. De faculteit verlangt een zooveel mogelijk volledig overzicht van de onderzoekingen, die betrekking hebben op pseudo-elliptische integralen.
Dit overzicht moet bevatten eene duidelijke uiteenzetting van de verschillende handelwijzen, die zijn aangewend om pseudo-elliptische integralen af te leiden, of om kenmerken voor bepaalde klassen van zoodanige integralen vast te stellen.
Het zal zeer op prijs gesteld worden, indien oorspronkelijke beschouwingen aan het gevraagde overzicht worden toegevoegd.

II. De faculteit verlangt een onderzoek van het werkzame bestanddeel in een of andere drogerij, bij voorkeur ontleend aan onze Indische koloniën, die nog niet of nog slechts voorloopig in die richting onderzocht is.

Faculteit van letteren en wijsbegeerte.

I. Wat leeren de boeken Kronieken, Ezra en Nehemia aangaande den beschavingstoestand der Joden (taal, recht, godsdienst enz.) in den tijd des schrijvers?

II. Judicium quod de Juvenale tulit Nisard, laudatus a Boissierio (L'opposition sous les Césars, p. 302 sqq.) accurato subiiciatur examini.

Beurzen.

Rijksbeurzen werden genoten:

te *Leiden*: in de faculteit der godgeleerdheid door G. A. van den Bergh van Eysinga; in die der rechtsgeleerdheid door H. A. O. W. Geesink (overleden 2 November), in die der geneeskunde door C. Oorthuys en G. van Genderen Stort (van af 3 November); in die der wis- en natuurkunde door L. M. Klinkenberg, en in die der letteren en wijsbegeerte door J. A. N. Knuttel en L. Rank;

te *Utrecht*: in de faculteit der godgeleerdheid door A. M Brouwer; in die der rechtsgeleerdheid door E. L. Anting von Geusau; in die der geneeskunde door A. W. Ausems, in die der wis- en natuurkunde door G. H. Coops en in die der letteren en wijsbegeerte door H. Bruyel en H. Pomes;

te *Groningen*: in de faculteit der godgeleerdheid door G. W. C Vunderink; in die der rechtsgeleerdheid door J. V. van Dijck; in die der geneeskunde door J. Hingst (tot 1 Juli), H. P'ostma en A. Spahr van der Hoek (na 1 Juli); in die der wis- en natuurkunde Ph. van Harreveld en in die der letteren en wijsbegeerte door M. A. van Melle (tot 1 Januari) en A. G. Roos (na 1 Januari).

9. HULPMIDDELEN VOOR HET ONDERWIJS.

Leiden.

Bibliotheek. Het nieuw aangekochte huis Rapenburg n°. 70 werd in Januari in gebruik genomen. Het meubilair werd geregeld onderhouden. Het universiteits- munt- en penningkabinet werd naar het Rijksmuseum van oudheden overgebracht. De toestand van de bibliotheek kan over het algemeen gunstig worden genoemd. Driehonderd en dertien personen werden voor het eerst in de gelegenheid gesteld boeken ter leen te ontvangen. Uitgeleend werden 5893 werken, waarbij 1686 van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. Buiten de stad werden 907 pakketten met boeken verzonden. De handschriftenafdeeling werd behalve door vele Leidsche hoogleeraren, overige Leidsche geleerden en studenten bezocht door 12 meest buitenlandsche geleerden, waarvan sommigen geruimen tijd te Leiden verblijf hielden. De conservator der handschriften heeft vijf malen ten behoeve van anderen onderzoekingen van eenigen omvang in Leidsche handschriften ingesteld, de nieuw ingekomen en 66 handschriften van de oude verzameling uitvoerig beschreven en 10 brievencollectiën behandeld. Onder zijn toezicht zijn 3 maal photographieën van handschriften voor verschillende doeleinden vervaardigd.
Uitgeleend werden 55 handschriften waarvan 10 van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. Uit andere binnen- en buitenlandsche bibliotheken en archieven werden 40 handschriften tijdelijk in de bibliotheek gedeponeerd ten behoeve van te Leiden werkende geleerden.
Voor verschillende belangrijke wetenschappelijke ondernemingen kon de bibliotheek rijk materiaal leveren.
Door de zorg der Koninklijke Vlaamsche Academie kwam eene uitgave (1ste deel) tot stand van het handschrift van Troissart's Chronyke van Vlaanderen, in de 15de eeuw vertaald door Gerijt Potter van der Loo.
Van de onderneming tot reproductie der meest belangrijke en oudste handschriften (Codices Graeci et Latini photographice depicti) kwam dit jaar het derde deel gereed, bevattende den beroemden Oxfordschen Codex van Plato in twee zware folianten.
De aanwinsten waren aanzienlijk. Uit de gewone subsidiën werden aangekocht 392 nieuwe werken en 541 vervolgdeelen. Uit de gelden van het legaat Warner 31 boeken en 30 vervolgen, uit dat van Riemersma 13 vervolgen, van Chastelain 11 boeken, van Perizonius 1 boek en 3 vervolgen, van Stolp 14 boeken en 17 vervolgen. Voor rekening der Thorbeckestichting werden 31 vervolgdeelen aangekocht. De verzameling van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde werd vermeerderd met 14 handschriften, 210 vervolgen en 194 boeken, die van het seminarium der Remonstrantsche Broederschap met 2 handschriften, 8 vervolgen en 14 boeken.
Van de verschillende Departementen werden ten geschenke ontvangen, meerendeels ten vervolge, 229 deelen en 113 kaarten, van binnen- en buitenlandsche genootschappen 836 deelen, van

particulieren 324 werken, van de sociëteit Amicitia 13 boeken, 36 vervolgen en 143 brochures. Door ruil met de beschikbare deelen van het Internationale Archiv für Ethnographie werden verkregen 49 deelen publicatiën van verschillende genootschappen voor land- en volkenkunde. In ruil van Leidsche proefschriften werden verkregen 4536 dissertatiën en verdere academische geschriften. Verder werden geschriften ontvangen van de erfgenamen van den oud-hoogleeraar dr. R. Fruin, van de erfgenamen van dr. A. Broers te Doorn, van den hertog de Loubat te Parijs, van den heer C. Spat te Teteringen, van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem, van den hoogleeraar dr. J. J. Hartman, van het Leidsche universiteitsfonds en van dr. van Vloten.

De verzameling van het *Legatum Warnerianum*, werd uitgebreid met 4 handschriften. De catalogus der Maleische handschriften, bewerkt door dr. H. H. Juynboll is verschenen.

Ziekenhuis. Het aantal verpleegden werd met 2 vermeerderd en gebracht op 54. Een cursus in ziekenverpleging voor de verpleegsters is geopend. In het gebouw hadden onderscheidene herstellingen, verbeteringen en bijbouwingen plaats. De verbouwing der oog- en oorheelkundige afdeeling is voltooid. De toestand der hulpmiddelen en instrumenten is uitstekend.

In het afgeloopen jaar werden verpleegd 1910 patiënten over een aantal verpleegdagen van 66 310, alzoo 91 patiënten met 3463 verpleegdagen meer dan in het vorig jaar. Voor rekening van het Rijk werden opgenomen 1506 patiënten die gedurende 54 318 dagen verpleegd werden.

Het aantal patiënten voor rekening der gemeenten Leiden bedroeg 404 met 11 992 verpleegdagen.

De patiënten waren over de verschillende afdeelingen verdeeld als volgt:

Afdeeling.	Mannen.	Vrouwen.
Geneeskundige	285	270
Heelkundige	319	356
Verloskundige.	—	504
Oog- en oorheelkundige . .	86	90
	690	1220

Het aantal polikliniek bezoekers bedroeg 10 047.

Het aantal gereedgemaakte recepten bedroeg 60 047 of 471 minder dan in het vorige studiejaar.

Anatomisch Kabinet. Het meubilair en de verzameling verkeeren in voldoenden toestand. Het aantal lijken voor het onderwijs beschikbaar was te gering voor de behoefte.

Physisch Kabinet. Het gebouw werd in goeden staat onderhouden. Eene belangrijke uitbreiding werd tot stand gebracht door de stichting van een brandvrij gedeelte, bestaande uit drie kamers. Het meubilair wordt geleidelijk uitgebreid. De verzameling van instrumenten enz. verkeert in goeden staat.

Voor de avondschool voor aanstaande werklieden van het genootschap „Mathesis scientiarum Genitrix" werd het Kabinet beschikbaar gesteld.

De uitgave van „Communications from the physical laboratory at the University of Leyde" werd geregeld voortgezet.

Het laboratorium werd door verschillende buitenlandsche geleerden bezocht.

Het laboratorium verkreeg van den Minister van Oorlog de beschikking over twintig inductieklossen.

Chemisch Laboratorium (Organische afdeeling). Het gebouw bevindt zich in goeden staat. Enkele herstellingen zijn aangebracht. De verzameling werd verrijkt met vele nieuwe praeparaten, door assistenten en studenten vervaardigd. Eenige nieuwe toestellen werden aangekocht.

Anorganische afdeeling. Het gebouw en het meubilair verkeeren in voldoenden toestand.

Zoötomisch Laboratorium. Over den toestand van het gebouw en van het meubilair valt niets bijzonders te vermelden. Talrijke nieuwe serieën van microscopische praeparaten werden vervaardigd.

Hortus. Tuin en kassen verkeeren in goeden toestand. Het middengedeelte van kas n°. 1 werd verhoogd. Uitbreiding der kassen is gewenscht. Behalve door aankoop en ruiling werden de collectiën ook verrijkt door verscheidene geschenken. Geschenken werden o. a. ontvangen van de Botanische tuinen te Buitenzorg, Paramaribo, Saigon, Calcutta, Santa Barbara, Sydney en Groningen, en van de heeren Gebrs. de Graaff te Leiden, Ballego te Leiden, Sturing te Noordwijkerhout, Groenewegen te Amsterdam, van Dijk te Zeist, Kruyff te Sassenheim en Gosselin te Ville Franche sur Mer. De hortus werd door ruim 15 000 personen bezocht.

Botanisch Laboratorium. Met het onderhoud der collectiën en het in orde brengen van deze werd op denzelfden voet als vroeger voortgegaan.

Herbarium. De werkzaamheden aan den catalogus werden in het afgeloopen jaar met kracht voortgezet. Ten geschenke werden ontvangen 685 specimina, o a van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg, de Botanische Tuin te Calcutta, dr. V. Schiffner en dr. L Pierre. Aangekocht werden 5332 specimina. De bibliotheek werd zooveel mogelijk aangevuld.

Museum van Natuurlijke Historie. In den onvoldoenden toestand van het gebouw is geene verbetering gekomen. Op drie plaatsen bezweek de vloer door vocht en slechte ventilatie. De toestand van het meubilair is voldoende. Zeer belangrijke geschenken werden dit jaar ontvangen o. a. van den hoogleeraar A. Newton te Cambridge, F. E. O. Möbs te Pretoria, K. E. Kist te Palembang, R. Oberthür te Rennes, H. Dohrn te Stettin en A. A. J. Schilt te den Helder.

Het museum is door 8422 personen bezocht.

In den loop van het jaar verscheen deel XX van de „Notes from the Leyden Museum".

In alle afdeelingen werd zooveel mogelijk gewerkt aan het catalogiseeren der voorwerpen.

Het museum werd door vele binnen- en buitenlandsche geleerden bezocht.

Geologisch Mineralogisch Museum. De algemeene toestand van het gebouw is zeer bevredigend. Verschillende geschenken werden ontvangen.

Physiologisch Laboratorium. Het gebouw, het meubilair en de inrichting werden naar den eisch onderhouden en verkeeren in bevredigenden toestand.

Pharmaceutisch Laboratorium Op 2 November werd het nieuwe laboratorium ingewijd. Het gebouw voldoet uitstekend.

De hulpmiddelen werden geleidelijk uitgebreid. De pharmacognostische verzameling ontving verschillende geschenken.

Pathologisch-Anatomisch Laboratorium. Het meubilair verkeert in goeden staat. Aan de verzameling zijn verschillende nieuwe praeparaten toegevoegd.

Sterrenwacht. Aan het dak van de meridiaanzaal zijn eenige veranderingen aangebracht. Op het eind van 1898 is het gebouwtje ten oosten van den sterrenwacht voor het Talcott-instrument opgeleverd. Aangekocht is o a. een pendule die voorzien is van een slinger met kwikcompensatie van Ruffler.

Ethnographisch Museum. In den toestand der gebouwen is geene verbetering gekomen. Met het bewerken van den cedel-catalogus werd voortgegaan. De verzameling is door geschenk en aankoop uitgebreid.

Op 9 Augustus 1899 werd eene tentoonstelling van Japansche kunst geopend. Tot 30 September d. a. v. werd die tentoonstelling bezocht door 2939 personen.

Gedurende het tijdvak van 1 October 1898 tot 30 September 1899 werd het museum bezocht door 1769 personen.

Museum van Oudheden. Het universiteits- munt- en penning-

kabinet is overgebracht naar een bovenzaal van het aan het museum belendende pand. De toestand van het gebouw is niet gunstig. Het meubilair verkeert in goeden staat. De toestand der verzameling is over het algemeen gunstig. Door aankoop en geschenk is de verzameling uitgebreid. Het gebouw in de Breestraat werd door 5093, de zalen der Olympische atgietsels door 690 en het Kabinet van Pleisterbeelden door 896 personen bezocht.

Utrecht.

Universiteitsgebouw. De vergaderkamer der rechtsgeleerde faculteit is geheel geschilderd. De faculteit der godgeleerdheid bood aan hare vergaderkamer te doen behangen. De gangmuren in het oude gedeelte van het universiteitsgebouw zijn geverfd.

Bibliotheek. De bibliotheek verkreeg 1105 boeken (341 door aankoop en 764 door schenking of ruiling). Ongerekend vervolgwerken, vlugschriften en academische proefschriften. Uit de bibliotheek van mr. Roijaards van den Ham, werden 75 nummers aangekocht. De handschriftenverzameling werd verrijkt met 10 handschriften.

Van den systematischen catalogus is de afdeeling genees- en heelkunde gereed. Ongeveer 3000 land- en zeekaarten werden beschreven.

Het aantal uitgeleende boeken bedroeg 12 088.

Pathologisch Instituut. De colleges en oefeningen werden druk en regelmatig bezocht. Gebrek aan ruimte en hulpmiddelen doet zich gevoelen.

Anatomisch Instituut. De verbouwing der Statenkamer ten dienste der anatomie is gereed gekomen. Van de verzamelingen werd een zeer druk gebruik gemaakt.

Ziekenhuis. Omtrent de stichting van klinieken voor de heelkunde, de verloskunde en de vrouwenziekten is nog geene beslissing genomen.

De toestand van de kliniek voor inwendige ziekten en van het daaraan verbonden laboratorium is onveranderd. Verzamelingen van beteekenis bezit de kliniek niet. Op de kliniek en polikliniek zijn 2461 patienten behandeld. De verschillende ziekten waren onder hen verdeeld als volgt:

ZIEKTEN	Kliniek.				Polikliniek.		
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
der ademhalingswerktuigen . .	61	24	19	104	300	120	420
„ spijsverteringswerktuigen .	57	31	18	106	316	280	596
van nieren en blaas	9	15	4	28	41	18	59
„ hart en bloedvaten . . .	23	21	2	46	47	52	99
„ spieren en gewrichten . .	4	11	—	15	70	36	106
„ het zenuwstelsel.	41	35	14	90	160	166	326
„ de lever	15	7	2	24	25	9	34
„ bloed- en stofwisseling . .	19	7	11	37	77	214	291
febris intermittens malarica . .	1	—	1	2	9	2	11
overige infectieziekten	4	3	—	7	19	27	46
loodintoxicatie	—	—	—	—	17	1	18
	234	154	71	459	1 081	925	2 006

De toestand van de heelkundige kliniek is geheel onvoldoende. De hulpmiddelen voor het onderwijs in operatie- en verbandleer worden aangevuld en uitgebreid en voldoen aan billijke eischen.

Van het Tandheelkundig Instituut werd ook dit jaar weder een druk gebruik gemaakt. De hulpmiddelen werden door aankoop en geschenk uitgebreid.

In de gynaecologische kliniek en polikliniek werden behandeld respectievelijk 139 en 307, en in de verloskundige kliniek en polikliniek respectievelijk 146 en 746 patiënten. Van de verzamelingen werd geregeld gebruik gemaakt.

Pharmacologisch Instituut. Dit instituut voldoet aan zijne bestemming. Instrumenten zijn in genoegzame hoeveelheid aanwezig. Van de verzameling geneesmiddelen werd een druk gebruik gemaakt.

Physiologisch Laboratorium. De toestand voldoet aan bescheiden eischen. Van de Vereeniging tot instandhouding van het Oud-Studentenfonds ontving het laboratorium de middelen tot het aanschaffen van een phonograaf en een daarbij te gebruiken meettoestel.

De voortreffelijke inrichting van het *Nederlandsch Gasthuis voor ooglijders* was ook dit jaar in hooge mate bevorderlijk voor de studie in de oogheelkunde.

Hygiënisch Instituut. De toestand van het instituut is bevredigend, de inrichting voldoet in het algemeen aan redelijke eischen. De toestand van het meubilair is voldoende. De verzameling en inrichting verkeeren in goeden staat; uitbreiding en aanvulling is echter gewenscht.

Physisch Laboratorium. Het laboratorium wordt niet onbelangrijk uitgebreid. Van de gelegenheid tot practisch werken en tot het doen van onderzoekingen werd door een zeer groot aantal studenten (ruim 100) gebruik gemaakt.

Voor het onderwijs in de hoogere wiskunde werden een aantal belangrijke mathematische modellen aangeschaft.

Museum van Natuurlijke Historie. De verbouwing der zoölogische afdeeling van de Statenkamer is voltooid. De zolder van het hoofdgebouw is gereed om ingericht te worden tot museum.

Mineralogisch en Geologisch Museum. De verzameling werd door geschenk en aankoop belangrijk uitgebreid. Door de Maatschappij ter bevordering van het natuurkundig onderzoek der Nederlandsche koloniën werd de groote verzameling van fossielen en gesteenten bijeengebracht door dr. G. A. F. Molengraaff geschonken.

Aangeschaft werden o. a. een microphotographische camera met toebehooren en een geologische globe. De palaeontologische verzameling werd opnieuw gerangschikt. Een tiental studenten oefenden zich in het determineeren van kristalvormen.

Scheikundige Laboratoria. Van het laboratorium Leeuwenbergh maakten 116 studenten bij hunne practische oefeningen gebruik.

In het Sterrebosch-laboratorium werden eenige verbeteringen aangebracht. Het meubilair verkeert in het algemeen in voldoenden toestand.

Pharmaceutisch Laboratorium. De verzamelingen bevinden zich in goeden staat. Aangeschaft is o. a. een kimografion.

Hortus. De in het botanisch laboratorium aanwezige collectie dispositieven voor projectie bij de colleges werd aanzienlijk uitgebreid. De Hortus onderging, wat aanleg betreft, geene verandering. Gebrek aan ruimte doet zich gevoelen. De plantencollectie verkeert in goeden staat.

Sterrenwacht. Op uitbreiding wordt aangedrongen. De instrumentenverzameling werd uitgebreid.

Groningen.

Universiteitsgebouw. Het gebouw verkeert in goeden staat. De sous-terreinwoningen hebben last van vochtigheid. Verbetering van enkele collegekamers is gewenscht.

Bibliotheek. Met den systematischen catalogus werd geregeld voortgegaan. Het aantal nieuwe boekwerken bedroeg behalve brochures, dissertaties enz., 529, waarvan 154 door schenking werden verkregen.

De penningverzameling werd met 5 stuks vermeerderd.

Het aantal bezoekers bedroeg 13 349, terwijl 12 559 boekdeelen uitgeleend werden, waarvan 939 naar buiten de stad.

Ziekenhuis. Op 3 October 1898 werd met den bouw van het nieuwe ziekenhuis een aanvang gemaakt.

Op 1 Januari 1898 bevonden zich in het ziekenhuis 127 verpleegden; in den loop van het jaar werden opgenomen 1115 patiënten, zoodat er in het geheel 1242 verpleegd werden. Van deze werden er gedurende dat jaar 1001 ontslagen en overleden er 131, zoodat op 1 Januari 1899 110 lijders onder behandeling bleven.

Naar den aard der ziekten kunnen de patienten tot de volgende rubrieken worden teruggebracht: 448 inwendige, 608 uitwendige, 183 kraamvrouwen en gynaecologische patiënten en 3 krankzinnigen. Het aantal verpleegdagen bedroeg 42 314.

In de apotheek werden in den loop van het jaar 52 985 recepten gereedgemaakt.

In het ziekenhuis werd de cursus tot opleiding van verpleegsters onder leiding van dr. E. J. Diddens voortgezet.

Inrichting voor de anatomie en de pathologische anatomie. Verbouwing der museumlokalen der anatomie is wenschelijk. De bouw van een nieuw pathologisch anatomisch laboratorium in de nabijheid van het nieuwe ziekenhuis zal niet achterwege kunnen blijven.

De verzamelingen werden geregeld uitgebreid. Door 35 studenten werd practisch gewerkt.

Physiologisch laboratorium. Het gebouw verkeert in goeden staat van onderhond. 25 studenten maakten gebruik van de hulpmiddelen voor het onderwijs.

Pharmacologisch en hygiënisch laboratorium. Het gebouw bleef in goeden toestand verkeeren. Van de aanwezige hulpmiddelen maakten 32 studenten gebruik.

Natuurkundig laboratorium. Gebouw en verzamelingen, waarvan 40 studenten gebruik maakten, blijven bij voortduring in uitnemenden staat.

Hortus. Het nieuwe botanisch laboratorium werd op 22 April geopend. Het voldoet uitstekend. De verzameling, waarvan 30 studenten gebruik maakten, is opnieuw geordend.

De plantentuin verkeert in goeden staat. Twee kleine perceeltjes grenzende aan den tuin, zeer geschikt voor bergplaatsen, werden aangekocht.

Tal van particulieren bezochten den hortus. Van het aantal bezoekers werd geen aanteekening gehouden.

Museum van natuurlijke historie en zoölogisch laboratorium. De zitkamer van den hoogleeraar werd nieuw gemeubileerd.

Het aanbrengen van twee groote ijzeren skeletkasten blijkt eene groote verbetering te zijn. De verzameling werd geregeld uitgebreid. 33 studenten maakten daarvan gebruik.

Scheikundig laboratorium. De nieuwe ventilatie-inrichting voldoet zeer goed. Het zal wenschelijk zijn de beide andere lokalen ook op deze wijze te ventileeren.

Van de verzameling werd een zeer druk gebruik gemaakt (45), zoo zelfs dat er balansen te kort komen.

Mineralogisch-geologisch laboratorium. Het nieuwe gebouw is van buiten gereed. Met de inwendige inrichting is men begonnen.

Van de mineralogische verzameling is een „Zettelkatalog" gemaakt. Met het oog op het nieuwe gebouw is zij geheel nieuw geëtiquetteerd. 26 studenten maakten geregeld gebruik van de aanwezige hulpmiddelen.

Pharmaceutisch laboratorium. De verandering in het privaatlaboratorium blijkt eene groote verbetering te zijn.

Door het buitengewoon krediet kon de verzameling, waarvan 10 studenten gebruik maakten, belangrijk worden uitgebreid.

Sterrenkundig laboratorium De verzameling van sterrenkundige werktuigen, welke aan 9 studenten goede diensten bewees werd geregeld uitgebreid.

Belangrijke publicatiën werden door ruiling met het buitenland verkregen.

Verzameling van plaatwerken en gipsafgietsels, enz. Gedurende dezen cursus werden de voorwerpen definitief geplaatst. Uitbreiding is zeer wenschelijk.

Verzameling van wiskundige modellen. Van deze verzameling werd een druk gebruik gemaakt.

Verzameling van psychologische instrumenten. Bij de colleges wordt hiervan een ruim gebruik gemaakt.

Verzameling van oogheelkundige instrumenten. Door het verhoogd subsidie kon deze verzameling belangrijk worden uitgebreid. Zij is echter nog niet weder in het oude gebouw teruggebracht daar de verbouwing nog niet is afgeloopen.

Verzameling van instrumenten voor de physisch-chemische diagnostiek. Van deze hulpmiddelen werd ook dit jaar een goed gebruik gemaakt.

§ 2. GEMEENTELIJKE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM.

Bij raadsbesluit van 29 Maart 1899 werd in de verordening tot regeling van de Universiteit van Amsterdam, vastgesteld bij raadsbesluiten van 19 April, 25 Juli en 29 Augustus 1877 en laatst gewijzigd bij raadsbesluit van 5 Juli 1893 nader eene wijziging gebracht. Dat besluit is als bijlage C achter dit verslag vermeld.

a. COLLEGE VAN CURATOREN.

In het college van curatoren kwam geene verandering.

b. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Senaat. Rector magnificus was de hoogleeraar Bellaar Spruyt, secretaris van den senaat de hoogleeraar H. Treub. Assessoren waren de hoogleeraren Völter, Conrat, Kuhn en de Vries. Het voorzitterschap en secretariaat in de faculteiten werden bekleed: in die der godgeleerdheid door de hoogleeraren Völter en de Bussy, in die der rechtsgeleerdheid de hoogleeraren Houwing (wegens ongesteldheid vervangen door den hoogleeraar Josephus Jitta) en van Hamel, in die der geneeskunde door de hoogleeraren Straub en Treub, in die der wis- en natuurkunde door de hoogleeraren Bakhuis Roozeboom en Verschaffelt en in die der letteren en wijsbegeerte door de hoogleeraren Matthes en te Winkel.

Hoogleeraren en lectoren. Op 20 September 1898 droeg de hoogleeraar de Vries het rectoraat over aan den hoogleeraar Bellaar Spruyt met het houden van een verslag over de lotgevallen der Universiteit gedurende den afgeloopen cursus.

Tot opvolger van den hoogleeraar Naber werd benoemd dr. J. Kuiper. Op 17 October 1898 aanvaardde deze zijn ambt met het

uitspreken eener rede over „De beteekenis en de grenzen van het classisisme in de Grieksche letterkunde en hare beoefening".

In de plaats van den hoogleeraar Molengraaff benoemde de raad in zijne vergadering van 16 November 1898 tot buitengewoon hoogleeraar dr. E. Dubois. Op 20 Februari 1899 aanvaardde deze zijn ambt met eene rede: „Over den kringloop der stof op de aarde".

Dr. C. Ph. Sluiter, op 24 Augustus 1898 benoemd tot gewoon hoogleeraar in de zoölogie, aanvaardde zijne betrekking op 7 October daaraanvolgende met eene rede over „De wegen van het hedendaagsch zoölogisch onderzoek".

Door den raad werd op 24 Mei 1899 de privaat docent dr. J. de Bruin benoemd tot lector in de inwendige kinderziekten.

Privaat docenten. Door burgemeester en wethouders werden als privaat docenten toegelaten dr. J. Ph. Vogel, in oud-Indische literatuurgeschiedenis, A. Klein, in de gezondheidsleer, dr. A. Aletrino, in crimineele anthropologie, dr. N. M. Josephus Jitta, in oogheelkunde, dr. H. Timmer, in orthopaedische chirurgie, en J. J. van Laar, in mathematische chemie.

Assistenten. Als assistenten waren werkzaam: bij het natuurkundig laboratorium E. H. J. Cunaeus en J. D. van der Waals jr.; bij het scheikundig pharmaceutisch laboratorium N. Schoorl en C. Prey jr.; bij het scheikundig laboratorium dr. E. Cohen, dr. C. van Eyk en D. J. Hissink; bij het anatomisch laboratorium en museum—Vrolijk J. P. Backer, F. E. ter Kuile, H. J. M. Boshouwers en A. J. P. van den Broek; bij het laboratorium voor experimenteele plantenphysiologie C. J. J. van Hall en Th. Weevers; bij het zoölogisch laboratorium J. A. Reesink en mej. M. Boissevain; bij het ziektekundig laboratorium dr. E. C. van Leersum, dr. J. H. Eberson en F. M. Köster; bij het ziektekundig ontleedkundig laboratorium dr. F. L. Driessen, J. G. Olivier en T. Tanja; bij het laboratorium voor gezondheidsleer A. Klein; bij het physiologisch laboratorium P. C. van der Stad; bij de model-apotheek J. van der Wielen; bij het heelkundig ontleedkundig laboratorium J. van Campen; bij de bekkenverzameling dr. P. A. F. van der Hoeven; in het Binnengasthuis R. P. van Calcar; bij den hoogleeraar Winkler, dr. N. van der Plaats, W. J. Vetter en dr. J. K. Wertheim Salomonson; bij den hoogleeraar Korteweg, dr. Mac Gillavry, J. W. van Calcar en P. Romijn; bij den hoogleeraar Rotgans, P. Merckens en J. Goedhuis; bij den hoogleeraar Pel, P. Ruitinga en dr. D. A. van Riemsdijk (opgevolgd door M. A. van Melle); bij den hoogleeraar Stokvis, dr. J. H. Eberson; bij den hoogleeraar Straub, J. P. G. van der Meer, W. H. Smidt en P. Muntendam; bij den hoogleeraar Treub, dr. K. H. J. Barendrecht en dr. Th. H. van der Velde; bij den hoogleeraar Mendes da Costa, G. F. C. Callenfels; bij de verschillende poliklinieken, dr. H. Burger, J. van Campen, dr. C. B. Tilanus, dr. J. K. Wertheim Salomonson, J. E. Grevers, H. Timmer en dr. P. A. F. van der Hoeven.

c. STUDENTEN.

Ingeschreven waren.		Tegen betaling van	Opbrengst.
Voor volledig onderwijs . . .	463	f 200	f 92 600
	309[1])	100	30 900
	87	*nihil.*	—
Totaal . . .	859	—	f 123 500
Voor enkele lessen	29	f 15	f 435
	27	30	810
	1	45	45
	13	60	810
Totaal . . .	70	—	f 2 070
Algemeen totaal . . .	929	—	f 125 570

[1]) Hieronder 255 studenten, die voor den 5den of volgenden keer collegegeld betaalden.

Aan examengeld werd door 225 studenten f 11 250 en door 1 student f 10 betaald, te zamen f 11 260.

Over de verschillende faculteiten waren de studenten als volgt verdeeld:

	FACULTEIT DER					Totaal.	Totaal vorig jaar.
	godgeleerdheid.	rechtsgeleerdheid.	geneeskunde.	wis- en natuurkunde.	letteren en wijsbegeerte.		
Voor volledig onderwijs. Voor den eersten keer	33	25	75	42	16	191	157
Voor den tweeden of verderen keer	25	71	434	103	35	668	694
Totaal . . .	58	96	509	[1]) 145	[2]) 51	859	851
Voor enkele lessen	—	[3]) 9	3	[4]) 39	[5]) 19	70	59
Algemeen totaal . . .	58	105	512	184	70	929	910

[1]) Hieronder 12 dames. [2]) Hieronder 11 dames. [3]) Hieronder 4 dames.
[4]) „ 5 „ [5]) „ 6 „ In het geheel 38 dames.

d. OMVANG VAN HET ONDERWIJS.

De lessen werden gedurende den cursus zooveel mogelijk volgens de series lectionum gegeven. De lessen van den hoogleeraar Houwing zijn tijdens het hem wegens ziekte tot de Paaschvacantie verleende verlof gegeven door de hoogleeraren Josephus Jitta en Treub.

De hoogleeraar Valeton heeft in plaats van 2 uur 3 uur capita selecta voor candidaten gegeven. Na de Kerstvacantie gaf de hoogleeraar Kuiper nog een uur historia litteraria.

De volgende tabel geeft een overzicht der op de series lectionum aangekondigde en der gegeven lessen.

TABEL der op de Series Lectionum

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
Faculteit der godgeleerdheid.			
P. D. Chantepie de la Saussaye.	Geschiedenis der godsdiensten.	2	7 à 8
	Geschiedenis der leer aangaande God.	2	
D. E. J. Völter.	Oud-Christelijke letterkunde.	2	10
	Dogmengeschiedenis.	2	6
S. Cramer.	Geschiedenis van het Christendom.	2	12
	Methodologie der kerkhistorie.	1	12
	Hermoneutiek van het Nieuwe Testament.	2	30
J. J. de Bussy.	Godsdienstwijsbegeerte.	1	10
	Zedenkunde en hare geschiedenis.	3	15
A. H. J. W. Brandt.	Exegese Nieuw Testament.	4	10
	Theolog. encyclopaedie.	2	25
	Geschiedenis van den Israëlietischen godsdienst.	2	8
Faculteit der rechtsgeleerdheid.			
L. de Hartog.	Encyclopaedie van het recht.	2	16
	Nederlandsch Staatsrecht.	3	25
	Algemeen Staatsrecht.	1	1
	Administratief recht.	2	
	Volkenrecht.	2	1
Max Conrat.	Romeinsch privaatrecht, 1ste gedeelte.	5	15
	Oefeningen in het Romeinsch privaatrecht.	4	20
	Behandeling van casuspositiën, naar Stemler.	1	4
	Pandektenübungen.		
G. A. van Hamel.	Strafrecht. Dogmatiek.	2	25 à 30
	Strafrecht. Speciale delikten.	2	25 à 30
	Strafvordering.	2	20
	Wijsbegeerte van het recht.	1	20
D. Josephus Jitta.	Handelsrecht.	3	25 à 30
	Faillietenrecht.	1	25 à 30 [2]
	Internationaal privaatrecht.	1	10 à 15
	Burgerlijk recht (tijdelijk).	2	25 à 30
	Burgerlijke rechtsvordering.	2	25 à 30
J. F. Houwing.	Burgerlijk recht.	4	25 à 30 [3]
M. W. F. Treub.	Grondbeginselen der Staathuishoudkunde.	3	30
	Economische handelspolitiek.	2	2 à 4
	Statistiek.	1	1

aangekondigde en der gegeven lessen.

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
	[1])	Egypte, Assyrie Babylonie en overzicht der Semietische groep. Inleiding, grootendeels naar aanleiding van Land: Inleiding tot de wijsbegeerte.	[1]) Neen, wel is gelegenheid gegeven om vragen te doen.
		Acta, Paulinische brieven. Dogmengeschiedenis der 16de eeuw.	[2]) De lessen zijn alle gegeven na de Paaschvacantie. Tot dien tijd zijn zij samengesmolten met de tijdelijke colleges over procesrecht.
	Neen.	Wording van het middeleeuwsch Katholicisme. Kerk en Staat in de 16de en 17de eeuw.	[3]) De lessen zijn alle gegeven na de Paaschvacantie. Tot dien tijd zijn zij wegens ongesteldheid waargenomen door de hoogleeraren Treub en Jitta, welke laatste zich ook na Paschen met de lessen in burgerlijk recht is blijven belasten.
	Neen.		
Ja.		Theorie en lectuur van capita selecta.	
	Neen.	Inleiding. Begrip en voorstelling van God. Psychische omgeving van den godsdienst.	
	Neen.	Wetenschap der moraal. Enkele onderwerpen van practische moraal. Historie: de micomachische ethiek.	
	Neen.	Mattheus VII, Lucas II, I Korinthe XV, II Korinthe IV.	
	Neen.	Inleiding. Vakken die betrekking hebben op het ontstaan en de opkomst van het Christendom.	
	Neen.	Ontwikkeling van het Godsbegrip tot den ondergang van het noordelijke Rijk.	
	Neen.	Grondtrekken der wijsgeerige stelselmatige en leerstellige rechtswetenschap. Overzicht van de geschiedenis der Nederlandsche rechtsbronnen.	
	Neen.	Rechtsbedeeling, budgetrecht, Staatsfinanciën, provinciaal, gemeenterecht. Alles voorafgegaan door een inleiding over het Coalitisch Staatsrecht.	
Ja.		Ontstaan en doel van den Staat, Staatssoorten, enz. Geschiedenis en hoofdtrekken van het Nederlandsch administratief recht en van de administratieve rechtspraak.	
Ja.		Geschiedkundige inleiding. Volkenrecht voor de verhouding in tijd van vrede.	
	Neen.	Leer van het recht in objectieven zin, van het rechtssubject, van de rechtsfeiten.	
Ja.		Overzicht over het geheele stelsel van het Romeinsch privaatrecht.	
Ja.			
Ja.		Bronnen van Nederlandsch strafrecht. Opzet, schuld, poging, deelneming.	
Ja.		Misdrijven tegen openbaar gezag. Meineed.	
Ja.		Geschiedenis en hoofdbeginselen van het Nederlandsch strafprocesrecht.	
	Neen.	Het onrecht. Het delikt als sociaal verschijnsel. Criminale statistiek. Criminale aetiologie.	
Ja.		Het handelspapier. Wisselrecht. Oudere geldpapieren. Cognossementen. Ceelen. Papieren in gebruik bij den omzet van arbeid, krediet en kans.	
Ja.		Gevolgen van de faillietverklaring.	
Ja.		Internationaal familierecht. Huwelijk. Afstamming. Voogdij. Curateele. Afwezigheid. Algemeene leer der verbintenissen. Rechterlijke bevoegdheid. Tenuitvoerlegging als inleiding tot het faillietenrecht.	
Ja.		De arbeidsovereenkomst. (Titel VII, afd. V en VI B. W.)	
	Neen.	Geschiedenis van Staathuishoudkundige toestanden en opvattingen.	
	Neen.	Geschiedenis van de handelspolitiek der voornaamste landen en critische bespreking van de theorieën over vrijhandel en protectionisme.	
Ja.		Grondbeginselen van de theorie der statistiek en enkele toepassingen op het gebied der bevolkingsstatistiek.	

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
Faculteit der geneeskunde.			
J. A. Kortewег.	Chirurgische kliniek.	2	60 à 100
	" " "	1	30 à 40
	Urgente chirurgie en orgaan-chirurgie.	1	30
	Operatiën.	9	10
	Polikliniek.	3	12
	Polikliniek (de heer Timmer resp. dr. Mac Gillavry).	3 resp. 6	} 30
J. Rotgans.	Chirurgische kliniek (propaed).	$2^1/_2$	56
	" " "	1—2	60
	Operatieve chirurgie (algemeene).	1	50 à 100
	Polikliniek.	2—3	40 à 60
	Operatiën.	naar omstandigheden.	hoogstens 8 [1])
H. Treub.	Obstetrisch-gynaecologische kliniek.	3	80 à 120
	" " polikliniek.	3	8 à 10
	Theoretische verloskunde.	1	60 à 80
	Bekken-anomalie.	3 [3])	40 à 50
	Operatieve verloskunde.	6 [4])	40 à 50
	Zwangeren-onderzoek.	6 [5])	10
R. H. Saltet.	Bacteriologie.	2 [6])	50
	Hygiëne en medische politie.	3 vóór en 1 na de Kerstvac.	60 à 80
	Bacteriologische cursus (met privaat-docent Alex. Klein).	2 × 2	12 [7])
	Hygiënische cursus (met privaat-docent Alex. Klein).	2	12 [8])
T. Place.	Speciale physiologie.	5	90
	Algemeene physiologie.	2 [9])	60
	Spier- en zenuw-physiologie.	2 [10])	60
	Gezichtszintuig.	2 [10])	60
	Physiologische cursus.	10 [10])	50
L. Bolk.	Systematische anatomie.	5	90
	Topographische anatomie.	1	90
	Cytologie.	1 [11])	50
	Practische oefeningen.	10 [12])	
J. van Rees.	Weefselleer.	5 [13])	50
	Capita Selecta.	2 [14])	40
	Erfelijkheidsleer.	2—4 [15])	35
	Elementaire cursus.	10 [16])	50
	Cursus in microsc. anatomie.	10 [17])	40
	Oefeningen voor meer gevorderden.	4—8 [18])	50
	Repetitie-cursus.	4 [19])	40
M. Straub.	Systematische oogheelkunde.	2 uren nà de Kerstvacantie.	60 [20])
	Oogheelkundige kliniek.	2	50 [21])
	" " therapie.	1	10 [22])
	Oogspiegelcursus.	1	25
	Cursus in onderzoekingsmethoden.	2	12 [23])
		2	12 [24])
A. A. G. Guye.	Oorheelkunde.	1 uur nà de Kerstvacantie.	10
	Oorheelkundige polikliniek.	3	3 à 5
S. Mendes da Costa.	Speciale dermatologie en dermatologische kliniek.	1	40
	Speciale venereologie en demonstratie van syphilislijders.	1	
	Poliklinische demonstratie.	2	

Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
	Neen.	Specieele chirurgie.	[1]) Door gebrekkige localiteit beperkt bezoek.
Ja. [2])		" "	[2]) Enkele malen.
	Neen.	Urgente chirurgie en techniek der orgaan-chirurgie.	[3]) Alleen na de Paaschvacantie.
Ja.		Bespreking en operatieve behandeling.	[4]) Een uur door den hoogleeraar, de andere door dr. van der Hoeven.
Ja.		Onderzoek poliklinische patiënten.	[5]) Een uur door den hoogleeraar, de andere door den assistent der verloskundige afdeeling.
		" " "	[6]) Vóór de Kerstvacantie.
		" " "	[7]) In elke groep. 2 groepen vóór, 2 na de Paaschvacantie; 2 groepen van cand. pharmaciae, 1 vóór, 1 na de Kerstvacantie.
Ja.		Algemeene chirurgie.	[8]) In elke groep, 2 vóór, 4 na Kerstvacantie.
Ja.		Specieele "	[9]) Vóór de Kerstvacantie.
	Neen.	Algemeenheden, bloedvaten, beenderen, spieren, pezen, zenuwen, augustatiën.	[10]) Na de Kerstvacantie.
Ja.		Demonstratie van voorkomende belangrijke gevallen.	[11]) " " "
	Neen.	Ziekenbehandeling.	[12]) Tot " "
			[13]) Tot Kerstmis.
Ja. [2])		Demonstratie van patiënten.	[14]) Tusschen Kerstmis en even na Paschen.
Ja.		Onderzoek van loopende "	[15]) Na Paschen.
	Neen.	Capita selecta.	[16]) Tot Kerstmis in vier groepen.
	Neen.	Bekkenziekten enz.	[17]) Na " " " "
Ja.		Phantoomoefeningen.	[18]) Tot Paschen, groepen van 2—3 practicanten.
Ja.			[19]) Na Paschen, in 4 groepen.
	Neen.	Algemeene bacteriologie, bespreking van enkele pathogene organismen.	[20]) Voor het 2de semester na het candidaats.
	Neen.	Statistiek, voeding, lucht, woning, kleeding, Nederlandsche sanitaire wetgeving enz.	[21]) Voor semi-artsen.
			[22]) Voor theoretici en doctorandi.
Ja.		Reinculturen, gelatinemethode, verschillende kleuringsmethoden.	[23]) Telkens voor 5 weken en 12 leerlingen.
		Toepassing van physische, chemische en bacteriologische onderzoekingsmethoden op hygiënische vraagstukken, als onderzoek van melk, van water, van lucht, van filters, van verlichting, van ventilatie.	[24]) Telkens voor 3 weken en 12 leerlingen door de assistenten gegeven.
Ja.		Bloed, bloedsomloop, ademhaling, spijsvertering, urine secretie, dierlijke warmte, stofwisseling, centraal zenuwstelsel.	
		Physiologie der cel.	
		Electrische verschijnselen.	
		Physiologische optiek, licht, perceptie, kleurenzien, oogbewegingen.	
		Physiologische chemie, physiologische methoden van onderzoek.	
Ja.		Algemeene anatomie, Osteologie, Syndesmologie, Abyologie, Urogenitaal apparaat.	
		Topographie van hoofd, hals en bovenste extremiteit.	
		Morphologie van de cel.	
	Neen.	Cellen, weefsels, organen.	
	Neen.	Zintuigen, zenuwcentra.	
	Neen.	Descendentie, selectie, erfelijkheid.	
Ja.		Cellen, weefsels, eenvoudige methoden.	
Ja.		Organen.	
Ja.		Organen, fijnere techniek.	
Ja.		Organen.	
		Uit een algemeen geneeskundig oogpunt belangrijkste zaken.	
	Neen.		
	Neen.		
	Neen.		
	Neen.		
	Neen.		
	Neen.	Overzicht van de oorheelkunde met demonstratie van gevallen.	
	Neen.	Demonstratie van voorkomende gevallen.	
	Neen.	Neurodermatosen. Dermatonogiosen. Syphilis.	
		Diagnose en therapie der op de polikliniek voorkomende huid- en geslachtsziekten.	

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
B. J. Stokvis.	Algemeene ziektenkunde.	4 [1]	± 100
	Geneesmiddelleer.	2 [2]	
	Bijzondere hoofdstukken der geneesmiddelleer.	2½ [3]	„ 60
	Propaedeutische kliniek.	2 [4]	„ 60
	Theorie van percussie en auscultatie en physische onderzoekingsmethoden.	2 [5]	„ 60
	Cursus in pathologisch chemisch onderzoek der urine enz.	4	„ 60 [6]
C. H. Kuhn.	Algemeene ziektenkundige ontleedkunde.	5 [7]	„ 60
	„ „ „	[8]	„ 60
	Bijzondere ziektenkundige ontleedkunde.	2 [7]	„ 70
	„ „ „	2 [8]	„ 120
	„ „ „	2 [8]	„ 120
	Diagnostiek en epicrise.	2	„ 60 [9]
	Obductietechniek.	2	„ 60 [10]
	Oefeningen in de pathol. histologie.	4	„ 60 [11]
	Histol. demonstratiën.	1	[11]
	Gerechtelijke geneeskunde.	1 [8]	„ 50
	Oefeningen i. h. abduceeren	12	
P. K. Pel.	Medische kliniek.	4	100—180
	„ polikliniek.	2½	
	Kliniek acute infectieziekten.	1 [12]	60—100
	Phys. diagnostiek.	3	60 [14]
C. Winkler.	Kliniek in Neurologie.	3	100—180
	„ „ Psychiatrie.	2	100—140
	Theoretische lessen in neuropathologie (Algemeene neuropathologie en speciëele pathalogie der hersenziekten).	2	60—100
	Polikliniek en zenuwziekten.	3	100—180
	Speciëele hersenatonomie voor klinische behoeften (privatissimum).	1 [15]	15
Faculteit der wis- en natuurkunde.			
J. D. van der Waals.	Mathematische natuurkunde.	2	10
	Thermodynamica.	2	25
	Warmte.	2	25
	Bijzondere vraagstukken.	1	8
	Practische oefeningen.	Onbepaald.	
H. de Vries.	Systematische plantkunde.	2	200
	Anatomie. Physiologie.	1	150
	Biologie.	1	7
	Systeemkunde der phanerogamen.	1	7
	Practische oefeningen in microscopie.	3 × 5	5 × 30
	Practische oefeningen voor meergevorderden.	3 × 3	3
R. Sissingh.	Experimenteele natuurkunde.	4	100—200
	Practische oefeningen.	2 × 4	
C. Ph. Sluyter.	Vergelijkende anatomie.	3	75
	Parasitologie van den mensch en huisdieren.	1	60
	Practische cursus voor medici.	4	40
	Practische cursus voor biologen en candidaten pharm.	4	16
D. J. Korteweg.	Analytische meetkunde (eerste cursus).	2	21
	Analytische meetkunde (tweede cursus).	2½	18
	Mechanica (tweede cursus).	2½	10
	Astronomie.	2	25
A. J. van Pesch.	Hoogere algebra; inleiding tot differentiaal-rekening.	2	15
	Beschrijvende meetkunde.	1	5 [17]

Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
	Neen.	Algemeene nosologie. Algemeene aetiologie. Schets der pathologie van het bloed. Algemeene therapie.	[1]) Na de Kerstvacantie; van 20 Februari af.
	Neen.	Kort overzicht over de geneesmiddelen, behoorende tot het pharmakotheor. schema.	[2]) Vóór de Kerstvacantie, tot medio November.
Ja.			
	Neen.	Kort overzicht over de geneesmiddelen, behoorende tot het pharmakotheor. schema.	[3]) Na de Kerstvacantie, van 20 Februari 1899.
Ja.			
			[4]) Vóór de Kerstvacantie 2, na de Kerstvacantie 3 uren.
	Neen.	Inleiding en kort overzicht. Haemorrhagie. Thrombosis. Embolie.	
	Neen.	Ontsteking. Infectie.	[5]) 6—7 weken na de groote vacantie.
	Neen.	Capita selecta.	
	Neen.	Leverziekten. Gezwelleer. 1ste ged.	
	Neen.	Demonstratiën.	[6]) In groepen van pl. m. 15, in samenwerking met dr. van Leersum; tweemaal 's weeks 2 uur: twee groepen vóór, twee groepen na de Paaschvacantie. Cursus begint na de Kerstvacantie.
Ja.		Obductiën	
	Neen.	"	
Ja.		Elementaire processen.	
Ja.			
	Neen.	Formeel gedeelte. Kindermoord.	
Ja. [12])			
			[7]) Vóór de Kerstvacantie.
Ja.		Ziekten van hart, longen, nieren, zenuwstelsel, kinderziekten etc.	
Ja.			[8]) Na " "
			[9]) Voor meergevorderden.
Ja.		Het onderzoek van inwendige organen.	
			[10]) Na de Kerstvacantie voor beginners.
Somwijlen.		Alle zenuwziekten.	
Idem.			[11]) Na de Kerstvacantie in twee groepen.
		In volgorde zijn behandeld: Melancholie, manie, acute dementiën en hallucinatoire toestanden, degeneratieve psychosen etc.; algemeene diagnostiek, electrotherapie, hersenlocalisatie, acute hersenziekten.	
	Neen.	Tumoren, abcessen, memoriën.	[12]) Onder medewerking van den prosector.
Altijd.			[13]) Na de Kerstvacantie.
	Neen.	Voor meergevorderden.	[14]) In 4 groepen.
			[15]) Uitsluitend voor hen, die dit hadden verzocht.
Ja.		Magnetisme, inductie en electromagnetische lichttheorie.	[16]) Een drietal malen per jaar wordt een repetitie in responsie-collegium eenige keeren gehouden.
Ja.		Evenwichtsverschijnselen bij een mengsel van twee stoffen.	
Ja.		Toestandsvergelijking, wet der overeenstemmende toestanden. Speciale warmte.	
			[17]) Teekenoefeningen.
	Neen.	Bevruchting, bastaarden, vaat-cryptogamen, familiën van phanerogamen.	
	Neen.	Cellen, weefsels; bloemen.	
Ja.		Gallen.	
Ja.		Calycifloren.	
Ja.		Cellen, weefsels, bloemen. Vijf groepen van pl. m. 30 leerlingen.	
Ja.		Weefselanatomie.	
	Neen. [16])	Lucht, magnetisme en electriciteit.	
		Eenvoudige natuurkundige verschijnselen.	
	Neen.	Inleiding. Spijsverteringsorganen, bloedvaatstelsel, urogenitaal stelsel.	
	Neen.	Parasieten van den mensch en enkele meer gewone vormen uit de huisdieren.	
Ja.		Prepareeren van verschillende vormen uit alle klassen.	
Ja.		" " " " " " "	
Ja.		Analytische meetkunde van het platte vak.	
Ja.		Analytische meetkunde van het platte vak (voortzetting), analytische meetkunde der ruimte.	
Ja.		Dynamica van materieele stelsels. Capita selecta. Theorie der vallende beweging, beginselen van Hamilton en van de kleinste werking, karakteristische functie.	
Ja.		Beschrijving van de bewegingen der hemellichamen, lengte- en breedtebepaling.	
Ja.		Determinanten, reeksen; differentieeren.	
	Neen.	Scheeve projectiën. Perspectief. Schaduw en Axonometrie.	

Naam van den hoogleeraar of lector	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
	Differentiaal-rekening, 1ste cursus.	2	12
	Differentiaal-rekening, 2de cursus.	2	6
	Integraal-rekening.	2	10
	Functiën-rekening.	2	8
M. Weber.	Niet gegeven wegens buitenlandsche reis.		
H. W. Bakhuis Roozeboom.	Anorganische scheikunde.	3	110
	Aanvullingscollege anorganische scheikunde.	1	45
	Candidaten-college.	2 [1])	10 à 15
	Practische oefeningen.	geheele dag.	7
	" "	middags.	± 105
C. A. Lobry de Bruyn.	Algemeene organische scheikunde.	2	100 à 110
	Suppletie-college organische scheikunde.	1	± 40
	Speciale hoofdstukken voor candidaten in de scheikunde.	1 [2])	± 15
	Pharmaceutische chemie.	2	30 à 40
	Analytische scheikunde.	1	15 à 20
W. Stoeder.	Artsenijbereidkunde voor pharmaceuten.	1	40
	Practische artsenijbereidkunde voor pharmaceuten.	12	
	Recepteerkunde voor pharmaceuten.	1	40
	Practische recepteerkunde voor dito.	2	
	Recepteerkunde voor candidaat-artsen.	1	80
	Practische recepteerkunde voor laatstgenoemden.	8	
J. Ritzema Bos.	Phytopathologie.	2	
	Practische oefeningen in de phytopathologie.	Een gedeelte van het jaar den geheelen dag.	2
E. Verschaffelt.	Pharmacognosie voor studenten in de pharmacie.	2	30 à 40
	Pharmacognosie voor studenten in de medicijnen.	1	100 à 110
	Capita selecta der plantkunde voor candidaten; plant- en dierkunde.	1 [3])	6
	Chemische physiologie der planten.	1	15 à 20
	Microscopische oefeningen in de pharmacognosie.	1 middag.	30
	Practische oefeningen plantkunde voor candidaten pharmacie.	2 middagen.	6
P. Zeeman (lector).	Experimenteele natuurkunde.	1	10
	Practische oefeningen.	Onbepaald.	6 à 8
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.			
J. C. Matthes.	Hebreeuwsche taal.	3	32
	Israëlietische oudheidkunde.	4	32
	Exegese der historische boeken des Ouden Testaments.	2	25
	Israëlietische letterkunde.	2	8
	Exegese der poëtische en en profetische boeken des Ouden Testaments.	2	6
	Bijbelsch Arameensch en beginselen Arabisch.	1	6
C. M. Kan.	Physische aardrijkskunde.	3	23
	Staatkundige aardrijkskunde.	2	23
		1	3
		1	9
	Geschiedenis der cartographie.	1	8
C. Bellaar Spruyt.	Geschiedenis der Grieksche wijsbegeerte.	3	25
	Logica.	3	30

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
Ja.		Functiën van eene enkele veranderlijke. Algebraïsche en meetkundige toepassingen.	[1]) Bovendien houden de candidaten voordrachten over onderwerpen door henzelven bewerkt.
Ja.		Functiën van meer veranderlijke. Algebraïsche en meetkundige toepassingen.	
Ja.		Bepaalde integralen. Veelvoudige integralen. Eulersche integralen. Reeksen van integralen van Fourrier. Elleptische integralen.	[2]) De candidaten in de scheikunde houden voordrachten over door henzelf bewerkte onderwerpen.
Ja.		Elleptische functiën. Variatie-rekening. Quatermonen.	
			[3]) Een uur responsie-college per week.
	Neen.	Grondbeginselen. Voornaamste elementen en verbindingen; beginselen physische scheikunde.	
	Neen.	Uitbreiding van het voorafgaande.	[4]) De candidaten houden bovendien voordrachten over onderdrachten door henzelven bewerkt.
Ja.		Evenwichten; heterogene stelsels van 1—2 stoffen.	
		Voor chemici na candidaatsexamen.	
		Voor aankomende chemici en andere philosophische en medische studenten.	
	Neen.	Grondbeginselen, voornaamste groepen van verbindingen.	
		Aanvulling en uitbreiding van het voorafgaande voornamelijk voor chemici.	
	Neen.	Intermoleculaire atoomverschuivingen.	
	Neen.	Anorganische geneesmiddelen der pharmacopee.	
		Hoofdbeginselen der titratiemethoden. Scheiding van mengsels van anorganische vloeistoffen, zuren en vaste stoffen. Toxicologie.	
	Neen.	De pharmaceutische praeparaten der Nederlandsche pharmacopee (2de ged.).	
Ja.		Bereiding van praeparaten. Onderzoek en waardebepalingen in groepen van 7.	
Ja.		Inrichting der apotheek. Bereiding der dispenseervormen enz.	
Ja.		Bereiding van nieuwe en moeielijke dispenseervormen, in groepen van 7.	
	Neen.	Opstellen van geneeskundige voorschriften. De verschillende dispenseervormen.	
Ja.		Bereiding der meest gebruikelijke dispenseervormen; in groepen van 7.	
		Dit jaar geen colleges gegeven.	
		Plantenziekten door fungi veroorzaakt.	
Ja. [3])		Plantaardige geneesmiddelen.	
Ja.		Plantenstoffen.	
	Neen.	Physiologie der lagere Fungi.	
	Neen.	Chemische verschijnselen bij de kieming der zaden.	
	Neen.		
	Neen.		
Ja.		Mechanisch warmte-equivalent. Magneto-optische verschijnselen.	
		Diverse verschijnselen.	
Ja.		Studie der grammatica en cursorisch lezen van gedeelten des Ouden Testaments in het Hebreeuwsch en van Straik's bloemlezing.	
	Neen.	Geogr·phie. Tempels. Huiselijk leven, woningen, kleeding, voedsel, rein en onrein. Familieleven. huisgezin, huwelijk, rouw, godsdienstige handelingen, plaatsen, personen, tijden.	
Ja.		2 Kronieken XXVIII, 2 Koningen XVI, Richteren V, 2 Samuel 1: XVII—XXVII, 2 Koningen V.	
	Neen.	Het boek Job. De Oud-Testamentische kanon. Historische boeken. De Pentateuch. Profeten. Prediker.	
Ja.		Psalm VIII, Daniël XI, Klaaglied II.	
Ja.		Boek Daniël en Roorda's Arabische chrestomathie.	
	Neen.	Klimaat van Noordwestelijk-Europa: kusten, verspreiding der menschen over de aarde.	
	Neen.	Nederland (middelen van bestaan).	
	Neen.	Engelsche koloniën.	
	Neen.	Nederlandsche koloniën.	
	Neen.	Nieuwe geschiedenis.	
	Neen.	Inleiding over de vóór-Aristotelische wijsbegeerte. Aristoteles.	
Ja.		Ter inleiding enkele hoofdpunten uit de Psychologie. De formeele logica.	

Naam van den hoogleeraar of lector.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.
	Geschiedenis der nieuwere wijsbegeerte.	3	20
J. M. J. Valeton.	Romeinsche antiquiteiten.	3	9
	Oude geschiedenis.	2	8
	Capita selecta der oude geschiedenis.	3	8
H. T. Karsten.	Latijnsche taal.	4	10
	Latijnsche taal voor candidaten.	3	7
	Geschiedenis der Latijnsche letterkunde.	1	7
	Epigraphica en palaeographie.	2	4
H. C. Rogge.	Algemeene geschiedenis.	3	12
	Vaderlandsche geschiedenis.	3	17
	Geschiedenis der middeleeuwen.	2	12
	Inleiding.	2	7
J. te Winkel.	Geschiedenis der Nederl. letterkunde.	2	15
	Geschiedenis der Nederl. taal.	2	16
	Nederlandsch der 17de eeuw.	1	45
	Middel-Nederlandsch.	2	16
	Middel-Hoogduitsch.	1	7
K. Kuiper.	Grieksche taal en letterkunde.	4	10
			7
	Grieksche taal en letterkunde (voor candidaten).	2	7
	Grieksche letterkunde	1	9
A. H. G. P. van den Es.	Grieksche antiquiteiten.	2	4
	Paedagogiek.	1	5
C. C. Uhlenbeck.	Sanskrit.	3	5
	Angelsaksisch.	2	10
	Gotisch.	1	10
J. Six.	Grieksche kunstgeschiedenis.	2	8

Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*AANMERKINGEN.*
Ja.	Neen.		
	Neen.	Inleiding over de middeleeuwsche wijsbegeerte. Descartes, Locke, Berkeley, Hume.	
	Neen	Volksindeelingen en volksvergaderingen; overzicht der ambtenaren.	
	Neen.	Romeinsche Geschiedenis van 63 tot 56 voor Christus.	
	Neen.	Tijd der diadochen tot 280 voor Christus.	
		Keizer Tiberius;	
		Overzicht van het staatsrecht van den Keizerstijd.	
		Lectuur van stukken van Plutarchus en Dio Cassius.	
Ja.		Cicero de natura deorum. Virgilius' bucolica. Horatius' oden.	
Ja.		Tacitus, annalen. Plautus' Rudens.	
	Neen.	Capita selecta.	
Ja.		Lezing van inscriptiën en handschriften.	
Ja.		Frankrijk onder Hendrik IV, Lodewijk XIII en XIV tot 1688.	
Ja.		De Republiek van 1648 tot 1697.	
	Neen.	Het tijdperk van de kruistochten (12de en 13de eeuw).	
	Neen.	Encyclopedie en methodologie.	
	Neen.	Overzicht van den invloed der vreemde literatuur op de Nederlandsche.	
	Neen.	1°. De beoefening van het Nederlandsch gedurende de 19de eeuw.	
		2°. De oudste bewoners der Nederlanden en de overblijfsels hunner taal.	
	Neen	De zedeprinten van Huygens.	
Ja.		De roman van de seven vroeden van binnen Rome.	
	Neen.	De Kudrun (sage en gedicht).	
Ja.		Homerus Ilias.	
Ja.		Euripides. Hippolytus.	
Ja.		Thucydides.	
		Plato symposion.	
	Neen.	Overzicht van de geschiedenis der Grieksche lyriek, met lectuur van fragmenten der lyrische poëzy tot en met Pindarus.	
	Neen.	Bronnen. Solon en Clisthenes. Heliaca.	
Ja.		Algemeene beginselen. Het gymnasiaal onderwijs. Methodologie.	
Ja.		Beginselen der grammatica, lectuur van stukken uit het Mohābharata, Rāmayana enz.	
Ja.		Vergelijkende klankleer der dialecten, lectuur van stukken uit Sweet's Anglo-saxon Reader.	
Ja.		Evangelie van Mattheus in de vertaling van Ulfilas.	
Ja.		Als inleiding de kunstgeschiedenis van Egypte en Azië en verder de kunst van Griekenland tot den tijd der Perzische oorlogen.	

PRIVATE LESSEN.

De navolgende privaat docenten hebben onderwijs gegeven:

In de faculteit der rechtsgeleerdheid.

CH. MISERUY, 10 uur per week met 20 toehoorders, privaatrecht, 4 uur per week met 5 à 7 toehoorders, fiscaal recht en 4 uur per week met 5 toehoorders, notarieele praktijk;

mr. D. E. LIONI, 1 à 2 uur per week met 3 à 5 toehoorders, practische toepassing van het Nederlandsch procesrecht.

In de faculteit der geneeskunde.

dr. N. VAN RIJNBERK, 6 uur per week oogheelkunde;

dr. M. A. MENDES DE LEON, 6 uur per week met 10 toehoorders, operatieve verloskunde en gynaecologische diagnostiek;

dr. C. B. TILANUS, 1 uur per week met 10 toehoorders, theoretische chirurgie en 4 uur per week met 20 toehoorders, orthopaedische polikliniek;

dr. J. GRAANBOOM, 1 uur per week met 10 toehoorders, voordracht over voeding van den zuigeling en 1 uur per week met 6 toehoorders, poliklinische kinderziekten;

dr. H. BURGER, 4 uur per week met 10 toehoorders, cursus en laryngoscopie en rhinoscopie;

dr. J. K. A. WERTHEIM SALOMONSON, 1 uur per week met 30 toehoorders, ziekten van het perifeere zenuwstelsel, 4 uur per week met 15 à 20 toehoorders, poliklinische lessen en 4 voordrachten over Röntgenstralen;

dr. W. POSTHUMES MEYJES, poliklinische oefeningen voor meergevorderden;

JOHN E. GREVERS met 30 à 40 toehoorders, natuurlijke historie der tanden en anomalieën en pathologie der tanden, met 4 toehoorders, theoretische en practische operatieve cursus.

dr. W. VAN HOORN, 8 uur per week met telkens 3 toehoorders, polikliniek voor huidziekten, 7 uur per week met telkens 5 toehoorders, polikliniek van blaasziekten enz., 1 uur per week met 56 toehoorders capita selecta;

dr. J. DE BRUIN, 1 uur per week met 20 toehoorders, kliniek der kinderziekten en 1 uur per met 8 toehoorders, polikliniek der kinderziekten;

A. KLEIN, 4 uur per week met telkens 12 toehoorders, practische oefeningen en hygiëne en bactereologie, en 12 uur per week met telkens 3 toehoorders, oefeningen in bactereologie voor meer gevorderden.

In de faculteit der wis- en natuurkunde.

dr. E. COHEN, 1 uur per week met 10 toehoorders, physische scheikunde;

dr. J. J. VAN LAAR, 1 uur per week, met 10 toehoorders, mathematische scheikunde.

In de faculteit der letteren en wijsbegeerte:

dr. J. J. A. A. FRANTZEN, 2 uur per week, met 20 à 27 toehoorders, Hoogduitsche taal en letteren;

dr. D. G. JELGERSMA, 1 uur per week, met 12 toehoorders, psychologie, 1 uur per week, met ruim 20 toehoorders, overzicht der psychologie;

dr. J. W. BECK, 2 uur per week, met 4 à 6 toehoorders, latere latiniteit.

c. UITKOMSTEN VAN HET ONDERWIJS.

De uitkomsten van het onderwijs was bij de faculteit der godgeleerdheid zeer bevredigend. Bij de andere faculteiten gaven zij tot geen bijzondere aanmerkingen aanleiding.

De uitslag der examens en promotiën blijkt uit de volgende tabellen.

EXAMENS.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	*Aanmerkingen.*
Faculteit der godgeleerdheid.				
Examen in de Hebreeuwsche taal en Israëlietische oudheden	34	31 [1]	3	[1]) Hiervan 1 cum laude.
Candidaats-examens: 1ste gedeelte	8	8	—	[2]) „ 2 cum laude.
„ 2de „	9	7 [2]	2	
Doctoraal-examens	2	2	—	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.				
Candidaats-examens	44	33 [1]	11	
Doctoraal-examens:				
a. Rechtswetenschap	44	32	12	
b. Staatswetenschap	4	4	—	
Faculteit der geneeskunde.				
Candidaats-examens	22	17 [2]	5	
Doctoraal-examens: geneeskunde 1ste gedeelte	37	31	6	
„ „ 2de „	40	30	10	
Faculteit der wis- en natuurkunde.				
Examens bedoeld in art. 86 wet H.O.	—	—	—	
Natuurkundig examens voor medici	26	23	3	

EXAMENS.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	*Aanmerkingen.*
Candidaats-examens:				
a. scheikunde	3	3 [1])	—	[1]) Hiervan 1 cum laude.
b. wis- en natuurkunde	3	3 [2])	—	[2]) Cum laude.
c. plant- en dierkunde	1	1 [1])	—	
d. artsenijbereidkunde	7	7	—	
e. wis- en sterrenkunde	—	—	—	
f. aard- en delfstofkunde	—	—	—	
Doctoraal-examens:				
a. wis- en natuurkunde	3	3 [1])	—	
b. artsenijbereidkunde	5	5	—	
c. plant- en dierkunde	—	—	—	
d. scheikunde	6	6	—	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.				
Examens bedoeld in art. 86 der wet H. O.	2	2	—	
Candidaats-examens:				
a. Nederlandsche letterkunde	10	9 [1])	1	
b. klassieke letterkunde	4	4	—	
Doctoraal-examens:				
a. Nederlandsche letterkunde	3	3 [1])	—	
b. klassieke letterkunde	3	2	1	

PROMOTIËN.	Publiek.	Privaat.	*Aanmerkingen.*
Godgeleerdheid	1	—	[1]) Hiervan 5 cum laude.
Rechtswetenschap	17 [1])	17	[2]) Cum laude.
Staatswetenschap	1	1 [2])	
Geneeskunde	14 [1])	—	
Wis- en natuurkunde	—	—	
Scheikunde	2 [2])	—	
Plant- en dierkunde	1	—	
Klassieke letterkunde	1	—	
Nederlandsche letterkunde	1 [2])	—	

Op stellingen werden bevorderd tot doctor in de rechtswetenschap: M. J. C. M. Kavelaars, J. C. H. Coenegracht, J. J. van Gorkom, A. H. van Beusekom, J. Th. Cremers, G. P. van Tienhoven, F. U. P. de Rijk, S. J. Bergsma, J. L. C. van Meerwijk, C. H. Gurpin, K. Witsen, J J. H. Klijnen, Y. A. Schuller tot Peursum, M. F. Hennus, H. J. de Bruyn, J. F. A. M. Wierdels, R. S. Bakels en tot doctor in de Staatswetenschap R. S. Bakels.

OPGAVE van de namen der gepromoveerden en van de titels hunner proefschriften.

GODGELEERDHEID.

H. Bouman. — Het begrip gerechtigheid in het Oude Testament.

RECHTSWETENSCHAP.

N. A. Mensing van Charante. — Het recht van inbeslagneming bij strafbare feiten.
J. H. W. Swellengrebel. — De wettelijke verplichting tot onderhoud van behoeftige nabestaanden.
L. S. G. de Hartog. — Notoire feiten in het burgerlijk geding.
H. J. G. Farensbach. — De onmacht als huwelijksbeletsel.
F. Buys. — Prejudicieele geschillen in het strafproces.
W. A. J. M. van Waterschoot van der Gracht. — Staatsbemoeiing ten behoeve der zoetwatervisscherij.

E. A. Cosman.	De verplichtingen van den verkooper tot eigendomsverschaffing.
P. Scholten.	Schadevergoeding buiten overeenkomst en onrechtmatige daad.
P. L. U. van Ogtrop.	Het erfrecht van buitenechtelijke kinderen.
T. Binnerts.	De risico bij aanbesteding in arbeidsovereenkomst.
S. J. L. M. van Schaik.	De huisvredebreuk in wet en practijk.
H. G. van der Vies.	De positie van den verdediger in strafzaken volgens Nederlandsch recht.
J. N. van der Ley	Overeenkomsten in strijd met de goede zeden.
N. C. Vogel.	De arbeidsovereenkomsten van tooneelisten.
J. W. Schreuder.	Aanteekeningen op Titel VIII, Boek I, Strafrecht (klachtdelicten).
J. F. Burger.	De aan de Nederlandsche consulaire rechtsmacht in strafzaken onderworpen personen.
R. R. W. Janssen.	Vereischten der averij-grosse-handeling.

STAATSWETENSCHAP.

dr. J. W. J. Weijerman.	Woningtoezicht.

GENEESKUNDE.

G. M. Brouwer.	Klinische en statistische mededeelingen uit het Rotterdamsche stedelijke ziekenhuis.
P. Bierens de Haan.	Hoofdlijnen eener psychologie met metaphisischen grondslag.
M. E. Sträter.	Darm-occlusie na gastroenterostomie.
G. Bellaar Spruyt.	Over de physiologische werking van Methylnitrasnine in verband met zijne chemische samenstelling.
J. G. ter Braak.	Eene bijdrage tot de pathogenese en therapie der etterige nierontsteking.
F. A. Melchior.	Over carcinnomid ventricule.
J. Wiardi Beckman.	De invloed van de schors der voorhoofdshersenen op de ademhaling.
C. S. Stokvis.	Bijdrage tot verklaring der zwavelwaterstofvorming in het Amsterdamsche grachtwater.
P. Th. Leonard Kan.	Over de hiscenties in den voorwand en in den bodem der trommelholte.
Th. H. van de Nelde.	Methyleen blauwuitscheiding en nierfunctie, waarnemingen in het bijzonder bij lijderessen aan eclampsie.
W. J. W. Huissink.	Vergelijkende studie van de sterfte naar het beroep in Nederland en eenige andere Staten van Europa.
G. Brat.	Lupus van het strottenhoofd.
L. J. M. Eygenraam.	Het afbinden der navelstreng.
W. Kouwenhoven.	Senicele over verziendheid.

SCHEIKUNDE.

A. M. A. A. Steger.	Substitutie-snelheid van een nitrogroep in O. en P. dinitro benzol door een oxgyalkyl.
C. van Eyk.	Mengkristallen van kaliumnitraat en thalliumnitraat.

PLANT- EN DIERKUNDE.

H. C. Redeke.	Onderzoekingen betreffende het urogenitaalsysteem der selachiers en holocephalen.

KLASSIEKE LETTERKUNDE.

J. W. le Grom.	De Vergilii Aeneidos libri VI natura et fontibus.

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

A. G. de Vries.	De Nederlandsche Emblemata.

f. HANDELINGEN IN HET BELANG DER WETENSCHAP.

Dispuutgezelschappen. Het Hebreeuwsche dispuutgezelschap „Reuchlin" hield op te bestaan.

Het medisch dispuutgezelschap „Bis repetita placent" hield onder bescherming van den hoogleeraar Place eenige vergaderingen.

De vereeniging der klassieke litteratoren hield vijf gewone vergaderingen. In overleg met de vereeniging van Nederlandsche litteratoren werd besloten tweemaal 's jaars eene gecombineerde vergadering te houden. Steeds werden de vergaderingen bijgewoond door eenige hoogleeraren.

De vereeniging „Jacob van Maerlant" telt 28 leden. Er werd geregeld om de 14 dagen vergaderd. De hoogleeraren te Winkel en Rogge woonden de vergaderingen bij.

De pharmaceutische studentenvereeniging „Luctor et Emergo" hield geregeld om de 14 dagen vergaderingen.

Door de hoogleeraren Winkler, M. W. F. Treub en van den Es werden avondvoordrachten gehouden.

Prijsvragen. Op de gedurende den vorigen cursus uitgeschreven prijsvragen is geen enkel antwoord ingekomen.

Op 1 Mei 1899 werden de volgende prijsvragen uitgeschreven:

I. Faculteit der rechtsgeleerdheid.

De faculteit verlangt: eene systematische critische uiteenzetting van de litteratuur over het verband tusschen criminaliteit en oeconomische toestanden.

II. Faculteit der geneeskunde.

De faculteit verlangt: een experimenteel onderzoek over de vorming van een of meer stinkende producten door bacteriën.

g. HULPMIDDELEN VOOR HET ONDERWIJS.

Universiteitsgebouw. Dit gebouw is in behoorlijken staat onderhouden. De senaat ontving voor de senaatskamer de portretten van de hoogleeraren Naber, A. D. Loman, A. Pierson en H. P. G. Quack.

Bibliotheek. Het gebrek aan ruimte doet zich steeds meer

gevoelen. De aanwinsten der bibliotheek waren weder zeer belangrijk. Van bijzondere waarde waren ditmaal de schenkingen van den heer baron G. Rosenthal.

Het aantal bezoekers bedroeg 22 079, het hoogste cijfer per dag 126. Uitgeleend en geraadpleegd werden respectievelijk 12 074 en 37 038 boeken en 248 en 1306 handschriften.

Pharmaceutisch-Galenisch laboratorium en model apotheek. Beide inrichtingen zijn te klein voor de tegenwoordige behoeften van het onderwijs.

Het Laboratorium en de Verzameling voor ziektekundige ontleedkunde, het Laboratorium en de Verzameling voor de zoölogie, het Anatomisch Laboratorium en het Museum-Vrolik, het Hygiënisch Laboratorium, het Laboratorium voor experimenteele plantenphysiologie, het Scheikundig-Pharmaceutisch Laboratorium, het Scheikundig Laboratorium, het Physiologisch Laboratorium, het Heelkundig Museum, het Ontleedkundig-Heelkundig Laboratorium, de Bekkenverzameling, het Natuurkundig Laboratorium, de Verzameling van Kristallographie en Mineralogie, het Pathologisch Laboratorium en het Koloniaal Geneeskundig Museum bevinden zich in goeden staat en geven geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

§ 3. GYMNASIA.

a. GETAL DER SCHOLEN.

Het getal der gymnasia bleef onveranderd en bedraagt 29 Zij zijn gevestigd in de gemeenten, aangewezen in de volgende tabel, die tevens vermeldt of de inrichting Rijkssubsidie geniet, in welke van de niet verplichte vakken onderwijs wordt gegeven, alsmede hoeveel het schoolgeld bedraagt.

Provinciën.	Gemeenten.	Aanwijzing van Rijkssubsidie.	Niet verplichte onderwijsvakken.	Schoolgeld in guldens.
Noordbrabant,	's Hertogenbosch,	gesubsidieerd,	Gymnastiek,	60, 100.
	Breda,	idem,	—	100.
Gelderland,	Arnhem,	idem,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	70.
	Nijmegen,	idem,	idem,	60, 80.
	Zutphen,	idem,	idem,	80.
	Stad-Doetinchem,	idem,	Hebreeuwsch,	100.
	Tiel,	idem,	idem,	70.
Zuidholland,	Rotterdam,	niet gesubsidieerd,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	100.
	's Gravenhage,	idem,	idem,	100.
	Leiden,	gesubsidieerd,	idem,	100; voor elk van twee of meer leerlingen uit één gezin 75.
	Delft,	idem,	idem,	80; voor den tweeden en volgenden leerling uit hetzelfde gezin 60.
	Dordrecht,	idem,	idem,	72.
	Gorinchem,	idem,	Hebreeuwsch,	70.
	Schiedam,	idem,	idem,	70.
	Gouda,	idem,	idem,	100.
Noordholland,	Amsterdam,	niet gesubsidieerd,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	100.
	Haarlem,	gesubsidieerd,	Hebreeuwsch,	100.
Zeeland,	Middelburg,	idem,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	100.
Utrecht,	Utrecht,	idem,	Hebreeuwsch,	100.
	Amersfoort,	idem,	idem,	100.
Friesland,	Leeuwarden,	idem,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	84.
	Sneek,	idem,	Hebreeuwsch,	80.
Overijssel,	Deventer,	idem,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	80.
	Kampen,	niet gesubsidieerd,	idem,	30.
	Zwolle,	gesubsidieerd,	Hebreeuwsch,	100.
Groningen,	Groningen,	idem,	idem,	70; voor den tweeden en volgenden leerling uit hetzelfde gezin 50.
	Winschoten,	idem,	idem,	80.
Drenthe,	Assen,	idem,	idem,	100
Limburg,	Maastricht,	idem,	Gymnastiek,	30, 40, 50, 60, 70, 100

Wanneer in de kolom voor het schoolgeld zonder nadere aanduiding twee cijfers voorkomen, vermeldt het eerste het bedrag voor de lagere, het tweede dat voor de hoogere klassen. Te Maastricht is het schoolgeld voor elke klasse verschillend.

Vrijstelling van de betaling van het schoolgeld werd verleend:

te Arnhem	aan . . .	3 leerlingen;
„ Gouda	„ . . .	1 leerling;
„ Amsterdam	„ . . .	13 leerlingen;
„ Middelburg	„ . . .	1 leerling;
„ Groningen	„ . . .	4 leerlingen;
„ Maastricht	„ . . .	1 leerling;
	Totaal . .	23 leerlingen.

b. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

In het onderwijzend personeel en zijne bezoldiging hebben in het schooljaar 1898—1899 de volgende veranderingen plaats gehad.

Breda. Ter vervulling van de vacature van leeraar in de oude talen, ontstaan door het vertrek van dr. J. R. Wijga, benoemde de gemeenteraad in zijne vergadering van 15 October 1898 dr. H. O. de Jong te Amsterdam, die echter de voorkeur gaf aan eene bijna gelijktijdige benoeming aan het gymnasium te Haarlem. Daarop viel de keuze op H. C. J. Eenhorst, die in de vergadering van den gemeenteraad van 26 November 1898 tot leeraar voor den loopenden cursus benoemd werd. Hij trad in functie op 3 Januari 1899, nadat inmiddels de opengevallen lessen in Grieksch en Latijn door de drie overige leeraren in de oude talen waren waargenomen. Bij raadsbesluit van 8 Juli 1899 werd de tijdelijke aanstelling van den leeraar Eenhorst in eene definitieve veranderd.

Arnhem. Dr. N. J. Beversen, benoemd tot conrector van het gymnasium te Zwolle, ontving bij raadsbesluit van 15 October 1898 eervol ontslag uit zijne betrekking van leeraar in de oude talen, met ingang van 9 Januari 1899. Tot zijn opvolger benoemde de gemeenteraad in zijne zitting van 10 December 1898 dr. W. de Vries, tijdelijk leeraar aan het gymnasium te Zwolle.

In zijne zitting van 29 October 1898 besloot de gemeenteraad de betrekking van leeraar in de Hoogduitsche taal aan de hoogere burgerschool en het gymnasium te splitsen. Daarom werd aan den leeraar M. van Westrienen eervol ontslag verleend aan het gymnasium tegen 1 Januari 1899, en in zijne plaats bij raadsbesluit van 29 December 1898 benoemd G. Jonker, leeraar in de Hoogduitsche taal aan het gymnasium te Nijmegen, die thans de beide betrekkingen gecombineerd waarneemt. Zijne jaarwedde werd bepaald op f 1000.

Bij raadsbesluit van dezelfde dagteekening werden, op grond van de desbetreffende bepalingen der op 15 October 1898 vastgestelde verordening, met ingang van 1 Januari 1899 de jaarwedden van nagenoemde leeraren verhoogd als volgt:

dr. F. Goslings,	van f	3500	tot f	3900;
dr. M. C. Valeton,	„	2800	„	2900;
dr. F. H. E. Wolf,	„	2300	„	2600;
W. F. C. van Laak,	„	2300	„	2600;
dr. J. C. L. Sicherer,	„	1200	„	1500.

Wegens de zeer geringe deelneming aan de lessen in de gymnastiek werd in de raadsvergadering van 24 Juni 1899 besloten genoemd leervak te laten vervallen. In verband daarmede ontving de leeraar in de gymnastiek J. Blom, bij raadsbesluit van 22 Juli 1899, eervol ontslag met ingang van 1 September daaraanvolgende.

Nijmegen. Ongesteldheid van den conrector en minder gunstige gezondheidstoestand van den rector maakten in het begin van den cursus de aanstelling van een tijdelijk leeraar voor de klassieke talen noodig. Daartoe werd aangewezen dr. W. Bierma, die de hem opgedragen lessen gaf van 21 September 1898 tot 1 Februari 1899.

Dr. J. Meuleman ontving, bij raadsbesluit van 19 November 1898, op zijn daartoe strekkend verzoek, eervol ontslag uit zijne betrekking van rector, die hij gedurende 25 jaar had bekleed. Bij besluit van 24 December 1898 werd tot zijn opvolger aangesteld dr. P. V. Sormani, conrector van het gymnasium te Maastricht, die op 1 Februari daaraanvolgende zijn ambt aanvaardde.

Bij raadsbesluit van 18 Februari 1899 werd aan Th. H. A. J. Abeleven op zijn verzoek met ingang van 1 Maart eervol ontslag verleend als leeraar in de plantkunde en werden zijne lessen opgedragen aan den leeraar in de dierkunde J. Bleeker.

Op 13 April 1899 verleende de gemeenteraad aan den conrector dr. J. van Delden op zijn daartoe gedaan verzoek eervol ontslag tegen 1 September 1899 en benoemde in zijne vergadering van 1 Mei 1899 den leeraar in de oude talen dr. A. H. J. V. M. Desertine tot zijn opvolger. De hierdoor ontstane vacature van leeraar in de oude talen werd aangevuld bij raadsbesluit van 17 Juni 1899 door de benoeming van dr. W. Bierma, die in het begin van den cursus als tijdelijk leeraar aan het gymnasium werkzaam was geweest.

Bij raadsbesluit van dezelfde dagteekening werd de tijdelijke aanstelling van [illegible] W. A. Pothast, leeraar in de geschiedenis en de aardrijkskunde, tot 31 Augustus 1901 bestendigd.

Zutphen. Bij raadsbesluit van 31 October 1898 werd de jaarwedde van den leeraar in de Engelsche taal A. Dolk, met ingang van 1 Januari 1899, met f 100 verhoogd en alzoo op f 900 gebracht.

De tijdelijke benoeming van den leeraar in de Hoogduitsche taal J. Gormans werd bij raadsbesluit van 31 Juli 1899 voor het schooljaar 1899—1900 bestendigd.

Stad-Doetinchem. De leeraar in de wis-, natuur- en scheikunde dr. D. van Gulik verzocht, uit hoofde van zijne benoeming tot leeraar aan de hoogere burgerschool te Apeldoorn, eervol ontslag, hetwelk hem bij raadsbesluit van 4 October 1898 werd verleend. In zijne plaats benoemde de Raad bij besluit van dezelfden datum P. Middel, doctorandus in de wis- en natuurkunde, leeraar aan de zeevaartschool te Groningen.

Rotterdam. J. F. Niermeijer, leeraar in de aardrijkskunde, aan wien in 1898 verlof was verleend voor eene wetenschappelijke reis naar Java, hervatte zijne lessen in Januari 1899.

De lessen van dr. M. Kreling, leeraar in de oude talen, die na afloop der Paaschvacantie een verlof van zes weken had bekomen voor eene reis naar Griekenland, werden gedeeltelijk door eenige leeraren in de oude talen, gedeeltelijk door dr. C. L. Junius, privaat-docent te Rotterdam, waargenomen.

's Gravenhage. Daar de vijfde klasse met den aanvang van het schooljaar meer dan 24 leerlingen telde, moest zij in twee parallelafdeelingen gesplitst worden. Ter voorziening in de daardoor ontstaande behoefte aan meer onderwijskrachten, benoemde de Raad in zijne vergadering van 20 September 1898 N. Japikse, doctorandus in de Nederlandsche letterkunde te Leiden, met ingang van 1 October daaraanvolgende voor den duur van drie maanden tot leeraar in de geschiedenis, op eene wedde, berekend naar f 600 's jaars. Bij raadsbesluit van 20 December 1898 werd die benoeming verlengd voor het tijdvak van 1 Januari 1899 tot 1 September daaraanvolgende.

Bij raadsbesluit van dezelfde dagteekening werden, op grond van de desbetreffende bepalingen der verordening, met ingang van 1 Januari 1899 de jaarwedden van nagenoemde leeraren verhoogd als volgt:

A. W. Stellwagen,	van f	2750	tot f	2800;
dr. E. B. Koster,	„	2000	„	2500;
dr. E. F. Kossmann',	„	1800	„	2500;
R. ten Raa,	„	2000	„	2500;

Aan dr. A. H. Pareau werd, bij raadsbesluit van 14 Februari 1899, op zijn verzoek eervol ontslag verleend, met ingang van 1 April daaraanvolgende, als leeraar in natuur- en scheikunde. Het onderwijs in de natuurkunde werd daarop door curatoren, onder goedkeuring van burgemeester en wethouders, opgedragen aan den leeraar in de wiskunde dr. W. van Loghem, voor het tijdvak van 1 April 1899 tot aan de groote vacantie, op eene bezoldiging, te berekenen naar den maatstaf van f 1000 per

jaar, en op dezelfde wijze werd aan dr. H. van Erp, leeraar aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Haarlem, voor het tijdvak van 18 April tot aan de groote vacantie, het onderwijs in de scheikunde opgedragen, op eene bezoldiging, te berekenen naar den maatstaf van f 456 per jaar. Met ingang van 1 September 1899 werd het onderwijs in de genoemde vakken, krachtens art. 8 der verordening voor de openbare scholen van middelbaar onderwijs, opgedragen aan dr. J. Romeny, leeraar in de scheikunde aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus.

In den aanvang van Maart 1899 werd dr. Æ. W. Timmerman, leeraar in de oude talen, ernstig ziek, waarop dr H. Canneginter Tzn., privaat-docent te 's Gravenhage, belangloos in zijne plaats optrad. Toen echter een verlof van drie maanden noodig bleek, droegen curatoren, met goedkeuring van burgemeester en wethouders, de waarneming van zijne lessen op aan dr. Canneginter voor het tijdvak van 11 April 1899 tot 1 Juli daaraanvolgende, op eene wedde, te berekenen naar den maatstaf van f 2000 per jaar.

Ter voorziening in de lessen, opengevallen door het aan dr. E. B. Koster wegens ziekte verleend verlof, droegen curatoren, met goedkeuring van burgemeester en wethouders, de waarneming van het grootste gedeelte van zijne taak op aan J. G. van Pesch, doctorandus in de klassieke letterkunde te 's Gravenhage, voor het tijdvak van 25 April 1899 tot aan de groote vacantie. Deze verleende zijne diensten zonder bezoldiging.

Op 27 Juli 1899 overleed dr. P. C. Margadant, leeraar in de oude talen en de oude geschiedenis. Met bekomen goedkeuring van burgemeester en wethouders droegen curatoren de waarneming van den dienst van den in zijne plaats te benoemen leeraar op aan dr. H. Canneginter Tzn., voor het tijdvak van 1 September tot 1 November 1899, op eene bezoldiging, te berekenen naar den maatstaf van f 2000 per jaar.

Leiden. Ter voorziening in de vacature, ontstaan door het vertrek van dr. J. F. A. Mellink, leeraar in de natuurlijke historie, benoemde de raad in zijne vergadering van 15 September 1898 dr. Z. Th. Diehl, directeur der hoogere burgerschool te Goes.

In diezelfde raadszitting werd dr. J. J. G. Vürtheim benoemd tot leeraar in de oude talen voor het schooljaar 1898—1899 op eene jaarwedde van f 1300. Deze tijdelijke versterking van het personeel der leeraren was het gevolg van de noodzakelijk geworden splitsing der tweede klasse.

Delft. Aan dr. W. Stortenbeker werd bij raadsbesluit van 14 November 1898 met ingang van 1 Januari 1899 eervol ontslag verleend uit zijne betrekking van leeraar in de wiskunde en de natuurwetenschappen, en wel uit hoofde van zijne benoeming tot leeraar aan de hoogere krijgsschool te 's Gravenhage. Daar de benoeming van een opvolger met allerlei moeilijkheden gepaard ging, bleef dr. Stortenbeker op verzoek van curatoren zich nog met eenige uren belasten, terwijl de overige uren door den rector en eenige andere leeraren werden waargenomen. Eerst op 14 Juni 1899 benoemde de gemeenteraad in de plaats van dr. Stortenbeker den doctorandus U. H. E. Huber Noodt, leeraar aan de hoogere burgerschool te Zierikzee.

Dordrecht. Door eene besmettelijke ziekte te zijnen huize werd R. J. Dalhuisen, leeraar in de oude talen, gedurende ongeveer eene maand verhinderd zijne lessen te geven. Dr. W. van Dis uit Piershil verving hem gedurende dien tijd.

In de plaats van F. Tijmstra, leeraar in de Hoogduitsche taal, wien bij raadsbesluit van 21 Juni 1899 op zijn daartoe gedaan verzoek eervol ontslag was verleend tegen 1 September daaraanvolgende, werd in de gemeenteraadsvergadering van 20 Juli 1899 benoemd A. J. Postma, leeraar aan de Rijks-hoogere burgerschool en het gymnasium te Gouda.

Schiedam. Wegens zijne benoeming tot leeraar aan het gymnasium en de gemeentelijke hoogere burgerschool te Groningen werd aan R. de Boer in de raadsvergadering van 26 Juni 1899 met ingang van 1 September 1899 eervol ontslag verleend als leeraar in de Engelsche taal. Tot zijn opvolger werd bij raadsbesluit van 28 Juli 1899 aangewezen J. van Dam te Wageningen.

Bij raadsbesluit van 31 Januari 1899 werd, op grond van de desbetreffende bepalingen der verordening, met ingang van 1 Januari 1899 de jaarwedde van dr. G. Engels van f 1010 tot f 1060 en die van dr. C. R. Veermaas van f 2000 tot f 2100 verhoogd, terwijl gelijke verhooging als aan laatstgenoemde bij raadsbesluit van 11 April 1899 met ingang van 1 April 1899 werd toegekend aan dr. W. Bouwman.

Gouda. Wegens zijne benoeming aan het gymnasium en de hoogere burgerschool te Dordrecht verkreeg A. J. Postma op zijn daartoe gedaan verzoek, bij raadsbesluit van 22 Augustus 1899 eervol ontslag uit zijne betrekking van leeraar in de Hoogduitsche taal met ingang van 1 October 1899.

De tijdelijke benoeming van H. Ketellapper, leeraar in de Hebreeuwsche taal, werd bij raadsbesluit van 1 September 1899 voor het schooljaar 1899—1900 bestendigd.

Amsterdam. Bij raadsbesluit van 24 Augustus 1898 werden met ingang van 1 September 1898 de jaarwedden van nagenoemde leeraren verhoogd als volgt:

dr. Y. H. Rogge,	van	f 2600	tot	f 3000;
dr. P. Leendertz,	„	2800	„	3100;
E. de Jong,	„	2800	„	3100;
D. Coelingh,	„	2800	„	3100.

De nieuw benoemde leeraar in de oude talen dr. J. R. Wijga aanvaardde zijne betrekking bij den aanvang van het schooljaar 1898—1899.

Twee leeraren werden door den dood aan hunnen werkkring onttrokken: dr. A. Kettner, leeraar in de wiskunde, overleed op 26 Maart 1899; dr. W. C. N. Bollaan, leeraar in de oude talen, op 5 Juli 1899. Door de beide andere leeraren in de wiskunde, Coelingh en dr. Bückmann, werd tot aan de groote vacantie zooveel mogelijk in de waarneming der lessen van dr. Kettner voorzien. De vacature wiskunde werd definitief vervuld op 14 Juni 1899 door de benoeming van dr. E. Bouwman, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool te Groningen.

In hunne vergadering van 18 Augustus 1899 besloten burgemeester en wethouders dr. C. H. Baale te Amsterdam en dr. G. E. W. van Hille te Zaandam met ingang van 1 September 1899 tijdelijk te belasten met het geven der lessen, opengevallen door het overlijden van dr. Bollaan, totdat na oproeping van sollicitanten eene definitieve vervulling der vacature zou kunnen plaats hebben.

Haarlem. Dr. K. Kuiper, leeraar in de oude talen, verkreeg, wegens zijne benoeming tot hoogleeraar aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, bij raadsbesluit van 14 September 1898 eervol ontslag, ingaande op 15 October 1898. Tot zijn opvolger benoemde de raad in zijne vergadering van 19 October 1898, voorloopig voor den tijd van één jaar, dr. H. O. de Jong te Amsterdam, die zijne betrekking op 1 November 1898 aanvaardde.

Middelburg. Dr. H. J. van de Stadt, die benoemd was tot leeraar in de natuur- en scheikunde aan het gymnasium en tot leeraar in de scheikunde aan de hoogere burgerschool te Kampen, werd bij raadsbesluit van 21 April 1899 op zijn verzoek, met ingang van 1 Juni daaraanvolgende, eervol ontslagen als leeraar in de scheikunde. De benoeming van zijn opvolger had bij het begin van den nieuwen cursus nog niet plaats gehad.

Utrecht. Dr. L. Alma, wien gedurende het schooljaar 1897—1898 eenige uren onderwijs in de Grieksche talen waren opgedragen geweest, werd bij raadsbesluit van 21 Juli 1898 voor het tijdvak van 1 September 1898 tot 31 Augustus 1899 benoemd ter voorloopige voorziening in de vacature van leeraar in de oude talen. Bij raadsbesluit van 29 Juli 1899 werd deze tijdelijke aanstelling met ingang van 1 September 1899 in eene definitieve veranderd.

Ter vervulling van eenige uren onderwijs in de Grieksche taal benoemde de gemeenteraad bij besluit van 15 September 1898 voor het tijdvak van 1 September 1898 tot 31 Augustus 1899 dr. P. Groeneboom te Utrecht. Bij raadsbesluit van 24 Augustus 1899 werd deze tijdelijke benoeming bestendigd voor het schooljaar 1899—1900.

De tijdelijke leeraar in de scheikunde dr. J. J. Couvée werd bij raadsbesluit van 6 October 1898 definitief als zoodanig aangesteld.

Tot leeraar in de Hebreeuwsche taal voor het schooljaar 1899—1900 werd bij raadsbesluit van 29 Juni 1899 benoemd H. Italie.

Amersfoort. De leeraar in de geschiedenis en de aardrijkskunde A. M. Kollewijn werd wegens zijn hoogen leeftijd van 10 lesuren ontheven, die bij raadsbesluit van 8 Augustus 1899 met ingang van 1 September daaraanvolgende werden opgedragen aan J. S. Theissen, candidaat in de Nederlandsche letterkunde te Arnhem. De jaarwedde van den leeraar Kollewijn werd van f 2000 op f 1800 gebracht en die van Theissen op f 1000 bepaald.

Sneek. De vacature van leeraar in de natuurlijke historie bleef, ondanks herhaalde oproepingen van sollicitanten, voortduren. Hierin werd, evenals ten vorigen jare, voorzien door de leeraren Brakman en dr. van der Feen.

Op 6 September 1898 benoemde de gemeenteraad tot leeraar in de Hoogduitsche taal A. van Dissel te den Helder, die echter de voorkeur gaf aan eene bijna gelijktijdige benoeming aan het gymnasium te Deventer. Bij raadsbesluit van 8 October 1898 werd daarop benoemd A. L. Brouwer, te Goes, die na de Kerstvacantie in functie trad.

De jaarwedde van den conrector dr. J. L. Chaillet, werd door den gemeenteraad bij besluit van 6 September 1898 met f 200 verhoogd en alzoo gebracht op f 2400.

Deventer. Aangezien ook in dezen cursus wegens het ontbreken van sollicitanten de betrekking van leeraar in de natuurlijke historie niet kon worden vervuld, werden de lessen in dat vak evenals in het vorige schooljaar waargenomen door dr. J. E. Enklaar, leeraar in de scheikunde, en J. F. H. A. Later, onderwijzer aan de Rijkskweekschool te Deventer.

Tot leeraar in de Hoogduitsche taal werd bij raadsbesluit van 19 September 1898 benoemd A. van Dissel, te den Helder, die op 17 October daaraanvolgende zijne betrekking aanvaardde.

Kampen. Aan J. B. Meerkerk, benoemd tot directeur der Rijks- hoogere burgerschool te Sappemeer, werd op zijn verzoek bij raadsbesluit van 6 Februari 1899 eervol ontslag verleend als leeraar in de Nederlandsche taal- en letterkunde, met ingang van 1 April 1899. Ter voorziening in de hierdoor ontstane vacature benoemde de gemeenteraad in zijne vergadering van 14 Maart 1899 dr. S. S. Hoogstra, leeraar aan het bijzonder gymnasium te Zetten, die zijne betrekking op 1 Juni 1899 aanvaardde.

Dr. G. H. Leignes Bakhoven, leeraar in de natuur- en scheikunde, verzocht, uit hoofde van zijne benoeming tot directeur der hoogere burgerschool te Goes, eervol ontslag, hetwelk hem bij raadsbesluit van 28 Februari 1899 tegen 30 April daaraanvolgende werd verleend. In zijne plaats werd bij raadsbesluit van 28 Maart 1899 benoemd dr. H. J. van de Stadt, leeraar aan het gymnasium en de Rijks- hoogere burgerschool te Middelburg, die op 1 Juni 1899 in functie trad.

Zwolle. Bij raadsbesluit van 3 October 1898 werd, met ingang van 9 Januari 1899, dr. N. J. Beversum, leeraar in de oude talen aan het gymnasium te Arnhem, benoemd tot conrector op eene jaarwedde van f 2600. Gedurende de vacature waren de opengevallen lessen gegeven door dr. W. de Vries te Amsterdam en den leeraar in de Nederlandsche taal en de geschiedenis, N. A. Cramer. Laatstgenoemde gaf één uur Romeinsche geschiedenis en één uur Romeinsche antiquiteiten, eerstgenoemde 19 uren Latijn.

Groningen. Daar het zich liet aanzien, dat in het schooljaar 1898—1899 behalve de laagste vier klassen, die reeds gesplitst waren, ook de vijfde klasse in twee parellelafdeelingen zou moeten gesplitst worden, besloot de gemeenteraad in zijne vergadering van 16 Juli 1898 tot de aanstelling van een vasten leeraar in de oude talen en aanverwante vakken en van een tijdelijken leeraar in de wiskunde Bij raadsbesluit van 17 September 1898 werden benoemd, tot leeraar in de oude talen en aanverwante vakken dr. J. R. Koopmans van Boekeren te Leiden, en tot tijdelijk leeraar in de wiskunde J. C. Wildervanck, candidaat in de wis- en natuurkunde te Groningen.

De leeraar in de Engelsche taal P. Roorda, benoemd tot directeur van het Instituut voor doofstommen te Groningen, verkreeg op zijn daartoe gedaan verzoek bij raadsbesluit van 21 Januari 1899 eervol ontslag met ingang van 1 Maart 1899. De waarneming der opengevallen lessen werd daarop bij raadsbesluit van 18 Februari 1899 voor het tijdvak van 1 Maart 1899 tot aan het einde van het schooljaar opgedragen aan J. K. F. Blokhuis te Groningen. Definitief werd in de vacature voorzien door het raadsbesluit van 27 Mei 1899, waarbij met ingang van 1 September 1899 benoemd werd R. de Boer, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool te Schiedam.

Winschoten. Dr. R. N. de Haas verzocht, uit hoofde van zijne benoeming tot leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen, eervol ontslag als leeraar in de natuur- en scheikunde. Dit werd hem verleend bij raadsbesluit van 26 November 1898 met ingang van 1 Januari 1899. Tot zijn opvolger benoemde de raad bij besluit van 11 Februari 1899 F. H. Eydman, technoloog te Delft.

In de plaats van M. Hovingh, leeraar in de Fransche taal, die benoemd was tot leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen, en wien de raad bij besluit van 24 December 1898 eervol ontslag had verleend met ingang van 1 Februari 1899, werd in de raadsvergadering van 11 Februari 1899 benoemd S. Braak te Amsterdam, die zijne betrekking op 16 Maart daaraanvolgende aanvaardde.

Assen. Voor den cursus 1898—1899 werd bij raadsbesluit van 29 Augustus 1898 voor het onderwijs in de Nederlandsche taal en letterkunde en in de geschiedenis de bestaande regeling bestendigd, zoodat met het onderwijs in de genoemde vakken respectievelijk werden belast dr. J. B. KoltHoff en dr. K. Lijndrajer, terwijl bij raadsbesluit van dezelfde dagteekening de lessen in de aardrijkskunde werden opgedragen aan dr. A. Eecen, leeraar in de wiskunde, en aan dr. Kolthoff.

De leeraar in de Hoogduitsche en Engelsche talen W. N. S. Everts, die na afloop van het hem wegens ziekte verleend verlof, op 1 September 1898 zijne lessen hervatte, moest al spoedig wederom verlof vragen, omdat het bleek, dat zijne gezondheid hem niet toeliet werkzaam te blijven. Dit verlof werd verleend met ingang van 15 October en bij raadsbesluit van 25 November 1898 werd de waarneming zijner lessen voor den loopenden cursus opgedragen aan J. J. Streumer, leeraar in de Hoogduitsche taal aan de Rijks- hoogere burgerschool te Assen, en aan W. A. van der Ent, privaat-docent in de Engelsche taal te 's Hertogenbosch.

Ter vervanging van dr. J. B. Kolthoff, die eene aanstelling bij het middelbaar onderwijs in Nederlandsch-Indië bekomen had, benoemde de raad bij besluit van 3 Juli 1899 tegen 1 September daaraanvolgende dr. H. P. B. Plomp te Utrecht.

Maastricht. De leeraar in de Engelsche taal J. F. Kramer vroeg wegens zijne benoeming tot leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Warffum, met ingang van 15 October 1898 eervol ontslag uit zijne betrekking. Dit ontslag werd hem bij raadsbesluit van 15 September 1898 verleend. In zijne plaats werd bij raadsbesluit van 5 November 1898 voor den tijd van één jaar benoemd P. J. R. Mesker te 's Gravenhage, die na de Kerstvacantie in functie trad.

De conrector dr. P. V. Sormani verzocht eervol ontslag tegen 1 Februari 1899, daar hij benoemd was tot rector aan het gymnasium te Nijmegen. De gemeenteraad verleende het gevraagde ontslag bij besluit van 27 December 1898. In zijne plaats werd bij raadsbesluit van 9 Maart 1899 benoemd dr. J. H. Th. Hemstege, leeraar in de oude talen aan het gymnasium te Maastricht. De hierdoor ontstane vacature werd bij besluit van den gemeenteraad van 1 Augustus 1899 aangevuld door de benoeming voor den tijd van één jaar, ingaande op 1 September 1899, van dr. J. F. P. van Anrooy te Utrecht.

Het eindcijfer der leeraarsbetrekkingen bleef nagenoeg onveranderd: het bedroeg in December 1898 429, tegen 428 in dezelfde maand van het vorige jaar. Bovendien waren er twee vacatures, zoodat het geheele aantal leeraarsbetrekkingen 431 bedroeg, tegen 430 een jaar te voren.

Te Nijmegen werd het personeel der leeraren met één verminderd, omdat, zooals reeds in het vorige verslag vermeld is, met ingang van 1 September 1898 drie leeraren, die aan gymnasium en hoogere burgerschool beiden werkzaam waren, geheel naar de hoogere burgerschool overgingen en in hunne plaats twee leeraren uitsluitend aan het gymnasium benoemd werden. Daarentegen werd het personeel met één leeraar vermeerderd te 's Gravenhage en te Assen; te 's Gravenhage, omdat ten gevolge van de splitsing der vijfde klasse tot de aanstelling van een tijdelijken leeraar voor enkele uren geschiedenis moest worden overgegaan en te Assen, omdat na het overlijden van den leeraar in de natuurlijke historie en de scheikunde diens lessen aan twee verschillende leeraren moesten opgedragen worden.

De 429 leeraarsbetrekkingen werden waargenomen door 425 leeraren, daar 4 leeraren aan meer dan ééne school werkzaam waren. Dit was het geval met:

1 leeraar in de Hoogduitsche taal te Arnhem en te Nijmegen;

1 leeraar in de Engelsche taal te 's Gravenhage en te Delft;

1 leeraar in de Hebreeuwsche taal te 's Gravenhage en te Haarlem;

1 leeraar in de Hebreeuwsche taal te Utrecht en te Amersfoort.

De volgende tabel wijst het getal der leeraren aan de verschillende gymnasia en hunne bevoegdheid aan.

GYMNASIA te	Getal der leeraren in December 1898.						*Aanmerkingen.*
	Doctoren.	Candidaten.	Bezitters eener akte voor het middelbaar onderwijs.	Volgens overgangsbepaling wet H. O.	Volgens overgangsbepaling wet M. O.	Totaal.	
's Hertogenbosch	5	2	5	—	2	14	[1]) Hieronder één bezitter van de akte bedoeld in art. 16 *i*, alinea 2, wet H. O.
Breda	6	2	4	—	—	12	
Arnhem	5	1	6 [1])	—	—	12	
Nijmegen	6	2	4 [1])	1	3	16	
Zutphen	9	1	4	1	—	15	
Doetinchem	7	1	3 [1])	2	—	13	
Tiel	6	1	4 [1])	—	1	12	
Rotterdam	13	2	5	—	—	20	
's Gravenhage	11	2	7	—	—	20	
Leiden	11	—	6	—	—	17	
Delft	6	2	5	—	—	13	
Dordrecht	5	3	6	—	—	14	
Gorinchem	7	1	5	—	—	13	
Schiedam	8	1	3	—	—	12	
Gouda	6	2	7 [1])	—	—	15	
Amsterdam	15	1	8 [1])	1	—	25	
Haarlem	10	1	3	—	—	14	
Middelburg	6	2	6	—	1	15	
Utrecht	9	4	5 [1])	—	—	18	
Amersfoort	5	1	6 [1])	—	1	13	
Leeuwarden	6	1	3	1	—	11	
Sneek	7	—	5	—	—	12	Vacature natuurl. historie.
Deventer	8	1	5	—	—	14	Vacature natuurl. historie.
Kampen	7	2	8 [1])	—	—	17	
Zwolle	7	2	5 [1])	—	—	14	
Groningen	11	2	4	—	—	17	
Winschoten	7	1	5	—	—	13	
Assen	9	1	2	1	—	13	
Maastricht	5	2	5	1	2	15	
	223	44	144	8	10	429	

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de jaarwedden van rectoren en leeraren aan de verschillende gymnasia. Deze tabel vermeldt een getal van 436 jaarwedden of 7 meer dan het aantal betrekkingen. Dit verschil wordt veroorzaakt doordat aan drie scholen, te Schiedam, te Leeuwarden en te Groningen, geen afzonderlijke leeraar is aangesteld voor de lessen in de Hebreeuwsche taal, maar dit onderwijs gegeven wordt aan de twee eerstgenoemde gymnasia door een der leeraren in de oude talen, en te Groningen door den leeraar in de algemeene geschiedenis, waarvoor eene afzonderlijke jaarwedde genoten wordt, terwijl te Assen het onderwijs in de aardrijkskunde gegeven wordt door den leeraar in de wiskunde en door dien in de Nederlandsche taal- en letterkunde, waarvoor aan deze beide leeraren eene afzonderlijke jaarwedde wordt toegekend; bovendien zijn in de tabel de jaarwedden van de leeraren in de natuurlijke historie te Sneek en te Deventer opgenomen, welke jaarwedden worden uitgekeerd aan de leeraren, die tijdelijk met die lessen belast zijn.

GYMNASIA te	Jaarwedde van den rector, * vrije woning	Getal der leeraars-jaarwedden					Totaal bedrag der jaarwedden.
		tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 2000.	boven f 2000 tot en met f 2500.	boven f 2500.	Geheel getal jaarwedden van rectoren en leeraren.	
's Hertogenbosch	f 3 200	7	3	2	1	14	f 20 850,00
Breda	3 000	6	2	3	—	12	18 925,00
Arnhem	3 900	4	1	2	4	12	23 250,00
Nijmegen	2 600*	7	3	2	3	16	21 305,00
Zutphen	3 000	7	4	3	—	15	20 380,00
Doetinchem	3 000	1	10	1	—	13	23 600,00
Tiel	3 000	5	4	2	—	12	19 050,00
Rotterdam	5 000	3	3	2	11	20	49 926,40
's Gravenhage	4 000	3	7	2	7	20	43 450,00
Leiden	3 800	5	5	4	2	17	27 900,00
Delft	3 600	4	5	3	—	13	22 400,00
Dordrecht	3 500	6	1	5	1	14	23 660,00
Gorinchem	3 000	7	4	—	1	13	18 900,00
Schiedam	3 000	5	2	5	—	13	19 810,00
Gouda	3 000	7	2	5	—	15	21 000,00
Amsterdam	5 000	1	—	2	21	25	75 900,00
Haarlem	3 500	3	5	3	2	14	26 850,00
Middelburg	3 500	8	2	3	1	15	19 650,00
Utrecht	3 600	3	3	5	6	18	37 900,00
Amersfoort	3 000	7	4	1	—	13	18 900,00
Leeuwarden	3 500	2	2	5	2	12	25 950,00
Sneek	3 000	7	4	1	—	13	18 700,00
Deventer	3 000	9	3	1	1	15	19 950,00
Kampen	3 200	11	3	2	—	17	21 085,00
Zwolle	3 000	6	1	5	1	14	22 700,00
Groningen	4 000	1	4	11	1	13	39 800,00
Winschoten	3 000	5	6	1	—	13	18 825,00
Assen	3 400	8	5	1	—	15	19 635,00
Maastricht	3 100	7	5	2	—	15	20 865,00
	29	155	103	84	65	436	f 761 116,40

De volgende tabel bevat eene opgave van de jaarwedden, door het onderwijzend personeel der gymnasia genoten aan burgerdag- of avondscholen, aan hoogere burgerscholen, aan middelbare meisjesscholen, aan lagere scholen en aan inrichtingen tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs. Waar bleek, dat eene bezoldiging werd genoten aan eene inrichting, niet tot de bovengenoemde rubrieken terug te brengen, is daarvan mededeeling gedaan in de laatste kolom. Inkomsten aan bijzondere inrichtingen zijn *niet* opgenomen.

GYMNASIA.

Jaarwedden van het onderwijzend personeel.

1899.

GYMNASIA te	Jaarwedden aan eene burgerdag- of avondschool.				Jaarwedden aan eene hoogere burgerschool.				Jaarwedden aan eene hoogere burgerschool voor meisjes.			
	Getal.			Bedrag.	Getal			Bedrag.	Getal.			Bedrag.
	Tot en met f 500.	Boven f 500 t/m f 1000.	Boven f 1000.		Tot en met f 500.	Boven f 500 t/m f 1000.	Boven f 1000.		Tot en met f 500.	Boven f 500 t/m f 1000.	Boven f 1000.	
's Hertogenbosch	2	1	—	f 1 000,00	—	1	6	f 13 100,00	—	—	—	—
Breda	—	—	—	—	—	—	6	8 975,00	—	—	—	—
Arnhem	—	—	—	—	1	—	1	1 900,00	—	—	1	f 1 200,00
Nijmegen	1	1	1	2 675,00	—	4	2	6 690,00	—	—	—	—
Zutphen	—	—	1	1 200,00	1	3	4	9 820,00	—	—	—	—
Doetinchem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tiel	2	—	—	48,75	—	2	2	6 000,00	—	—	—	—
Rotterdam	—	—	—	—	—	—	3	6 150,00	—	—	—	—
's Gravenhage	—	—	—	—	—	—	1	1 100,00	—	—	—	—
Leiden	—	—	—	—	3	—	3	9 040,00	—	—	—	—
Delft	—	—	—	—	1	1	2	3 700,00	—	—	—	—
Dordrecht	—	—	—	—	1	1	4	9 220,00	—	1	—	600,00
Gorinchem	—	—	—	—	—	2	4	7 900,00	—	—	—	—
Schiedam	2	—	—	600,00	—	—	6	8 470,00	—	—	—	—
Gouda	1	—	—	300,00	—	—	8	11 200,00	—	—	—	—
Haarlem	1	—	—	300,00	1	—	1	2 850,00	—	—	1	2 000,00
Middelburg	—	—	—	—	—	1	5	11 100,00	—	—	—	—
Utrecht	—	—	—	—	—	2	1	2 800,00	—	1	—	700,00
Amersfoort	—	—	—	—	—	2	4	7 400,00	—	—	—	—
Leeuwarden	1	—	—	100,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Sneek	—	—	—	—	—	3	2	6 700,00	—	—	—	—
Deventer	1	—	—	100,00	—	—	7	9 700,00	1	—	—	300,00
Kampen	4	—	—	887,00	2	3	6	11 067,00	—	—	—	—
Zwolle	—	—	—	—	—	—	5	9 500,00	—	—	—	—
Groningen	—	—	—	—	1	1	—	1 000,00	—	—	—	—
Winschoten	—	—	—	—	—	4	2	5 975,00	—	—	—	—
Assen	—	—	—	—	—	—	3	7 200,00	—	—	—	—
Maastricht	2	—	—	500,00	1	1	4	8 485,00	—	—	—	—

Jaarwedden aan eene lagere school.				Jaarwedden aan inrichtingen tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs.				Totaal.			*AANMERKINGEN.*
Getal.				Getal.							
Tot en met f 500.	Boven f 500 t/m f 1000.	Boven f 1000.	Bedrag.	Tot en met f 500.	Boven f 500 t/m f 1000.	Boven f 1000.	Bedrag.	Getal.		Bedrag.	Het tusschen ( ) geplaatst cijfer wijst het aantal *personen* aan die de jaarwedden, in de tabel genoemd, genieten.
—	—	—	—	—	—	—	—	(8)	10	f 14 100,00	1 tijdelijk Rijks- hoogere burgerschool Zalt-Bommel f 400.
—	—	—	—	—	—	—	—	(6)	6	8 975,00	
—	1	—	f 650,00	—	—	—	—	(3)	4	3 750,00	1 gymnasium Nijmegen f 1000.
—	—	—	—	—	—	—	—	(6)	9	9 365,00	1 gymnasium Arnhem f 1000; 1 hoofdonderwijzer aan de godsdienstige scholen der Israëlitische gemeente f 1200.
2	1	—	1 200,00	1	—	—	f 300,00	(8)	13	12 520,00	
—	—	—	—	1	—	—	450,00	(1)	1	450,00	
—	—	—	—	1	—	—	300,00	(4)	7	6 348,75	2 Rijkstuinbouwscholen f 160 en f 240.
—	—	—	—	—	—	—	—	(3)	3	6 150,00	
—	1	—	800,00	—	—	—	—	(2)	2	1 960,00	1 gymnasium Delft f 1000; 1 gymnasium Haarlem f 400; 1 hoogere burgerschool Delft f 400.
—	2	—	1 580,00	2	1	—	1 030,00	(7)	11	11 650,00	
—	1	—	1 000,00	3	—	—	225,00	(6)	8	4 925,00	1 gymnasium 's Gravenhage f 2500.
1	—	—	420,00	—	—	—	—	(6)	8	10 240,00	
—	—	—	—	1	—	—	300,00	(6)	7	8 200,00	
—	—	—	—	—	—	—	—	(6)	8	9 070,00	1 zeevaartschool Rotterdam f 225; 1 hoogere burgerschool Delft f 300.
—	—	—	—	—	—	—	—	(8)	9	11 500,00	
—	—	—	—	—	—	—	—	(3)	4	5 150,00	1 gymnasium 's Gravenhage f 500.
1	1	—	1 000,00	4	—	1	3 450,00	(8)	13	15 550,00	
—	—	—	—	—	1	—	600,00	(5)	5	4 100,00	1 gymnasium Amersfoort f 300.
—	—	—	—	1	—	—	200,00	(7)	7	7 600,00	1 gymnasium Utrecht f 300.
—	1	—	600,00	—	—	—	—	(1)	2	700,00	1 Rijkslandbouw-winterschool f 550.
—	—	—	—	2	—	—	500,00	(6)	7	7 200,00	
—	—	—	—	—	—	—	—	(7)	9	10 100,00	
2	—	—	629,00	—	—	—	—	(11)	17	12 583,00	
—	—	—	—	2	—	—	290,00	(5)	7	9 790,00	
—	—	—	—	—	1	—	600,00	(3)	3	1 600,00	1 hoogere burgerschool en normaalschool Sappemeer f 525.
—	—	—	—	—	—	—	—	(6)	6	5 975,00	
—	—	—	—	—	—	—	—	(3)	3	7 200,00	
1	—	—	300,00	1	—	—	300,00	(6)	10	9 585,00	

c. LEERLINGEN.

De volgende tabel wijst het getal der leerlingen en der toehoorders aan op 1 Januari 1899.

Getal der leerlingen en der toehoorders op 1 Januari 1899.

GYMNASIA te	Leerlingen.								Toehoorders.		Algemeen totaal.	
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	6de klasse.	Totaal.	Totaal in 1898.	1899.	1898.	1899.	1898.
's Hertogenbosch	4	5	9	5	6	6	35	45	—	—	35	45
Breda	5	6	10	7	10	3	41	42	—	—	41	42
Arnhem	14	15	17	15	9	13	83	99	—	—	83	99
Nijmegen	12	11	9	8	8	4	52	58	2	1	54	59
Zutphen	10	6	8	10	6	4	44	49	1	—	45	49
Doetinchem	15	14	25	16	13	20	103	126	—	1	103	127
Tiel	6	6	4	8	7	7	38	39	1	3	39	42
Rotterdam	35	20	26	27	25	14	147	146	—	—	147	146
's Gravenhage	42	32	34	28	30	18	184	166	—	—	184	166
Leiden	20	28	16	14	11	11	100	100	3	—	103	100
Delft	12	14	10	8	8	8	60	59	1	1	61	60
Dordrecht	13	16	22	4	11	5	71	74	1	1	72	75
Gorinchem	8	6	5	3	2	5	29	29	—	—	29	29
Schiedam	14	18	14	11	8	3	68	68	—	—	68	68
Gouda	10	8	9	10	9	7	53	61	—	—	53	61
Amsterdam	49	52	45	34	30	24	234	245	—	—	234	245
Haarlem	17	13	11	13	13	8	75	79	1	3	76	82
Middelburg	9	4	3	4	8	12	40	47	—	—	40	47
Utrecht	26	41	28	22	17	12	146	158	—	—	146	158
Amersfoort	14	14	10	9	14	11	72	73	—	—	72	73
Leeuwarden	10	15	11	13	13	14	76	83	—	—	76	83
Sneek	10	5	7	10	5	8	45	46	—	—	45	46
Deventer	4	8	13	13	13	6	57	61	—	2	57	63
Kampen	8	13	9	13	11	18	72	78	—	4	72	82
Zwolle	6	13	3	4	4	5	35	35	—	—	35	35
Groningen	36	33	28	22	24	16	159	152	—	—	159	152
Winschoten	10	10	6	4	14	11	55	55	—	—	55	55
Assen	6	4	5	8	9	9	41	42	1	3	42	45
Maastricht	13	14	10	5	3	5	50	55	—	—	50	55
	438	444	407	348	341	287	2 265	2 370	11	19	2 276	2 389

Uit de tabel blijkt, dat het getal der leerlingen en der toehoorders, vergeleken met dat van het vorige schooljaar, eene niet onaanzienlijke vermindering ondergaan heeft. Dat der leerlingen bedroeg 2265 tegen 2370 op 1 Januari 1898, dat der toehoorders 11 tegen 19. Het geheele getal der leerlingen en der toehoorders bedroeg dus op 1 Januari 1899 2276 tegen 2389 een jaar te voren, zoodat eene vermindering valt te constateeren van 113 leerlingen (en toehoorders), derhalve van ruim 4,8 pct. Dit verschijnsel moet te meer de aandacht trekken, omdat ook in het vorige verslag moest gewezen worden op een achteruitgang van het cijfer, aanwijzende het aantal der leerlingen en der toehoorders, met ruim 3,7 pct. De vermindering valt het meest in het oog bij de gymnasia te 's Hertogenbosch, dat het aantal zijner leerlingen van 45 tot 35 zag dalen, te Arnhem, Stad-Doetinchem, Gouda, Amsterdam, Middelburg, Utrecht, Leeuwarden en Kampen, waar zij respectievelijk 16, 24, 8, 11, 7, 12, 7 en 10 leerlingen (en toehoorders) bedroeg. Opmerkelijk vooral is de vermindering te Stad-Doetinchem: terwijl het aantal leerlingen op 1 Januari 1892 231 bedroeg, daalde het in de volgende jaren respectievelijk tot 220, 216, 197, 170, 162, 127, 103. Ook te Amsterdam beweegt zich het cijfer steeds in dalende richting: op 1 Januari 1892 werd het gymnasium bezocht door 295 leerlingen, maar sedert daalde het in de opvolgende jaren tot 288, 272, 265, 259, 258, 245, 234.

Tegenover deze vermindering valt slechts aan enkele gymnasia op eene vermeerdering van eenige beteekenis te wijzen. Het aanzienlijkst was de stijging te 's Gravenhage, waar het cijfer der leerlingen van 166 tot 184 steeg; te Groningen klom het getal van 152 tot 159. Aan de overige gymnasia bleef het cijfer der leerlingen nagenoeg stationnair.

Het volgende overzicht wijst aan waar, ter voldoening aan het voorschrift van art. 2, alinea 3, van het Koninklijk besluit van den 21sten Juni 1887 (*Staatsblad* n°. 105), klassen in parallelafdeelingen gesplitst waren.

GYMNASIA te	Klasse, die in parallelafdeelingen gesplitst was.	Getal leerlingen der parallelafdeelingen.
Doetinchem	3de	13 en 12
Rotterdam	1ste	17 , 18
	3de	12 , 14
	4de	15 , 12
	5de	17 , 18
's Gravenhage	1ste	22 , 20
	2de	16 , 16
	3de	17 , 17
	4de	14 , 14
	5de	15 , 15

GYMNASIA te	Klasse, die in parallel-afdeelingen gesplitst was	Getal leerlingen der parallel-afdeelingen.
Amsterdam	1ste	17, 16 en 16
	2de	16, 18 „ 18
	3de	15, 16 „ 14
	4de	18 en 16
	5de	13 „ 17
	6de	14 „ 10
Utrecht	1ste	12 „ 14
	2de	21 „ 20
	3de	14 „ 14
Groningen	1ste	17 „ 19
	2de	16 „ 17
	3de	13 „ 15
	4de	10 „ 12
	5de	17 „ 7

Het getal der vrouwelijke leerlingen bedroeg:

te Breda	1
„ Arnhem	2
„ Nijmegen	6
„ Zutphen	3
„ Tiel	1
„ Rotterdam	14
„ 's Gravenhage	12
„ Leiden	4
„ Delft	11
„ Dordrecht	3
„ Gorinchem	1
„ Schiedam	7
„ Gouda	1
„ Amsterdam	39
„ Haarlem	7
„ Middelburg	4
„ Utrecht	14
„ Leeuwarden	1
„ Sneek	3
„ Deventer	1
„ Kampen	4
„ Zwolle	1
„ Groningen	6
„ Winschoten	6
„ Assen	3
Totaal . . .	155

Wanneer men dit overzicht met dat van de vijf vorige verslagen vergelijkt, blijkt het dat het aantal der vrouwelijke leerlingen op de gymnasia voortdurend toeneemt. Het verslag over 1893—1894 wijst aan 64 vrouwelijke leerlingen, verdeeld over 17 scholen; gedurende het schooljaar 1894—1895 waren er 74, eveneens verdeeld over 17 scholen, en in de volgende schooljaren respectievelijk 100, verdeeld over 20 gymnasia; 109 verdeeld over 21 inrichtingen; 130 verdeeld over 22 gymnasia, terwijl het getal thans geklommen is tot 155, verdeeld over 25 inrichtingen.

Te Breda besloot de gemeenteraad tot toelating van meisjes op het gymnasium bij besluiten van 21 Januari en 18 Februari 1899.

Van de aan 26 gymnasia bestaande gelegenheid om onderwijs te ontvangen in de Hebreeuwsche taal werd in het geheel door 160 leerlingen gebruik gemaakt; aan 15 gymnasia werd onderwijs gegeven in de gymnastiek, waaraan in het geheel 554 leerlingen deelnamen.

De volgende tabel geeft hiervan een overzicht:

GYMNASIA te	Hebreeuwsch.	Gymnastiek.
's Hertogenbosch . .	—	12 leerl. in 1 afdeeling.
Arnhem	5	1 leerling.
Nijmegen 1) . . .	0	—
Zutphen	3	28 leerl. in 3 afdeelingen
Doetinchem. . . .	11	—
Tiel	1	—
Rotterdam	10	80 leerl. in 4 afdeelingen.
's Gravenhage . . .	4	60 „ „ 5 „
Leiden	9	25 „ „ 2 „
Delft	5	8 „ „ 1 afdeeling.
Dordrecht	6	44 „ „ 2 afdeelingen
Gorinchem	3	—
Schiedam	3	—
Gouda	6	—
Amsterdam. . . .	14	198 leerl. in 14 afdeelingen.
Haarlem	2	—
Middelburg. . . .	7	6 leerl. in 1 afdeeling.
Utrecht	9	—
Amersfoort	9	—
Leeuwarden . . .	9	46 leerl. in 4 afdeelingen.
Sneek.	4	—
Deventer.	2	5 leerl. in 1 afdeeling.
Kampen	7	8 „ „ 5 afdeelingen
Zwolle	3	—
Groningen	20	—
Winschoten . . .	5	—
Assen.	3	—
Maastricht	—	33 leerl. in 2 afdeelingen.
Totaal . .	160	554

1) Voor het onderwijs in de gymnastiek bestond geen gelegenheid, daar het gymnastieklokaal in het gebouw voor middelbaar onderwijs tijdelijk als klasselokaal dienst moest doen.

Te 's Gravenhage is een gedeelte der lesuren voor gymnastiek bestemd voor exerceeroefeningen.

Te Schiedam namen van 22 October 1898 tot 1 Mei 1899 8 leerlingen gedurende 3 uren per week deel aan exerceeroefeningen.

Te Amsterdam namen verscheidene leerlingen deel aan de vrijwillige oefeningen in den wapenhandel en meldden zich aan voor het reservekader, terwijl van de door den Minister van Oorlog verleende vergunning om het kamp nabij Laren te betrekken door 2 leerlingen gebruik gemaakt werd.

Te Kampen waren op de lessen in de gymnastiek de leerlingen van het gymnasium met die van de hoogere burgerschool vereenigd.

d. TOELATINGS- EN OVERGANGSEXAMENS.

De uitslag der toelatings- en overgangsexamens blijkt uit de volgende tabel:

GYMNASIA te	Toelatingsexamens voor den cursus 1898—1899.							Overgangsexamens tot den cursus 1899-1900.			
	tot de laagste klasse.			tot eene hoogere klasse.							
	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten tot die klasse.	Toegelaten tot eene lagere klasse.	Geheel afgewezen.	Geëxamineerd.	Bevorderd.	Niet bevorderd.	Teruggetrokken.
's Hertogenbosch	4	4	—	2	1	1	—	30	29	1	—
Breda	7	6	1	4	3	—	1	39	29	10	—
Arnhem	18	13	5	3	2	—	1	68	48	20	—
Nijmegen	10	9	1	4	2	1	1	46	36	10	—
Zutphen	10	9	1	3	—	3	—	36	32	4	—
Doetinchem	20	16	4	18	11	7	—	76	61	15	—
Tiel	8	8	—	13	2	2	9	29	25	4	—
Rotterdam	42	31	11	5	3	2	—	128	109	19	—
's Gravenhage	59	40	19	10	8	1	1	159	143	16	—
Leiden	23	20	3	4	3	—	1	84	78	6	—
Delft	18	12	6	3	2	—	1	51	42	8	1
Dordrecht	17	10	7	1	1	—	—	66	52	14	—
Gorinchem	8	6	2	4	2	1	1	23	19	3	1
Schiedam	17	14	3	3	2	—	1	62	45	16	1
Gouda	9	8	1	10	2	2	6	42	33	9	—
Amsterdam	58	45	13	5	2	—	3	200	163	36	1
Haarlem	17	15	2	2	—	1	1	64	55	9	—
Middelburg	8	8	—	3	2	1	—	26	25	1	—
Utrecht	26	20	6	8	5	2	1	122	101	21	—
Amersfoort	18	10	8	6	3	1	2	58	47	11	—
Leeuwarden	8	6	2	2	1	1	—	58	51	7	—
Sneek	10	10	—	2	1	1	—	35	34	1	—
Deventer	5	4	1	3	2	—	1	51	48	3	—
Kampen	14	8	6	6	2	1	3	51	47	4	—
Zwolle	7	6	1	3	2	—	1	31	28	2	1
Groningen	38	32	6	3	3	—	—	139	126	13	—
Winschoten	11	8	3	1	—	—	1	39	31	8	—
Assen	6	6	—	6	3	1	2	32	26	6	—
Maastricht	17	12	5	3	2	—	1	43	37	2	4
	513	396	117	140	72	29	39	1888	1600	279	9

Aan de toelatingsexamens voor den cursus 1898—1899 werd werd blijkens deze tabel deelgenomen door 513 jongelieden, die in de laagste klasse wenschten toegelaten te worden. Van dezen slaagden 396 of 77,1 pct. en werden 117 afgewezen of 22,9 pct. Zeer gunstig was de uitslag aan al die gymnasia, waar zich slechts weinig candidaten hadden aangemeld. Zoo werden bijv. te 's Hertogenbosch, Tiel, Middelburg, Sneek en Assen allen als leerling toegelaten en aan elk der gymnasia te Breda, Nijmegen, Zutphen, Gouda, Deventer en Zwolle werd slechts één der geëxamineerden afgewezen. Daarentegen slaagden van de 136 geëxamineerden aan de gymnasia te Rotterdam, 's Gravenhage, Dordrecht en Amersfoort slechts 91, dat is bijna 67 pct.

Van de 140 jongelieden die toelating verzochten tot eene hoogere klasse, werden er 72 of 51,4 pct. in de verlangde klasse en 29 in eene lagere klasse geplaatst, terwijl er 39 geheel werden afgewezen.

Aan de overgangsexamens, op het einde van den cursus 1898—1899 gehouden, werd deelgenomen door 1888 leerlingen. Hiervan werden er 1600 of 84,7 pct. terstond of na een herexamen tot eene hoogere klasse bevorderd. De uitslag dezer examens was een weinig gunstiger dan in 1898, toen het overgangsexamen door 1928 leerlingen werd afgelegd, van welke 1584 of 82,1 pct. tot eene hoogere klasse konden overgaan. Aan de verschillende gymnasia liepen als gewoonlijk de resultaten dezer examens wederom zeer uiteen. Zoo slaagde bijv. te 's Hertogenbosch, Leiden, Middelburg, Sneek, Deventer, Kampen, Zwolle en Groningen van 90,3 pct. tot 97,1 pct. der geëxamineerden, terwijl te Schiedam slechts 72,5 pct. naar eene hoogere klasse konden bevorderd worden en het percentage der geslaagden te Arnhem slechts 70,6 bedroeg.

e. EINDEXAMENS DER GYMNASIA EN DAARMEDE GELIJKGESTELD EXAMEN, BEDOELD IN ART. 12 DER WET OP HET HOOGER ONDERWIJS.

Bij beschikking van 8 Mei 1899, n°. 2443[1], afdeeling Onderwijs, werden de navolgende gecommitteerden der Regeering benoemd:

a. bij de eindexamens der gymnasia te Groningen, Leeuwarden en Sneek, dr. J. Verdam, dr. J. van Leeuwen Jzn., hoogleeraren aan de Rijks-universiteit te Leiden en dr. J. de Vries, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Utrecht;

b. bij de eindexamens der gymnasia te Kampen, Assen en Winschoten, dr. U. Ph. Boissevain, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen, dr. J. te Winkel, hoogleeraar aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam en dr. H. G. van de Sande Bakhuyzen, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden;

c. bij de eindexamens der gymnasia te Maastricht, Doetinchem, Zwolle en Amersfoort, dr. C. J. Enschedé, inspecteur der gymnasia, dr. F. J. L. Krämer, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht en dr. P. van Geer, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden;

d. bij de eindexamens der gymnasia te Deventer, Zutphen, Arnhem en Nijmegen, dr. C. P. Tiele, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden, dr. J. Woltjer, hoogleeraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en dr. W. Kapteyn, hoogleeraar aan de Rijks universiteit te Utrecht;

(Bij beschikking van 29 Mei 1899, n°. 2954[1], afdeeling Onderwijs, werd de benoeming van dr. C. P. Tiele op diens verzoek ingetrokken en in zijne plaats benoemd dr. P. L. Muller, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden.)

e. bij de eindexamens der gymnasia te 's Gravenhage, Utrecht, Tiel en Gorinchem, dr. I. M. J. Valeton, hoogleeraar aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, dr. P. J. Blok, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden, en dr. J. C. Kapteyn, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen;

f. bij de eindexamens der gymnasia te Amsterdam, Schiedam en Gouda, dr. W. L. van Helten, dr. J. S. Speijer en dr. P. H. Schoute, hoogleeraren aan de Rijks-universiteit te Groningen;

g. bij de eindexamens der gymnasia te Haarlem, Delft, Rotterdam en Dordrecht, dr. A. H. G. P. van den Es, buitengewoon hoogleeraar aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, dr. J. C. Matthes, hoogleeraar aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam en dr. H. A. Lorentz, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden;

h. bij de eindexamens der gymnasia te Leiden, Middelburg, Breda en 's Hertogenbosch, dr. H. T. Karsten, hoogleeraar aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, dr. J. H. Gallée, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Utrecht en dr. F. de Boer, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen.

De uitslag der eindexamens blijkt uit de volgende tabellen:

Leerlingen der gymnasia.

GYMNASIA TE	Dagen waarop het examen gehouden is.	GETAL EXAMINANDI.				Hiervan hebben zich teruggetrokken.	GETAL UITGEREIKTE GETUIGSCHRIFTEN.				Geheel afgewezen.
		Voor alle faculteiten.	Voor de faculteiten der		TOTAAL.		Voor alle faculteiten.	Voor de faculteiten der		TOTAAL.	
			godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	geneeskunde en wis- en natuurkunde.				godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	geneeskunde en wis- en natuurkunde.		
's Hertogenbosch	28, 29 en 30 Juni.	1	4	1	6	—	1	3	1	5	1
Breda	26 en 27 Juni.	—	1	2	3	—	—	1	2	3	—
Arnhem	26, 27, 28 en 29 Juni.	1	7	5	13	—	1	5	5	11	2
Nijmegen	30 Juni en 1 Juli.	—	4	—	4	—	—	3	—	3	1
Zutphen	22, 23 en 24 Juni.	1	3	—	4	—	1	3	—	4	...
Doetinchem	19, 20, 21, 22, 23, 24 Juni en 4 Juli.	1	17	2	20	1	—	[1]) 13	1	14	
Tiel	27, 28 en 29 Juni.	—	5	2	7	1	—	3	2	5	1
Rotterdam	26, 27, 28 en 29 Juni.	—	9	5	14	—	—	8	5	13	1
's Gravenhage	16, 17, 19, 20, 21, 22 en 23 Juni.	—	14	4	18	—	—	12	4	16	2
Leiden	19, 20, 21 Juni en 1 Juli.	—	6	5	11	—	—	6	4	10	1
Delft	22, 23 en 24 Juni.	—	7	1	8	—	—	7	1	8	—
Dordrecht	30 Juni en 1 Juli.	—	3	2	5	—	—	3	2	5	—
Gorinchem	30 Juni en 1 Juli.	—	3	2	5	—	—	1	2	3	2
Schiedam	26 en 27 Juni.	—	2	1	3	—	—	2	1	3	—
Gouda	28, 29 en 30 Juni.	—	5	2	7	—	—	4	2	6	1
Amsterdam	16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24 en 28 Juni.	—	14	10	24	—	—	11	10	21	3
Haarlem	19, 20 en 21 Juni.	—	5	3	8	—	—	5	3	8	—
Middelburg	22, 23 en 24 Juni.	—	10	2	12	—	—	10	2	12	—
Utrecht	22, 23, 24, 26 Juni en 8 Juli.	—	10	2	12	—	—	10	2	12	—
Amersfoort	29, 30 Juni en 1, 5 Juli.	—	9	2	11	—	—	7	1	8	3
Leeuwarden	23, 24, 26, 27 en 28 Juni.	—	12	2	14	—	—	11	2	13	1
Sneek	29, 30 Juni en 1 Juli.	—	7	1	8	—	—	7	1	8	—
Deventer	19, 20 en 21 Juni.	—	3	3	6	—	—	3	2	5	1
Kampen	19, 20, 21, 22 en 23 Juni.	—	16	2	18	—	—	13	1	14	4
Zwolle	26, 27 en 28 Juni.	1	3	—	4	—	1	2	—	3	1
Groningen	19, 20, 21 en 22 Juni.	—	11	5	16	—	—	6	5	11	5
Winschoten	28, 29 en 30 Juni.	—	7	3	10	—	—	6	3	9	1
Assen	24, 26 en 27 Juni.	1	8	—	9	—	1	7	—	8	1
Maastricht	16, 17 Juni en 3 Juli.	—	3	2	5	—	—	3	2	5	—
		6	208	71	285	2	5	175	66	246	37

[1]) Hieronder één candidaat, die zich voor alle faculteiten had aangemeld.

Extranei.

GYMNASIA TE	GETAL EXAMINANDI				Hiervan hebben zich teruggetrokken.	GETAL UITGEREIKTE GETUIGSCHRIFTEN				Geheel afgewezen.
	voor alle faculteiten.	voor de faculteiten der		Totaal.		voor alle faculteiten.	voor de faculteiten der		Totaal.	
		godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	geneeskunde en wis- en natuurkunde.				godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	geneeskunde en wis- en natuurkunde.		
Arnhem	—	3	1	4	—	—	2	1	3	1
Nijmegen	—	1	—	1	—	—	—	1	1	—
Zutphen	—	2	—	2	—	—	2	—	2	—
Doetinchem	—	5	—	5	—	—	4	—	4	1
Tiel	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1
Rotterdam	—	—	1	1	—	—	—	1	1	—
's Gravenhage	—	1	—	1	—	—	1	—	1	—
Leiden	—	2	1	3	—	—	2	1	3	—
Delft	—	1	—	1	—	—	1	—	1	—
Dordrecht	—	1	—	1	—	—	1	—	1	—
Amsterdam	—	3	1	4	—	—	1	1	2	2
Haarlem	—	1	—	1	—	—	—	1	1	—
Utrecht	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1
Amersfoort	1	—	—	1	—	—	1	—	1	—
Leeuwarden	—	3	4	7	1	—	1	1	2	4
Deventer	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1
Kampen	—	1	—	1	—	—	1	—	1	—
Zwolle	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—
	1	27	9	37	2	—	17	7	24	11

Het in art. 12 der wet op het hooger onderwijs bedoelde examen ter verkrijging van een getuigschrift van bekwaamheid voor de studie aan eene Universiteit werd van 10 Juli tot 24 Augustus te 's Gravenhage gehouden voor eene commissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 9 Mei 1899 n°. 39, en bestaande uit dr. C. J. Eggink, inspecteur der gymnasia, als lid en voorzitter, en de leden dr. K. G. P. Schwartz, rector van het gymnasium te Doetinchem, dr. R. van Oppenraay, rector van het gymnasium te Katwijk aan den Rijn, dr. B. Kruytbosch, rector van het gymnasium te Kampen, dr. F. F. C. Fischer, leeraar aan de Theologische school der Gereformeerde Kerken te Kampen, dr. Th. P. H. van Aalst, rector van het gymnasium te 's Gravenhage, R. Corten, directeur der eerste afdeeling van het bisschoppelijk seminarium van Roermond, gevestigd te Rolduc, gemeente Kerkrade, dr. G. W. Kernkamp, leeraar aan het gymnasium te Utrecht, dr. C. Mensinga, leeraar aan het gymnasium te Zwolle, dr. R. H. van Dorsten, leeraar aan het gymnasium te Rotterdam.

Aan het examen namen in het geheel 201 candidaten deel, te weten: 103 voor de faculteiten der godgeleerdheid, der rechtsgeleerdheid en der letteren en wijsbegeerte, waarvan 10 zich terugtrokken, 42 geheel werden afgewezen, 2 het getuigschrift voor de faculteiten der geneeskunde en der wis- en natuurkunde verkregen, zoodat aan 49 het verlangde getuigschrift kon worden verleend; 94 voor de faculteiten der geneeskunde en der wis- en natuurkunde, waarvan 12 zich terugtrokken en 36 werden afgewezen, zoodat aan 46 het verlangde getuigschrift kon worden uitgereikt; 4 voor alle faculteiten, waarvan 1 werd afgewezen en 3 het verlangde getuigschrift verwierven

Het verslag van het examen is als bijlage D achter dit verslag vermeld.

De volgende tabel geeft een overzicht van den uitslag der examens bedoeld in de artikelen 11 en 12 der wet op het hooger onderwijs, vergeleken met de uitkomsten in 1898.

		Getal examinandi.					Getal uitgereikte getuigschriften.				
		Voor alle faculteiten.	Voor de faculteiten der godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	Voor de faculteiten der geneeskunde en wis- en natuurkunde.	Totaal.	Hiervan hebben zich teruggetrokken.	Voor alle faculteiten.	Voor de faculteiten der godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	Voor de faculteiten der geneeskunde en wis- en natuurkunde.	Totaal.	Zoodat geheel zijn afgewezen.
I.	Eindexamens der gymnasia:										
a.	leerlingen . . 1899	6	208	71	285	2	5	175	66	246	37
	1898	10	267	81	358	—	10	229	73	312	46
b.	extranei . . . 1899	1	27	9	37	2	—	17	7	24	11
	1898	3	24	14	41	—	3	16	11	30	11
II.	Examen Staatscommissie . . 1899	4	103	94	201	22	3	49	48	100	79
	1898	3	82	86	171	9	2	45	48	95	67
	Totaal . . 1899	11	338	174	523	26	8	241	121	370	127
	1898	16	373	181	570	9	15	290	132	437	124

Daaruit blijkt, dat het aantal uitgereikte getuigschriften voor alle faculteiten met 46,6 pct., voor de faculteiten der godgeleerdheid, der rechtsgeleerdheid en der letteren en wijsbegeerte met 16,8 pct. en voor de faculteiten der geneeskunde en der wis- en natuurkunde met 8,3 pct. verminderde.

Bij de leerlingen der gymnasia daalde het percentage der geslaagde candidaten van 87,1 pct. tot 86,3 pct., bij niet-leerlingen der gymnasia die zich aan een der bovengenoemd examens onderwierpen, van 58,9 pct. tot 52,1 pct.

f. LEERPLAN EN TOESTAND VAN HET ONDERWIJS.

Het algemeen leerplan onderging ook in het afgeloopen schooljaar geene verandering.

De toestand van het onderwijs en de resultaten daarvan zijn bevredigend.

Aan den ijver en toewijding der rectoren en leeraren zijn de goede resultaten van het onderwijs zeker in de eerste plaats te danken.

g. TOESTAND DER LOKALEN EN HULPMIDDELEN VOOR HET ONDERWIJS.

De meeste gemeenten zijn in het bezit van zeer voldoende, sommige zelfs van uitstekende schoolgebouwen, die zonder uitzondering in behoorlijken staat worden onderhouden.

Ook de hulpmiddelen voor het onderwijs verkeeren over het algemeen in zeer bevredigenden toestand. Zij worden met zorg onderhouden en nieuwe hulpmiddelen worden in de meeste gemeenten in voldoende mate verstrekt.

Omtrent enkele scholen mogen hier nog de volgende bijzonderheden vermeld worden.

Nijmegen. De open ruimte achter het gebouw van het gymnasium, tot dusverre gebruikt als plantentuin, is in den loop des jaars herschapen in eene speelplaats voor de leerlingen. Voor plantentuin werd aangewezen eene plaats bij de nieuw gebouwde hoogere burgerschool, in de nabijheid van het gymnasiumgebouw.

Zutphen. Besloten werd tot de oprichting eener schoolbibliotheek en daartoe de grondslag gelegd door schenking van eenige boeken door den rector en aankoop uit eene door het curatorium beschikbaar gestelde som.

's Gravenhage. Wat de gebreken van het schoolgebouw betreft, kan naar vorige verslagen verwezen worden. Hier worde alleen nogmaals geconstateerd, dat bij elke uitbreiding der school die gebreken meer aan het licht komen. Zoo moest ten gevolge van de noodzakelijk geworden splitsing der vijfde klasse, de gymnastiekzaal aan hare bestemming worden onttrokken en door een scheidingsmuur in twee lokalen gesplitst, waarvan één in gebruik werd genomen. Dit vertrek beneden aan de voorzijde gelegen, ondervindt in zeer hooge mate de nadeelen van de ligging van het gebouw. Het onderwijs wordt daar, door de drukte van het verkeer in het Westeinde, telkens belemmerd.

Dordrecht. De leermiddelen werden onderhouden en aanzienlijk vermeerderd. Vooral werd de bibliotheek, waarvan de leerlingen voornamelijk in de vacantie zeer druk gebruik maakten, uitgebreid. Zij werd o. a. verrijkt met een gebonden exemplaar van Meijer's groot Conservations-Lexicon, dat aan het gymnasium door een onbekende ten geschenke gegeven werd.

Van het koloniaal museum te Haarlem ontving het gymnasium op daartoe gedane aanvrage van den rector eene rijke verzameling Oost- en West-Indische zaden, planten, vruchten en dieren, ten behoeve van het onderwijs in de aardrijkskunde.

Middelburg. De bibliotheek werd onder meer verrijkt met een kostbaar geschenk van curatoren, het groote Conversations-Lexicon van Meijer.

Amersfoort. Bij voortduring wordt er over geklaagd, dat enkele schoolvertrekken geen voldoende ruimte aanbieden voor het groot aantal leerlingen.

Leeuwarden. Ten opzichte van het gebouw moet worden vermeld, dat in het gedeelte aan de achterzijde, het vorig jaar ten behoeve van de Rijkslandbouw-winterschool afgestaan, bij den aanvang van den cursus 1898-1899 het derde lokaal voor

die school in gebruik werd genomen, en dat ook voor het onderwijs in de scheikunde aan gemelde school met instemming van curatoren en onder voorwaarde van nadere schikking met den rector, evenals voor de lessen in de natuurkunde, van het lokaal in het hoofdgebouw gebruik wordt gemaakt.

Zwolle. Met ingang van den nieuwen cursus ontvingen de leerlingen het onderwijs in de scheikunde in het gebouw der Rijks- hoogere burgerschool, en is voor de natuurkunde een lokaal in het gymnasium ingericht.

Door deze verandering doet zich in het gymnasium de behoefte gevoelen aan een nieuw lokaal. Genoemd vertrek toch werd gebruikt voor de lessen in wiskunde, natuurkunde en natuurlijke historie, die de leerlingen der klassen V *b* en VI *b*, de aanstaande studenten in de geneeskunde en wis- en natuurkunde, afzonderlijk ontvangen, terwijl de leerlingen der klassen V *a* en VI *a* les krijgen in de vakken, meer in het bijzonder voor hen bestemd. Door zijn inrichting nu is dat lokaal voor die lessen ongeschikt geworden en zullen dus de leerlingen van de vijfde en zesde klasse hunne afzonderlijke lesuren niet meer te gelijker tijd kunnen ontvangen, hetgeen zeer bezwaarlijk is, omdat dan de vrije Woensdag- en Zaterdagmiddagen door lesuren moeten worden ingenomen.

Er is nog eene andere zeer dringende reden, waarom het bijbouwen van een nieuw schoollokaal gewenscht is.

Het onderwijs in de natuurlijke historie kan aan het gymnasium, zooals de toestand nu is, niet behoorlijk gegeven worden.

De leeraar in genoemd vak moet steeds uit een vertrekje of bergplaats, waar de hulpmiddelen voor zijn onderwijs hoogst gebrekkig zijn geborgen, medenemen wat hij kan voorzien voor elke les noodig te hebben, maar kan niet, indien het gedurende het lesuur wenschelijk blijkt nog iets anders te laten zien, de klasse verlaten om dit te halen. Zoo is hij niet in staat om aan een eerste vereischte bij zijn onderwijs te voldoen, namelijk dit door aanschouwing der voorwerpen duidelijk te maken. Wordt nu een nieuw lokaal bijgebouwd en meer bepaald ingericht voor het onderwijs in de natuurlijke historie, dan kunnen eindelijk ook de voorwerpen, noodig voor dat onderwijs, eene behoorlijke bergplaats vinden.

Om al deze redenen is de bouw van een nieuw lokaal dringend noodig.

Maastricht. In het afgeloopen schooljaar werd het gymnasium verrijkt met de schoone verzameling „Denkmäler griechischer und römischer Skulptur van A. Furtwängler und H. L. Urlichs", welke, eenvoudig maar smaakvol geënca dreerd, de tot dusverre naakte wanden der drie laagste klassen versieren.

§ 4. BIJZONDER HOOGER ONDERWIJS.

1. Vrije Universiteit te Amsterdam.

Bestuur en college van curatoren. In deze colleges kwam dit jaar geene verandering, daar de leden die dit jaar moesten aftreden werden herbenoemd.

Het rectoraat werd 20 October 1898 door den hoogleeraar Rutgers overgedragen aan diens ambtgenoot Kuyper, na het houden van eene redevoering getiteld: Calvyn's invloed op de Reformatie in de Nederlanden voor zooveel die door hemzelven is uitgeoefend.

Op dienzelfden dag werd de hoogleeraar Fabius als ab-actis vervangen door diens ambtgenoot Woltjer.

In de faculteit der godgeleerdheid bleef de hoogleeraar Rutgers, in die der rechtsgeleerdheid de hoogleeraar Fabius en in die letteren de hoogleeraar Woltjer als decanus.

Studenten. Het aantal studenten bedroeg aan het eind van den cursus 128, welke waren ingeschreven als volgt: 75 voor de faculteit der godgeleerdheid; 2 voor die der godgeleerdheid en die der rechtsgeleerdheid; 4 voor die der godgeleerdheid en die der letteren; 22 voor de faculteit der rechtsgeleerdheid en 25 voor de letteren.

Examens. Er hadden dit jaar drie promotiën plaats en wel: op 3 Maart 1899 van den heer P. Jansz. Wijmenga in de godgeleerdheid, na verdediging van zijn proefschrift getiteld: Festus Hommius; op 10 Juni 1899 van den heer T. de Vries in de rechtsgeleerdheid, na verdediging van zijn proefschrift getiteld: Overheid en Zondagsviering, en van den heer A. Kuyper jr. op 23 Juni 1899 na verdediging van zijn proefschrift getiteld: Johannes Maccovius in de godgeleerdheid.

Met gunstig gevolg werden de volgende examens afgelegd:

4	candidaatsexamen	in de	theologie;
3	„	„ „	letteren;
2	„	„ „	rechten;
8	propaedeutische voor	„	theologie;
3	„	„ „	rechten.

Onderwijs. De lessen werden gegeven volgens de openbaar gemaakte Series Lectionum en geregeld bijgewoond.

De hoogleeraar Kuyper behandelde op het college over de dogmatiek, den locus de Foedere;
op dat over homeletiek: schets- en preekoefeningen.

De hoogleeraar Rutgers behandelde:
voor de uitlegging Oude Testament: de Profetieën van Habakuk en van Obadja en Psalm XCV—C.
voor de algemeene kerkgeschiedenis: Calvyn's leven van 1538—1545.
voor de vaderlandsche kerkgeschiedenis: de geschiedenis van de Christelijke Kerk in Nederland, tot de Reformatie;
voor het kerkrecht: de kerkenordening der Gereformeerde Kerken in Nederland, artt. 32—52.

De hoogleeraar Geesink behandelde in het college over de theologische ethiek:
a. van het systeem: het probleem van de wilsvrijheid; de ware en de valsche grondbeginselen der moraal; de organische analyse van den dekaloog;
b. van de geschiedenis van het vak: Rothe's „Theologische Ethiek";
voor de eleuctiek: de pseudo-religie van de Vedische Indiërs;
voor de uitlegging Nieuwe Testament: van het Johannes-Evangelie caput IV en V algemeene canoniek.

Door den hoogleeraar Woltjer werd behandeld:
op de propaedeutische colleges:
Cicero de natura deorum, II, § 1—90;
Juvenalis satira X met prolegomena;
Plato de Republica boek III cap. I—XIV;
boek VII cap. I—VII;
boek X cap. XIII en XIV;
met prolegomena;
antiquiteiten: XII tafelen;
met litteratoren:
Latijnsche grammatica: stamvorming Homerus en Herodotus;
encyclopaedie: hermeneutiek;
paedagogiek: leer der methode;
met de candidaten in de letteren:
palaeographie;
metriek;
Horatius met prolegomena.

De hoogleeraar Geesink behandelde op het college over logica: van Trendelensburg Elementa Logices Aristoteleae, § 21—50;
voor geschiedenis der oude wijsbegeerte: de methaphysica van Aristoteles met gebruikmaking van de teksten van Ritter en Preller;
voor de geschiedenis der nieuwere wijsbegeerte: de Engelsche philosophie in de 17de eeuw.

De hoogleeraar Kuyper behandelde op het college:
over de Hebreeuwsche taal: 2 Samuel I—XVIII en 1 Koningen I—XX;
voor de Nederlandsche taal: de graphistiek en den impressionistischen stijl.

Door den hoogleeraar Fabius werd behandeld:
voor het Romeinsch recht: het algemeene deel met uitzondering van het actiën-recht; en ook een gedeelte van het erfrecht;
voor de encyclopaedie der rechtswetenschap: het bijzonder deel en het privaatrecht. Achtereenvolgens werd gesproken over den aard van het privaatrecht; de subjecten en de rechtsbetrekkingen van het privaatrecht; het huwelijk, de verhouding van ouders en kinderen: het dienstbodenrecht; de onechte geboorte, bloedverwantschap en zwagerschap, kunstmatige verwantschap, bijzondere bescherming van personen en goederen

(voogdij, curateele, zorg in geval van afwezigheid); den persoonsnaam; het vermogensrecht; het zakenrecht; het eigendomsrecht, rechten op eens anders zaak; verbintenissenrecht, verbintenis uit onrechtmatige daad, verbintenis uit andere rechtsfeiten, erfrecht, aktenrecht; algemeen en bijzonder privaatrecht; burgerlijk procesrecht;

voor de philosophie van het recht in het eene uur Herbart, Auguste Comte en de positieve philosophie, Schopenhauer, Stuart Mill, Herbert Spencer, Stahl. In het andere uur werd een deel van de leer van het gezag behandeld, en wel: de souvereiniteit Gods, de staat der rechtheid, de toestand na den val; wat God heeft ingesteld; „bij de gratie Gods"; „de machten die er zijn": „het onmiddellijk Goddelijk recht"; de leer van het *imperium mundi*; het beginsel der volkssouvereiniteit, de volkssouvereiniteit in de middeneeuwen, de ontwikkeling der volkssouvereiniteit in den nieuweren tijd; verschillende vormen der volkssouvereiniteit, de Staatssouvereiniteit;

voor het algemeen Staatsrecht de plaats der Volksvertegenwoordiging in de monarchie; het wezen der volksvertegenwoordiging, de geschiedenis van het Engelsche Parlement, de Staten-Generaal in Frankrijk, de Duitsche Rijksdag van vroeger tijd; overzicht over de geschiedenis, het Twee-Kamerstelsel; algemeen stemrecht, kiesdwang; meervoudig kiesrecht; vertegenwoordiging der minderheden, het klassenstelsel, evenredige vertegenwoordiging;

voor het Nederlandsch Staatsrecht: het Kabinet des Konings, de Raad van State; de geschiedenis onzer Staten-Generaal; de werkkring der Staten-Generaal, de verdeeling der Staten-Generaal, de samenstelling der Tweede en die der Eerste Kamer; uitsluiting van het lidmaatschap der Staten-Generaal, bijeenkomst en sluiting der Staten-Generaal, ontbinding van de Staten-Generaal; de voorzitters en de griffiers; het onderzoek der geloofsbrieven; de beëediging; verhouding van kiezers en gekozenen; de onschendbaarheid van de leden der Staten-Generaal; bezoldiging der Kamerleden; recht van de Staten-Generaal met betrekking tot de wetgeving; recht der Staten-Generaal met betrekking tot de begrooting; recht van interpellatie; recht van enquête; recht van de Staten-Generaal met betrekking tot de benoemingen; recht van vervolging door de Tweede Kamer; recht der Staten-Generaal tot het zenden van adressen; wijze van werken door de Staten-Generaal.

Hulpmiddelen. Het gebouw der Universiteit bleef onveranderd, de bibliotheek, waarvan ruim gebruik gemaakt wordt, werd door geschenken en aankoop van eenige werken uitgebreid.

2. Seminarium der Remonstrantsche Broederschap te Leiden.

Een student verliet het seminarium, terwijl vier nieuwe studenten werden ingeschreven. Drie studenten genieten het alumniaat der broederschap.

De bibliotheek werd met verscheidene werken en handschriften, zoowel door aankoop als door geschenk, vermeerderd.

Ter vervanging van den aftredenden en niet herkiesbaren curator dr. J. A. Beijerman werd verkozen dr. H. G. Groeneweegen te Rotterdam.

3. Theologische School der Gereformeerde Kerken te Kampen.

In het personeel van professoren en leeraren kwamen geene veranderingen voor.

De colleges konden bijna ongestoord volgens de series worden gegeven. Slechts enkele malen werden sommige professoren door ongesteldheid verhinderd college te geven.

Het getal studeerenden bedroeg 137, van welke 64 de lessen in de litterarische en 73 die in de propaedeutische en theologische lessen volgden.

Zeventien leerlingen werden tot de propaedeutische lessen toegelaten, en vijftien tot de eigenlijke theologische colleges. Veertien leerlingen voldeden aan de eischen van het semi-candidaatsexamen. Twaalf leerlingen werden tot candidaten in de Heilige Theologie bevorderd.

Het onderwijs werd gegeven door 5 professoren en 6 leeraren.

4. Theologische School der Christelijke Gereformeerde Kerk te Rijswijk.

Met 1 April 1899 is de school verplaatst van 's Gravenhage naar Rijswijk.

De synode benoemde tot curator H. M. van der Vegt in de plaats van J. R. Keeulen.

Het aantal studenten bedroeg 12, van wie 5 de colleges in de theologische vakken volgden.

Het onderwijs werd door 2 leeraren gegeven.

5. Seminarium van het Evangelisch-Lutherse Kerkgenootschap te Amsterdam.

De cursus is aangevangen, voortgezet en geëindigd met 7 studenten. Een student deed de drie vereischte voorstellen. De drie ter beschikking van curatoren staande beurzen werden verleend. De bibliotheek verkeert in goeden staat en werd met eenige boekwerken vermeerderd.

6. Kweekschool tot opleiding van predikanten bij het Hersteld Evangelisch-Lutherse Kerkgenootschap te Amsterdam.

De kweekschool telde drie studenten. In het college van curatoren kwam geene verandering.

7. Seminarie der Algemeene Doopsgezinde Sociëteit te Amsterdam.

Het getal studenten bedroeg bij den aanvang van den cursus 38, van welke 10 voor het eerst waren ingeschreven. Zeven studenten werden tot proponent bevorderd. In plaats van wijlen mr. J. van Eck nam als curator zitting K. Kuiper.

8. Bisschoppelijk Seminarium van 's Hertogenbosch.

Eerste afdeeling, gevestigd te St. Michielsgestel.

Het gemiddeld getal leerlingen bedroeg 192, van welke bij het einde van het schooljaar 32 overgingen naar de tweede afdeeling en 13 in den loop van het schooljaar de studiën verlieten. De lessen werden gegeven volgens den gewonen rooster en voorgedragen in de Latijnsche, Nederlandsche en Fransche taal.

Ter bevordering van het onderwijs bezit het seminarium eene belangrijke bibliotheek.

Tweede afdeeling, gevestigd te Haaren.

Het gemiddeld getal leerlingen was 150, van welke 16 de heilige wijding van priester ontvingen, 26 die van diaken en 17 die van subdiaken. Het onderwijs werd door 7 professoren gegeven. De lessen werden volgens den gewonen rooster gegeven en met grooten ijver bijgewoond. De gewone examens zijn driemaal gehouden en de buitengewone examens vóór de H.H. wijdingen afgelegd.

9. Bisschoppelijk Seminarium van Breda.

Eerste afdeeling, gevestigd op den huize Ypelaar, gemeente Ginneken.

Bij den aanvang van het studiejaar waren er 89 leerlingen, in den loop van het jaar vertrokken er 10 naar de tweede afdeeling en 11 naar elders, 22 werden na voldoend examen aangenomen. Het onderwijs werd door 10 docenten gegeven. De lessen werden volgens den gewonen rooster gegeven en met ijver bijgewoond. Zij werden voorgedragen in de Latijnsche, Nederlandsche en Fransche taal.

Het seminarie bezit een voldoende bibliotheek en eene verzameling van natuurkundige platen en instrumenten.

Tweede afdeeling, gevestigd te Hoeven.

Bij den aanvang van het studiejaar waren er 52 studenten, 8 ontvingen de tonsuur en mindere orden, 7 werden gewijd tot sub-diaken, 7 tot diaken en 9 tot priester; 9 hebben na volbrachte studie het seminarium verlaten. Na voldoend examen zijn er 11 leerlingen aangenomen. Het onderwijs werd door 6 professoren gegeven.

De lessen werden volgens den gewonen rooster gegeven en

met belangstelling bijgewoond. Zij werden voorgedragen in de Latijnsche en Nederlandsche taal.

De gewone examens werden viermaal gehouden, en buitengewone examens telkens voor de heilige wijdingen afgelegd.

Het seminarie bezit eene belangrijke bibliotheek, die door eenige aankoopen werd vermeerderd.

10. Aartsbisschoppelijk seminarium te Utrecht.

Eerste afdeeling, gevestigd te Culemborg.

In het afgeloopen jaar waren er tusschen 209 en 215 leerlingen, verdeeld over 7 klassen. Het aantal docenten bedroeg 15. De lessen werden volgens den gewonen rooster gegeven en met grooten ijver bijgewoond.

De gewone examens werden over alle leervakken ten minste driemaal en over sommige vakken vier- of vijfmaal gegeven. De buitengewone examens hadden twee maal plaats. Zij werden over het algemeen met gunstigen uitslag bekroond. Het seminarie is in het bezit van eene belangrijke bibliotheek en van een rijk museum van natuurkunde, natuurkundige historie enz.

Eenige lokalen zijn verbouwd.

Tweede afdeeling, gevestigd te Driebergen.

Het getal leerlingen bedroeg 80, van welke 14 zijn toegelaten tot de heilige wijding van sub-diaken, 27 tot die van diaken en 25 tot die van priester. Het onderwijs werd gegeven door 6 professoren. De lessen werden volgens den gewonen rooster gegeven en met ijver bijgewoond.

Zij werden voorgedragen in de Latijnsche en Nederlandsche taal. De gewone examens voor alle leervakken werden driemaal gehouden, buitengewone examens werden telkens voor de heilige wijdingen afgelegd.

Het seminarie mag zich verheugen in het bezit eener belangrijke bibliotheek, die door aankoop vermeerderd werd.

11. Bisschoppelijk seminarium van Warmond (Bisdom van Haarlem).

Eerste afdeeling, gevestigd te Voorhout.

De cursus begon met 199 leerlingen, welk getal in den loop van het jaar met 1 vermeerderde en met 55 verminderde. Naar de tweede afdeeling gingen 25 over. Het onderwijs werd door 14 docenten gegeven.

Tweede afdeeling, gevestigd te Warmond.

Het studiejaar ving aan met 118 studenten, welk getal in den loop en bij het einde van het jaar met 23 verminderde. Het onderwijs werd door 7 professoren gegeven.

12. Bisschoppelijk seminarium van Roermond.

Eerste afdeeling, gevestigd te Rolduc, gemeente Kerkrade.

Het getal leerlingen bedroeg 199, onderwezen door 35 leeraren. Vijftien leerlingen werden tot de tweede afdeeling toegelaten. Vijf leerlingen slaagden voor het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs.

Tweede afdeeling, gevestigd te Roermond.

Bij de opening van het studiejaar telde het seminarium 65 studenten, welk getal later tot 66 steeg. In den loop en op het einde van den cursus verlieten 16 studenten het seminarium.

Tot sub-diaken en diaken werden gewijd 14 leerlingen en tot priester 18.

In het personeel kwamen eenige veranderingen voor.

13. Roomsch-Katholiek Missiehuis te Steyl, gemeente Tegelen.

Gedurende het afgeloopen schooljaar telde de inrichting 307 leerlingen, verdeeld over 6 klassen. In den loop van het jaar zijn 29 leerlingen naar de missiën vertrokken.

Het onderwijs werd door 21 leeraren gegeven.

14. Inrichting van hooger onderwijs te Schimmert.

Het getal leerlingen bedroeg 95. In den loop van het jaar werden de leerlingen meermalen, zoowel mondeling als schriftelijk, geëxamineerd. De resultaten der examens waren voldoende.

Het aantal leeraren was steeds 3 of 4.

Een gewijzigd reglement is als bijlage E achter dit verslag vermeld.

15. Roomsch-Katholiek Seminarium der Oud-Bisschoppelijke Kleresie te Amersfoort.

Het personeel der professoren, die zich van hunne taak geregeld hebben kunnen kwijten, onderging geene verandering. Het getal leerlingen bedroeg 3, later 4.

16. Seminarium van het Nederlandsch-Israëlietisch Kerkgenootschap te Amsterdam.

In de hoogere afdeeling waren 6 studenten. De afdeeling rabbijnen 3de klasse, 2de cursus, werd bezocht door 4 kweekelingen, de 3de klasse, 1ste cursus, telde 8 kweekelingen, de 2de klasse, 1ste cursus, 12 kweekelingen, en de afdeeling onderwijzers 22 leerlingen.

De laagste klasse, 1ste cursus, werd door 25 leerlingen bezocht en de voorbereidende klasse door 12 leerlingen.

Voor den prijs Slijper-Voet kwamen 4 kweekelingen in aanmerking.

Aan de Rabbi-Jesaja-Kleerkoperstichting hadden ook dit jaar vele kweekelingen de mogelijkheid van de voortzetting hunner studiën te danken.

De student G. de Lange genoot het legaat van L. Roffé.

Door het zedelijk lichaam Charitas werd een kweekeling gesteund.

Rijkstoelagen werden door 7 studenten genoten.

17. Seminarium van het Portugeesch-Israëlietisch Kerkgenootschap te Amsterdam.

De hoogere afdeeling telde twee leerlingen. De laagste klasse, 1ste cursus, bestond uit 4 leerlingen.

18. Collegium Canisianum te Maastricht.

In het onderwijzend personeel kwam geene verandering. De lessen in de verschillende theologische vakken werden door 32 leerlingen gevolgd. Bij het einde van den cursus werd door 9 studenten met goed gevolg het eindexamen afgelegd. Voor de heilige wijdingen werden 11 leerlingen geschikt bevonden. Ten gerieve der studenten werden belangrijke verbeteringen aangebracht.

19. Bijzondere school van hooger onderwijs te Tilburg en te Arnhem van het zedelijk lichaam „Missionarissen van het Heilig Hart van Jezus".

In Augustus 1899 is eene bijzondere school te Arnhem geopend. De statuten dier school zijn als bijlage F achter dit verslag vermeld. De school is geopend met 35 leerlingen, onderwezen door 6 docenten.

De school te Tilburg telde 98 leerlingen, allen intern.

20. Collegium Berchmannianum te Oudenbosch.

De cursus ving aan met 36 leerlingen, verdeeld over 3 klassen. Het aantal leeraren bleef onveranderd en bedroeg 10. Voor de instandhouding en uitbreiding der bibliotheek, van de laboratoria, van het meteorologisch observatorium en van de kabinetten van physica en natuurlijke historie werd op onbekrompen wijze gezorgd.

21. Roomsch-Katholiek missiehuis te Rosendaal (Noordbrabant.)

Het getal studenten bedroeg 38. Twaalf studenten hebben

hunne philosophische studiën voltooid. Negen oud-leerlingen zijn naar de buitenlandsche missiën vertrokken. Het bestuur bestaat uit 4 Roomsch-Katholieke priesters, een directeur en 3 professoren.

22. Bijzondere school voor hooger onderwijs te Uden en te St. Agatha (gemeente Cuyk en St. Agatha).

De Latijnsche school te Uden is als eerste afdeeling met dit seminarium verbonden. Een gewijzigd reglement is als bijlage G achter dit verslag vermeld.
De eerste afdeeling werd door 57 leerlingen bezocht, verdeeld over 6 klassen. Het onderwijs werd gegeven door 7 professoren. Aan het einde van het studiejaar verlieten 12 jongelieden de inrichting.
De tweede afdeeling werd in het afgeloopen jaar bezocht door veertien studenten, verdeeld over 3 klassen. Het aantal leeraren bedroeg 4. Bij het einde van het studiejaar verlieten 3 leerlingen, die na volbracht examen tot de heilige wijding van priester werden toegelaten, de inrichting.

23. Inrichting van hooger onderwijs, gevestigd in de abdij van Berne, te Heeswijk.

Het getal studenten bedroeg 73, van welke 11 de lessen volgden in de theologie, 2 in de philosophie, 7 in de rhetorica, 6 in de poëtica, 11 in de syntaxis, 8 in de grammatica, 15 in de groote figuur en 13 in de kleine figuur. Het getal docenten bedroeg 9.

24. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd Collegium Ignatianum te Hulsberg.

Het getal leerlingen bedroeg voor de philosophie 84 en voor de godgeleerdheid 86. Het getal leeraren bedroeg 16.

25. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd Zendelingen-Instituut St. Theresia te Geleen.

Het aantal studenten bedroeg 4 voor de philosophische en 8 voor de theologische vakken.
Bij het einde van iedere maand werden examens gehouden.
Een leerling is tot priester gewijd.
Het onderwijs werd door 5 leeraren gegeven.

26. Latijnsche school te Gemert, fundatie Ruyschenberg.

De cursus begon met 28 leerlingen. Tien leerlingen verlieten in den loop en op het einde van het studiejaar de inrichting.

27. Latijnsche school te Megen.

Het getal leerlingen bedroeg 112, verdeeld over 6 klassen.
De lessen in de verschillende vakken werden volgens vastgesteld programma gegeven en over het algemeen met ijver bijgewoond. De examens hadden geregeld plaats. Na volbracht examen zijn 86 leerlingen tot eene hoogere klasse bevorderd. Het onderwijs werd door 11 leeraren gegeven. Gewijzigde statuten zijn als bijlage H achter dit verslag vermeld.

28. School van de vereeniging van Fraters te Tilburg.

In de 1ste afdeeling op den huize Ruwenberg zijn geene leerlingen.
De tweede afdeeling in het Fraterhuis te Tilburg telde 8 leerlingen. Het onderwijs werd door 5 docenten gegeven.

29. College van den Heiligen Dominicus te Nijmegen.

Het getal leerlingen was bij den aanvang van het studiejaar 56, bij het einde 54. Tien leerlingen hebben de inrichting verlaten.

30. Gymnasium te Zetten.

De cursus begon met 50 leerlingen, van welke 35 intern, en eindigde met 49 leerlingen. Voor het Staatexamen bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs slaagden 2 leerlingen.

31. Latijnsche school te Zevenaar.

Ook dit jaar bleef de school zonder leerlingen.

32. Collegium Josephinum te Zevenaar.

Het getal leerlingen bedroeg 22. Studieijver en vorderingen waren over het algemeen zeer bevredigend.

33. Gymnasium te Katwijk a/d Rijn.

Het aantal leerlingen bedroeg 170. De studie-ijver en het gedrag der scholieren was goed. Zeven leerlingen slaagden voor het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs.
In plaats van dr. R. van Oppenraay trad als rector op dr. J. G. J. Exler.

34. Bisschoppelijk college te Roermond.

Het getal leerlingen bedroeg 189, verdeeld over 6 klassen. Vier leerlingen slaagden voor het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs.
In het onderwijzend personeel kwam geene verandering. Een gewijzigd reglement is als bijlage I achter dit verslag vermeld.

35. Gymnasium te Sittard.

Het getal leerlingen bedroeg ongeveer 190. In het getal leeraren kwam geene verandering.

36. College van St. Albertus te Venlo.

Het getal leerlingen bedroeg 174, van welke 2 extern. Het resultaat der vorderingen gaf alle reden tot tevredenheid. Als hoofd der inrichting trad op A. Heller.

37. Gymnasium te Venray.

Het getal leerlingen bedroeg 115. Na de Paaschvacantie zijn 4 leerlingen niet meer teruggekeerd en zijn 11 nieuwe leerlingen aangenomen.
Lessen en studiën geschiedden volgens het reglement.

38. Bisschoppelijk college te Weert.

De inrichting telde 117 leerlingen, onderwezen door 11 leeraren. De lessen werden geregeld gevolgd. De vorderingen der leerlingen waren zeer voldoende. Een gewijzigd reglement is als bijlage J achter dit verslag vermeld.

39. College van St. Servatius te Rijckholt.

Het getal leerlingen bedroeg 14–17, dat der leeraren 4. In den loop van het jaar werden de leerlingen meermalen aan mondeling en schriftelijk examen onderworpen. De examina gaven stof tot tevredenheid.

40. Bijzondere school voor hooger onderwijs te Wittem.

Het getal studenten bedroeg 31, van welke één in den loop van het studiejaar en twee na voltooide studiën de inrichting verlieten en vijf werden toegelaten tot de hoogere wijdingen.
De lessen werden gegeven in de Latijnsche en Nederlandsche taal en met ijver bijgewoond. Schriftelijke examens werden driemaal gehouden. De inrichting bezit rijke hulpmiddelen voor het onderwijs.

41. Bijzondere school van voorbereidend hooger onderwijs te Voorschoten.

De cursus begon met 30 leerlingen en eindigde met 33 leerlingen. Drie leerlingen slaagden voor het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs.

42. Bijzondere school voor hooger onderwijs te Slikgat, gemeente Terheyden.

Het studiejaar begon met 56 leerlingen. Het getal docenten bedroeg 6. De lessen werden getrouw en met gunstig gevolg bijgewoond.

43. Bijzondere school voor hooger onderwijs te Wernhout, gemeente Zundert.

Het getal leerlingen bedroeg 133. Gewijzigde statuten zijn als bijlage **K** achter dit verslag vermeld.

44. Bijzondere school der vereeniging voor voorbereidend universitair onderwijs te Amsterdam.

De heer P. VAN SOM nam ontslag als curator. In het college van directeuren kwam geene verandering.
De cursus telde 115 leerlingen, verdeeld over 6 klassen. Tien leerlingen slaagden voor het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs. Twee leerlingen werden tot de Vrije Universiteit toegelaten.

45. Collegium Aloysianum te Velp (Noordbrabant).

Bij het begin van het schooljaar telde de inrichting 57 leerlingen. Dit getal werd in den loop van den cursus met één vermeerderd en met twee verminderd. Het onderwijs werd door 8 leeraren gegeven. Drie leerlingen slaagden voor het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs.
De uitslag der examens gaf reden tot tevredenheid.
Aan de instandhouding en uitbreiding van de bibliotheek en van de hulpmiddelen voor het onderwijs werd de noodige zorg besteed.

46. Gymnasium St. Alberti te Zenderen, gemeente Borne.

Het gebouw is uitgebreid. Het getal leerlingen bedroeg 40, van welke 30 intern. Het getal leeraren is met één vermeerderd. De toewijding der leeraren, zoowel als de ijver der leerlingen, is prijzenswaardig. Eene wijziging van het reglement is als bijlage **L** achter dit verslag vermeld.

47. Bijzondere school van voorbereidend hooger onderwijs te Elburg.

Een leerling is voorbereid tot de 2de klasse van een gymnasium.

48. Bijzondere school van hooger onderwijs (progymnasium) te Venlo.

In het curatorium en het onderwijzend personeel kwam geene verandering voor.
De cursus telde 79 leerlingen, verdeeld over 5 klassen.

49. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd de St. Bonaventura-inrichting te Maastricht.

Het getal studenten bedroeg 24, onderwezen door 8 leeraren. Na afgelegd examen werden 18 leerlingen tot de hoogere studiën toegelaten.

50. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd de Maria-inrichting te Venray.

Het getal leerlingen bedroeg 13. In het onderwijzend personeel kwam geene verandering. Aan de mondelinge en schriftelijke examens is door alle leerlingen met voldoenden uitslag deelgenomen. Vier leerlingen hebben hunne studiën voleindigd. Lessen en studiën hadden plaats volgens het reglement.

51. Roomsch-Katholiek gymnasium te Amsterdam.

De eerste klasse telde 21, de tweede 20, de derde 12 en de vierde 13 leerlingen. De lessen werden gegeven door den rector en 7 leeraren. De uitslag der overgangsexamens was bevredigend.

52. Inrichting van hooger onderwijs (gymnasium), genaamd Collegium Seraphicum der Franciscanen te Watersleyde, gemeente Sittard.

Het getal leerlingen bedroeg 53, verdeeld over vijf klassen. Het onderwijzend personeel bestond uit vijf leeraren. De resultaten der examens waren voldoende.

53. Inrichting van hooger onderwijs genaamd Collegium Canisianum te Horn.

Het getal leerlingen bedroeg 62, onderwezen door 5 leeraren.

54. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd Missiehuis der paters van het Heilige Hart van Jezus, gevestigd te Leijenbroek, gemeente Sittard.

De inrichting telt 7 klassen, waarvan 6 jaar gymnasium en 1 jaar wijsbegeerte. Vier studenten volgden de theologische lessen. Behalve de theologanten telde de inrichting 65 leerlingen, het gymnasium 55.
De lessen aan het gymnasium werden in de 4 laagste klassen in de Hoogduitsche taal gegeven, in de 2 hoogste klassen werden wis-, natuur- en scheikunde in de Fransche taal gegeven.

55. Bijzondere scholen van hooger onderwijs, geopend door de Damianusstichting van de Congregatie der Heilige Harten van Jesus en van Maria, gevestigd te Grave en te Simpelveld.

De school te Grave werd bezocht door 47 leerlingen. Het onderwijs werd door 4 professoren gegeven. De studieijver der leerlingen was over het algemeen zeer voldoende.
De school te Simpelveld telde 29 leerlingen, onderwezen door 3 professoren. Ook hier was de studieijver zeer voldoende.

56. Inrichting van hooger onderwijs (gymnasium) genaamd Collegium Josephinum te Vaals.

Het getal studenten bedroeg 62, onderwezen door 6 leeraren. Bij het einde van het schooljaar hebben vier studenten de inrichting verlaten om elders hoogere studiën te beginnen.

57. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd Vereeniging van den Heiligen Benedictus te Merkelbeek.

Het getal studenten bedroeg 25, onderwezen door 10 leeraren.

58. Inrichting van hooger onderwijs genaamd St. Josephsstichting te Echt.

Het schooljaar begon met 56 en eindigde met 64 leerlingen. De examens hadden regelmatig plaats en gaven reden tot tevredenheid.

59. Christelijk gymnasium der Vereeniging van Christelijk voorbereidend universitair onderwijs te Utrecht.

De eerste en de tweede klasse telden elk 15 leerlingen. Aan het gymnasium waren 6 leeraren verbonden. Gedrag noch ijver der leerlingen gaf bijzondere reden tot ontevredenheid.

60. Bijzondere school voor hooger onderwijs der Vereeniging der paters Capucijners te Handel, gemeente Gemert.

Deze school telde 22 leerlingen, onderwezen door zes professoren. Vier leerlingen verlieten na volbrachte studie de inrichting.

61. Apostolische school der Witte Paters van kardinaal Lavigerie, gevestigd te Boxtel.

De school werd op 1 October 1898 met 6 studenten geopend. De lessen werden in de Nederlandsche, Fransche en Latijnsche taal gegeven.
De statuten zijn als bijlage **M** achter dit verslag vermeld.

62. Inrichting van hooger onderwijs der St. Augustinusstichting, te Utrecht.

De eerste afdeeling dezer school werd op 3 October 1898 te Eindhoven geopend. De eerste klasse telde 10 leerlingen. Zes andere leerlingen volgden den cursus der wijsbegeerte. De lessen werden gegeven door 5 leeraren.
De tweede afdeeling werd op 1 October 1898 te Utrecht geopend, met 8 leerlingen. Twee leerlingen werden achtereenvolgens tot subdiaken, diaken en priester gewijd.
De gewone examens werden driemaal gehouden, de buitengewone telkens voor iedere wijding.
De statuten zijn als bijlage **N** achter dit verslag vermeld.

63. Bijzondere school van hooger onderwijs, gevestigd te Roermond en staande onder de geestelijke vereeniging van priesters, onder den titel van den Allerheiligsten Verlosser gezegd „Liguoristen".

Deze school is op 10 October 1898 geopend. Bij den aanvang van het studiejaar waren er 68 leerlingen, in den loop van het jaar kwamen er 2 bij en vertrokken er 9 naar elders. Bij het einde van den cursus werden er 7 tot den kloosterlijken staat toegelaten. Het onderwijs werd gegeven door 8 docenten. De lessen werden voorgedragen in de Latijnsche, Nederlandsche, Fransche en Duitsche taal. De gewone examens zijn tweemaal gehouden.
De statuten zijn als bijlage **O** achter dit verslag vermeld.

64. Bijzondere school van hooger onderwijs, genaamd: Collegium St. Thomae Aquinatis te Huissen.

Het studiejaar begon op 23 September 1898 met 52 leerlingen, van welke twee wegens gezondheidsredenen de school hebben verlaten. Het onderwijs werd door 7 leeraren gegeven.
Het reglement is als bijlage **P** achter dit verslag vermeld.

65. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd: Apostolisch college van Onze Lieve Vrouw van Lourdes, gevestigd te Keer, bij Maastricht.

Het getal leerlingen bedroeg 45 onderwezen door 3 leeraren. In den loop van het jaar werden de leerlingen meermalen mondeling en schriftelijk geëxamineerd. De statuten zijn als bijlage **Q** achter dit verslag vermeld.

66. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd de H. Josefs-inrichting, gevestigd te Wychen.

Deze inrichting is geopend op 21 April 1899.
Het getal leerlingen bedroeg 45, onderwezen door 4 leeraren. Over het algemeen was de studieijver der leerlingen prijzenswaardig Het reglement is als bijlage **R** achter dit verslag vermeld.

67. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd „Collegium Franciscanum," gevestigd te Woerden.

De inrichting is geopend op 3 Mei 1899.
Het getal leerlingen bedroeg 7, onderwezen door 3 docenten.
Over het algemeen was de studieijver prijzenswaardig.
Het reglement is als bijlage **S** achter dit verslag vermeld.

68. Inrichting van bijzonder hooger onderwijs genaamd: Instituut van den Heiligen Carolus Borromeus te Houthem.

De statuten dezer inrichting zijn als bijlage **T** achter dit verslag vermeld.
De inrichting telt twee afdeelingen.
De eerste afdeeling (gymnasium) gevestigd te Ravensbosch, telde 185 leerlingen, onderwezen door 14 leeraren. Als directeur trad op I. Watterott.
De tweede afdeeling telde 25 studenten, onderwezen door 3 leeraren.
Als directeur trad op Strüder.
De reglementen zijn als bijlage **U** achter dit verslag vermeld.

§ 5. KOSTEN VAN HET HOOGER ONDERWIJS.

In 1898 werden door het Rijk de volgende uitgaven voor het hooger onderwijs gedaan:

I. Universiteit te Leiden.

a. *College van curatoren*			f 2 638,05
b. *Personeel:*			
1. Jaarwedden en verdere belooningen der hoogleeraren van de onderscheidene faculteiten en der lectoren	f 276 094,44		
2. Personeele toelagen aan hoogleeraren en emeriti hoogleeraren	622,94		
3. Jaarwedden, personeele toelagen en verdere belooningen der overige ambtenaren en bedienden	139 717,12[5]		
			416 434,50[5]
c. *Materieel, hulpmiddelen voor het onderwijs.*			
1. Subsidiën voor de bibliotheek, de ontleed-, heel- en verloskundige verzamelingen en lessen, het academisch ziekenhuis, de natuurkundige verzamelingen en lessen, de sterrenkundige verzameling en lessen, het chemisch laboratorium, den kruidtuin, de landhuishoudkunde, het museum van natuurlijke historie, het museum van oudheden, het museum van land- en volkenkunde, het herbarium, enz. Administratieve, huishoudelijke en andere uitgaven	f 238 445,29		
2. Aanbouw, onderhoud en lasten der gebouwen, alsmede aankoop en onderhoud van meubelen	241 260,34		
			479 705,63
Totaal . . .			f 898 778,18[5]

II. Universiteit te Utrecht.

a. *College van curatoren*			f 1 947,40
b. *Personeel:*			
1. Jaarwedden, verloftraktementen en verdere belooningen der hoogleeraren van de onderscheidene faculteiten en der lectoren	f 204 811,10[5]		

2. Personeele toelagen aan hoogleeraren	f 2 648,48		
3. Jaarwedden, personeele toelagen en verdere belooningen der overige ambtenaren en bedienden	54 759,49		
		f 262 219,07[5]	

c. *Materieel, hulpmiddelen voor het onderwijs.*

1. Subsidiën voor de bibliotheek, de ontleed- en verloskundige verzamelingen en lessen, het academisch gasthuis, de natuur- en sterrenkundige verzamelingen en lessen, het chemisch laboratorium, het kabinet van natuurlijke historie, den kruidtuin enz. Administratieve, huishoudelijke en andere uitgaven	f 124 535,90[5]		
2. Aanbouw, onderhoud en lasten der gebouwen, alsmede aankoop en onderhoud van meubelen	85 645,89		
3. Toelagen aan regenten van het krankzinnigengesticht te Utrecht voor het onderwijs in de psychiatrie	1 000,00		
		211 181,79[5]	
		Totaal . . . f	475 348,27

III. Universiteit te Groningen.

a. *College van curatoren*		f 1 980,35	
b. *Personeel:*			
1. Jaarwedden en verdere belooningen der hoogleeraren van de onderscheidene faculteiten en der lectoren	f 196 411,11		
2. Personeele toelagen aan emeriti hoogleeraren	230,48		
3. Jaarwedden en verdere belooningen der overige ambtenaren en bedienden	44 101,26		
		240 742,85	
c. *Materieel, hulpmiddelen voor het onderwijs.*			
1. Subsidiën voor de bibliotheek, de ontleed-, heel- en verloskundige verzamelingen en lessen, het academisch gasthuis, de natuur- en sterrenkundige verzamelingen en lessen, het chemisch laboratorium, het kabinet van natuurlijke historie, den kruidtuin, de landhuishoudkunde enz. Administratieve, huishoudelijke en andere uitgaven	f 65 727,31		
2. Aanbouw, onderhoud en lasten der gebouwen, alsmede aankoop en onderhoud van meubelen	89 490,49		
		155 217,80	
		Totaal	397 941,00
		Totaal der uitgaven voor de drie Universiteiten . . . . . f	1 772 067,45[5]
IV. Kosten der opleiding van leeraren voor het Hervormd Kerkgenootschap vanwege dat genootschap		f	35 510,00
V. Kweekscholen der godgeleerdheid voor de Evangelisch-Lutherschen en Remonstranten, mitsgaders kosten van opleiding van studenten bij de Hersteld Evangelisch-Lutherschen			9 750,00
VI. Seminariën voor het Roomsch-Katholiek Kerkgenootschap			13 580,00
VII. Toelagen voor en verdere uitgaven in verband met godgeleerd en godsdienstonderwijs voor de Israëlietische Kerkgenootschappen			19 600,00
VIII. Kosten der gouden eerepenningen voor bekroonde prijsvragen, uitgeschreven door de Rijks-universiteiten			163,36
IX. Beurzen voor studeerenden aan instellingen voor hooger onderwijs			14 328,85
X. Beurs ter begeving van den heer van Warmond en uitkeering aan dezen voor de armen dier gemeente, ten gevolge van destijds aan de hoogeschool te Leiden gekomen goederen, die later zijn te gelde gemaakt			390,00
XI. *a.* Jaarwedde van den inspecteur der gymnasia		f 3 500,00	
b. Reis-, verblijf- en bureelkosten van dien inspecteur		997,95	
			4 497,95
XII. Subsidiën aan gemeenten, ten behoeve van hare gymnasia			228 023,00
XIII. Reis- en verblijfkosten, vacatiegelden en verdere uitgaven der gecommitteerden en der commissie, bedoeld in artt. 11 en 12 der wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102)			12 324,12
XIV. Bijdrage in de kosten van het practisch geneeskundig onderwijs te Amsterdam			3 000,00
		Totaal . . . f	2 113 234,73[5]
In 1897 bedroeg dit totaal		f	2 080 830,77[5]
waarvan voor de drie Universiteiten			1 740 786,43
		en wel:	
a. voor Leiden			907 854,74[5]
b. „ Utrecht			464 310,54
c. „ Groningen			368 621,14[5]

In 1898 bedroegen de inschrijvingsgelden, vermeld in artt. 63 en 67 der wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102), zooals die bij de wet van 22 Juni 1881 (*Staatsblad* n°. 107) is gewijzigd:

aan de Universiteit te Leiden . . . . . f	90 460,00
„ „ „ „ Utrecht	88 560,00
„ „ „ „ Groningen	34 405,00
Totaal . . f	213 425,00

In 1897 was het bedrag dezer inkomsten f 84 695, f 79 140 en f 32 690; totaal f 196 525.

De opbrengst der gelden, bedoeld in art. 89 der wet op het hooger onderwijs, bedroeg:

aan de Universiteit te Leiden	11 010,00
„ „ „ „ Utrecht	10 570,00
„ „ „ „ Groningen	4 470,00
voor het examen, bedoeld in art. 12 dier wet	1 420,00
Totaal . . f	27 470,00

Deze inkomsten waren in 1897 aan de Universiteiten respectievelijk f 13 140, f 10 670 en f 3610 en wat het examen volgens art. 12 betreft f 1270; totaal f 28 690.

De ontvangsten wegens verpleeggelden van in het Academisch Ziekenhuis te Leiden verpleegden bedroegen f 7616,25.
In het vorige jaar was het bedrag daarvan f 6854,25.
De gezamenlijke *inkomsten* waren derhalve f 248 511,25, tegenover f 232 069,25 in 1897.
Het *zuiver bedrag der uitgaven* van het Rijk beliep dus f 1 804 723,48½. In 1897 was dit bedrag f 1 848 761,52½.

Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam.

De gemeente Amsterdam deed ten behoeve van de Universiteit in 1898 de volgende uitgaven:

a. college van curatoren . . . . . f	781,98½
b. jaarwedden der hoogleeraren en der overige ambtenaren en bedienden	286 410,85
c. materieel, hulpmiddelen voor het onderwijs, enz.	57 567,36½
Totaal f	344 760,20

Deze uitgaven bedroegen in 1897 f 334 038,91.

De inkomsten der gemeente vanwege de Universiteit waren in 1898:

a. inschrijvings- en examengelden . . . f	131 575,00
b. subsidie van het Rijk	3 000,00
c. subsidie van de provincie Noordholland .	10 000,00
d. andere ontvangsten.	297,50
Totaal f	144 872,50

tegenover f 144 470,50 in 1897.

Het zuiver bedrag der uitgaven beliep dus f 199 887,70. In 1897 was het f 189 568,41.

Uit het vorenstaande blijkt, dat voor de Universiteiten in 1898 werd uitgegeven:

a. door het Rijk (Rijks-universiteiten, subsidie Amsterdam, beurzen) . . . . . f	1 789 949,66½
b. door de provincie Noordholland	10 000,00
c. door de gemeente Amsterdam.	331 760,20
Totaal f	2 131 709,86½

In 1897 was het beloop dezer uitgaven:

a. voor het Rijk . . . . . f	1 758 372,57
b. voor de provincie Noordholland	10 000,00
c. voor de gemeente Amsterdam.	321 038,91
Totaal f	2 089 411,48

Behalve de subsidiën van Rijk en provincie werd door de gemeente Amsterdam vanwege de Universiteit ontvangen f 131 872,50, tegenover f 131 470,50 in 1897.

Het zuiver bedrag der uitgaven, door het Rijk, de provincie Noordholland en de gemeente Amsterdam ten behoeve van de Universiteiten gedaan, was dus f 1 751 326,11½ tegenover f 1 725 871,73 in het vorige jaar.

In de volgende tabel zijn de uitgaven en inkomsten der gemeenten over 1898 vermeld ten aanzien van de

GEMEENTEN.	UITGAVEN.			
	Personeel.	Materieel.	Commissie van toezicht.	Subsidie.
Noordbrabant.				
Breda	f 19 085,00	f 392,13[5]	—	—
Gemert	67,50	—	—	—
's Hertogenbosch	21 026,66[5]	475,00[5]	f 10,00	—
Gelderland.				
Arnhem	22 058,00	770,16	2,85	—
Doetinchem	23 375,00	3 685,23[5]	50,00	—
Nijmegen	21 742,50	1 561,54	100,00	—
Tiel	19 325,00	620,91	20,00	—
Zutphen	20 680,00	722,03[5]	75,00	—
Zuidholland.				
Delft	23 150,00	1 552,89[5]	—	—
Dordrecht	23 433,33	1 583,72	220,00	—
Gorinchem	19 633,33	450,28	50,00	—
Gouda	21 500,00	852,33[5]	50,00	—
's Gravenhage	44 293,78	5 567,52[5]	100,00	—
Leiden	29 869,60[5]	2 032,91	125,00	—
Rotterdam	50 652,77[5]	2 874,12	200,00	—
Schiedam	20 120,00	1 017,94	100,00	—
Noordholland.				
Alkmaar	—	121,25	—	f 2 500,00
Amsterdam	75 399,99	4 825,94	—	—
Haarlem	27 603,92	1 387,46	100,00	—
Zeeland.				
Middelburg	20 400,00[5]	833,47	50,00	—
Utrecht.				
Amersfoort	19 425,00	680,42	50,00	—
Utrecht	38 793,33	1 521,43[5]	548,28[5]	—
Friesland.				
Leeuwarden	26 950,00	1 475,96	100,00	—
Sneek	18 975,00	457,75[5]	80,00	—
Overijssel.				
Deventer	20 050,00	604,03[5]	95,37	—
Kampen	21 119,00	—	—	—
Zwolle	22 528,34	1 567,26	—	—
Groningen.				
Groningen	39 160,00	2 594,70	50,00	—
Winschoten	19 430,00	701,96[5]	207,59	—
Drenthe.				
Assen	20 072,41	789,55[5]	77,87[5]	—
Limburg.				
Maastricht	21 240,67	1 242,23	25,00	—
Roermond	—	—	—	1 467,84[5]
Totaal	f 771 160,15	f 42 962,18	f 2 486,97	f 3 967,84[5]
In 1897	770 447,74	62 489,18	2 452,04	4 032,66
Vermeerdering	f 712,41	— f 19 527,00	f 34,93	— f 64,81[5]

LATIJNSCHE SCHOLEN.

TOTAAL.	INKOMSTEN.				Zuiver bedrag der uitgaven.
	Subsidie van het Rijk.	Schoolgelden.	Bijzondere inkomsten.	TOTAAL.	
f 19 477,13½	f 7 681,00	f 4 175,00	—	f 11 856,00	f 7 621,13½
67,50	—	—	—	—	67,50
21 511,67	9 040,00	2 880,00	—	11 920,00	9 591,67
22 831,01	7 961,00	6 125,00	—	14 086,00	8 745,01
27 110,23½	7 160,00	11 212,50	—	18 372,50	8 737,73½
23 404,04	8 940,00	3 958,05	—	12 898,05	10 505,99
19 965,91	8 555,00	2 957,50	—	11 512,50	8 453,41
21 477,03½	8 836,00	3 685,00	—	12 521,00	8 956,03½
24 702,89½	9 107,00	4 676,67	f 1 968,50	15 752,17	8 950,72½
25 237,05	9 496,00	5 196,00	—	14 692,00	10 545,05
20 133,61	9 102,00	1 965,83	—	11 067,83	9 065,78
22 402,33½	7 864,00	5 700,00	1 165,00	14 729,00	7 673,33½
49 961,30½	—	17 141,67	900,00	18 041,67	31 919,63½
32 027,51½	10 795,00	9 515,00	—	20 310,00	11 717,51½
53 726,39½	—	14 850,00	—	14 850,00	38 876,89½
21 237,94	8 820,00	4 707,50	—	13 527,50	7 710,44
2 621,25	—	—	—	—	2 621,25
80 225,93	—	22 500,00	9,50	22 509,50	57 716,43
29 091,38	10 436,00	7 850,00	—	18 286,00	10 805,38
21 283,47½	8 394,00	4 408,29	—	12 802,29	8 481,18½
20 155,42	6 244,00	7 300,00	—	13 544,00	6 611,42
40 863,05	12 002,00	15 225,00	—	27 227,00	13 636,05
28 525,96	10 934,00	6 493,73½	—	17 427,73½	11 098,22½
19 512,75½	7 889,00	3 680,00	—	11 569,00	7 943,75½
20 749,40½	7 940,00	4 580,00	—	12 520,00	8 229,40½
21 119,00	—	2 280,00	—	2 280,00	18 839,00
24 095,60	10 004,00	3 550,00	—	13 554,00	10 541,60
41 804,70	15 339,00	10 445,00	—	25 784,00	16 020,70
20 339,55½	7 847,00	4 370,00	—	12 217,00	8 122,55½
20 939,84	8 079,00	4 360,00	—	12 439,00	8 500,84
22 507,90	9 558,00	2 790,00	—	12 348,00	10 159,90
1 467,84½	—	—	—	—	1 467,84½
f 820 577,14½	f 228 023,00	f 198 577,74½	f 4 043,00	f 430 643,74½	f 389 933,40
839 421,62	228 421,00	206 549,69½	4 043,50	439 014,19½	400 407,42½
— f 18 844,47½	— f 398,00	— f 7 971,95	— f 0,50	— f 8 370,45	— f 10 474,02½

De vorenstaande tabel toont aan dat de uitgaven wegens personeel sedert 1897 met f 712,41 zijn toegenomen.

Er ontstond:

vermeerdering te			*vermindering* te		
Nijmegen	met f	435,83⅝	Breda	met f	16,61⅜
Tiel	„	50,00	's Hertogenbosch	„	81,98⅝
Gorinchem	„	66,66⅔	Arnhem	„	925,31
Gouda	„	50,00	Doetinchem	„	1 325,00
's Gravenhage	„	1 766,39	Zutphen	„	284,43⅝
Leiden	„	2 586,26⅔	Dordrecht	„	66,67⅓
Rotterdam	„	702,42	Schiedam	„	180,27
Haarlem	„	755,82⅝	Amsterdam	„	999,99⅝
Middelburg	„	150,00⅝	Utrecht	„	1 886,11⅓
Deventer	„	199,99⅝	Leeuwarden	„	1 241,66⅔
Groningen	„	1 707,22⅝	Kampen	„	41,30⅝
Winschoten	„	124,28	Zwolle	„	531,66
			Assen	„	244,25⅝
			Maastricht	„	57,21

De uitgaven wegens materieel namen met f 19 527 af.

Er ontstond:

vermeerdering te			*vermindering* te		
's Hertogenbosch	met f	32,18⅝	Breda	met f	90,67
Rotterdam	„	3,11⅝	Arnhem	„	265,48⅝
Amersfoort	„	105,84	Doetinchem	„	843,03⅝
Zwolle	„	509,06	Nijmegen	„	37,74⅝
Groningen	„	582,09	Tiel	„	25,89
Winschoten	„	248,06⅝	Zutphen	„	77,23⅝
Assen	„	10,19	Delft	„	389,91
Maastricht	„	31,90	Dordrecht	„	3,14
			Gorinchem	„	20,27
			Gouda	„	300,45
			's Gravenhage	„	59,28
			Leiden	„	436,50⅝
			Schiedam	„	16 916,84⅝
			Alkmaar	„	15,85
			Amsterdam	„	162,28⅝
			Haarlem	„	622,99⅝
			Middelburg	„	235,77
			Utrecht	„	179,66
			Leeuwarden	„	161,09
			Sneek	„	78,03
			Deventer	„	127,30⅝

Het bedrag der Rijkssubsidiën was f 228 023, tegenover f 228 421 ten vorigen jare.

Aan schoolgelden werd f 7 971,95 minder ontvangen dan in 1897. Zij bedroegen:

meer te:			*minder* te		
Nijmegen	f	175,82	Breda	f	25,00
Delft		6,67	's Hertogenbosch		543,34
's Gravenhage		1 041,67	Arnhem		927,50
Schiedam		180,83⅝	Doetinchem		2 887,50
Amersfoort		163,67	Tiel		169,50
Sneek		80,00	Zutphen		635,00
Zwolle		150,00	Dordrecht		168,00
Groningen		407,50	Gorinchem		99,17
Assen		53,13	Gouda		825,00
Maastricht		152,50	Leiden		27,50
			Rotterdam		1 200,00
			Amsterdam		750,00
			Haarlem		100,00
			Middelburg		508,37
			Utrecht		200,00
			Leeuwarden		358,86⅝
			Deventer		394,00
			Kampen		375,00
			Winschoten		190,00

De bijzondere inkomsten waren f 0,50 lager dan in het vorige jaar.

Het geheele bedrag van de uitgaven voor gymnasia en Latijnsche scholen in 1898 gedaan is door het Rijk (subsidiën en inspecteur der gymnasia) . . . . . f 232 520,95
door de gemeenten 592 554,14⅝

Totaal f 825 075,09⅝

tegenover f 843 863,07 in 1897.

De inkomsten der gemeenten na aftrek der subsidiën beliepen f 202 620,74⅝.

Het zuiver bedrag der uitgaven door de gemeenten was dus f 389 933,40, tegenover f 400 407,42⅝ in het vorige jaar.

Uit het vorenstaande blijkt, dat in 1898 voor het hooger onderwijs (Universiteiten, bijdragen in de kosten der opleiding van godsdienstleeraren, gymnasia en latijnsche scholen) werd *uitgegeven:*

door het Rijk . . . . . f 2 113 234,73⅝
„ de provincie Noordholland 10 000,00
„ de gemeenten 924 314,34⅝

Totaal f 3 047 549,08

tegenover f 3 022 870,30⅝ in 1897.

De *inkomsten* van het Rijk bedroegen . . . f 248 511,25
die der gemeenten buiten de subsidiën. . . 334 493,24⅝

Totaal f 583 004,49⅝

tegenover f 574 132,94⅝ in 1897.

Het *zuiver bedrag* der *uitgaven* was derhalve f 2 464 544,58⅝, tegenover f 2 448 737,36 in 1897.

Ten slotte volgt hier een overzicht van de uitgaven en inkomsten, ter zake van het hooger onderwijs, in de jaren 1878 tot en met 1898.

	UITGAVEN				INKOMSTEN.			Zuiver bedrag der uitgaven.
	door het Rijk.	door de provincie Noordholland.	door de gemeenten	Totaal.	van het Rijk.	van de gemeenten.	Totaal.	
In 1878 . .	f 1 193 725,59	f10 000,00	f 515 711,68	f 1 719 437,27	f 158 415,00	f 196 288,62	f 354 703,62	f 1 364 733,65
„ 1879 . .	1 350 299,94	10 000,00	678 848,63	2 039 148,57	163 920,00	221 925,52	385 845,52	1 653 303,04
„ 1880 . .	1 482 399,45	10 000,00	953 865,02	2 446 264,47	159 332,50	237 636 60	396 969,10	2 049 295,36
„ 1881 . .	1 521 828,18	10 000,00	847 900,68	2 379 728,86	204 275,00	257 062,03	461 337,03	1 918 391,82
„ 1882 . .	1 495 769,75	10 000,00	779 381,71	2 285 151,46	191 340,00	264 557,31	455 897,31	1 829 254,15
„ 1883 . .	1 643 272,43	10 000,00	900 000,54	2 553 272,97	193 629,64	258 518,37	452 148,01	2 101 124,96
„ 1884 . .	1 626 668,57	10 000,00	957 413,46	2 594 082,03	177 822,80	272 364,05	450 186 85	2 143 895,17
„ 1885 . .	1 579 441,76	10 000,00	845 298,69	2 434 740,45	200 224,70	274 940.93	475 165,63	1 959 574,82
„ 1886 . .	1 564 325,47	10 000,00	863 551,66	2 437 877,13	208 622,71	299 280,67	507 903,38	1 929 973,75
„ 1887 . .	1 561 162,43	10 000,00	871 982,87	2 443 145,30	217 136,02	307 702,54	524 838,56	1 918 306,74
„ 1888 . .	1 622 295,90	10 000,00	915 231,36	2 547 527,27	219 152,50	319 033,63	538 186,13	2 009 341,14
„ 1889 . .	1 636 941,62	10 000,00	904 241,87	2 551 183,50	226 392,32	329 457,41	555 849,73	1 995 333,77
„ 1890 . .	1 737 354,15	10 000,00	919 741,32	2 667 095,48	232 354,75	336 994,40	569 349,15	2 097 746,33
„ 1891 . .	1 820 194.98	10 000,00	934 082,57	2 764 277,55	232 601,59	344 719,46	577 321,05	2 186 956,50
„ 1892 . .	1 866 162,12	10 000,00	950 550,65	2 826 712,77	235 805,79	346 103,11	581 908,90	2 244 803,86
„ 1893 . .	1 838 904,24	10 000,00	945 819,92	2 794 724,16	233 823,00	348 220,91	582 043,91	2 212 680,25
„ 1894 . .	1 821 207,79	10 000,00	932 412,99	2 763 620,78	234 984,75	345 517,63	580 502,38	2 183 118,40
„ 1895 . .	1 876 878,73	10 000,00	931 898,04	2 818 776,77	239 418,25	349 778,05	589 196,30	2 229 580,47
„ 1896 . .	2 037 060,21	10 000,00	912 824,96	2 959 885,17	239 646,75	353 572,11	593 218,86	2 366 666,30
„ 1897 . .	2 080 830,77	10 000,00	932 039,53	3 022 870,30	232 069,25	342 063,69	574 132,94	2 448 737,36
„ 1898 . .	2 113 234,73	10 000,00	924 314,34	3 047 549,08	248 511,25	334 493,24	583 004,49	2 464 544,58

MIDDELBAAR ONDERWIJS.

§ 1. BURGERSCHOLEN EN DAARMEDE KRACHTENS ART. 14 DER WET GELIJKGESTELDE INRICHTINGEN.

a. GETAL EN SOORT DER SCHOLEN.

De te Leeuwarden bestaande burgerdagschool bleef de eenige inrichting van dien aard.
In het getal burgeravondscholen en daarmede gelijkgestelde inrichtingen kwam in den loop van 1898 geen verandering.
In de volgende tabel worden vermeld de provinciën en de gemeenten, waar genoemde scholen gevestigd zijn, het jaar der oprichting en dat, tot hetwelk ontheffing is verleend van de oprichting eener burgerdagschool, den duur van den cursus, benevens het bedrag van het schoolgeld voor volledig onderwijs en voor enkele lessen.

Provinciën.	Gemeenten.	Naam der school.	Jaar der oprichting.	Jaar tot welk ontheffing is verleend.	Duur van den cursus in jaren.	Bedrag van het schoolgeld.	
						Voor volledig onderwijs per jaar.	Voor enkele lessen per jaar.
Noordbrabant,	's Hertogenbosch,	Burgeravondschool,	1869	1903	4†	kosteloos.	kosteloos.
	Tilburg,	Idem,	1870	1900	2 en 6	f 1,50	f 1,50.
	Breda,	Idem,	1867	1900	3†	kosteloos.	kosteloos.
Gelderland,	Arnhem,	Gemeentelijke avondschool voor handwerkslieden,	1885	Onbep.	5	f 5, f 8 en f 20.	—
	Nijmegen,	Burgeravondschool,	1865	1899	5	f 4.	f 1 p. u. 's w.
	Zutphen,	Idem,	1864	1900	4†	f 2 of f 4.	f 2 of f 4.
	Tiel,	Idem,	1870	—	3	f 6.	—
Zuidholland,	's Gravenhage,	Afdeeling burgeravondschool der ambachtsschool,	1883	Onbep.	2	f 4.	—
	Rotterdam,	Academie van beeldende kunsten en technische wetenschappen,	1851	Onbep.	7	f 3 en f 5.	—
	Idem.	Ambachtsschool,	1870	Onbep.	3	f 5.	—
	Leiden,	Bijzondere burgeravondschool,	1864	Onbep.	6	van f 2,50 tot f 32	—
	Dordrecht,	Burgeravondschool,	1866	1901	4	f 3.	f 1.
	Delft,	Idem,	1864	1899	3	evenredige schoolgeldheffing tot een maximum van f 10.	kosteloos.
	Schiedam,	Idem,	1869	1899	4†	f 4.	onbepaald.
	Gouda,	Avondschool voor ambachtslieden,	1866	1901	5	f 5 of f 3.	—
	Kralingen (Rott.),	Burgeravondschool,	1882	—	2	f 6 of f 3.	f 6 en f 3.
	Gorinchem,	Idem,	1871	1901	2	f 3.	—
Noordholland,	Amsterdam,	Idem,	1868	1903	3	f 4.	—
	Haarlem,	Idem,	1864	1899	4	f 4.	f 4.
	den Helder,	Industrieschool,	1857	1901	4	f 3.	—
	Zaandam,	Burgeravondschool,	1866	1900	4	f 5.	f 5.
	Alkmaar,	Idem,	1868	1899	5	f 2,50 of f 5.	—
	Hoorn,	Idem,	1877	1899	4	f 3.	—
	Enkhuizen,	Idem,	1870	—	3	f 3.	—
Zeeland,	Middelburg,	Idem,	1867	1903	3	f 3.	f 3.
	Vlissingen,	Idem,	1869	1903	2	f 4.	—
	Zierikzee,	Idem,	1869	—	3	f 2 of f 4.	f 2 of f 4.
	Goes,	Idem,	1865	—	3	f 4.	—
Utrecht,	Utrecht,	Idem,	1868	1900	3	f 2.	—
	Amersfoort,	Idem,	1871	1900	3	f 2.	—
Friesland,	Leeuwarden,	Burgerdag- en avondschool,	1860	Geen	2 en 3	f 5 en kosteloos.	f 2.
	Harlingen,	Burgeravondschool,	1865	1903	2	kosteloos.	kosteloos.
Overijssel,	Zwolle,	Idem,	1868	1900	4	f 6.	—
	Deventer,	Idem,	1865	1903	3†	f 2,50.	f 2,50 en 50 cts. p. u. 's w.
	Kampen,	Idem,	1868	1899	3†	kosteloos.	kosteloos.
Groningen,	Groningen,	Idem,	1866	1902	3	f 5.	f 5.
Limburg,	Maastricht,	Idem,	1867	1902	4†	f 3.	f 0,75 en f 1,50.
	Venlo,	Idem,	1896	1901	2	f 2,50.	—

Waar in kolom 6 van deze tabel het teeken † achter het cijfer voorkomt, beteekent dit, dat de cursus zooveel jaren duurt, als het cijfer aangeeft, met inbegrip van één jaar voorbereiding in de voorbereidende klasse, behalve voor Zutphen, waar de voorbereiding over twee jaren loopt.

In dezelfde kolom komen achter Tilburg en Leeuwarden twee cijfers voor: bij Tilburg geldt het eerste voor de leerlingen der 1ste afdeeling en het tweede voor die der 2de afdeeling, die aan het onderwijs in slechts enkele vakken deelnemen; bij Leeuwarden geldt het eerste voor de dag-, het tweede voor de avondschool.

Ten aanzien van het schoolgeld valt op te merken, dat dit te Zutphen voor leerlingen die buiten de gemeente woonachtig zijn, f 4 's jaars bedraagt.

Aan de scholen te 's Hertogenbosch, Breda, Leeuwarden, Harlingen en Kampen werd het onderwijs, evenals vroeger, kosteloos verstrekt.

Vrijstelling van de betaling van schoolgeld werd verleend aan 2 leerlingen te Tilburg, 368 te Arnhem, 5 te Zutphen, 34 te Tiel, 123 te Delft, 21 te Schiedam, 83 te Gouda, 6 te Kralingen (Rotterdam), 26 te Gorinchem, 45 te Amsterdam, 14 te Zaandam, 82 te Alkmaar, 12 te Hoorn, 5 te Enkhuizen, 66 te Middelburg, 52 te Vlissingen, 4 te Zierikzee, 13 te Goes, 30 te Utrecht, 6 te Amersfoort, 28 te Deventer, 112 te Groningen, 7 te Venlo, 93 te Rotterdam (Academie van Beeldende Kunsten), 56 te Rotterdam (ambachtsschool), 42 te Delfshaven (Rotterdam) (teekenschool) en 17 te den Helder (industrieschool); in het geheel derhalve aan 1352 leerlingen.

De vijf straks genoemde scholen, waar het onderwijs aan alle leerlingen kosteloos wordt gegeven, telden op 31 December 1898 te zamen 328 leerlingen; zoodat het getal leerlingen, dat kosteloos onderwijs ontving, 1680 was.

Ontheffing van de verplichting tot het oprichten en in stand houden eener burgerdagschool werd in 1898 verleend aan de volgende gemeenten:

Rosendaal. Bij Koninklijk besluit van 18 Juli 1898 n°. 49, tot 1 September 1903.

's Hertogenbosch. Bij Koninklijk besluit van 20 Augustus 1898 n°. 26, tot aan het einde van den cursus 1903/1904.

Bergen op Zoom. Bij Koninklijk besluit van 22 Juli 1898 n°. 37, tot 1 September 1903.

Dordrecht. Bij Koninklijk besluit van 6 Mei 1898 n°. 32, tot aan het einde van den cursus 1903/1904.

Amsterdam. Bij Koninklijk besluit van 8 Augustus 1898 n°. 37, tot 1 October 1903.

Vlissingen. Bij Koninklijk besluit van 8 Juli 1898 n°. 53, tot 1 September 1903.

Maastricht. Bij Koninklijk besluit van 5 Januari 1898 n°. 16, tot 1 Januari 1903

b. GETAL LEERLINGEN.

De volgende tabel vermeldt het aantal leerlingen, die op het einde van 1898 de lessen aan bovengenoemde inrichtingen volgden, den uitslag der toelatings- en dien der eindexamens in 1898.

GEMEENTEN.	Naam der school.	Getal der leerlingen				Toelatingsexamens.			Eindexamens.		
		in Dec. 1897.	in Dec. 1898.	meer in 1898.	minder in 1898.	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
Leeuwarden	Burgerdagschool.	35	32	—	3	21	17	4	9	7	2
's Hertogenbosch	Burgeravondschool.	93	85	—	8	53	30	23	5	5	—
Tilburg	id.	208	241	33	—	34	33	1	6	6	—
Breda	id.	72	96	24	—	75	48	27	worden niet afgenomen.		
Arnhem	Gemeentelijke avondschool voor handwerkslieden.	491	491	—	—	worden niet afgenomen.					
Nijmegen	Burgeravondschool.	78	85	7	—	46	29	17	6	6	—
Zutphen	id.	117	115	—	2	18	13	5	—	—	—
Tiel	id.	69	70	1	—	42	24	18	8	6	2
Dordrecht	id.	217	235	18	—	102	64	38	30	24	6
Delft	id.	197	212	15	—	88	65	23	25	22	3
Schiedam	id.	58	55	—	3	72	54	18	10	8	2
Gouda	Avondschool voor handwerkslieden.	138	148	10	—	37	24	13	4	3	1
Kralingen(Rotterd.)	Burgeravondschool.	28	26	—	2	15	10	5	—	—	—
Gorinchem	id.	23	30	7	—	24	12	12	—	—	—
Amsterdam	id.	172	183	11	—	13	7	6	—	—	—
Haarlem	id.	214	217	3	—	150	87	63	15	10	5
Zaandam	id.	54	57	3	—	40	24	16	11	8	3
Alkmaar	id.	209	193	—	16	20	14	6	31	27	4
Hoorn	id.	21	23	2	—	12	6	6	—	—	—
Enkhuizen	id.	31	30	—	1	17	13	4	—	—	—
Middelburg	id.	134	131	—	3	79	55	24	16	15	1
Vlissingen	id.	112	104	—	8	64	43	21	—	—	—
Zierikzee	id.	42	52	10	—	33	20	13	9	6	3
Goes	id.	55	39	—	16	16	11	5	18	16	2
Utrecht	id.	398	411	13	—	205	153	52	69	63	6
Amersfoort	id.	33	24	—	9	15	9	6	8	4	4
Leeuwarden	id.	58	38	—	20	worden niet afgenomen.			11	9	2
Harlingen	id.	46	47	1	—	—	—	—	3	2	1
Zwolle	id.	27	254	227	—	79	25	54	—	—	—
Deventer	id.	177	186	9	—	68	58	10	23	23	—
Kampen	id.	62	62	—	—	17	9	8	4	4	—
Groningen	id.	194	188	—	6	27	23	4	24	19	5
Maastricht	id.	108	45	—	63	36	36	—	—	—	—
Venlo	id.	90	36	—	54	29	19	10	15	10	5
	Totaal	4 061	4 241	394	214	1 547	1 035	512	360	303	57
				180 meer.							

GEMEENTEN.	Naam der school.	Getal der leerlingen				Toelatingsexamens.			Eindexamens.		
		in Dec. 1897.	in Dec. 1898.	meer in 1898.	minder in 1898.	Geexamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Geexamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
's Gravenhage. . .	Afd. burgeravondschool der ambachtsschool.	76	87	11	—	91	26	65	—	—	—
Rotterdam. . . .	Academie van Beeldende Kunsten.	1413	1401	—	12	—	—	—	—	—	—
id.	Ambachtsschool.	(269)	(280)	(11)	—	206	121	85	49	45	4
id. (Delfshaven)	Teekenschool.	125	138	13	—	—	—	—	—	—	—
Leiden	Bijz. burgeravondschool.	223	227	4	—	64	31	33	13	10	3
den Helder . . .	Industrieschool.	90	108	18	—	67	44	23	—	—	—
	Totaal. . .	1927	1961	46	12	428	222	206	62	55	7
				34 meer.							
	Algemeen totaal . .	5988	6202	440	226	1975	1257	718	422	358	64
				214 meer.							

Vergelijkt men het aantal leerlingen op het einde van het jaar 1898 met dat op het einde van 1897, eveneens in genoemde tabel opgegeven, dan blijkt, dat dit op 31 December 1898 180 meer bedroeg dan een jaar te voren.

Belangrijke *vermeerdering* van het getal leerlingen werd waargenomen te Tilburg, Breda en vooral te Zwolle; in de laatste gemeente een gevolg van de reorganisatie der school.

Vermindering van eenige beteekenis had plaats te Goes en te Leeuwarden, doch in veel hoogere mate te Maastricht en te Venlo; in beide laatste gemeenten mede een gevolg van verandering in de bestaande toestanden.

Het getal leerlingen der eenige burgerdagschool, die te Leeuwarden, daalde wederom en wel van 35 tot 32.

De inrichtingen, die eene burgeravondschool vervangen, hadden op 31 December 1898 34 leerlingen meer dan op 31 December 1897.

De leerlingen der ambachtschool te Rotterdam zijn reeds opgenomen onder die der Academie van Beeldende Kunsten en daarom evenals vroeger, buiten rekening gelaten.

Het aantal leerlingen van alle op bovenstaande tabel voorkomende inrichtingen nam gedurende 1898 t e met 214.

Van de 6202 leerlingen der burgeravondscholen en daarmede gelijkgestelde inrichtingen hadden er 5163 reeds een beroep gekozen, en wel

1646 dat van timmerman;
294 „ „ schrijnwerker of meubelmaker;
1131 „ „ smid;
176 „ „ koperslager, geweer- of instrumentmaker;
192 „ „ steenhouwer, metselaar of loodgieter;
106 „ „ beeldhouwer of stukadoor;
44 „ „ goudsmid of graveur;
657 „ „ verver, glazenmaker of verlakker;
116 „ „ bouwkundige;
31 „ „ onderwijzer;
152 „ „ kantoorbediende;
10 „ „ militair;

608 een beroep, dat onder de bovengenoemde beroepen niet voorkomt, als:

slager, modelleur, kleermaker, schoenmaker, bakker, winkelbediende, pianomaker, wagenmaker, horlogemaker, letterzetter, bloemist, olieslager, behanger, gasfitter, zadelmaker, boekbinder, photograaf, kruidenier, sigarenmaker, klompenmaker, boekdrukker, zinkwerker, schilder, vormer, teekenaar, glasschilder, lijstenmaker, modelmaker, bankwerker, schipper, plateelschilder, banketbakker, zadelmaker, kapper, lichtdrukker, plaatsnijder, lithograaf, grondwerker, kuiper, scheepmaker, boekhandelaar, zeilmaker, electricien, draaier, zeeman, machinist, beddenmaker, zilversmid, decoratieschilder, stoffeerder, biljartmaker, glasblazer, stempelsnijder, schoorsteenveger, muzikant, touwslager, sjouwerman, spiegelmaker, steendrukker, orgelmaker, rijwielhersteller enz.

In 1039 gevallen, waarin de leerlingen nog geen beroep gekozen hadden, waren de ouders van

559 leerlingen ambachtslieden;
147 „ winkeliers of kooplieden;
53 „ bouwkundigen of kunstenaars;
155 „ ambtenaren, onderwijzers of militairen;
125 „ zonder beroep of de moeder weduwe.

Aan de toelatingsexamens, in 1898 afgenomen, werd deelgenomen door 1975 candidaten, van wie 1257 of bijna 64 pct. werden toegelaten en 718 afgewezen; ten vorigen jare bedroeg het aantal toegelatenen ongeveer 66 pct.

Het eindexamen werd afgelegd door 422 leerlingen; 358 of bijna 85 pct. verkregen een diploma, en 64 of ruim 15 pct. werden afgewezen. In 1898 werden bijna 13 pct. afgewezen.

c. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Tilburg. Tot leeraar in lijn-, bouwkundig- en machineteekenen werd bij gemeenteraadsbesluit van 1 Augustus 1898 benoemd M. VAN DEN ENDE, in de plaats van den leeraar G. J. VAN SWAAY, wien op verzoek met ingang van 1 Februari 1898 eervol ontslag werd verleend.

In de plaats van den leeraar in handteekenen W. VAN IERSEL, wien wegens zielsziekte eervol ontslag werd verleend, werd voor het tijdvak 1 October 1898 tot 31 Maart 1899 benoemd A. LEJEUNE te Amsterdam.

Breda. In de vacature van leeraar in de kennis der natuur werd bij raadsbesluit van 16 Februari 1898 benoemd dr. J. E. COUVÉE, leeraar aan de Rijks hoogere burgerschool te Tilburg.

Arnhem. *Gemeentelijke avondschool voor handwerkslieden.* In plaats van C. ZANDER, die den 1sten November 1897 naar Zwolle vertrok, werd tot tijdelijk leeraar benoemd H. VAN LINGEN.

Tegen het einde van den cursus 1897/98 verzocht en verkreeg J. B. VAN EFFEREN eervol ontslag wegens zijne benoeming tot leeraar aan de practische ambachtsschool en de burgeravondschool te Zwolle, terwijl J. P HUIJENS wegens benoeming naar 's Gravenhage niet meer voor eene tijdelijke benoeming wenschte in aanmerking te komen.

Nijmegen. De directeur W. DE HARTOG werd in April 1898 op zijn verzoek eervol ontslagen. In zijne plaats werd benoemd W. J. SCHOEMAKER.

Ten gevolge van veranderingen aan de hoogere burgerschool is de leeraar C. C. Jager, eervol ontslagen als leeraar aan de burgeravondschool, terwijl met het oog op eene eventueele reorganisatie der burgeravondschool tijdelijk tot leeraren werden benoemd P. J. H Ummels en A. H. Duurkens, de eerste voor het geven van onderwijs in Nederlandsche taal en schrijven en de laatste voor dat in wiskunde.

Zutphen. De tijdelijk aangestelde leeraren H. J. Bolderman, J. J. Stoel, L. Fabro, benevens de hulpleeraren L. E. Claus en A. W. E. J. de Haan, werden bij raadsbesluit van den 6den Juni 1898 voor een jaar herbenoemd.

Dordrecht. In de vacature van leeraar in wis- en natuurkunde, het vorig jaar tijdelijk vervuld door I. V. Disselkoen, hoofd eener school te Sliedrecht, werd voorzien door de benoeming van J A. Barran, die op 1 October 1898 in functie trad.

Delft. In het personeel der leeraren kwam verandering door het eervol ontslag, verleend aan C. D. L. Aertz, die als leeraar in het handteekenen vervangen werd door B. A. Bongers.

Ten gevolge van de uitbreiding, die de school onderging, werden voor den tijd van elf maanden tot leeraren benoemd C. J. Rovers, J. Mension, G. F. Biezeno en Th. Warffemius.

Schiedam. Aan mr. D. M. Smit, werd bij raadsbesluit van 10 Augustus 1898 opnieuw het onderwijs in staatswetenschappen opgedragen voor den cursus 1898/99.

De leeraar J. van der Bruyn verzocht en verkreeg eervol ontslag. Dientengevolge werd met het door hem gegeven onderwijs in de wiskunde bij raadsbesluit van 20 September 1893 de leeraar W. Brouwer belast.

De leeraar in het lijnteekenen, J. K. F. Timmermans van Abcoude, verkreeg eveneens op zijn verzoek eervol ontslag met ingang van 1 September 1898. Zijne lessen werden van 27 September gedurende 2 maanden gegeven door J. M. A. Zoetmulder, directeur der gemeentewerken Ter vervanging van den leeraar Timmermans, werd den 18den November benoemd J. I. van Wuyckhuise, te Rotterdam.

Gouda. Aan G. W. Brons Middel, werd op zijn verzoek eervol ontslag verleend. Hij werd bij raadsbesluit van 23 Augustus 1898 als leeraar in handteekenen, perspectief, stijl- en ornamentleer en boetseeren voor den tijd van één jaar vervangen door J. F. Goddijn.

De tijdelijke leeraren W. Fetter en E. van Dantzig werden bij raadsbesluit van 10 Juni definitief benoemd.

Gorinchem. De directeur der school F. J. Vaes vertrok wegens zijne benoeming tot leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Rotterdam. Bij raadsbesluit van 30 September werd P. M. van Bemmel, civiel-ingenieur in diens plaats gesteld Bij hetzelfde raadsbesluit werd de tijdelijk aangestelde leeraar H. P. Boelhouwers definitief benoemd.

Haarlem Als tijdelijk leeraar in handteekenen werd benoemd P. van Looy en tot tijdelijk assistent in het lijnteekenen I. Baron.

Alkmaar. De leeraar in wiskunde J. Hoek overleed den 6den Juni 1898 na elf jaar aan de school verbonden geweest te zijn. De tijdelijke leeraar G. J. van der Ploeg, die gedurende de ziekte van den leeraar Hoek diens plaats aan de school verving, werd den 24sten Augustus definitief als zoodanig benoemd.

Hoorn. Als tijdelijke leeraren werden den 28sten September 1898 benoemd J. C. L. van der Ley en H. Noorder; de eerste voor het lijnteekenen, de laatste voor het timmeren.

Enkhuizen. In de plaats van den leeraar H. Schuitema, die naar den Helder vertrok, wegens zijne benoeming tot leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool aldaar, werd den 22sten September 1898 tot tijdelijk leeraar in natuur-, werktuig-, schei- en plantkunde benoemd M. A. van Leeuwen.

Middelburg. De tijdelijke leeraar dr. W. A. Poort werd bij raadsbesluit van 11 Mei 1898 wederom benoemd tot leeraar in de wiskunde en thans voor den cursus 1898/99, terwijl Th. J. Pas bij besluit van burgemeester en wethouders dd. 3 Mei 1898 wederom tot assistent bij het teekenonderwijs werd benoemd voor hetzelfde tijdvak.

Goes. De leeraar L. van Bruggen, leeraar in staatsinrichting werd vervangen door R. Broersma, terwijl de lessen van dr. Z. Th. Diehl, die naar elders vertrok, tijdelijk werden waargenomen door dr. T. S. Hoffman

Utrecht. De leeraar in boekhouden G. P. van Zutphen overleed den 5den Juli 1898. Bij besluit van burgemeester en wethouders dd. 20 September 1898 werd M. van Overeem jr., leeraar aan de hoogere burgerschool met driejarigen cursus tijdelijk met het onderwijs in het boekhouden belast.

De leeraren dr. J. Robbers en J. N. Lancel werden voor den cursus 1898/99 herbenoemd tot leeraren in de natuurkundige vakken.

Amersfoort. Bij den aanvang van den cursus 1898 99 werd C. J F. Prins aangewezen als assistent-leeraar in de wiskunde, terwijl met ingang van 1 December d. a. v. als assistenten in functie traden, voor rechtlijnig teekenen W. van Schaik en voor handteekenen A. Veen.

Leeuwarden. Aan L. F. Wenniger, tijdelijk leeraar in wis- en natuurkunde, werd op zijn verzoek den 9den Juli eervol ontslag verleend. Den 9den Augustus werd met ingang van den cursus 1898/99 H. Siersma tot wederopzegging belast met het onderwijs in de bovengenoemde vakken.

Zwolle. Aan de gereorganiseerde burgeravondschool zijn bij raadsbesluit van 14 Augustus 1898 tot leeraren benoemd D. Lako voor handteekenen en H. van Dijk voor lijnteekenen en projectieleer, en bij dat van 14 November daaraanvolgende A. Boxman voor rekenen en meetkunde en E. Zuidema en K. Brouwer voor Nederlandsche taal.

Tot assistent-leeraren werden bij raadsbesluit van 16 November 1898 voor het tijdvak van 16 November 1898 tot 31 Augustus 1899 benoemd voor handteekenen J. Botterweg en B. J. van Efferen, voor handteekenen en boetseeren J. A. C. Klijsen, voor lijnteekenen H. J. Lenderink, J. H. Meijer en L. Gerritsen en voor lijnteekenen en projectieleer B. J. van Leeuwarden.

Deventer. Tot directeur van de practische cursussen in timmeren en smeden werd tijdelijk benoemd de directeur der burgeravondschool, W. de Visser; tot leeraren werden aangesteld J. C. Jansen en G. Spenkelink, de eerste voor het timmeren, de laatste voor het smeden.

Groningen. Den 1sten Januari 1898 aanvaardde dr. R. U. Reinders, bij raadsbesluit van 27 November 1897 benoemd tot tijdelijk leeraar in wis-, natuur- en werktuigkunde, zijne betrekking, terwijl hij op 3 September 1898 opnieuw tijdelijk werd benoemd voor den cursus 1898/99. Hetzelfde geschiedde met de leeraren J. Visser Czn., W. H. A. Poort, B. E. Lentz en N. van der Land, de eerste drie leeraren in wiskunde, de laatste leeraar in Nederlandsche taal. Krachtens laatstgenoemd besluit werd de leeraar J. J. Meder, evenals in den vorigen cursus, gedurende het schooljaar 1898/99 geheel ontlast van het onderwijs in Nederlandsche taal.

Tot tijdelijke assistent-leeraren benoemden burgemeester en wethouders den 15den September K. Vennik, P. G. de Groot en H. G. Huisman, de eerste twee voor het onderwijs in de Nederlandsche taal, de laatste voor dat in handteekenen.

Helder. *Industrieschool.* Wegens vertrek van den leeraar G. Wolda, werd tijdelijk tot leeraar in de wiskunde benoemd W. Westendorp, hoofd eener school, terwijl als assistent bij het bouwkundig teekenen werd aangesteld R. Kastelijn.

Ten gevolge van de hierboven vermelde wijzigingen in het onderwijzend personeel der burgeravondscholen en daarvoor in de plaats tredende inrichtingen, nam het aantal leeraren toe met 28 en bedroeg het op 31 December 1898 497, zooals in de volgende tabel is vermeld.

GEMEENTEN.	Naam der school.	Getal der leeraren: tevens aan eene hoogere burgerschool of meisjesschool.	Getal der leeraren: niet aan eene hoogere burgerschool of meisjesschool.	Getal der leeraren: Totaal	Jaarwedde van den directeur.	Getal der jaarwedden van de leeraren: tot en met f 400.	boven f 400 tot en met f 800.	boven f 800 tot en met f 1200.	boven f 1200 tot en met f 1800.	boven f 1800	Getal der jaarwedden van directeuren en leeraren.	Totaal bedrag der jaarwedden.
s Hertogenbosch	Burger-avondschool.	2	5	7	f 600,00	4	2	—	—	—	7	f 2 250,00
Tilburg	Idem.	6	5	11	600,00	3	6	1	—	—	11	5 650,00
Breda	Idem.	6	2	8	466,67	6	1	—	—	—	8	2 733,34
Arnhem	Gemeentelijke avondschool voor handwerkslieden.	3	31	34	1 000,00	30	3	—	—	—	34	9 875,00
Nijmegen	Burger-avondschool.	8	2	10	1 500,00	5	—	3	1	—	10	7 415,00
Zutphen	Idem.	5	5	10	1 200,00	4	5	—	—	—	10	5 550,00
Tiel	Idem.	5	2	7	465,00	5	1	—	—	—	7	1 820,00
Dordrecht	Idem.	7	8	15	1 000,00	2	5	7	—	—	15	11 950,00
Delft	Idem.	5	9	14	1 240,00	6	1	6	—	—	14	8 296,00
Schiedam	Idem.	3	6	9	950,00	7	1	—	—	—	9	3 600,00
Gouda	Avondschool voor ambachtslieden.	2	10	12	1 200,00	7	4	—	—	—	12	5 350,00
Rotterdam (Kralingen)	Burger-avondschool.	—	3	3	600,00	2	—	—	—	—	3	1 400,00
Gorinchem	Idem.	2	2	4	100,00	2	—	—	—	—	3	—
Amsterdam	Idem.	3	9	12	—	9	2	—	—	—	11	4 355,00
Haarlem	Idem.	6	10	16	1 200,00	8	6	1	—	—	16	7 450,00
Zaandam	Idem.	5	3	8	600,00	7	—	—	—	—	8	2 100,00
Alkmaar	Idem.	—	14	14	1 200,00	11	2	—	—	—	14	6 100,00
Hoorn	Idem.	4	2	6	300,00	4	—	—	—	—	5	1 100,00
Enkhuizen	Idem.	6	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—
Middelburg	Idem.	3	11	14	800,00	5	8	—	—	—	14	6 050,00
Vlissingen	Idem.	—	6	6	650,00	3	2	—	—	—	6	2 400,00
Zierikzee	Idem.	5	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—
Goes	Idem.	5	5	10	—	5	—	—	—	—	5	815,00
Utrecht	Idem.	8	17	25	1 200,00	7	17	—	—	—	25	12 800,00
Amersfoort	Idem.	7	4	11	400,00	7	2	—	1	—	11	4 110,00
Leeuwarden	Idem.	3	3	6	1 700,00	1	2	—	2	—	6	6 100,00
Harlingen	Idem.	6	—	6	500,00	4	1	—	—	—	6	2 100,00
Zwolle	Idem.	2	11	13	800,00	8	2	2	—	—	13	5 640,00
Deventer	Idem.	6	19	25	650,00	19	5	—	—	—	25	7 727,50
Kampen	Idem.	9	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—
Groningen	Idem.	4	10	14	1 350,00	6	7	—	—	—	14	7 850,00
Maastricht	Idem.	5	3	8	200,00	6	1	—	—	—	8	1 800,00
Venlo	Idem.	2	4	6	300,00	4	1	—	—	—	6	1 550,00
	Totaal	143	221	364	28	197	87	20	4	—	336	f 145 936,84
's Gravenhage	Afd. burger-avondschool der Ambachtschool.	1	5	6	f 800,00	3	2	—	—	—	6	f 2 425,00
Rotterdam	Academie van Beeld. Kunsten.	5	52	57	2 500,00	10	26	14	4	2	57	45 305,00
Idem	Ambachtschool.	—	30	30	2 650,00	—	11	16	2	—	30	26 866,00
Rotterdam (Delfshaven)	Teekenschool.	—	6	6	540,00	4	1	—	—	—	6	2 340,00
Leiden	Bijzondere burgeravondsch.	1	22	23	900,00	6	12	—	—	—	21	9 309,00
den Helder	Industrieschool.	—	11	11	450,00	10	—	—	—	—	11	2 145,00
	Totaal	7	126	133	6	35	52	30	6	2	131	f 88 390,00
	Algemeen totaal	150	347	497	34	232	139	50	10	2	467	f 234 326,84

Het verschil tusschen het aantal leeraren en dat der jaarwedden laat zich verklaren, doordat er 30 leeraren werkzaam waren, die als zoodanig aan bovengenoemde inrichtingen van onderwijs geen afzonderlijke jaarwedde genoten. Die leeraren waren: 1 te Gorinchem, 1 te Amsterdam, 1 te Hoorn, 6 te Enkhuizen, 5 te Zierikzee, 5 te Goes, 9 te Kampen en 2 te Leiden.

Van de leeraren der hier bedoelde scholen waren er 150 tevens werkzaam aan eene hoogere burgerschool of aan eene meisjesschool voor middelbaar onderwijs.

Het totaal bedrag der jaarwedden van directeuren en leeraren, werkzaam aan de op vorenstaande tabel voorkomende scholen was in 1898 f 234 326,84 of f 13 100,06 meer dan in 1897.

d. LEERPLAN EN TOESTAND VAN HET ONDERWIJS.

Arnhem. *Gemeentelijke avondschool voor handwerkslieden.* Eene herziening van het reglement der school kreeg in 1898 haar beslag. Volgens dit reglement bestaat de school uit drie afdeelingen, A, B en C. Het onderwijs in afdeeling A, omvat het voorbereidend, dat in afdeeling B het vakonderwijs en dat in C het voortgezet vakonderwijs.

De leeftijd van toelating tot de afdeeling A is gebracht van 11 op 12 jaar; bovendien moet voor toelating eene verklaring van het hoofd eener school worden overgelegd, dat de leerling het lager onderwijs met vrucht heeft genoten.

In bijzondere gevallen heeft het bestuur het recht van deze voorwaarde ontheffing te verleenen.

Tot de afdeeling B worden toegelaten zij die met goed gevolg den cursus aan de ambachtsschool of afdeeling A hebben doorloopen; tot afdeeling C zij die met goed gevolg afdeeling B hebben doorloopen of in beide gevallen blijken geven daarmede gelijkstaande bekwaamheid te bezitten.

Tiel. Ten vierden male zijn de uren voor natuur en scheikunde bestemd, voorloopig ingenomen door onderwijs in handteekenen. Ten gevolge van dit besluit wordt bij het eindexamen niet in de genoemde vakken geëxamineerd.

Delft. Het groote aantal leerlingen in de 2de klasse was oorzaak, dat deze den 1sten October 1898 in drie afdeelingen werd gesplitst.

Zaandam. Door den gemeenteraad is besloten tot reorganisatie der burgeravondschool met het doel het onderwijs in vakteekenen uit te breiden en dat in scheikunde, technologie, timmeren en boetseeren te doen vervallen.

Zierikzee. Een verzoek der commissie van toezicht tot aanstelling van een assistent bij het onderwijs in het vak- en lijnteekenen werd door den gemeenteraad afgewezen. Niettemin blijft de commissie die hulp met het oog op het groote getal leerlingen met uiteenloopende vorderingen noodzakelijk achten en stelt het zeer op prijs, dat de directeur der ambachtsschool, de heer VERMUNT, met toestemming van burgemeester en wethouders, gedurende den cursus 1898 99 als volontair bij dat onderwijs zijne hulp heeft willen verleenen.

Zwolle. De raad der gemeente Zwolle besloot den 16den Augustus 1898 de bestaande gemeentelijke teekenschool op te heffen en de burgeravondschool te reorganiseeren. Bij Koninklijk besluit van 28 October 1898 n°. 49 zijn met wijziging van dat van 25 September 1897 n°. 8 nader de vakken bepaald, waarin onderwijs zal worden gegeven, en den 24sten November werd de gereorganiseerde school geopend met 263 leerlingen. De cursus is een vierjarige, terwijl zij die als leerlingen wenschen toegelaten te worden in het bezit moeten zijn van een getuigschrift van het hoofd der school, dat zij de zesde klasse der lagere school, in het jaar dat zij zich voor de burgeravondschool aangeven, met goed gevolg hebben doorloopen. Zij die zoodanig getuigschrift niet kunnen overleggen, moeten bij een toelatingsexamen het bewijs leveren, dat zij voldoend lager onderwijs hebben genoten. Leerlingen van de hoogere burgerschool en van de ambachtsschool kunnen zonder examen worden toegelaten.

De vakken van onderwijs aan de gereorganiseerde school bepalen zich tot Nederlandsche taal, rekenen, meetkunde, hand- en lijnteekenen, projectieleer en boetseeren.

Deventer. Bij raadsbesluit van 2 Mei 1898 werd besloten tot het oprichten van practische cursussen in timmeren en smeden en wel gedurende de maanden October tot April op twee ochtenden in de week telkens gedurende drie uren.

Kampen. Den 1sten Mei 1898 trad de nieuwe verordening van de burgeravondschool (zie bladz. 89 van het verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over 1897/1898) in werking. Als gevolg hiervan werd de voorbereidende klasse in twee afdeelingen verdeeld en werden de leerlingen die bij het einde van den vorigen cursus uit de voorbereidende klasse waren bevorderd, met den aanvang van den nieuwen cursus in de 2de afdeeling geplaatst. Gedurende den cursus 1898 1899 ontbreekt derhalve de 1ste klasse der burgeravondschool.

Maastricht. Ten gevolge van de oprichting van een teekeninstituut is het aantal leerlingen der burgeravondschool belangrijk gedaald, en wel van 105 aan het einde van den cursus 1897/1898 tot 45 op 31 December 1898.

Nu er aan de burgeravondschool geene leerlingen meer zijn uitsluitend voor het ontvangen van onderwijs in het teekenen, zullen er eerstdaags ingrijpende veranderingen in de organisatie dezer inrichting moeten plaats grijpen.

Leiden. *Bijzondere burgeravondschool.* Het bestuur van het genootschap „Mathesis Scientiarum Genetrix" heeft aan het onderwijs in natuurkunde en werktuigkundig teekenen zoodanige uitbreiding gegeven, dat dit onderwijs meer dienstbaar gemaakt kan worden aan het onderwijs in electrotechniek, waaraan toenemende behoefte bestaat. Daardoor is dit laatste onderwijs zoo ingericht, dat de leerlingen die hun weg in de electrotechniek zoeken, in de gelegenheid gesteld worden de diploma's te verwerven, welke bereids door de electrotechnische vereeniging zullen worden erkend.

e. TOESTAND DER LOKALEN EN HULPMIDDELEN BIJ HET ONDERWIJS.

Utrecht. De voorbeelden in gebruik bij den voortgezetten cursus in het handteekenen voor huisschilders en lithografen werden vermeerderd met het plaatwerk „Dolmetsch, Ornamentenschatz".

Een verzoek door den directeur gericht tot de Rijkscommissie voor de vervaardiging en ruiling van reproductiën van kunstvoorwerpen te Amsterdam heeft tot gevolg gehad, dat eene zeer belangrijke verzameling afgietsels, geschikt voor het teekenonderwijs, werd ontvangen.

Groningen. In het lokaal voor handteekenen werd eene tweede inrichting voor natuurteekenen aangebracht met uitstekende verlichting van de modellen.

Door de toeneming van het getal leerlingen in de hoogere klassen blijkt meer en meer de onvoldoende toestand van het benedenlokaal voor bouwkundig teekenen. Steeds blijft verbetering gewenscht van de localiteit, die voor een deel van het onderwijs in het handteekenen door de academie „Minerva" is afgestaan.

Venlo. Volgens het oordeel van den directeur is het niet mogelijk aansluiting te verkrijgen van het teekenonderwijs der burgeravondschool aan dat der teekenschool, wegens den ongunstigen toestand, waarin de teekenlokalen en de leermiddelen bij het teekenen aan de burgeravondschool verkeeren.

§ 2. INDUSTRIE- EN TEEKENSCHOLEN, ENZ.

Amsterdam. *Rijksschool voor kunstnijverheid.* De lessen werden gevolgd door 48 leerlingen, verdeeld over de 4 afdeelingen van het onderwijs als volgt:

in de bouwkundige vakken door 3 leerlingen;
in de beeldhouwkundige vakken door 6 leerlingen;
in de schilderklasse door 22 leerlingen;
in de afdeeling kunstnaaldwerk door 17 leerlingen.

Hiervan waren in de:

1ste afdeeling:	1 gewoon leerling	en	2 hospitanten;
2de „ :	—		6 „
3de „ :	10 gewone leerlingen	en	12 „
4de „ :	1 gewoon leerling	„	16 „

Aan 12 hunner werd vrijstelling van betaling van schoolgeld verleend en hiervan waren er 8, die bovendien begunstigd werden met een Rijkssubsidie tot voortzetting van studie.

Het theoretisch examen tot overgang naar de tweede helft van den vierjarigen cursus werd met gunstig gevolg afgelegd door drie candidaten. Voor het eindexamen van den vierjarigen cursus slaagden 5 leerlingen, allen schilders.

Wederom werd voor het schilderen van stillevens gebruik gemaakt van voorwerpen uit het Nederlandsch Museum. In ver-

band met de lessen in stijl- en ornamentleer werden enkele lessen gegeven in de zalen voor pleisterafgietsels en kerkelijke kunst in het Rijksmuseum.

Ook nu werd door den directeur van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap „Natura Artis Magistra" aan de leerlingen kosteloos toegang verleend tot de tuinen en verzamelingen van het genootschap.

OPENBARE EN BIJZONDERE GESUBSIDIEERDE SCHOLEN.

In de navolgende tabel zijn de scholen vermeld, die zonder den naam van burgeravondschool te dragen, meer bijzonder bestemd zijn voor onderwijs in teekenen en andere in art. 13 der wet genoemde vakken en door leerlingen uit den ambachtsstand worden bezocht. Tevens worden in deze tabel vermeld de industriescholen voor meisjes, de Rijnschippersschool te Rotterdam, de kweekschool voor machinisten te Amsterdam en de school voor nijverheid en landbouw te Veendam. De theoretische en practische ambachtsscholen worden niet in deze tabel vermeld; zij worden in dit verslag afzonderlijk in § 3 behandeld.

Omtrent sommige inrichtingen worden nadere bijzonderheden achter deze tabel aangetroffen.

Gemeenten.	Naam der school.	Aard der school.	Vakken van onderwijs.	Getal	
				leeraren.	leerlingen.
's Hertogenbosch,	Koninklijke school v. nuttige en beeldende kunsten,	openb.	Hand-, lijn- ornamentt., boets. bouwk., ontleedk., schilderen.	10	221
Breda,	Teekeninstituut,	id.	Handt., lijnt., machinet., bouwk., boetseeren.	13	492
Bergen op Zoom,	Teekenschool,	id.	Hand- en bouwk. teekenen.	3	204
Rosendaal,	Idem,	ges. bijz.	Handt., bouwk. teek., schilderen.	4	207
Zevenbergen,	Idem,	openb.	Hand- en bouwk. teekenen.	3	76
Helmond,	Idem,	id.	Hand- en bouwk teekenen.	3	49
Eindhoven,	Idem,	id.	Hand- en bouwk. teekenen.	3	132
Oosterhout,	Idem,	id.	Handteekenen.	1	49
Waalwijk,	Idem,	id.	Hand-, rechtl. en bouwk. teeken., projectieleer en doorzichtkunde.	4	55
Ravenstein,	Idem,	id.	Handt. en bouwk. teekenen, boetseeren.	3	60
Waspik,	Idem,	ges. bijz.	Hand- en lijnteekenen.	3	36
Grave,	Idem,	openb.	Hand- en lijnteekenen.	3	51
Arnhem,	Teekenschool van het genootsch. „Kunstoefening,"	ges. bijz.	Handt., lijnt., anatomie, boets., stijlleer, projectieleer, schilder.	6	205
Idem,	Industrieschool voor meisjes,	id.	Handteekenen, nuttige en fraaie handw., boekhoud., wolnaaien, strijken, vakken l. o., gymnast.	12	143
Borculo,	Teekenschool,	openb.	Hand-, lijn- en bouwk teekenen.	2	56
Barneveld,	Teekenschool,	bijz.	Hand-, lijn- en bouwk. teekenen.	3	43
Wageningen,	Teekenschool voor aankomende werklieden,	ges. bijz.	Hand-, lijn-, bouwk. teekenen, schilderen, natuurk.. meetk., Nederl. taal, rekenen,	9	106
Zalt-Bommel,	Avondteekenschool voor den ambachtsstand,	openb.	Hand- en constructieteekenen, rekenen, meetkunde.	3	30
Neede,	Teekenschool,	id.	Hand-, rechtl. en bouwk. teek. en doorzichtk.	2	41
Nijkerk,	Idem,	id.	Lijnteekenen, meetkunde.	2	18
Doesburgh,	Idem,	ges. bijz.	Hand-, rechtl. en vakteekenen, projectieleer en doorzichtk.	6	34
Harderwijk,	Idem,	openb.	Hand- en lijnteekenen.	3	74
Renkum,	Idem,	id.	Hand-, rechtl. en bouwk. teek.	2	36
Hattum,	Idem,	bijz.	Handteekenen.	1	10
's Gravenhage,	Academie van beeldende kunsten,	ges. bijz.	Handt., lijnt., wisk., boetseeren, schilderen.	39	813
Idem,	Avondteekenschool voor volw. handwerkslieden,	id.	Wis-, werkt., natuur-, scheik., hand-, lijn-, vak- en techn. teekenen, projectie en ornamentleer.	7	49
Idem,	Industrieschool voor meisjes,	id.	Handw., kartonn., bloemenmaken, strijken, wolnaaien, boekh., handteek, vakken l. o.	18	143
Idem,	Teekenschool voor den Ned. R.-K. Volksbond,	id.	Hand-, rechtl. en bouwk. teek. en doorzichtkunde.	4	80
Rotterdam,	Idem,	id.	Teekenen, nuttige en fraaie handw., conf. naaien, strijken, Fransch, vakken l. o.	19	290
Idem,	Rijnschippersschool,	openb.	Practische en theoretische kennis van het Rijnschippersbedrijf.	5	6
Brielle,	Teekenschool,	id.	Hand-, lijn- en vakteek., ornamentleer, Ned. taal, rekenen, meetkunde.	3	51
Woerden,	Ambachtsteekenschool,	ges. bijz.	Hand-, rechtl. en bouwk. teek., projectiel., doorzichtk., rekenen meetkunde.	3	61
Schoonhoven,	Teekenschool,	id.	Handt., lijnt., bouwk., boets., graveeren.	5	99

Gemeenten.	Naam der school.	Aard der school.	Vakken van onderwijs.	Getal	
				leeraren.	leerlingen.
Sliedrecht,	Teekenschool,	ges. bijz.	Hand- en lijnteekenen.	1	62
Bodegraven,	Ambachtsteekenschool,	openb.	Bouwkundig teekenen.	1	20
Amsterdam,	Avondteekenschool voor handwerkslieden,	ges. bijz.	Wisk., werktuigk., handt., lijnt., hout- en marmersch., boets. hanteeren van electr. installatie's.	26	530
Idem,	Industrieschool van de Maatsch. voor den werk. stand.	id.	Hand-, rechtl. bouwk. en werktuigk. teekenen, boetseeren, stijl-, proportie- en ornamentl. en bouwadministratie.	12	140
Idem,	Teekensch. voor kunstambachten.	id.	Hand-, lijn-, vakt., hout- en marmerschilderen.	13	352
Idem,	Teekenschool „Concordia Inter Nos",	id.	Hand-, lijn-, vakteek., projectieleer.	5	119
Idem,	Kweekschool voor machinisten,	id.	Wis- en werkt., natuurk. teek., ambachten, boekh., Engelsch, Duitsch.	16	143
Idem,	Industrieschool voor vrouwelijke jeugd,	id.	Vakken l. o. boekh., handt., lijnt., handw., kunstnaaldwerk, kantwerk, pharmacie.	22	226
Idem,	Teekenschool van den Ned. R.-K. Volksbond,	id.	Hand-, rechtl. en bouwk. teek. en doorzichtkunde.	10	143
Idem,	Quellinusschool,	id.	Hand-, lijn-, bouwk. teek., decoratie-schilderen, boets., beeldh., ontleedk., meetk.	7	63
Amstelveen,	Teekenschool,	id.	Hand-, rechtl. bouwk. teek. en doorzichtkunde.	2	34
Haarlem,	School voor kunstnijverheid,	id.	Hand-, lijn-, bouwk. teek., decor. schild., boets., beeldh., ornaml., kunstgesch., stijlleer, metaalindustrie, herhalingsonderwijs.	11	215
Idem,	Avondvakteekenschool,	id.	Hand-, rechtl. en vakteek., kennis van materialen, werktuigen en constructie.	6	135
Hoorn,	Teekenschool,	openb.	Handteekenen.	1	45
Purmerend,	Idem,	id.	Hand-, lijn-, vakteek., rekenen, meetkunde.	6	46
Alkmaar,	Huishoud- en industrieschool,	ges. bijz.	Teek., nuttige en fraaie handw., dames-kleermak., koken, huis-houden, huish. administratie, wasschen, strijken, Ned. taal en rekenen.	16	234
Edam,	Teekenschool,	openb.	Hand-, lijn-, bouwkt., stijll., ornamentleer, meetkunde.	3	149
Tholen,	Idem,	ges. bijz.	Hand- en bouwk. teekenen.	4	31
Utrecht,	Kunstnijverheidsteekenschool,	id.	Teek., boets. en schilderoefeningen.	3	33
Zeist,	Teekenschool,	id.	Handteekenen.	1	—
Sneek,	Industrieschool,	openb.	Handt., bouwkt, rekenen, wisk.	6	35
Deventer,	Teekenschool,	id.	Hand-, lijn-, ornam., bouwkund. en werktuigkundig teekenen.	12	422
Kampen,	Idem,	id.	Hand-, lijn- en vakteekenen.	3	67
Almelo,	Idem,	id.	Hand-, lijnt., rekenen, wiskunde.	3	63
Veendam;	School voor nijverheid en landbouw,	ges. bijz.	Handt., bouwkt., natuurteekenen, rek., meetk., Ned. taal, boekh.	7	50
Groningen,	Academie „Minerva", afdeeling Beeldende Kunsten,	id.	Hand-, en rechtl. teek., anatomie, proportieleer van den mensch, stijl- en ornamentleer, perspectief, boets., en samenstelling van versieringen.	6	137
Assen,	Teekenschool,	openb.	Hand-, en rechtl. teek., boetseeren, vlakke meetk., doorzichtkunde, stijl- en ornamentl. en decor. schilderen.	2	67
Hoogeveen,	Idem,	ges. bijz.	Hand., lijn. en bouwk. teekenen, meetk., projectieleer, doorzichtkunde en boetseeren.	2	19
Maastricht,	Teekenschool van het patronaat voor jeugdige werklieden,	id.	Hand-, rechtlijnig en bouwkundig teekenen.	4	106
Idem,	Stads-teekeninstituut,	openb.	Hand-, rechtl., bouwk. en werktuigk. teek., boets., decoratieschilderen, projectieleer, doorzichtkunde, stijl-, ornament en projectieleer, ontleedk., materialen kennis en bouwadministratie.	7	159

Gemeenten.	Naam der school.	Aard der school.	Vakken van onderwijs.	Getal	
				leeraren.	leerlingen.
Roermond,	Teekenschool,	openb.	Hand-, en bouwk. teek., boets. en schilderen.	5	171
Venlo,	Idem,	id.	Hand-, lijn-, werktuigk. en bouwk. teek., decoratieve schilderkunst, proportieleer, doorzichtkunde, stijl- en ornamentleer.	3	26
Weert,	Idem,	ges. bijz.	Hand-, rechtl. en bouwk. teek. en doorzichtkunde.	5	69

's Hertogenbosch. *Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten.* Aan C. Th. van Kempen, hulpleeraar, werd op zijn verzoek eervol ontslag verleend en in zijne plaats tot leeraar benoemd P. J. Th. Slager.

Aan het onderwijs werd door 221 leerlingen deelgenomen; 99 daarvan behoorden tot de afdeeling handteekenen, 87 tot de afdeeling bouwkundig teekenen en 7 tot de afdeeling boetseeren. In de dagklasse voor decoratieve schilderkunst waren 18 leerlingen werkzaam.

Hulpmiddelen en meubelen werden, zooveel noodig, aangevuld en onderhouden.

De inkomsten ten behoeve der school hebben bedragen f 5 900, te weten: als bijdragen van het Rijk en de provincie respectievelijk f 5000 en f 900. De uitgaven beliepen f 10 142,64^5, zoodat door de gemeente voor de instandhouding der school f 4242,64^5 werd gegeven.

Bergen op Zoom. Ten einde de leerlingen der hoogste drie klassen te kunnen opnemen in de lokalen in de Nieuwstraat zijn in de late avondlessen de klassen gecombineerd.

Omdat er geene plaats was voor de leerlingen in het bouwkundig teekenen is het aantal lesuren met 4 vermeerderd, waarvan er 2 op Woensdag en 2 op Zaterdag vallen.

Helmond. *Teekenschool.* De cursus werd geopend met 45 leerlingen. Tusschentijds werden nog 4 leerlingen ingeschreven zoodat het aantal ingeschrevenen 49 bedroeg. Van deze leerlingen werden er 4 wegens onvermogen vrijgesteld van de betaling van schoolgeld. Voor het meerendeel waren de leerlingen toekomstige smeden, graveurs en huisschilders. De hulpmiddelen bij het onderwijs werden naar behoefte aangevuld.

Ontvangen is: aan Rijks- en provinciaal subsidie respectievelijk f 600 en f 170, aan schoolgelden f 98,25. Eene som van f 740 kwam ten laste van de gemeentekas.

Waalwijk. *Gemeentelijke teekenschool.* Aan deze school wordt onderwijs gegeven in hand-, rechtlijnig- en bouwkundig teekenen, projectieleer en doorzichtkunde. De school telt drie klassen.

Het bestuur der school is opgedragen aan 5 leden, door den gemeenteraad benoemd.

De cursus begint op den eersten Maandag in October en eindigt op 31 Maart. Het schoolgeld bedraagt voor de leerlingen te Waalwijk woonachtig f 2, en voor hen die niet in de gemeente wonen f 5 per cursus. Aan min- of onvermogenden kan gedeeltelijke of geheele vrijstelling worden verleend van betaling der schoolgelden.

Het onderwijzend personeel bestond uit de heeren Th. A. van Delft, directeur en H. C. Meulkens, A. Froklage en T. Pulles, leeraren. De lessen werden gevolgd door 55 leerlingen, waarvan 36 uit de gemeente Waalwijk en 19 uit omliggende gemeenten. Meerendeels waren het toekomstige timmerlieden, schoenmakers en huisschilders.

De school werd gesubsidieerd door het Rijk met f 162,50, door de provincie met f 120,25. De gemeente droeg f 1000 in de kosten bij. Aan schoolgeld werd ontvangen f 167.

Arnhem. *Industrieschool voor meisjes.* Ten gevolge van de toegezegde verhooging van het Rijkssubsidie, aanvankelijk tot f 3500, en wijl de gemeente Arnhem bij raadsbesluit van 19 November 1898 het gemeentelijk subsidie heeft verhoogd van f 3500 tot f 6000 's jaars is men overgegaan tot den aankoop en de verbouwing van een pand gelegen aan de Rijnkade.

Dit gebouw, eenvoudig, maar naar de eischen van den tegenwoordigen tijd ingericht, zal in den loop van 1899 worden betrokken en voorzien in eene lang gevoelde behoefte.

In het onderwijzend personeel kwam dit jaar weinig verandering. Mej. M. W. H. Westra werd van af 1 Maart 1898 benoemd tot onderdirectrice. Van 1 Februari tot 1 Augustus trad als assistente bij het wollennaaien op mej. A. G. Maandag. Na laatstvermelden datum was als zoodanig werkzaam mej. E. J. Dikker.

Teekenschool van het genootschap „Kunstoefening". De cursus werd gevolgd door 205 leerlingen. Hiervan waren er 32 jonger dan 12 jaar; van 12 tot 18 jaar waren er 136; 37 waren ouder dan 18 jaar. Van deze laatsten zaten er 11 in de eerste klasse, 1 in de tweede, 4 in de derde, 10 in de vierde en 11 in de vijfde of hoogste klasse.

Van de Rijkscommissie voor de vervaardiging van reproductiën van kunstvoorwerpen ontving het genootschap eene verzameling gipsafgietsels. Modellen werden aangekocht in het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem.

De verzameling voorwerpen voor stilleven werd eenigszins uitgebreid.

Ontvangen werd: van het Rijk f 1000; van de gemeente f 3500; van het legaat van ridder van Kinsbergen f 150; van het legaat de Swart f 100; aan buitengewone ontvangsten f 369,20^5; aan contributiën van leden f 180 en aan contributiën van leerlingen f 2138,50.

Borculo. *Teekenschool.* De lessen in bouwkundig en handteekenen werden bezocht respectievelijk door 14 en 42 leerlingen. Van deze laatsten waren er 4, die ook aan het bouwkundig teekenen deelnamen.

Evenals ten vorigen jare werd beschikt over subsidiën van het Rijk, de gemeente en de provisorie te Borculo van f 250, f 175 en f 40. De schoolgelden bedroegen f 93.

Doesburgh. *Teekenschool.* Wegens de oprichting van eene afdeeling voor het smeden werd het onderwijzend personeel uitgebreid met één leeraar, namelijk H. G. Kappers.

In het geheel hebben 34 leerlingen het onderwijs gevolgd, waarvan 7 uit de naburige gemeenten. Acht leerlingen genoten kosteloos onderwijs.

Het onderwijs vorderde eene uitgaaf van f 1624,04^5, bestreden met de bijdragen van het Rijk, de provincie en de gemeente van f 725, f 300 en f 300, met vrijwillige bijdragen ad f 185 en met de opbrengst der schoolgelden ad f 146. Bovendien werd eene som van f 300 uitgegeven voor kosten van de inrichting tot het geven van onderwijs in het smeden, welke kosten werden gedekt door bijdragen van het Rijk en de gemeente, ieder voor de helft.

Neede. *Teekenschool.* De vacature ontstaan door het eervol ontslag van den onderwijzer J. Scholte, bleef voortduren. Ook thans werd daarom in de waarneming der lessen voorzien door de beide overige onderwijzers W. H. Philippo en T. Broekhuizen.

Het onderwijs werd gevolgd door 22 leerlingen van afdeeling A (handteekenen) en 19 leerlingen van afdeeling B (bouwkundig teekenen).

De inkomsten over 1898 bedroegen f 682,45 en bestonden uit subsidiën van het Rijk en de gemeente ad f 400 en f 150; uit de opbrengst wegens verkoop van schoolbehoeften aan leerlingen

ad f 36,13; uit geïnd schoolgeld f 47,50 en uit het batig saldo van 1897 ad f 38,82.

Renkum. *Gemeenteteekenschool.* Het aantal leerlingen bedroeg 36, tegen 21 in het vorige jaar.

De verzameling hulpmiddelen werd aangevuld met eene collectie gipsmodellen van kunstvoorwerpen, toegezonden door de Rijkscommissie voor de vervaardiging en ruiling van reproductiën van kunstvoorwerpen te Amsterdam.

De kosten van het onderwijs werden bestreden met bijdragen van het Rijk en de gemeente van f 400 en f 200 en met de opbrengst van schoolgelden ad f 170.

Wageningen. *Nutsteekenschool.* De leeraren G. Goossen en M. D. van Dijk vroegen ontslag, de eerste om gezondheidsredenen, de laatste wegens vertrek. In verband daarmede werd A. Falise, tot dusver assistent, benoemd tot leeraar en zijne jaarwedde dientengevolge verhoogd van f 200 tot f 250. Bovendien werd tot leeraar in vakteekenen benoemd H. Ramaer. Pogingen, om de school tot eene ambachtsschool uit te breiden, mochten niets uitwerken.

Het aantal leerlingen bedroeg bij het begin van den cursus 106. Hieronder waren 26 timmerlieden, 22 schilders, 11 meubelmakers, 12 smeden; de overigen hadden een ander beroep of hadden er nog geen gekozen. Er waren 30 leerlingen van 12 tot 13 jaar, 28 van 14 tot 15 jaar, 25 van 16 tot 17 jaar en 17 van 18 jaar of ouder. Aan 9 leerlingen werd aan het eind van den cursus het diploma uitgereikt.

Drie nieuwe lokalen werden voor het onderwijs ingericht en in gebruik genomen.

Ontvangen werd aan subsidiën van het Rijk en de gemeente f 1000 en f 500. De schoolgelden beliepen f 90. De bijdrage van het Nutsdepartement was f 1785,40.

Zalt-Bommel. *Avondteekenschool voor den ambachtsstand.* Werd vroeger het onderwijs gratis verstrekt, met ingang van den cursus 1898/99 wordt een schoolgeld geheven van f 2,50 per leerling en zijn er meerdere leerlingen uit één gezin, dan wordt voor den tweeden en elken volgenden f 1,25 betaald. Voor onvermogenden is het onderwijs evenwel kosteloos gebleven.

Brielle. *Avondteekenschool voor ambachtslieden.* Het onderwijzend personeel bestond uit J. J. Bauer, directeur, J. H. van Leeuwen, W. van der Reyden en G. Overeem, assistenten.

Het aantal leerlingen bedroeg 51, tegen 48 in het vorige jaar. Aan 6 leerlingen werd een getuigschrift uitgereikt, terwijl één hunner bovendien nog een bronzen medaille ontving. De leermiddelen werden belangrijk uitgebreid.

Ten behoeve van het onderwijs werd beschikt over subsidiën van het Rijk, de provincie en de gemeente van f 500, f 250 en f 550 en over de opbrengst der schoolgelden, zijnde f 186.

's Gravenhage. *Teekenschool van den Ned. R.-K. Volksbond.* Terwijl in den vorigen cursus 70 leerlingen de lessen volgden, namen thans 80 leerlingen aan het onderwijs deel. Voor aankoop van modellen en leermiddelen werd f 170 uitgegeven. Het meubilair werd, naar de behoefte, aangevuld en onderhouden.

Van de 80 leerlingen werd aan schoolgeld ontvangen f 160. Het Rijk en de gemeente subsidieerden de school met f 700 en f 350. Eene som van f 650 kwam ten laste van den Volksbond.

's Gravenhage. *Academie van Beeldende Kunsten.* Het aantal leerlingen nam met 86 toe en was op 31 December 1898 813. Deze vermeerdering van leerlingen heeft uitbreiding van het korps leeraren noodig gemaakt; dientengevolge werden C. J. Booms, J. G. P. Roel, M. C. Wente, C. L. de Koning en J. Bos tot leeraren in de klasse der eerstbeginnenden benoemd, terwijl tot leeraar in de stereometrie werd aangesteld J. van Oudenaller.

De resultaten van de examens voor middelbaar onderwijs, door de leerlingen dezer inrichting afgelegd, waren minder gunstig.

Het aantal leerlingen, dat zich in schilderen oefent naar gekleed en naakt model of naar stillevens, of wel zich voorbereidt voor het examen ter verkrijging van de akte M^1 en M^2 neemt steeds toe.

De vrouwelijke leerlingen in de schilderklasse overtroffen in aantal verre de mannelijke. (Er waren 47 vrouwelijke tegen 10 mannelijke leerlingen.)

In den cursus voor middelbaar onderwijs stonden 41 vrouwelijke naast 34 mannelijke leerlingen.

In den dagcursus voor kunstnijverheidsvakken was grooter belangstelling waar te nemen: er bevonden zich 11 vrouwelijke en 14 mannelijke leerlingen, die zich trouw in allerlei kunstnijverheidsvakken oefenden.

De dagcursus op Woensdag- en Zatermiddag werd door 43 vrouwelijke en 13 mannelijke leerlingen gevolgd.

Tijdens den zomer kromp de dagcursus voor kunstnijverheidsvakken tot 9 vrouwelijke en 7 mannelijke leerlingen in; de laatsten arbeiden dan gedurende het mooie seizoen bij patroons, ten einde het aan de Academie geleerde in practijk te brengen.

De zoogenaamde zomerochtendcursus van 7—9 uur werd door 21 aanstaande bouwkundigen en timmerlieden gevolgd.

Industrieschool voor meisjes. Het aantal leerlingen blijft toenemen. De cursus werd met 137 leerlingen begonnen. Het is noodig geweest de eerste, vierde en vijfde klasse, respectievelijk door 39, 28 en 29 leerlingen bezocht, te splitsen. Ten einde bij deze voortdurende stijging de noodige uitbreiding aan de schoollokalen te kunnen geven heeft het bestuur een terrein, ongeveer 400 M². groot en grenzende aan den tuin van de school, aangekocht. Gedurende en na afloop van den cursus hebben 36 meisjes de school verlaten; hiervan vertrokken 24 na volbrachten leertijd, waarvan 9 behulpzaam zijn in de huishouding, 3 geplaatst werden als boekhoudster, 2 als winkeljuffrouw, 3 aan huis werk verrichten, 1 ziekenverpleegster werd, 1 agentesse van eene levensverzekeringmaatschappij, 1 bij de posterijen werd geplaatst, 1 religieuse werd, 1 aan een handwerkmagazijn, 1 als onderwijzeres in het handwerken en 1 als kinderjuffrouw geplaatst werd.

Het examen lager onderwijs in de nuttige handwerken werd door 21 leerlingen der school afgelegd, van wie 17 de akte verkregen. Voor fraaie handwerken slaagden 11 van de 13 leerlingen die het examen aflegden. Voor het examen lager onderwijs in teekenen slaagden de beide leerlingen die aan dat examen deelnamen.

Bij het eindexamen der school kon aan 15 leerlingen, die examen deden in boekhouden, het diploma worden uitgereikt. Een diploma voor wollenmaaien werd uitgereikt aan 3 van de 5 leerlingen, die zich aan dit examen onderwierpen.

In het onderwijzend personeel kwam wederom eenige verandering. Tot onderwijzeres in de Nederlandsche taal en het rekenen werd aangesteld mej. W. A. L. Lapidoth, die echter spoedig wegens gezondheidsredenen ontslag moest vragen. Tijdelijk werden deze lessen waargenomen door mej. van Wijlen en mej. van Roosendaal. Tot onderwijzeres in het teekenen werd benoemd mej. P. G. A. Boon. Mej. M. A. F. Delnoy kwam in de plaats van mevrouw de wed. L. Basch, geb. van Campe. Als vaste leerares in het strijken werd aangesteld mej. Arbeiter.

De leergang van de school was tentoongesteld op de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid.

Aan het einde van dit jaar kwam weder een dames-comité tot stand, waarvan de school sedert 1895 was verstoken geweest.

Rotterdam. *Industrieschool voor meisjes.* Het getal leerlingen bedroeg op 1 April 1898 286; hiervan kwamen 246 uit Rotterdam, 40 van buiten de gemeente. Met 1 October d. a. v. steeg het getal tot 290. Het onderwijzend personeel bleef ongeveer hetzelfde; mej. Cappel nam tijdelijk de costumeklasse van mej. van Nerum waar, en mevr. Zuurmond de rekenklasse van mej. Gerbicke. Ook door deze school werd eene inzending gedaan op de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid. Aan het verzoek tot inzending van den volledigen leergang naar de tentoonstelling te Parijs in 1900 werd gevolg gegeven.

De uitbreiding, sedert het vorige jaar aan het onderwijs in boekhouden gegeven, draagt aanvankelijk goede vruchten; drie der meisjes die het diploma verwierven, zijn als boekhoudster geplaatst. In het afgeloopen jaar is ook een cursus in boekhouden voor dames geopend, waaraan door 17 personen werd deelgenomen.

Het onderwijs in kartonneeren, vroeger gegeven door mej. J. van der Kaay, leerares in kunstnaaldwerk, werd opgedragen aan mej. J. Boltre, oud-leerling der school.

Het examen in nuttige handwerken werd afgelegd door 13 leerlingen, van welke slechts één werd afgewezen; bovendien legden 2 leerlingen met goed gevolg het examen in fraaie handwerken af.

Een diploma der school werd door 15 leerlingen verkregen.

De leerlingen die de school verlaten, na het onderwijs met gunstigen uitslag te hebben gevolgd, vinden gewoonlijk gereede

plaatsing, hoewel ook zij ondervinden, dat vrouwenwerk in den regel niet hoog wordt betaald en vooral, dat de loonen niet in overeenstemming zijn met de moeite en kosten aan de opleiding besteed.

Volgens een onlangs door de directrice gehouden enquête zijn verreweg de meeste oud-leerlingen bij het onderwijs geplaatst of als costuumnaaisters werkzaam, welk laatste vak hoe langer hoe meer wordt gezocht.

Rotterdam. *Rijnschippersschool.* De lessen begonnen officieel op 2 Januari 1899; feitelijk werd echter de cursus eenige dagen later geopend, doordien zich toen pas leerlingen voor de beide klassen hadden aangemeld. In de tweede week was het getal leerlingen tot zes gestegen, gelijkelijk verdeeld over beide klassen. Het zachte weer en open water deed ook dezen winter zijn invloed op het schoolbezoek merken. Slechts zelden was het aantal ingeschreven leerlingen voltallig. Een leerling kon van de eerste tot de tweede klasse bevorderd worden.

Schoonhoven. *Teekenschool van de Nijverheidvereeniging voor goud- en zilversmeden.* De school telde in December 1898, 99 leerlingen. Meerendeels waren het toekomstige goud- en zilversmeden of graveurs; voorts timmerlieden, meubelmakers, steenhouwers, ververs, onderwijzers, enz. 22 leerlingen hadden bij hunne opname nog geen beroep gekozen. Elf leerlingen waren beneden de 12 jaar; 14 waren boven de 18 jaar.

Ontvangen werd aan subsidiën van het Rijk, de provincie, de gemeente, de spaarbank van het departement Schoonhoven der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, de Nijverheidsvereeniging voor goud- en zilversmeden te Schoonhoven, de vakvereeniging „Onderling belang" te Schoonhoven, respectievelijk f 1400, f 300, f 500, f 100, f 100 en f 5. De particuliere bijdragen waren f 183,25. Aan schoolgelden werd geïnd f 491,60.

Woerden. *Ambachtsteekenschool.* De school werd bezocht door 61 leerlingen, tegen 48 leerlingen in het vorige jaar. Hiervan wonen er 37 te Woerden; 24 leerlingen kwamen uit Linschoten, Montfoort, Harmelen, Zegveld, Kamerik, Waarden en Oudewater. Aan subsidiën werd ontvangen: van het Rijk f 500, van de provincie Zuidholland f 200; van de provincie Utrecht f 100, van de gemeente Woerden f 350. De schoolgelden bedroegen f 170.

Amsterdam. *Avondteekenschool voor handwerkslieden (Weteringschans).* Door het bedanken van den heer F. H. B. Kortboy, als leeraar in het vakteekenen voor timmerlieden, werd voor deze betrekking gekozen N. D. Koene. De uiteenloopende vorderingen van de leerlingen voor het onderwijs in de electriciteit maakte het indeelen in verschillende klassen noodzakelijk. In verband hiermede werd M. W. H. Messer, benoemd als assistent bij genoemd vak van onderwijs.

Het getal leerlingen, dat zich voor den cursus liet inschrijven, bedroeg 786. De localiteit biedt slechts plaats aan voor 530 leerlingen, zoodat 256 candidaten niet konden worden toegelaten.

Aan 34 leerlingen werd het einddiploma uitgereikt, ten bewijze dat zij het geheele onderwijs met goed gevolg hadden doorloopen.

Tot bestrijding der uitgaven strekten de subsidiën van het Rijk, de provincie en de gemeente respectievelijk groot f 5250, f 2000 en f 5650 en de schoolgelden, welke f 1982 bedroegen.

Teekenschool voor kunstambachten. Als leeraar der aanvangsklasse werd benoemd W. Penaat, aan wien echter om persoonlijke redenen, in den loop van het jaar eervol ontslag werd verleend.

Het aantal ingeschreven leerlingen voor den winteravondcursus bedroeg 383, waarvan 43 niet opkwamen. Later werden nog 39 leerlingen ingeschreven, van welke er 20 eene plaats konden erlangen. Van het totaal aantal leerlingen waren er 152 voor het eerst ingeschreven. Voor het meerendeel waren de leerlingen toekomstige schilders, lithographen, meubelmakers, smeden, teekenaars, photographen-retoucheurs, beeldhouwers, behangers, goud- en zilversmeden; 29 leerlingen waren nog schoolgaanden.

De tentoonstelling der studiën van leerlingen werd door ruim duizend bezoekers bezichtigd.

De zomerochtendcursus werd gevolgd door 78 leerlingen onder welke 2 vrouwelijke leerlingen.

De hulpmiddelen werden naar behoefte uitgebreid en behoorlijk onderhouden.

Het Rijk, de provincie en de gemeente subsidieerden de school met f 4000, f 2000 en f 5500, van donateurs werd ontvangen f 867,50, onderscheiden vereenigingen gaven f 245. De schoolgelden beliepen f 1752.

Kweekschool voor machinisten. In het onderwijzend personeel kwam dit jaar geene verandering. Tot adjunct-directrice voor de huishouding is benoemd mevr. M. M. Ophof—Munk.

In de afdeeling „technici" begon de eerste cursus (September—Februari) met 32 leerlingen in de eerste afdeeling, 11 in de tweede, 22 in de derde, 20 in de vierde, 12 in de vijfde en 13 in de zesde. Totaal 110 leerlingen.

Aan het einde van den cursus werd het diploma voor werktuigbouw en electrotechniek aan 4, voor suikertechniek en electrotechniek aan 1, voor werktuigbouw aan 4 en voor suikertechniek aan 2 leerlingen uitgereikt. Van de vierde afdeeling verlieten 7 leerlingen de school om zich verder in de werkplaats tot machinist te bekwamen.

In de eerste afdeeling werden 19 nieuwe leerlingen geplaatst.

De tweede cursus (Februari—Augustus) ving aan met 26 leerlingen in de eerste afdeeling, 25 in de tweede, 11 in de derde, 21 in de vierde, 12 in de vijfde en 12 in de zesde. Totaal 107 leerlingen.

Bij het einde van dien cursus werd het diploma voor werktuigbouw en electrotechniek aan 3, voor suikertechniek en electrotechniek aan 1, voor werktuigbouw aan 1 en voor suikertechniek aan 3 leerlingen uitgereikt. Van de vierde afdeeling verliet 1 leerling de school om zich verder in de practijk te bekwamen. In de eerste afdeeling werden 24 nieuwe leerlingen geplaatst.

In de afdeeling „scheepsmachinisten" begon de eerste cursus met 17 leerlingen in de eerste afdeeling en 17 in de tweede. Bij het einde van dien cursus verlieten 7 leerlingen der tweede afdeeling de school om zich verder in de werkplaats te bekwamen en werden 6 leerlingen van de eerste tot de tweede afdeeling bevorderd, terwijl 11 nieuwe leerlingen in de eerste afdeeling geplaatst werden.

De tweede cursus begon met 17 leerlingen in de eerste afdeeling en 18 in de tweede. Bij het einde van dien cursus verlieten 10 leerlingen der tweede afdeeling de school en werden 8 leerlingen van de eerste afdeeling tot de tweede bevorderd, terwijl 13 nieuwe leerlingen in de eerste afdeeling geplaatst werden.

In den loop van het jaar hebben 13 leerlingen van de afdeeling „technici" om verschillende redenen de school verlaten zonder den cursus geheel te hebben gevolgd, en 7 leerlingen van de afdeeling „scheepsmachinisten", waarvan een is overleden.

Het diploma werd uitgereikt aan 12 leerlingen, die de eerste twee jaren van den cursus der afdeeling „technici" volgden en daarna een jaar of langer in de practijk waren.

Het diploma voor leerlingen der afdeeling „scheepsmachinisten", die aan de eischen voor de practijk gesteld voldaan hebben, kon aan 8 leerlingen worden uitgereikt.

Kunstnijverheidsteekenschool „Quellinus". Voor den cursus 1898/99 waren ingeschreven 63 leerlingen, hiervan waren 19 leerlingen die voor het eerst de school bezochten. Het aantal der op verzoek van de gemeente Amsterdam kosteloos geplaatste leerlingen bedroeg 10.

De leerlingen waren naar hunne opleiding verdeeld als volgt:

decoratieschilders	26
bouwkundigen	14
beeldhouwers	5
lithographen	18

De bibliotheek werd, evenals de collectie modellen, eenigszins uitgebreid.

Aan het onderwijs werd ten koste gelegd f 15 135,76.

Ontvangen werden aan subsidiën van het Rijk, de provincie en de gemeente respectievelijk f 5000, f 2000 en f 5000; aan jaarlijksche bijdragen f 1330, aan buitengewone ontvangsten f 215, aan schoolgelden f 1550. Het batig saldo van het vorige jaar van f 1,26⁵ werd verbruikt, zoodat de dienst sloot met een nadeelig slot van f 39,49⁵.

Industrieschool van de Maatschappij voor den werkenden stand. Het aantal leerlingen bedroeg 140. Voor het meerendeel waren het bouwkundigen, timmerlieden, smeden en werktuigkundigen.

77 leerlingen waren 18 jaar of ouder, de overigen waren van den leeftijd van 14 tot 18 jaar.

De verzameling leermiddelen werd eenigszins uitgebreid; de bibliotheek werd aangevuld met eenige vervolgwerken en platen.

Behalve het saldo van den vorigen dienst werden ten behoeve van het onderwijs aangewend subsidiën van het Rijk f 2000, de gemeente f 2000, de Maatschappij voor den Werkenden Stand f 1000. Aan schoolgelden werd geïnd f 3595,55½.

Teekenschool van den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volksbond. Aan het onderwijs namen 143 leerlingen deel, wier leeftijd varieerde tusschen 11 en 23 jaar, 68 hunner waren 12 jaar. Voor het meerendeel waren het toekomstige timmerlieden, schilders en smeden. 56 hunner waren scholieren.

Ontvangen werd:

aan Rijkssubsidie	f 1200,00
„ provinciaal subsidie	500,00
„ gemeente „	700,00
„ schoolgeld	262,41½
van donateurs	450,00
van den Bond	90,11

Avondteekenschool voor timmerlieden onder beheer der vereeniging „Concordia Inter Nos". Het onderwijs werd gevolgd door 119 leerlingen, waarvan geplaatst in de 1ste klasse 48; 2de klasse 29; 3de klasse 15; 4de klasse 4 en in de klasse voor volwassenen 23.

Het onderwijs vorderde eene uitgaaf van f 2709.

Ontvangen werden subsidiën van het Rijk, de provincie en de gemeente, van f 900, f 400 en f 850; van particuliere vereenigingen f 160. De schoolgelden bedroegen f 229,50. De vereeniging droeg f 164,50 bij.

Amstelveen. *Teekenschool.* Door den leeraar J. A. van Schooten en den assistent L. van der Bijl werd onderwijs gegeven aan 34 leerlingen, tegen 50 leerlingen in den vorigen cursus.

Ontvangen werd: aan subsidiën van het Rijk, de provincie en de gemeente respectievelijk f 600, f 100 en f 200; aan verkochte teekenbenoodigdheden f 100; aan contributiën enz f 87,51; aan schoolgelden f 163,50.

Het nadeelig saldo, hetwelk ten vorigen jare f 209,51 bedroeg, daalde tot f 43,26.

Purmerend. *Teekenschool.* Aan deze school waren 6 onderwijzers verbonden, n.l. H. van der Worp, J. Faber, W. Postema, P. Brakenbosch, H. Aspenslag en M. Worp.

Het aantal leerlingen bedroeg 46. Hun leeftijd wisselde af van 12 tot 19 jaar.

Het schoolbezoek liet vooral in de zomermaanden veel te wenschen over.

Door het maken van een lokaal op de bovenverdieping werd voldoende plaatsruimte verkregen.

Het onderwijs vorderde eene uitgaaf van f 3002,06, bestreden met een subsidie van het Rijk van f 800, met eene bijdrage van de gemeente van f 2080,81 en met de opbrengst der schoolgelden ad f 121,25.

Edam. *Teekenschool.* Ter vervanging van den leeraar H. L. Zick, benoemd tot leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Warffum, werd G. M. Tamson jr. aangesteld.

Door 149 leerlingen werd het onderwijs gevolgd, zijnde 90 leerlingen meer dan waarmede de school in het jaar 1888 aangevangen werd.

De inkomsten bedroegen:

aan Rijkssubsidie	f 1 000,00
„ provinciaal subsidie.	1 000,00
„ schoolgelden	186,00
„ bijdrage van de gemeente . . .	1 413,99½

Haarlem. *Avondvakteekenschool.* Aan het onderwijzend personeel werd een leeraar, L. Zwikker toegevoegd voor het geven van lessen in rechtlijnig en vakteekenen.

De lessen werden gevolgd door 135 leerlingen, tegen 88 leerlingen in het vorige jaar.

De verzameling hulpmiddelen werd aanmerkelijk uitgebreid, zoo door aankoop als door schenking. Wederom moest een lokaal door losse tafelbladen over gewone schoolbanken te leggen, tot teekenlokaal ingericht worden.

Tot bestrijding der uitgaven werden aangewend de subsidiën van het Rijk, de provincie en de gemeente van f 1200, f 500 en f 800 en de opbrengst van schoolgelden, ad f 428.

School voor kunstnijverheid. In het geheel werd de school bezocht door 215 leerlingen, die in de volgende afdeelingen waren ingedeeld. De dagcursus, 74 leerlingen, onder welke 32 dames.

De Woensdag- en Zaterdagmiddagcursus, 29 leerlingen, onder welke 12 dames.

De avondcursus, 58 leerlingen en 52 leerlingen van de dagklasse, benevens van de Rijksnormaallessen 54 leerlingen, onder welke 39 dames.

De werkplaats voor de artistieke metaalbewerking, het drijven en ciseleeren was geheel bezet. De afdeeling voor decoratieschilders werd door 39 leerlingen bezocht, terwijl in de werkplaats voor het houtsnijden en boetseeren, 24 leerlingen werkzaam waren.

Het einddiploma werd uitgereikt aan 3 mannelijke leerlingen, te weten: één lithograaph, één decoratieschilder en één drijver en ciseleur. Een damesleerling slaagde voor het examen teekenen M. O.; een mannelijke leerling verwierf de akte teekenen L. O.

Het werk der leerlingen werd met de groote vacantie in de schoollokalen tentoongesteld, terwijl in het museum van kunstnijverheid kleine tentoonstellingen van de door de leerlingen vervaardigde werkstukken gehouden werden. Bovendien werden tentoonstellingen van het werk der leerlingen in onderscheiden plaatsen van ons land gehouden.

De behoefte aan uitbreiding van het onderwijs voor de afdeeling „toegepaste kunst" doet zich meer en meer gevoelen, omdat in den laatsten tijd vele vrouwelijke leerlingen de afdeeling bezoeken.

Ten behoeve der school werden ontvangen aan subsidiën van het Rijk, de provincie, de gemeente en Teylersstichting respectievelijk f 3500, f 2500, f 2500 en f 300; aan vergoeding normaallessen f 75 en aan schoolgelden f 3637.

Hoorn. *Teekenschool.* In de organisatie dezer school kwam in den loop van 1898 geene verandering, zoodat zij in denzelfden geheel onvoldoenden toestand bleef verkeeren, waarop in bladz. 96 van het Verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden over 1897/98 reeds werd gewezen.

Alkmaar. *De Alkmaarsche huishoud- en industrieschool.* Het aantal leerlingen, in 1897 bedragende 189, steeg in dit jaar tot 234; hiervan komen 47 leerlingen uit 28 andere gemeenten. Bovendien moesten wegens gebrek aan plaats en aan onderwijskrachten verscheidenen worden afgewezen. De financiën namen echter ook aanmerkelijk toe, zoo door toekenning of verhooging van subsidiën als door particuliere giften. Vermelding verdient de schenking van de aanzienlijke som van f 20 000 door den heer P. W. Janssen te Amsterdam ten behoeve van een nieuw schoolgebouw, alsmede van eene som van f 2000 voor de loopende zaken. Behalve door eerstgenoemde gift is thans door het sluiten van twee leeningen, te zamen groot f 22 000, de totstandkoming van het nieuwe schoolgebouw verzekerd.

Dit jaar werd voor het eerst aan de leerlingen die met goed gevolg den driejarigen cursus doorloopen hadden, deswege een getuigschrift uitgereikt; 12 leerlingen kwamen hiervoor in aanmerking.

Tholen. *School voor hand- en bouwkundig teekenen.* Deze school met een bestuur van 5 leden, benoemd door de „Vereeniging: school voor hand- en bouwkundig teekenen te Tholen", stelt zich ten doel het geven van onderwijs in het hand- en bouwkundig teekenen en, in verband daarmede, de reken- en wiskunde.

De cursus is vierjarig. De school bestaat uit twee afdeelingen: *A.* handteekenen en *B.* bouwkundig teekenen. Iedere afdeeling bevat vier klassen.

De wintercursus begint 1 November en eindigt den laatsten Februari. De zomercursus duurt van 1 Maart tot 31 October.

Het schoolgeld bedraagt voor de 4 wintermaanden f 2,66 en voor de 8 overige maanden f 1,34 voor één leerling. Twee of meer leerlingen uit één gezin betalen evenredig minder. Voor minvermogenden kan reductie van betaling worden toegestaan; onvermogenden van goeden aanleg kunnen kosteloos worden toegelaten.

Het onderwijzend personeel bestond uit G. Beldekbos, A. Avé, L. K. van Dijk en J. van Willigen.

Het aantal leerlingen bedroeg 31, waarvan 12 kosteloos moesten worden toegelaten. Daarvan waren: 15 timmerlieden, 5 metselaars, 9 schilders en 2 scheepstimmerlieden. De leeftijd wisselde af tusschen 14 en 23 jaren.

De gemeente Tholen verstrekt de noodige lokalen. Terwijl door het departement Tholen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen een subsidie van f 170 werd verstrekt, verleende het Rijk gedurende November en December 1898 een subsidie van f 400 per jaar, benevens eene som van f 90 voor den aankoop van 2 kasten. Aan schoolgelden werd geïnd f 62,38 en aan bijdragen van donateurs en leden f 87.

Utrecht. *Kunstnijverheidsteekenschool.* Het getal leerlingen was wederom grooter en bedroeg 33, tegen 29 in den voorgaanden cursus.

Bij gemis van fondsen konden geen belangrijke aankoopen, ten behoeve van de verzameling hulpmiddelen, worden gedaan.

Van het Rijk werd ten geschenke ontvangen eene collectie gipsafgietsels, waaronder reproductiën van gesmeed beslag en slotplaten, een baldakijn, kraagsteenen en dergelijke.

De inrichting der verbouwde lokalen beantwoordt aan het doel.

De uitgaven, inbegrepen het nadeelig saldo van het vorig jaar, bedroegen f 2721,03½.

Ontvangen is aan subsidiën van het Rijk, de provincie, de gemeente en het Provinciaal Utrechtsch Genootschap: f 1000, f 500, f 500 en f 100. De schoolgelden brachten op f 222,50. Het nadeelig saldo, op den volgenden dienst over te brengen, daalde tot f 398,53½.

Sneek. *Industrieschool.* Op het aantal leerlingen afgaande, schijnt de school vooruit te gaan. Zij kon echter meer bloeien, wanneer er betere gelegenheid bestond voor uitgebreid teekenonderwijs.

Deventer. *Teekenschool.* Ook in 1898 zijn de twee klassen der bouwkundige school gesplitst en wel de 1ste in 3 en de 2de in 2 afdeelingen. Voor de splitsing der eerste klasse was een assistent-leeraar noodig. Daartoe werd benoemd H. J. Brumer, opzichter bij de gemeentewerken. Genoemde leeraar is tevens assistent bij het onderwijs, betrekking hebbende op de vervaardiging van trappen, dat in de 3de klasse gegeven wordt.

Hoewel ook dit jaar het steeds grooter wordend getal leerlingen van de bouwkundige school dwong naar het zoeken van meer ruimte en men die, hoe ongeschikt ook, gevonden heeft, toch konden alle leerlingen die zich aanmeldden, niet geplaatst worden.

De leeraar in werktuigkundig teekenen, Scherzer, verzocht en verkreeg tegen 1 Januari 1898 eervol ontslag. In zijne plaats werd den 21sten Januari 1898 tijdelijk tot het einde van den wintercursus benoemd H. C. Averes. Bij raadsbesluit van 27 Juni 1898 werd deze docent herbenoemd voor de drie volgende cursussen.

Kampen. *Teekenschool.* De nieuwe verordening, door de commissie van toezicht voor deze school ontworpen, waarop reeds in het vorige jaarverslag werd gewezen, werd bij gemeenteraadsbesluit vastgesteld en is op 1 Mei 1898 in werking getreden, met uitzondering der daarin gestelde voorwaarde, dat tot toelating het bewijs moet worden overgelegd van voldoend genoten hebbend lager onderwijs, welke tot 1 September 1899 blijft opgeschort.

Het gevolg der nieuwe verordening is, dat het aantal leerlingen reeds belangrijk is gedaald en wel van 109 tot 67.

Groningen. *Academie „Minerva", afdeeling beeldende kunsten.* Aan het onderwijs werd deelgenomen door 137 leerlingen; voor het meerendeel waren het huisschilders, beeldhouwers, behangers en lithographen. 58 leerlingen hadden geen beroep.

Ontvangen werd aan Rijkssubsidie f 3250, aan schoolgelden f 1569. Het aandeel in de gemeenschappelijke fondsen voor de afdeeling Beeldende Kunsten bedroeg f 3987,93½.

Veendam. *School voor nijverheid en landbouw.* De landbouwlessen werden in den laatsten cursus wegens gebrek aan leerlingen niet gegeven.

Assen. *Gemeenteteekenschool.* Het aantal leerlingen, dat den vorigen cursus 54 bedroeg, steeg gedurende het leerjaar 1898/99 tot 67. De leerlingen wier ouderdom afwisselt tusschen 12 en 20 jaar, worden in verschillende vakken opgeleid.

Ten behoeve van de school die door het Rijk wordt gesubsidieerd met f 300 's jaars, werd ontvangen aan schoolgelden f 159. De gemeente droeg f 775 bij.

Venlo. *Teekenschool.* De cursus dezer school is een vierjarige, doch de leerlingen kunnen ook langer de school bezoeken.

In de eerste klasse worden hand- en lijnteekenen onderwezen; in de volgende klassen wordt dit onderwijs in verband gebracht met het ambacht der leerlingen.

Maastricht. *Teekenschool van het Patronaat voor jeugdige werklieden.* Het afgeloopen schooljaar werd begonnen met 106 leerlingen en eindigde met 85. Hun ouderdom wisselde af van 12 tot 20 jaar. In den aanvang van het schooljaar werd een cursus in het boetseeren geopend.

Aan inkomsten konden worden geboekt subsidiën van het Rijk, de provincie en de gemeente, respectievelijk groot f 400, f 300 en f 600. Aan schoolgelden werd f 30 geïnd.

Stadsteekeninstituut. Aan deze inrichting wordt onderwijs gegeven in hand-, rechtlijnig, bouwkundig en werktuigkundig teekenen, boetseeren, decoratieve schilderkunst, projectieleer, doorzichtkunde, stijl- en ornamentleer, ontleedkunde, proportieleer, materialenkennis en bouwadministratie.

De school telt 3 afdeelingen: *A.* Handteekenen, *B.* Technisch teekenen, *C.* Boetseeren.

Iedere afdeeling heeft 5 klassen.

Het bestuur der school is opgedragen aan vijf leden door den gemeenteraad benoemd.

Het onderwijzend personeel bestond uit Jac. van Gils, directeur, P. Bingen, R. Graafland, T. van de Laar, J. Ramakers, W. van der Vliet en E. Wagemans, leeraren.

De cursus vangt aan op den eersten Maandag in September en eindigt op den derden Vrijdag van April. De lessen worden gegeven in de lokalen, ingericht in de voormalige Augustijner kerk te Maastricht, op de eerste vijf werkdagen der week. Het schoolgeld bedraagt f 5 per cursus. Aan on- en minvermogenden kan gedeeltelijke of geheele vrijstelling van betaling van schoolgeld worden verleend.

Bij het begin van het schooljaar werd aan de lessen deelgenomen door 159 leerlingen. 23 leerlingen waren van 12—14 jaar; 41 van 14—16, 39 van 16—18 jaar en 56 leerlingen ouder dan 18 jaar. Voor het meerendeel waren het timmerlieden, smeden ververs, steenhouwers en bouwkundigen. 29 leerlingen waren van lagere scholen.

Van enkele omliggende plaatsen namen ook eenige leerlingen aan de lessen deel.

Voorbeelden, boekwerken en modellen bestonden gedeeltelijk uit den voorraad der vroegere avondteekenschool, aangevuld door eene collectie gipsafgietsels, kosteloos door het Rijk afgestaan. Bovendien werden eenige teekeningen voor decoratieve motieven ontvangen van de kunstnijverheidsschool te Haarlem.

De school geniet jaarlijksche subsidiën van het Rijk en de provincie van f 2300 en f 700.

Wegens den laten aanvang der lessen (1 December 1898), werd het schoolgeld voor dezen cursus in plaats van f 5 op f 2,50 gesteld.

Roermond. *Gemeenteteekenschool.* Aan K. E. M. H. A. F. Weber werd, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend als id van de commissie van bestuur. In zijne plaats werd benoemd August Hermans.

Het aantal leerlingen bedroeg 171.

De indeeling, naar den leeftijd, is de volgende:

19	leerlingen	van 13	jaar
51	„	„ 14—16	„
60	„	„ 16—18	„
41	„	boven de 18	„

Eén leerling slaagde in het examen voor de akte M¹ (handteekenen middelbaar onderwijs).

Aan 114 leerlingen werd vrijstelling verleend van betaling van schoolgeld.

Ook nu weder werd de verzameling leer- en hulpmiddelen behoorlijk uitgebreid.

De uitgaven bedroegen f 5761,77½. Ontvangen werd:

aan schoolgelden . . . . . f	201,50
„ Rijkssubsidie	2 500,00
„ provinciaal subsidie	300,00

Ten laste der gemeente kwam een bedrag van f 2760,27½.

Weert. *Teekenschool van de St. Josephs-vereeniging.* Bij het einde van het schooljaar waren ingeschreven 69 leerlingen, onder wie 12 metselaars, 32 timmerlieden en meubelwerkers, 6 ververs, 11 metaalwerkers en 8 leerlingen der Rijksnormaallessen voor onderwijzers.

Aan het onderwijs werd eene som van f 1119 ten koste gelegd. Het Rijk gaf f 500, de provincie f 300. De schoolgelden brachten op f 84. Het ontbrekende werd uit de kas der vereeniging aangevuld.

Gipsafgietsels. Ook thans zijn, ingevolge doorloopende machtiging van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten behoeve van het teekenonderwijs, belangrijke verzamelingen van afgietsels van fraaie oud-Nederlandsche beeldhouwwerken kosteloos afgestaan aan:

de 2de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Amsterdam;
de St. Joseph-gezellenvereeniging te Amsterdam;
de ambachtschool te Gorinchem;
de hoogere burgerschool te 's Gravenhage;
de hoogere burgerschool te Hoorn;
het stadsteekeninstituut te Maastricht;
de gemeente-teekenschool te Purmerend;
de kunstnijverheidsschool te Utrecht;
terwijl ook afgietsels van zoodanige voorwerpen zijn verzonden aan de besturen van het gymnasium Willem III te Batavia en de hoogere burgerscholen te Samarang en Soerabaija.

De waarde van de in 1898 kosteloos verstrekte afgietsels bedraagt	f 2 219,85
Tot en met 31 December 1897 bedroeg zulks .	14 797,00
Tot en met 31 December 1898 was dat bedrag .	f 17 016,85

§ 3. AMBACHTSSCHOLEN.

In het getal ambachtsscholen kwam in den loop van 1898 geene verandering.

Te Nijmegen wordt de oprichting van een school krachtig voorbereid; eene vereeniging is gesticht, die reeds over belangrijke bijdragen kan beschikken.

Te Tiel is men zoover gevorderd, dat in 1899 de school nog kan worden geopend, terwijl te Winschoten de grond voor een te stichten ambachtsschool reeds is aangekocht.

Te Deventer werd een gemeentelijke winterdagcursus geopend voor a. s. timmerlieden en smeden; voor den tijd van 3 jaar is voor dezen cursus een gebouw gehuurd. Tot tijdelijk directeur werd benoemd de directeur der burgeravondschool W. de Visser, tot leeraar in het timmeren de timmerman J. C. Jansen, in het smeden de smid G. Spenkelink. Aan beide vakken worden wekelijks 6 uren besteed. Het schoolgeld bedraagt f 2,50. Aan dit practisch onderwijs werd door timmermans- en smidsbazen boven eene ambachtsschool de voorkeur gegeven. Aan het einde van de drie huurjaren zal overwogen worden, in hoever het wenschelijk kan zijn dit vakonderwijs, waarmede thans eene proef wordt genomen, te bestendigen.

In de volgende tabel zijn de scholen vermeld met opgave van den aard der school, de vakken van onderwijs, den duur van den cursus en het bedrag van het schoolgeld.

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Aard der school.	VAKKEN VAN O Theoretische.
Noordbrabant.	's Hertogenbosch.	Gemeentelijke dagschool.	Lijn- en bouwkundig teekenen, materialenkennis.
	Breda.	Gesubsidieerde dagschool.	Lijn-, hand- en werktuigkundig teekenen, materialenkennis, projectieleer, boetseeren, lager onderwijs.
Gelderland.	Arnhem.	Bijzondere gesubsidieerde dagschool.	Lijn- en handteekenen, boetseeren, stoomwerktuigkunde, lager- en uitgebreid lager onderwijs.
Zuidholland.	's Gravenhage.	Idem.	Lijn-, hand-, ornament-, bouw- en werktuigkundig teekenen, natuur-, werktuig- en stoomwerktuigkunde, rekenen, practische meetkunde, Nederlandsche taal, geschiedenis der ambachten, Staatsinrichting, materialenkennis, technologie.
	Rotterdam.	Idem.	Hand-, ornament-, bouwkundig- en constructieteekenen, natuur-, wektuig- en stoomwerktuigkunde, wiskunde, beschrijvende meetkunde, materialenkennis, electriciteit, lager- en uitgebreid lager onderwijs.
	Dordrecht.	Idem.	Hand-, ornament- en vakteekenen, stoomwerktuigkunde, materialenkennis, herhalingsonderwijs.
	Leiden.	Idem.	Hand-, lijn-, constructie- en vakteekenen, stoomwerktuigkunde, materialenkennis, boetseeren.
	Gorinchem.	Idem.	Hand-, lijn- en vakteekenen, lager onderwijs.
Noordholland.	Amsterdam. 1e ambachtsschool.	Idem.	Hand- en vakteekenen, materialenkennis, herhalingsonderwijs, uitgebreid lager onderwijs.
	Idem. 2e ambachtsschool.	Idem.	Hand- en lijnteekenen, stoomwerktuigkunde, rekenen, wis- en natuurkunde, Nederlandsche taal, schrijven.
	Haarlem.	Idem.	Hand-, lijn- en vakteekenen, herhalingsonderwijs, theorie der ambachten.
	Alkmaar.	Idem.	Hand-, lijn- en vakteekenen, constructieleer, natuur-, werktuig- en stoomwerktuigkunde.
Zeeland.	Middelburg.	Idem.	Vak- en ornamentteekenen.
	Zierikzee.	Idem.	Lijn- en vakteekenen.
	Goes.	Idem.	Teekenen.
Utrecht.	Utrecht.	Idem.	Lijn-, hand-, ornament- en vakteekenen, constructieleer, werktuigkunde, stoomwerktuigkunde, materialenkennis, voortgezet lager onderwijs.
Friesland.	Leeuwarden.	Idem.	Lijn-, hand- en vakteekenen, projectieleer, wis- en werktuigkunde, lager onderwijs.
Overijssel.	Zwolle.	Idem.	Lijn- en handteekenen, projectieleer, lager en uitgebreid lager onderwijs.
	Enschedé.	Openbare avondschool.	Nederlandsche taal, ambachtsrekenen, werktuig- en scheikunde, teekenen, theorie van het weven, decompositie, boetseeren, boekhouden.
Groningen.	Groningen.	Bijzondere gesubsidieerde dagschool.	Lijn-, hand- en vakteekenen, wis-, natuur-, werktuig- en stoomwerktuigkunde, materialenkennis, projectieleer, boetseeren, lager en uitgebreid lager onderwijs.

ONDERWIJS. Practische.	Begin en einde van het schooljaar.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld per jaar.
Timmeren.	1 April—31 Maart.	3 jaren.	1ste jaar f 4, 2de jaar f 2, 3de jaar f 1.
Timmeren, meubelmaken, smeden, houtdraaien.	1 April—31 Maart.	3 „	f 5.
Timmeren, meubelmaken, smeden, machinebankwerken, verven, draaien, metselen.	1 April—31 Maart.	3 „	f 5.
Timmeren, meubelmaken, houtsnijden, smeden, machinebankwerken, verven, koper-, zink- en loodbewerking met toepassing op gas- en waterleiding en electrische geleiding, boetseeren, houtdraaien, modelmaken, ornamentschilderen, steenhouwen, instrumentmaken.	1 April—31 Maart.	3 „	f 5 tot f 15.
Timmeren, meubelmaken, smeden (vuur- en bankwerk), bewerking van verschillende metalen, instrumentmaken, verven, beeldhouwen.	1 April—31 Maart.	3 „	f 5.
Timmeren, meubelmaken, smeden, machinebankwerken, huisschilderen, draaien.	1 April—31 Maart.	3 „	f 3,12 (6 cts. per week).
Timmeren, meubelmaken, houtdraaien, smeden, machinebankwerken, huisschilderen, boetseeren.	1 April—31 Maart.	3 „	f 2,50, f 5, f 10 of f 20.
Timmeren, smeden, machinebankwerken, hout- en metaaldraaien, verven, boetseeren.	1 April—31 Maart.	3 „	kosteloos.
Timmeren, meubelmaken, verven, draaien.	1 Maart—ult. Februari en 1 Sept.—31 Aug.	2 „	f 15.
Smeden (bank- en plaatwerk).	1 Maart—ult. Februari en 1 Sept.—31 Aug.	2 „	f 15.
Timmeren, meubelmaken, smeden, (vuur- en bankwerk), verven.	1 Mei—30 April.	3 „	f 10.
Timmeren, meubelmaken, smeden, verven.	1 April—31 Maart.	3 „	f 6, f 12, f 18, f 24, f 30 en f 36.
Timmeren, smeden (vuur- en bankwerk), metaaldraaien.	15 Sept.—14 Sept.	3 „	f 5.
Timmeren, houtdraaien, smeden, huisschilderen.	1 Mei—30 April.	3 „	kosteloos.
Timmeren, draaien, smeden, ijzerdraaien, behandeling der stoommachine.	1ste jaar: 1 Sept.—31 Maart. 2de en 3de jaar: 1 April—31 Maart.	2 jaar en 7 maanden	kosteloos.
Timmeren, meubelmaken, smeden, machinebankwerken, verven, hout- en ijzerdraaien.	1 April—31 Maart.	3 jaren.	f 5.
Timmeren, meubelmaken, draaien, houtsnijden, boetseeren, smeden, verven.	1 April—31 Maart.	3 „	f 5 tot f 100.
Timmeren, smeden (vuur- en bankwerk).	1 April—31 Maart.	3 „	kosteloos.
Bleeken, verven, drukken, weven.	1 Oct.—31 Maart.	6 „	f 4. Voor leerlingen van elders f 20.
Timmeren, meubelmaken, smeden, machinebankwerken, huisschilderen, houtsnijden, draaien.	1 April—31 Maart.	3 „	f 15. Voor leerlingen van elders f 25.

's Hertogenbosch. Men is bezig alle inrichtingen voor ambachtsonderwijs tot een school te vereenigen en daarvoor een groot gebouw te stichten.

Breda. Het getal leerlingen bleef vrijwel gelijk aan dat van het vorig jaar en bedroeg 158. Door den bijbouw van eene nieuwe timmerwerkplaats kon de oude bij de smederijen worden gevoegd, waardoor aan eene groote behoefte werd voldaan.

Een provinciaal subsidie, groot f 1137,29, dekte ook dit jaar het tekort.

Het groote getal leerlingen maakte het noodig dat een assistent voor het theoretisch vakonderwijs in de zomermaanden werd aangesteld.

Arnhem. Het getal leerlingen aan deze school bedroeg 250 en bleef vrij wel gelijk aan dat van het vorig jaar.

Gemiddeld 48 leerlingen bleven dagelijks van 12—2 uur in de schaftkamer over; onder leiding van het bestuurslid P. Eveking werd voor nuttig tijdverdrijf door allen eenig houtsnijwerk uitgevoerd.

Door de vereeniging „Handwerksbloei" werd ook dit jaar een prijs van „uitnemendheid", bestaande in horloge en ketting, voor den besten leerling beschikbaar gesteld, terwijl de afdeeling Arnhem van den „Nederlandschen Aannemersbond" eene geheele passerdoos voor den besten leerling in een der bouwvakken uitloofde.

Van de schoolspaarbank werd door 82 leerlingen gebruik gemaakt, die te zamen f 63,93 bijeenbrachten.

De proefneming met het nieuwe leervak, het metselen, eindigde met het vertrek van den laatsten leerling.

Het bestuur geeft evenwel den moed niet op en wordt daarin gesteund door de leden van het Kalk- en Steenbewerkersgilde, die de geringe belangstelling hoofdzakelijk toeschreven aan de inrichting van den cursus, waardoor alleen in de wintermaanden het metselen werd onderwezen, terwijl in de zomermaanden de leerlingen bij de timmerlieden werden ingedeeld. Hierin is nu verandering gebracht.

De afwerking van het inwendige van het schoolgebouw is thans eene groote schrede voorwaarts gekomen.

Het decoratief schilderwerk voor bestuurs- en directeurskamer, alsmede gangen en onderwijslokalen, werd onder leiding van den leeraar H. Ellens door de oudste schildersleerlingen uitgevoerd.

Na een welgeslaagde proef met een der schoorsteenen in de smederij zijn ook de overige vanwege de gemeente veranderd, waardoor men thans van neerslag van rook en roet geen hinder meer heeft.

's Gravenhage. Op 11 April 1898 werd het feit herdacht, dat deze school 25 jaar bestaan had. Hare Majesteit de Koningin-Weduwe, Regentes, beschermvrouw dezer school, schonk eene feestgave van f 200 als blijk van Hare belangstelling in de herdenking van dien dag, terwijl verschillende autoriteiten, door het bijwonen van de feestvergadering, mede hunne ingenomenheid met dien dag betuigden.

Uit een nauwkeurig onderzoek is gebleken, dat 76 pct. der leerlingen als werkman zijn begonnen en dat velen zijn opgeklommen tot werkgevers of flinke betrekkingen in fabriek of werkplaats hebben gevonden.

Het gemeentebestuur verhoogde het jaarlijksch subsidie met f 4000, terwijl op de Staatsbegrooting een verhoogd subsidie van f 1000 werd uitgetrokken.

Plannen tot vergrooting van de school zijn in overweging.

Rotterdam. Het aantal leerlingen aan deze school bedroeg 293. Het onderwijs in de beginselen van de electriciteitsleer onderging geen noemenswaardige wijziging.

In de verschillende vakken was er voor de hoogste klasse voortdurend veel besteld werk, waarvan de financieele voordeelen niet mogen worden voorbijgezien.

Voor de werkplaatsen van de bankwerkers werden verschillende nieuwe werktuigen aangekocht, o. a. eene groote Amerikaansche draaibank en eene dito boormachine, benevens eene draaibank en eene boormachine van kleiner afmetingen. Men zal met de aanschaffing van werktuigen voortgaan om aan de eischen welke tegenwoordig op technisch gebied gesteld worden, beter te kunnen voldoen.

Door de bijzondere commissie voor de wereldtentoonstelling te Parijs in 1900, 1ste groep: Opvoeding en onderwijs, is de school uitgenoodigd, als oudste school met 3jarigen cursus, eene inzending van werkstukken en teekeningen voor te bereiden, die een aanschouwelijk beeld zou kunnen geven van het ambachtsonderwijs in Nederland.

Dordrecht. Het aantal leerlingen blijft steeds stijgende en was van dien aard, dat men aan verschillende aanvragen tot plaatsing niet kon voldoen. Met het oog op de uitbreiding der school hebben de Provinciale Staten hun subsidie voor 1899 met f 500 verhoogd, terwijl de gemeenten Zwijndrecht, Dubbeldam en Barendrecht jaarlijksche bijdragen hebben toegezegd en enkele nieuwe leden tot de vereeniging toetraden.

Leiden. De band tusschen de ambachtsschool en de school van het genootschap Mathesis Scientiarum Genitrix wordt steeds nauwer toegehaald door het aanstellen van leeraren aan beide scholen, nu reeds de derde leeraar.

Weder bezochten de leerlingen onder geleide van directeur en onderwijzers fabrieken en in aanbouw zijnde werken.

Gorinchem. Eene nieuwe draaibank voor de timmerwerkplaats werd aangekocht, daar de bestaande versleten was. Het aantal leerlingen klom van 37 tot 54. Met het oog hierop werden plannen beraamd om meerdere ruimte te verkrijgen.

Het gebouw, „de Oude Korenbeurs", waarin de school gevestigd is, blijkt voor verbouwing ongeschikt, zoodat van de gemeente bouwterrein is aangevraagd, die deze beschikbaar stelde tegen f 5 de M². Wanneer de gemeente nog op andere wijze blijk geeft het ambachtsonderwijs op prijs te stellen, zal spoedig een nieuw gebouw kunnen gesticht worden, waaraan inderdaad groote behoefte bestaat.

Amsterdam. 1*ste Ambachtsschool.* Het leerlingental van deze school blijft steeds stijgende en bereikte dit jaar het cijfer 212, hetwelk het hoogste is sedert de oprichting der school.

De school heeft een tweejaarlijkschen cursus, verdeeld over 4 halve jaren, zoodat tweemaal 's jaars, in de maanden Januari en Februari en in Juni en Juli nieuwe leerlingen worden aangenomen.

2*de Ambachtsschool.* Uit de beide halfjaarlijksche inschrijvingen van deze school blijkt, dat er bij de jongens vooralsnog meer animo bestaat om opgeleid te worden voor het smids- en aanverwant machinevak dan voor eenig ander beroep. Bij de eerste inschrijvingen meldden zich 110, bij de tweede 92 candidaten aan.

Het is bekend, dat deze school alleen aanstaande smeden en bankwerkers opleidt, en dat de kosten geheel door de gemeente worden gedragen.

Haarlem. Ten gevolge van steeds toenemenden bloei der school en het steeds grooter wordende aantal leerlingen is de opbouw van eene nieuwe schilderswerkplaats noodig geworden. Dekking van de kosten van dezen opbouw en vermeerdering van localiteiten werd gevonden, doordat in 1898, 1899 en 1900 althans van twee fondsen, die bij de stichting van het gebouw geld leenden, uitstel van aflossing van het opgenomen kapitaal werd verkregen.

De gemeente Velsen werd donatrice der vereeniging voor een jaarlijksch bedrag van f 25.

Om de twee jaar kan aan deze school eene verloting van werkstukken, door de leerlingen vervaardigd, worden gehouden; dit jaar bracht die verloting de som van f 1100 op.

Met September is een wintercursus in het metselen geopend: gedurende de zomermaanden zullen de leerlingen in de practijk bij een patroon werkzaam zijn. Door verschillende personen werden geschenken aan de school gegeven bestaande in: metselmaterialen, metselsteenen, een modelstoompomp en verscheidene kleinere artikelen meer bepaald ten behoeve van het teekenonderwijs.

Alkmaar. Het Rijkssubsidie werd met f 1000 verhoogd. Het batig saldo van vorige jaren werd aangewend voor het bouwen van een schoorsteen voor de stoommachine en het voltooien van de geheele stoominstallatie.

Ook dit jaar werd weer een onderzoek ingesteld naar de leerlingen die de school met diploma hebben verlaten.

Dit wordt slechts over de eerste twee jaren na het verlaten

der school uitgestrekt, omdat kan worden aangenomen dat, wanneer het den leerlingen in de eerste moeilijkste jaren goed gaat, het doel van de school volkomen bereikt wordt.
De resultaten van dit onderzoek leverden ook ditmaal een gunstig getuigenis van het onderwijs op.

Middelburg. De gemeente verhoogde het jaarlijksch subsidie met f 250, terwijl het Rijk zijn subsidie op een bedrag van f 1750 bracht. De localiteiten ontvingen in zooverre verbetering, dat thans voor 30 leerlingen in het smeden ruimte is, terwijl er vroeger slechts 10 konden geplaatst worden.
Mocht thans voor de smeden aan alle eischen zijn voldaan, de timmerwerkplaats laat zeer veel te wenschen over en moet noodzakelijk verbouwd worden.
Een nieuwe draaibank werd ten geschenke ontvangen.

Zierikzee. Hoewel het zich liet aanzien, dat niet alle leerlingen voor het smeden zouden geplaatst kunnen worden, is die vrees toch niet bewaarheid.
Omtrent de oud-leerlingen kwamen goede berichten in.

Goes. Hoewel zonder verhooging van het tegenwoordig bedrag van het Rijkssubsidie niet uitvoerbaar, is men, op grond van het batig saldo van het vorig jaar ernstig bezig de oprichting van eene nieuwe afdeeling tot schilderen te bevorderen.

Utrecht. Door het steeds toenemend aantal leerlingen is de school vergroot; daartoe was het optrekken van den zijvleugel noodig, vroeger door de smederij ingenomen. Er kunnen thans 400 leerlingen geplaatst worden.
In verband met deze uitbreiding der school verhoogde de gemeente haar subsidie met f 3000 en later nog met f 1000; de provincie stelde, evenals het Rijk, f 1000 meer beschikbaar.
Aan de leervakken werd in 1898 het hoefsmeden toegevoegd. Aanvankelijk meldden zich hiervoor 9 adspiranten aan, die allen zijn geplaatst. Het schoolgebouw werd door de leerlingen verder gedeeltelijk afgewerkt.
In den loop van het jaar werd f 100 ontvangen van de Ridderlijke Duitsche orde „Balije van Utrecht".

Leeuwarden. Ook deze school mag zich in voortdurenden bloei verheugen. Omtrent enkele oud-leerlingen kwamen gunstige berichten in. De schoolbibliotheek is belangrijk uitgebreid, het getal nummers is evenwel nog niet groot genoeg om alle leerlingen boeken te laten lezen, zoodat dit voorrecht beperkt moest blijven tot de hoogste klasse en daar alleen tot hen wier gedrag of vlijt geene reden tot ontevredenheid gaf.

Zwolle. Na de reorganisatie verheugt zich de school in grooten bloei. De belangstelling neemt gaande weg toe, terwijl het nieuwe door de gemeente gestichte gebouw aan alle eischen voldoet. De officieele overdracht van dit gebouw vond plaats op den 8sten Juni. Tal van autoriteiten waren bij deze gelegenheid tegenwoordig.
Aan vijf onvermogende leerlingen, afkomstig uit de om Zwolle gelegen gemeenten, is, dank zij de gunstige beschikking van Gedeputeerde Staten, een gezamenlijk bedrag van f 205 voor reis- en verblijfkosten uitbetaald.

Groningen. Hoofd- en hulpschool waren voldoende om gedurende dit jaar in de behoefte aan ruimte te voorzien.
Kleine inwendige verbouwingen hebben de school aanmerkelijk verbeterd.
De financieele toestand dezer school is niet in goede verhouding tot het aantal leerlingen, dat de school bezoekt. Het „Waarborgfonds" wordt opgeteerd, niettegenstaande ook dit jaar het Rijk en de provincie hun subsidie elk met f 1000 verhoogden en meerdere bijdragen van particulieren werden verkregen.

ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Arnhem. In het personeel der leeraren aan deze school kwam gedurende het afgeloopen schooljaar de volgende verandering:
tot leeraar in het lijn- en vakteekenen werden herbenoemd J. H. Hendriks en H. M. Mol, beiden architect te Arnhem;
tot leeraar in het lijn- en vakteekenen F. J. Besseling te Arnhem.

De leeraar H. van Lingen verzocht eervol ontslag; in zijne plaats werd J. W. Blijenburg, architect te Rotterdam, benoemd.
De leeraar in het smeden P. Evers werd met ingang van 1 Januari 1899 definitief aangesteld.

's Gravenhage. Twee leeraren verlieten dit jaar de school, namelijk A. Gravestein, onderwijzer in het timmeren, en J. E. van Leeuwen, onderwijzer in het huisschilderen, beiden ook assistent-leeraar in het teekenen. Zij werden vervangen door P. W. Sterke en J. P. Hutjens.

Rotterdam. Door het toenemend aantal timmerlieden werd nog één onderwijzer, J. de Groot, in dat vak aangesteld.
In plaats van den leeraar A. Direkzwager, aan wien eervol ontslag op zijn verzoek werd verleend, werd W. L. Mignon benoemd.

Dordrecht. De onderwijzer in het bankwerken J. Cretz, aan wien op zijn verzoek eervol ontslag werd verleend, is door J. Hulstein vervangen.

Haarlem. Wegens vertrek naar Transvaal werd aan den onderwijzer in het timmeren J. A. Raasveld jr. eervol ontslag verleend, terwijl L. Zwikker in zijne plaats werd benoemd.
Tot onderwijzer in het metselen werd C. Grootes aangesteld.

Alkmaar. De onderwijzer in het timmeren J. M. Willemsen werd tot directeur der op te richten ambachtsschool te Tiel benoemd. In zijne plaats werd A. van Pagé, opzichter-teekenaar bij de gemeentewerken, te Rotterdam aangesteld.

Middelburg. Het personeel werd met een tweeden onderwijzer, smidbankwerker, uitgebreid. Uit 9 sollicitanten werd J. W. Adriaanse als zoodanig benoemd.

Utrecht. Het personeel aan deze school werd in 1898 sterk uitgebreid. De leeraar H. B. van Laatum, reeds een geruimen tijd aan de school verbonden, werd tot onder-directeur benoemd.
Verder ontvingen K. de Boer voor het voortgezet lager onderwijs, W. van Heyst voor het timmeren, J. J. Terlingen voor het schilderen en C. Roodvoets voor het vuurwerken en hoefsmeden eene benoeming.

Zwolle. Tot tweede onderwijzer in het timmeren werd A. Lankhout benoemd, terwijl voor zes uur per week het onderwijs in de Nederlandsche taal aan Jac. Hendriks werd opgedragen.

Groningen. Het onderwijzend personeel werd versterkt met H. Zuidema, als tweede onderwijzer-machinebankwerker en J. Gramberg als onderwijzer in de vakken van U. L. O., voornamelijk om den onderwijzer J. Huizinga, van eenige lesuren te ontlasten.

Zooals blijkt uit de aan het hoofd dezer paragraaf staande tabel kwam in de heffing van schoolgeld in 1898 geene verandering.
Te Gorinchem, Zierikzee en Goes wordt geen schoolgeld geheven, terwijl van de betaling vrijstelling werd verleend aan:

77	leerlingen	te 's Gravenhage.	
56	„	„ Rotterdam.	
54	„	„ Amsterdam	(1ste Amb. school).
76	„	„ „	(2de „ „).
35	„	„ Alkmaar.	
23	„	„ Middelburg.	
88	„	„ Leeuwarden.	
4	„	„ Enschedé.	
27	„	„ Zwolle.	
118	„	„ Groningen.	
558			

Bovendien werd door particulieren of door vereenigingen het choolgeld betaald voor:

115	leerlingen	te Arnhem
9	„	„ Amsterdam en
50	„	„ Utrecht.
174		

Hierbij gevoegd het totaal der leerlingen aan de 3 kostelooze ambachtsscholen ten bedrage van 91, komt men tot een getal van 558 + 174 + 91 = 823 leerlingen, welke kosteloos onderwijs in 1898 hebben ontvangen.

Ten vorigen jare was dit 702, zoodat eene toeneming met 121 valt waar te nemen.

Te Arnhem werden welgestelde ouders uitgenoodigd een verhoogd schoolgeld te betalen; in 1898 werd daaraan voor 12 leerlingen voldaan; te Rotterdam en te Groningen werden ook in 1898 aan zoons van weduwen toelagen verstrekt. In Rotterdam, te beginnen met het tweede leerjaar, tot een bedrag van f 1 of f 1,50; te Groningen wordt dit bevorderd door eene vereeniging, die aan zes leerlingen f 1 per week uitkeerde.

Blijkens de hiervolgende tabel was het geheele aantal leerlingen der ambachtsscholen op 31 December 1898, 2884 tegen 2595 op 31 December 1897; eene vermeerdering alzoo met 289.

Onder deze leerlingen waren 970 timmerlieden, 243 meubelmakers, 1067 smeden, 300 ververs, 5 metselaars, 56 bewerkers van verschillende metalen, als koper, zink en lood, 1 stukadoor en 11 beeldhouwers; de nog overige 231 leerlingen waren van de ambachtsschool te Enschedé.

Het aantal leerlingen, afkomstig uit andere gemeenten dan die waarin de ambachtsscholen gevestigd zijn, bedroeg 662 tegen 625 in het vorige jaar; eene toeneming dus met 37.

Het grootste aantal leerlingen van buiten vond men te Alkmaar (70); daarop volgden Breda (met 65), Utrecht (65), Arnhem (58), Groningen (54), Dordrecht en Amsterdam 1ste amb. (47) en Leeuwarden (44). Bij de andere scholen is een geringer aantal aanwezig.

SCHOLEN.	Timmerlieden.				Meubelmakers.				Smeden.				Ververs.				Overige vakken.				Totaal.					Algemeen totaal.
	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	Timmerlieden.	Meubelmakers	Smeden.	Ververs	Overige vakken	
's Hertogenbosch .	12	8	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	—	—	—	—	28
Breda	22	13	9	—	3	5	7	—	33	23	17	—	9	6	11	—	—	—	—	—	54	15	73	26	—	168
Arnhem	27	33	25	—	18	8	12	—	35	19	22	—	16	14	4	—	—	1	—	—	84	38	76	34	1	233
's Gravenhage . .	42	24	12	—	15	5	7	—	33	14	8	—	10	6	5	—	23	20	2	—	78	27	55	21	45	226
Rotterdam . . .	44	24	14	—	9	6	3	—	61	37	29	—	13	13	4	—	12	4	7	—	82	18	127	30	23	280
Dordrecht. . . .	24	18	10	—	6	5	4	—	19	18	15	—	5	4	2	—	—	—	—	—	52	15	52	11	—	130
Leiden	18	10	8	—	9	4	4	—	29	14	6	—	5	5	6	—	—	—	—	—	36	17	49	16	—	118
Gorinchem . . .	10	6	3	—	—	—	—	—	11	5	5	—	4	1	2	2	—	—	—	—	19	—	21	9	—	49
Amsterdam 1ste ambachtsch.	30	43	26	36	13	11	3	5	—	—	—	—	14	10	9	7	—	—	—	—	135	32	—	40	—	207
Amsterdam 2de ambachtsch.	—	—	—	—	—	—	—	—	58	57	57	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	197	—	—	197
Haarlem	16	11	13	—	8	1	7	—	22	25	19	—	8	3	7	—	4	—	—	—	40	16	66	18	4	144
Alkmaar	19	17	17	—	5	4	7	—	15	11	11	—	3	5	5	—	—	—	—	—	53	16	37	13	—	119
Middelburg . . .	8	9	9	—	—	—	—	—	9	10	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	—	25	—	—	51
Zierikzee	6	5	1	—	—	—	—	—	6	6	3	—	5	2	2	2	—	—	—	—	12	—	15	11	—	38
Goes	3	4	8	—	—	—	—	—	8	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	12	—	—	27
Utrecht	43	33	22	—	10	7	4	—	47	33	22	—	19	16	9	—	—	—	—	—	98	21	102	44	—	265
Leeuwarden . . .	18	22	11	—	5	3	—	—	20	13	14	—	3	5	3	—	—	—	—	—	51	8	47	11	—	117
Zwolle	30	—	5	—	6	—	—	—	24	4	2	—	6	—	—	—	—	—	—	—	35	6	30	6	—	77
Enschedé	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	231				—	—	—	—	231	231
Groningen . . .	31	20	21	—	7	4	3	—	36	36	11	—	3	4	3	—	—	—	—	—	72	14	83	10	—	179
																	231									
Totaal	404	300	230	36	114	63	61	5	466	327	249	25	123	94	72	11	39	25	9	—	960	243	1067	300	304	2884
																	304									

Toelichting.

De leerlingen voor niet genoemde vakken zijn:

te Arnhem 1 metselaar.

„ 's Gravenhage 44 koper-, zink- en loodbewerkers, instrumentmaker en 1 stukadoor.

„ Rotterdam 12 bewerkers van verschillende metalen en 11 beeldhouwers.

„ Haarlem 4 metselaars.

Naar den leeftijd waren de leerlingen verdeeld als volgt: 5 waren beneden 12 jaar, 881 van 12—14 jaar, 1457 van 14—16 jaar, 462 van 16—18 jaar en 79 boven 18 jaar.

De ouders van:

1482 leerlingen waren ambachtslieden;
339 „ „ winkeliers of kooplieden;
114 „ „ bouwkundigen of kunstenaars;
316 „ „ ambtenaren, onderwijzers of militairen;
112 „ oefenden geen beroep uit.

Onder de overigen waren arbeiders, tuinlieden, koetsiers, barbiers, bakkers, slagers, bleekers, opzichters, visschers, schippers, zeelieden, klerken, commissionnairs, landbouwers, café- en logementhouders; van sommige leerlingen was de vader of waren de ouders overleden; sommigen van dezen werden in weeshuizen of gestichten verpleegd.

De hiervolgende tabel geeft een overzicht van de toelatings- en overgangsexamens.

Tevens blijkt daaruit, dat gedurende het jaar 1898 267 leerlingen de verschillende scholen verlieten, vóór dat zij den volledigen cursus hadden afgeloopen.

De redenen van dit vertrek waren bij:

49 geld verdienen;
42 verandering van beroep;
25 verandering van woonplaats;
9 vader of familie behulpzaam zijn;
20 gezondheidsredenen;
6 tegenzin in het ambacht;
22 ongeschiktheid voor het ambacht;
11 achteruitgang van zaken;
18 niet bevorderd zijn tot hoogere klasse;
2 wegens te veel verzuim verwijderd;
6 wegens slecht gedrag verwijderd;

terwijl 56 vertrokken zonder opgave van redenen en één overleed.

SCHOLEN.	Toelatings-examens.			Zonder examen toegelaten.	Totaal der toegelatenen.	Wegens plaatsgebrek afgewezen.	Getal leerlingen, die		Getal leerlingen, die de school hebben verlaten			*AANMERKINGEN.*
	Geëxamineerd.	Afgewezen.	Toegelaten.				zijn bevorderd tot eene hoogere klasse.	niet zijn bevorderd tot eene hoogere klasse.	vóór zij den geheelen cursus hadden doorloopen.	nadat zij den geheelen cursus hadden doorloopen		
										zonder voldoenden uitslag.	met voldoenden uitslag.	
's Hertogenbosch	11	3	8	—	8	—	16	2	6	—	6	Te Dordrecht, Gorinchem, Middelburg en Zierikzee wordt geen toelatingsexamen afgenomen. Te Dordrecht worden zij geplaatst, waarvan men veronderstelt, dat zij het toelatingsexamen voor de burgeravondschool met goed gevolg zullen kunnen afleggen; te Middelburg en te Zierikzee zij, die tot de burgeravondschool zijn toegelaten. Te Gorinchem geschiedt de toelating op schriftelijke verklaring van hoofden van scholen, dat voldoend lager onderwijs genoten is.
Breda	71	3	68	—	68	—	Er zijn geen klassen.		—	—	42	
Arnhem	136	16	78	6	84	42	152	44	20	38	26	
's Gravenhage	62	67	44	71	115	18	86	64	39	2	29	
Rotterdam	206	85	121	—	121	—	135	34	20	1	47	
Dordrecht	Worden niet afgenomen.			47	47	13	78	6	10	3	18	
Leiden	81	30	51	—	51	—	65	1	18	—	28	
Gorinchem	Worden niet afgenomen.			20	20	—	25	1	5	—	4	
Amsterdam, 1ste ambachtsschool	9	4	5	118	123	—	247	23	56	8	56	
Amsterdam, 2de ambachtsschool	23	18	5	99	95	115	373	—	17	11	68	
Haarlem	29	6	22	37	59	—	88	5	8	—	22	
Alkmaar	56	12	44	—	44	—	77	9	13	4	29	
Middelburg	Worden niet afgenomen.			17	17	10	34	—	3	—	9	
Zierikzee	"	"	"	15	15	—	22	2	7	1	3	
Goes	5	2	3	6	9	—	15	4	2	2	7	
Utrecht	149	26	123	—	123	—	154	6	19	3	41	
Leeuwarden	50	6	26	18	44	—	76	17	14	3	26	
Zwolle	49	9	40	2	42	—	Er zijn nog geen klassen.		4	—	4	
Enschedé	72	12	60	22	82	—	147	12	—	—	18	
Groningen	41	11	30	48	78	—	103	6	6	7	22	
Totaal	1 050	310	728	526	1 245	193	1 893	236	267	83	505	

Uit vorenstaande tabel blijkt nog, dat aan het einde van den cursus 1897/1898 588 leerlingen de verschillende scholen verlieten, na den geheelen cursus doorloopen te hebben; aan 505 van dezen kon een getuigschrift of diploma worden uitgereikt. De overige 83 verkregen dit niet, daar de vruchten van het onderwijs bij hen te wenschen lieten.

Aan sommige scholen wordt aan de leerlingen bij hun vertrek gereedschap medegegeven; Breda, Arnhem, Leeuwarden, Alkmaar en Groningen kunnen op dezen maatregel wijzen.

Aan andere scholen geeft men nog prijzen van getrouw schoolbezoek en ook aanmoedigingsprijzen, waarop reeds in vorige verslagen is gewezen.

Zoo kwam ook weinig verandering in de wijze, waarop men de leerlingen van werk voorziet; in het algemeen wordt aan de leerlingen van het laatste studiejaar het onderhoud van het gebouw opgedragen en worden herstellingen van kachels en gereedschappen door hen verricht. Daar, waar de werkstukken niet door anderen worden opgedragen, omdat men de vrije hand met het leerplan wenscht te houden, werden de voorwerpen van waarde, die uit het leerplan voortkomen, verloot.

Jaarlijks wordt zulk eene verloting gehouden te Leeuwarden en Alkmaar, terwijl ook te Haarlem om de twee jaren op die wijze de voorwerpen van de hand worden gedaan.

Over het algemeen vonden de leerlingen dadelijk een werkkring; de meesten waren reeds vóór het verlaten der school van een patroon voorzien.

Verder wordt naar de hiervolgende vijf tabellen verwezen, waaruit blijkt het aantal lesuren, dat per week aan de theoretische vakken wordt gewijd, het getal lesuren per week voor de practische vakken bestemd, het getal lesuren 's jaars, zoomede het bedrag der jaarwedden van directeuren en leeraren en ten slotte de inkomsten en uitgaven der ambachtsscholen over het jaar 1898.

TABEL,

aanwijzende het aantal lesuren per week in de

theoretische vakken.

SCHOLEN TE	TEEKENEN.												Projectie-leer.	
	Hand-		Ornament-		Lijn-		Bouw-kundig		Vak-		Werktuig-kundig			
	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.
's Hertogenbosch	—	—	—	—	22½	27	—	—	—	—	—	—	—	—
Breda	18	18	—	—	18	18	—	—	—	—	—	—	2	2
Arnhem	18	18	—	—	18	18	—	—	—	—	—	—	—	—
's Gravenhage	10	8	12	6	14	10	6	4	—	—	6	4	—	—
Rotterdam	20	20	—	—	—	—	8	8	16	16	—	—	—	—
Dordrecht	—	—	—	—	36	31	—	—	—	—	—	—	—	—
Leiden	6	6	—	—	6	6	—	—	22	18	—	—	—	—
Gorinchem	18	20	—	—	—	—	12	25½	—	—	—	—	—	—
Amsterdam 1ste ambachtsschool	16	16	—	—	—	—	—	—	48	48	—	—	—	—
„ 2de „	8	8	—	—	—	—	—	—	32	32	—	—	—	—
Haarlem	12	12	—	—	—	—	16	16	—	—	—	—	—	—
Alkmaar	—	—	—	—	—	—	40	33	—	—	—	—	—	—
Middelburg	—	—	4½	4½	—	—	30	22½	—	—	—	—	—	—
Zierikzee	—	—	—	—	—	—	—	—	12	6	—	—	—	—
Goes	—	—	—	—	—	—	—	—	42	27	—	—	—	—
Utrecht	4	4	—	—	10	10	—	—	26	26	—	—	4	4
Leeuwarden	—	—	—	—	51	51	—	—	—	—	—	—	4	4
Zwolle	12	12	—	—	—	—	24	24	—	—	—	—	4	4
Enschedé	—	28	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—
Groningen	16	16	—	—	16	16	—	—	—	—	—	—	2	2

Onderwijs aan andere inrichtingen:
te 's Hertogenbosch moeten alle leerlingen de lessen aan de burgeravondschool en de Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten bijwonen.
te Breda bezoeken zij in de wintermaanden het Stadsteekeninstituut en de herhalingsschool; enkele bezoeken de burgeravondschool.
te Rotterdam bezoeken zij enkele lessen in teekenen en in lager en uitgebreid lager onderwijs aan de Teekenacademie.
te Dordrecht bezoeken de meeste leerlingen de burgeravondschool.
te Leiden bezoeken de leerlingen de lessen aan de avondschool M. S. G.
te Gorinchem bezoeken de leerlingen de burgeravondschool of de herhalingsschool.
te Haarlem bezoeken enkele leerlingen de burgeravondschool.
te Alkmaar bezoeken vele leerlingen de burgeravondschool.
te Zierikzee moeten alle leerlingen de burgeravondschool bezoeken.
te Goes moeten alle leerlingen de burgeravondschool bezoeken.

Natuurkunde.		Werktuigkunde.		Stoomwerktuigkunde.		Materialenkennis.		Wiskunde.		Boetseeren.		Lager en uitgebreid lager onderwijs.		*AANMERKINGEN.*
Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z. = 's Zomers. W. = 's Winters.
—	—	—	—	—	—	1½	1½	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	6	6	6	
—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	4	4	10	10	
2	1	—	—	4	4	—	4	—	—	—	—	14	7	en 's Z. 1 uur Staatsinrichting.
—	—	9	9	—	—	1	1	9	9	—	—	9	9	en 2 uur leer der electriciteit.
—	—	—	—	2	2	3	—	—	—	—	—	5	—	
—	—	—	—	7	6	3	2	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	16	
—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	12	12	
4	4	—	—	2	2	—	—	9	9	—	—	16	16	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	en 2 uur theorie der ambachten.
4	4	—	—	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	1	1	1	3	3	1	1	—	—	—	—	12	12	
1½	1½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	12	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	en theorie van spinnen en weven.
2	2	—	—	10	10	2	2	5	5	4	4	12	12	

TABEL, aanwijzende het gemiddeld getal lesuren per week voor elke klasse in de practische vakken.

SCHOLEN.	Timmeren.		Meubelmaken.		Smeden.		Verven.		Draaien.		Houtsnijden.		Machine bankwerken.		Bewerking van verschillende metalen.		Boetseeren.		*AANMERKINGEN.*
	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z.	W.	Z. = 's Zomers. W. = 's Winters.
's Hertogenbosch	32	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Breda	32	32	32	32	32	32	32	32	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	
Arnhem	24	24	24	24	24	24	24	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Bovendien metselen 22 uren 's zomers en 22 uren 's winters te Arnhem.
's Gravenhage	30	28	30	28	30	28	31	28	2	2	25	23	26	26	26	25	6	5	Bovendien modelmaken 5 uren 's zomers en 3 uren 's winters te 's Gravenhage.
Rotterdam	26	19	26	19	26	19	25	18	—	—	—	—	25	18	25	18	[1]) 28	[1]) 22	[1]) Hieronder begrepen beeldhouwen.
Dordrecht	28	23	28	23	28	23	28	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Leiden	39	29	39	29	39	29	38	27	4	4	—	—	38	28	—	—	8	7	
Gorinchem	38½	30	—	—	38½	30	38½	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Amsterdam, 1e ambachtsschool	24	24	24	24	—	—	24	24	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	
Idem, 2e ambachtsschool.	—	—	—	—	27	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Haarlem	32	31	32	31	32	31	34	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Alkmaar	29	26	29	26	27	23	29	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Middelburg	38	29	—	—	38	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Zierikzee	42	26	—	—	42	26	—	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Goes	32	22	—	—	32	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Utrecht	26	26	26	26	26	26	26	26	—	—	—	—	[2]) 26	26	—	—	—	—	[2]) Gemiddeld 2de en 3de klasse.
Leeuwarden	23	23	23	23	23	23	23	23	2	2	2	2	—	—	—	—	2	2	
Zwolle	26	26	24	24	26	26	24	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Enschedé	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Theorie en practijk wisselen elkander af, zoodat het aantal uren voor elk vak niet afzonderlijk is op te geven.
Groningen	38	34	36	32	34	30	35	35	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	

TABEL

aanwijzende het getal lesuren per jaar en het bedrag der jaarwedden van directeuren en onderwijzers over 1898.

SCHOLEN.	DIRECTEUREN.		ONDER									
	Getal lesuren.	Jaarwedden.	Getal lesuren.	Jaarwedden.	Getal lesuren.	Jaarwedden.	Getal lesuren.	Jaarwedden.	Getal lesuren.	Jaarwedden.	Getal lesuren.	Jaarwedden.
's Hertogenbosch	2080	f 900	2080	f 700								
Breda	1144	f 1800 * L. Pr. Matk.	1040	f 700 H	624	f 250 H	832	f 400 L. O.	450	f 160 L. O.	2500	f 900 L.
Arnhem	—	f 2500 *	832	f 950 L	1456	f 900 L.	1456	f 900 L.	1248	f 950 H	1352	f 900 H
			208	f 25 B	2288	f 900 T.	2288	f 800 T.	1248	f 300 T.	1768	f 1050 S. St.
s Gravenhage	572	f 2300 * L.	1248	f 1450 L. O.	1040	f 800 W. N. Wtk.	2080	f 900 H. O. B.	1372	f 800 H. O.	1040	f 600 L.
			2284	f 800 Vakt. Meub.	2392	f 900 H. Sch.	1248	f 400 V.	1768	f 600 T.	1768	f 600 Metb.
Rotterdam	384	f 2650 * C. BM.	1056	f 1050 C.	1008	f 950 C.	1152	f 900 B. O.	1152	f 850 B. O.	1152	f 1100 H. O.
			1104	f 1150 W.	1536	f 858 Ba.	1152	f 520 Ba.	1152	f 520 Metb.	1344	f 676 V
Dordrecht	728	f 1500 Vakt.	520	f 430 H O	650	f 600 St.	130	f 100 L. O.	1980	f 728 T. L.	1980	f 676 T.
Leiden	624	f 2200 * Vakt. Matk.	2340	f 875 S. L.	2340	f 1000 Mb. L.	2340	f 750 T.	2340	f 850 T. L.	2340	f 925 S. T
Gorinchem	—		1900	f 725 T. Vakt.	1840	f 635 V.	1900	f 725 S. Vakt.	1800	f 312 S. Vakt.	104	f 80 L. O.
Amsterdam (1ste ambachtschool)	—	f 3000	2112	f 1000 T. Vakt.	2112	f 1000 T. Vakt.	2112	f 1000 T. Vakt.	1152	f 500 T. Vakt.	2112	f 1000 Meub.
			1440	f 1400 L Vakt Pr	1440	f 1500 H. Vakt.	1440	f 1100 H.	576	f 600 L O	576	f 600 L. O.
Amsterdam (2de ambachtschool)	468	f 3000 *	936	f 1260 W.	728	f 1050 W. N.	832	f 1650 L. C.	728	f 2500 L. O.	832	f 500 L
Haarlem	104	f 2000	1144	f 950 L. Vakt.	1144	f 850 H.	312	f 400 Vakt.	312	f 300 L. O	312	f 240 L. O.
			240	f 300 Mets								
Alkmaar	—	f 2000	1508	f 1200 H. Vakt.	1560	f 1200 L. Vakt.	1664	f 1400 L. Vakt.	2288	f 750 T.	2280	f 750 Meub.
Middelburg	2168	f 1050 T. Vakt.	2100	f 725 S	2100	f 570 T.	2100	f 500 S.	54	f 100 O.		
Zierikzee	1524	f 724 * L. T.	2002	f 624 S	728	f 216 V						
Goes	364	f 600 H. L.	1482	f 725 T	2002	f 675 T. L	2002	f 725 S. L.				
Utrecht	52	f 2200 Matk.	1404	f 1200 H. Matk.	2366	f 950 T. C.	2366	f 900 H. V.	1820	f 1050 L. O.	2366	f 800 Meub. C.
			312	f 150 L O	2366	f 750 Ba	2366	f 750 S. Ba.	208	f 105 D		
Leeuwarden	—	f 2500	1794	f 1500 L. Vakt.	1586	f 1500 L O.	1950	f 850 L Vakt.	1950	f 900 S. Vakt.	2418	f 750 T.
			104	f 100 D.								
Zwolle	480	f 1500	288	f 275 L. O.	288	f 225 L. O.	2112	f 850 S. Ba. Vakt.	2112	f 700 S.	2112	f 750 T. L. Vakt.
Enschedé	—	f 100	156	f 300 L. O.	78	f 120 L. O.	312	f 600 L. O. W.	156	f 300 N Wtk	52	f 100 Boek.
			156	f 240 L. O.	156	f 240 L. O.	208	f 320 H	208	f 320 H	78	f 25 Sch.
Groningen	480	f 1800 Vakt. Matk.	1536	f 1080 H.	1052	f 1090 Vakt.	480	f 345 W.	248	f 332 N. Wtk.	288	f 180 L O.
			2496	f 1000 T. Vakt.	2496	f 650 S.	2496	f 600 S.	2496	f 700 S. Ba.	2496	f 630 T.

WIJZERS.

Getal lesuren.	Jaarwedden.	Getal lesuren	Jaarwedden.	Getal lesuren.	Jaarwedden.	Getal lesuren.	Jaarwedden.	Getal lesuren.	Jaarwedden.	Getal lesuren.	Jaarwedden.
2500	f 750 T.	2500	f 750 T.	2500	f 750 V.	2500	f 750 Meub.	2500	f 750 S	2500	f 750 S
1248	f 800 H.	520	f 325 H.	520	f 400 L	936	f 650 L.	1560	f 1375 L. O.	416	f 275 L. O.
2288	f 800 S	2288	f 750 S.	2288	f 900 Meub	2288	f 800 V.	1248	f 192 Mets.	208	f 120 Dr.
1040	f 650 H. L.	2392	f 1200 L. T.	2392	f 825 L. T.	832	f 700 Wtk.	2392	f 900 L. Mb.	2392	f 800 S.
1176	f 600 T	624	*								
1520	f 850 H O.	1152	f 850 H O	1056	f 1500 E St.	1056	f 900 C Wtk	864	f 800 St	2016	f 1050 O. B. Ber.
1152	f 520 V.	2016	f 988 Meub C.								
1980	f 702 S	1980	f 728 Ba.	1980	f 780 Meub Vakt	1980	f 728 V. Vakt.				
2340	f 725 Meub.	936	f 600 H.	208	f 150 B. H	104	f 72 D.				
130	f 150 H.										
192	f 125 D	2112	f 1000 V.	1152	f 600 V.	288	f 300 L.	2112	f 1600 L. Vakt. P.	1440	f 1400 L. Vakt. Pr.
832	f 800 L	832	f 800 L.	728	f 800 H.	en 7 onderwijzers elk				1456	f 750 S. Ba.
2340	f 800 V.	2340	f 800 T.	2340	f 800 T.	2340	f 800 Meub.	2340	f 800 S	2340	f 800 S.
2288	f 750 S	2288	f 750 V.	2288	f 750 T.	2288	f 750 S.				
2366	f 750 L. H. C	2366	f 800 H. C. Pr.	2366	f 750 S Ba	2366	f 700 T.	2366	800 S.	1628	f 525 Sch. L.
2418	f 750 T.	2418	f 750 Meub	2418	f 700 S.	2158	f 650 S. Vakt.	2418	f 850 V. H.	104	f 125 B. Hs.
1920	f 750 Sch. H.	1920	f 750 Meub L.	2016	f 600 T.						
78	f 150 Schei.	312	f 480 We.	312	f 600 We.	312	f 480 H.	234	f 450 L	156	f 240 L. O.
480	f 300 L O										
2496	f 600 Meub.	480	f 300 L. O.	480	f 300 L. O.	576	f 450 B. H.	1536	f 1066 H.	2496	f 800
2496	f 600 T.										

Legenda.

*	Vrije woning.
B	Boetseeren.
Ba	Bankwerken.
Bee.	Beeldhouwen.
Bl	Bleeken.
Boek.	Boekhouden.
Bo.	Bouwkundig teekenen.
B. M.	Beschrijvende meetkunde.
C	Constructieleer (-teekenen)
D	Draaien.
Dr	Drukken.
E.	Electriciteit.
H	Handteekenen.
Hs	Houtsnijden.
I.	Instrumentmaken.
L	Lijnteekenen.
L O	Lager onderwijs.
M	Modelmaken.
Matk	Materialen kennis.
Mb	Machinebankwerken.
Mets.	Metselen.
Metb	Metaalbewerking.
Meub.	Meubelmaken.
N	Natuurkunde.
O	Ornamentteekenen.
Os	Ornamentschilderen.
Pr	Projectieleer.
S	Smeden.
Schei.	Scheikunde.
Sch.	Schilderen.
St	Stoomwerktuigkunde.
Sth.	Steenhouwen.
T.	Timmeren.
V	Verven.
Vakt	Vakteekenen.
Vakth.	Vaktheorie.
W.	Wiskunde.
We.	Weven.
Wtk	Werktuigkunde.

TABEL, aanwijzende het bedrag der inkomsten van ambachtsscholen over 1898.

SCHOLEN.	Subsidie van het Rijk.	Subsidie van de provincie.	Subsidie van de gemeente.	Subsidie van vereenigingen.	Bijdragen van particulieren.	Renten van kapitaal.	Schoolgelden.	Opbrengst van afgeleverd werk.	Overige inkomsten.	Totaal.	*AANMERKINGEN.* V is verloting.
's Hertogenbosch .	—	—	—	—	—	—	f 70,00	f 600,00	—	f 670,00	
Breda	—	f 1 137,29	—	—	—	f12 401,71	—	—	—	13 539,00	
Arnhem	f10 000,00	2 000,00	f 12 500,00	f 110,00	f 2 440,71	94,55	1 142,12⁵	1 058,72⁵	f 1 869,03⁵	31 215,14⁵	
's Gravenhage . .	8 000,00	2 000,00	14 000,00		1 307,00	30,77	1 729,25	733,58	589,60	28 390,20	
Rotterdam . . .	10 000,00	2 000,00	28 000,00	—	2 423,50	244,67	1 101.25	—	345,88	44 115,30	
Dordrecht. . . .	5 000,00	2 000,00	5 000,00	—	493,06	58,80	331,86	406,10	160,00	13 449.82	
Leiden	7 000,00	2 000,00	4 000,00	—	940,00	—	721,12⁵	481,48	20,00	15 162.60⁵	
Gorinchem . . .	1 200,00	600,00	1 800,00	500,00	604,25	0,75	221,00	718,93⁵	(1) 264,92⁵	5 909,86	(1) Saldo 1897.
Amsterdam 1ste ambachtss.	10 000,00	4 000,00	10 150,00	2 300,00	1 172,00	222,50	2 073,00	0,30	(2) 249,09⁵	30 166,89⁵	(2) „ „
Amsterdam 2de ambachtss.	—	—	19 220,00	—	—	—	1 690,00	145,25	(3) 2 439.91⁵	23 495,16⁵	(3) „ „
Haarlem	8 000,00	2 000,00	4 000,00	—	1 462,50	63,51	1 550,00	348,90	1 572,75	18 997,66	
Alkmaar	9 000,00	2 500,00	3 000,00	585,00	490,00	8,97	1 098,00	V. 967,10	(4) 1 504,35	19 153,42	(4) f 1342,61 saldo 1897. f 59,33 opgenomen gelden.
Middelburg . . .	1 750,00	500,00	750,00	445,00	796,50	2,71	142,50	620,60	0,45	5 007,76	
Zierikzee	1 300,00	600,00	400,00	—	172,50	—	—	223,43⁵	2,20	2 698,13⁵	
Goes.	2 000,00	1 050,00	750,00	300,00	366,50	—	—	699,84	(5) 40,08⁵	5 206,42⁵	(5) Saldo 1897.
Utrecht	9 000,00	3 000,00	6 000,00	450,00	1 338,00	—	1 420,00	800,83	(6) 608,01⁵	22 616,84⁵	(6) f 400 huur woning direct.
Leeuwarden . . .	7 000,00	3 000,00	4 000,00	1 127,00	752,50	1 308,18	740,00	493,95⁵	799,93⁵	19 221,57	
Zwolle	5 000,00	2 500,00	vrij gebouw enz.	250,00	603,00	—	263,75	200,00	(7) 6 064,64	14 881,39	(7) f 6000 opbrengst van vaste goederen.
Enschedé	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Groningen . . .	7 000,00	2 000,00	4 000,00	—	1 500,00	—	1 053,55	1 488,45	—	17 042,00	
Totaal . .	f101 250,00	f 32 887,29	f 117 570,00	f 6 067,00	f 16 862,02	f 14 437,12	f 15 347,41	f 9 987,48	f 16 530,87⁵	f 339 939,19⁵	

TABEL aanwijzende het bedrag der uitgaven van ambachtsscholen over het jaar 1898.

SCHOLEN.	Jaarwedden van		Premiën voor het pensioneeren der onderwijzers.	Rente en aflossing van opgenomen kapitaal.	Onderhoud en schoonmaak der gebouwen.	Kosten van leermiddelen, gereedschap en materiaal.	Kosten van vuur, licht en water.	Bedrag der belasting en assurantie.	Overige uitgaven.	Totaal der uitgaven.	AANMERKINGEN.
	directeuren.	onderwijzers en overig personeel.									
's Hertogenbosch .	f 900,00	f 1 000,00	—	—	f 40,00	f 690,00	f 40,00	—	f 50,00	f 2 720,00	
Breda	1 800,00	6 910,00	—	—	—	—	—	—	—	8 710,00	
Arnhem	2 500,00	15 795,65	f 700,00	f 3 308,25	374,83	3 772,65½	949,98	f 16,15	3 483,40	30 900,91½	
's Gravenhage . .	2 300,00	17 217,94	—	3 972,50	339,61½	2 984,49	869,52	123,83½	1 614,06½	29 421,96½	
Rotterdam . . .	2 650,00	25 485,00	500,00	6 133,33	1 880,78	2 668,32	1 208,30	346,18½	3 078,07½	43 949,99	
Dordrecht . . .	1 500,00	5 604,50	—	—	140,00	2 118,90	431.50	9,00	2 363,71	12 167,61	
Leiden	2 200,00	6 157,00	125,70	2 513,25	822,06½	2 073,82	293,75	73,89	888,80	15 148,27½	
Gorinchem . . .	—	2 432,43	166,57	136,00	745,56	1 779,94½	—	25,98	623,37½	5 909,86	
Amsterdam, 1ste ambachtsschool.	3 000,00	15 231,50	—	[1]) 2 000,00	1 175,90	4 885,06	1 186,09½	28,66	2 654,94	30 162,15½	[1]) huur van het gebouw.
Amsterdam, 2de ambachtsschool	3 000,00	13 496,64	—	—	1 528,05½	2 872,45½	516,20½	75,60	1 168,53	22 657,48½	
Haarlem	2 000,00	8 338,48½	—	[2]) 1 560,00	495,45	3 255,93	598,12	63,70	1 245,40½	17 557,09	[2]) alleen rente.
Alkmaar . . .	2 000,00	9 325,17	—	927,00	95,40	3 251,58½	167,97	11,30	3 374,99½	19 153,42	
Middelburg. . .	1 050,00	1 545,66	—	—	207,85½	1 240,18½	—	16,55	173,58	4 233,83	
Zierikzee . . .	724,00	932,50	—	133,00	67,07½	583,13	—	—	89,77½	2 529,48	
Goes	600,60	2 245,00	—	963,00	90,32	595,15½	82,41	41,40½	147,45	4 764,74	
Utrecht	2 200,00	10 409,16½	—	4 665,00	649,18	2 871,86½	690,87	131,28	2 135,05	23 752,41	
Leeuwarden. . .	2 500,00	10 091,80	—	2 020,00	449,44	3 334,88½	587,36½	31,37	206,71	19 221,57	
Zwolle	1 500,00	4 268,75	—	4 013,95	4 086,58	—	—	12,35	680,32	14 561,95	
Enschedé . . .	100,00	5 085,00	—	—	—	—	—	—	—	5 185,00	
Groningen . . .	1 800,00	11 688,00	—	750,10	571,92	3 814,31	600,00	47,48	1 655,02	20 846,83	
	f34 324,00	f 173 181,19	f 1 492,27	f33 095,38	f 9 673,44½	f46 879,27	f 8 222,08½	f 1 054,73½	f 25 634,20	f 333 554,57½	

Aan de Vereeniging tot bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe werd over het 1898 een Rijkssubsidie van f 2000 verleend.

Tot directeur van deze vereeniging werd benoemd J. Gordon Spandaw; hij is belast met het bezoeken van de leerlingen in de werkplaatsen en met het houden van toezicht op de hun gegeven wordende opleiding.

Dit jaar meldden zich aan 48 adspirant-leerlingen, waaronder 5 meisjes. Wegens de beperkte financiën konden niet meer dan 18 leerlingen worden aangenomen waarvan geplaatst werden: 4 te Assen, 3 te Meppel, 1 te de Wijk, 1 te Beilen, 2 te Hoogeveen, 1 te Dalen, 1 te Borger, 1 te Zuidwolde, 1 te Zuidlaren, 2 te Rolde en 1 te Smilde.

Aan 10 van de 16 leerlingen, die het derde leerjaar ten einde brachten, kon het diploma worden uitgereikt. Thans zijn 46 leerlingen onder toezicht der vereeniging werkzaam. De verhouding tusschen patroons en leerlingen laat over het algemeen niets te wenschen over.

§ 4. HOOGERE BURGERSCHOLEN.

a. GETAL EN SOORT DER SCHOLEN.

In het getal hoogere burgerscholen kwam in den loop des jaars verandering door de opening van eene tweede hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam en eene Rijkshoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te den Helder. Dientengevolge was het getal dezer scholen op 31 December 1898 63.

De volgende tabel vermeldt de gemeenten waar deze scholen zijn gevestigd, haren aard, het jaar der oprichting, den duur van den cursus, benevens het bedrag van het schoolgeld voor het volledig onderwijs en voor enkele lessen.

Provinciën.	Gemeenten.	Aard der school.	Jaar der opening.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld voor volledig onderwijs.	enkele lessen.
Noordbrabant,	's Hertogenbosch,	Rijks- hoogere burgerschool,	1867	5 jaar.	f 30 p. jaar	f 7 en f 14 per vak.
	Tilburg,	Idem,	1866	5 „	30 „	„ 7 „ 14 „ „
	Breda,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1867	5 „	50 „	„ 3 per uur 's weeks.
	Bergen op Zoom,	Rijks- hoogere burgerschool,	1882	3 „	24 „	„ 7 en f 14 per vak.
	Helmond,	Idem,	1867	3 „	30 „	„ 7 „ 14 „ „
Gelderland,	Arnhem,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1866	5 „	60 „	„ 6 tot f 60 per jaar.
	Nijmegen,	Idem,	1865	5 „	60 „	„ 5 per uur 's weeks.
	Apeldoorn,	Idem,	1877	5 „	60 „	„ 5 „ „ „
	Zutphen,	Idem,	1864	5 „	40 „	„ 40 per jaar.
	Tiel,	Idem,	1870	5 „	50 „	„ 5 tot f 12 per vak.
	Winterswijk,	Rijks- hoogere burgerschool,	1870	3 „	30 „	„ 7 en 14 „ „
	Zalt-Bommel,	Idem,	1867	3 „	30 „	„ 7 „ 14 „ „
Zuidholland,	's Gravenhage,	Gemeentelijke hoogere burgerschool,	1865	5 „	100 „	„ 10 tot f 48 per jaar.
	Idem,	Idem,	1883	3 „	60 „	—
	Rotterdam,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1865	5 „	60 „	—
	Idem,	Gemeentelijke hoogere burgerschool,	1875	3 „	30 „	—
	Leiden,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1864	5 „	60 „	„ 10 tot f 25 per vak.
	Dordrecht,	Idem,	1865	5 „	54 of f 72 „	„ 10 „ 15 „ „
	Delft,	Idem,	1864	5 „	70 „	„ 70.
	Schiedam,	Idem,	1869	5 „	60 „	„ 6 tot f 15 per vak.
	Gouda,	Rijks- hoogere burgerschool,	1865	5 „	30 „	„ 7 en 14 „ „
	Gorinchem,	Gesubs gem. hoogere burgersch.	1871	5 „	50 of f 60 „	„ 9 tot 40 „ „
	Brielle,	Idem,	1879	3 „	30 „	„ 10 één vak, elk volgend f 5.
Noordholland,	Amsterdam,	Gemeentelijke hoogere burgerschool,	1865	5 „	Evenredig schoolg. f 60 tot f 200 p. j.	„ 6 per uur 's weeks.
	Idem,	Idem,	1898	5 „	Id. 60 „ 200 „	„ 6 „ „ „
	Idem,	Idem,	1876	3 „	Id. 30 „ 180 „	—
	Idem,	Idem,	1881	3 „	Id. 30 „ 180 „	—
	Idem,	Idem met handelsschool,	1882	3 „ 3 + 2 „	Id. 100 „ 250 „	„ 20 tot f 50 per vak.
	Idem,	Gemeentelijke hoogere burgerschool,	1892	3 „	Id. 30 „ 180 „	—
	Haarlem,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1864	5 „	f 60 p. jaar	„ 10 tot f 25 per vak.
	Idem,	Gemeentelijke hoogere burgerschool,	1864	3 „	60 „	„ 10 „ 25 „ „
	Zaandam,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1866	5 „	60 „	„ 20 per vak.
	Alkmaar,	Rijks- hoogere burgerschool,	1867	5 „	50 „	„ 7 tot f 14 per vak.
	Hoorn,	Gesubs. gem hoogere burgersch.	1868	5 „	30 of f 40 „	„ 5 „ 20 „ „
	Enkhuizen,	Idem,	1870	3 „	20 tot f 30 „	„ 15 per jaar.
	den Helder,	Rijks- hoogere burgerschool,	1898	5 „	30 „	„ 7 en f 14 per vak.
Zeeland,	Middelburg,	Rijks- hoogere burgerschool,	1865	5 „	40 „	„ 7 „ 14 „ „
	Zierikzee,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1869	5 „	40 „	„ 10 per vak.
	Goes,	Idem,	1865	5 „	Evenredig schoolg. f 25 tot f 70 p. j. buitenleerlingen f 60 per jaar.	„ 7 en f 14 per vak.

Provinciën.	Gemeenten.	Aard der school.	Jaar der oprichting.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld voor volledig onderwijs.	Bedrag van het schoolgeld voor enkele lessen.
Utrecht,	Utrecht,	Rijks- hoogere burgerschool.	1866	5 jaar.	f 60 p. jaar	f 10 en f 20 per vak.
	Idem,	Gemeentel. hoogere burgerschool,	1880	3 „	30 per jaar, buitenleerl. f 60	„ 30 per jaar.
	Amersfoort,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1871	5 „	f 60 p. jaar	„ 6 tot f 15 per vak.
Friesland,	Leeuwarden,	Rijks- hoogere burgerschool,	1867	5 „	50 „	f 7,50 tot f 15 p. vak.
	Harlingen,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1865	3 „	40 „	„ 6 tot f 12 per vak.
	Sneek,	Idem,	1864	5 „	35 en f 50 „	„ 10, f 12 tot f 50 per jaar.
	Heerenveen,	Rijks- hoogere burgerschool,	1870	3 „	30 „	„ 7 en f 14 per vak.
Overijssel,	Zwolle,	Idem,	1867	5 „	50 „	„ 7,50 en f 15 „ „
	Deventer,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1864	5 „	60 en f 70 „	„ 4 tot f 70 per jaar.
	Kampen,	Gemeentel. hoogere burgerschool,	1868	5 „	30 „	„ 10 per vak.
	Almelo,	Gesubs. gem. hoogere burgersch.	1874	4 „	50 „	„ 3 en f 4 per vak.
	Enschedé,	Idem voor Nijverheid en Handel,	1886	6 „	60 en f 150 „	„ 10 tot f 25 „ „
Groningen,	Groningen,	Rijks- hoogere burgerschool,	1864	5 „	50 „	„ 7,50 en f 15 per vak.
	idem,	Gemeentelijk hoogere burgerschool,	1882	3 „	25 „	—
	Veendam,	Gesubs. gem. hoogere burgerschool,	1866	5 „	20 tot f 50 „	„ 20 tot f 50 p. jaar.
	Winschoten,	Idem,	1879	3 „	40 „	„ 10 tot 40 „ „
	Sappemeer,	Rijks- hoogere burgerschool,	1868	3 „	30 „	„ 7 en 14 „ „
	Warffum,	Idem,	1868	3 „	30 „	„ 7 „ 14 „ „
Drenthe,	Assen,	Idem,	1868	5 „	30 „	„ 7 „ 14 „ „
	Meppel,	Idem,	1881	3 „	30 „	„ 7 „ 14 „ „
Limburg,	Maastricht,	Gesubs. gem. hoogere burgerschool,	1864	5 „	30 en f 50 „	„ 5 „ 10 „ „
	Roermond,	Rijks- hoogere burgerschool,	1864	5 „	30 „	„ 5 „ 10 „ „
	Venlo,	Idem,	1866	3 „	30 „	„ 7 „ 14 „ „
	Roldue,	Roomsch-Kath. hoogere burgersch.,	1872	5 „	—	—

Omtrent het schoolgeld valt het volgende op te merken: Waar in de desbetreffende kolom twee getallen voorkomen, geldt in den regel het eerste het bedrag voor de lagere, het tweede dat voor de hoogere klassen.

Te Amsterdam en Goes wordt evenredig schoolgeld geheven, waarvan het maximum en het minimum bedrag zijn opgegeven.

Aan de scholen te Goes en te Utrecht (3-jarige cursus), is het schoolgeld voor leerlingen buiten de gemeente woonachtig op f 60 's jaars gesteld.

Vrijstelling van de betaling van schoolgeld werd in 1898 verleend aan: 3 leerlingen te 's Hertogenbosch, 3 te Bergen op Zoom, 4 te Helmond, 5 te Arnhem, 7 te Zutphen, 3 te Tiel, 9 te Winterswijk, 1 te Zalt-Bommel, 7 te 's Gravenhage (5-jarige cursus), 10 te 's Gravenhage (3-jarige cursus), 6 te Schiedam, 7 te Gouda, 4 te Brielle, 22 te Amsterdam (1ste 5-jarige cursus), 12 te idem (2de 5-jarige cursus), 22 te idem (1ste 3-jarige cursus), 34 te idem (2de 3-jarige cursus), 13 te idem (3de 3-jarige cursus), 19 te idem (4de 3-jarige cursus), 4 te Zaandam, 2 te Hoorn, 5 te Enkhuizen, 3 te Middelburg, 2 te Utrecht (5-jarige cursus), 14 te idem (3-jarige cursus), 20 te Leeuwarden, 1 te Harlingen, 2 te Sneek, 11 te Heerenveen, 2 te Zwolle, 1 te Deventer, 2 te Almelo, 1 te Enschedé, 6 te Groningen (5-jarige cursus), 15 te idem (3-jarige cursus), 2 te Veendam, 9 te Winschoten, 5 te Warffum, 20 te Sappemeer, 5 te Assen, 1 te Meppel, 7 te Maastricht, 9 te Roermond en 6 te Venlo: te zamen aan 346 leerlingen aan 44 scholen. Bovendien was een leerling te Deventer en waren 14 leerlingen te Enschedé voor de helft van de betaling van schoolgeld vrijgesteld.

Waar in de kolom, het schoolgeld voor enkele lessen betreffende, het teeken — voorkomt, beteekent dit, dat leerlingen voor enkele lessen niet worden toegelaten

b. GETAL DER LEERLINGEN.

De volgende tabel geeft een overzicht van het getal mannelijke leerlingen in elke klasse, het totaal dezer leerlingen, het getal leerlingen voor enkele lessen en het totaal van alle leerlingen op 31 December 1898.

SCHOLEN.	Getal mannelijke leerlingen voor volledig onderwijs in de						Getal der leerlingen voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	5de kl.	Totaal.		
's Hertogenbosch	23	22	15	20	9	89	9	98
Tilburg	21	14	9	11	2	57	1	58
Breda	24	27	24	19	8	102	3	105
Bergen op Zoom	34	23	17	—	—	74	4	78
Helmond	20	6	—	—	—	31	—	31
Arnhem	41	45	27	27	18	158	2	160
Nijmegen	37	39	25	18	16	135	—	135
Apeldoorn	13	12	11	9	9	54	15	69
Zutphen	39	36	25	21	17	138	2	140
Tiel	19	21	13	7	5	65	12	77
Winterswijk	14	11	8	—	—	33	1	34
Zalt-Bommel	6	4	2	—	—	12	—	12
's Gravenhage, 5jarige cursus	106	68	91	57	32	354	—	354
Idem 3 „ „	66	42	16	[1]) 22	—	146	—	146
Rotterdam, 5jarige cursus	81	52	33	32	28	226	—	226
Idem 3 „ „	94	69	54	[1]) 17	—	234	—	234
Leiden	47	40	36	35	25	183	4	187
Dordrecht	40	43	35	22	16	156	—	156
Delft	23	21	20	22	14	100	3	103
Schiedam	28	19	24	11	9	91	2	93
Gouda	19	22	22	20	22	105	8	113
Gorinchem	22	11	20	19	7	79	1	80
Brielle	11	5	5	—	—	21	6	27
Amsterdam, 1ste 5jarige cursus	67	38	24	28	32	189	1	190
Idem 2de „ „	49	48	49	32	42	220	—	220
Idem 1ste 3jarige „	107	93	69	—	—	274	—	274
Idem 2de „ „	132	121	74	—	—	327	—	327
Idem 3de „ „ met handelsschool	42	56	43	[2]) 93	[2]) 54	288	3	291
Idem 4de „ „	113	71	37	—	—	221	—	221
Haarlem, 5jarige cursus	20	22	27	30	33	132	5	137
Idem 3jarige „	61	41	30	—	—	132	1	133
Zaandam	20	15	11	12	—	58	—	58
Alkmaar	24	28	20	12	9	93	6	99
Hoorn	26	16	15	9	6	72	3	75
Enkhuizen	3	11	11	—	—	25	5	30
den Helder	34	15	5	—	—	54	3	57
Middelburg	31	27	26	18	8	110	5	115
Zierikzee	19	12	8	3	2	44	1	45
Goes	29	19	10	11	16	85	2	87
Utrecht, 5jarige cursus	51	50	41	45	45	232	1	233
Idem 3jarige „	68	73	54	—	—	195	6	201
Amersfoort	27	17	29	28	12	113	7	120
Leeuwarden	39	40	35	26	21	161	5	166
Harlingen	16	18	10	—	—	44	—	44
Sneek	19	18	16	11	9	73	4	77
Heerenveen	21	13	13	—	—	47	3	50
Zwolle	16	22	20	13	10	81	—	81
Deventer	25	20	17	20	16	98	4	102
Kampen	21	20	22	15	12	90	1	91
Almelo	21	14	12	9	—	56	—	56
Enschedé	25	12	22	21	10	90	6	96
Groningen, 5jarige cursus	32	28	32	29	29	150	7	157
Idem 3jarige „	71	50	31	—	—	152	—	152
Veendam	18	11	12	9	4	54	2	56
Winschoten	28	26	18	—	—	72	—	72
Sappemeer	34	14	12	—	—	60	1	61
Warffum	16	14	8	—	—	38	6	44
Assen	17	14	10	8	6	55	3	58
Meppel	15	20	9	—	—	44	2	46
Maastricht	28	31	32	12	11	114	5	119
Roermond	19	9	6	12	2	48	7	55
Venlo	44	12	10	—	—	66	—	66
Roldue	92	73	46	15	9	235	—	235
Totaal	2368	1909	1513	910	635	7335	178	7513

[1]) Leerlingen der handelsklasse.

[2]) „ „ handelsklassen.

Waar op deze tabel het teeken — voorkomt, beduidt dit, dat de aan het hoofd genoemde klasse niet bestaat krachtens de organisatie der school.

Verder moet worden opgemerkt, dat de leerlingen der handelsklassen, verbonden met de scholen met 3-jarigen cursus te 's Gravenhage en te Rotterdam voorkomen in de kolom der 4de klasse; die van de handelsschool, verbonden met de 3de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam in de kolom der 4de en 5de klasse en dat die van de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé zijn gevoegd bij de leerlingen der 5de klasse.

Het aantal mannelijke leerlingen voor volledig onderwijs bedroeg op 31 December 1898 7335 of 298 meer dan een jaar te voren; dat voor enkele lessen nam af met 20, zoodat alle scholen te zamen op evengenoemd tijdstip 278 leerlingen meer telden dan op 31 December 1897.

De voorbereidende klassen telden:
te Helmond 7, te Goes 13, te Venlo 21 en te Rolduc 30 leerlingen. Deze leerlingen zijn onder die der 1ste klasse opgenomen.

Aan de volgende scholen waren de daarbij vermelde klassen in parallelafdeelingen verdeeld:

Bergen op Zoom	de 1ste	klasse in 2 afdeelingen.
Arnhem	„ 1ste, 2de, 3de en 4de	„ „ 2 „
Nijmegen	„ 1ste, 2de en 3de	„ „ 2 „
Zutphen	„ 1ste, 2de en 3de	„ „ 2 „

's Gravenhage (5-jarige cursus) de 1ste en 3de klasse in 5, de 2de klasse in 4, de 4de klasse in 3 en de 5de klasse in 2 afdeelingen.
Idem (3-jarige cursus), de 1ste en 2de klasse in 3, de 3de klasse in 2 afdeelingen.
Rotterdam (5-jarige cursus) de 1ste en 2de klasse in 3, 3de, 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen.
Idem (3-jarige cursus) de 1ste klasse in 4, de 2de en 3de klasse in 3 afdeelingen.
Leiden alle klassen in 2 afdeelingen.
Dordrecht de 1ste klasse in 3, de 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen.
Schiedam de 1ste klasse in 2 afdeelingen.
Gouda de 2de en 4de klasse in 2 afdeelingen.
Amsterdam (1ste 5-jarige cursus) de eerste klasse in 3, de 2de, 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen.
Idem 2de (5-jarige cursus) alle klassen in 2 afdeelingen.
Idem 1ste (3-jarige cursus) de 1ste en 2de klasse in 4, de 3de klasse in 3 afdeelingen.
Idem 2de (3-jarige cursus) de eerste en 2de klasse in 5, de 3de klasse in 3 afdeelingen.
Idem (3de 3-jarige cursus) alle klassen in 2 afdeelingen.
Idem handelsschool de 1ste klasse in 4, de 2de klasse in 3 afdeelingen.
Idem 4de 3-jarige cursus de 1ste klasse in 4, de tweede in 3 de 3de in 2 afdeelingen.
Haarlem (5-jarige cursus) de 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen.
Idem (3-jarige cursus) de 1ste klasse in 3, de 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen.

Alkmaar	de 1ste en 2de klasse	in 2 afdeelingen.
Helder	„ 1ste „	„ 2 „
Middelburg	„ 1ste en 2de „	„ 2 „
Utrecht (5-jarige cursus)	alle klassen	„ 2 „
Idem (3-jarige	„) „ „	„ 3 „
Amersfoort	de 1ste, 3de en 4de klasse	„ 2 „
Leeuwarden	1ste, 2de, 3de en 4de klasse	„ 2 „
Groningen (5-jarige cursus)	alle klassen	„ 2 „

Idem (3-jarige cursus) de 1ste klasse in 3, de 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen.
Sappemeer de 1ste klasse in 2 afdeelingen.
Rolduc de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen.

Uit het bovenstaande blijkt, dat aan 32 scholen te zamen 98 klassen waren gesplitst in 238 afdeelingen: onder deze waren 30 eerste klassen verdeeld in 81, 26 tweede in 65, 22 derde in 51, 12 vierde in 25 en 8 vijfde in 16 afdeelingen.

Van de scholen aan welke ook leerlingen voor enkele lessen worden toegelaten, hadden die te Helmond, Nijmegen, Zalt-Bommel, 's Gravenhage (5-jarige cursus), Dordrecht, Zaandam, Winschoten en Venlo op 31 December 1898 zulke leerlingen niet.

Het aantal vrouwelijke leerlingen, zoowel voor volledig onderwijs als voor enkele lessen op 31 December 1898 aanwezig op de hoogere burgerscholen voor jongens wordt gevonden in onderstaande tabel.

SCHOLEN.	Getal der vrouwelijke leerlingen voor volledig onderwijs in de						Voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	Totaal.		
's Hertogenbosch	5	3	—	—	—	8	6	14
Tilburg	2	1	—	1	2	6	—	6
Bergen op Zoom	6	6	—	—	—	12	5	17
Helmond	6	4	1	—	—	11	1	12
Arnhem	—	1	1	1	—	3	—	3
Nijmegen	6	2	2	2	1	13	—	13
Apeldoorn	7	5	5	2	1	20	—	20
Zutphen	4	5	3	—	1	13	—	13
Tiel	4	1	4	2	—	11	3	14
Winterswijk	3	2	—	—	—	5	4	9
Zalt-Bommel	—	—	2	—	—	2	—	2
Rotterdam (5jarige cursus)	4	4	4	—	2	14	—	14
Leiden	3	2	3	—	1	9	—	9
Dordrecht	—	—	1	—	—	1	—	1
Schiedam	—	—	—	—	1	1	—	1
Gouda	1	7	1	5	—	14	9	23
Gorinchem	—	1	1	1	2	5	—	5
Brielle	4	1	2	—	—	7	8	15
Amsterdam (1ste 5jarige cursus)	15	10	4	10	4	43	—	43
Id. (2de 5jarige „	10	11	7	5	6	39	—	39
Haarlem (5jarige cursus)	3	3	1	2	1	10	—	10
„ (3jarige „	9	8	3	—	—	20	—	20
Zaandam	5	2	—	3	—	10	—	10
Alkmaar	8	7	3	2	—	20	5	25
Hoorn	1	9	—	—	2	12	1	13
Enkhuizen	8	5	6	—	—	19	6	25
den Helder	5	4	—	—	—	9	—	9
Middelburg	—	3	1	2	—	6	—	6
Zierikzee	2	3	—	—	1	6	10	16

SCHOLEN.	Getal der vrouwelijke leerlingen voor volledig onderwijs in de						Voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	Totaal.		
Goes	1	2	2	—	2	7	—	7
Utrecht (5jarige cursus)	3	2	6	2	2	15	—	15
Id. (3jarige „	1	—	—	—	—	1	—	1
Amersfoort	3	3	1	2	—	9	9	18
Leeuwarden	2	1	—	1	1	5	1	6
Harlingen	3	2	1	—	—	6	—	6
Sneek	5	2	—	—	—	7	7	14
Heerenveen	4	2	3	—	—	9	2	11
Zwolle	2	9	3	2	2	18	2	20
Kampen	1	3	—	1	—	5	1	6
Almelo	13	4	7	7	—	31	2	33
Enschedé	2	—	—	—	—	2	—	2
Groningen (5jarige cursus)	2	2	3	1	—	8	—	8
Veendam	8	3	—	—	1	12	2	14
Winschoten	5	3	3	—	—	11	—	11
Sappemeer	5	7	4	—	—	16	4	20
Warffum	4	2	1	—	—	7	6	13
Assen	—	—	1	—	1	2	—	2
Meppel	1	3	—	—	—	4	—	4
Roermond	4	2	1	1	1	9	2	11
Venlo	1	—	—	—	—	1	—	1
Totaal.	191	162	91	55	35	534	96	630

Op deze tabel komen alle scholen voor waar op 31 December 1898 vrouwelijke leerlingen werden aangetroffen, benevens de 2de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam, de Rijks- hoogere burgerschool te den Helder, de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Utrecht en de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé, alzoo in het geheel 50 scholen.

Aan alle scholen voor jongens te zamen waren op 31 December 1898 aanwezig 534 vrouwelijke leerlingen voor volledig onderwijs en 96 voor enkele lessen. Een jaar te voren waren die getallen 437 en 118; het aantal meisjes voor volledig onderwijs nam dus toe met 97, dat voor enkele lessen nam af met 22, zoodat het geheele aantal vrouwelijke leerlingen op 31 December 1898 75 meer bedroeg dan op denzelfden datum in 1897.

Boven de 20 vrouwelijke leerlingen hadden de scholen te Gouda, Amsterdam (1ste en 2de 5-jarigen cursus), Alkmaar, Enkhuizen en Almelo, achtereenvolgens met 23, 43, 39, 25 en 33 vrouwelijke leerlingen.

De volgende tabel geeft een vergelijkend overzicht van het aantal mannelijke en vrouwelijke leerlingen aan het einde der jaren 1897 en 1898 en wel voor het volledig onderwijs, voor enkele lessen en voor beide te zamen.

SCHOLEN.	Mannelijke en vrouwelijke leerlingen								Totaal.			
	voor volledig onderwijs.				voor enkele lessen.							
	In Dec. 1897.	In Dec. 1898.	Meer in 1898.	Minder in 1898.	In Dec. 1897.	In Dec. 1898.	Meer in 1898.	Minder in 1898.	In Dec. 1897.	In Dec. 1898.	Meer in 1898.	Minder in 1898.
's Hertogenbosch	83	97	14	—	14	15	1	—	97	112	15	—
Tilburg	64	63	—	1	3	1	—	2	67	64	—	3
Breda	106	102	—	4	1	3	2	—	107	105	—	2
Bergen op Zoom	67	86	19	—	12	9	—	3	79	95	16	—
Helmond	36	42	6	—	1	1	—	—	37	43	6	—
Arnhem	157	161	4	—	4	2	—	2	161	163	2	—
Nijmegen	130	148	18	—	—	—	—	—	130	148	18	—
Apeldoorn	73	74	1	—	21	15	—	6	94	89	—	5
Zutphen	132	151	19	—	—	2	2	—	132	153	21	—
Tiel	77	76	—	1	14	15	1	—	91	91	—	—
Winterswijk	28	38	10	—	1	5	4	—	29	43	14	—
Zalt-Bommel	18	14	—	4	—	—	—	—	18	14	—	4
's Gravenhage, 5jarige cursus	325	354	29	—	1	—	—	1	326	354	28	—
Idem, 3jarige cursus	145	146	1	—	—	—	—	—	145	146	1	—
Rotterdam, 5jarige cursus	230	240	10	—	—	—	—	—	230	240	10	—
Idem, 3jarige cursus	223	234	11	—	—	—	—	—	223	234	11	—
Leiden	183	192	9	—	6	4	—	2	189	196	7	—
Dordrecht	154	157	3	—	4	—	—	4	158	157	—	1

SCHOLEN.	Mannelijke en vrouwelijke leerlingen voor volledig onderwijs.				Mannelijke en vrouwelijke leerlingen voor enkele lessen.				Totaal.			
	In Dec. 1897.	In Dec. 1898.	Meer in 1898.	Minder in 1898.	In Dec. 1897.	In Dec. 1898.	Meer in 1898.	Minder in 1898.	In Dec. 1897.	In Dec. 1898.	Meer in 1898.	Minder in 1898.
Delft	100	100	—	—	1	3	2	—	101	103	2	—
Schiedam	81	92	11	—	3	2	—	1	84	94	10	—
Gouda	121	119	—	2	21	17	—	4	142	136	—	6
Gorinchem	80	84	4	—	3	1	—	2	83	85	2	—
Brielle	27	28	1	—	16	14	—	2	43	42	—	1
Amsterdam, 1ste 5jarige cursus	444	232	—	212	3	1	—	2	447	233	—	214
Idem, 2de 5jarige cursus	—	259	259	—	—	—	—	—	—	259	259	—
Idem, 1ste 3jarige cursus	290	274	—	16	—	—	—	—	290	274	—	16
Idem, 2de 3jarige cursus	314	327	13	—	—	—	—	—	314	327	13	—
Idem, 3de 3jarige cursus met handelsschool	256	288	32	—	3	3	—	—	259	291	32	—
Idem, 4de 3jarige cursus	204	221	17	—	—	—	—	—	204	221	17	—
Haarlem, 5jarige cursus	137	142	5	—	10	5	—	5	147	147	—	—
Idem, 3jarige cursus	141	152	11	—	2	1	—	1	143	153	10	—
Zaandam	68	68	—	—	1	—	—	1	69	68	—	1
Alkmaar	109	113	4	—	17	11	—	6	126	124	—	2
Hoorn	92	84	—	8	4	4	—	—	96	88	—	8
Enkhuizen	46	44	—	2	12	11	—	1	58	55	—	3
den Helder	—	63	63	—	—	3	3	—	—	66	66	—
Middelburg	115	116	1	—	5	5	—	—	120	121	1	—
Zierikzee	53	50	—	3	14	11	—	3	67	61	—	6
Goes	94	92	—	2	5	2	—	3	99	94	—	5
Utrecht, 5jarige cursus	273	247	—	26	4	1	—	3	277	248	—	29
Idem, 3jarige cursus	189	196	7	—	3	6	3	—	192	202	10	—
Amersfoort	109	122	13	—	11	16	5	—	120	138	18	—
Leeuwarden	157	166	9	—	12	6	—	6	169	172	3	—
Harlingen	42	50	8	—	2	—	—	2	44	50	6	—
Sneek	76	80	4	—	15	11	—	4	91	91	—	—
Heerenveen	45	56	11	—	6	5	—	1	51	61	10	—
Zwolle	92	99	7	—	1	2	1	—	93	101	8	—
Deventer	100	98	—	2	—	4	4	—	100	102	2	—
Kampen	106	95	—	11	—	2	2	—	106	97	—	9
Almelo	74	87	13	—	3	2	—	1	77	89	12	—
Enschedé	79	92	13	—	6	6	—	—	85	98	13	—
Groningen, 5jarige cursus	148	158	10	—	13	7	—	6	161	165	4	—
Idem, 3jarige cursus	140	152	12	—	—	—	—	—	140	152	12	—
Veendam	66	66	—	—	6	4	—	2	72	70	—	2
Winschoten	72	83	11	—	4	—	—	4	76	83	7	—
Sappemeer	70	76	6	—	4	5	1	—	74	81	7	—
Warffum	50	45	—	5	9	12	3	—	59	57	—	2
Assen	58	57	—	1	—	3	3	—	58	60	2	—
Meppel	49	48	—	1	—	2	2	—	49	50	1	—
Maastricht	117	114	—	3	5	5	—	—	122	119	—	3
Roermond	60	57	—	3	10	9	—	1	70	66	—	4
Venlo	84	67	—	17	—	—	—	—	84	67	—	17
Roldue	223	235	12	—	—	—	—	—	223	235	12	—
Totaal	7482	7869	711	324	316	274	39	81	7798	8143	688	343
			387 meer.				42 minder.				345 meer.	

Er blijkt uit, dat het aantal leerlingen voor het volledig onderwijs vermeerderde met 387, dat voor enkele lessen verminderde met 42, zoodat het geheele aantal op 31 December 1898 345 meer was dan een jaar te voren.

De 21 Rijks- hoogere burgerscholen telden te zamen 1946 leerlingen, waarvan 119 of ongeveer 6 pct. voor enkele lessen; ten vorigen jare waren deze getallen in dezelfde volgorde 1860, 133 en ruim 7 pct.

De overige scholen hadden te zamen 6197 leerlingen, waaronder 155 of 2½ pct. voor enkele lessen; op 31 December 1897 waren deze getallen achtereenvolgens 5938, 183 en ongeveer 3 pct. De cijfers vergelijkende komt men tot de slotsom, dat het aantal leerlingen voor volledig onderwijs stijgt, en dat voor enkele lessen daalt.

De scholen te Brielle en te Warffum waren de eenige waarvan het getal leerlingen voor enkele lessen meer dan 25 pct. bedroeg van dat voor volledig onderwijs.

Van de 274 leerlingen voor enkele lessen, waaronder 178 mannelijke en 96 vrouwelijke, waren ingeschreven voor:

	Mannelijke.	Vrouwelijke.
Wiskunde	60	10
Werktuigkunde	16	—
Natuurkunde	47	6
Scheikunde	47	4

	Mannelijke.	Vrouwelijke.
Plant- en dierkunde	43	20
Delfstof- en aardkunde	7	2
Cosmographie	18	1
Staatswetenschap	38	9
Staathuishoudkunde	19	5
Aardrijkskunde	64	23
Geschiedenis	55	24
Nederlandsch	85	46
Fransch	98	46
Duitsch	93	72
Engelsch	91	55
Handelswetenschappen	12	3
Boekhouden	21	6
Schrijven	6	2
Handteekenen	52	27
Lijnteekenen	31	3
Gymnastiek	21	11
Rekenen	4	2
Spaansch	1	—

Deze leerlingen waren over de verschillende klassen verdeeld, als volgt:

	Mannelijke.	Vrouwelijke.
1ste klasse	14	18
2de „	35	30
3de klasse	59	26
4de „	30	13
5de „	40	9

Bovendien werd het onderwijs in de hieronder vermelde vakken door het daarachter opgegeven getal leerlingen der Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé gevolgd:

Mechanische techniek van het drukken en apprêteeren	11
Kennis van spinvezels	5
Spinnen	9
Theorie van het handweven	6
Decompositie	11
Materiaalboek	5
Compositie	11
Practisch handweven	6
Voorbereiding tot het machinaal weven	5
Theorie van het mechanisch weven	5
Practisch machinaal weven	5
Calculatie	5
Chemische technologie	4
Practisch verven, bleeken en drukken	4

De volgende tabel bevat de verschillende opgaven omtrent het onderwijs in de gymnastiek:

SCHOLEN.	GETAL LEERLINGEN voor gymnastiek.	GETAL LEERLINGEN voor volledig onderwijs.	Al of niet exerceer-oefeningen.	Aantal geheele of halve uren per week onderwijs in de gymnastiek.
's Hertogenbosch	86	89	ja	1ste, 2de en 3de afd. 2 geh. u., 4de en 5de afd. 1 geh. u.
Tilburg	57	57	neen	4 halve uren.
Breda	—	102	neen	gymnastiek onderwijs wordt niet gegeven.
Bergen op Zoom	74	74	neen	2 geheele uren.
Helmond	27	31	ja	Idem.
Arnhem	95	158	ja	Idem.
Nijmegen	109	135	neen	Idem.
Apeldoorn	43	54	neen	1ste en 2de kl. 4 halve, 3de en 4de kl. 1 geheel uur.
Zutphen	85	138	neen	2 geheele uren.
Tiel	65	65	neen	Idem.
Winterswijk	33	33	ja	1 geheel en 6 halve uren.
Zalt-Bommel	11	12	ja	2 geheele uren.
's Gravenhage, 5jarige cursus	257	354	ja	1ste en 2de kl. 2 geheele uren, 3de kl. 1 geheel uur.
Idem, 3jarige „	142	146	neen	2 geheele uren.
Rotterdam, 5jarige cursus	182	226	neen	1ste, 2de en 3de kl. 2 geheele uren, 4de kl 1 geh. uur.
Idem, 3jarige „	217	234	neen	2 geheele uren.
Leiden	108	183	neen	Idem.
Dordrecht	140	156	neen	1ste, 2de en 3de kl. 2 geheele uren, 4de kl. 1 geh. uur.
Delft	69	100	neen	2 geheele uren.
Schiedam	73	91	neen	Idem.
Gouda	64	105	ja	1ste, 2de en 3de afd 2 geh. u., 4de en 5de afd. 1 geh. u.
Gorinchem	76	79	neen	1ste afd. 3, 3de en 4de afd. 2, 5de afd. 1 geheel uur.
Brielle	21	21	neen	2 geheele uren.
Amsterdam, 1ste 5jarige cursus	182	189	neen	Idem.
Idem, 2de „ „	213	220	neen	1ste, 2de, 3de en 4de kl. 2 geh. u., 5de kl. 1 geh. uur.
Idem, 1ste 3jarige „	262	274	neen	2 geheele uren.
Idem, 2de „ „	320	327	neen	Idem.
Idem, 3de „ „ met handelsschool	144	288	neen	Idem.
Idem, 4de 3jarige cursus	215	221	neen	Idem.
Haarlem, 5jarige cursus	117	132	neen	1ste en 2de kl. 2 geh. u, 3de, 4de en 5de kl. 1 geh. u.
Idem, 3jarige „	126	132	neen	1ste en 2de kl. 2 geh. u., 3de kl. 1 geheel uur.
Zaandam	33	58	neen	2 geheele uren.
Alkmaar	46	93	ja	1ste, 2de, 3de en 4de kl. 2 geh., 5 kl. 4 halve uren.
Hoorn	65	72	neen	2 geheele uren.
Enkhuizen	20	25	neen	Idem.
den Helder	53	54	neen	Idem.
Middelburg	64	110	ja	Idem.
Zierikzee	44	44	neen	Idem.
Goes	64	85	neen	Idem.
Utrecht, 5jarige cursus	122	232	neen	Idem.
Idem, 3jarige „	192	195	neen	1ste tot 6de afd. 4 halve, 7de tot 9de afd. 2 geh. uren.

SCHOLEN.	GETAL LEERLINGEN. voor gymnastiek.	GETAL LEERLINGEN. voor volledig onderwijs.	Al of niet exerceer-oefeningen.	Aantal geheele of halve uren per week onderwijs in de gymnastiek.
Amersfoort	113	113	neen	2 geheele uren.
Leeuwarden	131	161	neen	1ste, 2de en 3de kl. 2 geh., 4de kl. 1 geheel uur.
Harlingen	44	44	neen	2 geheele uren.
Sneek	64	73	neen	1 geheel en 3 halve uren.
Heerenveen	46	47	ja	4 halve uren.
Zwolle	46	81	neen	1ste en 2de afd. 2 geh., 3de afd. 1 geheel uur.
Deventer	92	98	neen	1ste afd. 2 geh., 2de afd. $1^1/_2$, 3de tot 5de afd. 1 geh. u.
Kampen	61	90	neen	2 geheele uren.
Almelo	52	56	neen	5 halve uren.
Enschedé	62	90	neen	2 geheele uren.
Groningen, 5jarige cursus	112	150	neen	Idem.
Idem, 3jarige „	133	152	neen	Idem.
Veendam	55	54	neen	4 halve uren.
Winschoten	71	72	neen	3 Idem.
Sappemeer	60	60	neen	3 Idem.
Warffum	42	38	ja	Elke afdeeling 20 minuten per dag.
Assen	54	55	neen	2 geheele uren.
Meppel	45	44	ja	1ste en 2de kl. 2 geh., 3 kl. 1 geh. uur.
Maastricht	80	114	neen	1ste en 2de afd. 2 × $^3/_4$ u., 3de afd. 1 geh. uur.
Roermond	52	48	neen	4 halve uren.
Venlo	66	66	neen	2 geheele uren.
Rolduc	—	235	—	Gymnastiek-onderwijs wordt niet gegeven.
Totaal	5 797	7 335		

Aan dat onderwijs werd deelgenomen door 5797 van de 7335 mannelijke leerlingen voor volledig onderwijs: dat is ruim 79 pct. evenals in 1897.

Aan de navolgende scholen werden de lessen in gymnastiek door meer dan 25 pct. van de leerlingen voor volledig onderwijs niet bijgewoond: Arnhem, Zutphen, 's Gravenhage (5-jarige cursus), Leiden, Delft, Gouda, Amsterdam (3de 3-jarige cursus), Zaandam, Alkmaar, Middelburg, Utrecht (5-jarige cursus), Zwolle, Kampen, Enschedé, Groningen (5-jarige cursus) en Maastricht.

Onderwijs in gymnastiek werd *niet* gegeven te Breda en te Rolduc.

Aan de hieronder volgende hoogere burgerscholen werd aan het onderwijs in gymnastiek deelgenomen door zooveel *meisjes* als achter elke school wordt vermeld:

's Hertogenbosch 9, Bergen op Zoom 13, Nijmegen 10, Winterswijk 7, Gorinchem 4, Brielle 10, Haarlem (5-jarige cursus) 9, Haarlem (3-jarige cursus) 19, Zaandam 9, Hoorn 10, Enkhuizen 11, den Helder 9, Zierikzee 6, Harlingen 6, Zwolle 9, Almelo 14, Winschoten 10, Warffum 11, Roermond 11 en Sappemeer 19.

c. EXAMENS.

De uitslag der verschillende examens, in 1898 aan de hoogere burgerscholen afgenomen, benevens die van de eindexamens wordt gevonden in de volgende tabel.

SCHOLEN.	Zonder examen toegelaten tot de laagste klasse.	Toelatingsexamens. tot de laagste klasse. Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Toelatingsexamens. tot eene hoogere klasse. Geëxamineerd.	Toegelaten tot die klasse.	Toegelaten tot lagere klasse.	Geheel afgewezen.	Overgangsexamens tot den cursus 1898-1899. Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Eindexamens in 1898. Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
's Hertogenbosch	—	28	22	6	—	—	—	—	68	53	15	4	3	1
Tilburg	—	28	19	9	6	—	3	3	45	36	9	7	7	—
Breda	—	27	22	5	12	5	3	4	88	67	21	9	9	—
Bergen op Zoom	—	28	27	1	1	1	—	—	55	42	13	—	—	—
Helmond	—	13	13	—	3	3	—	—	21	18	3	—	—	—
Arnhem	—	62	41	21	9	3	4	2	131	104	27	16	13	3
Nijmegen	1	40	33	7	7	3	4	—	109	85	24	7	7	—
Apeldoorn	—	18	12	6	6	2	2	2	45	40	5	14	12	2
Zutphen	—	37	34	3	15	11	4	—	103	83	20	13	11	2
Tiel	1	18	15	3	1	1	—	—	54	41	13	3	3	—
Winterswijk	1	15	13	2	3	2	—	1	27	22	5	—	—	—

SCHOLEN.	Zonder examen toegelaten tot de laagste klasse.	Toelatingsexamens. tot de laagste klasse. Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	tot eene hoogere klasse. Geëxamineerd.	Toegelaten tot die klasse.	Toegelaten tot lagere klasse.	Geheel afgewezen.	Overgangsexamens tot den cursus 1898-1899. Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Eindexamens in 1898. Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
Zalt-Bommel	—	9	5	4	—	—	—	—	13	12	1	—	—	—
's Gravenhage, 5-jarige cursus	—	149	124	25	60	29	12	19	289	179	110	28	26	2
Idem 3 „ „	—	127	89	38	10	5	—	5	140	99	41	—	—	—
Rotterdam, 5-jarige cursus	—	90	62	28	11	3	3	5	177	123	54	29	18	11
Idem 3- „ „	—	91	78	13	1	—	—	1	151	97	54	—	—	—
Leiden	—	60	40	20	13	3	2	8	150	107	43	18	16	2
Dordrecht	—	43	38	5	5	4	1	—	129	100	29	19	17	2
Delft	2	18	15	3	11	7	—	4	83	60	23	14	13	1
Schiedam	—	36	27	9	8	3	1	4	67	52	15	10	10	—
Gouda	2	31	15	16	13	2	6	5	85	64	21	15	13	2
Gorinchem	—	29	20	9	3	1	2	—	61	45	16	10	10	—
Brielle	—	13	10	3	—	—	—	—	12	10	2	—	—	—
Amsterdam, 1ste 5-jarige cursus.	2	130	109	21	18	11	—	7	295	233	62	68	64	4
Idem 2de 5- „ „	Voor deze school zijn de examens afgenomen aan de 1ste hoogere burgerschool (5-jarigen cursus).													
Idem 1ste 3-jarige cursus.	52	60	27	33	—	—	—	—	200	141	59	—	—	—
Idem 2de 3- „ „	68	57	32	25	4	—	4	—	218	167	51	—	—	—
Idem 3de 3- „ met handelsschool	29	17	9	8	17	11	1	5	203	153	50	—	—	
Idem 4de 3-jarige cursus	53	47	13	34	2	1	—	1	148	94	54	—	—	—
Haarlem, 5-jarige cursus	5	81	66	15	11	4	6	1	85	66	19	32	30	2
Idem 3- „ „									115	83	32	—	—	—
Zaandam	—	23	19	4	—	—	—	—	48	33	15	7	6	1
Alkmaar	2	35	28	7	5	2	—	3	89	72	17	12	12	—
Hoorn	1	27	19	8	3	—	—	3	63	34	29	11	8	3
Enkhuizen	—	3	3	—	—	—	—	—	25	23	2	—	—	—
den Helder	—	50	27	23	29	17	12	—	—	—	—	—	—	—
Middelburg	1	38	26	12	1	1	—	—	90	65	25	13	12	1
Zierikzee	—	17	17	—	—	—	—	—	34	25	9	6	5	1
Goes	—	19	15	4	1	1	—	—	71	50	21	13	13	—
Utrecht, 5-jarige cursus	2	55	42	13	10	5	—	5	201	152	49	48	39	9
Idem 3- „ „	—	81	65	16	4	2	1	1	142	116	26	—	—	—
Amersfoort	1	39	27	12	13	10	—	3	88	67	21	11	10	1
Leeuwarden	1	42	35	7	6	2	2	2	128	108	20	20	17	3
Harlingen	—	19	16	3	—	—	—	—	29	25	4	—	—	—
Sneek	—	24	19	5	2	1	1	—	62	49	13	8	8	—
Heerenveen	—	22	18	4	—	—	—	—	30	25	5	—	—	—
Zwolle	1	19	16	3	4	4	—	—	62	52	10	9	8	1
Deventer	—	21	20	1	6	3	—	3	82	70	12	17	15	2
Kampen	1	21	17	4	1	—	—	1	78	60	18	11	11	—
Almelo	—	22	20	2	—	—	—	—	41	35	6	—	—	—
Enschedé	1	25	25	—	14	9	4	1	75	67	8	—	—	—
Groningen, 5-jarige cursus	2	33	23	10	8	6	—	2	103	77	26	33	24	9
Idem 3- „ „	50	23	13	10	3	1	1	1	104	81	23	—	—	—
Veendam	—	26	16	10	—	—	—	—	48	31	17	8	8	
Winschoten	—	38	26	12	—	—	—	—	46	38	8	—	—	—
Sappemeer	—	39	27	12	—	—	—	—	38	21	17	—	—	—
Warffum	—	19	13	6	—	—	—	—	29	24	5	—	—	—
Assen	1	22	14	8	1	—	—	1	45	30	15	7	7	—
Meppel	—	18	12	6	—	—	—	—	32	23	9	—	—	—
Maastricht	—	33	25	8	3	2	1	—	93	71	22	15	15	—
Roermond	—	25	14	11	—	—	—	—	39	28	11	4	4	—
Venlo	—	22	14	8	—	—	—		59	38	21	—	—	—
Roldue	—	57	57	—	40	27	13	—	184	133	51	9	9	—
Totaal	280	2359	1758	601	404	208	93	103	5625	4199	1426	578	513	65

Omtrent de toelating van leerlingen moet worden opgemerkt, dat aan 23 scholen een of meer leerlingen zonder examen tot de eerste klasse werden toegelaten, en wel tot een gezamenlijk getal van 280 tegen 124 in het vorige jaar; deze leerlingen zijn opgenomen in de 2de kolom van genoemde tabel.

Aan de toelatingsexamens voor de 1ste klasse werd deelgenomen door 2359 candidaten, van welke 1758 werden toegelaten en 601 afgewezen.

Voor toelating tot eene hoogere klasse legden 404 het examen af, waarvan 208 met gunstig gevolg; 93 werden tot eene lagere klasse, dan waarvoor toelating werd gevraagd, geplaatst en 103 werden geheel afgewezen.

Aan 38 scholen werden na afgelegd examen 174 meisjes tot de eerste klasse toegelaten, en wel te 's Hertogenbosch 5, Tilburg 2, Bergen op Zoom 6, Helmond 2, Nijmegen 6, Apeldoorn 7, Zutphen 4, Tiel 4, Winterswijk 8, Rotterdam (3-jarige cursus) 3, Leiden 3, Gouda 1, Brielle 4, Amsterdam (5-jarige cursus) 21, Haarlem (5-jarige cursus) 11, Zaandam 6, Alkmaar 7, Enkhuizen 8, den Helder 5, Zierikzee 2, Goes 1, Utrecht (5-jarige cursus) 3, Utrecht (3-jarige cursus) 1, Amersfoort 3, Leeuwarden 2, Harlingen 3, Sneek 5, Heerenveen 2, Almelo 13, Enschedé 2, Groningen (5-jarige cursus) 2, Veendam 8, Winschoten 5, Sappemeer 5, Warffum 4, Meppel 1, Roermond 3 en Venlo 1. Afgewezen werden 38 meisjes.

Tot eene hoogere klasse werden na afgelegd examen toegelaten 2 meisjes te Winterswijk, 2 te Leiden, 1 te Amsterdam (5-jarige cursus), 2 te Alkmaar, 4 te den Helder, 1 te Middelburg, 1 te Utrecht (5-jarige cursus), 1 te Leeuwarden en 1 te Kampen; te zamen dus 15.

Zonder examen werden tot eene hoogere klasse toegelaten 150 jongens en 7 meisjes.

Aan de overgangsexamens werd in 1898 deelgenomen door 5625 mannelijke en 343 vrouwelijke leerlingen. Van de eersten werden 4199 of bijna 75 pct. bevorderd; van de laatsten 295 of 86 pct. Ten vorigen jare werden van de jongens ruim 75½ pct. en van de meisjes bijna 84½ pct. bevorderd.

Het eindexamen werd in 1898 afgelegd door 578 leerlingen der hoogere burgerscholen met 5-jarigen cursus; van dezen verkregen 513 het verlangde diploma, terwijl de 65 overigen werden afgewezen.

Onder de gediplomeerden waren 8 meisjes, en wel 2 te Tilburg, 1 te Zaandam, 1 te Alkmaar, 1 te Zwolle en 3 te Groningen.

Bovendien is nog door 9 jongelieden, die het onderwijs aan eene hoogere burgerschool niet hadden gevolgd en één leerling der Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé aan het eindexamen deelgenomen. Aan 8 van hen kon het diploma worden uitgereikt, terwijl er 2 werden afgewezen.

De maatschappelijke bestemming der geslaagden is de volgende:

Officier	29
Ingenieur	142
Arts	50
Universiteit	51
Landmeter	12
Industrie	1
Houtvester	9
Belastingen	17
Handel	30
Apotheker	21
Veearts	5
Oost-Indisch ambtenaar	8
Boekhandel	1
Gymnasium	15
Onderwijzer l. o.	10
Administrateur bij de Marine	3
Posterijen en telegraphie	13
Spoorwegambtenaar	2
Militie	1
Zuid-Afrikaansch gezantschap (Brussel)	1
Werktuigkundige	1
Journalist	2
Twentsche Bank	7
Technoloog	3
Electrotechnicus	6
Leeraar M. O.	12
Reservekader	4
Kantoor	4
Chemische fabriek	4
Naar Indië	2
Bouwkundige	2
Fabrikant	5
Registratie	6
Leerling-consul	1
Toonkunstenaar	1
Klerk provinciale griffie	1
Kassier	1
Notaris	1
De bestemming was nog onbepaald van	16
Op school zijn gebleven	13
Overleden is	1

Van de 65 niet geslaagden zijn:

Op school gebleven	29
Naar eene andere hoogere burgerschool gegaan	3

De bestemming der overigen is:

Kantoor	4
Ingenieur	1
Ambachtsschool	1
Onderwijzer lager onderwijs	1
Universiteit	1
Lithograaf	1
School voor nijverheid en handel te Enschedé	1
Fabrikant	1
Militair	1
Naar Indië	1
Posterijen	3
Handel	1
Bouwkundige	2
Landmeter	3
Werktuigkundige	1
Belastingen	1
Onbekend	10

Aan de *Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé* werd het eindexamen afgelegd door 2 leerlingen van de nijverheids- en door 16 van de handelsafdeeling, van de beide eersten werd er geen, van de laatsten werden er 2 afgewezen.

De verslagen van de in 1898 gehouden eindexamens aan de hoogere burgerscholen volgen als bijlage V hierachter.

d. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Tilburg. Bij Koninklijk besluit van 30 December 1897 n°. 29, werd G. J. van Swaay voor het tijdvak 1 Januari 1898 tot 31 Augustus 1898 opnieuw ontheven van zijne werkzaamheden aan deze school. Zijne lessen werden opgedragen aan de docenten Kraanen te Tilburg, Cikot te 's Hertogenbosch, Koldewijn en van Mourik te Utrecht.

Bij Koninklijk besluit van 28 Januari 1898 n°. 23, verkreeg de leeraar van Swaay met ingang van 1 Februari d. a. v. eervol ontslag wegens zijne benoeming tot leeraar aan de Polytechnische School te Delft.

Van 21 Februari tot 31 Mei 1898 was de leeraar in wiskunde, boekhouden en schrijven, K. Bes, wegens ongesteldheid verhinderd zijne lessen te geven. Van de Paaschvacantie tot 31 Mei werden zijne lessen, uitgenomen boekhouden en schrijven, gegeven door J. van der Breggen te 's Gravenhage.

Bij Koninklijk besluit van 11 Maart 1898 n°. 37 werd dr. J. E. Couvée op zijn verzoek met ingang van 18 April eervol ontslagen wegens zijn vertrek naar Breda. Dr. C. L. van den Broek werd van dat tijdstip met zijne lessen in natuurkunde en cosmographie belast, terwijl die in plant- en dierkunde aan dr. Couvée bovengenoemd werden opgedragen.

Voor het onderwijs in wis- en werktuigkunde en lijnteekenen werd bij Koninklijk besluit van 18 Maart 1898 n°. 14 benoemd M. van den Ende, leeraar te Winterswijk.

In de vacature, ontstaan door het vertrek van dr. Couvée, werd tijdelijk voorzien door de benoeming bij Koninklijk besluit van 14 September 1898 n°. 11 van dr. C. L van den Broek te Alkmaar, voor het tijdvak 15 September 1898 tot 31 Augustus 1899.

Breda. In de vacature van leeraar in natuurkunde en cosmographie werd voorzien door de benoeming van dr. J. E. Couvée

te Tilburg, aan wien zoo noodig ook het onderwijs in natuurlijke historie zal worden opgedragen. Hij trad den 18den April 1898 in functie.

Bergen op Zoom. Bij Koninklijk besluit van 21 December 1897 n°. 58, werd, met ingang van 1 Maart 1898, H. Zonderman benoemd tot leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Warffum. Tot zijn opvolger werd bij Koninklijk besluit van 8 Februari 1898 n°. 35 aangewezen J. G. de la Fontaine Verwey, die weder bij Koninklijk besluit van 13 Juli 1898 n°. 21 met ingang van 1 September werd benoemd tot leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool te den Helder. Zijne plaats werd bij Koninklijk besluit van 29 Augustus 1898 n°. 38 vervuld door A. C. van Meeteren.

J. de Jong Azn. en W. Kosten werden opnieuw respectievelijk belast met het geven van onderwijs in Staathuishoudkunde en boekhouden.

Helmond. In de plaats van den bij Koninklijk besluit van 23 Juni 1898 n°. 5 tot districtsschoolopziener benoemden directeur dr. J. L. A. Steyns, werd bij Koninklijk besluit van 11 October 1898 n°. 16 benoemd D. Horn, leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool te Venlo; deze aanvaardde den 16den December d. a. v. zijne betrekking.

Gedurende de vacature van directeur, 1 September tot 16 December 1898 werd het directoraat opgedragen aan P. H. Lexis, leeraar in schoonschrijven, terwijl het onderwijs in natuur- en wiskunde, hetwelk was opgedragen aan den vorigen directeur, van 24 September tot 16 December 1898 werd toevertrouwd aan de leeraren dr. T. T. A. Eick en P. C. van Stappen.

Arnhem. Den leeraar in de Hoogduitsche taal en letterkunde M. van Westrienen, werd in het begin des jaars een verlof van drie maanden verleend tot herstel van gezondheid. Zijne lessen in de 4de en 5de klasse werden opgedragen aan den leeraar G. Velderman.

Daar de ongesteldheid van den leeraar van Westrienen waarschijnlijk een gevolg was van eene overlading met lesuren aan de hoogere burgerschool en het gymnasium, besloot deze ontslag aan te vragen als leeraar aan het gymnasium, hetwelk hem bij gemeenteraadsbesluit dd. 29 October 1898 met ingang van 1 Januari 1899 eervol werd verleend.

Nijmegen. Aan den directeur W. de Hartog, werd een verlof tot herstel van gezondheid verleend voor drie maanden, ingaande 28 April 1898. Bij raadsbesluit van 16 Juli werd tot leeraar in wiskunde benoemd G. L. V. H. de Laive en bij dat van 1 September 1898 tot leeraar in de Engelsche taal A. E. H. Swaen.

Apeldoorn. R. R. F. Verbeek, leeraar in de Hoogduitsche taal en letterkunde, verkreeg met ingang van 20 Maart eervol ontslag wegens vertrek naar Rotterdam. J. J. Menkema, die hem tijdelijk als leeraar zou vervangen, kon wegens ziekte zijne betrekking niet aanvaarden en verkreeg op zijn verzoek in April eervol ontslag, vandaar dat den 27sten Mei als tijdelijk leeraar in de Hoogduitsche taal werd benoemd G. Houwen van Groningen, die den 1sten Juni zijne betrekking aanvaardde.

Van 20 Maart tot 1 Juni werden bijna alle lessen in de Hoogduitsche taal gegeven door H. Scholten, terwijl de leeraren dr. A. C. van Rijn van Alkemade, W. F. H. Wunderlich en E. E. Hartman elk één uur waarnamen.

Daar dr. van Rijn van Alkemade tot leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool te den Helder werd benoemd, verzocht en verkreeg hij met ingang van 1 November eervol ontslag, doch vertrok reeds den 1sten October, dewijl hij op dien datum vervangen werd door dr. D. van Gulik, leeraar aan het gymnasium te Doetinchem, die bij raadsbesluit van 30 Augustus 1898 tot leeraar in natuurkunde, cosmographie en rekenkunde was benoemd.

Zutphen. De tijdelijke leeraar in Staats- en handelswetenschappen W. C. Gelton, werd bij raadsbesluit van 10 Januari met ingang van 19 Februari als zoodanig voor één jaar herbenoemd.

Winterswijk. In de vacatures, ontstaan door het eervol ontslag met ingang van 1 December 1897 verleend aan den directeur R. E. de Haan, werd achtereenvolgens voorzien door de benoeming:

a. bij Koninklijk besluit van 18 December 1897 n°. 6 van O. ten Have, leeraar aan de school, tot directeur en leeraar met ingang van 1 Januari 1898;

b. bij Koninklijk besluit van 11 Januari 1898 n°. 4 van den leeraar M. van den Ende, tevens tot leeraar in natuurkunde.

De waarneming van het onderwijs in boekhouden en in Staathuishoudkunde bleef opgedragen aan van den Ende en ten Have.

c. bij Koninklijk besluit van 10 Februari 1898 n°. 27 van dr. H. M. D van Riemsdijk tot leeraar in scheikunde tot 31 December 1898.

Den 8sten Maart overleed na eene kortstondige ziekte de leeraar in de Hoogduitsche taal en het schoonschrijven, J. W. Scheepers. Het onderwijs in de Hoogduitsche taal werd tijdelijk opgedragen aan J. P. Heyligers van Schiedam terwijl de leeraar J. J. Wissenburgh tijdelijk belast werd met het onderwijs in schoonschrijven, beiden van 1 April tot 15 Juli 1898.

Tegen den aanvang van den cursus 1898/99 was intusschen in de vacature Scheepers voorzien door de opdracht bij Koninklijk besluit van 27 Mei 1898 n°. 11 van het onderwijs in de Hoogduitsche taal en schoonschrijven voor den cursus 1898/99 aan mej. J. C. de Bruyn, onderwijzeres te 's Gravenhage.

De leeraar M. van den Ende werd bij Koninklijk besluit van 18 Maart 1898 n°. 14 met ingang van 16 Juli 1898 benoemd tot leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg en vervangen door J. van der Breggen, civiel-ingenieur, benoemd bij Koninklijk besluit van 7 Juli 1898 n°. 28; bij hetzelfde besluit is goedgevonden, dat het onderwijs in boekhouden gedurende den cursus 1898/99 zal worden gegeven door den leeraar J. Wissenburgh.

Zalt-Bommel. De tijdelijk aangestelde leeraren dr. S. L. van Oss, dr. J. H. Wakker en mr. A. R. van de Laar werden als zoodanig voor den cursus 1898/99 gehandhaafd.

's Gravenhage. *Hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.* Bij raadsbesluit van 19 Juli werd voor het tijdvak 1 September 1898 tot 31 Augustus 1899 H. Boerma benoemd tot leeraar in Nederlandsche taal en letterkunde, geschiedenis en aardrijkskunde; bij dat van 30 Augustus 1898 Ph. J. Stok tot leeraar in wiskunde, en bij dat van 18 October 1898 dr. A. D. van der Harst eveneens tot leeraar in wiskunde; de laatste met ingang van 1 Januari 1899.

Als tijdelijk leeraar voor scheikunde werd bij raadsbesluit van 4 October 1898 benoemd dr. A. L. C. Furnée, apotheker, en wel tot 1 Januari 1899.

De ziekte van den directe r, dr. E. H. Groenman, maakte het noodig een waarnemend directeur aan te stellen; als zoodanig werd aangewezen de leeraar M. Salverda de Grave.

Hoogere burgerschool met 3jarigen cursus. Bij raadsbesluit van 7 Juni 1898 werd dr. H. C. Los als leeraar in wiskunde en natuurwetenschappen aan de school verbonden en is alzoo in de definitieve vervanging van den in 1897 overleden leeraar dr. Haver Droeze voorzien.

C. Timmermans, reeds sedert April 1896 als tijdelijk leeraar in de Fransche taal werkzaam, verkreeg bij raadsbesluit van 17 Mei 1898 eene vaste aanstelling.

Met ingang van 1 September 1898 werden voor den cursus 1898/99 als tijdelijke leeraar aan de school verbonden dr. J. F. van Bemmelen voor plant- en dierkunde, mr. P. M. von Baumhauer voor handelsrecht, dr. W. W. van der Meulen voor de Nederlandsche taal en B. van der Esch voor de Hoogduitsche taal.

Rotterdam. *Hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.* Den leeraar in de wiskunde B. de Greve werd met ingang van 1 September 1898 wegens benoeming tot leeraar aan de beide hoogere burgerscholen met 5jarigen cursus te Amsterdam, eervol ontslag verleend. In zijne plaats werd benoemd F. J. Vaes, werktuigkundig ingenieur, leeraar aan de Hoogere burgerschool te Groningen; deze trad den 1sten September in functie.

Wegens vermeerdering van het aantal parallelklassen werden met ingang van 1 September benoemd: tot leeraar in geschiedenis dr. C. te Lintum, leeraar aan de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé, tot leeraar in wiskunde J. D. Fast, tijdelijk leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen, terwijl G. B. Lalleman werd ontheven van zijne lessen aan de school met 3jarigen cursus en alleen aan die met 5jarigen cursus verbonden bleef.

Hoogere burgerschool met 3jarigen cursus. In de plaats van J. Oosting, leeraar voor de Nederlandsche en Hoogduitsche talen, die den 1sten Januari 1898 overging naar de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus, werden benoemd: voor de Nederlandsche taal R. Buning en voor de Hoogduitsche taal R. R. T. Verbeek; de eerste trad den 1sten Januari, de laatste den 21sten Maart in dienst. Van 1 Januari tot 21 Maart werden de lessen in de Hoogduitsche taal gegeven door de leeraren Kuiper en Buning.

Mr. J. A. van Gilse kreeg den 1sten Januari 1898 op verzoek eervol ontslag; in zijne plaats werd voor het geven van onderwijs in de staathuishoudkunde en handelsrecht tijdelijk van 10 Maart af aangesteld mr. B. Limburg.

G. B. Lalleman, leeraar aan beide scholen werd van zijne lessen aan de school met 3jarigen cursus ontheven (zie boven). De daardoor ontstane vacature voor de Fransche taal werd vervuld door de benoeming op 10 Juli van F. W. Leeman, die den 1sten September in functie trad.

Ten gevolge van de splitsing der 3de klasse in 3 afdeelingen in plaats van 2 werd als leeraar voor wiskunde om op den 1sten September in dienst te treden op 3 Juni 1898 benoemd F. W. J. Mattaar.

Leiden. Dr. J. F. A. Mellink werd benoemd tot directeur der Rijks- hoogere burgerschool te Assen; dientengevolge werd hem bij raadsbesluit van 18 Augustus met ingang van 1 September d. a. v. eervol ontslag verleend. In zijne plaats werd den 15den September tot leeraar in natuurlijke historie benoemd dr. Z. Th. Diehl, tot dusverre directeur der hoogere burgerschool te Goes. Den 21sten November heeft de nieuw benoemde zijne betrekking aanvaard.

Op denzelfden datum (15 September) werd de tijdelijke aanstelling der leeraren H. H. Breuning en E. A. Klobbie wederom voor een jaar verlengd.

Dordrecht. Den 1-ten Januari 1898 trad als tijdelijk leeraar voor de wiskunde op J. A. Barrau, die op het einde des jaars definitief werd benoemd.

Voor vervulling der lessen van den leeraar Beijer, die nog onbezet gebleven waren, werd in Februari tijdelijk benoemd C. Wafelbakker, 1ste-luitenant bij de pontonniers, die tot aan de groote vacantie werkzaam bleef. Inmiddels werd J. E. Verschaffelt, doctorandus in de wis- en natuurkunde benoemd en daarmede aan het verlangen der commissie van toezicht en den directeur voldaan om een tweeden leeraar aan de school te hebben, bekwaam om in tijd van nood de lessen van den laatstgenoemde waar te nemen.

In October overleed de leeraar in de wiskunde A. van Eek. In zijne plaats werd benoemd E. Jensema, doctorandus in wis- en natuurkunde, die evenwel op het einde des jaars zijne betrekking nog niet had aanvaard.

Om den geregelden gang van het onderwijs in de wiskunde, na het overlijden van den leeraar van Eek, zooveel mogelijk te bevorderen, werd een gedeelte van diens lessen overgenomen door den directeur en door de leeraren Verschaffelt en Barrau en een gedeelte opgedragen aan D. van der Werff, hoofd der gemeenteschool n°. 8.

Tot 1 Januari 1900 geschiedde de waarneming van de lessen van den leeraar van Eek door de drie eerstgenoemde heeren onder afstand van het salaris aan de weduwe des overledenen.

Delft. In den loop van het jaar werd de leeraar C. D. L. Artz vervangen door den leeraar B. A. Bongers en de leeraar dr. J. F. A. Mellink door den leeraar dr. J. F. van Bemmelen. Aan dr. W. F. van Vliet jr. werd op zijn verzoek het onderwijs in aardrijkskunde in de laagste 3 klassen opgedragen, terwijl de leeraar J. Brals dit onderwijs in de 4de en 5de klasse gaf.

Dr. A. Bresser bleef ontheven van het onderwijs in natuurlijke historie, welk vak tot aan de groote vacantie werd opgedragen aan dr. J. W. Steenhuis en dr. J. F. A. Mellink, welke laatste na de groote vacantie werd opgevolgd door dr. van Bemmelen.

Bij het begin van den cursus 1898 99 was het personeel der leeraren voltallig.

Schiedam. In de plaats van J. van der Bruyn, leeraar in wiskunde en boekhouden, aan wien op zijn verzoek tegen het einde van den cursus 1897/98 eervol ontslag werd verleend, benoemde de gemeenteraad den 9den Augustus 1898 voor één jaar C. L. Tondu, 2de luitenant der artillerie te Schoonhoven, tot leeraar in de wiskunde en den 20sten September K. Rovers, te Schiedam, tot leeraar in het boekhouden.

J. K. F. Timmerhans van Abcoude, leeraar in rechtlijnig teekenen, verkreeg op verzoek tegen het einde van den cursus 1897/98 eveneens eervol ontslag met pensioen. Den 20sten September benoemde de gemeenteraad in zijne plaats A. A. Beekman, directeur der school.

Aan dr. J. van Leeuwen werd wegens familie-omstandigheden met ingang van 12 September 1898 een maand verlof verleend; de waarneming zijner lessen werd door burgemeester en wethouders opgedragen aan D. C. Tinbergen, doctorandus in de letteren te 's Gravenhage.

Gouda. Wegens splitsing der 2de en 4de klasse en de tijdelijke ontstentenis van den leeraar A. Roozeboom werd het onderwijzend personeel voor den cursus 1898 99 vermeerderd met de volgende vier hulpleeraren: P. Brouwer voor de Hoogduitsche taal, F. W. Leeman voor de Fransche taal, G. K. Nugteren voor wiskunde en dr. J. Heinsius voor geschiedenis en de Nederlandsche taal.

Het onderwijs in cosmographie voor de 4de klasse werd gedeeltelijk opgedragen aan den leeraar W. Ph. Lindner.

Gorinchem. In het personeel der leeraren kwam verandering door het vertrek van den leeraar F. J. Vaes naar Rotterdam. Bij raadsbesluit van 30 September 1898 werd in de vacature voorzien door de benoeming van P. M. van Bemmel, civiel-ingenieur, tot leeraar in wiskunde en rechtlijnig teekenen.

Amsterdam. *1ste hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.* (1) Bij raadsbesluit van 9 Februari 1898 werd bepaald, dat A. L. J. Bouten, dr. G. Doijer van Cleeff, A. D. Hagedoorn, T. H. de Beer, L. P. H. Eykman en H. J. Hora, tot dusverre leeraren aan de 1ste hoogere burgerschool, zouden werkzaam zijn aan de 2de hoogere burgerschool. Verder werd goedgevonden eenige leeraren, die bij het middelbaar onderwijs alhier *in het algemeen* benoemd waren, nu meer bijzonder te belasten met het geven van onderwijs aan de 2de school, terwijl de leeraren H. L. de Haas en J. H. E. Schmidt aan beide scholen met 5jarigen cursus zouden werkzaam zijn.

Als nieuwe leeraren werden bij raadsbesluit van 22 Juni 1898 benoemd:

dr. H. Hemmes	voor scheikunde;		
dr. A. J. d'Ailly jr.	„ geschiedenis;		
dr. F. Leviticus	„ de Hoogd. taal;	die tevens werkzaam zouden zijn aan de 2de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.	
dr. A. A. Sloos	„ „ Nederl. taal;		
B. de Greve	„ wiskunde;		

Als leeraar in handteekenen werd aangewezen A. J. van Dijk.

Tot tijdelijk leeraar in natuurlijke historie werd door burgemeester en wethouders benoemd H. P. Kuiper, candidaat in plant- en dierkunde te Utrecht. Toen deze kort na zijn optreden ernstig ongesteld werd, werd hij tot aan de Kerstvacantie vervangen door K. J. de Jong, eveneens candidaat te Utrecht.

Door burgemeester en wethouders werd de gepensionneerde luitenant-kolonel J. F. Meijer tot ultimo December belast met het geven van onderwijs in de wiskunde.

J. Hempenius werd met ingang van 1 September 1898 benoemd tot leeraar in de wiskunde aan de 1ste hoogere burgerschool met 3jarigen cursus en M. Baints werd met ingang van denzelfden datum eervol ontheven van zijne betrekking van tijdelijk leeraar in het handteekenen aan de hulpschool (Nassaukade).

2de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus. Toen bij raadsbesluit van 5 Mei 1897 was bepaald, dat de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus in de Roelof Hartstraat zou worden ingericht tot eene 2de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus, werd tevens besloten het directoraat dezer school op te dragen aan dr. J. Campert.

Vervolgens werd bij raadsbesluit van 9 Februari 1898 bepaald, dat A. L. J. Bouten, dr. G. Doijer van Cleeff, A. D. Hagedoorn,

---

(1) Tot directeur dezer school werd bij raadsbesluit van 16 Maart 1898 benoemd dr. J. C. Costerus.

T. H. DE BEER, L. P. H. EYKMAN en H. J. HORN, leeraren aan de 1ste hoogere burgerschool met 5jarigen cursus zouden werkzaam zijn aan de 2de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus, gelijk hierboven reeds werd medegedeeld. Verder werd goedgevonden de leeraren M. J. BOELJE, dr. Z. P. BOUMAN, dr. J. F. M. CAUDRI, J. DE VRIES, P. DE VOS jr. en I. MAURITZ, indertijd benoemd bij het middelbaar onderwijs in het algemeen, nu meer bijzonder te belasten met het geven van onderwijs aan de 2de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.

De leeraren H. L. DE HAAS en J. H. E. SCHMID werden zoowel aan deze als aan de 1ste hoogere burgerschool met 5jarigen cursus belast met het geven van onderwijs.

Nog moet hieraan worden toegevoegd, dat het onderwijs in Staatswetenschappen in de beide 5de klassen aan mr. A. SLOTEMAKER, leeraar aan de 1ste hoogere burgerschool met 5jarigen cursus en in de beide 4de klassen aan dr. P. C. M. BOS, leeraar aan de 4de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus en dat in boekhouden geheel aan G. DE BRUYN, leeraar aan de handelsschool is opgedragen, terwijl aan G. STAALMAN het onderwijs in gymnastiek werd toevertrouwd.

1ste hoogere burgerschool met 3jarigen cursus. Den 1sten September 1898 werd de tijdelijk aangestelde leeraar in de wiskunde G. DE BRUYN vervangen door J. HEMPENIUS als vast aangestelde leeraar voor wiskunde en boekhouden.

2de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus. Aan de tijdelijke leeraren dr. J. F. M. CAUDRI en G. STAALMAN waren dit jaar geene lessen opgedragen; de vier lesuren in kennis der natuur van den eerste werden door dr. J. P. JANSE, de twee uren gymnastiek van den laatste door F. C. GROTE gegeven.

3de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus en daarmede verbonden handelsschool. In het personeel der leeraren kwamen de volgende veranderingen voor:

J. C. G. GRASÉ, leeraar in de Engelsche taal, werd op zijn verzoek van het onderwijs aan de handelsschool ontslagen en werkzaam gesteld alleen aan de 1ste hoogere burgerschool met 5jarigen cursus. In zijne plaats werd in Juni benoemd W. VAN DER GAAF.

G. GAMBINA kreeg met 1 September eervol ontslag en in zijne plaats werd dr. A. A. FOKKER, tot dusverre ook leeraar in de Maleische taal aan de handelsschool, aangesteld.

In de plaats van G. STAALMAN, die als gymnastiekleeraar verbonden werd aan de 2de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus, werd R. M. ROEMER aangewezen om met P. C. ADRIAN les in de gymnastiek te geven aan de leerlingen der 3de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus. In November werd ROEMER definitief benoemd aan de 3de en 4de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus.

A. W. GEERLING, tijdelijk leeraar in aardrijkskunde, werd met September als zoodanig vervangen door J. W. HOEFMAN.

De tijdelijke aanstelling van G. DE BRUYN, leeraar in wiskunde, rekenen en boekhouden werd in October in eene definitieve veranderd.

4de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus. G. WALCH WZN., leeraar in de Fransche taal, was gedurende geruimen tijd wegens ongesteldheid verhinderd les te geven; tijdelijk werd hij vervangen door J. C. H. MATILE.

Wegens een te groot aantal lesuren in de Hoogduitsche taal en in de wiskunde werden tot tijdelijke leeraren in die vakken benoemd M. J. GOUDA voor de Hoogduitsche taal en Ch. L. P. STRACKÉ voor de wiskunde.

Zaandam. De leeraar in scheikunde dr. A. C. ANTUSCH, verzocht en verkreeg eervol ontslag wegens zijn vertrek naar Amersfoort. In zijne plaats werd den 28sten Juli door den gemeenteraad benoemd C. VAN EYK, die met het begin van den cursus 1898 99 zijne betrekking aanvaardde.

Hoorn. E. JENSEMA, tijdelijk leeraar in wiskunde, werd bij raadsbesluit van 28 Juni 1898 opnieuw voor een jaar benoemd.

Voor het einde van het jaar ontving deze evenwel eene benoeming naar Dordrecht.

Enkhuizen. Eene ernstige ziekte van den leeraar in wiskunde belette hem van December 1897 tot 28 Maart 1898 zijne werkzaamheden te verrichten. Tot 24 Januari werden de meeste der opengevallen lesuren door het overige onderwijzend personeel vervuld.

Daarna werden door den leeraar H. SCHUITEMA, bevoegd tot het geven van middelbaar onderwijs in wiskunde alle lessen in dat vak waargenomen. Met ingang van 1 September 1898 werd aan laatstgenoemden leeraar wegens zijne benoeming aan de Rijks- hoogere burgerschool te den Helder op zijn verzoek eervol ontslag verleend.

Den 1sten October werd zijne plaats vervuld door de tijdelijke benoeming van M. A. VAN LEEUWEN, candidaat in de wis- en natuurkunde.

den Helder. Het onderwijzend personeel aan de in 1898 geopende Rijks- hoogere burgerschool met 5jarigen cursus bestaat uit de navolgende personen, achter wier namen de vakken zijn vermeld, waarin zij onderwijs geven en de Koninklijke besluiten, waarbij zij zijn benoemd:

R. RIJKENS, directeur en leeraar in stelkunde, bij Koninklijk besluit van 12 Maart 1898 n°. 32;

H. SCHUITEMA, leeraar in rekenen, meetkunde, plant- en dierkunde, bij Koninklijk besluit van 13 Juli 1898 n°. 21;

A. C. VAN RIJN VAN ALKEMADE, leeraar in natuur- en werktuigkunde en cosmographie, bij Koninklijk besluit van 13 Juli 1898 n°. 21, gewijzigd bij dat van 3 November 1898 n°. 26;

I. G. DE LA FONTAINE VERWEY, leeraar in geschiedenis en aardrijkskunde, bij Koninklijk besluit van 13 Juli 1898 n°. 21;

G. C. C. BETHE, leeraar in de Fransche taal, bij Koninklijk besluit van 13 Juli 1898 n°. 21;

H. L. BOUWMAN, leeraar in de Engelsche taal, bij Koninklijk besluit van 13 Juli 1898 n°. 21;

H. G. BAINTS, leeraar in de Hoogduitsche taal, bij Koninklijk besluit van 13 Juli 1898 n°. 21, gewijzigd bij dat van 3 November 1898 n°. 26;

dr. T. D. DETMERS, leeraar in de Nederlandsche taal;

IJ. DE HAAN, leeraar in hand- en lijnteekenen; en

W. N. FRANCKEN, leeraar in gymnastiek en schoonschrijven,

allen bij Koninklijk besluit van 13 Juli 1898 n°. 21.

Goes. In den loop van het jaar 1898 vertrokken G. C. C. BETHE, H. ZONDERVAN, I. G. DE LA FONTAINE VERWEY en dr. Z. TH. DIEHL, de eerste leeraar in de Fransche taal, de tweede in vaderlandsche geschiedenis, de derde in geschiedenis, de laatste in scheikunde en natuurlijke historie, tevens directeur.

De leeraar BETHE werd vervangen door S. A. LEOPOLD, de leeraar DE LA FONTAINE VERWEY, door R. BROERSMA, die tevens belast werd met het onderwijs in geschiedenis en Staatsinrichting, welk vak ook vroeger gedoceerd werd door den leeraar L. VAN BRUGGEN. Het directoraat werd waargenomen door den leeraar M. C. J. DE VISSER, terwijl dr. H. J. VAN DE STADT en P. LEENHOUTS, beiden te Middelburg, tijdelijk werden belast, de eerste met het onderwijs in scheikunde, de laatste met dat in natuurlijke historie.

Utrecht. *Rijks- hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.* Na een kortstondige ziekte overleed den 5den Juli 1898 G. P. VAN ZUTPHEN, leeraar in schoonschrijven. Zijne lessen werden opgedragen aan K. LATER, tijdelijk leeraar in de Nederlandsche taal.

Voort waren nog tijdelijk aan de school werkzaam B. GONGGRIJP, dr. D. J. JANSEN en L. G. J. C. LANDRY, de eerste voor wiskunde, de tweede voor natuurlijke historie en de laatste voor de Fransche taal; bij Koninklijk besluit van 4 Augustus 1898 n°. 24 werd hunne benoeming als zoodanig voor den cursus 1897/98 gecontinueerd.

Hoogere burgerschool met 3jarigen cursus. G. P. VAN ZUTPHEN, leeraar in boekhouden aan deze school, overleed den 5den Juli (zie boven); hetzelfde was het geval op den 11den Juni 1898 met L. G. C. VAN DER BIE, leeraar in de Fransche taal.

Aan den leeraar in de natuurkundige vakken, dr. G. A. J. DE HAART, werd op zijn verzoek, om redenen van gezondheid, met ingang van 1 December 1898 eervol ontslag verleend.

Bij raadsbesluit van 25 Augustus werden tot tijdelijke leeraren

aangesteld L. G. J. C. Landry en P. J. Fortanier, de eerste voor de Fransche taal, de laatste voor de Engelsche taal.

Ter voorziening in de vacature in het boekhouden werden de lessen van wijlen den leeraar van Zutphen door burgemeester en wethouders opgedragen aan den leeraar M. van Overeem jr., die deze van 1 September tot 30 November 1898 kosteloos heeft gegeven. Inmiddels de akte van bevoegdheid voor dit vak verworven hebbende, werd hij bij raadsbesluit van 22 December 1898 met het onderwijs in boekhouden belast gedurende het tijdvak 1 December 1898 tot 31 Augustus 1899.

Bij besluit van 17 November 1898 werd E. D. Collins, doctorandus in natuur- en scheikunde tijdelijk belast met de waarneming der lessen in natuur- en scheikunde, vroeger gegeven door dr. de Haart.

De jaarwedden der leeraren M. van Overeem jr., F. P. Visser, J. de Jong Cz., I. van Gelderen, J. Veersema, M. G. ten Bouwhuis en J. N. Lancel werden met ingang van 1 Januari 1899 verhoogd met f 100.

Amersfoort. Bij den aanvang van 1898 verkreeg de tijdelijke leeraar E. D. Collins op zijn verzoek eervol ontslag en in zijne plaats als tijdelijk leeraar in scheikunde aangewezen dr. A. C. Antusch van Zaandam. Tevens werd op zijn verzoek het onderwijs van den tijdelijken leeraar D. P. Moll beperkt tot de natuurkunde in de 4de en 5de klasse en werden voor het onderwijs in de wiskunde tijdelijk aangewezen A. C. de Vos en J. H. Boeye 1ste-luitenant der infanterie, terwijl de lessen in natuurkunde in de gesplitste 3de klasse gedurende het overblijvende deel van het schooljaar, werden waargenomen door den directeur, wijl daarvoor geen leeraar kon worden gevonden. Deze regeling maakte eene geheele omwerking van den lesrooster noodzakelijk.

Ten gevolge van de splitsing der 1ste, 3de en 4de klasse bij het begin van den cursus 1898/99 moest worden voorzien in de aanvulling van het onderwijzend personeel. Den 16den September 1898 werden bij raadsbesluit voor den cursus 1898/99 tot leeraren benoemd: voor de Hoogduitsche taal J. J. Menkema, voor geschiedenis en de Nederlandsche taal A. D. Raadgeep, voor de Fransche taal mejuffrouw W. L. Veen Valck, en voor wiskunde J. M. Thiel, die achtereenvolgens in functie traden op 22 en 26 September, 1 October en 1 November, zoodat eerst van laatstgenoemden datum af het onderwijs geregeld kon worden gegeven.

Met het toezicht op het onderwijs in de hulplokalen werd aangewezen de leeraar F. Wesseling.

De leeraar dr. A. C. Antusch werd met ingang van den cursus 1898/99 definitief benoemd als leeraar in scheikunde.

Leeuwarden. De leeraar J. H. Brunne, die wegens ziekte sedert het begin van den cursus 1897/98 afwezig was, werd van 1 Januari tot 1 Maart 1898 tijdelijk vervangen door I. G. de la Fontaine Verwey en van 1 Maart tot 15 Juli door dr. T. D. Detmers. Bij den aanvang van den cursus 1898/99 kon de leeraar Brunne zijne ambtsbezigheden hervatten.

Sneek. De gemeenteraad verleende den 1sten Juli eervol ontslag aan den leeraar C. J. Hoolboom, leeraar in de Hoogduitsche taal, wegens zijne benoeming aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen. Ook de leeraar in staatswetenschappen en handelsrecht, mr. dr. H. J. Romeyn, verkreeg den 7den Juni eervol ontslag wegens zijne benoeming tot commies bij de gemeentesecretarie te Amsterdam. In de plaats van den eerste werd voorzien door benoeming van A. van Dissel, die echter bedankte, waarna werd benoemd A. L. Brouwer. mr. Romeyn werd vervangen door mr. P. C. Andreae. Beide nieuw benoemde leeraren traden den 1sten Januari 1899 in functie.

Heerenveen. Aan den directeur werd wegens eene oogziekte verlof verleend van 20 October tot 28 November 1898. Met ingang van 30 November 1898 werd de directeur ontheven van het geven van 13 à 14 uren onderwijs in de wiskunde en daarmede aanvankelijk belast W. J. Wisseline, civiel-ingenieur.

Bij Koninklijk besluit van 29 Juli 1898 n°. 29 werd mr. S J. Cohen, leeraar in staathuishoudkunde herbenoemd voor den cursus 1898/99.

Zwolle. Dr. J. Heinsius, benoemd tot tijdelijk leeraar te Gouda, werd voor het onderwijs in de Nederlandsche taal vervangen door dr. A. J. Botkemans, die den 12den December 1898 zijne betrekking aanvaardde.

Deventer. Na de mislukte pogingen om een leeraar in de natuurlijke historie te vinden in de vacature ontstaan door het vertrek van dr. Burgersdijk is opnieuw eene tijdelijke regeling gemaakt. Bij raadsbesluit van 18 Juli 1898 werd namelijk bepaald de bestaande voorloopige regeling der lessen in de natuurlijke historie te bestendigen, totdat het gelukt zal zijn eene definitieve benoeming te doen.

Volgens deze regeling geeft dr. J. J. le Roy 5 uur plant- en dierkunde en dr. J. E. Enklaar 1 uur aard- en delfstofkunde tegen eene belooning van f 100 's jaars per lesuur 's weeks.

H. G. Baints, leeraar in de Hoogduitsche taal en letterkunde, werd benoemd aan de Rijks- hoogere burgerschool te den Helder. Bij raadsbesluit van 8 Augustus 1898 werd hem op zijn verzoek eervol ontslag verleend en den 19den September d. a. v. benoemde de gemeenteraad in zijne plaats A. van Dissel te den Helder, die, terwijl de leeraar Baints den 15den October vertrok, den 17den October d. a. v. zijne lessen aanving.

Kampen. De leeraar in wiskunde H. Stoel, sedert de oprichting der school in 1868 daaraan verbonden, werd op zijn verzoek met ingang van 1 September 1898 eervol ontslagen, behoudens aanspraak op pensioen.

Het lag in de bedoeling der commissie van toezicht in overeenstemming met het gevoelen van den directeur een doctor in de wiskunde te benoemen, om zoo noodig van den nieuwen titularis gebruik te kunnen maken voor het onderwijs in de 4de en 5de klasse. Men heeft evenwel den eisch om een leeraar met volledige bevoegdheid te vragen om verschillende redenen moeten laten vallen. Bij raadsbesluit van 12 Juli 1898 n°. 3 werd in de vacature voor den tijd van één jaar (1 September 1898 tot 31 Augustus 1899) voorzien door de benoeming van J. van de Griend te Delft.

Almelo. In het personeel der leeraren kwam verandering door het vertrek van den leeraar A. E. H. Swaen naar Nijmegen. In diens plaats werd bij raadsbesluit van 26 Augustus 1898 n°. 7 als leeraar in de Engelsche taal benoemd G. M. van Riemsdijk, die den 1sten October d. a. v. in functie trad.

Enschedé. *Nederlandsche school voor nijverheid en handel.* C. te Lintum, leeraar in aardrijkskunde, werd benoemd tot leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Rotterdam. Den 1sten October werd hij vervangen door J. Tillekes.

Aan den leeraar in handteekenen A. F. G. Bekker werd wegens familie-omstandigheden een jaar verlof verleend om naar Oost-Indië te reizen. In zijne plaats werd tijdelijk benoemd (1 September 1898 tot 31 Juli 1899) H. J. Rodenburg.

Groningen. *Rijks- hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.* Tot tijdelijk leeraar in wis- en natuurkunde werd bij Koninklijk besluit van 17 Maart 1898 n°. 2 benoemd J. D. Fast, die terstond zijne betrekking aanvaardde, doch reeds in Augustus benoemd werd tot leeraar te Rotterdam. In zijne plaats werd bij Koninklijk besluit van 26 November 1898 n°. 29 benoemd A. W. Visser, doctorandus in scheikunde en assistent voor de physiologisch-pathologische chemie aan de Rijks-universiteit aldaar. Hij is den 1sten December in dienst getreden en blijft voorloopig in functie tot het einde van den cursus.

J. R. Tuinhof, leeraar in de Hoogduitsche taal, werd bij Koninklijk besluit van 12 Maart 1898 n°. 30, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend met ingang van 1 April. Het geheele onderwijs in de Hoogduitsche taal werd van 21 Januari, van welken datum de leeraar Tuinhof geen les meer gaf, opgedragen aan den leeraar F. Meijer, wiens lessen in de Fransche taal overgingen op den leeraar C. R. C. Herckenrath. Beide leeraren hebben dit werk voortgezet tot 1 September.

Bij Koninklijk besluit van 15 Juni 1898 n°. 21 werd met ingang van 1 September d. a. v. benoemd C. J. Hoolboom, leeraar in de Hoogduitsche taal aan de hoogere burgerschool en het gymnasium te Sneek.

De leeraar Herckenrath verkreeg op zijn verzoek bij Koninklijk besluit van 21 October 1898 n°. 5 eervol ontslag als leeraar in de Fransche taal. Tevens werd bepaald, dat de leeraar F. Meijer zijne lessen in de Hoogduitsche taal aan den leeraar Hoolboom overdragen en zelf het geheele onderwijs in de Fransche taal voor zijne rekening nemen zou.

Bij Koninklijk besluit van 5 December 1898 n°. 26 werd M. Hovingh, leeraar in de Fransche taal te Winschoten, tot leeraar in die taal benoemd. Deze hoopte den 1sten Februari 1899 zijne lessen te kunnen beginnen.

Hoogere burgerschool met 3jarigen cursus. De tijdelijke leeraar in natuur-, schei- en wiskunde, E. Bouwman, werd bij raadsbesluit van 20 Augustus 1898 definitief benoemd, terwijl H. Zwanenburg, tijdelijk leeraar in aardrijkskunde, voor een jaar werd herbenoemd.

Veendam. Dr. H. Hemmes werd benoemd tot leeraar in scheikunde aan de 2de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Amsterdam, welke betrekking hij den 1sten September aanvaardde.

Tot zijn opvolger werd in November benoemd H. B. Holsboer en wel tijdelijk, wegens gemis van de bevoegdheid voor natuurlijke historie; deze aanvaardde de betrekking op 23 November 1898. In den tusschentijd werden de lessen in die vakken grootendeels waargenomen door dr. R. N. de Haas en W. W. Schipper, leeraren aan de hoogere burgerschool en het gymnasium te Winschoten.

H. Rook, leeraar in de Fransche taal, verkreeg wegens gezondheidsredenen tegen 1 October een verlof van drie maanden. Zijne lessen werden in dien tijd waargenomen door J. A. Meursinge.

Sappemeer. Bij Koninklijk besluit van 7 April 1898 n°. 40 werd D. van Bruggen, tijdelijk leeraar in de Engelsche taal, met ingang van 1 Mei definitief benoemd, terwijl bij besluit van denzelfden datum voor den cursus 1898 99 benoemd werd tot leeraar in aardrijkskunde dr. J. F. Hoekstra te Groningen.

Bij Koninklijk besluit van 5 October 1898 n°. 14, werd voor het tijdvak van den dag zijner infunctietreding tot 31 Augustus 1899 tot leeraar benoemd J. de Korne, die den 12den October in dienst trad en wien het onderwijs in de wiskunde (gedeeltelijk) en dat in boekhouden werd opgedragen.

Den 6den October overleed H. Bol, die gedurende 30 jaren, waarvan de laatste 5 jaren als directeur, aan de school verbonden was. Gedurende de vacature is het directoraat vervuld door den oudsten leeraar, D. Pol, en is het onderwijs in meetkunde en algebra in de 1ste klasse tijdelijk opgedragen aan de leeraren Douwes Dekker en dr. Herwig.

Warffum. In het onderwijzend personeel hadden de volgende veranderingen plaats:

1°. den directeur R. Rijkens werd bij Koninklijk besluit van 12 Maart 1898 n°. 32 eervol ontslag verleend wegens zijne benoeming tot directeur der Rijks- hoogere burgerschool te den Helder;

2°. de leeraar N. Kranenburg Jesse werd met ingang van 1 November 1897 eervol ontslagen wegens zijne benoeming aan de Rijks- hoogere burgerschool te Alkmaar; zijne lessen in geschiedenis en aardrijkskunde werden tijdelijk waargenomen door E. Wiersum te Uithuizen;

3°. bij Koninklijk besluit van 13 Juli 1898 n°. 21 werden IJ. de Haan en H. L. Bouwman, de eerste leeraar in hand- en lijnteekenen, de laatste in de Hoogduitsche en Engelsche taal benoemd tot leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te den Helder.

In de verschillende vacatures werd voorzien door de benoeming van:

1°. dr. J. M. Smit tot directeur bij Koninklijk besluit van 7 Juli 1898 n°. 27, met ingang van 16 Juli 1898;

2°. H. Zondervan, tot leeraar in geschiedenis en aardrijkskunde bij Koninklijk besluit van 21 December 1897 n°. 58, met ingang van 1 Maart 1898;

3°. H. Gouwentak, tot leeraar in stel-, natuur- en scheikunde bij Koninklijk besluit van 26 Augustus 1898 n°. 70, met ingang van 1 September 1898;

4°. J. F. Kramer, tot leeraar in de Hoogduitsche en Engelsche taal bij Koninklijk besluit van 5 September 1898 n°. 78;

5°. H. L. Zick, tot leeraar in hand- en lijnteekenen bij Koninklijk besluit van 14 September 1898 n°. 10.

De leeraar Kramer aanvaardde zijne betrekking den 17den October en de leeraar Zick den 14den November 1898.

Assen. Bij Koninklijk besluit van 28 December 1897 n°. 12, werd door de benoeming van den leeraar dr. A. van Hasselt, tot directeur voorzien in de vacature, ontstaan door het overlijden van H. W. Sanders, op 30 October 1897.

Reeds op den 5den Mei 1898 overleed de nieuwe directeur. Bij Koninklijk besluit van 9 Juli 1898 n°. 22 werd tot zijn opvolger benoemd dr. J. F. A. Mellink, leeraar aan de hoogere burgerschool en het gymnasium te Leiden, wiens benoeming inging op 1 September 1898 Tijdens de vacature werd het directoraat waargenomen door den leeraar H. C Felser, terwijl de lessen in natuurlijke historie werden gegeven door dr. J. Böeseken.

Het onderwijs in Nederlandsch in de hoogste twee klassen, werd definitief opgedragen aan den leeraar A. van der Ent.

Aan dr. J. Böeseken, assistent aan de Rijks-universiteit te Groningen werd bij Koninklijk besluit van 4 Maart 1898 n°. 12, het onderwijs in scheikunde tijdelijk opgedragen tot 31 Augustus 1899.

Mr. G. M. Doornbos, tijdelijk belast met het onderwijs in de Staatswetenschappen, den graad van doctor in de Staatswetenschappen verworven hebbende, werd bij Koninklijk besluit van 13 April 1898 n°. 3*, definitief benoemd. Hetzelfde geschiedde met dr. D. Dijken, tijdelijk leeraar in de wiskunde, bij Koninklijk besluit van 11 Mei 1898 n°. 13. Eindelijk werd in de bestaande vacature voor het boekhouden voor den cursus 1898/99 voorzien door opnieuw te benoemen H. W. A. Poort, te Groningen.

Meppel. De leeraar J. F. Drost, sedert 21 October 1897 wegens ziekte verhinderd onderwijs te geven, hervatte aan het eind van zijn verlof op 1 Mei 1898 zijne lessen. Gedurende zijne afwezigheid werden de lessen in de Nederlandsche taal gegeven door dr. J. Heinsius, te Zwolle en die in de Hoogduitsche taal door den directeur en den leeraar D. B. Kievits.

Maastricht. Nadat aan L. Koymans, leeraar in het boekhouden, bij raadsbesluit van 20 December 1897 op zijn verzoek eervol ontslag was verleend met ingang van 1 Januari 1898, werd het onderwijs in dit vak tijdelijk opgedragen aan W. A. M. Schavers, leeraar in wiskunde.

Venlo. D. Horn, leeraar in natuur- en scheikunde en natuurlijke historie, trad als zoodanig den 14den December 1898 af, wegens zijne benoeming tot directeur der Rijks- hoogere burgerschool te Helmond. In zijne plaats werd benoemd A. J. M. Garjeanne, die evenwel op het einde des jaars zijne betrekking nog niet had aanvaard.

Ten gevolge van de hierboven medegedeelde wijzigingen in het onderwijzend personeel der hoogere burgerscholen, waren op 31 December 1898 de leeraren werkzaam, wier getal en bevoegdheid zijn aangegeven in de volgende tabel.

SCHOLEN.	GETAL EN BEVOEGDHEID DER LEERAREN.									Getal vacatures.	Algemeen totaal.
	Doctor.	Candidaat.	Akte M. O.	Oude akte.	Artt. 82 en 89.	Art. 90.	Art. 83.	Zonder akte.	Totaal.		
's Hertogenbosch	2	—	7	—	1	3	—	—	13	—	13
Tilburg	2	2	7	—	1	—	—	—	12	—	12
Breda	2	—	8	—	1	—	—	—	11	—	11
Bergen op Zoom	—	1	9	—	—	—	—	—	10	—	10
Helmond	2	—	8	—	—	—	—	1	11	—	11

SCHOLEN.	GETAL EN BEVOEGDHEID DER LEERAREN.									Getal vacatures.	Algemeen totaal.
	Doctor.	Candidaat.	Akte M. O.	Oude akte.	Artt. 82 en 89.	Art. 90.	Art. 83.	Zonder akte.	Totaal.		
Arnhem	6	1	9	—	1	—	—	—	17	—	17
Nijmegen	2	1	11	—	1	—	2	—	17	—	17
Apeldoorn	1	—	8	—	1	—	1	—	11	—	11
Zutphen	2	2	8	—	2	—	2	—	16	—	16
Tiel	2	—	7	—	—	—	1	—	10	—	10
Winterswijk	1	—	5	—	1	—	—	—	7	—	7
Zalt-Bommel	3	—	5	—	—	—	2	—	10	—	10
's Gravenhage, 5jarige cursus	12	1	17	1	4	—	—	—	35	—	35
Idem 3jarige „	7	—	10	—	—	—	—	—	17	—	17
Rotterdam, 5jarige cursus	7	—	8	2	3	—	1	—	21	—	21
Idem 3jarige „	2	—	15	—	—	—	—	1	18	—	18
Leiden	6	1	12	—	1	—	—	—	20	—	20
Dordrecht	4	1	11	1	—	—	—	—	17	1	18
Delft	5	—	9	—	2	—	—	—	16	—	16
Schiedam	5	—	6	—	2	—	—	—	13	—	13
Gouda	4	2	12	—	—	—	—	—	18	—	18
Gorinchem	2	—	8	1	1	—	—	—	12	—	12
Brielle	2	—	5	1	—	—	—	—	8	—	8
Amsterdam, 1ste 5jarige cursus	7	1	10	2	2	—	—	—	22	—	22
Idem 2de „ „	7	1	10	1	3	—	—	—	22	—	22
Idem 1ste 3jarige „	3	—	15	—	—	—	—	—	18	—	18
Idem 2de „ „	1	—	17	—	—	—	1	—	19	—	19
Idem 3de „ „ met handelsschool.	3	—	18	—	—	2	—	5	28	—	28
Idem 4de 3jarige „	2	—	13	—	2	—	—	—	17	—	17
Haarlem, 5jarige cursus	8	—	11	—	1	—	—	—	20	—	20
Idem 3jarige „	6	—	14	—	—	—	—	—	20	—	20
Zaandam	—	1	10	—	—	—	1	—	12	—	12
Alkmaar	3	—	8	—	2	—	—	—	13	—	13
Hoorn	3	1	7	—	—	—	—	—	11	—	11
Enkhuizen	2	—	4	—	—	—	—	—	6	—	6
den Helder	3	—	7	—	—	—	—	—	10	—	10
Middelburg	4	—	9	—	—	—	1	—	14	—	14
Zierikzee	—	1	9	—	1	—	—	—	11	—	11
Goes	1	3	8	—	—	—	—	—	12	—	12
Utrecht, 5jarige cursus	7	2	10	—	1	—	—	—	20	—	20
Idem 3jarige „	—	2	14	—	—	—	—	—	16	—	16
Amersfoort	4	—	12	—	3	—	—	—	19	—	19
Leeuwarden	2	1	11	—	—	—	—	—	14	—	14
Harlingen	—	—	5	—	—	—	2	—	7	—	7
Sneek	3	1	7	—	—	—	—	—	11	1	12
Heerenveen	2	—	6	—	1	—	—	—	9	—	9
Zwolle	5	1	8	—	—	—	—	—	14	—	14
Deventer	2	—	9	—	2	—	—	—	13	1	14
Kampen	4	1	11	1	—	—	—	—	17	—	17
Almelo	3	—	7	—	—	—	—	—	10	—	10
Enschedé	3	—	8	1	2	—	—	2	16	—	16
Groningen, 5jarige cursus	7	—	9	—	—	—	1	—	17	—	17
Idem 3jarige „	2	1	8	—	—	—	1	—	12	—	12
Veendam	3	—	9	—	—	—	—	—	12	—	12
Winschoten	3	—	8	—	—	—	—	—	11	—	11
Suppemeer	2	—	8	—	—	—	—	—	10	1	11
Warffum	3	—	7	—	—	—	—	—	10	—	10
Assen	4	—	6	—	1	—	1	—	12	—	12
Meppel	2	—	5	1	—	—	—	—	8	—	8
Maastricht	1	—	10	—	1	—	—	—	12	—	12
Roermond	4	—	8	—	—	—	—	—	12	—	12
Venlo	1	—	6	—	—	1	1	—	9	1	10
Rolduc	2	2	2	1	2	—	—	1	10	—	10
Totaal	203	31	569	13	46	6	18	10	896	5	901
Gaat af voor: 5 leeraren in 3 betrekkingen, 52 leeraren in 2 betrekkingen = 10 + 52	—	—	—	—	—	—	—	—	62	—	62
Blijven	—	—	—	—	—	—	—	—	834	5	839

Het aantal leeraarsbetrekkingen was op genoemd tijdstip, 5 vacatures medegerekend, 901. Het aantal leeraren was evenwel 63 minder dan dat der betrekkingen, dewijl 5 leeraren aan 3 en 53 leeraren aan 2 scholen werkzaam waren, zoodat het aantal personen, door wie de 901 betrekkingen waargenomen werden, op 31 December 1898 833 bedroeg.

De leeraren, in drie betrekkingen werkzaam, waren:

1 leeraar in staatswetenschappen te 's Hertogenbosch en te Venlo en in staathuishoudkunde te Helmond;

1 „ „ handelswetenschappen te Apeldoorn, Zaandam en Hoorn;

1 „ „ staatswetenschappen aan beide scholen te 's Gravenhage en te Leiden;

1 „ „ schoonschrijven te Amsterdam 1ste en 2de 5jarige cursus en 2de 3jarige cursus;

1 „ „ staatswetenschappen te Groningen 5jarige cursus en in staathuishoudkunde te Groningen 3jarige cursus en Warffum;

die in twee betrekkingen werkzaam, waren:

1 leeraar in natuurlijke historie te 's Hertogenbosch en Zalt-Bommel;

1 „ „ geschiedenis en staatsinrichting te Breda en in staathuishoudkunde te Bergen op Zoom;

1 „ „ staatswetenschappen te Tiel en in geschiedenis en aardrijkskunde te Gorinchem;

1 „ „ staatswetenschappen te Utrecht 5jarige cursus en Zalt-Bommel;

1 „ „ geschiedenis te 's Gravenhage 5jarige cursus en Nederlandsch 3jarige cursus;

1 „ „ natuurlijke historie te 's Gravenhage 3jarige cursus en te Delft;

1 „ „ staatswetenschappen te Rotterdam 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ wiskunde te Rotterdam 3jarige cursus en in boekhouden te Leiden;

1 „ „ Fransch te Rotterdam 3jarige cursus en te Gouda;

1 „ „ natuurlijke historie te Delft en te Schiedam;

1 „ „ Nederlandsch en geschiedenis te Amsterdam 1ste en 2de 5jarige cursus;

1 „ „ aardrijkskunde te Amsterdam 1ste 5jarige cursus en Handelsschool;

1 „ „ staatswetenschappen te Amsterdam 1ste en 2de 5jarige cursus;

1 „ „ boekhouden te Amsterdam 1ste 5jarige cursus en in staatswetenschappen en boekhouden aan de Handelsschool;

1 „ „ Fransch te Amsterdam 1ste en 2de 5jarige cursus;

1 „ „ Duitsch te Amsterdam 1ste en 2de 5jarige cursus;

1 „ „ gymnastiek te Amsterdam 1ste 5jarige cursus en Handelsschool;

1 „ „ wiskunde te Amsterdam 1ste en 2de 5jarige cursus;

1 „ „ staatswetenschappen te Amsterdam 2de 5jarige cursus en 4de 3jarige cursus;

1 „ „ boekhouden te Amsterdam 2de 5jarige cursus en in wiskunde en boekhouden aan de Handelsschool;

1 „ „ gymnastiek te Amsterdam Handelsschool en 4de 3jarige cursus;

1 leeraar in wis- en natuurkunde te Haarlem 5jarige cursus en in natuurkunde 3jarige cursus;

3 leeraren „ wiskunde te Haarlem 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 leeraar „ natuurkunde te Haarlem 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ natuurlijke historie te Haarlem 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ geschiedenis te Haarlem 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ aardrijkskunde te Haarlem 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ Engelsch te Haarlem 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ Nederlandsch te Haarlem 5jarige cursus en in Nederlandsch en Engelsch 3jarige cursus;

2 leeraren „ Fransch te Haarlem 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ hand- en lijnteekenen te Haarlem 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ handteekenen te Haarlem 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ gymnastiek te Haarlem 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ scheikunde te Middelburg en te Goes;

1 „ „ boekhouden te Middelburg en te Goes;

1 „ „ Fransch te Utrecht 5jarige cursus en 3jarige cursus;

1 „ „ aardrijkskunde, staats- en handelswetenschappen te Leeuwarden en in staathuishoudkunde te Heerenveen;

1 „ „ staats- en handelswetenschappen te Zwolle en te Deventer;

1 „ „ boekhouden te Groningen 5jarige cursus en in wiskunde 3jarige cursus;

1 „ „ scheikunde te Groningen 5jarige cursus en in natuurkunde 3jarige cursus;

1 „ „ Engelsch te Veendam en te Sappemeer;

1 „ „ handelswetenschappen te Veendam en boekhouden te Assen;

1 „ „ natuurwetenschappen te Heerenveen en te Meppel;

1 „ „ gymnastiek te Winschoten en te Sappemeer;

1 „ „ gymnastiek te Roermond en te Venlo;

1 „ „ staatsinrichting te Amsterdam 1ste 3jarige cursus en in geschiedenis en aardrijkskunde aan de Handelsschool;

1 „ „ natuurkunde te Amsterdam 1ste 3jarige cursus en in wis- en natuurkunde 3de 3jarige cursus;

1 „ „ Nederlandsch te Amsterdam 2de en 3de 3jarige cursus;

1 „ „ Fransch te Amsterdam 2de en 3de 3jarige cursus.

In de volgende tabel zijn de jaarwedden van de directeuren der hoogere burgerscholen opgenomen, het getal der leeraarsjaarwedden en het totale bedrag der jaarwedden van directeuren en leeraren.

SCHOLEN.	Jaarwedde van den directeur † = vrije woning.	Getal der leeraarsjaarwedden. tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 2000.	boven f 2000 tot en met f 2500.	boven f 2500.	Getal jaarwedden van directeuren en leeraren.	Totaal bedrag der jaarwedden.
Rijks- hoogere burgerscholen met 5jarigen cursus.							
's Hertogenbosch	f 2 700,00 †	2	5	5	—	13	f 23 900,00
Tilburg	3 000,00	2	6	3	—	12	22 500,00
Gouda	3 000,00	6	10	1	—	18	19 500,00
Alkmaar	3 000,00	1	7	4	—	13	25 700,00
den Helder	3 000,00	1	7	1	—	10	18 500,00
Middelburg	3 000,00	2	9	1	1	14	26 000,00
Utrecht	3 500,00	6	5	8	—	20	37 000,00
Leeuwarden	3 500,00	1	6	6	—	14	29 500,00
Zwolle	3 000,00	2	7	4	—	14	25 500,00
Groningen	3 500,00	3	10	3	—	17	29 550,00
Assen	3 000,00	3	5	3	—	12	20 300,00
Roermond	3 000,00	2	5	4	—	12	22 900,00
Totaal	12	31	82	43	1	169	f 300 850,00
Rijks- hoogere burgerscholen met 3jarigen cursus.							
Bergen op Zoom	f 2 500,00	3	6	—	—	10	f 14 100,00
Helmond	2 500,00 †	3	7	—	—	11	17 000,00
Winterswijk	2 500,00	—	6	—	—	7	12 700,00
Zalt-Bommel	2 500,00	5	4	—	—	10	12 300,00
Heerenveen	2 500,00	2	6	—	—	9	13 900,00
Sappemeer	2 500,00	3	7	—	—	11	14 325,00
Warffum	2 500,00	2	7	—	—	10	14 000,00
Meppel	2 500,00	1	5	—	—	7	11 000,00
Venlo	2 500,00	2	5	2	—	10	16 300,00
Totaal	9	21	53	2	—	85	f 125 625,00
Totaal Rijks- hoogere burgerscholen	21	52	135	45	1	254	f 426 475,00
Gemeentelijke hoogere burgerscholen.							
Breda	f 2 333,33	1	9	—	—	11	f 15 851,66
Arnhem	3 500,00	4	10	2	—	17	27 550,00
Nijmegen	2 880,00	7	5	4	—	17	24 800,00
Apeldoorn	2 400,00	2	6	2	—	11	17 3[illegible]0,00
Zutphen	1 800,00	5	7	2	1	16	23 800,00
Tiel	3 000,00	4	5	—	—	10	15 750,00
's Gravenhage, 5jarige cursus	4 000,00	8	7	8	11	35	64 895,00
Idem, 3jarige „	3 500,00	4	5	5	2	17	30 870,00
Rotterdam, 5jarige cursus	4 000,00 †	1	7	5	7	21	45 938,00
Idem, 3jarige „	4 600,00	2	6	3	6	18	41 596,33
Leiden	4 500,00	6	3	5	5	20	35 980,00
Dordrecht	4 100,00	4	8	5	—	18	31 100,00
Delft	3 650,00	7	5	2	1	16	23 550,00
Schiedam	3 000,00	4	6	2	—	13	19 540,00
Gorinchem	2 400,00	5	5	1	—	12	15 740,00
Brielle	2 400,00	4	3	—	—	8	10 500,00
Amsterdam, 1ste 5jarige cursus	5 000,00	4	8	3	6	22	45 250,00
Idem, 2de 5jarige „	5 000,00	4	5	3	9	22	48 450,00
Idem, 1ste 3jarige „	4 000,00	2	1	1	13	18	49 050,00
Idem, 2de 3jarige „	4 500,00	2	3	—	13	19	54 375,00
Idem, 3de 3jarige „ met handelsschool	4 500,00	7	6	3	11	28	58 625,00
Idem, 4de 3jarige cursus	4 500,00	4	2	—	10	17	38 550,00
Haarlem, 5jarige cursus	4 000,00	—	1	2	2	25	12 100,00
		—	6	8	—		28 550,00
Idem, 3jarige „		1	—	4	—		9 700,00

SCHOLEN.	Jaarwedde van den directeur † = vrije woning.	Getal der leeraarsjaarwedden. tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 2000.	boven f 2000 tot en met f 2500.	boven f 2500.	Getal jaarwedden van directeuren en leeraren.	Totaal bedrag der jaarwedden.
Zaandam	f 2 500,00	5	6	—	—	12	f 14 700,00
Hoorn	3 000,00	1	8	1	—	11	19 100,00
Enkhuizen	2 000,00	1	4	—	—	6	8 700,00
Zierikzee	2 200,00 †	2	8	—	—	11	17 450,00
Goes	1 900,00 †	3	8	—	—	12	15 200,00
Utrecht, 3jarige cursus	3 500,00	2	8	5	—	16	29 400,00
Amersfoort	3 400,00	7	8	2	1	19	27 720,00
Harlingen	2 400,00	2	3	1	—	7	11 250,00
Sneek	2 400,00	5	6	—	—	12	16 200,00
Deventer	2 500,00	4	8	—	—	13	16 470,00
Kampen	3 500,00 †	2	6	7	1	17	34 206,00
Almelo	2 750,00	2	5	2	—	10	16 350,00
Enschedé	3 000,00 †	5	8	2	—	16	25 000,00
Groningen, 3jarige cursus	3 000,00	5	4	2	—	12	18 200,00
Veendam	2 500,00	3	8	—	—	12	16 300,00
Winschoten	1 500,00	7	2	1	—	11	11 575,00
Maastricht	3 000,00	3	8	—	—	12	17 971,36
Totaal	40	151	237	93	99	620	f 1 105 253,35
Totaal alle scholen	61	203	372	138	100	874	f 1 531 728,35

Hierbij moet worden opgemerkt, dat de beide scholen te Haarlem onder leiding staan van één directeur, zoodat slechts één directeursjaarwedde is opgegeven; hetzelfde is het geval met 14 leeraren, die aan beide scholen werkzaam zijn en wier jaarwedden gelden voor beide betrekkingen samen, zoodat het getal jaarwedden van directeur en leeraren te Haarlem 25 in plaats van 40 bedraagt.

Vergelijkt men op de desbetreffende tabellen het totaal der leeraarsbetrekkingen met dat der leeraarsjaarwedden, dan wordt een verschil waargenomen van 901—874 = 27 minder dan dat der leeraarsbetrekkingen. Dit verschil wordt veroorzaakt, doordat de school te Rolduc met 10 leeraren niet op de tabel der leeraarsjaarwedden voorkomt, te Haarlem 15 jaarwedden minder worden uitgekeerd, dat er betrekkingen worden vervuld, te Meppel 1 leeraar geene jaarwedde als zoodanig geniet en de jaarwedde, verbonden aan de nog onvervulde betrekking van leeraar in natuurlijke historie te Deventer *niet* in het totaal bedrag der jaarwedden is begrepen.

Evenals in vroegere verslagen volgt hier eene opgave van het getal en bedrag der jaarwedden, blijkens de door de inspecteurs van de directeuren der scholen ontvangen mededeelingen door leeraren van hoogere burgerscholen in 1898 genoten als leeraren aan burgerdag- en -avondscholen, teeken-, ambachtsscholen en dergelijke openbare middelbare scholen voor meisjes, gymnasia of progymnasia en inrichtingen tot opleiding van onderwijzers bij het lager onderwijs. Waar bleek, dat eene bezoldiging werd genoten aan eene inrichting, niet tot de zooeven genoemde rubrieken terug te brengen, is daarvan mededeeling gedaan in de laatste kolom. Inkomsten aan bijzondere inrichtingen zijn *niet* opgenomen.

HOOGERE BURGERSCHOLEN.

Jaarwedden der leeraren in andere betrekkingen.

1898.

SCHOLEN.	A. Aan eene burgerdag- of -avondschool (in de plaats zelve). Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	B. Aan teekenscholen, ambachtsscholen en dergelijke. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	C. Aan eene openbare hoogere burgerschool voor meisjes. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.
Rijks- hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.												
's Hertogenbosch	1	1	—	f 900,00	1	—	—	f 450,00	—	—	—	—
Tilburg	3	3	—	2 850,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Gouda	1	2	—	1 500,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Alkmaar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
den Helder	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Utrecht	—	1	—	600,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Middelburg	2	1	—	1 700,00	1	—	—	100,00	—	—	—	—
Leeuwarden	1	1	1	2 400,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Zwolle	2	—	—	550,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Groningen	—	—	1	1 350,00	1	—	—	500,00	—	—	—	—
Assen	—	—	—	—	—	1	—	600,00	—	—	—	—
Roermond	—	—	—	—	—	1	—	600,00	—	—	—	—
Totaal	10	9	2	f 11 850,00	3	2	—	f 2 250,00	—	—	—	—
Rijks- hoogere burgerscholen met 3jarigen cursus.												
Bergen op Zoom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Helmond	—	—	—	—	—	1	—	f 600,00	—	—	—	—
Winterswijk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zalt-Bommel	—	—	—	—	2	—	—	600,00	—	—	—	—
Heerenveen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sappemeer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Warffum	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Meppel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Venlo	1	—	—	f 500,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	1	—	—	f 500,00	2	1	—	f 1 200,00	—	—	—	—
Totaal R. H. B. scholen met 5jarigen cursus	10	9	2	11 850,00	3	2	—	2 250,00	—	—	—	—
Totaal alle Rijks- hoogere burgerscholen	11	9	2	f 12 350,00	5	3	—	f 3 450,00	—	—	—	—
Gemeentelijke hoogere burgerscholen.												
Breda	5	—	—	f 1 733,34	1	1	—	f 1 350,00	—	—	—	—
Arnhem	2	—	—	725,00	—	—	—	—	1	1	—	f 1 050,00
Nijmegen	4	1	3	5 865,00	—	—	—	—	—	—	—	—

D Aan een gymnasium of pro-gymnasium.				E Aan eene inrichting tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs.				Totaal.			*AANMERKINGEN.*
Getal.			Bedrag.	Getal.			Bedrag.	Getal.		Bedrag.	(*) Het tusschen ( ) geplaatste cijfer wijst het aantal personen aan, die de jaarwedden, in de tabel genoemd, genieten.
Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.		Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.					
2	5	—	f 4 450,00	1	—	—	f 300,00	(9) 11	f 6 100,00	1 H. B S. Helmond en Venlo f 500 en f 500. 1 H. B. S. Zalt-Bommel f 400.
—	—	—	—	1	—	—	200,00	(6) 7	3 050,00	
1	6	2	7 400,00	—	—	—	—	(11) 12	8 900,00	1 H. B. S. 3j. c. Rotterdam.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 Rijksopvoedingsgesticht f 800. 1 huis van bewaring f 125.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	2	4 400,00	1	—	—	450,00	(4) 4	5 450,00	1 huishoudschool f 140, 1 landbouwcursus f 187,50, 3 l. o. f 500, f 200, f 300 1 H. B. S. 3j. c. f 1000. 1 H. B. S. Zalt-Bommel f 300.
4	2	—	2 600,00	6	—	—	1 450,00	(10) 16	5 850,00	2 H. B. S. Goes f 350 en f 850. 1 Gem. gymn. ond. f 600. 2 L. O. f 1400 en f 400.
—	—	—	—	1	—	—	300,00	(4) 4	2 700,00	1 H. B. S. Heerenveen f 400.
1	4	—	3 500,00	1	—	—	190,00	(7) 8	4 240,00	1 H. B. S. Deventer f 1600.
—	—	—	—	3	—	—	1 100,00	(5) 5	2 950,00	3 H. B. S. 3j. c. f 100, f 900 en f 2200. 1 H B. S Warffum f 400. 1 L. O. f 500
1	3	—	2 150,00	3	—	—	700,00	(6) 8	3 450,00	1 cursus 1ste reg. inf. f 200. 1 zeevaartschool Groningen f 1000. 1 H. B. S. Veendam f 300. 1 B. avondschool Groningen f 600. 1 L. O. f 200.
—	—	—	—	10	—	—	2 250,00	(8) 11	2 850,00	1 H. B. S. Venlo f 500.
9	20	4	f 24 500,00	27	—	—	f 6 940,00	(70) 86	f 45 540,00	
—	—	—	—	1	—	—	f 150,00	(1) 1	f 150,00	1 H. B. S. Breda f 200. 1 L O. f 750 + vrije woning.
—	—	—	—	1	—	—	250,00	(2) 2	850,00	1 H. B. S. Venlo f 500. 1 H. B. S. 's Hertogenbosch f 500.
—	—	—	—	2	—	—	750,00	(2) 2	750,00	
—	1	—	f 800,00	1	—	—	100,00	(4) 4	1 500,00	1 H. B. S. 's Hertogenbosch f 1500. 1 B. A. S. 's Hertogenbosch f 300. 1 B. H. S. Utrecht f 1000.
—	—	—	—	3	—	—	800,00	(3) 3	800,00	1 H. B. S. Meppel f 1200. 1 cursus handwerkslieden Schoterland f 100.
—	—	1	2 400,00	5	—	—	1 700,00	(5) 6	4 100,00	1 H. B S. Veendam f 1300. 1 H. B. S. Winschoten f 500.
—	—	—	—	5	—	—	1 150,00	(5) 5	1 150,00	1 H. B. S. Groningen f 600. 1 H. B. S. 3j. c id. f 100.
—	—	—	—	3	1	—	1 400,00	(4) 4	1 400,00	1 H. B. S. Heerenveen f 1800.
—	—	—	—	1	1	—	800,00	(3) 3	1 300,00	1 H. B. S. Helmond f 500. 1 H. B. S. Roermond f 700.
—	1	1	f 3 200,00	22	2	—	f 7 100,00	(29) 30	f 12 000,00	
9	20	4	24 500,00	27	—	—	6 940,00	(70) 86	45 540,00	
9	21	5	f 27 700,00	49	2	—	f 14 040,00	(99) 116	f 57 540,00	
2	5	—	f 4 825,00	2	—	—	f 550,00	(11) 16	f 8 458,34	1 H. B. S. Bergen op Zoom f 300.
1	2	—	1 550,00	2	—	—	500,00	(6) 9	3 825,00	1 L. O. f 650.
4	1	—	1 670,00	3	—	—	500,00	(12) 16	8 035,00	

SCHOLEN.	A. Aan eene burgerdag- of -avondschool (in de plaats zelve).				B. Aan teekenscholen, ambachtsscholen en dergelijke.				C. Aan eene openbare hoogere burgerschool voor meisjes.			
	Getal.			Bedrag.	Getal.			Bedrag.	Getal.			Bedrag
	Tot en met f 500.	Boven f500 tot f1000.	Boven f 1000.		Tot en met f 500.	Boven f500 tot f1000.	boven f 1000.		Tot en met f 500.	Boven f500 tot f1000.	boven f 1000.	
Zutphen	1	3	1	f 3700,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Tiel	5	—	—	855,00	—	—	—	—	—	—	—	—
's Gravenhage, 5jarige cursus	—	—	—	—	1	—	—	f 350,00	—	—	—	—
Idem 3 „ „	1	—	—	500,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Rotterdam, 5 „ „	—	—	—	—	—	2	—	1400,00	1	1	—	f 697,00
Rotterdam, 3 „ „	—	—	—	—	—	4	—	2790,00	1	—	—	110,00
Leiden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dordrecht	1	5	—	4950,00	—	—	—	—	2	3	—	2400,00
Delft	2	2	1	2920,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Schiedam	3	1	—	1640,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Gorinchem	2	—	—	460,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Brielle	—	—	—	—	1	—	—	500,00	—	—	—	—
Amsterdam, 1ste 5jarige cursus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem 2de 5 „ „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem 1ste 3 „ „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem 2de 3 „ „	—	—	—	—	—	1	—	600,00	—	—	—	—
Idem 3de 3 „ „ met handelsschool	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem 4de 3 „ „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Haarlem, 5jarige cursus	2	1	1	2450,00	—	—	—	—	1	—	—	300,00
Idem 3 „ „	2	1	1	2550,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Zaandam	5	1	—	1900,00	1	—	—	100,00	—	—	—	—
Hoorn	4	—	—	900,00	1	—	—	200,00	—	—	—	—
Enkhuizen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zierikzee	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Goes	—	—	—	—	—	1	—	600,00	—	—	—	—
Utrecht, 3jarige cursus	3	2	1	3340,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Amersfoort	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Harlingen	5	—	—	1650,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Sneek	—	—	—	—	1	—	—	120,00	—	—	—	—

D. Aan een gymnasium of pro-gymnasium.				E. Aan eene inrichting tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs.				Totaal.		*AANMERKINGEN.*
Getal.			Bedrag.	Getal.			Bedrag.	Getal.	Bedrag.	(1) Het tusschen ( ) geplaatste cijfer wijst het aantal personen aan, die de jaarwedden in de tabel genoemd, genieten.
Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.		Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.				
2	4	2	f 6530,00	4	—	—	f 1000,00	(13) 17	f 11230,00	1 Ned. sch. v. N. en H. te Enschedé. 1 Gem. Gymnast. sch. f 800. 3 L. O. f 100, 300 en 400.
1	3	—	2900,00	3	—	—	500,00	(8) 12	4255,00	1 Tuinbouwschool f 240. 1 H. B. S. Gorinchem.
—	—	—	—	—	—	—	—	(1) 1	350,00	2 H. B. S. 3j. c. f 250 en f 920.
—	—	1	2000,00	1	—	—	200,00	(3) 3	2700,00	1 H. B. S. 3j. c. en Leiden f 100 en f 1200. 1 H. B. S. 5j. c. en Leiden f 1350 en f 1200. 1 H. B. S. 5j. c. en Delft f 500 en f 400. 1 H. B. S. 5j. c. f 2200.
1	—	2	2640,00	—	1	—	825,00	(6) 8	5562,00	1 H. B. S. 3j. c. f 220. 1 L. O. f 584.
—	—	—	—	1	1	1	2100,00	(7) 8	5000,00	1 H. B. S. 5j. c f 1100. 1 H. B. S. Leiden f 500. 1 H. B. S. Gouda f 500. 1 L. O. f 346,67.
3	1	2	4200,00	—	—	—	—	(6) 6	4200,00	1 H. B. S. 5j. c. en 3j. c. 's Gravenhage. 1 H. B. S. 3j. c. Rotterdam. 1 Milit. cursus f 400. 5 L. O. f 975, f 300, f 1360, f 900 en f 960.
1	3	1	4600,00	—	—	—	—	(14) 16	11950,00	
—	1	3	5550,00	—	—	—	—	(9) 9	8470,00	1 H. B. S. 5j. c. en 3j. c. 's Gravenhage. 1 H. B. S. Schiedam f 3100.
1	2	2	4170,00	—	—	—	—	(7) 9	5810,00	1 Zeevaartschool Rotterdam f 810. 1 L. O. f 600.
6	—	—	4900,00	3	—	—	750,00	(8) 11	6110,00	1 H. B. S. Tiel f 600. 1 Gymn school f 325. 1 L. O. f 700.
—	—	—	—	1	—	—	200,00	(1) 2	700,00	1 gem. gymn. onderwijs f 250. 1 L. O. f 550.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5 2de H. B. S. 5j. c. 1 2de H. B. S. 5j. c. en 2de H. B. S. 3j. c. 3 Handelsschool. 1 L. O. f 300.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5 1ste H. B. S. 5j. c. 1 1ste H. B. S 5j. c en 2de H. B. S. 3j. c. 1 Handelsschool.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 Handelsschool. 1 3de H. B. S. 3j. c.
—	—	—	—	—	—	—	—	(1) 1	600,00	1 avondschool voor volwassenen f 800. 2 3de H. B. S. 3j. c. 1 1ste en 2de H. B. S. 5j. c.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3 1ste H. B. S. 5j. c. 1 2de H. B. S. 5j. c. 2 1ste H. B. S. 3j. c. 1 2de H. B. S. 3j. c. 1 4de H. B. S. 3j. c.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 Handelsschool. 1 Zeevaartschool. 3 L. O. f 200, f 900 en f 1000.
1	—	—	450,00	—	—	—	—	(6) 6	3200,00	15 H. B. S. 3j. c.
1	—	1	1950,00	—	—	—	—	(6) 6	4500,00	15 H. B. S. 5j. c.
/	—	—	—	3	—	—	550,00	(7) 10	2550,00	1 L. O. f 775.
/	—	—	—	—	—	—	—	(4) 5	1100,00	1 L. O f 400.
/	—	—	—	3	—	—	850,00	(3) 3	850,00	
/	—	—	—	6	—	—	1750,00	(6) 6	1750,00	1 L. O. f 200.
/	—	—	—	1	—	—	200,00	(2) 2	800,00	1 winter landbouwsch. f 200. 1 H. B. S. Middelburg f 300.
—	—	1	2000,00	—	—	—	—	(7) 7	5340,00	1 H. B. S. Bergen op Zoom f 1000. 2 L. O. f 405 en f 500.
/	6	—	5500,00	4	—	—	920,00	(8) 10	6420,00	
/	—	—	—	—	—	—	450,00	(6) 7	2100,00	1 Gem. gymnast. ond. f 940. 1 L. O. f 200.
—	6	—	5000,00	—	—	—	—	(7) 7	5120,00	1 L. O. f 600.

SCHOLEN.	A. Aan eene burgerdag- of -avondschool (in de plaats zelve).				B. Aan teekenscholen, ambachtsscholen en dergelijke.				C. Aan eene openbare hoogere burgerschool voor meisjes.			
	Getal.			Bedrag.	Getal.			Bedrag.	Getal.			Bedrag.
	Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.		Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.		Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	
Deventer	4	1	1	f 2 850,00	—	—	—	—	4	2	—	f 3 530,00
Kampen	3	—	—	600,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Almelo	—	—	—	—	1	—	—	f 200,00	—	—	—	—
Enschedé	8	2	—	3 800,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Groningen, 3jarige cursus	1	1	1	2 550,00	—	—	—	—	—	—	—	—
Veendam	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Winschoten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Maastricht	5	—	—	1 400,00	2	—	—	350,00	—	—	—	—
Totaal gemeentelijke hoogere burgerscholen	68	21	10	f 47 338,34	9	9	—	f 8 560,00	10	7	—	f 8 087,00
Totaal Rijks- hoogere burgerscholen	11	9	2	12 350,00	5	3	—	3 450,00	—	—	—	—
Totaal alle hoogere burgerscholen	79	30	12	f 59 688,34	14	12	—	f 12 010,00	10	7	—	f 8 087,00

D. Aan een gymnasium of pro-gymnasium.				E. Aan eene inrichting tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs.				Totaal.		*AANMERKINGEN.*
Getal.			Bedrag.	Getal.			Bedrag.	Getal.	Bedrag.	(1) Het tusschen ( ) geplaatste cijfer wijst het aantal personen aan, die de jaarwedden, in de tabel genoemd, genieten.
Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.		Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000	boven f 1000.				
1	6	—	f 4 900,00	1	—	—	f 300,00	(13) 20	f 11 580,00	1 H. B. S. Zwolle f 1500. 1 gem. gymn. onderwijs f 200.
—	—	—	—	3	—	—	925,00	(4) 6	1 525,00	2 hoofdcursus f 700 en f 600.
—	—	—	—	5	—	—	2 200,00	(6) 7	2 400,00	1 Instr. Bat. f 450. 2 L. O. f 600 en f 250.
—	—	—	—	5	1	—	1 100,00	(13) 15	4 900,00	5 Intendance-cursus f 100, f 250, f 300, f 300 en f 150. 1 H. B. S. Zutphen f 900. 2 L. O. f 400 en f 150.
—	—	—	1 700,00	—	—	—	—	(4) 4	4 250,00	2 R. H. B. S. f 500 en f 1600. 1 R. H. B. S. en H. B. S. Warffum f 600 en f 400. 1 L. O. f 900.
—	—	1	—	6	—	—	1 550,00	(6) 6	1 550,00	3 school van Nijverh. en Landb. f 210, f 27,50 en f 165. 1 R. H. B. S. Sappemeer f 1050. 1 zeevaartschool Groningen f 1000. 1 B. A. S. Groningen f 100.
—	4	2	5 625,00	—	—	—	—	(6) 6	5 625,00	
4	2	—	2 553,64	2	—	—	600,00	(10) 15	4 903,64	1 L. O. f 300.
29	46	18	f 75 213,64	61	3	1	f 18 520,00	(237) 292	f 157 718,98	
9	21	5	27 700,00	49	2	—	14 040,00	(99) 116	57 540,00	
38	67	23	f 102 913,64	110	5	1	f 32 560,00	(336) 408	f 215 258,98	

e. LEERPLAN EN TOESTAND VAN HET ONDERWIJS.

De leerplannen der Rijks- hoogere burgerscholen met 5jarigen cursus werden meer of minder gewijzigd en de verdeeling der leerstof van de verschillende vakken aan voormelde scholen op nagenoeg gelijke leest geschoeid.

Leiden. De toepassing der leerwijze van Gouin bij het onderrin de Hoogduitsche taal is in de 1ste en 2de klasse met goed gevolg voortgezet.

In den nieuwen cursus is het gelukt niet alleen gelijk het vorige jaar in de 1ste klasse de beide uren, maar ook in de 2de klasse, althans één der twee uren voor gymnastiek niet meer *tusschen*, maar *in* de gewone schooltijden te laten vallen. Zeker mede ten gevolge van dezen maatregel is de deelneming in de laatste jaren aanmerkelijk toegenomen: 108 leerlingen (24 meer dan in het vorige, 39 meer dan in het daaraan voorafgaande jaar) bezoeken gedurende den loopenden cursus de lessen in gymnastiek; 75 leerlingen (20 minder dan het vorige jaar) namen er geen deel aan, meest leerlingen der hoogere klassen, die zich met grooten ijver aan sport wijden.

Amsterdam. Bij wijze van proef werden bij het begin van den cursus 1898/99 leerlingen der openbare lagere scholen 3de en 4de klasse en van sommige daarmede gelijkgestelde bijzondere scholen zonder examen op advies van het hoofd der school toegelaten tot de 1ste klasse van de 1ste, 2de en 4de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus onder voorwaarde, dat zij van deze scholen kunnen worden verwijderd, wanneer mocht blijken, dat zij het middelbaar onderwijs niet kunnen volgen.

Tot de eerste hoogere burgerschool met 3jarigen cursus werden zonder examen toegelaten 54, tot de 2de 68 en tot de 4de 53 leerlingen.

Haarlem. De beide hoogere burgerscholen, die met 5jarigen en 3jarigen cursus, staan onder het bestuur van één directeur, dr. H. Brongersma, en zijn in hetzelfde gebouw gevestigd.

Het dagelijksch toezicht der hoogere burgerschool met 3jarigen cursus is opgedragen aan een der leeraren.

De leerlingen van één van de afdeelingen der 3de klasse van de school met 3jarigen cursus ontvangen eindonderwijs; die van de andere afdeeling dezer klasse worden, als zij voldoende vorderingen hebben gemaakt, tot de 4de klasse van de school met 5jarigen cursus bevorderd.

Het toelatingsexamen wordt afgenomen door eene commissie, die bestaat uit leeraren van beide scholen.

Zaandam. Van de 25 bij het toelatingsexamen geslaagde candidaten zijn wegens plaatsgebrek niet toegelaten 2 jongens en 1 meisje.

Door den gemeenteraad is bepaald, dat het aantal leerlingen in de 1ste klasse niet meer dan 25 mag bedragen; dat na het toelatingsexamen de open plaatsen zullen worden toegewezen aan de geslaagden volgens de door hen behaalde punten, en in de eerste plaats aan kinderen van ingezetenen, in de tweede plaats aan kinderen van ingezetenen der Zaanstreek en ten laatste aan kinderen van verderaf wonenden.

Hoorn. De vlijt liet bij vele leerlingen te wenschen over. Een der oorzaken hiervan wordt door den directeur genoemd in onderstaande zinsneden, waarin hij tevens een geneesmiddel tegen de kwaal aangeeft:

„Een betrekkelijk groot aantal leerlingen komt op de school, wetende dat zij niet tot de 5de klasse zullen blijven, en dit vermindert bij hen natuurlijk de ambitie om elk jaar tot eene hoogere klasse te worden bevorderd. Dit euvel zou kunnen worden weggenomen, als aan de leerlingen van de school van Wolbers na hun twaalfde jaar gelegenheid werd gegeven zich verder aan die school te bekwamen in wiskunde, moderne talen, boekhouden en in het algemeen in die vakken, die voor het practische leven van nut zijn."

De commissie van toezicht erkent in haar verslag, dat werkelijk ten gevolge van de organisatie van het onderwijs, de laagste drie klassen van de hoogere burgerschool gedeeltelijk worden bevolkt door jongens, in wier belang het ware, dat zij na hun twaalfde jaar eene goed ingerichte school voor meer uitgebreid lager onderwijs konden blijven bezoeken.

Utrecht. *Hoogere burgerschool met 3jarigen cursus.* Den 3den Juni 1898 besloot de gemeenteraad met het begin van den cursus 1898/99 aan deze school eene handelsklasse toe te voegen. In verband hiermede werd in de raadsvergadering van 13 October 1898 eene voordracht van burgemeester en wethouders betreffende de herziening der „Verordening tot regeling van het middelbaar onderwijs voor jongens" behandeld. Ten gevolge van de aanneming eener motie van orde, ingediend door mr. G. H. van Bolhuis, waarbij bedoelde voordracht aan burgemeester en wethouders werd teruggezonden met uitnoodiging de eischen van toelating tot de handelsklasse nader in overweging te nemen, ten einde die eischen te vereenvoudigen, in dier voege, dat tot de toelating niet noodig zij het vooraf genoten hebben van middelbaar onderwijs, werd de behandeling der voordracht van burgemeester en wethouders niet ten einde gebracht.

Amersfoort. Bij wijze van proef werden de lessen, met het oog op den jeugdigen leeftijd van de leerlingen der 1ste klasse, voor wie een schooltijd van 6 uur per dag te lang wordt geacht, zoodanig geregeld, dat die leerlingen steeds des middags om drie in plaats van om vier uren vrij waren, terwijl de lessen voor de 2de en 3de klasse, om den anderen dag om drie uur eindigden. Bovendien werd het onderwijs in genoemde klassen zóó verdeeld, dat de meeste inspanning eischende vakken des voormiddags werden behandeld en de practische of meer aanschouwelijke des namiddags. Aanvankelijk heeft deze regeling verrassende resultaten gegeven.

Enschedé. *Nederlandsche school voor nijverheid en handel.* Van Maandag 18 tot en met Vrijdag 22 April maakten de leerlingen der klassen C^{II} en C^{III} met eenige oud-leerlingen onder geleide van de leeraren Ekker, Huchshorn, Maassen en Ettel eene studiereis naar verschillende fabrieken in Gent, Renaix en Tourcoing-Roubaix.

f. TOESTAND DER LOKALEN EN HULPMIDDELEN BIJ HET ONDERWIJS.

Breda. Naar aanleiding van een door den in December 1897 opgetreden directeur ingediend rapport werd door burgemeester en wethouders een afzonderlijk subsidie aangevraagd en door den gemeenteraad toegestaan, ten einde verschillende verbeteringen in het schoolgebouw en de schoolmeubelen te kunnen aanbrengen, namelijk:

a. verbouwing en inrichting van twee lokalen tot leszaal en laboratorium voor het onderwijs in de natuurkunde;

b. het inrichten van twee privaten en twee urinoirs;

c. verandering van de teekentafels op de leszaal voor rechtlijnig teekenen;

d. aanvulling der kasten voor de bibliotheek;

e. verbetering van de directeurskamer;

f. nieuwe banken in het lokaal der 2de klasse.

Bovendien zijn in de Kerstvacantie de laatste oude en verouderde banken (die der 1ste klasse) door nieuwe vervangen en hebben alzoo de genoemde verbeteringen de verschillende bezwaren opgeheven waarover vele jaren werd geklaagd.

Dringend verbetering eischt thans nog de gelegenheid tot berging van de verzameling voor natuurlijke historie, welke verzameling thans verspreid is over allerlei lokalen en dus niet in het onmiddellijk bereik is van den leeraar in dat vak.

De hulpmiddelen bij het onderwijs in natuurkunde werden bij de inrichting der lokalen voor dit vak zorgvuldig geordend en aangevuld; daarvoor had de gemeenteraad eene afzonderlijke toelage beschikbaar gesteld. Ook de hulpmiddelen bij het onderwijs in aardrijkskunde en handteekenen werden aanmerkelijk verbeterd, terwijl de bibliotheek zoowel voor de leeraren als voor de leerlingen werd aangevuld.

Arnhem. Wegens de noodzakelijke splitsing der 4de klasse in 2 afdeelingen moest naar een lokaal worden omgezien. Men heeft dit gevonden, door de docentenkamer tijdelijk tot klaselokaal in te richten, terwijl de leeraren het vertrek, oorspronkelijk voor de commissie van toezicht bestemd, in gebruik namen. Deze toestand is evenwel op den duur niet houdbaar, zoodat eene vergrooting van het schoolgebouw kwalijk kan uitblijven. Plannen tot uitbreiding zijn dan ook reeds in bewerking.

Winterswijk. Ofschoon het schoolgebouw in goeden toestand verkeert, is eene verbetering van het aantal en van de inrichting der privaten en urinoirs zeer wenschelijk. Daar een dezer inrichtingen voor de leeraren gereserveerd is, blijft er slechts één over ten behoeve der leerlingen (34 jongens en 9 meisjes) en bovendien voor het gezin van den concierge.

's Gravenhage. *Hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.* De talrijke bevolking dezer school, benevens het feit, dat een 56tal harer leerlingen geplaatst is in het gebouw der hoogere burgerschool met 3jarigen cursus en zoodoende onttrokken is aan het dagelijksch toezicht en voor een deel ook aan de beoordeeling van de directie der school met 5jarigen cursus, wijst op de noodzakelijkheid tot inrichting van eene tweede hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.

Hoogere burgerschool met 3jarigen cursus. De omstandigheid, dat het gebouw dezer school meer en meer een toevluchtsoord wordt voor de leerlingen der school met 5jarigen cursus, die aldaar geen plaats kunnen vinden, heeft ten gevolge, dat er reeds gebrek aan ruimte is, zoodat uitbreiding van de localiteit noodzakelijk is.

Rotterdam. *Hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.* Wegens gebrek aan ruimte door uitbreiding van het aantal klassen werd de lijnteekenzaal in tweeën verdeeld en daarheen de leerzaal en het kabinet voor natuurlijke historie overgeplaatst.

Leiden. De verzameling leermiddelen voor natuur- en scheikunde, natuurlijke historie, aardrijkskunde en handteekenen werd door aankoop van verschillende toestellen en voorwerpen uitgebreid.

Van de bibliotheek is door vele leerlingen een goed gebruik gemaakt. In 1898 werden 1044 boeken uitgeleend.

Dordrecht. De ruimte, die het schoolgebouw aanbiedt, is niet in overeenstemming met het groote aantal leerlingen, zoodat verbetering van dezen toestand gewenscht is.

Delft. Het schoolgebouw bleef in denzelfden minder voldoenden toestand.

De banken voor de grootste leerlingen zijn te klein.

Aan het verzoek van den leeraar in handteekenen om opruiming der hooge rugleuningen, ten einde de klasse beter te kunnen overzien, werd niet voldaan.

In de meeste lokalen kan geen kunstlicht worden ontstoken, waardoor het onderwijs op donkere namiddagen tusschen drie en vier uur schade ondervindt.

Amsterdam. *2de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.* Deze school is gevestigd aan de Roeloef Hartstraat in het gebouw in 1894 gesticht voor de hoogere burgerschool te Nieuwer-Amstel.

Op het terrein aan de oostzijde van het bestaande gebouw is een nieuwe vleugel gebouwd, die door eene gang langs de gymnastiekzaal loopende, met den ouden vleugel is verbonden. In den nieuwen vleugel zijn de lokalen voor de beide 4de en 5de klassen en voor rechtlijnig teekenen gelijkvloers aangebracht en op de eerste verdieping bevinden zich de leerzalen voor natuur- en voor scheikunde, het chemisch laboratorium, een physisch kabinet en het laboratorium voor natuurkunde.

De leerzalen voor de 1ste, 2de en 3de klasse, voor het handteekenen en voor natuurlijke historie zijn in den „ouden vleugel" geplaatst.

De som door burgemeester en wethouders toegestaan voor den eersten aankoop van instrumenten en andere noodzakelijke leer- en hulpmiddelen bij het onderwijs is bij het begin van den cursus aanstonds besteed, terwijl het daarvoor aangekochte grootendeels reeds in gebruik is genomen.

Voor eene schoolbibliotheek waren nog geen gelden beschikbaar gesteld; de commissie van toezicht vertrouwt echter, dat dit spoedig het geval zal zijn.

Handelsschool. De gemeenteraad heeft besloten eene nieuwe handelsschool te doen bouwen op het voormalige Leidsche kerkhof.

Alkmaar. In den loop van het schooljaar 1897/98 werd de nieuwe woning voor den concierge gebouwd, in gebruik genomen en kon van een der daardoor vrij komende lokalen als leerzaal worden gebruik gemaakt. Bij den aanvang van het schooljaar 1898/99 was de verbouwing gereed en was een voldoend getal leerzalen beschikbaar om de zeven klassen op te nemen.

Hoorn. Eene groote verbetering is aangebracht in het teekenlokaal, waar, ter voldoening aan een vroeger uitgesproken wensch, de banken amphitheatersgewijze zijn geplaatst, wat het teekenonderwijs zeer ten goede komt.

den Helder. Aanvankelijk werd de in 1898 gestichte Rijkshoogere burgerschool gehuisvest in de bovenlokalen van school n°. 8 aan den Parallelweg, doch op 12 November werd zij verplaatst naar het schoolgebouw in de Kolensteeg, terwijl voor het onderwijs in de gymnastiek gebruik gemaakt wordt van de bouwzaal aan de Kerkgracht.

Met den bouw van het gebouw, waarin de Rijks- hoogere burgerschool voor goed zal worden gevestigd, was op het einde van 1898 nog geen begin gemaakt.

Amersfoort. Daar het gebouw der hoogere burgerschool bij het begin van den cursus 1898/99 niet alle leerlingen kon bevatten, werden voor de beide afdeelingen der eerste klasse en voor de tweede klasse hulplokalen in de Koestraat in gebruik genomen, welke zooveel mogelijk naar de billijkste eischen waren ingericht. Daar in deze lokalen de leermiddelen voor het onderwijs in natuurlijke historie, handteekenen en gymnastiek ontbraken, werd de lesrooster zóó ingericht, dat des namiddags alle lessen in het hoofdgebouw werden gegeven.

Leeuwarden. Het schoolgebouw onderging in het afgeloopen jaar belangrijke verbeteringen, waaronder in de eerste plaats de inrichting van een nieuw leslokaal, noodig geworden door de splitsing van de eenige tot dusver nog niet gesplitste klasse.

Zwolle. In de groote vacantie werd de zaal voor handteekenen geheel volgens de eischen des tijds ingericht.

Deventer. In de inrichting van het schoolgebouw kwam geen verbetering. Tal van grootere en kleinere gebreken beginnen met aandrang voorziening te eischen.

Almelo. Met het oog op het stijgend aantal leerlingen wordt uitbreiding van het schoolgebouw noodig geacht.

Groningen. *Rijks- hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.* Ten einde een gewoon klasselokaal te winnen, werd eerst de zaal voor lijnteekenen in gebruik genomen en in den zomer van 1898 door een dwarsmuur in tweeën verdeeld, waardoor twee zeer bruikbare lokalen verkregen werden. Het lijnteekenen werd van dien tijd af in de zaal voor het handteekenen onderwezen, waarvan de verlichting eene groote verbetering heeft ondergaan.

Hoogere burgerschool met 3jarigen cursus. De rookafvoer laat in sommige lokalen nu en dan zooveel te wenschen over, dat het bijna onmogelijk is, daarin les te geven. Wat er ook gedaan is om hierin verbetering te brengen, een afdoend middel is nog niet gevonden.

g. INRICHTINGEN, ONGEVEER GELIJKSTAANDE MET HOOGERE BURGERSCHOLEN

Voorburg. De school van dr. P. H. Bruyning Ingenhoes telde op het einde van 1898 36 leerlingen.

Het onderwijzend personeel bestond behalve den directeur uit 8 leeraren.

Amsterdam. De bijzondere handelsschool onder directie van H. C. P. Dirks had op het einde des jaars 1898 22 leerlingen. Behalve door den directeur werd er door 6 leeraren les gegeven, die tevens onderwijs gaven in de avondcursussen, welke door 35 leerlingen werden bezocht. Deze cursussen zijn ingericht voor jongelieden, die aan kantoren werkzaam zijn en hunne kennis willen vermeerderen in vreemde talen, handelscorrespondentie, handelsrekenen, boekhouden en stenographie.

§ 5. MIDDELBAAR ONDERWIJS VOOR MEISJES.

a GETAL EN AARD DER SCHOLEN.

In de volgende tabel worden de provinciën en gemeenten vermeld, waar deze scholen gevestigd zijn, *haar aard*, *het jaar der oprichting*, *den duur van den cursus* en het bedrag van het schoolgeld voor volledig onderwijs en voor enkele lessen.

Provinciën.	Gemeenten.	Aard der school.	Jaar der oprichting.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld per jaar	
					voor volledig onderwijs.	voor enkele lessen.
Gelderland . . .	Arnhem.	Niet gesubs. gemeenteschool.	1871	5 jaren.	f 60	f 6 tot f 60
Zuidholland . .	's Gravenhage.	Id.	1879	5 „	100	f 100
	Rotterdam.	Id.	1871	5 „	60	—
	Leiden.	Id.	1881	5 „	60	f 10 tot f 25 p. v.
	Dordrecht.	Id.	1871	5 „	60	f 10 en f 15 p. v.
Noordholland . .	Amsterdam.	Id.	1872	5 „	Evenredig schoolgeld. minimum f 60 max. f 250.	
	Idem.	Niet gesubs. bijzondere school.	1881	5 „	f 400	f 400
	Haarlem.	Niet gesubs. gemeenteschool.	1867	5 „	60	—
	Utrecht.	Idem.	1875	5 „	f 50 en f 100 (1)	f 50 en f 100 (1)
	Leeuwarden.	Idem.	1875	5 „	f 50	f 12 p. v.
	Deventer.	Idem.	1872	4 „	60	f 4 p. u. 's w.
	Groningen.	Idem.	1872	5 „	50	f 7,50 en f 15 p. v.

(1) Voor leerlingen buiten de gemeente woonachtig f 100 en f 140.

Het getal dezer scholen, evenals haar aard, bleef onveranderd.

De duur van den cursus is, nu die aan de gemeenteschool te Amsterdam van 3 op 5 jaren is gebracht, overal 5 jaren, behalve te Deventer, waar hij over 4 jaren loopt. Aan laatstgenoemde school komt het onderwijs overeen met dat, gegeven in de hoogste vier klassen eener school met vijfjarigen cursus.

In het bedrag of de heffing van schoolgeld kwam geen verandering.

Alleen te Amsterdam (gemeenteschool) werd evenredig schoolgeld geheven evenals aan de overige middelbare scholen in die gemeente.

Te Utrecht bleef het schoolgeld verhoogd voor leerlingen buiten de gemeente woonachtig en wel van f 50 tot f 100 en van f 100 tot f 140

Vermindering van schoolgeld, wanneer meer dan één kind uit hetzelfde gezin de school bezocht, werd in 1898 toegestaan te Arnhem, 's Gravenhage, Rotterdam, Leiden, Amsterdam (bijzondere school), Utrecht, Leeuwarden, Deventer en Groningen.

Vrijstelling van de betaling van schoolgeld werd verleend aan 5 leerlingen der openbare en 1 leerling der bijzondere school te Amsterdam, 3 leerlingen te Utrecht, 5 te Leeuwarden en 1 leerling te Groningen.

b. GETAL LEERLINGEN.

In de volgende tabel wordt het aantal leerlingen vermeld dat in elke klasse der verschillende scholen op 31 December 1898 werd aangetroffen, het getal leerlingen, dat slechts enkele lessen bijwoonde en het totaal van alle leerlingen.

SCHOLEN.	Getal leerlingen voor volledig onderwijs.						Getal leerlingen voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	Totaal.		
Arnhem	22	22	16	8	7	75	9	84
's Gravenhage	46	40	31	24	14	155	15	170
Rotterdam	56	52	41	35	17	201	—	201
Leiden	30	27	19	17	15	108	6	114
Dordrecht	28	29	23	8	11	99	11	110
Amsterdam (openbare)	62	—	74	46	22	204	3	207
Idem (bijzondere)	11	18	16	11	11	67	—	67
Haarlem	36	36	27	22	13	134	—	134
Utrecht	36	45	36	19	13	149	—	149
Leeuwarden	34	26	16	15	10	101	3	104
Deventer	—	22	19	22	7	70	6	76
Groningen	56	40	28	10	18	152	18	170
Totaal	417	357	346	237	158	1515	71	1586

Uit vorenstaande tabel blijkt, dat het aantal leerlingen voor volledig onderwijs 1515 bedroeg of 135 *meer* dan een jaar te voren, dat voor enkele lessen bedroeg 71 of 15 *meer* dan een jaar te voren, het totaal der leerlingen klom dus met 150.

Aan 9 scholen nam de bevolking toe tot een gezamenlijk bedrag van 148, waarvan de openbare school te Amsterdam het grootste gedeelte bijbracht, ten gevolge van de uitbreiding van den driejarigen cursus tot een vijfjarigen; alleen de laagste klasse had 62 leerlingen, en, daar deze school nog slechts 4 klassen heeft (de 2de klasse wordt eerst het volgende jaar gevormd) blijft er nog eene belangrijke stijging van het aantal leerlingen te verwachten.

Aan drie scholen verminderde het getal leerlingen eenigszins en wel te Amsterdam (bijzondere school), Utrecht en Leeuwarden.

Het een en ander blijkt uit de volgende tabel.

SCHOLEN.	Leerlingen voor volledig onderwijs.				Leerlingen voor enkele lessen.				Geheel getal leerlingen.			
	December.		In 1898.		December.		In 1898.		December.		In 1898.	
	1897.	1898.	Meer.	Minder.	1897.	1898.	Meer.	Minder.	1897.	1898.	Meer.	Minder.
Arnhem	77	75	—	2	2	9	7	—	79	84	5	—
's Gravenhage	140	155	15	—	10	15	5	—	150	170	20	—
Rotterdam	182	201	19	—	—	—	—	—	182	201	19	—
Leiden	97	108	11	—	9	6	—	3	106	114	8	—
Dordrecht	97	99	2	—	9	11	2	—	106	110	4	—
Amsterdam (openbare)	121	204	83	—	2	3	1	—	123	207	84	—
Idem (bijzondere)	71	67	—	4	—	—	—	—	71	67	—	4
Haarlem	128	134	6	—	—	—	—	—	128	134	6	—
Utrecht	153	149	—	4	—	—	—	—	153	149	—	4
Leeuwarden	104	101	—	3	5	3	—	2	109	104	—	5
Deventer	68	70	2	—	4	6	2	—	72	76	4	—
Groningen	142	152	10	—	15	18	3	—	157	170	13	—
Totaal	1380	1515	148	13	56	71	20	5	1436	1586	163	13
			135 meer.				15 meer.				150 meer.	

Aan acht scholen, dezelfde van het vorige jaar, volgde een gezamenlijk aantal van 71 leerlingen enkele lessen. Hieronder volgt eene opgave van de vakken, waarin dit geschiedde en het aantal leerlingen, dat er aan deelnam: wiskunde 24, natuurkunde 15, scheikunde 11, plant- en dierkunde 24, cosmographie 2, staatsinrichting 6, aardrijkskunde 35, geschiedenis 38, Nederlandsch 50, Fransch 57, Duitsch 54, Engelsch 52, handteekenen 27, lijnteekenen 10, gymnastiek 14, handwerken 27, schoonheidsleer 5, gezondheidsleer 1.

Wegens talrijke bevolking waren aan de hieronder volgende scholen de daarbij opgegeven klassen gesplitst:

's Gravenhage, alle klassen in 2 afdeelingen;

Rotterdam, 1ste en 2de klasse in 3, 3de klasse in 2 afdeelingen;

Leiden, 1ste en 2de klasse in 2 afdeelingen;

Amsterdam (openb. school), 1ste klasse in 2, 3de klasse in 3, 4de klasse in 2 afdeelingen;

Haarlem, 1ste en 2de klasse in 2 afdeelingen;

Utrecht, 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen;

Leeuwarden, 1ste en 2de klasse in 2 afdeelingen;

Groningen, 1ste klasse in 3, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen.

Onderwijs in gymnastiek werd niet gegeven aan de openbare school te Amsterdam en aan die te Haarlem.

Niettegenstaande het aantal leerlingen der scholen met 150 vermeerderde, was het aantal leerlingen, die de lessen in gymnastiek volgden, op 31 December 1898 12 minder dan een jaar te voren, zooals onderstaande tabel in bijzonderheden aantoont.

SCHOLEN.	Getal leerlingen voor:		Aantal geheele en halve uren 's weeks onderwijs in gymnastiek.
	Gymnastiek.	Volledig onderwijs.	
Arnhem	73	75	2 × ¾ uur.
's Gravenhage	103	155	2 geheele uren.
Rotterdam	96	201	2 " "
Leiden	78	108	1ste afd. 2 geheele uren, 2de, 3de en 4de afd. 1 uur.
Dordrecht	75	99	1ste en 2de afd. 2 geh. uren, 3de afd. 1 uur.
Amsterdam (openbare)	—	204	Onderwijs in gymnastiek wordt niet gegeven.
Idem (bijzondere)	67	67	6 halve uren.
Haarlem	—	134	Onderwijs in gymnastiek wordt niet gegeven.
Utrecht	126	149	4 halve uren.
Leeuwarden	95	101	2 × ¾ uur of ¾ + 1 uur.
Deventer	32	70	1 uur.
Groningen	152	152	1ste, 2de en 3de kl. 2 geh. uren, 4de en 5de kl 1 uur.
Totaal	897	1515	

EXAMENS

In onderstaande tabel vindt men eene opgave van het aantal candidaten, dat zonder het afleggen van examen tot de laagste klasse is toegelaten, dat aan de toelatingsexamens, hetzij voor eene hoogere klasse heeft deelgenomen geslaagd of afgewezen is, benevens van den uitslag der overgangsexamens tot den cursus 1898/99.

SCHOLEN.	Zonder examen toegelaten tot de laagste klasse.	TOELATINGSEXAMENS TOT DEN CURSUS 1898/99.							OVERGANGSEXAMENS TOT DEN CURSUS 1898/99.		
		Tot de laagste klasse.			Tot eene hoogere klasse.						
		Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten tot die klasse.	Toegelaten tot lagere klasse.	Geheel afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen
Arnhem	—	24	18	6	5	2	2	1	63	53	10
's Gravenhage	—	54	38	16	18	—	9	9	125	109	16
Rotterdam	—	56	50	6	3	3	—	—	159	144	15
Leiden	—	31	28	3	2	2	—	—	85	78	7
Dordrecht	—	27	26	1	1	—	—	1	79	66	13
Amsterdam (openbare)	56	79	66	13	11	10	—	1	83	71	12
Idem (bijzondere)	9	1	1	—	4	4	—	—	62	57	5
Haarlem	—	36	35	1	5	—	5	—	95	93	2
Utrecht	—	42	38	4	4	3	—	1	121	108	13
Leeuwarden	20	10	9	1	2	2	—	—	81	59	22
Deventer	13	3	3	—	—	—	—	—	61	50	11
Groningen	34	21	11	10	5	3	—	2	120	96	24
Totaal	132	384	323	61	60	29	16	15	1134	984	150

Aan 5 scholen werden te zamen 132 leerlingen zonder het afleggen van examen toegelaten.

Voor toelating tot de laagste klasse werden 384 candidaten geëxamineerd, 323 toegelaten en 61 afgewezen, zoodat in het geheel werden toegelaten 132 + 323 = 455 meisjes.

Tot eene hoogere klasse wenschten 60 meisjes toegelaten te worden; daarvan werden 29 in de verlangde klasse geplaatst, 16 in eene lagere en 15 geheel afgewezen.

De uitslag der overgangs-examens was, dat van de 1134 meisjes, die er aan deel namen 984 of bijna 87 °/. werden bevorderd.

Een getuigschrift, als bewijs, dat het eindexamen met gunstigen uitslag was afgelegd, werd uitgereikt aan:

6 meisjes te Arnhem
15 " " 's Gravenhage, waarvan 8 een volledig;
14 " " Rotterdam;
8 " " Leiden;
11 " " Dordrecht;
27 " " Amsterdam (openb. sch.), waarvan 14 een volledig;
8 " " Amsterdam (bijz. sch.)
19 " " Haarlem, waarvan 16 een volledig;
15 " " Utrecht;
14 " " Leeuwarden;
11 " " Groningen.

Te Deventer werd zonder het afleggen van examen het eind-diploma uitgereikt aan 5 meisjes.

Het totaal der uitgereikte getuigschriften is derhalve 153, waaronder 23 onvolledige voorkomen.

d. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

'sGravenhage. Mejuffrouw H. C. Kramers, leerares in Nederlandsche taal- en letterkunde kreeg den 1 Februari 1898 wegens ziekte verlof en werd tijdelijk vervangen door mejuffrouw M. H. de Vries, die tot 31 December in functie bleef.

Ook mefuffrouw J. E. Treub, leerares in Engelsch werd ongesteld en daarom van 1 Mei tot 1 Juli 1898 vervangen door mejuffrouw P. J. van Eelde.

Rotterdam. Mejuffrouw M. van der Burg, verzocht en verkreeg wegens langdurige ongesteldheid als directrice der school met ingang van 1 September 1898 eervol ontslag. Bij gemeenteraadsbesluit van 4 Augustus 1898 werd in hare plaats benoemd mejuffrouw E. J. R. Bakhuizen van den Brink, leerares aan de middelbare school voor meisjes te Dordrecht, die op 1 September in betrekking kwam.

Op 3 Mei overleed C. J. Theunisse, leeraar in de Staatswetenschappen. De leeraar M. Wijt, die gedurende de ziekte van den leeraar Theunisse diens lessen waarnam, werd ook ongesteld, waarom voor den loopenden cursus mr. B. Limburg, advocaat alhier, tot leeraar in genoemd vak werd aangesteld; voor den cursus 1898/99 werd deze als zoodanig gehandhaafd.

In verband met de langdurige ongesteldheid van mejuffrouw Dejardin werd op 12 October met de tijdelijke waarneming harer lessen belast mejuffrouw C. J. van de Ven Sauveur, onderwijzeres aan eene school voor meer uitgebreid lager onderwijs. Mejuffrouw B. C. G. Numan bleef, ten gevolge van den onvoldoenden staat der gezondheid van mejuffrouw Schaap nog belast met enkele lessen, terwijl aan mejuffrouw J. M. Wolfson te 's Gravenhage, wegens de ongesteldheid van mejuffrouw van der Burg, 6 lesuren in geschiedenis werden opgedragen van 15 Mei 1893 tot het einde van den cursus 1898/1899.

De verschikking van lesuren, noodig geworden bij de indiensttreding van mejuffrouw Bakhuizen van den Brink, had ten gevolge dat mejuffrouw Wolfson voor den cursus 1898/1899 met 15 uren geschiedenis en mejuffrouw M. E. de Graaff te Rotterdam met 6 uren handteekenen werd belast.

Leiden. Tegen het einde van den cursus 1897/98 moest de leerares in plant- en dierkunde en aardrijkskunde, mejuffrouw Michelsen, hare lessen staken wegens ongesteldheid; na de vacantie kon zij ze nog niet hervatten en werd haar verlof toegestaan tot 15 April 1899. Eerst namen hare collega's hare lessen waar; daarna werd mejuffrouw J. Huizenga belast met de waarneming der lessen in aardrijkskunde en mejuffrouw J. Wartena van Utrecht met die in plant- en dierkunde.

Dordrecht. De leerares in Nederlandsche taal, mejuffrouw E. J. R. Bakhuizen van den Brink, werd in Augustus tot directrice der middelbare school voor meisjes te Rotterdam benoemd en verliet de school den 1sten September. In hare plaats werd bij raadsbesluit van 28 November 1898 benoemd mejuffrouw A. C. Gerdes Oosterbeek, die den 1sten Januari 1899 hare betrek-

king zou aanvaarden. Gedurende de vacature werden de lessen in de Nederlandsche taal in de 4de en 5de klasse gegeven door dr. KIEWIT DE JONGE, leeraar aan het gymnasium en in de overige klassen door BOERMAN, hoofd der gemeenteschool n°. 4.

Amsterdam. (*Openbare school.*) Ten gevolge van de verandering der school van eene met driejarigen cursus in eene met vijfjarigen cursus werden als leeraressen voor de laagste klasse benoemd om bij het begin van den cursus 1898/99 in dienst te treden mej. G. J. Z. E. LA BASTIDE en E. GROOTHOFF.

Aangezien het aantal lesuren van de directrice te groot werd, is het onderwijs in de Nederlandsche taal in de 3de klasse tijdelijk opgedragen aan mejuffrouw H. LANDRÉ.

In Januari 1898 werd mejuffrouw C. WALBURGH SCHMIDT tijdelijk aangesteld tot leerares in geschiedenis en aardrijkskunde; door de groote vermeerdering van lesuren met den nieuwen cursus moest zij van een gedeelte van het onderwijs in aardrijkskunde worden ontheven; dientengevolge werd H. P. GEERKE als tijdelijk leeraar in dit vak aangesteld.

Eene ongesteldheid van mej. W. KUENEN maakte het noodzakelijk in het onderwijs in de Engelsche taal te voorzien; dit werd tijdelijk opgedragen aan mej. W. DE BEER en mej. D. CAMPERT.

Bijzondere school. Mej. H. M. V. VAN LELYVELD, leerares in het rekenen, vroeg ontslag; dat werd haar op 14 Juli 1898 eervol verleend. In hare plaats werd benoemd mej. W. S. CH. KUENEN, die hare betrekking op 12 September 1898 aanvaardde.

Mej. C. M. A. VAN DEN BERG, leerares in de Hoogduitsche taal, moest om gezondheidsredenen eenige weken verlof vragen. Hare lessen werden gedurende dien tijd waargenomen door mej. MULERT en mej. WESTENBERGER.

Om dezelfde reden werden de lessen van mevr. MAURER—HAGE VAN DEN HEUVEL, leerares in handwerken, vervuld door mej. GREELOFS.

Haarlem. De leerares in de Hoogduitsche taal en letterkunde, mej. A. W. DEENIK, werd om gezondheidsredenen na de groote vacantie verlof gegeven. Op haar verzoek werd dit verlof verlengd tot het einde van den cursus 1898/99. In het onderwijs, door haar gegeven, werd zoo lang voorzien door mej. A. A. T. RIEMANN.

In de daardoor opengevallen lesuren van mej. RIEMANN in de Nederlandsche taal en geschiedenis wordt tijdelijk voorzien door mej. M. VAN DEN HORN VAN DEN BOS.

Utrecht. De in December 1897 benoemde leerares voor de gymnastiek, mej. N. POSTHUMA, trad wegens eene ernstige ziekte eerst na de Paaschvacantie in functie.

Aan de klasse-leerares van de 2de klasse, mej. A. NICOLAÏ, werd bij besluit van 8 Februari 1898 door burgemeester en wethouders verlof verleend tot herstel van gezondheid. Hare werkzaamheden werden gedurende hare afwezigheid opgedragen aan mej. A. PITLO van Arnhem. Aan het einde van den verloftijd was mej. NICOLAÏ voldoende hersteld om hare taak te kunnen hervatten.

Leeuwarden. Bij raadsbesluit van 9 November 1897 werd mej. C. M. G. DE WIJS, leerares in de aardrijkskunde en de Fransche taal respectievelijk in de 3de en in de hoogste 2 klassen, op haar verzoek wegens toenemende doofheid, met ingang van 1 Februari 1898, eervol ontslagen. De hierdoor ontstane vacature werd niet vervuld. Voorloopig werd de aardrijkskunde met uitzondering van het wis- en natuurkundig gedeelte, waarmede mej. ROELANTS belast werd, opgedragen aan mej. ASMAN, die daarentegen van evenveel lesuren in de lagere klassen (2 uur Nederlandsch en 2 uur geschiedenis) ontheven werd.

Het onderwijs in de Fransche taal kwam voor rekening van mej. M. J. H. CANN, behalve in de 5de klasse, tot het einde van den cursus; daarvoor werd gebruik gemaakt van het aanbod van mej. DE WIJS, om dit tot dat tijdstip te blijven geven.

Het tot 1 Januari 1898 verleend verlof aan J. H. BRUNNE werd op diens verzoek wegens voortdurende ongesteldheid tot 1 Maart en daarna tot 15 Juli 1898 verlengd. Het onderwijs in geschiedenis werd gedurende dien tijd opgedragen aan mej. M. VAN ENGELENBURG uit Nijmegen.

In de raadszitting van 28 Juni 1898 werd aan den tijdelijken leeraar J. H. BRUNNE, wegens reorganisatie van het leerplan, eervol ontslag verleend.

Na eene vergeefsche poging om eene leerares voor de geschiedenis en de Fransche taal te verkrijgen of in geschiedenis en aardrijkskunde, werd als tijdelijke leerares in geschiedenis aangesteld mejuffrouw K. J. W. CREMER, doctoranda in de Nederlandsche letteren en besloten de in Februari voorloopig ingestelde regeling te doen voortduren.

Ofschoon mejuffrouw de weduwe SCHAAFSMA STOETT, met ingang van 1 September 1898 op verzoek eervol werd ontslagen als leerares in handwerken, bleef zij tot de Kerstvacantie met dit onderwijs belast. Als hare opvolgster werd benoemd mevrouw ROEGHOLT-RINGNALDA.

Deventer. De gemeenteraad mocht er wederom niet in slagen een docent te vinden voor het onderwijs in natuurlijke historie.

Voor den cursus 1898/99 is het onderwijs in deze vakken andermaal opgedragen aan den leeraar dr. J. E. ENKLAAR.

Groningen. Tot tijdelijk leeraar in natuur-, schei-, plant- en dierkunde, werd bij raadsbesluit van 3 September 1898 benoemd dr. R. U. REINDERS.

De volgende tabel vermeldt het getal en de bevoegdheid der leeraren en leeraressen, die op 31 December 1898 aan middelbare scholen voor meisjes werkzaam waren.

SCHOLEN.	LEERARESSEN.					LEERAREN.						Totaal der leeraressen en leeraren.	Getal leeraren, tevens werkzaam aan eene hoogere burgerschool, burgeravondschool of gymnasium.
	Akte middelb. onderwijs.	Oude akte.	Akte hoofdonderwijzeres.	Zonder akte.	Totaal.	Doctor of candidaat.	Akte middelb. onderwijs.	Artt. 82, 89 of 90.	Oude akte of art. 83.	Zonder akte.	Totaal.		
Arnhem	8	—	—	—	8	4	1	1	—	—	6	14	6
's Gravenhage	16	—	1	1	18	—	—	—	—	—	—	18	—
Rotterdam	16	—	—	—	16	3	2	—	—	1	6	22	3
Leiden	11	—	—	1	12	—	—	—	—	—	—	12	—
Dordrecht	7	—	—	1	8	3	2	—	—	—	5	13	5
Amsterdam (openbare)	9	—	—	1	10	1	3	—	—	1	5	15	2
Idem (bijzondere)	5	—	2	1	8	1	1	—	—	—	2	10	1
Haarlem	9	—	—	1	10	2	—	—	—	—	2	12	2
Utrecht	11	—	1	1	13	3	1	—	—	—	4	17	2
Leeuwarden	11	—	—	2	13	—	—	—	—	—	—	13	—
Deventer	3	—	—	1	4	2	5	—	—	—	7	11	5
Groningen	13	—	—	1	14	1	1	—	—	1	3	17	1
Totaal	119	—	4	11	134	20	16	1	—	3	40	174	27

Het totaal aantal leeraressen bedroeg 134, dat der leeraren 40. De leeraressen zonder bevoegdheid waren, die in handwerken aan alle scholen. Op de tabel komen echter voor Arnhem en Rotterdam geen leeraressen zonder bevoegdheid voor, omdat die belast met het onderwijs in handwerken, voor andere vakken, waarin zij les geven, wel bevoegdheid, krachtens de wet op het middelbaar onderwijs, bezitten. Ook de leerares in den zang te Leeuwarden mist de bevoegdheid, krachtens genoemde wet.

De leeraren zonder bevoegdheid waren die in kunstgeschiedenis te Rotterdam en te Amsterdam (openbare school) en die in zang te Groningen.

In onderstaande tabel worden de jaarwedden der directrises en van den directeur te Deventer opgegeven, benevens het getal jaarwedden van de leeraressen en de leeraren en het totaal bedrag der jaarwedden.

SCHOLEN.	Jaarwedde van de directrice of den directeur † vrije woning.	Jaarwedden der leeraressen				Jaarwedden der leeraren				Geheel getal der jaarwedden.	Gezamenlijk bedrag der jaarwedden.
		tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 1500.	boven f 1500.	Totaal.	tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 1500.	boven f 1500.	Totaal.		
Arnhem	f 2400	2	5	—	8	4	1	—	5	13	f 13 700,00
's Gravenhage	3000	3	5	9	18	—	—	—	—	18	28 123,00
Rotterdam	† 3000	3	1	11	16	3	—	3	6	22	34 893,50
Leiden	2850	4	2	5	12	—	—	—	—	12	16 450,00
Dordrecht	† 2200	2	5	—	8	5	—	—	5	13	12 300,00
Amsterdam (openb.)	3750	2	7	—	10	2	1	2	5	15	26 980,00
Haarlem	2900	1	8	—	10	1	—	1	2	12	17 200,00
Utrecht	† 3000	3	3	6	13	3	1	—	4	17	23 200,00
Leeuwarden	2400	3	8	1	13	—	—	—	—	13	16 200,00
Deventer	1400	1	3	—	4	5	—	1	7	11	9 930,00
Groningen	2800	6	7	—	14	1	—	2	3	17	22 600,00
Totaal	11	30	54	32	126	24	3	9	37	163	f 221 576,50

Opmerkingen. In de jaarwedden der directrices te Leiden en te Haarlem is respectievelijk f 350 en f 500 voor huishuur. De jaarwedde van den directeur te Deventer is bij die der leeraren geteld.

Op deze tabel komt de bijzondere school te Amsterdam met 8 leeraressen en 2 leeraren niet voor, en daar de leeraar in staathuishoudkunde te Arnhem als zoodanig aan de school in die gemeente geen afzonderlijke jaarwedde geniet, is het aantal jaarwedden der leeraressen 8 en dat der leeraren 3 minder dan het aantal betrekkingen opgegeven, en derhalve 126 en 37.

e. LEERPLAN EN TOESTAND VAN HET ONDERWIJS,

Amsterdam. (*Openbare school*). In het begin des jaars werd besloten de middelbare school voor meisjes met 3-jarigen cursus uit te breiden tot eene met vijfjarigen cursus.

Daar het onderwijs aan deze school tot hiertoe gegeven overeenkwam met dat, hetwelk gegeven wordt in de hoogste drie klassen eener school met vijfjarigen cursus, moesten er eene eerste en eene tweede klasse aan worden toegevoegd. Bij de opening der school in September 1898 werd er evenwel slechts eene eerste klasse bijgevoegd, die in 1899 tweede zal worden, zoodat bij het begin van den cursus 1899/1900 de school eerst werkelijk eene met vijfjarigen cursus zal zijn.

Deventer. In het programma voor den nieuwen cursus is eene wijziging gebracht. Daar het voor enkele leerlingen wat zwaar viel met twee vreemde talen te gelijk te beginnen, vangt nu het onderwijs in de Engelsche taal in de laagste klasse eerst na de Kerstvacantie aan. Van de uren, in deze klasse voor Engelsch bestemd, worden vóór Kerstmis twee ingenomen door Hoogduitsch en één door Fransch.

g. TOESTAND DER LOKALEN EN HULPMIDDELEN BIJ HET ONDERWIJS.

Arnhem. In den zeer ongunstigen toestand van de meeste schoollokalen en in het gebrek aan ruimte is nog geen verbetering gebracht.

Amsterdam. (*Openbare school.*) De uitbreiding der school van een met drie- tot eene met vijfjarigen cursus maakte vergrooting van het schoolgebouw noodzakelijk; daartoe werd wel reeds een plan opgemaakt, doch nog niet uitgevoerd.

Utrecht. Naar aanleiding van bij de commissie van toezicht ingekomen klachten over te hooge temperatuur en benauwdheid in sommige klasselokalen hebben burgemeester en wethouders den hoogleeraar dr. V. A. Julius uitgenoodigd een onderzoek in te stellen naar de werking der ventilatietoestellen in het schoolgebouw. Dit onderzoek was op 31 December 1898 nog niet geëindigd.

Deventer. Een paar lokalen zijn nog verstoken van waterleiding.

Dringend noodig is het in nog één lokaal, liefst in dat der 3de klasse gasverlichting aan te brengen, daar het, nu de klassen grooter zijn, onmogelijk is des winters van 3 tot 4 uur les te geven zonder kunstlicht.

Sommige schoolbanken zien er haveloos uit, andere, in de laagste klasse, zijn ongeschikt voor het meerendeel der leerlingen.

§ 6. LANDBOUWONDERWIJS.

Rijkslandbouwschool te Wageningen. Bij den aanvang van den cursus 1897/98 werd de Rijkslandbouwschool bezocht door 288 + 7 leerlingen. Daarvan behoorden 108 + 1 tot de afdeeling Hoogere burgerschool: 89 tot de afd. Landbouwschool, waarvan 25 in de voorbereidende klasse en 10 in de Indische afdeeling; 23 + 4 tot de afd. Tuinbouwschool en 68 + 2 tot de afdeeling Hoogere Land- en Boschbouwschool, waarvan 17 + 2 in de Nederlandsche- en 51 in de Indische afdeeling.

In den loop van den cursus hebben de school verlaten 10 + 4 leerlingen, waarvan 6 + 1 uit afdeeling Hoogere burgerschool en 4 + 3 uit afdeeling Hoogere Land- en Boschbouwschool.

Bij het einde van den cursus 1897/98 telde de Rijkslandbouwschool alzoo 278 + 3 leerlingen en wel in afdeeling Hoogere burgerschool 102 leerlingen; afd. Landbouwschool 89 leerlingen; afd. Tuinbouwschool 24 + 3 en afd. Hoogere Land- en Boschbouwschool 63 leerlingen.

De hier volgende tabel geeft een overzicht van het aantal leerlingen en van de veranderingen, die daarin zijn gekomen gedurende het jaar 1898.

	Afdeeling Hoogere burgerschool.					Afdeeling Landbouwschool.					Afdeeling Tuinbouwschool.			Afdeeling Hoogere Land- en Boschbouwschool.					
														Nederlandsche Afdeeling.		Indische Afdeeling.		Afd. Ind. houtvest.	
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	Totaal.	Voorbereid. kl.	1ste klasse.	2de klasse.	Indische klasse.	Totaal.	1ste klasse.	2de klasse.	Totaal.	1ste klasse.	2de klasse.	1ste klasse.	2de klasse.	1ste klasse.	Totaal.
Getal leerlingen op 31 Dec. 1897	26	25	40	21	112	23	35	19	10	87	16	8 + 3	24 + 3	7	12	32	19	—	70
Na 31 Dec. bijgekomen . . .	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	2	—	2	—	—	—	—	—	—
Totaal	26	25	40	21	112	25	35	19	10	89	18	8 + 3	26 + 3	7	12	32	19	—	70
Na 31 Dec. vertrokken . . .	1	1	4	4	10	—	—	—	—	—	1	1	2	2	—	3	2	—	7
Getal leerlingen einde cursus 1897/98	25	24	36	17	102	25	35	19	10	89	17	7 + 3	24 + 3	5	12	29	17	—	63
Hiervan geslaagd voor overgangs- of eindexamen . . .	18	22	29	14	83	19	26	15	10	70	11	3	14	2	7	19	14	—	42
Niet geslaagd voor overgangs- of eindexamen.	7	2	[1]) 7	3	19	[2]) 6	[3]) 9	4	—	19	6	4 + 3	10 + 3	3	5	10	3	—	21
Niet geslaagden, op de school gebleven voor cursus 1898/99.	2	2	3	2	9	2	4	2	—	8	5	2 + 2	7 + 2	2	5	7	1	—	15
Met overgangsexamen tot verschillende klassen bevorderd.	—	18	22	29	69	—	19	26	—	45	—	11	11	—	2	—	19	—	21
Leerlingen van elders toegelaten tot den cursus 1897/98:																			
met examen.	22	1	—	—	23	13	13	—	—	26	9	—	9	—	—	—	—	—	—
zonder examen.	2	5	10	—	17	2	—	—	7	9	5 + 1	—	5 + 1	3	—	22	—	2	27
Totaal	26	26	35	31	118	17	36	28	7	88	19 + 1	13 + 2	32 + 3	5	7	29	20	2	63
Niet opgekomen bij den nieuwen cursus.	1	1	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aanvang cursus 1897/98 totaal	25	25	35	30	115	17	36	28	7	88	19 + 1	13 + 2	32 + 3	5	7	29	20	2	63

[1]) Waarvan 1 geen deel heeft genomen aan het examen.

[2]) Twee hadden geen deel genomen aan het examen.

[3]) Een a.s voren.

De afd. T telt in de hoogere afd. 2 leerlingen in de 1ste klasse.

Uit de in bovenstaande tabel voorkomende getallen blijkt dat van de 102 leerlingen der afdeeling Hoogere burgerschool 83 leerlingen zijn geslaagd voor het overgangs- of eindexamen.

Van de afdeeling Landbouwschool werden 6 leerlingen uit de voorbereidende klasse niet tot de eerste klasse bevorderd, terwijl 9 leerlingen uit de eerste klasse en 4 uit de 2de klasse niet slaagden voor overgangs- of eindexamen. Van de afdeeling Tuinbouwschool werden 6 leerlingen niet bevorderd van de eerste tot de tweede klasse en 4 slaagden niet voor het eindexamen. In de afdeeling Hoogere Land- en Boschbouwschool slaagden in de Nederlandsche afdeeling 3 van de 5 leerlingen niet voor het overgangsexamen en 5 van de 12 niet voor het eindexamen en van de Indische afdeeling slaagden van de 29 leerlingen 10 niet voor het overgangs- en 3 niet voor het eindexamen.

De bestemming der geslaagden voor het eindexamen is als volgt:

Van de 15 leerlingen der afdeeling Landbouwschool traden 5 in de Indische klasse, 8 zijn in de practijk in Nederland en 2 zetten hunne studiën in Duitschland voort. Van de 10 leerlingen der Indische klasse zijn 6 geplaatst bij de cultures in Nederlandsch-Indië, 1 is op eene kweekerij in Engeland, 1 is voorloopig in de practijk in Nederland, 1 is op de Polytechnische School te Delft en 1 op eene suikerschool te Amsterdam.

Van de 3 geslaagden der afdeeling tuinbouwschool gingen 2 over naar de Hoogere Tuinbouwafdeeling en 1 naar de Indische klasse, afd. Landbouwschool.

Van de 7 geslaagden voor het eindexamen van de Nederlandsche afdeeling der Hoogere Land- en Boschbouwschool gingen 4 in de practijk in Nederland en 3 studeeren verder. Van de 14 geslaagden der Indische afdeeling werden 2 bevorderd tot Rijksalumnus bij het Boschwezen in Nederlandsch-Indië, 11 zijn geplaatst bij de cultures in Nederlandsch-Indië en 1 zet zijne studiën elders voort.

Het verslag der Commissie belast met het afnemen van het eindexamen der Rijkslandbouwschool (afd. Hoogere Land- en Boschbouwschool) volgt als bijlage W hierachter.

De eerste klasse der Hoogere Land- en Boschbouwschool is, voor zoover het vakken betreft die beide afdeelingen gezamenlijk ontvangen, gesplitst voor plantenteelt, landmeten, practische scheikunde, teekenen, microscopie en mineralogie in twee afdeelingen, elk van 17 leerlingen.

De eerste klasse der Hoogere Land- en Boschbouwschool is voor het Javaansch gesplitst in 2 afdeelingen met 14 en 15 leerlingen. De klassen Landbouwschool I en Landbouwschool II zijn voor enkele vakken in 2 afdeelingen gesplitst met voor Landbouwschool I 19—17 en voor Landbouwschool II 14 leerlingen voor elke afdeeling.

Aan het onderwijs in de gymnastiek werd door 75 leerlingen uit de 1ste, 2de en 3de klasse der afdeeling Hoogere burgerschool en door 49 leerlingen uit de voorbereidende en de eerste klasse der afdeeling Landbouwschool, in totaal alzoo door 124 leerlingen deelgenomen.

Elke afdeeling ontvangt wekelijks een geheel uur les. Deze uren vallen tusschen de gewone lesuren.

Volgens den leeftijd waren de leerlingen bij het begin van den cursus 1898/99 als volgt verdeeld:

	Hoogere Burgerschool.				Afdeeling Landbouwschool.				Afdeeling Tuinbouwschool.		Afdeeling Hoogere Land- en Boschbouwschool.			
											Nederlandsche.		Indische.	
	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	Voorber. klasse.	1ste kl.	2de kl.	Ind. kl.	1ste kl.	2de kl.	1ste kl.	2de kl.	1ste kl.	2de kl.
Beneden 12 jaar.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12—13	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13—14	11	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14—15	3	8	4	—	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—
15—16	4	8	8	—	10	5	1	—	4	—	—	—	—	—
16—17	2	6	9	7	1	12	3	—	5	1	—	—	—	—
17—18	—	—	4	10	1	10	8	1	4	2	—	—	3	—
Boven 18 jaar.	—	—	9	12	—	7	16	6	6	10	5	7	26	20
Totaal. . . .	*22	25	†34	*29	17	36	28	7	19	13	5	7	29	20

* Waaronder 1 vrouwelijke. † Waaronder 2 vrouwelijke.

Door de opheffing van den voorbereidenden cursus tot opleiding van technische ambtenaren bij het boschwezen in Nederlandsch-Indië, welke klasse thans een integreerend deel uitmaakt van het programma der Hoogere Land- en Boschbouwschool, werd gedurende den cursus 1898/99 slechts in één klasse onderwijs gegeven in Indischen boschbouw.

In het personeel der school kwamen de volgende wijzigingen. Met ingang van 1 April 1898 werden benoemd tot leeraar in de wiskunde G. Wolda te den Helder en tot assistent voor de scheikunde W. van Dam te Wageningen. Bij den aanvang van den cursus werd G. Reinders als leeraar in de scheikunde vervangen door dr. R. N. de Haas te Groningen en de leeraar mr. G. J. Grashuis als leeraar in de Indische talen en in de land- en volkenkunde door J. T. Bezemer. Wegens de opheffing van den voorbereidenden cursus tot opleiding van technische ambtenaren bij het boschwezen in Nederlandsch-Indië werd dr. J. M. Hoogvliet van zijne taak ontheven en zijne lessen in de Latijnsche taal niet langer gegeven. Aan de afdeeling Hoogere burgerschool werden aangesteld, als concierge tevens amanuensis voor natuurkunde L. J. Luynenberg en tot amanuensis voor plant- en dierkunde en scheikunde A. H. Cramer.

In den toestand der gebouwen kwam in het afgeloopen jaar geene verandering. Met den aanleg van het terrein der afdeeling Tuinbouwschool werd geregeld voortgegaan. Eene nieuwe aanleg en indeeling van den botanischen tuin, behoorende bij de afdeeling „Hoogere Land- en Boschbouwschool" voldeed goed, terwijl door den bijbouw van eene eenvoudige serre ten behoeve van het onderwijs in de tropische cultures in eene lang gevoelde behoefte werd voorzien.

Winterscholen. De cursus 1898/99 op de Rijkslandbouwwinterschool te Groningen ving aan op Donderdag 6 October, nadat het toelatingsexamen was gehouden op Vrijdag 30 September.

Voor het toelatingsexamen tot de eerste klasse hadden zich oorspronkelijk 17 candidaten aangemeld, die allen werden toegelaten. Later meldden zich nog 4 adspiranten aan, die, na gehouden examen, eveneens konden worden toegelaten. Het totaal aantal leerlingen der eerste klasse bedroeg derhalve 21.

In het voorjaar 1898 waren 16 leerlingen der eerste klasse onvoorwaardelijk tot de tweede bevorderd. Van deze namen in den herfst 14 in de tweede klasse plaats, terwijl twee wegbleven. Ook de voorwaardelijk tot de tweede klasse bevorderde leerling kwam niet terug.

Het totaal aantal leerlingen bedroeg dus in den aanvang van het schooljaar 35.

In het personeel kwamen de volgende wijzigingen voor. Dr. B. Sjollema, directeur van het Rijkslandbouwproefstation te Groningen, werd wegens drukke ambtsbezigheden van zijn taak ontheven en vervangen door dr. R. U. Reinders, leeraar aan de hoogere burgerschool voor meisjes. Het onderwijs in natuurkunde,

dat den vorigen winter was gegeven door dr. D. Dijken, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Assen, werd opgedragen aan drs. S. Poelman, leeraar aan het gymnasium te Groningen.

In het onderwijs werd geene verandering gebracht behalve dat aan het landbouwboekhouden meer tijd werd besteed dan vroeger. Het demonstratief onderwijs werd evenals vorige jaren door den leeraar-veearts gegeven in de stedelijke manege te Groningen.

Verder werden met de leerlingen verschillende excursiën gehouden, o. a. naar de zandgronden ten zuiden van de gemeente Groningen, naar de centrale tentoonstelling van zaaigranen te Groningen en twee maal de hengstenkeuringen, gehouden vanwege het Groningsch Paardenstamboek. Verder werd uitsluitend met de leerlingen der tweede klasse eene botanische excursie gemaakt en een bezoek gebracht aan de Noord-Nederlandsche beetwortelsuikerfabriek te Vierverlaten.

Aan het einde van het winterhalfjaar is aan de leerlingen der eerste klasse gratis eene verzameling gras- en klaverzaden verstrekt, die ze op een proefveldje bij hunne boerderij hebben moeten uitzaaien. Verder werd den leerlingen opgedragen gedurende de zomermaanden een herbarium van minstens 25 in het wild groeiende planten uit de omgeving hunner woonplaats aan te leggen. Bovendien werd van hen geëischt het tweede winterhalfjaar een opstel in te dienen over de boerderij, waar ze de zomermaanden zouden doorbrengen.

In den loop van den cursus verliet één der leerlingen de school wegens ziekte.

Van de 21 leerlingen der eerste klasse werden, na gehouden overgangsexamen op 27 en 28 Maart 1899, 18 onvoorwaardelijk tot de tweede klasse bevorderd, 1 werd voorwaardelijk bevorderd en 2 werden niet bevorderd.

Het publiek mondeling eindexamen had plaats op 29 Maart 1899. Aan alle leerlingen kon het getuigschrift worden uitgereikt en wel aan 5 met „zeer goeden uitslag", 2 met „goeden uitslag" 4 met „voldoenden uitslag" en 2 met „even voldoenden uitslag".

Van de 35 leerlingen der school waren gedurende het winterhalfjaar 1898/99 23 in de gemeente Groningen gehuisvest terwijl 12 dagelijks van huis naar school per trein, per fiets of te voet heen en terug reisden. Het te Groningen betaalde kostgeld varieerde tusschen f 27,50 en f 40 per maand.

Aan het toelatingsexamen voor de Rijkslandbouwwinterschool te Goes in October 1898 namen 13 jongelieden deel, waarvan 12 konden worden toegelaten. Deze nieuwe leerlingen kwamen uit Groede, Stavenisse, Kapelle, Wemeldinge, Schore, Zierikzee, Dreischor, Philipsland, Nieuw en St. Joosland en Goes, en hadden respectievelijk den leeftijd van 15—23 jaren bereikt. Van de buiten Goes wonenden waren 7 in die gemeenten gehuisvest, terwijl 4 dagelijks heen en weer reisden.

De lessen namen een aanvang op 29 October 1898 en eindigden op 14 April 1899.

In de tweede klasse werd het onderwijs gevolgd door 6 leerlingen.

Excursiën werden gemaakt naar de superphosphaatfabriek „Wilhelmina" te Vlake, den Wilhelminapolder, verschillende boerderijen in de gemeenten Wolphaartsdijk, Goes en 's Heer-Arendskerke en naar het hengstveulendepot te Bergen op Zoom.

De lessen in scheikunde werden tot de Kerstvacantie gegeven in het gebouw van het Rijkslandbouwproefstation. Aangezien dit lokaal voor andere doeleinden moest worden gebruikt, is een der bestaande lokalen voor het onderwijs in scheikunde ingericht en worden de lessen daar thans gegeven. De lessen in natuurkunde werden weder in het gebouw der gemeentelijke hoogere burgerschool gegeven.

In het personeel kwam de volgende mutatie voor: dr. T. S. Hofman, assistent aan het Rijkslandbouwproefstation nam de lessen van dr. A. J. Swaving, directeur van genoemd station over. De leeraar-veearts M. v. d. Vliet, verhinderd zijnde zijne lessen te geven, werd vervangen door den gediplomeerden veearts J. Z. Risch te Goes.

De verzameling leermiddelen onderging weer eene belangrijke uitbreiding door aankoop van plantenmodellen, opgezette en geskeletteerde dieren, modellen van enkele rassen van landbouwdieren enz.

Het overgangsexamen had plaats in April. Vóór het examen hadden zich vier leerlingen, die niet tot de tweede klasse konden worden toegelaten, teruggetrokken en verlieten de school. De 8 overgeblevenen konden tot de tweede klasse worden toegelaten.

Het eindexamen had in dezelfde maand plaats. Aan alle 6 leerlingen kon het eindgetuigschrift worden uitgereikt.

In de plaats van dr. Z. Th. Diehl, die zich elders metterwoon vestigde, werd de heer H. A. Hankes benoemd tot lid en voorzitter der commissie van toezicht.

De vooruitzichten van de Rijkslandbouwwinterschool te Sittard waren bij het einde van den cursus 1897/98 verre van schitterend, daar feitelijk slechts één leerling aanwezig was om het tweede studiejaar te volgen en onzeker was of zich een voldoend aantal leerlingen voor het eerste studiejaar zou aanmelden. Als reden van het gering aantal leerlingen werd o. a. opgegeven dat het onderwijs in sommige vakken te hoog ging, dat de leeftijdsgrens van 16 jaren te hoog was en dat voor velen de studie te duur was. Na grondig overleg werd besloten aan deze bezwaren zooveel mogelijk te gemoet te komen door eenige wijzigingen aan te brengen in het programma en in de wijze van behandeling van de leerstof, terwijl tevens werd besloten zich tot de Provinciale Staten van Limburg te wenden met het verzoek om eenige studiebeurzen beschikbaar te stellen. Het request vond een gunstig onthaal. Door de Staten werd een bedrag van f 1200 voor studiebeurzen beschikbaar gesteld en wel f 600 voor Noord- en even zooveel voor Zuid-Limburg.

De verdeeling der som werd op voorstel der commissie van toezicht in dier voege geregeld dat volle beurzen à f 100 beschikbaar werden gesteld voor 6 leerlingen, alzoo voor 3 leerlingen uit het Noordelijk en 3 uit het Zuidelijk gedeelte, met de verplichting dat deze leerlingen zich in Sittard gedurende den cursus zouden vestigen. Mocht men hierin niet voldoende slagen dan mocht de volle beurs worden gesplitst en uitgeloofd aan leerlingen, buiten een bepaald rayon woonachtig, als tegemoetkoming in de kosten hunner dagelijksche spoorreis.

De leerlingen, die in het voorjaar 1899 tot het tweede studiejaar zouden toegelaten worden, blijven in het bezit der beurs ook in het tweede jaar, terwijl andermaal f 600 beschikbaar gesteld zal worden voor de leerlingen van het eerste studiejaar.

De genomen maatregelen slaagden boven verwachting. In Noord-Limburg viel er niet te splitsen. Drie beurzen à f 100 konden er toegewezen worden aan één leerling uit de gemeente Arcen, één uit de gemeente Horst, en één uit de gemeente Sint Odiliënberg. Deze vestigden zich te Sittard à f 20 per maand. In het Zuiden werden twee volle beurzen geplaatst aan leerlingen, afkomstig uit de gemeenten Gulpen en Margraten. Een beurs werd gesplitst tusschen twee leerlingen uit Eysden en uit Heerlen. De afdeeling Maastricht der Maatschappij van Landbouw had harerzijds besloten de reiskosten voor één leerling te bestrijden en dit gaf aan de school nog een tweeden leerling uit de gemeente Eysden.

In de laatste week van de maand October werden alzoo 15 nieuwe leerlingen aangenomen en de school op 2 November geopend met 16 leerlingen, allen in de eerste klasse. In den loop van den winter verlieten twee van de leerlingen de school, waarvan één wegens ziekte. In de laatste week van Maart had het overgangsexamen plaats en konden alle leerlingen tot de tweede klasse worden bevorderd.

Gedurende den winter werd eene excursie gemaakt naar een goed gedreven boerderij in de buurt. Het voornemen bestaat van 15 Juni tot 15 Juli de leerlingen op te roepen tot het doen van excursiën ook op botanisch gebied.

In den afgeloopen cursus werd het onderwijs in zuivelbereiding opgedragen aan den zuivelconsulent van Weydom Claterbos en werd het aantal uren in dit vak verdubbeld. De natuurkundige lessen, die tot nog toe gegeven waren door dr. Scheurs uit Roermond, worden thans gegeven door den leeraar C. Bulder. Deze lessen dragen nu een meer geprononceerd practisch landbouwkundig karakter.

De leeftijd der leerlingen wisselde tusschen 25 en 15 jaar.

Voor het toelatingsexamen tot de Rijkslandbouwwinterschool te Sittard meldden zich 15 leerlingen aan, die allen konden worden toegelaten, alsmede 3 toehoorders. In de tweede klasse waren 5 leerlingen en 1 toehoorder. De leeftijd der leerlingen schommelde van 16—21 jaar. Vijf dezer leerlingen waren in Dordrecht gehuisvest, de overigen reisden dagelijks heen en weer.

Alle leerlingen werden in de gelegenheid gesteld zich te oefenen in practisch melkonderzoek met behulp van de toestellen van Marchand en Gerber en den melkweger. Aan enkele leerlingen der tweede klasse werden zaaizaden van nieuwe mangelwortels en haver-variëteiten verstrekt, ten einde daarmede op de ouderlijke boerderij proeven te nemen.

Een der leerlingen verliet wegens ziekte de school, terwijl een der toehoorders wegens drukke bezigheden zich eveneens terugtrok.

De overgangs- en eindexamens werden gehouden op 14 en 15 April 1899.

Van de 14 leerlingen der eerste klasse konden 12 tot de tweede worden bevorderd; 2 slaagden niet. De twee toehoorders in de eerste klasse zijn ook voornemens de lessen in de tweede klasse bij te wonen.

Van de 5 leerlingen der tweede klasse namen 4 deel aan het eindexamen. De vijfde werd 20 Maart ziek en was tijdens het examen nog niet hersteld. Aan alle 4 leerlingen kon het eindgetuigschrift worden uitgereikt en wel aan één met het praedicaat „uitmuntend", één met „zeer goed", één met „goed" en één met „voldoende".

Met de aanschaffing van nieuwe leermiddelen werd geleidelijk voortgegaan.

De schooltuin belooft een belangrijk hulpmiddel bij het onderwijs te worden, vooral nu het voornemen bestaat, daaraan een wetenschappelijk proefveld te verbinden.

Wat het leeraarspersoneel betreft, zoo werd H. L. Ellerman, die als leeraar bedankte, vervangen door H de Jong uit Barendrecht.

De lessen aan de Rijkslandbouwwinterschool te Schagen vingen aan op 17 October met 5 leerlingen in de eerste en 10 in de tweede klasse. Een leerling, die in het voorjaar bij het overgangsexamen niet tot de tweede klasse kon worden toegelaten, kwam niet terug in de eerste.

Van de leerlingen, die tot de eerste klasse werden toegelaten, hadden twee den leeftijd van 21 jaar, een van 17, een van 16 en een van 15 jaar bereikt. De eerste twee hadden reeds landbouwonderwijs ontvangen aan een wintercursus, twee leerlingen hadden 3 jaren een hoogere burgerschool bezocht. Het gevolg was dat de ontwikkeling dezer leerlingen, zoowel door het genoten onderwijs als door den leeftijd, sterk uit elkander liep.

Door den zeer gewijzigden loop der treinen werd dagelijks les gegeven van 9—12 en van 1—3½ uur dus 5½ in plaats van 5 uur en in verband daarmede werd de duur van den cursus ingekort van 6 maanden tot 5½ maand, wat ook wenschelijk scheen met het oog op de werkzaamheden op de boerderij.

Van de leerlingen woonden er 5 te Schagen of in de nabijheid ervan, 4 leerlingen, welke elders woonachtig waren, vestigden zich tijdelijk te Schagen, de overige 6, waarvan sommigen op grooten afstand woonden, deden de reis per trein, tram of fiets.

In den loop van den zomer werd eens per maand eene botanische excursie gehouden en werd ook een bezoek gebracht aan de landbouwtentoonstelling te Spaanbroek. Voorts werden excursiën gemaakt naar kaasfabrieken en naar boerderijen, en de keuringen van paarden en stieren te Schagen bijgewoond.

De leerlingen verrichtten zelfstandig melkonderzoek en grondonderzoek.

In het onderwijzend personeel kwam eene verandering doordat de leeraar J. H. Ressing door gezondheidsredenen, in verband met zijne andere drukke werkzaamheden, zich genoodzaakt zag met 1 Januari ontheffing te verzoeken van zijne lessen in Nederlandsche taal. De heer J. C. Visser, onderwijzer met hoofdakte te Schagen, nam die taak op zich.

Bij het overgangsexamen, op 30 Maart gehouden, slaagden alle 5 leerlingen der eerste klasse. Bij het eindexamen op 1 April werd aan alle leerlingen der tweede klasse een getuigschrift uitgereikt. Eén verwierf het praedicaat „uitmuntend", vijf „zeer goed", drie „goed" en één „voldoende".

Voor het toelatingsexamen tot de Rijkslandbouwwinterschool te Leeuwarden meldden zich aan 14 jongelieden, allen zoons van landbouwers, welke na gehouden examen konden worden toegelaten. De leerlingen, die het vorig jaar tot de tweede klasse waren toegelaten, kwamen allen terug; de leerling, die zich aan een herexamen moest onderwerpen, slaagde en kon ook zitting nemen in die klasse. De 3 leerlingen, die verleden jaar bij het overgangsexamen waren afgewezen, zijn niet teruggekomen.

De cursus 1898/99 werd dus begonnen met 14 leerlingen in de eerste en 13 leerlingen en één toehoorder in de tweede klasse. Dertien van hen kozen hun domicilie te Leeuwarden, terwijl de 16 overigen per spoor of andere gelegenheid elken dag heen en weer reisden.

In het leeraarspersoneel kwam geene verandering.

De lessen in scheikunde werden, ten gevolge der drukke bezigheden van den zuivelconsulent, overgedragen aan den leeraar Bonnema, die gedurende den cursus 1897/98 alleen natuurkunde doceerde. Scheikunde en natuurkunde werden gegeven in het physica-lokaal van het gymnasium; zuivelbereiding in het laboratorium van den zuivelconsulent Mesdag.

De lessen namen een aanvang op Maandag 17 October en eindigden 8 April d. a. v.

Het schoolbezoek was evenals gedurende den vorigen cursus zeer getrouw; willekeurig schoolverzuim kwam niet voor.

De lessen in practische paardenkennis werden door den leeraar-veearts gegeven in de manege; de lessen in practische veekennis op de boerderij van de wed. Bergstra. Buiten de schooluren werden de leerlingen der 2de klasse door den leeraar zuivelconsulent geoefend in het ten uitvoer brengen van verschillende methodes van melkonderzoek.

Gedurende den zomer 1898 werd met de leerlingen eene excursie gemaakt naar het Noorderlaag ter bezichtiging van de aanslibbingen aldaar en van een paar boerderijen aldaar in de buurt. Verder werd onder leiding van den leeraar-veearts de tentoonstelling van stamboekvee bezocht.

In den loop van den cursus 1898/99 werden excursiën gehouden naar de beetwortelsuikerfabriek te Vierverlaten, naar eene olieslagerij te Leeuwarden, naar de paardenstoeterij „de Oorsprong" te Huisterheide (alleen tweede klasse) en naar de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek (alleen tweede klasse).

Op grond van de gemaakte vorderingen konden alle leerlingen van de eerste tot de tweede worden bevorderd. Een leerling der tweede klasse trok zich gedurende het eindexamen terug; aan de overige 12 kon het getuigschrift worden uitgereikt; 1 met het praedicaat „uitmuntend", 2 met „zeer goed", 4 met „goed", 4 met „voldoende" en 1 met „even voldoende".

De openbare en mondelinge examens hadden plaats 18 April 1899.

Van de leerlingen die het getuigschrift verwierven, zijn 10 aanstaande landbouwers, terwijl 2 eene toekomst zoeken bij de fabriekmatige zuivelbereiding.

In verband met de oprichting eener tweede Rijkstuinbouwwinterschool te Boskoop, zoowel als met de omstandigheid dat bedoelde gemeente aan den Rijkstuinbouwleeraar voor Zuidholland als standplaats werd aangewezen in plaats van zooals tot dusverre Naaldwijk, had eene groote wijziging in het onderwijzend personeel aan de in laatstgenoemde gemeente bestaande Rijkstuinbouwwinterschool plaats. De directeur bleef belast met het onderwijs in scheikunde, terwijl aan J. L. A. van Poelje, hoofd der school te Naaldwijk, het onderwijs in het vak natuurkunde werd opgedragen. Ook was deze den directeur behulpzaam bij de leiding der school. K. Wiersma, wonende te Goes en in het bezit der hoofdakte en akte land- en tuinbouw werd belast met het onderwijs in vruchtencultuur en groententeelt; F. A. Schouten, hoofd eener R.-K. school te Monster en in het bezit der landbouwakte, met het onderwijs in plantenziekten; J. Pattist, hoofd eener school te 's Gravenzande en in het bezit der landbouwakte, met het onderwijs in plantkunde. Bovendien traden als onderwijzers op voor het Nederlandsch W. van Houten, hoofd der openbare school te Poeldijk en voor het rekenen A. A. van der Poel, hoofd eener bijzondere school te Naaldwijk.

Aan het toelatingsexamen namen 12 jongelieden deel, die daarna als leerlingen werden ingeschreven. Onder deze bevond zich één vrouwelijke leerling. Een der leerlingen bleef reeds spoedig tehuis zonder opgaaf van redenen.

De lessen vingen aan den 11den December 1898 en eindigden 18 Maart 1899, terwijl het overgangsexamen plaats had 25 Maart.

In September 1898 had aan de Rijkstuinbouwwinterschool te Aalsmeer het mondeling gedeelte plaats van het overgangsexamen, waarbij alle leerlingen tot de tweede klasse werden toegelaten. Tot de lessen in groenteteelt en bloemisterij werd als toehoorder toegelaten een onderwijzer uit Hoofddorp, die het voornemen heeft zich te bekwamen voor de akte lager onderwijs tuinbouw.

Op 4 October namen de lessen van den nieuwen cursus een aanvang met 15 leerlingen en 1 toehoorder.

Evenals het vorig jaar moesten ook dezen winter de lessen worden gegeven in een hoogst gebrekkig hulplokaal, daar het nieuwe schoolgebouw nog niet gereed was. Het is nu echter te verwachten dat bij den aanvang van den nieuwen cursus het thans in aanbouw zijnde gebouw betrokken zal kunnen worden.

In het leeraarspersoneel kwam geene wijziging. Van de leer-

lingen kan worden getuigd dat ze met veel ijver van het onderwijs gebruik maakten. Willekeurig verzuim vond niet plaats.

Op 1 April was de tweejarige cursus geëindigd. Het schriftelijk gedeelte van het eindexamen was op dien datum afgeloopen, terwijl het mondeling gedeelte op 4 April werd gehouden.

Aan 14 van de 15 leerlingen kon het getuigschrift worden uitgereikt.

De nieuwe cursus aan de Rijkstuinbouwwinterschool te Aalsmeer ving aan op 18 October 1898 met 5 leerlingen, die ten vorigen jare aan de eischen van het overgangsexamen hadden voldaan, en één toehoorder. Van deze leerlingen waren 3 afkomstig uit de gemeente Ophemert, 1 uit Wageningen en 1 uit de provincie Utrecht.

De lessen werden met veel ijver door de leerlingen gevolgd. Ook werd door hen gebruik gemaakt van de gelegenheid om in den Pomologischen tuin, die geheel onder leiding staat van den directeur der winterschool Camman, zich in de practische handgrepen te oefenen. Ook gedurende de zomermaanden werd door eenige leerlingen van deze gelegenheid gebruik gemaakt.

Drie excursiën werden met de leerlingen gehouden, en wel één naar Lent ter bezichtiging van de groentencultuur, één naar Boskoop en één naar het Westland.

De lessen werden op 10 April gesloten met eene openbare les, waarna aan alle leerlingen het getuigschrift kon worden uitgereikt, en wel aan twee leerlingen met het praedicaat „zeer goed", aan één met „goed" en aan twee met „voldoende".

Bij Koninklijk besluit van 18 November 1898 n°. 20 werd goedgekeurd dat eene tweede Rijkstuinbouwwinterschool binnen de provincie Zuidholland zou worden opgericht, en, in overeenstemming met het bepaalde bij art. 5 van het reglement op de Rijksland- en tuinbouwwinterscholen, het directoraat dier inrichting opgedragen aan den Rijkstuinbouwleeraar voor Zuidholland.

Nadat de gemeente Boskoop was aangewezen als de plaats, waar deze tweede school zou worden gevestigd, werd door het bestuur dier gemeente reeds dadelijk een hulplokaal beschikbaar gesteld, en tevens een bedrag van f 25 000 toegestaan tot bestrijding der kosten van oprichting van een nieuw schoolgebouw en tot het aankoopen van een flink terrein als schooltuin.

De cursus ving den 12den December 1898 aan met 16 leerlingen en 3 toehoorders. Behalve aan den heer Claassen als directeur was het onderwijs opgedragen aan dr. Vuyck te Leiden, en J. Ebbinge en J. Vellinga, beiden te Boskoop.

Een leerling verliet half Februari de school om gezondheidsredenen. Willekeurig schoolverzuim vond niet plaats.

Het onderwijs werd geregeld gegeven, en het overgangsexamen had plaats den 29sten Maart.

Het reglement op de winterscholen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 21 October 1896 n°. 36 is gewijzigd bij Koninklijk besluit van 1 October 1898 n°. 10.

Het gewijzigde reglement volgt als bijlage X hierachter.

De, bij Ministerieele beschikking van 15 Februari 1898 n°. 721 Afd. L. aangestelde, Rijksalumnus J. H. Jager Gerlings ontving ook in 1899 eene Rijkstoelage van f 800 om zich verder te bekwamen voor het akte-examen middelbaar onderwijs in houtteelt. Na zijne terugkeer uit München, alwaar hij aan de Universiteit zijne boschbouwkundige studiën heeft voortgezet, werd Jager Gerlings voornoemd geplaatst onder leiding van den oud-O.-I.-houtvester, van Scherrenberg, om zich in de domeinbosschen van Noordbrabant verder practisch te bekwamen.

In Juli 1899 werd door Jager Gerlings met goed gevolg het examen middelbaar onderwijs houtteelt afgelegd.

Evenals in vorige jaren werden ook in 1898 de voordrachten die vanwege de verschillende landbouwmaatschappijen werden gehouden ter bevordering van de kennis van landbouw, tuinbouw en veeteelt met veel belangstelling gevolgd.

De Hollandsche Maatschappij van Landbouw deed in onderscheidene harer afdeelingen voordrachten houden door P. van Bales van Bodegraven, J. P. M. Camman van Tiel, H. A. Kroes van Dieverbrug, A. T. Marlet van Delft, E. A. L. Quadekker van Haarlem, H. C. Reimers van Wageningen en J. B. Zeebuit van Schoonrewoerd. Aan de afdeelingen Texel en Haarlem werd eene bijdrage verleend voor de kosten van vanwege die afdeelingen gehouden cursussen in hoefbeslag. Voorts werd voor eene studiebeurs aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen wederom f 400 door voornoemde Maatschappij beschikbaar gesteld.

De lessen in boom- en groententeelt, in de negen afdeelingen der Vereeniging ter bevordering van tuin- en landbouw in Limburg gegeven, werden door zeer vele leerlingen met belangstelling gevolgd. Aan het examen, na afloop der lessen in September en October 1898 te Maastricht gehouden ter verkrijging van het diploma der Vereeniging, werd door 19 aspiranten deelgenomen, nl. 16 voor boomteelt en 3 voor groententeelt. Van deze verwierven 11 het diploma voor boomteelt en 2 dat voor groententeelt.

De uitgaven, welke door het Rijk in 1898 ten behoeve van de verschillende landbouwmaatschappijen zijn gedaan, worden in § 14 hierachter vermeld.

In aansluiting met hetgeen ten vorigen jare hier is medegedeeld over het gevolg hetwelk is gegeven aan de voorstellen der landbouwcommissie in zake het landbouwvakonderwijs, kan over het jaar 1898 het volgende worden bericht.

Bij Koninklijk besluit van 22 Februari 1899 n°. 37, werd de Rijkstuinbouwleeraar E. Snellen, definitief als zoodanig aangesteld, met ingang van 1 April daaraanvolgende, terwijl bij Koninklijk besluit van 24 Februari 1899 n°. 24, voor het tijdvak van 1 Maart 1899 tot en met 28 Februari 1900 werd benoemd tot Rijkstuinbouwleeraar I. Lenderts Czn. Aan dezen werden als ambtsgebied aangewezen de provinciën Groningen en Friesland en als standplaats de gemeente Leeuwarden.

De standplaats van den Rijkstuinbouwleeraar C. H. Claassen, tot dusverre te Naaldwijk, werd in verband met de oprichting eener tweede Rijkstuinbouwwinterschool in Zuidholland te Boskoop, naar laatstgenoemde gemeente verplaatst.

Behalve door de Rijksbouwleeraren voor Groningen, Zeeland Limburg, Noord- en Zuidholland en Friesland en door de Rijkstuinbouwleeraren voor Zuid- en Noordholland en Gelderland, die respectievelijk belast zijn met de directoraten der winterscholen te Groningen, Goes, Sittard, Schagen, Dordrecht, Leeuwarden, Naaldwijk, Boskoop, Aalsmeer en Tiel, werden door de overige Rijkslandbouwleeraren in den winter 1898—1899 voordrachten gehouden in de plaatsen achter hun naam vermeld:

door den Rijkslandbouwleeraar voor Noordbrabant te Best, Wanroy, Mill, Mierlo, Teteringen, Baarle-Nassau, Borkel, Helmond, Steenbergen, Moergestel, Vorstenbosch, Oerle, Erp, Elshout, Veldhoven, Ginneken, Veen, Haaren, Rijsbergen, Heeswijk, Oirschot, Nuenen, Vught, Zeelst, den Dungen, Reek, Middelbeers, Boxtel, Deurne, Oijen, Hoogeloon, Zundert, Megen, Gestel, Lage Zwaluwe, Hilvarenbeek, Kruisland, Oudenbosch en Ulicoten;

door den Rijkslandbouwleeraar voor Gelderland te Leuth, Brummen, Winterswijk, Epe, Terborgh, Lochem, Steenderen, Zalt-Bommel, Harderwijk, Elst, Wijchen, Hien, Duiven, Vorden, Aalten, Hoog-Keppel, Horssen, Nijkerk, Nijbroek en Heelweg;

door den Rijkslandbouwleeraar voor Utrecht te Vleuten, Maarsen, Jutfaas, Oudenrijn, Houten, Linschoten, Renswoude, Loosdrecht, Schalkwijk, de Meern, Veenendaal, Soesterberg, Haarzuylen, Amersfoort, Nieuwersluis, Eemnes, Leersum, Breukelen, Bunnik, Montfoort, Mijdrecht, Loenersloot, Tull en 't Waal, Amerongen, Bunschoten, Maartensdijk, Maarsbergen, Hamersveld, IJsselstein, Langbroek, Rhenen, ter Aa, Oukoop, Loenen, Woudenberg, Eemnes en Aschat;

door den Rijkslandbouwleeraar voor Overijssel te Welsum, Wijhe, IJsselmuiden, Steenwijk, Diepenveen, Raalte, Balkbrug, den Ham, Borne, Weerscloo, Haaksbergen, Goor, Markelo, Vriezenveen, Wierden, Holten, Bathoven, Lonneker en Tubbergen;

door den Rijkslandbouwleeraar voor Drenthe te Gasselternijveen, Schoonoord, Nieuw-Schoonebeek, Dalerveen, Grolloo, Hollandsche Veld, Hooghalen, Assen, Kerkenbovenveld, Nieuw-Amsterdam, Nieuw-Buinen, Havelte, Anloo, Gieterveen, Zuidlaarderveen, Erica, Borger, Eext, Dalen, Kloosterveen, Vries, Smilde, Roswinkel, Ruinen en Dwingeloo;

door den Rijkstuinbouwleeraar voor Limburg te Eysden, Valkenburg, Stamproy, Weert, Heerlen, Lottum, Roermond, Venlo, Gulpen, Beek, St. Pieter en Maastricht.

Gerard Adriaan van Swieten-Tuinbouwschool. Op 1 Januari 1898 waren aanwezig 26 leerlingen, waarvan 10 uit de Maatschappij van Weldadigheid. Met April verliet een leerling de school, terwijl in Juli nog twee leerlingen vertrokken. Een dezer had, op eene koffieplantage, reeds eene betrekking verkregen.

In April werd er met het oudste studiejaar een vakreisje

gemaakt naar Gent, om aldaar de wereldberoemde bloemkweekerijen van VAN HOUTTE, DE SMET-FRÈRES enz., alsmede de groote internationale tuinbouwtentoonstelling te bezoeken. Op de heenreis werden tevens bezocht de groenteculturen te Lent bij Nijmegen, de boomkweekerijen van den heer P. A. VAN DER BOM en van de firma LOOYMANS & ZONEN te Oudenbosch, verder de uitgebreide druivenculturen van HOOYLAART bij Brussel. Op de terugreis werd Rotterdam aangedaan om kennis te maken met de diergaarde, voorts met de vervroegde groenteculturen van Kralingen en omliggende polders.

De leerlingen zagen aldus van elk onderdeel van den tuinbouw veel buitengewoons.

De bibliotheek en leermiddelen waren aangevuld.

Bij het overgangsexamen konden drie leerlingen niet worden bevorderd.

Aan het eindexamen namen 8 leerlingen deel, die allen het diploma verwierven. Ze zijn thans als volgt geplaatst:

Een als tuinknecht huize „Twiekel" te Delden, een als zoodanig huize „Werve" te Rijswijk, een op de boomkweekerij te Capelle bij Goes, een als tuinknecht op Prins Hendrikoord te Lage Vuursche, een als bloemistknecht op de kweekerij „Semperflorens" Enschedé, een als boomkweekersknecht te Haaren bij Oisterwijk, een op eene plantage in Indië, en een op eene bloemisterij in Duitschland.

De in het prospectus genoemde vakken werden volledig behandeld. De practische werkzaamheden konden zeer geregeld geschieden. Dit mag van het grootste belang worden geacht, daar bij plaatsing steeds in de allereerste plaats naar handigheid in het practische werk wordt gevraagd. Het leeraarspersoneel onderging geene verandering.

Niettegenstaande het ongunstige voorjaar had men in den tuin veel succes. Het bezoek van vreemdelingen was dan ook buitengewoon groot. De najaarsvruchten werden zeer geroemd; de qualiteit vergoedde eenigszins de geringe quantiteit.

De Nederlandsche Maatschappij voor tuinbouw en plantkunde kende aan de school een getuigschrift 1ste klasse toe voor heliotropen en een getuigschrift van verdienste voor lange witte Parijsche broeikomkommers.

De nieuwe cursus begon 13 September met 27 leerlingen. Ze zijn als volgt over de klassen verdeeld: 1ste klasse 13, 2de klasse 6, 3de klasse 8.

Gerard Adriaan van Swieten-Boschbouwschool. De school telde met 1 Januari 1898: in de hoogste klasse 1 leerling en 1 toehoorder; in de middelste klasse 4 leerlingen en 2 toehoorders, en in de laagste klasse 4 leerlingen. Totaal 9 leerlingen en 3 toehoorders.

In de eerste week van Januari verliet een leerling der laagste klasse, afkomstig uit de Maatschappij van Weldadigheid, de school daar hij zelf wel inzag dat hij de lessen niet kon volgen; in Maart moest een der leerlingen der middelste klasse opkomen om zijn militairen dienstplicht te vervullen; in Mei werd een toehoorder der middelste klasse van de school verwijderd wegens ongehoorzaamheid en in Juni werd een leerling der laagste klasse, die voorwaardelijk afgekeurd was als militair, onvoorwaardelijk afgekeurd en hem den raad gegeven niet langer te studeeren, waarop hij de school verliet.

In April werd nog een toehoorder toegelaten in de middelste klasse.

Bij het overgangsexamen konden al de leerlingen en toehoorders in een hoogere klasse overgaan.

Het eindexamen had tot uitslag dat de leerling en de toehoorder die er aan deelnamen, beide slaagden; de leerling trad reeds een week daarna in betrekking; de toehoorder vertrok naar Indië als employé op eene koffie-onderneming.

Aan het toelatingsexamen namen 3 candidaten deel, die allen slaagden: twee er van zijn afkomstig uit de Maatschappij van Weldadigheid, één heeft de beurs, welke door de provincie Overijssel werd uitgeloofd, moeten deelen met een leerling in de tweede klasse, eveneens uit Overijssel afkomstig. Voor de uitgeloofde beurs door de provincie Drenthe deed zich geen candidaat op.

Wel kwamen er 3 aanvragen, 2 uit Gelderland en 1 uit Friesland en later nog 1 uit Overijssel, om kostelooze plaatsing op de school, doch hieraan kon geen gevolg worden gegeven.

Het is te betreuren dat er niet meer beurzen zijn om jongelieden, die geschikt zijn om tot boschbaas opgeleid te worden, in de gelegenheid te stellen het onderwijs te volgen, daar juist in de klasse, die het niet betalen kan, het meest geschikte materiaal voor boschbazen schuilt. De daaruit gerecruteerden zijn met veel practische werkzaamheden bekend en leeren de andere gemakkelijker aan.

De cursus opende in September met 3 leerlingen en 1 toehoorder in de hoogste, 2 leerlingen in de middelste en 3 leerlingen in de laagste klasse, terwijl in October nog een toehoorder werd toegelaten, die alleen het practische werk meemaakt; het totaal aantal leerlingen bedroeg dus 8 en dat der toehoorders 2.

In Februari werd een zeer interessante excursie gemaakt naar de bosschen langs de oostelijke grens in Westphalen en van 25 Mei tot 3 Juni werd de impregneer-inrichting te Hulshorst bezichtigd en daarna achtereenvolgens het Leuvenumsche-, Speulder-, Elspeeter-, Vierhoutensche-, Gortelsche-, Soerensche bosch, de kweekerij „de Zwanenspreng", de bosschen bij Hoenderloo, Ede, Renkum, Delden en de ontginningen van wijlen BLIJDENSTEIN bezocht, terwijl in November eene excursie werd gemaakt naar het Huis ter Haer om het afvisschen van den karpervijver en in Helvoirt eene verkooping van verschillende houtsoorten op stam bij te wonen.

De practische werkzaamheden hadden, zooveel de beperkte gelegenheid toeliet, zoo goed mogelijk plaats op de terreinen der Maatschappij van Weldadigheid; bovendien vond de directeur-leeraar gelegenheid om in Nijeveen de leerlingen bekend te maken met het uitbrengen van advies omtrent eiken-aanplanting.

De twijgwaard van de Maatschappij van Weldadigheid, grenzende aan de kweekerij der school en staande onder het beheer van den directeur der school, werd dit jaar gesneden en willig van de hand gezet tegen bevredigende prijzen.

Op de heide werd weer een stuk laaggelegen grond voor grasland aangemaakt en een gedeelte van den overigen grond op verschillende wijzen bewerkt, o. a. geploegd.

Gelegenheid tot het practisch onderwijs in administratie, boschverpleging en sorteeren en verkoop van hout bestond, evenals vorige jaren, terwijl het vellen zich bepalen moest tot eenige grove en fijne dennen.

De reunie van oud-leerlingen had dit jaar plaats te Apeldoorn; van de oud-leerlingen kwamen algemeen zeer goede berichten in.

De vraag naar gediplomeerde boschbazen overtrof het aanbod met 5. Doordien de gemeente Havelte geen Rijkssubsidie meer ontvangt en dus de ontginning der woeste gronden aldaar op zeer beperkte schaal voortgezet wordt, en alle kosten zooveel mogelijk vermeden moesten worden, werd de directeur-leeraar niet meer als vroeger geroepen om cultuurplannen op te maken voor die gemeente, hetgeen met het oog op den gunstigen invloed op de practische toepassing van het geleerde bij de leerlingen zeer te betreuren is, daar zij aan het opmaken en gedeeltelijk ook aan de uitvoering dier plannen een werkzaam aandeel nemen.

In Maart vergaderde de commissie uit de Ned. Heide-maatschappij ter bespreking van plannen ter reorganisatie der boschbouwschool te Frederiksoord, terwijl de directeur-leeraar nog eenige malen ter conferentie met de leden dier commissie vergaderde.

Het onderwijs werd geheel volgens het leerplan gegeven. De verzamelingen en de bibliotheek werden met enkele exemplaren vermeerderd.

Door den directeur-leeraar werd voor eigen rekening een cursus in vischteelt in Truchenberg in Silezië gevolgd en daarna eenige vischkweekerijen bezocht en vond hij, bij ongunstig weder in de namiddagen, wanneer niet practisch gewerkt kon worden, gelegenheid om de leerlingen in kennis te stellen van de resultaten van die studiereis.

Gerard Adriaan van Swieten-Landbouwvakschool. Behalve de zestien deelnemers aan den cursus voor zuivelbereiding, ving het jaar 1898 slechts aan met een vijftal leerlingen, waarvan de eerste klasse er drie en de tweede klasse twee telde.

De beide leerlingen der hoogste klasse namen deel aan het eindexamen.

Eén keerde in het ouderlijk bedrijf terug; de andere bekwaamt zich voor de zuivelbereiding. De vroegere leerlingen der school bleven bijna allen in de eenmaal gekozen richting werkzaam.

Met den nieuwen cursus in September kwamen er zeven nieuwe leerlingen in de eerste klasse, waarvan er einde November één vertrok. Eén oud-leerling der van Swieten-Tuinbouwschool werd toegestaan aan verschillende lessen in de beide klassen deel te nemen.

De leerlingen der eerste klasse werden allen bevorderd, zoodat aan het einde des jaars negen leerlingen en één toehoorder de school bezochten.

Het programma werd in zijn geheel gevolgd.

De practische werkzaamheden bleven dezelfde; de velden bij de school behoorende werden gedeeltelijk door de jongelui bewerkt en gaven goed ontwikkelde gewassen te zien.

Het verkrijgen van nieuwe aardappelvariëteiten werd ook dit jaar weer betracht; de leerlingen waren daaraan behulpzaam.

Als merkwaardigheid was er een partijtje winterhaver te zien, dat in het najaar opnieuw werd uitgezaaid en tot het einde des jaars goed te velde stond.

Behalve het onderhouden van den proeftuin werden door de leerlingen evenals voorgaande jaren verschillende werkzaamheden op de boerderijen verricht.

Kleine excursiën op de boerderijen en in den omtrek werkten ook dit jaar weer nuttig om theorie en practijk aan elkaar te toetsen.

Grootere excursiën werden gehouden naar de paardenmarkt te Diever, de hengstenkeuring te Beilen, de veekeuring te Leeuwarden, de zuivelfabrieken te Staphorst en te Akkrum, eene lezing te Steenwijk, enz.

De leermiddelen werden vooral op het gebied van zuivelbereiding en scheikunde nog al uitgebreid. De bibliotheek vermeerderde weder met verschillende werken. Ook in 1898 werden van verscheidene stamboeken gratis zendingen ontvangen.

In het leeraarspersoneel kwam geene verandering.

Ten slotte zij hier vermeld, dat aan het einde des jaars verscheidene aanvragen inkwamen om plaatsing op een mogelijk nogmaals te houden cursus in zuivelbereiding. Ook hieruit blijkt dat daaraan behoefte bestaat.

Vereeniging voor vakonderwijs in de zuivelbereiding in Friesland te Bolsward. Van de achttien adspiranten die zich voor den cursus van 15 Maart tot 15 September 1898 hadden aangemeld werden acht leerlingen geplaatst.

Een gelijk aantal werd, bij het in den aanvang van September gehouden admissie-examen, van de twaalf candidaten tot den cursus 1 October 1898 tot 1 April 1899 toegelaten. Eerstgenoemde cursus is met veel belangstelling gevolgd, zoodat aan nagenoeg alle leerlingen, zoowel voor de practijk als voor de theorie, gunstige getuigschriften konden worden verkregen.

Onderwijs in de zuivelbereiding. Door den zuivelconsulent der Friesche Maatschappij van Landbouw en Veeteelt, J. Mesdag, werd in 1898 één cursus van 8 lessen in de practijk en de theorie van het melkonderzoek gehouden. Deze cursus, waaraan door zeven leerlingen werd deelgenomen, werd gevolgd door eene reeks cursussen van dezelfde soort op verschillende plaatsen in de provincie Friesland, en gegeven door den leeraar aan de Rijkslandbouwwinterschool te Leeuwarden, A. Rauwerda.

Behalve deze korte cursussen zijn er door den leeraar Mesdag voornoemd drie gehouden van 16 lessen voor meer volledig onderwijs, aan ieder van welke door acht leerlingen werd deelgenomen. Deze lessen werden geregeld, en door verreweg de meeste leerlingen met goed gevolg bijgewoond.

Op 5 plaatsen zijn door den zuivelconsulent lezingen gehouden over onderwerpen, betrekking hebbende op het zuivelbedrijf en de veeteelt.

Door den consulent voor de zuivelbereiding der Hollandsche Maatschappij van Landbouw zijn van 1 Mei tot 30 September 1898 in vijf afdeelingen dier maatschappij in Zuidholland cursussen in kaasbereiding en melkonderzoek gegeven, welke in het geheel door 113 leerlingen werden bijgewoond. Voorts zijn door hem in 28 afdeelingen voordrachten gehouden, waarin werd gehandeld over onderwerpen het landbouw- en in zonderheid het zuivelbedrijf betreffende.

Door den zuivelconsulent van voornoemde maatschappij binnen de provincie Noordholland werd in de eerste drie maanden van 1898 op twee plaatsen een cursus voor kaasmakers gehouden, waarvan de eerste door veertien, de tweede door zes personen met veel belangstelling werd gevolgd. Een matig aantal toehoorders was aanwezig bij de 27 lezingen over zuivelbereiding en veeteelt, waarvan door hem enkele voor afdeelingen van den Boerenbond, doch de meeste voor afdeelingen der Maatschappij worden afgegeven.

De 22 voordrachten, die in de eerste en laatste maanden des jaars door den consulent voor de zuivelbereiding in de provincie Utrecht werden gegeven, en waarbij, naast kaas- en boterbereiding en melkonderzoek, ook de oprichting van boterfabrieken werd behandeld, waren over het algemeen goed bezocht.

Door den tijdelijken consulent voor de zuivelbereiding der Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw werden, behalve een cursus te Leeuwen voor het personeel der zuivelfabrieken, die gedurende bijna vier maanden door omstreeks 25 personen getrouw werd gevolgd, in Februari 1898 in drie plaatsen voordrachten gehouden.

De nieuw benoemde zuivelconsulent dier maatschappij, die op 1 Juli d. a. v. zijne betrekking aanvaardde, gaf de eerste zijner voordrachten in de maand October.

De 36 voordrachten, die in het jaar 1898 werden gehouden door den zuivelconsulent binnen de provincie Limburg werden in het geheel door meer dan 2000 toehoorders en toehoorderessen bijgewoond. De keuze der onderwerpen, welke inzonderheid het melken en de behandeling der melk alsmede de oprichting van boterfabrieken betroffen, werd naar plaatselijke omstandigheden ingericht en gewijzigd.

Door den consulent in de zuivelbereiding voor de provincie Noordbrabant, die eerst met 1 September 1898 in functie trad, werden in dit jaar nog geene voordrachten op cursussen in de zuivelbereiding gegeven.

Tuinbouwwandelleeraren. Door de tuinbouwwandelleeraren G. A. Kuyk en W. H. Wind zijn lezingen gehouden over bloemisterij, door eerstgenoemde te Apeldoorn, Boskoop, Deventer, Doorn, Groningen, Heerenveen, Meppel, Steenwijk, Nijmegen, Zeist, Zwolle, en door den tweeden binnen de afdeelingen Tilburg, Vught, Twente, Arnhem, Zaanstreek, Dieren en Utrecht der Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde. Deze voordrachten, die in den regel practisch werden toegelicht, waren over het algemeen zeer goed bezocht.

Cursus in landbouwkunde, gegeven vanwege de Vereeniging „Landbouwonderwijs" te Middelharnis. Ook in 1898 werd het onderwijs gegeven door den consulent der vereeniging van Bijlevelt, en door Deijkermans en Roodzant, veeartsen te Dirksland en Oude Tonge. De cursus, die een vervolg was op dien gehouden in 1897, werd evenals toen gegeven te den Bommel, Stad aan 't Haringvliet en Stellendam en gevolgd resp. door 13, 10 en 8 leerlingen. Terwijl in den aanvang van den cursus, ten gevolge der vele werkzaamheden op het veld, eenig schoolverzuim plaats vond werden de lessen van af het begin der maand December tot de openbare les te Sommelsdijk, waarmede de cursus op 29 Maart werd besloten, trouw bezocht. De ijver der leerlingen wordt over het algemeen geroemd.

Cursussen in paarden- en veekennis gegeven vanwege het hoofdbestuur der Maatschappij van Landbouw en Veeteelt in Friesland. Gedurende den winter 1898—1899 werden in negen afdeelingen der maatschappij cursussen in paardenkennis gehouden en wel in de afdeelingen Oldeberkoop, Dokkum, Sneek, Berlicum, Beetsterzwaag, Tietjerksteradeel, Achtkarspelen, Rauwerd en Kollumerland. Hoewel in elk dezer afdeelingen reeds vroeger een cursus in paardenkennis werd gehouden werd het gegeven onderwijs ook thans met veel belangstelling gevolgd. Bovendien werd door de afdeeling Leeuwarden en Utingeradeel gebruik gemaakt van de, in dien winter voor het eerst aangeboden, gelegenheid om een cursus in veekennis bij te wonen, eene proefneming, die wegens den grooten door de leerlingen betoonden ijver welgeslaagd mag heeten.

Cursus in paardenkennis gegeven vanwege de afdeeling Sittard der Maatschappij van Landbouw in Limburg. Een cursus in paardenkennis werd gegeven te Maasbracht. Aan dezen cursus werd deelgenomen door 28 leerlingen, uit de gemeenten Maasbracht, Linne, St. Odiliënberg, Herten-Merum en Beegden. De lessen werden met zeer veel ijver gevolgd. De cursus werd besloten met 7 practische lessen, waarvan 2 te Sittard werden gegeven, ten einde met behulp van praeparaten der aldaar gevestigde Rijkslandbouwwinterschool enkele punten nader uit te leggen.

Lezingen over bijenteelt in de provincie Friesland. Vanwege het hoofdbestuur der Maatschappij van Landbouw en Veeteelt in Friesland werden door F. A. Kelting te Santpoort en P. Bijden-

DIJK te Brummen ieder vier lezingen over bijenteelt gehouden, door eerstgenoemde te Oosterwolde, Gorredijk, Kooten en Hardegarijp, en door den tweede te Elsloo, Beetsterzwaag, Buitenpost en Leeuwarden. Elk dezer lezingen werd met veel belangstelling door een groot aantal ymkers bijgewoond.

Wintercursussen. In de hieronder volgende staten worden voor iedere provincie afzonderlijk vermeld: het aantal landbouwwintercursussen, de plaatsen waar zij zijn gehouden, uit hoeveel klassen zij bestonden, de bedragen van de Rijks- en van de andere subsidiën, wie met het onderwijs waren belast, hoeveel leerlingen in den aanvang en bij het einde het onderwijs aan den cursus volgden, en in het kort de uitkomsten die het onderwijs heeft opgeleverd.

Bovendien worden in de laatste twee staten gelijke opgaven verstrekt betreffende de in de provinciën Zuid- en Noordholland gehouden tuinbouwwintercursussen.

Noordbrabant.

Nummer.	Plaats.	Aantal klassen.	Bedrag van het subsidie.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus. Begin.	Einde.	Korte opmerkingen.
1	Beek en Donk.	2	f 350 van het Rijk. 100 „ de prov. 50 „ „ afd.	(*) J. M. Scheurs, te Beek en Donk. (*) A. T. Hamelijnck, te Beek en Donk.	6 9	6 9	Voldoende belangstelling. Weinig verzuim. Vorderingen en vlijt goed: het gedrag der leerlingen uitstekend. Zomerlessen.
2	Breda.	2	f 350 „ het Rijk. 87 „ de prov.	(*) P. A. van Bloppoel, te Breda. M. Kuijlaars, idem.	11 14	8 12	6 uur per week en per klasse les. Resultaten bevredigend. Cursus wekt belangstelling bij de landbouwers. Des zomers worden enkele lessen gegeven in het vrije veld.
3	Fijnaart.	1	f 200 „ het Rijk. 44 „ de prov	(*) R. Langeweg, te Oudemolen.	18	15	Belangstelling matig, schoolverzuim vrij groot, vorderingen matig bevredigend, vlijt voldoende, het gedrag der leerlingen goed.
4	Gilze.	1	f 200 „ het Rijk. 25 „ de prov.	(*) J. van den Wildenberg, te Gilze. J. F. M. van den Wildenberg, te Gilze.	21	19	Belangstelling groot, schoolverzuim uiterst gering, behalve in de laatste maand. Gedrag, vlijt en vorderingen der leerlingen lieten niets te wenschen over.
5	Heeswijk.	1	f 350 „ het Rijk.	(*) H. L. Festen, te Heeswijk. H. van Zutphen, te Dinther.	15	4	Belangstelling voldoende. Veel schoolverzuim. Vorderingen bevredigend. 12 uur les per week.
6	Ossendrecht.	1	f 200 „ het Rijk. 45 „ de prov.	(*) M. N. v. d. Linde, te Rilland-Bath. A. C. F. Hoste, te Ossendrecht.	11	6	Geringe ontwikkeling der leerlingen. Belangstelling voldoende. Vlijt en vorderingen bevredigend. Schoolverzuim gering. Een en ander ziet op de 6 leerlingen, die den geheelen cursus volgden.
7	Oud-Gastel.	1	f 200 „ het Rijk. 50 „ de prov.	(*) J. A. Vermeulen, te Oud-Gastel.	10	7	Vlijt, gedrag en belangstelling der leerlingen waren loffelijk. Geen verzuimen. De vorderingen in de practische vakken waren zeer bevredigend.
8	Rosendaal.	1	f 200 „ het Rijk. 25 „ de prov.	J. Th. Meren, te Rosendaal. (*) P. A. van Bloppoel, te Breda.	21	17	Resultaten bevredigend. Belangstelling groot. Vlijt en gedrag der leerlingen over het algemeen uitstekend. Zomerlessen.
9	Rosmalen.	1	f 400 „ het Rijk. 71 „ de prov.	(*) F. H. Kerssemakers, te Rosmalen. J. N. van de Laar, te Rosmalen. A. J. Vlamings, Rijksveearts te 's Hertogenbosch.	8	8	10 uur les per week in den winter, 2 uur per week in den zomer. Gedrag, vlijt en vorderingen goed. Verzuimde lessen gering. Belangstelling voldoende. Resultaten bevredigend.
10	Steenbergen.	2	f 350 „ het Rijk. 100 „ de prov.	(*) J. A. Vermeulen, te Oud-Gastel. J. Meuwesen, te Nieuw-Vosmeer.	18	16	Geen verzuim. Belangstelling, vlijt en het gedrag der leerlingen bevredigend. Vorderingen groot. Zomerlessen.

(*) Bezitters van de landbouwacte L. O.

Nummer.	Plaats.	Aantal klassen.	Bedrag van het subsidie.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus. Begin.	Einde.	Korte opmerkingen.
11	Vessem.	1	f 200 van het Rijk.	(*) J. van Gerwen, te Knegsel.	15	11	Belangstelling bevredigend. De ijver der leerlingen en hunne vorderingen waren voldoende.
12	Vlijmen.	1	f 120 „ het Rijk. Ongeveer evenveel van de gemeente.	G. Goossens, te Vlijmen. (*) H. Roemen, te Vlijmen. (*) H. van der Linden, te Vlijmen. J. de Vaan, te Vlijmen. A. J. Vlamings, Rijksveearts te 's Hertogenbosch.	5 en 2 toehoorders.	3	De belangstelling in het onderwijs was bij de leerlingen groot, hunne vorderingen waren zeer goed en aan ijver ontbrak het het hun niet. Schoolverzuim had weinig plaats en dan nog alleen met verlof. 12 u. les per week. Zomerlessen.

(*) Bezitters van de landbouwakte L. O.

Gelderland.

Nummer.	Cursus te: (opgericht)	Aantal klassen.	Bedrag van het Rijkssubsidie.	Onderwijzers (Hoofd bovenaan).	Aantal leerlingen in elke klasse. Aanvang.	Einde.	Opmerkingen.
1	Varsseveld (1891/92)	1 (IIde klasse)	f 200	J. Hofs. † J. P. Priester.	15	13	13 leerlingen verwierven een getuigschrift. Cursus matig, ontwikkeling der leerlingen kon beter zijn.
2	Winterswijk (1892/93)	2	400	† W. H. Wisselink. † G. J. Beekhof. † J. P. Priester.	Iste kl. 14 IIde kl. 12	14 11	14 leerlingen werden tot de tweede klasse bevorderd. 11 leerlingen verwierven een getuigschrift. Cursus werkt gunstig; het aantal leerlingen is klimmende.
3	Eibergen (1894/95).	1 (IIde klasse)	200	† J. Leppink. † J. Warmelink.	9 (+ 2)	6 (+ 2)	6 leerlingen verwierven een getuigschrift. Deelname laat te wenschen over.
4	Lunteren-Ede (1894/95.)	2	400	† B. Wigman. † A. G. Nijhoff. † F. de Graaf.	Iste kl. 10 IIde kl. 18	9 18	Deze cursus werkt zeer nuttig. Van het onderwijs wordt zeer geprofiteerd. 9 leerlingen gingen over in de 2de klasse. 18 leerlingen verwierven een getuigschrift.
5	Rheden (1895-96) .	2	400	† B. van Leeuwen. † G. H. Koopman. D. Kok (veearts)	Iste kl. 13 IIde kl. 8	11 5	11 leerlingen gingen over in de 2de klasse. 5 leerlingen verwierven een getuigschrift. Deze cursus is zeer vooruitgegaan.
6	Voorst (1897/98) .	1 (Iste klasse)	200	† J. H. Edelman. † G. J. Wisselink.	11 (+ 4)	9 (+ 4)	9 leerlingen werden tot de 2de kl. toegelaten. Cursus was verleden jaar beter. (Oudere leerlingen.)
7	Aalten (1897/98) .	1 (IIde klasse)	200	† W. H. Wisselink. † G. van Heerde.	13	12	12 leerlingen verwierven een getuigschrift. Cursus blijkt nu reeds nut te stichten.
8	Borculo (1898/99) .	1 (Iste klasse)	175	† A. H. Krienen. † J. Warmelink. † H. W. Heuvel.	16	16	9 leerlingen gingen onvoorwaardelijk, 1 voorwaardelijk over in klasse II. De jongere leerlingen bezaten geen voldoenden ernst.
9	Epe (1898/99) . .	1 (Iste klasse)	200	† A. G. Lensink. J. Stel. B. van Goor (veearts).	15	10	10 leerlingen gingen over in de 2de klasse.
10	Oosterhuizen (1898/99)	1 (Iste klasse)	200	† G. J. Wisselink. A. W. van Vliet.	19	13	13 leerlingen gingen over in kl. II. IJver der leerlingen matig.

De cijfers tusschen haakjes achter de cursussen geplaatst, wijzen op de „officieele" oprichting van die cursussen.

† wijst op het bezit der akte „Landbouwkunde lager onderwijs".

Zuidholland.

Nummer.	Plaats waar de cursus is gevestigd.	Aantal klassen.	Bedrag der subsidiën.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus.		Korte opmerkingen.
					Begin.	Einde.	
1	Groot-Ammers.	1	f 250	A. Kras. J. J. Hendrikse. G. van Wagensveld.	19	15	Resultaten gunstig. Vrij veel belangstelling bij de landbouwers.
2	Bodegraven.	1	200	P. van Balen. J. J. Burggraaf.	7	7	Resultaten vrij goed. Bij de landbouwers tamelijk veel belangstelling.
3	Kethel.	1	200	E. W. Lindeijer.	15	11	Zeer goede resultaten. Veel belangstelling.
4	Ottoland.	1	225	A. Kars. L. Zevenbergen.	5	4	Resultaten vrij goed. Belangstelling tamelijk.
5	Zegwaart.	1	200	S. J. v. d. Berg. M. Flohil.	7	7	Resultaten gunstig. Belangstelling tamelijk.
6	Zevenhuizen.	1	210	S. J. v. d. Berg. A. Kuysten.	16	10	Resultaten gunstig. Belangstelling bij de landbouwers tamelijk.

Noordholland.

Nummer.	Plaats waar de cursus is gevestigd.	Aantal klassen.	Bedrag der subsidiën.	Namen der onderwijzers. allen bezitters der akte landbouwkunde L. O.	Aantal leerlingen van den cursus.		Korte opmerkingen betreffende die leerlingen welke den cursus tot het einde van het winterhalfjaar hebben gevolgd.
					Begin.	Einde.	
1	Alkmaar.	1 tweede	f 200	J. Eits, te Alkmaar.	6	3	Leeftijd 16—17 jaar.
2	Edam.	1 eerste	f 200 Rijk, f 50 gemeente.	P. Blokker Tz., h. d. s. te Purmer.	25	20	Leeftijd 14—24 jaar, gemiddeld 17 jaar. Verzuim zeer gering ondanks groote afstanden.
3	Wijdewormer.	1 eerste	f 200	J. Teer, h. d. s., C. G. Dekker, beiden te Wijdewormer.	24	21	Leeftijd 14—25 jaar, gemiddeld 19 jaar. Verzuim gering.
4	Grosthuizen.	1 eerste	f 200	D. H. Prins, h. d. s. te Grosthuizen.	17	11	Leeftijd 14—23 jaar, gemiddeld 18 jaar. Belangstelling bevredigend.
5	Hauwert.	1 eerste	f 200 Rijk, f 60 gemeente.	K. Ruyterman, h. d. s. te Hauwert.	18	12	Leeftijd 14—30 jaar, gemiddeld 18 jaar. Belangstelling zeer bevredigend.
6	Wognum.	1 eerste	f 200 Rijk, f 50 afd. Wognum der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.	D. v. d. Abeele, h. d. s. te Wognum.	27	19	Leeftijd 14—30 jaar, gemiddeld 20 jaar. Belangstelling zeer bevredigend.
7	Hoogwoud.	1 eerste	f 200	J. de Vries, te Spanbroek.	20	19	Leeftijd 15—28 jaar, gemiddeld 20 jaar. Verzuim zeer gering ondanks groote afstanden.
8	Winkel.	1 eerste	f 350	J. Porte, Winkel.	15	10	Leeftijd 14—17 jaar, gemiddeld 15 jaar. Belangstelling bevredigend.
9	Nieuwe Niedorp.	1 eerste		J. Porte, Winkel.	29	11	Leeftijd 14—22 jaar, gemiddeld 17 jaar. Belangstelling voldoende.
10	Texel (den Burg).	1 eerste	f 200	W. H. Houwen, h. d. s. te Zuid-Eierland.	33	22	Leeftijd 16—37 jaar, gemiddeld 23 jaar. Verzuim gering ondanks groote afstanden en slechte wegen.
11	Twisk.	1 eerste	f 200 Rijk. f 50 gem. Midwoud. f 20 gem. Opperdoes. f 50 gem. Twisk. f 25 gem. Medemblik.	O. Bussemaker, h. d. s. te Midwoud.	28	13	Leeftijd 15—22 jaar, gemiddeld 18 jaar. Belangstelling bevredigend.
12	Terschelling (Midsland).	1 eerste	f 230	T. Sterringa, West-Terschelling.	16	14	Leeftijd 16—28 jaar, gemiddeld 22 jaar. Belangstelling bevredigend. Niet gering verzuim, verklaarbaar door slechte wegen en groote afstanden.

Zeeland.

Nummer.	Plaats waar de cursus is gevestigd.	Aantal klassen.	Bedrag der subsidiën.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus.		Korte opmerkingen.
					Begin.	Einde.	
1	Westdorpe.	1	f 266,00	H. T. J. van Bijlevelt.	6	6	Veel belangstelling. 's Zomers gedurende enkele Zaterdagen les in plantkunde. 10 uur les per week. Totaal 204 lesuren.
2	Wolfaartsdijk.	1	230,00	K. van der Slikke. A. Kooiman.	7	7	Voldoende belangstelling. 10 uur les per week. Totaal 174 lesuren.
3	Nieuw- en St. Joosland.	1	248,00	A. de Smidt.	8	6	Veel belangstelling. 12 uur les per week. Totaal 192 lesuren.
4	Axel.	1	248,00	H. T. J. van Bijlevelt. L. Boogaert.	13	13	Veel belangstelling. 8 uur les per week. Gedurende den zomer op enkele Zaterdagen les in plantkunde. Totaal 192 lesuren.
5	Rilland-Bath.	1	255,70	M. N. v. d. Linde. H. Bakker.	9	9	Matige belangstelling. Totaal 200 lesuren.
6	Cortgene.	1	270,00	K. v. d. Slikke.	13	12	Veel belangstelling. Excursie's Wilhelminapolder, Rijkslandbouwwinterschool en proefstation te Goes- en gist- en spiritusfabriek te Delft. 7 uur les per week. Totaal 174 lesuren.
7	Oostburg.	1	320,00	A. de Smidt. A. Kooiman.	25	21	Veel belangstelling. 6 uur les per week. Totaal 144 lesuren.
8	IJzendijke.	1	320,00	A. de Smidt. A. Kooiman.	19	12	Voldoende belangstelling. 6 uur les per week. Totaal 144 lesuren.

Utrecht.

Nummmer.	Plaats waar de cursus is gevestigd.	Aantal klassen.	Bedrag der subsidiën.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus.		Korte opmerkingen.
					Begin.	Einde.	
1	Loosdrecht.	1	van het Rijk f 250.	A. Bongers te Vuursche.	7	6	Belangstelling zeer gering.
2	Veenendaal.	1	van het Rijk f 260, v. d. afdeeling f 95.	B. Wigman te Lunteren. J. Harp te Veenendaal.	19	18	Belangstelling zeer bevredigend.
3	IJselstijn.	1	van het Rijk f 250, v. d. afdeeling f 10,49.	P. Lamoré te Benschop.	20	15	Belangstelling zeer bevredigend.

Friesland.

Nummer.	Plaats waar de cursus is gevestigd.	Aantal klassen.	Bedrag der subsidiën.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus.		Korte opmerkingen.
					Begin.	Einde.	
1	Wommels.	1	f 200	IJ. Loopstra, Oostereind. R. Brouwer, Wommels.	8	8	De resultaten van het onderwijs zijn gunstig te noemen. De lessen werden met belangstelling gevolgd.

Nummer.	Plaats waar de cursus is gevestigd.	Aantal klassen.	Bedrag der subsidiën.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus. Begin.	Einde.	Korte opmerkingen.
2	Ureterp.	1	180	E. Allershof, te Ureterp.	6	6	De lessen werden getrouw en met belangstelling gevolgd, van invloed op de landbouwende bevolking valt nog niet veel waar te nemen.
3	Murmerwoude.	1	200	A. O. Woudstra en J. de Groot, te Murmerwoude.	8	8	De lessen werden geregeld bezocht. Gunstige resultaten.
4	Heerenveen.	1	200	A. Posthuma en B. Huisman, te Luinjeberd.	7	7	De lessen werden getrouw gevolgd. Invloed gunstig.
5	Kooten.	1	200	H. Gietema IJz., te Kooten.	12	10	De lessen werden getrouw gevolgd.
6	Hardegarijp-Suameer.	2	414	K. L. de Vries, te Suameer.	13	10	Voldoende belangstelling. Gunstige resultaten.
				D. Cupery, te Bergum.	12	12	
7	Huizum.	2	350	G. Dijkstra, te Huizum.	9	7	Bezoek zeer getrouw, resultaten gunstig.
				R. Keegstra, te Kooten.	6	6	
8	Lippenhuizen.	1	200	G. Planting, te Jubbega. H. Klumper, te Hemrik.	12	12	Zeer veel belangstelling. De oud-leerlingen richtten eene vereeniging op.
9	de Joure.	1	200	B. de Jong, te Scharsterbrug.	8	7	De resultaten zijn gunstig te noemen.
10	St. Nicolaasga.	1	200	B. de Jong, te Scharsterbrug.	18	15	Veel belangstelling bij de leerlingen.

Overijssel.

Nummer.	Plaats waar de cursus is gevestigd.	Aantal klassen.	Bedrag der subsidiën.	Onderwijzers; naam, positie en woonplaats. (Hoofd bovenaan.)	Aantal leerlingen van den cursus. Begin.	Einde.	Korte opmerkingen.
1	Ambt-Vollenhoven (o. l. s. te Heetveld.)	2	f 350,00	† J. Pelger, h. d. s. te Heetveld.	15	12	De eigenlijke landbouwers zien het nut van landbouwonderwijs nog niet in. Leerlingen van den cursus dan ook meest zoons van arbeiders en zeer kleine boeren (keuters). Bezoek vrij bevredigend. Enkele leerlingen moesten van den cursus verwijderd worden. Resultaten van het onderwijs dit jaar matig, ten deele als gevolg van ziekte van het hoofd. Invloed in de streek nog weinig merkbaar.
				R. Vennik, onderw. te Heetveld.	11	9	
2	IJsselmuiden.	2	344,00	† J. Ravenshorst, h. d. s. te Kampen.	13	7	Te IJsselmuiden werkt de russenmatterij als huisnijverheid nadeelig op deelname en opkomst. De eerste klasse verloor 6 leerlingen, doch de overblijvenden waren de oudsten en degelijksten. Zij kwamen zeer geregeld. Het onderwijs had goede resultaten. Vooroordeel neemt af, en belangstelling gaandeweg toe.
				A. W. Ravenshorst, h. d. s. te IJsselmuiden.	5	5	
				B. Rekveld, Bloemist te IJsselmuiden.			
3	Avereest (o. l. s. te Balkbrug).	2	350,00	† G. J. Oudelaar, h. d. s te Balkbrug.	9	4	Opkomst oudste klasse zeer getrouw. Vier oud-leerlingen bezochten bovendien getrouw de 2de klasse. Jongste klasse minder bevredigend. 5 leerlingen bleven weg, waarvan echter 3 wegens vertrek naar elders. Belangstelling bij de landbouwers nog gering, neemt echter wel toe.
				K. Vondeling, h. d. s. te Avereest.	8 (+ 4)	8	

Volgnummer.	Plaats waar de cursus is gevestigd.	Aantal kalissen.	Bedrag der subsidiën.	Onderwijzers; naam, positie en woonplaats. (Hoofd bovenaan.)	Aantal leerlingen van den cursus. Begin.	Einde.	Korte opmerkingen.
4	Deventer.	1	232,40	† B. Wolters, h. d. s. te Dijkerhoek. A. B. Brouwer J Czn. onderw. te Deventer.	18	16	Verafwonenden bleven bij slecht weer nog al weg, overigens goede opkomst. Onderwijs droeg goede vruchten. Belangstelling in het onderwijs zeer voldoende.
5	Bathmen.	1	164,80	† B. Wolters, h. d. s. te Dijkerhoek. † E. Koldewey, h. d. s. te Bathmen.	12	9	Opkomst meerendeels getrouw. Resultaten zeer bevredigend, veel beter dan in het vorig jaar. Belangstelling bij de landbouwers nog niet groot.
6	Holten.	1	187,00	Dezelfden.	19	19	Resultaten gunstig. Opkomst goed. Belangstelling groot, bij leerlingen en landbouwers.
7	Lonneker.	1	200,00	† H. de Haan, onderw. te Enschedé. † E. J. Klumper, h. d. s. te Lonneker.	11	7	Opkomst niet bevredigend, hoofdzakelijk wegens grooten afstand, waarop haast alle deelnemers (10) van de school verwijderd woonden ($^3/_4$ tot 1 uur gaans en meer). Leeftijd van de meesten tusschen 18 en 23, waardoor ernst en ijver zeer voldoende waren.
8	Lonneker (Usselo).	1	200,00	† K. v. d. Vegte, h. d. s. te Broekheurne. H. W. v. d. Linde, h. d. s. te Usselo.	18	18	Opkomst zeer getrouw, ijver groot, resultaten van het onderwijs goed. Duidelijk waar te nemen goede invloed van geregeld gevolg herhalingsonderwijs. Groote belangstelling bij landbouwende bevolking.

N.B. Een † vóór den naam van den onderwijzer duidt op het bezit der akte landbouwkunde l. o.

Groningen.

Nummer.	Plaats van vestiging.	Aantal klassen.	Bedrag der Rijks-subsidiën.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus. Begin.	Einde.	Korte opmerkingen.
1	Appingedam.	1	f 200	R. Reindersma, Appingedam.	12	11	Resultaat bevredigend.
2	Bedum.	1	200	H. Rowaan, Zuidwolde.	18	17	Idem.
3	Hoogezand-Sappemeer.	1	200	L. Lottering, Hoogezand. J. Jonker, Sappemeer.	24	22	Idem.
4	Leens.	1	236	P. Winter, Vierhuizen.	15	15	Idem.
5	Loppersum.	1	235	R Reindersma, Appingedam. M. Meinardi, Loppersum.	15	15	Leerlingen over 't algemeen slecht onderlegd; dientengevolge resultaat slechts matig.
6	Marum.	1	225	A. Westerhof, Marum. H. Boerema, Enumatil	13	13	Resultaat bevredigend.
7	Nieuwe Pekela.	2	350	E. Roorda, Ommelanderwijk, W. H. Bosgra, Oude Pekela. A. Bekkering, Ommelanderwijk.	59	55	Zeer groote deelname; resultaat der tweede klasse bevredigend; der eerste klasse minder goed.
8	Nieuwolda.	1	250	G. B. Dussel, Tjuchem. G. de Vries, Slochteren.	20	18	Resultaat bevredigend
9	Oldehove.	1	200	T. Kool, Noordhorn.	28	28	Resultaat bevredigend.

Nummer.	Plaats van vestiging.	Aantal klassen.	Bedrag der Rijks-subsidiën.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus.		Korte opmerkingen.
					Begin.	Einde.	
10	Schildwolde.	1	f 230	G. de Vries, Slochteren. G. B. Dussel, Tjuchem.	25	25	Resultaat bevredigend.
11	Stadskanaal.	1	200	R. Armbrust, Stadskanaal.	16	16	Resultaat bevredigend; geringe belangstelling van den kant van de landbouwvereeniging.
12	Tolbert.	1	225	H. Boerema, Enumatil. A. Westerhof, Marum.	7	7	Idem.
13	Uithuizen.	1	250	S. Molewijk, Groningen.	14	14	Resultaat bevredigend.
14	Wildervank.	1	291	J. Kok, Wildervank. J. B. Kramer, Gieterveen.	10	9	Idem.
15	Winschoten.	1	250	B. G. Kamphuis, Westerlee. M. B. ten Have, Midwolda. T. Oortman, Ganzedijk.	26	23	Resultaat over 't geheel bevredigend; bij enkele leerlingen niet.

Drenthe.

Plaats.	Aantal klassen.	Bedrag van het subsidie.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus.		Korte opmerkingen.
				Begin.	Einde.	
Beilen	1	f 200 van het Rijk.	T. de Muinck, te Nieuweroord, landbouwakte L. O. H. Hadders, te Wijster.	9	7	De belangstelling in het onderwijs was zeer gering. De leerlingen onvoldoende ontwikkeld. Wenschelijk is het dezen cursus op te heffen.
Noordbarge.	1	200 „ „ „	H. Beukema, te Noordbarge, landbouwakte L. O. K. Drent, te Zuidbarge.	11	10	De belangstelling in het onderwijs was zeer goed. Er had bijna geen verzuim plaats.
Annerveen.	1	200 „ „ „	H. Gortmaker, te Zuidlaarderveen, landbouwakte L. O. E. Zweep, te Eeksterveen.	26	21	De belangstelling in het onderwijs is zeer groot. Het verzuim bedroeg $7^1/_7$ pct, meestal veroorzaakt door bezigheden in de boerderij. De cursus werkt gunstig.
Nieuw-Buinen.	1	200 „ „ „	J. de Weerd, te Drouwenermond, landbouwakte L. O.	22	21	De belangstelling in het onderwijs is buitengewoon groot. Het verzuim bedroeg 6,3 pct. Zeven leerlingen volgden den cursus voor de tweede maal. Zeer ontwikkelde leerlingen. De cursus werkt zeer gunstig.
Kloosterveen.	1	200 „ „ „	J. Westenbrink en Tj. v. d. Ploeg, te Assen, beiden landbouwakte L. O.	16	13	De leerlingen bezochten den cursus zeer geregeld en maakten zeer goede vorderingen. Van de landbouwende bevolking geniet de cursus veel belangstelling.
Grolloo.	1	200 „ „ „	Tj. v. d. Ploeg, te Assen.	19	14	De lessen worden vol belangstelling gevolgd. Verzuim kwam weinig voor. Flink ontwikkelde leerlingen; ouder dan het vereischte minimum.

Limburg.

Nummer.	Plaats waar de cursus is gevestigd.	Aantal klassen.	Bedrag der subsidiën.	Namen der onderwijzers.	Aantal lessen. Begin.	Aantal lessen. Einde.	Opmerkingen.
1	Weert.	2	f 350 Rijk, f 50 afdeeling Weert.	J. J. C. Ament, hoofd. Fr. Strouk. H. H. Verreuzel. P. J. Moors.	Iste klasse 13 IIde klasse 17	Iste klasse 13 IIde klasse 15	Belangstelling onverminderd.
2	Hulsberg.	2	f 250 Rijk.	J. P. H. Weusten. hoofd. J. M. van Bugsenum.	Iste klasse 9 IIde klasse 12	Iste klasse 3 IIde klasse 9	Belangstelling afnemende. Beloofde afdeelingssubsidie werd ook niet uitbetaald over 1897/98. Verstandhouding tusschen onderwijzers en commissie liet veel te wenschen. Hoofd werd naar Drenthe verplaatst. Deze cursus kon om die redenen niet verder worden voortgezet.

TUINBOUWWINTERCURSUSSEN.

Zuidholland.

Nummer.	Plaats waar de cursus wordt gehouden.	Aantal klassen.	Bedrag van het subsidie.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus. Begin.	Aantal leerlingen van den cursus. Einde.	Korte opmerkingen.
1	Boskoop.	2	Rijk f 210, gemeente f 60, Pomologische Vereeniging f 25, Afd. Boskoop Ned. Maatsch. v. T. en Pl. f 25, Plantenbeurs f 25.	J. W. de Ruijter. Jan Vellinga. J. J. Vink.	29	10	Zes leerlingen verlieten bij den aanvang van den 2den cursus den tuinbouwwintercursus om de aldaar opgerichte Rijkstuinbouwwinterschool te bezoeken. Er was zeer veel belangstelling, maar in het laatst van den cursus bleven dikwijls enkelen weg om bezigheden in de kweekerijen te helpen verrichten.
2	Poeldijk.	—	Rijk f 200, Afd. Poeldijk der Vereeniging Westland f 15.	J. Pattist. W. van Houten. F. A. Schouten. A. Nijkamp.	24	17	Belangstelling voldoende. Ontwikkeling gering.
3	Wateringen.	—	Rijk f 200.	J. Pattist. F. J. Straus. J. Edel. A. Nijkamp.	22	12	Belangstelling matig voldoende. Ontwikkeling hoogst gering.
4	Loosduinen.	—	Rijk f 200.	J. Pattist. W. J. Dormaar. A. Nijkamp.	16	15	Belangstelling zeer voldoende. Ontwikkeling beter.

Noordholland.

Plaats waar de cursus is gevestigd.	Aantal klassen.	Bedrag van het subsidie.	Namen der onderwijzers.	Aantal leerlingen van den cursus. Begin.	Aantal leerlingen van den cursus. Einde.	Korte opmerkingen.
Aalsmeer.	3	f 350 Rijk, f 150 gemeente.	G. Dros (hoofd). J. Fook. G. Hazenberg. H. Kunsel.	Iste kl 15 IIde kl 10 IIIde kl. 14	12 8 14	Het onderwijs werd ingericht als voorbereiding voor de tuinbouwwinterschool; het resultaat was goed.
Beverwijk.	1	f 200 Rijk.	T. Roosjen. J. Sturing.	Iste kl. 9	12	Resultaat gunstig. Een excursie werd gemaakt naar het Westland.

§ 7. POLYTECHNISCHE SCHOOL.

In zijne eerste vergadering, gehouden op 20 October 1898, benoemde de raad weder tot secretaris den hoogleeraar mr. B. H. PEKELHARING.

Het programma der lessen voor den cursus 1898/1899 werd vastgesteld in de vergadering van hoogleeraren en leeraren, gehouden op 10 Mei 1898.

Gedurende den cursus van 5 September 1898 tot 4 Juli 1899 zijn 10 vergaderingen van den raad van bestuur en 3 algemeene vergaderingen van hoogleeraren en leeraren gehouden.

De raad van bestuur leed een verlies door het overlijden van den hoogleeraar A. HUET, die den 5den Juni 1899 na eene korte ongesteldheid aan den werkkring ontviel, waarin hij sedert de oprichting der Polytechnische School in 1864 met groote begaafdheid en warme toewijding werkzaam was. Aanvankelijk genoegzaam alleen staande, heeft hij onder moeilijke omstandigheden en met uiterst beperkte hulpmiddelen de werktuigbouwkunde als nieuw leervak van ingenieurswetenschap in ons land opgebouwd en tot ontwikkeling gebracht.

Bij Koninklijk besluit van 14 Juli 1899 n°. 16 werd in zijne plaats tot hoogleeraar benoemd de werktuigkundige ingenieur J. C. DIJKHOORN te Rotterdam.

Bij Koninklijk besluit van 27 Juni 1899 n°. 32 werd de architect J. F. KLINKHAMER te Amsterdam benoemd tot hoogleeraar in de bouwkunde.

Den ingenieur der 2de klasse van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië C. J. VAN LOON, tijdelijk te Amsterdam, werd bij Koninklijk besluit van 10 April 1899 n°. 97 opgedragen het geven van onderwijs in de mijnontginning en de toegepaste aardkunde gedurende het tijdvak van 11 April 1899 tot en met 10 April 1900.

In verband met zijne benoeming tot lid der door den Minister van Koloniën den 23sten December 1898 n°. 37 benoemde commissie van onderzoek naar de werken in de Solo-vallei, werd bij Koninklijk besluit van 20 December 1898 n°. 20 aan den hoogleeraar J. KRAUS een verlof verleend van 1 Januari 1899 tot en met 31 Augustus 1899, welk verlof verlengd werd bij Koninklijk besluit van 12 Juni 1899 n°. 42 tot en met 31 December 1899.

De ingenieur van den waterstaat der 2de klasse W. K. BEHRENS te 's Hertogenbosch werd belast met geven van onderwijs in de waterbouwkunde gedurende de afwezigheid van den hoogleeraar J. KRAUS.

Bij testamentaire beschikking van 25 Maart 1893 is door den oud-hoogleeraar G. F. W. BAEHR, den 22sten Augustus 1898 te 's Gravenhage overleden, aan de Polytechnische School te Delft vermaakt — onder bezwaar van tijdelijk vruchtgebruik — een kapitaal groot f 96 700, ingeschreven in het Grootboek der Nationale Schuld, rentende 3 percent, met de bestemming dit fonds, genaamd „de beurs van Lorenz Ludwig Baehr", te doen strekken tot bekostiging zooveel mogelijk van het onderwijs aan de Polytechnische School van een of meer leerlingen, die getoond hebben een uitstekenden aanleg voor de wiskunde te bezitten. De raad van bestuur, met het beheer der beurs belast, werd bij beschikking van 31 October 1898 n°. 5986, afd. O, gemachtigd de schenking te aanvaarden en daarvoor een statuut te ontwerpen.

In het vorig verslag zijn de zeer groote bezwaren uiteengezet, die door gebrek aan plaats en ruimte in collegelokalen en laboratoria waren gerezen. Het aantal ingeschrevenen, dat in dien cursus 581 bedroeg, is dit jaar tot 630 geklommen. De dringende behoefte aan genoegzaam ruime lokalen doet zich dientengevolge nog nijpender gevoelen, te meer, nu bij de inschrijvingen voor den cursus 1899—1900 gebleken is, dat een totaal van 700 ingeschrevenen gaat bereikt — en waarschijnlijk zelfs overschreden — worden.

De raad van bestuur heeft getracht door het voorstellen van verschillende min kostbare veranderingen in de gebouwen meerdere plaatsen in collegezalen beschikbaar te krijgen, eene teekenzaal voor den nieuwbenoemden hoogleeraar KLINKHAMER te bekomen en verder door het stellen van eene ruime teekenloods op het terrein van den voormaligen Geweerwinkel eene tweede zaal voor de oefeningen der waterbouwkunde te verkrijgen. Deze werken zijn in de groote vacantie gereed gekomen.

Het personeel was in het schooljaar 1898/99 samengesteld uit de onderstaande hoogleeraren, leeraren, assistenten, overige beambten en bedienden.

NAMEN.	LEERVAK.	Jaar van benoeming.	MEDEDEELINGEN.
	a. *Hoogleeraren.*		
E. Gugel.	Schoone bouwkunde.	1864	
J. F. Klinkhamer.	Idem.	1899	Benoemd tot hoogleeraar met ingang van 1 Juli 1899.
N. H. Henket.	Waterbouwkunde (bruggen en wegen).	1866	
J. M. Telders.	Idem (sluizen enz).	1884	Benoemd tot directeur met ingang van 1 November 1897.
J. Kraus.	Idem idem.	1898	
mr. B. H. Pekelharing.	Aministratief recht, enz.	1873	De hoogleeraar Pekelharing werd herbenoemd tot secretaris van den raad van bestuur. Hij werd benoemd tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw.
dr. H. Behrens.	Micro-chemie.	1874	De hoogleeraar Behrens verleende dezen cursus zijne medewerking bij het onderwijs in de mijnontginning.
dr. J. L. C. Schroeder van der Kolk.	Aard- en delfstofkunde.	1898	
. . . . .	. . . . .	1899	De ingenieur der 2de klasse van het mijnwezen C. J. van Loon werd tijdelijk belast met het geven van onderwijs in mijnontginning van 11 April 1899 tot 10 April 1900.
J. A. Snijders C. Jzn.	Toegepaste natuurkunde.	1878	De hoogleeraar Snijders werd benoemd tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw.

NAMEN.	LEERVAK.	Jaar van benoeming.	MEDEDEELINGEN.
H. A. Ravenek.	Kennis van werktuigen.	1879	
J. Grundel.	Idem en werktuigbouwkunde.	1896	
A. Huet.	Werktuigbouwkunde.	1896	Overleden te Delft den 5den Juni 1899.
J. C. Dijxhoorn.	Idem.	1899	Benoemd tot hoogleeraar met ingang van 16 Juli 1899.
P. van der Burg.	Mechanische technologie.	1883	
dr. S. Hoogewerff.	Scheikunde.	1885	
dr. L. Aronstein.	Idem en scheikundige technologie.	1895	
dr. C. A. Scheltema.	Toegepaste mechanica.	1885	
dr. P. Zeeman Gz.	Wiskunde en theoretische mechanica.	1885	
J. Cardinaal.	Wiskunde.	1894	
H. Cop.	Scheepsbouwkunde.	1888	
dr. M. W. Beijerinck.	Bacteriologie.	1895	
G. J. Morre.	Bouwkunde.	1896	
H. J. Heuvelink.	Landmeten, waterpassen en geodesie.	1897	

b. *Leeraren.*

E. Lacomblé	Beeldhouwkunde en boetseeren.	1865	
J. A. van der Kloes.	Kennis van bouwstoffen.	1882	
A. F. Gips.	Handteekenen en kunstgeschiedenis.	1894	
T. K. L. Sluyterman.	Decoratieve kunst.	1895	
dr. G. Schouten.	Wiskunde en mechanica.	1897	
dr. M. de Haas.	Toegepaste natuurkunde.	1897	
G. J. van Swaay.	Idem.	1898	

c. *Assistenten.*

		Aanvang cursus	
A. Th. C. van de Sandt.	Schoone bouwkunde.	1898	
G. Versteeg.	Idem.	"	
J. H. van Seters.	Waterbouwkunde.	"	
W. Cool.	Idem.	"	Op verzoek 1 October 1898 eervol ontslagen.
P. J. Neyt.	Idem.	—	Benoemd 16 October 1898. Eervol ontslagen 1 November 1898.
G. P. H. van Mussehenbroek.	Delfstofkunde.	"	
R. J. van Lier.	Idem.	—	Benoemd 1 Januari 1899 t m 31 Augustus 1899.
P. D. C. Kley.	Micro-chemie.	"	
J. M. G. Scheffer.	Toegepaste natuurkunde.	"	
M. H. Damme.	Idem.	"	Op verzoek 16 October 1898 eervol ontslagen.
J. Koster.	Idem.	"	
M. van Breukeleveen.	Scheikunde.	"	
F. H. Eydman.	Idem.	"	Op verzoek 24 Maart 1899 eervol ontslagen.
L. van Scherpenzeel.	Idem.	—	Benoemd 24 Maart 1899 t m 31 Augustus 1899.
A. ter Horst.	Idem.	—	Op verzoek 16 October 1898 eervol ontslagen.
C. F. Loke.	Idem.	—	Benoemd 16 October 1898 t m 31 Augustus 1898.
D. Bisschop.	Idem.	"	
G. B. van Kampen.	Idem.	—	Op verzoek 16 Maart 1899 eervol ontslagen.
H. ter Meulen.	Idem.	—	Benoemd 16 Maart 1899 t m 31 December 1899.
W. van Veen.	Wiskunde en graphostatica.	"	
B. J. W. Reuser.	Idem.	"	
C. Steuerwald.	Kennis van werktuigen.	"	
J. Z. Risch.	Werktuigbouwkunde.	"	
S. Lindeman.	Idem.	"	
A. van Delden.	Bacteriologie.	"	
A. Leeflang.	Burgerlijke bouwkunde.	"	
P. A. Schroot.	Idem.	"	Op verzoek 1 Juni 1899 eervol ontslagen.
E. J. Bruins.	Handteekenen.	—	Benoemd 3 Januari 1899 t m 31 Mei 1899.
F. J. H. M. Thijs.	Landmeten, waterpassen en geodesie.	"	

NAMEN.	LEERVAK.	Jaar van benoeming.	MEDEDEELINGEN.
	d. *Overige beambten en bedienden.*		
J. F. L. Schneider.	Bibliothecaris.	1877	
H. L. Verschoor.	Aministrateur.	1864	
dr. G. Morre.	Assistent voor de bibliotheek.	1898	
W. H. Rodemeijer.	Concierge.	1895	Was werkzaam als bediende van 1876 tot 1895.
L. J. Kokee.	Opzichter voor de bacteriologie.	1897	
A. J. J. Berkhout.	Amanuensis geodesie.	1895	
A. F. van Dreumel.	Idem delfstofkunde.	1875	
H. Femer.	Idem scheikunde.	1885	„ „ „ „ „ 1874 „ 1885.
P. G. Gosselaar.	Idem natuurkunde.	1864	„ „ „ „ „ 1846 „ 1864.
E. H. Veer.	Idem bibliotheek.	1880	„ „ „ „ „ 1864 „ 1880.
H. J. Weening.	Idem mechanische technologie.	1885	
J. H. Buskop.	Modelmaker.	1891	
J. M. van Bruggenum.	Bediende.	1895	
J. van Dijk.	Idem.	1885	
C. van Dreumel.	Idem.	1898	
J. E. Eilbracht.	Idem.	1864	
D. J. van Es.	Idem.	1875	
C. A. Hartkoorn.	Idem.	1895	
A. Hoogendijk.	Idem.	1895	
W. de Hoogh.	Idem.	1893	
E. Hoolhorst.	Idem.	1898	
J. Koeslag.	Idem.	1897	
C. G. Labrijn.	Idem.	1890	
J. I. Moen.	Idem.	1885	
L. J. J. Olivier.	Idem.	1898	
M. Runia.	Idem.	1897	
H. C. Stelten.	Idem.	1898	
B. Timmermans.	Idem.	1895	
A. van Zeeventer.	Idem.	1897	
C. Kromhout.	Stoker.	1897	

Van het aantal ingeschrevenen aan de Polytechnische School, sedert hare stichting in 1864, geeft de volgende staat een overzicht.

TIJDVAK.	Aantal ingeschrevenen per jaar.			Aantal nieuw ingeschrevenen.
	Volledige cursus.	Enkele lessen.	Te zamen.	
1864/65 tot 1867/68.	86 tot 122	5 tot 36	91 tot 158	60
1868/69 „ 1872/73.	136 „ 175	41 „ 23	177 „ 198	54 tot 70
1873/74 „ 1877/78.	196 „ 264	23 „ 55	219 „ 319	74 „ 97
1878/79 „ 1882/83.	203 „ 203	64 „ 140	327 „ 343	74 „ 113
1883/84 „ 1887/88.	217 „ 174	131 „ 94	348 „ 268	108 „ 53
1888/89 „ 1892/93.	166 „ 208	99 „ 56	265 „ 264	67 „ 91
1893—1894.	241	84	325	133
1894—1895.	288	73	361	136
1895—1896.	351	77	428	158
1896—1897.	389	61	450	129
1897—1898.	504	77	581	201
1898—1899.	573	57	630	182

OMSCHRIJVING.	Ingeschreven voor de eerste maal.	tweede maal.	derde maal.	vierde maal.	Totaal der ingeschrevenen.	Mededeelingen.
A. *Ingeschrevenen voor den volledigen cursus.*						
Cursus B_1.						
Civiel en bouwkundige ingenieurs	46	6	—	—		Gemiddelde leeftijd der ingeschrevenen 19 jaren en 4 maanden.
Civiel, bouwkundige en werktuigkundige ingenieurs	9	3	—	—		
Scheepsbouwkundige ingenieurs	—	1	—	—		
Scheepsbouwkundige en werktuigkundige ingenieurs	2	2	—	—		
Werktuigkundige ingenieurs	51	7	1	1		
Mijnen- en werktuigkundige ingenieurs	1	—	—	—		
Mijnen-ingenieurs	28	8	—	—		
Technologen	23	3	—	—		
Te zamen	160	30	1	1	192	

	Ingeschreven voor de tweede maal.	derde maal.	vierde maal.	vijfde maal.	zesde maal.		
Cursus B_2.							
Civiel en bouwkundige ingenieurs	50	15	8	—	1		Gemiddelde leeftijd der ingeschrevenen 20 jaren en 5 maanden.
Civiel, bouwkundige en werktuigkundige ingenieurs	4	2	—	—	—		
Scheepsbouwkundige en werktuigkundige ingenieurs	3	—	—	—	—		
Werktuigkundige ingenieurs	31	11	5	1	—		
Technoloog en werktuigkundige ingenieurs	1	—	—	—	—		
Mijnen-ingenieurs	15	1	1	—	—		
Technologen	10	5	—	2	—		
Te zamen	114	34	14	3	1	166	

	Ingeschreven voor de derde maal.	vierde maal.	vijfde maal.	zesde maal.	zevende maal.		
Cursus C_1 en technologen B_3.							
Civiel ingenieurs	29	11	4	1	1		Gemiddelde leeftijd der ingeschrevenen 21 jaren en 6 maanden.
Civiel en bouwkundige ingenieurs	3	1	1	—	—		
Civiel en werktuigkundige ingenieurs	1	—	—	—	—		
Scheepsbouwkundige en werktuigkundige ingenieurs	3	—	—	—	—		
Werktuigkundige ingenieurs	24	5	2	—	—		
Mijnen-ingenieurs	—	1	—	—	—		
Technologen	9	—	—	1	—		
Te zamen	69	18	7	2	1	97	

OMSCHRIJVING.	Ingeschreven voor de vierde maal.	vijfde maal.	zesde maal.	zevende maal.	achtste maal.	negende maal.	Totaal der ingeschrevenen.	Mededeelingen.
Cursus C_2 en technologen B_4.								
Civiel ingenieurs	23	17	7	4	1	1		Gemiddelde leeftijd der ingeschrevenen 24 jaren en 0 maanden.
Civiel en werktuigkundige ingenieurs	—	—	—	—	—	1		
Bouwkundig ingenieur	1	—	—	—	—	—		
Scheepsbouwkundige ingenieurs	1	1	1	—	—	—		
Scheepsbouwkundig en werktuigkundig ingenieur	—	1	—	—	—	—		
Werktuigkundige ingenieurs	24	12	3	—	—	—		
Mijnen-ingenieurs	1	—	—	—	—	—		
Technologen	10	1	1	—	—	—		
Te zamen	60	32	12	4	1	2	111	
Terwijl zich nog 7 lieten inschrijven voor alle lessen ten einde zich te bekwamen in ingenieurswetenschappen, bouwkunde en electro-techniek							7	
								573

Van deze ingeschrevenen waren allen, op 8 na, in het bezit van het getuigschrift van het eindexamen der hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.

B. *Ingeschrevenen voor enkele lessen.*

OMSCHRIJVING.	Ingeschreven voor de eerste maal.	tweede maal.	derde maal.	vierde maal.	vijfde maal.	achtste maal.	
Wis-, natuur-, scheikunde, delfstofkunde, bacteriologie	6	7	1	3	2	1	
Ingenieursvakken	—	—	—	1	—	—	
Mechanische technologie	1	—	—	—	—	—	
Bouwkunde	1	3	3	—	—	—	
Ornament, decoratieve bouwkunst, handteekenen en boetseeren	7	7	6	2	1	—	
Landmeten en waterpassen	2	1	1	—	—	—	
Administratief recht	1	—	—	—	—	—	
Te zamen	18	18	11	6	3	1	57
Totaal							630

Eene vergelijking met den vorigen cursus 1897—1898 doet zien, dat het aantal ingeschrevenen voor den volledigen cursus in 1898—1899 eene vermeerdering van 69 heeft ondergaan.

Het aantal ingeschrevenen voor enkele lessen is in dezen cursus met 20 verminderd.

Het overlijden is te betreuren van 5 ingeschrevenen.

In 1899 zijn na welgeslaagd examen B, volgens art. 65 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50) in opleiding genomen tot candidaat mijnen-ingenieurs voor den Indischen dienst H. Cool en J. A. Grutterink.

Bij het onderwijs is het programma der lessen zooveel mogelijk gevolgd. Eenige voorgekomen afwijkingen zijn hieronder vermeld.

Wiskunde. De beschrijvende meetkunde, bestemd voor de ingenieurs B^1 en B^2 is door den hoogleeraar Cardinaal gegeven. De voordrachten werden, van aanvang October tot einde April, vrij regelmatig gevolgd door gemiddeld 125 à 130 studenten B^1 en door gemiddeld 105 studenten B^2.

Ook bij de teekenoefeningen B^1 en B^2 waren de twee tijdelijke lokalen doorgaande geheel gevuld met ongeveer 100 teekenaars. Het was meermalen niet mogelijk eene plaats te bekomen.

Ook in de tijdelijke collegezaal werd niet dan met moeite plaats gevonden, telkens als het gehoor boven 125 steeg en soms daarboven tot 150 klom.

De hoogleeraar Cardinaal behandelde ook de analytische meetkunde en boldriehoeksmeting B^2 met de ingenieurs B^2. Deze voordrachten werden even sterk, wellicht nog iets talrijker, bezocht dan de bovenomschrevenen.

De analytische meetkunde B^1 werd gegeven door den leeraar dr. Schouten. Het bezoek wisselde af van 90 tot 115 hoorders.

De analyse werd behandeld door den hoogleeraar dr. Zeeman

voor de ingenieurs B^1 en door den leeraar dr. Schouten voor de ingenieurs B^2. De in het programma opgenomen integraal-rekening kwam bij de ingenieurs B^1 evenals vorige jaren niet in behandeling. Door den vroegeren aanvang van het examen B ging tijd verloren, die anders tot repetitiën had kunnen worden bestemd. Responsiën zijn door het groot aantal toehoorders niet wel mogelijk. De genoemde voordrachten van dr. Zeeman en dr. Schouten werden gemiddeld door 130 en 110 studenten gevolgd.

De lessen over hoogere wiskunde voor technologen B^1 werden door gemiddeld 18 hoorders gevolgd.

Mechanica. De algemeene cursus of de theoretische mechanica voor ingenieurs C^1 en C^2 werd door den hoogleeraar Zeeman, geheel volgens het programma der lessen gegeven voor een gehoor van achtereenvolgens 48 à 69 en 40 à 66 studenten.

Bij de behandeling van de theorie der bouwconstructiën of de toegepaste mechanica ondervond de hoogleeraar Scheltema weder bezwaar de uitgebreide leerstof in de beperkte beschikbare tijdruimte geheel te behandelen. Het gehoor was ongeveer even talrijk als dat bij den hoogleeraar Zeeman en scheen bij de ingenieurs C^1 minder onregelmatig dan het vorige jaar.

De teekenoefeningen voor graphostatica onder leiding van den hoogleeraar Scheltema, werden door de ingenieurs C^2 trouw bijgewoond, met het gevolg, dat aan de meesten hunner vrijstelling van dit vak op het eindexamen kon worden gegeven.

Het college theoretische en toegepaste mechanica van den leernar Schouten werd gewoonlijk door 15 à 20 hoorders gevolgd.

Toegepaste natuurkunde. De voor 359 ingeschrevenen B^1 en B^2 geheel onvoldoende ruimte in de groote collegezaal noodzaakte ook gedurende dezen cursus de ingenieurs en technologen B^1 en B^2 in drie groepen te splitsen, waarvan een deel werd gegeven door den leeraar de Haas, en de overige deelen werden behandeld door den leeraar van Swaay. Bleken reeds ten vorigen jare de bezwaren dezer regeling grooter te zijn dan aanvankelijk vermoed werd, deze tweede cursus heeft de moeilijkheden nog sprekender doen in het licht treden. Op den duur blijkt het zeer bezwaarvol door twee personen dag aan dag precies dezelfde hoeveelheid stof in eene bepaalde tijdruimte te doen behandelen. Dit geldt in het bijzonder voor het natuurkundig onderwijs, waarvan een groot deel door proeven wordt ingenomen. In den volgenden cursus zal een middel moeten worden gevonden om tot eene betere regeling te geraken.

Het programma der lessen werd in hoofdzaak geheel gevolgd. Bij den algemeenen cursus, die ditmaal over magnetisme en electriciteit handelde, moesten wegens tekortkomenden tijd de bliksemafleiders onbesproken blijven en konden de magneto- en electrische werktuigen, de electromotoren en de electrische verlichting slechts zeer beknopt besproken worden.

Het bezoek der lessen was bevredigend. Het bedroeg in het morgenuur van 9—10 ure 50 à 112 personen en wisselde in de middaguren tusschen 95 en 120 hoorders. Op de drukst bezochte voordracht waren 136 studenten aanwezig. Het talrijkst bezoek op de drie lessen, gegeven op één dag, omvatte 231 personen.

Aan het einde van den algemeenen cursus werden door de leeraren de Haas en van Swaay drie repetitie-colleges gehouden. Bovendien gaf de leeraar van Swaay op verzoek van de ingenieurs B^2, die examen B^1 wenschten af te leggen, een repetitiecollege over elasticiteit en warmte, dat door omstreeks 40 hoorders trouw werd gevolgd.

Bij de behandeling van de onderwerpen van bijzonderen aard door den leeraar de Haas voor technologen B^1 konden ook dezen cursus de spectroscoop en de microscoop niet aan de orde komen. Op het tweede deel van dit college voor de technologen B^2 en de mijnen-ingenieurs B^1 moesten ook de beginselen der mechanische warmtetheorie wegens tijdgebrek onbesproken blijven. Deze colleges werden regelmatig bezocht. Zij werden door genoegzaam alle theologen B^1 gevolgd, terwijl gewoonlijk 40 à 50 technologen B^2 en mijnen-ingenieurs B^1 aanwezig waren.

De beknopte cursus over electriciteit en magnetisme werd door den hoogleeraar Snijders gegeven op den vroegeren voet, bepaaldelijk ten dienste van hen die voor de studie der electrotechniek de Polytechnische School bezoeken en den gewonen cursus niet gevolgd hebben. Een uitgebreide behandeling van het maatstelsel ging vooraf, waarna ook aan de behandeling van de electrostatische verschijnselen en wetten volgens de theorie van Maxwell bijzondere aandacht werd geschonken. Dit college werd door 2 hoorders gevolgd.

Voor het tweede gedeelte der colleges over electro-techniek, gegeven door den hoogleeraar Snijders, waren dezen cursus 3 in plaats van 2 uur voordracht op den rooster der lessen uitgetrokken. Deze geheele cursus omvat thans 6 uur voordracht. Hoezeer nog meerdere uitbreiding voor de werktuigkundige ingenieurs wenschelijk bleek, daar vele belangrijke onderdeelen slechts te vluchtig konden worden behandeld, zou het den hoogleeraar Snijders niet wel mogelijk zijn nog meerdere uren te geven.

Bij het eerste gedeelte dezer lessen werd het programma gevolgd. Bij het 2de gedeelte werd begonnen met het uiteenzetten van de theorie en de beschrijving van wisselstroom-dynamo's. Ook de draaistroom-dynamo's werden besproken. Bij de behandeling van de transformatoren is meer dan vroeger bij den inductor van Rhumkorff stilgestaan, die door de toepassingen bij radiographie en bij Marconi-proeven zoozeer in technische beteekenis heeft gewonnen. Onmiddellijk nadat dr. Wehnelt's electrolytische interruptor was bekend geworden is hij met goed gevolg bij de bespreking van den genoemden inductor gebruikt. Later werd aan de theoretische behandeling der wisselstroomen, met inachtneming van capaciteit en zelfinductie beide, meer uitbreiding gegeven. De theorie der condensator-ontladingen, de proeven van Hertz en de toepassing van een en ander bij de Marconi-telegraphie konden daardoor volledíger dan vroeger worden behandeld.

Deze voordrachten in de twee afdeelingen werden gevolgd door gemiddeld 21 en 17 hoorders, bijna allen werktuigkundige ingenieurs C_1 en C_2. De civiel-ingenieurs C_1 en C_2 kunnen deze lessen bezwaarlijk volgen, omdat zij met andere colleges samenvallen.

Practische oefeningen. Voor de practische oefeningen, die op 31 October 1898 konden geopend worden, hebben zich 341 ingeschrevenen aangemeld, die ditmaal in drie hoofdgroepen ingedeeld, achtereenvolgens van 31 October tot 7 Januari, van 9 Januari tot 4 Maart en van 6 Maart tot 13 Mei zijn werkzaam geweest. Het bezoek was bevredigend. Alles samengenomen is 1003 malen gewerkt. Niet minder dan 973 verslagen werden door de leerlingen ingediend, waarvan de inhoud bij de bespreking der candidaten voor het examen B in overweging komt.

Door 56 technologen werden de practische oefeningen gevolgd, die zich aansluiten aan het college over bijzondere onderwerpen. Bij eenige van deze oefeningen kwamen hinderlijke opeenhoopingen van leerlingen voor.

Aan de practische oefeningen, behoorende bij den cursus over electrotechniek, werd door 11 ingeschrevenen deelgenomen. Op 3 October 1898 aangevangen, duurden zij tot 6 Juni 1899. Onderzoekingen werden ingesteld omtrent metingen van stroomsterkte en weerstanden-vergelijkingen van electromotorische krachten, ijking van ampère- en voltmeters; methoden van weerstandmeting van Bosscha, Neville en Benoit en Pasqualini; photometrisch onderzoek van boog- en gloeilampen en onderzoekingen van de dynamo en den gasmotor. Deze onderzoekingen zouden veel verder kunnen zijn uitgestrekt, indien meer tijd voor de deelnemers ware beschikbaar geweest.

Met betrekking tot het onderwijs in de electrotechniek valt in het algemeen op te merken, dat zij nog niet tot de examenvakken behoort en dat deze tak der ingenieurswetenschap eerst tot zijn volle recht kan komen, zoodra bij de reorganisatie van het onderwijs de noodige inrichtingen zullen zijn verkregen en het programma der lessen zooveel noodig zal zijn gewijzigd.

Scheikunde. Door den hoogleeraar Aronstein werd in het college over theoretische scheikunde de leer van het scheikundig evenwicht voor de technologen B_2 en B_1 en de mijnen-ingenieurs B_2 en C_1 gegeven. Het werd met belangstelling gevolgd door gemiddeld 21, hoogstens 32 en minstens 7 ingeschrevenen. Dringend noodig wordt geacht aan dit onderwerp meer tijd te wijden, om althans een volledig „overzicht" van de theoretische scheikunde te kunnen geven.

Bij de behandeling der anorganische scheikunde besprak de hoogleeraar Aronstein met de technologen en mijnen-ingenieurs B_1 en B_2 de metalloïden, zwavel, selenium, tellurium, stikstof en hunne verbindingen. Ook de nieuwe, in de lucht ontdekte elementen werden behandeld. Het bezoek dat gemiddeld 50, hoogstens 69 en minstens 27 hoorders omvatte, zou grooter geweest zijn, indien in de collegezaal meer dan 58 bruikbare zitplaatsen voorhanden waren geweest.

De hoogleeraar Hoogewerff behandelde met de technologen B_1 en B_2 en de mijnen-ingenieurs B_2 en C_1 de metalen, zilver,

goud, de metalen der zeldzame aarden, aluminium en tin en stond bij de metalen der zeldzame aarden uitvoerig stil wegens hunne beteekennis voor het gasgloeilicht. Het aantal hoorders wisselde af van 37 tot 57, gemiddeld 47. De beide hoogleeraren achten eene uitbreiding van deze lessen dringend noodig.

Op het college der organische scheikunde voor de technologen B_2 en B_3 werden door den hoogleeraar Hoogewerff de aromatische verbindingen behandeld. Dit college werd tot herhaling of aanvulling door de meeste technologen B_4 bijgewoond. Gemiddeld waren 23, hoogstens 32, minstens 18 hoorders aanwezig. Aan het eind van dezen cursus werden eenige responsiecolleges gehouden, waaraan door de technologen B_4 trouw werd deelgenomen.

Ook de analytische scheikunde voor de technologen B_1 en de mijnen-ingenieurs B_1 werd door den hoogleeraar Hoogewerff op den vroegeren voet gegeven. Enkele microchemische reactiën werden gedemonstreerd. Het getal toehoorders bedroeg gemiddeld 43, afwisselend van 33 tot 55. Eene uitbreiding van dit college wordt zeer wenschelijk door genoemden hoogleeraar geoordeeld.

Op het college der toegepaste scheikunde besprak dr. Hoogewerff met de technologen B_2 en B_3 de heterocyclische verbindingen, bepaaldelijk piridine en chinoline met hunne voornaamste derivaten en enkele alkaloïden. Het aantal hoorders wisselde af van 15 tot 22.

Het aantal ingeschrevenen, voor wie het college over de scheikunde der bouwstoffen van den hoogleeraar Aronstein bestemd is, bedroeg meer dan het dubbel van het aanwezig aantal zitplaatsen. Reikhalzend wordt naar een grooter collegelokaal uitgezien.

In de zaal met hare 58 zitplaatsen waren gemiddeld 72, hoogstens 87 en minstens 47 personen aanwezig.

Voor den practischen arbeid in het scheikundig laboratorium, onder leiding van de hoogleeraren Aronstein en Hoogewerff, waren 113 technologen en mijnen-ingenieurs, dat is nog 7 meer dan ten vorigen jare, ingeschreven. Hoogstens 90 konden eene plaats vinden, nadat de genoemde hoogleeraren hun privaat laboratorium hadden beschikbaar gesteld, zoodat de overblijvenden eerst achtereenvolgens eene plaats konden bekomen na het vertrek van enkelen of het veranderen van studierichting van eenige anderen. Dringender dan ooit doet zich dus de behoefte aan meerdere ruimte gevoelen.

Tal van producten, als petroleum, steenkool, goud en andere ertsen, werden onderzocht en tal van praeparaten werden vervaardigd, die aan de verzameling ten goede kwamen.

Voor de practische oefeningen der civiel-, bouwkundige-, scheepsbouwkundige- en werktuigkundige ingenieurs B_2 onder leiding van den hoogleeraar Aronstein hebben zich van de 132 ingeschrevenen ruim 100 deelnemers aangemeld. In hoogere mate dan te voren was dus eene splitsing noodig, zoodat ook nu eerst alle plaatsen werden bezet, terwijl de overigen eerst konden worden toegelaten naar gelang de voor vrijstelling van examen B gevorderde analyses waren verricht en alzoo plaatsen vrij kwamen.

Delfstofkunde, aardkunde en mijnontginning. De ten vorigen jare voorgekomen plotselinge ongewone uitbreiding van het aantal ingeschrevenen had dezen cursus op nog grootere schaal plaats. De geheele inrichting is geenszins op eene dergelijke bevolking berekend. Het onregelmatige van den toestand van overgang blijkt uit de bezetting der vier studiejaren. Bij den aanvang van den nieuwen cursus waren toch ingeschreven voor:

B_1 : 36 studenten;
B_2 : 17 „
C_1 : 1 „
C_2 : 0 „

Om de ingeschrevenen B_1 gelegenheid tot oefeningen te geven, moesten zij in drie groepen worden gesplitst en moest eene plaats worden gezocht in de collegekamer en in de kamer van den hoogleeraar Schroeder van der Kolk. Naar een nieuw gebouw wordt reikhalzend uitgezien.

Bij de behandeling der algemeene delfstofkunde voor de mijnen-ingenieurs B_1 werden de meetkundige, physische en chemische eigenschappen der mineralen verklaard. De voordracht ging voortdurend samen met practische oefeningen. Tegen het eind van den cursus werd een paar malen gelegenheid gegeven tot responsie.

De bijzondere delfstofkunde voor de mijnen-ingenieurs B_2 werd geheel volgens het programma der lessen gegeven. Deze lessen werden door gemiddeld 14 hoorders bijgewoond.

Het ontstaan der aardlagen en de leer der fossielen werden op het college: aardkunde voor de mijnen-ingenieurs B_2 en C_1 behandeld. Ook hier volgden gemiddeld 14 hoorders de lessen.

Door de mijnen-ingenieurs B_2 en C_1 werd eene voor dit doel samengestelde blinde collectie gedetermineerd. Den mijnen-ingenieur C_1 werd een afzonderlijke middag beschikbaar gesteld voor de oefeningen in de petrographie.

Colleges of oefeningen C_2 werden bij gemis van hoorders niet gegeven met uitzondering van eenige petrographische oefeningen, die aan het eind van den cursus door een oud-student C_2 werden bijgewoond.

Onderwijs in beginselen van mijnontginning kon niet gegeven worden bij gemis van een hoogleeraar voor dit vak. Door de zwakke bezetting van C_1 en het ontbreken van leerlingen in C_2 leed het onderwijs echter geen omvangrijke schade.

Ten behoeve van een oud-leerling, die, van eene tijdelijke opdracht in Nederlandsch-Indië teruggekeerd, zich aan het eindexamen kwam onderwerpen, werd door den hoogleeraar H. Behrens en den ingenieur der 2de klasse van het mijnwezen C. J. van Loon de noodige hulp en voorlichting verstrekt.

Scheikundige technologie. De scheikundige technologie der anorganische stoffen, door den hoogleeraar Aronstein voor de technologen B_3 en B_4 behandeld, kon wegens groote uitgebreidheid der stof in drie uren per week niet geheel volgens het programma worden gegeven. Op het college: Bijzondere onderwerpen werd op verzoek van de leerlingen in afwijking van het programma der lessen de fabricage van het licht- en watergas behandeld.

De beide colleges werden regelmatig bezocht door ongeveer 16 hoorders.

Eenige responsie-colleges werden door de technologen B_4 trouw bijgewoond.

Bacteriologie. De lessen werden door den hoogleeraar Beijerinck overeenkomstig het programma gegeven. Zij werden door gemiddeld 11 hoorders gevolgd, welk aantal echter aan het eind van den cursus kleiner werd.

Bij de behandeling der gistingsbedrijven deed zich de behoefte aan een ruim ruw laboratorium sterk sprekend gevoelen.

Behalve de studenten waren ook de onderstaande personen in het bacteriologisch laboratorium werkzaam:

dr. Schey van Borculo, specialiteit voor zuivelindustrie;
Croesen te Amsterdam, aanstaand zuivelconsulent;
van Rijn, arakstoker op Java;
dr. Kamerlingh, directeur van het suikerproefstation Kegok, Java;
Santhagens te Haarlem, aanstaand arakstoker;
Ferman te Amsterdam, werkzaam in de suikerindustrie op Java;
Max Muller te Dublin.

Mechanische technologie. De hoogleeraar van der Burg heeft bij zijne voordrachten voor technologen en werktuigkundige ingenieurs het programma geheel gevolgd. Alleen moesten bij de behandeling der metalen, het maken van buizen en munten en bij de bespreking der bedrijven de fabricage van glas, porcelein en aardewerk, wegens tekortkomenden tijd, onbesproken blijven.

Het college voor technologen B_2 en werktuigkundige ingenieurs B_2 werd gemiddeld door 45 studenten bijgewoond. Dat voor de technologen B_3 en B_4 en de werktuigkundige ingenieurs C_1 en C_2 werd door gemiddeld 70 personen gevolgd. Geene repetitiën of responsiën zijn gehouden.

De practische oefeningen in het bewerken van hout en metalen hebben regelmatig plaats.

Practische oefeningen in het onderzoek van papier en weefsels. Aan de practische oefeningen in het onderzoek van papier en weefsels werd onder leiding van de hoogleeraren Beijerinck, Behrens en van der Burg door drie ingeschrevenen deelgenomen.

Microchemische analyse. Het microchemisch laboratorium werd op 14 October 1898 door den hoogleeraar Behrens met eene toespraak over het doel en de methode der microchemische analyse geopend. Reeds in Juni, toen de inrichting nog niet geheel voltooid was, waren twee personen in het nieuwe laboratorium werkzaam: de technoloog P. D. C. Kley en E. M. Chamot, eerste-assistent in het laboratorium der Cornell University,

New-York. Deze cursus heeft van 6 Juni tot 22 Juli geduurd, en eene dergelijke tijdsverdeeling is ook na October gehandhaafd geworden, in dier voege, dat kleine ploegen (5—6 leerlingen) gevormd, en voor elke ploeg gedurende zes weken drie middagen in elke week beschikbaar gesteld werden. Door deze regeling is het mogelijk, een groot aantal leerlingen in eene beperkte ruimte en met beperkte leerkrachten van de noodige leiding te voorzien.

Op deze wijze hebben tusschen October 1898 en Mei 1899 zes ploegen in het laboratorium gewerkt.

Het geheele aantal arbeiders bedroeg 37; hiervan waren 21 technologen en 13 mijnen-ingenieurs. Van buitenaf zijn aan de oefeningen komen deelnemen: een papierhandelaar uit Rotterdam, een luitenant der artillerie te Delft en een scheikundige uit het buitenland.

De oefeningen in bijzondere onderwerpen zijn in het afgeloopen jaar nog niet tot volle ontwikkeling gekomen; toch hebben zich 10 personen met dergelijke oefeningen beziggehouden; enkelen hunner gedurende meer dan drie maanden.

De lessen over beginselen der kristallographie en kristaloptica voor technologen B_1 en B_2 konden eerst in November geopend worden, uit hoofde van vertraging in de levering van het noodige meubilair voor de collegekamer. Het is dan ook niet mogelijk geweest deze lessen in December te doen eindigen; zij zijn in 1899 voortgezet geworden tot het midden van Januari. De opkomst was zeer bevredigend, gemiddeld 22 toehoorders, terwijl in de collegekamer hoogstens 30 hadden kunnen geplaatst worden.

Van 17 Januari tot 28 Februari werd van de collegekamer gebruik gemaakt voor avondvoordrachten (2 uren 's weeks) over microscopie van metalen en alliages. Het aantal toehoorders moest tot 12 beperkt worden (7 technologen, 2 werktuigkundige ingenieurs, 1 docent der Polytechnische School, 1 luitenant der artillerie, 1 chemicus aan de Universiteit te Amsterdam) met het oog op de onmisbare demonstratie van een groot aantal microscopische praeparaten, die slechts met meer gevorderden, gezeten om eene groote tafel, uitvoerbaar was.

In Februari en Maart werden 4 uren per week voordrachten en demonstratiën gehouden over microchemisch onderzoek van vezelstoffen.

De opkomst en belangstelling voor de voordrachten en demonstratiën waren zeer bevredigend.

De assistent Kley heeft op loffelijke wijze voorbereidende oefeningen in het gebruik van het microscoop op zich genomen gedurende drie avonden per week van midden October tot half Januari.

Kennis van werktuigen. Op het college „Kennis van werktuigen" voor de technologen, scheepsbouwkundige, werktuigkundige en mijnen-ingenieurs B_1, de civiel- en bouwkundige ingenieurs C_1 behandelde de hoogleeraar Ravenek de geschiedenis en ontwikkeling van het stoomwerktuig; de indeeling in verschillende typen; de beschrijving der onderdeelen van een eenvoudig stoomwerktuig; de Corlifs- en Sulzermachines; het compoundstelsel, toegepast op stationnaire-, bootmachines en locomobielen en eindelijk de samenstelling van locomotieven. Daarna volgde eene korte bespreking van de gas- en petroleummoteurs. Het gehoor, dat meermalen tot 120 steeg, bedroeg gemiddeld 80 personen en verminderde tegen Paschen tot 65 hoorders.

De voordrachten over werktuigen tot het opheffen van lasten voor de technologen, scheepsbouwkundige, werktuigkundige en mijnen-ingenieurs B_2, de civiel- en bouwkundige ingenieurs C_2 werden dezen cursus door den hoogleeraar Ravenek gegeven. De beschikbare tijd was te kort voor eene grondige, genoegzaam volledige behandeling.

Bij de bespreking der bijzondere onderwerpen door genoemden hoogleeraar werd het programma geheel gevolgd. Deze beide colleges werden gemiddeld bezocht vóór Kerstmis door 71 en na Kerstmis door 56 hoorders. In October steeg dit aantal tot hoogstens 90 personen.

Het college van den hoogleeraar Ravenek over gas- en petroleummoteurs voor de werktuigkundige ingenieurs C_2 werd zeer regelmatig bezocht en telde gewoonlijk 29 hoorders.

Bij de behandeling der bijzondere onderwerpen van werktuigbouwkunde zijn door den hoogleeraar Ravenek met de werktuigkundige ingenieurs C_2 behandeld de theorie der stoomschuifbewegingen en der diagrammen, tot graphische voorstelling daarvan; verder de expansieschuiven, de kraan- en klepbewegingen, de snelloopende stoomwerktuigen en de waterbuizenketels. De tijd ontbrak tot het behandelen van de toestellen tot het meten van kracht en arbeid. Het bezoek bedroeg gemiddeld 20 hoorders.

Met de werktuigkundige ingenieurs C_2 werd op dit college gehandeld over de krachtsoverbrenging, de vliegwieltheorie, de berekening der regulateurs, de wrijving bij de werktuigen en daarna de theorie der calorische werktuigen. Deze lessen werden door 24 à 28 hoorders bijgewoond.

Repetitiën en responsiën werden, bij gebrek aan tijd, door den hoogleeraar Ravenek niet gehouden.

De teekenoefeningen werden trouw gevolgd door 31 werktuigkundige ingenieurs C_2 en door 11 werktuigkundige ingenieurs C_1. Dit beperkt laatst aantal vond ten deele eene verklaring in de onvoldoende hulp, die aan de jongere categorie der leerlingen kon worden verleend, niettegenstaande groote inspanning ook van de zijde der assistenten.

De teekenoefeningen, geleid door de hoogleeraren Greindel en Ravenek, in hoofdzaak bestaande in het schetsen, opmeten en in teekening brengen van werktuigonderdeelen door technologen, civiel-ingenieurs C_1 en mijneningenieurs werden door 16 technologen, 8 civiel-ingenieurs, 22 mijnen-ingenieurs en 2 ingeschrevenen voor electro-techniek bezocht. Gewoonlijk waren omstreeks 30 teekenplaatsen bezet. Na de Paaschvacantie was bij het naderen der examens dit bezoek kleiner.

Door de studenten werden meermalen indicateurdiagrammen genomen van het stoomwerktuig der Polytechnische School.

De voordrachten en teekenoefeningen van den hoogleeraar Huet zijn in hoofdzaak geheel volgens het programma der lessen gehouden. Door het overlijden van dien docent gedurende de eindexamens, toen de cursus nog niet was afgesloten, is het gewone jaarbericht niet ingekomen.

Kennis van bouwstoffen, rioleering, waterleidingen, gasleidingen. De leeraar van der Kloes heeft bij zijne lessen het programma geheel gevolgd. In het algemeen werden zij goed bezocht. Repetitiën en responsiën werd niet gehouden.

Meer dan 80 leerlingen maakten gebruik van de gelegenheid deel te nemen aan een practisch onderzoek van de hoedanigheid van cement.

Onderdeelen van gebouwen. De hoogleeraar Moerk heeft bij zijne lessen voor de ingenieurs en technologen het programma geheel gevolgd.

Van het bezoek bij de voordrachten en teekenoefeningen geeft de onderstaande tabel een overzicht. Repetitiën en responsiën hebben niet plaats gehad.

OMSCHRIJVING.	Aantal ingeschrevenen, dat de lessen voor bouwk. constr. volgt.	Opkomst op de voordrachten.	Opkomst op de teekenoefeningen.	*Aanmerkingen.*
B_1 Civiel ingenieurs	62	bijna allen	gemidd. 40—50	Buiten de teekenuren op den rooster vermeld, werd op de zalen 11 en 12 door alle categorieën af en toe geteekend.
B_2 " "	79	idem	" 50	
B_1 Werktuigkundige ingenieurs	57	volgen B_1	" 20	
B_2 " "	47	" B_2	" 15	
C_1 " "	30	—	zeldzaam.	
C_2 " "	36	—	op het einde van den cursus.	
B_1 Technologen	26	volgen B_1	(geen teekenoefeningen.)	
B_2 "	16	" B_2	(geen teekenoefeningen.)	
B_3 "	10	—	zeldzaam.	
B_4 "	12	—	gemidd. 5.	
C_1 Mijnen-ingenieurs	1	—	af en toe.	
C_2 " "	1	—	—	

Projecteeren en geschiedenis der bouwkunst. De volgens het programma der lessen door den hoogleeraar Gugel te behandelen onderwerpen werden met weinig afwijkingen besproken. Evenals vroeger was de tijd, beschikbaar tot de bespreking van de geschiedenis der bouwkunst, onvoldoende. Ook op het gebied der architectonische vormleer is meer tijd noodig, vooral ten behoeve der bouwkundige ingenieurs. Op een extra college werd van Kerstmis tot Mei het ontbrekende aangevuld. Na Paschen werd met den eenigen candidaat, die zich tot het eindexamen voorbereidde, tweemaal per week gerepeteerd en gerespondeerd.

Het bezoek der lessen was voldoende. De voordrachten en teekenoefeningen werden door ongeveer drie-vierde en tweederde van de ingeschreven ingenieurs bijgewoond.

De lessen werden bijgewoond door 7 ingeschrevenen voor enkele lessen, die zich niet voorstellen naar het diploma van bouwkundig ingenieur te dingen.

De hoogleeraar Gugel vestigt opnieuw met aandrang de aandacht op de verbeteringen, die het geheele onderwijs der bouwkundige ingenieurs behoeft. Hij verheugt zich in de versterking der leerkrachten, die door de benoeming van den hoogleeraar Klinkhamer in den volgenden cursus zal worden verkregen.

Bestekken en begrootingen. De voordrachten over dit onderwerp zijn als vroeger door den leeraar van der Kloes voor de civiel- en bouwkundige ingenieurs C^2 gehouden.

Decoratieve kunst. De leeraar Sluyterman gaf de beginselen der decoratieve kunst en de geschiedenis van het ornament in hoofdzaak geheel als ten vorigen jare. De voordrachten werden door 10 hoorders gevolgd, waaronder 1 bouwkundig ingenieur C^1 en een idem C^2. De dagoefeningen in het ontwerpen van in- en uitwendige versieringen van gebouwen en die in het ontwerpen van kunstindustrieele voorwerpen werden door gemiddeld 15 personen bijgewoond. De leeraar Sluyterman zag zich tot zijn leedwezen verplicht de lokalen met de verzamelingen ook dezen cursus af te sluiten op de uren, dat hij niet zelf aanwezig kon zijn, omdat de voorwerpen niet genoegzaam door de leerlingen ontzien werden.

Handteekenen en kunstgeschiedenis. Het programma is door de leeraren Gips en Sluyterman gevolgd. Door gebrek aan belangstelling van de zijde der mijnen-ingenieurs hebben echter de oefeningen in terreinschetsen naar de natuur niet plaats gehad.

Door den leeraar Gips werd op het college kustgeschiedenis dezen cursus de Italiaansche schilderkunst gedurende de 10de eeuw en vroeger behandeld. Dit onderwerp zal het volgende jaar worden voortgezet. Aan het vroeger kenbaar gemaakt verlangen deze lessen, die door lichtbeelden worden toegelicht, bij avond te geven, is voldaan. Dit college werd door gemiddeld 40, hoogstens 45 hoorders gevolgd.

De oefeningen in het ontwerpen van ornamentale détails werden door de bouwkundige ingenieurs C^2 ten gevolge van het samenvallen met andere lessen onregelmatig bezocht. Negen speciaal voor dit vak ingeschrevenen, waaronder drie dames, namen regelmatig aan deze oefeningen deel.

De teekenoefeningen naar stilleven en pleisterornament waren voortdurend zeer druk bezocht, veelal door 20 à 28 personen. Door splitsing der ingeschrevenen werd aan allen gelegenheid gegeven gedurende korter of langer tijd eene plaats te bemachtigen.

In tweeërlei opzicht is eene zeer groote verbetering verkregen. Ten eerste door de benoeming van een assistent en in de tweede plaats door de vervanging van het gas door electrisch licht.

Bootseeren. Het onderwijs werd op den ouden voet voortgezet, doch de leeraar Lacomble was door eene ernstige ziekte een groot deel van den cursus verhinderd zelf hulp en voorlichting te verstrekken.

Waterbouwkunde, sluizen, enz. Doordien de gedurende den vorigen cursus tot directeur der Polytechnische School benoemde hoogleeraar een college over fundeeringen is blijven geven, werd tijd gewonnen voor de behandeling der overige voordrachten door den hoogleeraar Kraus. Bij het hervatten der lessen na de Kerstvacantie zag deze zich verplicht zijne taak voor het overige deel van den cursus over te dragen aan den tijdelijk daartoe aangewezen ingenieur van den waterstaat W. K. Behrens, en zelf gevolg te geven aan eene Regeeringsopdracht tot het instellen van een technisch onderzoek in zake de Solo-werken op Java.

Het college over fundeeringen voor de civiel- en scheepsbouwkundige ingenieurs C_2 van den hoogleeraar Telders omvatte 18 uren voordracht. Het werd gevolgd door 30 à 42, gemiddeld 34 hoorders.

De hoogleeraar Kraus behandelde de beschoeiingen en bekleedingsmuren voor de civiel- en bouwkundige ingenieurs B_2 in 11 lessen voor gemiddeld 59 hoorders. Later volgde op dit college de behandeling der rijswerken door den ingenieur W. K. Behrens in 14 uren voor een gehoor van gemiddeld 35 personen.

Voor de civiel-ingenieurs C_1 werd de sluizenbouw gegeven door den hoogleeraar Kraus in 25 uren en daarna werden door den ingenieur Behrens besproken de havens en maritieme werken in 41 uren en de polders en bemalingen in 21 uren. Deze lessen werden door gemiddeld 40 studenten C_1 gevolgd.

De voordrachten over havens c. a. en polders c. a., mede bestemd voor de civiel-ingenieurs C_1 en C_2, telden een totaal gehoor van gemiddeld 65 en 49 personen. In het tweede deel van het jaar kwamen evenals vroeger de studenten C_1 minder regelmatig op. De ingenieur Behrens spreekt in zijn verslag over den door hem verrichten arbeid de overtuiging uit, dat het bezoek geleden heeft door het gebrekkige van het collegelokaal.

Om te voorzien in een ten vorigen jaren onbesproken gebleven

gedeelte werd door den ingenieur Behrens in 6 voordrachten gehandeld over rijswerken voor de civiel-ingenieurs C_1, die gemiddeld ten getale van 19 opkwamen.

Het bezoek op de teekenzaal der ingenieurs C_1 en C_2 liet doorgaande te wenschen over. Het groot aantal studenten brengt al spoedig eene overvulling der teekenzaal te weeg, die ongunstigen invloed uitoefent. Inmiddels werd door een kern van leerlingen trouw geteekend. Gemiddeld waren 29 ingeschrevenen voor B_2, 20 idem voor C_1 en 18 idem voor C_2 aanwezig.

Door den hoogleeraar Telders werden na Paschen voor de civiel-ingenieurs C_2 11 uren responsie-colleges gehouden, die door 20 à 30 hoorders werden bijgewoond.

Bruggen en wegen. De hoogleeraar Henket heeft bij zijne voordrachten het programma der lessen genoegzaam geheel gevolgd.

De voordrachten voor de civiel-ingenieurs C_1 en C_2 werden achtereenvolgens door gemiddeld 27 en 36 hoorders gevolgd. Op de teekenoefeningen waren gemiddeld 23 ingenieurs C_1 en 21 ingenieurs C_2 aanwezig. In het laatst van den cursus verminderde dit bezoek.

Uit deze getallen blijkt in verhouding tot het aantal ingeschrevenen, dat de opkomst op de teekenzaal te wenschen overliet. De gebrekkige ruimte werkte daarbij nadeelig.

Evenals bij den anderen tak der waterbouwkunde moesten de teekenoefeningen vaak een uur en langer na den in den rooster der lessen bepaalden tijd worden voortgezet om ieder der teekenaars op genoegzame wijze te kunnen helpen bij het maken zijner ontwerpen.

Scheepsbouwkunde. De lessen en teekenoefeningen voor de scheepsbouwkundige ingenieurs werden gegeven door den hoogleeraar Cor, die, in hoofdzaak het programma der lessen volgende, het houten schip en het tuig minder uitgebreid besprak dan vorige jaren.

De regelmatigheid van het bezoek der ingeschrevenen liet te wenschen over.

De hoogleeraar ontwikkelt opnieuw zijne bezwaren tegen de veelal niet doelmatig samenhangende studie voor scheepsbouwkunde en werktuigkunde, die de meeste ingeschrevenen voor den scheepsbouw in toepassing brengen.

Landmeten, waterpassen en geodesie. De hoogleeraar Heuvelink heeft bij den algemeenen cursus het programma der lessen geheel gevolgd, met deze uitzondering, dat wegens tekortkomenden tijd de trigonometrische hoogtebepaling achterwege moest blijven. Bij de behandeling der bijzondere onderwerpen is de theorie der waarnemingsfouten niet verder behandeld dan noodig is om tot den grondslag van de methode der kleinste vierkanten te geraken. Evenzoo ontbrak bij de voordrachten over geodesie de tijd tot behandeling der sterrekundige plaatsbepaling.

De lessen van den algemeenen cursus en de bijzondere onderwerpen werden bijgewoond door gemiddeld 21 en 25 hoorders C_1. Bij de behandeling der geodesie waren gemiddeld 28 studenten C_2 aanwezig.

Aan de oefeningen binnenshuis werd door 88 ingeschrevenen deelgenomen. Gemiddeld werd elke oefening door 7 personen bezocht.

Aan de oefeningen in het meten en waterpassen op het terrein in de maand Juni namen 25 ingeschrevenen deel.

Eene voordracht van anderhalf uur werd besteed aan het geven van algemeene aanwijzingen over het situatie-teekenen. Deze oefeningen werden door de studenten meestal thuis verricht.

Meten en wegen. Voor het meten en wegen, in verband met den ijk, bleven ook dezen cursus de lessen gestaakt.

Staathuishoudkunde, administratief recht, handelsrecht. Het programma der lessen werd door den hoogleeraar Pekelharing geheel gevolgd.

De voordrachten werden trouw bijgewoond, zoodat een grooter lokaal noodig was dan tot dusverre voor deze lessen werd gebezigd.

De oeconomische voordrachten werden regelmatig bezocht en ook na de Paaschvacantie bijgewoond.

Het handelsrecht werd als tot dusverre niet behandeld.

Excursiën en wetenschappelijke reizen. In de maand Januari had eene excursie plaats onder leiding van den hoogleernar Aronstein naar de zwavelzuurfabriek der Maatschappij tot bereiding van zwavelzuur, voormaals Ketjen en Zoon te Uithoorn, die door een twintigtal technologen B_2 en B_4 werd bijgewoond. De directeur Ketjen deed al het mogelijke om de excursie vruchtdragend te doen zijn.

In de tweede Paaschweek werd door genoemden hoogleeraar en zijne ambtgenooten van der Burg, Grundel en Ravenek met een zestigtal studenten eene excursie gemaakt naar Maastricht en omstreken, waaraan eveneens bijna alle technologen B_3 en B_4 deelnamen. Te Maastricht werden bezichtigd de papierfabriek van Aubel en de glas- en aardewerkfabriek van Regout. In deze fabrieken schitterend ontvangen en uitmuntend rondgeleid, mocht de Polytechnische School dankbaar ervaren, dat de ontwikkeling harer leerlingen in dezen kring groote belangstelling wekt. Te Aken werd de chemische fabriek Rhenania en te Seraing werden de ijzerwerken van J. Cockerill en C°. bezocht. Bovendien werd door de werktuigkundige studenten onder leiding van de hoogleeraren Grundel en Ravenek de walswerken der fabriek Rothe Erde te Aken bezichtigd.

Door de hoogleeraren Henket, Kraus en Telders werden twee excursiën gemaakt met 41 en 50 civiel ingenieurs C_1 en C_2. De eerste tocht was gericht naar de werken van den Nieuwen Maasmond, de bruggen nabij Heusden en de nieuwe sluis nabij 's Hertogenbosch. De tweede excursie had ten doel de beziehtiging der werken te IJmuiden en in het bijzonder de electrische bewegingsmechanismen der sluisdeuren. De betrokken hoofdingenieurs en ingenieurs van den waterstaat verstrekten met groote welwillendheid hunne hulp en medewerking.

De leeraar Gips bracht met 40 studenten een bezoek aan de Rembrandt-tentoonstelling te Amsterdam en maakte later met zijn ambtgenoot Sluyterman en eenige ingeschrevenen voor bouwkundige lessen eene excursie naar Gouda, waar de Groote Kerk en het Gemeente-museum bezichtigd werden, en verder naar Utrecht, waar het aartsbisschoppelijk museum en de fabriek van gouden en zilveren werken der firma C. J. Begeer in oogenschouw werden genomen.

De leeraar Sluyterman bezichtigde bovendien met eenige ingeschrevenen voor bouwkundig en civiel ingenieur het slot Heeswijk, de St. Janskerk, het stadhuis en het station te 's Hertogenbosch en later het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem.

De hoogleeraar Cor maakte met 2 scheepsbouwkundige ingenieurs eene excursie naar Rotterdam tot bezichtiging van het petroleumtankschip *Rotterdam*.

Bij al deze tochten werden de docenten en studenten op hoffelijke en welwillende wijze ontvangen.

Aan het einde van den cursus werd door den hoogleeraar Schroeder van der Kolk met 9 mijnbouwkundige studenten B_2 eene excursie gemaakt ter oefening in het geologisch karteeren in de omstreken van Markelo.

Buitenlandsche reizen der candidaat-mijnen-ingenieurs. Een candidaat-mijnen-ingenieur voor den dienst in Nederlandsch-Indië heeft volgens eene instructie, opgemaakt door den ingenieur der 2de klasse van het mijnwezen C. J. van Loon en goedgekeurd door den Minister van Koloniën, eene excursie gemaakt in het Siegerland, ten einde ijzer- en loodmijnen te bezichtigen.

Drie candidaat-mijnen-ingeneurs hebben ingevolge aanwijzing van den Minister van Koloniën een jaar gestudeerd aan de Polytechnische School te Aken en even zoovele aan de Mijnacademie te Clausthal.

Uitslag der examens. Voor het examen B zijn geslaagd voor:

civiel-, bouwkundig en werktuigkundig ingenieur volgens artt. 61, 62 en 64	56	candidaten;
werktuigkundig ingenieur volgens art. 64	47	„
werktuigkundig en mijnen-ingenieur volgens artt. 64 en 65	4	„
mijnen-ingenieur volgens art. 65.	8	„

Voor examen B_1 slaagden:

civiel-, bouwkundig en werktuigkundig ingenieur volgens artt. 61, 62 en 64	41	„
werktuigkundig ingenieur volgens art. 64	51	„
scheepsbouwkundig en werktuigkundig ingenieur volgens artt. 63 en 64	5	„
werktuigkundig en mijnen-ingenieur volgens artt. 64 en 65	19	„
mijnen-ingenieur volgens art. 65.	1	„

Wegens welgeslaagd examen C werd uitgereikt aan:

13	candidaten	het diploma van	technoloog;
31	„	„ „	civiel-ingenieur;
1	candidaat	„ „	bouwkundig ingenieur;
1	„	„ „	scheepsbouwkundig ingenieur;
28	candidaten	„ „	werktuigkundig ingenieur;
1	candidaat	„ „	mijnen-ingenieur.

Te zamen 75 diploma's.

Voor het 1ste gedeelte van examen B volgens art. 60 slaagden 18 candidaten en voor het 2de gedeelte van dat examen 9 candidaten.

Voor het voor de eerste maal afgenomen eerste gedeelte van examen C art. 64 slaagden 6 candidaten. (1)

Het de laatste jaren zoo sterk toenemend aantal candidaten veroorzaakt eene steeds aangroeiende verkorting van den cursus en maakt, dat, hoezeer naar bekorting van de examens wordt gestreefd, het zeer groote inspanning kost om op 1 Juli of in de eerste dagen dier maand gereed te komen. Ditmaal werden de lessen voor de leerlingen B en C op 13 Mei en op 1 Juni 1899 gesloten.

Bij de opdracht aan den voorzitter was bepaald, in verband met examen C, dat examen B den 12den Juni 1899 moest gereed komen. Ten gevolge van het buitengewoon groot aantal aanvragen tot deelneming werd later vastgesteld, dat de examens B moesten afloopen vóór 16 Juni in plaats van vóór 12 Juni 1899.

De examens B zijn aangevangen op 15 Mei 1899, terwijl de uitslag is bekend gemaakt op 5 en 15 Juni daaraanvolgende.

Het examen C, aangevangen op 5 Juni, kwam in twee deelen gereed, op 27 Juni en op 4 Juli 1899. Aanvankelijk was 1 Juli als laatste examendag bepaald, maar ten gevolge van het overlijden van den hoogleeraar Huet moest de termijn later met twee dagen worden verlengd.

Van hetgeen verder betrekking heeft op de inrichting, den omvang en den uitslag der examens wordt verwezen naar de verslagen der commissiën, in 1899 belast geweest met het afnemen der examens B volgens artt. 61—65 en der examens B volgens art. 60 en C volgens artt. 61—65, die als bijlagen IJ en Z hierbij zijn gevoegd.

Buitengewone opzichters. Dit jaar werd door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid eene beschikking genomen, volgens welke 22 kweekelingen der Polytechnische School, civiel-ingenieurs C_1 en C_2 zijn aangewezen tijdelijk dienst te doen als buitengewoon opzichter op eene belooning van f 60 per maand bij in uitvoering zijnde Rijkswerken. Later zijn daaraan nog 3 kweekelingen toegevoegd. Bovendien zijn met voorkennis van genoemden Minister nog 6 kweekelingen bij spoorwegwerken geplaatst geweest.

Gebouwen. De gebouwen, gedurende den cursus 1898/1899 voor de Polytechnische School in gebruik geweest, zijn:

1°. de gebouwen, staande aan het Oude Delft en de Vest;

2°. de gebouwen, staande buiten de Rotterdammer poort voor de geodesie en de bacteriologie;

3°. het oude postkantoor aan het oude Delft, ten behoeve van de afdeeling microchemie, die op 14 October 1898 is geopend geworden.

4°. de bovenzaal van het oude gymnasium met inbegrip van twee kabinetten, gehuurd van de gemeente Delft voor f 100 per jaar;

5°. de kolfbaan van de sociëteit Eensgezindheid aan de Voorstraat;

6°. beneden en bovenlokalen, behoorende tot de gebouwen van den voormaligen geweerwinkel aan den Verwersdijk.

De in 1894 ingetreden verrassende toeneming van het aantal leerlingen, dat in 5 jaren van 325 tot 528 aangroeide, is ook dezen cursus voorgekomen. Het aantal ingeschrevenen steeg tot 630, zoodat in steeds klimmende mate in de collegezalen en laboratoria plaats en ruimte tekort kwamen. Niet dan met moeite en op gebrekkige wijze is gelegenheid gevonden de ingeschrevenen op voldoende wijze in staat te stellen de lessen en oefeningen te volgen. Daarbij waren hinderlijke opeenhoopingen niet te voorkomen en konden schadelijke splitsingen in groepen niet worden ontgaan.

Daar de vier groote zalen in de voormalige St. Agathakazerne, die den vorigen cursus met zoo goed gevolg gebruikt waren, weder tot militaire doeleinden moesten strekken, werden eenige lokalen behoorende tot de voormalige werkplaatsen van draagbare wapenen of den zoogenaamden geweerwinkel tot tijdelijke college- en teekenlokalen ingericht. Toen ook de ruime bovenzaal van het oude gymnasium de ingenieurs B niet meer kon bevatten, werd de toevlucht genomen tot de groote kolfbaan der sociëteit Eensgezindheid, waar in de morgenuren de theorie der „botsing" kon worden behandeld, waarvan 's avonds als van oudsher de practijk moest worden toegepast. Daartoe moest in de ochtenduren een kleed gespreid worden op den gladden steenen vloer, verder moesten tafels en stoelen voor 140 hoorders worden aangebracht, terwijl dit alles na den middag moest worden weggeruimd om de zaal 's avonds voor het oorspronkelijk doel beschikbaar te doen zijn.

Doordien de abnormale toename der laatste jaren zich in de hoogere studiejaren voortplant en het gebleken is, dat wederom bij den aanvang van den nieuwen cursus eene aanmerkelijke vermeerdering van het totaal der ingeschrevenen is voorgekomen, wordt de toestand nog steeds bedenkelijker, zoodat ten spoedigste in eene afdoende verbetering der gebouwen zal moeten worden voorzien.

In de eerste plaats zijn daartoe in aanmerking gekomen een electrotechnisch en natuurkundig laboratorium, waarvoor f 100 000 op de Staatsbegrooting voor 1899 is toegestaan. Het tot stand komen van dit gebouw wordt met groot ongeduld te gemoet gezien. Vele landgenooten moeten nog steeds hunne studiën voltooien in het buitenland en de lessen over natuurkunde moeten *driemaal* gegeven worden, omdat de eenige beschikbare zaal slechts een-derde der hoorders kan bevatten.

Verder is voor een technologisch en mijnbouwkundig laboratorium f 55 000 op de Staatsbegrooting uitgetrokken. Deze voor 10 à 12 leerlingen ruimte bevattende afdeeling telt thans 65 leerlingen en dit aantal zal het volgende jaar nog grooter zijn.

Het behoeft geen betoog, dat dit onderwijs, niettegenstaande volle toewijding van de docenten, niet behoorlijk tot zijn volle recht kan komen. Een verruimde inrichting is volstrekt noodig.

In de derde plaats is f 20 000 beschikbaar gesteld voor de vergrooting van het scheikundig laboratorium, die, den 3den October 1898 aanbesteed, den 31sten Augustus 1899 voltooid moest worden opgeleverd.

Het is voor het onderwijs eene zeer ernstige teleurstelling, dat dit gebouw niet bij den aanvang van den cursus kan worden geopend, ten gevolge waarvan een groot aantal studenten niet tot de practische oefeningen kan worden toegelaten.

Door de electrische verlichting van verschillende college- en teekenzalen is eene zeer groote verbetering aangebracht.

De toestand der lokalen van de afdeeling decoratieve kunst, die nog bouwvalliger zijn geworden, geeft den leeraar Sluyterman aanleiding tot ernstige klachten.

De inrichting van het voormalig postkantoor tot lokalen voor de microchemie voldoet goed. De verwarming door gaskachels evenzoo.

De verzamelingen en hulpmiddelen. De verzamelingen modellen der hoogleeraren Cardinaal en Scheltema werden weder eenigermate uitgebreid.

De verzameling van instrumenten en hulpmiddelen der afdeeling natuurkunde is door aankoop gedurende den cursus vermeerderd met:

een cylindro-spherometer;
een oefenings-refractometer van Abbe;
drie stuks drieruitvormige gipsplaatjes;
een toestel met toebehooren voor microphotographie;
een focus-buis der A. E. G.;
een zelfreguleerende focus-buis van Müller in Hamburg;
twee electrodenlooze Geisslersche buizen;
eenige gewone Geisslersche en Crookes'sche buizen;
een barium-platina-cyanuurscherm;
een electrolytische interruptor volgens Wehnelt van Ernecke;
een inductieve rheostaat van Ernecke;
een lineaire thermozuil van Rubens;
twee cuprou-elementen;
een paraffine-commutator en een automatische uitschakelaar voor de Gramme-dynamo.

(1) Zie het verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen 1897—1898, bladz. 158.

In het laboratorium werden vervaardigd:
een ophanginrichting voor een magneet;
een magnetische balans;
een magnetometer;
een zinken ring voor magneetdemping;
een model van een thermomagnetischen motor;
een toestel om de semi-circulaire en quadrantale afwijkingen van het kompas aan boord van ijzeren schepen te demonstreeren;
een wringbalans van COULOMB;
een toestelletje voor het doorslaan van een glazen plaatje door een electrische vonk;
een toestel voor de proef van OETTINGEN;
een model van THOMSON's druppelaar;
een groote eikenhouten ring met draadwindingen als collegemodel van een tangenten boussole;
een electrolytische interruptor van WEHNELT (rond model);
een idem idem (rechthoekig model);
een olietransformator van TESLA volgens HIMSTEDT met glazen cylinder;
een idem idem met ebonieten cylinder;
verschillende toestellen voor TESLA-proeven als:
twee gaasplaten op glazen voeten;
een ring en bol op glazen voet;
twee ebonietplaten met draadfiguren op glazen voet;
een houten kruis met twee concentrische koperen ringen;
een groote zinken conductor;
een kartonnen doos voor RÖNTGEN-buizen;
een stelplank voor de projectielantaarn;
een houten model van een nicol;
een idem van den dispersie-compensator van ABBE's refractometer;
een houten model van de drie hoofddoorsneden van het golfoppervlak in een twee-assig kristal;
een slingerinrichting voor het maken van Lissajous-figuren met zand;
een glazen kast voor het microphotographie-apparaat, en
een houten kap voor het overdekken van eene Leclanché-batterij.

Aan de samenstelling van verschillende dezer apparaten heeft de assistent SCHEFFER een zeer werkzaam aandeel genomen.

De boekenverzameling werd in den cursus vermeerderd met den jaargang van vroeger aangeschafte tijdschriften en met 27 nieuwe boekwerken.

Bij de afdeeling scheikunde deed het sterk bezoek het verbruik van chemicaliën en van andere hulpmiddelen, alsmede dat van glazen en porceleinen toestellen zeer aanzienlijk stijgen, zoodat verdere aankoopen moesten beperkt worden. Eene nieuwe chemische balans en eene polari-meter van LAURENT met buizen van 50 c.M. werden aangeschaft.

Met het in gebruik nemen van een electrischen stroom van 10 volt en 15 ampère voor de gewone electrolyse en van een zwaarderen kabel, die tot 300 ampère bij 180 volt voor den electrischen oven in de collegekamer van den hoogleeraar HOOGEWERFF en in het verbrandingslokaal beschikbaar stelt, kwam eene groote verbetering in het laboratorium tot stand. Ook de toegestane platinaconussen voorzagen in een ware behoefte.

Het ingenieurs-laboratorium werd dezen winter door 4 electrische booglampen afdoende verlicht.

De verzameling wandplaten en autographieën der afdeeling scheikundige technologie onderging eene aanmerkelijke uitbreiding.

Door de groote vermeerdering van het aantal studenten hebben de aankoopen der afdeeling Delfstofkunde zich grootendeels moeten bepalen tot eenvoudige leermiddelen voor de microscopische determinatie. Ook werden twee eenvoudige microscopen aangekocht.

Het subsidie verroorloofde den hoogleeraar BEIJERINCK niet eenige bijzondere aankoopen te doen.

De verzamelingen autographieën en teekeningen van de hoogleeraren GRUNDEL, HUET en RAVENEK hebben wederom eene aanmerkelijke zeer noodige uitbreiding ondergaan. Eene buiten werking gestelde heetelucht-machine, systeem LEHMANN, kon voor geringen prijs worden aangeschaft. Eene oude verticale stoommachine, afkomstig uit de Rijks-constructiewerkplaatsen te Delft, werd aan de Polytechnische School overgedragen.

Het extra-subsidie gaf gelegenheid de verzameling modellen aan te vullen met eene reeks werktuigonderdeelen tot overbrenging van beweging, benevens een aantal kranen, kleppen en dergelijke.

Met de aanvulling der verzameling teekeningen en autographieën der afdeeling Mechanische technologie werd voortgegaan. Een aantal cliché's voor zincographie en autotypie in verschillende stadiën werden aangekocht. Evenzoo eene verzameling vijlen uit de fabriek van G. SCHIMMEL en C°. te Delft.

Van den heer PATTERSALL te Enschedé werd eene verzameling geëncadreerde photographieën van werklokalen in katoenspinnerijen ten geschenke ontvangen.

Door gemis van bergruimte vond de leeraar VAN DER KLOES geene gelegenheid de verzameling van bouwstoffen aan te vullen of te vermeerderen.

De hoogleeraar MOREE gaf ook wederom dit jaar eene uitbreiding aan zijne verzameling autographieën. Ook liet hij afdrukken maken van enkele teekeningen van fabrieksinrichtingen en werkplaatsen door studenten mijnen-ingenieurs, technologen en werktuigkundige ingenieurs onder zijne leiding vervaardigd. Tevens werden eenige boekwerken aangekocht.

De verzameling teekeningen van oude Nederlandsche monumenten werd door den hoogleeraar GUGEL vermeerderd met teekeningen van de Nederduitsch Hervormde kerk te Zalt-Bommel, vervaardigd door den bouwkundig ingenieur J. A. POOL jr. aldaar.

Door den leeraar GIPS werd aangekocht eene reeks modellen voor het samenstellen van stillevens, deels voorwerpen van kunstnijverheid en deels artikelen van dagelijksch gebruik. Verder werden de pleistermodellen vermeerderd door het afgieten van mascarons, voorkomende op sluit- en gevelsteenen van het stadhuis te Delft. De verzameling lantaarnplaatjes voor het college kunstgeschiedenis werd met 288 stuks uitgebreid. De collectie photogrammen werd vermeerderd met 67 stuks kooldrukken van BRAUN EN C. en met 10 stuks kooldrukken met voorstellingen van Noorsche nijverheid. De afdeelingsboekerij werd met een tiental boekwerken verrijkt.

De leeraar SLUYTERMAN gaf eene uitbreiding aan de boek- en plaatwerken zijner afdeeling.

De verzamelingen teekeningen, auto- en photographieën der afdeeling Waterbouwkunde werden door aankoop en geschenken weder uitgebreid. De onpractische plaatsing der modellen (op zolder) schaadt steeds zeer aan het nuttig gebruik, dat daarvan zou kunnen gemaakt worden

Ook door den hoogleeraar COP werd aan zijne collectie boeken, platen en teekeningen de noodige uitbreiding gegeven.

De verzameling instrumenten van de afdeeling Geodesie werd door den hoogleeraar HEUVELINK vermeerderd met:
1 tachymeter-theodoliet van TESDORFF te Stuttgart;
1 zakwaterpas-instrument, WAGNER's patent, idem, idem;
1 waterpas-instrument met reversie-niveau en bijbehoorende baken, idem, idem;
1 hypsometer van FUESS;
1 compensatie-planimeter, nieuw model CORADI;
1 model van micrometrisch microscoop;
2 meetlatten van 2 meter.

De Bibliotheek. Met het aanschaffen van boeken en tijdschriften wordt, voor zooveel de geldmiddelen toelaten, voortgegaan, terwijl het noodige bindwerk wordt verricht.

Met de bewerking van den nieuwen catalogus wordt voortgegaan.

De boekerij werd vermeerderd met:

aangekocht en ten geschenke ontvangen boekwerken	219	stuks.
vervolgdeelen	295	„
tijdschriften	294	„
„ (nieuw abonnement)	6	„
jaarboeken en dergelijke	77	„
van 98 academiën en genootschappen ontvangen boeken	899	„
kaarten	54	„

Ingezonden werden 758 banden.

Het aantal buiten de stad gezonden pakketten bedroeg 69 stuks.

Aan docenten werden in lezing gegeven 86 tijdschriften in 500 zendingen.

Uitgeleend werden 3028 boeken.

Het gemiddeld aantal bezoekers was:
per dagzitting 18 à 19, per avondzitting 8 à 9 personen.

Het brandwezen. De brandbluschmiddelen der Polytechnische School verkeeren in een goeden staat van onderhoud. Bij het onderzoek in de oude en nieuwe gebouwen bleken alle deelen, met inbegrip van de bliksemafleiders bij de gebouwen aan het Oude Delft en de Vest en bij die voor de geodesie en de bacteriologie in goeden staat te verkeeren.

Lipkensfonds. In de vergadering van den raad van bestuur der Polytechnische School dd. 13 October 1896 werd door den secretaris van dien raad rekening en verantwoording gedaan van het door hem gehouden beheer. Daaruit blijkt:

dat een kapitaal van f 6200 is ingeschreven in het Grootboek der Nationale Schuld (3 pct.);

dat in de maand October 1898 de bij de Rijkspostspaarbank gestorte som, met inbegrip van een bedrag van f 550, dat door den hoogleeraar mr. B. H. Pekelharing den 16den Januari 1899 bij het herdenken van zijn 25jarig optreden als hoogleeraar te Delft was geschonken, bedroeg f 1422.20;

dat de door de Rijkspostspaarbank bijgeschreven rente beliep f 20,69;

dat in Maart en September 1899 telkens de rente van f 6200, ten bedrage van f 91,60, bij de Rijkspostspaarbank gestort werd en daardoor de inleg bij deze Bank thans bedraagt f 1626,09.

Uitgaven werden niet gedaan.

§ 8. SCHOLEN VOOR DE ZEEVAART.

De volgende tabel geeft de scholen op, die aan het einde van 1898 bestonden, benevens naam en aard dier scholen, het getal der leeraren, dat der leerlingen in December en gedurende het jaar 1898, het aantal behaalde diploma's en eindelijk de jaarwedden der directeuren en het totaal bedrag der jaarwedden van het onderwijzend personeel aan deze scholen verbonden.

Gemeenten.	Naam der school.	Aard der school.	Getal der leeraren.	Getal der leerlingen.			Jaarwedde van den directeur.	Totaal bedrag der jaarwedden
				in Dec. 1898.	gedurende het jaar 1898.	die een diploma verkregen.		
's Gravenhage (Scheveningen.)	Zeevaartschool.	Openbare school.	1	47	64	—	f 1 000	f 1 000,00
Rotterdam	idem.	Openb. gesubs. school.	10	30	94	47	4 100	16 603,50
Amsterdam	Kweekschool voor de Zeevaart.	Bijzondere school.	13	64	104	20	—	14 625,00
Idem	Zeevaartschool in het Zeemanshuis.	Gesubs. bijz. school.	10	39	284	39	2 700	11 955,00
den Helder	Zeevaartschool	—	4	10	28	5	1 600	3 500,00
Terschelling	idem.	Openbare school.	1	21	40	3	†1 600	1 600,00
Vlieland	idem.	idem.	1	8	14	5	1 300	1 300,00
Harlingen	idem.	Gesubs. bijz. school.	4	12	42	15	2 100	4 850,00
Schiermonnikoog	idem.	Openb. gesubs. school.	5	28	60	17	2 100	6 000,00
Groningen	Afdeeling Zeevaartkunde der Academie Minerva.	Gesubs. bijz. school.	8	28	73	20	2 400	7 850,00
Delfzijl	Zeevaartschool.	Openb. gesubs. school.	8	40	89	27	†2 000	6 400,00
† = vrije woning.			65	327	892	198	f20 900	f 75 683,50

's Gravenhage (*Scheveningen*). De belangstelling en ijver der leerlingen bij en in het onderwijs was zeer te prijzen en het aantal, vooral van die op meer gevorderden leeftijd, bevredigend. Niettemin bleek het geheele aantal der leerlingen te klein voor eene visschersplaats als Scheveningen.

Rotterdam. Bij gemeenteraadsbesluit dd. 26 Mei 1898 werd aan A. G. J. Kroef op diens verzoek eervol ontslag verleend als leeraar aan deze school met ingang van 1 September daaraanvolgende en werd in diens plaats benoemd L. N. de Bruyne, oud-leeraar aan het Koninklijk instituut voor de marine te Willemsoord, die op 1 September zijne betrekking aanvaardde.

De volgende diploma's werden in 1898 verkregen:

2de-stuurman	groote zeilvaart	A 1
3de- "	" "	" 11
1ste- "	" stoomvaart	" 9
2de- "	" "	" 8
3de- "	" "	" 18

Bovendien werd voldoend examen afgelegd:

in de Engelsche	taal door.	25 leerlingen,
" " Fransche	" "	17 "
" " Hoogduitsche	"	21 "

De school werd dit jaar bezocht door 13 leerlingen in den tweejarigen cursus en door 94 in de stuurliedenafdeeling.

Amsterdam. *Kweekschool voor de zeevaart.* 21 kweekelingen hebben na het eindexamen in Juni 1898 verlof gekregen naar zee te gaan.

In Augustus zijn 22 nieuwelingen geplaatst.

Op het einde van 1898 bedroeg het aantal leerlingen in de laagste klasse 24, in de tweede 17 en in de hoogste 23.

Door 20 kweekelingen werd in het afgeloopen jaar met gunstig gevolg examen afgelegd als 3de-stuurman voor de groote vaart, nadat zij een jaar of langer buitengaats hadden gevaren.

Zes kweekelingen werden geplaatst bij den dienst der Gouvernementsmarine in Nederlandsch-Indië.

Van de gelegenheid tot bijwoning der lessen in de herhalingsklasse werd door vele oud-leerlingen gebruik gemaakt.

Amsterdam. *Zeevaartschool in het Zeemanshuis.* Den 14den Juli leed de school een groot verlies door het overlijden van haren ijverigen en kundigen directeur B. J. G. Volck. Op 1 September werd hij vervangen door L. C. Rovers, gepensionneerd kapitein ter zee. In den tusschentijd werd het directoraat waargenomen door Ch. L. P. Stracke, leeraar in theoretische zeevaartkunde.

Het eindexamen werd afgelegd door 15 leerlingen van den tweejarigen cursus, van wie 14 een diploma verkregen.

Hunne bestemming is een jaar te varen en daarna op de school terug te keeren, ten einde zich te bekwamen voor het Rijksexamen voor derde-stuurman.

Aan het examen voor derde-stuurman namen 70 leerlingen deel en verkregen 39 het diploma.

Verder werden verkregen:

5 diploma's als 1ste-, 7 als 2de- en 6 als 3de-stuurman voor de groote stoomvaart; 1 diploma als 1ste-, 5 als 2de- en 10 als 3de-stuurman voor de groote zeilvaart.

Eindelijk verkregen 22 leerlingen eene aantoekening voor Engelsch, 14 eene voor Fransch en 15 eene voor Hoogduitsch.

den Helder. Aan A. van Dissel, leeraar in de moderne talen, werd den 15den October wegens zijn vertrek naar Deventer, eervol ontslag verleend. In zijne plaats werd met ingang van 1 Januari 1899 benoemd D. A. G. Vastenou.

Aan drie leerlingen van den tweejarigen cursus, die het eindexamen aflegden, werd een diploma uitgereikt.

Aan het overgangsexamen namen 4 leerlingen deel, die geen van allen bevorderd konden worden; dientengevolge bestond in de laatste helft van 1898 geen tweede klasse van den vasten cursus.

Twee der niet bevorderde leerlingen volgen nu met 5 nieuwe de lessen in het eerste studiejaar.

Door 13 leerlingen van de stuurlieden afdeeling werd examen afgelegd, van wie 5 een diploma verkregen, namelijk: 1 als 3de-stuurman voor de groote stoomvaart, 4 als 3de-stuurman voor de groote zeil- en stoomvaart.

Twee van dezen verkregen bovendien aanteekeningen voor de moderne talen.

Terschelling. Het groote euvel der zeevaartschool is het ongeregeld komen en gaan der leerlingen, die den voorbereidenden cursus nog niet of slechts ten deele doorloopen hebben.

Voor hen die dezen met vrucht gevolgd hebben en later tusschen hunne reizen in de stuurmanskunst komen leeren, levert dit minder bezwaar op. Zeer wenschelijk zou het zijn, wanneer maatregelen konden genomen worden, die er toe leidden, dat leerlingen, die het 7de leerjaar der lagere school achter den rug hebben, onmiddellijk tot den tweejarigen voorbereidenden cursus overgingen en dien geregeld tot het einde afliepen.

Van de 8 leerlingen die examen aflegden, verkreeg een het diploma als 1ste- en verkregen 2 dat als 3de-stuurman voor de zeilvaart.

Vlieland. Van de 14 leerlingen, die in 1898 de school bezochten, onderwierpen zich 6 aan een examen voor stuurman. Van hen verkreeg één het diploma als 1ste-stuurman voor de groote stoomvaart en 4 verkregen het diploma als 3de-stuurman voor de groote zeilvaart, terwijl een werd afgewezen wegens te korten vaartijd.

Is deze uitkomst van het onderwijs bijzonder gunstig, te meer is dit het geval, als men in aanmerking neemt, dat het onderwijs in zijn geheelen omvang is toevertrouwd aan één persoon, den directeur-leeraar M. J. Gilhuys.

De inkomsten der school lieten niet toe instrumenten of modellen van eenige beteekenis aan te schaffen.

Harlingen. Behalve 15 diploma's, waaronder 10 voor de zeilvaart en 5 voor de stoomvaart, werden 4 aanteekeningen voor Engelsch, 2 voor Fransch en 3 voor Hoogduitsch verkregen.

Schiermonnikoog. Van de 60 leerlingen, die deze school in 1898 korteren of langeren tijd bezochten, meldden zich 21 voor het stuurmans-examen aan.

Van hen verkregen:

4	een	diploma	als	1ste-stuurman	voor	den	grooten	stoomvaart;
1	„	„	„	1ste-	„	„	„	zeilvaart:
1	„	„	„	2de-	„	„	„	stoomvaart;
3	„	„	„	2de-	„	„	„	zeilvaart;
3	„	„	„	3de-	„	„	„	stoomvaart;
5	„	„	„	3de-	„	„	„	zeilvaart.

Bovendien werden verkregen: 8 aanteekeningen voor Engelsch, 5 voor Fransch en 1 voor Hoogduitsch.

Wegens ziekte van den leeraar L. Draijer werd op 7 Mei 1898 tot tijdelijk leeraar in de practijk aangesteld R. Feninga, die aan het einde des jaars nog in functie was,

Groningen. Den 16den October werd aangesteld tot tijdelijk leeraar in de wiskunde A. Toxopéus, drs. in de wis- en natuurkunde, ter vervanging van den leeraar P. Middel, die benoemd werd tot leeraar aan het gymnasium te Doetinchem.

De eenige leerling van den vasten cursus kon niet voldoen aan de eischen van het overgangsexamen en verliet de school, zoodat deze cursus in de 2de helft van 1898 niet bestond. Dientengevolge werd C. A. M. van Riet, leeraar in gymnastiek aan den vasten cursus op non-activiteit gesteld zonder salaris, terwijl aan den bootsman B. Wittevrn, die nog enkele uren les geeft aan de voorbereidende klasse der stuurlieden-afdeeling, voorloopig een salaris werd toegekend van f 200 's jaars.

Aan W. H. A. Poort, belast met het onderwijs in de aardrijkskunde aan de stuurlieden-afdeeling en met dat in wiskunde aan de candidaten B, werd voorloopig een salaris toegekend varieerende naar het aantal lesuren door hem gegeven.

De uitslag der stuurlieden-examens was als volgt:

bevorderd bij de groote zeilvaart tot 1ste-stuurman 1, tot 2de- 4, tot 3de- 7;

bij de groote stoomvaart tot 2de-stuurman 1, tot 3de- 7.

Bovendien hebben met goed gevolg examen afgelegd in het Engelsch 9, in het Fransch 5 en in het Hoogduitsch 7 leerlingen.

Delfzijl. De leeraar in moderne talen H. Meijer, heeft met 1 December 1898 wegens gezondheidsredenen eervol ontslag verkregen. Een tweemaal gedane oproeping van sollicitanten voor de vacante betrekking bleef zonder resultaat, geen enkel sollicitant meldde zich aan.

Tot voorloopige voorziening benoemde de gemeenteraad tot tijdelijke leeraren H. Visser te Appingedam en H. A. de Jonge te Farmsum, de eerste voor het Engelsch en Hoogduitsch, de laatste voor het Fransch.

Het komt der commissie van toezicht wenschelijk voor de jaarwedde voor een leeraar in de drie talen, welke voor 6 lesuren 's weeks f 300 bedroeg, zóó te verhoogen, dat men er in zal kunnen slagen een alleszins bekwaam leeraar te vinden.

Zij vindt daartoe te meer aanleiding, omdat in den loop der jaren is gebleken, dat de leerlingen der stuurliedenafdeeling steeds meer prijs stellen op het onderwijs in talen en de begeerte om één of meer aanteekeningen voor talen op hunne diploma's te zien steeds toeneemt.

De volgende diploma's werden behaald:

als	1ste-stuurman	voor	de	groote	zeilvaart	.	.	6
„	2de-	„	„	„	„	.	.	5
„	3de-	„	„	„	„	.	.	7
„	1ste-	„	„	„	stoomvaart	.	.	3
„	2de-	„	„	„	„	.	.	1
„	3de-	„	„	„	„	.	.	5

Bovendien werden 13 aanteekeningen voor vreemde talen verkregen, namelijk 7 voor het Engelsch, 2 voor Fransch en 4 voor het Hoogduitsch.

Voor het examen ter verkrijging van een diploma als stuurman aan boord van koopvaardijschepen meldden zich in 1898 aan 346 candidaten voor 467 diploma's; dus 36 candidaten meer dan in het vorige jaar. Hiervan trokken zich terug vóór den aanvang of tijdens het examen 17 candidaten, 1 werd afgekeurd voor de oogen en 58 konden niet worden toegelaten tot het affeggen van een aanvullingsexamen, omdat zij niet geslaagd waren in het examen voor het hoofddiploma; te zamen 76. 1) Van de 312 overige candidaten voor het diploma slaagden 185 en van de 79 voor een aanvullingsdiploma slaagden 56.

Het verslag der commissie, belast met het afnemen van deze examens, volgt als bijlage **A A** hierachter.

Voor het examen ter verkrijging van een diploma als machinist aan boord van koopvaardijschepen meldden zich aan 73 candidaten. Van deze candidaten trok een zich terug na afloop van van het schriftelijk gedeelte, kwam een wegens ziekte niet op en kon een niet worden toegelaten op grond van onvoldoende bewijzen van werktijd. Van de 70 geëxamineerden slaagden 58 candidaten.

Het verslag der commissie belast met het afnemen van deze examens, volgt als bijlage **B B** hierachter.

§ 9. SCHOLEN VOOR DOOFSTOMMEN EN BLINDEN.

Rotterdam. *Inrichting voor doofstommen-onderwijs.* Op 31 December 1897 maakten 144 leerlingen van het onderwijs gebruik. Gedurende het jaar 1898 werden 26 nieuwe leerlingen opgenomen. Daarentegen werden in Juli na volbrachten leertijd ontslagen 19, vertrok 1 naar Engeland, bleef 1 na de vacantie weg, werd in overleg met de moeder 1 ontslagen en overleden 2 leerlingen, zoodat op 31 December 1898 146 leerlingen, te weten 86 jongens en 60 meisjes van het onderwijs gebruik maakten. Omtrent de 26 leerlingen, die in 1898 werden opgenomen, kan worden medegedeeld, dat 8 hunner uit Rotterdam, de overigen uit verschillende oorden des Rijks afkomstig waren. Voor 3 dier leerlingen wordt jaarlijks elk f 50 betaald; de overigen genieten het onderwijs kosteloos en daaronder worden 12 bovendien geheel of gedeeltelijk ten koste der inrichting verpleegd. Van

1) Deze cijfers zijn berekend naar de aangevraagde diploma's, niet naar het aantal candidaten.

de 146 leerlingen, die de school op 31 December 1898 telde, zijn er 62 uit Rotterdam.

Naar de herkomst uit de verschillende provinciën zijn zij als volgt verdeeld: uit Zuidholland 104, Noordholland 19, Gelderland 6, Zeeland 8, Noordbrabant 3, Utrecht 3 en uit Overijssel 2, terwijl 1 leerling uit België afkomstig is.

Voor 9 hunner wordt het volle schoolgeld van f 150 uitgekeerd, voor 4 ieder f 100, voor 1 f 75, voor 6 ieder f 50, voor 1 f 40, voor 1 f 25, voor 1 f 20 en voor 5 ieder f 13. De overige 118 leerlingen genieten kosteloos onderwijs en van deze worden nog 65 geheel of gedeeltelijk ten koste der inrichting verpleegd.

Vier en dertig knapen werden tot een beroep opgeleid, en wel 19 tot schoenmaker, 5 tot kleedermaker, 2 tot rijtuig- en wagenmaker, 5 tot meubelmaker, 1 tot boekdrukker, 1 tot letterzetter en 1 tot boekbinder.

De meisjes werden aan de inrichting in de verschillende vrouwelijke handwerken, alsmede in het strijken onderwezen. Eenigen der oudste meisjes volgden een cursus in het kooken aan de Rotterdamsche Kookschool.

In het onderwijzend personeel kwam dit jaar geene verandering.

De gezondheidstoestand der leerlingen liet weinig te wenschen over.

Belangeloos werd de geneeskundige behandeling waargenomen door dr. J. van der Hoeven jr., dr. H. van Anrooy, dr. J. H. de Haas en dr. C. Wittraus, terwijl J. G. Milo jr. bereid bleef tot het geven van advies voor heilgymnastiek.

St. Michielsgestel. *Instituut voor doofstommen.* Bij den aanvang van het jaar waren aanwezig 144 kweekelingen, namelijk 74 jongens en 70 meisjes. In den loop van 1898 werden aangenomen 5 jongens en 10 meisjes; ontslagen werden 8 jongens en 7 meisjes. Eén jongen overleed. Op het einde des jaars waren derhalve aanwezig 70 jongens en 73 Meisjes. Van deze kweekelingen werd voor 3 het volle kostgeld, voor 38 een gedeelte betaald; de overigen kwamen geheel ten laste van het instituut, zoo wat onderwijs als kleeding en voedsel betreft.

De gezondheidstoestand was over het algemeen goed; de influenza, die zich reeds in November 1897 vertoonde, hield aan tot Maart; gedurende den zomer genoten allen eene goede gezondheid, maar in het najaar keerde de influenza weder, zij het dan ook van niet ernstigen aard. De meeste ziektegevallen kwamen voor bij de jongens.

Groningen. *Instituut voor doofstommen.* Bij den aanvang van den nieuwen cursus kwam een meisje niet terug, omdat hare ouders haar thuis wenschten te houden; eene andere kweekeling is wegens ziekte gedurende het gansche jaar thuis gebleven. Daarentegen kwamen 21 nieuwelingen aan, te weten 13 jongens en 8 meisjes. Hiervan kwamen 8 uit Noordholland, 5 uit Friesland, 2 uit Groningen, 1 uit Zuidholland, 2 uit Drenthe, 2 uit Overijssel en 1 uit Gelderland. Van de 20 internen, die in de verschillende kosthuizen werden opgenomen, betaalt slechts één kweekeling een kostgeld van f 100; de overigen worden gratis opgevoed, onderwezen en verpleegd. Alleen worden de kosten voor kleeding en geneeskundigen dienst vrijwel vergoed.

De gezondheidstoestand der kweekelingen was gedurende de eerste maanden van dit jaar bijzonder gunstig. In April werd echter een groot aantal hunner min of meer ernstig ongesteld. Een jongen onderging eene vrij ernstige operatie. Allen zijn echter gelukkig hersteld. De artsen Bolt en Schutter namen eene vaste aanstelling tot geneesheer van het instituut aan.

Aan het einde van het schooljaar zullen 8 kweekelingen worden ontslagen, 4 jongens en 4 meisjes.

In het onderwijzend personeel kwamen enkele veranderingen voor. Met ingang van 1 October 1898 werd J. R. Bosman benoemd tot onderwijzer 2de klasse. In de plaats van S. Broerse, die met ingang van dienzelfden datum eervol ontslag verkreeg werd benoemd mej. J. M. de Klein, die vroeger als kweekeling hare opleiding aan dit instituut heeft ontvangen.

Amsterdam. *Instituut tot onderwijs van blinden.* Het aantal kweekelingen bedroeg op 1 Mei 1898:

in de hoogste klasse 8 jongens en 10 meisjes;
in de middelste klasse 11 jongens en 8 meisjes;
in de laagste klasse afd. A 10 jongens en 6 meisjes;
„ „ „ „ „ B 9 „ „ 8 „
dus te zamen 70 kweekelingen, waarvan 38 jongens en 32 meisjes.

Op 1 November 1898 bedroeg het aantal:

in de hoogste klasse 9 jongens en 10 meisjes;
„ „ middelste „ 12 „ „ 11 „
„ „ laagste „ afd. A 12 jongens en 10 meisjes;
„ „ „ „ „ B 7 „ „ 8 „
alzoo te zamen 79 kweekelingen, waarvan 40 jongens en 39 meisjes.

De gezondheidstoestand was over het geheel zeer gunstig; eene leerling kwam aan de tering te overlijden. Slechts drie leerlingen verlieten den cursus, allen met eervol ontslag; zij kregen materiaal en werktuigen mede en werden in de plaats hunner inwoning aan werk geholpen; een hunner werd in staat gesteld eene pianino te koopen om zijn vak als piano-onderwijzer te kunnen uitoefenen Met veel succes worden de verschillende schrijfmachines door de blinden beoefend.

§ 10. OPLEIDING VAN LEERAREN EN ONDERWIJZERS IN TEEKENEN EN BOETSEEREN.

Het aantal leerlingen der Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers bedroeg in den cursus 1898/99:

gewone leerlingen 74, onder welke 35 vrouwelijke; hospitanten 5. Van deze leerlingen waren geplaatst in:
afdeeling A (handteekenen):
58, onder welke 33 vrouwelijke leerlingen;
afdeeling B (bouw- en werktuigkundig teekenen) 10.
voortgezette klasse A:
2 vrouwelijke leerlingen en 1 mannelijke leerling;
voortgezette klasse B:
3 mannelijke leerlingen; hospitanten 5 mannelijke leerlingen.

De oefenklasse werd bezocht door 6 meisjes en 40 jongens.

Aan het openbaar eindexamen werd deelgenomen door 14 candidaten (onder welke 6 vrouwelijke leerlingen) van afd. A, en 4 candidaten van afd. B.

Het einddiploma voor afd. A werd toegekend aan 5 vrouwelijke leerlingen en 7 mannelijke leerlingen. Voor afdeeling B slaagden 4 candidaten.

Teekenakten middelbaar en lager onderwijs zijn uitgereikt aan 29 leerlingen, te weten:
middelbaar onderwijs M¹.:
3 vrouwelijke en 6 mannelijke leerlingen;
middelbaar onderwijs M².:
9 mannelijke leerlingen;
lager onderwijs:
8 vrouwelijke en 3 mannelijke leerlingen.

De inkomsten der school bedroegen aan schoolgelden f 2755, waarvan is voldaan door leerlingen van de oefenschool f 460.

Aan het onderwijs werd besteed f 6997,54.

§ 11. AKTEN VAN BEKWAAMHEID TOT HET GEVEN VAN MIDDELBAAR ONDERWIJS.

Bij beschikkingen van verschillende dagteekening en nommer werden de volgende acht commissiën belast met het afnemen van examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid:

a. voor middelbaar onderwijs in de wis- en natuurkundige wetenschappen, zeevaartkunde en het boekhouden en voor lager onderwijs in wiskunde;

b. voor middelbaar onderwijs in de Nederlandsche taal en letterkunde, geschiedenis, aardrijkskunde, Staats- en handelswetenschappen en schoonschrijven;

c. voor middelbaar onderwijs in het hand- en rechtlijnig teekenen en boetseeren en voor lager onderwijs in het handteekenen;

d. voor de Fransche taal, middelbaar onderwijs; (1)

e. „ „ Hoogduitsche taal, middelbaar en lager onderwijs;

f. „ „ Engelsche taal, middelbaar en lager onderwijs;

g. „ middelbaar onderwijs in de land- en tuinbouwkunde

(1) Omtrent de akte-examens *lager onderwijs* voor de Fransche taal volgen de bijzonderheden in hoofdstuk „lager onderwijs" hierna.

en houtteelt en voor lager onderwijs in land- en tuinbouwkunde;

b. voor middelbaar en lager onderwijs in de gymnastiek;

om zitting te houden: de commissiën sub *a*, *b*, *d*, *e* en *f* te 's Gravenhage, die sub *h* te Utrecht, die sub *c* te Amsterdam en die sub *g* te Wageningen.

Deze commissiën waren aldus samengesteld:

a. lid en voorzitter: dr. A. T. van Aken, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage;
lid en onder-voorzitter: dr. P. van Geer, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden;

leden:

dr. A. P. Franchimont, dr. C. K. Hoffmann en dr. K. Martin, hoogleeraren aan de Rijks-universiteit te Leiden;
dr. J. D. van der Waals en dr. H. de Vries, hoogleeraren aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam;
dr. J. de Vries, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Utrecht;
C. Knapper, oud-leeraar aan de handelsschool te Amsterdam;
A. J. Goedkoop van Nelle, leeraar aan de hoogere burgerschool te Delft;
E. J. Hoos, directeur der Zeevaartschool te Rotterdam;
J. van der Bruyn, oud-leeraar aan de hoogere burgerschool te Schiedam;
C. J. François en dr. G. J. M. Coolhaas, leeraren aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te 's Gravenhage;
J. C. F. Peikken, leeraar aan de hoogere burgerschool te Amersfoort;
J. M. Keen, hoofd eener lagere school te 's Gravenhage;

b. lid en voorzitter: dr. W. B. J. van Eyk, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage;
lid en onder-voorzitter: dr. C. M. Kan, hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam;

leden:

dr. P. L. Muller, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden;
mr. J. de Louter en dr. F. J. L. Krämer, hoogleeraren aan de Rijks-universiteit te Utrecht;
dr. J. te Winkel, hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam;
mr. K. M. G. de Meijier, leeraar aan de hoogere burgerschool te Arnhem;
dr. A. Kluyver, mede-redacteur van het Woordenboek voor de Nederlandsche taal, te Leiden;
P. R. Bos, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen;
K. E. van Rijsinge, hoofd eener lagere school te 's Gravenhage;

c. lid en voorzitter: W. B. G. Molkenboer, directeur der Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers te Amsterdam;

leden:

L. Beiber, leeraar aan de Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers en aan de Rijksschool voor kunstnijverheid te Amsterdam;
J. Bubberman, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de burgerdag- en -avondschool te Leeuwarden;
H. L. Boersma, directeur der ambachtsschool te 's Gravenhage;
A. R. Cohen, leeraar aan de Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers en aan de Rijksschool voor kunstnijverheid te Amsterdam;
A. van Delden, directeur der Academie van beeldende kunsten te 's Gravenhage;
A. M. J. Diemont, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de gemeentelijke teekenschool te Zalt-Bommel;
H. J. van Dijk, leeraar aan de 1ste hoogere burgerschool met 5jarigen cursus en aan de 2de ambachtsschool te Amsterdam;
H. A. C. Dekker, teekenonderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem, woonachtig te Amsterdam;
F. Th. Grabijn, leeraar aan de school voor kunstnijverheid en onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Haarlem;
Bart van Hove, directeur der kunstnijverheidsteekenschool „Quellinus" te Amsterdam;
J. D. Huibers, leeraar aan de Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers en aan de Rijksschool voor kunstnijverheid te Amsterdam;
P. M. A. Hermann, directeur der gemeentelijke teekenschool en onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Edam;
J. de Jong Hzn., leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle;
J. C. U. Legner, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de gemeentelijke burgeravondschool te Utrecht;
J. H. A. Mialaret, hoofdleeraar aan de Academie van beeldende kunsten te 's Gravenhage;
W. Meerwaldt, hoofd eener openbare lagere school te Amsterdam;
T. H. A. A. Molkenboer, leeraar aan de industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand te Amsterdam;
C. W. Nijhoff, directeur der teekenschool voor kunstambachten te Amsterdam;
H. Rozenbeek, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Heerenveen en onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Sneek;
G. A. Scholten, leeraar aan de hoogere burgerschool en aan de burgeravondschool te Tiel;
Herman J. de Vries, leeraar aan de hoogere burgerschool en directeur der burgeravondschool te Haarlem;
B. W. Wierink, directeur der industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand en leeraar aan de gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam;
W. Zwier Gzn., leeraar aan de 4de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus en teekenonderwijzer aan openbare lagere scholen te Amsterdam;

d. lid en voorzitter: dr. A. G. van Hamel, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen;
lid en ondervoorzitter: F. Rode, leeraar aan de handelsschool te Amsterdam;

leden:

N. L. Verlint, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;
A. Bourquin, leeraar aan het gymnasium Amsterdam;
dr. J. J. Salverda de Grave, privaat docent aan de Rijks-universiteit te Leiden;
F. H. Delachaux, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Alkmaar;

leden-plaatsvervangers:

A. Sunier, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage;
E. J. Sommer, leeraar aan het gymnasium te Groningen;

e. lid en voorzitter: dr. B. Symons, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen;
lid en ondervoorzitter: dr. J. J. A. A. Frantzen, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam;

leden:

dr. E. F. Kossmann, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage;
G. R. Deelman, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Utrecht;
F. G. de Liefde, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Middelburg;
J. Oosting, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Rotterdam;
E. de Jong, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam;
J. F. D. Blöte, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg;
H. H. Breuning, leeraar aan het gymnasium te Leiden;
A. L. Schmidt jr., leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te 's Gravenhage;
J. G. Talen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Zwolle;
mej. A. van den Berg, leerares aan de bijzondere hoogere burgerschool voor meisjes te Amsterdam;
mej. M. Koenig, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Dordrecht;

tot plaatsvervangende leden:

H. Pol, leeraar aan het gymnasium te Groningen;
B. J. ter Brugge, leeraar aan de 3de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus en daaraan verbonden handelsschool te Amsterdam;

F. C. Corbach, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool te Groningen;
R. Snel, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool te Gorinchem;

f. lid en voorzitter: dr. K. D. Bülbring, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen;

lid en ondervoorzitter: P. Roorda, leeraar aan het gymnasium te Groningen;

leden:

J. S. Robinson, oud-leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;
B. C. Brennan, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Zwolle;
M. G. van Neck, leeraar aan de hoogere burgerschool en het gymnasium te Breda;
A. van der Ent, leeraar aan het gymnasium te Assen;
C. Grondhoud, leeraar aan de 2de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam;
K. ten Bruggencate, leeraar aan het gymnasium te Leeuwarden;
C. Heyman, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Haarlem;
dr. A. S Kok, oud-leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg, wonende te 's Gravenhage;
S. van Braam, leeraar aan het gymnasium te Utrecht;
P. Fijn van Draat, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;
A. Pignot, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Middelburg;
mej. G. H. van Zeyl, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Arnhem;
mej. A. J. van Tricht, leerares in de Engelsche taal te 's Gravenhage;

plaatsvervangende leden:

J. N. Hessling Ezn., leeraar aan de hoogere burgerschool te Dordrecht;
W. A. van der Ent, leeraar in de Engelsche taal te 's Hertogenbosch;
L. P. H. Eykman, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Amsterdam;
R. R. de Jong, leeraar aan de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé;
R. F. Modderman, directeur van de Rijks hoogere burgerschool te Meppel;

g. lid en voorzitter: F. B. Lönnis, inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen;

leden:

J. H. Aberson, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
dr. J. Ritzema Bos, buitengewoon hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam en leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
dr. H. Bos, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
L. Broekema, hoofddirecteur der Rijkslandbouwschool te Wageningen;
dr. H. van Cappelle, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
J. van Dam, directeur der afdeeling Landbouwschool van de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
J. Heidema, Rijkslandbouwleeraar te Groningen;
P. van Hoek, Rijkslandbouwleeraar te 's Hertogenbosch;
I. G. J. Kakebeeke, Rijkslandbouwleeraar te Goes;
S. Lako, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
U. J. Mansholt, Rijkslandbouwleeraar te Dordrecht;
J. Z. ten Rodengate Marissen, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
J. Mesdag, zuivelconsulent te Leeuwarden;
dr. A. H. Borgesius, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
L. A. Springer, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
C. Nobel, Rijkslandbouwleeraar te Schagen;
dr. O. Pitsch, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
dr. A. M. Prins, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
G. Reinders, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
H. Schuitema, leeraar aan de hoogere burgerschool te Enkhuizen;
dr. K. H. M. van der Zande, directeur van het Rijkslandbouwproefstation te Hoorn;
dr. J. Th. Cattie, directeur der afdeeling Tuinbouwschool van de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
A. C. Ide, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
B. A. Plemper van Balen, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
dr. E. Giltay, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

h. lid en voorzitter: dr. W. B. J. van Eyk, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage;

lid en onder-voorzitter: J. A. Vrijheid, arts, oud-officier van gezondheid der 1ste klasse, te Utrecht;

leden:

J. de Haan, arts, officier van gezondheid der 1ste klasse, te Utrecht;
H. van Kreel, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;
P. C. Adrian, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Amsterdam;
J. H. Luiting, leeraar aan de 1ste hoogere burgerschool met 3jarigen cursus te Amsterdam;
R. M. Roemer, leeraar aan de 4de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus te Amsterdam;

leden-plaatsvervangers:

dr. J. M. Baart de la Faille, arts, directeur van het Zanderinstituut te Utrecht;
P. H. Lambeets, arts te Utrecht;
A. B. Meilink, leeraar aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Rotterdam;
K. Ramkema, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Utrecht.

De verslagen der commissiën volgen als bijlagen **CC**, **DD**, **EE**, **FF**, **GG**, **HH**, **II** en **JJ** hierachter.

De vergunning, bedoeld bij art. 4, 2de lid, der wet tot regeling van het middelbaar onderwijs, werd aan 3 vreemdelingen verleend.

§ 12. TOEZICHT OP HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

De drie inspecteurs en de plaatselijke commissiën van toezicht oefenden het toezicht uit, dat hun bij de wet is opgedragen.

§ 13. ONDERWIJS IN DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË AAN DE INDISCHE INSTELLING TE DELFT.

Gedurende het jaar 1898 onderging het college van curatoren geene verandering. In het doceerend personeel hadden de volgende veranderingen plaats.

Bij besluit van 30 Juni 1898 werd op zijn verzoek aan dr. G. K. Niemann ontslag verleend als hoogleeraar.

Ter vervanging van de daardoor ontstane vacature werd A. L. van Hasselt, oud-resident van Riouw en onderhoorigheden, bij besluit van 5 Augustus 1898 benoemd tot hoogleeraar in de land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië. Na de groote vacantie maakte hij een aanvang met zijne colleges.

Genoemde hoogleeraar werd aangewezen als secretaris van den raad van docenten, ter vervanging van van Dissel, aan wien op zijn verzoek eervol ontheffing van zijne functiën als zoodanig werd verleend.

In den regelmatigen gang van het onderwijs kwam gedurende het gansche jaar geen stoornis.

Als gewoonlijk werden ook ditmaal weder de docenten der Indische Instelling door den Minister van Koloniën benoemd tot leden der commissie, belast met het afnemen van de beide gedeelten van het groot-ambtenaarsexamen van den Indischen dienst, bedoeld

bij de artt. 1, 2 en 3 der „Bepalingen", behoorende bij het Koninklijk besluit van 20 Juli 1893 (*Staatsblad* n°. 117).

Aan het eerste gedeelte van dit examen werd ditmaal deelgenomen door 29 candidaten, waarvan 20 slaagden; bij het tweede gedeelte werden van de 47 candidaten, die het examen aflegden, 37 toegelaten.

Voor beide gedeelten van het examen was de uitslag veel gunstiger dan ten vorigen jare, toen van de 59 candidaten voor het eerste gedeelte slechts 29 en van de 48 voor het tweede gedeelte niet meer dan 27 aan de gestelde eischen bleken te voldoen.

Van de 37 in het tweede gedeelte van het examen geslaagden werden ingevolge de in de *Nederlandsche Staatscourant* van 16 October 1897 opgenomen beschikking de eerste 10 der eindranglijst door den Minister van Koloniën ter benoeming tot administratieve betrekkingen aan den Indischen Opperlandvoogd beschikbaar gesteld.

De cursus 1898—1899, waarvoor het programma der colleges na goedkeuring door den Minister van Koloniën bij besluit van 26 Augustus 1898 was vastgesteld, begon overeenkomstig besluit dd. 1 Augustus 1898 op 16 September daaraanvolgende.

Voor het volgen der lessen aan de Indische Instelling gedurende het nieuwe cursusjaar werden tot dusverre ingeschreven 74 studenten, waarvan 7 voor de eerste maal en 1 voor de colleges in de Maleische en Javaansche talen alleen.

Vergeleken met dat der laatste jaren is het aantal der studenten dus gering: het is echter juist daarom meer in overeenstemming met de thans ongunstige kansen op plaatsing bij den administratieven dienst in Nederlandsch-Indië.

Opmerking verdient dat iemand, te wiens behoeve krachtens de 2de alinea van art. 10 van het reglement der Indische Instelling, bij uitzondering verlof was gegeven tegen verlaagd stortingsbedrag het onderwijs in de Bataksche taal te volgen, zich niet ter inschrijving heeft aangemeld, en dat een ander, aan wien bij besluit van 14 November 1898 het volgen der colleges veroorloofd werd, onder gehoudenheid van latere storting der verschuldigde gelden, Delft heeft verlaten zonder aan de op zich genomen verplichtingen te hebben voldaan.

Wat in het vorig verslag werd voorspeld omtrent het waarschijnlijk gevolg der wijziging door den Minister van Koloniën bij resolutie van 27 December 1897, lit. D, n°. 21, gebracht in het reglement voor het groot-ambtenaarsexamen voor den Indischen dienst (vgl. bladz. 175 van het verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden over 1897/98), heeft zich volkomen bevestigd; bij de inschrijving voor den tegenwoordigen cursus gaven nog slechts 4 studenten den wensch te kennen tot het volgen van het onderwijs in eene niet-verplichte inlandsche taal, en wel de Soendaneesche, te worden toegelaten.

De toestand der bibliotheek is voldoende.

Ook de ethnologische verzameling bevindt zich in goeden staat; de behoefte aan meerdere ruimte wordt echter steeds gevoeld. Van enkele oud-studenten der Indische Instelling werden gedurende het jaar 1898 weder belangrijke geschenken ontvangen.

Door de benoeming van de hoogleeraren Poensen en van Hasselt tot leden der commissie, belast met de zorg voor de ethnologische verzameling der Indische Instelling, bij besluit van 12 September 1898, werd voorzien in de beide vacatures in dit college bestaande.

Gebouw en meubilair der instelling beantwoordden op voldoende wijze aan hunne bestemming.

Volgens het programma waren de lessen voor den cursus 1898/99 aldus verdeeld.

STUDIEVAKKEN.	Aantal uren 's weeks.		
	Eerste studiejaar.	Tweede studiejaar.	Derde studiejaar.
Kennis der Nederlandsch-Indische wetboeken	6	—	—
Land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië	1	3	3
Godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken van Nederlandsch-Indië.	(1) 2	3	3
Staatsinstellingen van Nederlandsch-Indie	—	5	5
Geschiedenis van Nederlandsch-Indië	—	3	3
Maleische taal	3	3	3
Javaansche taal	5	3	4
Soendaneesche taal	—	2	3
Madoereesche taal	—	2	3
Bataksche taal	—	2	3
Balineesche taal	—	2	3

(1) Één dezer beide colleges wordt alleen gegeven gedurende de maanden September, October en Mei.

De volgende tabel geeft een overzicht van den aard der voorbereidende studiën van hen die aan de Indische Instelling den cursus 1898/99 volgden, met mededeeling, hoeveel er voor de eerste maal en hoeveel reeds vroeger zijn ingeschreven.

ZIJN INGESCHREVEN	Hebben afgelegd het eindexamen				Totaal.
	der hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus hier te lande.	der hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in Ned.-Indië.	der gymnasia met zesjarigen cursus.	der Rijkslandbouwschool.	
Voor de eerste maal	6	1	—	—	7
Ook vroeger reeds	52	12	1	1	66
In het geheel	58	13	1	1	(*) 73

(*) Bovendien is nog een officier van het Nederlandsch Oost-Indisch leger ingeschreven voor het volgen der colleges in de Maleische en Javaansche talen alleen.

In de volgende tabel zijn opgenomen het aantal ingeschrevenen gedurende de verschillende cursusjaren van af 1864—1865 tot en met 1894—1895, als ook van het aantal studenten der Indische Instelling, die in deze jaren aan het groot-ambtenaarsexamen voor den Indischen dienst, zooals het te dier tijde was geregeld, deelnamen en daarin slaagden.

Cursus:	Aantal ingeschrevenen voor den		Aantal ingeschrevenen, die	
	tweejarigen cursus:	vierjarigen cursus.	het groot-ambtenaars examen aflegden.	in het groot-ambtenaarsexamen slaagden:
1864—1865	37	—	24	18
1865—1866	28	20	13	10
1866—1867	32	14	13	13
1867—1868	37	5	16	16
1868—1869	36	1	25	22
1869—1870	45	2	38	30
1870—1871	60	1	35	23
1871—1872 [1])	57	1	43	31
1872—1873	64	—	24	16
1873—1874	67	—	39	29
1874—1875	68	—	34	23
1875—1876	72	—	33	26
1876—1877	73	—	44	35
1877—1878	98	—	54	30
1878—1879	115	—	59	46
1879—1880	125	—	66	52
1880—1881	137	—	69	50
1881—1882	129	—	72	46
1882—1883	116	—	66	51
1883—1884	93	—	40	25
1884—1885	105	—	46	31
1885—1886	77	—	55	29
1886—1887	71	—	46	36
1887—1888	48	—	26	22
1888—1889	45 [2])	—	26	17
1889—1890	58	—	17	12
1890—1891 [3])	88	—	30	20
Cursus	driejarigen cursus:			
1891—1892	106		53	31
1892—1893	119		46	25
1893—1894	145		55	34
1894—1895	161		47	32

[1]) In het jaar 1872 werd de vierjarige cursus opgeheven.

[2]) Van deze 45 werden 7, na gedurende een maand de lessen te hebben gevolgd, in verband met eene suppletoire aanvraag uit Indië, aan den Gouverneur-Generaal ter beschikking gesteld.

[3]) In het jaar 1891 werd de tweejarige cursus in een driejarigen vervormd.

In onderstaande tabel zijn opgenomen het aantal ingeschrevenen gedurende de cursusjaren van af 1893—1894, alsook van het aantal studenten der Indische Instelling, die in deze jaren aan de *beide* gedeelten van het groot-ambtenaars-examen voor den Indischen dienst, zooals het laatstelijk geregeld is bij de artt. 1, 2 en 3 der „Bepalingen" behoorende bij het Koninklijk besluit van 20 Juli 1893 (*Staatsblad* n°. 117), deelnamen en daarin slaagden.

CURSUS.	Aantal ingeschrevenen		Aantal ingeschrevenen, die het groot-ambtenaarsexamen voor den Indischen dienst			
	in het geheel.	voor de eerste maal.	(eerste gedeelte) aflegden.	(eerste gedeelte) met voldoenden uitslag aflegden.	(tweede gedeelte) aflegden. [1])	(tweede gedeelte) met voldoenden uitslag aflegden.
1893—1894	145	62	53	23	—	—
1894—1895	161	58	73	40	—	—
1895—1896	172	53	81	52	38	25
1896—1897	177	52	59	29	48	27
1897—1898	112	14	29	20	47	37
1898—1899	[2]) 74	[2]) 2	—	—	—	—

[1]) Het tweede gedeelte werd voor het eerst afgenomen in 1896.

[2]) Hiervan is één ingeschreven voor het volgen der colleges in slechts twee vakken.

§ 14. KOSTEN VAN HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

Overzicht der uitgaven voor middelbaar onderwijs in 1898 *door het Rijk.*

I. Inspecteurs van het middelbaar onderwijs.

a.	Jaarwedden	f 10 500,00	
b.	Reis-, verblijf- en bureelkosten	1 976,50	
			f 12 476,50

II. Polytechnische School,

a.	Personeel	f 164 679,65	
b.	Materieel	155 014,24	
			319 693,89

III. Rijks- hoogere burgerscholen.

a. Personeel:

Bergen op Zoom	16 399,99	
's Hertogenbosch	25 899,99 [5]	
Tilburg	22 633 32	
Helmond	17 675,83 [5]	
Zalt-Bommel	12 199,99 [5]	
Winterswijk	12 777,48 [5]	
Gouda	24 036,10	
Alkmaar	27 456,65	
den Helder	6 315,86	
Middelburg	27 700,00	
Utrecht	40 008,33	
Leeuwarden	31 230,00	
Heerenveen	13 112,22	
Zwolle	26 538,88	
Groningen	29 913,33	
Sappemeer	15 296,07	
Warffum	14 774,61	
Assen	20 788,88 [5]	
Meppel	11 720,00	
Roermond	24 166,66 [5]	
Venlo	17 308,33	
		437 952,55

b. Materieel:

Bergen op Zoom	f 1 908,39 [5]	
's Hertogenbosch	3 409,69	
Tilburg	3 457,26 [5]	
Helmond	2 457,40 [5]	

Zalt-Bommel	f	2 010,73	
Winterswijk		2 072,55	
Gouda		4 111,89	
Alkmaar		5 427,51	
den Helder		5 871,37	
Middelburg		4 805,89	
Utrecht		6 598,33	
Leeuwarden		4 634,87	
Heerenveen		2 335,31	
Zwolle		4 221,61	
Groningen		6 595,51	
Sappemeer		2 720,40	
Warffum		2 415,22	
Assen		2 883,72	
Meppel		1 998,82	
Roermond		4 060,59	
Venlo		2 293,41	
	f		76 290,53

IV. Rijkslandbouwschool.

a. Personeel	f	97 704,10	
b. Materieel		66 571,87	
			164 275,98

V. Subsidiën voor inrichtingen van middelbaar onderwijs.

Gemeentelijke hoogere burgerscholen te	Breda	f	7 250,00
	Arnhem		7 000,00
	Zutphen		7 000,00
	Tiel		8 500,00
	Nijmegen		7 000,00
	Apeldoorn		7 000,00
	Rotterdam		7 000,00
	Delft		7 000,00
	Dordrecht		7 000,00
	Leiden		7 000,00
	Schiedam		7 000,00
	Gorinchem		8 500,00
	Brielle		6 000,00
	Haarlem		7 000,00
	Zaandam		7 000,00
	Hoorn		8 500,00
	Enkhuizen		5 000,00
	Goes		8 500,00
	Zierikzee		8 500,00
	Amersfoort		8 000,00
	Sneek		8 500,00
	Harlingen		6 000,00
	Deventer		7 000,00
	Almelo (Stad)		7 000,00
	Veendam		8 500,00
	Winschoten		6 000,00
	Maastricht		10 000,00
	Enschedé (Nederlandsche school voor nijverheid en handel)		19 000,00
Kweekschool voor machinisten te Amsterdam			5 000,00
Arnhemsche handwerksschool voor meisjes te Arnhem			3 000,00
Industrieschool voor meisjes te 's Gravenhage			4 000,00
Industrieschool voor vrouwelijke jeugd te Amsterdam			4 500,00
Vereeniging Industrieschool voor meisjes te Rotterdam			4 000,00
			238 250,00

VI. Subsidiën aan scholen voor ambachtsonderwijs.

Vereeniging van industrieelen en werkbazen ter bevordering van ambachtsonderwijs te Groningen	f	7 000,00
Vereeniging „De practische ambachtsschool" te Leiden		7 000,00
Vereeniging „De ambachtsschool" te Rotterdam	f	10 000,00
Vereeniging „De ambachtsschool" te Haarlem		8 000,00
Vereeniging „De ambachtsschool" te Leeuwarden		7 000,00
De afdeeling „Ambachtsscholen" van de Maatschappij voor den Werkenden stand te Amsterdam		10 000,00
Vereeniging „De ambachtsschool" te Arnhem		10 000,00
Vereeniging „De ambachtsschool" te 's Gravenhage		8 000,00
Vereeniging tot oprichting en instandhouding der ambachtsschool te Zierikzee		1 300,00
Vereeniging „De ambachtsschool" te Utrecht		9 000,00
Vereeniging „De ambachtsschool voor Alkmaar en omstreken"		9 000,00
Vereeniging „De ambachtsschool" te Goes		2 000,00
Vereeniging „De Dordrechtsche ambachtsschool" te Dordrecht		5 000,00
Vereeniging „Ambachtsonderwijs" te Gorinchem		1 200,00
Vereeniging „De ambachtsschool" te Middelburg		1 750,00
De Practische Ambachtsschool te Zwolle		5 000,00
Departement Tiel der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen		2 000,00
	f	103 250,00

VII. Subsidiën en toelagen voor inrichtingen van onderwijs in land- en tuinbouw en voor het opleiden van landbouwonderwijzers.

Friesche Maatschappij van Landbouw tot bestrijding der bezoldiging van een consulent in de zuivelbereiding ten behoeve van het landbouwonderwijs in Friesland	f	2 550,00
Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw, ter bevordering van het onderwijs in landbouw		650,00
De afdeeling Rosmalen der Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Rosmalen		400,00
Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ter bevordering van het vanwege die Maatschappij gegeven onderwijs in den landbouw, veeteelt en hout- of ooftboomteelt		500,00
De Noordbrabantsche Maatschappij van landbouw tot bestrijding der bezoldiging van een consulent in de zuivelbereiding ten behoeve van het landbouwonderwijs in de provincie Noordbrabant		2 000,00
De afdeeling „Winterswijk" van de Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus		400,00
De afdeeling „Varsseveld" van de Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve als voren		200,00

Landbouwvereeniging voor Dedemsvaart en omstreken, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Avereest f 350,00

De afdeeling „Aalsmeer" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door hem opgerichten wintercursus 350,00

De afdeeling „Appingedam" van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Bierum 200,00

Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ter bevordering van het vanwege die Maatschappij te geven onderwijs in landbouw en veeteelt 500,00

Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ter bestrijding der bezoldiging van een consulent in de zuivelbereiding, ten behoeve van het landbouwonderwijs in Zuidholland 2000,00

Genootschap ter bevordering van den landbouw in Drenthe, ten behoeve van het door haar te geven onderwijs in landbouw enz. 500,00

Maatschappij van Landbouw in Limburg, ter bestrijding van de bezoldiging van een consulent in de zuivelbereiding, ten behoeve van het landbouwonderwijs in de provincie Limburg . . . 2000,00

Vereeniging ter bevordering van tuin- en landbouw in Limburg, ten behoeve van het door haar te geven onderwijs . . . 500,00

Maatschappij van Weldadigheid te Frederiksoord, ten behoeve der Boschbouwschool 2500,00

Maatschappij van Weldadigheid te Frederiksoord, ten behoeve der Landbouwvakschool 2600,00

Maatschappij van Weldadigheid te Frederiksoord, ten behoeve van de door haar in het leven geroepen G. A. van Swieten-Tuinbouwschool 2500,00

Vereeniging voor vakonderwijs in de zuivelbereiding in Friesland, te Bolsward, ten behoeve van eene door haar opgerichte vakschool voor zuivelbereiding . 5000,00

Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde, ten behoeve van een door haar aangestelden tuinbouwleeraar . 2000,00

De afdeeling Dokkum en Dantumadeel der Friesche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Murmerwoude 200,00

De Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ter bestrijding van de bezoldiging van een consulent in de zuivelbereiding, ten behoeve van het landbouwonderwijs in Drenthe. 2000,00

De Friesche Maatschappij van Landbouw ten behoeve van het door haar gegeven onderwijs in de bijenteelt 150,00

Het Genootschap tot bevordering van den landbouw in Drenthe ten behoeve van een door hem opgerichten wintercursus te Noord-Barge . . . . . f 200,00

De afdeeling „Tietjerksteradeel" der Friesche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Suameer 414,00

De afdeeling „Bolsward" der Friesche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Wommels, gemeente Hennaarderadeel 200,00

De Vereeniging „Landbouwonderwijs" te Middelharnis, ten behoeve van het door haar gegeven landbouwonderwijs. . 2000,00

Maatschappij tot bevordering van Landbouw en Veeteelt in Zeeland, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Rilland-Bath . . 255,70

De afdeeling „Leeuwarden en Leeuwarderadeel" van de Friesche Maatschappij van Landbouw en Veeteelt, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Huizum 350,00

De afdeeling „Achtkarspelen" der Friesche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Kooten. 200,00

Het Genootschap voor landbouw en kruidkunde te Utrecht ter bestrijding van de bezoldiging van een consulent in de zuivelbereiding ten behoeve van het landbouwonderwijs in de provincie Utrecht. 2000,00

De afdeeling „Heerenveen" der Friesche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Heerenveen . . . 200,00

De afdeeling „Heeswijk" van de Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Heeswijk. . . 350,00

Genootschap ter bevordering van den landbouw in Drenthe, ten behoeve van een door hem opgerichten wintercursus in de gemeente Beilen 200,00

Genootschap ter bevordering van den landbouw in Drenthe ten behoeve van een door hem opgerichten wintercursus te Kloosterveen 200,00

De Landbouwvereeniging te Stadskanaal, gem. Wildervank, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus . . 200,00

De afdeeling „Waard en Groet" van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Winkel 350,00

Landbouwvereeniging „Wildervank" ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus. 250,00

De afdeeling „Bodegraven en omstreken" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Bodegraven. 200,00

De Friesche Maatschappij van

Landbouw, ten behoeve van het van harentwege te geven onderwijs in veeteelt . . . . . f 1 500,00

De Landbouwvereeniging „Vollenhove en omstreken" ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Ambt-Vollenhove 350,00

De afdeeling „Neder-Veluwe" der Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercussus te Lunteren 400,00

De Maatschappij ter bevordering van ooft- en tuinbouw in Zeeuwsch-Vlaanderen (westelijk deel), ten behoeve van twee door haar opgerichte cursussen in het snoeien van fruit- en ooftboomen 150,00

De afdeeling „Weert" der Maatschappij van Landbouw in Limburg, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Weert 350,00

De Hollandsche Maatschappij van Landbouw, tot bestrijding der bezoldiging over 1898 van een consulent in de zuivelbereiding ten behoeve van het landbouwonderwijs in de provincie Noordholland. 2 000,00

De afdeeling „Bedum" van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen, ten behoeve van eenen door haar opgerichten wintercursus te Bedum 200,00

De afdeeling „Beerta" van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Winschoten 250,00

De afdeeling „Beetsterzwaag" der Friesche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van door haar opgerichte wintercursussen te Ureterp en Lippenhuizen. . 380,00

De afdeeling „Beek en Donk" van de Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus. . . . 350,00

De afdeeling „Breda" van de Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus. 350,00

De afdeeling „Zoetermeer, Zegwaard en omstreken" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Zoetermeer over 1898 200,00

De Landbouwvereeniging te Nieuw-Buinen (gemeente Borger), ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus . 200,00

De afdeeling „Barneveld" der Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van het van harentwege te geven onderwijs in bijenteelt 60,00

De Landbouwvereeniging te Tolbert, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Tolbert. 225,00

De Landbouwvereeniging Borgercompagnie, Tripscompagnie en Kleinemeer en de afdeeling „Hoogezand-Sappemeer" van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Hoogezand-Sappemeer . . . f 200,00

De afdeeling „Alkmaar" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus. 200,00

De afdeeling „Bathmen" der Twentsche Landbouwmaatschappij, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus . 164,80

De Landbouwvereeniging „Marum" te Marum, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus . . 225,00

De afdeeling „Arnhem" der Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Rheden 400,00

De afdeeling „Alblasserwaard" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Noordeloos . . . 250,00

De afdeeling „Kampen en omstreken" der Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te IJsselmuiden 344,00

De afdeeling „Loosdrecht" van het Genootschap voor Landbouw en Kruidkunde in de provincie Utrecht, ten behoeve van eenen door haar opgerichten wintercursus te Loosdrecht . . . 250,00

De afdeeling „Duurswold" van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Schildwolde 230,00

De afdeeling „Voorst" der Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Voorst 200,00

De afdeeling „Veenendaal" van het genootschap voor Landbouw en Kruidkunde in de provincie Utrecht, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Veenendaal . . 260,00

De afdeeling „Rotterdam, Schiedam en omstreken der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Kethel en Spaland 200,00

De Maatschappij tot bevordering van Landbouw en veeteelt in Zeeland, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Westdorpe 266,00

De Maatschappij tot bevordering van Landbouw en Veeteelt in Zeeland, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Wolphaartsdijk . . . 230,00

De afdeeling „Ossendrecht der Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw", ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Hoogerheide . . . 200,00

De Maatschappij tot bevorde-

ing van Landbouw en veeteelt in Zeeland, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Cortgene . . . . f 270,00

De Maatschappij tot bevordering van Landbouw en veeteelt in Zeeland, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus, te Nieuw- en St. Joosland. 248,00

De afdeeling Oud-Gastel der Noordbrabandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus, te Oud-Gastel . 200,00

De afdeeling „Heerenveen" der Friesche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Joure 200,00

De landbouwvereeniging en de Nieuwe Landbouwvereeniging, te Nieuwe Pekela, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Nieuwe-Pekela. 350,00

De afdeeling „Molenaarsgraaf en omstreken" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Ottoland. 225,00

De afdeeling „Holten" der Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Holten . . . . . 158,12[5]

De afdeeling „Boscoop" der Nederlandsche Maatschappij van Tuinbouw en Plantkunde ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Boskoop 210,00

De Maatschappij ter bevordering van Nijverheid in het Westerkwartier van de provincie Groningen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Oldehove 200,00

De afdeeling „Meerssen" der Maatschappij van Landbouw in Limburg, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Hulsberg 350,00

De afdeeling „Aalten" der Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar op te richten wintercursus te Aalten . 200,00

De afdeeling „Leens" van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Leens . 236,00

De Noorderafdeeling van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Uithuizen 250,00

De Landbouwvereeniging te Fijnaart, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Fijnaart. 200,00

De afdeeling „Eibergen en omstreken" der Gelderscb-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Eibergen 200,00

De afdeeling „Deventer en omstreken" der Gelderscb-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Deventer . . . . . f 232,40

De Vereeniging ter bevordering van tuin-, landbouw en veeteelt te Vlijmen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Vlijmen . . 350,00

De afdeeling „Steenbergen" der Noorbrabantsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus 350,00

De afdeeling „Gilze en Rijen" der Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus 200,00

De afdeeling „Rosendaal" der Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus. 200,00

De Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Lonneker . . . 400,00

De Maatschappij van Landbouw en Veeteelt in Zeeland, ten behoeve van door haar opgerichte wintercursussen

te Axel. . .	f	248,00
„ Oostburg . .		320,00
„ IJzendijke. .		320,00
		888,00

De Landbouwvereeniging te Grolloo (gemeente Rolde), ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Grolloo 200,00

De afdeeling „IJsselstein" van het Genootschap van Landbouw en Kruidkunde in de provincie Utrecht, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te IJsselstein. 250,00

De afdeeling „Waddinxveen, Zevenhuizen en omstreken" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Zevenhuizen . . . 210,00

De afdeeling „Borculo" der Gelderscb-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Borculo. 175,00

De afdeeling „Apeldoorn" der Gelderscb-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Oosterhuizen 200,00

De afdeeling „Edam, Zeevangsdorp en de Purmer" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Edam 200,00

De afdeeling „Opmeer en omstreken" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Hoogwoud 200,00

De afdeeling „Terschelling" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw ten behoeve van

een door haar opgerichten wintercursus te Midstand op Terschelling . . . . . f 230,00

De afdeeling „Hoorn en omstreken" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Avenhorn 200,00

De afdeeling „Medemblik en omstreken" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Medemblik 200,00

De afdeeling „Beemster, Purmerend en omstreken" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Wijdewormer 200,00

De afdeeling „Wognum, Nibbixwoud en omstreken" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van door haar opgerichte wintercursussen te Wognum en te Houwert . . . 400,00

De afdeeling „Loppersum" van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Loppersum 235,00

De afdeeling „Nieuwolda en Nieuw-Scheemda" van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Nieuwolda . . 250,00

De Vereeniging „Eendracht maakt Macht" te Loosduinen, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Loosduinen 200,00

De afdeeling „Wateringen" van de Vereeniging Westland, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Wateringen 200,00

De afdeeling „Poeldijk" van de Vereeniging Westland, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Poeldijk. 200,00

De afdeeling „Beverwijk" der Algemeene Vereeniging voor bloembollencultuur, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Beverwijk. . . 200,00

Het Genootschap ter bevordering van den landbouw in Drenthe, ten behoeve van een door hem opgerichten wintercursus te Annerveen (gemeente Anloo). 200,00

De onderafdeeling „Epe-Oene Emst" van de afdeeling IJsseloevers der Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Epe. 200,00

De afdeeling „Texel" der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te den Burg op Texel 200,00

De afdeeling „Lemmer" der Friesche Maatschappij van Landbouw, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te St. Nicolaasga 200,00

De Vereeniging voor landbouwonderwijs te Vessem, ten behoeve van een door haar opgerichten wintercursus te Vessem f 200,00

Opleiding van landbouwonderwijzers. 666,66⅔

f 59938,69

VIII. Winterscholen.

a. personeel:

landbouwscholen.	Dordrecht .	f	2450,00
	Schagen . .		2050,00
	Goes . . .		2600,00
	Leeuwarden .		2524,99
	Groningen .		2800,00
	Sittard. . .		2275,00
tuinb.-scholen.	Tiel. . . .		599,96
	Naaldwijk .		352,10
	Boskoop . .		82,65
	Aalsmeer . .		599,98

f 16334,68

b. materieel:

Dordrecht. . . .	f	1547,49
Schagen		1586,62⅔
Goes		1357,38
Leeuwarden . . .		1519,87
Groningen . . .		1398,10⅔
Sittard.		1481,03⅓
Tiel.		1507,46⅔
Naaldwijk . . .		1653,43
Boskoop		2194,85
Aalsmeer		1663,27⅔
		15909,52⅔

32244,20⅔

IX. Rijkslandbouwleeraren.

a. Jaarwedden.	f	32000,00
b. Reis-, verblijf- en bureelkosten		15466,00⅔
c. Werktuigen en platen. .		11393,01
		48859,01⅔

X. Rijkslandbouwproefstations:

a. Personeel	f	39210,42⅔
b. Materieel.		44280,86
		83491,28⅔

XI. Bijdragen in de kosten van aanleg en exploitatie van proefvelden, kosten van het daarbij te houden toezicht en de verdere daarmede in verband staande uitgaven, te weten:

Bijdragen aan:

de commissie van toezicht op de proefvelden in:		
Noordbrabant	f	1800,00
Gelderland		781,36
Zuidholland		1000,00
Noordholland		1000 00
Zeeland		900,00
Utrecht		794,15⅔
Friesland		1000,00
Overijssel		1200,00
Groningen		1000,00
Drenthe		1000,00
Limburg		1000,00
de Friesche Maatschappij van Landbouw		200,00
de Friesche Tuinbouwvereeniging		200,00
aan particulieren		950,00
		12825,51⅔

XII. Subsidie aan het Phytopathologisch

laboratorium „Willie Commelin Scholten" te Amsterdam . . . . . f 1 000,00

XIII. Subsidiën aan scholen voor zeevaartkundig onderwijs:

Gemeente Schiermonnikoog .	f 5 800,00	
Wis- en zeevaartkundige school te Harlingen.	3 100,00	
Zeevaartkundige school te Vlieland	500,00	
Gemeente Delfzijl.	6 000,00	
Gemeente Terschelling . . .	2 050,00	
Zeemanshuis te Amsterdam ten behoeve der Zeevaartschool.	6 000,00	
De gemeente Rotterdam . .	6 000,00	
De Academie „Minerva" te Groningen	6 000,00	
De gemeente den Helder . .	3 000,00	
		38 450,00

XIV. Reis- en verblijfkosten en vacatiegelden van de leden der commissiën tot het afnemen der eindexamens voor de hoogere burgerscholen, de landbouwscholen en de Polytechnische School, benevens verdere kosten van die examens. . . 45 149,50

XV. Reis- en verblijfkosten en vacatiegelden van de leden der commissiën tot het examineeren van hen die eene akte van bekwaamheid voor het middelbaar onderwijs, eene der akten van bekwaamheid, vermeld in art. 65, of eene akte van bekwaamheid voor het handteekenen, vermeld in art 65 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, wenschen te ontvangen, benevens verdere kosten van die examens . . . 52 729,14[5]

XVI. Verschillende uitgaven voor speciale inrichtingen voor onderwijs, gratificatiën, hulp- en aanmoedigingsmiddelen:

a. Subsidiën aan instituten voor doofstommen en idioten:		
Subsidie aan het instituut voor doofstommen te St. Michielsgestel.	f 2 000,00	
Subsidie aan het instituut voor doofstommen te Rotterdam . .	6 000,00	
Subsidie aan het instituut voor doofstommen te Groningen . .	6 000,00	
Subsidie aan het geneeskundig gesticht voor minderjarige idioten te 's Gravenhage	3 000,00	
b. Gratificatiën en verdere aanmoedigingsmiddelen . . .	300,00	
c. Subsidie aan de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe .	2 000,00	
d. Subsidie aan het Nederlandsch Schoolmuseum te Amsterdam	2 000,00	
e. Subsidie aan de gemeente Rotterdam ten behoeve van de Rijnschippersschool aldaar . .	500,00	
		21 800,00

Voorts werd nog door het Rijk uitgegeven:

XVII. Subsidiën aan teekenscholen en academiën, benevens medailles voor de leerlingen dier scholen en verdere kosten tot het houden van toezicht op en verbetering van het teekenonderwijs:

Subsidie aan de gemeente 's Hertogenbosch ten behoeve van de Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten aldaar	f 5 000,00	
Subsidie aan de gemeente Zalt-Bommel, ten behoeve van het onderwijs in het teekenen . .	312,50	
Subsidie aan de kunstnijverheidsteekenschool „Quellinus" te Amsterdam	f 5 000,00	
Subsidie aan de Academie Minerva te Groningen, ten behoeve van het onderwijs in de beeldende kunsten	3 250,00	
Subsidie aan de gemeente Roermond, ten behoeve van de gemeenteteekenschool	2 500,00	
Subsidie aan de gemeente Edam, ten behoeve van het onderwijs in teekenen	1 000,00	
Subsidie aan de Maatschappij voor den Werkenden Stand te Amsterdam, ten behoeve van de industrieschool dier Maatschappij	2 000,00	
Subsidie aan de Amsterdamsche afdeeling der Vereeniging ter bevordering van fabrieks- en handwerksnijverheid in Nederland, ten behoeve van de teekenschool voor kunstambachten. .	4 000,00	
Subsidie aan de Timmergezellen-vereeniging „Concordia inter nos" te Amsterdam, ten behoeve van de vakteekenschool	900,00	
Subsidie aan de gemeente Borculo, ten behoeve der teekenschool aldaar	250,00	
Subsidie aan de Maatschappij voor den Werkenden Stand „Afdeeling Ambachtsscholen" te Amsterdam, ten behoeve van hare avondteekenschool voor handwerkslieden . . .	5 250,00	
Subsidie aan den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volksbond „Afdeeling Amsterdam", ten behoeve van de teekenschool.	1 200,00	
Subsidie aan het Departement Wageningen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, ten behoeve van de teekenschool voor aankomende werklieden . .	1 000,00	
Subsidie aan de Vereeniging „Industrie" te Doesburgh, ten behoeve van de teekenschool voor aankomende werklieden . . .	875,00	
Subsidie aan de gemeente Assen, ten behoeve van de teekenschool aldaar	75,00	
Subsidie aan de gemeente Helmond, ten behoeve van de teekenschool aldaar	600,00	
Subsidie aan de Vereeniging „de Ambachtsschool" te Haarlem, ten behoeve van de avondvakteekenschool	1 200,00	
Subsidie aan de gemeente Renkum, ten behoeve van de teekenschool aldaar	400,00	
Subsidie aan den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volksbond „afdeeling 's Gravenhage", ten behoeve van de teekenschool	700,00	
Subsidie aan het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem, ten behoeve der door haar opgerichte teekenschool	3 500,00	
Subsidie aan de St. Josephsvereeniging te Weert, ten behoeve van de teekenschool . .	500,00	
Subsidie aan de Nijverheidsvereeniging voor goud- en zilversmeden te Schoonhoven ten behoeve van de teekenschool . .	1 400,00	

Subsidie aan de Vereeniging „Het Utrechtsche Museum van Kunstnijverheid" te Utrecht, ten behoeve van de kunstnijverheidsteekenschool	f 1 000,00	
Subsidie aan de Ambachtsteekenschool te Woerden, ten behoeve van die school . . .	500,00	
Subsidie aan de gemeente Neede ten behoeve van de teekenschool aldaar	400,00	
Subsidie aan de Patronaten voor jeugdige werklieden te Maastricht, ten behoeve van de teekenschool aldaar	400,00	
Subsidie aan de gemeente Purmerend, ten behoeve van de teekenschool aldaar	800,00	
Subsidie aan de Vereeniging tot het geven van teekenonderwijs te Amstelveen, ten behoeve van de teekenschool aldaar . .	4 200,00	
Subsidie aan de gemeente Brielle, ten behoeve van de avondteekenschool voor ambachtslieden	500,00	
Subsidie aan het Genootschap „Kunstoefening" te Arnhem, ten behoeve van de teekenschool van dat genootschap	1 000,00	
Subsidie aan de gemeente Waalwijk, ten behoeve van de teekenschool aldaar	162,50	
Subsidie aan de vereeniging „School voor hand- en bouwkundig teekenen" te Tholen, ten behoeve van die school. . . .	156,66[5]	
Subsidie aan de gemeente Maastricht, ten behoeve van het stadsteekeninstituut aldaar . .	3 766,66[5]	
Subsidie aan de commissie voor de teekenschool te Hoogeveen, ten behoeve van die school	96,25	
Reis- en verblijfkosten . . .	190,40	
Belooning voor het houden van toezicht.	800,00	
Medailles	228,84	
	f	55 113,82
XVIII. Normaalschool voor teekenonderwijzers:		
a. Personeel	f 14 722,50	
b. Materieel.	6 997,24	
		21 719,74
XIX. School voor kunstnijverheid:		
a. Personeel	f 16 174,97[5]	
b. Materieel.	7 248,97	
		23 423,94[5]
Totaal der Rijksuitgaven . . .		f 1 848 934,31[5]
Van deze uitgaven zijn de volgende inkomsten af te trekken:		
opbrengst der schoolgelden:		
Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers	f 2 755,00	
Rijksschool voor kunstnijverheid.	810,00	
Rijkslandbouwschool, benevens de bijdrage ad f 20 000 van het Departement van Koloniën in de kosten van de afdeeling hoogere land- en boschbouwschool	31 885,00	
Polytechnische School . . .	f 117 220,00	
Aan de winterscholen te Tiel, Boskoop, Naaldwijk, Dordrecht, Aalsmeer, Schagen, Goes, Leeuwarden, Groningen en Sittard.	1 515,00	
Rijks- hoogere burgerschool te 's Hertogenbosch	2 850,00	
Tilburg	1 788,25	
Bergen op Zoom	1 889,00	
Helmond	880,75	
Zalt-Bommel.	457,50	
Winterswijk	855,25	
Gouda	3 460,25	
Alkmaar	3 403,00	
den Helder	958,00	
Middelburg	4 263,00	
Utrecht	14 602,50	
Leeuwarden	6 962,50	
Heerenveen	1 348,00	
Zwolle	4 221,25	
Groningen	6 903,75	
Sappemeer	1 740,00	
Warffum	1 427,75	
Assen	1 618,50	
Meppel.	1 338,75	
Roermond	1 668,75	
Venlo	1 852,50	
Batig slot der gelden, ontvangen voor de akte-examens .	12,15	
		218 686,40
Zuiver bedrag der Rijksuitgaven in 1898		f 1 630 247,91[5]

Evenals in vorige jaren volgt hier eene opgave der uitgaven, sedert het in werking treden der wet van 1863 door het Rijk ten behoeve van het middelbaar onderwijs gedaan:

1863	f 18 723,45
1864	139 506,45[5]
1865	357 667,93[5]
1866	500 855,12[5]
1867	651 627,21
1868	680 014,83[5]
1869	822 249,72[5]
1870	757 306,47
1871	758 406,46
1872	762 599,76[5]
1873	817 036,83[5]
1874	879 061,97
1875	866 005,45
1876	919 262,63[5]
1877	984 643,93
1878	935 266,81[5]
1879	991 004,83[5]
1880	987 212,14[5]
1881	1 033 943,31[5]
1882	1 049 517,90[5]
1883	1 050 386,91[5]
1884	1 054 970,68[5]
1885	1 056 859,75
1886	1 021 356,86[5]
1887	1 059 183,44
1888	1 065 854,64
1889	1 063 756,60
1890	1 068 921,06[5]
1891	1 096 483,40
1892	1 306 375,25
1893	1 398 057,71
1894	1 348 143,45
1895	1 536 294,67
1896	1 505 667,39[5]
1897	1 554 860,38[5]
1898	1 731 676,81
Totaal . . .	f 34 830,761,84[5]

De uitgaven voor teekenacademiën en inrichtingen voor doofstommen zijn hieronder niet begrepen.

De ontvangsten van het Rijk waren:

1863		—
1864	f	29 194,58
1865		36 160,14
1866		38 411,38
1867		52 526,39
1868		63 759,00
1869		76 544,37½
1870		73 900,65½
1871		81 423,76
1872		88 618,32
1873		90 604,79
1874		86 961,67½
1875		89 559,27
1876		97 061,76½
1877		100 092,26
1878		101 368,70
1879		96 699,45
1880		94 094,38
1881		92 245,00
1882		97 577,53½
1883		98 676,65
1884		98 116,75
1885		99 185,45
1886	f	98 749,44
1887		94 074,28
1888		93 047,88
1889		93 381,83
1890		94 939,04
1891		94 718,61
1892		102 004,18½
1893		113 483,60
1894		125 734,46
1895		141 621,49
1896		161 007,77½
1897		202 287,43
1898		218 686,40
Totaal	f	3 416 518,69½

Het zuiver bedrag der Rijksuitgaven sedert het in werking treden der wet tot ultimo December 1898 was alzoo f 31 414 243,15.

De volgende tabel vermeldt de uitgaven en ontvangsten der gemeenten voor hoogere burgerscholen en burgerscholen.

OVERZICHT

der ontvangsten en uitgaven door gemeenten voor het middelbaar onderwijs 1898.

GEMEENTEN.	UITGAVEN.				
	PERSONEEL.		MATERIEEL.		Commissiën van toezicht.
	Hoogere burgerscholen.	Burgerscholen.	Hoogere burgerscholen.	Burgerscholen.	
's Hertogenbosch	—	f 2 550,00	—	f 520,74⁵	f 20,00
Breda	f 18 620,00		f 1 788,17⁵		—
Tilburg	—	f 5 118,75	—	f 278,43	—
Arnhem	f 30 920,08	—	f 6 333,19	—	289,55
Nijmegen	23 595,72	7 236,66	f 79 729,24⁵		200,00
Apeldoorn	18 121,40⁵	—	1 749,80	—	10,00
Tiel	16 425,00	1 820,00	1 636,90	f 58,00	20,00
Zutphen	24 900,00	5 550,00	f 2 470,57⁵		75,00
Brielle	11 200,00	—	532,90	—	50,00
's Gravenhage, school met 5jarigen cursus	63 569,27	—	6 258,83	—	100,00
" " " 3 " "	31 068,84⁵	—	4 213,32	—	—
Rotterdam, " " 5 " "	43 814,64	1 400,00	6 987,32	305,90	111,62
" " " 3 " "	41 299,26	—	4 175,25⁵	—	—
Delft	24 364,74	8 075,01	1 340,24	1 372,66	50,00
Dordrecht	30 344,72⁵	11 770,83	f 8 021,44		327,35
Leiden	36 061,42	—	3 467,13	—	—
Schiedam	19 144,45	3 829,52	3 315,41	45,22⁵	100,00
Gorinchem	f 16 422,87		f 2 970,90		50,00
Amsterdam, 1ste school met 5jarigen cursus	59 929,67	—	7 501,63	—	330,12
" 2de " " 5 " "	29 945,32⁵	—	8 210,17	—	—
" 1ste " " 3 " "	50 251,00	—	3 552,53	—	—
" 2de " " 3 " "	54 240,33⁵	—	3 841,02⁵	—	—
" 4de " " 3 " "	38 158,33	—	3 175,52	—	—
Alkmaar	—	f 6 123,34	—	f 1 376,03	50,00
Haarlem, school met 5jarigen cursus en met 3jarigen cursus (1)	57 128,32	7 630,65⁵	7 429,23⁵	1 928,21⁵	21,51
Hoorn	18 600,00	1 400,00	2 779,19⁵	29,20⁵	—
Zaandam	15 000,00	2 100,00	1 715,10⁵	38,99	200,00
Enkhuizen	f 8 845,00		f 988,57⁵		67,36
Middelburg	—	f 6 500,00	—	f 1 680,52	100,00
Goes	16 883,82⁵	665,00	f 1 491,41		—
Vlissingen	—	2 600,00	—	f 1 042,41⁵	75,00
Zierikzee	f 17 950,00		f 1 781,10		100,00
Utrecht	30 967,09	f 12 818,33⁵	4 552,81	f 312,08⁵	75,00
Amersfoort	f 22 437,77		f 2 135,67⁵		50,00
Leeuwarden	—	f 6 989,33	—	969,89	209,89
Harlingen	11 750,00	2 050,00	f 1 197,68⁵		30,00
Sneek	16 998,15	—	1 205,11	—	80,00
Almelo (Stad)	17 250,00	—	1 912,70	—	8,30
Zwolle	—	6 167,53⁵	—	f 4 908,01⁵	100,00
Deventer	17 623,00	2 235,61	10 760,00	3 348,17	253,62⁵
Kampen	25 272,17	3 475,00	f 2 831,43		100,00
Enschedé	28 791,65	—	5 924,94⁵	—	150,00
Groningen	18 621,11⁵	8 250,00	f 2 638,43		100,00
Veendam	17 298,35	—	1 255,47⁵	—	60,00
Winschoten	11 875,00	—	1 217,36⁵	—	—
Maastricht	18 878,00	2 054,82⁵	2 548,82⁵	1 030,03	—
	f 84 275,64		f 108 044,64		
Totaal	f 970 290,88⁵	f 118 410,40	f 107 591,93⁵	f 19 244,52⁵	f 3 564,32⁵

(1) De hoogere burgerschool met 5jarigen cursus is, wat de financiën betreft, één met de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus.

ONTVANGSTEN.						Zuiver bedrag der uitgaven.
Subsidiën aan bijzondere inrichtingen.	Totaal.	Subsidiën van het Rijk.	SCHOOLGELDEN. Aan de gemeentelijke hoogere burgerscholen.	SCHOOLGELDEN. Aan de burgerscholen.	Totaal.	
—	f 3 090,74⅝	—	—	—	—	f 3 090,74⅝
—	20 408,17½	f 7 250,00	f 5 152,00	—	f 12 402,00	8 006,17½
—	5 397,18	—	—	f 357,00	357,00	5 040,18
—	37 542,82	7 000,00	8 759,50	—	15 759,50	21 783,32
—	110 761,62½	7 000,00	8 080,00	317,97	15 397,97	95 363,65½
—	19 881,20½	7 000,00	4 685,00	—	11 685,00	8 196,20½
—	19 959,90	8 500,00	3 938,00	234,00	12 672,00	7 287,90
—	32 995,57½	7 000,00	5 380,00	264,00	12 644,00	20 351,57½
—	11 782,90	6 000,00	1 035,50	—	7 035,50	4 747,40
f 4 000,00	73 928,10	—	33 191,00	—	33 191,00	40 737,10
—	35 282,16½	—	8 080,00	—	8 080,00	27 202,16½
—	52 619,48	7 000,00	13 365,00	60,00	20 425,00	32 194,48
—	45 474,51½	—	6 705,00	—	6 705,00	38 769,51½
—	35 202,65	7 000,00	7 131,67	366,09	14 497,76	20 704,89
—	50 464,34½	7 000,00	9 117,00	714,00	16 831,00	33 633,34½
7 500,00	47 028,35	7 000,00	10 827,50	—	17 827,50	29 201,05
—	26 434,60½	7 000,00	4 600,25	83,00	11 683,25	14 751,35½
—	19 443,77	8 500,00	4 365,83½	10,50	12 876,33½	6 567,43½
—	67 761,42	—	32 845,22	—	32 845,22	34 916,20
—	38 155,49½	—	8 468,33	—	8 468,33	29 687,16½
—	53 803,53	—	11 714,57	—	11 714,57	42 088,96
—	58 081,36	—	10 206,23	—	10 206,23	47 875,13
—	41 333,85	—	7 757,60	—	7 757,60	33 576,25
—	7 549,37	—	—	386,25	386,25	7 163,12
—	74 137,93½	7 000,00	17 360,00	876,00	25 236,00	48 901,93½
—	22 808,40	8 500,00	2 975,50	24,00	11 499,50	11 308,90
—	19 054,09½	7 000,00	3 900,00	225,00	11 125,00	7 929,09½
—	9 900,93½	5 000,00	1 178,21	—	6 178,21	3 722,72½
—	8 280,52	—	—	204,00	204,00	8 076,52
—	19 040,23½	8 500,00	4 754,82	104,00	13 358,82	5 681,41½
—	3 717,41½	—	—	218,00	218,00	3 499,41½
—	19 831,10	8 500,00	2 240,00	174,00	10 914,00	8 917,10
—	48 725,32	—	5 904,50	762,00	6 666,50	42 058,82
—	24 623,44½	8 000,00	7 076,00	45,00	15 121,00	9 502,44½
—	8 169,11	—	—	127,50	127,50	8 041,61
—	15 027,68½	6 000,00	1 780,00	—	7 780,00	7 247,68½
—	18 283,26	8 500,00	3 203,75	—	11 703,75	6 579,51
—	19 171,00	7 000,00	3 644,67	—	10 644,67	8 526,33
—	11 175,55	—	—	302,28	302,28	10 873,27
—	34 220,40½	7 000,00	6 266,00	845,60	14 111,60	20 108,80½
—	31 678,60	—	2 980,00	—	2 980,00	28 698,60
—	34 866,59½	19 000,00	5 717,50	—	24 717,50	10 149,09½
—	29 609,54½	—	3 123,35½	407,50	3 530,85½	26 078,69
—	18 613,82½	8 500,00	2 379,16	—	10 879,16	7 734,66½
—	13 092,36½	6 000,00	2 845,00	—	8 845,00	4 247,36½
—	24 511,68	10 000,00	3 866,75	76,50	13 943,25	10 568,43
f 11 500,00	f 1 422 922,35	f 217 750,00	f 286 600,42	f 7 184,19	f 511 534,61	f 911 387,74

Hierbij zijn nog te voegen de kosten van:

1°. de Gemeentelijke Instelling voor Indisch onderwijs te Delft;

2°. de middelbare scholen voor meisjes te Arnhem, Rotterdam, Dordrecht, 's Gravenhage, Leiden, Amsterdam, Haarlem, Utrecht, Leeuwarden, Deventer en Groningen;

3°. de handelsschool te Amsterdam.

Deze uitgaven bedroegen:

	Personeel.	Materieel.	Totaal.
Instelling te Delft	f 33 100,00	f 1 795,59	f (1) 34 895,59
Meisjesschool te Arnhem	13 050,00	971,26	14 021,26
„ „ 's Gravenhage	29 126,85	3 386,90	32 513,75
„ „ Rotterdam	32 296,67	4 644,19	36 940,86
„ „ Dordrecht	12 013,33	—	12 013,33
„ „ Leiden	16 894,59	1 969,77	18 864,36
„ „ Amsterdam	22 701,66⅝	4 054,95	26 756,61⅝
„ „ Haarlem	17 737,25	774,34⅝	18 511,59⅝
„ „ Utrecht	23 721,11	1 659,63⅝	25 380,74⅝
„ „ Leeuwarden	16 735,00	2 185,89⅝	18 920,89⅝
„ „ Deventer	10 146,66⅝	1 424,78⅝	11 571,45
„ „ Groningen	23 032,22⅝	1 589,94⅝	24 622,17
Handelsschool „ Amsterdam	57 991,89⅝	6 375,94⅝	64 367,84
Totaal	f 308 547,25	f 30 833,21	f 339 380,46

(1) Hieronder is niet begrepen de som wegens rente en aflossing van door middel eener geldleening bestreden kosten van verbouwing en uitbreiding der lokalen.

De opbrengst der schoolgelden was aan de:

Instelling te Delft	f 13 780,00
Meisjesschool te Arnhem	4 479,50
„ „ 's Gravenhage	14 973,33
„ „ Rotterdam	10 462,50
„ „ Dordrecht	5 995,00
„ „ Leiden	6 110,00
„ „ Amsterdam	15 515,17
„ „ Haarlem	7 770,00
„ „ Utrecht	9 597,50
„ „ Leeuwarden	4 653,12⅝
„ „ Deventer	4 166,00
„ „ Groningen	7 771,94
Handelsschool „ Amsterdam	41 056,49
Totaal	f 146 330,55⅝

Ter tegemoetkoming in de kosten van het onderwijs aan de Gemeentelijke Instelling voor Indisch onderwijs te Delft ontvangt de gemeente een jaarlijksch subsidie van f 12 000 uit de Indische geldmiddelen, uit kracht eener overeenkomst tusschen den Minister van Koloniën en de gemeente Delft, dd. 25 Januari 1894.

Ten aanzien van de vorenstaande tabellen valt nog het volgende op te merken.

Het subsidie bij de gemeente 's Gravenhage opgegeven werd verleend ten behoeve der aan de ambachtsschool verbonden burgeravondschool en te Leiden aan de burgeravondschool van het Genootschap Mathesis Scientiarum Genitrix.

Door de gemeente Gouda werd over 1898 f 6700 bijgedragen in de kosten van uitbreiding der aldaar gevestigde Rijks- hoogere burgerschool van 3jarigen tot eene van 5jarigen cursus.

De uitgaven voor materieel konden te Breda, Nijmegen, Zutphen, Dordrecht, Gorinchem Enkhuizen, Goes, Zierikzee, Amersfoort, Harlingen, Kampen en Groningen niet afzonderlijk worden opgegeven voor de hoogere burgerschool en de burgerschool — te Dordrecht ook niet voor de middelbare meisjesschool — evenmin als die voor personeel te Breda, Gorinchem, Enkhuizen, Zierikzee en Amersfoort.

Evenals vroeger zijn de uitgaven voor de commissiën van toezicht voor het geheel in de tabel opgenomen, ook al hadden zij, zooals dikwijls het geval was, nog andere scholen onder haar beheer.

Sedert het in werking treden der wet zijn door de gemeenten de volgende uitgaven gedaan voor hoogere burgerscholen en burgerscholen.

1863	niets.
1864	f 204 447,84⅝
1865	610 573,17
1866	584 685,84
1867	661 495,34
1868	704 201,60
1869	675 871,33
1870	717 751,07⅝
1871	794 134,32
1872	857 284,81

1873	f 874 790,96
1874	924 439,02
1875	1 041 760,82
1876	1 010 909,41
1877	1 108 094,15
1878	1 131 058,97
1879	1 170 228,11
1880	1 236 660,46
1881	1 269 613,66
1882	1 321 063,59
1883	1 436 631,99
1884	1 378 826,07
1885	1 378 248,32
1886	1 375 584,08
1887	1 393 383,92
1888	1 386 701,26
1889	1 397 181,07
1890	1 450 762,36
1891	1 479 088,12
1892	1 524 020,67
1893	1 559 793,09
1894	1 713 279,54
1895	1 678 138,61
1896	1 652 663,35
1897	1 650 555,47
1898	1 762 302,81
Totaal	f 41 115 348,27

De ontvangsten waren in:

1863	niets.
1864	f 37 054,90
1865	107 183,79
1866	177 880,03
1867	207 167,67
1868	226 489 21
1869	259 637,50
1870	299 906,85
1871	318 682,44
1872	353 747,27
1873	361 786,88
1874	373 646 38
1875	387 444,07
1876	396 357,53
1877	402 920,28
1878	419 233,12
1879	433 615,78
1880	445 758,84
1881	446 114,63
1882	447 173,44
1883	449 136,16
1884	459 980,83
1885	462 128,17
1886	469 426,20
1887	485 132,53
1888	491 881,87
1889	506 077,27
1890	528 451,08
1891	546 241,19
1892	571 448,65
1893	584 434,27
1894	592 924,02
1895	604 026,49
1896	607 760,44
1897	646 421,67
1898	657 865,16
Totaal	f 14 765 136,41

Het zuiver bedrag der gemeentelijke uitgaven sedert het in werking treden der wet tot ultimo December 1898 was alzoo f 26 350 211,86.

Evenals in vorige verslagen volgt hier eene samentrekking der uitgaven, door Rijk en gemeenten in 1898 gedaan, voor het middelbaar onderwijs volgens de wet van 1863.

Indisch onderwijs.

Gemeentelijke Instelling te Delft	f 34 895,59

Toezicht op het middelbaar onderwijs.

Inspecteurs	12 476,50
Commissiën van Toezicht	3 564,32

Polytechnische School, Rijkslandbouwschool en Rijks- hoogere burgerscholen.

Polytechnische School	319 693,89
Rijkslandbouwschool	164 275,98
Bergen op Zoom	18 308,38
's Hertogenbosch	29 209,68
Tilburg	26 090,58
Helmond	20 133,24
Zalt-Bommel	14 210,73
Winterswijk	14 850,04
Gouda	28 147,99
Alkmaar	32 884,16
den Helder	12 187,23
Middelburg	32 505,89
Utrecht	46 606,66
Leeuwarden	35 864,87
Heerenveen	15 447,53
Zwolle	30 760,49
Warffum	17 189,83
Groningen	36 508,84
Sappemeer	18 016,47
Meppel	13 718,82
Assen	23 672,60
Roermond	28 227,26
Venlo	19 601,74

Gemeentelijke hoogere burgerscholen.

Breda	20 408,17
Arnhem	37 253,27
Nijmegen	110 561,62
Apeldoorn	19 871,20
Tiel	18 061,90
Zutphen	32 920,57
Brielle	11 732,90
's Gravenhage, school met 5jarigen cursus	69 828,10
Idem, " " 3 " "	55 282,16
Rotterdam, " " 5 " "	50 801,96
Idem, " " 3 " "	45 474,51
Delft	25 704,98
Dordrecht	50 136,99
Leiden	39 528,55
Gorinchem	19 393,77
Schiedam	22 459,86
Amsterdam, 1ste school met 5jarigen cursus	67 431,30
Idem, 2de " " 5 " "	38 155,49
Idem, 1ste " " 3 " "	53 803,53
Idem, 2de " " 3 " "	58 081,36
Idem, 4de " " 3 " "	41 333,85
Haarlem, school met 5jarigen cursus en Idem, " " 3 " "	64 557,55
Hoorn	21 379,19
Zaandam	16 715,10
Enkhuizen	9 833 57
Goes	19 040,23
Zierikzee	19 731,10
Utrecht	35 519,90
Amersfoort	24 573,44
Harlingen	14 997,68
Sneek	18 203,26
Almelo (Stad-)	19 162,70
Deventer	28 383,00
Kampen	31 578,60
Enschedé	34 716,59
Groningen	29 509,54
Veendam	18 553,82
Winschoten	13 092,36
Maastricht	20 932,82

Burgerscholen.

's Hertogenbosch	f	3 070,74½
Breda (niet afzonderlijk op te geven).		
Tilburg		5 397,18
Nijmegen (niet afzonderlijk op te geven).		
Tiel		1 878,00
Zutphen (niet afzonderlijk op te geven).		
Delft		9 447,67
Dordrecht (niet afzonderlijk op te geven).		
Rotterdam		1 705,90
Schiedam		3 874,74½
Gorinchem (niet afzonderlijk op te geven).		
Alkmaar		7 499,37
Haarlem		9 558,87
Hoorn		1 429,20½
Zaandam		2 138,99
Enkhuizen (niet afzonderlijk op te geven).		
Middelburg		8 180,52
Goes (niet afzonderlijk op te geven).		
Zierikzee (niet afzonderlijk op te geven).		
Vlissingen		3 642,41½
Utrecht		13 130,42
Amersfoort (niet afzonderlijk op te geven).		
Leeuwarden		7 959,22
Harlingen (niet afzonderlijk op te geven).		
Zwolle		11 075,55
Deventer		5 583,78
Kampen (niet afzonderlijk op te geven).		
Groningen (niet afzonderlijk op te geven).		
Maastricht		3 578,85½
Handelsschool te Amsterdam		64 367,84
Scholen voor middelbaar onderwijs voor meisjes		240 117,03
Subsidiën aan bijzondere inrichtingen	f	11 500,00
Examen-commissiën		97 878,64½
Totaal der uitgaven in 1898.	f	2 870 870,91

Van bovengenoemde inrichtingen werden de volgende ontvangsten verkregen:

Schoolgelden door het Rijk geheven	f	198 674,25
Idem door de gemeente geheven		440 115,16½
Jaarlijksch subsidie uit de Indische geldmiddelen aan de Indische Instelling te Delft		12 000,00
Batig slot der gelden, ontvangen voor de akte-examens		12,15
Bijdrage van het Departement van Koloniën in de kosten van de hoogere land- en bosch-bouwschool der Rijkslandbouwschool over 1898		20 000,00
Totaal bedrag der ontvangsten in 1898	f	670 801,56½

Het zuiver bedrag der uitgaven van het Rijk en de gemeenten voor het middelbaar onderwijs, ingericht volgens de wet van 1863, was alzoo f 2 200 069,34½.

De uitgaven der gemeenten voor andere inrichtingen van middelbaar onderwijs, voor teeken- en industriescholen en dergelijke, en de inkomsten daarvan verkregen, worden in de volgende tabel vermeld.

TEEKEN- EN INDUSTRIESCHOLEN, ENZ.

1898.

GEMEENTEN.	NAAM DER SCHOOL.	UITGAVEN.		
		Personeel.	Materieel.	Commissiën van toezicht.
Noordbrabant.				
Bergen op Zoom	Teekenschool	f 2 250,00	f 295,95[5]	f 50,00
Breda	Teekenschool	4 237,59	486,98[5]	—
Eindhoven	Teekenschool	620,00	144,18	50,00
Grave	Teekenschool	775,00	22,14	—
Helmond	Teekenschool	1 000,00	625,39	20,00
's Hertogenbosch	School voor nuttige en beeldende kunsten	8 005,33	2 304,31[5]	—
's Hertogenbosch	Ambachtsschool	1 900,00	1 100,44	—
Oosterhout	Teekenschool	540,60	378,60	—
Ravenstein	Teekenschool	1 550,00	287,25[5]	—
Rosendaal	Teekenschool	—	157,59[5]	—
Tilburg	Weefschool	1 700,00	87,08[5]	—
Gelderland.				
Borculo	Teekenschool	—	—	—
Apeldoorn	Teekenschool	—	—	—
Harderwijk	Timmerschool	—	—	—
Nijkerk	Teekenschool	—	—	—
Arnhem	Ambachtsschool	—	—	—
Arnhem	Teekenschool	—	—	—
Arnhem	Natuurkundig onderwijs	—	—	—
Arnhem	Industrieschool voor meisjes	—	—	—
Zalt-Bommel	Teekenschool	750,00	185,50[5]	—
Hattem	Teekenavondschool voor den ambachtsstand	—	—	—
Doetinchem (Stad-)	Teekenavondschool voor den ambachtsstand	590,00	201,39[5]	—
Renkum	Teekenschool	—	—	—
Neede	Teekenschool	—	—	—
Zuidholland.				
Sliedrecht	Teekenschool	—	—	—
Brielle	Avondteekenschool	800,00	654,62	30,00
Schoonhoven	Teekenschool	—	—	—
Alphen—Oudshoorn	Ambachtsschool	—	—	—
's Gravenhage	Ambachtsschool	—	—	—
's Gravenhage	Zeevaartkundige school	1 000,00	565,52	—
's Gravenhage	Academie van Beeldende Kunsten,	—	—	—
's Gravenhage	Industrieschool voor meisjes	—	—	—
's Gravenhage	Practische ambachtsschool	—	—	—
Leiden	Ambachts- en teekenschool	—	—	—
Noordwijk	Zeevaartkundige school	17 069,17	3 079,71	—
Rotterdam	Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen	—	—	—
Rotterdam	Teekenschool [1]	—	—	—
Rotterdam	Teekenschool [2]	—	—	—
Rotterdam	Ambachtsschool	—	—	—
Rotterdam	Industrieschool voor meisjes	—	—	—
Rotterdam	Rijnschippersschool	508,00	187,86[5]	—
Rotterdam	Ambachts- en teekenschool	—	—	—
Woerden	Ambachtsteekenschool	250,00	51,59	—
Bodegraven	Ambachtsschool	—	—	—
Dordrecht	Teekenschool	—	—	—
Hellevoetsluis	Ambachtsschool	—	—	—
Gorinchem	Avondschool voor ambachtslieden	5 770,00	1 082,97[5]	65,00
Gouda				
Noordholland.				
Amsterdam	Teekenschool „Quellinus"	—	—	—
Amsterdam	Teekenschool Kunstambachten	—	—	—
Amsterdam	Zeevaartkundige school	—	—	—
Amsterdam	Eerste ambachtsschool	—	—	—
Amsterdam	Tweede ambachtsschool	—	—	—
Amsterdam	Teekenschool der vereeniging „Concordia inter nos"	—	—	—

[1]) In de voormalige gemeente Delfshaven. [2]) Voormalig Charlois.

INKOMSTEN.						Zuiver bedrag der uitgaven.
Subsidiën.	Totaal.	SUBSIDIËN van het Rijk.	SUBSIDIËN van de provincie.	Schoolgelden.	Totaal.	
—	f 2 595,95[5]	—	f 578,90	f 266,10	f 845,00	f 1 750,95[5]
—	4 724,48[5]	—	900,00	—	900,00	3 824,48[5]
—	814,18	—	235,50	—	235,50	578,68
—	797,14	—	186,40	—	186,40	610,74
—	1 645,39	—	768,62	98,25	866,87	778,52
—	10 309,64[5]	f 5 000,00	900,00	167,00	6 067,00	4 242,64[5]
—	3 000,44	—	—	70,50	70,50	2 929,94
—	919,20	—	173,75	—	173,75	745,45
—	1 837,25[5]	1 834,00		—	1 834,00	3,25[5]
f 1 563,10	1 720,69[5]	—	563,10	—	563,10	1 157,59[5]
—	1 787,08[5]	—	—	464,00	464,00	1 323,08[5]
175,00	175,00	—	—	—	—	175,00
500,00	500,00	—	—	—	—	500,00
250,00	250,00	—	—	—	—	250,00
150,00	150,00	—	—	—	—	150,00
23 772,09	23 772,09	—	—	—	—	23 772,09
3 500,00	3 500,00	—	—	—	—	3 500,00
350,00	350,00	—	—	—	—	350,00
3 500,00	3 500,00	—	—	—	—	3 500,00
—	935,50[5]	500,00	—	—	500,00	435,50[5]
200,00	200,00	—	—	—	—	200,00
—	791,39[5]	300,00		123,75	423,75	367,64[5]
200,00	200,00	—	—	—	—	200,00
150,00	150,00	—	—	—	—	150,00
25,00	25,00	—	—	—	—	25,00
—	1 484,62	500,00	250,00	186,00	936,00	548,62
500,00	500,00	—	—	—	—	500,00
175,00	175,00	—	—	—	—	175,00
10 000,00	10 000,00	—	—	—	—	10 000,00
—	1 565,52	—	—	—	—	1 565,52
14 000,00	14 000,00	—	—	—	—	14 000,00
6 000,00	6 000,00	—	—	—	—	6 000,00
4 000,00	4 000,00	—	—	—	—	4 000,00
75,00	75,00	—	—	—	—	75,00
—	20 148,88	6 000,00	—	1 789,00	7 789,00	12 359,88
59 535,97[5]	59 535,97[5]	—	—	—	—	59 535,97[5]
2 252,14[5]	2 252,14[5]	—	—	—	—	2 252,14[5]
1 200,00	1 200,00	—	—	—	—	1 200,00
28 000,00	28 000,00	—	—	—	—	28 000,00
5 000,00	5 000,00	—	—	—	—	5 000,00
—	695,86[5]	500,00	—	24,00	524,00	171,86[5]
350,00	350,00	—	—	—	—	350,00
—	301,59	—	—	101,50	101,50	200,09
5 000,00	5 000,00	—	—	—	—	5 000,00
100,00	100,00	—	—	—	—	100,00
1 800,00	1 800,00	—	—	—	—	1 800,00
—	6 917,97[5]	—	1 000,00	256,00	1 256,00	5 661,97[5]
5 000,00	5 000,00	—	—	—	—	5 000,00
5 500,00	5 500,00	—	—	—	—	5 500,00
2 350,00	2 350,00	—	—	—	—	2 350,00
15 800,00	15 800,00	—	—	—	—	15 800,00
28 650,00	28 650,00	—	—	—	—	28 650,00
800,00	800,00	—	—	—	—	800,00

GEMEENTEN.	NAAM DER SCHOOL.	UITGAVEN.		
		Personeel.	Materieel.	Commissiën van toezicht.
Amsterdam	Industrieschool voor vrouwelijke jeugd	—	—	—
Amsterdam	Teekenschool van den R.-K. Volksbond	—	—	—
Amsterdam	Industrieschool	—	—	—
Hoorn	Teekenschool	f 52,00	f 7,92	—
den Helder	Zeevaartkundige school	3 395,00	400,09	—
den Helder	Industrieschool	—	—	—
den Helder	Teekenschool	200,00	247,43	—
Purmerend	Teekenschool	2 200,00	690,40	—
Terschelling	Zeevaartkundige school	1 600,00	1 711,11[5]	f 10,00
Vlieland	Zeevaartkundige school	1 300,00	124,47[5]	—
Zaandam	Teekenschool	100,00	147,65	—
Edam	Teekenschool	2 350,00	1 125,00	125,00
Haarlem	Ambachtsschool	—	—	—
Alkmaar	Ambachtsschool	—	—	—
Alkmaar	Huishoud- en industrieschool	—	—	—
Zeeland.				
Middelburg	Ambachtsschool	—	—	—
Goes	Ambachtsschool	—	—	—
Hulst	Teekenschool	350,00	73,89	—
Zierikzee	Ambachtsschool	—	—	—
Hontenisse	Teekenschool	—	—	—
Ter Neuzen	Teekenschool [1])	—	29,50[5]	—
Utrecht.				
Utrecht	Ambachtsschool	—	—	—
Friesland.				
Leeuwarden	Ambachtsschool	—	—	—
Bolsward	Teekenschool	350,00	—	—
Harlingen	Wis- en zeevaartkundige school	—	—	—
Sneek	Industrieschool	550,00	110,66[5]	—
Sneek	Gymnastiekschool	—	—	—
Schiermonnikoog	School voor zeevaartkunde	6 000,00	996,39	—
Overijssel.				
Almelo (Stad-)	Teekenschool	—	—	—
Deventer	Gymnastiek- en schermschool	200,00	56,67	—
Kampen	Teekenschool	—	80,77[5]	—
Enschedé	Ambachtsschool	5 242,50	889,76[5]	—
Groningen.				
Delfzijl	School voor zeevaartkunde	—	—	—
Groningen	Academie „Minerva"	—	—	—
Groningen	Ambachtsschool	—	—	—
Groningen	Avondteekenklasse verbonden aan de ambachtsschool	—	—	—
Veendam	School voor landbouw en nijverheid	—	—	—
Drenthe.				
Assen	Teekenschool	925,00	62,97[5]	2,00
Assen	School voor huisvlijt	—	—	—
Hoogeveen	Teekenschool	—	—	—
Limburg.				
Venlo	Teekenschool	1 400,00	300,00	25,00
Roermond	Teekenschool	4 200,00	1 438,73[5]	—
Maastricht	Teekeninstituut	1 453,52	7 542,18[5]	—
		f 81 184,39	f 27 934,75[5]	f 377,00

[1]) De uitgaven betreffen verwarming en verlichting van het lokaal. De belooning van den onderwijzer is begrepen in zijne jaarwedde als gemeentebouwmeester.

Subsidiën.	Totaal.	INKOMSTEN. SUBSIDIËN van het Rijk.	SUBSIDIËN van de provincie.	Schoolgelden.	Totaal.	Zuiver bedrag der uitgaven.
f 5 000,00	f 5 000,00	—	—	—	—	f 5 000,00
700,00	700,00	—	—	—	—	700,00
2 000,00	2 000,00	—	—	—	—	2 000,00
—	59,92	—	—	f 5,00	f 5,00	54,92
—	3 795,86	f 3 000,00	—	484,00	3 484,00	311,86
2 175,26	2 175,26	—	—	—	—	2 175,26
—	447,43	—	—	—	—	447,43
—	2 890,40	800,00	—	121,25	921,25	1 969,15
—	3 321,11½	2 050,00	f 650,00	242,50	2 942,50	378,61½
—	1 424,47½	500,00	500,00	118,10	1 118,10	306,37½
—	247,65	—	—	—	—	247,65
—	3 600,00	1 000,00	1 000,00	186,00	2 186,00	1 414,00
4 000,00	4 000,00	—	—	—	—	4 000,00
3 000,00	3 000,00	—	—	—	—	3 000,00
500,00	500,00	—	—	—	—	500,00
500,00	500,00	—	—	—	—	500,00
750,00	750,00	—	—	—	—	750,00
—	423,89	—	—	—	—	423,89
400,00	400,00	—	—	—	—	400,00
50,00	50,00	—	—	—	—	50,00
—	29,50½	—	—	—	—	29,50½
6 000,00	6 000,00	—	—	—	—	6 000,00
4 000,00	4 000,00	—	—	—	—	4 000,00
250,00	600,00	—	—	—	—	600,00
975,00	975,00	—	—	—	—	975,00
—	660,66½	—	—	—	—	660,66½
250,00	250,00	—	—	—	—	250,00
—	6 996,39	5 800,00	600,00	630,75	7 030,75	— 34,36
—	—	—	—	220,00	220,00	— 220,00
—	256,67	—	—	83,00	83,00	173,67
—	80,77½	—	—	—	—	80,77½
—	6 132,26½	—	—	1 008,00	1 008,00	5 124,26½
450,00	450,00	—	—	—	—	450,00
2 250,00	2 250,00	—	—	—	—	2 250,00
4 000,00	4 000,00	—	—	—	—	4 000,00
2 192,00½	2 192,00½	—	—	—	—	2 192,00½
1 000,00	1 000,00	—	—	—	—	1 000,00
—	989,97½	325,00	—	159,00	484,00	505,97½
150,00	150,00	—	—	—	—	150,00
50,00	50,00	—	—	—	—	50,00
—	1 725,00	—	300,00	117,50	417,50	1 307,50
—	5 638,73½	2 500,00	300,00	229,00	3 029,00	2 609,73½
—	8 995,70½	3 766,66½	—	—	3 766,66½	5 229,04
		f 2 134,00				
f 271 065,57½	f 380 561,72	f 32 241,66½	f 8 906,27	f 7 150,20	f 50 432,13½	f 330 129,58½

Het subsidie van f 1834, bij de gemeente Ravenstein vermeld, werd betaald uit het gewezen loterijfonds aldaar. Het subsidie van f 300 bij de gemeente Stad-Doetinchem, ontvangt de gemeente van de spaarbank, ten behoeve van de teekenschool. In het subsidie van f 175 aan de ambachtsschool te Alphen-Oudshoorn, verstrekte Alphen f 60, Aarlanderveen f 40 en Oudshoorn f 75.

De uitgaven wegens personeel en materieel der teekenschool te Almelo (Stad) zijn begrepen onder die voor de hoogere burgerschool. Voor de teekenschool te Kampen werden ten behoeve van het personeel geene uitgaven gedaan. Het totaal der uitgaven van de gemeente Assen voor het middelbaar onderwijs moet worden verhoogd met f 1960, wegens rente naar 3½ pct. der kosten van stichting en vergrooting van het gebouw der Rijkshoogere burgerschool.

Voorts werd uitgegeven:

door de provincie Gelderland een subsidie van f 1000 aan de Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw ten behoeve van het onderwijs in de landbouwkunde, een van f 2000 aan de ambachtsschool te Arnhem, een van f 1000 aan het bestuur der industrieschool voor meisjes aldaar en een van f 300 aan de vereeniging „Industrie" te Doesburgh voor de instandhouding eener avondteekenschool aldaar;

door de provincie Zuidholland een subsidie van f 2000 aan elk der ambachtsscholen te Rotterdam en te 's Gravenhage en aan de industriescholen voor meisjes te 's Gravenhage en te Rotterdam, en van f 2000 aan de teekenacademie te 's Gravenhage, van f 1000 aan de ambachtsschool te Dordrecht, van f 1000 aan de burgeravondschool van het Genootschap Mathesis Scientiarum Genitrix, en van f 2000 aan de practische ambachtsschool te Leiden, van f 150 en van f 200 aan de besturen der afdeeling Noordwijk en Woerden van de Vereeniging ter bevordering van fabrieks- en handwerksnijverheid in Nederland, ten behoeve der ambachts- en teekenschool in elke dier gemeenten gevestigd, van f 100 aan het Departement Alphen-Oudshoorn der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, ten behoeve der ambachtsschool en eveneens van f 100 aan de ambachtsteekenschool te Hellevoetsluis, van f 600 aan de ambachtschool te Gorinchem, van f 300 aan de teekenschool te Schoonhoven, van f 100 aan de ambachtsteekenschool te Bodegraven, van f 250 aan de avondteekenschool te Brielle en van f 1000 aan de avondschool voor ambachtslieden te Gouda;

door de provincie Noordholland een subsidie van f 6000 aan de beide ambachtsscholen der Maatschappij van den werkenden stand, van f 2000 aan de industrieschool voor vrouwelijke jeugd, van f 800 aan de zeevaartkundige school, van f 2000 aan de kweekschool voor machinisten, van f 2000 aan de ambachtsteekenschool van de afdeeling Amsterdam der Vereeniging tot bevordering van fabrieks- en handwerksnijverheid in Nederland, van f 2000 aan de kunstnijverheidsteekenschool der Vereeniging „Quellinus", van f 400 aan de teekenschool der Timmergezellenvereeniging „Concordia inter nos", van f 500 voor het matrozeninstituut der Koninklijke Nederlandsche Zeil- en roeivereeniging, van f 500 voor de teekenschool der afdeeling Amsterdam van den R. K. Volksbond, allen te Amsterdam, van f 300 voor den cursus in hoefbeslag van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw (afd. Haarlem en omstreken), van f 2000 voor de ambachtsschool te Haarlem, van f 3500 aan de gemeente Schagen als bijdrage in de kosten van den bouw en inrichting eener Rijkslandbouwwinterschool aldaar, van f 500 aan de onder het bestuur van de ambachtsschool te Haarlem staande avondvakteekenschool, van f 2500 aan de ambachtsschool te Alkmaar; van f 500 aan de huishoud- en industrieschool te Alkmaar;

door de provincie Zeeland een subsidie van f 500 aan de bijzondere ambachtsschool te Middelburg, van f 1050 aan die te Goes, van f 600 aan die te Zierikzee;

door de provincie Utrecht een subsidie van f 3000 aan de ambachtsschool te Utrecht, van f 100 aan de ambachtsteekenschool te Woerden en van f 500 ten behoeve van de kunstnijverheidsteekenschool te Utrecht;

door de provincie Friesland een subsidie van f 900 aan de school voor wis- en zeevaartkunde te Harlingen en van f 3000 aan de ambachtsschool te Leeuwarden;

door de provincie Groningen een subsidie van f 1000 aan de Academie Minerva te Groningen en van f 2000 aan de ambachtsschool aldaar;

door de provincie Overijssel een subsidie van f 2500 aan de ambachtsschool te Zwolle en van f 1300 wegens bijdragen aan leerlingen die de lessen dier school bijwonen en wier ouders in andere gemeenten der provincie Overijssel wonen;

door de provincie Drenthe een subsidie van f 882 ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe, van f 200 in de kosten van de G. A. van Swieten-boschbouwschool te Frederiksoord en van f 41,66⅔ voor 1 jongeling, die van de door de provincie voor die school beschikbaar gestelde beurs gebruik maakte;

door de provincie Limburg een subsidie van f 500 aan de Vereeniging tot bevordering van tuin- en landbouw te Maastricht, een van f 300 aan de bijzondere teekenschool voor aankomende handwerkslieden te Weert en van f 300 aan eene dergelijke school te Maastricht.

Door provinciën en gemeenten werden voorts nog de volgende uitgaven gedaan voor doofstommen-inrichtingen:

voor het instituut voor doofstommen te St. Michielsgestel werd door de provincie Noordbrabant verleend een subsidie van f 1000 en door de provincie Zeeland een subsidie van f 50;

voor dat te Rotterdam, door die gemeente en door de provincie Zuidholland ieder een subsidie van f 5000 en door de provincie Zeeland een subsidie van f 475;

voor dat te Groningen, door de provincie en de gemeente Groningen elk een subsidie van f 500, door de provincie Zeeland eene bijdrage van f 250, door de provincie Drenthe eene van f 455,06 en door de gemeente Kampen eene van f 50.

De uitgaven van het Rijk voor andere inrichtingen van middelbaar onderwijs dan burgerscholen en hoogere burgerscholen, zijn reeds hierboven vermeld in het overzicht der uitgaven voor middelbaar onderwijs door het Rijk, en wel tot een bedrag van f 522 616,21⅝, waarvan f 14 000 voor doofstommeninrichtingen.

Bij samentrekking der uitgaven door het Rijk, de provinciën en de gemeenten voor deze inrichtingen gedaan, verkrijgt men de volgende uitkomsten.

	Rijk.	Provinciën.	Gemeenten.	Totaal.
Voor teeken-, industriescholen en dergelijke	f 508 616,21⅝	f 73 179,93⅝	f 337 279,78⅝	f 919 075,93⅝
„ inrichtingen van onderwijs aan doofstommen.	14 000,00	7 730,06	5 550,00	27 280,06
Totaal. . . .	f 522 616,21⅝	f 80 909,99⅝	f 342 829,78⅝	f 946 355,99⅝

Aan schoolgelden werd door de gemeenten ontvangen f 7150,20. Het zuiver bedrag der uitgaven was alzoo f 939 205,79⅝.

Voegt men deze uitkomsten bij de vroeger verkregen cijfers der uitgaven voor de burgerscholen en hoogere burgerscholen, dan verkrijgt men als het totaal bedrag der uitgaven voor *alle* inrichtingen van middelbaar onderwijs, door het Rijk, de provinciën en de gemeenten in 1898 gedaan, eene som van f 3 817 226,90⅝, waarvan f 1 848 934,31⅝ door het Rijk, f 80 909,99⅝ door de provinciën en f 1 887 382,59⅝ door de gemeenten.

Het totaal bedrag der inkomsten was f 677 951,76⅝, namelijk voor het Rijk f 218 686,40 en voor de gemeenten f 459 265,36⅝.

Het zuiver bedrag der uitgaven was alzoo f 3 139 275,14.

§ 15. PENSIOENEN AAN ONDERWIJZEND PERSONEEL BIJ HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

Gedurende het jaar 1898 werden aan leeraren bij het middelbaar onderwijs werkzaam, de navolgende jaarlijksche pensioenen ten laste van den Staat verleend, als:

R. E. DE HAAN, directeur der Rijks- hoogere burgerschool te Winterswijk f 1350;

W. DE HAAN, directeur der burgeravondschool te Nijmegen f 400.

E. J. SCHOKMAKER, onderdirecteur en leeraar aan de burgeravondschool te Haarlem f 85

§ 16. RIJKSKWEEKSCHOLEN VOOR VROEDVROUWEN.

a. Amsterdam.

Gedurende den cursus 1898/99 waren aan de school 24 leerlingen, namelijk 6 inwonende en 7 uitwonende 1ste jaar; 9 inwonende en 2 uitwonende van het 2de jaar. In den loop van den cursus werden, op haar verzoek, twee leerlingen 1ste jaar, de eene wegens huiselijke omstandigheden; de andere wegens gebleken ongeschiktheid voor de studie, ontslagen. Na het overgangsexamen van het eerste jaar werden 8 leerlingen (waarvan 2 voorwaardelijk) tot het tweede jaar toegelaten, terwijl aan 3, wegens ongeschiktheid voor studie en gebrekkige vorderingen door de commissie ontslag werd gegeven.

Van de 11 leerlingen van het tweede jaar verkregen 9 na het eindexamen een diploma als vroedvrouw, terwijl 2 afgewezen werden; aan deze laatsten werd toegestaan nog gedurende een derde jaar de lessen bij te wonen.

Het aantal der verlossingen in de school bedroeg gedurende dezen cursus 131, dus 20 meer dan in het vorige jaar. Bij al deze verlossingen verleenden de leerlingen hulp onder toezicht der meesteresse-vroedvrouw; bij 12 gevallen was kunsthulp noodig, die door den leeraar en den assistent verleend werd. Zwangerenonderzoek werd door de leerlingen 482 maal verricht.

Het ziektecijfer der kraamvrouwen was, in vergelijking met vroegere jaren, gering: slechts 15. Sterfgevallen kwamen niet voor. Van 134 geboren kinderen waren 6 doodgeboren, terwijl 7 gedurende hun verblijf in de inrichting overleden.

In het personeel der school kwam geene verandering voor.

Men vertrouwt, dat het nieuwe gebouw in het begin van 1900 ten gebruike zal gereed komen.

b. Rotterdam.

Bij den aanvang van den cursus 1898/99 werden ingeschreven 21 nieuwe leerlingen, 17 als inwonende en 4 als uitwonende.

16 inwonende en 3 uitwonende leerlingen hadden met gunstig gevolg deelgenomen aan het examen voor vroedvrouw, gedurende de maanden Juni en Juli te Amsterdam afgenomen. Nog waren 2 plaatsen, 1 voor inwonende en 1 voor uitwonende leerling beschikbaar geworden ten gevolge van het vertrek van 2 leerlingen, beiden wegens onvoldoende ontwikkeling.

Van de nieuw ingeschreven leerlingen waren 6 afkomstig uit de provincie Zuidholland, 4 uit Friesland, 4 uit Limburg, 3 uit Zeeland, 3 uit Overijssel en 1 uit Noordbrabant. Aan den cursus namen deel 32 inwonende (15 oude en 17 nieuwe) en 8 uitwonende (4 oude en 4 nieuwe) leerlingen.

Aan één persoon, die gedurende geruimen tijd het onderwijs aan de stedelijke school voor vroedvrouwen te Groningen bijgewoond, doch met ongunstigen uitslag aan het examen te Amsterdam had deelgenomen, werd op haar verzoek toegestaan als toehoorderes de lessen te volgen. Ofschoon al spoedig bleek, dat de theoretische kennis onvoldoende was om met vrucht aan het practisch onderwijs deel te nemen, is haar wegens hare ongunstige financieele omstandigheden, voor zoover zulks zonder schade voor het onderwijs geschieden kon, de gelegenheid om misschien haar doel te bereiken niet ontnomen.

Met ijver en belangstelling werden de lessen gevolgd. Alleen de genoemde toehoorderes gaf dikwijls blijken niet met de noodige aandacht en inspanning het onderwijs te volgen, wat voor een deel misschien mag worden toegeschreven aan onvoldoende voorbereidende kennis.

Het gedrag der leerlingen was in alle opzichten bevredigend.

Twee leerlingen, 1 uitwonende en 1 inwonende, moesten om gezondheidsredenen de inrichting verlaten.

Reeds meermalen is er op gewezen, dat bij het plaatsen van nieuwe leerlingen te weinig rekening gehouden wordt met den physieken toestand van de candidaten. Van hoeveel belang zulks is met het oog op den werkkring van de verloskundigen, behoeft zeker niet nader te worden toegelicht.

Waar de ervaring bewezen heeft, dat de voorwaarden voor het inschrijven als leerling in de verloskunde, vastgesteld bij art. 11 van het Koninklijk besluit van 12 Februari 1879 (*Staatsblad* n°. 39) geen voldoende waarborgen geven, verdient het zeker overweging een meer vertrouwbaar geneeskundig onderzoek voor de candidaten verplichtend te stellen.

Eene uitwonende leerlinge berichtte dat zij wegens familieomstandigheden verplicht was hare studie te staken. Een der inwonende leerlingen overleed tijdens de Paaschvacantie.

Twee inwonende leerlingen konden wegens onvoldoende vorderingen niet tot het tweede studiejaar worden toegelaten en één wegens langdurige ongesteldheid in het afgeloopen jaar.

In de kraaminrichting werden onderzocht 237 zwangeren.

Aan elk onderzoek namen deel 4 leerlingen van het tweede studiejaar, zoodat voor elke leerling het gemiddeld aantal bedroeg 72.

De op een onderzoek volgende klinische les werd steeds door alle leerlingen van het tweede studiejaar bijgewoond. Deze nu sinds een paar jaren ingevoerde regeling, die voor de practische vorming van zoo groote beteekenis is, ontmoette nimmer bezwaar. Dat daardoor enkelen worden weerhouden om zich naar de kraaminrichting te begeven, is waarschijnlijk, doch voor het onderwijs is dit echter van weinig beteekenis. Het aantal vrouwen toch, die zich aanmelden, neemt nog jaarlijks toe.

Het aantal bevallingen, waarbij telkens door 2 leerlingen hulp werd verleend, bedroeg voor elke leerling gemiddeld 42.

Op den 15den Juli 1898 waren in de kraaminrichting in behandeling gebleven 10 personen.

Opgenomen werden 306 vrouwen, zoodat het geheele aantal verpleegden bedroeg 316.

Voor de eerste maal waren zwanger 107 vrouwen, voor de tweede maal 58, voor de derde maal 20, voor de vierde maal 20, voor de vijfde maal 5, voor de zesde maal 15, voor de zevende maal 2, voor de achtste maal 6, voor de negende maal 3, voor de tiende maal 4, voor de twaalfde maal 4, voor de veertiende maal 1 en voor de zeventiende maal 1.

105 verpleegden waren gehuwd, van welke 7 door haar man verlaten, 3 sinds geruimen tijd weduwe, de overige ongehuwd.

Hersteld ontslagen werden 301 vrouwen; acht vrouwen overleden.

Op den 15den Juli 1899 bleven dus is behandeling 7 personen.

Het aantal overledenen was buitengewoon groot.

In vele gevallen zou het zeker meer in het belang der verpleegden zijn, wanneer de opneming in de kraaminrichting vroeger plaats had en vooral niet, zoo dikwijls de barende eerst dan naar die inrichting verwezen werd, wanneer reeds verschillende pogingen tot verlossing te vergeefs zijn in het werk gesteld.

Geboren werden 288 kinderen. Eenmaal had een tweelinggeboorte plaats.

Vóór de baring waren reeds afgestorven 15 kinderen.

Gedurende de baring stierven 26 kinderen.

29 kinderen overleden korten tijd na de geboorte, waaronder 11, die te vroeg waren geboren.

Aan het examen voor vroedvrouwen, dat gedurende de maanden Juni en Juli 1899 te Amsterdam werd afgenomen, namen deel 11 inwonende leerlingen.

Aan allen werd een diploma als vroedvrouw uitgereikt.

In 1898 werden door het Rijk de volgende uitgaven gedaan voor de kweekschool voor vroedvrouwen te

Amsterdam:

belooning van de directrice en van het onderwijzend en verder personeel . . . . . f	5 880,36
voeding en verpleging van de leerlingen, de kraamvrouwen en het personeel, verwarming, verlichting, boeken en verdere kleine uitgaven	8 857,57
inschrijvingsgeld der leerlingen aan de Universiteit te Amsterdam	—
onderhoud van het gebouw der gemeenschappelijke huisvesting, aanschaffing en onderhoud van meubels	1 408,11
stichting en inrichting nieuw gebouw . . .	69 986,14

Rotterdam:

belooning van den directeur, de huismeesteres, onderwijzeres en bedienden	f	8145,60
onderhoud van het gebouw der kweekschool met kraaminrichting		1559,00
aanschaffing en onderhoud van meubelen en hulpmiddelen voor het onderwijs en bureelbehoeften		550,68
voeding en verpleging van de leerlingen en van het personeel van de school en van het personeel en de verpleegden in de kraaminrichting, met uitzondering van den directeur, verwarming, verlichting en geneesmiddelen . . .		14019,69
verdere uitgaven		34,30
Totaal . . .	f	110441,47

§ 17. VEEARTSENIJSCHOOL.

Personeel. De sedert 1 Juli 1898 vacante betrekking van prosector werd met ingang van 16 September vervuld door de benoeming van den veearts L. G. H. G. VAN DE PAS te Rosendaal.

De drie assistentsplaatsen werden met 1 October 1898 vervuld door de benoeming tot assistent, voor den tijd van één jaar, van de veeartsen H. MARKUS en J. VAN ZIJVERDEN te Utrecht en D. B. WAGENAAR te de Schrans, gemeente Leeuwarden. De laatstgenoemde werd met ingang van 20 Maart 1899 eervol ontslagen, op zijn verzoek om zich als gemeenteveearts te Ovezande te vestigen; de tweede ontving eervol ontslag met ingang van 1 September 1899, op zijn verzoek wegens zijne benoeming tot militair paardenarts; de eerstgenoemde heeft zijn geheelen diensttijd volbracht, zoodat hij tot na het einde van het schooljaar (tot 1 October 1899) werkzaam is geweest.

In den loop van het schooljaar werden de opengevallen 2 assistentsplaatsen vervuld, door de benoeming van den veearts J. C. F. SONNS te Amsterdam tot assistent bij het physiologisch-pathologisch laboratorium, voor het tijdvak van 16 Augustus 1899 tot 1 September 1900, en van den veearts L. DE BLIECK te Utrecht, voor het tijdvak van 1 September 1899 tot 1 September 1900.

De tijdelijke amanuensis A. VISSER werd met ingang van 1 Januari 1899 benoemd tot amanuensis.

Wegens de opheffing van de huishouding aan de inrichting, met het einde van Augustus 1899, werden de betrekkingen van oeconoom en huishoudster opgeheven. Den oeconoom F. H. POSTMA, werd eervol ontslag verleend met ingang van 1 September 1899; de tijdelijke huishoudster Mej. C. DE VRIES heeft de inrichting verlaten wegens het eindigen van haar diensttijd op 31 Augustus 1899.

Leerlingen. Bij den aanvang van het schooljaar waren aanwezig 71 leerlingen, 17 inwonende en 54 uitwonende.

Zij waren over de vier studiejaren verdeeld als volgt:

1ste	studiejaar	24	leerlingen,	van welke	20	uitwonend;	
2de	„	12	„	„	8	„	
3de	„	15	„	„	10	„	
4de	„	20	„	„	16	„	

Bij den aanvang van den zomercursus (1 Februari) werd een leerling van het 3de studiejaar uitwonend. Nadien waren tot het einde der lessen aanwezig 16 inwonende en 55 uitwonende leerlingen. Een uitwonend leerling van het 1ste studiejaar heeft na afloop der lessen de school verlaten om de studie der geneeskunde ter hand te nemen.

De tegen het einde van het schooljaar afgelegde examens hebben den volgenden uitslag opgeleverd.

Van de 20 leerlingen van het 4de studiejaar heeft één, wegens achterlijkheid in de studie, niet deelgenomen aan het veeartsenijkundig examen en hebben 2 zich tijdens het examen teruggetrokken. Aan 12 is door de commissie voor genoemd examen het diploma van veearts uitgereikt; de 5 overigen zijn niet geslaagd. Van de 15 leerlingen van het 3de studiejaar heeft één wegens ziekte het overgangsexamen niet op den gewonen tijd kunnen afleggen, maar vergunning ontvangen dit alsnog te doen in September 1899. Al de leerlingen werden tot het 4de studiejaar bevorderd.

De 12 leerlingen van het 2de studiejaar hebben allen het natuurkundig examen voor aanstaande veeartsen afgelegd. Aan 9 hunner is door de commissie van directeur en leeraren het overgangsdiploma uitgereikt, dat den leerlingen toegang geeft tot het 3de studiejaar. Aan 3 moest het onthouden worden omdat het door hen afgelegd examen in onderscheidene vakken beneden de gestelde eischen was gebleven.

Van de overgebleven 23 leerlingen van het 1ste studiejaar heeft één leerling, na reeds tweemaal daarbij niet geslaagd te zijn, niet aan het overgangsexamen deelgenomen. Tot het 2de studiejaar werden bevorderd 15 leerlingen; 7 hebben bij het examen niet voldaan.

Voor het toelatingsexamen, op 11—13 Juli afgenomen, hadden zich 21 adspiranten aangegeven. Een hunner is niet opgekomen. Door 11 van de 20 werd aan de eischen van het toelatingsexamen voldaan; 9 werden afgewezen.

Bovendien werd krachtens art. 22 van het reglement voor 's Rijks veeartsenijschool, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 25 Mei 1894 (*Staatsblad* n°. 65), één adspirant als leerling toegelaten zonder aflegging van het toelatingsexamen, omdat hij in het bezit was van het getuigschrift wegens met goed gevolg afleggen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus, bedoeld in art. 57 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50) tot regeling van het middelbaar onderwijs.

Van de vrijstelling van het toelatingsexamen, krachtens de vorenbedoelde reglementaire bepaling, is gebruik gemaakt:

in	1895	door	2 adspiranten;
„	1896	„	4 „
„	1897	„	4 „
„	1898	„	5 „
„	1899	„	1 adspirant.

In die 5 jaren samen door 16 adspiranten, inbegrepen één (in 1897), die in het bezit was van het getuigschrift wegens afgelegd gymnasiaal eindexamen.

Van deze 16 leerlingen heeft één de studie aan de inrichting gestaakt aan het einde van het schooljaar 1896/97 en een tweede tegen het einde van het schooljaar 1898/99, en is één in Juli 1899 als veearts gediplomeerd; de overige 13 waren bij den aanvang van het schooljaar 1899/1900 nog allen leerling.

Bovendien was nog één leerling aanwezig die, ofschoon in het bezit van een getuigschrift van eindexamen der hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus, toch het toelatingsexamen heeft afgelegd (in 1897), om mede te dingen naar de plaatsing als inwonend leerling, en ook krachtens dit examen kon toegelaten worden. Een tweede, die in hetzelfde geval verkeerde (toegelaten in 1895), is in Juli 1899 als veearts gediplomeerd.

Met ingang van het schooljaar 1899/1900 werd de gelegenheid tot inwoning aan de inrichting opgeheven en werden de nog aanwezige inwonende leerlingen, ten getale van 13, uitwonend.

Het gedrag der leerlingen gaf zeer weinig reden tot opmerkingen; tot berisping en vermaning gaven slechts zeer enkelen aanleiding. Vergrijpen, die volgens art. 29 van het schoolreglement bemoeiing van den raad van bestuur zouden vorderen, zijn in dit schooljaar evenmin als in de zeven daaraan voorafgegane schooljaren voorgekomen.

De studieijver der inwonende leerlingen was in het algemeen zeer bevredigend, ten aanzien van de groote meerderheid hunner lofwaardig te noemen, slechts bij enkelen was het daarmee onvoldoende gesteld. Door de groote meerderheid der uitwonende leerlingen werden de lessen niet geregeld bijgewoond, door meer dan een-vierde hunner werden er zeer veel verzuimd.

Zooals uit vorenstaande opgaven blijkt, zijn van de 35 leerlingen van het 1ste en 2de studiejaar 24 = 68,5 pct. tot een hooger studiejaar bevorderd en hebben van de 35 leerlingen van het 3de en 4de studiejaar 27 = 77,1 pct. onderscheidenlijk het overgangsexamen en het veeartsenijkundig examen met goed gevolg afgelegd.

Wat den uitslag der overgangsexamens betreft, is het verschil tusschen de inwonende en de uitwonende leerlingen (inbegrepen één uitwonend leerling van het 1ste studiejaar, die na de studie verwaarloosd te hebben, aan het examen niet heeft deelgenomen) gewees als volgt:

Studiejaren.	Inwonende leerlingen.		Uitwonende leerlingen.	
	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.
1ste	4	3	19	12
2de	4	4	8	5
3de	4	4	11	11
Samen	12	11 = 91.6 pct.	38	28 = 73,7 pct.

Van de 11 inwonende leerlingen, die bij de overgangsexamens slaagden, legden 3 het examen van hun studiejaar voor de tweede maal af; van de 28 uitwonende leerlingen, die tot een hooger studiejaar werden bevorderd, werd hetzelfde examen door 4 voor de tweede maal en door één voor de derde maal afgelegd.

Van de gelegenheid bij art. 27 van het schoolreglement opengesteld, om, zonder leerling te zijn, het onderwijs in enkele vakken als toehoorder bij te wonen, is door 5 personen gebruik gemaakt, die het onderwijs in het hoefbeslag volgden om zich voor het hoefsmidsvak te bekwamen. Twee hunner woonden het bij gedurende 5 maanden (September-Januari), één hunner 4 maanden (October-Januari) in den wintercursus, één gedurende 6 maanden (Februari-Juli) en één gedurende 5½ maand (15 Februari-Juli) in den zomercursus.

Terrein. Het bebouwde gedeelte van het terrein der inrichting heeft eene zeer gewenschte uitbreiding verkregen. Het vroegere bouwland, gelegen aan de westzijde (stadzijde) van het bedoeld gedeelte van het schoolterrein, was in de laatste jaren bebouwd geworden. Tusschen deze nieuwe buitenwijk der stad en het smalste gedeelte van den bebouwden grond der veeartsenijschool was nog overgebleven een lang stuk bouwland, groot 31 aren, 47 centiaren. Het bezit van dezen grond mocht voor de inrichting onmisbaar heeten; niet alleen voor het plaatsen van eventueele nieuwe gebouwen, maar reeds enkel ter voorkoming dat sommige bestaande gebouwen, inzonderheid het cliniekgebouw met de paardenstallen, binnen korten tijd op zeer hinderlijke of schadelijke wijze ingebouwd zouden geraken.

Om verschillende redenen hadden sedert tien jaren, te gelegener tijd herhaaldelijk aangewende pogingen, om dat stuk bouwland voor de inrichting te verkrijgen, schipbreuk geleden. Den 15den October 1898 kwam het eindelijk in openbare veiling en werd het aangekocht door dr. A. W. H Wirtz te Utrecht, met de bedoeling het aan het Rijk over te doen. Op 30 Mei 1899 is het in eigendom aan het Rijk overgegaan. Daarmee heeft het smalste gedeelte van het bebouwde terrein der school, over eene lengte van 242 M, eene aanzienlijke verbreeding verkregen, terwijl het gevreesde gevaar is afgewend.

De toestand van de in het schoolterrein gelegen waterleiding, voor drinkwater, waschwater en brandblussching, maakte eene vernieuwing dringend noodig. In het voorjaar 1899 is eene uitmuntende nieuwe leiding gelegd van ruimere buizen; waarbij tevens doelmatiger brandkranen op het terrein aangebracht en in de gebouwen gedeelten der binnenleidingen vernieuwd werden.

Op het terrein werd een nieuw, vrijstaand rek geplaatst tot berging van brandladders.

Gebouwen. In de groote paardenstallen werden in eene tweede van de vier afdeelingen de houten palen en schotten vernieuwd en door losse schotplanken in ijzeren boven- en benedenliggers vervangen, zooals in één afdeeling reeds vroeger geschied was.

Groote, opgemetselde kokers, staande ventilatoren, zooals er in 1897 op de laatstbedoelde afdeeling 4 geplaatst waren, die bij ervaring ten volle aan het doel bleken te beantwoorden, zijn in 1899 ten getale van 12 op de andere drie afdeelingen der groote paardenstallen aangebracht.

Onderwijs. Omtrent den gang van het onderwijs valt het volgende te vermelden:

De leeraar-directeur was door afwezigheid, ter vervulling van eene opdracht der Regeering, verhinderd 9 lessen op de aangewezen uren te geven; deze werden in andere uren gegeven; benevens 9 extra lessen. De leeraar Schimmel was verhinderd 7 lessen op de aangewezen uren te geven; daarvan werden 5 in andere uren gegeven, terwijl in 2 clinische lessen voorzien werd door een anderen leeraar.

De leeraar Thomassen was door ziekte verhinderd 2 lessen te geven en om andere redenen verhinderd 7 lessen op de aangewezen uren te geven; daarvan werden 4 in andere uren gegeven.

De leeraar van Esveld was op 16 dagen door ziekte verhinderd 29 lessen te geven; bovendien wegens hengstenkeuringen in Overijssel verhinderd 12 lessen en om andere redenen 4 lessen op de aangewezen uren te geven, die in andere uren gegeven werden, benevens één extra les.

De leeraar Hamburger was op 17 dagen door ziekte verhinderd 40 lesuren te geven; bovendien om andere redenen verhinderd 7 lessen op de aangewezen uren te geven, die in andere uren plaats hadden.

De leeraar de Bruin was door ziekte verhinderd 5 lessen te geven, en om andere redenen verhinderd 8 lessen op de aangewezen uren te geven, waarvan 3 op andere uren plaats hadden, terwijl in 8 clinische lessen door andere leeraren voorzien werd.

De leeraar Woltering was op 15 dagen door ziekte verhinderd 38 lesuren te geven; bovendien om andere redenen verhinderd 7 lessen op de aangewezen uren te geven, waarvan 2 op andere uren plaats hadden.

Leermiddelen. De verzamelingen van instrumenten, gereedschappen, modellen en praeparaten voor het onderwijs in natuurkunde en theoretische scheikunde werden naar behooren onderhouden en verkeeren in zeer goeden staat. Zij werden vermeerderd door aankoop onder andere met eene droogstoof, een blaasbalg, verschillend glaswerk, teekengereedschap, chemicaliën, gereedschappen voor de werkplaats enz.; door eigen aanmaak onder andere met een heliostaat, twee standaarden met lichtschermen en tafeltjes, drie toestellen voor de polarisatie van het licht, een draadmodel van de astigmatische lichtbreking, een model van eene opstelling voor het concave, een electroscoop, een transformator, eenige toestellen voor het electromagnetisme, een knalgasbrander, teekeningen van dynamo's, wisselstroommachines en muziekinstrumenten.

Aan het einde van den zomercursus werd door den leeraar in natuurkunde met de leerlingen van het 1ste studiejaar een bezoek gebracht aan het Meteorologisch Instituut te de Bildt nabij Utrecht.

De hulpmiddelen voor het onderwijs in natuurlijke historie, artsenijwarenkennis, artsenijmengkunde en practische scheikunde werden voor verschillende onderdeelen uitgebreid, onder anderen met eene groote verzameling opgezette insecten, een aantal microscopische praeparaten van parasitaire myten, een aantal lagere dieren in spiritus, een insectarium, een aquarium, enkele skeletpraeparaten, eene verzameling bryophyten, eenige modellen voor planten-anatomie, de botanische platen van Zippel—Bollmann, eene verzameling houten kristalmodellen, eene loupe, een zak-oculair, eene microscopeerlamp, eene praepareerdoos, een projectietoestel voor lantaarnplaten met standaard, scherm en verder toebehooren, een acetyleentoestel met lamp, eene reflex-camera, een momentsluiter en zeer veel gereedschap en verdere benoodigdheden voor photographie, zeer veel teekengereedschap, eene droogkast, een reagentiekast.

In dit schooljaar zijn door den leeraar op 15 dagen botanische excursiën gehouden met de leerlingen van het 2de studiejaar.

Het museum voor normale ontleedkunde der huisdieren verkeert in uitmuntenden staat; enkele praeparaten werden door nieuwe vervangen.

Ten behoeve van het practisch onderwijs in de uitwendige kennis (zoogenaamde extérieur) van het rundvee werd door den leeraar tweemaal de wekelijksche veemarkt te Utrecht bezocht, telkens met eene helft der leerlingen van het 4de studiejaar.

Van de verzameling voor voederkennis werd een groot aantal monsters ververscht.

De teratologische afdeeling van het museum van ziektekundige ontleedkunde werd met 9 praeparaten vermeerderd. Zij telt er thans 867 en verkeert in uitmuntenden staat. Aan de nosologische afdeeling werden 19 praeparaten toegevoegd.

Het materieel van het laboratorium voor physiologie en pathologie werd naar den eisch onderhouden en verkeert in zeer goeden staat. Behalve met een groot aantal kleinere instrumenten en gereedschappen en zeer veel glaswerk, werd het vermeerderd met een metalen waterstraal-luchtpomp, een waterbad met statief, en exsiccator en een vleeschmolen.

De verzamelingen van instrumenten, gereedschappen en modellen voor het onderwijs in operatieve heelkunde, verbandleer, verloskunde, hoefbeslag en cliniek verkeeren in uitmuntenden staat. Ten behoeve van het onderwijs in cliniek en propaedeutische cliniek werden verschillende kleinere instrumenten, glaswerk en andere benoodigdheden voor microscopisch, chemisch en bacteriologisch onderzoek aangeschaft. Ongerekend een aantal instrumenten voor dagelijksch gebruik, werden de verzamelingen vermeerderd met de volgende instrumenten en andere artikelen: een sluitring voor kluisters volgens Dosse, een sluitstift voor kluisters volgens Voigt, een sluittang voor kluisters volgens Matthias, een stierenring-trokar volgens Wundt, een stierenring, Hollandsch model, een neusring volgens Kunz, een snijtandstang en koevoet volgens Masch, een castreertang ter fixeering en eene ter afdraaiing van de zaadstreng volgens Matthias, eene tang voor asceptische castratie volgens Masch, eene scheedenaald volgens Dietrich gewijzigd door Wichmann, een tepelmes volgens Steffen in bistourivorm, twee infusietoestellen volgens Schmidt, eene rechte en eene gebogen hoefzaag volgens Eberlein, een sciascoop, een periostrotoom, een embryotoom van Wessel en Witt, eene geboortezaag volgens Lowes, een geboorteriem volgens Lowes, een meconitorium volgens Mensik. Voorts werden aangeschaft een momentsluiter en verschillende gereedschappen en benoodigdheden voor photographie. Aan de verzameling voor hoefbeslag werden toegevoegd enkele antieke en buitenlandsche hoefijzers.

De bibliotheek werd vermeerderd met 50 nummers, ongerekend de bijgehouden gedeelten van vervolgwerken en een 70tal vaste tijdschriften, benevens nieuwe uitgaven van reeds aanwezige werken. Zij telde aan het einde van het schooljaar 4399 nummers, samen uitmakende ruim 12 100 boekdeelen en andere stukken. In het lokaal der bibliotheek werd de bergruimte aanzienlijk vermeerderd door plaatsing van drie groote kasten met onderkasten.

Voor het onderwijs in normale ontleedkunde, met inbegrip der overgangsexamens van het 2de en 3de studiejaar, werden gebruikt 38 paarden, 1 schaap en 1 geit, benevens gedeelten van 6 paarden, 1 rund, 1 geit, alsmede eenige honden. Van de paarden hadden 38 te voren gediend voor het practisch onderwijs in operatieve heelkunde en verbandleer, enkele ook voor hoefbeslag en voor proefnemingen. Voor proefnemingen werden voorts nog een aangekocht paard, 2 aangekochte kalveren, alsmede een aantal kleine huisdieren gebezigd.

Bovendien werden nog aangekocht 267 paardenvoeten ten behoeve van het practisch onderwijs in hoefbeslag en in de hoefoperatiën.

Bij 9 runderen der inrichting hadden de leerlingen van het 3de en 4de studiejaar gelegenheid het normaal verloop der baring uit eigen aanschouwing te leeren kennen. Voor het verloskundig onderwijs in embryotomie op het fantoom werden 13 kalveren gebezigd.

Tot de verloskundige cliniek van groote huisdieren behoorden 12 gevallen van tegennatuurlijke baring van runderen.

In het voorjaar van 1899 is een aanvang gemaakt met het aankoopen van drachtige pinken, enkel ten behoeve van het practisch onderwijs in verloskunde. Er werden er twee aangekocht, waarvan eene abnormaal gekalfd heeft, de andere normaal. Het is de bedoeling, indien deze proefnemingen vruchtbaar blijken, volgende jaren telkenmale een grooter aantal voor dat doel aan te koopen.

In de hoefsmederij der school werden, ongerekend het beslag dat enkel ten behoeve van het onderwijs geschiedde, 1021 paarden beslagen, tegen 983 in het schooljaar 1897/98. Daarbij werden 2894 hoefijzers, waaronder eenige voor zieke en gebrekkige hoeven, vervaardigd en gelegd, tegen 2879 in het schooljaar 1897/98, en 346 ijzers verlegd.

Vanwege de school werd hulp verleend voor 3493 dieren, tegen 3582 in het vorig schooljaar en 3359 in het schooljaar 1896/97. Uit het vorig schooljaar waren in behandeling gebleven 36 dieren; de overige 3457 zijn gedurende het schooljaar in behandeling gekomen tegen 3529 in 1897/98 en 3315 in 1896/97. Van de 3493 dieren werden 632 in de stallen der inrichting verpleegd (stationnaire cliniek), tegen 627 in 1897/98 en 634 in 1896/97. In het dagelijksch praktijk-uur (op werkdagen 10—11) werden 2536 dieren eens of meermalen aan de inrichting gebracht, enkel ten behoeve van onderzoek en behandeling (consultatieve cliniek) tegen 2564 in 1897/98 en 2235 in 1896/97.

Buiten de inrichting werden 289 dieren eens of meermalen onderzocht of behandeld (ambulatoire cliniek) tegen 391 in 1897/98 en 490 in 1896/97.

De volgende staat geeft een overzicht van de soort en het aantal dieren, die in elke van de drie afdeelingen der cliniek aan het onderwijs ten dienste stonden.

DIERSOORT.	Uit het schooljaar 1897/98 in behandeling gebleven.				Gedurende het schooljaar 1898/99 in behandeling gekomen.				Totalen.
	Stationnair.	Consultatief.	Ambulatoir.	Samen.	Stationnair.	Consultatief.	Ambulatoir.	Samen.	
Paarden en ezels.	21	3	—	24	325	552	81	958	982
Runderen	—	—	—	—	37	65	205	307	307
Schapen.	—	—	—	—	1	4	—	5	5
Geiten	—	—	—	—	2	49	—	51	51
Varkens.	—	—	—	—	—	20	3	23	23
Honden	8	4	—	12	267	1 321	—	1 588	1 600
Katten	—	—	—	—	—	183	—	183	183
Vogels	—	—	—	—	—	325	—	325	325
Andere dieren	—	—	—	—	—	17	—	17	17
Dieren . . .	29	7	—	36	632	2 536	289	3 457	3 493

Ten behoeve van een vergelijkend overzicht van den omvang der cliniek in de laatste 25 jaren vóór het schooljaar 1896/97, is op bladz. 180 van het verslag van den staat der hooge-, middelbare- en lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden over 1895/96 een staat opgenomen, vermeldende de getallen dieren, die gedurende elk der vijftallen schooljaren van voornoemd tijdvak gemiddeld per jaar in behandeling zijn gekomen in elke van de drie afdeelingen der cliniek en in de cliniek in haar geheel.

Het aantal gereedgemaakte recepten voor zieke dieren heeft 6175 bedragen, tegen 6602 in het vorig schooljaar en 6392 in

het schooljaar 1896/97. Bovendien werden in de apotheek der inrichting gereedgemaakt 100 recepten voor inwonende beambten, leerlingen en bedienden, tegen 32 in het vorig schooljaar.

Aan de op het terrein der Veeartsenijschool gelegen Rijksinrichting tot kweeking van koepokstof (parc vaccinogène), ontvingen de leerlingen van het 4de studiejaar in den zomercursus van den directeur onderricht in het kweeken en behandelen van animale vaccine.

In 1898 werden door het Rijk de volgende uitgaven gedaan ten behoeve van de Veeartsenijschool:

a. *Personeel.*

Jaarwedden van den directeur en de leeraren	f	27 000,00
Jaarwedden der verdere ambtenaren		10 129,22
Schrijfloonen, loon der bedienden en arbeiders		4 799,55
	f	41 928,77

b. *Materieel.*

Kosten van voeding en verpleging der kweekelingen en bedienden		11 149,85
Subsidiën voor het onderwijs		4 999,87
Onderhoud en lasten der gebouwen, onderhoud en aankoop van meubelen en gereedschappen, vuur, water en licht	f	11 632,25
Schrijfbehoeften, drukloonen enz.		441,68
Voeding en verpleging van dieren in de stallen der school		7 697,80
Aankoop van dieren.		2 185,15
	f	38 106,60

Van deze school werden de volgende inkomsten verkregen:

Bijdragen der kweekelingen en toehoorders .		11 630,00
Verkoop van melk, dieren, mest, afval enz.		1 787,52[5]
Verpleging van zieke dieren en hoefbeslag .		8 113,66
Huis- en landhuur		—
Totaal . . .	f	21 531,18[5]

Het zuiver bedrag der uitgaven in 1898 was alzoo . . . . . f 58 504,18[5]

ONDERWIJS BIJ LAND- EN ZEEMACHT.

In voorgaande jaren werd van de regeling der inrichtingen van militair onderwijs, welke door de wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126) in het leven werden geroepen, een beknopt overzicht gegeven, en wel:

op bladz. 186 van het verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over 1891—1892 van de regeling der Hoogere Krijgsschool;

op bladz. 180 van dat Verslag over 1892—1893 van de regeling van den Hoofdcursus en de Cursussen;

op bladz. 176 van dat verslag over 1893—1894 van de regeling der Cadettenschool, en

op bladz. 181 van dat verslag over 1895—1896 van de in 1895 tot stand gekomen regeling der Koninklijke Militaire Academie.

Eerste gedeelte.

INRICHTING TOT HOOGERE VORMING VAN OFFICIEREN.

De Hoogere Krijgsschool.

De samenstelling van het officiers- en burgerleeraarspersoneel o. a. in het verslag over 1892—1893 medegedeeld, bleef in hoofdzaak onveranderd.

De lessen werden in het leerjaar 1898—1899 geopend:

voor de krijgskundige studiën: op 1 November 1898 met 29 officieren van het leger hier te lande (10 in het eerste, 9 in het tweede en 10 in het derde studiejaar) en met 21 officieren van het Nederlandsch-Indische leger (6 in het eerste, 7 in het tweede en 8 in het derde studiejaar);

voor de studiën voor den intendance-dienst: op 1 September 1898 met 6 officieren van het leger hier te lande (3 in het eerste en 3 in het derde studiejaar) en met 4 officieren van het Nederlandsch-Indische leger (2 in het eerste 1 in het tweede en 1 in het derde studiejaar).

Aan het in April 1899 hier te lande gehouden toelatingsexamen werd deelgenomen:

voor de krijgskundige studiën: door 15 luitenants (11 der infanterie, 1 der cavalerie en 3 der artillerie) van het leger hier te lande.

voor de studiën voor den intendance-dienst: hadden zich geene adspiranten aangemeld.

Van de leerlingen van het 1ste en 2de studiejaar werden van 1 Mei tot en met 30 September 1899 gedetacheerd:

5 luitenants der infanterie van het leger hier te lande;	bij het wapen der cavalerie.
3 luitenants der artillerie van het leger hier te lande;	
7 luitenants der infanterie van het Nederlandsch-Indische leger;	
8 luitenants der infanterie van het leger hier te lande;	bij het wapen der artillerie.
1 luitenant der cavalerie van het leger hier te lande;	
1 luitenant der artillerie van het leger hier te lande;	
4 luitenants der infanterie van het Nederlandsch-Indische leger;	
1 luitenant der artillerie van het leger hier te lande;	bij het wapen der infanterie.
1 luitenant der artillerie van het Nederlandsch-Indische leger;	
1 luitenant der artillerie van het Nederlandsch-Indische leger;	bij het korps genietroepen.

De leerling van het 2de studiejaar, die de studiën voor den intendance-dienst volgt (1 luitenant-kwartiermeester van het Nederlandsch-Indische leger), werd op 1 Maart 1899 gedetacheerd bij de Rijkslandbouwschool te Wageningen, om aldaar tot 31 October 1899 te verblijven.

De leerlingen van het 3de studiejaar, die de studiën voor den intendance-dienst volgen (1 luitenant der infanterie en 2 luitenants-kwartiermeesters van het leger hier te lande en 1 kapitein-kwartiermeester van het Nederlandsch-Indische leger), werden van 1 April tot en met 30 Juni 1899 gedetacheerd bij de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé en zullen van 17 Juli tot en met 31 Augustus 1899 worden gedetacheerd bij het Rijks-Centraalmagazijn van militaire kleeding en uitrusting te Amsterdam.

Tweede gedeelte.

CURSUS VOOR OFFICIEREN VAN GEZONDHEID BIJ HET MILITAIR HOSPITAAL TE UTRECHT.

Aan den cursus, bedoeld bij art. 20 der wet van 2 Augustus 1880 (*Staatsblad* n°. 145), welke bij het Militair Hospitaal te Utrecht werd gehouden, werd door zes pas aangestelde officieren van gezondheid deelgenomen.

Aan den cursus in bacteriologie bij genoemd hospitaal werd deelgenomen door één officier van gezondheid en één districtsveearts.

In het onderwijzend personeel kwam geene verandering.

Derde gedeelte.

INRICHTINGEN TOT OPLEIDING VAN DEN OFFICIERSRANG.

A. *De Koninklijke Militaire Academie*

Op den 1sten October 1898 — den datum waarop het nieuwe leerjaar een aanvang nam — bestond het aan de Koninklijke Militaire Academie verbonden personeel uit 48 officieren en 8 burgerambtenaren.

De sterkte van het cadettenkorps bedroeg op hetzelfde tijdstip 292 hoofden, verdeeld over de 3 studiejaren.

Gedurende het leerjaar hadden de volgende mutatiën plaats: 2 cadetten van het 1ste studiejaar infanterie hier te lande werden, op daartoe gedaan verzoek, overgeplaatst bij den Indischen dienst; daarentegen werden 2 cadetten uit het 2de studiejaar, respectievelijk voor het wapen der infanterie en der genie in Nederlandsch-Indië opgeleid, overgeplaatst bij den dienst hier te lande.

Tijdens het cursusjaar had de Academie het verlies te betreuren van een cadet uit het 2de studiejaar infanterie hier te lande.

Het in dit jaar gehouden toelatingsexamen werd afgenomen geheel op den voet als dit in vorige jaren het geval was. Voor de regeling wordt verwezen naar de *Nederlandsche Staatscourant* van 3 Februari 1899 n°. 29.

In verband met de vorenstaande mutatiën zal de vermoedelijke sterkte van het cadettenkorps bij den aanvang van het nieuwe cursusjaar — 1 October a. s. — bedragen 313 hoofden.

De in Mei en Juni gehouden overgangsexamens en het in Juni afgenomen eindexamen hebben de in onderstaanden staat vermelde uitkomsten opgeleverd.

	Studiejaar.		
	I.	II.	III.
Totale sterkte.	105	104	82
Voldaan	82	87	81
Gedeeltelijk voldaan	18	12	—
Niet voldaan	3	3	1
Niet deelgenomen wegens ziekte .	2	2	—

De practische oefeningen en de detacheeringen van de cadetten bij de korpsen van het leger, hadden plaats overeenkomstig de dienaangaande bestaande voorschriften, met dien verstande, dat tijdens de detacheering dit jaar, voor zoover de betrokken korpscommandanten de omstandigheden daartoe gunstig achtten bij wijze van proef, ter bevordering der kennis van het troepenleven, de cadetten-sergeant met de onderofficieren en de cadetten-korporaal met de korporaals werden gehuisvest.

Met de cadetten van het 3de studiejaar, die met gunstig gevolg het eindexamen had afgelegd, werden, op grond van het dienaangaande bepaalde, belangrijke practische oefeningen van

verschillende wapens bijgewoond en bezoeken aan bouwwerken en andere inrichtingen gebracht.

Het te dier zake vastgestelde programma bevatte o. a het navolgende:

Voor de cadetten der infanterie hier te lande het bijwonen van schietoefeningen in de legerplaats bij Oldebroek en van de oefeningen van het korps genietroepen in de legerplaats bij Zeist; het bezoeken van de forten Vechten, Rijnauwen en IJmuiden en van de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug; en het bijwonen eener oefening van het korps torpedisten.

Door de cadetten der infanterie in Nederlandsch-Indië werden eveneens oefeningen bijgewoond in de legerplaatsen bij Oldebroek en Zeist; en het Koninklijk Koloniaal Militair Invalidenhuis op Bronbeek, het fort Pampus, het Koloniaal Museum, alsmede de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug bezichtigd.

Door de cadetten der cavalerie werd een afstandsrit gemaakt van Breda over 's Hertogenbosch, Arnhem, Amersfoort en Utrecht terug naar Breda.

Te 's Hertogenbosch zijnde werd het stationsemplacement bezichtigd, met het oog op eene afdoende vernieling, in oorlogstijd, van wissels, draaischijven en ander materieel. Door deze cadetten werd voorts het remontedepot te Millingen en het fort Pampus bezichtigd en oefeningen van het korps rijdende artillerie en het korps genietroepen bijgewoond.

De cadetten der artillerie werden in de legerplaats bij Oldebroek gekampeerd tot het bijwonen der oefeningen eener serie vesting-artillerie. Daarna bezichtigden deze cadetten, voor zoo ver zij voor den dienst hier te lande waren opgeleid, de verdedigingswerken in de Stelling den Helder en de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug, terwijl de voor den Indischen dienst bestemde cadetten het fort IJmuiden en de artillerie-inrichtingen te Delft en die aan de Hembrug bezochten.

De cadetten der genie hielden practische oefeningen in landmeten en waterpassen rondom Breda, bezichtigden het fort IJmuiden en de groote zeesluizen aldaar; eenige in aanbouw zijnde forten in het Westfront van de Stelling van Amsterdam; de belangrijkste kustbatterijen van de Stelling den Helder; het Wilhelmina-gasthuis en het in aanbouw zijnde beursgebouw te Amsterdam. Tijdens het verblijf te den Helder brachten zij een bezoek aan een modern oorlogsvaartuig.

Ten slotte woonden ook deze cadetten gedurende enkele dagen schietoefeningen in de legerplaats bij Oldebroek bij.

Door aankoop van nieuwe boekwerken, alsmede door geschenken is de bibliotheek zoo goed mogelijk op de hoogte van den tijd gebleven.

Van de verschillende Departementen van algemeen bestuur, van de Commissarissen der Koningin in de provincie Noordbrabant, Utrecht, Friesland, Noordholland, Gelderland en Zeeland, alsmede van enkele vereenigingen en particulieren werden boek- en kaartwerken ten geschenke ontvangen.

Verschillende leercursussen, handboeken, handleidingen, reglementen en voorschriften werden voor rekening van de Koninklijke Militaire Academie gedrukt of herdrukt.

Van die cursussen of handleidingen zagen het licht:

Handleiding tot de kennis der artillerie voor de cadetten der infanterie, cavalerie en genie, bewerkt onder leiding van J. J. Berkhout, kapitein der artillerie aan de Koninklijke Militaire Academie, hoofdstuk VII.

Het schieten en de tactiek der artillerie in den vestingoorlog, door J. J. Berkhout, kapitein der artillerie aan de Koninklijke Militaire Academie. 1898.

Idem hoofdstuk V. Draagbare wapenen (met een atlas van 21 platen), door V. Norst, eerste-luitenant der artillerie, 1898.

Verbeteringen en aanvullingen in idem hoofdstuk II. Vuurmonden. Met een atlas van 24 platen, door F. Dell, kapitein der artillerie (1897) 1898.

Handleiding tot de kennis der artillerie, voor de cadetten van dat wapen, afdeeling tactiek, door A. L. W. Seyffardt. Hoofdstuk II. Batterijbouw. Tweede druk, bewerkt door A. N. J. Fabius, kapitein der artillerie. Met een atlas van 28 platen. 1898.

Idem afdeeling Techniek, door C. L. van Pesch, hoofdstuk VIII. Torpedo's en electrisch zoeklicht, omgewerkt door G. A. van der Bruggen, kapitein der artillerie en A. M. Kollewijn, 1ste-luitenant-adjudant der artillerie. Met een atlas van 33 platen, 1898.

Dr. J. J. de Hollander. Handleiding bij de beoefening der land- en volkenkunde van Nederlandsch Oost-Indië. Tweede deel, vijfde druk, om- en bijgewerkt door R. van Eck, oud-lector aan de Koninklijke Militaire Academie, 1898.

Beknopt leerboek der geschiedenis, staatsinrichting en land- en volkenkunde van Nederlandsch Oost-Indie, door R. van Eck. Tweede bijgewerkte uitgave, 1899.

Dr. Ch. M. Schols. Landmeten en waterpassen. Zesde druk, omgewerkt en vermeerderd door A. C. C. G. van Hemert, civiel-ingenieur en C. Nobel, eerste-luitenant der genie, leeraren aan de Koninklijke Militaire Academie. Met een atlas van 19 platen, 1899.

B. *De Hoofdcursus.*

Bij den aanvang van het leerjaar 1898 99 (1 October 1898) bedroeg het aantal der onderofficieren-leerlingen bestemd:

a. voor het wapen der infanterie:

	Leger		Totaal.
	hier te lande.	in Oost-Indië.	
1ste studiejaar. . .	20	22	42
2de „ . . .	(1) 24	(1) 24	48
Totalen	44	46	90

(1) Hieronder zijn begrepen 2 onderofficieren, die nader examen hebben afgelegd tot overgang in het 2de studiejaar.

b. voor de militaire administratie.

	Leger		Totaal.
	hier te lande.	in Oost-Indië.	
1ste studiejaar. . .	5	7	12
2de „ . . .	6	5	11
Totalen	11	12	23

Van vorenbedoelde leerlingen werden in den loop van het leerjaar, 1 van het 1ste studiejaar en 1 van het 2de studiejaar, beiden bestemd voor de militaire administratie van het leger hier te lande, wegens lichaamsgebreken die hen ongeschikt maakten voor den militairen dienst, van hunne dienstverbintenis ontheven, terwijl 1 leerling van het 1ste studiejaar, bestemd voor de infanterie van het leger in Nederlandsch-Indie van den Hoofdcursus verwijderd en naar zijn korps teruggezonden werd.

Van de onderofficieren-leerlingen die op 1 October 1897 in het 2de studiejaar hadden plaats genomen of daarin waren achtergebleven, namen van 12 Augustus tot 1 September aan het eindexamen in 1898 deel:

15 bestemd voor de infanterie van het leger hier te lande;
21 „ „ „ „ „ „ „ „ in Ned.-Indië;
5 „ „ „ milit. adm. „ „ „ hier te lande;
2 „ „ „ „ „ „ „ „ in Ned.-Indie;

terwijl 2 onderofficieren, 1 bestemd voor de infanterie van het leger in Nederlandsch-Indië en 1 bestemd voor de militaire administratie van het leger hier te lande, wegens ziekte, niet aan het eindexamen hebben kunnen deelnemen.

Van de deelnemers werden afgewezen:

2 bestemd voor de infanterie van het leger hier te lande;
1 „ „ „ „ „ „ „ in Ned.-Indië.

De uitkomsten van de in Juni 1899 gehouden overgangsexamens kunnen worden samengevat als volgt:

	Aantal adspiranten.	Voldaan.	Niet voldaan.	Nader examen.
Infanterie hier te lande	20	17	—	3
„ Oost-Indië	21	21	—	—
Militaire administratie hier te lande .	4	4	—	—
„ „ Oost-Indië . .	7	5	1	1
Totalen . . .	52	47	1	4

Met betrekking tot het in 1898 hier te lande gehouden toelatingsexamen tot den Hoofdcursus bevat onderstaande tabel eenige bijzonderheden.

KORPSEN.	Hebben de lessen op den cursus gevolgd.			Hebben de lessen op den cursus niet gevolgd		
	Aantal adspiranten.	Geslaagden.	Geplaatsten.	Aantal adspiranten.	Geslaagden.	Geplaatsten.
Reg. grenadiers en jagers.	9	6	6	1	1	1
1ste regiment Infanterie .	4	3	3	—	—	—
2de „ „ .	5	3	3	—	—	—
3de „ „ .	9	2	2	—	—	—
4de „ „ .	5	3	3	—	—	—
5de „ „ .	8	6	6	(1) 1	—	—
6de „ „ .	7	4	4	1	—	—
7de „ „ .	4	2	2	—	—	—
8ste „ „ .	14	6	6	—	—	—
Instructie bataljon . . .	25	11	11	2	—	—
Totalen . .	90	46	46	5	1	1

(1) Heeft alleen het 1ste studiejaar doorloopen.

Van de 47 onderofficieren die in verband hiermede op 1 October 1898 tot den Hoofdcursus werden toegelaten, zijn geplaatst:

voor de opleiding tot 2de luitenant der infanterie:

bij het leger hier te lande 20

„ „ „ in Oost-Indië. 16

voor de opleiding tot 2de-luitenant-kwartiermeester:

bij het leger hier te lande. 5

„ „ „ in Oost-Indië 6

Totaal . . . 47

Voorts werden op gelijken datum alsnog tot den Hoofdcursus toegelaten:

onderofficieren van het leger in Oost-Indië, voor de opleiding bij dat leger, waarvan:

5 voor de infanterie, en

1 „ „ militaire administratie.

Van 1 Juli 1898 tot uiterlijk 24 September d. a. v. namen de onderofficieren, leerlingen van het 1ste studiejaar, bij de korpsen waartoe zij behoorden of waarbij zij werden ingedeeld, aan alle dienstverrichtingen deel, met uitzondering van die, bestemd voor de militaire administratie bij het leger in Oost-Indië, die gedurende dat tijdperk bij den Hoofdcursus verbleven.

In het tijdvak van 27 Juni tot en met 8 Juli 1899 hebben de leerlingen van het 2de studiejaar, voor zoover zij voor het wapen der infanterie zijn bestemd, practische oefeningen bijgewoond van de artillerie in de legerplaats bij Oldebroek en van het korps genietroepen in de legerplaats bij Zeist.

Bovendien werd door hen die bestemd zijn voor de infanterie hier te lande, een bezoek gebracht aan de forten het Hemeltje, Aagtendijk, Velsen en Spaarndam, het pantserfort aan het Pampus, de werken in de groep Naarden, de kustbatterij Dungerdam, de werkplaatsen voor draagbare wapenen en de patroonfabriek aan de Hembrug, terwijl door hen die bestemd zijn voor de infanterie in Nederlandsch-Indië, een bezoek werd gebracht aan de pantserforten aan het Pampus en IJmuiden, het fort Velsen, de werkplaatsen voor draagbare wapenen en de patroonfabriek aan de Hembrug zoomede aan het Koloniaal Museum te Haarlem.

De leerlingen van het 2de studiejaar, bestemd voor de militaire administratie bij de beide legers, hebben in het tijdvak van 3 tot en met 5 Juli 1899 een bezoek gebracht aan 's Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding en uitrusting, het militair magazijn van levensmiddelen, het stedelijk slachthuis en eene fabriek van verduurzaamde levensmiddelen te Amsterdam.

VIERDE GEDEELTE.

INRICHTINGEN TOT HET GEVEN VAN VOORBEREIDEND ONDERWIJS TOT OPLEIDING VOOR DEN OFFICIERSRANG.

A. *De Cadettenschool.*

Met betrekking tot de samenstelling van het officiers- en burgerleeraarspersoneel komen in het verslag van den staat der hoogere-, middelbare en lagere scholen over 1893/1894 (blad. 177) mededeelingen voor waarnaar verwezen wordt.

Aan het mondeling gedeelte van het toelatingsexamen, hetwelk in 1898 in de maanden Juli en Augustus werd afgenomen, namen deel 162 jongelieden: 20 adspiranten waren bij het voorafgegane geneeskundig onderzoek lichamelijk ongeschikt bevonden, terwijl zich 2 adspiranten gedurende het examen terugtrokken.

Aan het examen voldeden 70 adspiranten, waarvan er 61 geplaatst werden.

In verband hiermede en met de toelating van 6 jongelieden die in Nederlandsch-Indië met gunstig gevolg het examen hadden afgelegd, bedroeg de sterkte van het cadettenkorps bij den aanvang van den cursus 1898 99 131 hoofden.

Aan het examen voor toelating tot de Koninklijke Militaire Academie werd deelgenomen door 56 cadetten van het 2de studiejaar.

Bij het geneeskundig onderzoek, dat het examen voorafging, is 1 cadet lichamelijk ongeschikt bevonden. Bij de daaropvolgende herkeuring werd deze echter geschikt geoordeeld.

De uitkomst was, dat er van de bedoelde cadetten 52 aan het examen voldeden.

Het overgangsexamen voor de cadetten van het 1ste studiejaar werd afgenomen volgens de bepalingen vervat in het IVde hoofdstuk van het voorschrift voor de Cadettenschool. Het leverde de navolgende uitkomsten op:

totale sterkte 75 cadetten, waaronder 8 die het examen voor de tweede maal aflegden;

niet deelgenomen wegens ziekte	2	cadetten;
voldaan	30	„
gedeeltelijk voldaan	32	„
niet voldaan	11	„

Aangezien bij den aanvang van het leerjaar 1899/1900 vermoedelijk 46 cadetten zullen worden aangenomen, zoo zal de sterkte van het cadettenkorps op dit tijdstip vermoedelijk 125 hoofden bedragen.

Door aankoop van nieuwe werken, alsmede door geschenken, is de bibliotheek zoo goed mogelijk op de hoogte van den tijd gebleven.

B. *Cursussen.*

Het onderwijzend personeel bij de cursussen bleef samengesteld op den voet als in het Verslag over 1892/1893 werd vermeld, waarnaar dus wordt verwezen.

Bij den aanvang van het leerjaar 1898/1899 (1 October 1898) telden deze inrichtingen de aantallen leerlingen als de onderstaande tabel aangeeft.

Korpsen.	Cursussen.	
	1ste studiejaar.	2de studiejaar.
Regiment grenadiers en jagers	9	7
1ste regiment infanterie	5	5
2de " "	4	5
3de " "	9	13
4de " "	11	8
5de " "	13	11
6de " "	10	9
7de " "	7	8
8ste " "	14	13
Instructie-bataljon	23	28
Totalen	105	107

Voorts wordt in de hiervolgende tabel B een overzicht gegeven van de in 1898 verkregen uitkomsten bij de toelatingsexamens tot en het overgangsexamen aan de cursussen.

KORPSEN.	Toelatingsexamen tot het 1ste studiejaar van den cursus.		Toelatingsexamen tot en overgangsexamen naar het 2de studiejaar van den cursus.					
			Aantal adspiranten			Geplaatste adspiranten		
	Aantal adspiranten.	Geplaatste adspiranten.	uit het 1ste studiejaar.	die rechtstreeks examen voor het 2de studiejaar aflegden.	Totaal.	uit het 1ste studiejaar.	die rechtstreeks examen voor het 2de studiejaar aflegden.	Totaal.
Regiment grenadiers en jagers	17	9	5	—	5	5	—	5
1ste regiment infanterie	11	4	5	2	7	3	1	4
2de " "	5	3	5	—	5	3	—	3
3de " "	18	7	9	1	10	6	1	7
4de " "	13	9	6	1	7	4	1	5
5de " "	28	13	6	1	7	6	1	7
6de " "	17	10	5	1	6	5	—	5
7de " "	13	5	10	—	10	7	—	7
8ste " "	31	10	11	1	12	6	—	6
Instructie bataljon	21	15	29	—	29	16	—	16
Totalen	174	85	91	7	98	61	4	65

Vijfde gedeelte.

INRICHTINGEN MEER IN HET BIJZONDER BESTEMD TOT VORMING VAN KADER.

a. *Instructiebataljon.*

De getalsterkte van de militairen van het bataljon bedroeg op 19 Juli 1899, 636 officieren, onderofficieren, korporaals en manschappen, terwijl het aantal dergenen die, hetzij voor het geven van onderwijs, hetzij om opgeleid te worden voor den graad van onderofficier bij het leger in Oost-Indië, alsmede ter voorziening in eenige andere diensten bij het bataljon gedetacheerd waren:

63 onderofficieren, korporaals en soldaten bedroeg.

Van den 20sten Juli 1898 tot en met den 19den Juli 1899 werden bij het bataljon aangenomen:

Voor het leger hier te lande, 296 volontairs (waaronder 5 tamboers); voor den dienst in Nederlandsch Oost-Indië 4 volontairs.

Uit de numerieke opgave, vervat in onderstaande tabel blijkt, bij welke der drie klassen van onderwijs deze volontairs werden ingedeeld; uit welke provincie des lands of bezittingen zij afkomstig zijn, alsmede de maatschappelijke betrekking des vaders.

Klassen van onderwijs, waarbij zij met den aanvang werden ingedeeld.	Friesland.	Groningen.	Drenthe.	Overijssel.	Gelderland.	Utrecht.	Noordholland.	Zuidholland.	Zeeland	Noordbrabant.	Limburg.	Oost-Indië.	Buitenland.	Totaal.
Eerste	7	7	4	4	7	4	19	24	4	7	3	13	1	104
Tweede	4	9	—	2	7	4	18	22	3	4	4	2	1	80
Derde	14	12	4	3	12	4	24	21	5	11	1	2	3	116
Totaal	25	28	8	9	26	12	61	67	12	22	8	17	5	300

Klassen van onderwijs, waarbij zij met den aanvang werden ingedeeld.	Friesland.	Groningen.	Drenthe.	Overijssel.	Gelderland.	Utrecht.	Noordholland.	Zuidholland.	Zeeland.	Noordbrabant.	Limburg.	Oost-Indië.	Buitenland.	Totaal.
Zoons van:														
Officieren	—	—	—	—	—	—	2	4	—	2	1	6	1	16
Onderofficieren	1	—	—	2	4	1	4	6	1	3	—	—	—	22
Ambtenaren	4	6	3	3	4	2	11	19	2	4	4	8	2	72
Particulieren	20	22	5	4	18	9	44	38	9	13	3	3	2	190
Totaal . . .	25	28	8	9	26	12	61	67	12	22	8	17	5	300

In bovengemelde schoolklassen bevonden zich, op de daarbij vermelde data, de navolgende aantallen leerlingen (korporaals, korporaals-titulair en volontairs.)

Klassen.	1 October 1898.	1 April 1899.	1 Juli 1899.
Derde	83	88	63
Tweede	116	150	156
Eerste (of hoogste)	214	209	244
Totaal . . .	413	447	463

De volontairs worden, na den uitslag van een bij hunne aankomst afgelegd examen, ingedeeld in een der drie klassen waarin het schoolonderwijs verdeeld is.

Het aantal volontairs, in iedere klasse aanwezig, maakte eene splitsing daarvan in onderafdeelingen noodig.

Het onderwijs wordt in elke klasse gegeven onder toezicht en medewerking van een officier, door geschikte onderofficieren (tevens leerlingen van den cursus).

De oefeningen worden gehouden van Maandag tot en met Donderdag in de wintermaanden gedurende 1½ uur en in de zomermaanden gedurende 1 uur daags.

De leiding van het onderwijs is opgedragen aan een kapitein.

Iedere zes weken wordt er gelegenheid gegeven het examen af te leggen van een lagere naar eene hoogere klasse.

Van 1 Juli 1898 tot en met 30 Juni 1899 zijn overgegaan:
van de 3de naar de 2de klasse 95 leerlingen;
„ „ 2de „ „ 1ste „ 59 „
„ „ 1ste „ „ adspirantenklasse (1) 32 leerlingen.

Met betrekking tot het aandeel hetwelk het instructiebataljon heeft gehad in de aanvulling van het kader bij het wapen der infanterie, zij medegedeeld: dat aan de korpsen hier te lande 4 sergeanten en 176 korporaals en aan die in Nederlandsch-Indië 5 sergeanten, te zamen 9 sergeanten en 176 korporaals konden worden geleverd.

B. *Instructie compagnie.*

De getalsterkte van de volontairs, die op den 1sten Juli 1898 onderwijs genoten, bedroeg 222, van dit tijdstip tot op den 1sten Juli 1899 zijn 93 nieuwe volontairs aangenomen.

Uit de opgave vervat in onderstaande tabel, blijkt in welke provincie van het Rijk deze volontairs vroeger onderwijs hebben genoten, bij welke klassen van het schoolonderwijs zij bij aankomst werden ingedeeld zoomede de maatschappelijke positie hunner vaders.

(1) Klasse waarin de jongelingen worden opgenomen die naar eene plaatsing bij het kader van het instructiebataljon dingen.

	Friesland.	Groningen.	Drenthe.	Overijssel.	Gelderland.	Utrecht.	Noordholland.	Zuidholland.	Zeeland.	Noordbrabant.	Limburg.	Totaal.
1ste klasse	3	2	—	—	3	4	24	38	8	7	3	92
2de „	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
3de „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal . . .	3	2	—	—	3	4	25	38	8	7	3	93
MAATSCHAPPELIJKE POSITIE DER VADERS.												
Officieren	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Onderofficieren	—	—	—	—	—	1	2	4	—	1	1	9
Ambtenaren	—	—	—	—	—	—	1	3	2	—	—	6
Particulieren	3	2	—	—	3	3	22	31	6	6	2	78
Totaal . . .	3	2	—	—	3	4	25	38	8	7	3	93

Voor het schoolonderwijs bestaan 3 klassen, die in verband met het aantal leerlingen, zoo noodig in parallelklassen worden verdeeld.

Op de onderstaande data bevonden zich in de verschillende klassen de navolgende aantallen leerlingen:

	1 Juli 1898.	1 Oct. 1898.	1 Jan. 1899.	1 April 1899.	1 Juli 1899.
1ste klasse . . .	118	78	121	114	100
2de " . . .	58	70	50	55	60
3de " . . .	46	49	49	51	51
Totaal	222	197	220	220	211

De leiding van het onderwijs is onder toezicht van den commandant der compagnie opgedragen aan een luitenant, die persoonlijk in de klasse der korporaals-titulair de militaire aardrijkskunde onderwijst.

Aan laatstbedoelden officier zijn voor de overige vakken toegevoegd 3 burger-onderwijzers, allen in het bezit van de hoofdakte, en 7 onderofficieren.

Aan de burgerleeraren is opgedragen het onderwijs in rekenen, beginselen der vormleer, de Nederlandsche taal, de vaderlandsche geschiedenis, het lezen en het schrijven; de onderofficieren zijn belast met het onderwijs in de aardrijkskunde van Nederland en Europa, de administratie, het beheer van de voeding en het repeteeren van geschiedenis.

Op 4 dagen van de week ontvangt elke klasse gedurende 1 uur onderwijs in de eigenlijke schoolvakken, terwijl met de beide hoogste afdeelingen wekelijks gedurende 1 uur de compagnies-administratie en 1 uur het beheer der voeding wordt behandeld.

Ten einde de leerlingen in de gelegenheid te stellen om hunne lessen voor den volgenden dag te bestudeeren, houden zij dagelijks gedurende 1 uur eigen oefening. Voor hen die door traagheid of onoplettendheid achterlijk zijn, wordt deze oefeningstijd verlengd.

De gunstige invloed van het onderricht door de burgerleeraren gegeven, doet zich blijvend gevoelen; vooral is dit op te merken wat betreft het onderwijs in de Nederlandsche taal en het rekenen.

De onderofficieren kwijten zich op prijzenswaardige wijze van hunne taak.

Van 1 Juli 1898 tot 1 Juli 1899 hebben 104 leerlingen hetzij met, hetzij zonder bevordering de instructie compagnie verlaten.

C. *Instructie-batterij.*

De getalsterkte van de volontairs die op den 1sten Mei 1898 onderwijs genoten bedroeg 69 volontairs, waaronder 13 korporaals-titulair.

Van af 1 Mei 1898—1 Mei 1899 zijn 36 volontairs aangenomen, waaronder 6 van de instructie-compagnie.

Op den 1sten Mei 1899 waren bij de instructie-batterij aanwezig 63 volontairs, waaronder 10 korporaals-titulair.

Uit onderstaande tabel blijkt in welke provincie van het Rijk de leerlingen van klasse 1*a* onderwijs hebben genoten, zoomede de maatschappelijke positie van den vader.

	Friesland.	Groningen.	Drenthe.	Overijssel.	Gelderland.	Utrecht.	Noordholland.	Zuidholland.	Zeeland.	Noordbrabant	Limburg.	Totaal.
Klasse I*a*.	2	7	—	1	5	—	10	5	3	3	—	36
Klasse I*b*.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Klasse II.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Klasse III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	7	—	1	5	—	10	5	3	3	—	36
MAATSCHAPPELIJKE POSITIE DER VADERS.												
Onderofficieren en soldaten	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	2
Ambtenaren.	—	4	—	—	2	—	3	—	—	1	—	10
Particulieren	2	3	—	1	2	—	6	5	3	2	—	24
	2	7	—	1	5	—	10	5	3	3	—	36

Op de onderstaande data bevonden zich in de verschillende klassen de navolgende aantallen leerlingen:

	1 Mei 1898.	1 Aug. 1898.	1 Nov. 1898.	1 Febr. 1899.	1 Mei 1899.
Klasse I*a*. . . .	22	28	12	22	21
Klasse I*b*. . . .	18	17	16	14	14
Klasse II. . . .	13	12	15	15	12
Klasse III . . .	16	16	13	14	16
	69	73	56	65	63

Bij de instructie-batterij bestaan zoowel voor de militaire vakken en het practisch onderricht als voor het schoolonderwijs 4 klassen.

In de beide eerste klassen I*a* en I*b* bevinden zich de recruten, in de IIde en IIIde klasse de afgerichte volontairs.

De volontairs der IIIde klasse zijn voor het meerendeel tot korporaal-titulair aangesteld; de volontairs in die klasse kunnen worden aangesteld zoodra zij door gedrag en ijver daarvoor in aanmerking komen.

De instructie-batterij werd van 1 Mei 1898 tot 1 Mei 1899 door 20 korporaals-titulair met bevordering verlaten.

In dit zelfde tijdvak werden 22 volontairs tot korporaal-titulair bevorderd.

ZESDE GEDEELTE.

DE HUISHOUDELIJKE SCHOLEN BIJ DE KORPSEN.

Het onderwijs hetwelk bij deze scholen wordt gegeven heeft ten doel:

1°. vrijwilligers en miliciens op te leiden voor den graad van korporaal;

2°. korporaals te bekwamen voor den graad van sergeant (wachtmeester) of fourier;

3°. fouriers en sergeanten (wachtmeesters) op te leiden voor den graad van sergeant-majoor (opperwachtmeester);

4°. vrijwilligers en miliciens, die *niet* of gebrekkig kunnen lezen, schrijven en rekenen, daarin bedreven te maken.

Bovendien wordt bij de korpsen gymnastiek- en schermonderricht gegeven, wat dit laatste betreft, tevens tot vorming van prévôts en meesters op de sabel, den degen, het geweer en den stok.

De hierachter volgende tabel bevat verschillende opgaven betreffende de huishoudelijke scholen bij de korpsen, zoowel aangaande de militairen aan wie het onderwijs was opgedragen, als omtrent de leerlingen.

BENAMING VAN HET KORPS.	Aantal onderwijzers.			Gemiddeld aantal leerlingen.					Aantal leerlingen die bij den aanvang van het schooljaar niet of slechts zeer gebrekkig konden		
	In het bezit eener akte van bekwaamheid.	*Niet* in het bezit eener akte van bekwaamheid.	Totaal.	Onderofficieren.	Korporaals.	Vrijwilligers, tamboers, hoornblazers enz.	Milicien s.	Totaal.	lezen.	schrijven.	lezen en schrijven.
Regiment grenadiers en jagers . . .	2	8	10	—	71	35	93	199	32	60	1
1ste regiment infanterie	—	7	7	—	3	38	64	105	17	21	29
2de „ „	1	14	15	1	51	17	145	214	33	54	38
3de „ „	—	8	8	—	33	11	37	81	2	6	24
4de „ „	3	17	20	—	75	26	51	152	5	4	76
5de „ „	—	7	7	—	8	6	78	92	12	11	16
6de „ „	1	5	6	17	75	16	35	143	—	—	28
7de „ „	1	16	17	—	88	30	154	272	20	27	24
8ste „ „	—	10	10	—	69	19	78	166	10	17	26
Algemeen depôt van discipline . . .	—	2	2	—	9	36	14	59	—	2	7
Totaal . . .	8	94	102	18	482	234	749	1483	131	202	269
1ste regiment huzaren	—	7	7	—	—	31	114	145	29	36	23
2de „ „	1	5	6	—	—	11	81	92	13	25	21
3de „ „	—	6	6	—	—	2	115	117	19	17	18
Rij- en hoefsmidschool	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Eskadron ordonnansen	—	1	1	—	—	18	—	18	—	2	6
Totaal . . .	1	19	20	—	—	62	310	372	61	80	68
1ste regiment veld-artillerie	—	4	4	—	—	4	55	59	—	—	42
2de „ „	—	5	5	—	—	6	45	51	17	23	11
3de „ „	—	5	5	—	—	7	73	80	10	24	29
Korps rijdende artillerie	—	1	1	—	—	—	5	5	—	—	5
1ste regiment vesting-artillerie . . .	—	3	3	—	—	1	28	29	5	18	12
2de „ „	—	5	5	—	—	1	37	38	10	19	11
3de „ „	—	3	3	—	—	3	68	71	4	8	12
4de „ „	—	5	5	7	—	—	103	110	25	32	40
Korps pantserfort-artillerie	—	5	5	6	3	3	37	49	5	14	13
„ pontonniers	—	2	2	—	—	—	35	35	7	12	9
„ torpedisten	—	2	2	—	—	—	21	21	—	—	21
Totaal . . .	—	40	40	13	3	25	507	548	83	150	205
Korps genietroepen.	—	1	1	—	—	6	14	20	—	—	7
Algemeen totaal . . .	9	154	163	31	485	327	1580	2423	275	432	549

Graad van bedrevenheid, na afloop van het schooljaar, verkregen door de leerlingen, die bij den aanvang daarvan niet of slechts zeer gebrekkig konden																*Aanmerkingen.*
lezen				schrijven				lezen en schrijven								
								goed		redelijk		onvoldoende		Totaal.		
goed.	redelijk.	onvoldoende.	Totaal.	goed.	redelijk.	onvoldoende.	Totaal.	lezen.	schrijven.	lezen.	schrijven.	lezen.	schrijven.	lezen.	schrijven.	
7	20	5	32	8	33	19	60	—	—	1	1	—	—	1	1	
7	10	—	17	8	12	1	21	13	13	15	14	1	2	29	29	
13	19	1	33	11	37	6	54	6	5	27	26	5	7	38	38	
—	2	—	2	2	3	1	6	3	2	17	17	4	5	24	24	
3	2	—	5	2	—	2	4	17	13	49	49	10	14	76	76	
4	6	2	12	6	3	2	11	10	9	5	6	1	1	16	16	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	11	17	17	28	28	
7	10	3	20	7	14	6	27	3	2	18	17	3	5	24	24	
2	6	2	10	3	9	5	17	6	5	15	15	5	6	26	26	
—	—	—	—	—	1	1	2	1	—	4	5	2	2	7	7	
43	75	13	131	47	112	43	202	59	49	162	161	48	59	269	269	
9	16	4	29	3	20	13	36	12	6	7	9	4	8	23	23	
5	5	3	13	4	14	7	25	5	4	8	9	8	8	21	21	
3	12	4	19	3	10	4	17	6	4	7	7	5	7	18	18	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	3	2	3	4	6	6	
17	33	11	61	10	46	24	80	23	14	25	27	20	27	68	68	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	22	18	20	42	42	
8	6	3	17	11	6	6	23	5	5	4	4	2	2	11	11	
6	3	1	10	11	9	4	24	11	11	11	9	7	9	29	29	
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	1	2	4	5	5	
1	2	2	5	2	14	2	18	—	—	4	5	8	7	12	12	
—	4	6	10	—	9	10	19	—	—	4	4	7	7	11	11	
—	4	—	4	1	7	—	8	—	—	5	4	7	8	12	12	
9	15	1	25	24	6	2	32	13	20	21	16	6	4	40	40	
3	2	—	5	9	4	1	14	1	1	9	9	3	3	13	13	
—	4	3	7	2	7	3	12	—	1	6	5	3	3	9	9	
—	—	—	—	—	—	—	—	9	8	9	6	3	7	21	21	
27	40	16	83	60	62	28	150	40	46	99	85	66	74	205	205	
—	—	—	—	4	8	1	13	—	—	2	1	5	6	7	7	
87	148	40	275	121	228	96	445	122	109	288	274	139	166	549	549	

Uit deze tabel blijkt o. a., dat van de 2423 leerlingen 1256 vóór dat zij in den militairen dienst waren getreden, niet of slechts zeer gebrekkig konden lezen of schrijven.

Voorts wordt bij het korps genietroepen een cursus gehouden tot vorming van onderofficieren tot opzichter der genie en van vrijwilligers en miliciens tot telegrafist.

Tot de eerste klasse der eerste afdeeling van den cursus voor opzichter werden, na een vergelijkend examen, bij den aanvang van het schooljaar 2 onderofficieren toegelaten, terwijl 1 voor de tweede maal de lessen volgde. Zij namen allen tot het einde aan de lessen deel, zoodat zij het volgend schooljaar de 2de klasse dezer afdeeling zullen doorloopen.

In de 2de klasse der eerste afdeeling bevonden zich geen leerlingen.

In de 2de afdeeling namen 3 onderofficieren tot het einde van den cursus aan de lessen deel; zij werden allen, na afgelegd examen geschikt geoordeeld voor den graad van opzichter van fortificatiën.

Van de 11 geniesoldaten 2de klasse (vrijwilligers) die deelnamen aan den cursus tot vorming van telegraphisten werd na afloop van het examen 1 bevorderd tot geniesoldaat 1ste klasse.

Aan het examen voor adspirant vesting-telegraphist namen deel 22 miliciens.

Van deze legden 20 met goed gevolg het examen af als milicien-vesting-telegraphist.

Te dezer plaatse worden, evenals in het verslag van het vorige jaar, eenige mededeelingen gedaan betreffende de uitkomsten van het onderzoek naar de kennis van het lezen en schrijven bij de ingelijfden bij de land- en zeemilitie.

A. *Ingelijfden bij de landmilitie.*

Aan het onderzoek dat jaarlijks vanwege het Departement van Oorlog wordt ingesteld naar de bekwaamheid der miliciens in het lezen en schrijven, nemen alleen deel plaatsvervangers, nummerverwisselaars en de lotelingen bij de landmilitie ingelijfd, doch ook deze niet allen.

Het onderzoek heeft namelijk plaats kort na de inlijving, zoodat daaraan niet deelnemen zij aan wie op dat tijdstip ontheffing van den dienst, op grond van art. 127 der Militiewet, is verleend, en evenmin zij die op dat tijdstip afwezig zijn.

Daar ten gevolge der plaatsvervanging, nummerverwisseling en ontheffing van den dienst, verleend aan geestelijken en bedienaren van den godsdienst en aan studenten in de godgeleerdheid, aan het onderzoek niet wordt deelgenomen door vele jongelieden uit die standen der maatschappij, waar het kunnen lezen en schrijven regel is, en daarentegen wel door een betrekkelijk groot aantal personen die den 19jarigen leeftijd reeds eenige jaren te boven zijn, kunnen de verkregen uitkomsten van het onderzoek niet als absoluten maatstaf gelden voor de ontwikkeling der jongelieden op genoemden leeftijd.

In hoeverre een en ander bij de vergelijking der uitkomsten in het oog behoort te worden gehouden, kan blijken uit het volgend overzicht betreffende de lichting van 1898.

PROVINCIËN.	Geheel aantal plaatsvervangers, nummerverwisselaars en lotelingen, ingelijfd bij de landmilitie.	GEHEEL AANTAL			Op iedere 100 plaatsvervangers, nummerverwisselaars en lotelingen, ingelijfd bij de landmilitie, waren:			Aantal ingelijfden bij de landmilitie, aan wie ontheffing op grond van art. 127 der Militiewet is verleend.
		plaatsvervangers.	nummerverwisselaars.	lotelingen, ingelijfd bij de landmilitie.	plaatsvervangers.	nummerverwisselaars.	lotelingen, ingelijfd bij de landmilitie.	
Noordbrabant	1 181	158	74	949	13,38	6,26	80,36	11
Gelderland	1 193	110	62	1 021	9,22	5,20	85,58	10
Zuidholland	2 138	311	190	1 637	14,55	8,89	76,56	14
Noordholland	1 774	241	137	1 396	13,59	7,72	78,69	9
Zeeland	420	50	29	341	11,90	6,91	81,19	—
Utrecht	503	73	42	388	14,51	8,35	77,14	5
Friesland	774	72	64	638	9,30	8,27	82,43	3
Overijssel	699	83	40	576	11,87	5,72	82,41	3
Groningen	677	84	52	541	12,41	7,68	79,91	3
Drenthe	319	30	22	267	9,41	6,89	83,70	—
Limburg	627	63	34	533	9,57	5,42	85,01	14
Het Rijk . . .	10 305	1 272	746	8 287	12,34	7,24	80,42	72
In 1897 . . .	10 231	1 308	774	8 149	12,79	7,56	79,65	86
Vermeerdering . . .	74	— 36	— 28	138	— 0,45	— 0,32	0,77	— 14

Dit overzicht toont aan dat van de ingelijfde manschappen 12,34 pct., tegen 12,79 pct. in het vorige jaar, den 19jarigen leeftijd reeds eenigzins te boven waren. Gelijk reeds opgemerkt is hebben niet al de ingelijfden bij de landmilitie aan het onderzoek in lezen en schrijven deelgenomen. Daarentegen zijn onderscheidenen, tot wie dat onderzoek zich wel heeft uitgestrekt niet begrepen in het bovenstaand overzicht. De reden hiervan is, dat meermalen manschappen die ingelijfd zijn, later worden ontslagen en door anderen vervangen. Al deze manschappen namen aan het onderzoek deel; terwijl in den staat van den afloop der lichting, waaruit bovenstaand overzicht is getrokken, slechts die manschappen begrepen zijn, welke definitief voor den dienst zijn aangewezen. Hieraan is het toe te schrijven dat het getal der manschappen die aan het onderzoek hebben deelgenomen ongeveer even groot is als het gezamenlijk getal der ingelijfden bij de landmilitie. De uitkomsten van het onderzoek waren de volgende:

PROVINCIËN.	Aantal manschappen in 1898 ingedeeld, die aan het onderzoek hebben deelgenomen.						
	Geheel aantal.	Konden lezen en schrijven.		Konden enkel lezen.		Konden noch lezen noch schrijven.	
		Geheel aantal.	Ten honderd.	Geheel aantal.	Ten honderd.	Geheel aantal.	Ten honderd.
Noordbrabant	1199	1 140	95,08	11	0,92	48	4,00
Gelderland	1432	1 365	95,32	11	0,77	56	3,91
Zuidholland	2133	2 096	98,27	6	0,28	31	1,45
Noordholland	1800	1 758	97,07	5	0,28	37	2,05
Zeeland	501	477	95,21	5	1,00	19	3,79
Utrecht	565	545	96,46	"	"	20	3,54
Friesland	980	917	93,57	3	0,31	60	6,12
Overijssel	739	703	95,13	3	0,41	33	4,46
Groningen	832	772	92,79	14	1.68	46	5,53
Drenthe	418	381	91,15	6	1,43	31	7,42
Limburg	698	669	95,84	2	0,29	27	3,87
Het Rijk	11 297	10 823	95,80	66	0,59	408	3,61
In 1897	11 346	10 815	95,32	81	0,71	450	3,97
Vermeerdering	— 94	8	0,48	— 15	— 0,12	— 42	— 0,36

Omtrent dit overzicht zij opgemerkt, dat het ook nu weder niet is bewerkt naar de gemeenten waarvoor de lotelingen, nummerverwisselaars of plaatsvervangers zijn ingelijfd, maar naar de gemeenten, waar zij de schooljaren of het grootste gedeelte dier jaren hebben doorgebracht. Mag het toch met meer of minder grond van de overige miliciens worden verondersteld, dat zij onderwijs ontvingen in de gemeenten, waarvoor zij worden ingelijfd, dan is dat toch zeker niet het geval ten aanzien van de plaatsvervangers — ruim één achtste van de sterkte der lichting van dit jaar uitmakende — die veelal niet afkomstig zijn uit de gemeente voor welke zij optreden.

Uit den staat blijkt dat 95,80 pct. der ingedeelde manschappen konden lezen en schrijven, 0,59 pct. enkel konden lezen en 3,61 pct. noch lezen noch schrijven konden; terwijl de vergelijking met het vorige jaar doet zien dat het aantal van hen die lezen noch schrijven konden, in totaal, met 0,36 pct. is verminderd.

Zuidholland en Noordholland nemen in dit opzicht, ook thans weder, de gunstigste plaats in; terwijl de ongunstigste plaats door Friesland en Drenthe wordt ingenomen. Ook thans is het verhoudingscijfer voor Noordbrabant aanmerkelijk lager geworden.

In de arrondissementen Delft, Medemblik, Middelburg en Weert konden al de ingelijfden lezen en schrijven.

B. *Ingelijfden bij de zeemilitie.*

Het onderzoek vanwege het Departement van Marine ingesteld naar de bekwaamheid der zeemiliciens in het lezen en schrijven op dezelfde wijze als dit voor de landmacht plaats had, gaf de volgende uitkomsten: 495 of 97,25 pct. der 509 zeemiliciens, die aan het onderzoek deelnamen, konden lezen en schrijven; 2 of 0,39 pct. enkel lezen, 12 of 2,36 pct. noch lezen noch schrijven, tegen 97, 1,5 en 1,5 pct. in het vorige jaar.

Uit welke provinciën de zeemiliciens afkomstig waren blijkt uit het volgende overzicht.

Provinciën.	Geheel aantal.	Konden lezen en schrijven.	Konden enkel lezen.	Konden noch lezen noch schrijven.
Noordbrabant	23	22	1	—
Gelderland	30	29	—	1
Zuidholland	109	109	—	—
Noordholland	192	185	—	7
Zeeland	39	38	1	—
Utrecht	6	6	—	—
Friesland	44	43	—	1
Overijssel	22	21	—	1
Groningen	33	31	—	2
Drenthe	9	9	—	—
Limburg	2	2	—	—
Het Rijk	509	495	2	12

Voorts zij verwezen naar de uitvoerige tabellen, betreffende dit onderwerp, als bijlage **KK** achter dit verslag gevoegd.

Hoewel de wet op den persoonlijken dienstplicht eerst met 1 September 1898 in werking is getreden, werd reeds nu in deze tabellen opgehouden de ingelijfden, die aan het bedoelde onderzoek deelnamen, in plaatsvervangers, nummerverwisselaars en lotelingen te classificeeren.

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE MARINE TE WILLEMSOORD.

Gedurende het afgeloopen cursusjaar hadden de navolgende mutatiën plaats onder het onderwijzend en toezicht voerend personeel.

Met den 1sten September 1898 werd de luitenant ter zee der 1ste klasse G. F. Tydeman vervangen door den luitenant ter zee der 1ste klasse W. Cornelis, als officier-instructeur in de stuurmanskunst en de sterrenkunde; de luitenant ter zee der 1ste klasse W. C. J. Smit werd als officier-instructeur in de zeeartillerie vervangen door den luitenant ter zee der 2de klasse A. Merkus.

De luitenant ter zee der 1ste klasse L. J. H. Willinge, belast met het onderwijs in de torpedokennis, werd als zoodanig vervangen door den luitenant ter zee der 2de klasse W. H. C. Hoog. De 1ste-luitenant der mariniers G. Faassen, gedetacheerd

bij het Koninklijk Instituut voor de Marine, werd belast met het onderwijs in de infanterie-exercitie, zoomede in wapenleer en reglementen, aan de adelborsten voor de mariniers der jongste afdeeling.

De luitenant ter zee der 2de klasse P. Koster, werd geplaatst als officier van politie ter vervanging van den overleden luitenant ter zee der 2de klasse K. Lofvers.

Den 20sten September 1898 werd de luitenant ter zee der 2de klasse J. A. Kool als officier van politie vervangen door den luitenant ter zee der 2de klasse H. de Booy.

De luitenant ter zee der 1ste klasse S. P. l'Honoré Naber, werd den 1sten October 1898 gedetacheerd bij deze inrichting, ten einde zich voor te bereiden tot het geven van onderwijs in de sterrenkunde, de meteorologie en het landmeten.

De luitenant ter zee 2de klasse A. Merkus werd den 1sten Januari 1899 bevorderd tot luitenant ter zee der 1ste klasse. De luitenant ter zee der 2de klasse J. S. A. Kroon was van den 5den Mei tot den 29sten Juli 1899 tijdelijk belast met den dienst van officier van politie. Met 16 Augustus 1899 werd de officier van administratie der 1ste klasse N. J. J. van Rijn van Alkemade vervangen door den officier van administratie der 1ste klasse A. W. van den Worm.

Het aantal adelborsten bij het begin van den cursus was 95, namelijk:

25	in de 1ste	afdeeling,	waarvan 4	voor de mariniers;
25	„ „ 2de	„	„ 6	„ „ „
25	„ „ 3de	„	„ 6	„ „ „
20	„ „ 4de	„	„	geen adelborsten voor de mariniers.

De examens hadden plaats overeenkomstig het reglement voor de examens bij het Koninklijk Instituut voor de Marine en bij de opleiding van adspirant-administrateurs en leerlingen-machinist. Het grenscijfer, dat behaald moest worden om zonder examen in eene hoogere afdeeling over te gaan, werd op 65 gesteld.

De uitslag der examens was, dat alle adelborsten der 1ste afdeeling met goed gevolg het eindexamen aflegden en bevorderd werden tot adelborst der 1ste klasse. Bij de overgangsexamens der 2de, 3de en 4de afdeeling bleek in ieder dezer afdeeling één adelborst ongeschikt om in eene hoogere afdeeling over te gaan, terwijl aan 8 der 2de, 3 der 3de en 6 adelborsten der 4de afdeeling werd vergund herexamen te doen. De uitslag van dit herexamen is geweest, dat allen geschikt werden geoordeeld in eene hoogere afdeeling over te gaan.

Gedurende dezen cursus werd bij de oudste afdeeling het oud programma gevolgd en bij de overige afdeelingen het nieuw programma.

Het zedelijk en militair gedrag der adelborsten was over het algemeen goed. Toch moesten nog veel straffen worden opgelegd, vooral voor kleine overtredingen, terwijl het ook voor enkele adelborsten moeilijk bleek te zijn, zich aan strenge militaire tucht te gewennen.

De bibliotheek werd vermeerderd door de gewone jaarlijksche geschenken van verschillende wetenschappelijke genootschappen en instellingen, en door het aanschaffen van voor het onderwijs belangrijke periodieke en andere werken.

Het physisch kabinet werd door aanschaffing van nieuwe instrumenten uitgebreid.

De gezondheidstoestand was over het algemeen zeer gunstig.

OPLEIDING VAN ADSPIRANT-ADMINISTRATEURS BIJ DE ZEEMACHT.

Deze opleiding, vroeger gevestigd aan boord van het wachtschip te Willemsoord, werd in 1897, nadat alle toenmalige adspirant administrateurs voldoend eindexamen hadden afgelegd, tijdelijk gestaakt en den 1sten October 1898 te Amsterdam weder geopend.

Inmiddels was bij Koninklijk besluit van 27 Juli 1898 n°. 26 een nieuw reglement vastgesteld, waarbij de opleiding werd gereorganiseerd en in het bijzonder ten aanzien van het onderwijs ingrijpende wijzigingen werden aangebracht.

De vereischten tot toelating werden aanmerkelijk verzwaard, door het bezit te vorderen van het getuigschrift van het met goeden uitslag volbrachte examen A, bedoeld bij art. 59 der wet op het middelbaar onderwijs, of wel van dat voor het goed afgelegd eindexamen hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus, en daarbij tevens te vorderen dat bij het examen voldoende cijfers zijn verkregen voor de vakken, bedoeld bij sub *d*, *g*, *h*, *l*, *m*, *n*, *o* en *p* van art. 17 der evengenoemde wet.

In verband daarmede werd de tot toelating vereischte leeftijd hooger gesteld dan bij de opleiding te Willemsoord het geval was — en bepaald dat de candidaat op den 1sten October van het jaar van toelating ten volle 17 jaar, doch nog niet 20 jaar oud moet zijn.

Voorts is bepaald dat, wanneer het aantal candidaten die aan de gestelde eischen voldoen, dat der opengestelde plaatsen niet overtreft, de toelating plaats heeft zonder nader examen en in het tegenovergestelde geval een vergelijkend examen zal worden gehouden, loopende over de bovengenoemde acht vakken.

De cursus der opleiding bleef op twee jaar gesteld, zoodat ook de indeeling der adspirant-administrateurs in twee afdeelingen gehandhaafd bleef.

De aanvang van het jongste studiejaar werd gesteld op begin October en van het oudste studiejaar op begin September.

Volgens het nieuwe reglement wordt aan de opleiding onderwijs gegeven in:

a. administratie met inbegrip van comptabiliteit;
b. de algemeene beginselen van strafrecht en het algemeene strafrecht;
c. het militaire strafrecht;
d. technologie en warenkennis;
e. vee- en vleeschkeur;
f. de Fransche taal;
g. de Engelsche taal;
h. de Hoogduitsche taal;
i de Maleische taal;
zoomede in de navolgende practische oefeningen:
k. infanterie-exercitie en exercitiën met sabel en revolver;
l. schijfschieten met geweer en revolver;
m. gymnastiek, schermen en roeien;
n. zwemmen.

Bij resolutie van den Minister van Marine dd. 23 September 1898, bureau B, n. 46, werd een gedetailleerd leerplan en bij resolutie dd. 7 October 1898, bureau B/C, n°. 53, een nieuw huishoudelijk reglement voor de opleiding vastgesteld.

Volgens dit leerplan strekt het onderwijs in alle vakken en oefeningen zich over beide cursusjaren uit, met uitzondering van dat in vee- en vleeschkeur, welk vak alleen aan het oudste studiejaar zal worden onderwezen.

Nadat aan boord van het wachtschip te Amsterdam logies en op 's Rijks marinewerf aldaar leerlokalen waren in gereedheid gebracht, werd de gereorganiseerde opleiding den 1sten October 1898 in werking gesteld.

Het besturend, onderwijzend en toezichtvoerend personeel was toen samengesteld als volgt:

Belast met het oppertoezicht: de vice-admiraal C. ten Bosch, directeur en commandant der marine te Amsterdam;

commandant: kapitein-luitenant ter zee J. C. van Wessem, commandant van het wachtschip te Amsterdam;

belast met den inwendigen dienst en de leiding van het onderwijs: officier van administratie der 1ste klasse S. J. A. Deyll;

raad van toezicht:

kapitein-luitenant ter zee J. C. van Wessem, voorzitter;

officier van administratie der 1ste klasse S. J. A. Deyll, lid en secretaris;

officier van administratie der 1ste klasse C. J. Blok en dr. J. C. A. Simon Thomas, scheikundige bij de marine, leden;

leeraren:

officier van administratie der 1ste klasse S. J. A. Deyll, belast met het onderwijs in administratie, met inbegrip van comptabiliteit;

officier van administratie der 1ste klasse C. J. Blok, als voren in het militair strafrecht;

dr. J. C. A. Simon Thomas, scheikundige bij de marine, als voren in technologie en warenkennis;

mr. H. Westerman jr., als voren in de algemeene beginselen van strafrecht en het algemeene strafrecht;

D. van der Sluis, als voren in de vee- en vleeschkeur;

I. Mauritz, als voren in de Fransche taal;

J. C. G. Groese, als voren in de Engelsche taal;

B. J. ter Brugge als voren in de Hoogduitsche taal,

dr. A. A. Fokker, als voren in de Maleische taal.

Het onderricht in het schijfschieten werd opgedragen aan den luitenant ter zee der 2de klasse W. R. H. van Leersum van het wachtschip te Amsterdam en dat in de overige practische oefeningen, behalve in zwemmen, aan onderofficieren van dien bodem en aan de twee van het politietoezicht bij de opleiding geplaatste sergeanten der mariniers.

Voor het zwemonderricht werd in den loop van het cursusjaar

gebruik gemaakt van de bad- en zweminrichting van den heer TH. VAN HEEMSTEDE OBELT aan de de Ruyterkade te Amsterdam.

De kapitein-luitenant ter zee J. C. VAN WESSEM werd den 11den October 1898 in zijn functiën als commandant van het wachtschip te Amsterdam, tevens commandant der opleiding en voorzitter van den raad van toezicht vervangen door den kapitein-luitenant ter zee J. H. L. J. baron SWEERTS DE LANDAS WYBORGH, en deze den 1sten Mei 1899 door den kapitein-luitenant ter zee H. SLOT.

Overigens kwam in het personeel der opleiding geen verandering.

Voor de vijf opengestelde plaatsen hadden zich slechts vier candidaten aangemeld, die aan de vereischten voldeden.

Een toelatingsexamen bleef dus achterwege. De vier candidaten werden met ingang van den 1sten October 1898 tot adspirant-administrateur benoemd en kwamen dienzelfden dag bij de opleiding aan.

De lessen namen den 3den October d. a. v. een aanvang, waarna het onderwijs zonder stoornis tot het in Juli 1899 gehouden overgangsexamen werd voortgezet.

Het overgangsexamen werd afgenomen volgens de regelen, vervat in het reglement voor de examens bij het Koninklijk Instituut voor de Marine en bij de opleidingen van adspirant-administrateurs en leerlingen-machinist en wel in de vakken hiervoren vermeld sub *a*, *b*, *c*, *d*, *f*, *g* en *h*, schriftelijk en mondeling, en in dat vermeld sub *i*, alleen mondeling.

In verband met de bepalingen omtrent vrijstelling, behoefde het examen door één adspirant-administrateur slechts te worden afgelegd in twee vakken, door één in vier en door één in vijf vakken, terwijl n°. 4 zich aan het examen in zijn vollen omvang moest onderwerpen.

Allen slaagden en werden naar de eerste afdeeling bevorderd.

Het gedrag der adspirant-administrateurs was zoowel uit een moreel als uit een militair oogpunt zeer goed.

De gezondheidstoestand was gunstig.

In den loop van het cursusjaar bezochten de adspirant-administrateurs onder leiding van den leeraar in technologie en warenkennis de navolgende fabrieken:

de suikerfabriek onder directie van den heer A. VAN ROSSUM te Halfweg;

de suikerraffinaderij onder directie van de heeren SPAKLER en TETTERODE te Amsterdam;

de Beiersch bierbrouwerij „de Amstel" te Amsterdam;

de Nederlandsche gist- en spiritusfabriek, onder directie van de heeren VAN MARKEN en WALLER te Delft;

de meel- en broodfabrieken „Holland" en „Ceres" te Amsterdam;

de stoomgortpellerij „Mercurius" te Wormerveer;

de roomboterfabriek van den heer DUDOK VAN HEEL, te Bussum;

en de fabriek van verduurzaamde levensmiddelen van de heeren TIELEMAN EN DROS te Leiden.

OPLEIDING VAN LEERLINGEN-MACHINIST AAN BOORD VAN HET WACHTSCHIP TE HELLEVOETSLUIS.

Op den 1sten October 1898 waren aanwezig 48 leerlingen-machinist, die als volgt over de drie afdeelingen verdeeld waren.

17 leerlingen in de jongste, 16 in de middelste en 15 in de oudste afdeeling.

Den 1sten April 1899 werd een leerling-machinist wegens lichaamsgebreken uit den zeedienst ontslagen.

Het theoretisch eindexamen ving den 1sten Mei 1899 aan en eindigde den 10den Mei d. a. v. Het werd door alle leerlingen der oudste afdeeling met gunstig gevolg afgelegd.

Hierop namen de practische oefeningen voor die afdeeling een aanvang aan boord van het instructieschip *Dats*, voor dat doel den 2den Mei in dienst gesteld. Aan boord van dien bodem werden gedetacheerd de luitenant ter zee der 2de klasse P. H. COOL en ter assistentie van den officier-machinist der 2de klasse, de hoofdmachinist der 2de klasse M. FLOHIL.

Na eenige dagen gemeerd stoomen, ten einde de leerlingen in de behandeling van machines en ketels te oefenen, kon ter reede en in de zeegaten gemanoeuvreerd worden en werden grootere of kleinere tochten ondernomen, waarbij het gewone jaarlijksche bezoek aan de fabrieken te Fijenoord, Vlissingen en Slikkerveer werd gebracht.

De oefeningen eindigden den 8sten Augustus, op welken datum het instructievaartuig buiten dienst werd gesteld en de leerlingen der oudste afdeeling, in afwachting van hunne aanstelling tot adspirant-machinist, met groot verlof vertrokken.

De resultaten der practische oefeningen waren bijzonder gunstig, zooals ook met reden kon verwacht worden, van eene afdeeling, welke zich gedurende haar verblijf aan de opleiding over het algemeen gekenmerkt had door ijver en plichtsbetrachting.

Met ingang van den 16den Augustus 1899 werden alle leerlingen dezer afdeeling tot adspirant-machinist bevorderd.

De overgangsexamens werden gehouden van den 28sten Juli tot den 6den Augustus. Het schriftelijk examen had voor beide afdeelingen gelijktijdig op den 28sten, 29sten en 31sten Juli plaats. Het mondeling examen had voor de middelste afdeeling op den 1sten en 3de Augustus en voor de jongste afdeeling op den 4den en 5den Augustus plaats.

Van de middelste afdeeling waren 6, van de jongste afdeeling 10 leerlingen van het examen vrijgesteld.

Een leerling der jongste afdeeling voldeed niet aan de vereischten en hem werd vergund den cursus in die afdeeling nog één jaar te volgen.

Voor het admissie-examen, dat te 's Gravenhage werd gehouden, hadden zich 68 adspiranten aangemeld. Het aantal opengestelde plaatsen bedroeg 20.

Het schriftelijk gedeelte van dit examen had plaats den 28sten en 29sten Juni, duurde $1^1/_2$ dag en werd gelijktijdig aan alle adspiranten afgenomen. Het mondeling examen ving den 10den Juli aan en eindigde den 26sten Juli daaraanvolgende. De adspiranten waren daarbij in groepen van 5 opgeroepen; de duur van het mondeling examen was voor elke groep $1^1/_2$ dag.

Een der adspiranten trok zich vóór den aanvang van het schriftelijk examen terug en 17 werden geneeskundig ongeschikt verklaard, zoodat 50 jongelieden aan het schriftelijk examen deelnamen.

Voor het mondeling examen kwam nog een der adspiranten niet op, zoodat dit aan 49 jongelieden werd afgenomen. Van dit laatste aantal voldeden 24 aan de vereischten.

Door dat één der geplaatsten later eene plaatsing bij de cadettenschool aannam, viel n°. 21 van de ranglijst in.

De cursus 1899/1900 aan de opleiding werd den 2den September 1899 alzoo aangevangen met 21 leerlingen-machinist in de jongste, 15 in de middelste en 16 in de oudste afdeeling.

Den 6den December 1898 werd de officier-machinist der 2de klasse J. A. WALESON als leeraar in stoomwerktuigkunde, warenkennis en teekenen, vervangen door den officier-machinist der 2de klasse B. DE GROOT, wien tevens het onderwijs in de electrotechniek werd opgedragen, terwijl den 1sten September 1899 de hoofdmachinist der 1ste klasse G. P. F. MUNNIK bij de opleiding werd geplaatst ter vervanging van den hoofdmachinist der 1ste klasse J. W. KATTEYN.

Het mindere personeel werd uitgebreid met een sergeant-majoor der mariniers, om als hoofd der onderofficieren dienst te doen en tevens om een gedeelte van de taak van den officier van politie over te nemen. Als chef der machinekamer in het gebouw werd een sergeant-stoker bij de opleiding gedetacheerd.

In de eerste dagen van September 1898 werd een aanvang gemaakt met de voorgenomen wijzigingen en uitbreiding van het gebouw.

In hoofdzaak werden een leerzaal en een machinekamer, benevens nieuwe bureaux voor het officiers- en leeraarspersoneel aan het bestaande gebouw toegevoegd, terwijl de voormalige modelkamer op 's Rijks werf, in de nabijheid van het gebouw gelegen, als teekenzaal werd ingericht.

De machinekamer zal geheel gereed bevatten twee waterpijpketels, type Yarrow, en de werktuigen noodig om het gebouw gedeeltelijk electrisch te verlichten, den stoom te leveren voor een zoeklicht, en om de verschillende banken in de werkplaats, zoomede de blaasinrichting voor de smidsen electrisch te drijven.

Hoewel nog niet geheel gereed, begint dit werk zijn voltooiing te naderen.

Bovenstaande aanbouw en hervormingen houden verband met het in de laatste jaren uitgebreid en gewijzigd leerplan en met de hoogere eischen aan de opleiding der machinisten gesteld.

Voor ontspanning der leerlingen werden voetbal- en cricketspelen aangekocht en werd het gebruik verkregen van een terrein op het glacis, waar in den vrijen tijd des Zaterdag en Zondags die sport kan beoefend worden.

De uitkomsten van het onderwijs in het afgeloopen jaar zijn over het algemeen zeer gunstig, in het bijzonder, wat betreft de leerlingen, die in Augustus ll. de opleiding verlieten.

Behoudens enkele uitzonderingen liet het gedrag der leer-

lingen weinig te wenschen over. Zware straffen behoefden slechts zelden te worden opgelegd.

De veranderde voedingswijze, waarvan in het vorige verslag melding gemaakt werd, is in alle opzichten eene verbetering.

De gezondheidstoestand was over het algemeen gunstig.

OPLEIDING VAN MATROZEN DER EERSTE KLASSE TOT KWARTIERMEESTER EN VOORTGEZETTE OPLEIDING VAN JONGENS TOT MATROOS.

a. Aan boord van het instructieschip *Nautilus* van 1 April tot 1 October 1898.

De cursus ving den 1sten April 1898 aan met 18 matrozen der 1ste klasse en met 122 jongens, afkomstig van het instructieschip *Admiraal van Wassenaer*.

Den 13den April 1898 vertrok de *Nautilus* naar zee en keerde den 31sten Augustus d. a. v. te Hellevoetsluis terug.

Het onderricht werd gegeven door of onder persoonlijk toezicht van den luitenant ter zee der 2de klasse, belast met de matrozen der 1ste klasse, of van een der luitenants ter zee der 2de klasse, belast met de twee afdeelingen jongens en wel ieder voor zijne eigen afdeeling.

Deze twee luitenants ter zee waren gedurende één jaar aan boord van het instructieschip *Wassenaer* belast geweest met de oefening en de zorg voor dezelfde jongens en waren gelijk met de jongens overgegaan van de *Wassenaer* naar de *Nautilus*.

De luitenants ter zee werden ter zijde gestaan ieder door een adelborst der 1ste klasse en door een bootsman en voor zoover de afdeelingen jongens betreft, bovendien door een bootsmansmaat en een kwartiermeester.

Al de bij de afdeelingen jongens ingedeelde onderofficieren waren met hen van de *Wassenaer* gekomen en alzoo goed met de jongens bekend.

Eveneens onder leiding en toezicht van de luitenants ter zee traden verder als instructeur op:

a. bij de matrozen der 1ste klasse:

de opperschipper voor den dienst als onderofficier, meer speciaal bij de manoeuvres en zeilexercitiën; de sergeant der marniers voor het onderricht in de recrutenschool; de zeilmaker voor het onderricht in zeilnaaien en repareeren van zeilen;

b. bij de jongens:

een bootsmansmaat voor het onderwijs in de gymnastiek; de sergeant en de korporaal der mariniers voor het onderricht in de recrutenschool, de voorbereidende gymnastische oefeningen, de kennis van het geweer en de eerbewijzen; de konstabel voor het onderricht in de artillerie.

Het onderricht aan de matrozen der 1ste klasse gegeven bestond in:

omgaan met zeil- en roeisloepen, onder alle omstandigheden; uitbrengen van zware en lichte ankers en trossen onder verschillende omstandigheden van wind en zee;

visschen en lichten van ankers en kettingen;

optuigen van bok en laadboom, verwerken van zware lasten en optuigen van een noodroer;

behandelen van tuig en zeilen bij harden wind;

optisch seinen en bespreking der verschillende seinmiddelen;

theorie omtrent de samenstelling en de behandeling van het geschut;

oefening als instructeur in de recrutenschool;

theorie omtrent de verschillende diensten en verplichtingen der onderofficieren in het algemeen en der scheepsonderofficieren in het bijzonder.

Eindelijk was de dagelijksche dienst eene doorgaande repetitie van alle werkzaamheden door matrozen der 1ste klasse te verrichten en tevens eene oefening in al die diensten, welke geacht kunnen worden te behooren tot den werkkring der kwartiermeesters.

Het onderricht aan de jongens gegeven bestond in:

a. schoolonderwijs, waartoe gerekend kan worden: lezen, schrijven, rekenen, gymnastiek en zwemmen;

b. vakonderwijs, waartoe gerekend kan worden: exerceeren met zeilen en rondhouten, roeien en zeilen met sloepen, exerceeren met geweer en kanon, optisch seinen en kennis van de vlaggen, voorbereidende schietoefeningen, kennis van het kompas, splitsen en knoopen.

Verder was de dagelijksche dienst eene doorloopende oefening om de jongens geschikt te maken voor den dienst als matroos aan boord van een schip in het algemeen en van een oorlogsschip in het bijzonder.

b. Aan boord van het logementschip *Buffel* van 1 October 1898—1 April 1899.

De cursus ving den 1sten October 1898 aan met 18 matrozen der 1ste klasse en 120 jongens.

Hieronder waren twee jongens, die wegens langdurig verblijf in het hospitaal den cursus andermaal mochten volgen. De overige jongens en de matrozen der 1ste klasse waren afkomstig van de *Nautilus*, met welk instructieschip zij een kruistocht gemaakt hadden in den Noord-Atlantischen Oceaan. In de maand October werd nog een matroos der 1ste klasse aan de opleiding toegevoegd, die de reis met de *Nautilus* echter niet mede gemaakt en bovendien de vastgestelde leertijdsgrens reeds overschreden had.

In den loop van den cursus verminderde het aantal jongens met 3; één werd overgeplaatst om voor den krijgsraad terecht te staan, twee werden geneeskundig afgekeurd voor den zeedienst. Bovendien verlieten aan het einde van den cursus 10 jongens de opleiding, omdat zij wegens berispelijk gedrag en gemis aan ijver niet voorgedragen waren geworden voor bevordering.

Met de matrozen en jongens waren van de *Nautilus* medegekomen de drie luitenants ter zee der 2de klasse en de drie bootslieden, die speciaal met de opleiding belast en daarbij ingedeeld waren geweest. Ook de twee kwartiermeesters aan de jongensafdeelingen toegevoegd, waren medegekomen. Een dezer kwartiermeesters werd in den loop van den cursus vervangen.

Benevens deze officieren en onderofficieren bestond het personeel aan boord van de *Buffel* uit twee luitenants der mariniers, aan wie 3 sergeanten en drie korporaals waren toegevoegd. De officieren waren belast met het onderricht in schermen, militaire gymnastiek en schijfschieten met geweer, terwijl alle infanterie-exercitiën ook aan hen waren opgedragen.

Onder toezicht en leiding van de luitenants ter zee werd, behalve door de hooger genoemde bootslieden, ook nog onderricht gegeven door den schipper, den constabelmajoor, een sergeant-constabel en twee korporaals constabel, den stuurman en den zeilmaker. Een burger-onderwijzer was belast met het schoolonderwijs, dat wel is waar hoofdzakelijk herhalingsonderwijs bleef, maar nu meer vruchtdragend was, omdat hem tevens niet meer was opgedragen het gymnastiek onderricht aan de werktuigen.

Met dit onderricht was een kwartiermeester gymnastiek-onderwijzer belast.

Eindelijk werd nog door den officier van gezondheid aan de matrozen der 1ste klasse onderricht gegeven in het verleenen van eerste hulp aan gewonden, aan drenkelingen en aan hen, die bedwelmd zijn door inademing van schadelijke gassen.

Door 3 predikanten werd aan de jongens godsdienstonderwijs gegeven.

Het onderwijs werd, voor zoover de jongens betreft, eenigszins uitgebreid buiten de perken, aangegeven in het reglement voor de opleiding. Zij werden namelijk ook onderricht in de behandeling van het kanon van 5 c.M. en geoefend in het schieten met flobert-patronen op eene beweegbare schijf en op eene vaste schijf met de geweerschietinrichting van een kanon op landingaffuit.

Over het algemeen was het resultaat van het onderricht ditmaal zeer gunstig, waartoe veel bijdroeg de buitengewone ijver van de matrozen der 1ste klasse en de gunstige physieke ontwikkeling der jongens.

Aan het einde van den cursus konden dan ook alle matrozen der 1ste klasse voor bevordering tot kwartiermeester en 107 jongens voor bevordering tot lichtmatroos worden voorgedragen.

c. Aan boord van het instructievaartuig *Nautilus* van 1 October 1898 tot 1 April 1899.

De wintercursus aan boord van de *Nautilus* ving aan den 1sten October 1898 met 116 jongens, afkomstig van het instructieschip *Admiraal van Wassenaer*. Matrozen der 1ste klasse, om opgeleid te worden tot kwartiermeester, namen aan dezen cursus geen deel.

De kruistocht duurde van 24 October 1898 tot 26 Februari 1899.

Het onderwijs werd gegeven door of onder toezicht van twee luitenants ter zee der 2de klasse (één voor iedere afdeeling jongens), die reeds gedurende één jaar aan boord van de *Wassenaer* waren belast geweest met dezelfde afdeeling. Aan ieder dezer officieren waren toegevoegd een bootsman in het

vaste korps en een kwartiermeester, eveneens afkomstig van de *Wassenaer* en, voor den duur van den kruistocht, nog bovendien een adelborst der 1ste klasse en een bootsman. Voor bijzondere oefeningen waren nog aangewezen de sergeant en de korporaal der mariniers, de konstabel, de stuurman en de zeilmaker.

Het onderricht bestond uit;

a. het schoolonderwijs: lezen, schrijven, rekenen, aardrijkskunde en gymnastiek;

b. het vakonderwijs: exerceeren met zeil en rondhouten, roeien en zeilen met sloepen, exerceeren met geweer en kanon, optisch seinen en kennis van sein- en natievlaggen, voorbereidende schietoefeningen, splitsen en knoopen, kennis van het kompas, loodgooien en zeilnaaien.

d. Aan boord van het logementschip *Buffel* van 1 April tot 1 October 1899.

Na afloop van den kruistocht werden van 1 April tot 31 Augustus de oefeningen voortgezet aan boord van het logementschip *Buffel*.

Het onderwijs in de schoolvakken werd nu gegeven door een burgeronderwijzer en in de gymnastiek door een daartoe bevoegd kwartiermeester.

Het onderwijs was eene voortzetting van dat aan boord van de *Nautilus*, uitgebreid met de exercitiën in de recruten- en compagnieschool en het tirailleeren, het schijfschieten met het geweer, het gebruik van het geweer als stootwapen, de behandeling van de revolver en de exercitie met snelvuurgeschut.

Wegens de uitbreiding der militaire oefeningen werd het personeel vermeerderd met twee 1ste-luitenants en twee sergeants der mariniers waar tegenover een vermindering staat van twee bootslieden.

In den loop van den zomer werden twee jongens wegens physieke ongeschiktheid voor den zeedienst afgekeurd. Een hunner overleed voor hij ontslagen werd.

Na afloop van den cursus konden 103 jongens bevorderd worden tot lichtmatroos.

De resultaten van het onderwijs waren zeer bevredigend, dank zij den tact en de algemeene toewijding van het onderwijzend personeel.

OPLEIDING VAN JONGENS AAN BOORD VAN HET INSTRUCTIESCHIP „ADMIRAAL VAN WASSENAER."

De wintercursus nam op 1 October 1898 een aanvang met:

2de afdeeling 158 jongens.
1ste „ 161 „

De eindexamens hadden plaats op 1, 2, 3 en 4 Maart, de overgangexamens op 6, 7, 8 en 9 Maart.

2de Afdeeling. Aan 12 jongens werd vergund den cursus tot opleiding van stoker der 2de klasse te mogen volgen. Alle anderen voldeden aan het examen, zoodat 146 jongens konden overgaan tot de verdere opleiding tot matroos.

Aan 33 jongens die uitmunten door gedrag, vlijt en vorderingen, kon een getuigschrift voor vlijt en goed gedrag worden uitgereikt.

Het eindexamen gaf aanleiding tot de volgende opmerkingen:

schriftelijk: een dictée, 63 pct. zeer goed, 20 pct. goed, 17 pct. voldoende; een opstel naar keuze uit eenige onderwerpen betreffende de vaderlandsche geschiedenis, 29 pct. zeer goed, 34 pct. goed, 37 pct. voldoende; rekenen, 54 pct. zeer goed, 21 pct. goed, 25 pct. voldoende; aardrijkskunde, 31 pct. zeer goed, 29 pct. goed, 40 pct. voldoende.

mondeling: lezen en het weergeven van het gelezene. Het eerste was over het algemeen zeer goed te noemen, het laatste laat bij enkelen nog te wenschen over; geschiedenis was bij de kleinste helft zeer goed, de andere helft voldoende; kennis van Nederlandsche maten en gewichten was over het algemeen zeer goed te noemen.

1ste Afdeeling. Een jongen werd wegens lichaamsgebreken, en een jongen wegens totaal gemis aan aanleg ontslagen. Aan 11 jongens werd vergund den cursus voor stoker te volgen, zoodat 148 jongens konden overgaan naar de 2de afdeeling.

Aan 42 jongens kon wegens vlijt, goed gedrag en goede vorderingen eene tevredenheidsbetuiging worden uitgereikt.

Het overgangsexamen gaf de volgende resultaten:

schriftelijk: een dictée, 51 pct. zeer goed, 14 pct. goed, 34 pct. voldoende, 1 pct. onvoldoende;

rekenen, 37 pct. zeer goed, 48 pct. goed, 14 pct. voldoende, 1 pct. onvoldoende;

vaderlandsche geschiedenis, 31 pct. zeer goed, 15 pct. goed, 50 pct. voldoende en 4 pct. onvoldoende.

Mondeling: lezen en eenigszins weergeven van het gelezene, over het algemeen goed, bij enkelen onvoldoende; kennis van Nederlandsche maten en gewichten over het algemeen zeer goed, eenigen goed en één onvoldoende;

het aflezen van den tijd op een uurwerk, allen zeer goed, aardrijkskunde over het algemeen zeer goed, een onvoldoende:

De zomercursus begon 1 April. De sterkte was toen:

2de afdeeling 148 jongens
1ste „ 153 „

De eindexamens hadden plaats op 22, 23, 24 en 25 Augustus, de overgangsexamens op 26, 28, 29 en 30 Augustus.

Van de *2de afdeeling* werden 2 jongens overgeplaatst naar actieve schepen, wegens onvoldoende vorderingen voortspruitende uit onwil.

Van deze afdeeling werden 2 jongens voorgedragen den cursus nog eens te volgen, wegens onvoldoende bedrevenheid in het tuig. Aan 9 jongens werd vergunning verleend den cursus te volgen voor stoker 2de klasse, zoodat 135 jongens kunnen overgaan naar de *Nautilus*.

Aan 34 jongens kon een certificaat van vlijt en goed gedrag worden uitgereikt.

Het eindexamen gaf aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Schoolonderwijs.

a. Schriftelijk: een dictée, 51 pct. zeer goed, 29 pct. goed, 20 pct. voldoende;

een opstel naar keuze uit eenige onderwerpen over de vaderlandsche geschiedenis, 34 pct. zeer goed, 38 pct. goed, 28 pct. voldoende;

rekenen, 54 pct. zeer goed, 12 pct. goed, 34 pct. voldoende;

aardrijkskunde, 40 pct. zeer goed, 32 pct. goed, 28 pct. voldoende.

b. Mondeling: lezen en het weergeven van het gelezene, het eerste zeer goed, het laatste over het algemeen voldoende;

geschiedenis, het grootste deel goed, de overigen voldoende;

kennis van Nederlandsche maten en gewichten, over het algemeen zeer goed, bij enkelen goed.

Van de eerste afdeeling overleed een jongen. Een jongen werd ontslagen wegens lichaamsgebreken en twee jongens zullen den cursus nog eens dienen te volgen wegens het niet voldoen aan het examen ten gevolge van langdurige ziekte. Aan 6 jongens werd vergunning verleend den cursus te volgen voor stoker 2de klasse, zoodat 143 jongens kunnen overgaan naar de 2de afdeeling. Aan 56 jongens kon wegens vlijt, goed gedrag en goede vorderingen eene tevredenheidsbetuiging worden uitgereikt.

Het overgangsexamen gaf de volgende resultaten:

Schoolonderwijs.

a. Schriftelijk: een dictée, 61 pct. zeer goed, 13 pct. goed, 24 pct. voldoende, 2 pct. onvoldoende;

rekening, 52 pct. zeer goed, 32 pct. goed, 13 pct. voldoende, 3 pct. onvoldoende;

aardrijkskunde, 28 pct. zeer goed, 15 pct. goed, 50 pct. voldoende, 7 pct. onvoldoende.

b. Mondeling: lezen en eenigszins weergeven van het gelezene, over het algemeen zeer goed;

kennis van Nederlandsche maten en gewichten, over het algemeen zeer goed, bij twee onvoldoende;

het aflezen van den tijd op een uurwerk, allen zeer goed;

geschiedenis, over het algemeen zeer goed, bij 2 onvoldoende.

Over het algemeen werd het onderwijs met zeer veel vrucht gegeven. Het geheele onderwijzend personeel was steeds met veel lust en zeer veel ijver bezig en toonde zich zeer geschikt voor de opgedragen taak.

In de plaats van den overleden onderwijzer H. J. Kreulen werd benoemd T. Tuithof, vroeger reeds werkzaam bij de eerste opleiding van jongens.

OPLEIDING VAN JONGENS BIJ DE KWEEKSCHOOL VOOR ZEEVAART TE LEIDEN.

Gedurende het tijdvak, waarover dit verslag loopt, van 1 Juli 1898 tot 1 Juli 1899, ontvingen 282 jongelingen van den leeftijd van 13½ tot 16 jaar hunne eerste opleiding voor den zeedienst bij deze inrichting.

Uit den hierbij gevoegden staat blijkt, dat allen vóór hunne indiensttreding hadden schoolgegaan en 214 de openbare school bezochten, terwijl 68 onderwijs op bijzondere scholen ontvingen, 112 betaalden eenig schoolgeld; 170 genoten kosteloos onderwijs.

De kennis van lezen, schrijven en rekenen dezer 282 jongens was bij aankomst op de kweekschool als volgt:

25 konden weinig of gebrekkig lezen, schrijven en rekenen;
52 konden vrij goed lezen, weinig schrijven en rekenen;
50 konden goed lezen en schrijven, weinig rekenen;
134 konden goed lezen, schrijven en rekenen;
21 konden zeer goed lezen, schrijven en rekenen.

Over het algemeen waren de geestvermogens der leerlingen goed, zelfs van hen, die bij aankomst weinig ontwikkeld bleken te zijn. Hunne geringe kennis van de schoolvakken zal dan ook wel hoofdzakelijk een gevolg zijn geweest van schoolverzuim of van het vroegtijdig verlaten der school. Want na gedurende eenige maanden geregeld schoolonderwijs ontvangen te hebben, hadden zij zulke goede vorderingen gemaakt, dat zonder bezwaar de lessen der overige leerlingen konden gevolgd worden.

Het schoolonderwijs werd gegeven door drie onderwijzers, waarvan één in het bijzonder is belast met het onderricht van de leerlingen, die nog te weinig gevorderd zijn in de schoolvakken om deel te nemen aan de gewone classicale lessen.

Het onderwijs in de theoretische en practische vakken, die meer in het bijzonder betrekking hebben op de aanstaande militaire zeemansloopbaan der leerlingen is opgedragen aan onderofficieren der zeemacht en van de mariniers, die voor dit doel bij de kweekschool geplaatst zijn. Een luitenant ter zee is belast met het algemeen toezicht op het onderwijs, dat volgens vastgestelde roosters wordt gegeven.

Het resultaat der opleiding was zeer bevredigend. Na een gemiddelden leertijd van zes maanden waren de leerlingen verstandelijk en lichamelijk goed ontwikkeld, en in staat deel te nemen aan de lessen tot verdere opleiding voor den zeedienst aan boord van het instructieschip *Admiraal van Wassenaer*.

OPLEIDING VAN MILITAIRE APOTHEKERS VOOR HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË AAN 'S RIJKS UNIVERSITEIT TE UTRECHT.

Het aantal kweekelingen bij het begin van den cursus bedroeg 5. Aan een van hen werd in den loop van den cursus op verzoek eervol ontslag verleend. Geen der overigen werd verhinderd de lessen geregeld te volgen.

Twee dier kweekelingen hebben met goed gevolg aan het practisch apothekersexamen deelgenomen en mochten het diploma van apotheker verwerven. Bij Koninklijk besluit van 16 Februari 1899 n°. 23, werden beiden benoemd tot militair apotheker der 2de klasse bij het Nederlandsch-Indisch leger en den 3den Maart d. a. v. gedetacheerd aan het pharmaceutisch laboratorium der Rijks-universiteit te Utrecht.

Van twee kweekelingen werd overeenkomstig art. 13, alin. 1 van het reglement betreffende bovenbedoelde opleiding, laatstelijk gewijzigd bij Koninklijk besluit van 26 Januari 1897 n°. 42, gevorderd het bewijs te leveren, dat zij met vrucht den cursus hadden gevolgd.

De ijver en het gedrag der kweekelingen waren goed.

Gedurende den loop van den cursus kwam in het onderwijzend personeel geene verandering.

De boekerij en de verzamelingen bevinden zich in goeden staat en breiden zich voortdurend uit; van beide wordt een ruim en nuttig gebruik gemaakt.

LAGER ONDERWIJS.

Bij Koninklijke boodschap van 14 Maart 1898 werd een ontwerp van wet tot vaststelling van bepalingen tot regeling van den leerplicht aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden. Het Voorloopig Verslag daarover werd door de Kamer onder dagteekening van 8 Juli 1898 uitgebracht. Het antwoord der Regeering was vóór het einde van dat jaar niet verschenen.

Bij Koninklijk besluit van 14 April 1898 (*Staatsblad* n°. 107) — als bijlage **L.L.** bij dit Verslag gevoegd — werd art. 29 van de Regelen voor de Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 21 Mei 1891 (*Staatsblad* n°. 97) aangevuld. Dientengevolge is onder de leervakken aan die scholen opgenomen: „de gezondheidsleer, en wel voornamelijk de leer der middelen tot bestrijding van het alcoholisme."

Bij Koninklijk besluit van 14 April 1898 (*Staatsblad* n°. 108) — als bijlage **M. M.** bij dit Verslag gevoegd — had eene aanvulling en wijziging plaats van art. 3 der Regelen voor de Rijksnormaallessen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 29 Juni 1890 (*Staatsblad* n°. 79), gewijzigd bij Koninklijk besluit van 27 Juli 1896 (*Staatsblad* n°. 142), alsmede van de tabellen A en B, behoorende bij art. 3 dier Regelen. Ook deze aanvulling en wijziging strekten om het leervak „de gezondheidsleer, en wel voornamelijk de leer der middelen tot bestrijding van het alcoholisme" bij de Rijksnormaallessen in te voeren overal, waar de daartoe noodige leerkrachten beschikbaar zijn.

§ 1. OMVANG EN TOESTAND VAN HET LAGER ONDERWIJS.

De toestand van het lager onderwijs en vooral de uitkomsten er van lieten ook in 1898 nog te wenschen over.

De voornaamste oorzaken daarvan zijn geene andere dan die waarop reeds in vorige verslagen meermalen werd gewezen: het schoolverzuim en het te vroeg verlaten der school.

Uit hetgeen door de inspecteurs van het lager onderwijs in hunne jaarverslagen omtrent den toestand van het lager onderwijs is medegedeeld, volgen hier eenige aanhalingen.

„In de provinciën Noordbrabant en Gelderland — schrijft de inspecteur van het lager onderwijs in de 1ste inspectie (de provinciën Noordbrabant, Gelderland en Limburg) — werd, eene enkele uitzondering daargelaten, in alle openbare scholen voldaan aan het voorschrift van art. 24 der wet. In de provincie Limburg daarentegen bleven vele gemeenten te kort in het aanstellen van het noodig onderwijzend personeel, zoodat in die provincie meer dan 50 vacaturen in het afgeloopen jaar onvervuld bleven."

Uit de tabel betreffende de uitvoering van voormeld wetsartikel, voorkomende aan het einde van § 8 „Onderwijzend personeel" van dit verslag blijkt, dat in de provincie Limburg op 1 Juli 1899, 48 onderwijzers op de openbare lagere scholen ontbraken, waarvan niet minder dan 19 door onwil of nalatigheid van de daarbij betrokken gemeentebesturen. De namen dier gemeenten zijn achter den staat vermeld.

„Kan men over het algemeen zeggen — schrijft voormelden inspecteur verder — dat in de gemeenten dezer inspectie voldoend lager onderwijs in een genoegzaam aantal scholen gegeven wordt, uitzondering op dien regel maken de gemeenten Breda en Teteringen.

„In de scholen voor kosteloos onderwijs (in de gemeente Breda) werden sedert tien jaar bij den aanvang van een nieuw schooljaar telkens 50 of meer leerlingen wegens plaatsgebrek geweigerd, die toelating tot de openbare school vroegen.

„Te Teteringen, waar in de laatste tien jaren de bevolking schier verdubbeld en thans pl. m. 3300 zielen telt, bestaat slechts één (openbare) school met 200 kinderen. Tweehonderd kinderen moesten toelating tot eene school te Breda zoeken, waar in de scholen voor kosteloos onderwijs geen plaats voor hen te vinden was.

„In de gemeenten Reuzel en Andel is uitsluitend bijzonder onderwijs, omdat in die dorpen aan openbaar onderwijs geen behoefte schijnt te bestaan."

Meermalen was bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant aangedrongen om in het gebrek aan schoolruimte te Breda te doen voorzien.

Door dit college was in deze echter eene afwachtende houding aangenomen; opening van bijzondere scholen voorziet veelal weder in de behoefte aan plaatsen.

Ten opzichte van de ouders, die plaatsing voor hunne kinderen verlangen op de openbare school en, door de nood gedrongen, van de bijzondere school gebruik maken, is echter niet voldaan aan het voorschrift van de eerste alinea van art. 16 der wet dat in elke gemeente voldoend lager onderwijs wordt gegeven in een genoegzaam aantal scholen, welke voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid toegankelijk zijn.

Verder schrijft deze inspecteur: „Bevredigend kan het lager onderwijs over het algemeen in de steden genoemd worden, doch in de kleinere gemeenten laat dit, ondanks den ijver van het onderwijzend personeel, nog veel te wenschen.

„Verbetering van eenige beteekenis zal in het onderwijs op het platteland niet te constateeren zijn voor en aleer door invoering van leerplicht niet alleen het relatief schoolverzuim zal zijn tegengegaan, maar ook een eind zal gemaakt worden aan de middelen, die door vele gemeentebesturen gebruikt worden om de uitgaven voor het onderwijs zooveel mogelijk in te krimpen.

„Hoezeer het relatief schoolverzuim in vele plaatsen in Noordbrabant bestaat, kan blijken uit het verslag van den schoolopziener in het district Eindhoven, waar hij zegt, dat hij onvoldaan is, als hij in zijne herinnering terugroept hoe vaak hij bij het bezoek eener school het 4de en 5de leerjaar voor de helft of meer, het 6de geheel afwezig vond, en hoe hem door menig onderwijzer werd medegedeeld dat hij eigenlijk nooit een zesde leerjaar had.

„En als men onder vele een paar bewijzen wil van de praktijken, die door gemeentebesturen worden aangewend om zich aan de verplichting tot aanstelling van voldoend onderwijzend personeel te onttrekken, dan kan ik ook daarover het woord laten aan den evengenoemden schoolopziener, waar hij mededeelt: „„In de gemeente Vlierden werd het aantal schoolgaande kinderen kunstmatig beneden de 41 gehouden. Toen in November 1898 het getal schoolieren tot 46 geklommen was, heeft het gemeentebestuur de leerlingen, die den 12jarigen leeftijd bereikt hadden, verwijderd en in Januari jl was het getal weer tot 40 teruggebracht. In 1898 had men daar eene verordening vastgesteld, waarbij de leeftijd van toelating op 6 jaar gesteld is en eene bepaling omtrent den leeftijd, waarop de leerlingen de school moeten verlaten, ontbrak. De kinderen kunnen dus niet gedurende zes volle jaren de school bezoeken.

„„De gemeente Vlierden telt ongeveer 70 kinderen tusschen 6 en 12 jaar, doch de meeste meisjes, die bijna allen in de onmiddellijke nabijheid der openbare school wonen, bezoeken bijzondere scholen in andere gemeenten, waarvan zij $^3/_4$ à $^5/_4$ uur verwijderd zijn. In de openbare school te Vlierden wordt geen onderwijs in de nuttige handwerken gegeven.

„„De gemeente Duizel bestaat uit twee dorpen, Duizel en Steensel. Te Steensel werd tot in 1897 aan alle leerlingen op den dag, dat zij den 12jarigen leeftijd bereikten, de toegang tot de school ontzegd om uitbreiding van onderwijzend personeel tegen te houden. Het hoofd der school beweerde te handelen op last van het gemeentebestuur. De burgemeester beweerde, dat die last nooit door hem, maar waarschijnlijk gegeven was door zijn enkele jaren vroeger overleden voorganger. De last werd ingetrokken. Ten gevolge daarvan waren er in December 1897 42 leerlingen. In Januari waren er 40 en in Februari weer 42. Bij informatie bleek, dat dezelfde twee leerlingen, die op 1 Januari de school verlaten hadden, op 1 Februari waren teruggekeerd. Een jaar later werd hetzelfde kunststuk met 3 leerlingen vertoont, één van 9, één van 11 en één van 12 jaar. Natuurlijk heet het dat de ouders de kinderen vrijwillig eene maand hebben thuis gehouden, maar iedereen weet te Steensel wel te vertellen hoe de vork in den steel zit"".

„Ook in Limburg is het niet beter gesteld. Ik zou talrijke voorbeelden kunnen aanhalen van gemeentebesturen in het district Roermond, die op soortgelijke wijze zich trachten te onttrekken aan de verplichtingen door de wet opgelegd en ik kan mij ook als oud-schoolopziener in het district Roermond vereenigen met het verslag van den schoolopziener in het district Maastricht waar hij zegt:

„„Dat op vele scholen het onderwijs zich bijna uitsluitend bepaalt tot de vakken *a*, *b*, *c*, *d* van art. 2 der wet heeft zijne reden, wanneer men nagaat het groote schoolverzuim, waardoor het den onderwijzers veelal onmogelijk is op voldoende wijze

hunne leerstof te behandelen en zij verplicht zijn ten bate der achterlijken in herhalingen te vallen, die bij geregeld schoolbezoek hadden kunnen vermeden worden. Als gevolg hiervan wordt het veelal moeilijk de te behandelen stof jaarlijks af te werken, zoodat in de hoogere klasse soms niet tijdig genoeg met de andere vakken als *e*, *f*, *g* van bovengemeld artikel kan worden aangevangen. Voegt men hierbij de treurige omstandigheid, dat talrijke leerlingen met hun elfde jaar, althans met hunne eerste communie, de school reeds verlaten, dan ligt de gevolgtrekking voor de hand, dat het getal van hen, die grondig en volkomen van het lager onderwijs hebben genoten, ten platten lande betrekkelijk zeer gering is"".

„Als dit het oordeel is over de resultaten, die op de openbare scholen in Noordbrabant en Limburg bereikt worden, dan behoef ik van de bijzondere, waar een groot gedeelte van den tijd aan godsdienstleer besteed wordt, niet te vermelden, dat het onderwijs nog minder ontwikkeling en wetenschap aan de leerlingen bij het verlaten der school kan medegeven.

„Ook hebben vele bijzondere scholen, vooral zusterscholen in Noordbrabant gebrek aan voldoend onderwijzend personeel en niet zelden wordt door de besturen dier scholen misbruik gemaakt van de wet van 13 September 1895 (*Staatsblad* n°. 159), of door verwisseling van personeel van de eene school naar de andere de aanspraak op subsidie behouden, door, om vacaturen bij de eene school aan te vullen, aan andere scholen vacaturen te maken. Dat dit tot nadeel strekt van het onderwijs aan de betrokken scholen lijdt geen twijfel."

Door den inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie (de provinciën Zuidholland, Noordholland, Zeeland en Utrecht) is in zijn jaarverslag de opmerking gemaakt, dat van sommige bijzondere scholen kinderen worden verwijderd wegens gebrek aan hulppersoneel en de vrees daardoor de Rijksbijdrage te verliezen.

In het jaarverslag van dezen inspecteur komt onder meer nog het volgende voor:

„Het lager onderwijs bevond zich gedurende het afgeloopen jaar eenigszins in dezelfde verhoudingen, als waarin het verkeerd had vóór ik — nu ruim negen jaar geleden — mijne betrekking aanvaardde: men leeft in afwachting van de dingen die komen zullen.

„Leerplicht, wettelijke regeling van het herhalingsonderwijs, eenmaal in uitzicht gesteld, geven aan meerderen hetzij gegronde reden, hetzij een welkom voorwendsel om voorloopig de zaken te laten, gelijk zij zijn. Noch in omvang, noch in toestand van het lager onderwijs is alzoo beduidende wijziging gekomen."

Met betrekking tot het onderwijs in sommige vakken, haalt deze inspecteur met instemming het volgende aan uit het verslag van een der districtsschoolopzieners in zijne inspectie.

„Het onderwijs in „kennis der natuur", die het kind en ook de volwassene elke seconde van zijn leven om zich heen heeft; in het „teekenen", namelijk de oefening van oog en hand, voor elk even onmisbaar als het „rekenen", dat met het leven voeling houdt, en in de „nuttige handwerken voor meisjes", dien tak van algemeene industrie, die het gezin, man en vrouw en kinderen ten goede moet komen, laat nog veel te wenschen over, hetzij omdat de oudere onderwijzer er te weinig van weet, en er daarom ook te weinig voor voelt, — onbekend maakt onbemind — hetzij sommige gemeentebesturen te karig zijn in het verschaffen van de noodigste leer- en hulpmiddelen."

Door den inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie (de provinciën Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe) is onder meer het volgende in zijn jaarverslag medegedeeld:

„Uit den aard der zaak ondergaat de omvang en de algemeene toestand van het lager onderwijs, nu dit eenmaal door langdurige werking der wet op vasten voet is geregeld, geene noemenswaardige veranderingen. Evenwel, les idées marchent, en op een veel besproken gebied als het lager onderwijs ontwikkelen zich telkens nieuwe denkbeelden, die zich van lieverlede, hoewel langzaam als zij met de oude traditie in botsing komen, baan breken in de werkelijkheid. Met voldoening mag worden geconstateerd, dat het Rijksschooltoezicht zich bevvert, waar het pas geeft en de wet het veroorlooft, de nieuwere denkwijzen, methoden en wat dies meer zij, in de school in te voeren.

„Het gereede middel daartoe zijn de leerplannen volgens art. 21, dat de hoeksteen is der wet op het lager onderwijs, omdat het aan het schooltoezicht een werkdadigen invloed toekent op de organisatie der lagere school; jammer slechts is en blijft het, dat alles wat de toelating der leerlingen tot de school betreft — eene zóó gewichtige zaak voor het bevorderen van geregeld onderwijs — niet expressis verbis als een onafscheidbaar onderdeel der richtige klassenverdeeling aan dezelfde autoriteiten is opgedragen, die zich met deze hebben te bemoeien; en dat integendeel deze materie waarschijnlijk tegen de bedoeling des wetgevers van 1878 bij de wijziging van 1889 — althans wat den leeftijd der schoolkinderen betreft — uitdrukkelijk in handen is gegeven van de gemeenteraden; van deze colleges of van die van Gedeputeerde Staten mag men geene grondige bekendheid met de paedagogische behoeften der school vergen en maar al te dikwijls dragen hunne besluiten het kenmerk, dat andere belangen dan die der school den grondtoon er van uitmaken.

„Bestond die droevige leemte niet in art. 21, dan zoude een feit geen plaats kunnen vinden, zooals thans uit het district Heereveen wordt gemeld. De schoolopziener aldaar schrijft:

„„Ik stelde aan de gemeente Gaasterland voor: 1°. het viermaal toelaten 's jaars te veranderen in éénmaal toelating; 2°. te bepalen, dat de scholen te Balk en te Bakhuizen, die elk uit 4 lokalen bestaan en in 8 klassen verdeeld zijn, de toelating zou geschieden om de 9 maanden. Dienovereenkomstig werd daarna door den raad besloten.

„„In weerwil van mijn advies aan den heer Commissaris der Koningin, dat dit raadsbesluit in het belang van het onderwijs was, verklaarden Gedeputeerde Staten, die dat raadsbesluit van het gemeentebestuur ter kennisneming ontvingen, in hunne resolutie van 17 Februari 1898 n°. 51, 2de afd., van dezen maatregel, dat de vergadering niet kan inzien hoe, allerminst waar zoowel de duur als de tijdstippen van aanvang en einde van het schooljaar dezelfde blijven als tot dusverre, eene zoo vreemde regeling aan het verkrijgen van goede resultaten bij het onderwijs bevorderlijk zou kunnen zijn.

„„Daarna ontving ik van het gemeentebestuur de mededeeling, dat de raad het besluit tot eenmaal toelating 's jaars en van twee scholen om de 9 maanden had ingetrokken.

„„Ik deed nog eene poging om den gemeenteraad duidelijk te maken, dat eene verdeeling van scholen met 4 lokalen in 8 klassen, waardoor iedere klasse de helft van den tijd mondeling onderwijs kan ontvangen, in het welbegrepen belang van het onderwijs zou zijn. Ik stelde de nadeelen van het viermaal 's jaars toelaten in het helderste licht, ik wees op de vele scholen in mijn district, waar dergelijke maatregelen gunstig hadden gewerkt, en op de aanbeveling daarvan door J. Koonings, den bekenden schrijver op paedagogisch gebied, in zijn uitgave „de school", doch ontving ten antwoord, dat de raad van het tweede besluit thans niet meer kon terugkomen.""

„Gelukkig mag ik hier bijvoegen, dat in de andere provinciën mijner inspectie de Gedeputeerde Staten meer meegaan met de inzichten van het schooltoezicht en dat het in menig geval aan hun invloed is toe te schrijven, dat bij het maken van nieuwe verordeningen de verkeerde maar voor vele ingezetenen zeer gemakkelijke vier- en tweevoudige toelating meer en meer voor eene enkele toelating 's jaars plaats maken, zij het dan ook met eene speling in den gevorderden leeftijd der kinderen."

Aan het voltallig maken en aan het voltallig houden van de onderwijzers aan de openbare lagere scholen wordt gaandeweg meer de hand gehouden.

Ook in het gebrek aan schoolruimte komt gaandeweg verbetering, doch hoewel de gemeentebesturen over het algemeen hun best doen tegen dit gebrek te waken, komt het toch, vooral in groote gemeenten, nog dikwijls voor, dat kinderen, die den zesjarigen leeftijd hebben bereikt, nog op plaatsing op de openbare school moeten wachten.

In het verslag van den inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie komt omtrent dit onderwerp onder meer het volgende voor.

„Volgens mededeeling des districtsschoolopzieners wordt thans te 's Gravenhage de schoolbouw zoo krachtig voortgezet, dat eerlang de ontruiming van alle hulpscholen te wachten is.

„Ook te Rotterdam begint de toestand — ten deele ook door de stichting van enkele nieuwe bijzondere scholen aanmerkelijk te verbeteren; doch ik verneem uit het verslag van den schoolopziener in dat district, dat te Gouda een beduidend te kort bestaat aan schoolruimte waartegen geene voorziening werd getroffen.

„Te Amsterdam, waar ook blijkens het verslag des districtsschoolopzieners steeds gebouwd, verbouwd en vergroot wordt, moeten nog tal van kinderen op plaatsing wachten.

„Te Kortenhoef, waar de bouw eener nieuwe school reeds lang noodig en ook lang hangende is, vorderde deze zaak in 1898 niet; men schijnt maar niet te kunnen besluiten een voor-

stel betreffende de plaats van schoolbouw aan de goedkeuring van Gedeputeerde staten te onderwerpen.

„In het district Haarlem bestaat geen gebrek aan schoolruimte meer; aan de gemeente den Helder werd tijdelijk ontheffing verleend van het verbod in art. 24, 5de lid der wet; in een tekort aan ruimte te Velsen werd voorzien „door dat vergunning werd verleend" gebruik te maken van het gymnastieklokaal in het gebouw der Rijksnormaallessen. Thans is de openbare school met drie lokalen vergroot.

„Te Zaandam werd eene ondoelmatige, ongezonde school door eene nieuwe vervangen.

Te Middelburg en te Vlissingen bestaat gebrek aan schoolruimte; in laatstgenoemde plaats voorzag men daarin door tijdelijke maatregelen; in de eerste wachtte men op de beslissing omtrent leerplicht.

„De schoolopziener in het district Goes riep de tusschenkomst in van Gedeputeerde Staten wegens het gebrek aan ruimte in de laagste klasse der school te Biezelingen; in 1898 kwam daarin echter nog geene verbetering".

De berichten over het herhalingsonderwijs ontvangen luiden niet gunstiger dan in vorige jaren.

Hoe het Rijksschooltoezicht omtrent dit onderwijs denkt, kan blijken uit de volgende aanhalingen uit de jaarverslagen van de inspecteurs van het lager onderwijs. De inspecteur in de eerste inspectie (Noordbrabant, Gelderland en Limburg) schrijft omtrent dit onderwerp:

„Ofschoon ik evenals het vorige jaar nog meen te moeten vermelden, dat in deze inspectie het herhalingsonderwijs weinig ingang heeft gevonden, houd ik mij overtuigd, dat algemeene invoering van dit onderwijs, wanneer het practisch wordt ingericht, met groote belangstelling zal worden toegejuicht.

„Bij de inrichting van dat onderwijs zal rekening kunnen gehouden worden met de behoeften, die voor de kinderen in hun volgend leven zullen ontstaan. Zoo zullen in sommige gemeenten de beginselen van landbouwkunde, in andere meer het onderwijs in handwerken in de herhalingsscholen op den voorgrond kunnen treden naar gelang der bijzondere behoeften, die zich in elke gemeente doen gevoelen, zoodat het onderwijs overal gericht is op de eischen voor het maatschappelijk leven."

In het verslag van den inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie (Zuidholland, Noordholland, Zeeland en Utrecht) komt onder meer het volgende voor:

„Hoewel de vrijheid ten opzichte van de inrichting van haar herhalingsonderwijs aan de gemeenten gelaten hier en daar nuttig werkte, is toch de overtuiging bij het Rijksschooltoezicht vrij algemeen, dat zonder krachtig ingrijpen van de Regeering op eene waarlijk beduidende uitbreiding hiervan weinig valt te hopen."

De inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie (Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe) laat zich in zijn jaarverslag omtrent dit onderwerp als volgt uit:

„Omtrent het herhalingsonderwijs wordt niets in de verslagen vermeld, dat niet reeds tal van malen is gezegd. Ook bij dit onderwijs zal slechts eene nieuwe, meer practische richting tot betere resultaten kunnen leiden, zij het dan ook voorloopig, om wettelijke redenen, met behoud van de oude, maar verkeerde benaming. Intusschen doen zich verschijnselen voor, dat men de waarde van goed ingericht herhalingsonderwijs meer leert erkennen dan vroeger het geval was. De ambachtsscholen voor jongens en de industriescholen voor meisjes, die alom in de steden verrijzen, zoowel als de cursussen in land- en tuinbouw op het platteland, doen duidelijk gevoelen dat er behoefte bestaat aan betere en meer doelmatige voorbereiding van de leerlingen; indien de gemeentebesturen die behoefte willen erkennen en daaraan, in overleg met het schooltoezicht, willen voldoen door goed ingericht herhalings- of liever voortgezet onderwijs gedurende de avonduren in het leven te roepen, dan zal dit het lager onderwijs, zooals dit thans minder juist wordt gegeven aan industrie- en ambachtsscholen, zonder eenig bezwaar kunnen vervangen."

Hetgeen meer in bijzonderheden in de volgende paragraphen is medegedeeld, in enkele cijfers samenvattende, ziet men, dat het getal scholen in 1898 met 19 vermeerderde. Het getal openbare scholen namelijk vermeerderde met 5, het getal bijzondere scholen vermeerderde met 14. Voorts blijkt dat het aantal gemeenten waar herhalingsonderwijs werd gegeven met 15, terwijl het aantal leerlingen, die van dat onderwijs gebruik maakten, met 79 verminderde; het aantal der mannelijke leerlingen namelijk verminderde met 214, terwijl dat der vrouwelijke leerlingen met 135 vermeerderde.

Er werden 73 nieuwe schoollokalen gebouwd, waaronder 47 voor openbaar onderwijs.

Het aantal kinderen op den leeftijd van boven de zes en beneden de twaalf jaar, die lager onderwijs genoten, nam toe met 8936, namelijk met 4331 jongens en 4605 meisjes. Het getal leerlingen, die de dagschool bezochten, nam toe met 11273, namelijk met 5044 jongens en 6229 meisjes. Het aantal dagscholieren, die de avondschool bezochten, vermeerderde met 1097, namelijk met 494 jongens en met 603 meisjes.

Bij de openbare scholen werd aan schoolgeld f 54731,61⁵ meer ontvangen dan in 1897.

Het aantal onderwijzers bij de openbare scholen vermeerderde met 398 en bij de bijzondere scholen met 315. Het getal kweekelingen verminderde met 16; het getal mannelijke kweekelingen namelijk vermeerderde met 56, terwijl dat der vrouwelijke met 72 verminderde.

Het getal hoofden van scholen, die zonder bijstand van onderwijzers in scholen met meer dan 40 leerlingen op 1 Januari 1898 werkzaam waren, bedroeg 69 tegen 95 op 1 Januari 1898.

Op 1 Juli 1899 ontbraken bij de openbare lagere scholen 186 onderwijzers, waarvan 28 door toevallige vacature; op 1 Juli 1898 ontbraken er bij de openbare lagere scholen 220, op 1 Juli 1897 306, op 1 Juli 1896 386 en op 1 Juli 1895 439 onderwijzers.

De uitgaven voor bezoldiging van het onderwijzend personeel bij de gemeentelijke openbare lagere scholen vermeerderde met f 380 813,56.

Betreffende het bovenbedoelde getal hoofden van scholen zonder bijstand werkzaam, moet worden opgemerkt, dat aan 9 daarbij betrokken scholen op 1 Januari 1899 vacature was.

Blijkens de ontvangen verslagen zijn bij het Rijksschooltoezicht geen klachten ingekomen over het niet naleven der voorschriften van art. 33 der wet. Wel werd vernomen van eene klacht van Roomsch-Katholieke zijde tegen eene openbare school te 's Gravenhage, welke echter niet geleid heeft tot toepassing van het derde lid van voornoemd wetsartikel, terwijl eene van Israëlitische zijde geuite klacht over het openbaar lager onderwijs te Amsterdam niet tot een speciaal onderzoek kon leiden, omdat aan burgemeester en wethouders dier gemeente geene feiten konden worden aangewezen.

Van de bepalingen van art. 22 der wet, krachtens welke de lokalen der openbare scholen beschikbaar worden gesteld voor het onderwijs in den godsdienst, werd in 1898 in 846 schoollokalen van 386 gemeenten door godsdienstleeraren gebruik gemaakt. Voor zoover bekend werden daarvan geen moeilijkheden ondervonden.

Evenals in vorige verslagen wordt hier een vergelijkend overzicht gegeven van den uitslag der gehouden akte-examens voor lager onderwijs.

EXAMENS.	1898.			1897.			1896.		
	Deelnemers.	Geslaagd.	Geslaagd ten honderd.	Deelnemers.	Geslaagd.	Geslaagd ten honderd.	Deelnemers.	Geslaagd.	Geslaagd ten honderd.
Onderwijzer (art. 56 *a*)	2495	1574	63	1990	1289	65	1432	947	66
Hoofdonderwijzer	1027	460	44	1088	462	42	1201	472	39
Levende talen	1264	675	53	1217	578	47	1307	682	52
Wiskunde (vak *p*)	94	62	66	86	49	57	82	62	76
Gymnastiek (vak *s*)	27	16	59	44	26	59	30	20	67
Vrije en orde-oefeningen der gymnastiek (vak *j*)	1624	1170	73	1144	814	71	888	681	77
Handteekenen	331	106	32	312	111	35	350	149	43
Landbouwkunde	38	21	55	43	22	51	47	32	68
Tuinbouwkunde	11	4	36	—	—	—	—	—	—
Handwerken (nuttige)	1478	1017	69	1488	1021	68	1270	821	65
„ (fraaie)	160	102	64	173	118	68	156	85	54

Het getal scholen waar de vakken *l*—*t*, genoemd in art. 2 der wet op het lager onderwijs, worden onderwezen, is vermeld in de tabel op bladz. 225.

Nadat bij Koninklijk besluit van 19 Augustus 1897 de afkeuring van de openbare lagere school te Eethen was gehandhaafd, besloot de raad der gemeente Heesbeen, Eethen en Genderen den 27sten April 1898 tot opheffing van twee openbare lagere scholen en den bouw van ééne nieuwe.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant onthielden hunne goedkeuring aan dat besluit tot vermindering van het aantal scholen. Hiertegen kwam de gemeenteraad in beroep. De beslissing daarop werd genomen in 1899. Zij zal derhalve in het volgende jaarverslag worden medegedeeld.

Door Gedeputeerde Staten van Overijssel werd vermeerdering bevolen van het getal scholen in elk der gemeenten Raalte en Holten met ééne school.

De raad der gemeente Raalte is in beroep gekomen van dat besluit, en wel met het gevolg, dat bij Koninklijk besluit van 30 Augustus 1898 n°. 55, het besluit van Gedeputeerde Staten voor zoover het die gemeente betrof, is vernietigd.

Dit Koninklijk besluit is achter het verslag gevoegd als n°. 1 van bijlage NN.

PROVINCIËN.	OPENBARE SCHOLEN.									(GEMEENTELIJK) GESUBSIDIEERDE BIJZONDERE SCHOLEN,																					NIET-GESUBSIDIEERDE BIJZONDERE SCHOLEN,																ALLE LAGERE SCHOLEN TE ZAMEN.								
										aanspraak makende op de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet van 8 Dec 1889 (*Staatsblad* n°. 175).									*geen* aanspraak makende op de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet van 8 Dec. 1889 (*Staatsblad* n°. 175).									aanspraak makende op de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet van 8 Dec. 1889 (*Staatsblad* n°. 175).									*geen* aanspraak makende op de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet van 8 Dec. 1889 (*Staatsblad* n°. 175).																				
	l.	*m.*	*n.*	*o.*	*p*	*q.*	*r.*	*s.*	*t.*	*l*	*m*	*n.*	*o.*	*p.*	*q.*	*r.*	*s*	*t.*	*l.*	*m.*	*n.*	*o.*	*p.*	*q.*	*r.*	*s.*	*t.*	*l.*	*m.*	*n.*	*o.*	*p.*	*q.*	*r.*	*s*	*t*	*l.*	*m.*	*n.*	*o.*	*p.*	*q.*	*r.*	*s.*	*t.*	*l.*	*m.*	*n.*	*o.*	*p*	*q.*	*r.*	*s.*	*t.*
Noordbrabant	76	26	18	9	18	8	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56	27	22	15	15	9	—	2	26	12	8	9	7	6	6	—	3	5	144	61	49	31	39	23	1	7	34
Gelderland. .	60	41	25	36	28	18	3	9	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	4	1	—	1	2	38	24	8	12	10	3	—	2	9	29	29	26	28	18	20	2	12	11	132	99	64	81	60	42	5	24	49
Zuidholland.	107	50	50	61	63	93	1	137	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	1	2	—	—	—	1	72	42	36	27	29	13	—	4	25	48	43	43	40	30	31	—	26	22	229	136	130	129	124	137	1	167	78
Noordholland	81	29	25	29	25	141	1	149	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	3	3	2	1	—	1	2	48	16	15	11	14	7	1	5	14	59	45	44	38	30	46	4	31	23	191	92	87	81	71	195	6	186	56
Zeeland. . . .	38	5	7	7	16	12	—	8	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	4	4	2	5	3	—	—	9	2	2	2	2	2	1	—	1	—	55	11	13	11	23	16	—	9	13
Utrecht. . . .	21	5	4	10	6	28	—	25	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	4	4	4	4	1	3	3	15	9	7	4	5	5	—	3	3	15	14	14	13	9	10	—	5	6	55	32	29	31	24	47	1	36	17
Friesland. . .	18	11	10	20	15	21	1	15	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	2	4	2	3	1	—	—	2	2	2	2	2	2	1	—	—	2	33	15	16	24	20	23	1	15	9
Overijssel. . .	25	14	13	16	13	12	—	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1	—	1	11	8	4	7	5	1	—	—	2	3	3	3	2	2	—	—	—	—	40	26	21	26	21	14	1	2	7
Groningen. .	44	25	8	26	20	17	—	18	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	3	1	5	1	1	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	51	28	9	31	21	18	—	19	4
Drenthe . . .	7	3	3	5	5	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	3	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	1	—	12	4	4	8	7	5	—	1	2
Limburg . . .	46	41	2	1	4	6	—	3	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	19	5	3	6	4	—	1	10	30	28	22	22	11	14	1	9	19	107	88	29	26	21	24	1	13	31
Totaal .	523	250	165	220	213	359	7	368	100	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16	13	14	15	13	8	2	5	10	308	154	106	89	94	47	1	18	102	201	175	166	155	111	130	7	88	88	1049	592	451	479	431	544	17	479	300

§ 2. GETAL EN AARD DER SCHOLEN.

Op dezelfde wijze als in het vorige Verslag volgt hier eene tabel, waarin het getal openbare en bijzondere scholen is vermeld, die aan het einde van 1897 en 1898 in iedere provincie bestonden.

PROVINCIËN.		Openbare scholen.	Gesubsidieerde bijzondere scholen.	Scholen in kol. 3 vermeld, die op de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet van 8 Dec. 1889 (*Stbl.* n°. 175)		Niet-gesubsidieerde bijzondere scholen.	Scholen in kol. 4 vermeld, die op de Rijksbijdrage bedoeld bij art. 54*bis* der wet van 8 Dec. 1889 (*Stbl.* n°. 175)		Totaal.
				aanspraak maken.	geen aanspraak maken.		aanspraak maken.	geen aanspraak maken.	
1.		2.	3.			4.			5.
Noordbrabant	1898.	320	—	—	—	201	178	23	521
„	1897.	*320*	—	—	—	*200*	*176*	*24*	*520*
Gelderland	1898.	372	5	—	5	185	143	42	562
„	1897.	*371*	*6*	—	*6*	*182*	*140*	*42*	*559*
Zuidholland	1898.	473	2	—	2	315	260	55	790
„	1897.	*473*	*2*	—	*2*	*308*	*252*	*56*	*783*
Noordholland	1898.	471	3	—	3	233	167	66	707
„	1897.	*471*	*4*	—	*4*	*229*	*161*	*68*	*704*
Zeeland	1898.	165	—	—	—	48	45	3	213
„	1897.	*165*	—	—	—	*48*	*43*	*5*	*213*
Utrecht	1898.	108	4	—	4	105	84	21	217
„	1897.	*106*	*5*	—	*5*	*104*	*84*	*20*	*215*
Friesland	1898.	348	1	—	1	125	121	4	474
„	1897.	*350*	*1*	—	*1*	*124*	*120*	*4*	*475*
Overijssel	1898.	253	1	—	1	50	44	6	304
„	1897.	*253*	*2*	—	*2*	*50*	*43*	*7*	*305*
Groningen	1898.	254	—	—	—	60	60	—	314
„	1897.	*251*	—	—	—	*60*	*60*	—	*311*
Drenthe	1898.	156	1	—	1	12	11	1	169
„	1897.	*155*	*1*	—	*1*	*12*	*11*	*1*	*168*
Limburg	1898.	176	1	1	—	96	61	35	273
„	1897.	*176*	*1*	*1*	—	*95*	*60*	*35*	*272*
Totaal	1898.	3 096	18	1	17	1 430	1 174	256	4 544
„	1897.	*3 091*	*22*	*1*	*21*	*1 412*	*1 150*	*262*	*4 525*
Vermeerdering.		5	— 4	—	— 4	18	24	— 6	19

Uit deze tabel blijkt dat het aantal scholen in 1898 is toegenomen met 19. De openbare scholen vermeerderden met 5, de niet-gesubsidieerde bijzondere scholen insgelijks met 18, terwijl de gesubsidieerd bijzondere scholen met 4 verminderden.

In de toeneming namen deel de provinciën Zuidholland met 7, Gelderland, Noordholland en Groningen elk met 3, Utrecht met 2 en Noordbrabant, Drenthe en Limburg elk met 1 school. In de provincie Zeeland bleef het getal scholen onveranderd; terwijl het getal scholen in de provinciën Friesland en Overijssel elk met 1 verminderde.

In het volgend overzicht zijn de gemeenten vermeld, waar geen openbare scholen bestonden.

Provinciën.	Gemeenten.	De kinderen hadden gelegenheid onderwijs te ontvangen te:
Noordbrabant.	Andel.	Andel, aan de aldaar bestaande bijz. scholen.
	Reusel.	Reusel, idem, idem.
Gelderland. . .	Hemmen.	Valburg.
	Kerkwijk.	Kerkwijk, aan de aldaar bestaande bijz. scholen.
Utrecht.	Achttienhoven.	Westbroek.
	Breukelen-St. Pieters.	Tienhoven en te Breukelen-Nijenrode.
	Haarzuilens.	Vleuten.
	Hoenkoop.	Oudewater.
	Laag-Nieuwkoop.	Kockengen.
	Loenersloot.	Loenen en te Ruwiel.
	Maarsseveen.	Maarssen en te Tienhoven.
	Oudenrijn.	Vleuten.
	Rijsenburg.	Driebergen en te Odijk.
	Snelrewaard.	Linschoten, te Montfoort en te Oudewater.
	Veldhuizen.	Harmelen en te Vleuten.
	Willeskop.	Montfoort en te Oudewater.
Limburg	Ittervoort.	Thorn.
	Nunhem.	Haelen.
	Rijckholt.	Gronsfeld.

Lijst van gemeenten met gemeenschappelijke scholen.

Provinciën.	Gemeenten of onderdeelen van gemeenten.	Gemeenschap met:
Noordbrabant.	Vorstenbosch, gem. Nistelrode.	Dinther, Uden en Veghel.
	Eerde, gem. St. Oedenrode.	Schijndel en Veghel.
	Gemonde, gem. Boxtel.	Schijndel, St. Michielsgestel en St. Oedenrode.
	Gewande, gem. Empel.	Alem.
	Loosbroek, gem. Dinther.	Nistelrode en Heesch,
	Nieuw-Borgvliet, gem. Bergen op Zoom.	Woensdrecht
	Slikgat, gem. Terheyden.	Zevenbergen.
	Vinkel, gem. Nuland.	Geffen, Heesch en Berlicum.
	Vortum, gem. Vierlingsbeek.	Sambeek.
Gelderland.	Herveld, gem. Valburg.	Hemmen.
	Hoenderlo, gem. Apeldoorn.	Ede.
Zuidholland	Barwoutswaarder.	Rietveld.
	Noorden, gem. Nieuwkoop.	Zevenhoven en Wilnis.
	Tienhoven.	Ameide.
	Tinte, gem. Oostvoorne.	Rockanje.
	Zegwaart.	Zoetermeer.
	Zuid-Beijerland.	Goudswaard.
Noordholland	Spierdijk, gem. Obdam.	Berkhout, Hensbroek en Spanbroek.
	Langereis, gem. Hoogwoud.	Nieuwe Niedorp.
Utrecht.	Abcoude Proostdij.	Abcoude-Baambrugge.
	Maarssen.	Maarsseveen.
	Polsbroek.	Vlist.
	Tienhoven.	Breukelen St. Pieters en Maarsseveen.
	Vleuten.	Oudenrijn.
	Westbroek.	Achttienhoven.
Friesland.	Finkum, gem. Leeuwarderadeel.	Ferwerderadeel.
	Rottevalle.	Achtkarspelen, Smallingerland en Tietjerksteradeel.
Groningen.	Grijpskerk.	Oldehove.
	Hoogkerk.	Aduard.
	Midwolda.	Nieuwolda.
	Oude-Pekela.	Nieuwe-Pekela.
	Scheemda.	Nieuwolda.
Limburg.	Gronsveld.	Rijckholt.
	Haelen.	Nunhem.
	Thorn.	Ittervoort.

Aan het einde van 1898 waren in de volgende gemeenten regelingen vastgesteld omtrent de toelating van kinderen uit de eene gemeente op de scholen der andere.

Noordbrabant.	
Almkerk	en de Werken c. a.
Asten	„ Deurne.
Bergen op Zoom	„ Wouw.
Cromvoirt	„ Vlijmen.
Deurne	„ Helden
Etten c. a.	„ Rucphen.
Ginneken	„ Teteringen.
Hoeven	„ Rucphen.
Oosterhout	„ Gilze.
Oploo c. a.	„ Vierlingsbeek.
Oudheusden	„ Heusden.
Oijen	„ Lithoijen.
Reusel	„ Hoog-Mierde.
Rosendaal	„ Wouw.
Schijndel	„ Dinther.
Soerendonk	„ Leende.
Teteringen	„ Ginneken.
Udenhout	„ Helvoirt.
Willemstad	„ Fijnaart.
Zundert	„ Rucphen.
Zwaluwe.	„ Klundert.
Gelderland.	
Apeldoorn	en Voorst en Epe.
Balgooy	„ Overasselt.
Borculo	„ Laren, Neede en Eibergen.
Brummen	„ Voorst.
Epe	„ Idem.
Gorssel	„ Laren.
Idem	„ Warnsveld.
Groenlo	„ Eibergen.
Harderwijk	„ Ermelo.
Laren	„ Lochem, Borculo en Gorssel.
Lichtenvoorde	„ Groenlo en Ruurlo.
Lochem	„ Laren.
Nederhemert	„ Ammerzoden.
Idem	„ Poederoijen.
Nijkerk	„ Bunschoten.
Poederooijen	„ Woudrichem.
Ruurlo	„ Lichtenvoorde.
Voorst	„ Apeldoorn, Brummen, Epe en Olst.
Warnsveld	„ Gorssel.
Zuidholland.	
Ter Aar	en Nieuwveen
Aarlanderveen	„ Zwammerdam.
Alphen	„ Boskoop.
Idem	„ Zwammerdam.
Bergambacht	„ Berkenwoude. (1)
Bodegraven	„ Zwammerdam.
Capelle aan den IJssel	„ Nieuwerkerk. (1)
Delft	„ Pijnacker.
Idem	„ Vrijenban.
Dirksland	„ Melissant.
Everdingen	„ Hagestein. (1)
Gorinchem	„ Schelluimen.
Gouderak	„ Gouda.
Haastrecht	„ Hekendorp.
Idem	„ Gouda.
Hekendorp	„ Idem.
Helvoet (Nieuw)	„ Nieuwenhoorn.
Hendrik-Ido-Ambacht	„ Ridderkerk. (1)
Hillegom	„ Haarlem.
Krimpen aan de Lek	„ Lekkerkerk.
Leerdam	„ Leerbroek.
Leiderdorp	„ Hazerswoude.
Lisse	„ Haarlem.
Loosduinen	„ Monster en Wateringen. (1)
Maasland	„ Vlaardinger Ambacht. (1)
Melissant	„ Dirksland. (1)
Idem	„ Sommelsdijk. (1)
Middelharnis	„ Stad aan 't Haringvliet.

(1) Van deze regeling is in 1898 geen gebruik gemaakt.

Middelharnis	en	Nieuwe Tonge.
Mijnsheerenland	„	Heinenoord.
Moercapelle	„	Gouda. (1)
Moordrecht	„	Idem.
Naaldwijk	„	Monster.
Nieuwkoop	„	Bodegraven.
Noordeloos	„	Hoogblokland.
Oudewater	„	Gouda.
Oudshoorn	„	Alphen.
Pijnacker	„	Delft.
Idem	„	Vrijenban.
Reeuwijk	„	Haastrecht.
Idem	„	Gouda.
Rotterdam	„	IJsselmonde.
Sommelsdijk	„	Middelharnis. (1)
Stolwijk	„	Gouda.
Streefkerk	„	Lekkerkerk. (1)
Strijen	„	Maasdam.
Tonge (Oude-)	„	Tonge. (Nieuwe-) (1)
Vlaardinger Ambacht	„	Schipluiden.
Idem	„	Kethel.
Vlist	„	Haastrecht.
Vrijenban	„	Delft.
Idem	„	Nootdorp.
Waddinxveen	„	Gouda.
Wateringen	„	Monster.
Idem	„	Loosduinen.
Woerden	„	Gouda.
Woubrugge	„	Alkemade.
Zevenhuizen	„	Gouda.
Zoetermeer	„	Nootdorp.
Zoeterwoude	„	Benthuizen.
Idem	„	Leiderdorp.
Idem	„	Voorschoten.
Idem	„	Hazerswoude
Zwammerdam	„	Bodegraven.
Zwijndrecht	„	Heerjansdam
Idem	„	Ridderkerk.

NOORDHOLLAND.

Aalsmeer	en	Nieuwer-Amstel.
Idem	„	Uithoorn.
Abbekerk	„	Hoogwoud.
Amsterdam	„	Oostzaan.
Andijk	„	Enkhuizen.
Ankeveen	„	Weesperkarspel.
Anna Paulowna	„	Zijpe.
Assendelft	„	Krommenie.
Avenhorn	„	Ursem.
Bennebroek	„	Haarlem.
Berkhout	„	Wognum.
Beverwijk	„	Wijk aan Zee en Duin.
Idem	„	Haarlem.
Bloemendaal	„	Idem.
Callantsoog	„	Zijpe.
Diemen	„	Weesperkarspel.
Graft	„	Jisp.
's Graveland	„	Kortenhoef.
Haarlem	„	Velsen.
Idem	„	Haarlemmermeer.
Idem	„	Sloten.
Idem	„	Lisse.
Idem	„	Hillegom.
Idem	„	Heemstede.
Idem	„	Haarlemmerliede en Spaarnwoude.
Idem	„	Schoten.
Idem	„	Uitgeest.
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	„	Haarlemmermeer.
Haarlemmermeer	„	Leimuiden.
Idem	„	Alkemade.
Hoogkarspel	„	Werversshoof.
Koedijk	„	St. Pancras.
Idem	„	Oudkarspel.

(1) Van deze regeling is in 1898 geen gebruik gemaakt.

Koog a/d Zaan	en	Zaandam.
Krommenie	„	Idem.
Kwadijk	„	Middelie.
Midwoud	„	Twisk.
Nibbixwoud	„	Wervershoof.
Nieuwer-Amstel	„	Ouder-Amstel.
Idem	„	Uithoorn.
Opperdoes	„	Twisk.
Oterleek	„	Oudorp.
Idem	„	Schermerhorn.
Ouder-Amstel	„	Abcoude-Proostdij.
Idem	„	Weesperkarspel.
Petten	„	Zijpe.
Sloten	„	Zaandam.
Spanbroek	„	Wognum.
Uithoorn	„	Mijdrecht.
Weesp	„	Weesperkarspel.
Weesperkarspel	„	Abcoude-Proostdij.
Westzaan	„	Zaandam.
Wormerveer	„	Idem
Zaandam	„	Zaandijk.

ZEELAND.

Aardenburg	en	Oostburg.
Axel	„	Zaamslag.
Schoondijke	„	Oostburg.
Idem	„	Waterlandkerkje.
Stoppeldijk	„	Boschkapelle.
Waterlandkerkje	„	Oostburg.
Westdorpe	„	Neuzen.
IJzendijke	„	Waterlandkerkje.
Zaamslag	„	Axel.

UTRECHT.

Abcoude-Baambrugge	en	Vinkeveen.
Abcoude-Proostdij	„	Weesperkarspel en Ouder-Amstel.
Baarn	„	Zeist.
Idem	„	Soest.
Idem	„	de Bildt.
de Bildt	„	Baarn.
Bunnik	„	Zeist.
Harmelen	„	Kamerik.
Houten	„	Tull en 't Waal.
Idem	„	Schalkwijk.
Jaarsveld	„	Lopik.
IJsselstein	„	Montfoort.
Kamerik	„	Harmelen en Kockengen.
Kockengen	„	Ruwiel en Kamerik.
Linschoten	„	Montfoort.
Lopik	„	Jaarsveld.
Idem	„	Willige Langerak.
Montfoort	„	IJsselstein.
Idem	„	Linschoten.
Idem	„	Willeskop.
Mijdrecht	„	Uithoorn.
Idem	„	Nieuwveen.
Ruwiel	„	Kockengen.
Schalkwijk	„	Tull en 't Waal.
Idem	„	Houten.
Soest	„	Baarn en Zeist.
Tull en 't Waal	„	Schalkwijk.
Idem	„	Houten.
Vinkeveen	„	Abcoude-Baambrugge.
Willeskop	„	Montfoort en Oudewater.
Willige Langerak	„	Lopik.
Wilnis	„	Nieuwkoop en Zevenhoven.
Zeist	„	Baarn.
Idem	„	Bunnik.
Idem	„	Soest.

FRIESLAND.

Baarderadeel	en	Hennaarderadeel.
Dantumadeel.	„	Dokkum.
Haskerland	„	Utingeradeel.
Heerenveen	„	Ængwirden en Haskerland.

Leeuwarden	en	Menaldumadeel.
Utingeradeel	„	Doniawerstal.
Idem	„	Smallingerland.

OVERIJSSEL.

Almelo (Stad-)	en	Almelo. (Amt-)
Avereest	„	Ommen. (Stad-)
Idem	„	Ommen. (Ambt-)
Blokzijl	„	Vollenhove. (Ambt-)
Borne	„	Hengelo.
Idem	„	Weerselo.
Idem	„	Tubbergen.
Idem	„	Delden. (Ambt-)
Dalfsen	„	Zwollerkerspel.
Idem	„	Ommen. (Ambt-)
Idem	„	Nieuwleusen.
Idem	„	Heino.
Delden (Stad-)	„	Delden. (Ambt-)
Delden (Ambt-)	„	Haaksbergen.
Deventer	„	Voorst.
Genemuiden	„	Zwollerkerspel.
Haaksbergen	„	Hengelo.
Hasselt	„	Zwollerkerspel.
Heino	„	Ommen. (Ambt-)
Idem	„	Zwollerkerspel.
Hellendoorn	„	Raalte.
IJsselmuiden	„	Zwollerkerspel.
Markelo	„	Borculo.
Nieuwleusen	„	Ommen. (Ambt-)
Idem	„	Staphorst.
Ommen (Stad-)	„	Ommen. (Ambt-)
Vollenhove (Stad-)	„	Vollenhove. (Ambt-)
Zalk en Veecaten	„	Zwollerkerspel.

GRONINGEN.

Adorp	en	Hoogkerk.
Aduard	„	Adorp.
Beerta	„	Wedde.
Bellingwolde	„	Beerta en Wedde.
Grijpskerk	„	Zuidhorn.
Idem	„	Oldekerk.
Kantens	„	Bedum.
Leek	„	Zuidhorn.
Idem	„	Oldekerk.
Loppersum	„	Stedum.
Nieuweschans	„	Beerta.
Uithuizermeeden	„	't Zandt.
Idem	„	Uithuizen.
Vlagtwedde	„	Odoorn.
Idem	„	Bellingwolde.
Wildervank en Onstwedde	„	Gasselte, Gieten en Anlo.
't Zandt	„	Stedum.

DRENTHE.

Emmen	en	Schoonebeek.
Hoogeveen	„	Oosterhesselen.
Norg	„	Roden.
Odoorn	„	Vlagtwedde.
Sleen	„	Borger.
Idem	„	Dalen.
Sleen	en	Odoorn.
Idem	„	Rolde.
Idem	„	Westerbork.
Idem	„	Zweelo.

LIMBURG.

Berg en Terblijt	en	Valkenburg.
Cadier en Keer	„	Gronsveld.
Idem	„	Bemelen.
Echt	„	Montfort.
Grathem	„	Hunsel.
Grevenbicht	„	Obbicht en Papenhoven
Helden	„	Deurne en Liessel.
Heythuizen	„	Nederweert.
Hulsberg	„	Valkenburg.
Ittervoort	„	Thorn.
Nederweert	„	Weert.
Nunhem	„	Haelen.
Oud-Valkenburg	„	Wijlre.
Rijckholt	„	Gronsveld.
Schin op Geulle	„	Valkenburg.
Stramproy	„	Weert.
Wijlre	„	Bemelen.

Aan het einde van 1898 waren in 517 gemeenten herhalingsscholen gevestigd; onder die gemeenten waren er ook nu nog, die bij sommige harer scholen de avondklassen hadden behouden. Behalve deze trof men in 98 gemeenten uitsluitend de oude avondscholen aan. Het volgend overzicht levert de cijfers voor iedere provincie afzonderlijk.

Provinciën.	Aantal gemeenten met:	
	Avondscholen.	Herhalingsscholen.
Noordbrabant.	29	53
Gelderland.	8	67
Zuidholland	13	91
Noordholland.	7	70
Zeeland	19	66
Utrecht	7	31
Friesland	5	29
Overijssel	5	25
Groningen	3	51
Drenthe	1	32
Limburg.	1	2
Totaal . . .	98	517

Het aantal gemeenten waar herhalingsonderwijs gegeven wordt, is toegenomen met 15.

In de volgende tabel zijn de 1430 niet-gesubsidiëerde bijzondere scholen naar haar verschillenden aard gesplitst. Evenals in vorige jaren zijn ook nu weder de scholen, gehouden voor rekening van het hoofd, gerangschikt onder de Protestantsche, Room-Katholieke en Israëlitische scholen, naar gelang van het kerkgenootschap waartoe de hoofden dier scholen behooren.

PROVINCIEN.	DIACONIE- EN WEESHUIS-SCHOLEN.			SCHOLEN VAN VEREENIGINGEN.					SCHOLEN VOOR REKENING VAN HET HOOFD DER SCHOOL.			Scholen niet in de vorige rubrieken begrepen.	TOTAAL.
				Protestantsche.		Roomsch-Katholieke.							
	Protestantsche.	Roomsch-Katholieke.	Israëlitische.	Voor Christelijk Nationaal schoolonderwijs.	Overige.	Van geestelijke orden.	Overige.	Israëlitische.	Protestantsche.	Roomsch-Katholieke.	Israëlitische.		
Noordbrabant. . .	1	3	—	6	6	38	112	—	10	20	—	5	201
Gelderland	2	7	—	44	33	23	41	—	25	7	1	2	185
Zuidholland . . .	22	13	1	55	49	30	67	—	61	11	2	4	315
Noordholland . . .	15	3	2	13	37	31	31	1	75	16	3	6	233
Zeeland	2	—	—	11	19	—	11	—	3	1	—	1	48
Utrecht	8	—	—	13	21	4	38	—	19	2	—	—	105
Friesland	5	—	—	64	35	—	16	—	3	1	—	1	125
Overijssel	—	—	—	14	8	3	16	—	7	—	—	2	50
Groningen	4	—	—	12	35	—	9	—	—	—	—	—	60
Drenthe	—	—	—	6	6	—	—	—	—	—	—	—	12
Limburg.	—	1	—	—	2	68	22	—	—	3	—	—	96
Totaal in 1898 .	59	27	3	238	251	197	363	1	203	61	6	21	1 430
„ „ 1897 .	59	25	3	238	248	196	359	1	199	59	6	19	1 412
Vermeerdering .	—	2	—	—	3	1	4	—	4	2	—	2	18

De niet-gesubsidieerde bijzondere scholen bestonden aan het einde van 1898 uit 89 diaconie- en weeshuisscholen, 1048 van vereenigingen (487 Protestantsche, 560 Roomsch-Katholieke en 1 Israëlietische), 270 die voor rekening van de hoofden gehouden werden en 21 die niet onder een dezer rubrieken waren te rangschikken.

§ 3. SCHOOLLOKALEN, SCHOOLMEUBELEN EN LEERMIDDELEN.

Het volgend overzicht bevat de gewone jaarlijksche opgaven betreffende den bouw en de verbetering der schoollokalen.

PROVINCIËN.	Nieuw gebouwde lokalen.		Lokalen in aanbouw. *a)*		Vergroote of verbeterde lokalen.		Lokalen die verbetering eischten. *b)*		Plannen, aanhangig tot verbetering of geheele vernieuwing.		Afgekeurde lokalen.	*Toelichtingen.*
	Openbare.	Bijz.	Openbare.	Bijz.	Openbare.	Bijz.	Openbare.	Bijzondere.	Openbare.	Bijzondere.		
Noordbrabant	1	2	4	—	10	4	19	19	9	1	—	*a)* In deze kolom komen enkel de in aanbouw zijnde *nieuwe* lokalen voor.
Gelderland	7	5	—	1	8	6	20	10	8	1	1	
Zuidholland	6	7	8	—	6	2	42	25	13	—	—	
Noordholland	1	2	—	—	13	1	26	11	21	—	—	
Zeeland	—	—	—	—	1	2	13	5	5	1	—	*b)* Onder de cijfers in deze kolom zijn begrepen die betreffende lokalen voor wier verbetering of geheele vernieuwing plannen aanhangig waren.
Utrecht	1	2	2	—	2	6	7	8	5	3	—	
Friesland	10	5	2	2	16	3	34	18	24	1	—	
Overijssel	4	2	5	—	13	7	9	6	2	—	—	
Groningen	2	1	1	1	6	1	2	5	1	1	—	
Drenthe	14	—	1	—	2	—	20	2	10	—	—	
Limburg	1	—	1	—	7	3	26	5	7	—	—	
Totaal in 1898	47	26	24	4	84	35	218	114	105	8	1	
„ „ 1897	49	29	38	5	88	21	204	114	118	15	1	

Uit vorenstaand overzicht blijkt, dat er in 1898 73 nieuwe lokalen werden gebouwd. In 1897 was dit aantal 78.

Het aantal nieuwe lokalen in 1898 in aanbouw bedraagt 15 minder dan in het vorige jaar.

119 lokalen werden vergroot of verbeterd, dat is 10 meer dan in 1897.

Het aantal lokalen, dat in 1898 verbetering eischte, bedroeg 332, in 1897 was dit aantal 318.

In 1898 waren plannen aanhangig tot verbetering of geheele vernieuwing van 113 lokalen, tegen 133 in het vorige jaar.

Er werden in 1898 één school door den inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht afgekeurd als schadelijk voor de gezondheid, namelijk die te Vorden. Het gemeentebestuur besloot tot oprichting van een nieuw schoolgebouw op een naast de bestaande school gelegen terrein, doch de aanbesteding van den bouw eener nieuwe school had in 1898 nog niet plaats gehad.

In de provincie Limburg waren nog twee schoollokalen, die in vorige jaren reeds waren afgekeurd, waarin in 1898 nog niet was voorzien. Het waren de sedert vier jaren afgekeurde lokalen der openbare scholen in de dorpen Geulle en Meerssen.

Blijkens de ontvangen verslagen is er in 1898 veel gedaan tot verbetering van de schoolgebouwen, zoowel openbare als bijzondere, doch zijn er nog vele lokalen, die verbetering eischen.

Na gewezen te hebben op het goede, dat in deze tot stand is gekomen, schrijft de inspecteur van het lager onderwijs in de eerste inspectie (Noordbrabant, Gelderland en Limburg) in zijn verslag: „Dit neemt niet weg, dat op dit gebied nog veel te doen blijft en dat het nog jaren duren zal alvorens van de onwillige gemeentebesturen zal verkregen worden, dat zij de aan hunne zorgen toevertrouwde jeugd in ruime, goed ingerichte schoollokalen laten onderwijzen".

Volgens de mededeelingen dienaangaande in het verslag van den inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie (Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe) zijn in alle bijzondere scholen te lande verbeteringen noodig in luchtverversching en verwarming.

Door den inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie (Zuidholland, Noordholland, Zeeland en Utrecht) is in zijn verslag medegedeeld, dat vele schoollokalen van bijzondere scholen nog aanleiding geven tot rechtmatige klachten, zij het ook dat er voor afkeuring door het Geneeskundig Staatstoezicht of tot inroeping van de tusschenkomst van den inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht geene voldoende termen bestaan.

De zindelijkheid der schoollokalen liet over het algemeen nog veel te wenschen over.

De verwarming der lokalen was in vele gemeenten onvoldoende en ondoelmatig.

De schoolmeubelen waren over het algemeen voldoende. In vele scholen werden echter nog banken van oud model aangetroffen.

In den toestand der leermiddelen viel in 1898 vooruitgang te bespeuren. Zij waren over het algemeen voldoende. Die voor het onderwijs in de vakken „kennis der natuur", „teekenen", en „handwerken voor meisjes", en ook die voor het onderwijs in „aardrijkskunde" lieten hier en daar nog wel eens te wenschen over. De reden waarom leermiddelen tot het geven van klassikaal onderwijs in de handwerken wel eens te wenschen overlieten, was veelal daarin gelegen, dat de onderwijzeressen in dat vak, ongediplomeerden, daarmede geen weg weten en meestal niet dan hoofdelijk onderwijs geven.

§ 4. SUBSIDIËN VAN HET RIJK KRACHTENS ART. 49 DER WET.

De beide volgende overzichten bevatten de subsidiën in de gewone en buitengewone kosten van het openbaar lager onderwijs, krachtens art. 49 der wet door het Rijk verleend.

Onder de buitengewone kosten van het lager onderwijs worden hier verstaan de uitgaven voor den bouw van nieuwe of verbouw van bestaande schoollokalen en onderwijzerswoningen en de aanschaffing van schoolmeubelen voor de nieuwe lokalen.

SUBSIDIEN IN DE GEWONE KOSTEN.

Provinciën.	Gemeenten.	Bedrag van het subsidie.	Totaal bedrag per provincie.
Gelderland . . .	Angerlo	f 400,00	
	Epe	1 850,00	
	Nederhemert	200,00	
	Scherpenzeel	400,00	
			f 2 850,00
Zuidholland . .	Brielle	f 1 000,00	
	Goedereede	1 000,00	
	Hellevoetsluis	3 000,00	
	Herkingen	1 000,00	
	Kedichem	500,00	
	Maasdam	800,00	
	Melissant	1 300,00	
	Middelharnis	2 000,00	
	Monster	500,00	
	Nieuw-Beijerland . .	1 000,00	
	Piershil	100,00	
	Schelluinen	400,00	
	Stad aan 't Haringvliet.	2 500,00	
	Stellendam	1 350,00	
	Zwartewaal	1 600,00	
			18 050,00
Noordholland .	Edam	f 5 000,00	
	Egmond aan Zee . .	5 000,00	
	Landsmeer	1 600,00	
	Middelie	700,00	
	Petten	1 500,00	
	Ransdorp	250,00	
	Spaardam	1 175,00	
	Terschelling	3 600,00	
	Texel	4 500,00	
	Urk	5 250,00	
	Vlieland	2 750,00	
			31 325,00
Zeeland	Burgh	f 760,00	
	Clinge	2 900,00	
	Driewegen	400,00	
	Ellewoutsdijk	900,00	
	Hengstdijk	400,00	
	Kapelle	3 000,00	
	Koewacht	1 850,00	

Provinciën.	Gemeenten.	Bedrag van het subsidie.	Totaal bedrag per provincie.
	Krabbendijke	f 1 650,00	
	Neuzen	2 000,00	
	Nisse	1 200,00	
	Noordwelle	150 00	
	Oudelande	600,00	
	Overslag	225,00	
	Philippine	200,00	
	Rilland-Bath	800,00	
	Schore	300,00	
	Serooskerke (Schouwen)	200,00	
	Veere	850,00	
	Waarde	700,00	
	Zuiddorpe	685,00	
			f 19 770,00
Utrecht	Loosdrecht	f 800,00	
			800,00
Friesland	Ameland	f 750 00	
	Dokkum	3 000,00	
	Hindeloopen	400,00	
	Ooststellingwerf . . .	3 300,00	
	Schiermonnikoog . .	400,00	
	Weststellingwerf . . .	7 000,00	
			14 850,00
Overijssel	Kuinre	f 500,00	
	Wanneperveen . . .	500,00	
			1 000,00
Groningen . . .	Marum	f 1 500,00	
			1 500,00
Drenthe	Beilen	f 2 300,00	
	Coevorden	1 500,00	
	Emmen	2 000,00	
	Peize	600,00	
	Vries	300,00	
	Zuidwolde	1 000,00	
			7 700,00
Limburg	Mesch	f 110,00	
	Slenaken	100,00	
			210,00
Totaal der subsidiën in de gewone kosten in 1898			f 98 055,00

SUBSIDIËN IN DE BUITENGEWONE KOSTEN.

Provinciën.	Gemeenten.	Totaal bedrag der kosten.	Vergoeding volgens art. 45 der wet.	Subsidie volgens art. 49 der wet.	Bedrag van hetgeen ten laste van de gemeente is gebleven.
Noordbrabant	Herpen	f 7 845,00	f 1 034,62[2]	f 4 500,00	f 2 310,37[2]
Gelderland	Epe	3 575,00	893,75	2 050,00	631,25
	Geldermalsen	16 200,00	2 863,75	8 410,00	4 926,25
Zuidholland	Goudswaard	8 437,00	1 743,50	6 000,00	693,50
Noordholland	Urk	456,89	114,22	340,00	2,67
Zeeland	Hontenisse	13 233,45	2 296,31	3 500,00	7 437,14
Friesland	Ameland	3 688,00	867,00	2 800,00	21,00
	't Bildt	22 973,00	4 065,50	18 800,00	107,50
	Hemelumer Oldephaert	11 590,00	1 622,50	9 950,00	17,50
	Ooststellingwerf	16 030,00	2 439,50	13 500,00	90,50
	Schoterland	3 480,00	—	1 740,00	1 740,00
	Smallingerland	12 820,00	2 589,50	9 840,00	390,50
	Wonseradeel	24 599,00	4 119,50	9 305,00	11 174,50
Overijssel	Nieuwleusen	6 961,00	1 494,25	1 885,00	3 581,75
	Steenwijkerwold	12 215,85	1 621,96	6 565,00	4 028,89
	Zalk en Veecaten	992,00	161,00	500,00	331,00
Groningen	Oldehove	10 659,00	2 495,00	5 700,00	2 464,00
	Vlagtwedde	17 450,00	2 668,50	9 600,00	5 181,50
Drenthe	Coevorden	31 288,00	7 045,00	22 200,00	2 043,00
	Emmen	48 041,34[2]	8 179,75	36 500,00	3 361,59[2]
	Gasselte	8 671,00	1 890,00	3 610,00	3 171,00
	Odoorn	15 182,00	2 258,50	12 100,00	823,50
	Ruinen	3 612,00	798,25	1 870,00	943,75
	Smilde	6 953,00	622,00	6 300,00	31,00
Limburg	Hunsel	2 575,00	—	1 730,00	845,00
	Roggel	1 966,00	201,00	1 150,00	615,00
	Voerendaal	2 128,00	317,75	1 500,00	310,25
	Totaal der subsidiën in de buitengewone kosten in 1898			f 201 945,00	
	" " " " " gewone " " " "			98 055,00	
	Algemeen totaal			f 300 000,00	

Verzameling der subsidiën in de gewone en in de buitengewone kosten.

	Gewoon.	Buiten-gewoon.	Totaal.
Noordbrabant	"	f 4 500,00	f 4 500,00
Gelderland	f 2 850,00	10 460,00	13 310,00
Zuidholland	18 050,00	6 000,00	24 050,00
Noordholland	31 325,00	340,00	31 665,00
Zeeland	19 770,00	3 500,00	23 270,00
Utrecht	f 800,00	"	f 800,00
Friesland	14 850,00	f 65 935,00	80 785,00
Overijssel	1 000,00	8 950,00	9 950,00
Groningen	1 500,00	15 300,00	16 800,00
Drenthe	7 700,00	82 580,00	90 280,00
Limburg	210,00	4 380,00	4 590,00
	f 98 055,00	f 201 945,00	f 300 000,00

Uit de vorenstaande tabel der subsidiën in de gewone kosten blijkt, dat aan de navolgende gemeenten, die in 1897 geen subsidie genoten, in 1898 eene bijdrage werd verleend, te weten:

Gelderland: Angerlo;

Zuidholland: Brielle;

Zeeland: Noordwelle;

Daarentegen genoten de volgende in 1897 gesubsidieerde gemeenten in 1898 geen subsidie;

Noordbrabant: Bakel c. a., 's Gravenmoer, Huibergen, Maarheeze, Maashees c. a., Putte, Ruephen c. a., Rijsbergen, Soerendonck c. a.;

Gelderland: Balgoij, Brakel, Didam, Echteld, Est en Opijnen, Gameren, Haaften, Herwijnen, Lichtenvoorde, Neede, Poederoijen, Vuren, Zuilichem;

Zuidholland: Ammerstol, den Bommel, Hardinxveld, Heerjansdam, Hendrik-Ido-Ambacht, Hoogvliet, Katwijk, Nieuwe Tonge, Oostvoorne, Ridderkerk, Rockanje;

Noordholland: Anna Paulowna, Assendelft, Graft, Kortenhoef, Oostzaan, Westzaan;

Zeeland: Arnemuiden, Boschkapelle, Ede, Graauw, Hoofdplaat, Yerseke, St. Janssteen, Kruiningen, St. Philipsland, Retranchement, Stoppeldijk, Wemeldinge, Westdorpe, Westkapelle;

Friesland: 't Bildt, Opsterland, Schoterland, Sloten, Smallingerland, Stavoren, Tietjerksteradeel, Westdongeradeel, Workum;

Overijssel: Averoest, Bathmen, Giethoorn, Goor, Gramsbergen, Haaksbergen, den Ham, Ambt-Hardenberg, Hellendoorn, Hengelo, Holten, Lonneker, Losser, Markelo, Nieuwleusen, Steenwijkerwold, Tubbergen, Stad-Vollenhove, Weerselo, Wierden, Zwartsluis;

Groningen: Leek, Muntendam, Oldehove, Onstwedde, Termunten, Ulrum;

Drenthe: Borger, Havelte, Odoorn, Ruinen, Sleen, Smilde, Westerbork;

Limburg: Baexem, Bemelen, Bingelrade, Bocholtz, Broeksittard, Brunssum, Bunde, Elsloo, Eygelshoven, Heel en Panheel, Jabeek, Limbricht, Margraten, Merkelbeek, Munstergeleen, Neeritter, Nieuwenhagen, Nieuwstad, Oirsbeek, Roggel, Schinnen, Spaubeek, Stein, Ubach over Worms, Urmond, Voerendaal, Weert.

De volgende gemeenten genoten over 1898 in de gewone kosten *meer* aan subsidie dan in 1897 het bedrag achter hare namen vermeld:

Zuidholland: Goedereede f 600;

Noordholland: Middelie f 200.

Minder dan over 1897 werd toegekend aan de volgende gemeenten:

Gelderland: Epe f 650; Nederhemert f 600, Scherpenzeel f 100

Zuidholland: Herkingen f 800, Maasdam f 1400, Melissant f 200, Middelharnis f 1000, Monster f 1100, Nieuw-Beijerland f 2550, Piershil f 800, Schelluinen f 150, Stad aan 't Haringvliet f 500, Stellendam f 650, Zwartewaal f 300;

Noordholland: Landsmeer f 900, Petten f 800, Ransdorp f 750, Spaarndam f 300, Terschelling f 1200, Texel f 1800;

Zeeland: Burgh f 390, Clinge f 1900, Ellewoutsdijk f 50, Hengstdijk f 525, Kapelle f 200, Koewacht f 1500, Krabbendijke f 100, Neuzen f 1500, Oudelande f 300, Overslag f 25, Philippine f 950, Rilland-Bath / 1200, Schore f 200, Serooskerke (S.) f 250, Waarde f 600, Zuiddorpe f 515;

Friesland: Ameland f 2500, Hindeloopen f 1750, Ooststellingwerf f 700, Schiermonnikoog f 400;

Overijssel: Wanneperveen f 1400;

Groningen: Marum f 4000;

Drenthe: Beilen f 200, Coevorden f 500, Emmen f 2000, Peize f 200, Vries f 700, Zuidwolde f 500;

Limburg: Mesch f 230, Slenaken f 450.

Aan gewone subsidiën werd in het geheel f 193 260 minder uitgegeven dan in het vorige jaar.

Ten aanzien van de subsidiën in de buitengewone kosten is in vergelijking met 1897 op eene vermeerdering met f 6514 te wijzen. Evenals in het vorige jaar werd te dezer zake in de provincie *Utrecht* niets bijgedragen. In *Noordholland* werd f 340 verleend, terwijl in 1897 in die provincie geen subsidie toegekend werd. In *Friesland*, *Groningen* en *Drenthe* werd respectievelijk f 7305, f 6810 en f 72 100 meer en in *Noordbrabant*, *Gelderland*, *Zuidholland*, *Zeeland*, *Overijssel* en *Limburg* respectievelijk f 1850, f 10 530, f 19 650, f 9875, f 27 300 en f 10 886 minder verleend dan in 1897.

De uitgaven wegens de toepassing van art. 49 der wet op het lager onderwijs bedroegen in totaal f 186 746 minder dan in 1897.

§ 5. LEERLINGEN.

De volgende tabel wijst het getal leerlingen aan, die op 1 Januari 1899 tot de dagschool behoorden.

Getal leerlingen die op 1 Januari 1899 tot de dagschool behoorden.

PROVINCIËN.	Openbare scholen.					Gesubsidieerde bijzondere scholen.				
	Beneden 6 jaar.	Van 6, 7 en 8 jaar.	Van 9, 10 en 11 jaar.	Boven 12 jaar.	Totaal.	Beneden 6 jaar.	Van 6, 7 en 8 jaar.	Van 9, 10 en 11 jaar.	Boven 12 jaar.	Totaal.
JON										
Noordbrabant	198	10 786	11 716	3 613	26 313	—	—	—	—	—
Gelderland	293	12 509	12 997	5 201	31 000	—	—	2	39	41
Zuidholland	343	21 751	23 231	8 920	54 245	—	—	1	33	34
Noordholland	1 504	21 766	22 196	9 120	54 586	—	—	—	17	17
Zeeland	178	5 816	6 044	3 166	15 204	—	—	—	—	—
Utrecht	174	4 418	4 500	1 718	10 810	—	2	5	13	20
Friesland	1 177	7 978	7 843	3 092	20 690	—	—	—	18	18
Overijssel	472	8 614	8 540	3 099	20 725	—	—	—	—	—
Groningen	1 257	7 856	7 607	3 352	20 072	—	—	—	—	—
Drenthe	539	4 538	4 060	1 782	10 919	—	—	—	—	—
Limburg	74	6 070	7 176	2 268	15 588	—	—	—	—	—
Totaal	6 209	112 102	115 910	45 931	280 152	—	2	8	120	130
Op 1 Januari 1898	5 637	109 949	114 712	45 012	275 310	—	1	31	268	300
Vermeerdering	572	2 153	1 198	919	4 842	—	1	— 23	— 148	— 170
MEIS										
Noordbrabant	183	3 981	3 888	971	9 023	—	—	—	—	—
Gelderland	292	10 380	10 312	3 006	23 990	—	5	14	59	78
Zuidholland	248	20 451	21 333	6 551	48 583	—	60	65	58	183
Noordholland	1 510	20 001	19 633	6 779	47 923	—	14	27	66	107
Zeeland	157	5 417	5 088	1 800	12 462	—	—	—	—	—
Utrecht	152	3 847	3 758	1 094	8 851	—	5	9	45	59
Friesland	1 166	7 648	7 311	2 409	18 534	—	—	—	5	5
Overijssel	430	7 957	7 725	1 911	18 023	—	—	7	70	77
Groningen	1 203	7 630	7 174	2 343	18 350	—	—	—	—	—
Drenthe	556	4 191	3 929	1 086	9 762	—	—	3	22	25
Limburg	65	3 502	3 771	740	8 078	—	95	116	25	236
Totaal	5 962	95 005	93 922	28 690	223 579	—	179	241	350	770
Op 1 Januari 1898	5 268	93 636	93 305	27 535	219 744	1	176	253	387	817
Vermeerdering	694	1 369	617	1 155	3 835	— 1	3	— 12	— 37	— 47

Niet gesubsidieerde bijzondere scholen.					Alle lagere scholen te zamen.				
Beneden 6 jaar.	Van 6, 7 en 8 jaar.	Van 9, 10 en 11 jaar.	Boven 12 jaar.	Totaal.	Beneden 6 jaar.	Van 6, 7 en 8 jaar.	Van 9, 10 en 11 jaar.	Boven 12 jaar.	Totaal.
GENS.									
353	4 042	4 537	1 991	10 923	551	14 828	16 253	5 604	37 236
206	3 933	4 159	2 178	10 476	499	16 442	17 158	7 418	41 517
378	11 419	12 151	4 512	28 460	721	33 170	35 383	13 465	82 739
421	7 102	7 516	3 621	18 660	1 925	28 868	29 712	12 758	73 263
67	964	1 003	523	2 557	245	6 780	7 047	3 689	17 761
115	2 976	3 194	1 161	7 446	289	7 396	7 699	2 892	18 276
395	2 793	2 672	896	6 756	1 572	10 771	10 515	4 606	27 464
92	1 810	1 783	1 095	4 780	564	10 424	10 323	4 194	25 505
327	1 808	1 776	615	4 526	1 584	9 664	9 383	3 967	24 598
92	380	376	153	1 001	631	4 918	4 436	1 935	11 920
81	1 351	1 517	806	3 755	155	7 421	8 693	3 074	19 343
2 527	38 578	40 684	17 551	99 340	8 736	150 682	156 602	63 002	379 622
2 689	38 187	40 590	17 502	98 968	8 326	148 137	155 333	62 782	374 578
— 162	391	94	49	372	410	2 545	1 269	820	5 044
JES.									
424	10 850	11 846	3 055	26 175	607	14 831	15 734	4 026	35 198
196	5 443	5 799	2 271	13 709	488	15 828	16 125	5 336	37 777
432	12 153	12 670	3 420	28 675	680	32 664	34 068	10 029	77 441
400	8 071	8 822	2 890	20 183	1 910	28 086	28 482	9 735	68 213
88	1 336	1 344	404	3 172	245	6 753	6 432	2 204	15 634
123	3 395	3 684	915	8 117	275	7 247	7 451	2 054	17 027
430	2 828	2 490	437	6 185	1 596	10 476	9 801	2 851	24 724
123	2 006	1 951	702	4 782	553	9 963	9 683	2 683	22 882
316	1 709	1 733	397	4 155	1 519	9 339	8 907	2 740	22 505
77	405	361	69	912	633	4 596	4 293	1 177	10 699
128	3 746	4 233	2 545	10 652	193	7 343	8 120	3 310	18 966
2 737	51 942	54 933	17 105	126 717	8 699	147 126	149 096	46 145	351 066
2 631	50 655	54 103	16 887	124 276	7 900	144 467	147 661	44 809	344 837
106	1 287	830	21	2 441	799	2 659	1 435	1 336	6 229

Het aantal dagscholieren nam in 1898 toe met 11 273 tegen 10 761 in 1897. De vermeerdering kwam ook ditmaal voornamelijk ten goede aan de openbare scholen.

Deze namen toe met 8677 tegen 7280, terwijl de niet gesubsidieerde bijzondere scholen toenamen met 2813 tegen 3560 in het vorige jaar.

De gesubsidieerde bijzondere scholen namen af met 217 leerlingen tegen 79 in het vorige jaar.

Bij de niet gesubsidieerde bijzondere scholen valt, alleen bij de jongens op den leeftijd van beneden 6 jaar, vermindering waar te nemen. Overigens is bij de openbare zoowel als bij de niet gesubsidieerde bijzondere scholen, bij jongens en bij meisjes in de onderscheidene levenstijdperken vermeerdering te constateeren. Aan de gesubsidieerde bijzondere scholen valt — met uitzondering van de jongens en de meisjes op den leeftijd van 6, 7 en 8 jaar — in alle levensperken vermindering waar te nemen.

Ten einde het aantal kinderen van boven de zes en beneden de twaalf jaar, in elke provincie en in het Rijk wonende, te kunnen vergelijken met dat van hen die op dien leeftijd onderwijs genoten, moeten van de cijfers van elke provincie worden afgetrokken de kinderen schoolgaande in de provincie, doch behoorende tot de bevolking eener andere provincie of van een ander Rijk; bijgeteld de kinderen behoorende tot de bevolking der provincie, doch schoolgaande in eene andere provincie of in een ander Rijk.

De volgende staat geeft van die berekening een overzicht.

Aantal kinderen van boven de zes en beneden de twaalf jaren, die aan het einde van 1898 schoolonderwijs genoten en wonende in de:

Provinciën.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Noordbrabant	31 095	30 691	61 786
Gelderland	33 703	32 015	65 718
Zuidholland	68 408	66 605	135 013
Noordholland	58 578	56 605	115 183
Zeeland	13 881	13 335	27 216
Utrecht	15 189	14 746	29 935
Friesland	21 268	20 245	41 513
Overijssel	20 721	19 611	40 332
Groningen	19 540	18 763	38 303
Drenthe	9 381	8 923	18 304
Limburg	16 166	15 494	31 660
Totaal	307 930	297 033	604 963

Het aantal kinderen, dat op den leeftijd van boven de zes en beneden de twaalf jaar, aan het einde van 1898 huisonderwijs genoot, blijkt uit het volgend overzicht.

Provinciën.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Noordbrabant	13	7	20
Gelderland	26	28	54
Zuidholland	46	94	140
Noordholland	44	71	115
Zeeland	9	13	22
Utrecht	34	54	88
Friesland	—	—	—
Overijssel	7	7	14
Groningen	—	—	—
Drenthe	1	—	1
Limburg	64	20	84
Totaal	244	294	538

Telt men beide staten te zamen, dan verkrijgt men het aantal kinderen, die op 1 Januari 1899 lager onderwijs genoten. Het getal kinderen, op dat tijdstip in het Rijk wonende, benevens dat van hen, die op 1 Januari 1899 geen lager onderwijs genoten, blijkt uit de volgende tabel.

PROVINCIEN.	Werkelijke bevolking op 1 Januari 1899.			Getal kinderen op 1 Januari 1899.			Getal kinderen die op 1 Januari 1899 geen lager onderwijs genoten.			Van de 10 000 jongens (meisjes) genoten op 1 Januari 1899 geen lager onderwijs.		
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Van boven de 6 en beneden de 12 jaar.			Van boven de 6 en beneden de 12 jaar.			Van boven de 6 en beneden de 12 jaar.		
				Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Noordbrabant	277 272	276 119	553 391	33 833	33 893	67 726	2 725	3 195	5 920	805	943	874
Gelderland	284 670	277 753	562 423	36 631	35 452	72 083	2 902	3 409	6 311	792	962	876
Zuidholland	544 451	581 424	1 125 875	76 449	76 505	152 954	7 995	9 806	17 801	1 046	1 282	1 164
Noordholland	468 650	497 027	965 677	62 185	61 004	123 189	3 563	4 328	7 891	573	710	641
Zeeland	106 796	108 534	215 330	14 636	14 433	29 069	746	1 085	1 831	510	752	630
Utrecht	122 656	125 784	248 440	16 676	16 490	33 166	1 453	1 690	3 143	871	1 025	948
Friesland	170 543	171 079	341 622	22 491	21 681	44 172	1 223	1 436	2 659	544	662	602
Overijssel	167 478	161 714	329 192	22 060	21 247	43 307	1 331	1 629	2 960	603	767	684
Groningen	148 219	151 439	299 658	20 682	20 071	40 753	1 142	1 308	2 450	552	652	601
Drenthe	77 606	70 233	147 839	10 246	9 849	20 095	864	926	1 790	843	940	891
Limburg	144 926	140 259	285 185	17 780	17 093	34 873	1 550	1 579	3 129	872	924	897
Totaal op 1 Januari 1899 . .	2 513 267	2 561 365	5 074 632	333 669	327 718	661 387	25 494	30 391	55 885	764	927	845
„ „ 1 „ 1898 . .	2 477 118	2 527 086	5 004 204	330 486	325 361	655 847	26 643	32 639	59 282	806	1 003	903
Vermeerdering . .	36 149	34 279	70 428	3 183	2 357	5 540	— 1 149	— 2 248	— 3 397	— 42	— 76	— 58

Uit vorenstaande tabel blijkt dat het aantal kinderen van boven de zes en beneden de twaalf jaar, in het afgeloopen jaar toenam met 5540 of 0,84 pct., tegen 7978 of 1,22 pct. in 1897. Het aantal van hen die geen lager onderwijs genoten, nam af met 3397 of 6,08 pct., tegen eene vermindering van 438 of 0,74 pct. in het vorige jaar. Aan school- of huisonderwijs namen deel 308 174 jongens en 297 327 meisjes van boven de zes en beneden de twaalf jaar. Het getal kinderen op genoemden leeftijd en van beide geslachten, in het Rijk wonende bedroeg 333 669 en 327 718; het lager onderwijs werd dus niet genoten door 25 494 jongens en 30 391 meisjes van genoemden leeftijd, te zamen door 55 885 of 8,45 pct. tegen 59 282 of 9,01 pct. in het voorgaande jaar.

Ook thans wordt opgemerkt dat de meeste dier kinderen geenszins van onderwijs zijn verstoken. Verder zij verwezen naar de tabel betreffende de redenen van het schoolverzuim in elke gemeente des Rijks als bijlage bij dit verslag voorkomende.

In de volgende tabel is het aantal der dagscholieren vermeld, die tevens de avondschool bezochten, vergeleken met dat aan het einde van 1897.

GETAL der dagscholieren die tevens de avondschool bezochten op 1 Januari 1899.

PROVINCIEN.	Aan de openbare scholen.		Aan de gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan de niet-gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan alle lagere scholen te zamen.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Noordbrabant	993	222	—	—	1 069	198	2 062	420
Gelderland	317	86	—	—	437	96	754	182
Zuidholland	448	404	—	—	602	190	1 050	594
Noordholland	5 426	7 166	—	—	423	512	5 849	7 678
Zeeland	853	370	—	—	144	13	997	383
Utrecht	43	5	—	—	117	112	160	117
Friesland	1 308	1 089	—	—	469	382	1 777	1 471
Overijssel	156	41	—	—	248	4	404	45
Groningen	291	99	—	—	225	43	516	142
Drenthe	159	33	—	—	53	15	212	48
Limburg	74	5	—	—	199	89	273	94
Totaal	10 068	9 520	—	—	3 986	1 654	14 054	11 174
Op 1 Januari 1898	9 931	9 197	—	—	3 629	1 374	13 560	10 571
Vermeerdering	137	323	—	—	357	280	494	603

Hieruit blijkt dat het bezoek der avondschool door leerlingen der dagschool, zoowel aan de openbare als aan de niet gesubsidieerde bijzondere scholen, is toegenomen. Het aantal dagscholieren, in 1898 kosteloos onderwezen, blijkt uit de volgende tabel.

GETAL der dagscholieren die kosteloos onderwijs ontvingen op 1 Januari 1899.

PROVINCIËN.	Aan de openbare scholen.		Aan de gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan de niet-gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan alle lagere scholen te zamen.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Noordbrabant	9 715	3 495	—	—	5 310	10 656	15 025	14 151
Gelderland	14 587	11 567	—	—	1 616	3 435	16 203	15 002
Zuidholland	25 129	22 706	2	—	5 483	5 692	30 614	28 398
Noordholland	28 982	25 317	—	—	4 871	4 662	33 853	29 979
Zeeland	7 734	6 325	—	—	235	589	7 969	6 914
Utrecht	3 842	3 169	—	—	1 603	2 355	5 445	5 524
Friesland	13 116	11 857	—	—	801	832	13 917	12 689
Overijssel	7 459	6 558	—	—	1 377	1 229	8 836	7 787
Groningen	12 272	11 229	—	—	357	350	12 629	11 579
Drenthe	4 757	4 122	—	—	9	8	4 766	4 130
Limburg	4 660	2 428	—	128	1 624	3 850	6 284	6 406
Totaal	132 253	108 773	2	128	23 286	33 658	155 541	142 559
Op 1 Januari 1898	130 784	106 558	6	147	23 700	34 331	154 490	141 036
Vermeerdering	1 469	2 215	— 4	— 19	— 414	— 673	1 051	1 523

Uit deze tabel blijkt, dat het aantal kosteloos schoolgaande kinderen toenam met 2574 tegen 1411 in 1897.

Uit de volgende tabel blijkt het aantal leerlingen, die aan het einde van 1898 uitsluitend de avondschool bezochten, vergeleken met dat op gelijk tijdstip des vorigen jaars.

GETAL der leerlingen die uitsluitend de avondschool bezochten op 1 Januari 1899.

PROVINCIEN.	Aan de openbare scholen.		Aan de gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan de niet-gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan alle scholen te zamen.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens	Meisjes.
Noordbrabant.	318	21	—	—	38	26	356	47
Gelderland.	189	10	—	16	113	58	302	84
Zuidholland	62	34	—	—	248	38	310	72
Noordholland.	279	215	44	2	59	42	382	259
Zeeland	244	47	—	—	53	13	297	60
Utrecht	58	1	—	—	57	17	115	18
Friesland	45	26	—	—	64	46	109	72
Overijssel	60	8	—	—	52	8	112	16
Groningen	26	6	—	—	48	4	74	10
Drenthe.	168	4	—	—	27	3	195	7
Limburg.	5	—	—	—	69	41	74	41
Totaal . . .	1 454	372	44	18	828	296	2 326	686
Op 1 Januari 1898 .	1 431	387	10	—	910	314	2 351	701
Vermeerdering .	23	— 15	34	18	— 82	— 18	— 25	— 15

Hieruit blijkt, dat het aantal van hen, die *uitsluitend* de avondschool bezochten, is toegenomen, voor de jongens aan de openbare scholen en voor jongens en meisjes aan de gesubsidieerde bijzondere scholen; terwijl het voor de meisjes aan de openbare scholen en voor de jongens en meisjes aan de niet-gesubsidieerde bijzondere scholen afnam. Het totaal geeft eene kleine vermindering.

GETAL der leerlingen die de herhalingsscholen bezochten op 1 Januari 1899.

PROVINCIËN.	Aan de openbare scholen.		Aan de gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan de niet-gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan alle scholen te zamen.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Noordbrabant.	780	57	—	—	118	—	898	57
Gelderland.	1 419	265	—	30	186	34	1 605	329
Zuidholland	2 361	974	38	12	111	174	2 510	1 160
Noordholland.	1 533	885	161	54	430	339	2 124	1 278
Zeeland	704	86	—	—	—	—	704	86
Utrecht	670	298	—	—	65	4	735	302
Friesland	815	277	—	—	15	13	830	290
Overijssel	824	191	—	—	384	306	1 208	497
Groningen	1 965	658	—	—	24	16	1 989	674
Drenthe.	879	78	—	—	—	—	879	78
Limburg.	—	—	—	—	141	—	141	—
Totaal . . .	11 950	3 769	199	96	1 474	886	13 623	4 751
Op 1 Januari 1898 .	12 178	3 647	266	70	1 393	899	13 837	4 616
Vermeerdering .	— 228	122	— 67	26	81	— 13	— 214	135

Uit het overzicht blijkt, dat het aantal van hen die aan het einde van 1898 de herhalingsschool bezochten, is toegenomen bij de meisjes aan de openbare en aan de gesubsidieerde bijzondere scholen en bij de jongens aan de niet gesubsidieerde bijzondere scholen; terwijl dit aantal bij de jongens aan de openbare en aan de gesubsidieerde bijzondere scholen en bij de meisjes aan de niet gesubsidieerde bijzondere scholen afnam.

De scholen voor volwassenen te Amsterdam komen voor onder de gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde bijzondere, die te Haarlem onder de niet-gesubsidieerde bijzondere scholen.

§ 6. SCHOOLGELDEN.

Het getal gemeenten, waar op 31 December 1898 in het

geheel geen schoolgeld voor de openbare lagere school werd geheven, bedroeg 2, namelijk:

Zijpe (Noordholland), en

Nieuwe Schans (Groningen).

Aan deze gemeenten was, blijkens vorige verslagen, vrijstelling verleend van de verplichting tot het heffen van schoolgeld.
In 1898 werden geene verzoeken om bedoelde vrijstelling ontvangen.

De opbrengst der schoolgelden aan de openbare scholen over 1898 is in het volgende overzicht vermeld.

Provinciën.	Bij de Rijks lagere scholen.	Bij de openbare gemeente-scholen.	Totaal.
Noordbrabant . .	—	f 79 834,70	f 79 834,70
Gelderland . . .	f 1 466,25	165 985,13	167 451,38
Zuidholland. . .	—	504 810,78	504 810,78
Noordholland . .	1 213,00	514 543,21	515 756,21
Zeeland	2 844,70	63 162,99[5]	66 007,69[5]
Utrecht	—	99 533,05[5]	99 533,05[5]
Friesland . . .	—	63 386,62[5]	63 386,62[5]
Overijssel . . .	1 670,95	93 159,56[5]	94 830,51[5]
Groningen . . .	1 142,40	71 064,63	72 207,03
Drenthe	—	34 138,22[5]	34 138,22[5]
Limburg	3 363,00	42 392,07	45 755,07
Totaal in 1898	f 11 700,30	f1 732 010,98[5]	f 1 743 711,28[5]
„ „ 1897	11 759,25	1 677 220,42	1 688 979,67
Vermeerdering	— f 58,95	f 54 790,56[5]	f 54 731,61[5]

§ 7. BEVORDERING VAN HET SCHOOLBEZOEK.

Verbodsbepalingen omtrent het arbeiden van kinderen beneden de twaalf jaar bestonden in het navolgend aantal gemeenten van:

	in 1898.	in 1897.
Noordbrabant	56	57
Gelderland	40	37
Zuidholland	29	28
Noordholland.	3	10
Zeeland.	8	8
Utrecht.	3	3
Friesland	5	5
Overijssel	6	5
Groningen.	1	1
Drenthe	4	4
Limburg	2	1
	157	159

De gemeenten waar deze verbodsbepalingen in 1898 bestonden, zijn de volgende:

Noordbrabant.

Aarle-Rixtel, Almkerk, Baardwijk, Beers, Berkel, Beugen c. a., Boekel, Dieden, Dinther, Dongen, Drongelen c. a., Drunen, Empel c. a, Erp, Gassel, Geertruidenberg, Gestel c. a., Gilze, Ginneken c. a., Haaren, Halsteren, Hedikhuizen, Herpen, Hoeven, Huisseling c. a., Klundert, Lierop, Lieshout, Linden, Made, Megen c. a., Moergestel, Oeffelt, Oerle, Oploo c. a., Oss, Oudenbosch, Roosendaal c. a., Rosmalen, Ruephen c. a., Rijsbergen, Sambeek, Son c. a., Standdaarbuiten, Strijp, Veldhoven, Vierlingsbeek, Vught, Waalre, de Werken c. a., Werkendam, Woensel, Woudrichem, Zeelst, Hooge en Lage Zwaluwe, Zundert.

Gelderland.

Aalten, Angerlo, Apeldoorn, Balgoy, Beesd, Beusichem, Borculo, Brummen, Buren, Didam, Dinxperlo, Dodewaard, Doetinchem (Ambt), Doetinchem (Stad), Driel, Elst, Epe, Ewijk, Gendringen, Gent, Groenlo, Hattem, Heerewaarden, Herwen en Aerdt, Hummelo, Laren, Lochem, Maurik, Millingen, Neede, Rossum, Ubbergen, Vorden, Wageningen, Wamel, Wijchen, Winterswijk, Wisch, Zevenaar, Zutphen.

Zuidholland.

Abbenbroek, Nieuw-Beijerland, den Bommel, Dirksland, Goedereede, Goudswaard, 's Gravenzande, Heenvliet, Herkingen, Hoogvliet, Leerbroek, Leerdam, Leiderdorp, Lekkerland (Nieuw-), de Lier, Meerkerk, Melissant, Monster, Naaldwijk, Ouddorp, Piershil, Poortugaal, Sliedrecht, Sommelsdijk, Stad aan 't Haringvliet, Stellendam, Oude Tonge, Vrijenban, Zwartewaal.

Noordholland.

Medemblik, Purmerend, Venhuizen.

Zeeland.

Colijnsplaat, Driewegen, Kats, Kloetinge, Kruiningen, Nisse, Ovezande, St. Philipsland.

Utrecht.

Amerongen, Leersum, Tull en 't Waal.

Friesland.

Bolsward, Leeuwarderadeel, Schoterland, Wonseradeel, Workum.

Overijssel.

Borne, den Ham, Hardenberg (Ambt), Hellendoorn, Lonneker, Olst.

Groningen.

Ten Boer.

Drenthe.

Gieten, Sleen, Smilde, Zuidwolde.

Limburg.

Linne, Maasniel.

Door het uitloven van openbare belooningen en eereblijken werd het schoolbezoek aangemoedigd door 267 gemeenten, namelijk in:

	in 1898.	in 1897.
Noordbrabant	29	31
Gelderland	38	38
Zuidholland	69	69
Noordholland.	50	44
Zeeland.	21	21
Utrecht.	18	17
Friesland	7	7
Overijssel	6	7
Groningen.	11	10
Drenthe.	6	6
Limburg	12	12
	267	262

De uitgaven, hieraan ten koste gelegd, bedroegen:

	in 1898	in 1897
Noordbrabant. . .	f 3 063,77	f 2 946,48⅝
Gelderland. . . .	4 635,06⅝	4 095,30⅝
Zuidholland . . .	12 181,70⅝	11 608,99
Noordholland. . .	21 428,99⅝	16 515,86
Zeeland	1 134,59⅝	1 146,80
Utrecht	1 304,23⅝	1 274,37⅝
Friesland	2 672,22⅝	2 657 87⅝
Overijssel	698,80	768,45⅝
Groningen	1 307,51⅝	1 393,42
Drenthe.	435,13	351,04
Limburg	440,38	626,50
	f 49 302,41⅝	f 43 385,10⅝

Uit het vorenstaande blijkt, dat in 1898 door 267, tegenover 262 gemeenten in 1897 getracht is door het uitloven van openbare belooningen en eereblijken het schoolverzuim tegen te gaan, en dat daaraan f 5 917,31 meer ten koste is gelegd dan in het vorige jaar.

Dat dit middel zeer weinig tegen het schoolverzuim vermag is meermalen in vorige verslagen medegedeeld.

Door den inspecteur van het lager onderwijs in de eerste inspectie is omtrent dit onderwerp in zijn verslag het volgende medegedeeld.

„Ik meen nogmaals te mogen herhalen, wat ik het vorige jaar als het oordeel van het schooltoezicht in deze inspectie uitsprak: Tot genezing van de zoo algemeen verspreide kwaal van schoolverzuim helpen geen palliatieven. Alleen leerplicht kan afdoende verbetering brengen en leerplicht wordt door allen, die belang stellen in degelijk lager onderwijs, met ongeduld verwacht."

De inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie (de provinciën Zuidholland, Noordholland, Zeeland en Utrecht) laat zich omtrent dit onderwerp in zijn verslag als volgt uit:

„Hier en daar wordt nog wel iets gedaan tot bevordering van trouw schoolbezoek, doch die schoolfeesten en belooningen beperken slechts het willekeurig verzuim van hen, die zonder veel moeite geregeld ter school kunnen komen."

In het verslag van den inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie (de provinciën Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe) wordt hieromtrent het volgende aangetroffen.

„Omtrent het schoolverzuim en de middelen ter beteugeling daarvan wordt in de verslagen (van de districtsschoolopzieners) geen nieuws hoegenaamd medegedeeld en de gewone beschouwingen, trouwens telken jare op nieuw zonder veel variatie ten beste gegeven, bleven dit jaar achterwege, nu het eenige afdoende middel, de leerplicht, zooals de meesten met vertrouwen verwachten, alle tot dusverre met meer of minder succes aangewende middelen en palliatieven overbodig zal maken."

„„Van de kinderbescherming, welke men leerplicht pleegt te noemen" — schrijft de schoolopziener in het district Groningen — „„zal het onaangename van den dwang, gelijk bij alle wetten van dien aard, gevoeld worden, maar alleen door hen, die dien dwang niet kunnen en daarom juist niet mogen missen.""

§ 8. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Het volgend overzicht bevat het getal hoofden van scholen, zoowel dat der mannelijke, als dat der vrouwelijke, van de onderwijzers en de onderwijzeressen, aan het einde van 1898, vergeleken met dat van het voorgaande jaar.

PROVINCIEN.	Bij de openbare scholen.				Bij de gesubsidieerde bijzondere scholen.				Bij de niet-gesubsidieerde bijzondere scholen.				Bij alle lagere scholen te zamen.			
	Hoofden van scholen (Mannen).	Onderwijzers.	Hoofden van scholen (Vrouwen).	Onderwijzeressen.	Hoofden van scholen (Mannen).	Onderwijzers.	Hoofden van scholen (Vrouwen).	Onderwijzeressen.	Hoofden van scholen (Mannen).	Onderwijzers.	Hoofden van scholen (Vrouwen).	Onderwijzeressen.	Hoofden van scholen (Mannen).	Onderwijzers.	Hoofden van scholen (Vrouwen).	Onderwijzeressen.
Noordbrabant.	317	477	3	68	—	—	—	—	61	239	140	509	378	716	143	577
Gelderland.	365	679	6	356	2	4	3	6	135	260	50	234	502	943	59	596
Zuidholland	450	1 695	18	879	1	1	1	7	239	752	78	484	690	2 448	97	1 370
Noordholland.	446	1 466	21	968	2	—	1	8	173	489	58	407	621	1 955	80	1 383
Zeeland	160	358	4	163	—	—	—	—	35	52	13	36	195	410	17	199
Utrecht	105	289	3	139	1	1	3	9	78	175	28	137	184	465	34	285
Friesland	344	456	2	248	1	1	—	1	119	141	6	35	464	598	8	284
Overijssel	250	519	3	217	—	—	1	4	37	104	13	48	287	623	17	269
Groningen	252	446	2	273	—	—	—	—	58	98	2	34	310	544	4	307
Drenthe	153	211	1	93	—	2	1	1	13	23	—	6	166	236	2	100
Limburg.	175	310	—	45	—	—	1	4	24	81	68	280	199	391	69	329
Totaal . . .	3 017	6 906	63	3 449	7	9	11	40	972	2 414	456	2 210	3 996	9 329	530	5 699
Op 1 Januari 1898 . . .	2 988	6 691	69	3 289	10	18	12	40	967	2 312	444	2 001	3 965	9 021	525	5 330
Vermeerdering . . .	29	215	— 6	160	— 3	— 9	— 1	—	5	102	12	209	31	308	5	369

Aan het einde van 1898 waren 22 (17 openbare en 5 bijzondere scholen) zonder hoofd, ten gevolge van vacatures. Het getal hoofden, met dat der scholen vergeleken, geeft evenwel een verschil van 18 scholen zonder hoofd. Voor deze vergelijking moet men echter van de 4526 hoofden 6 hoofden van bijzondere scholen aftrekken, omdat aan 1 school te 's Gravenhage, 1 te Dordrecht, 1 te Hilversum, 1 te Utrecht, 1 te Baarn en 1 te Assen ieder 2 hoofden stonden; terwijl voor 2 scholen 2 hoofden behooren te worden bijgeteld, dewijl 1 onderwijzer te Amsterdam en 1 te Vaals aan het hoofd stonden van 2 scholen.

Uit deze tabel blijkt dat het aantal onderwijzers bij de openbare scholen in 1898 toenam met 215 en bij de bijzondere scholen met 93.

Het aantal onderwijzeressen vermeerderde bij de openbare scholen met 160 en bij de bijzondere scholen met 209.

Over het geheel waren de 4544 lagere scholen te zamen bezet met 3996 mannelijke hoofden van scholen, 530 vrouwelijke hoofden van scholen, 9329 onderwijzers en 5699 onderwijzeressen.

Het aantal kweekelingen is buiten beschouwing gelaten, omdat de bepalingen der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), betreffende het bezigen der kweekeningen als onderwijskracht, volgens art. 84, 2de alinea, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), na 1 Januari 1886 niet meer van toepassing zijn.

Volgens art. 8 van laatstgenoemde wet, zooals die in 1889 is gewijzigd, mogen echter jongelieden van beiderlei kunne met schriftelijke goedkeuring van den arrondissements-schoolopziener in de school als kweekeling worden toelaten en aldaar behulpzaam zijn, mits zij:

a. hun vijftiende jaar ingetreden zijn en hun negentiende niet volbracht hebben, of de akte, bedoeld in art. 56, onder *a*, bezitten;

b. tot geene werkzaamheden in de school gebezigd worden dan de zoodanige, welke zij onder toezicht en de leiding van een in hetzelfde schoolvertrek aanwezigen bevoegde verrichten, en

c. na drie maanden als kweekeling geplaatst te zijn geweest, in het bezit zijn van een door den arrondissements-schoolopziener schriftelijk goedgekeurd bewijs, niet ouder dan één jaar en afgegeven en onderteekend door het hoofd der school, waarin zij tijdens de afgifte waren toegelaten, dat hun zedelijk gedrag en hunne vorderingen voldoende zijn.

In hoeverre van die bepaling gebruik is gemaakt, blijkt uit het volgende overzicht:

AANTAL kweekelingen op 1 Januari 1899 werkzaam.

PROVINCIEN.	Bij de openbare scholen.		Bij de gesubsidieerde bijzondere scholen.		Bij de niet gesubsidieerde bijzondere scholen.		Bij alle lagere scholen te zamen.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Noordbrabant	124	30	—	—	91	103	215	133
Gelderland	25	18	—	—	5	2	30	20
Zuidholland	545	733	—	4	263	135	808	872
Noordholland	69	185	—	2	145	96	214	283
Zeeland	95	75	—	—	30	18	125	93
Utrecht	96	103	—	—	121	41	217	144
Friesland	105	105	—	—	72	21	177	126
Overijssel	80	55	—	—	11	—	91	55
Groningen	21	29	—	—	23	3	44	32
Drenthe	78	62	—	—	—	—	78	62
Limburg	24	12	—	—	28	102	52	114
Totaal	1 262	1 407	—	6	789	521	2 051	1 934
Op 1 Januari 1898	1 208	1 451	—	9	787	546	1 995	2 006
Verschil	54	— 44	—	— 3	2	— 25	56	— 72

Evenals in vorige verslagen volgt ook nu weder een overzicht dier scholen, welker bevolking ver beneden het gemiddelde cijfer van 37 was.

Esch, 1 openbare school, vakken *a-k*, met 24 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Huisseling, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 21 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Huisseling, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 25 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Geertruidenberg, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *l-q*, met 17 leerlingen.

Cuijk c. a., 1 openbare school, vakken *a-k*, met 20 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1000 jaarwedde.

Grave, 1 openbare school, vakken *a-l*, met 11 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1380 jaarwedde.

Oostelbeers (Knegsel), 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 18 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Arnhem, 1 openbare school, vakken *a-k*, met 24 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1250 jaarwedde.

Arnhem, 1 bijzondere school, vakken *a-h*, *l-q*, met 13 leerlingen.

Rheden, 1 bijzondere school, vakken *a-h*, *k-o* en *t*, met 10 leerlingen.

Hoevelaken, 1 openbare school, vakken *a-k*, met 15 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Elburg, 1 door de gemeente gesubsidieerde bijzondere school, vakken *a-h*, *j-o*, met 16 leerlingen.

Harderwijk, 1 openbare school, vakken *a-i*, *k-o* en *t*, met 25 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1000 jaarwedde.

Apeldoorn, 1 bijzondere school, vakken *a-h*, *k-o* en *t*, met 19 leerlingen.

Epe (Vaassen), 1 openbare school, vakken *a-i*, *l*, *m*, *o*, *p*, met 17 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1150 jaarwedde.

Epe (Tongeren), 1 bijzondere school, vakken *a-i*, met 20 leerlingen.

Aalten, 1 openbare school, vakken *a-m*, *o*, *p*, *t*, met 16 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1200 jaarwedde.

Aalten (Lintelo), 1 openbare school, vakken *a-i*, met 16 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Eibergen (Zwolle), 1 openbare school, vakken *a-k*, met 24 leerlingen. Het hoofd der school heeft 760 jaarwedde.

Groenlo, 1 openbare school, vakken *a-q*, *s*, *t*, met 15 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1150 jaarwedde.

Bergh, 1 bijzondere] school, vakken *a-i* en *k*, met 25 leerlingen.

Doesburgh, 1 door de gemeente gesubsidieerde bijzondere school, vakken *a-q*, *s*, *t*, met 19 leerlingen.

Elst, 1 bijzondere school, vakken *a—i*, *l—o*, met 1 leerling.

Tiel, 1 bijzondere school, vakken *a—i*, *l*, *m*, *n*, *o*, *s*, met 9 leerlingen.

Valburg (Oosterhout), 1 openbare school, vakken *a—k*, met 25 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Deil, 1 openbare school, vakken *a—k*, met 9 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Bergharen, 1 bijzondere school, vakken *a—i*, met 19 leerlingen.

Voorburg, 1 bijzondere school, vakken *a—i*, *k—n*, *o*, *t*, met 23 leerlingen.

's Gravenhage, 1 bijzondere school, vakken *a—j*, *l—t*, met 23 leerlingen.

's Gravenhage, 1 bijzondere school, vakken *a—i*, *l—q*, *s*, met 20 leerlingen.

's Gravenhage, 1 bijzondere school, vakken *a—l*, *o*, *p.*, met 19 leerlingen.

's Gravenhage, 1 bijzondere school, vakken *a—i*, met 24 leerlingen.

Wassenaar, 1 openbare school, vakken *a—i*, *k*, met 25 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1270 jaarwedde.

Oud-Alblas, 1 openbare school, vakken *a—k*, met 19 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 920 jaarwedde.

Alblasserdam (Kinderdijk), 1 openbare school, vakken *a—k*, *l—p*, met 18 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1360 jaarwedde.

Papekop, 1 openbare school, vakken *a—i* en *k*, met 25 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 825 jaarwedde.

Leiden, 1 bijzondere school, vakken *a—i*, met 17 leerlingen.

Hillegom, 1 openbare school, vakken *a—p*, met 24 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 2050 jaarwedde.

Rijnsburg, 1 openbare school, vakken *a—k*, met 16 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1000 jaarwedde.

Rotterdam, 1 bijzondere school, vakken *a—h*, *k—o* en *t*, met 8 leerlingen.

Rotterdam, 1 bijzondere school, vakken *a—g*, *l—n*, *p*, *t*, met 10 leerlingen.

Rotterdam, 1 bijzondere school, vakken *a—i*, *k—o*, *t*, met 23 leerlingen.

Alphen, 1 openbare school, vakken *a—p* en *t*, met 20 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1150 jaarwedde.

Woubrugge, 1 openbare school vakken *a—i* en *k*, met 11 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 800 jaarwedde.

Zwammerdam, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *l*, *n*, *o*, met 17 leerlingen.

Leerbroek, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 25 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 750 jaarwedde.

Amsterdam, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, met 21 leerlingen.

Amsterdam, 1 bijzondere school, vakken *a-h*, *i-k*, *l-r*, met 22 leerlingen.

Amsterdam, 1 bijzondere school, vakken *a-o*, *q-t*, met 14 leerlingen.

Amsterdam, 1 bijzondere school, vakken *a-g*, *i-l*, *m*, *n*, *o*, *p*, *s*, met 20 leerlingen.

Amsterdam, 1 bijzondere school, vakken *a-d*, *f*, *h*, *i* en *k*, met 17 leerlingen.

Amsterdam, 1 bijzondere school, vakken *a-c*, *e-i*, *k-o*, *q*, *s*, *t*, met 14 leerlingen.

Amsterdam, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *l*, *m*, met 10 leerlingen.

Amsterdam, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *l-s*, met 7 leerlingen.

Amsterdam, 1 bijzondere school, vakken *a-q*, *t*, met 19 leerlingen.

Hilversum, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *l-p* en *s*, met 21 leerlingen.

Hilversum, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *l-q*, met 7 leerlingen.

Hilversum, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *l-p*, met 9 leerlingen.

Hilversum, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *k*, *l*, *o*, met 24 leerlingen.

Nederhorst den Berg, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 22 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 900 jaarwedde.

Warmenhuizen, 1 bijzondere school, vakken *a-i* en *k*, met 24 leerlingen.

Wieringerwaard, 1 door de gemeente gesubsidieerde bijzondere school, vakken *a-g*, *l*, *n-p*, met 23 leerlingen.

Texel, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 15 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Beets, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 13 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 745 jaarwedde.

Hoorn, 1 bijzondere school, vakken *a-p*, *q*, *t*, met 23 leerlingen.

Westwoud, 1 openbare school, vakken *a-k*, met 14 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 800 jaarwedde.

Wijdenes, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 19 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 800 jaarwedde.

Broek in Waterland, 1 openbare school, vakken *a-k*, met 20 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 725 jaarwedde.

Ransdorp, 1 openbare school, vakken *a-k* en *j*, met 23 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 745 jaarwedde.

Aagtekerke, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 15 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 800 jaarwedde.

Grijpskerke, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 24 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Sluis, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 25 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 800 jaarwedde.

's Heerenhoek, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 21 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 800 jaarwedde.

Utrecht, 1 bijzondere school, vakken *a-i* en *k*, met 15 leerlingen.

Utrecht, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *l*, *m-p*, met 3 leerlingen.

Utrecht, 1 bijzondere school, vakken *a-i* en *k*, met 4 leerlingen.

Utrecht, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, met 11 leerlingen.

Zeist, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, met 20 leerlingen.

Breukelen—Nijenrode, 1 door de gemeente gesubsidieerde bijzondere school, vakken *a-i*, met 16 leerlingen.

Loenen, 1 bijzondere school, vakken *a-f*, *h* en *k*, met 22 leerlingen.

Maarssen, 1 door de gemeente gesubsidieerde bijzondere school, vakken *a-q*, *s*, *t*, met 14 leerlingen.

Doorn, 1 bijzondere school, vakken *a-q*, *s*, *t*, met 20 leerlingen.

Driebergen, 1 bijzondere school, vakken *a-g*, *i* en *k*, met 11 leerlingen.

Rhenen, 1 bijzondere school, vakken *a-h*, *k*, *l*, *m*, *n*, *o*, *q* en *t*, met 21 leerlingen.

Wijk bij Duurstede, 1 door de gemeente gesubsidieerde bijzondere school, vakken *a-i*, *l-q* en *s*, met 20 leerlingen.

Hennaarderadeel (Spannum), 1 bijzondere school, vakken *a-p* en *t*, met 2 leerlingen.

Wonseradeel (Hartwerd), 1 openbare school, vakken *a-k*, met 23 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 750 jaarwedde.

Workum, 1 openbare school, vakken *a-k*, *l-p*, met 22 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1400 jaarwedde.

Wymbritseradeel (Nyland), 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 13 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 750 jaarwedde.

Wymbritseradeel (Scharnegoutum), 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 24 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 750 jaarwedde.

Wymbritseradeel (Wolsum), 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 21 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 775 jaarwedde.

Doniawerstal (Doniaga), 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 16 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 750 jaarwedde.

Haskerland (Joure), 1 openbare school, vakken *a-i*, *k-p*, met 19 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1400 jaarwedde.

Leeuwarden, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, met 22 leerlingen.

Leeuwarden, 1 bijzondere school, vakken *a-k*, met 22 leerlingen;

Menaldumadeel (Boxum), 1 openbare school, vakken *a-i* en *k* met 24 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 800 jaarwedde.

Dokkum, 1 door de gemeente gesubsidieerde bijzondere school, vakken *a-i* en *l-p*, met 23 leerlingen.

Westdongeradeel (Hiaure), 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 25 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Stad-Vollenhove, 1 openbare school, vakken *a-i*, *l-p*, met 19 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1000 jaarwedde.

Zwartsluis, 1 openbare school, vakken *a-i*, *k-q*, met 8 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1210 jaarwedde.

Avereest, 1 openbare school, vakken *a-g*, *l-q* met 18 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1200 jaarwedde.

Steenwijkerwold, 1 openbare school, vakken *a-k*, met 18 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Ambt-Delden, 1 openbare school, vakken *a-k*, met 25 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 800 jaarwedde.

Goor, 1 openbare school, vakken *a-i*, *k-q*, met 21 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1200 jaarwedde.

Deventer, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 20 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Oldenzaal, 1 openbare school, vakken *a-n*, met 21 leerlingen.

Grootegast, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 22 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Leek (Oostwold), 1 openbare school, vakken *a-k*, met 24 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Uithuizen, 1 openbare school, vakken *a-k*, *l*, *m*, met 24 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1000 jaarwedde.

Uithuizermeeden, 1 openbare school, vakken *a-i* en *k*, met 18 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 796 jaarwedde.

Bellingwolde, 1 openbare school, vakken *a-i*, *l*, *m*, *n*, *o*, met 13 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 1000 jaarwedde.

Meppel, 1 door de gemeente gesubsidieerde bijzondere school, vakken *a-h*, *k*, *l*, *o*, *q* en *t*, met 25 leerlingen.

Norg, 1 openbare school, vakken *a-k*, met 20 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Assen, 1 bijzondere school, vakken *a-g*, *l*, *m*, *n*, *o*, *p*, *q*, *s*, met 18 leerlingen.

Westerbork, 1 openbare school, vakken *a-k*, met 25 leerlingen. Het hoofd der school heeft f 700 jaarwedde.

Maastricht, 1 bijzondere school, vakken *a-h* en *l*, met 10 leerlingen.

Meerssen, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *k-n*, met 14 leerlingen.

Schimmert, 1 bijzondere school, vakken *a-l*, met 18 leerlingen.

Valkenburg, 1 bijzondere school, vakken *a-i*, *l*, *m*, *o*, *p*, *q*, *s*, met 19 leerlingen.

Echt, 1 bijzondere school, vakken *a-l*, met 23 leerlingen.

Weert, 1 bijzondere school, vakken *a-o*, *q*, *t*, met 22 leerlingen.

Ottersum, 1 bijzondere school, vakken *a*, *b*, *e*, *f*, *g*, *h-k*, met 18 leerlingen.

Evenals in vorige verslagen, volgt hier eene tabel, waarin de bevoegdheid is aangegeven van het onderwijzend personeel, dat aan het hoofd der scholen geplaatst was aan het einde van 1898, vergeleken met dat op gelijk tijdstip van 1897.

PROVINCIËN.	OPENBARE SCHOLEN																		BIJZONDERE						
	Hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen volgens de wet van													Onderwijzers volgens de wet van 3 April 1806.					Hoofdonderwijzers en volgens de						
	17 Augustus 1878.							13 Augustus 1857.											17 Augustus 1878.						
	Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met den 1sten rang.	Met den 2den rang.	Met den 3den rang.	Met den 4den rang.	Schoolhouderessen.	Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.					
		1	2	3	4	5	6		1	2	3	4	5	6							1	2	3	4	5	6
Noordbrabant	24	41	36	18	7	3	[1] 1	39	55	27	18	30	5	1	—	8	7	—	—	39	20	10	4	1	—	2
Gelderland	8	51	47	33	15	2	2	50	44	48	28	11	11	[2] 6	—	12	3	—	—	12	31	22	9	4	—	1
Zuidholland	56	35	39	31	24	3	1	68	69	41	33	31	7	5	—	23	2	—	—	66	32	24	16	8	2	—
Noordholland	22	59	60	37	20	13	—	48	64	48	37	34	7	1	—	17	—	—	—	31	40	22	17	3	1	—
Zeeland	8	24	23	10	4	3	—	30	19	12	8	11	5	[2] 2	—	5	—	—	—	11	8	4	4	3	—	—
Utrecht	7	11	7	7	2	—	—	16	21	12	7	4	3	—	—	10	1	—	—	18	17	11	6	8	2	—
Friesland	38	58	27	10	5	3	—	71	57	26	17	10	6	1	—	16	1	—	—	27	35	10	4	1	—	—
Overijssel	13	46	27	19	8	4	3	36	33	27	15	8	1	—	—	8	5	—	—	5	13	6	3	2	—	—
Groningen	13	20	26	10	3	1	1	40	44	22	23	15	7	5	—	14	1	—	—	10	15	4	4	1	—	—
Drenthe	13	35	17	5	2	1	—	27	30	8	7	3	1	—	—	5	1	—	—	6	2	1	1	2	—	—
Limburg	6	31	25	12	1	2	—	8	28	29	16	9	2	—	—	1	5	—	—	4	13	6	5	3	—	—
Totaal	207	420	334	192	91	35	[2] 8	433	464	300	209	166	55	[3] 21	—	119	26	—	—	229	226	120	73	36	5	3
Totaal in 1898	192	377	303	177	67	37	[3] 9	461	459	282	203	169	67	[3] 22	—	150	35	—	—	215	210	99	78	35	7	1
Verschil	15	43	31	15	24	−2	−1	−28	5	8	6	−3	−12	−1	—	−31	−9	—	—	14	16	21	−5	1	−2	2

[1]) 7 aanteekeningen. [2]) Hieronder 1 met 7 aanteekeningen. [3]) Hiervan 2 met 7 aanteekeningen.

SCHOLEN.											ALLE LAGERE SCHOLEN TE ZAMEN.																
hoofdonderwijzeressen wet van							Onderwijzers volgens de wet van 3 April 1806.				Hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen volgens de wet van										Onderwijzers volgens de wet van 3 April 1806.				
13 Augustus 1857.											17 Augustus 1878.						13 Augustus 1857.									
Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met den 1sten rang.	Met den 2den rang.	Met den 3den rang.	Met den 4den rang.	Schoolhouderessen.	Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met den 1sten rang.	Met den 2den rang.	Met den 3den rang.	Met den 4den rang.	Schoolhouderessen.
	1	2	3	4	5	6							1	2	3	4	5	6		1	2	3	4	5	6					
27	18	14	5	12	3	2	—	1	1	1	41	63	61	46	22	8	3	[2])3	66	73	41	23	42	8	3	—	9	8	1	41
21	25	19	15	12	5	1	—	5	1	—	7	20	82	69	42	19	2	3	71	69	67	43	23	16	[2])7	—	17	4	—	7
54	44	23	25	14	1	1	—	5	—	—	4	122	67	63	47	32	5	1	122	113	64	58	45	8	6	—	28	2	—	4
22	29	20	20	10	6	—	—	11	—	—	2	53	99	82	54	23	14	—	70	93	68	57	44	13	1	—	28	—	—	2
5	5	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	19	32	27	14	7	3	—	35	24	18	10	11	5	[2])2	—	5	—	—	—
13	8	7	5	5	3	—	—	6	—	—	1	25	28	18	13	10	2	—	29	29	19	12	9	6	—	—	16	1	—	1
17	14	7	6	2	—	1	—	2	—	—	—	65	93	37	14	6	3	—	88	71	33	23	12	6	2	—	18	1	—	—
5	5	6	4	—	2	—	—	—	—	—	—	18	59	33	22	10	4	3	41	38	33	19	8	3	—	—	8	5	—	—
12	11	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	23	44	30	14	4	1	1	52	55	22	25	16	7	5	—	14	1	—	—
1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	18	37	18	6	4	1	—	28	30	8	7	3	1	—	—	6	1	—	—
14	18	15	7	4	—	—	—	2	1	—	1	10	44	31	17	4	2	—	22	46	44	23	13	2	—	—	3	6	—	1
191	177	177	91	60	20	5	—	33	3	1	56	436	646	454	265	127	40	[2])11	624	641	417	300	226	75	[3])26	—	152	29	1	56
196	187	118	92	68	18	6	—	42	3	1	56	407	587	402	255	102	44	[3])10	657	646	410	295	237	85	[3])28	—	192	38	1	56
—5	—10	—1	—1	—8	2	—1	—	—9	—	—	—	29	59	52	10	25	—4	1	—33	—5	7	5	—11	—10	—2	—	— 40	— 9	—	—

Ook in 1898 viel er, wat de bevoegdheid van het onderwijzend personeel betreft, dat aan het hoofd der scholen geplaatst was of werd, verbetering waar te nemen, zoowel aan de openbare als aan de bijzondere. Het aantal van hen, die ééne of meer akten verwierven, vermeerderde met 90 voor de openbare en 24 voor de bijzondere scholen; terwijl de onderwijzers volgens de wet van 3 April 1806 met 40 verminderden voor de openbare en met 9 voor de bijzondere scholen. Waren dus in het vorige jaar 4490 onderwijzers en onderwijzeressen aan het hoofd van scholen geplaatst, van welke 231 of ruim 5 pct., volgens de wet van 3 April 1806, hun getal bedroeg in 1898, 4526, waaronder 182 of ruim 4 pct. volgens genoemde wet.

Onderwijzers, niet in het bezit van den hoofdonderwijzersrang, die op 1 November 1880, uit kracht van artt. 20 of 51 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) aan het hoofd der school stonden, mogen volgens het bepaalde bij art. 21 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) die betrekking blijven waarnemen. Voorts kan, volgens alinea 2 van art. 23 van laatstgenoemde wet, aan een onderwijzer, niet in het bezit van den hoofdonderwijzersrang, doch niet langer dan zes maanden, de waarneming van het bestuur eener school worden toevertrouwd.

Het getal scholen aan welker hoofd bij het einde van 1898 zoodanige onderwijzers stonden, is in het volgende overzicht vermeld:

Provinciën.	Hulponderwijzers of onderwijzers volgens de wetten van 1857 en 1878.	Onderwijzers.		Totaal.
		3de rang.	4de rang.	
Noordbrabant	11	8	1	20
Gelderland	10	4	—	14
Zuidholland	1	2	—	3
Noordholland	1	—	—	1
Zeeland	—	—	—	—
Utrecht	—	1	—	1
Friesland	3	1	—	4
Overijssel	3	5	—	8
Groningen	—	1	—	1
Drenthe	8	1	—	9
Limburg	1	6	—	7
Totaal	38	29	1	68

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal hoofden van openbare scholen aan het einde van 1898 werkzaam, zonder bijstand van onderwijzers, in scholen met een aantal leerlingen tusschen:

Gemeenten.	40 en 50	50 en 60	60 en 70	70 en 80	80 en 90	90 en 100	Boven 100
Noordbrabant.							
Alem	2	—	—	—	—	—	—
Bergeijk	1	—	—	—	—	—	—
Berlicum	1	—	—	—	—	—	—
Bladel	1	—	—	—	—	—	—
Dinther	—	—	1	—	—	—	—
Duizel	1	—	—	—	—	—	—
Hooge en Lage Mierde	1	—	—	—	—	—	—
Leende	—	—	1	—	—	—	—
Terheyden	—	—	—	—	1	—	—
Vlierden	1	—	—	—	—	—	—
Gelderland.							
Ambt-Doetinchem	1	—	—	—	—	—	—
Deil	1	—	—	—	—	—	—
Dinxperlo	2	—	—	—	—	—	—
Ermelo	1	—	—	—	—	—	—
Oldebroek	1	—	—	—	—	—	—
Zuidholland.							
Bleiswijk	1	—	—	—	—	—	—
Peursum	1	—	—	—	—	—	—
Noordholland.							
Avenhorn	—	—	1	—	—	—	—
Barsingerhorn	1	—	—	—	—	—	—
St. Maarten	1	—	—	—	—	—	—
Zeeland.							
's Heer Abtskerke	1	—	—	—	—	—	—
Utrecht.							
Odijk	1	—	—	—	—	—	—
Renswoude	1	—	—	—	—	—	—
Vinkeveen c. a.	[1]) 1	—	—	—	—	—	—
Friesland.							
Ameland (Buren)	—	[1]) 1	—	—	—	—	—
Doniawerstal (Nijega)	1	—	—	—	—	—	—
Franekeradeel (Peins)	1	—	—	—	—	—	—
Id. (Schalsum)	1	—	—	—	—	—	—
Id. (Zweins)	1	—	—	—	—	—	—
Haskerland (Haskerhorne)	—	1	—	—	—	—	—
Idaarderadeel (Idaard)	1	—	—	—	—	—	—
Lemsterland (Follega)	1	—	—	—	—	—	—
Oostdongeradeel (Niawier)	—	[1]) 1	—	—	—	—	—
Ooststellingwerf (Haulerwijk)	1	—	—	—	—	—	—
Overijssel.							
Ambt-Ommen	1	1	—	—	—	—	—
Denekamp	1	—	—	—	—	—	—
Diepenheim	1	—	—	—	—	—	—
Gramsbergen	1	—	—	—	—	—	—
Hengelo	1	—	—	—	—	—	—
Olst	—	—	—	—	[1]) 1	—	—
Raalte	1	—	—	—	—	—	—
Tubbergen	1	—	[1]) 1	1	—	—	—
Weerselo	—	—	—	—	1	—	—
Groningen.							
Appingedam	1	—	—	—	—	—	—
Grootegast (Opende Zuid)	—	—	—	1	—	—	—
Id. Sebaldeburen)	1	—	—	—	—	—	—
Termunten	1	—	—	—	—	—	—
Drenthe.							
Diever	2	—	—	—	—	—	—
Havelte	1	—	—	—	—	—	—
Oosterhesselen	1	—	—	—	—	—	—
Ruinen	1	—	—	—	—	—	—
Vries	2	—	—	—	—	—	—

[1]) Geen bijstand van onderwijzers door vacatures.

Gemeenten.	40 en 50	50 en 60	60 en 70	70 en 80	80 en 90	90 en 100	Boven 100
Limburg.							
Beugen	—	—	—	—	—	[1])1	—
Bingelrade	—	1	—	—	—	—	—
Grubbenvorst	1	—	—	—	—	—	—
Jabeek	—	1	—	—	—	—	—
Meerloo	—	—	—	—	—	[1])1	—
Meesch	1	—	—	—	—	—	—
Mook en Middelaar	[1])1	—	—	—	—	—	—
Susteren	—	—	[1])1	—	—	—	—
Ubach over Worms	—	1	—	—	—	—	—
Weert	1	—	—	—	—	—	—
Totaal	50	7	5	2	3	2	—
Op 1 Januari 1898.	46	21	10	5	6	2	5
Verschil	4	—14	—5	—3	—3	—	—5

[1]) Geen bijstand van onderwijzers door vacatures.

Het getal hoofden van scholen, die zonder bijstand van onderwijzers in scholen met meer dan 40 leerlingen, op 1 Januari 1899 werkzaam waren, is dus in het afgeloopen jaar met 26 afgenomen en bedraagt alzoo 69 tegen 95 op 1 Januari 1898. Men dient hierbij in het oog te houden dat onder deze 69 scholen er zich 9 bevinden, waar het hoofd op 1 Januari 1899 niet door hulppersoneel werd bijgestaan, omdat aan die scholen de plaatsen van dit personeel vacant waren. De provinciën, waarin aan het einde van 1898 de meeste vacatures waren, zijn ook nu weder hieronder het eerst genoemd, de overige in afdalende orde.

	Einde 1897.	Einde 1898.	Verschil in 1898.
Overijssel	18	12	— 6
Noordbrabant	20	11	— 9
Friesland	22	10	— 12
Limburg	11	10	— 1
Drenthe	6	7	1
Gelderland	3	6	3
Groningen	6	4	— 2
Noordholland	2	3	1
Utrecht	4	3	— 1
Zuidholland	2	2	0
Zeeland	3	1	— 2

De volgende tabel geeft een overzicht van de gevallen, waarin op 1 Juli 1899 niet was voldaan aan de voorschriften van art. 24 der wet, wat betreft het daarbij voorgeschreven aantal onderwijzers bij openbare lagere scholen, met opgave der redenen, zooals die door het schooltoezicht zijn medegedeeld.

OORZAKEN.	Provinciën. Noordbrabant.	Gelderland.	Zuidholland.	Noordholland.	Zeeland.	Utrecht.	Friesland.	Overijssel.	Groningen.	Drenthe.	Limburg.	Totaal.
Onwil of nalatigheid van het gemeentebestuur	1	—	1	—	1	—	—	6	—	—	19	28
Geen ernstige pogingen van het gemeentebestuur; het uitloven van eene te geringe jaarwedde, enz.	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	3
De geringe overschrijding van het getal leerlingen, waarvoor het door de wet gevorderd aantal onderwijzers aanwezig was, veelal gepaard met veel schoolverzuim	2	2	2	1	5	—	8	1	7	10	2	40
De geringe overschrijding van het getal leerlingen, waarvoor het door de wet gevorderd aantal onderwijzers aanwezig was, gepaard met een slechten financieelen toestand der gemeente	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	10	12
De geringe overschrijding van het getal leerlingen, waarvoor het door de wet gevorderd aantal onderwijzers aanwezig was, gepaard met het uitzicht dat door eene geopende of te stichten bijzondere school het aantal leerlingen beneden het maximum zal dalen	2	—	—	—	—	1	3	1	—	—	1	8
De geringe overschrijding van het getal leerlingen, waarvoor het door de wet gevorderd aantal onderwijzers aanwezig was, gepaard met gebrek aan localiteit voor eene klasse meer	2	—	—	—	2	—	—	—	3	19	4	30
Uitstel tot het betrekken van een in aanbouw zijnd of een te bouwen nieuw schoollokaal	—	1	—	1	—	1	1	1	4	9	7	25
Ongunstige ligging der school, waardoor geen of geen geschikte sollicitanten zich aanmeldden	—	—	—	—	1	—	—	5	—	—	—	6
Geen of geen geschikte sollicitanten bij eene uitgeloofde jaarwedde, die niet lager was dan in andere gemeenten	—	—	1	—	—	—	—	4	—	—	1	6
Gewoon verloop der vacature	3	1	1	1	6	2	6	—	4	—	4	28
Op 1 Juli 1899	10	5	6	5	15	5	18	18	18	38	48	186
„ 1 „ 1898	28	8	11	6	13	5	17	23	15	39	55	220
„ 1 „ 1897	49	20	18	6	18	5	49	33	11	37	60	306
„ 1 „ 1896	63	18	16	10	20	5	63	37	50	45	59	386
1 „ 1895	63	31	26	16	38	6	60	65	44	20	70	439

Door onwil of nalatigheid van het gemeentebestuur was, volgens mededeeling der districts-schoolopzieners, het onderwijzend personeel op 1 Juli 1899 niet voltallig in de volgende gemeenten.

Noordbrabant.

Heeze.

Zuidholland.

Goudswaard.

Zeeland.

Zuiddorpe.

Overijssel.

Lonneker, Diepenheim, Ambt-Delden en Raalte (aan 3 scholen).

Limburg.

Bocholtz, Grevenbicht, Hulsberg, Kerkrade, Klimmen, Roosteren, Schinveld, Susteren (aan 2 scholen), Vaals (aan 2 scholen), Voerendaal, Beesel (aan 2 scholen), Belfeld, Maasbree (aan 2 scholen), Grubbenvorst en Weert.

§ 9. BENOEMING, SCHORSING EN ONTSLAG VAN ONDERWIJZERS.

De volgende tabel bevat een overzicht van de gemeenten of afdeelingen van gemeenten, waar vacatures van hoofd eener lagere school zijn ontstaan, van het aantal sollicitanten en van de wijze, waarop in de vervulling is voorzien.

TABEL

betreffende de benoeming van hoofden van scholen over het jaar 1898,
overeenkomstig art. 28 der wet op het lager onderwijs
in verband met het Koninklijk besluit van
17 December 1890 (Staatsblad n°. 184).

GEMEENTE.	Benaming en aard der school waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde *a.* met vrije woning *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht, art. 28 al. 7 der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.
NOORD						
St. Hubert, gem. Mill	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	zonder	—
St. Agatha	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	met	zonder
Haren, gem. Megen	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	met	zonder
Bergen op Zoom	Tusschenschool C	f 1500, *a.*	geene	neen	met	zonder
Kruisland, gem. Steenbergen	Gewoon lager	f 900, *a.*	—	ja	—	—
Heen, gem. Steenbergen	Gewoon lager	f 900, *a.*	geene	neen	met	zonder
Heerle, gem. Wouw	Gewoon lager	f 800, *a.* later f 900	geene	neen	met	zonder
Heusden	Met uitgebreid leerplan.	f 1100, *a.*	beginselen Fransche taal	neen	met	zonder
Sleeuwijk, gem. de Werken c. a.	Met uitgebreid leerplan.	f 850, *a.*	beginselen Fransche taal	neen	met	zonder
't Hof, gem. Bergeyk	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	met	zonder
Aalst	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	met	zonder
Milheeze, gem. Bakel c. a.	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	met	zonder
Steensel, gem. Duizel c. a.	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	met	zonder
Gemert	Met uitgebreid leerplan	f 900, *a.*	beginselen der Fransche en Hoogduitsche talen.	neen	met	zonder
Stratum	Met uitgebreid leerplan	f 850, *a.*	beginselen der Fransche taal	neen	met	zonder
Duizel	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	met	zonder
GELDER						
Zevenhuizen, gem. Apeldoorn	Gewoon lager	f 850, *a.*	geene	neen	met	zonder
Ellecom, gem. Rheden	Gewoon lager	f 800, *a.*	geene	neen	met	zonder
Arnhem	Met uitgebreid leerplan	f 2000 f 400, *b.*	geene	neen	met	met
Eefde, gem. Gorssel	Gewoon lager	f 850, *a.*	geene	neen	met	zonder
Lintelo, gem. Aalten	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	met	zonder
Winterswijk	Met uitgebreid leerplan.	f 1000 f 200, *b.*	geene	neen	met	zonder
Verwolde, gem. Laren	Gewoon lager	f 800, *a.*	geene	neen	met	zonder
Groenlo	Gewoon lager	f 900 f 160, *b.*	geene	neen	met	zonder
Loo, gem. Duiven	Gewoon lager	f 800 f 150, *b.*	geene	neen	met	zonder
Afferden, gem. Druten	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	zonder	—
Oosterhout, gem. Valburg	Gewoon lager	f 700, *a.*	geene	neen	zonder	—
Leeuwen, gem. Wamel	Gewoon lager	f 800, *a.*	geene	neen	zonder	—

Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
BRABANT.							
—	5 zonder oproeping	zonder	geen	—	zonder	5	alphabetisch
—	22 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	5	alphabetisch
—	13 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	5	5
—	71 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	6	alphabetisch
—	—	—	—	—	—	—	—
—	26 na eerste oproeping	Met	met alle bevoegden	9	zonder	4	3
—	22 na eerste oproeping	Met	met alle bevoegden	8	zonder	4	4
—	25 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	5	2
—	26 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	4	alphabetisch
—	9 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	4	2
—	17 na eerste oproeping.	zonder	geen	—	zonder	4	2
—	5 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	5	1
—	4 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	4	1
—	7 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	3	3
—	9 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	3	1
—	14 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	6	6
LAND							
—	58 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	8	5
—	73 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	8	3
leeftijd niet beneden de 30 j.	8 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	3	1
—	26 na eerste oproeping	met	met 9 bevoegden	—	zonder	5	3
—	8 na eerste oproeping	met	met 5 bevoegden	—	zonder	4	3
—	5 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	3	alphabetisch
—	12 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	4	3
—	19 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	4	3
—	31 na gewijzigde oproeping	zonder	geen	—	zonder	5	5
—	3 zonder oproeping	zonder	geen	—	zonder	3	1
—	3 zonder oproeping	zonder	geen	—	zonder	3	1
—	3 zonder oproeping	zonder	geen	—	zonder	3	1

GEMEENTEN.	Benaming en aard der school waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde *a.* met vrije woning. *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht art. 28, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.
Brakel	Gewoon lager	f 725, *a.*	geene	neen	met	zonder
Culemborg	Met uitgebreid leerplan	f 1200 f 250, *b.*	Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen	neen	met	zonder
Geldermalsen.	Met uitgebreid leerplan	f 1200, *a.*	idem en wiskunde	neen	met	met
						ZUID
Leiden	Openbare lagere school 3de klasse n°. 5	f 1700 f 350, *b.*	*a—k*	—	met	zonder
Nieuwkoop	Openbare lagere school	f 800, *a.*	*a—j*	—	met	zonder
Vrijenban	Openbare lagere school n°. 2	f 1000, *a.*	*a—j*	—	met	zonder
's Gravenhage	Tusschenschool Roggeveenstraat	f 1600, *a.*	*a—j*	genomen uit eene vorige voordracht		
Idem	Tusschenschool Achter Raamstraat	f 1600, *a.*	*a—j*	—	met	met
Aarlanderveen	Dorpsschool	f 900, *a.*	*a—j*	genomen uit eene andere voordracht		
Lisse	Dorpsschool	f 1000, *a.* f 100 herhalingsonderwijs	*a—j*, *m* aanbeveling	—	met	zonder
Zwammerdam	Dorpsschool	f 1000, *a.*	*a—j*, *l*	—	met	zonder
Noordwijkerhout	Dorpsschool Zilk	f 800, *a.*	*a—j*	—	met	zonder
Alkemade	Dorpsschool	f 900, *a.*	*a—j*	—	met	zonder
Rijpwetering Lange Ruigeweide	Dorpsschool	f 800, *a.*	*a—j*	—	met	zonder
Rotterdam	Gewone lagere school 3de klasse	f 1500 f 300, *b.*	geene	—	met	zonder
Bergambacht	Gewone lagere school	f 1200, *a.*	geene	—	met	zonder
Rotterdam	School meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes	f 2000, *a.*	geene	—	met	zonder
Schiedam	Gewone lagere school	f 1400, *a.*	geene	—	zonder	—
Poortugaal	Gewone lagere school	f 950, *a.*	geene	—	met	zonder
Rotterdam	Gewone lagere school 2de klasse	f 1600, t 300, *b.*	geene	—	met	zonder
Idem	Gewone lagere school 3de klasse	f 1500 f 300, *b.*	geene	—	met	zonder
Idem	Gewone lagere school 2de klasse	f 1550, *a.*	geene	—	met	zonder
Idem	Gewone lagere school 3de klasse	f 1600 t 300, *b.*	geene	—	met	zonder
Idem	Gewone lagere school 3de klasse	f 1500 f 300, *b.*	geene	—	met	zonder
Idem	Gewone lagere school	f 1550 f 300, *b.*	geene	—	met	zonder
Oudewater	Gewone lagere school	f 1200, *a.*	geene	—	met	zonder
Hardinxveld	Gewone lagere school n°. 2	f 1000, *a.* f 30 voor gemis van tuin	geene	—	met	zonder
Everdingen	Gewone lagere school n. 1	f 715, *a.*	geene	—	met	zonder
Dubbeldam	Gewone lagere school n°. 3	f 900, *a.*	—	overplaatsing	—	—
Idem	Gewone lagere school n°. 2	f 875, *a.*	geene	—	met	zonder

Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
—	15 na eerste oproeping	met	beperkt, met 6, van wie slechts 3 opkwamen	—	zonder	3	2
—	8 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	3	1
niet ouder dan 35 jaar.	22 na eerste oproeping	zonder	geen	—	zonder	4	1
HOLLAND.							
—	204 (deelgenomen door 144)	met	alle	11	—	5	4
—	17	met	alle	8	—	3	2
—	78	met	alle	8	—	3	3
—	—	—	—	—	—	3	1
28 jaar	71 (11 niet opgekomen)	met	alle	19	—	4	1
—	—	—	—	—	—	—	—
—	75	met	alle	29	—	5	5
—	75	met	alle	20	—	4	2
—	25	met	alle	7	—	4	3
—	25	met	alle	8	—	5	1
—	23	met	alle	6	—	5	2
—	97	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	38	zonder	—	—	—	5	alphabetisch
—	11 opgekomen 6	met	met allen	6	zonder	3	2
—	10	zonder	—	—	—	3	1
—	31	zonder	—	—	—	5	alphabetisch
—	97	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	97	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	97	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	97	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	97	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	97	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	58	zonder	—	—	—	5	alphabetisch
—	na de 1ste oproeping 12	zonder	—	—	—	4	alphabetisch
—	na de 1ste oproeping 20	zonder	—	—	—	6	alphabetisch
—	—	—	—	—	—	—	—
—	na de 1ste oproeping 47	met	met een beperkt getal (9) bevoegden	—	—	4	

Bij K. besl. dd. 23 Nov. 1898 n°. 24, werd het besluit van den gemeenteraad dd. 9 Nov. 1898, waarbij T. J. Pieren, onderwijzer te Dubbeldam, buiten de voordracht om, is benoemd tot hoofd der school n°. 2 aldaar tot 1 Maart 1899 geschorst.

GEMEENTEN.	Benaming en aard der scholen waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde *a.* met vrije woning *b.* vergoeding voor huishuur	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht art. 28, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.
Nieuw-Beijerland	Gewone lagere school n°. 2	f 785, *a.*	geene	—	met	zonder
Gorinchem	Tusschenschool voor meisjes	f 1400 f 250, *b.*	geene	—	met	zonder
Dordrecht	Gewone lagere school n°. 9	f 1400 f 250, *b.* (tijdelijk)	—	overplaatsing	—	—
Idem	Gewone lagere school n°. 4	f 1400, *a.*	geene	—	met	met
						NOORD
Amsterdam	van der Palm-school	f 2070 en f 350 of f 500, *b.*	geene	—	met	zonder
Idem	School 1ste klasse n°. 61	f 1870 en f 350 of f 500, *b.*	geene	—	met	zonder
Idem	School 1ste klasse n°. 43	f 1870 en f 350 of f 500, *b.*	geene	—	met	zonder
Idem	School 1ste klasse n°. 92	f 1870, *a.*	geene	—	met	zonder
Idem	School 1ste klasse n°. 97	f 1870 en f 350 of f 500, *b.*	geene	—	met	zonder
Idem	Coornhert-school	f 2070, *a.*	—	—	zonder	zonder
Idem	Sweelinck-school, school 3de klasse voor meisjes	f 1870 en f 350, *b.*	geene	—	met	zonder
Aalsmeer	Gewone lagere school	f 1390, *a.*	geene	—	met	zonder
Ankeveen	Gewone lagere school	f 800, *a.*	geene	—	met	zonder
Sloten (Groote IJpolder)	Gewone lagere school	f 1100, *a.*	geene	—	met	zonder
Amsterdam	School 2de klasse lett. C	f 2000, *a.*	—	overplaatsing	—	—
Idem	School 2de klasse lett. L	f 1870, *a.*	—	overplaatsing	—	—
Idem	Alberdingh Thijm-school	f 2070 en f 500, *b.*	—	overplaatsing	—	—
Idem	de Hendrik Wester-school	f 2070 en f 500, *b.*	—	overplaatsing	—	—
Sloten	Gewone lagere school te Sloterdijk	f 1300, *a.*	—	overplaatsing	—	—
Haarlemmermeer	Gewone lagere school n°. 1	f 950, *a.*	Landbouw (aanbeveling)	—	met	met
Wieringen	School te Oosterland voor gewoon lager onderwijs	f 750, *a.*	geene	—	zonder	—
Oudorp	Gewone lagere school	f 800, *a.*	geene	—	met	zonder
Petten	School voor gewoon en voortgezet lager onderwijs	f 1100, *a.*	Fransch en Engelsch (aanbeveling)	—	met	met
Haarlemmermeer	Gewone lagere school n°. 7	f 950, *a.*	geene	—	met	met

Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
—	na de 1ste oproeping 15	met	met een beperkt getal (8) bevoegden	—	—	4	2
—	na de 1ste oproeping 11	zonder	—	—	—	3	1
—	—	—	—	—	—	—	—
niet jonger dan 28 jaar en minstens 5 jaar in het bezit der hoofdakte	na de 1ste oproeping 118	zonder	—	—	—	6	alphabetisch
HOLLAND.							
—	na 1e oproeping aangemeld 80 opgekomen 75	met	met alle bevoegden	6	zonder	4	1
—	na 1e oproeping aangemeld 274 opgekomen 245	met	met alle bevoegden	19	zonder	6	1
—	na 1e oproeping aangemeld 274 opgekomen 245	met	met alle bevoegden	19	zonder	6	1
—	na 1e oproeping aangemeld 274 opgekomen 245	met	met alle bevoegden	19	zonder	6	1
—	na 1e oproeping aangemeld 274 opgekomen 245	met	met alle bevoegden	19	zonder	6	1
—	—	zonder	zonder	—	zonder	3	1
	De voordracht werd door burgemeester en wethouders en den districts-schoolopziener opgemaakt, naar de ranglijst van het vergelijkend onderzoek voor de van der Palm-school. (Zie boven.)						
—	na 1e oproeping aangemeld 22 opgekomen 18	met	met alle bevoegden	6	zonder	4	1
—	na 1e oproeping aangemeld 29 opgekomen 23	met	met alle bevoegden	6	zonder	4	2
—	na 1e oproeping aangemeld 29 opgekomen 22	met	met alle bevoegden	7	zonder	3	2
—	na 1e oproeping aangemeld 107 opgekomen 64	met	met alle bevoegden	6	zonder	3	2
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
minstens 9 jaar dienst als onderwijzer	45	zonder	—	—	—	6	alphabetisch
—	3	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	—	zonder	—	—	—	6	alphabetisch
leeftijd minstens 25 jaar	22	zonder	—	—	—	8	alphabetisch
minstens 10 jaar dienst	53	zonder	—	—	—	6	1

GEMEENTE.	Benaming en aard der scholen waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde *a.* met vrije woning *b.* vergoeding voor huishuur	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht art. 28 al. 7 der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.
Ilpendam	Gewone lagere school te Purmerland	f 950, *a.*	geene	—	met	zonder
Wijdenes	Gewone lagere school te Oosterleek	f 800, *a.*	geene	—	met	zonder
Beets	Gewone lagere school te Schardam	f 745, *a.*	geene	—	met	zonder
Wormerveer	Gewone lagere school D	f 1325 en f 200, *b.*	geene	—	met	zonder
Nibbixwoud	Gewone lagere school	f 900, *a.*	geene	—	met	zonder
Oostzaan	Gewone lagere school in de Kerkbuurt	f 1000, *a.*	geene	—	met	zonder
Sijbekarspel	Gewone lagere school	f 980, *a.*	geene	—	met	zonder
						ZEE
Sluis	Gewone lagere school	f 1300, *a.*	Fransch, Engelsch, *j*	—	met	zonder
Nisse	Dorpsschool	f 800, *a.*	geene	—	met	met
Kattendijke	Dorpsschool	f 800, *a.*	geene	—	met	met
Rhenen	Gewone lagere school	f 1100, *a.*	Fransch	—	met	zonder
Mijdrecht	2de Openbare school aan den Hoef	f 800, *a.*	*j*	—	met	—
Utrecht	Op te richten school van de 3de soort voor uitgebreid lager onderwijs	ten minste f 1500, ten hoogste f 2000 voorloopig met vergoeding voor huishuur	Fransch	—	met	met
						FRIES
Leeuwarderadeel	Hempens	f 775, *a.*	geene	—	met	zonder
Idem	Stienser-Tichelwerk	f 775, *a.*	geene	—	met	zonder
Het Bildt	St. Anna Parochie	f 1075, *a.*	geene	—	met	zonder
Dantumadeel	Zwaag Westeinde (heide)	f 700, *a.*	geene	—	met	zonder
Kollumerland	Burum	f 700, *a.*	geene	—	met	zonder
Harlingen	1ste gemeenteschool	f 1350 f 250, *b.*	geene	—	met	zonder
Barradeel	Firdgum	f 800, *a.*	geene	—	met	zonder
Ferwerderadeel	Blija	f 800, *a.*	geene	—	met	zonder
Oostdongeradeel	Ee	f 750, *a.*	geene	—	met	zonder
Doniawerstal	St. Nicolaasga	—	—	overplaatsing	—	—
Baarderadeel	Wieuwerd	f 750, *a.*	geene	—	met	zonder
Ooststellingwerf	Haulerwijk	f 700, *a.*	geene	—	met	zonder
Wonseradeel	Idsegahuizum	f 750, *a.*	geene	—	met	zonder
Opsterland	Lurwoude	f 700, *a.*	geene	—	met	zonder
Ooststellingwerf	Nijeberkoop	f 700, *a.*	geene	—	met	zonder

Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden, die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
—	na de 1e oproeping 60	zonder	—	—	—	3	1
—	na de 1e oproeping 26	zonder	—	—	—	3	1
—	na de 1e oproeping 16	zonder	—	—	—	3	1
—	na de 1e oproeping 121	zonder	—	—	—	4	1
—	na de 1e oproeping 33	zonder	—	—	—	3	2 (N°. 1 had verzocht niet in aanmerking te komen.)
—	na de 1e oproeping 33	zonder	—	—	—	3	2
—	na de 1e oproeping 40	met	met alle bevoegden, waarvan opkwamen 23	6	zonder	3	3
LAND							
—	11	met	met alle bevoegden (10 deelgenomen)	—	zonder	3	1
boven 27-jar. leeftijd	na de 1ste opr. 30	zonder	—	—	—	5	2
boven 27-jar. leeftijd	na de 1ste opr. 34	zonder	—	—	—	5	1
—	na de 1ste opr. 79	met	met een beperkt aantal (7)	—	zonder	4	3
—	na de 1ste opr. 23	zonder	zonder	—	zonder	3	alphabetisch
26-jarige leeftijd; werkzaan sedert September 1895 aan eene school voor M. U. L.	na de 1ste opr. 77	met	met 18 daarna met 6	—	zonder	3	1
LAND.							
—	33	met } één onder-	met 16 } te gelijk	10	—	4	alphabetisch
—	31	met } zoek	met 14 }	8	—	5	alphabetisch
—	8	met	met 6	geen 2de ged.	—	4	alphabetisch
—	8	zonder	—	—	—	4	alphabetisch
—	18	met	met alle	6	—	4	alphabetisch
—	32	met	met 16	8	—	4	alphabetisch
—	32	met	met 13	8	—	4	alphabetisch
—	40	met	met 14	6	—	3	alphabetisch
—	17	met	met 8	geen 2de ged.	—	4	alphabetisch
—	—	—	—	—	—	—	—
—	46	zonder	—	—	zonder	5	alphabetisch
—	22	met	met alle 14 opgekomenen	5	zonder	3	1
—	25	met	met alle 18 opgekomenen	9	zonder	5	2
—	26	zonder	—	—	zonder	5	3
—	30	zonder	—	—	zonder	7	5

GEMEENTEN.	Benaming en aard der scholen waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde *a.* met vrije woning; *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht art. 28, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.
						OVER
Dalfsen	Dorpschool	f 800 f 160, *b.*	—	overgeplaatst het hoofd der school te Hessum	—	—
Dalfsen	Hessum	f 700, *a.*	—	—	met	zonder
Ambt-Hardenberg	Brucht	f 700, *a.*	—	—	met	zonder
Steenwijkerwold	Eesveen	f 700 f 100, *b.*	—	—	met	zonder
Avereest	Wijk F	f 1000, *a.*	—	overgeplaatst het hoofd der school in wijk B	—	—
Avereest	Wijk B	f 800, *a.*	—	overgeplaatst het hoofd der school in wijk H	—	—
Avereest	Wijk H	f 800, *a.*	—	—	met	zonder
Ambt-Ommen	Beerseveld	f 700, *a.*	—	—	met	zonder
Steenwijk	School C	f 1000 f 200, *b.*	—	—	met	zonder
Dalfsen	Emmen	f 700, *a.*	—	overgeplaatst het hoofd d. sch. Oudleusen	—	—
Dalfsen	Oudleusen	f 700, *a.*	—	—	met	zonder
Zwollerkarspel	Wijthmen	f 760, *a.*	—	—	met	zonder
Steenwijkerwold	de Baars	f 700, *a.*	—	overgeplaatst het hoofd d. sch. Nederland	—	zonder
Gramsbergen	Holthone	f 750, *a.*	—	—	met	zonder
Hellendoorn	Egede, buurtschool	f 700 f 100, *b.*	—	—	met	zonder
Wierden	Ypelo, buurtschool	f 700, *a.*	—	—	met	zonder
Goor	Dorp, gewone school m. u. l. o.	f 1000 f 200, *b.*	Fransch	—	zonder	zonder
Markelo	Dorpschool, gewone school m. u. l. o.	f 900 f 125, *b*	Fransch, Duitsch en vak *j*	—	met	zonder
Weerselo	Deurningen, buurtschool	f 700 f 100, *b.*	vak *j*	—	met	zonder
Haaksbergen	Dorpschool	f 1000 f 125, *b.*	Fransch	—	zonder	zonder
Hellendoorn	Noetsele, buurtschool	f 750 f 125, *b.*	—	ja	—	—
Hellendoorn	Daarle, buurtschool	f 700 f 100, *b.*	vak *j.*	—	met	zonder
						GRO
Uithuizermeden	Oosternieland	f 700, *a.*	gewoon	—	met	zonder
Grijpskerk	Pieterzijl	f 700, *a.*	gewoon	—	met	zonder
Kantens	Eppenhuizen	f 700, *a.*	gewoon	—	met	zonder
Marum	Jonkersvaart	f 700, *a.*	gewoon	—	met	zonder
Grootegast	Opende (Zuid)	f 700, *a.*	gewoon	—	met	zonder
Groningen	Visschershart	f 1500 f 350, *b.*	gewoon	—	met	zonder
Slochteren	Hellum	f 700, *a.*	geene	—	met	zonder
Wedde	Wedde	f 700 f 100, *b.*	geene	—	met	zonder
Vlachtwedde	Weerdingermond	f 800 bij het bezit van 2 taalakten; f 750 bij dat van ééne taalakte. Ook vrije woning.	2 taalakten (Fransch en Hoogduitsch) of ééne daarvan	—	met	zonder
Scheemda	Westerlee	f 800, *a.*	geene	—	zonder	zonder

Welke beperkende voor-waarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
IJSSEL							
—	—	—	—	—	—	—	—
—	19	zonder	—	—	—	5	alphabetisch
—	19	met 11 sollicit.	—	—	—	3	2
—	22	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	30	zonder	—	—	—	3	1
—	12	zonder	—	—	—	3	1
—	63	zonder	—	—	—	5	alphabetisch
—	—	—	—	—	—	—	—
—	18	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	20	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	—	—	—	—	—	—	—
—	14	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
—	8	zonder	—	—	zonder	3	1
—	4	zonder	—	—	zonder	3	1
—	3	zonder	—	—	zonder	3	1
—	11	met	8	—	zonder	5	3
—	9	zonder	—	—	zonder	7	alphabetisch
—	3	zonder	—	—	zonder	3	1
—	—	zonder	—	—	—	—	—
—	13	zonder	—	—	zonder	3	1
NINGEN.							
—	12	zonder	—	—	—	6	2
—	13	zonder	—	—	—	6	2
—	14	zonder	—	—	—	5 alphabetisch	2
—	10	zonder	—	—	—	4 alphabetisch	3
—	7	zonder	—	—	—	5	1
—	86	zonder	—	—	—	7	2
—	11	zonder	—	—	—	7 alphabetisch	4
—	37	zonder	—	—	—	6 alphabetisch	1
—	10	zonder	—	—	—	5 alphabetisch	5
—	5 zonder oproeping. Allen uit de gemeente zelve	zonder	—	—	—	5 alphabetisch	3

GEMEENTEN.	Benaming en aard der school waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde *a.* met vrije woning *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht, art. 28, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.
						DREN
Meppel	Oosterboer	f 900 f 175, *b.*	—	—	met	zonder
Schoonebeek	Nieuw-Schoonebeek (West)	f 700, *a.*	—	—	met	zonder
Emmen	Nieuw-Amsterdam	f 725, *a.*	Fransch	—	met	zonder
Oosterhesselen	Zwinderen	f 700	—	—	met	zonder
Schoonebeek	Nieuw-Schoonebeek (West)	f 50, *b.* f 700, *a.*	—	—	met	zonder
						LIM
Bingelrade	Gewoon lager	f 900 *a*	geene	neen	met	zonder
Ulestraten	Met uitgebreid leerplan	f 700 *a*	beginselen Fransche taal	neen	met	zonder
Simpelveld	Met uitgebreid leerplan	f 775 *a*	beginselen Hoogduitsche taal	neen	met	zonder
Maasbracht	Met uitgebreid leerplan	f 800 *a*	beginselen Fransche en Hoogduitsche talen	neen	met	zonder
Roggel	Gewoon lager	f 700 *a*	geene	neen	met	zonder

Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
THE.							
—	27	zonder	—	—	—	6	4
—	16	zonder	—	—	—	5	2
—	17	zonder	—	—	—	5	1
—	12	zonder	—	—	—	5	3
—	10	zonder	—	—	—	4	1
BURG.							
—	4 na 1e oproeping	zonder	geen	—	zonder	3	alphabetisch
—	8 na 1e oproeping	zonder	geen	—	zonder	4	4
—	8 na 1e oproeping	zonder	geen	—	zonder	4	3
—	5 na 1e oproeping	zonder	geen	—	zonder	5	5
—	7 na 1e oproeping	zonder	geen	—	zonder	5	1

Uit vorenstaande tabel blijkt, dat er waren 152 vacatures.
In 15 vacatures werd voorzien door overplaatsing, door toepassing van art. 28, alinea 7, der wet.
Voor 125 vacatures had eene oproeping van bevoegden plaats; voor 12 vacatures werd dit achterwege gelaten.
Het aantal sollicitanten bedroeg voor de vacatures, waarvoor eene oproeping van bevoegden heeft plaats gehad:

voor	1 vacature	3
„	3 vacatures	4
„	3 „	5
„	3 „	7
„	8 „	8
„	3 „	9
„	3 „	10
„	5 „	11
„	5 „	12
„	3 „	13
„	3 „	14
„	2 „	15
„	2 „	16
„	4 „	17
„	2 „	18
„	3 „	19
„	2 „	20
„	7 „	22
„	2 „	23
„	4 „	25
„	5 „	26
„	1 vacature	27
„	2 vacatures	29
„	3 „	30
„	3 „	31
„	2 „	32
„	3 „	33
„	1 vacature	34
„	1 „	37
„	1 „	38
„	2 vacatures	40
„	1 vacature	45
„	1 „	46
„	1 „	47
„	1 „	53
„	2 vacatures	58
„	1 vacature	60
„	1 „	63
„	2 vacatures	71
„	1 vacature	73
„	2 vacatures	75
„	1 vacature	77
„	1 „	78
„	1 „	79
„	1 „	80
voor	1 vacature	86
„	7 vacatures	97
„	1 vacature	107
„	1 „	118
„	1 „	121
„	1 „	204
„	4 „	274

In 43 gevallen werd een vergelijkend onderzoek gehouden; in 94 gevallen werd de voordracht opgemaakt zonder vergelijkend onderzoek.
43 malen werd n°. 1 van de voordracht benoemd, 22 malen n°. 2, 17 malen n°. 3, 5 malen n°. 4, 7 malen n°. 5, éénmaal n°. 6; in 41 voordrachten waren de namen der sollicitanten in alphabetische volgorde geplaatst, terwijl in één geval door den raad eener gemeente eene benoeming geschiedde van een onderwijzer, die niet in de voordracht was vermeld.
Dit geval deed zich voor in de gemeente Dubbeldam. Het desbetreffende gemeenteraadsbesluit werd echter geschorst. De verdere behandeling dezer zaak werd in 1898 nog niet ten einde gebracht.

De jaarwedden verbonden aan de betrekking van hoofd eener school, waarin in 1898 is voorzien, bedroegen boven en behalve het genot van vrije woning of vergoeding bij gemis daarvan:

38.	f 700	16	tusschen	f 700	en	f 800
22.	800	6	„	800	„	900
11.	900	5	„	900	„	1000
10.	1000	1	„	1000	„	1100
4.	1100					
4.	1200					
2.	1300	3	„	1300	„	1400
4.	1400					
6.	1500	2	„	1500	„	1600
4.	1600					
1.	1700					
		6	„	1800	„	1900
3.	2000					
		4	„	2000	„	2100

Rechstreeks overeenkomstig eigen verzoek (art. 29*a*) werden ontslagen in:

Noordbrabant	54	onderwijzers	en	onderwijzeressen
Gelderland	106	„	„	„
Zuidholland	201	„	„	„
Noordholland	231	„	„	„
Zeeland	38	„	„	„
Utrecht	15	„	„	„
Friesland	109	„	„	„
Overijssel	77	„	„	„
Groningen	44	„	„	„
Drenthe	60	„	„	„
Limburg	47	„	„	„

te zamen 982 tegenover 1049 in 1897.

Krachtens art. 29*b* werd aan het hoofd eener school een eervol ontslag en aan het hoofd eener andere school een niet-eervol ontslag verleend.
Aan 9 onderwijzers en onderwijzeressen werd, krachtens art. 29*c*, op voordracht van burgemeester en wethouders of van

den arrondissements-schoolopziener, ontslag verleend, waarvan 2 niet eervol.

Schorsing krachtens art. 30, alinea 1, werd vijfmalen toegepast.

Van de bevoegdheid, hun verleend in art. 31, werd door Gedeputeerde Staten in 1898 geen gebruik gemaakt.

Aan 1 onderwijzer werd de bevoegdheid tot het geven van onderwijs ontnomen krachtens art. 29, alinea 3. Art. 53 der wet werd in 1898 niet toegepast.

Van 1 onderwijzer is de bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs vervallen naar aanleiding van art. 10, lit. *b*, der wet.

Door den raad der gemeente Duiven werd aan het hoofd der openbare lagere school te Loo eervol ontslag verleend op grond dat het prestige van dezen onderwijzer door de in 1896 tegen hem ingebrachte beschuldiging van onzedelijke handelingen met kinderen zoodanig had geleden, dat hij het vertrouwen der ouders geheel had verloren, en deze ten gevolge daarvan hunne kinderen niet meer ter school zonden.

Gedeputeerde Staten van Gelderland verleenden aan de desbetreffende raadsbesluiten hunne goedkeuring, overwegende dat, hoewel hun de juistheid der bedoelde beschuldiging niet was gebleken en zich sedert geen feiten hadden voorgedaan, die alsnog de gegrondheid der beschuldiging aantoonden, zij van oordeel waren, dat nu de ouders der kinderen weigerden deze aan bedoeld schoolhoofd toe te vertrouwen, diens handhaving als zoodanig zoude zijn in strijd met het belang van het openbaar lager onderwijs en van dat der gemeente.

Op een verzoek van bedoeld schoolhoofd om dit besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen werd hem te kennen gegeven, dat er voor tusschenkomst der Regeering in deze geene termen bestonden.

Door den raad der gemeente Zalt-Bommel werd op voordracht van burgemeester en wethouders, het hoofd van eene der openbare lagere scholen dier gemeente ontslagen wegens zware vermoedens, dat hij zich zou hebben schuldig gemaakt aan het plegen van onzedelijke handelingen.

Aan dit raadsbesluit onthielden Gedeputeerde Staten van Gelderland hunne goedkeuring.

Het daartegen door den gemeenteraad ingesteld beroep werd ongegrond verklaard bij Koninklijk besluit van 21 December 1898 n°. 16.

Dat Koninklijk besluit is achter dit verslag gevoegd als n°. 2 van bijlage **NN**.

Eene onderwijzeres aan eene openbare lagere school te Hoorn kwam in beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij haar de afgifte was geweigerd van eene verklaring van ongeschiktheid, bedoeld in art. 38, 3de lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Aangezien deze beslissing van Gedeputeerde Staten niet kon geacht worden te behooren tot de besluiten, waarvan beroep is toegelaten, is appellante in het door haar ingestelde beroep niet ontvankelijk verklaard bij Koninklijk besluit van 20 September 1898 n°. 25.

Dit Koninklijk besluit is achter het verslag geplaatst als n°. 3 van bijlage **NN**.

De raad der gemeente Bolsward benoemde een persoon tot assistente bij het onderwijs in handwerken aan school n°. 1 aldaar.

Dit raadsbesluit is wegens strijd met de wet vernietigd bij Koninklijk besluit van 21 December 1898 (*Staatsblad* n°. 269), op grond, dat omtrent deze benoeming geen overleg met den arrondissements-schoolopziener had plaats gehad en geen bericht was ingewonnen van het hoofd der school, hetgeen op grond van art. 28, achtste lid, had moeten zijn geschied.

Het bedoelde Koninklijk besluit komt achter dit verslag voor als bijlage **O. O.**

Het Koninklijk besluit van 25 April 1898 n°. 95, waarbij G. H. Weustink, onderwijzer aan eene openbare lagere school te Amsterdam, niet ontvankelijk is verklaard in zijn beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, houdende afwijzing van zijn verzoek om het besluit van den raad der gemeente Denekamp tot benoeming van J. H. ter Hersche tot onderwijzer aan de openbare lagere school te Oud-Ootmarsum, ter vernietiging voor te dragen, komt achter dit verslag voor als n°. 4 van bijlage **N. N.**

§ 10. INKOMSTEN VAN DE ONDERWIJZERS.

De inkomsten, welke de onderwijzers genoten van het Rijk en de gemeenten over 1898, zijn in de volgende tabel vermeld.

ONDERWERPEN.	Noordbrabant.	Gelderland.	Zuidholland.	Noordholland.
a. *Van het Rijk.*				
Jaarwedden bij de Rijks- lagere scholen	—	—	—	—
Jaarwedden bij de Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen en daaraan verbonden leerscholen	—	f 46 255,54⅝	—	f 31 274,99
Toelagen bij de Rijksnormaallessen tot opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen	f 45 039,86	36 995,99	f 101 602,88⅜	37 269,69⅝
Totaal in 1898	f 45 039,86	f 83 251,53⅝	f 101 602,88⅜	f 68 544,68⅝
b. *Van de gemeenten.*				
Jaarwedden der hoofden van scholen	f 284 402,44⅝	f 338 865,02	f 641 672,53	f 641 125,23⅝
Jaarwedden der onderwijzers en onderwijzeressen	327 691,11	682 349,53⅜	2 188 525,02	2 182 637,11
Gratificatiën aan het onderwijzend personeel	4 078,18	3 270,66⅜	3 753,53	4 401,99⅝
Totaal in 1898	f 616 171,73⅝	f 1 024 485,22	f 2 833 951,08	f 2 828 164,34
c. *Aandeel in de schoolgelden*, door de onderwijzers in 1898 genoten.	f 590,40	—	f 763,70	—
Algemeen totaal in 1898	f 661 801,99⅝	f 1 107 736,75⅝	f 2 936 317,66⅝	f 2 896 709,02⅝
„ „ „ 1897	650 943,00⅝	1 078 193,97⅝	2 812 998,03	2 793 292,05⅝
Vermeerdering	f 10 858,99	f 29 542,78	f 123 319,63⅝	f 103 416,97

De uitgaven voor bezoldiging van de onderwijzers bij het openbaar onderwijs bedroegen in 1898 f 386 000,18, meer dan het vorige jaar.
De Rijksuitgaven vermeerderden met f 5 212,40⅝, de gemeentelijke uitgaven met f 380 813,56, terwijl het aandeel in de schoolgelden door de onderwijzers genoten, met f 25,78⅝ verminderde.

De gemeentelijke uitgaven vermeerderden in:

Noordbrabant met	f 10 668,44
Gelderland „	26 010,54
Zuidholland „	124 394,06
Noordholland „	101 627,15⅝
Zeeland „	12 456,35⅝
Utrecht „	32 191,79
Friesland „	14 453,43
Overijssel „	27 234,05
Groningen „	14 307,57
Drenthe „	11 322,79
Limburg „	6 147,38
	f 380 813,56

De bezoldiging der hoofden van gemeentescholen bedroeg f 36 752,82 en die der onderwijzers en onderwijzeressen f 343 089 meer dan in 1897. De door hen genoten gratificatiën bedroegen f 971,74 meer.

Krachtens art. 36, alinea 2, der wet werd in 1898 aan 72 onderwijzers door Gedeputeerde Staten vrijstelling verleend van het verbod, tevens andere ambten of bedieningen te bekleeden of te gedoogen, dat te hunnen huize handel of nering gedreven of eenig beroep uitgeoefend worde door de leden van hun gezin, namelijk in:

Noordbrabant	5
Gelderland	13
Zuidholland	6
Noordholland	6
Zeeland	10
Utrecht	3
Friesland	11
Overijssel	5
Groningen	12
Drenthe	0
Limburg	1

Deze vrijstellingen betreffen de volgende ambten en bedieningen.

Noordbrabant.

Organist in de R.-K. kerk;
voorzanger bij de Ned. Hervormde gemeente;
agent eener levens- en brandverzekering;
koster in de R.-K. kerk.

Zeeland.	Utrecht.	Friesland.	Overijssel.	Groningen.	Drenthe.	Limburg.	Totaal.
—	—	f 2 449,20	f 3 437,46	—	f 4 268,13	—	f 10 154,79
f 29 090,27	—	—	30 495,05	f 31 949,33	—	f 35 033,33	204 098,52
29 463,77	f 23 096,65	34 733,49	36 026,85	36 367,09	18 839,15	29 962,50	429 397,94
f 58 554,04	f 23 096,65	f 37 182,69	f 69 959,36	f 68 316,42	f 23 107,29	f 64 995,83	f 643 651,25
f 160 793,19	f 119 765,51	f 294 836,32	f 219 628,22	f 210 150,65	f 113 966,25	f 133 701,50	f 3 158 906,88
339 513,41	322 643,19	441 929,91	483 743,67	492 274,70	170 674,24	178 002,74	7 809 984,64
1 981,86	835,73	2 533,97	2 309,86	791,40	2 238,26	1 053,70	27 249,17
f 502 288,47	f 443 244,44	f 739 300,20	f 705 681,76	f 703 216,75	f 286 878,76	f 312 757,94	f 10 996 140,70
—	f 9,50	—	—	f 460,65	—	—	f 1 824,25
f 560 842,51	f 466 350,59	f 776 482,89	f 775 641,12	f 771 993,82	f 309 986,05	f 377 753,77	f 11 641 616,20
547 575,56	434 114,41	761 740,44	747 175,03	757 156,99	301 245,54	371 180,97	11 255 616,02
f 13 266,95	f 32 236,17	f 14 742,45	f 28 466,08	f 14 836,83	f 8 740,50	f 6 572,89	f 386 000,18

Aan één onderwijzer verleende Gedeputeerde Staten vergunning voor het drijven te zijnen huize van een boekhandel door zijne echtgenoote.

Gelderland.

Notabele der Hervormde kerk;
koster en voorzanger der Hervormde kerk;
secretaris van den dorpspolder Heusden;
regent van het Gebroeders Bakkers Weeshuis;
organist bij de Hervormde kerk (aan twee onderwijzers);
koster bij de Hervormde kerk;
voorlezer en voorzanger bij de Hervormde gemeente;
secretaris van den dorpspolder Oosterhout;
voorlezer bij de Hervormde gemeente;
secretaris-penningmeester der Vereeniging tot bevordering van de bijenteelt in Nederland.

Aan een onderwijzer vergunden Gedeputeerde Staten, dat te zijnen huize door zijn zoon het bedrijf van drukker wordt uitgeoefend, en aan een anderen onderwijzer, dat zijne echtgenoot te zijnen huize het beroep van winkeljuffrouw uitoefent.

Zuidholland.

Secretaris van een polderbestuur;
secretaris-boekhouder eener ziekten- en begrafenisbus;
voorlezer en voorzanger bij de Ned. Herv. gemeente;
voorzanger bij de Ned. Hervormde gemeente.
secretaris en penningmeester eener landbouwersvereeniging.

Bovendien vergunden Gedeputeerde Staten aan een onderwijzer, dat zijne echtgenoote te zijnen huize eene zaak in damesmode-artikelen drijft.

Noordholland.

Administrateur van een coöperatieven boerenbond;
secretaris van het kerkbestuur en administrateur van de diaconie der Ned. Hervormde gemeente;
secretaris-boekhouder bij de Ned. Hervormde gemeente;
kerkelijk ontvanger bij Ned. Hervormde gemeente (aan twee hoofden van scholen);
voorlezer bij de Ned. Hervormde gemeente.

Zeeland.

Beambte belast met het werk van den burgerlijken stand, voorlezer, voorganger, koster en kerkelijk ontvanger bij de Ned. Hervormde gemeente;
secretaris-penningmeester van het burgerlijk armbestuur;
voorzanger en voorlezer bij de Ned. Hervormde gemeente;
secretaris en ontvanger bij de Ned. Hervormde gemeente;
secretaris, ontvanger, koster, voorzanger bij de Ned. Hervormde gemeente;
ontvanger der Ned. Hervormde gemeente (aan drie hoofden van scholen);
lid van het burgerlijk armbestuur;
secretaris Vereeniging „Eigen Hulp".

Utrecht.

Voorlezer en voorganger bij de Ned. Hervormde gemeente;
houder van een telephoonkantoor;
kerkvoogd bij de Hervormde gemeente.

Friesland.

Organist in de Ned. Hervormde kerk en secretaris van de kerkvoogdij;
koster en organist bij de Ned. Hervormde gemeente;
koster en organist bij de Ned. Hervormde gemeente en boekhouder bij het burgerlijk armbestuur;
organist in de kerk der Ned. Hervormde gemeente (aan vier onderwijzers);
kerkvoogd der Ned. Hervormde gemeente;
sub-ontvanger der directe belastingen;
ouderling bij de Ned. Hervormde gemeente;
secretaris-ontvanger van een waterschap.

Overijssel.

Secretaris-ontvanger van een waterschap;
doodgraver en ontvanger der Hervormde gemeente;
koster, voorlezer, organist en ontvanger bij de Hervormde gemeente;
koster en voorzanger bij de Hervormde gemeente;
organist-voorzanger bij de Hervormde gemeente.

Groningen.

Organist bij de Hervormde gemeente;
organist bij de doopsgezinde gemeente;
kerkvoogd der Hervormde gemeente;
notabel bij de Hervormde gemeente;
koster en organist der Hervormde gemeente (aan twee onderwijzers);
koster, organist, voorlezer en voorzanger bij de Hervormde gemeente;
organist in de Ned. Hervormde kerk (aan twee onderwijzers);
voorlezer en voorzanger bij de Luthersche gemeente;
agent van eene levensverzekering-maatschappij (aan twee onderwijzers).

Limburg.

Ontvanger bij het burgerlijk armbestuur.

Met inbegrip van deze bedroeg in 1898 het aantal onderwijzers aan wie bovenbedoelde vrijstelling was verleend in:

Noordbrabant	34
Gelderland	152
Zuidholland	144
Noordholland	149
Zeeland	92
Utrecht	52
Friesland	227
Overijssel	78
Groningen	219
Drenthe	44
Limburg	17

Een onderwijzer in de provincie Utrecht verzocht aan Gedeputeerde Staten hem toe te staan, dat zijne echtgenoote, met behulp der oudste kinderen, te zijnen huize, op haar naam, eene nog niet aldaar gevestigde zaak, bijv. in hoeden, petten, schoenen en aanverwante artikelen, drijve.

Dit verzoek is van de hand gewezen, op grond, dat de te zijnen huize door en op naam van zijne echtgenoote, met behulp hunner oudste kinderen, te drijven handel, in het wezen der zaak zoude zijn een handel, die ook hem persoonlijk zoude aangaan en mitsdien, zelfs al mocht hij persoonlijk zich nimmer met den verkoop der winkelwaren bemoeien, zoude beschouwd moeten worden als een handel door hem zelven gedreven, hetgeen onvoorwaardelijk aan onderwijzers aan openbare scholen verbonden, zelfs op straffe van ontslag, bij art. 36 der Onderwijswet verboden is.

Een onderwijzer in de provincie Groningen kwam in beroep van een besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij afwijzend is beschikt op zijn verzoek om te mogen gedoogen, dat door zijne echtgenoote te zijnen huize het beroep van logementshoudster worde uitgeoefend.

Aan het einde van 1898 was in dit geschil nog geene beslissing genomen.

Een onderwijzer in de provincie Drenthe kwam in beroep van een besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij hem vergunning was geweigerd op te treden als boekhouder van eene brandwaarborgmaatschappij.

Burgemeester en wethouders, de districts- en de arrondissementsschoolopziener hadden tot het verleenen der gevraagde vergunning geadviseerd, op grond dat zij, wegens de weinige werkzaamheden aan voormelde betrekking verbonden, daarvan geen schade voor het onderwijs duchten.

Gedeputeerde Staten oordeelden echter, dat van deze en dergelijke nevenbedieningen door onderwijzers het onderwijs schade kan lijden, en dat zij door de vergunning te geven zouden breken met de sedert jaren door hen gevolgde gedragslijn, om slechts dan geen bezwaar te maken tegen het bekleeden van nevenbedieningen, wanneer die geheel op Zondag kunnen worden waargenomen.

Bij Koninklijk besluit van 17 December 1898 n°. 30, is den onderwijzer de gevraagde vergunning alsnog verleend, voornamelijk op grond dat de vergunning niet mag worden onthouden wanneer tegen het verleenen daarvan geen gegronde redenen bestaan, terwijl het mogelijk is de vergunning in te trekken wanneer mocht blijken, dat de belangen van het onderwijs zulks vorderen.

Voormeld Koninklijk besluit is als n°. 5 van bijlage NN achter dit verslag gevoegd.

Gedeputeerde Staten van Limburg beschikten afwijzend op het verzoek van een onderwijzer om verlenging van de hem verleende tijdelijke vergunning om buiten de bij het leerplan vastgestelde lestijden de clientèle van zijnen vader, fabrikant in linnens, enz. met stalen van linnens te bezoeken.

Ook weigerden Gedeputeerde Staten van dit gewest de vergunning, gevraagd door een onderwijzer, tot uitoefening eener nering (logement en koffiehuis) door zijne aanstaande echtgenoote te zijnen huize. Daarbij werd overwogen, dat, vermits hij nog geen gezin had, er ook geen sprake kon zijn om die vergunning reeds aan te vragen, en dat, al ware hij reeds met bedoelde logementshoudster in het huwelijk getreden, tegen het verleenen der vergunning bezwaar zou moeten worden gemaakt, vermits het uitoefenen van voormeld bedrijf niet met het vervullen der onderwijzersbetrekking is overeen te brengen.

De volgende tabel bevat een overzicht van de jaarwedden van het onderwijzend personeel, dat in 1898 aan het hoofd der openbare scholen geplaatst was, vergeleken met die van 1897.

PROVINCIEN.		600 — 699	700 — 799	800 — 899	900 — 999	1000 — 1099	1100 — 1199	1200 — 1299	1300 — 1399	1400 — 1499	1500 — 1599	1600 — 1699	1700 — 1799	1800 — 1899	1900 — 1999	2000 — 2099	2100 — 2199	2200 — 2299	2300 — 2399	2400 — 2499	2500 — 2599	2600 — 2699	Totaal.
Noordbrabant in	1898	—	125	84	26	31	14	13	6	5	8	5	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	320
„ „	1897	—	*124*	*88*	*27*	*32*	*12*	*11*	*6*	*5*	*7*	*6*	—	*1*	—	*1*	—	—	—	—	—	—	*320*
Gelderland „	1898	—	143	85	39	32	14	16	11	1	4	14	—	5	1	4	—	2	—	—	—	—	371
„ „	1897	—	*147*	*80*	*38*	*30*	*16*	*14*	*10*	*2*	*4*	*14*	—	*5*	*1*	*3*	*1*	*2*	—	—	—	—	*367*
Zuidholland „	1898	—	17	54	51	61	34	28	19	23	18	21	37	17	27	8	2	14	17	9	5	[1]) 6	468
„ „	1897	—	*18*	*57*	*51*	*56*	*36*	*27*	*25*	*20*	*18*	*19*	*37*	*13*	*27*	*9*	*2*	*17*	*17*	*8*	*2*	*5*	*464*
Noordholland „	1898	—	12	58	76	39	26	34	13	11	20	6	4	88	4	48	3	4	7	11	2	1	467
„ „	1897	—	*12*	*58*	*76*	*41*	*25*	*35*	*11*	*12*	*17*	*11*	*1*	*100*	*4*	*34*	*5*	*2*	*10*	*11*	*1*	*1*	*467*
Zeeland „	1898	—	17	57	32	16	11	13	5	4	5	—	1	—	—	2	—	1	—	—	—	—	164
„ „	1897	—	*17*	*58*	*31*	*17*	*10*	*13*	*4*	*4*	*5*	—	*1*	—	—	*3*	—	*1*	—	—	—	—	*164*
Utrecht „	1898	—	13	21	21	15	5	7	2	3	2	1	3	3	1	5	—	2	—	1	2	[2]) 1	108
„	1897	—	*12*	*20*	*20*	*15*	*7*	*6*	*2*	*3*	*5*	*1*	*1*	*4*	*1*	*4*	—	*2*	—	—	*2*	*1*	*106*
Friesland „	1898	—	167	81	36	22	13	12	2	4	3	4	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	346
„ „	1897	—	*167*	*79*	*35*	*18*	*12*	*14*	*3*	*4*	*3*	*4*	—	—	*1*	—	—	—	—	*1*	—	—	*341*
Overijssel „	1898	—	129	37	15	29	8	9	1	14	3	2	—	3	—	1	1	1	—	—	—	—	253
„ „	1897	—	*134*	*33*	*16*	*29*	*7*	*8*	*2*	*13*	*3*	*2*	—	*3*	—	*1*	*1*	*1*	—	—	—	—	*250*
Groningen „	1898	—	142	49	16	10	3	9	2	1	13	2	3	2	1	—	—	1	—	—	—	—	254
„ „	1897	—	*143*	*45*	*15*	*14*	2	*6*	*15*	*2*	2	*1*	*1*	2	—	—	—	*1*	—	—	—	—	*249*
Drenthe „	1898	—	117	12	8	10	1	1	2	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	154
„ „	1897	—	*117*	*15*	*9*	*6*	*1*	*1*	2	*1*	*1*	*1*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*154*
Limburg „	1898	—	131	24	8	6	2	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	175
„ „	1897	—	*131*	*23*	*8*	*7*	*2*	—	—	*2*	*1*	—	—	—	—	—	—	*1*	—	—	—	—	*175*
Totaal	1898	—	1013	562	328	271	131	142	63	68	79	56	49	119	35	69	6	26	24	22	9	8	3080
„	1897	—	*1019*	*556*	*326*	*265*	*130*	*135*	*80*	*68*	*66*	*59*	*41*	*128*	*34*	*55*	*9*	*27*	*27*	*20*	*5*	*7*	*3057*
Vermeerdering		—	—6	6	2	6	1	7	—17	—	13	—3	8	—9	1	14	—3	—1	—3	2	4	1	23

[1]) Hierbij één met f 2800 en één met f 2900.

[2]) Hierbij één met f 2700.

Inkomsten van f 700 tot f 1000 werden genoten in:

1898	door 1903 of ruim	61 pct. der onderwijzers;
1897	„ 1901 „	62 „ „ „
1896	„ 1907 „ bijna	63 „ „ „
1895	„ 1912 „ ruim	63 „ „ „
1894	„ 1909 „	63 „ „ „
1893	„ 1916 „ bijna	64 „ „ „
1892	„ 1897 „	64 „ „ „
1891	„ 1898 „ ruim	64 „ „ „
1890	„ 1919 „	65 „ „ „

1889	door 1922 of ruim	62 pct. der onderwijzers;
1888	„ 1923 „	65 „ „ „
1887	„ 1935 „	66 „ „ „

In 1898 bedroeg het getal van hen, die inkomsten boven f 1000 genoten 1177, tegen 1156 in 1897.

Ook nu weder volgt hier eene tabel, bevattende een overzicht van de jaarwedden in verband met den leeftijd der hoofden van openbare scholen op 1 Januari 1900.

OVERZICHT van de jaarwedden in verband met den leeftijd der

Ouderdom in jaren.	f 700 — f 799	f 800 — f 899	f 900 — f 999	f 1000 — f 1099	f 1100 — f 1199	f 1200 — f 1299	f 1300 — f 1399	f 1400 — f 1499	f 1500 — f 1599
23	2	—	—	—	—	—	—	—	—
24	2	—	—	—	—	—	—	—	—
25	3	—	1	—	1	—	—	—	—
26	3	5	1	—	—	—	—	—	—
27	22	5	1	2	—	—	—	1	—
28	20	2	2	2	—	—	1	1	—
29	20	5	7	1	—	1	—	1	—
30	41	9	2	7	2	1	2	—	1
31	41	21	8	8	4	4	2	1	1
32	51	14	13	15	—	6	1	—	1
33	45	25	13	10	—	3	1	1	3
34	44	26	10	7	5	4	1	2	2
35	30	26	14	7	7	4	—	2	5
36	31	21	5	5	1	4	—	2	4
37	41	17	13	5	6	3	9	3	3
38	21	19	9	5	6	6	—	1	2
39	24	16	12	5	4	3	3	—	3
40	16	6	6	13	4	6	1	2	1
41	18	19	7	9	3	6	1	2	3
42	16	10	5	6	5	2	3	4	1
43	15	14	7	9	7	3	—	3	3
44	17	12	10	10	3	4	1	2	5
45	18	18	9	4	2	12	2	4	2
46	22	10	16	9	6	2	1	2	5
47	34	28	11	11	7	8	5	4	7
48	31	29	12	13	5	5	1	—	2
49	32	31	13	10	5	5	1	1	6
50	32	15	15	11	7	3	3	2	5
51	29	25	13	8	2	4	6	—	2
52	30	15	7	6	5	6	3	3	—
53	39	12	12	12	3	4	3	1	—
54	30	11	8	14	2	6	2	5	1
55	12	10	8	8	1	2	—	1	1
56	13	5	3	4	1	2	2	—	—
57	27	3	2	5	3	2	1	1	2
58	19	5	3	1	4	3	—	1	—
59	17	8	6	5	—	2	—	2	5
60	14	8	3	2	7	3	2	1	—
61	13	11	9	5	—	1	1	1	—
62	18	7	3	4	3	—	1	—	1
63	10	14	7	—	3	1	—	4	—
64	12	9	7	1	2	1	1	2	1
65	10	2	7	5	2	2	—	1	—
66	7	2	1	2	—	2	—	1	—
67	5	1	3	1	1	1	—	—	1
68	7	1	1	—	—	2	—	1	—
69	—	2	1	—	—	—	—	1	—
70	2	3	3	—	—	1	1	—	—
71	3	1	—	1	—	—	—	1	—
72	2	1	—	2	1	—	—	—	—
73	—	—	—	—	—	1	1	—	—
74	—	—	—	—	1	—	—	—	—
75	1	1	—	1	—	1	—	—	—
76	—	2	—	—	—	—	—	—	—
77	—	—	—	—	—	—	—	—	—
78	—	—	—	—	—	—	—	—	—
79	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal in 1898	1013	562	328	271	131	142	63	68	79

hoofden van openbare scholen op 1 Januari 1899.

f 1600 — f 1699	f 1700 — f 1799	f 1800 — f 1899	f 1900 — f 1999	f 2000 — f 2099	f 2100 — f 2199	f 2200 — f 2299	f 2300 — f 2399	f 2400 — f 2499	f 2500 — f 2599	f 2600 — f 2699	Totaal.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	34
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	29
—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	37
2	1	3	—	2	—	—	—	—	—	—	73
4	3	2	—	1	—	—	1	—	—	—	101
1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	106
1	2	9	—	5	—	—	—	—	—	—	118
1	2	3	—	2	—	1	—	—	—	—	110
4	3	5	—	2	—	1	—	—	—	—	110
1	2	2	1	3	—	—	—	—	—	—	82
3	1	7	2	3	—	1	1	—	—	—	118
3	3	9	1	—	—	1	—	—	—	—	86
1	2	6	3	2	—	3	—	1	—	—	88
—	3	5	3	4	—	1	—	—	—	—	71
2	—	6	—	3	1	1	1	1	—	—	83
2	1	2	1	3	—	—	—	2	1	1	65
3	5	7	2	2	—	2	1	—	—	[1]) 1	84
2	1	5	1	2	—	4	1	—	—	—	80
2	2	5	2	6	—	—	1	1	2	—	92
4	1	2	—	3	3	—	3	1	2	1	93
—	1	1	1	2	—	1	3	3	—	—	127
3	—	3	4	2	1	1	2	1	—	—	115
2	1	4	4	4	—	3	—	—	1	—	122
—	1	1	1	1	—	—	3	—	—	—	99
1	—	3	1	—	—	3	1	4	—	—	102
2	2	4	1	1	—	—	—	1	1	1	88
2	1	3	—	1	—	—	—	1	—	—	94
3	1	—	—	2	—	—	—	2	—	—	87
2	2	2	—	—	1	—	—	1	—	—	51
—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	1	34
—	2	1	—	1	—	1	1	—	—	[2]) 2	54
1	1	1	1	1	—	—	1	—	—	[3]) 1	44
1	1	2	—	2	—	—	—	1	1	—	53
2	—	2	2	2	—	—	1	—	—	—	48
—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	43
—	3	2	1	—	—	—	2	—	—	—	45
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	40
—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	38
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	31
—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	17
1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	16
—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	15
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
56	49	119	35	69	6	26	24	22	9	8	5080

[1]) Één van f 2700. [2]) Hierbij één van f 2800. [3]) Eén van f 2900.

De volgende staat geeft een overzicht van de jaarwedden der onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen aan het einde van 1898, vergeleken met die over 1897.

Provinciën.	f 400 — f 499	f 500 — f 599	f 600 — f 699	f 700 — f 799	f 800 — f 899	f 900 — f 999	f 1000 — f 1099	f 1100 — f 1199	f 1200 f 1299	f 1300 — f 1399	f 1400 — f 1499	f 1500 — f 1599	Totaal.
Noordbrabant . .	28	295	137	47	12	16	7	2	1	—	—	—	545
Gelderland . . .	9	452	297	99	67	57	23	20	9	2	—	—	1 035
Zuidholland . .	6	603	427	396	323	245	185	119	106	67	44	[1] 53	2 574
Noordholland . .	1	225	644	365	301	218	271	108	68	59	90	[2] 84	2 434
Zeeland	2	184	198	66	36	10	10	10	3	1	1	—	521
Utrecht	—	118	84	75	61	27	25	21	4	5	—	[3] 8	428
Friesland . . .	10	324	224	61	50	15	16	3	1	—	—	—	704
Overijssel . . .	2	270	215	103	62	39	25	9	9	—	1	1	736
Groningen . . .	6	295	231	103	17	12	23	23	6	—	—	[4] 3	719
Drenthe	2	187	82	19	12	1	1	—	—	—	—	—	304
Limburg. . . .	183	100	39	11	5	6	6	2	2	1	—	—	355
Totaal in 1898	249	3 053	2 578	1 345	946	646	592	317	209	135	136	149	10 355
„ „ 1897	259	2 886	2 597	1 236	965	643	542	271	180	126	134	141	9 980
Vermeerdering	− 10	167	−19	109	−19	3	50	46	29	9	2	8	375

[1]) Hieronder 14 onderwijzers met f 1600, 4 met f 1700 en 6 met f 1800.
[2]) Hieronder 25 onderwijzers met f 1600, 9 met f 1700 en 6 met f 1800.
[3]) Hieronder 1 onderwijzer met f 1600.
[4]) „ 1 „ „ 1600.

Blijkens dit overzicht bedraagt ook nu weder het meerendeel der jaarwedden van het onderwijzend personeel tusschen f 500 en f 800. Inkomsten beneden f 500 werden genoten door 249 onderwijzers tegen 259 in het vorige jaar. De inkomsten van f 500 tot f 599 werden genoten door ruim 29 pct., die van f 600 tot f 699 door ruim 24 pct., die van f 700 tot f 799 door bijna 13 pct. der onderwijzers. Verder waren er 3130 onderwijzers en onderwijzeressen wier jaarwedden f 800 en daarboven bedroegen, terwijl het maximum der jaarwedden f 1800 beliep.

Ook thans volgt hier eene tabel, waarin een overzicht wordt gegeven van de jaarwedden, in verband met den leeftijd der onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen op 1 Januari 1899.

Ouderdom in jaren.	f 400 — f 499	f 500 — f 599	f 600 — f 699	f 700 — f 799	f 800 — f 899	f 900 — f 999	f 1000 — f 1099	f 1100 — f 1199	f 1200 — f 1299	f 1300 — f 1399	f 1400 — f 1499	f 1500 — f 1599	Totaal.
18	4	56	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69
19	24	363	58	2	—	—	—	—	—	—	—	—	447
20	28	479	97	5	1	—	—	—	—	—	—	—	610
21	23	400	139	30	8	—	—	—	—	—	—	—	600
22	10	295	124	34	16	1	—	—	—	—	—	—	480
23	14	217	126	54	28	8	—	—	—	—	—	—	447
24	13	161	137	50	41	16	9	1	—	—	—	—	428
25	22	148	122	72	44	17	19	1	—	—	—	—	445
26	18	116	131	85	62	20	30	6	—	—	—	—	468
27	7	106	129	92	64	32	28	12	4	1	—	—	475
28	13	115	104	85	47	21	45	18	4	3	3	—	458
29	8	89	95	82	60	33	43	21	4	1	—	—	436
30	11	68	105	73	58	47	45	16	12	2	1	2	440
31	7	80	103	69	48	31	39	25	14	3	5	[1] 2	426
32	14	60	97	70	58	37	52	22	15	6	1	[2] 5	437
33	1	61	116	53	46	39	39	20	15	9	4	[1] 3	406
34	4	31	135	66	42	35	30	22	16	6	5	[3] 7	399
35	5	40	88	45	51	32	25	24	19	6	—	[4] 6	341
36	1	33	92	50	25	34	27	17	11	11	2	[5] 10	313
37	2	26	86	42	34	25	13	15	10	7	1	[6] 10	271
38	2	13	61	31	22	23	15	12	7	14	8	[7] 5	213
39	2	11	59	30	20	22	17	12	12	5	2	[8] 3	195
40	2	11	40	34	16	19	12	14	9	5	7	[8] 5	174

[1]) Hierbij 1 met f 1600.
[2]) „ 3 „ 1600.
[3]) „ 3 „ 1600 en 2 met f 1700.
[4]) „ 1 „ 1600 „ 1 „ 1700.
[5]) „ 2 „ 1600 „ 3 „ 1700.
[6]) „ 4 „ 1600, 1 met f 1700 en 1 met f 1800.
[7]) „ 1 „ 1600, 1 „ 1700 „ „ 1 1800.
[8]) „ 1 „ 1600 en 1 met f 1800.

Ouderdom in jaren.	f 400 — f 499	f 500 — f 599	f 600 — f 699	f 700 — f 799	f 800 — f 899	f 900 — f 999	f 1000 — f 1099	f 1100 — f 1199	f 1200 — f 1299	f 1300 — f 1399	f 1400 — f 1499	f 1500 — f 1599	Totaal.
41	2	8	37	17	15	14	14	6	4	3	6	[1] 6	132
42	—	8	31	22	11	14	11	4	6	6	3	[2] 4	120
43	1	10	29	11	16	14	11	5	7	6	3	[3] 5	118
44	1	6	19	19	14	10	11	1	3	3	11	[4] 6	104
45	—	2	14	8	6	12	4	7	3	6	8	[5] 9	79
46	2	3	13	11	7	10	9	7	4	2	3	[6] 5	76
47	—	2	11	9	2	4	6	8	5	3	6	[5] 10	66
48	1	4	19	14	11	8	7	6	2	3	8	[3] 8	91
49	—	3	20	10	9	13	6	2	2	4	10	[7] 7	86
50	—	6	14	9	10	8	1	3	3	5	6	[3] 6	71
51	—	6	16	11	7	5	3	2	3	2	2	[8] 4	61
52	1	1	12	11	8	4	3	2	5	1	9	[9] 6	63
53	1	3	14	11	9	7	2	1	1	—	3	[6] 4	56
54	—	3	19	4	5	4	1	—	1	—	5	[10] 5	47
55	—	1	15	2	6	2	1	1	—	3	1	[11] 2	34
56	1	3	3	2	5	1	1	—	—	2	1	1	20
57	—	2	6	4	1	1	1	—	3	1	3	—	22
58	1	—	3	—	2	3	2	1	3	1	2	1	19
59	—	—	10	1	3	2	3	—	—	—	1	—	20
60	—	—	5	2	3	5	1	—	1	1	—	—	18
61	1	—	2	3	1	2	1	—	1	—	2	—	13
62	—	—	4	1	—	1	1	—	—	—	1	1	9
63	—	—	4	4	—	—	3	1	—	—	2	1	15
64	—	1	—	2	1	—	—	2	—	1	—	—	7
65	1	—	1	—	—	5	—	—	—	—	—	—	7
66	—	—	1	—	—	4	1	—	—	—	1	—	7
67	—	1	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	4
68	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
69	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	4
70	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
75	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
	249	3053	2578	1345	946	646	592	317	209	135	136	149	10 355

[1]) Hierbij 1 met f 1700 en 1 met f 1800.
[2]) „ 1 „ 1600.
[3]) „ 1 „ 1600 „ 1 „ 1700.
[4]) „ 4 „ 1600.
[5]) „ 3 „ 1600.
[6]) „ 1 „ 1600 „ 1 „ 1800.
[7]) „ 2 „ 1600.
[8]) „ 1 „ 1700 „ 2 „ 1800.
[9]) „ 2 „ 1600 „ 1 „ 1800.
[10]) „ 3 „ 1600 „ 1 „ 1800.
[11]) „ 1 „ 1800.

De volgende tabel geeft een overzicht van de jaarwedden, in verband met den leeftijd der onderwijzers en onderwijzeressen, in het bezit van de *hoofdakte* op 1 Januari 1899.

Ouderdom in jaren.	f 400 — f 499	f 500 — f 599	f 600 — f 699	f 700 — f 799	f 800 — f 899	f 900 — f 999	f 1000 — f 1099	f 1100 — f 1199	f 1200 — f 1299	f 1300 — f 1399	f 1400 — f 1499	f 1500 — f 1599	Totaal.
20	—	4	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	8
21	2	9	10	24	4	—	—	—	—	—	—	—	49
22	—	11	19	23	11	1	—	—	—	—	—	—	65
23	—	8	21	29	24	8	—	—	—	1	—	—	91
24	—	12	30	35	31	13	8	1	—	—	—	—	130
25	5	14	33	42	36	15	18	1	—	—	—	—	164
26	5	12	43	46	46	18	29	4	—	—	—	—	203
27	2	10	48	55	49	18	25	11	4	1	—	—	223
28	2	9	45	56	36	29	43	18	4	3	3	—	248
29	—	15	36	48	44	24	39	20	4	1	—	—	231
30	4	1	30	35	43	32	44	21	12	2	—	2	226
31	—	11	39	33	26	36	36	21	13	3	5	[1] 2	225
32	—	6	22	35	34	32	47	22	15	6	1	[2] 5	225
33	1	2	27	22	20	25	35	20	15	9	4	[1] 3	183
34	—	6	19	27	15	31	25	20	15	6	5	[3] 7	176
35	2	4	17	19	22	28	20	22	19	6	—	[4] 6	165
36	—	1	17	18	8	24	22	17	10	10	2	[5] 11	140
37	1	1	8	16	15	20	9	12	9	6	1	[6] 10	108
38	—	1	7	8	5	9	15	15	7	13	8	[7] 5	93
39	—	1	6	7	4	8	12	8	10	5	2	[8] 3	66
40	1	—	4	6	6	7	6	9	9	5	6	[8] 5	64
41	—	1	2	1	3	5	8	7	4	3	5	[9] 5	44
42	—	—	2	8	4	2	7	1	6	6	3	[9] 4	43
43	—	—	2	2	3	3	6	3	6	6	3	[10] 5	39
44	—	—	—	5	4	3	5	1	2	3	12	[2] 5	40
45	—	—	2	1	3	6	3	5	1	6	7	[2] 9	43
46	—	—	1	1	4	3	7	5	4	—	3	[1] 5	33
47	—	—	1	4	1	5	3	4	5	—	6	[11] 11	40
48	—	—	3	3	10	5	7	4	2	3	8	[4] 8	53
49	—	—	—	5	3	1	3	3	2	4	10	[12] 8	39
50	—	—	5	4	8	5	1	4	3	5	6	[3] 6	47
51	—	1	—	3	5	5	3	3	3	1	2	[10] 3	29
52	—	—	1	3	5	1	3	2	5	—	9	[12] 6	35
53	—	1	—	1	5	2	2	2	4	—	3	[8] 4	24
54	—	—	3	3	2	1	1	1	1	—	5	[13] 5	2
55	—	1	1	—	1	1	1	1	1	3	1	2	13
56	—	—	2	—	2	1	2	3	—	—	1	1	12
57	—	1	—	—	2	1	1	3	3	1	1	—	13
58	—	—	1	—	2	2	1	—	3	1	1	1	12
59	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	1	—	4
60	—	—	—	2	2	3	—	—	1	1	—	—	9
61	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	2	—	6
62	—	—	1	1	—	1	—	—	1	—	1	[1] 1	6
63	—	1	1	3	—	—	3	1	—	—	2	1	12
64	—	—	1	1	—	1	—	—	—	1	—	—	4
65	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	4
66	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2
67	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
68	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
70	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Totaal	25	145	514	637	549	443	502	295	203	122	129	149	3713

[1]) Hierbij 1 met f 1600.
[2]) „ 3 „ 1600.
[3]) „ 3 „ 1600 en 2 met f 1700.
[4]) „ 1 „ 1600 „ 1 „ 1700.
[5]) „ 2 „ 1600, 3 met f 1700 en 1 met f 1800.
[6]) „ 4 „ 1600, 1 „ 1700 „ 1 „ 1800.
[7]) „ 1 „ 1600, 1 „ 1700 „ 1 „ 1800.
[8]) „ 1 „ 1600 en 1 met f 1800.
[9]) „ 1 „ 1700.
[10]) „ 1 „ 1700 en 1 met f 1800.
[11]) „ 4 „ 1600.
[12]) „ 2 „ 1600 en 1 met f 1800.
[13]) „ 3 „ 1600 „ 1 „ 1800.

§ 11. PENSIOENEN EN WACHTGELDEN AAN ONDERWIJZERS.

Gedurende 1898 werden de volgende pensioenen verleend:

in:	aan hoofden van scholen.	aan onderwijzers en onderwijzeressen.
Noordbrabant	11	7
Gelderland	8	1
Zuidholland	10	12
Noordholland	12	13
Zeeland	2	3
Utrecht	—	3
Friesland	9	4
Overijssel	6	5
Groningen	3	4
Drenthe	1	1
Limburg	3	4
Totaal	65	57

Het bedrag der pensioenen, in 1898 toegekend, was voor de hoofden van scholen:

1	tusschen	f	200	en f	300
5	„		300	„	400
2	„		400	„	500
23	„		500	„	600
2	van		600		
16	tusschen		600	„	700
1	van		700		
6	tusschen		700	„	800
2	van		800		
2	tusschen		800	„	900
1	„		1400	„	1500
3	„		1500	„	1600
1	„		1700	„	1800

De aan de onderwijzers en onderwijzeressen verleende pensioenen bedragen:

3	beneden	f	100		
19	tusschen		100	en f	200
13	„		200	„	300
7	„		300	„	400
2	van		400		
5	tusschen		400	„	500
4	„		500	„	600
1	van	f	600		
2	tusschen		700	en f	800
1	„		800	„	900

Aan pensioenen van gewezen onderwijzers bij openbare lagere scholen is over 1898 uitbetaald eene som van f 419 354,68.

Krachtens art. 41 der wet op het lager onderwijs wordt als bijdrage voor pensioen door de onderwijzers jaarlijks betaald twee ten honderd van de jaarwedde aan hunne betrekking verbonden. Die bijdragen maakten in 1898 te zamen een bedrag uit van f 217 882,49$, en waren over de verschillende provinciën verdeeld als volgt:

Noordbrabant	f	12 747,11$
Gelderland		21 072,47
Zuidholland		53 685,61$
Noordholland		55 899,48
Zeeland		10 062,93
Utrecht		8 792,86
Friesland		14 926,76
Overijssel		14 430,52$
Groningen		14 079,32
Drenthe		5 770,17$
Limburg		6 415,24$

Krachtens art. 39 der wet op het lager onderwijs werd in 1898 wachtgeld verleend aan:
1 onderwijzeres, hoofd eener school;
1 onderwijzer, hoofd eener school;
1 onderwijzeres;
2 onderwijzers.
Voor wachtgeld, krachtens dit artikel verleend, is in 1898 in het geheel f 3038,80$ uitgegeven.

§ 12. OPLEIDING VAN ONDERWIJZERS EN ONDERWIJZERESSEN.

I.

Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen.

Gedurende den cursus 1898—1899 kwamen in het onderwijzend personeel bij de Rijkskweekscholen en daaraan verbonden leerscholen de veranderingen voor, in het volgende overzicht vermeld.

Rijkskweekschool te	Betrekking.	Overleden of op verzoek eervol ontslagen.	Benoemd.
Apeldoorn	Onderwijzer aan de kweekschool.	J. H. L. Rijken.	—
	Onderwijzeres aan de kweekschool.	—	Mej. H. D. J. Boersema.
	„ „ „ „	—	„ J. Lieftinck.
Nijmegen	Tijdelijk onderwijzer aan de kweekschool.	W. Lindenburg.	A. P. Gaasbeek.
Middelburg	Onderwijzer aan de kweekschool.	P. Schietekatte.	K. Wiersma.
	„ „ „ „	J. Jansen.	—
	Onderwijzer bij de leerschool.	—	P. K. Peerlkamp.
	Onderwijzeres bij de leerschool.	Mej. W. G. Deibel.	Mej. M. de Haas.
Deventer	Onderwijzer bij de leerschool.	H. van Dijk.	W. de Lange.
Groningen	Onderwijzer aan de kweekschool.	dr. L. Steenhuis.	W. Lindenburg.

In het volgende overzicht is vermeld het aantal kweekelingen bij elke Rijkskweekschool, het getal van hen, die aan het akteexamen deelnamen en daarbij slaagden, van hen die tusschentijds en bij het einde van den cursus de inrichtingen verlieten, alsmede de uitslag van de gehouden toelatingsexamens voor den nieuwen cursus, welke is aangevangen in Mei 1899.

Rijkskweekscholen ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen.	GETAL DER KWEEKELINGEN,															
	bij den aanvang van den cursus 1898-1899, in de:				die aan de akte-examens in 1899 deelnamen.	die in het bezit der akte werden gesteld.	die gedurende den cursus 1898-1899 tusschentijds de kweekschool verlieten, of. krachtens art. 33 der Regelen, werden verwijderd.	die bij het einde van den cursus de kweekschool verlieten.	die na zich voor het toelatingsexamen voor den cursus 1899-1900 te hebben aangemeld zijn opgekomen.	die zijn afgekeurd.	die tot den nieuwen cursus, aanvangende in Mei 1899, werden toegelaten.	die in Mei 1899 niet tot eene hoogere klasse konden overgaan.	die bij het begin van den cursus 1899-1900 aan de kweekschool waren geplaatst.			
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.									1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.
Apeldoorn	21	21	18	—	—	—	—	—	169	—	20	5	21	22	21	16
Nijmegen	23	20	22	17	17	14	3	17	72	—	21	3	23	20	21	22
Haarlem	24	21	26	21	24	23	1	23	92	4	22	3	23	23	22	22
Middelburg.	20	22	17	20	20	20	1	20	66	6	20	2	22	18	21	17
Deventer.	21	19	23	17	17	17	—	17	60	2	20	—	20	21	19	23
Groningen	22	20	19	18	18	18	1	18	75	7	20	3	22	21	18	19
Maastricht	20	22	19	23	23	17	2	17	44	1	20	2	20	21	21	18
Totaal. . . .	151	145	144	116	119	109	8	112	578	20	143	18	151	146	143	137

Tot toelichting van dit overzicht zij vermeld, dat in Mei 1898, bij den aanvang van den cursus, 496 kweekelingen aan de zes Rijkskweekscholen voor onderwijzers waren geplaatst en 60 aan de Rijkskweekschool voor onderwijzeressen. Door 119 kweekelingen werd deelgenomen aan het examen voor onderwijzer in 1899 van wie 109 slaagden.

Naar aanleiding van eene oproeping meldden zich voor het toelatingsexamen voor den cursus 1899—1900 aan: te Apeldoorn 169, te Nijmegen 72, te Haarlem 99, te Middelburg 74, te Deventer 71, te Groningen 76 en te Maastricht 50, te zamen 611 jongelieden.

33 adspiranten kwamen niet op, 20 werden lichamelijk ongeschikt bevonden, zoodat 558 aan het examen deelnamen; 143 konden worden toegelaten.

Bij elke kweekschool werden, evenals ten vorigen jare, 20 Rijkstoelagen voor huisvesting en verpleging beschikbaar gesteld.

Van de kweekelingen die in 1899 de akte van bekwaamheid verwierven, hebben sommigen reeds plaatsing gevonden aan eene openbare of aan eene bijzondere school; anderen moesten hunne militieplichten vervullen of bleven nog deelnemen aan de aan vier der Rijkskweekscholen verbonden gymnastiekcursussen.

Volgens den rooster 1898—1899 was het aantal uren, dat ieder der kweekelingen wekelijks in de verschillende vakken onderwijs ontving, geregeld volgens het overzicht, voorkomende op de volgende bladzijde.

LEERVAKKEN.	GETAL UREN 'S WEEKS VOOR IEDER LEERVAK BESTEMD, TE																											
	Apeldoorn.				Nijmegen.				Haarlem.				Middelburg.				Deventer.				Groningen.				Maastricht.			
	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.
Nederlandsche taal (lezen, taalkunde, stijl en letterkunde)	6	5½	5	—	6	7	6	8	5	5	7	8	7	6	5	6	5	6	6	6	8	8	6	6	4½	5¾	5¾	3
Schrijven	1	½	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	¾	¾	¾	½
Geschiedenis (vaderlandsche en algemeene)	3	2	2	—	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	3	3	2	3	4	3	3	2	2	2	1¾	1
Aardrijkskunde (wis-, natuur- en staatkundige, kaartschetsen)	2	2	2	—	2	2	2	2	4	4	5	4	2	2	3	3	3	3	3	2	2	2	2	3	1¾	2	2¾	1½
Rekenen	3	3	3	—	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	3	3	2¾	2½
Kennis der natuur (natuurlijke historie, natuurkunde, scheikunde)	3	2	3	—	2	3	3	4	3	3	3	2	2	2	4	2	3	5	4	5	3	2	3	3	2	1¾	3¾	2
Zang en toonkunst	3	3	3	—	3	3	4	4	3	3	3	2	3	3	3	3	2½	2½	3½	2½	3	3	4	4	2¾	2½	2¾	2½
Opvoeding en onderwijs	—	2	2	—	—	2	2	2	2	2	2	3	1	2	2	3	1	2	2	2	—	3	2	2	1	1¾	2	1
Teekenen	2	2	2	—	4	2	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	4	2	2	4	2	2	2	2	2¼	2½	1¾	1
Wiskunde (stel- en meetkunde)	1	2	2	—	2	2	2	1	4	4	2	3	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	3½	3¾	4	¾
Gymnastiek	2	1	2	—	3	3	2	2	4	4	4	4	2	3	3	2	2	2	2	3	2	2	2	2	3¾	3¾	3	3
Fransche taal	2	2	2	—	3	3	3	2	4	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	1¾	1¾	1
Hoogduitsche taal	2	2	2	—	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	1	1	2	2	2	2	1	1¾	2	¾
Engelsche taal	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tuin- en landbouw	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Anatomie, physiologie, gezondheidsleer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	1	—	—	2	1	—	—	1	2	—	—	¾	¾
Handenarbeid (Slöjd)	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vrouwelijke handwerken	3	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	33	33	34	—	33	36	36	37	44	43	46	46	34	35	36	36	35½	36½	35½	36½	33	34	34	34	31¼	34	36½	21

Het onderwijs volgens dien rooster verstrekt heeft hoofdzakelijk de theoretische opleiding ten doel gehad. Overeenkomstig art. 39, alinea 1, der Regelen voor de Rijkskweekscholen, vastgesteld bij Kon. besluit van 21 Mei 1891 (*Staatsblad* n°. 97), is ook voor de practische opleiding der kweekelingen, voor zoover zij daarvoor in de termen vielen, zooveel mogelijk zorg gedragen.

Het gedrag en de vlijt der kweekelingen gaven over het algemeen ruimschoots reden tot tevredenheid; op enkelen moest echter wegens kleine vergrijpen, straf worden toegepast.

De vorderingen der kweekelingen waren over het algemeen ruim voldoende.

Eenigen echter moesten hunne opleiding aan de kweekschool staken, omdat hunne vorderingen zoo gering waren, dat als zeker kon worden aangenomen, dat zij hun doel niet zouden bereiken.

De gezondheidstoestand was over het geheel bevredigend.

De directrice der Rijkskweekschool voor onderwijzeressen te Apeldoorn noemt in haar verslag de gezondheidstoestand der kweekelingen uitnemend, evenals ook de vlijt der kweekelingen.

„Toch moet ik in verband met den gezondheidstoestand en de vlijt — schrijft de directrice — met nog meer klem dan in het vorige jaarverslag er op wijzen, dat van de meisjes te veel moet worden gevergd, nu zij gedurende den vierjarigen cursus moeten worden voorbereid voor het examen voor onderwijzeres, voor dat in de nuttige handwerken en voor dat in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek en daarbij nog, blijkens het programma, in verscheiden andere vakken onderwijs ontvangen.

„Nu moet eene vierjarige voorbereiding (van den 14- tot den 18-jarigen leeftijd) al te kort worden geacht voor een onderwijzer; maar wanneer die tijd ook nog voor een groot deel moet worden gebruikt voor de opleiding tot het examen in de nuttige handwerken, dan wreekt zich dit niet alleen in mindere degelijkheid van de opleiding — maar ook wordt de gezondheid van de leerlingen ernstig in gevaar gebracht. De meisjes zijn aan de kweekschool in een van de meest beslissende tijdperken van haar leven. Worden zij gedwongen zich in dat tijdperk te overspannen, dan moet zich dat bij velen òf nu, òf later wreken. Zal de opleiding niet al te oppervlakkig worden en zal men de meisjes niet tot al te groote krachtsinspanning moeten dwingen, dan dient voor de voorbereiding tot het examen in de nuttige handwerken een extra leertijd te worden toegestaan."

De lokalen der kweek- en leerscholen beantwoordden aan hun doel.

De huisvesting en verpleging der kweekelingen waren voldoende. Op goede verpleging der kweekelingen in de kosthuizen werd nauwlettend toegezien. Wanneer een kosthuis aan billijk gestelde eischen niet voldeed, werd het door een beter vervangen.

De leer- en hulpmiddelen waren in goeden staat en in voldoende mate beschikbaar.

Omtrent de regeling van het onderwijs in den godsdienst is door den directeur van een der Rijkskweekscholen in zijn jaarverslag het volgende medegedeeld:

„Naar aanleiding van de Ministerieele aanschrijving is aan H.H. predikanten alhier, die aan de verschillende studiejaren godsdienstonderwijs geven, een namiddag beschikbaar gesteld, ten einde dat onderwijs in den volgenden cursus zooveel mogelijk onder schooltijd te doen plaats hebben. Bij een persoonlijk onderhoud met de predikanten is het echter gebleken, dat zij daarvan liefst geen gebruik wilden maken en er op gesteld waren, dat het onderwijs zoo geregeld zou blijven, als het nu is."

Het aantal leerlingen der leerscholen bedroeg gemiddeld te:

Nijmegen	205
Haarlem	205
Middelburg	299
Deventer	263
Groningen	286
Maastricht	280

Het kwam meermalen voor dat, wegens gebrek aan beschikbare plaatsen, aan aanvragen om toelating niet kon worden voldaan.

In het volgend overzicht is de toestand der cursussen voor de opleiding van gymnastiekonderwijzers vermeld, die aan de Rijkskweekscholen te Haarlem, Deventer, Groningen en Maastricht zijn verbonden.

Cursus, verbonden aan de kweekschool te:	Getal leerlingen op 1 September 1898.				Gedurende den cursus 1898—1899 verlieten de lessen				Gedurende den cursus 1898—1899 werden toegelaten				Tot den cursus 1899—1900 werden toegelaten				Uitslag der akte-examens in 1899.	
	1e klasse		2e klasse		1e klasse		2e klasse		1e klasse		2e klasse		1e klasse		2e klasse			
	kweekelingen.	extranei.	kweekelingen.	extranei.	kweekelingen.	extranei.	kweekelingen.	extranei.	kweekelingen.	extranei.	kweekelingen.	extranei.	kweekelingen.	extranei.	kweekelingen.	extranei.	Getal deelnemers.	Getal geslaagden.
Haarlem	24	—	10	7	—	—	1	8	—	—	3	7	21	—	8	3	18	14
Deventer	15	—	6	—	5	—	1	—	—	—	—	—	10	—	10	—	5	4
Groningen	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1
Maastricht	19	—	22	—	[1]) 11	—	[1]) 13	—	—	—	—	—	19	—	8	—	6	4
Totaal	58	—	42	7	16	—	15	8	—	—	3	7	50	—	26	3	33	23
Totaal in 1897	40	2	24	4	—	3	8	—	—	1	—	1	58	—	29	7	22	11
Vermeerdering	18	— 2	18	3	16	— 3	7	8	—	— 1	3	6	— 8	—	— 3	— 4	11	12

[1]) Deze kweekelingen hebben de lessen verlaten na het afleggen van het examen in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek.

De cursus bestond in September 1899, te

	Eerste klasse.	Tweede klasse.
Haarlem	uit 21 kweekelingen en 0 extranei.	8 kweekelingen en 3 extranei.
Deventer	„ 10 „ „ 0 „	10 „ „ 0 „
Groningen	„ 0 „ „ 0 „	0 „ „ 0 „
Maastricht	„ 19 „ „ 0 „	8 „ „ 0 „

De in 1898 gedane uitgaven voor de Rijkskweekscholen en daaraan verbonden leerscholen zijn in het volgende overzicht vermeld.

Onderwerpen van uitgaaf.	Rijkskweekschool te: Apeldoorn.	Nijmegen.	Haarlem.	Middelburg.	Deventer.	Groningen.	Maastricht.	Totaal.
Onderwijzend personeel	f 17 283,32½	f 28 972,22	f 31 274,99	f 29 090,27½	f 30 495,05	f 31 949,33	f 35 033,33	f 204 098,52
Kweekelingen . .	15 090,00	23 100,00	24 631,66½	21 700,00	20 387,50	22 975,00	24 150,00	152 034,16½
Materieel . . .	30 954,58½	6 347,56	10 095,32½	5 959,93	7 586,85	7 695,58½	6 459,15	75 098,98½
Totaal in 1898	f 63 327,91	f 58 419,78	66 001,98	f 56 750,20½	f 58 469,40	f 62 619,91½	f 65 642,48	f 431 231,67
„ „ 1897	35 856,38	57 022,70½	65 417,33½	58 151,68	58 180,65½	63 465,57½	64 998,06½	403 092,39½
Vermeerdering	f 27 471,53	f 1 397,07½	f 584,64½	— f 1 401,47½	f 288,74½	— f 845,66	f 644,41½	f 28 139,27½

II.

Rijksnormaallessen.

Zooals uit de tabellen op bladz. 286 en volgende blijkt, bestonden er op het einde van 1898, 53 normaallessen van den 1sten rang (A) en 45 van den 2den rang (B), waarbij 2176 mannelijke en 2197 vrouwelijke kweekelingen werden opgeleid, dat is respectievelijk 89 en 39 minder dan in het vorige jaar.

Door 315 werd de akte van bekwaamheid als onderwijzer, door 345 die als onderwijzeres verkregen, tegenover 256 en 230 in het vorige jaar.

Terwijl laatstbedoeld overzicht den toestand der Rijksnormaallessen op het einde van het jaar aangeeft, bevat de tabel op bladz. 294 eenige opgaven omtrent het cursusjaar 1898—1899. Daaruit blijkt, dat die inrichtingen op 1 April 1898 door 2761 mannelijke en 2701 vrouwelijke kweekelingen werden bezocht, dat is respectievelijk 74 en 92 meer dan op 1 April van het vorige jaar.

Na verkregen akte van bekwaamheid, of om verschillende andere hierna te vermelden redenen, vertrokken 710 mannelijke en 631 vrouwelijke kweekelingen.

Daartegen werden 582 mannelijke en 572 vrouwelijke kweekelingen tot de lessen toegelaten, zoodat alle normaallessen te zamen op 1 April 1899 door 2633 mannelijke en 2642 vrouwelijke kweekelingen werden bezocht, dat is 128 mannelijke en 59 vrouwelijke kweekelingen minder dan op hetzelfde tijdstip van het vorige jaar.

Uit de cijfers der tabel op bladz. 295 blijkt, dat 129 kweekelingen de normaallessen verlieten wegens ongeschiktheid voor het onderwijs en 285 wegens verandering van loopbaan, terwijl 52 kweekelingen overleden of wegens ziekte de normaallessen verlieten. Van 63 bleven de redenen, waarom zij de inrichting verlieten, onbekend.

Neemt men aan, dat ook deze laatsten van het onderwijzersvak afzagen, dan gingen 529 kweekelingen gedurende den cursus 1898—1899 voor het onderwijs verloren. Dat getal bedroeg gedurende de voorafgaande twee dienstjaren 495 en 350.

III.

Gemeentelijke kweekscholen.

Gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam

De inrichting dezer kweekschool, noch de omvang van het daar gegeven onderwijs, onderging in den loop van het jaar 1898 ingrijpende verandering.

De school telde bij het begin van het jaar 1898 182 leerlingen. Dit aantal bleef onveranderd tot 1 April. Op dien datum verlieten de leerlingen van het vierde leerjaar de kweekschool om zich aan het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid, bedoeld in art. 56, onder *a*, der wet, te onderwerpen, met uitzondering van éene leerlinge, die den daarvoor vereischten leeftijd nog niet had bereikt.

Door 6 jongens en 34 meisjes werd bedoelde akte verkregen.

Van de 30 meisjes, die aan het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid voor de nuttige handwerken deelnamen, verwierven 26 die akte. Eene der afgewezenen verwierf later de aanteekening op de akte als onderwijzeres.

5 jongens en 22 meisjes verkregen de akte voor de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek.

Voor het toelatingsexamen hebben zich aangemeld 27 jongens en 93 meisjes; een meisje is niet opgekomen. Van de geëxamineerden zijn toegelaten 13 jongens en 26 meisjes.

Van de aangenomen leerlingen werden 11 jongens en 25 meisjes in het eerste leerjaar geplaatst en 2 jongens en 1 meisje in het 3de leerjaar. De samenstelling van den nieuwen cursus in Mei was als volgt:

1ste leerjaar	A	6	jongens en	13 meisjes;
„	B	6	„ „	14 „
2de „	A	7	„ „	13 „
„	B	8	„ „	14 „
3de „	A	5	„ „	15 „
„	B	4	„ „	15 „
4de „	A	3	„ „	15 „
„	B	5	„ „	15 „
Totaal . . .		44	jongens en	114 meisjes.

Gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Leiden.

In het onderwijzend personeel dezer inrichting zijn in het schooljaar 1898—1899 geene veranderingen gekomen. De lessen in de verschillende vakken zijn gegeven als volgt:

Afdeeling A.

J. A. van Dijk, paedagogiek	9 uren.
M. J. van der Meer, Nederlandsch	20 „
J. G. Enders (tijdelijk), schrijven	5 „
A. van der Harst, reken-, stel- en meetkunde.	12 „
N. Brouwer, idem .	10 „
dr. F. A. H. Schreinemakers, reken-, stel- en meetkunde	8 „
G. Japikse, geschiedenis	8 „
J. J. A. Longepee, geschiedenis	2 „
idem aardrijkskunde	10 „
dr. H. J. Taverne (tijdelijk), natuurkunde . .	7 „
idem (tijdelijk), natuurlijke historie	6 „
A. S. A. van Kaathoven, zang	5 „
idem stem- en spraakvorming	2 „

G. M. Kosters, teekenen	6	uren.
M. F. W. Tonnet, teekenen	4	„
M. J. Sparnaay, nuttige handwerken	10	„
P. Werkman, Fransch	7	„
W. Cramer (tijdelijk), Duitsch	8	„
L. W. W. Vogelesang, Engelsch	8	„
C. A. Bader, gymnastiek	4	„
A. Risseeuw, „	4	„
C. Henner, „	5	„

Afdeeling B.

W. Koops (tijdelijk), paedagogiek	2	uren.
M. J. van der Meer, Nederlandsch	4	„
N. Brouwer, rekenen	2	„
J. J. A. Longepee, geschiedenis	2	„
dr. H. J. Taverne, aardrijkskunde	2	„
idem natuur- en scheikunde en natuurlijke historie	4	„
A. S. A. van Kaathoven, zang-, stem- en spraakvorming	1	„
P. Werkman, Fransch	6	„
M. J. van der Meer, Duitsch	2	„
L. W. W. Vogelesang, Engelsch	2	„
dr. F. A. H. Schreinemakers, wiskunde	2	„
G. M. Kosters, teekenen en perspectief	3	„
M. F. W. Tonnet, teekenen	4	„

Aan de adspirant-kweekelingen wordt het onderwijs in den zang op de kweekschool gedurende 2 uren door mej. van Kaathoven, dat in de overige vakken op de scholen der 2de klasse gegeven.

De akte-examens leverden de volgende uitkomsten op. Van de 12 kweekelingen der hoogste afdeeling van de 4de klasse, die zich aan het onderzoek onderworpen hebben, zijn er 11 geslaagd. Een meisje werd afgewezen.

Van de 16 kweekelingen der laagste afdeeling van de 4de klasse, die den vereischten leeftijd bereikt hadden, waren er 10 ver genoeg gevorderd, hoewel zij het onderwijs van den vierjarigen cursus nog niet in zijn vollen omvang genoten hadden daar het leerjaar eindigt den tweeden Zaterdag der maand Juli. Van de 10 slaagden er 8.

De overige zes kweekelingen, die geen verlof hadden bekomen zich aan het examen te onderwerpen, doch die daaraan toch deelnamen, werden allen afgewezen.

De hoofdonderwijzersrang werd behaald door 3 onderwijzers en 6 onderwijzeressen.

Aan het examen in de vrije en orde-oefeningen hebben 3 mannelijke en 9 vrouwelijke kweekelingen deelgenomen. Zij zijn allen geslaagd.

Twee kweekelingen, die de akte art. 56*a* bezitten en twee meisjes, die alleen het onderwijs in de vrouwelijke handwerken bijgewoond hebben, onderwierpen zich aan het examen in dit vak. Eene kweekelinge en een van de bedoelde meisjes slaagden.

Voor de Fransche taal zijn toegelaten 8 van de 15 candidaten.

Aan het examen in het Duitsch werd deelgenomen door twee hoofdonderwijzers en door vier onderwijzeressen. De beide eerstbedoelden werden afgewezen. De vier onderwijzeressen verkregen de akte.

Aan het examen voor het Engelsch onderwierpen zich drie onderwijzers, van wie één de akte verwierf.

Eén onderwijzer deed examen voor het teekenen, die de akte verkreeg.

Kweekschool voor onderwijzeressen te Groningen.

Bij den aanvang van het jaar bedroeg het getal kweekelingen 73, waarvan 19 in de 1ste, 18 in de tweede, 28 in de 3de en 15 in de 4de klasse.

Aan ééne van de 15 kweekelingen der hoogste klasse is de deelneming aan het akte-examen in April geweigerd, terwijl eene andere nog niet den vereischten leeftijd voor toelating tot dit examen bezat. De 13 overigen, die zich aan het examen voor onderwijzeres onderwierpen, slaagden allen. Twaalf dezer kweekelingen hadden verlof zich ook voor de handwerken te laten examineeren; zeven harer verkregen de verlangde akte. Door elf harer werd de akte voor de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek behaald.

Aan het toelatingsexamen voor den cursus 1898—1899 namen 60 candidaten deel; 20 werden toegelaten. Twaalf harer woonden te Groningen; 8 kwamen van elders.

In de regeling, den omvang en den algemeenen gang van het onderwijs werd geene verandering van eenig belang gebracht.

Alleen dient vermelding, dat het spreekonderwijs als leervak voor alle klassen der inrichting in het programma werd opgenomen.

De proeven, welke vooraf met de invoering van dit onderwijs aan de kweekschool waren genomen, hebben gunstige resultaten opgeleverd.

In de practische opleiding der kweekelingen kwam geene verandering. Elke week vertoefde dagelijks van 9 tot 12 uur eene helft van de 3de of 4de klasse in de leerschool.

De Rijkssubsidiën, door deze kweekscholen over het jaar 1898 genoten, bedragen:

gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam	f 24 000,00
gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Leiden	5 995,54
gemeentelijke kweekschool voor onderwijzeressen te Groningen	10 387,50
	f 40 383,04

IV.

Inrichtingen van bijzonderen aard ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen.

a *Bijzondere kweekscholen.*

De voorwaarden waaraan de inrichting dezer scholen moet voldoen om aanspraak te kunnen maken op het subsidie bedoeld in art. 12, alin 3, 1°., der wet op het lager onderwijs, evenals de wijze van berekening van dit subsidie, zijn medegedeeld op bladz. 261 van het verslag over 1890—1891.

Over 1897 werd door de volgende bijzondere kweekscholen eene Rijksbijdrage genoten tot het bedrag achter hare namen vermeld.

Roomsch-Katholieke kweekschool te 's Hertogenbosch	f 3 300,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Schijndel	4 825,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Dongen	6 140,00
Kweekschool voor onderwijzeressen te Arnhem	10 995,00
Christelijke normaalschool voor onderwijzeressen te zetten	6 060,00
Christelijke normaalschool te Nijmegen	6 335,00
Kweekschool der Vereeniging tot opleiding van onderwijzeressen te Nijmegen	5 840,00
Groen van Prinstererschool te Doetinchem	6 410,00
Christelijke normaalschool te 's Gravenhage	6 310,00
Gereformeerde kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam	6 870,00
Kweekschool voor onderwijzeressen te Haarlem	8 757,50
Kweekschool ter opleiding van onderwijzeressen, verbonden aan het St. Anthoniusgesticht te Amsterdam	3 240,00
Kweekschool te Hoorn der Vereeniging tot bevordering van Katholiek bijzonder onderwijs te Haarlem	4 152,50
Kweekschool der St. Gregoriusstichting te Utrecht	4 390,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Maastricht	9 620,00
„ „ „ Heythuyzen	6 725,00
„ „ „ Eysden	6 440,00
„ „ „ Echt	5 100,00
„ „ „ Roermond	6 880,00
	f 118 390,00

In het overzicht op bladz. 286 en volgende zijn deze inrichtingen vermeld met opgave van het aantal kweekelingen en verkregen akten.

b. *Opleiding aan bijzondere normaallessen en door hoofden van scholen.*

Ter uitvoering van art. 1 van het Koninklijk besluit van 3 April 1890 (*Staatsblad* n°. 34) werd bij Koninklijk besluit het bedrag der Rijksbijdragen vastgesteld, die aan gemeentelijke en aan bijzondere normaallessen en aan hoofden van scholen

zullen worden verleend voor elk der door hen in den loop van het jaar 1898 ter opleiding tot onderwijzer aangenomen personen, nadat dezen in den loop van 1900 of later de akte van bekwaamheid, bedoeld in art. 56, onder *a*, der wet, zullen hebben verkregen, namelijk:

voor hen die bij gemeentelijke en bij bijzondere normaallessen zijn opgeleid:

gedurende ten minste twee jaren	f 300,00
„ „ „ drie „	400,00
„ „ „ vier „	500,00

voor hen die door hoofden van scholen zijn opgeleid:

gedurende ten minste twee jaren	f 200,00
„ „ „ drie „	250,00
„ „ „ vier „	300,00

Op 31 December 1898 werden op den voet van voormeld Koninklijk besluit van 3 April 1890 (*Staatsblad* n°. 34) opgeleid:
aan 156 normaallessen 1390 mannelijke en 1908 vrouwelijke kweekelingen, en
door 112 hoofden van scholen 120 mannelijke en 100 vrouwelijke kweekelingen.

De volgende tabel geeft een overzicht dezer opleiding in de verschillende provinciën op het einde van 1898:

PROVINCIEN.	Aantal normaallessen.	Aantal kweekelingen.		Aantal hoofden van scholen.	Aantal kweekelingen.	
		Mannelijke.	Vrouwelijke.		Mannelijke.	Vrouwelijke.
Noordbrabant	29	196	440	3	—	24
Gelderland	10	41	67	8	6	3
Zuidholland	35	379	558	30	40	20
Noordholland	16	125	377	18	14	15
Zeeland	2	29	5	4	7	2
Utrecht	8	130	111	5	6	8
Friesland	19	214	41	19	23	14
Overijssel	4	27	27	9	15	4
Groningen	16	164	44	11	5	8
Drenthe	2	35	9	4	3	2
Limburg	15	50	229	1	1	—
Totaal . . .	156	1390	1908	112	120	100
Totaal op 31 December 1897	144	1375	1857	126	153	99
Vermeerdering	12	15	51	— 14	— 33	1

OVERZICHT

van de Rijksnormaallessen, gemeentelijke kweekscholen en bijzondere inrichtingen ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen, op 31 December 1898.

GEMEENTEN.	Opleiding van onderwijzers.						
	Rijksnormaallessen.			Gemeentelijke kweekscholen		Inrichtingen van bijzonderen aard	
	Rang der inrichting.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.
's Hertogenbosch	A	9	4	—	—	10	5
Boxmeer	B	23	2	—	—	—	—
Grave	B	22	2	—	—	—	—
Breda	A	20	2	—	—	8	—
Klundert	—	—	—	—	—	4	1
Etten	—	—	—	—	—	—	—
Woensdrecht	—	—	—	—	—	—	—
Oss	—	—	—	—	—	6	—
Schijndel	—	—	—	—	—	—	—
Uden	—	—	—	—	—	—	—
Bergen op Zoom	A	24	6	—	—	1	1
Dinteloord	B	28	3	—	—	—	—
Tilburg	B	41	2	—	—	69	7
Dongen	—	—	—	—	—	24	1
Geertruidenberg	B	30	5	—	—	—	—
Heusden	B	31	6	—	—	—	—
Werkendam	—	—	—	—	—	3	—
Woudrichem	—	—	—	—	—	—	—
Almkerk	—	—	—	—	—	12	—
de Werken en Sleeuwijk	—	—	—	—	—	—	1
Rosendaal	—	—	—	—	—	—	—
Veghel	—	—	—	—	—	—	—
Waalwijk	B	16	6	—	—	—	—
Oudenbosch	—	—	—	—	—	24	2
Huybergen	—	—	—	—	—	34	1
Oirschot	—	—	—	—	—	—	—
Bergeyk	—	—	—	—	—	—	—
Eindhoven	B	25	4	—	—	—	—
Stratum	—	—	—	—	—	—	—
Fijnaart	—	—	—	—	—	1	—
Vlijmen	—	—	—	—	—	—	2
Deurne	—	—	—	—	—	—	—
Heeze	—	—	—	—	—	—	—
Arnhem	A	21	4	—	—	—	—
Id. (kweeksch. voor onderwijzeressen)	—	—	—	—	—	—	—
Harderwijk	A	28	2	—	—	—	—
Apeldoorn	A	10	2	—	—	—	—
Zutphen	A	22	5	—	—	3	—
Laren	—	—	—	—	—	1	—
Winterswijk	B	15	5	—	—	—	—
Doetinchem	A	29	2	—	—	[1]) 41	6
Dinxperlo	—	—	—	—	—	5	1
Tiel	B	9	2	—	—	8	—
Culemborg	B	8	2	—	—	—	—
Zalt-Bommel	B	9	1	—	—	—	—
Nijmegen	A	22	3	—	—	[2]) 44	11
Andelst (gem. Valburg)	—	—	—	—	—	2	—
Zetten (gem. Valburg)	—	—	—	—	—	—	—
Doesburgh	—	—	—	—	—	17	4
Wageningen	—	—	—	—	—	3	1
's Gravenhage	I A	36	1	—	—	—	—
	II A	20	8	—	—	—	—
Id. (kweekschool aan de H. Vincentiusschool)	—	—	—	—	—	31	2
Id. (Christelijke normaalschool)	—	—	—	—	—	40	4
Id. (normaallessen St. Willibrordus)	—	—	—	—	—	—	—
Id. (R.-K. normaallessen, bestuur te Rosendaal)	—	—	—	—	—	—	—
Id. (bijzondere normaallessen)	—	—	—	—	—	6	—
Delft	A	22	1	—	—	—	—
Leiden	—	—	—	22	5	—	—
Id. (Christelijke normaallessen)	—	—	—	—	—	20	1

Opleiding van onderwijzeressen.						*Toelichtingen.*
Rijksnormaallessen.		Gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		
Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	
25	4	—	—	34	4	[1]) Groen van Prinstererschool.
—	—	—	—	—	—	[2]) Christelijke normaalschool.
2	—	—	—	—	—	[3]) Christelijke normaalschool voor onderwijzeressen.
34	8	—	—	30	2	
—	—	—	—	7	1	
—	—	—	—	31	5	
—	—	—	—	19	6	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	46	2	
—	—	—	—	7	—	
24	4	—	—	—	—	
12	3	—	—	—	—	
9	—	—	—	84	10	
—	—	—	—	65	6	
10	—	—	—	—	—	
18	3	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	—	
—	—	—	—	6	—	
—	—	—	—	8	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	32	11	
—	—	—	—	22	3	
6	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	31	4	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	44	3	
—	—	—	—	8	—	
9	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	28	6	
—	—	—	—	5	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	1	
—	—	—	—	1	—	
40	6	—	—	20	2	
—	—	—	—	115	20	
28	1	—	—	—	—	
12	2	—	—	—	—	
34	1	—	—	7	—	
—	—	—	—	—	—	
10	1	—	—	—	—	
36	3	—	—	13	—	
—	—	—	—	4	1	
14	1	—	—	1	—	
13	—	—	—	8	—	
18	3	—	—	—	—	
25	6	—	—	66	5	
—	—	—	—	1	—	
—	—	—	—	[1]) 58	6	
—	—	—	—	5	—	
—	—	—	—	4	—	
62	14	—	—	—	—	
80	12	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	22	3	
—	—	—	—	41	3	
—	—	—	—	11	2	
—	—	—	—	113	2	
39	4	—	—	—	—	
—	—	80	14	—	—	
—	—	—	—	18	1	

GEMEENTEN.	Opleiding van onderwijzers.						
	Rijksnormaallessen.			Gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.	
	Rang der inrichting.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.
Katwijk	B	9	2	—	—	—	—
Voorschoten	B	15	1	—	—	—	—
Id. (K.-K. normaallessen)	—	—	—	—	—	—	—
Schoonhoven	B	22	4	—	—	—	—
Woerden	—	—	—	—	—	—	—
Alphen	—	—	—	—	—	3	—
Bodegraven	—	—	—	—	—	8	4
Aarlanderveen	—	—	—	—	—	8	—
Zegwaart	—	—	—	—	—	4	—
Gouda	A	34	5	—	—	—	—
Rotterdam (Charlois)	B	25	4	—	—	—	—
Rijsoord	B	11	1	—	—	—	—
Schiedam	A	25	4	—	—	—	—
Rotterdam (gem. vormschool)	—	—	—	112	16	—	—
Id. (K.-K. vormschool)	—	—	—	—	—	37	3
Id. (Ger. diaconievormschool)	—	—	—	—	—	14	1
Id. (Opleiding voor scholen met den Bijbel)	—	—	—	—	—	26	9
Id (Ger. normaallessen)	—	—	—	—	—	7	2
Id. (R.-K. normaallessen)	—	—	—	—	—	—	—
Nieuwenhoorn	B	25	6	—	—	—	—
Maassluis	B	18	2	—	—	—	—
IJsselmonde	—	—	—	—	—	14	3
Vlaardingen	—	—	—	—	—	14	1
Heenvliet	B	19	6	—	—	—	—
Oud-Beijerland	B	21	2	—	—	—	—
Dordrecht	A	18	3	—	—	21	2
's Gravendeel	B	15	1	—	—	—	—
Elshout	B	13	4	—	—	—	—
Numansdorp	B	29	3	—	—	—	—
Sliedrecht	B	10	1	—	—	—	—
Westmaas	—	—	—	—	—	10	—
Ameide	B	9	3	—	—	—	—
Gorinchem	A	18	6	—	—	—	—
Leerdam	B	14	3	—	—	—	—
Sommelsdijk	B	32	2	—	—	—	—
Lisse	—	—	—	—	—	9	2
Amsterdam	—	—	—	47	6	—	—
Id. (Opleidingsschool van den H. Vincentius	—	—	—	—	—	28	8
Id. (Gereformeerde kweekschool)	—	—	—	—	—	28	4
Id. (de Bijzondere normaallessen)	—	—	—	—	—	18	2
Id. (de Christelijke normaallessen)	—	—	—	—	—	34	8
Id. (de R.-K. kweekschool)	—	—	—	—	—	—	—
Hilversum	A	8	1	—	—	—	—
Haarlem	A	17	1	—	—	—	—
Id. (Christelijke normaallessen)	—	—	—	—	—	11	—
Id. (R.-K. normaallessen)	—	—	—	—	—	5	2
den Helder	A	14	—	—	—	—	—
Velsen	A	13	2	—	—	—	—
Alkmaar (gem. normaallessen)	—	—	—	—	—	11	—
Id. (R.-K. normaallessen)	—	—	—	—	—	4	—
Texel	—	—	—	—	—	4	—
Hoorn	A	12	3	—	—	—	—
Id. (de R.-K. kweekschool)	—	—	—	—	—	40	2
Enkhuizen	B	11	2	—	—	—	—
Edam	A	16	2	—	—	—	—
Zaandam	A	9	2	—	—	—	—
Middelburg	A	27	3	—	—	18	—
Oostburg	B	38	6	—	—	—	—
Axel	B	43	6	—	—	—	—
Goes	A	37	8	—	—	—	—

Opleiding van onderwijzeressen.						Toelichtingen.
Rijksnormaallessen.		Gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		
Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	
9	2	—	—	—	—	
11	1	—	—	—	—	
—	—	—	—	4	—	
22	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	25	1	
—	—	—	—	11	2	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	3	—	
—	—	—	—	5	—	
35	6	—	—	—	—	
24	2	—	—	—	—	
12	3	—	—	—	—	
43	5	—	—	—	—	
—	—	253	17	—	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	14	1	
—	—	—	—	12	2	
—	—	—	—	9	6	
—	—	—	—	30	—	
26	2	—	—	—	—	
12	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	4	—	
—	—	—	—	2	—	
9	2	—	—	—	—	
10	1	—	—	—	—	
44	3	—	—	20	2	
12	—	—	—	—	—	
9	3	—	—	—	—	
17	3	—	—	—	—	
13	2	—	—	—	—	
—	—	—	—	7	—	
10	—	—	—	—	—	
20	2	—	—	—	—	
16	—	—	—	—	—	
13	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	9	1	
—	—	118	34	—	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	40	4	
—	—	—	—	240	31	
—	—	—	—	87	12	
—	—	—	—	41	—	
22	1	—	—	—	—	
41	8	—	—	88	13	
—	—	—	—	17	5	
—	—	—	—	—	—	
22	—	—	—	—	—	
9	2	—	—	—	—	
—	—	—	—	25	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	4	—	
30	4	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	
21	6	—	—	—	—	
16	1	—	—	—	—	
35	5	—	—	—	—	
41	5	—	—	4	—	
19	2	—	—	—	—	
12	3	—	—	—	—	
30	7	—	—	—	—	

GEMEENTEN.	Opleiding van onderwijzers.						
	Rijksnormaallessen.			Gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.	
	Rang der inrichting.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.
Tholen	B	25	6	—	—	—	—
Zierikzee	A	17	1	—	—	—	—
Neuzen	—	—	—	—	—	11	2
Utrecht	A	26	4	—	—	—	—
Id. (Christelijke normaalschool)	—	—	—	—	—	44	16
Id. (Gereformeerde normaalschool)	—	—	—	—	—	30	2
Id. (R.-K. normaallessen)	—	—	—	—	—	35	5
Id. (Opleidingsklasse in het St. Gregoriusgesticht)	—	—	—	—	—	34	—
Amersfoort	A	15	2	—	—	—	—
Id. (Christelijke normaalschool)	—	—	—	—	—	9	1
Id. (R.-K. normaalschool)	—	—	—	—	—	12	2
Id. (R.-K. normaallessen O. L. Vrouwenstichting)	—	—	—	—	—	—	—
Maarssen	B	19	2	—	—	—	—
Doorn	B	28	4	—	—	—	—
Amerongen	B	33	2	—	—	—	—
Veenendaal	—	—	—	—	—	9	1
Leeuwarden	A	22	3	—	—	15	—
Leeuwarderadeel (Stiens)	—	—	—	—	—	3	—
Menaldumadeel (Berlikum)	—	—	—	—	—	6	1
Franeker	A	26	6	—	—	13	1
Harlingen	A	8	7	—	—	6	2
't Bildt (Oudebiltzijl)	—	—	—	—	—	6	2
Dantumadeel (Murmerwoude)	—	—	—	—	—	6	1
Dokkum	A	34	2	—	—	6	—
Buitenpost	B	34	3	—	—	9	—
Tietjerksteradeel (Bergum)	—	—	—	—	—	28	4
Schoterland (Heerenveen)	B	26	7	—	—	—	—
Smallingerland (Dragten)	B	33	5	—	—	—	—
Sneek	A	32	9	—	—	40	—
Hennaarderadeel (Spannum)	—	—	—	—	—	6	—
Ferwerderadeel (Ferwerd)	—	—	—	—	—	6	2
Id. (Reitzum)	—	—	—	—	—	11	4
Bolsward	—	—	—	—	—	22	—
Wonseradeel (Witmarsum)	—	—	—	—	—	17	—
Workum	—	—	—	—	—	9	—
Wommels	—	—	—	—	—	5	—
Zwolle	A	37	5	—	—	—	—
Kampen	A	25	1	—	—	—	—
Steenwijk	B	37	7	—	—	—	—
Zwartsluis	—	—	—	—	—	5	1
Steenwijkerwold	—	—	—	—	—	19	—
Deventer	A	35	5	—	—	—	—
Almelo	A	14	1	—	—	—	—
Enschedé	A	12	—	—	—	—	—
Goor	A	18	6	—	—	—	—
Oldenzaal	A	27	3	—	—	—	—
Hengelo	—	—	—	—	—	2	1
Wierden (Enter)	—	—	—	—	—	1	—
Groningen	A	21	3	—	—	30	1
Warffum	A	16	3	—	—	—	—
Appingedam	A	23	1	—	—	20	4
Finsterwolde	A	26	2	—	—	—	—
Sappemeer	A	30	4	—	—	—	—
Veendam	A	27	2	—	—	5	—
Oude-Pekela	A	28	1	—	—	—	—
Bierum	—	—	—	—	—	5	—
Tolbert	—	—	—	—	—	13	1
Marum	—	—	—	—	—	4	—

Opleiding van onderwijzeressen.						*Toelichtingen.*
Rijksnormaallessen.		Gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		
Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	
14	4	—	—	—	—	
15	4	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	—	
58	13	—	—	—	—	
—	—	—	—	27	3	
—	—	—	—	11	2	
—	—	—	—	25	3	
—	—	—	—	—	—	
24	3	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	46	8	
24	2	—	—	—	—	
18	4	—	—	—	—	
17	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	2	1	
38	5	—	—	5	1	
—	—	—	—	1	—	
—	—	—	—	3	—	
18	7	—	—	1	—	
24	7	—	—	1	—	
—	—	—	—	2	1	
—	—	—	—	5	1	
22	6	—	—	1	—	
28	3	—	—	—	—	
—	—	—	—	2	—	
40	9	—	—	—	—	
33	6	—	—	—	—	
54	9	—	—	3	—	
—	—	—	—	1	—	
—	—	—	—	7	—	
—	—	—	—	2	—	
—	—	—	—	3	—	
—	—	—	—	3	—	
—	—	—	—	1	—	
—	—	—	—	—	—	
32	5	—	—	—	—	
25	3	—	—	—	—	
18	3	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	21	1	
40	11	—	—	—	—	
21	1	—	—	—	—	
24	8	—	—	—	—	
10	1	—	—	—	—	
6	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	6	1	
—	—	—	—	—	—	
45	10	72	13	7	—	
29	6	—	—	—	—	
19	1	—	—	4	—	
32	5	—	—	—	—	
39	9	—	—	—	—	
33	5	—	—	2	—	
17	7	—	—	—	—	
—	—	—	—	4	—	
—	—	—	—	5	—	
—	—	—	—	1	—	

GEMEENTEN.	Opleiding van onderwijzers.						
	Rijksnormaallessen.			Gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.	
	Rang der inrichting.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.
Opeinde	—	—	—	—	—	2	1
Bedum	—	—	—	—	—	26	1
Baflo	—	—	—	—	—	15	3
Ulrum	—	—	—	—	—	5	—
Loppersum	—	—	—	—	—	8	—
Nieuwolda	A	17	2	—	—	—	—
Winschoten	—	—	—	—	—	7	—
Idem (gemeentelijke inrichting)	—	—	—	—	—	4	—
Wagenborgen	—	—	—	—	—	5	—
Wildervank (gemeentelijke normaalinrichting	—	—	—	—	—	18	—
Ten Boer	—	—	—	—	—	19	—
Assen	A	20	1	—	—	—	—
Coevorden	B	15	—	—	—	—	—
Hoogeveen	A	36	4	—	—	11	2
Meppel	A	23	7	—	—	24	—
Maastricht	A	—	—	—	—	60	16
Meerssen	B	25	2	—	—	—	—
Beek	—	—	—	40	—	—	—
Heerlen	B	31	—	—	—	—	—
Simpelveld	—	—	—	—	—	—	—
Schin op Geulle	—	—	—	—	—	—	—
Sittard	—	—	—	—	—	—	—
Kerkrade	—	—	—	—	—	10	—
Eysden	—	—	—	—	—	—	—
Roermond	A	26	—	—	—	—	—
Echt	—	—	—	—	—	51	13
Heythuyzen	—	—	—	—	—	—	—
Weert	B	29	5	—	—	—	—
Venlo	B	26	3	—	—	—	—
Beesel	—	—	—	—	—	—	—
Tegelen	—	—	—	—	—	—	—
Venray	B	27	5	—	—	—	—
Brubbenvorst	—	—	—	—	—	—	—
Meijel	—	—	—	—	—	1	—
Totaal op 31 December 1898		2176	315	221	27	1561	194
„ „ 31 „ 1897		2265	256	251	25	1551	157
Vermeerdering		— 89	59	— 30	2	10	37

Opleiding van onderwijzeressen.						Toelichtingen.
Rijksnormaallessen		Gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		
Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	
—	—	—	—	3	—	
—	—	—	—	4	—	
—	—	—	—	1	1	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	2	—	
11	2	—	—	—	—	
—	—	—	—	3	—	
—	—	—	—	7	—	
—	—	—	—	3	—	
—	—	—	—	11	—	
—	—	—	—	5	—	
25	6	—	—	—	—	
11	1	—	—	—	—	
21	4	—	—	—	—	
17	3	—	—	9	—	
41	8	—	—	32	3	
7	1	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	7	1	
—	—	—	—	7	—	
—	—	—	—	8	—	
—	—	—	—	8	—	
—	—	—	—	30	8	
10	3	—	—	4	—	
—	—	—	—	97	19	
—	—	—	—	58	6	
2	—	—	—	—	—	
10	3	—	—	4	—	
—	—	—	—	41	3	
—	—	—	—	25	1	
—	—	—	—	22	5	
—	—	—	—	9	2	
—	—	—	—	—	—	
2197	345	523	78	2321	260	
2236	230	501	88	2230	228	
— 39	115	22	— 5	91	32	

PROVINCIEN.	GETAL DER KWEEKELINGEN BIJ DE RIJKSNORMAALLESSEN,													
	die bij den aanvang van den cursus 1898—1899 de lessen volgden.		die in het voorjaar van 1897 eene akte van bekwaamheid als onderwijzer of onderwijzeres verkregen.		die gedurende den cursus 1898—1899 de lessen verlieten. (Vergelijk de hierna volgende tabel.)		die gedurende den cursus 1898—1899 tusschentijds werden toegelaten.		die zich aan het toelatings-examen voor den cursus 1899—1900 onderwierpen.		die tot den nieuwen cursus, aanvangende 1 April 1899, werden toegelaten en werkelijk opkwamen.		die bij den aanvang van den cursus 1899—1900 de lessen volgden.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
Noordbrabant.	362	186	42	22	68	23	10	5	82	44	67	35	329	181
Gelderland . .	240	276	28	24	46	43	5	8	52	72	41	51	212	268
Zuidholland. .	576	649	73	67	76	69	12	15	156	181	118	128	557	656
Noordholland .	131	235	13	27	24	33	3	5	43	69	38	46	135	226
Zeeland . . .	238	162	30	25	27	16	2	7	73	54	45	37	228	165
Utrecht . . .	142	178	14	22	14	24	4	5	31	45	28	25	146	162
Friesland . .	288	327	42	52	40	23	1	1	85	81	50	53	257	306
Overijssel . .	240	208	28	32	24	15	9	6	56	58	39	47	236	214
Groningen . .	232	294	18	45	26	22	2	5	53	82	41	52	231	284
Drenthe . . .	114	95	12	14	10	9	—	2	43	23	32	19	124	93
Limburg. . .	198	91	15	15	40	9	8	2	33	30	27	18	178	87
Totaal .	2761	2701	315	345	395	286	56	61	707	739	526	511	2633	2642
Totaal gedurende 1897—98	2687	2609	256	230	322	306	52	61	807	800	600	567	2761	2701
Vermeerdering	74	92	59	115	73	— 20	4	—	— 100	— 61	— 74	— 56	— 128	— 59

KWEEKELINGEN die gedurende den cursus 1898—1899 tusschentijds de Rijksnormaallessen verlaten hebben.

PROVINCIËN	Wegens toelating tot eene kweekschool.		Wegens overplaatsing naar eene andere normaalinrichting.		Wegens onbekwaamheid voor het onderwijs.		Wegens ziekte of overlijden.		Wegens verandering van loopbaan.		Andere of onbekend gebleven redenen.		Totaal.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
Noordbrabant .	2	1	7	7	9	7	2	2	45	4	3	2	68	23
Gelderland . .	6	1	6	8	5	10	3	3	24	14	2	7	46	43
Zuidholland . .	6	3	10	11	12	18	6	9	35	25	7	3	76	69
Noordholland .	10	5	1	5	3	10	1	6	7	5	2	2	24	33
Zeeland . . .	6	1	2	2	2	3	—	1	14	6	3	3	27	16
Utrecht . . .	—	—	3	2	1	10	1	2	9	8	—	2	14	24
Friesland . . .	11	4	2	—	9	5	1	5	11	4	6	5	40	23
Overijssel . . .	1	1	4	6	7	3	1	—	9	1	2	4	24	15
Groningen . .	6	1	2	3	3	5	—	3	14	5	1	5	26	22
Drenthe . . .	—	—	—	1	—	1	4	1	5	5	1	1	10	9
Limburg . . .	1	—	2	2	6	—	1	—	29	6	1	1	40	9
Totaal	49	17	39	47	57	72	20	32	202	83	28	35	395	286
Totaal gedurende 1897-1898.	48	24	22	39	55	61	20	29	145	121	32	32	322	306
Vermeerdering	1	— 7	17	8	2	11	— 1	3	57	— 38	— 4	3	73	— 20

V.

Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen tot den rang van hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres.

Een overzicht van de cursussen voor hoofdonderwijzers, van het getal leerlingen en de door hen verkregen akten van bekwaamheid wordt hieronder aangetroffen.

Cursussen ter opleiding van hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen.

PROVINCIËN.	Gemeenten.	Jaar der opening.	Getal leerlingen op 31 Dec. 1898:		Verkregen akten in 1898, als:		*Toelichtingen.*
			onderwijzers.	onderwijzeressen.	hoofdonderwijzer.	hoofdonderwijzeres.	
Gelderland,	Apeldoorn,	1892	10	5	5	—	
	Nijmegen,	1894	34	8	—	—	
	Tiel,	1896	16	—	—	—	
	Doetinchem (Stad-),	1893	11	3	1	—	
	Winterswijk,	1892	18	4	3	—	
Zuidholland,	's Gravenhage,	1883	15	28	2	9	
	Delft,	1893	21	6	3	—	
	Leiden,	1864	23	15	7	—	
	Rotterdam,	1882	78	37	11	5	
	Idem (Charlois),	1883	27	1	3	1	
	Dordrecht,	1881	15	4	3	3	
	Numansdorp,	1898	7	—	—	—	
	Sommelsdijk,	1898	9	—	—	—	
Noordholland,	Amsterdam,	1876	46	40	4	8	
	Haarlem,	1883	35	14	15	6	
	Edam,	1893	7	—	—	—	
Zeeland,	Middelburg,	1896	11	13	—	—	
	Hulst,	1896	—	—	—	—	In 1898 opgeheven.
	Oostburg,	1896	9	1	5	—	
Utrecht,	Utrecht,	1882	59	18	14	6	
Friesland,	Leeuwarden,	1881	21	8	20	2	
	Idem,	1897	30	5	6	1	
	Heerenveen,	1881	16	4	8	—	
	Sneek,	1883	7	1	3	—	
Overijssel,	Deventer,	1881	20	6	18	—	
Limburg,	Roermond,	1896	28	1	3	—	
	Eysden,	1894	—	—	—	—	In 1898 opgeheven.
	Deurne,	1897	—	—	—	—	" " "
	Totaal . .		573	222	134	41	
	Totaal in 1897		609	245	96	43	
	Vermindering		36	23	— 38	2	

VI.

In het volgende overzicht zijn de uitgaven vermeld, in 1898 ten behoeve van de opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen gedaan.

PROVINCIËN.	Rijks-kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen.	Rijks-normaallessen tot opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen.	Rijks-bijdragen aan kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen.	Rijks-bijdragen aan normaal-lessen en aan hoofden van scholen.	Gemeentelijke uitgaven.	Totaal.
Noordbrabant	—	f 52 531,54½	f 14 265,00	f 27 800,35	f 1 329,16	f 95 926,05½
Gelderland	f 121 747,69	45 854,70	35 640,00	10 450,00	235,00	213 927,39
Zuidholland	—	108 700,17	12 305,54	38 642,03½	95 512,94½	255 160,69
Noordholland	66 001,98	41 224,02½	47 020,00	27 029,84	62 549,31½	243 825,16
Zeeland	56 750,20½	34 334,04½	—	1 150,00	305,00	92 539,25
Utrecht	—	26 578,74	4 390,00	20 655,90	4 685,15	56 309,79
Friesland	—	42 588,41½	—	15 321,87½	170,00	58 080,29
Overijssel	58 469,40	42 435,69½	—	2 400,00	515,50	103 820,59½
Groningen	62 619,91½	41 547,54	10 387,50	8 900,00	23 714,55	147 169,50½
Drenthe	—	23 985,09½	—	300,00	348,00	24 633,09½
Limburg	65 642,48	36 732,40	34 765,00	9 800,00	440,77	147 380,65
Totaal	f 431 231,67	f 496 512,37	f 158 773,04	f 162 450,00	f 189 805,39	f 1 438 772,47
Totaal in 1897	403 092,39½	495 159,40½	137 744,07	134 450,00	180 797,32½	1 351 243,19½
Vermeerdering	f 28 139,27½	f 1 352,96½	f 21 028,97	f 28 000,00	f 9 008,06½	f 87 529,27½

VII.

Opleiding van onderwijzers bij het lager onderwijs, die zich wenschen te bekwamen voor het afleggen van het examen ter verkrijging der akte van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs in de land- en tuinbouwkunde.

In 1898 zijn in de navolgende plaatsen cursussen gehouden, ten behoeve van welke Rijkssubsidie werd verleend, n. l. cursussen in landbouwkunde te 's Hertogenbosch, Bergen op Zoom, Leeuwarden, Enschedé, Deventer, Zwolle, Arnhem, Dordrecht, Brielle, Groningen, Utrecht, Hulst, Schagen, Maastricht en Sittard en cursussen in tuinbouwkunde te Maastricht en te Haarlem.

In de hieronder volgende staten wordt behalve de plaats, waar de cursus is gehouden, tevens vermeld wie met het onderwijs waren belast, de duur van den cursus, het gebouw waar de lessen werden gegeven, en het aantal deelnemers alsmede ten aanzien van enkele cursussen eenige algemeene opmerkingen.

I. CURSUSSEN IN LANDBOUWKUNDE.

Nommer.	Plaats waar de cursus was gevestigd.	Namen der leeraren.	Duur van den cursus.	Gebouw, waar de lessen werden gegeven.	Aantal deelnemers.	Algemeene opmerkingen.
1	's Hertogenbosch.	P. van Hoek, Rijkslandbouwleeraar.	Het geheele jaar.	Rijks- hoogere burgerschool.	10	Door de Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw werd f 25 subsidie verleend.
2	Bergen op Zoom.	Id.	Id.	Id.	10 onderwijzers 2 toehoorders.	
3	Leeuwarden.	C. R. Brinkman, Rijkslandbouwleeraar. S. P. Huizinga, leeraar hoogere burgerschool. J. U. Bonnema, leeraar gymnasium. A. Rauwerda, leeraar Rijkslandbouwwinterschool.	Zes maanden.	Rijkslandbouw-winterschool.	13 onderwijzers. 2 toehoorders.	
4	Enschedé.	S. Koenen, Rijkslandbouwleeraar. dr. A. Borgman, directeur Ned. School van Nijv. en Handel.	Het geheele jaar.	Ned. School van Nijverheid en Handel.	15	

Nommer.	Plaats waar de cursus was gevestigd.	Namen der leeraren.	Duur van den cursus.	Gebouw waar de lessen werden gegeven.	Aantal deelnemers.	Algemeene opmerkingen.
5	Deventer.	S. Koenen, Rijkslandbouwleeraar. J. F. H. A. Later, onderwijzer Rijkskweekschool. H. M. Kroon, Rijksveearts.	Het geheele jaar.	Rijkskweekschool voor onderwijzers.	22	
6	Zwolle.	dr. G. H. Leignes Bakhoven, leeraar H. B. S. te Kampen. A. A. Neeb, dir. G. A. van Swieten landbouwvakschool te Willemsoord.	Id.	Burgeravondschool.	16	
7	Arnhem.	H. K. H. A. Mayer, Rijksbouwleeraar. dr. W. Meijeringh, leeraar H. B. S. F. W. van Dulm, Rijksveearts.	Id.	Hoogere burgerschool.	12	
8	Dordrecht.	U. J. Mansholt, Rijkslandbouwleeraar. dr. J. Romeny, leeraar H. B. S. J. Vermaas, leeraar Rijkslandbouwwinterschool.	Zes maanden.	Rijkslandbouwwinterschool.	18	
9	Brielle.	U. J. Mansholt, Rijkslandbouwleeraar. dr. R. Sinia, dir. H. B. S. J. Vermaas, leeraar Rijkslandbouwwinterschool. C. Fauel, Rijksveearts.	Id.	Hoogere burgerschool.	14	
10	Groningen.	J. Heidema, Rijkslandbouwleeraar. dr. R. U. Reinders, leeraar H. B. S. K. de Vrieze, leeraar Rijkslandbouwwinterschool. A. W. Heidema, Rijksveearts.	Zes maanden.	Rijkslandbouwwinterschool.	20 leerlingen. 5 toehoorders.	Deze cursus bestond uit twee klassen, een nieuwe met 7 leerlingen, en een voortgezette met 13 leerlingen.
11	Utrecht.	H. D. S. Hasselman, Rijkslandbouwleeraar. dr. Dojer, leeraar H. B. S. H. P. Kuyper, id. T. J. Swierstra, zuivelconsulent.	Het geheele jaar.	Hoogere burgerschool.	13	
12	Hulst.	J. G. J. Kakebeeke, Rijkslandbouwleeraar. dr. A. J. Swaving, direct. Rijkslandbouwproefstation. A. A. ter Haar, leeraar Rijkslandbouwwintersch. M. van der Vliet, Rijksveearts.	Zes maanden.	Openbare lagere school.	13	
13	Schagen.	C. Nobel, Rijkslandbouwleeraar. de Gier, leeraar Rijkslandbouwwinterschool. G. Muys, Rijksveearts.	Zes maanden.	Rijkslandbouwwinterschool.	8	
14	Maastricht.	F. R. Corten, Rijkslandbouwleeraar. dr. J. J. L. van Rijn, dir. Rijkslandbouwproefstation. C. Bulder, leeraar Rijkslandbouwwinterschool. Ch. Houba, Rijksveearts.	Zes maanden.	Rijkslandbouwproefstation.	7	Gelijktijdig werd een cursus voor tuinbouwkunde gehouden.
15	Sittard.	F. R. Corten, Rijkslandbouwleeraar. C. Bulder, leeraar Rijkslandbouwwinterschool. L. van Kempen, Rijksveearts.	Zes maanden.	Rijkslandbouwwinterschool.	3	Deze cursus is te beschouwen als een vervolgcursus, gehouden op verzoek van enkele onderwijzers.

II. CURSUSSEN IN TUINBOUWKUNDE.

Nommer.	Plaats waar de cursus was gevestigd.	Namen der leeraren.	Duur van den cursus.	Gebouw, waar de lessen werden gegeven.	Aantal deelnemers.	Algemeene opmerkingen.
1	Maastricht.	E. Snellen, Rijkstuinbouwleeraar. dr. J. J. L. van Rijn, directeur Rijkslandbouwproefstation. C. Bulder, leeraar Rijkslandbouwwinterschool.	Zes maanden.	Rijkslandbouwproefstation.	12	Door het gemeentebestuur van Maastricht werd het Stadspark ter beschikking gesteld van het onderwijs.
2	Haarlem.	J. G. Hazeloop, Rijkstuinbouwleeraar. dr. H. J. Calkoen, leeraar H. B. S.	Zes maanden.	Rijks hoogere burgerschool.	11	Het gemeentebestuur van Amsterdam stelde de stadskweekerij ter beschikking van het onderwijs.

§ 13. ARRONDISSEMENTS-BIBLIOTHEKEN EN ONDERWIJZERS-BIJEENKOMSTEN.

Evenals in vorige verslagen volgt hier een overzicht van de in 1898 gehouden onderwijzersbijeenkomsten en van den toestand der arrondissements-bibliotheken.

ARRONDISSEMENT.	Aantal gehouden onderwijzersbijeenkomsten.	Gemiddeld getal onderwijzers die de bijeenkomsten hebben bijgewoond.		Arrondissements-bibliotheek.	
		Openbare.	Bijzondere.	Aantal nommers.	Aantal lezers.
's Hertogenbosch	4	35	—	530	46
Oss	5	31	—	420	7
Boxmeer	4	22	—	303	20
Breda	4	53	—	312	96
Zevenbergen	2	25	—	203	26
Rosendaal	—	—	—	193	66
Bergen op Zoom	3	48	—	825	18
Tilburg	4	40	1	436	20
Heusden	1	42	—	574	39
Waalwijk	3	22	—	410	50
Oirschot	2	35	—	412	15
Eindhoven	2	43	5	806	18
Helmond	10	12	—	557	—
Veghel	8	32	—	267	21
Arnhem	—	—	—	204	33
Wageningen	—	—	—	197	53
Harderwijk	7	24	5	662	97
Apeldoorn	23	72	10	397	97
Zutphen	2	70	6	733	70
Groenlo	1	84	4	756	57
Doesburgh	1	70	6	688	70
Tiel	1	17	—	1072	77
Geldermalsen	—	—	—	717	52
Zalt-Bommel	—	—	—	465	30
Nijmegen	5	44	2	328	78
's Gravenhage	9	38	10	450	36
Delft	16	20	1	991	80
Leiden	1	109	9	77	30
Woerden	1	50	20	274	19
Rotterdam (Noord en Zuid	3	onbekend		370	188
Gouda	2	42	2	368	60
Schiedam	1	51	—	534	32
Vlaardingen	1	63	—	413	58
Dordrecht	25	95	4	423	133
Gorinchem	1	82	—	400	65
Sommelsdijk	3	30	—	495	55
Amsterdam (I en II)		onbekend		1276	218
Idem (III en IV)	—	—	—	603	223
Hilversum	—	—	—	229	70
Haarlem	25	91		542	348
Alkmaar	47	65	—	255	40
den Helder	67	11	—	355	24
Texel	4	15	—	325	15
Hoorn	1	99	1	278	44
Medemblik	1	87	11	384	22
Purmerend	1	96	8	345	130
Zaandam	1	105	10	618	30
Middelburg	3	45	—	439	34
Oostburg	4	57	2	471	51
Axel	1	42	—	584	45
Goes	26	41	—	717	24
Zierikzee	35	13	—	364	45
Tholen	7	33	—	367	17
Utrecht	17	14	4	636	95
Loenen	4	20	2	123	26
Amersfoort	—	—	—	283	11
Rhenen	2	14	1	50	15
IJsselstein	—	—	—	305	15
Leeuwarden	1	108		405	41
Harlingen	—	—	—	663	51
Ferwerd	31	8	—	290	37
Dokkum	28	34	—	334	12
Bergum	34	40	—	230	32
Heerenveen	34	53	—	462	158
Beetsterzwaag	23	50	—	458	21
de Lemmer	42	48	—	347	7
Sneek	32	36	15	523	60
Bolsward	24	22	15	198	30
Zwolle	41	10	—	399	95
Kampen	33	14	—	259	41
Ommen	36	9	—	530	44

ARRONDISSEMENT.	Aantal gehouden onderwijzers-bijeenkomsten.	Gemiddeld getal onderwijzers die de bijeenkomsten hebben bijgewoond.		Arrondissements-bibliotheek.	
		Openbare.	Bijzondere	Aantal nommers.	Aantal lezers.
Steenwijk	11	15	—	822	65
Deventer	27	onbekend.		1713	110
Almelo	17	31	2	376	336
Enschedé	19	29	2	538	59
Ootmarsum	17	38	—	424	41
Groningen	22	60	14	525	20
Zuidhorn	2	41	2	318	41
Onderdendam	35	10	2	181	27
Appingedam	15	38	—	293	87
Winschoten	21	7	4	47	12
Hoogezand	17	12	—	131	58
Veendam	12	9	—	117	7
Onstwedde	15	9	—	50	12
Assen	25	30	—	505	47
Borger	14	15	—	211	54
Emmen	12	22	—	336	42
Hoogeveen	30	12	—	380	42
Meppel	12	50	—	484	46
Maastricht	4	28	1	356	40
Meerssen	5	25	1	440	31
Heerlen	7	33	—	462	34
Sittard	9	43	—	487	28
Roermond	12	19	4	527	29
Weert	6	25	2	426	55
Venlo	11	31	—	449	40
Gennep	33	11	—	1097	15

Deze gezelschappen verkeeren over het algemeen in bloeienden staat. De vergaderingen werden meerendeels goed bezocht.

Van de bibliotheken werd over het algemeen druk gebruik gemaakt.

Aan hare uitbreiding en instandhouding werd de noodige zorg besteed.

§ 14. AKTEN VAN BEKWAAMHEID TOT HET GEVEN VAN LAGER ONDERWIJS.

In 1898 is in elke provincie éénmaal de gelegenheid opengesteld tot het afleggen van examen, ter verkrijging van akten van bekwaamheid tot het geven van huis- en schoolonderwijs in de vakken, vermeld in art. 2, onder *a-i*, *a-j*, *a-k* of *a-i* en *k*.

Deze examens werden op 1 April en volgende dagen afgenomen door commissiën, die waren samengesteld als volgt:

Noordbrabant.

Lid en voorzitter: de schoolopzieners in het district Breda;
leden: de schoolopzieners in de arrondissementen Boxmeer, Rosendaal, Oirschot en Veghel;
leden-plaatsvervangers: de schoolopzieners in het district Eindhoven en de arrondissementen 's Hertogenbosch, Breda, Zevenbergen, Bergen op Zoom en Helmond.

Gelderland.

Lid en voorzitter: de schoolopzieners in het district Zutphen;
leden: de schoolopzieners in de arrondissementen Arnhem, Harderwijk, Tiel en Nijmegen;
leden-plaatsvervangers: de schoolopzieners in het district Arnhem, en de arrondissementen Wageningen, Zutphen en Geldermalsen.

Zuidholland.

I. *Lid en voorzitter*: de inspecteur van het lager onderwijs in de 2de inspectie;
leden: de schoolopzieners in het district Dordrecht en de arrondissementen Rotterdam (Zuidelijk), Schiedam en Vlaardingen;
II. *Lid en voorzitter*: de schoolopzieners in het district Rotterdam;
leden: de schoolopzieners in de arrondissementen Delft, Leiden, Gouda en Sommelsdijk;
leden-plaatsvervangers van de beide commissiën: de schoolopzieners in de arrondissementen Woerden, Rotterdam (Noordelijk), Dordrecht en Gorinchem;

Noordholland.

I. *Lid en voorzitter*: de schoolopzieners in het district Haarlem;
leden: de schoolopzieners in de arrondissementen Amsterdam III, den Helder, Texel en Medemblik;
II. *lid en voorzitter*: de schoolopzieners in het district Hoorn;
leden: de schoolopzieners in de arrondissementen Hilversum, Hoorn, Purmerend en Alkmaar;
leden-plaatsvervangers van de beide commissiën: de schoolopzieners in het district Amsterdam en in de arrondissementen Amsterdam I, II en IV, Haarlem en Zaandam.

Zeeland.

Lid en voorzitter: de schoolopzieners in het district Middelburg;
leden: de schoolopzieners in het district Goes en de arrondissementen Axel, Goes en Zierikzee;
leden-plaatsvervangers: de schoolopzieners in de arrondissementen Middelburg, Oostburg en Tholen.

Utrecht.

Lid en voorzitter: de schoolopzieners in het district Utrecht;
leden: de schoolopzieners in de arrondissementen Loenen, Amersfoort, Rhenen en IJsselstein;
lid-plaatsvervanger: de schoolopzieners in het arrondissement Utrecht.

Friesland.

Lid en voorzitter: de schoolopzieners in het district Heerenveen;
leden: de schoolopzieners in de arrondissementen Bergum, Beetsterzwaag, Sneek en Bolsward;
leden-plaatsvervangers: de schoolopzieners in het district Leeuwarden en de arrondissementen Leeuwarden, Harlingen, Heerenveen en de Lemmer.

Overijssel.

Lid en voorzitter: de inspecteur van het lager onderwijs in de 3de inspectie;
leden: de schoolopzieners in de arrondissementen Kampen, Steenwijk, Almelo en Enschedé;
leden-plaatsvervangers: de schoolopzieners in het district Zwolle en de arrondissementen Zwolle, Ommen, Deventer en Ootmarsum.

Groningen.

Lid en voorzitter: de schoolopzieners in het district Winschoten;
leden: de schoolopzieners in de arrondissementen Zuidhorn, Appingedam, Winschoten en Veendam;
leden-plaatsvervangers: de schoolopzieners in het district Groningen en de arrondissementen Groningen, Onderdendam, Hoogezand en Onstwedde.

Drenthe.

Lid en voorzitter: de schoolopzieners in het district Assen;
leden: de schoolopzieners in de arrondissementen Assen, Emmen, Hoogeveen en Meppel;
lid-plaatsvervanger: de schoolopzieners in het arrondissement Borger.

Limburg.

Lid en voorzitter: de schoolopziener in het district Maastricht; *leden*: de schoolopzieners in de arrondissementen Sittard, Roermond, Weert en Venlo;

leden-plaatsvervangers: de schoolopzieners in het district Roermond en de arrondissementen Maastricht, Meerssen en Heerlen.

De volgende tabel bevat den uitslag der in 1898 gehouden examens:

PROVINCIEN.	Akte als onderwijzer en onderwijzeres.				Aanteekening vak *j*.				Aanteekening vak *k*.			
	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.
MANNELIJKE CANDIDATEN.												
Noordbrabant	122	1	56	65	29	3	7	19	—	—	—	—
Gelderland	109	—	35	74	16	1	1	14	—	—	—	—
Zuidholland	220	2	79	139	39	9	16	14	—	—	—	—
Noordholland	119	—	46	73	15	3	3	9	—	—	—	—
Zeeland	72	—	17	55	36	—	6	30	—	—	—	—
Utrecht	78	—	26	52	9	—	—	9	—	—	—	—
Friesland	130	1	51	78	37	3	14	20	—	—	—	—
Overijssel	78	—	23	55	12	—	9	3	—	—	—	—
Groningen	99	2	39	58	32	1	16	15	—	—	—	—
Drenthe	29	—	10	19	13	—	1	12	—	—	—	—
Limburg	97	2	35	60	4	—	1	3	—	—	—	—
Totaal	1153	8	417	728	242	20	74	148	—	—	—	—
VROUWELIJKE CANDIDATEN.												
Noordbrabant	139	1	40	98	15	3	1	11	11	—	5	6
Gelderland	116	1	44	71	7	—	—	7	10	—	2	8
Zuidholland	295	2	129	164	13	3	6	4	16	6	8	2
Noordholland	261	2	110	149	35	4	16	15	11	—	5	6
Zeeland	44	—	12	32	18	—	5	13	18	—	1	17
Utrecht	82	1	24	57	16	—	4	12	—	—	—	—
Friesland	108	—	38	70	32	1	6	25	23	4	3	16
Overijssel	62	—	17	45	4	—	—	4	7	—	4	3
Groningen	117	1	39	77	32	5	18	9	39	—	12	27
Drenthe	21	—	3	18	12	—	—	12	3	—	—	3
Limburg	97	—	32	65	4	—	—	4	23	1	1	21
Totaal	1342	8	488	846	188	16	56	116	116	11	41	109
Algemeen totaal	2495	16	905	1574	430	36	130	264				

In Zuidholland zijn bovendien twee personen geëxamineerd, die de akte als huisonderwijzeres in het schrijven verlangden; beiden slaagden.

Voor de akte van onderwijzer of onderwijzeres werden geëxamineerd:

in 1881	1441	candidaten,	van wie	865	slaagden;
„ 1882	1660	„	„ „	936	„
„ 1883	1921	„	„ „	1155	„
„ 1884	2191	„	„ „	1223	„
„ 1885	2347	„	„ „	1259	„
„ 1886	2323	„	„ „	1152	„
„ 1887	2259	„	„ „	1167	„
„ 1888	2199	„	„ „	1100	„
„ 1889	2083	„	„ „	1137	„
„ 1890	1701	„	„ „	961	„
„ 1891	1107	„	„ „	669	„
„ 1892	1232	„	„ „	852	„
„ 1893	1219	„	„ „	845	„
„ 1894	1725	„	„ „	1128	„
„ 1895	1682	„	„ „	1082	„
„ 1896	1432	„	„ „	947	„
„ 1897	1990	„	„ „	1289	„

Door sommige examencommissiën is het volgende omtrent den uitslag van het onderzoek aan de Regeering medegedeeld.

Noordbrabant.

De uitslag van het examen was voor de mannelijke adspiranten minder gunstig; van de 122, die zich aan het examen onderwierpen, slaagden slechts 65 aspiranten of ruim 53 pct. Het komt der commissie voor, dat de oorzaak van dit onbevredigend resultaat moet gezocht worden in het feit, dat velen zich voor het examen aangeven, wier opleiding nog van te korten duur is geweest. Dat slechts eenmaal in het jaar de gelegenheid is geopend, om de akte van onderwijzer te verkrijgen, is zeer zeker daarop niet zonder invloed.

Wat de vrouwelijke adspiranten aangaat, is de uitslag meer bevredigend, daar 71 pct. slaagden.

Overijssel.

Tot algemeene beschouwingen gaven de examens geen aanleiding, slechts zij hier opgemerkt, dat de leden der commissie eenstemmig van oordeel waren, dat het schriftelijk werk voor

het vak „opvoeding en onderwijs" gerust achterwege kon worden gelaten. De onderwerpen, hetzij voor bepaalde vragen, hetzij voor opstellen, worden overal, zoowel in Overijssel als elders, genomen uit de opvoedkundige praktijk der school, terwijl de eigenlijke methodiek zich beter leent voor eene mondelinge behandeling. Verreweg de meesten der jongelieden, die zich aan het examen onderwerpen, hebben gelegenheid gehad zich in de school in de praktijk van het onderwijs te oefenen; ze volgen daarbij hun leider en nemen diens begrippen over, maar de achttienjarigen zijn onmogelijk in staat die begrippen ook maar eenigszins voor zich zelven te verwerken of eigen inzichten te vormen. Dit komt eerst later als zij zelven eenige jaren de praktijk hebben uitgeoefend.

Wat zij dus op het schriftelijk examen te berde brengen is òf het resultaat van een gelukkig geheugen: een pagina van een van buiten geleerd leesboek of eene opmerking van hun onderwijzer en dan wordt hun opstel of vraagbeantwoording voldoende geacht, òf het is een samenweefsel van verwarde begrippen en hier en daar opgevangen onbegrepen denkbeelden waarvoor niet dan een laag cijfer kan worden gegeven. In beide gevallen echter levert het werk niet den geringsten waarborg op, dat de adspirant, als 18jarige philosoof werkelijk juiste en gezonde denkbeelden bezit omtrent opvoeding en onderwijs, en de tijd aan dat schriftelijk werk besteed, ware beter aan te wenden voor de meer positieve vakken aardrijkskunde en rekenen.

Omtrent de onderdeelen van het examen gaven de sub-commissiën de volgende opmerkingen ten beste.

Lezen. Het overluid lezen van de voor het onderzoek gekozen leesstof beantwoordde bij vele mannelijke candidaten niet aan de eischen; sommiger uitspraak was dialectisch — één kon zelfs, daartoe opzettelijk uitgenoodigd, van het toevallig voorkomend zinnetje: „het heeft meer van een hond", de verschillende h's niet tot haar recht brengen; van anderen liet de leestoon veel te wenschen over, vooral openbaarde zich eene bijzondere voorliefde voor het verhevene, ook waar deze volkomen ongemotiveerd was.

Toch mogen de resultaten van het lezen bevredigend genoemd worden; de inhoud werd over het algemeen tamelijk goed begrepen; velen gaven blijk, dat ze ook tusschen de regels wisten te lezen. Het lezen der vrouwelijke candidaten was over het algemeen goed, meermalen zeer goed; het klonk beschaafd en, op eene enkele ongunstige uitzondering na, werd er die uitdrukking in gelegd, welke bewees, dat de candidaten begrepen, wat ze lazen. Ook eene nadere bespreking van het gelezene gaf daarvan overtuigende bewijzen.

Nederlandsche taal. Dat bij het opstel een zeer groot verschil in aanleg en vaardigheid om zich uit te drukken aan den dag trad, behoeft nauwelijks gezegd. Voor dit onderdeel moest nog al eens een onvoldoend cijfer worden gegeven. Niet zelden gebeurde het evenwel, dat dit gedeeltelijk gecompenseerd werd door een hoog cijfer voor het eigenlijk grammatikaal gedeelte van het schriftelijk werk, hetwelk de candidaat ook bij het mondeling onderzoek bleek te kunnen handhaven.

Het is de overtuiging der commissie, dat verreweg het meerendeel der candidaten van de spraakkunst studie had gemaakt, dat evenwel de resultaten van het examen in Nederlandsche taal bij een groot percent der mannelijke candidaten niet beter waren, moet worden toegeschreven aan hun gebrek aan algemeene ontwikkeling.

Rekenen. Het schriftelijk gedeelte van het examen in rekenen was voor vele candidaten onvoldoende; voor de meesten hunner leverde het mondeling onderzoek een gunstigen uitslag op, enkelen konden daardoor nog een ruim voldoend eindcijfer verkrijgen. Verschillende candidaten legden zoowel schriftelijk als mondeling een zeer goed examen af. Voor iederen candidaat begon dit laatste met de berekening uit het hoofd van een eenvoudig vraagstukje. Over het geheel werd daarin voldoende vaardigheid aan den dag gelegd; niettemin bleken nog te veel candidaten geen onderscheid te maken tusschen cijferen en rekenen uit het hoofd. Waar gevraagd werd naar de eigenschappen der rekenkunde, waarop verschillende bewerkingen steunen, volgden vaak zeer onvoldoende antwoorden, evenzoo was dit het geval als van die eigenschappen het bewijs werd verlangd. De kennis van de eigenschappen der deelbaarheid, van die der evenredigheden en van de in het programma genoemde gedeelten uit de vormleer was in het algemeen voldoende. Het benoemen en herleiden van maten en gewichten liet ook dit jaar weer veel te wenschen over.

Kennis der natuur. De tijd voor het onderzoek in kennis der natuur bestemd, werd zooveel mogelijk in drie gelijke deelen verdeeld, waardoor aan elk der onderdeelen evenveel tijd besteed kon worden. Gewoonlijk werd met natuurkunde begonnen, daarna met dierkunde voortgegaan om met plantkunde te eindigen.

Over het algemeen waren de adspiranten voldoende voorbereid. Opmerking verdient evenwel het volgende: van de eenvoudige natuurkundige verschijnselen liet de verklaring dikwijls te wenschen over. Vele adspiranten vergisten zich bij de behandeling der ademhaling met koolstof en koolzuur, waterstof en waterdamp.

Wat de kennis van den bouw en het leven der belangrijkste inlandsche dieren betreft, mag verder worden opgemerkt, dat bouw en leven van de allervoornaamste gelede dieren (meer in het bijzonder de belangrijkste insecten) wel een onderdeel behoort te zijn van de studie van den adspirant-onderwijzer, omdat het leven der insecten zulk een voornaam deel is van het leven in de natuur.

Vroeger hebben we er op gewezen, dat de plantkunde minder beoefend werd dan de andere onderdeelen van de kennis der natuur, nu kunnen we met genoegen mededeelen, dat ook aan dat onderdeel meer moeite besteed wordt, waardoor dit gewichtige vak, dat vooral wegens den overvloed van materiaal tot waarnemen aanleiding geeft, meer tot zijn recht komt.

Aardrijkskunde Evenals ten vorigen jare werden ook thans in plaats van een opstel eenige opgaven uit de verschillende onderdeelen der geographie (Nederland, de koloniën en Europa) genomen, vooral met het doel om te onderzoeken of verschillende hoofdbegrippen in het bijzonder met betrekking tot Nederland en de algemeene aardrijkskunde aanwezig waren. Ook nu bleek, dat het mondeling examen bijna altijd slechts den indruk, door het schriftelijk werk ontstaan, bevestigde en versterkte.

Bijna in ieder opzicht zijn de ervaringen dezelfde als in 1897. Met nog meer nadruk dan toen moet er echter op gewezen worden, dat vele candidaten, vooral de vrouwelijke, zich de hoofdzaken meer eigen moeten maken, hetzij door meer herhaling of door langdurige studie. Wie groote rivieren in de buurt van ons land telkens met elkaar verwart of de namen en de onderlinge ligging der Belgische provinciën niet weet uiteen te houden, kan het nooit tot een voldoend cijfer brengen. Alleen wat men goed weet heeft waarde voor de school; daarom moet men uit de vele feiten op verstandige wijze eene niet te groote hoeveelheid kiezen en die in onderling verband goed verwerken. Bovendien moeten de kweekelingen onder goede leiding, het meer of minder belangrijke der feiten en verschijnselen leeren inzien.

Vaderlandsche geschiedenis. De uitslag van het examen der adspiranten in de vaderlandsche geschiedenis mag over het algemeen bevredigend genoemd worden. Meestal kon een gunstig, verscheiden malen zelfs een zeer gunstig cijfer worden toegekend. Alleen met de kennis der Staatsinstellingen, en hierbij de wetgeving in de 19de eeuw, was het nog niet zoo goed gesteld, al was er op dit punt vooruitgang op te merken in vergelijking met vroeger.

Aan ruim het vierde gedeelte der adspiranten moest een minder gunstig of een zeer onvoldoend cijfer worden toegekend. Bij dezen was dikwijls het antwoord op vragen naar zeer bekende personen of gewichtige gebeurtenissen erg onjuist, onzeker of verward, al werd ook zooveel mogelijk gelegenheid en aanleiding gegeven om een verkeerd antwoord te herstellen.

Onderwijs en opvoeding. Voor het schriftelijk werk was de keuze gelaten tusschen:

1°. hoe zijt gij aanschouwelijk in de verschillende leerjaren bij de vakken lezen en rekenen?

2°. om orde en tucht te handhaven op school, moet men zelf ordelijk zijn en blijken geven, zich aan tucht te onderwerpen. Toon aan, dat dit zoo is.

Van deze opgaven werd door ± 25 pct. de tweede bewerkt.

De opstellen waren over het algemeen goed. Ook het mondeling onderzoek gaf de overtuiging, dat de opvoedkundige studie in het goede spoor geleid wordt.

Toch kwam het herhaalde malen voor, dat het cijfer voor het mondeling evamen het eindcijfer deed dalen, daar de practische ervaring te gering was.

Zingen. Aan de eischen van het programma werd door verreweg de meeste adspiranten voldaan. Er waren er zelfs een zeer groot aantal, die in dit vak een uitstekend examen aflegden. Het lezen in de maat was veel beter dan vorige jaren.

Schrijven. Zoowel op het papier als op het bord werd goed geschreven. Slechts bij uitzondering moest een onvoldoend cijfer gegeven worden.

Teekenen. Hoewel er nog steeds veel te wenschen overblijft kan de commissie met genoegen verklaren, dat de uitkomsten van het examen in het teekenen langzamerhand beter worden.

Van de 139 candidaten, die het examen ondergingen, behaalden 77 het cijfer 6 of hooger als eindcijfer; 30 waren beslist onvoldoende, terwijl het cijfer 5 aan 32 candidaten moest worden gegeven. Voor het mondeling onderzoek waren deze getallen respectievelijk 76 (vold.), 40 onvold.) en 23 (twijfelachtig).

De verdeeling van den tijd, beschikbaar voor het practisch werk, was eenigszins anders dan vroeger. Voor het natuurteekenen kreeg men 40 minuten, waarin geëischt werd een eenvoudige houtskoolschets, zunder meer, van een blokmodel. Deze tijdruimte bleek zeer voldoende te wezen. Aan het teekenen naar plaat werden 50 minuten besteed en aan het teekenen op het zwartbord een half uur.

Bij het bord- en plaatteekenen werden, bij herhaling, ongeoorloofde hulpmiddelen gebruikt. Het is niet alleen de quaestie of men eene teekening kan maken, maar ook *hoe* men die maakt. Men moet een voorbeeld, waarbij hulplijnen en verdeeling duidelijk zijn aangegeven, kunnen lezen, wat nog maar al te dikwijls niet het geval was. Wanneer men verder met papiertjes, touwtjes, decimeter e. d., elke lijn en elke afstand èn van het voorbeeld èn op de teekening afmeet, dan staat dit volkomen gelijk met het construeeren van een figuur, zooals dit bij het technisch teekenen gebeurt, en verdient zulk werk allerminst den naam van handteekenen. Bovendien wordt daardoor een van de grootste voordeelen, die het handteekenen medebrengt, de oefening van het oog, totaal verwaarloosd. Het spreekt van zelf, dat hier niet het *vergelijkend* meten bedoeld wordt.

De beginselen van de wiskundige perspectief werden ook nu weer niet gevraagd, tenzij de candidaat niet anders geleerd had. In dat geval echter bleken de begrippen over tafereel, oogpunt en andere verdwijnpunten, over horizon enz., zeer verward.

Bij herhaling wordt er op gewezen, dat alleen het afleiden van perspectivische verschijnselen door rechtstreeksche aanschouwing van de voorwerpen zelf — in en buiten de school — voor het onderwijs in het natuurteekenen van practische waarde is.

Ten slotte dient er nog op gewezen te worden, dat vele candidaten zich slecht wisten uit te drukken en dikwijls onzinnige dingen vertelden. Uitdrukkingen als: een vlak loodrecht op een punt, — twee punten, die in elkaars verlengde liggen, een lijn rechthoekig voor wie, — een lijn evenwijdig aan ons, — een lijn evenwijdig aan mijne oogen, enz. enz. werden bij herhaling gehoord.

Een van de vrouwelijke candidaten was in het bezit van de akte handteekenen L. O., waardoor zij van een vernieuwd onderzoek werd vrijgesteld.

Groningen.

Lezen. Het werktuiglijk lezen was over het geheel goed; meestal werd het gelezene behoorlijk goed begrepen. Door sommigen werd te vlug gelezen en niet voldoende op de leesteekens gelet. Enkelen konden zelfs zeer dikwijls voorkomende woorden niet te best verklaren, hetwelk bewees, dat door hen te weinig gelezen was.

Schrijven. Zeer vele candidaten konden op verre na niet aan de eischen voldoen; dit vak, van zooveel belang voor aanstaande onderwijzers, werd slecht gekend. Vooral het bordschrift der vrouwelijke candidaten liet te wenschen over.

Nederlandsche taal. Van de vier opgaven voor het schriftelijk gedeelte van het examen was de zinsontleding verreweg het best gemaakt; dan volgden de woordverklaring in het opstel, en eindelijk de synoniemen, waarvoor aan slechts 25 pct. der candidaten een voldoend cijfer kon worden toegekend. Was dit werk alzoo bepaald slecht, ook het opstel, waarvoor door 50 pct. een voldoend cijfer werd behaald, liet dikwijls veel te wenschen over. Bij vele candidaten ontbrak een vast plan, waarnaar gewerkt was; een gevolg zeker van gebrek aan oefening, dat ook uit den vorm, slordige taal en ergerlijke taalfouten, herhaaldelijk en duidelijk bleek. De resultaten van het mondeling examen waren over het geheel iets gunstiger dan die van het schriftelijke. Er waren candidaten, die bij het mondeling examen een uitnemenden indruk maakten, die niet alleen de regels der spraakkunst vrij goed kenden, maar die ook rekenschap wisten te geven van gebruikte definities en de meest voorkomende taalverschijnselen behoorlijk wisten te verklaren. Daarentegen waren er anderen, die in de spraakkunst zeer slecht thuis bleken te zijn, die bijna geen enkelen spelregel kenden en die o. a. van de buiging der woorden zoo goed als niets hadden geleerd.

Uitdrukking van gedachten. De vaardigheid in het schriftelijk uitdrukken der gedachten liet te wenschen over. Het maken van opstellen en in het algemeen schriftelijke samenvatting van het geleerde, zij ten zeerste bij de opleiding aanbevolen.

Rekenen. Bij de oplossing der vraagstukken was niet altijd de eenvoudigste, natuurlijke wijze gevolgd. Het uit het hoofd rekenen liet over het geheel te wenschen over; de uitkomst werd niet altijd langs den gemakkelijksten weg verkregen. Aan vormverandering van eenvoudige vlakke figuren was door velen niet veel gedaan. De kennis van de evenredigheden bepaalde zich bij verreweg de meesten tot het kunnen noemen van enkele eigenschappen der meetkundige evenredigheden.

De kennis van de gronden der hoofdbewerkingen in de rekenkunde was bij de meerderheid mede gering. Sommige candidaten wisten niets van de samenstelling van de maten.

Aardrijkskunde. De uitslag kan niet slecht genoemd worden: ongeveer $^2/_3$ der candidaten konden een voldoend cijfer behalen. Was over het geheel het mondeling examen minder goed dan het schriftelijke, toch bleek, dat het maken van een opstel over een geographisch onderwerp een zeer ongewoon iets voor vele candidaten was.

Bij het mondeling examen viel dikwijls op te merken de gebrekkige kennis van de hulplijnen op de kaart, vooral met het oog op den dienst, die zij bewijzen. Ook de topographische kennis; vooral buiten Europa, was bij velen gering. Zeer aan te bevelen zal zijn het maken en invullen van blinde kaarten

Geschiedenis. Van de geschiedenis van den laatsten tijd had het meerendeel der candidaten het minste werk gemaakt. Ook gaven vele candidaten blijk dat zij, hoezeer bekend met de voornaamste feiten, toch weinig begrip hadden van het historisch verband dier feiten; ook gebruikte menig candidaat de woorden inquisitie, centraal gezag, oligarchie, akte van seclusie enz., zonder beteekenis dier woorden te kennen.

Kennis der natuur. Ook nu weder werd de ervaring opgedaan, dat de meeste candidaten niet hebben geleerd de natuur en hare verschijnselen opmerkzaam en nauwkeurig waar te nemen, maar dat zij hun kennis der natuur uitsluitend uit de boeken hebben opgedaan. Inzicht in het verband der verschillende verschijnselen was zeer dikwijls afwezig. Over het geheel was de kennis gebrekkig, inzonderheid die van de eenvoudigste natuurkundige verschijnselen en van de hoofdwetten der natuurkunde.

Tal van candidaten gaven blijk over eenvoudige natuurkundige proeven slechts naar aanleiding van de mededeelingen uit de leerboeken te kunnen spreken, terwijl er onder de anderen vele waren, die deze proeven slechts zeer gebrekkig en onvolledig konden beschrijven.

In het algemeen stond, wat de levende natuur aangaat, de kennis van den bouw der planten het hoogst; lager die van de dieren. De organen van den bloedsomloop, der ademhaling en voeding waren met ijver bestudeerd, zonder dat evenwel de meesten tot heldere voorstellingen waren gekomen.

Het oordeel der commissie kan over het geheel dan ook niet gunstig zijn; het schijnt dat nog veel te veel bij de opleiding de kennis der natuur als een bijvak wordt beschouwd; gebrek aan hulpmiddelen bij het onderwijs is zeer waarschijnlijk ook eene oorzaak van de onvoldoende kennis in dit vak.

Zang. Over het geheel hadden de candidaten een behoorlijk begrip van de verschillende toonladders; ook het plaatsen of noemen van noten in onderscheidene sleutels leverde meestal weinig moeilijkheid op.

Het in de maat lezen van een eenvoudig kinderliedje liet echter dikwijls te wenschen over.

Dat de candidaten, die voor het vak zang een voldoend cijfer hebben verkregen, daarom ook de geschiktheid bezitten om in de school met vrucht zangonderwijs te geven, kan niet worden beweerd; immers het geheel of gedeeltelijk ontbreken van muzikaal gehoor en van een goede zangstem, mocht niet in rekening worden gebracht.

Teekenen. Het teekenen in het geheel genomen kon dit jaar vrij gunstig genoemd worden in vergelijking met andere jaren. Vooral het teekenen naar de natuur was van de meeste candidaten veel beter. Het kwam ons voor, dat daarvan eene meer ernstige studie gemaakt wordt, ook op het platteland, waar inrichting van localiteit en modellen soms nog heel wat te wenschen overlaten.

Het plaatteekenen was van de meeste candidaten ruim voldoende. Het teekenen op het zwarte bord bewees, dat ook daaraan meer tijd wordt besteed; de vaardigheid in het weergeven van eene vlakversiering was daarvan een duidelijk bewijs.

Ook de mondelinge examens in perspectief, projecties, doorsneden en de kennis van een goeden leergang waren voldoende. De candidaten schijnen, wat de perspectivische verschijnselen betreft, zich meer te oefenen in het opmerken en verklaren van die verschijnselen bij voorwerpen uit het dagelijks leven, waarvan de toepassing bij het teekenen naar de natuur zeer goed zichtbaar was, in plaats van uitsluitend een of ander boek voor perspectief te bestudeeren, waardoor de teekening meer door constructie dan door goed waarnemen ontstond.

Onderwijs en opvoeding. De bekendheid met de inrichting van de lagere school en van het klassikaal onderwijs, was over het geheel goed. Vele candidaten hadden blijkbaar te oppervlakkig kennis gemaakt met de voornaamste leerwijzen voor de vakken, genoemd onder *a*, *b* en *c* van art. 2 der wet op het lager onderwijs, welk onderdeel van het programma van verreweg het meeste belang is voor aanstaande onderwijzers.

Beter was het gesteld met de kennis van de geschikste middelen tot handhaving van orde en tucht en van de voornaamste bepalingen der tegenwoordige wetgeving op het lager onderwijs.

Nuttige handwerken. Het examen in de nuttige handwerken voor meisjes onderscheidde zich niet veel van dat van andere jaren. Vooruitgang in de verschillende onderdeelen van het examen was niet te bespeuren, zoodat maar aan zeer enkelen een hoog eindcijfer kon worden toegekend, verreweg de meesten hebben slechts het minimumcijfer 40 of iets meer kunnen bereiken.

Voor knippen en theorie, twee hoofdvakken, moesten de minste punten gegeven worden.

Vrije en orde-oefeningen. Omtrent dit leervak worden geene opmerkingen gemaakt dan alleen dat vooral de praktijk bij vele candidaten te wenschen overliet.

Voorts wordt nog door de commissie opgemerkt, dat het haar wenschelijk voorkomt, dat wijziging worde gebracht in art. 9 van het desbetreffende besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 183) met dien verstande, dat niet meer moeten worden afgewezen, zij, die onvoldoende zijn in Nederlandsche taal. Bij twijfel toch maakt de commissie dikwijls bezwaar het cijfer 4 toe te kennen, omdat het doodend is; zij komt daardoor in verzoeking het cijfer 5 te geven, waar zij anders 4 zou hebben toegekend.

Dit jaar werd het examen in „Taal" en „Lezen" door één en denzelfden deskundige afgenomen, hetwelk zeer goed is bevallen.

Drenthe.

Aantal malen dat is toegekend:

Voor	een der cijfers 1—4.	het cijfer 5.	een der cijfers 6—10.
Lezen	7	4	39 of 78 pct.
Nederl. taal	12	2	36 „ 72 „
Rekenen	12	4	34 „ 68 „
Aardrijkskunde	3	6	41 „ 82 „
Vaderl. geschiedenis	5	1	44 „ 88 „
Kennis der natuur	6	9	35 „ 70 „
Onderw. en opvoedk.	6	9	35 „ 70 „
Zang	4	6	40 „ 80 „
Schrijven	3	7	40 „ 80 „
Teekenen	14	11	25 „ 50 „

Totaal der cijfers voor ieder vak.

	Lezen.	Nederlandsche taal.	Uitdrukking der gedachten.	Rekenen.	Aardrijkskunde.	Vaderlandsche geschiedenis.	Kennis der natuur.	Onderwijs en opvoedk.	Zang.	Schrijven.	Teekenen.	Totaal.
Van de 21 vrouwelijke adspiranten	143	128	141	137	128	141	128	123	130	131	115	1445
Van de 29 mannelijke adspiranten	182	167	190	167	186	196	179	176	176	171	157	1947
Van alle 50 adspiranten	325	302	331	304	314	337	307	299	306	302	272	3392

of gemiddeld voor elke vrouwelijke adspirant 69 en voor elken mannelijken adspirant 67 punten.

Voorts gaf het examen in de verschillende vakken aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Lezen. Bij de leiding der adspiranten wordt wellicht te weinig zorg besteed aan de voordracht en nagenoeg alleen belangstelling gevraagd voor den inhoud. Men las vaak met te weinig stembuiging en niet natuurlijk. Zelfs waar bij voorafgaande bespreking reeds duidelijk was gebleken, dat men den inhoud uitstekend kon vatten en de keuze van woord of uitdrukking helder inzag, liet weer de voordracht in dubio, of inderdaad een en ander werd gevat of gevoeld. Een onvoldoend of twijfelachtig cijfer is echter alleen gegeven, als de algemeene kennis ontoereikende of het inzicht bij gewone lectuur onvoldoende was.

Nederlandsche taal. Afgezien van de gebrekkige beantwoording der gestelde vragen was het schriftelijk werk dikwijls ontsierd door grove taalfouten, als: hij verlang*d*; is ontleen*t*; de Zondag is een pleizierige*n* dag; hij *zij* tegen mij; de mensch, wier stemming, enz., en door ergerlijke stijlfouten, als: de ooievaar heeft een *stadige*n stap, hier *worde*n de kinderen uit den bijbel verteld; vele werklieden arbeiden (de*n* geheele*n* week) om voor *hem en de zijne*n brood te verdienen, enz.

Bij het mondeling onderzoek bleek, dat de spraakkunst met meer of minder volharding uitsluitend uit het handboek van Terwey was van buiten geleerd, zoodat bijv. de boekzinnen: „De Heer heeft groote dingen gedaan, *dies* zijn wij verblijd", en „Wij dronken koffie en thee, *welke* artikelen de goedkeuring van mijn neef wegdroegen", onveranderlijk als voorbeelden van het gebruik van *dies* en van het bijv. betrekk. *welke* werden aangehaald. Van een zien uit eigen oogen van een kennis buiten het boek was in den regel geen sprake.

Een en ander neemt niet weg, dat sommige adspiranten, zoowel mondeling als schriftelijk een goed examen hebben afgelegd.

Rekenen. De cijfers aan het schriftelijk werk toegekend, liepen zeer uiteen. Aan enkele adspiranten moest 1 worden gegeven, anderen behaalden de hoogste cijfers, de middelmatigen vormden als gewoonlijk het grootste gedeelte.

Bij het mondeling examen was vooruitgang waar te nemen, vooral bij hen, die een geregelden cursus hadden afgeloopen. Niet alleen waren de eigenschappen en betrekkingen der getallen beter het eigendom der adspiranten geworden, maar zij wisten deze ook toe te passen bij de verklaring van verschillende bewerkingen. Daaruit bleek, dat het meerendeel der geëxamineerden de theorie der rekenkunde begrepen en verwerkt had. Uitzonderingen hierop kwamen in geringer aantal voor dan wel vroeger. Het uit het hoofd oplossen van vraagstukjes gaf over het geheel bevredigende uitkomsten. Ook aan de vormverandering van eenvoudige vlakke figuren was blijkbaar meer gedaan dan een vorig jaar.

Aardrijkskunde. Over het algemeen gaf het examen in dit vak, vooral het mondelijk gedeelte, reden tot tevredenheid. Bij het schriftelijk werk werd door de commissie opgemerkt, dat eene vergelijking tusschen twee landen (Noorwegen en Zweden) vaak ontaardt in eene beschrijving van elk land in het bijzonder. Het verschil in klimaat was door slechts zeer weinigen duidelijk uiteengezet. Wat Nederland betreft, was de kennis der grondsoorten vaak onvoldoende. De begrippen lengte en breedte werden gedurig verward. Van het teekenen van schetskaarten schijnen sommige adspiranten weinig werk te maken.

Wanneer bij het mondeling onderzoek een onvoldoend cijfer moest worden toegekend lag dit gewoonlijk aan een gebrekkige verklaring der feiten.

Geschiedenis des vaderlands. Over het algemeen gaven de adspiranten blijk zich behoorlijk voor dit vak te hebben voorbereid. Alleen kunnen we niet herhalen, wat we een vorig jaar schreven, dat de geschiedenis onzer koloniën wat meer beoefend wordt. Wij hebben ditmaal te constateeren, dat slechts enkelen zich met vrucht daarop hadden toegelegd. Ook liet de geschiedenis onzer Staatsregeling te wenschen over. Bovendien waren er vele adspiranten, die de juiste jaren, waarin hoofdgebeurtenissen voorvielen, niet wisten op te geven, die het verband tusschen de gebeurtenissen niet hadden ingezien, noch ook de verkregen kennis hadden verwerkt.

De vrouwelijke adspiranten, die zich gewoonlijk gemakkelijker uitdrukten dan de mannelijke, hadden vaak minder grondig gestudeerd. Toch kwamen loffelijke uitzonderingen onder haar voor.

Kennis der natuur. Opnieuw moet de Commissie wijzen op het feit, dat nog altijd adspiranten aan het examen deelnemen, die van meening zijn, uitsluitend uit leerboeken de natuur te kunnen bestudeeren. Zelfs bij de plantkunde kwam dit uit. Hun aantal neemt echter gelukkig af en deze opmerking geldt dan ook hoofdzakelijk voor hen, die bij hunne studie geene of gebrekkige leiding hadden.

Onderwijs en opvoeding. Wat de onderdeelen van het programma voor dit vak aangaat, merkt de Commissie op, dat de meeste adspiranten voldoende bekend waren met de inrichting van de lagere school, het klassikaal onderwijs, de geschiktste middelen tot handhaving van orde en tucht en de voornaamste bepalingen der tegenwoordige wetgeving op het lager onderwijs.

Dit kan niet in die mate gezegd worden van hunne bekendheid met de voornaamste leerwijzen voor de vakken, genoemd onder *a*, *b* en *c* van art. 2 der wet. Wel wisten allen den naam van eenige lees-, schrijf- of rekenmethoden te noemen, konden velen eenige omschrijving er van geven, doch slechts enkelen hadden persoonlijk kennis gemaakt met die methodes. Dat dit laatste hoogst gewenscht is, ook voor het practische schoolleven, ligt voor de hand.

Zang. De zang schijnt door vele adspiranten te worden beschouwd als een vak, waarvoor men zich niet veel moeite behoeft te geven. Wel was uit een kleine handleiding het een of ander gememoriseerd, maar de stof was niet verwerkt. Zoo bijv. kenden enkelen wel de verdeeling der intervallen, maar waren zij niet in staat eenige eenvoudige intervallen vlug te benoemen.

De kennis der toonladders liet bij sommigen te wenschen over, vooral van het mineur-toongeslacht. Het bepalen der grondtonen uit de voorteekens en het bepalen van het aantal voorteekens van een gegeven toonladder ging verre van vlot. Dat een mineurtoonladder uit een majeur kan worden afgeleid, was den meesten onbekend en van verwantschap hadden enkelen nooit gehoord. Ook ontbrak sommigen een voldoend inzicht in de maat en het maatlezen was geheel onvoldoende en zeer gebrekkig.

Tempo- en dynamische benamingen werden meer dan eens met elkander verward.

Wel wisten de adspiranten, dat de onderwijzer, zal hij voldoend zangonderwijs in de school kunnen geven, ten minste eenige kennis van akkoorden, ademhaling en stemvorming moet bezitten en ook waarom, maar het onderzoek deed zien, dat bij sommigen die kennis geheel of bijna geheel ontbrak.

De Commissie meent dit te moeten toeschrijven aan het feit, dat velen gebruik maken bij hun studie van een handleiding, die niet met het oog op den zang, maar voor de piano werd geschreven en die niet geeft wat de onderwijzer noodig heeft te weten, terwijl het ontbrekende niet genoegzaam wordt aangevuld.

Teekenen. De voorbereiding der adspiranten voor dit vak moet voor een groot deel onvoldoende worden geacht. Het schijnt, dat enkelen die met de opleiding der onderwijzers belast zijn, de 3de en 4de alinea van de exameneischen voor het teekenen eenvoudig op zij schuiven. Vandaar dat vele adspiranten onbekendheid toonden „met de meest voorkomende perspectivische verschijnselen" en geen begrip hebben van „projecties" en „doorsneden."

Met de geringe kennis „van een goeden leergang voor het eerste teekenonderwijs op de lagere school", die vele adspiranten toonden te bezitten, is eenvoudig geen deugdelijke behandeling van het teekenen in de school mogelijk.

Was het bordteekenen bij velen te prijzen, zoo schoot toch in het plaatteekenen het meerendeel der examinandi te kort. Ook het schetsen van een eenvoudig bankje bleek voor velen te moeilijk.

Als men het mondeling onderzoek in de perspectief vergelijk met het beloop der wijkende lijnen in de schetsen van het bankje, dan bleek het, hoe onvruchtbaar de vluchtige studie van een handboekje voor de leer der perspectief voor de praktijk van het natuurteekenen blijft.

Aangezien men op dit oogenblik in ons vaderland en daarbuiten op tal van uitmuntende geschriften bogen mag, waarin de hoofdwetten der doorzichtkunde door rechtstreeksche waarneming aan de dingen der omgeving door den leerling zelven worden opgespoord, is onkunde met deze verbeterde didactiek niet meer goed te praten.

Het is verder een door niemand betwist feit, dat de examens den omvang en het gehalte van de studie des onderwijzers voor een goed deel beheerschen. Daarom is den examinator voor het teekenen ten plicht gesteld, in stee van met de wet op het lager onderwijs de hand te lichten, door voor de meest duidelijke voorschriften de oogen te sluiten, haar integendeel in al haar omvang tot richtsnoer te nemen bij zijn onderzoek, opdat het teekenen door den aankomenden onderwijzer beoefend worde met al den ernst, waarop dit leervak aanspraak heeft. Wie de adspiranten stijft in den waan, dat het teekenen een vakje is, dat er bij hangt, waarmede men het zoo nauw niet neemt op het examen, staat mede schuldig aan de verwaarloozing van een der meest gewichtige volksbelangen.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 Mei 1898, n°. 2727', afdeeling onderwijs, werd bepaald:

dat het schriftelijk gedeelte van het examen ter verkrijging der akte van bekwaamheid als **hoofdonderwijzer** of **hoofdonderwijzeres** voor het jaar 1898 zou plaats hebben op 23 Juni;

dat de mondelinge examens zouden aanvangen op 15 Juli en dat de commissiën, met het afnemen dezer examens belast, zouden zitting houden te Breda, Arnhem, Haarlem, Utrecht, Leeuwarden en Zwolle;

en werden benoemd:

tot *lid en voorzitter* der commissie te **Breda**, B. Dingemans, schoolopziener in het district Zutphen;
tot *lid en ondervoorzitter*, dr. M. J. H. Houba, schoolopziener in het district Eindhoven;

tot *leden:*

A. Blok, schoolopziener in het arrondissement Heusden;
J. Steyns, schoolopziener in het arrondissement Venlo;
mej. W. H. de Visser, hoofd eener openbare meisjesschool te Bergen op Zoom;
mej. J. E. Kleyn, onderwijzeres aan eene bijzondere meisjesschool te Breda;
dr. L. Voorzanger, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Roermond;
D. Horn, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Venlo;
P. A. Kraanen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg;
T. de Groot Hzn., directeur eener bijzondere kweekschool voor onderwijzeressen te Nijmegen;
A. Strucker, hoofd eener bijzondere school te Breda;
J. K. de Bie, J. F. Clerx, W. H. Tromp, J. J. van Wiechen, hoofden van openbare scholen te Breda;

tot *leden-plaatsvervangers:*

Th. A. Tack, hoofd eener openbare school te Breda;
W. H. M. Bartels, hoofd eener openbare school te Bergen op Zoom;
F. C. Kunst, hoofd eener openbare school te Oosterhout;
B. E. Joling, hoofd eener openbare school te Princenhage;
J. de Jong, J. N. T. Buining, J. M. Acket, leeraren aan de hoogere burgerschool te Breda;

tot *lid en voorzitter* der commissie te **Arnhem**, jhr. mr. L. F. H. Michiels van Kessenich, inspecteur van het lager onderwijs in de eerste inspectie;
tot *lid en ondervoorzitter*, mr. G. D. Franquinet, schoolopziener in het district Maastricht;

tot *leden:*

H. Th. van der Grinten, schoolopziener in het district Breda;
dr. J. L. A. Steyns, schoolopziener in het arrondissement Helmond;
mej. C. E. Buenincx, directrice der school van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen te Breda;
mej. C. A. Brunne, directrice eener bijzondere dag- en kostschool te Arnhem;
A. L. Gerretsen, directeur der bijzondere kweekschool voor onderwijzers „de Klokkenberg" te Nijmegen;
M. Leopold, directeur der bijzondere kweekschool voor onderwijzeressen te Arnhem;
J. A. van der Wulp, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Nijmegen;
G. Smits, leeraar aan het gymnasium te Maastricht;
dr. J. J. Moolhuizen, leeraar aan het gymnasium te Doetinchem;
P. Kat Pzn., leeraar aan de hoogere burgerschool te Zutphen;
W. Walstra, H. van Lohuizen, hoofden van openbare scholen te Arnhem;
J. Maissan, onderwijzer in het teekenen te Oisterwijk;

tot *leden-plaatsvervangers:*

A. Hildesheim, J. G. Zijlstra, J. F. Rothfusz, hoofden van openbare scholen te Arnhem;
F. G. Heymans, P. H. Heynen, onderwijzers aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Nijmegen;
G. S. Reehorst, leeraar aan het gymnasium te 's Hertogenbosch;

tot *lid en voorzitter* der commissie te **Haarlem**. W. Middelveld Viersen, schoolopziener in het district Middelburg;
tot *lid en ondervoorzitter*, P. H. van der Ley, directeur der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem;

tot *leden:*

H. Bijlveld, directeur eener bijzondere kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam;
H. Bussemaker, directeur eener bijzondere kweekschool voor onderwijzeressen te Haarlem;
R. Broere, F. W. Fick, A. L. C. Beekman, onderwijzers aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem;
J. W. Sevenhuysen, hoofd der leerschool, verbonden aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem;
H. M. Hubregtse, E. L. Brouwer, hoofden van openbare scholen te Haarlem;
M. L. van Gemert, hoofd eener bijzondere school te Haarlem;
mevr. J. Gunning, geb. Thomas, te Haarlem, gewezen leerares aan eene industrieschool voor meisjes;
mej. W. E. Lojenga, onderwijzeres aan eene bijzondere school te Beverwijk;
F. Gedeking, hoofd eener openbare school te 's Gravenhage;
D. H. Cocheret, hoofd eener bijzondere school te Rotterdam;

tot *leden-plaatsvervangers:*

H. I. de Vries, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Haarlem;
J. B. A. Saeys, hoofd eener openbare school te Haarlem;
H. S. Loran, hoofd eener bijzondere school te Haarlem;
dr. J. H. Jennes, leeraar aan de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus te Rotterdam;
J. G. Nijk, hoofd eener openbare school te Amsterdam;
G. Japikse, hoofd eener openbare school te Leiden;
P. J. Teebaal, hoofd eener openbare school te 's Gravenhage;

tot *lid en voorzitter* der commissie te **Utrecht**, J. C. Fabius, inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie;
tot *lid en ondervoorzitter*, A. J. Nijland, schoolopziener in het district Utrecht;

tot *leden:*

P. H. van der Ley, directeur der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem;
dr. W. F. van Vliet jr., leeraar aan het gymnasium te Delft;
L. Gerhardt, D. Laméris, C. W. Hoenkamp en P. J. van Loo, hoofden van openbare scholen te Utrecht;
R. Husen, hoofd eener bijzondere school te Utrecht;
J. D. de Visser Smits, directeur eener bijzondere kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te 's Gravenhage;
J. A. Bakker, en P. le Grand, hoofden van bijzondere scholen te Amsterdam;
A. A. Kleyn, hoofd eener bijzondere school te Driebergen;
mej. A. C. van den Bergh, directrice der hoogere burgerschool voor meisjes te Groningen;
mej. H. C. H. Moquette, doctor in de Nederlandsche letteren, te Rotterdam;

tot *leden-plaatsvervangers:*

E. C. M. Noyons en E. Nijland, hoofden van bijzondere scholen te Utrecht;
H. Heukels, onderwijzer aan de gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam;
H. J. Emous, hoofd eener bijzondere school te Amsterdam;
M. H. van Gestel, onderwijzer aan openbare scholen te Amsterdam;
A. Langhout, hoofd eener bijzondere school te Weesp;
A. van de Griendt, hoofd eener bijzondere school te Rotterdam;

tot *lid en voorzitter* der commissie te **Leeuwarden**, mr. C. J. Prakken, schoolopziener in het district Leeuwarden;

tot *lid en ondervoorzitter*, W. H. Wisselink, directeur der Rijks- hoogere burgerschool te Heerenveen;

tot *leden:*

mej. A. M. Will, directrice der hoogere burgerschool voor meisjes te Leeuwarden;
mej. M. M. E. Roelants, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Leeuwarden;
J. Bubberman, W. Pik, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Leeuwarden;
E. H. Bodde, L. bij de Ley, O. Sijtstra, hoofden van openbare scholen te Leeuwarden;
W. C. van Munster, hoofd eener bijzondere school te Leeuwarden;
Sj. de Vries, onderwijzer aan eene bijzondere school te Leeuwarden;
H. Rozenbeek, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Heerenveen;
J. Branbergen, leeraar aan de hoogere burgerschool te Harlingen;
D. Oosterkamp, hoofd eener openbare school te Bergum;
A. Zuur, hoofd eener openbare school te Tzummarum;

tot *leden-plaatsvervangers*:

I. P. Vergouwen, hoofd eener bijzondere school te Franeker;
Th. Boersma, G. Geerts, hoofden van openbare scholen te Leeuwarden;
H. J. de Visser, hoofd eener bijzondere school te Bolsward;
J. A. Brassinga, onderwijzer te Leeuwarden;
P. Wijga, hoofd eener openbare school te Franeker.

tot *lid en voorzitter* der commissie te **Zwolle**, mr. Th. Ruys L-Pzn., schoolopziener in het district Zwolle;

tot *lid en ondervoorzitter*, G. A. Bosch, schoolopziener in arrondissement Hoogeveen;

tot *leden*:

mej. V. C. van der Meer van Kuffeler, hoofd der meisjesschool te Deventer, H. Wuite, D. H. Verhaaf, K. Brouwer, G. Kuipers, H. Spruitenburg, hoofden van openbare scholen te Zwolle:

H. J. Noy, hoofd eener openbare school te Deventer;
A. H. Kloosterman, hoofd der leerschool, verbonden aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer;
J. F. H. A. Later, B. Korteling, onderwijzers aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer;
dr. G. H. Leignes Bakhoven, R. Jurgens, leeraren aan de hoogere burgerschool te Kampen;
D. Lako, leeraar aan de burgeravondschool te Zwolle;

tot *leden-plaatsvervangers*:

R. Schuiling, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer;
E. Zuidema, J. de Jong Hzn., leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle;
L. Beertema, N. Kanstein, G. J. J. Wolbers, hoofden van openbare scholen te Zwolle.

De uitslag dezer examens is in het volgende overzicht vermeld.

Plaatsen waar de examens zijn afgenomen.	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.
	MANNELIJKE CANDIDATEN.				VROUWELIJKE CANDIDATEN.			
Breda	162	60	48	54	30	2	6	22
Arnhem	157	69	23	65	19	1	7	11
Haarlem	95	10	37	48	42	1	17	24
Utrecht	209	26	96	87	60	—	20	40
Leeuwarden	113	8	61	44	10	—	5	5
Zwolle	117	8	56	53	13	—	6	7
Totaal in 1898	853	181	321	351	174	4	61	109
„ „ 1897	917	186	365	366	171	14	61	96
Vermeerdering	— 64	— 5	— 44	— 15	3	— 10	—	13

In 1881	slaagden	79	van	198	opgekomen	adspiranten.
„ 1882	„	169	„	509	„	„
„ 1883	„	213	„	777	„	„
„ 1884	„	295	„	901	„	„
„ 1885	„	372	„	1205	„	„
„ 1886	„	374	„	1214	„	„
„ 1887	„	329	„	1254	„	„
„ 1888	„	363	„	1280	„	„
„ 1889	„	425	„	1390	„	„
„ 1890	„	392	„	1186	„	„
„ 1891	„	486	„	1328	„	„
„ 1892	„	524	„	1342	„	„
„ 1893	„	573	„	1380	„	„
„ 1894	„	566	„	1455	„	„
„ 1895	„	565	„	1347	„	„
„ 1896	„	472	„	1201	„	„
„ 1897	„	462	„	1088	„	„

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal volledige examens, dat is afgelegd in elk der vakken genoemd in het programma, behoorende bij het Koninklijk besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 180), en van het aantal malen, dat voor elk dier vakken een voldoend, een onvoldoend eindcijfer of het cijfer 5 (twijfelachtig) is toegekend.

De ontvangen verslagen der commissiën worden aangetroffen onder bijlage **P. P.**

COMMISSIËN TE	Lezen.				Schrijven.				Nederlandsche taal.				Rekenen.				Aardrijkskunde.				Geschiedenis.				Kennis der natuur.				Handteekenen.				Methode van onderwijs en opvoeding.			
	Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan		
		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.
Mannelijke adspiranten.																																				
Breda	132	80	37	15	122	112	9	1	132	47	44	41	133	54	32	47	129	67	29	33	131	71	21	39	121	52	32	37	99	56	27	16	124	52	46	26
Arnhem	122	61	28	33	121	108	13	—	123	55	19	49	117	58	28	31	117	61	19	37	117	66	17	34	117	64	14	39	97	57	28	12	117	85	11	21
Haarlem	90	66	10	14	90	85	4	1	89	59	16	14	90	57	12	21	87	57	10	20	88	52	12	24	90	52	3	35	80	64	9	7	89	51	19	19
Utrecht	191	171	—	20	183	172	—	11	191	142	—	49	189	123	—	66	191	109	—	82	187	132	—	55	188	91	—	97	176	96	26	54	193	129	3	61
Leeuwarden	106	66	—	40	106	105	—	1	108	59	—	49	106	72	—	34	107	66	—	41	106	64	—	42	106	75	—	31	105	61	—	44	106	76	—	30
Zwolle	110	85	9	16	111	79	15	17	110	59	32	19	110	56	16	38	110	65	10	35	111	51	15	45	111	59	14	38	109	65	14	30	111	66	22	23
Totaal	751	529	84	138	733	661	41	31	753	421	111	221	745	420	88	237	741	425	68	248	740	436	65	239	733	393	63	277	666	399	104	163	740	459	101	180
Vrouwelijke adspiranten.																																				
Breda	29	26	3	—	29	27	2	—	29	21	7	1	29	15	7	7	30	23	5	2	28	18	5	5	29	15	7	7	28	21	7	—	30	25	4	1
Arnhem	19	13	5	1	18	16	2	—	19	10	5	4	19	6	8	5	19	8	2	9	18	8	4	6	19	10	3	6	18	12	3	3	19	14	2	3
Haarlem	41	36	2	3	41	38	1	2	41	27	3	11	41	30	6	5	41	30	3	8	41	22	8	11	41	25	—	16	41	34	5	2	41	28	5	8
Utrecht	60	58	—	2	60	57	—	3	60	55	—	5	60	45	—	15	60	40	—	20	60	49	—	11	60	40	—	20	60	42	9	9	60	45	—	15
Leeuwarden	10	6	—	4	10	9	—	1	10	7	—	3	10	8	—	2	10	7	—	3	19	4	—	6	10	8	—	2	10	7	—	3	10	7	—	3
Zwolle	13	10	3	—	13	9	2	2	13	9	3	1	13	10	—	3	13	8	3	2	13	7	1	5	13	10	1	2	13	8	4	1	13	10	2	1
Totaal	172	149	13	10	171	156	7	8	172	129	18	25	172	114	21	37	173	116	13	44	170	108	18	44	172	108	11	53	170	124	28	18	173	129	13	31
Algemeen totaal	923	678	97	148	904	817	48	39	925	550	129	246	917	534	109	274	914	541	81	292	910	544	83	283	905	501	74	330	836	523	132	181	913	588	114	211

Van de geëxamineerden hadden, ingevolge art. 61, laatste lid, of art. 85, laatste lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs, vrijstelling van het examen in het handteekenen:

te Breda, 4 mannelijke candidaten en 1 vrouwelijke candidaat.
„ Arnhem, 2 „ „
„ Haarlem, 9 „ „
„ Utrecht, 10 „ „
„ Leeuwarden, 1 „ candidaat.

Van de geslaagden hadden een onvoldoend cijfer voor de Nederlandsche taal:

te Arnhem, 4 mannelijke candidaten.
„ Haarlem, 1 vrouwelijke candidaat;
„ Utrecht, 4 mannelijke candidaten;
„ Leeuwarden, 4 „ „ en 1 vrouwelijke candidaat.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 Juni 1898, n°. 3380[1], afd. Onderwijs, werd bepaald, dat de commissiën die in 1898 zijn belast met het afnemen der examens in de vreemde talen, waarvan de programma's zijn vastgesteld bij Koninklijk besluit van 14 October 1884 (*Staatsblad* n°. 216), voor zooveel betreft de in den zomer te houden examens, zitting zouden houden:

voor de **Fransche taal**, voor het mondeling gedeelte te 's Gravenhage, voor het schriftelijk gedeelte op nader aan te wijzen plaatsen;

voor de **Hoogduitsche taal**, zoowel voor het mondeling als voor het schriftelijk gedeelte te 's Gravenhage; en

voor de **Engelsche taal**, voor het mondeling gedeelte te 's Gravenhage en voor het schriftelijk gedeelte op nader aan te wijzen plaatsen; en werden benoemd:

tot *lid en voorzitter* van de commissie voor de **Fransche taal**, dr. A. G. van Hamel, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen;

tot *lid en voorzitter* van de commissie voor de **Hoogduitsche taal**, dr. B. Symons, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen;

tot *lid en voorzitter* van de commissie voor de **Engelsche taal**, dr. K. D. Bülbring, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen;

in de commissie voor de *Fransche taal*:

tot *lid en ondervoorzitter*: F. Rode, leeraar aan de Handelsschool te Amsterdam;

tot *leden*:

N. L. Verlint, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;
A. Bourquin, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam;
A. Sunier, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage;
dr. J. J. Salverda de Grave, privaat-docent aan de Rijksuniversiteit te Leiden;
E. J. Sommer, leeraar aan het gymnasium te Groningen;
C. F. van Duyl, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Groningen;
E. Th. Boelé, leeraar aan het gymnasium te Rotterdam;
G. J. Guichard, leeraar aan het gymnasium te Assen;
I. Mauritz, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Amsterdam;
P. Werkman, leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden;
C. A. Hofman, hoofd eener school te 's Gravenhage;
A. D. Leeman, hoofd eener school te Rotterdam;
mej. L. A. Sethe, leerares aan twee scholen voor lager onderwijs te Amsterdam;
mej. A. K. van Bochove, leerares aan de kweekschool voor meisjes te Arnhem:

tot *plaatsvervangende leden*:

L. M. Baale, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 3jarigen cursus te Amsterdam;
G. Walch, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 3jarigen cursus te Amsterdam;
H. de Leeuw, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Middelburg;
mej. E. C. de Graaff, leerares aan eene bijzondere meisjesschool te Haarlem;
mej. M. J. H. Canu, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Leeuwarden.

Op voorstel van de voorzitters der commissiën voor de Hoogduitsche en Engelsche talen werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken bepaald, dat de examens in die vakken voor middelbaar en lager onderwijs gelijktijdig zouden worden afgenomen. Omtrent de samenstelling der commissie voor die examens zij derhalve verwezen naar § 11 van hoofdstuk „Middelbaar Onderwijs" hiervoren.

De uitslag der examens, ook van die in de Hoogduitsche en de Engelsche talen (lager onderwijs), is in het volgende overzicht vermeld.

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Mannelijke candidaten				Vrouwelijke candidaten			
	die examen hebben afgelegd.	die zich onder het examen terugtrokken.	die werden toegelaten.	die werden afgewezen.	die examen hebben afgelegd.	die zich onder het examen terugtrokken.	die werden toegelaten.	die werden afgewezen.
Fransche taal	469	58	209	202	313	23	188	102
Hoogduitsche taal	96	2	54	40	57	—	33	24
Engelsche taal	179	52	92	35	150	25	99	26
Totaal in 1898 . .	744	112	355	277	520	48	320	152
„ „ 1897 . .	751	180	314	257	466	80	264	122
Vermeerdering . .	— 7	— 68	41	20	54	— 32	56	30

Nadere bijzonderheden aangaande deze examens worden aangetroffen in de door de commissiën uitgebrachte verslagen, die onder bijlagen **G G**, **H H** en **Q Q** hierachter voorkomen.

In **wiskunde**, **gymnastiek**, **handteekenen**, **landbouwkunde** en **tuinbouwkunde** werden voorts nog examens afgenomen door commissiën, die tevens de candidaten voor akten middelbaar onderwijs hebben geëxamineerd. Ten aanzien hiervan zij verwezen naar § 11 van het hoofdstuk „Middelbaar onderwijs" en naar de bijlagen.

Voor de eerstbedoelde akte zijn geëxamineerd 89 mannelijke en 5 vrouwelijke candidaten, van welke 62 slaagden, namelijk 58 mannelijke en 4 vrouwelijke.

Voor de akte voor gymnastiek zijn geëxamineerd 26 mannelijke candidaten en 1 vrouwelijke candidaat, van wie respectievelijk 15 en 1 slaagden.

Aan het examen in handteekenen werd deelgenomen door 260 mannelijke en 71 vrouwelijke candidaten, van welke 106 slaagden, namelijk 76 mannelijke en 30 vrouwelijke.

Het examen in landbouwkunde werd door 38 candidaten afgelegd, van wie 21 in het bezit der akte konden worden gesteld.

Het examen in tuinbouwkunde werd door 11 candida en afgelegd, van wie 4 slaagden.

In 1898 is éénmaal de gelegenheid gegeven tot het afleggen van examen ter verkrijging van eene akte van bekwaamheid voor de **vrije en orde-oefeningen der gymnastiek.**

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 September 1898 n°. 5325[1], afd. Onderwijs, werd bepaald, dat het examen ter verkrijging van akten van bekwaamheid

voor huis- en schoolonderwijs in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek voor het jaar 1898 zou aanvangen op 17 October, en dat de commissiën met het afnemen van dit examen belast, zitting zouden houden te Nijmegen, Rotterdam, Haarlem, Zwolle, Groningen en Maastricht;

en werden benoemd in de commissie te:

Nijmegen.

tot *lid en voorzitter*: jhr. mr. L. F. H. Michiels van Kessenich, inspecteur van het lager onderwijs in de eerste inspectie;

tot *leden*:

R. Fsanssen, onderwijzer in de gymnastiek aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Nijmegen;
G. W. Verhoeven, te Oss, onderwijzer in de gymnastiek aan de R.-K. kweekschool voor onderwijzers te 's Hertogenbosch;
mejuffrouw V. Gerritsen, onderwijzeres in de gymnastiek aan de bijzondere kweekschool voor onderwijzeressen te Arnhem;
mejuffrouw E. L. Albers, onderwijzeres aan de leerschool, verbonden aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Maastricht;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: dr. P. Fockens, schoolopziener in het district Tiel;

tot *plaatsvervangende leden*:

J. A. L. de Ladhouder, onderwijzer in de gymnastiek te Arnhem;
mevrouw J. W. B. Hage, leerares in de gymnastiek te Nijmegen;

Rotterdam.

tot *lid en voorzitter*: mr. A. M. de Cock, schoolopziener in het district Rotterdam;

tot *leden*:

A. Flothuis en A. van Dijk, onderwijzers in de gymnastiek bij het openbaar lager onderwijs te Rotterdam;
mejuffrouw A. Risseeuw, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Leiden;
mejuffrouw Joh. Berkhout, onderwijzeres in de gymnastiek bij het openbaar lager onderwijs te Dordrecht;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: G. Blokhuis, schoolopziener in het district Dordrecht;

tot *plaatsvervangende leden*:

G. C. A. Meurs, onderwijzer in de gymnastiek bij het openbaar lager onderwijs te Rotterdam;
mejuffrouw I. de Zwaan, onderwijzeres aan eene openbare lagere school te 's Gravenhage;

Haarlem.

tot *lid en voorzitter*: F. J. Poutsma, schoolopziener in het district Haarlem;

tot *leden*:

J. A. van der Boom, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem;
C. Henner, onderwijzer aan de kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Leiden;
mejuffrouw A. M. Tit, onderwijzeres aan eene openbare lagere school te Haarlem;
mejuffrouw J. S. de Haan, onderwijzeres aan de vormschool voor bewaarschoolhouderessen te Amsterdam;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: G. Roodenburch, schoolopziener in het district Hoorn;

tot *plaatsvervangende leden*:

J. A. H. Eckhardt, onderwijzer in de gymnastiek bij het openbaar lager onderwijs te Amsterdam;
mejuffrouw Th. A. Aler, onderwijzeres in de gymnastiek bij het openbaar lager onderwijs te Amsterdam;

Zwolle.

tot *lid en voorzitter*: J. E. van Renesse, schoolopziener in het district Heerenveen;

tot *leden*:

C. H. von Stein, leeraar in de gymnastiek te Zwolle;
F. Bennekers, onderwijzer in de gymnastiek te Zwolle;
mejuffrouw S. H. Klaar, onderwijzeres in de gymnastiek te Leeuwarden;
mejuffrouw G. M. Blijdenstein, te Deventer;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: mr. A. G. A. baron Sloet tot Oldhuis, inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie;

tot *plaatsvervangende leden*:

G. J. Mullers, onderwijzer in de gymnastiek aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer;
mejuffrouw M. W. J. Milatz, onderwijzeres in de gymnastiek te Zwolle.

Groningen.

tot *lid en voorzitter*: J. Wijn, schoolopziener in het district Winschoten;

tot *leden*:

C. A. M. van Ried en Th. Keizer, onderwijzers in de gymnastiek te Groningen;
mejuffrouw P. S. L. van Deinse, leerares in de gymnastiek te Groningen;
mejuffrouw R. W. J. Biekart, onderwijzeres in de gymnastiek te Leeuwarden;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: dr. B. van der Meulen, schoolopziener in het district Assen;

tot *plaatsvervangende leden*:

L. G. Bosma, onderwijzer in de gymnastiek te Groningen;
mej. S. H. Klaar, onderwijzeres in de gymnastiek te Leeuwarden.

Maastricht.

tot *lid en voorzitter*: mr. G. D. Franquinet, schoolopziener in het district Maastricht;

tot *leden*:

H. D. van der Maas, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Roermond;
M. T. Walpot, leeraar aan het gymnasium te Maastricht;
mejuffrouw E. Doppler, onderwijzeres aan eene openbare lagere school te Maastricht;
mejuffrouw B. van Italie, onderwijzeres aan de leerschool, verbonden aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers, te Maastricht;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: dr. J. L. A. Steyns, schoolopziener in het district Roermond;

tot *plaatsvervangende leden*:

D. Labbertè, onderwijzer in de gymnastiek aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Maastricht;
mejuffrouw A. H. M. A. Stille, onderwijzeres aan de leerschool, verbonden aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Maastricht;

De uitslag dezer examens is in het volgende overzicht vermeld.

Plaatsen waar de examens zijn afgenomen.	Getal mannelijke adspiranten, dat				Getal vrouwelijke adspiranten, dat			
	is geëxamineerd.	zich heeft teruggetrokken.	is afgewezen.	is toegelaten.	is geëxamineerd.	zich heeft teruggetrokken.	is afgewezen.	is toegelaten.
Nijmegen	126	—	29	97	108	1	9	98
Rotterdam	110	—	26	84	94	—	15	79
Haarlem	54	—	14	40	198	—	60	138
Zwolle	115	—	44	71	69	—	5	64
Groningen	96	3	32	61	106	—	33	73
Maastricht	80	—	11	69	38	—	6	32
Totaal	581	3	156	422	613	1	128	484

Voor de akte in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek werden geëxamineerd:

in 1891	4099	candidaten, van wie	2860	slaagden;
„ het voorjaar van 1892	1628	„ „ „	1189	„
„ „ najaar „ 1892	3505	„ „ „	2806	„
„ 1893	819	„ „ „	616	„
„ 1894	424	„ „ „	333	„
„ 1895	617	„ „ „	485	„
„ 1896	629	„ „ „	502	„
„ 1897	784	„ „ „	603	„

De ontvangen verslagen der commissiën worden aangetroffen onder bijlage **R. R.**

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 Januari 1898, n°. 256[1], afd. Onderwijs, werd bepaald, dat de examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de **nuttige en in de fraaie handwerken voor meisjes** voor het jaar 1898 zouden aanvangen op 15 Februari, en dat de commissiën met het afnemen dezer examens belast, zitting zouden houden:

voor de **nuttige handwerken**: te Breda, 's Gravenhage, Utrecht en Groningen;

voor de **fraaie handwerken**: te Breda, 's Gravenhage en Groningen;

en werden benoemd:

te **Breda**:

tot *lid en voorzitter* der commissie voor de **nuttige handwerken**: H. Th. van der Grinten, schoolopziener in het district Breda;

tot *leden*: de dames M. L. F. A. T Ruer, geboren de Bruyn, te Rotterdan; C. E. Bukkink, directrice der meisjesschool van het departement Breda der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen; M. Ch. E. C. Mercx, geboren Sterk, te Rosendaal;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: mr. W. J. G. baron van Oldenzeel tot Oldenzeel, schoolopziener in het arrondissement Breda;

tot *plaatsvervangende leden*: de dames C. W. van Hilst, onderwijzeres aan eene bijzondere meisjesschool te 's Hertogenbosch; P. J. Wemberg, hoofd eener openbare school voor meisjes, te 's Hertogenbosch;

tot *lid en voorzitter* der commissie voor de **fraaie handwerken**: W. J. Ph. van Oppenraay, schoolopziener in het district Tilburg;

tot *leden*: de dames M. W. H. de Visser, hoofd der openbare school voor meisjes te Bergen op Zoom; G. Portheine, directrice der Amaliabewaarschool te 's Hertogenbosch; M. C. de Vet, onderwijzeres in de handwerken voor meisjes te Breda; M. E. Hilkens, hoofd eener openbare school voor meisjes te 's Hertogenbosch;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: dr. P. Hoekstra, schoolopziener in het arrondissement Zevenbergen;

tot *plaatsvervangende leden*: de dames W. L. Crull, te Teteringen; F. van der Heyden, te Breda;

te **'s Gravenhage**:

tot *lid en voorzitter* der commissie voor de **nuttige handwerken**: J. C. Fabius, inspecteur van het lager onderwijs in de 2de inspectie;

tot *leden*: de dames J. A. J. Testas; C. J. van den Ende, onderwijzeres in vrouwelijke handwerken; J. G. Gravelotte, geboren Pontier, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen, allen te 's Gravenhage; A. M. van der Velden, onderwijzeres aan de leerschool, verbonden aan de kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam; M. C. van der Est, geboren Hermans, te Haarlem; A. M. Nater, leerares aan de industrieschool voor meisjes te Rotterdam;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: A. R. van Beekum Marisse, schoolopziener in het arrondissement Vlaardingen;

tot *plaatsvervangende leden*: de dames G. van Eyk, geboren Hardeman; S. Kleyn, geboren van Lier, beiden te 's Gravenhage;

tot *lid en voorzitter* der commissie voor de **fraaie handwerken**: G. Roodenburch, schoolopziener in het district Hoorn;

tot *leden*: de dames J. S. Beydals, directrice der industrieschool voor meisjes, te 's Gravenhage; J. C. Schütt, te 's Gravenhage; J. van der Kaay, leerares aan de industrieschool voor meisjes, te Rotterdam;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: mr. A. M. de Cock, schoolopziener in het district Rotterdam;

tot *plaatsvervangende leden*: de dames Johanna W. A. Naber, te Amsterdam; A. M. van der Velden, onderwijzeres aan de leerschool, verbonden aan de kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam;

te **Utrecht**:

tot *lid en voorzitter* der commissie voor de **nuttige handwerken**: A. J. Nijland, schoolopziener in het district Utrecht;

tot *leden*: de dames A. S. Boreman, geboren Philips, te Utrecht; C. M. de Ven, geboren Proper, te Utrecht; beiden onderwijzeres in de handwerken aan Rijksnormaallessen; A. Teunisse, onderwijzeres in vrouwelijke handwerken; A. C. Willers, onderwijzeres bij het openbaar lager onderwijs; beiden te Amsterdam;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: J. C. Gülcher, schoolopziener in het arrondissement Hilversum;

tot *plaatsvervangende leden*: de dames A. Kroese, onderwijzeres in vrouwelijke handwerken, te Amsterdam; W. E. A. Ouwejan, onderwijzeres in de nuttige handwerken aan de tusschenschool der Marnixstichting te Utrecht;

te **Groningen**:

tot *lid en voorzitter* der commissie voor de **nuttige handwerken**: dr. B. van der Meulen, schoolopziener in het district Assen;

tot *leden*: de dames G. Rijkens, te Groningen; T. Heeringa, te Franeker; C. J. H. Voeteline, te Zwolle; M. W. J. Milatz, te Zwolle, allen onderwijzeres in vrouwelijke handwerken;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: J. Wijn, schoolopziener in het district Winschoten;

tot *plaatsvervangende leden*: de dames C. M. Bodenhausen, te Leeuwarden; B. Daubenton, te Groningen, beiden onderwijzeres in vrouwelijke handwerken;

tot *lid en voorzitter* der commissie voor de **fraaie handwerken**: J. Wijn, schoolopziener in het district Winschoten;

tot *leden*: de dames M. Laats, te Groningen; M. H. Hauser, te Assen; B. Daubenton, te Groningen, allen onderwijzeres in de vrouwelijke handwerken;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: jhr. mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein, schoolopziener in het district Groningen;

tot *plaatsvervangende leden*: de dames C. M. Bodenhausen, te Leeuwarden; E. Breman, te Zwolle, beiden onderwijzeres in vrouwelijke handwerken.

De uitslag dezer examens is in het volgende overzicht vermeld.

Plaatsen, waar de examens zijn afgenomen.	Getal adspiranten, dat is geëxamineerd.	zich heeft teruggetrokken.	is afgewezen.	is toegelaten.	Getal adspiranten, dat is geëxamineerd.	zich heeft teruggetrokken.	is afgewezen.	is toegelaten.
	Nuttige handwerken.				Fraaie handwerken.			
Breda	246	3	59	184	44	—	8	36
's Gravenhage	441	—	153	288	67	—	29	38
Utrecht	253	—	98	155	—	—	—	—
Groningen	377	1	95	281	49	—	21	28
Totaal	1317	4	405	908	160	—	58	102

Voor de *nuttige handwerken* slaagden:

in 1885	105	van	186	geëxamineerden;
„ 1886	247	„	451	„
„ 1887	366	„	579	„
„ 1888	376	„	663	„
„ 1889	426	„	659	„
„ 1890	473	„	729	„
„ 1891	476	„	719	„
„ 1892	564	„	907	„
„ 1893	552	„	874	„
„ 1894	664	„	980	„
„ 1895	722	„	1062	„
„ 1896	752	„	1152	„
„ 1897	926	„	1348	„

Voor de *fraaie handwerken* slaagden:

in 1885	16	van	36	geëxamineerden;
„ 1886	60	„	125	„
„ 1887	68	„	136	„
„ 1888	103	„	199	„
„ 1889	96	„	169	„
„ 1890	100	„	184	„
„ 1891	96	„	159	„
„ 1892	86	„	176	„
„ 1893	100	„	154	„
„ 1894	90	„	153	„
„ 1895	98	„	158	„
„ 1896	85	„	156	„
„ 1897	118	„	173	„

De ontvangen verslagen der commissiën worden aangetroffen onder bijlage **S S**.

Krachtens art. 6, alinea 2, der wet op het lager onderwijs, werd aan 17 vreemdelingen vergunning verleend tot het geven van lager onderwijs.

Zij waren afkomstig uit:

België	1 vrouw en 2 mannen;
Duitschland	10 vrouwen en 2 mannen;
Frankrijk	1 vrouw;
Rusland	1 vrouw.

§ 15. TOEZICHT OP HET LAGER ONDERWIJS.

Op 11 Januari 1898 overleed de inspecteur in de eerste inspectie jhr. mr. J. B. A. J. M. Verheijen, die gedurende een tijdvak van ruim 56 jaren in verschillende betrekkingen bij het Rijkstoezicht op het lager onderwijs is werkzaam geweest. In zijne plaats werd benoemd jhr. mr. L. F. H. Michiels van Kessenich, die als schoolopziener in het district Roermond werd vervangen door dr. J. L. A. Steyns.

In de vacature van schoolopziener in het district Tiel, ontstaan doordat de heer A. M. van Voorthuysen op zijn verzoek eervol ontslag had bekomen, is voorzien door de aanstelling van dr. P. Fockens.

De plaats gehad hebbende mutatiën onder de arrondissementsschoolopzieners zijn in het volgende overzicht vermeld.

Arrondissement.	Overleden of op verzoek eervol ontslagen.	Benoemd.
Oirschot	mr. R. H. A. M. Romme.	mr. J. A. E. Bink.
Eindhoven	J. J. de Vlam.	mr. A. I. M. J. baron van Wijnbergen.
Helmond	dr. J. L. A. Steyns.	jhr. J. O. de Jong van Beek en Donk.
Groenlo	dr. P. Fockens.	dr. J. J. Moolhuizen.
Sommelsdijk	J. Zaaijer Pzn.	mr. J. Plet Jzn.
Hilversum	J. C. Gülcher.	jhr. mr. W. F. Röell.
den Helder	mr. M. Büchner.	mr. J. A. Schaaff.
Texel	jhr. J. C. W. Strick van Linschoten.	J. H. W. Veenhoven.
Middelburg	mr. J. P. F. van der Mieden van Opmeer.	J. Drabbe.
Kampen	K. Th. Koch.	J. B. Meerkerk.
Onderdendam	dr. R. Rijkens.	P. R. Bos.
Appingedam	mr. E. R. Borgesius.	mr. J. D. Wichers.
Assen	dr. A. van Hasselt.	G. J. Guichard.

Over het algemeen wordt in de berichten, die de Regeering daaromtrent ontving, met lof gesproken over het schooltoezicht. De reden, dat niet in alle arrondissementen het schoolbezoek volledig tot zijn recht kwam, moet in enkele gevallen gezocht worden in te groote uitgebreidheid van die kringen.

Over het plaatselijk schooltoezicht zijn de ingekomen mededeelingen niet onverdeeld gunstig.

Op het einde van 1898 bedroeg het aantal commissiën, bedoeld in art. 70, alinea 2, der wet op het lager onderwijs 261, namelijk in:

Noordbrabant	29
Gelderland	33
Zuidholland	43
Noordholland	27
Zeeland	7
Utrecht	8
Friesland	34
Overijssel	20
Groningen	34
Drenthe	13
Limburg	13

Art. 79, alinea 1, der wet is in 1898 toegepast in één gemeente van de provincie Zeeland, in één gemeente van de provincie Friesland, in twee gemeenten van de provincie Groningen en in drie gemeenten van de provincie Limburg.

§ 16. UITGAVEN VAN HET RIJK EN DE GEMEENTEN TEN BEHOEVE VAN HET LAGER ONDERWIJS.

Het volgende overzicht bevat de *uitgaven* van het Rijk ten behoeve van het lager onderwijs in 1898, vergeleken met die over 1897.

	1898.	1897.	Vermeerdering.
I. *Schooltoezicht.*			
a. Jaarwedden:			
1. der inspecteurs	f 10 500,00		
2. „ district-schoolopzieners	62 428,88		
	f 72 928,88		
b. Reis- en verblijfkosten:			
1. der inspecteurs	f 1 584,60[5]		
2. „ districts-schoolopzieners	10 261,09		
3. „ arrondissements-schoolopzieners	54 337,12[5]		
	66 182,82		
c. Bureelkosten:			
1. der inspecteurs	f 1 198,88[5]		
2. „ districts-schoolopzieners	7 496,65[5]		
	8 695,53		
d. Kosten van vergaderingen	41,60		
	f 147 848,85	f 147 399,33	f 449,52
II. *Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen.*			
a. Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen en daaraan verbonden leerscholen:			
1. Personeel:			
Apeldoorn	f 17 283,32[5]		
Nijmegen	28 972,22		
Haarlem	31 274,99		
Middelburg	29 090,27[5]		
Deventer	30 495,05		
Groningen	31 949,33		
Maastricht	35 033,33		
	f 204 098,52		
2. Materieel:			
Apeldoorn	f 30 954,58[5]		
Nijmegen	6 347,56		
Haarlem	10 095,32[5]		
Middelburg	5 959,93		
Deventer	7 586,85		
Groningen	7 695,58[5]		
Maastricht	6 459,15		
	75 098,98[5]		
3. Toelagen aan kweekelingen:			
Apeldoorn	f 15 090,00		
Nijmegen	23 100,00		
Haarlem	24 631,66[5]		
Middelburg	21 700,00		
Deventer	20 387,50		

			1898.	1897.	Vermeerdering.
Groningen	f 22 975,00				
Maastricht	24 150,00				
	f 152 034,15⁵				
		f 431 231,67			
b. Subsidiën voor kweekscholen ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen:					
1. Gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen	f 40 383,04				
2. Bijzondere kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen	118 390,00				
		158 773,04			
c. Rijksnormaallessen:					
1. Noordbrabant	f 52 531,54⁵				
2. Gelderland	45 854,70				
3. Zuidholland	108 700,17				
4. Noordholland	41 224,02⁵				
5. Zeeland	34 334,04⁵				
6. Utrecht	26 578,74				
7. Friesland	42 588,41⁵				
8. Overijssel	42 435,69⁵				
9. Groningen	41 547,54				
10. Drenthe	23 985,09⁵				
11. Limburg	36 732,40				
		f 496 512,37			
d. Bijdragen aan normaallessen en aan hoofden van scholen voor de opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen:					
1. Noordbrabant	f 27 800,35				
2. Gelderland	10 450,00				
3. Zuidholland	38 642,03⁵				
4. Noordholland	27 029,84				
5. Zeeland	1 150,00				
6. Utrecht	20 655,90				
7. Friesland	15 321,87⁵				
8. Overijssel	2 400 00				
9. Groningen	8 900,00				
10. Drenthe	300,00				
11. Limburg	9 800,00				
		162 450,00			
			f 1 248 967,08	f 1 170 445,87	f 78 521,21
				(1) 1 556,00	— 1 556,00
III. *Toelagen tot bekostiging der arrondissementsbibliotheken en tot bestrijding van kleine uitgaven ter bevordering van het doel der onderwijzersbijeenkomsten*			7 645,13	7 720,57	— 75,44
IV. *Rijks- lagere scholen.*					
a. Personeel:					
Weststellingwerf	f 2 550,00				
Steenwijkerwold	2 550,00				
Vledder	7 700,00				
		f 12 800,00			
b. Materieel:					
Weststellingwerf	f 2 449,20				
Steenwijkerwold	3 437,46				
Vledder	4 268,13⁵				
		10 154,79⁵			
			22 954,79⁵	15 244,25	7 710,54⁵

(1) Kosten van opleiding voor het afleggen van het examen, ter verkrijging der akte van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs in de landbouwkunde.

	1898.	1897.	Vermeerdering.
V. *Bijdragen aan gemeenten vervangende de vroegere Rijksjaarwedden.*			
a. Noordbrabant . . . . . f 38 227,50			
b. Gelderland 8 481,80			
c. Zuidholland 2 680,40			
d. Noordholland 1 496,00			
e. Zeeland 3 902,00			
f. Utrecht 845,00			
g. Friesland 664,00			
h. Overijssel 7 262,30			
i. Groningen 8 794,10			
j. Drenthe 446,90			
	f 72 800,00	f 72 800,00	—
VI. *Vergoeding door het Rijk aan de gemeenten voor de kosten van haar lager onderwijs ten gevolge van art. 45 der wet, met inbegrip der bijbetaling van te weinig genoten vergoeding over* 1896.			
a. Noordbrabant . . . . . f 217 460,43			
b. Gelderland 352 035,54			
c. Zuidholland 800 150,90			
d. Noordholland 722 849,54			
e. Zeeland 166 388,71			
f. Utrecht 134 407,04			
g. Friesland 269 098,48			
h. Overijssel 262 748,22			
i. Groningen 246 493,14			
j. Drenthe 128 223,11			
k. Limburg 146 522,78			
	3 446 877,90	3 406 475,94	39 901,96
VII. *Bijdragen aan gemeenten krachtens art. 49 der wet.*			
a. Noordbrabant . . . . . f 4 500,00			
b. Gelderland 13 310,00			
c. Zuidholland 24 050,00			
d. Noordholland 31 665,00			
e. Zeeland 23 270,00			
f. Utrecht 800,00			
g. Friesland 80 785,00			
h. Overijssel 9 950,00			
i. Groningen 16 800,00			
j. Drenthe 90 280,00			
k. Limburg 4 590,00			
	300 000,00	486 746,00	— 186 746,00
VIII. *Bijdragen aan bijzondere scholen krachtens art. 54bis der wet.*			
a. Noordbrabant . . . . . f 166 704,16			
b. Gelderland 108 716,60			
c. Zuidholland 268 749,83			
d. Noordholland 178 937,52			
e. Zeeland 23 620,83			
f. Utrecht 75 724,76			
g. Friesland 59 516,63			
h. Overijssel 35 820,76			
i. Groningen 38 716,67			
j. Drenthe 8 054,13			
k. Limburg 60 779,16			
	1 025 341,08	1 007 449,37	17 891,71
IX. *Reis- en verblijfkosten en vacatiegelden der leden van de commissiën tot het examineeren van hen die eene der akten van bekwaamheid, vermeld in art. 56, onder a en b, of eene akte van bekwaamheid in de handwerken of in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek, vermeld in art. 65bis der wet, wenschten te ontvangen, benevens verdere kosten dier examens*	196 045,82	97 837,15	8 208,67
X. *Gratificatiën aan onderwijzers*	—	—	—
XI. *Pensioenen aan onderwijzers*	419 354,68	395 714,99	23 639,68
XII. *Wachtgelden ingevolge art. 39 der wet*	3 038,80	2 577,91	460,89
Totaal . . .	f 6 800 374,15	f 6 811 967,39	— f 11 593,24

De inkomsten van het Rijk ter zake van het lager onderwijs in 1898 waren als volgt:

Opbrengst van schoolgelden aan de leerscholen, verbonden aan de Rijkskweekscholen voor onderwijzers;

Nijmegen	f	1 466,25
Haarlem		1 213,00
Middelburg		2 844,70
Deventer		1 670,95
Groningen		1 142,40
Maastricht		3 363,00
	f	11 700,30

Bijdragen der onderwijzers voor hun pensioen:

Noordbrabant	f 12 747,11[5]	
Gelderland	21 072,47	
Zuidholland	53 685,61[5]	
Noordholland	55 899,48	
Zeeland	10 062,93	
Utrecht	8 792,86	
Friesland	14 926,76	
Overijssel	14 430,52[5]	
Groningen	14 079,32	
Drenthe	5 770,17[5]	
Limburg	6 415,24[5]	
		217 882,49[5]

Opbrengst der examen-gelden ingevolge art. 65 *ter* der wet op het lager onderwijs 37 456,00

Totaal . . . 267 038,79[5]

In 1897 bedroegen de inkomsten f 257 059,98[5].

Voorts is, ter verrekening van de door de gemeenten over 1896 te veel genoten vergoeding, volgens art. 45 der wet op het lager onderwijs, overeenkomstig het voorschrift van art. 8 van het Koninklijk besluit van 23 December 1889 (*Staatsblad* n°. 189), op de voor 1898 toegekende vergoeding ingehouden:

in Noordbrabant	f	15 868,95
„ Gelderland		7 558,51[5]
„ Zuidholland		9 931,37
„ Noordholland		5 015,13
„ Zeeland		6 613,04[5]
„ Utrecht		2 202,25[5]
„ Friesland		14 761,72
„ Overijssel		10 843,44
„ Groningen		8 825,01
„ Drenthe		10 754,93[5]
„ Limburg		15 412,90[5]
Totaal . . .	f	107 787,27[5]

Trekt men het bedrag der inkomsten en dat der vermelde inhoudingen, te zamen bedragende f 374 826,06 van het cijfer der uitgaven af, dan blijkt dat het zuiver bedrag der Rijksuitgaven in 1898 was . . . . . f 6 425 548,08
In 1897 was dit 6 419 601,38

Vermeerdering f 5 946,70

Het vorenstaand overzicht wijst ten aanzien van de volgende onderwerpen op vermeerdering van uitgaven tot de bedragen, achter ieder onderwerp vermeld, als:

schooltoezicht	f	449,52
opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen		78 521,21
Rijks lagere scholen		7 710 54[5]
bijdragen aan bijzondere scholen krachtens art. 54 *bis* der wet		17 891,71
examenkosten		8 208,67[5]
pensioenen		23 639,68[5]
wachtgelden, ingevolge art. 39 der wet		460,89[5]

terwijl het bedrag, dat als vergoeding aan de gemeenten volgens art. 45 der wet ten laste van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1898 is gebracht f 39 901,96 meer beloopt dan in 1897. Vergelijkt men echter hetgeen in beide jaren te dezer zake na aftrek der inhoudingen van het te veel genotene over vroegere jaren uitgegeven is, dan vindt men eene vermeerdering met f 67 420,71.

De uitgaven verminderden wegens:

arrondissements-bibliotheken en onderwijzers-bijeenkomsten, met	f	75,44
bijdragen aan gemeenten krachtens art. 49 der wet, met		186 746,00

De Rijksinkomsten vermeerderden ten aanzien van de:

pensioensbijdragen, met	f	7 085,76
examengelden, „		2 952,00

Daarentegen verminderden zij ten opzichte van de:

schoolgelden, met	f	58,95

De Koninklijke beslissingen in zake de beroepen van besluiten van Gedeputeerde Staten ten aanzien van aanvragen van besturen van bijzondere scholen, om over 1897 in het genot te worden gesteld van de bijdrage overeenkomstig art. 54 *bis* der wet, volgen als bijlage **T. T.** achter dit verslag.

De ontheffing, bedoeld in het voorlaatste lid van art. 54 *bis* der wet, zooals dat artikel is gewijzigd bij de wet van 13 September 1895 (*Staatsblad* n°. 159), is voor het jaar 1898 verleend:

bij Koninklijk besluit van 29 Maart 1899, n°. 20, aan:

het Roomsch-Katholiek Parochiaal kerkbestuur te Gestel voor zijne lagere school aldaar;

het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den bijbel te Almkerk aan den Nieuwendijk voor zijne lagere school aldaar;

het bestuur der Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Aalten voor zijne lagere school aldaar aan den Bredevoortsche Weg;

het bestuur der Vereeniging tot instandhouding van eene bijzondere school voor Christelijk Schoolonderwijs te Nijkerk voor zijne lagere school aldaar buurtschap Veen;

het bestuur der Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Dinxperlo en Gendringen, gevestigd te Dinxperlo, voor zijne lagere school aldaar in de Heurne;

het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van de school met den bijbel te Aalten, voor zijne lagere school aldaar (Hoogestraat);

het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den bijbel te Harscamp (gemeente Ede) en omstreken, Otterloo, Eschoten, Westereng, te Harscamp, voor zijne lagere school aldaar;

het bestuur der Vereeniging voor Christelijk lager onderwijs onder de zinspreuk „Laat de kinderkens tot mij komen" te Ridderkerk, voor zijne lagere school aldaar, Dorpsstraat;

het bestuur der Christelijke schoolvereeniging, gevestigd in de gemeente Heinenoord, Goidschalxoord en Blaakschendijk, voor zijne lagere school te Heinenoord (Erve);

het bestuur der Vereeniging voor schoolonderwijs op gereformeerden grondslag te Barendrecht, voor zijne lagere school aldaar;

het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel te Dirksland, voor zijne lagere school aldaar aan de Pompoenstraat;

het bestuur van de Vereeniging der Christelijke school van Zegwaard en Zoetermeer, voor zijne lagere school te Zegwaard Dorpsstraat n°. 91;

het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel te Nieuw-Lekkerland, voor zijne lagere school aldaar;

het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel te Texel, voor zijne lagere school in die gemeente (Oosterend);

het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel te Lopik, voor zijne lagere school aldaar aan den Lopikschen weg;

het bestuur der Vereeniging tot bevordering van Christelijk

Nationaal schoolonderwijs te Parrega, gemeente Wonseradeel, voor zijne lagere school aldaar;

het bestuur der Vereeniging tot bevordering van Christelijk Nationaal schoolonderwijs te Anjum, gemeente Oostdongeradeel, voor zijne lagere school aldaar;

het bestuur der Vereeniging ter bevordering van Christelijk Nationaal schoolonderwijs te Nijkerk, Metslawier, Nijawier en Nes, voor de bijzondere lagere school te Nijkerk, gemeente Oostdongeradeel;

het bestuur der Vereeniging voor Gereformeerd onderwijs te Kamperveen, voor zijne lagere school aldaar, Zuideinde;

bij Koninklijk besluit van 29 Maart 1899, n°. 21, aan:

het Roomsch-Katholiek parochiaal kerkbestuur te Nieuwveen, voor zijne lagere school aldaar, Dorpsstraat n°. 149;

het bestuur der Vereeniging voor Christelijk onderwijs te Wissekerke, voor zijne lagere school aldaar aan de Voorstraat;

het bestuur der Hulpvereeniging voor Gereformeerd schoolonderwijs te Axel, voor zijne lagere school aldaar, Zoute Spui;

het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van eene Christelijke school te Hoek, voor zijne lagere school aldaar;

het bestuur der Vereeniging, afdeeling Achlum, van de Vereeniging voor Christelijk volksonderwijs te Achlum, gemeente Franekeradeel, voor zijne lagere school aldaar;

het bestuur der Vereeniging tot instandhouding van eene school met den Bijbel te Burum, gemeente Kollumerland c.a., voor zijne lagere school aldaar;

bij Koninklijk besluit van 29 Maart 1899, n°. 22, aan:

het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van vrije scholen met den Bijbel te Vriezenveen, voor zijne lagere scholen in die gemeente, Westeinde, wijk 6, n°. 589 en Oosteinde, wijk 3, n°. 268;

bij Koninklijk besluit van 6 April 1899, n°. 18, aan:

het bestuur der Vereeniging voor bijzonder lager onderwijs op Gereformeerden grondslag te Veere, voor zijne lagere school aan de Kapelstraat aldaar.

In de volgende tabel zijn de uitgaven en inkomsten der gemeenten voor het lager onderwijs vermeld.

ONDERWERPEN.	Noordbrabant.	Gelderland.	Zuidholland.	Noordholland.
				UITGA
Onderwijzend personeel	f 616 171,73	f 1 024 485,22	f 2 833 951,08	f 2 828 164,34
Vergoeding voor vrije woning en huur van schoollokalen	2 508,00	19 257,74	31 367,49	70 839,64
Nieuwe schoollokalen	49 265,40	114 482,88	596 915,21	349 406,46
Onderhoud van schoollokalen	28 202,12	51 766,33	156 360,87	118 353,91
Schoolmeubelen en schoolbehoeften	41 194,75	86 199,04	208 237,18	177 046,72
Vuur en licht in de schoollokalen	26 008,32	48 715,22	140 792,98	185 616,56
Plaatselijke commissiën van toezicht	897,33	1 162,12	4 236,68	4 786,66
Kosten van het vergelijkend onderzoek voor hoofden van openbare scholen	113,60	133,21	5 037,98	1 927,62
Subsidiën aan bijzondere scholen	—	7 110,00	3 015,00	5 456,30
Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen	1 329,16	235,00	95 512,94	62 549,31
Uitkeering aan andere gemeenten	5 145,63	2 678,06	10 808,05	12 380,43
Kosten wegens aanmoediging van getrouw schoolbezoek	3 063,77	4 635,06	12 181,70	21 428,99
Andere uitgaven	6 123,84	14 639,65	9 758,85	30 469,29
Totaal in 1898	f 780 023,67	f 1 375 499,56	f 4 108 176,05	f 3 868 426,26
„ „ 1897	740 641,14	1 417 732,41	3 722 945,14	3 908 688,17
Vermeerdering	f 39 382,52	— f 42 232,84	f 385 230,91	— f 40 261,90
				INKOM
Opbrengst der schoolgelden	f 79 834,70	f 165 985,13	f 504 810,78	f 514 543,21
Bijdragen van het Rijk, vervangende de vroegere Rijksjaarwedden	38 227,50	8 481,80	2 680,40	1 496,00
Vergoeding door het Rijk, volgens art. 45 der wet, met inbegrip der bijbetaling wegens te weinig genoten vergoeding over 1896 en na aftrek der te veel genoten vergoeding over dat jaar	201 591,48	344 477,02	790 219,53	717 834,41
Subsidiën van het Rijk, krachtens art. 49 der wet	4 500,00	13 310,00	24 050,00	31 665,00
Bijdragen van andere gemeenten	5 658,71	2 149,54	11 508,38	12 224,21
Opbrengst van bijzondere fondsen	2 328,00	1 837,70	8 468,99	4 430,42
Totaal in 1898	f 332 140,39	f 536 241,19	f 1 341 738,09	f 1 282 193,26
„ „ 1897	329 246,78	563 746,07	1 297 880,70	1 347 152,96
Vermeerdering	f 2 893,60	— f 27 504,87	f 43 857,38	— f 64 959,70
Zuiver bedrag der uitgaven in 1898	f 447 883,28	f 839 258,37	f 2 766 437,96	f 2 586 233,00
„ „ „ „ „ 1897	411 394,36	853 986,34	2 425 064,43	2 561 535,20
Vermeerdering	f 36 488,92	— f 14 727,97	f 341 373,52	f 24 697,80

ten behoeve van het lager onderwijs in 1898

Zeeland.	Utrecht.	Friesland.	Overijssel.	Groningen.	Drenthe.	Limburg.	Totaal.
VEN.							
f 502 288,47	f 443 244,44	f 739 300,20	f 705 681,76	f 703 216,75	f 286 878,76	f 312 757,94	f 10 996 140,70
3 752,56	4 931,50	14 512,48	17 689,18	12 898,94	3 807,07	1 989,16	183 553,78
16 738,41	87 671,67	89 990,40	164 989,80	65 168,06	110 117,67	44 626,04	1 689 372,02
33 263,56	22 315,18	48 285,36	35 143,60	48 743,76	11 835,69	11 251,30	565 521,70
34 619,42	42 642,93	47 990,08	57 155,29	56 754,26	22 598,07	20 528,78	794 966,54
13 356,17	28 603,22	47 269,55	43 807,96	34 920,52	14 001,05	16 331,61	599 423,18
431,59	452,90	3 623,18	1 072,12	1 425,68	130,51	219,94	18 439,03
151,05	134,85	1 333,45	90,15	—	47,45	—	8 969,37
—	3 539,00	1 400,00	7 879,75	863,75	1 425,00	1 000,00	31 688,80
305,00	4 685,15	170,00	515,50	23 714,55	348,00	440,77	189 805,39
1 498,02	10 298,83	4 122,95	9 038,56	3 335,29	1 406,00	3 034,37	(1) 63 746,11
1 134,59	1 304,23	2 672,22	698,80	1 307,51	435,13	440,38	49 302,41
13 585,28	17 543,47	5 677,69	13 260,30	11 695,19	5 563,18	—	128 316,78
f 621 124,14	f 667 367,38	f 1 006 347,79	f 1 057 022,80	f 964 044,27	f 458 593,60	f 412 620,29	f 15 319 245,84
610 411,28	707 601,94	949 944,13	919 169,76	963 084,78	358 870,07	399 012,87	14 698 101,71
f 10 712,86	— f 40 234,56	f 56 403,65	f 137 853,04	f 959,49	f 99 723,53	f 13 607,42	f 621 144,13
STEN.							
f 63 162,99	f 99 533,05	f 63 386,62	f 93 159,56	f 71 064,63	f 34 138,22	f 42 392,07	f 1 732 010,98
3 902,00	845,00	664,00	7 262,30	8 794,10	446,90	—	72 800,00
159 775,66	132 204,78	254 336,76	251 904,78	237 668,13	117 468,17	131 109,87	3 338 590,63
23 270,00	800,00	80 785,00	9 950,00	16 800,00	90 280,00	4 590,00	300 000,00
1 380,66	9 614,04	4 122,85	9 703 56	3 483,29	1 262,20	2 521,29	63 628,75
3 430,00	1 303,18	4 217,55	121,79	17 809,27	—	137,12	44 084,03
f 254 921,32	f 244 300,06	f 407 512,79	f 372 102,00	f 355 619,43	f 243 595,50	f 180 750,36	f 5 551 114,40
281 041,29	243 587,52	406 831,88	410 536,02	366 700,25	170 327,03	193 402,69	5 610 453,22
— f 26 119,97	f 712,54	f 680,91	— f 38 434,02	— f 11 080,82	f 73 268,46	— f 12 652,33	— f 59 338,82
f 366 202,82	f 423 067,32	f 598 834,99	f 684 920,80	f 608 424,84	f 214 998,10	f 231 869,93	f 9 768 131,44
329 369,98	464 014,42	543 112,25	508 633,74	596 384,52	188 543,04	205 610,17	9 087 648,48
36 832,84	— f 40 947,10	f 55 722,74	f 176 287,06	f 12 040,32	f 26 455,06	f 26 259,76	f 680 482,95

(1) Dit bedrag is f 117,36 hooger dan het totaal der „bijdragen van andere gemeenten", onder de inkomsten verantwoord, aangezien door de gemeente IJzendijke (Zeeland) eene som van f 117,36 is betaald aan de Belgische gemeente Waterland-Oudeman.

In 1898 werd door de gemeenten ten behoeve van het lager onderwijs eene som van f 15 319 245,84⁵ uitgegeven; dat is f 621 144,13⁵ meer dan in het vorige jaar.
De inkomsten bedroegen f 5 551 114,40⁵, derhalve f 59 338,82 minder dan in 1897.
Het zuiver bedrag der uitgaven door de gemeenten beliep dientengevolge f 9 768 131,44 of f 680 482,95⁵ meer dan in 1897.

Het zuiver bedrag der uitgaven vermeerderde in Noordbrabant, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Overijssel, Groningen, Drenthe en Limburg; het verminderde in Gelderland en Utrecht.

Met betrekking tot de onderwerpen van uitgaaf valt de volgende vermeerdering waar te nemen:

Onderwijzend personeel	f 380 813,56
Vergoeding voor vrije woning en huur van schoollokalen	3 814,54⁵
Nieuwe schoollokalen	184 361,29
Onderhoud van schoollokalen	42 963,44⁵
Schoolmeubelen en schoolbehoeften	3 432,77⁵
Plaatselijke commissiën van toezicht	761,68⁵

Kosten van het vergelijkend onderzoek voor hoofden van openbare scholen f 17,67⁵
Subsidiën aan bijzondere scholen 302,48
Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen 9 008,06⁵
Uitkeering aan andere gemeenten 1 050,17
Kosten wegens aanmoediging van getrouw schoolbezoek 5 917,31

De uitgaven verminderden voor de volgende onderwerpen:

Vuur en licht in de schoollokalen	f 2 156,71⁵
Andere uitgaven	9 142,15

De inkomsten vermeerderden ten aanzien van:

Opbrengst der schoolgelden	f 54 790,56⁵
Vergoeding volgens art. 45 der wet	67 420,71
Bijdragen van andere gemeenten	1 036,79⁵
Opbrengst van bijzondere fondsen	4 159,11

Vermindering had plaats ten opzichte van:

Subsidiën krachtens art. 49 der wet	f 186 746,00

In het volgend overzicht worden de uitgaven, door Rijk en gemeenten te zamen in 1898 gedaan, vergeleken met die over 1897.

ONDERWERPEN.	1898.	1897.	Vermeerdering.
Onderwijzend personeel	f 11 008 940,70	f 10 627 127,14	f 381 813,56
Vergoeding voor vrije woning en huur van schoollokalen	183 553,78⁵	179 739,24	3 814,54⁵
Nieuwe schoollokalen	1 689 372,02⁵	1 505 010,73⁵	184 361,29
Onderhoud van schoollokalen	565 521,70	522 558,25⁵	42 963,44⁵
Schoolmeubelen, schoolbehoeften, vuur en licht, enz.	1 404 544,52	1 396 557,91⁵	7 986,60⁵
Pensioenen aan onderwijzers	419 354,68	395 714,99⁵	23 639,68⁵
Rijkswachtgelden aan onderwijzers	3 038,80⁵	2 577,91	460,89⁵
Opleiding van onderwijzers	1 438 772,47	1 352 799,19⁵	85 973,27⁵
Arrondissements-bibliotheken en onderwijzersbijeenkomsten	7 645,13	7 720,57	— 75,44
Vergelijkend onderzoek voor hoofden van scholen	8 969,37	8 951,69⁵	17,67⁵
Akte-examens	106 045,82⁵	97 837,15	8 208,67⁵
Schooltoezicht	166 287,88	165 076,67⁵	1 211,20⁵
Aanmoediging van getrouw schoolbezoek door de gemeenten	49 302,41⁵	43 385,10⁵	5 917,31
Subsidiën van het Rijk aan bijzondere scholen	1 025 341,08	1 007 449,37	17 891,71
Subsidiën van de gemeenten aan bijzondere scholen	31 688,80⁵	31 386,32⁵	302,48
Uitkeeringen tusschen gemeenten	63 746,11⁵	62 695,94⁵	1 050,17
Andere uitgaven (van gemeenten)	128 316,78⁵	137 458,93⁵	— 9 142,15
Totaal	f 18 300 442,09	f 17 544 047,15⁵	f 756 394,93⁵

De inkomsten van Rijk en gemeenten te zamen in 1898, vergeleken met die over 1897, waren als volgt:

ONDERWERPEN.	1898.	1897.	Vermeerdering.
Schoolgelden	f 1 743 711,28⁵	f 1 688 979,67	f 54 731,61⁵
Bijdragen van onderwijzers voor hun pensioen	217 882,49⁵	210 796,73⁵	7 085,76
Examengelden	37 456,00	34 504,00	2 952,00
Bijdragen door gemeenten van andere gemeenten ontvangen voor schoolgaande kinderen	63 628,75⁵	62 591,96	1 036,79⁵
Opbrengst van bijzondere fondsen	44 084,03⁵	39 924,92⁵	4 159,11
Totaal	f 2 106 762,57	f 2 036 797,29	f 69 965,28

Het zuiver bedrag der uitgaven van Rijk en gemeenten te zamen was dus in 1898 f 16 193 679,52 tegenover f 15 507 249,86⁵ in 1897.

De volgende tabel geeft een overzicht van de uitgaven en ontvangsten van het Rijk en de gemeenten ten behoeve van het lager onderwijs over de jaren 1878 tot en met 1898.

	Uitgaven				Inkomsten			Zuiver bedrag der uitgaven
	door het Rijk.	door de provinciën.	door de gemeenten (na aftrek der subsidiën).	Totaal.	van het Rijk.	van de gemeenten.	Totaal.	
In 1878 . .	f 963 251,33	f 212 826,39	7 149 787,47½	f 8 325 865,19	f 95 540,77	f 1 152 155,24½	f 1 247 696,01½	f 7 078 169,17½
„ 1879 . .	1 320 164,79½	334 959,03½	7 001 623,94½	8 656 747,77½	101 109,24	1 168 479,89½	1 269 589,13½	7 387 158,64
„ 1880 . .	2 332 659,97	619 695,74½	6 716 339,25	9 668 694,96½	108 423,12	1 193 334,61	1 301 757,73	8 366 937,23½
„ 1881 . .	4 799 127,20 [1]	—	6 756 379,67½	11 555 506,87½	133 898,96	1 222 664,39½	1 356 563,35½	10 198 943,52
„ 1882 . .	6 184 834,45½ [2]	—	8 200 079,12½	14 384 913,58	137 074,07½	1 216 008,21	1 353 082,28½	13 031 831,29½
„ 1883 . .	6 774 950,03 [3]	—	9 648 637,54½	16 423 587,57½	151 448,15½	1 245 761,41½	1 397 209,55	15 026 378,02½
„ 1884 . .	6 046 839,76 [4]	—	8 782 818,56½	14 829 658,32½	161 178,26	1 314 590,79	1 475 769,05	13 353 889,27½
„ 1885 . .	3 875 949,92½ [5]	—	8 773 634,42	12 649 584,34½	169 844,20	1 372 594,40½	1 542 438,60½	11 107 145,74
„ 1886 . .	4 149 149,54 [6]	—	8 874 352,58	13 023 502,12	174 510,85½	1 396 859,39	1 571 370,24½	11 452 131,87½
„ 1887 . .	4 707 010,93½ [7]	—	8 329 807,28	13 036 818,21½	179 430,44	1 424 70 ,22½	1 604 137,66½	11 432 680,55
„ 1888 . .	4 677 348,90 [8]	—	8 402 072,11	13 079 421,01	181 932,25	1 447 111,18	1 629 043,43	11 450 377,58
„ 1889 . .	4 558 058,87 [9]	—	8 292 708,97½	12 850 767,34½	183 606,76½	1 469 489,69½	1 653 096,46	11 197 670,88½
„ 1890 . .	4 586 261,24½ [10]	—	8 411 267,45	12 997 528,69½	214 647,07	1 510 604,63	1 725 251,70	11 272 276,99½
„ 1891 . .	5 755 385,22½ [11]	—	9 323 689,19	15 079 074,41½	219 707,59½	1 573 896,46½	1 793 604,04	13 285 470,37½
„ 1892 . .	6 086 123,23 [12]	—	10 098 263,91	16 184 387,14	228 436,91½	1 604 998,96½	1 833 435,88	14 350 951,26
„ 1893 . .	5 889 161,02 [13]	—	9 830 194,85½	15 719 355,87½	231 920,61	1 675 914,09½	1 907 834,70½	13 811 521,17
„ 1894 . .	6 082 476,97 [14]	—	9 678 614,02	15 761 090,99	241 354,42½	1 716 747,40½	1 958 101,83	13 802 989,16
„ 1895 . .	6 194 953,67½ [15]	—	9 872 470,64	16 067 424,31½	246 945,87	1 725 372,85	1 972 318,72	14 095 105,59½
„ 1896 . .	6 397 520,17 [16]	—	10 330 799,97	16 728 320,14	250 697,93½	1 740 260,68	1 990 958,61½	14 737 361,52½
„ 1897 . .	6 676 661,36½ [17]	—	10 867 585,79	17 544 047,15½	257 059,98½	1 779 737,30½	2 036 797,29	15 507 249,86½
„ 1898 . .	6 692 586,87½	—	11 607 855,21½	18 300 442,09	267 038,79½	1 839 723,77½	2 106 762,57	16 193 679,52

[1]) Na aftrek van de inhoudingen wegens door de gemeenten te veel genoten vergoeding volgens art. 45, over November en December 1880.

[2]) Na aftrek van de inhoudingen wegens door de gemeenten te veel genoten vergoeding volgens art. 45, over 1881.

[3]) „ „ „

	Rijk.	Provinciën.	Gemeenten.	Totaal.
Universiteiten	f 1 789 949,66[5]	f 10 000,00	f 331 760,20	f 2 131 709,86[5]
Opleiding van godsdienstleeraren	78 440,00	—	—	78 440,00
Gymnasia en Latijnsche scholen en kosten der examens, bedoeld in artt. 11 en 12 der wet op het hooger onderwijs	244 845,07	—	592 554,14[c]	837 399,21[5]
Middelbaar onderwijs	1 848 934,31[5]	80 909,99[5]	1 887 382,59[5]	3 817 226,90[5]
Veeartsenijschool	80 035,37	—	—	80 035,37
Kweekscholen voor vroedvrouwen	110 441,47	—	—	110 441,47
Lager onderwijs	6 474 704,38	—	11 500 142,42[5]	17 974 846,80[5]
Totaal	f 10 627 350,27	f 90 909,99[5]	f 14 311 839,36[5]	f 25 030 099,63

Van de uitgaven der gemeenten zijn hier afgetrokken de subsidiën door het Rijk en de provinciën aan de gemeenten betaald, de uitkeeringen tusschen gemeenten, alsook de opbrengst van bijzondere fondsen in de gemeenten, speciaal voor het onderwijs bestemd, omdat deze gelden niet ten laste van de gemeenten zijn gekomen.

Van de uitgaven van het Rijk zijn afgetrokken de bijdragen der onderwijzers voor hun pensioen en de inhoudingen wegens te veel genoten vergoeding, volgens art. 45, over 1896.

De volgende inkomsten werden van de verschillende takken van onderwijs verkregen:

	Rijk.	Gemeenten.	Totaal.
Universiteiten (inschrijvingsgelden, enz.)	f 248 511,25	f 131 872,50	f 380 383,75
Gymnasia en Latijnsche scholen (schoolgelden, enz.)	—	202 620,74[5]	202 620,74[5]
Middelbaar onderwijs (schoolgelden, batig slot der akte-examens)	218 686,40	459 265,36[5]	677 951,76[5]
Veeartsenijschool (bijdragen der kweekelingen, enz.)	21 531,18[b]	—	21 531,18[5]
Lager onderwijs (schoolgelden en examengelden)	49 156,30	1 732 010,98[5]	1 781 167,28[5]
Totaal	f 537 885,13[5]	f 2 525 769,59[b]	f 3 063 654,73

Het zuiver bedrag der uitgaven van het Rijk, de provinciën en de gemeenten voor alle inrichtingen van onderwijs, met uitzondering van het militair onderwijs, van dat in de gevangenissen en bedelaarsgestichten en van het onderwijs aan de bewaarscholen, was in 1898 derhalve f 21 966 444,90,

tegenover	f 10 230 600,15[5]	in 1878,
„	10 860 898,61	„ 1879,
„	12 365 683,09[5]	„ 1880,
„	14 168 734,95[5]	„ 1881,
„	17 048 602,88[5]	„ 1882,
„	19 435 019,16	„ 1883,
„	17 739 123,20[5]	„ 1884,
„	15 336 416,13	„ 1885,
„	15 647 877,41	„ 1886,
„	15 668 851,90[5]	„ 1887,
„	15 789 966,01[5]	„ 1888,
„	15 522 405,28	„ 1889,
„	15 745 717,43	„ 1890,
„	17 928 882,13	„ 1891,
„	19 276 795,52[5]	„ 1892,
„	18 805 820,95	„ 1893,
„	18 870 715,41	„ 1894,
„	19 361 846,20	„ 1895,
„	20 070 103,79[5]	„ 1896,
„	20 979 409,13[5]	„ 1897.

ONDERWIJS IN DE GEVANGENISSEN.

Het onderwijs werd, gedurende het jaar 1898, gegeven in:

4 opvoedingsgestichten, gevestigd te Doetinchem, Alkmaar, Avereest en Montfoort;

5 bijzondere strafgevangenissen, gevestigd te 's Hertogenbosch (2), Gorinchem, Montfoort en Leeuwarden;

27 gewone strafgevangenissen, gevestigd te 's Hertogenbosch, Breda, Arnhem, Zutphen, Tiel, 's Gravenhage, Rotterdam, Dordrecht, Amsterdam (2), Haarlem, Alkmaar, Goes, Zierikzee, Utrecht, Leeuwarden, Heerenveen, Sneek, Zwolle, Deventer, Almelo, Groningen, Appingedam, Winschoten, Assen, Maastricht en Roermond;

29 huizen van bewaring, gevestigd te 's Hertogenbosch, Breda, Arnhem (2) Zutphen, Tiel, 's Gravenhage (2), Rotterdam (2), Dordrecht, Amsterdam, Haarlem, Alkmaar (2), Middelburg, Zierikzee, Utrecht (2), Leeuwarden, Heerenveen, Zwolle, Almelo, Groningen (2), Winschoten, Assen, Maastricht en Roermond.

Het aantal gevangenen, die in 1898 het onderwijs ontvingen, of daaraan wegens ouderdom, ziekte of voldoende kennis geen deelnamen, is in het volgende overzicht vermeld.

	Niet toegelaten		Tot het onderwijs toegelaten.	Totaal.
	wegens ouderdom of ziekte.	als genoegzaam onderwezen.		
In de opvoedingsgestichten	1	—	899	900
„ „ bijzondere strafgevangenissen	142	39	126	307
„ „ gewone strafgevangenissen	7 717	836	3 223	11 776
„ „ huizen van bewaring	5 987	358	410	6 755
Totaal in 1898	13 847	1 233	4 658	19 738
„ „ 1897	13 600	1 686	4 551	19 837
Vermeerdering	247	— 453	107	— 99

Hieruit blijkt, dat van de 19 738 gevangenen, 1233 of ruim 6.2 percent als genoegzaam onderwezen, aan het onderwijs geen deel namen; dat 13 847 of 70.1 percent, wegens gevorderden leeftijd, te kort verblijf of om andere redenen, niet tot het onderwijs werden toegelaten, en 4658 of 23.7 percent aan het onderwijs hebben deelgenomen.

Van deze 4658 gevangenen is gebleken, dat bij het einde des jaars of bij hun ontslag 64.9 percent goed, 30.9 percent gebrekkig 4.2 percent in het geheel niet lezen en schrijven konden.

Het onderwijs werd door 59 onderwijzers en onderwijzeressen gegeven.

Wegens wangedrag gedurende het onderwijs moesten 221 gevangenen worden gestraft, tegenover 150 in 1897.

Aan alle gevangenissen waren bibliotheken verbonden. Het getal nommers en lezers is in het volgend overzicht vermeld.

	Nommers.	Lezers.
In de opvoedingsgestichten . . .	1 677	651
„ „ bijzondere strafgevangenissen	2 360	266
„ „ gewone strafgevangenissen .	12 283	9 863
„ „ huizen van bewaring . . .	6 813	8 065
Totaal in 1898 . . .	23 133	18 845
„ „ 1897 . . .	22 575	18 701
Vermeerdering . .	558	144

De ouderdom der leerlingen was:

	Beneden 20 jaren.	Tusschen 20 en 30 jaren.	Tusschen 30 en 40 jaren.
In de opvoedingsgestichten .	899	—	—
„ „ bijzondere strafgevangenissen.	18	74	34
„ „ gewone strafgevangenissen	790	1816	617
„ „ huizen van bewaring .	89	274	47
Totaal in 1898	1796	2164	698
„ „ 1897	1691	2075	785
Vermeerdering	105	89	— 87

BEWAARSCHOLEN.

In de volgende tabel is het getal van de openbare en bijzondere bewaar- of klein-kinderscholen, van het daaraan verbonden personeel en van de leerlingen, aan het einde van 1898 vermeld.

PROVINCIËN.	OPENBARE BEWAAR- OF KLEIN-KINDERSCHOLEN.									BIJZONDERE BEWAAR- OF KLEIN-KINDERSCHOLEN.								
	Getal der scholen.	Onderwijzend personeel.			Leerlingen.					Getal der scholen.	Onderwijzend personeel.			Leerlingen.				
		Onderwijzers.	Onderwijzeressen.	Helpsters	Jongens		Meisjes		Totaal.		Onderwijzers.	Onderwijzeressen.	Helpsters.	Jongens		Meisjes		Totaal.
					beneden 6 jaren.	boven 6 jaren.	beneden 6 jaren.	boven 6 jaren.						beneden 6 jaren.	boven 6 jaren.	beneden 6 jaren.	boven 6 jaren.	
Noordbrabant.	2	1	2	1	19	37	17	35	108	207	18	288	244	8099	1233	9736	1439	20507
Gelderland	9	—	26	36	931	57	945	56	1989	115	—	148	188	4946	472	5167	600	11185
Zuidholland	76	2	152	515	6675	1508	6208	1474	15865	167	1	203	460	8351	1242	8432	1478	19503
Noordholland	13	1	16	25	488	77	436	58	1059	125	15	165	207	5392	718	5267	807	12184
Zeeland	8	—	8	20	444	10	450	9	913	67	—	78	68	1870	115	2074	169	4228
Utrecht	1	—	6	6	221	26	198	14	459	63	1	89	98	2571	296	2531	361	5759
Friesland	15	—	22	48	952	89	969	82	2092	54	—	60	90	1577	144	1860	144	3725
Overijssel	13	—	12	36	1086	21	1032	18	2157	37	—	59	55	1888	142	2137	240	4407
Groningen	7	—	36	10	771	93	683	79	1626	18	3	35	23	961	15	909	22	1907
Drenthe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5	6	139	17	133	16	305
Limburg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55	4	76	53	2414	297	2839	457	6007
Totaal in 1898 . . .	144	4	280	697	11587	1918	10938	1825	26268	913	42	1206	1492	38208	4691	41085	5733	89717
„ „ 1897 . . .	139	1	289	646	11207	1964	10535	1837	25543	904	24	1220	1473	37092	4794	38712	5480	86078
Vermeerdering . .	5	3	— 9	51	380	—46	403	—12	725	9	18	— 14	19	1116	—103	2373	253	3639

De gemeenten, waar in 1898 bewaar- of klein-kinderscholen waren gevestigd, zijn de volgende. Door *cursieve* letters is aangewezen, waar openbare scholen werden aangetroffen, nevens welke in de meeste gevallen ook bijzondere bestonden.

Noordbrabant. 120 gemeenten: Aarle-Rixtel, Alphen c.a., Asten, Baardwijk, Bakel c. a., Beek en Donk, Beers, Bergeijk, Bergen op Zoom, Berghem, Berlicum, Besoijen, Best, *Bergen c. a.*, Bladel c. a., Boekel, Bokhoven, Boxmeer, Boxtel, Breda, Budel, Chaam, Cuyk c. a., Deurne c. a., Diessen, Dinteloord c. a., Dinther, Dongen, Drunen, den Dungen, Dussen c. a., Eindhoven, Engelen, Erp, Etten c. a., Geertruidenberg, Geffen, Geldrop, Gemert, Gestel c. a., Gilze c. a., Ginneken, Goirle, Grave, Haaren, Halsteren, Hedikhuizen, Heeze, Helmond, Helvoirt, Herpen, 's-Hertogenbosch, Heusden, Hilvarenbeek, Hoeven, Klundert, Leende, Liempde, Lieshout, Lith, Lithoijen, Loon op Zand, Made c. a., Megen c. a., Mierlo, Mill c. a., Moergestel, Nieuwkuyk, Nistelrode, Nunen c. a., Oijen c a., Oirschot, Oisterwijk, Oosterhout, Oploo c. a., Oss, Oud- en Nieuw-Gastel, Oudenbosch, Oudheusden, Prinsenhage, Raamsdonk, Ravenstein, Reusel,

Rosendaal, Rosmalen, Rucphen c. a., Sambeek, Schayk, Schijndel, St. Michiels-Gestel, St. Oedenrode, Someren, Son c. a., Standdaarbuiten, Steenbergen c. a., Stiphout, Stratum, Strijp, Terheyden, Tilburg, Uden, Udenhout, Valkenswaard, Veghel, Vierlingsbeek, Vlijmen, Vught, Waalwijk, Wanroy, Waspik, *Werkendam*, Woensdrecht, Woensel, Woudrichem, Wouw, Zeeland, Zeelst, Zevenbergen, Zundert, Zwaluwe c. a.

Gelderland. 60 gemeenten: Aalten, Ammerzoden, Apeldoorn, *Arnhem*, *Barneveld*, Batenburg, Beesd, Bemmel, Bergh, Beuningen, Borculo, Brummen, Culenborg, Deil, Didam, Doesburgh, Doetinchem (Stad), Driel, Druten, Duiven, Ede, Eibergen, Elst, Ewijk, Gameren, Geldermalsen, Gendringen, Gent, Groenlo, Groesbeek, Harderwijk, Hattem, Herwen c. a., Hoevelaken, Huissen, Hummelo, Lichtenvoorde, *Lochem*, Millingen, Nijkerk, Nijmegen, Putten, Renkum, Rheden, Scherpenzeel, Tiel, Ubbergen, Valburg, Voorst, Vorden, Wageningen, Wamel, Warnsveld, Wehl, Wijchen, Winterswijk, Wisch, *Zalt-Bommel*, Zevenaar, *Zutphen*.

Zuidholland. 74 gemeenten: ter Aar, Aarlanderveen, Abbenbroek, Alkemade, Alphen, Beijerland (Oud), Berkel, Bodegraven, *Boskoop*, *Brielle*, *Delft*, *Dirksland*, *Dordrecht*, Geervliet, *Goedereede*, *Gorinchem*, *Gouda*, *'s Gravendeel*, *'s Gravenhage*, *'s Gravenzande*, Hardinxveld, Heenvliet, Hekelingen, Hellevoetsluis, Heukelum, *Hillegersberg*, Hillegom, Hof van Delft, *Katwijk*, *Krimpen a/d Lek*, *Leerdam*, *Leiden*, Leiderdorp, *Lisse*, *Loosduinen*, *Maassluis*, *Middelharnis*, Monster, *Nieuw-Lekkerland*, *Naaldwijk*, Nieuwkoop, Noordwijk, Noordwijkerhout, Oegstgeest, *Ooltgensplaat*, Oudewater, *Oudshoorn*, *Overschie*, *Puttershoek*, Ridderkerk, Rijswijk, *Rotterdam*, Sassenheim, Schiedam, *Schoonhoven*, Sliedrecht, *Sommelsdijk*, Strijen, *Oude Tonge*, Veur, Vianen, *Vlaardingen*, Voorburg, Voorschoten, Warmond, Wassenaar, Wateringen, Woerden, *IJsselmonde*, Zegwaard, Zoetermeer, *Zuidland*, Zwammerdam, *Zwijndrecht*.

Noordholland. 58 gemeenten: Aalsmeer, Abbekerk, Assendelft, Alkmaar, Amsterdam, Bennebroek, Berkhout, *Beverwijk*, Bloemendaal, Bovenkarspel, Broek in Waterland, *Buiksloot*, Bussum, Diemen, Edam, *Egmond aan Zee*, *Enkhuizen*, 's Graveland, Grootebroek, *Haarlem*, Haarlemmermeer, Heemskerk, Heemstede, den Helder, Hilversum, *Hoorn*, Ilpendam, *Koog aan de Zaan*, Krommenie, Laren, Medemblik, Midwoud, Monnickendam, Naarden, Nederhorst den Berg, *Nibbixwoud*, *Nieuwendam*, Nieuwer-Amstel, *Purmerend*, Schagen, Sloten, Terschelling, Texel, *Twisk*, *Uitgeest*, Uithoorn, Urk, Velsen, Vlieland, Watergraafsmeer, Weesp, Wervershoof, Westwoud, Wieringen, Wognum, Wormerveer, Zaandam, Zandvoort.

Zeeland. 52 gemeenten: Aardenburg, Arnemuiden, Axel, Biervliet, Boschkapelle, Breskens, Brouwershaven, Bruinisse, Clinge, Cortgene, Domburg, Eede, *Goes*, Graauw, Groede, Haamstede, 's Heerenhoek, Hontenisse, Hulst, Kattendijke, Kloetinge, Koudekerke, *Kruiningen*, *Middelburg*, *Nieuwerkerk*, Neuzen, Oostburg, Oosterland, Oostkapelle, Oud-Vossemeer, Ouwerkerk, Overslag, Sas van Gent, Scherpenisse, Schoondijke, Serooskerke (Walcheren), St. Janssteen, *St. Maartensdijk*, St. Philipsland, Sluis, Stoppeldijk, *Tholen*, Veere, Vlissingen, *Wemeldinge*, Westkapelle, Wissekerke, Yerseke, IJzendijke, Zierikzee, Zonnemaire, Zuiddorpe.

Utrecht. 34 gemeenten: Abcoude-Baambrugge, Amerongen, Amersfoort, Baarn, de Bildt, Breukelen-Nijenrode, Breukelen-St. Pieters, Doorn, Driebergen, Eemnes, Hoogland, Jutphaas, Leusden, Loenen, Maarssen, Maartensdijk, Mijdrecht, Montfoort, Nigtevecht, Rhenen, Rijsenburg, Schalkwijk, Soest, Stoutenburg, *Utrecht*, Veenendaal, Vinkeveen, Vreeland, Vreeswijk, Woudenberg, Wijk bij Duurstede, IJsselstein, Zeist, Zuilen.

Friesland. 27 gemeenten: Achtkarspelen, Baarderadeel, Barradeel, 't Bildt, Bolsward, Dokkum, Ferwerderadeel, *Franeker*, Franekeradeel, Harlingen, *Haskerland*, *Idaarderadeel*, *Kollumerland*, *Leeuwarden*, Leeuwarderadeel, Menaldumadeel, Opsterland, Rauwerderhem, Schoterland, *Smallingerland*, *Sneek*, Tietjerksteradeel, Utingeradeel, Westdongeradeel, Weststellingwerf, Wonseradeel, Workum.

Overijssel. 25 gemeenten: Almelo (Stad-), Blokzijl, Borne, Delden (Stad-), *Deventer*, Diepenheim Enschedé, *Genemuiden*, *Goor*, *Hardenberg* (*Stad*), *Hasselt*, Hellendoorn, Hengelo, *Kampen*, *Oldemarkt*, Oldenzaal, Ootmarsum, Raalte, Rijssen, *Steenwijk*, Steenwijkerwold, Vollenhove (Stad-), *Wijhe*, *Zwartsluis*, *Zwolle*.

Groningen 12 gemeenten: Appingedam, *Groningen*, Hoogezand, *Muntendam*, Oldehove, *Sappemeer*, Uithuizen, Veendam, Wildervank, Winschoten, *Winsum*, Zuidhorn.

Drenthe. 4 gemeenten: Assen, Coevorden, Meppel, Zuidlaren.

Limburg. 40 gemeenten: Arcen en Velden, Beek, Beesel, Buggenum, Echt, Eysden, Gennep, Grubbenvorst, Gulpen, Heel en Panheel, Heerlen, Helden, Heythuysen, Horst, Kerkrade, Kessel, Maasbree, Maastricht, Meijel, Mook, Nederweert, Neer, Posterholt, Roermond, Roosteren, Sevenum, Simpelveld, St. Odiliënberg, Sittard, Stein, Stevensweert, Tegelen, Thorn, Ubach over Worms, Vaals, Valkenburg, Venlo, Venray, Weert, Wessem.

Ten gevolge van de uitnoodiging aan burgemeester en wethouders van Amsterdam om statistieke opgaven betreffende de in die gemeente bestaande bewaarscholen te verstrekken, is medegedeeld, dat in die gemeente geen openbare bewaarscholen bestaan, en dat omtrent de bijzondere bewaarscholen geen volledige opgaven kunnen worden verstrekt, omdat de algemeene politie-verordening voor die gemeente geene voorschriften meer bevat omtrent de inrichting van bewaarscholen en het aantal daarin op te nemen kinderen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. GOEMAN BORGESIUS.

BIJLAGE A.

21 Februari 1899.
N°. 28.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 Februari 1899, n°. 852, afd. O.;

Gezien de Koninklijke besluiten van 12 Februari 1892 n°. 12, 11 Februari 1893 n°. 8, 14 Februari 1894 n°. 7, 14 Februari 1895 n°. 37, 18 Februari 1896 n°. 18, 23 November 1896 n°. 19, 6 Februari 1897 n°. 25 en 16 September 1897 n°. 22;

Hebben goedgevonden en verstaan:

in de lijst der beambten, bedoeld in artikel 62 der wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102) en vastgesteld bij het eerstvermeld Koninklijk besluit:

1°. voor de Rijks-universiteit te *Leiden*:

a. op te nemen na volgnummer 40 *a*: „n°. 40 *b* amanuenses bij het natuurkundig laboratorium en kabinet";

b. op te nemen na volgnummer 59: „n°. 59 *a* bedienden";

c. op te nemen onder het hoofd Geologie en Mineralogie, vóór n°. 60: „n°. 59 *b* assistenten";

d. op te nemen na volgnummer 74: „n°. 74 *a* machinisten bij dat laboratorium";

e. „n°. 77 assistent", te vervangen door: „n°. 77 assistenten";

2°. voor de Rijks-universiteit te *Utrecht*:

op te nemen na volgnummer 20: „oorheelkunde, n°. 20 *a* assistenten";

3°. voor de Rijks-universiteit te *Groningen*:

a. op te nemen na volgnummer 6: „n°. 6 *a* amanuenses";

b. op te nemen na volgnummer 18: „Sterrenkunde n°. 18 *a* assistenten".

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 21sten Februari 1899.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. GOEMAN BORGESIUS.

BIJLAGE B.

MINISTERIE
VAN
BINNENLANDSCHE ZAKEN.

9 *Maart* 1899.

N°. 1116¹. Afdeeling **O.**

De Minister van Binnenlandsche Zaken;

Gelet op art. 62 der wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102);

Gezien het Koninklijk besluit van 21 Februari 1899 n°. 28, waarbij laatstelijk is gewijzigd het Koninklijk besluit van 12 Februari 1892 n°. 12, alsmede art. 15 van het Koninklijk besluit van 31 December 1879 n°. 24;

Mede gezien het bericht van curatoren der Rijks-universiteit te Utrecht van 28 Februari 1899, n°. 115;

Heeft goedgevonden:

vast te stellen de volgende:

INSTRUCTIE op den werkkring en de verplichtingen van den assistent voor de oorheelkunde aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.

Art. 1.

De assistent in de oorheelkunde is den hoogleeraar in de physiologie behulpzaam bij de voorbereiding van de les in de oorheelkunde. De daarvoor vereischte wetenschappelijke werkzaamheden geschieden op de door den hoogleeraar te bepalen uren in het physiologisch laboratorium; het onderzoek van lijders heeft plaats in de polikliniekzaal van den lector in de laryngologie.

Art. 2.

Hij leidt de oefeningen der studenten in het oorheelkundig onderzoek en bij de eenvoudige behandelingswijzen, zoo mogelijk aan de daartoe door de klinische hoogleeraren en den lector in de laryngologie aan te wijzen lijders.

Art. 3.

De oefening der studenten geschiedt in groepen van ten hoogste 6 en omvat:

a. het oorspiegelen;

b. het functioneel onderzoek;

c. het katheterisme;

d. de eenvoudige behandelingsmethoden.

Tijdstip en duur van de oefening worden door den hoogleeraar bepaald.

Art. 4.

Wanneer de klinische hoogleeraar een voorloopig oorheelkundig onderzoek van lijders die in de klinieken zijn opgenomen verlangt, stelt de assistent zich daarvoor tweemaal 's weeks in het voormiddaguur beschikbaar, voor zoover die tijd niet ter voorbereiding van de les in de oorheelkunde noodig is.

Art. 5.

De assistent is den lector in de laryngologie behulpzaam bij de behandeling van de lijders zijner polikliniek. Deze lijders zullen, voor zoover dit door den lector wordt gewenscht, aan de studenten worden gedemonstreerd.

Art. 6.

De assistent stelt zich ten minste gedurende de helft der vacantiën voor zooveel mogelijk tot het houden van polikliniek beschikbaar.

's Gravenhage, 9 Maart 1899.

Overeenkomstig de geparapheerde minuut,
De Secretaris-Generaal,
DIJCKMEESTER.

BIJLAGE C.

N°. 273.

EXTRACT *uit de notulen van den gemeenteraad van Amsterdam.*

De gemeenteraad van Amsterdam;

Gezien de voordracht van burgemeester en wethouders d.d. 16 Maart 1899;

Besluit:

tot het brengen der volgende:

WIJZIGING in de verordening tot regeling van de Universiteit van Amsterdam, vastgesteld bij raadsbesluiten van 19 April, 25 Juli en 29 Augustus 1877 (*Gemeenteblad* 1877, afd. III, volgn. 63), laatst gewijzigd den 5den Juli 1893 (*Gemeenteblad* 1893, afd. III, volgn. 47);

aan art. 3, sub. 3° wordt toegevoegd:

„9 in de inwendige kinderziekten".

Afschrift van dit besluit zal aan burgemeester en wethouders worden gegeven.

Gedaan in de vergadering van den 29sten Maart 1899.

De Burgemeester,
(*get.*) onleesbaar, *wethouder*.
De Secretaris,
(*get.*) Le Jolle.

BIJLAGE D.

VERSLAG DER COMMISSIE *in* 1899 *belast geweest met het afnemen van het Staatsexamen, bedoeld in art.* 12 *der wet op het hooger onderwijs.*

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Ter voldoening aan Uwer Excellentie's wensch heeft de Commissie, bij Koninklijk besluit van 9 Mei jl. n°. 39 voor 1899 belast met het afnemen van het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs, de eer Uwer Excellentie een verslag van het examen aan te bieden.

In eene vergadering, op 20 Mei, verdeelde de Commissie op gebruikelijke wijze hare werkzaamheden over sub-commissiën, elk belast met eene der vijf afdeelingen van het examen. Zoo werd afd. I opgedragen aan de heeren K. G. P. SCHWARTZ en R. VAN OPPENRAAY; in afd. II namen zitting de heeren B. KRUYTBOSCH, F. F. C. FISCHER en TH. P. H. VAN AALST, laatstgenoemde voor het examen in de Romeinsche oudheden; in afd. III belastten zich de heer R. CORTEN met het Nederlandsche opstel en de heer G. W. KERNKAMP met de vaderlandsche en algemeene geschiedenis; in afd. IV werd aan den heer CORTEN de keuze opgedragen van de stukken ter vertaling uit het Fransch, aan den heer VAN AALST die van het Hoogduitsch en het Engelsch en eindelijk werd voor afd. V aan den heer C. MENSINGA bij de even groepen het examen in de meetkunde toebedeeld, bij de oneven groepen dat in de stelkunde en trigonometrie; de heer R. H. VAN DORSTEN nam het omgekeerde voor zijne rekening.

Ten opzichte van de regeling van het examen sloot zich de Commissie geheel aan bij die van het vorig jaar, ook daarin dat elke groep 16 candidaten telde, de laatste drie telkens in het bezit van het diploma van het eindexamen eener hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus; bijna altijd waren dit candidaten voor het diploma B en kon dus hun geheele examen op één dag plaats grijpen. Een groep, uitsluitend uit zulke candidaten gevormd, nam den laatsten dag van het examen in beslag.

Op 9 Juli hield de Commissie eene tweede vergadering, waarop zij de vroeger gemaakte afspraken omtrent de voor te leggen plaatsen uit schrijvers en vraagstukken bekrachtigde en de voorzitter verschillende wijzigingen in de lijst der candidaten en de samenstelling der groepen mededeelde; daarna ving het examen op 10 Juli aan en werd tot 24 Augustus voortgezet.

Het aantal candidaten bedroeg 219 tegen 190 in het vorig jaar, waarvan 53 opleiding genoten hadden aan inrichtingen van bijzonder onderwijs en 54 in het bezit waren van een diploma hoogere burgerschool met vijfjarige cursus. Onder die 219 waren 19 vrouwelijke candidaten, van welke eene niet opkwam en 7 werden afgewezen.

De uitslag van het examen is in de twee volgende tabellen samengevat.

TABEL I.

Gevraagd diploma op grond van art. 12 der wet op het hooger onderwijs.	Aantal van hen die zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	zijn geëxamineerd.	zich hebben teruggetrokken.	zijn afgewezen.	zich hebben teruggetrokken en zijn afgewezen, te zamen.	zijn toegelaten.
Diploma A	113	10	103	10	44	54	49
„ B.	102	8	94	12	36	48	48(1)
„ A en B . . .	4	„	4	„	1	1	3
Totaal	219	18	201	22	81	103	100

(1) In dit getal zijn 2 diplomata begrepen, uitgereikt aan candidaten, die zich voor A hadden aangemeld.

TABEL II.

Candidaten.		Afd. I. Grieksch mondeling.	Grieksch schriftelijk.	Afd. I.I Latijn mondeling.	Latijn schriftelijk.	Romeinsche antiquiteiten.	Latijnsche thema.	Afd. III. Nederlandsch opstel.	Vaderlandsche geschiedenis.	Algemeene geschiedenis.	Afd. IV. Fransche vertaling.	Hoogduitsche vertaling.	Engelsche vertaling.	Afd. V. Lagere stelkunde.	Hoogere stelkunde.	Meetkunde.	Trigonometrie.
voor diploma A 1)	zeer goed (5)	2	4	2	3	1	„	1	2	2	6	4	4	„	„	1	„
	goed (4)	26	18	23	22	11	9	28	13	9	25	23	18	18	„	15	„
	voldoende (3)	47	45	57	47	69	34	43	43	48	42	44	44	43	„	33	„
	onvoldoende (2)	27	33	19	28	19	45	13	25	24	21	23	22	20	„	30	„
	slecht (1)	1	7	4	6	2	9	„	3	3	2	„	„	3	„	8	„
voor diploma B 2)	zeer goed (5)	2	„	1	„	„	„	„	„	1	2	4	3	1	1	1	1
	goed (4)	17	„	10	„	„	„	13	„	3	13	7	12	15	15	17	15
	voldoende (3)	34	„	33	„	„	„	26	„	20	22	31	24	23	19	18	22
	onvoldoende (2)	34	„	33	„	„	„	6	„	17	14	8	10	9	13	10	12
	slecht (1)	2	„	15	„	„	„	„	„	5	1	„	„	3	5	2	2

1) Hierbij zijn opgenomen de cijfers door 4 candidaten, die zich voor de beide diplomata hadden aangemeld, behaald in de eerste vier afdeelingen; een dezer candidaten was vrijgesteld van het examen in de wiskunde (zie noot 2).

2) Hierbij zijn opgenomen de cijfers door drie candidaten, die zich voor de beide diplomata hadden aangemeld, behaald in e afdeeling V.

De eerste tabel wijst als geslaagd 49,7 pct. aan, welk cijfer ongunstig afsteekt bij het resultaat, door de naastvoorgaande Commissie verkregen; trouwens reeds het getal van 22 candidaten, die zich tijdens het examen gerugtrokken, wijst op de lichtvaardigheid, waarmede velen zich aangemeld hadden. Geen wonder dan ook, dat niet minder dan 83 malen het cijfer 1 werd toegekend, o. a. vijftien keer aan candidaten voor het diploma B door de sub-commissie voor het Latijn.

De sub-commissie voor het Grieksch moet niet slechts op de onvoldoende taalkennis van vele candidaten wijzen (bij het mondeling examen bleek die kennis bij 33 pct. onvoldoende), maar ook de klacht herhalen, reeds zoo dikwijls geuit, dat vele candidaten volkomen onbekend waren met den inhoud der Homerische gedichten, zelfs waar vertaling en grammaticale kennis voldoende mochten geacht worden. Over het algemeen bleven ook elementaire vragen over oude geschiedenis en aardrijkskunde onbeantwoord. Het sterkst openbaarde zich die leemten bij de steeds aangroeiende categorie van candidaten, die na het eindexamen der hoogere burgerschool te hebben afgelegd, in den kortst mogelijken tijd zich het minimum der vereischte kennis van Latijn en Grieksch willen eigen maken. De sub-commissie vreest, dat dergelijke oppervlakkige beoefening der oude talen slechts tot geringschatting der klassieke studie kan leiden. Wat de schriftelijke vertaling van Demosthenes betreft, betrekkelijk weinig candidaten gaven blijk den samenhang inderdaad begrepen te hebben.

Het oordeel der sub-commissie voor de Latijnsche taal luidt over het geheel niet gunstiger. Vooral het mondeling onderzoek leverde vaak een onbevredigend, zoo al niet geheel onvoldoend, resultaat op; niettegenstaande den candidaten hier zoowel als bij het Grieksch gedurende een kwartier gelegenheid werd gegeven om van het opgegeven stuk kennis te nemen, gelukte het slechts betrekkelijk weinigen dit stuk zoo vlot te vertalen, dat er voor nadere bespreking tijd kon overblijven. Meestal werd de voorgelegde plaats, hoe gering ook van omvang, niet ten einde toe vertaald en had de candidaat te veel de hulp van den examinator noodig om eene min of meer ingewikkelde periode tot een behoorlijk einde te brengen. Toch meent de sub-commissie het vlot vertalen van een eenvoudig stukje proza of poëzie, waarvan de candidaat gedurende voldoenden tijd inzage heeft kunnen nemen, als een stelligen eisch te moeten handhaven. Bij een groot aantal candidaten bleek de tijd van voorbereiding voor het examen veel te kort, zoodat het vaak de verbazing der sub-commissie wekte, hoe men na zulk eene onvoldoende voorbereiding, het waagde zich aan het examen te onderwerpen. Bijzonder was dit het geval evenals voor het Grieksch bij vele candidaten, die, in het bezit van het diploma eindexamen hoogere burgerschool, na eene studie van soms niet langer dan acht of tien maanden meenden met succes het examen te kunnen afleggen. De schriftelijke vertalingen uit het Latijn gaven tot bijzondere opmerkingen geene aanleiding. De Latijnsche thema echter bleek als steeds, voor zeer vele candidaten een groot bezwaar, zoodat een goed cijfer voor dat onderzoek slechts bij uitzondering en aan geen enkelen candidaat het praedicaat „zeer goed", dat voor het mondeling gedeelte en voor de schriftelijke vertaling telkens driemalen werd gegeven, kon worden toegekend.

Het examen in de Romeinsche antiquiteiten gaf bij matig gestelde eischen een niet bepaald ongunstig resultaat, maar behalve de vaak zonderlinge onwetendheid ten opzichte van de beteekenis zelfs van gewone formules en termen, was ook het gemis opvallend der meest elementaire kennis der Romeinsche geschiedenis, die toch onmisbaar is voor het recht begrip der Staatsinstellingen.

Wat het Nederlandsch opstel betreft, is de sub-commissie van oordeel, dat wel is waar de taal in het algemeen vrij was van zware fouten, maar daarentegen inhoud en schrijftrant bij vele candidaten te wenschen overlieten. Alledaagsche, vaak kinderachtige opvatting en bewerking van het gekozen onderwerp, losse en onlogische samenhang der gedachten, slordige zinsbouw leverden bij velen het bewijs dat de aesthetische vorming in hooge mate ontbrak; bij een zesde bleek die ten eenenmale gemist te worden. Aan het derde der opstellen kon het praedicaat „goed", aan slechts één het hoogste cijfer toegekend worden.

Over den uitslag van het examen in de geschiedenis moet ongeveer hetzelfde ongunstige oordeel worden gemeld als in het vorige jaar geschied is. Slechts een gering getal candidaten gaven het bewijs, dat zij behoorlijk bekend waren met de voornaamste gebeurtenissen der Staatkundige geschiedenis en met haar onderlingen samenhang; ook de kennis van de ontwikkeling onzer Staatsinstellingen liet bij velen te wenschen over. Het cijfer drie kon daarom dikwijls niet dan te nauwernood worden toegekend. Vooral bij de candidaten voor diploma B was de uitslag ongunstig; van bijna de helft bleek de kennis onvoldoende, enkelen daaronder hadden het vak geheel verwaarloosd. De sub-commissie meent dit resultaat gedeeltelijk te moeten toeschrijven aan de omstandigheid, dat vele candidaten niet in staat zijn de geschiedenis uit een leerboek met vrucht te bestudeeren, wanneer hun de leiding van een ervaren docent daarbij ontbreekt.

De sub-commissie voor de moderne talen heeft tegenover den ongunstigen uitslag van het geheele examen geen bijzondere reden tot klagen. Niet minder dan 23 malen kon het hoogste cijfer worden toegekend, terwijl slechts drie candidaten absolute onkunde toonden, nog wel in het Fransch.

De indruk van het examen in de wiskunde was dat in het algemeen de toepassing der eigenschappen in de stelkunde tot het oplossen van vraagstukken bevredigend, maar de kennis der theorie, vooral van de eenvoudigste zaken dikwijls zeer gering was. Bij de meetkunde lieten bovendien ook de toepassingen veel te wenschen over.

Van de candidaten voor het diploma A bleken velen weinig begrip te hebben von de verklaring van het ontstaan van machten met gebroken en negatieve exponenten, evenmin als van de eigenschappen van een raaklijn aan een cirkel, van die van figuren op de bol en van de elementen van een drievlakshoek, terwijl zij vaak zeer slechte of gebrekkige definities gaven o. a. van eene meetkundige plaats, een drievlakshoek, een ruimtehoek, een standhoek enz.

Bij de candidaten voor het diploma B trof de sub-commissie de beperktheid van de grenzen hunner kennis, zoodat velen onbekend waren met reeksen van hoogere orden, permutatiën en combinatiën, en sommigen zelfs niet de geringste toepassing van de trigonometrie op de cosmographie konden maken, bijv. geen goede bepaling geven van geographische lengte en breedte.

Natuurlijk kan de Commissie tegenover dezen ongunstigen uitslag op enkele zeer goede examens wijzen, maar zij acht het van meer belang te constateeren, dat van de 49 candidaten der inrichtingen van bijzonder onderwijs, die zich aan het examen onderwierpen, 36 slaagden, dat is ruim 73 pct. Immers deze uitslag staaft volkomen het gevoelen der sub-commissiën, dat alleen gebrek aan de noodige voorbereiding, te haastig zich wagen, en geenszins de omvang van het examenprogramma, de afwijzing van zoovelen ten gevolge heeft.

De Commissie betuigt Uwer Excellentie haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

's Gravenhage, 4 September 1899.

Namens de Commissie,

C. J. Eggink, *Voorzitter.*

Th. van Aalst, *Secretaris.*

BIJLAGE E.

GEWIJZIGD REGLEMENT *voor de Inrichting van hooger onderwijs, opgericht door de „Vereeniging van Maria", gevestigd te* Schimmert *in* Limburg.

Art. I. Het hooger onderwijs in deze inrichting gegeven heeft ten doel de voorbereidende studiën noodig tot het vormen van priesters voor de missiën, doch uitsluitend voor leden der vereeniging.

Art. II. Dit onderwijs bevat de beoefening der Grieksche en Latijnsche taal, de gewijde en kerkelijke geschiedenis, de wijsbegeerte en de godgeleerdheid.

Art, III. Het onderwijs wordt gegeven door drie of vier professoren.

Art. IV. Omstreeks Paschen gedurende veertien dagen en gedurende de maanden Augustus en September is vacantie.

Art. V. Een der professoren fungeert als directeur der inrichting.

Art. VI. De kosten van het onderwijs worden gedragen door de vereeniging.

Art. VII. Geen der leerlingen wordt tot het priesterschap toegelaten dan na volbrachten studietijd in deze inrichting en na afgelegd examen ten genoegen van het bestuur der vereeniging.

Aldus vastgesteld te Schimmert.

De Bestuurder,
A. M. Dubillot.

Aan Zijne Excellentie den heer Minister van Binnenlandsche Zaken,
's Gravenhage.

BIJLAGE F.

STATUTEN *der bijzondere school van hooger onderwijs te openen te* Arnhem *door het zedelijk lichaam „Missionarissen van het Heilig Hart van Jezus", gevestigd te* Tilburg, *welke vereeniging erkend is bij Koninklijk besluit van* 14 *Mei* 1890 *n°.* 23.

Art. 1. Het doel dezer bijzondere school is: jongelieden kosteloos te onderwijzen en op te leiden voor de binnenlandsche en de buitenlandsche missiën tot voortplanting van den Roomsch-Katholieken godsdienst.

Art. 2. Het onderwijs met twaalfjarigen cursus omvat de godsdienstleer, de Latijnsche taal en letterkunde, de Grieksche taal en letterkunde, de Nederlandsche taal en letterkunde, de Fransche taal, de Hoogduitsche taal, de Engelsche taal, de geschiedenis, de aardrijkskunde, de wiskunde, de natuurkunde, de scheikunde, de natuurlijke historie, de philosophie, de Heilige Schriftuur, de dogmatische en morale theologie en de kerkelijke geschiedenis, onverminderd de onderwerpen van meer algemeenen aard, bij eene beschaafde opvoeding, in verband met de bestemming der studenten passende.

De bestuurder in overleg met de respectieve professoren beslist of een leerling al dan niet het eene of het andere der hierboven vermelde vakken zal aanleeren.

Art. 3. Er zal gezorgd worden, dat de studenten niet alleen zoo veel en zoo goed mogelijk in alle hierboven vermelde vakken onderwezen, maar ook nog opgeleid worden tot een godsdienstig en regelmatig gedrag om eenmaal als waardige priesters en getrouwe burgers tot heil van Kerk en Staat te strekken.

Art. 4. Het aannemen en ontslaan der studenten geschiedt door den bestuurder zonder opgave van redenen.

Zij die wenschen toegelaten te worden moeten blijk geven: 1°. van degelijke godsvrucht; 2°. van een goed gedrag en 3°. van goede verstandelijke vermogens en verkregen kennis, door het afleggen van een examen; verder moeten zij overleggen een getuigschrift van den geneesheer.

Art. 5. De verordeningen omtrent tijd en duur van de verschillende lessen, van de uitspanning, het gebed en de geestelijke oefeningen worden door den bestuurder in overleg met de professoren vastgesteld.

Aldus in quadruplo opgemaakt te Tilburg den 21sten Augustus 1899.

De Bestuurder van het zedelijk lichaam: Missionarissen van het Heilig Hart van Jezus.

C. E. J. Offermans.

BIJLAGE G.

GEWIJZIGD REGLEMENT *van het Bijzonder Seminarium tot opleiding van R. C. Priesters, bijzonder in de Orde der Eerw. Kruisheeren, opgericht te* St. Agatha *den 15den September van het jaar* 1870.

Art. I.

Het bijzonder seminarium tot opleiding van priesters — in het bijzonder voor de orde der eerw. kruisheeren — bestaat uit twee afdeelingen, van welke de eerste gevestigd is te Uden onder den naam van: „Collegie van het H. Kruis" en de tweede te St. Agatha", gemeente Kuik en St. Agatha.

Het staat onder het bestuur van het burgerlijk-zedelijk lichaam „Vereeniging der Kruisheeren te St. Agatha", opgericht te St. Agatha op den 5den April 1855, bij notarieele akte verleden voor den destijds te Uden resideerenden notaris Scheefhals, en opnieuw bevestigd bij akte van 3 April 1885, verleden voor den heer Joannes Josephus Verbunt, notaris te Boxmeer, geregistreerd te Boxmeer den 7den April 1885, deel 47, fol. 157 recto, vak 7.

Art. II.

Het bestuur van voornoemd burgerlijk-zedelijk lichaam benoemt den directeur voor de beide afdeelingen, alsook de professoren voor de verschillende klassen en de surveillanten voor recreatie- en studiezaal.

Art. III.

Het schooljaar begint den 27sten September van elk jaar en eindigt den 15den Augustus.

Art. IV.

Op dit seminarium wordt onderwijs gegeven in de philosophia Christiana, theologia dogmatica en moralis, ius canonicum en Scriptura Sacra, alsmede in de Latijnsche en Grieksche talen, in de letterkunde, historia ecclesiastica en eenige andere vakken.

Art. V.

De orde en tucht zullen streng gehandhaafd worden. Een leerling die zich aan formeel verzet schuldig maakt, wordt onmiddelijk van het seminarium verwijderd.

Art. VI.

Tot handhaving van orde en tucht, zullen in beide afdeelingen van het seminarium door den directeur, in overleg met de professoren, huishoudelijke artikelen worden vastgesteld, waarnaar alle studenten hun gedrag moeten regelen.

Art. VII.

Een leerling die door traagheid of gebrek aan talenten, geen genoegzame vorderingen maakt, kan van het seminarium worden weggezonden, zoodra de hoop op verbetering ontbreekt.

Art. VIII.

In de studie- en recreatiezaal moeten alle studenten op de vastgestelde tijden aanwezig zijn.

Art. IX.

De regeling van les- en studie-uren is voorbehouden aan den directeur der beide afdeelingen van het seminarium; nochtans zullen daarbij de professoren gehoord worden.

Eveneens wordt door hem in overleg met den surveillant de recreatie geregeld.

Art. X.

Er zijn twee vacanties, de eerste omstreeks Paschen, gedurende twee weken; de tweede van af 15 Augustus tot 27 September. Ook wordt het aan het oordeel van den directeur overgelaten, aan de studenten der afdeeling Uden, omstreeks het feest van Kerstmis, acht dagen vacantie te verleenen.

Art. XI.

Tweemaal in de week wordt eene algemeene wandeling toegestaan; eveneens tweemaal daags eene algemeene recreatie. Verdere recreatie wordt alleen door den directeur verleend op aanvrage van den oudste der leerlingen.

Art. XII.

Het schooljaar wordt gesloten door algemeene examens.

Zij die daarin geen genoegzame bewijzen leveren van gemaakte vorderingen, worden niet tot eene hoogere klasse toegelaten.

BIJLAGE H.

Afdeeling
Hooger Onderwijs
v/d
Latijnsche School
te
Megen.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Geeft met verschuldigden eerbied te kennen W. I. Engels, prefect der Latijnsche School te Megen, dat de statuten in het jaar 1877, den 25sten September, aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken gezonden, zijn ingetrokken, en dat hij de eer heeft aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken de statuten over te leggen van de „Latijnsche School St. Antonius" te Megen.

Art. I.

De Latijnsche school stelt zich uitsluitend ten doel om jongelingen tot den geestelijken staat op te leiden.

Art. II.

De jongelingen staan in alles onder leiding der paters Minderbroeders.

Art. III.

Het onderwijs wordt gegeven door de paters Minderbroeders.

Art. IV.

Aan de Latijnsche school met zesjarigen cursus wordt onderwijs gegeven in:

a. godgeleerdheid;
b. Schriftuurkunde;
c. gewijde en kerkelijke geschiedenis;
d. Latijnsche taal en letterkunde;
e. Grieksche taal en letterkunde;
f. Nederlandsche taal en letterkunde;
g. Fransche taal en letterkunde;
h. Duitsche taal en letterkunde;
i. Engelsche taal en letterkunde;
j. profane geschiedenis;
k. oude en nieuwe Staatkundige aardrijkskunde;
l. wis-, natuur- en scheikunde;
m. natuurlijke historie;
n. algemeene natuurkundige aardrijkskunde;
o. stijlleer;
p. voordracht;
q. vocale en instrumentale muziek.

Art. V.

Geen leerling wordt aangenomen, tenzij hij een getuigenis van goed gedrag kunne toonen en een bewijs leveren van voldoende kennis. Het examen, af te nemen door een of meer leeraren der Latijnsche school, betreft voor de toelating tot het eerste studiejaar: het lezen, schrijven, rekenen, de beginselen der Nederlandsche taal, de aardrijkskunde, de geschiedenis.

Art. VI.

Leerlingen die van andere gestichten komen, zullen een getuigschrift overleggen van het hoofd der inrichting waar zij hebben gestudeerd.

Art. VII.

Leerlingen die zich voor eene hoogere klasse aanmelden, kunnen tot die klasse worden toegelaten, na een voldoend examen te hebben afgelegd.

Art. VIII.

Het onderwijs wordt dagelijks gegeven, uitgezonderd op Zon- en feestdagen, des morgens van 8—12 en des namiddags van 2—4 uur.

Art. IX.

Het is niemand geoorloofd, zonder verlof van den leeraar, bij wien hij eene les moet bijwonen, en van den prefect der Latijnsche school willekeurig die les te verzuimen. De leerling die tegen deze bepaling handelt, zal daarom door den prefect gestraft worden.

Art. X.

De leerlingen die door hun wangedrag anderen aanstoot geven of zich tegen den prefect en de leeraren verzetten, zullen in het belang der orde en tucht naar huis worden gezonden.

Art. XI.

De prefect belegt vergaderingen van de leeraren zoo dikwijls hij zulks in het belang der studie noodig acht.

Art. XII.

Er wordt iedere maand schriftelijk examen afgenomen in de Latijnsch taal en letterkunde; in de andere talen om de twee maanden; in de overige vakken driemaal in het jaar. De rang der leerlingen zal worden bepaald volgens de lijsten der fouten in de verschillende vakken door hen gemaakt. Het getal fouten beslist over de toekenning der prijzen.

Art. XIII.

De prefect zendt tweemaal in het jaar aan ouders of voogden een in overleg met de leeraren opgemaakt rapport over het gedrag, de vlijt en vorderingen der leerlingen in ieder vak van studie afzonderlijk.

Art. XIV.

De leerlingen die toonen in elk vak van onderwijs genoegzame vorderingen gemaakt te hebben, worden tot eene hoogere klasse bevorderd. De anderen moeten het onderwijs in dezelfde klasse bijwonen. Evenwel kan hij, die in hoogstens twee vakken niet voldaan heeft, zich bij de opening der lessen aan een nieuw examen onderwerpen in die vakken; de uitslag van dit laatste examen beslist.

Art. XV.

Er zijn jaarlijks twee vacantiën; de eene begint omstreeks Paschen, de andere in de maand Augustus. Ook onder de vacantiën hebben de leerlingen zich te voegen naar eenige bepalingen, waardoor hun gedrag geregeld wordt.

W. I. Engels,

Prefect der Latijnsche School te Megen.

Megen, 21 December 1898.

BIJLAGE I.

Bisschoppelijk College van Roermond.

Reglement.

Art. 1. Het Bisschoppelijk College van Roermond is eene inrichting voor Katholiek onderwijs, staande onder de hooge leiding van Z. D. H. den Bisschop van Roermond.

Art. 2. De leeraren zijn R. K. priesters en worden benoemd en ontslagen door Z. D. H. den Bisschop van Roermond.

Art. 3. Het college bestaat uit twee afdeelingen. De eerste afdeeling heeft uitsluitend ten doel jongelieden die priester willen worden, op te leiden en te onderwijzen in dat deel der godgeleerdheid dat met hun leeftijd en vorderingen overeenkomt, in de oudere en nieuwere talen en de daarbij behoorende letterkunde; verder in geschiedenis, aardrijkskunde, kerkelijke geschiedenis enz. De andere afdeeling omvat dezelfde vakken, behalve de godgeleerdheid en de kerkelijke geschiedenis enz.

Art. 4. De cursus duurt zes volle jaren.

Art. 5. Als leerlingen kunnen worden toegelaten zij die het toelatingsexamen hebben afgelegd en minstens den leeftijd van 12 jaar hebben bereikt.

Art. 6. Jaarlijks zal de door Z. D. H. den Bisschop benoemde beheerder bij de administratie van het bisdom rekening en verantwoording doen over het beheer van de roerende en onroerende goederen van het college.

Art. 7. Een jaarlijksch verslag wordt door den directeur aan den Bisschop van Roermond gedaan. Verder wordt gehandeld overeenkomstig art. 101 der wet op het hooger onderwijs. De rechtspersoon die het College bestuurt is het bisdom van Roer-Roermond.

Roermond, den 6den Januari 1899.

Schrijnen, *Directeur.*

BIJLAGE J.

Bisschoppelijk College van Weert.

Reglement.

Art. 1. Het Bisschoppelijk College van Weert is eene inrichting van Katholiek onderwijs, staande onder de hooge leiding van Z. D. H. den Bisschop van Roermond.

Art. 2. De leeraren zijn R.-K. priesters en worden benoemd en ontslagen door Z. D. H. den Bisschop van Roermond.

Art. 3. Het college heeft uitsluitend ten doel jonge lieden die priester willen worden, op te leiden en te onderwijzen in dat deel der godgeleerdheid, dat met hun leeftijd en hunne vorderingen overeenkomt; in de oudere en nieuwere talen en de daarbij behoorende letterkunde; verder in geschiedenis, aardrijkskunde, enz.

Art. 4. De cursus dient zes volle jaren.

Art. 5. Als leerlingen kunnen worden toegelaten zij die het toelatingsexamen hebben afgelegd en minstens den leeftijd van 12 jaar hebben bereikt.

Art. 6. Jaarlijks zal de door Z. D. H. den Bisschop benoemde beheerder bij de administratie van het bisdom rekening en verantwoording doen over het beheer van de roerende en onroerende goederen van het college.

Art. 7. Een jaarlijksch verslag wordt door den directeur aan den Bisschop van Roermond gedaan. Verder wordt gehandeld overeenkomstig art. 101 der wet op het hooger onderwijs.

De rechtspersoon die het college bestuurt is het Bisdom van Roermond.

Weert, den 6den Januari 1899.

J. Schneider, *directeur.*

BIJLAGE K.

WERNHOUTSBURG *près* ZUNDERT *le* 25 *décembre* 1898.

STATUTS du séminaire St. Vincent de Paul de Wernhoutsburg *près* Zundert, Noord-Brabant, *remplaçant les statuts envoyés au Ministère de l'Intérieur le* 30 *mai* 1889.

Art. 1. Le séminaire St. Vincent de Paul situé à Wernhoutsburg, commune de Zundert (Noord-Brabant) appartient à la Fondation „Het Sint Vincentius Seminarie" érigée le 4 juin 1897 par acte passé devant monsieur STEINS-BISSCHOP, notaire à Bréda, et enregistré à Bréda ce même jour 4 juin 1897. La direction du séminaire St. Vincent de Paul est la même que la direction de la Fondation „Het Sint Vincentius Seminarie".

Art. 2. Cet établissement est uniquement destiné à former et à instruire les jeunes gens qui se sentent appelés à l'état ecclésiastique ou à la vocation de missionnaires, soit pêtres soit frères, et sont dans les conditions voulues pour cela.

Art. 3. Comme garantie de leur vocation, ces jeunes gens sont reçus sur la recommandation d'un prêtre qui témoigne leur reconnaître les qualités requises.

Art 4. Les réductions de pension qu'il y aurait lieu de faire, se traitent directement entre le supérieur et ce prêtre, et peuvent être consenties en considération des bonnes qualités du jeune homme et des espérances qu'il donne pour sa vocation.

Art. 5. On ne garde pas les élèves au Séminaire St. Vincent de Paul du jour où il est reconnu qu'il ne peuvent plus atteindre leur vocation de prêtre ou de missionnaire, soit parce qu'ils y ont renoncé, soit parce qu'ils ne sont plus dans les conditions requises, soit parce que le consentement des parents ne serait que fictif.

Art. 6. Les études se font en langues Française et Latine, et comprennent tout ce qui regarde le Latin, le Grec, et le Français, avec les littératures et les histoires littéraires de ces langues. On enseigne en outre l'histoire générale, l'histoire de l'église, la philosophie, la théologie, la géographie, la géométrie, l'algèbre, la cosmographie, l'histoire naturelle.

J. GRACIEUX, *Supérieur.*

BIJLAGE L.

ZENDEREN, *gemeente* BORNE, 15 *December* 1898.

Excellentie!

Ingevolge art. 99 der wet tot regeling van het hooger onderwijs, heeft het bestuur der „Carmelstichting", gevestigd te Zenderen, gemeente Borne, de eer, Uwe Excellentie kennis te geven, dat in de vergadering van genoemd bestuur, gehouden den 29sten December 1898, in het reglement van het gymnasium St. Alberti te Zenderen, zijn ingelascht, na art. twee, achter het woord „Carmelstichting", de woorden:

„goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 8 November 1898 n°. 38, in de *Staatscourant* van 19 November 1898".

en na art. 6 de alinea:

„Het onderwijs in de oude en nieuwe talen wordt aan beide afdeelingen gemeenschappelijk gegeven."

Hetwelk doende,

Het bestuur der Carmelstichting,

W. J. H. DEKKER, *Voorzitter*,

F. A. C. J. TRUIJEN, *Secretaris*.

Aan Zijne Excellentie
den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

BIJLAGE M.

STATUTEN *van de Apostolische School der Witte Paters van Kardinaal Lavigerie, gevestigd te* Boxtel.

I.

De Apostolische School behoort aan en staat onder het bestuur der St. Charles-stichting, opgericht bij akte van 2 December 1893 voor den notaris van Waterschoot van der Gracht te Amsterdam en gewijzigd bij akte van 21 September 1897 verleden voor denzelfden notaris.

II.

De Apostolische School is eene inrichting van hooger onderwijs.

III.

Het hooger onderwijs in deze inrichting te geven, heeft uitsluitend ten doel jongelieden die er de roeping toe gevoelen, op te leiden tot priesters voor buitenlandsche missiën.

IV.

Het onderwijs omvat: natuurlijke historie, logica, metaphysica, ethica, inleiding tot theologie en ascetica.

V.

Het onderwijs duurt twee jaar.

VI.

Het onderwijs wordt gegeven door drie professoren. Aan het hoofd der inrichting staat een directeur.

VII.

Vacantiën worden toegestaan van Kerstmis tot 3 Januari, van Paschen tot de 3de week na Paschen, van 15 Augustus tot het einde van September.

VIII.

De kosten van het onderwijs worden gedragen deels door de leerlingen, deels door de stichting.

L. Jamet, *Overste.*

BIJLAGE N.

STATUTEN *voor de inrichting voor hooger onderwijs der Sint-Augustinusstichting te* Utrecht.

Art. I.

De inrichting van hooger onderwijs, behoorende tot de Sint-Augustinusstichting, bestaat uit twee afdeelingen, welke de eerste: Gymnasium Augustinianum" te Eindhoven en de tweede: „Schola Stae Monicae" te Utrecht is gevestigd.

In de eerste afdeeling worden onderwezen: behalve de Christelijke leer, zoowel de klassieke letteren en de daarbij behoorende vakken, als de wetenschappen, die onder philosophie en physica begrepen worden.

In de tweede afdeeling worden onderwezen: de H. Schriftuur van het Oude en het Nieuwe Testament, de dogmatische zoowel als de zedelijke godgeleerdheid, het algemeen kanonieke recht, de kerkelijke geschiedenis, de algemeene en bijzondere rubrieken, benevens al datgene wat in den toekomstigen geestelijke en bedienaar van den godsdienst wordt gevorderd.

In de eerste afdeeling wordt de gewone cursus gedurende negen, in de tweede afdeeling gedurende vier jaren gevolgd.

Art. II.

Beide genoemde afdeelingen staan onder het bestuur der Sint-Augustinusstichting, ten overstaan van mr. W. S. J. Waterschoot van der Gracht, notaris te Amsterdam, gesticht, en gevestigd te Utrecht den twintigsten November 1888,

waarvan akte in minuut opgemaakt, is verleden te Amsterdam ten tijde voormeld; en geregistreerd te Amsterdam den 21sten November 1888, deel 186, folio 124 recto, vak 5; twee bladen, geen renvooi.

Voornoemd bestuur kiest en stelt aan, in overleg met het Provinciaal Kapittel der Orde van den H. Augustinus, als rectoren en professoren, geestelijken van genoemde Orde, die door wetenschap en deugd zoodanig ambt waardig zijn.

De rector van ieder der voornoemde afdeelingen draagt zorg voor de stipte naleving en uitvoering der voorschriften, welke in de Sint-Augustinusstichting worden vastgesteld.

Art. III,

In de eerste afdeeling worden opgenomen jongelingen die minstens den leeftijd van twaalf jaar bereikt hebben, uit een wettig huwelijk zijn gesproten en door gedrag, aanleg en wil de hoop wettigen, dat zij in den dienst der Kerk zullen blijven volharden.

In de tweede afdeeling worden toegelaten degenen die den negenjarigen cursus der eerste afdeeling hebben doorloopen en na afgelegd examen bekwaam zijn bevonden.

Art. IV.

Opdat het doel hetwelk de Sint-Augustinusstichting zich voorstelt, worde bereikt, stelt het bestuur vast het volgende:

A. de dagorde der beide afdeelingen worde zoo ingericht, dat de leerlingen zich zoowel op het aanleeren der wetenschappen als op de oefeningen van godsvrucht ijverig kunnen toeleggen en daardoor tot waardige dienaren der Kerk en getrouwe burgers van den Staat worden opgeleid;

B. ieder jaar zullen, behalve de geestelijke oefeningen voor de wijdingen, door de leerlingen eenige dagen in geestelijke afzondering worden doorgebracht;

C. tweemaal in het jaar zal er vacantie worden gegeven.

Aldus opgemaakt door het bestuur der Sint-Augustinusstichting voornoemd.

J. van Eert, *President.*

M. Verkuylen, *Secretaris.*

Utrecht, 19 December 1898.

BIJLAGE **O.**

STATUTEN *der bijzondere school van hooger onderwijs, opgericht in de gemeente* Roermond *door de geestelijke vereeniging van priesters onder den titel van den Allerheiligsten Verlosser, gezegd: „Liguoristen".*

Art. I. Deze school heeft ten doel jongelieden op te leiden tot den priesterlijken staat, overeenkomstig de door Paus Benedictus XIV, den 25sten Februari 1749, goedgekeurde statuten, waarnaar volgens het Koninklijk besluit van 28 November 1840, gezegde vereeniging zich stiptelijk heeft te gedragen.

Art. II. De cursus duurt zes jaren.

Art. III. Het schooljaar begint 26 September en eindigt 25 September.

Art. IV. Er wordt onderwijs gegeven in de volgende vakken:

a. voorbereidende theologie, ascetische theologie en schriftverklaring;

b. Latijnsche taal en letterkunde;

c. Grieksche „ „ „

d. Nederlandsche „ „ „

e. Fransche „ „ „

f. Hoogduitsche „ „ „

g. Engelsche „ „ „

h. Wiskunde;

i. Gewijde welsprekendheid;

j. Geschiedenis en aardrijkskunde.

Art. V. Bestuur en leeraren:

Directeur: Fr. van Pelt;

Onderdirecteur: Chr. Boomaars;

Leeraren: G. Lambrechts;
B. Willems;
P. Boomaars;
Th. ten Have;
J. Thennen;
J. Gottner;
J. de Wildt;
J. Vola.

Roermond, 10 September 1898.

De Directeur voornoemd,

F. B. H. v. Pelt.

BIJLAGE P.

Excellentie!

Overeenkomstig art. 99 der wet op het hooger onderwijs heeft het bestuur der St. Dominicus-Stichting de eer aan Uwe Excellentie mededeeling te doen van de oprichting eener inrichting van hooger onderwijs voor godgeleerdheid onder den titel: „Collegium S. Thomae Aquinatis te Huissen, provincie Gelderland.

Het reglement is als volgt:

Art. 1. Het collegium S. Thomae Aquinatis behoort aan en staat onder het bestuur der St. Dominicus-Stichting, opgericht bij akte verleden te Amsterdam den 28sten December 1894 voor notaris mr. Walterus Simon Josephus van Waterschoot van der Gracht, en geregistreerd te Amsterdam den 4den Januari 1895.

Art. 2. Dit collegium heeft ten doel de leerlingen door een godsdienstig-wetenschappelijke vorming uitsluitend voor den geestelijken stand op te leiden.

Art. 3. De tijdelijke president der St. Dominicus-Stichting is tevens president van het collegium en kiest zich tot medebestuurders twee R.-K. geestelijken, die hij naar goedvinden kan doen vervangen.

Art. 4. De bestuursleden van dit collegium benoemen voor de verschillende vakken professoren uit den geestelijken stand.

Art. 5. Het studieplan omvat de volgende vakken:

a. Godsleer (theodicea);

b. Godsdienstverdediging (apologie);

c. Godgeleerdheid (theologia dogmatica) volgens de summa theologica S. Thomae Aq.;

d. Schriftverklaring (exegese);

e. Kerkelijk recht (jus canonicum);

f. Kerkgeschiedenis;

g. Bespiegelende zedenkunde volgens de summa theol. S. Thomae Aq.

h. Beoefenende zedenkunde (theologia moralis practica);

i. Kerkelijke welsprekendheid;

j. Etymologie der oude talen. Grieksch en Hebreeuws.

Art. 6. Om op dit collegium te worden toegelaten wordt een voorafgaand examen gevorderd, gelijkstaande aan het eindexamen van het college van den H. Dominicus te Nijmegen.

Art. 7. De dagelijksche aangelegenheden en verordeningen worden door het bestuur in overleg met de leeraren vastgesteld.

't Welk doende,

Huissen, prov. Gelderland, den 31sten October 1898.

Namens het bestuur der St. Dominicus-Stichting,
B. H. Theissling, *President.*

Aan Zijne Excellentie
den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

BIJLAGE Q.

STATUTEN *voor de Inrichting van hooger onderwijs genaamd „Apostolisch College van Onze Lieve Vrouw van Lourdes", gevestigd te* Keer *bij* Maastricht.

Art. I.

De inrichting van hooger onderwijs genaamd „Apostolisch College van Onze Lieve Vrouw van Lourdes" staat onder het bestuur van het zedelijk lichaam genaamd „Apostolisch College van O. L. V. van Lourdes", opgericht bij akte van den 12den Januari 1899 voor den notaris Boors te Amby en goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 2 Maart 1899.

Art. II.

Het uitsluitend doel dezer inrichting is de opleiding tot den priesterlijken staat van jongelieden die zich vrijwillig verbinden het Christelijk geloof en de beschaving aan de volkeren van Afrika te brengen.

Art. III.

Deze jongelieden worden, op aanbeveling eens priesters, kosteloos of bijna kosteloos aangenomen; als vereischten wordt van hen gevergd dat zij van fatsoenlijken huize zijn en de noodige hoedanigheden voor hun beroep bezitten.

Art. IV.

Het onderwijs omvat de beoefening der Grieksche en Latijnsche talen, de gewijde, kerkelijke en algemeene geschiedenis, de wijsbegeerte, de theologie, de aardrijkskunde, de meetkunde en algebra en de natuurlijke wetenschappen.

Art. V.

Omstreeks Paschen, gedurende veertien dagen, en gedurende de maanden Augustus en September hebben de leerlingen vacantie.

Aldus vastgesteld te Cadier en Keer, den 20sten Januari 1899.

De Bestuurder,

G. Devrieer.

BIJLAGE R.

REGLEMENT *voor de Inrichting van hooger onderwijs, genaamd de H. Jozefsinrichting gevestigd te Wijchen.*

1. Het doel der inrichting is door het geven van hooger onderwijs jongelieden op te leiden tot bedienaren van den R.-K. godsdienst, vooral voor de verschillende parochies en succursale kerken in Nederland, waar de Franciscanen de kerkelijke bediening waarnemen.

2. Tot de lessen in de inrichting worden toegelaten alleen zij die:

a. geschikt worden geoordeeld voor de kerkelijke bedieningen en het vaste voornemen hebben doen blijken zich voor altijd aan den geestelijken stand te wijden;

b. de voorbereidende lagere studiën met goeden uitslag hebben gevolgd.

3. Aan de inrichting wordt onderwijs gegeven in:

a. de wijsbegeerte: logica en metaphysica;

b. geschiedenis, en

c. de klassieke letteren.

4. Het onderwijs in deze inrichting duurt drie jaar.

5. Niemand kan uit deze inrichting tot de hoogere inrichting van onderwijs voor het priesterschap overgaan, die bij de afgelegde examens niet voldoet aan de gestelde eischen.

6. Een der professoren fungeert als directeur der inrichting.

Aldus vastgesteld te Wijchen, den 21sten April 1899.

De Directeur der Inrichting,

Pater Fr. T. Simons.

BIJLAGE S.

REGLEMENT *voor de inrichting van hooger onderwijs, genaamd Collegium Franciscanum, gevestigd te* Woerden.

Art. 1. Het hooger onderwijs in deze inrichting gegeven, heeft ten doel om leden der Orde van H. Franciscus in Nederland voor te bereiden en op te leiden tot de pastorale bediening, voornamelijk in de parochiën, welke door de leden der gezegde Orde worden bediend.

Art. 2. Dit onderwijs omvat de volgende vakken:

a. pastoraal-theologie;

b. pastoraal kerkelijk recht en liturgie;

c. theoretisch-practische kanselwelsprekendheid.

Art. 3. Het onderwijs in deze inrichting duurt twee jaren en wordt gegeven, in den regel voor- en namiddags, door drie professoren, van welke één fungeert als directeur der inrichting.

Art. 4. Eenmaal 's jaars is schriftelijk examen en maandelijks wordt, onder de leiding der professoren, eene disputatie gehouden over de pastoraal-theologische vakken.

Art. 5. Tweemaal 's jaars is vacantie: omstreeks Paschen gedurende veertien dagen en gedurende de maand Augustus.

Art. 6. Niemand kan in deze inrichting tot den hoogeren cursus worden toegelaten, of uit deze inrichting tot de pastorale bediening worden bestemd, die bij een afgelegd respectievelijk overgangs- of afgangsexamen niet voldoet aan de gestelde eischen.

Art. 7. De kosten van het onderwijs worden gedragen door de gezamenlijke pastoors der in art. 1 vermelde parochiën, aan wie de directeur der inrichting bij het einde van elk studiejaar rekening en verantwoording zal afleggen, en tevens verslag geven van den studieijver en de vorderingen der studenten.

Aldus vastgesteld te Woerden, den 3den Mei 1899.

De Directeur der Inrichting,

H. VAN SCHEYNDEL.

BIJLAGE T.

STATUTEN *voor de inrichting van bijzonder hooger onderwijs, genaamd „Instituut van den H. Carolus Barromeus", gevestigd te* Houthem.

Art. 1.

De inrichting van bijzonder hooger onderwijs, genaamd „Instituut van den H. Carolus Barromeus" te Houthem, staat onder het bestuur van het zedelijk lichaam, genoemd „Instituut van den H. Carolus Barromeus", opgericht bij akte van 15 November 1895, verleden voor den notaris A. H. J. Russel, notaris te Geleen, arrondissement Maastricht, en bereids goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 22 October 1895 n°. 52.

Art. 2.

Het doel van deze inrichting is uitsluitend jongelieden, die het stellig gebleken voornemen hebben om de kerkelijke wijding te ontvangen, op te leiden in de hoogere letterkundige, philosophische, natuurlijke en theologische wetenschappen, ten einde hen op te leiden voor de gewesten buiten Europa.

Art. 3.

Deze jongelieden worden slechts op de aanbeveling eens priesters aangenomen, welke hun de vereischte hoedanigheden voor hun beroep moet kunnen toekennen.

Art. 4.

Het verblijf in het genoemd instituut wordt ontzegd aan hen, die in den loop der studiejaren onbekwaam zouden blijken om priester en missionaris te worden, hetzij bij gebreken van neiging of vereischte gesteltenis, of wel omdat de ouders zich tegen de roeping hunner kinderen verzetten.

Art. 5.

Er wordt onderwijs gegeven in de Latijnsche en Grieksche talen, alsmede in de letterkunde en letterkundige geschiedenis dezer talen. Buitendien omvat het onderwijs de algemeene geschiedenis, de kerkelijke geschiedenis, de wijsbegeerte en godgeleerdheid, de aardrijkskunde, de meetkunde en algebra, de cosmographie en de natuurwetenschappen.

BIJLAGE U.

I.

REGLEMENT *voor de inrichting van hooger onderwijs (Gymnasium) genaamd Instituut van den Heiligen Carolus Barromeus, gevestigd te* Ravensbosch, *gemeente* Houthem.

Artikel 1. Het onderwijs in deze inrichting te geven heeft ten doel jongelieden op te leiden en voor te bereiden om later te kunnen ontvangen de waardigheid van priester voor de missiën.

Artikel 2. Het onderwijs omvat:

1°. Grieksch;
2°. Latijn;
3°. Fransch;
4°. Hoogduitsch;
5°. Geschiedenis;
6°. Wiskunde;
7°. Natuurkunde, en
8°. Physica.

Artikel 3. Het onderwijs duurt zes jaren en wordt gegeven in zes klassen door dertien professoren buiten den directeur.

Artikel 4. Maandag- en Donderdagnamiddag wordt geene klas gegeven, terwijl met Kerstmis en Paschen telkens acht dagen vacantie is.
De groote vacantie duurt van 15 Juli tot 15 September.

Artikel 5. In de eerste helft van Februari is examen; de groote examens worden gehouden vóór het begin der groote vacantie.

Artikel 6. De kosten van het onderwijs worden gedragen door het zedelijk lichaam van denzelfden naam.

Aldus vastgesteld te Ravensbosch, gemeente Houthem, den 21sten Maart 1899.

De Directeur der Instelling,

N. Ravens.

II.

REGLEMENT *voor de inrichting van hooger onderwijs, genaamd Instituut van den Heiligen Carolus Barromeus, gevestigd te* St. Gerlach, *gemeente* Houthem.

Art. 1.

Het onderwijs in deze inrichting te geven sluit zich aan aan het onderwijs van hetzelfde instituut te Ravensbosch en heeft ten doel jongelieden verder op te leiden en voor te bereiden om later te kunnen ontvangen de waardigheid van priester voor de missiën.

Art. 2.

Het onderwijs omvat:

1°. godgeleerdheid;
2°. Heilige Schrift;
3°. kanselwelsprekendheid en verder herhalingsonderwijs in:
a. Grieksch;
b. Latijn;
c. Fransch;
d. Hoogduitsch;
e. Geschiedenis;
f. Wiskunde;
g. Natuurkunde;
h. Physica.

Art. 3.

Het onderwijs duurt een jaar en wordt gegeven in eene klasse door twee professoren en den directeur.

Art. 4.

Maandag- en Donderdagnamiddag wordt geene klas gegeven, teawijl met Kerstmis en Paschen telkens acht dagen vacantie is. De groote vacantie duurt van 15 Juli tot 15 September.

Art. 5.

In de eerste helft van Februari is examen; de groote examens worden gehouden vóór het begin der groote vacantie.

Art. 6.

De kosten van het onderwijs worden gedragen door het zedelijk lichaam van denzelfden naam.

Aldus vastgesteld te St. Gerlach, gemeente Houthem, den 15den December 1899.

De Directeur der Instelling,

Strüben.

BIJLAGE V.

VERSLAGEN der in 1898 gehouden eind-examens der hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus, voorafgegaan door een overzicht van de samenstelling der examencommissiën en van den duur van den uitslag der examens.

OVERZICHT *van de samenstelling der examencommissiën, van den duur en van den uitslag der examens.*

Samenstelling der commissiën.

Noordbrabant.

Lid en voorzitter: dr. A. L. Lamers, directeur der Rijks-hoogere burgerschool te 's Hertogenbosch;
leden: C. A. Cikot, dr. L. Boosten en J. H. A. van Ravenhorst, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te 's Hertogenbosch;
dr. H. P. M. van der Horn van den Bosch, directeur der, en K. Bes, H. A. J. van Swaay en A. Jansen, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg, de laatste wonende te 's Hertogenbosch;
B. W. Mondt, directeur der, en dr. J. E. Couvée, C. Goedeljée, A. Kolkman en H. A. Rijkens, leeraren aan de hoogere burgerschool te Breda.

Gelderland.

Lid en voorzitter: W. J. Hakkert, directeur der hoogere burgerschool te Apeldoorn;
leden: P. Keyzer IJzn., E. E. Hartmann en A. van der Stempel jr., leeraren aan de hoogere burgerschool te Apeldoorn;
dr. H. van de Stadt, directeur der, en G. Velderman en dr. H. Tonkes, leeraren aan de hoogere burgerschool te Arnhem;
H. A. Derksen en P. C. Görlitz, leeraren aan de hoogere burgerschool te Nijmegen;
dr. L. M. J. Stoel en J. de Lint, leeraren aan de hoogere burgerschool te Tiel;
dr. B. C. Goudsmit, directeur der, en J. J. Stoel en J. Goemans, leeraren aan de hoogere burgerschool te Zutphen.

Zuidholland.

Lid en voorzitter: J. Brals, directeur der hoogere burgerschool te Delft;
leden: E. A. Steinmetz en C. J. François, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage;
dr. H. W. Heinsius, leeraar aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Rotterdam;
A. S. Mink en F. Tijmstra, leeraren aan de hoogere burgerschool te Dordrecht;
A. Feenstraa en J. B. Melsen, leeraren aan de hoogere burgerschool te Gorinchem;
J. Apeldoorn en A. J. Goedkoop van Nelle, leeraren aan de hoogere burgerschool te Delft;
dr. G. Bakker en R. de Boer, leeraren aan de hoogere burgerschool te Schiedam;
dr. F. W. Raabe en A. Roozeboom, leeraren aan de hoogere burgerschool te Gouda.

Noordholland.

Lid en voorzitter: dr. H. Brongersma, directeur der hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Haarlem;
leden: dr. J. Campert, directeur der, en dr. A. van Hennekeler, A. D. Hagedoorn, M. J. Boeije, J. de Vries en mr. A. Slotemaker L.H.zn., leeraaren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Amsterdam;
dr. H. J. Calkoen, M. F. van Goor, A. H. Günther, W. H. L. Janssen van Raay, mr. F. A. de Graaff en R. Zuidema, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Haarlem;
dr. J. D. Boeke, directeur der, en dr. D. A. Kerkhoff, E. M. van Soest en dr. H. W. Waalewijn, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Alkmaar;
dr. W. C. L. Bronsveld, directeur der, en G. Welbergen en G. F. Koenen, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Hoorn;
A. Pelt, directeur der, en L. Kieviet en mr. J. H. L. van Oven, leeraren aan de hoogere burgerschool met vierjarigen cursus te Zaandam;
dr. D. de Loos, directeur der, en W. Massink, J. de Josselin de Jong en dr. B. J. Goossens, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Leiden;
D. P. Beeser, leeraar aan de eerste hoogere burgerschool met driejarigen cursus te Amsterdam;
L. Bouman J.zn., leeraar aan de tweede hoogere burgerschool met driejarigen cursus te Amsterdam.

Zeeland.

Lid en voorzitter: dr. Z. Th. Diehl, directeur der hoogere burgerschool te Goes;
leden: dr. H. Japikse, directeur der, en W. O. Swaving, H. L. de Leeuw en dr. A. D. van der Harst, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Middelburg;
G. Kok jr [1], directeur der, en F. F. Leupen, J. A. de Bruyne en U. H. E. Huber Noodt, leeraren aan de hoogere burgerschool te Zierikzee;

[1] Daar de heer Kok voornoemd door omstandigheden verhinderd was verder als examinator op te treden, is hij van zijne functiën als lid der commissie ontheven en in zijne plaats benoemd W. F. Wolters, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Bergen op Zoom.

M. C. J. de Visser, R. A. Hugenholtz, L. van Bruggen en A. Borgeld, leeraren aan de hoogere burgerschool te Goes.

Utrecht en *Overijssel.*

Lid en voorzitter: G. J. Buys, directeur der hoogere burgerschool te Amersfoort;
leden: dr. J. L. Hoorweg, dr. P. van Mourik en dr. G. van der Waals, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;
F. Wesseling en B. D. Best, leeraren aan de hoogere burgerschool te Amersfoort;
dr. J. J. Doesburg, directeur der, en dr. L. W. Th. Wigman (1) en S. J. Piquet, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle;
dr. J. J. le Roy, directeur der, en H. Siliakus en C. J. de Bruyn Kops, leeraren aan de hoogere burgerschool te Deventer;
dr. B. Meilink, directeur der, en dr. C. Stolp, leeraar aan de hoogere burgerschool te Kampen.

Friesland, Groningen en *Drenthe.*

Lid en voorzitter: dr. J. Ariëns Kappers, directeur der Rijkshoogere burgerschool te Leeuwarden;
leden: mr. S. J. Cohen, S. P. Huizinga en H. P. Bouman, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Leeuwarden;
A. Minderhoud, C. J. Hoolboom en C. Brakman, leeraren aan de hoogere burgerschool te Sneek;
dr. F. Groneman, directeur der, en P. R. Bos en C. Timmerman leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen;
dr. P. Schuringa, directeur der, en A. Engelsman, leeraar aan de hoogere burgerschool te Veendam;
dr. C. J. E. Brutel de la Rivière en H. C. Felser, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Assen.

Limburg.

Lid en voorzitter: dr. J. M. A. Kramps, directeur der Rijkshoogere burgerschool te Roermond;
leden: dr. H. J. Hoffmans, directeur der, en L. A. J. Keuller, H. W. A. Röttger en F. J. van der Tak, leeraren aan de hoogere burgerschool te Maastricht;
H. Bingen, P. Goedhart en Th. J. M. Adriani, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Roermond;
dr. A. H. Geurts, E. L. Prevoo, P. F. Madou en J. van Winkel, leeraren aan de bijzondere school voor hooger en middelbaar onderwijs te Rolduc (Kerkrade).

DUUR DER MONDELINGE EXAMENS.

COMMISSIËN.	Aanvang van de examens.	Einde van de examens.	Aantal dagen.	Aantal candidaten.	Gehouden te:
Noordbrabant	14 Juli	23 Juli	9	21	's Hertogenbosch.
Gelderland . .	18 „	6 Aug.	18	54	Apeldoorn.
Zuidholland .	14 „	20 „	33	128	Delft.
Noordholland.	18 „	10 „	21	151	Haarlem.
Zeeland	19 „	29 Juli	10	32	Goes.
Utrecht . . . Overijssel . . . Friesland . . .	18 „	13 Aug.	24	96	Amersfoort.
Groningen . . Drenthe	14 „	6 „	21	77	Leeuwarden.
Limburg . . .	18 „	3 „	15	29	Roermond.

(1) Ten gevolge van eene ongesteldheid van den heer dr. Wigman is gedurende twee dagen (12 en 13 Augustus) het mondeling examen in de scheikunde afgenomen door den heer dr. A. C. Antusch, leeraar aan de hoogere burgerschool te Amersfoort.

UITSLAG DER EXAMENS.

COMMISSIËN.	Hoogere burgerscholen.	Getal candidaten die zijn geëxamineerd.	zijn toegelaten.	zijn afgewezen.
Noordbrabant . .	Breda	9	9	—
	Tilburg	7	7	—
	's Hertogenbosch	4	3	1
	Geene H. B. S. .	1	—	1
Gelderland . . .	Apeldoorn	14	12	2
	Arnhem	16	13	3
	Nijmegen	7	7	—
	Tiel	3	3	—
	Zutphen	13	11	2
	Enschedé, (Ned. school voor Nijverheid en Handel).	1	1	—
Zuidholland . . .	Gorinchem	10	10	—
	Rotterdam	29	18	11
	Gouda	15	13	2
	's Gravenhage . .	28	26	2
	Schiedam	10	10	—
	Delft	14	13	1
	Dordrecht.	19	17	2
	Geene H. B. S. .	3	2	1
Noordholland . .	Amsterdam	68	64	4
	Haarlem	31	29	2
	Leiden.	18	16	2
	Hoorn	11	8	3
	Alkmaar	12	12	—
	Zaandam	7	6	1
	Geene H. B. S. .	4	4	—
Zeeland	Middelburg. . . .	13	12	1
	Zierikzee	6	5	1
	Goes.	13	13	—
Utrecht	Utrecht	48	39	9
	Amersfoort . . .	11	10	1
Overijssel	Zwolle.	9	8	1
	Kampen.	11	11	—
	Deventer	17	15	2
Friesland . . .	Leeuwarden . . .	20	17	3
	Sneek	8	8	—
Groningen . . .	Groningen	34	24	10
	Veendam	8	8	—
Drenthe	Assen	7	7	—
Limburg	Maastricht	15	15	—
	Roermond	4	4	—
	Rolduc.	9	9	—
	Geene H. B. S. .	1	1	—

In de hier volgende tabel zijn de cijfers vermeld die door elke Commissie zijn toegekend voor de vijf verschillende afdeelingen, aangewezen in het Algemeen Reglement, behoorende bij het Koninklijk besluit van 10 Maart 1870 (*Staatsblad* n°. 49) en gewijzigd door dat van 10 Maart 1883 (*Staatsblad* n°. 31).

Aantal malen dat is toegekend het cijfer:	Noord-Brabant.				Gelderland.				Zuidholland.				Noordholland.				Zeeland.				Utrecht.				Overijssel.				Friesland.				Groningen.				Drenthe.				Limburg.				Totaal.			
	Groep				Groep				Groep				Groep				Groep				Groep				Groep				Groep				Groep				Groep				Groep				Groep			
	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.
10	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
9	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	3
8	5	2	1	2	»	2	10	5	3	»	11	»	4	11	6	13	»	6	9	1	5	3	9	10	5	3	9	4	2	5	2	4	2	3	3	3	1	2	4	2	1	»	18	3	11	5	3
7	5	9	11	4	7	8	14	9	4	7	20	28	27	24	16	29	35	29	18	25	4	8	7	11	5	16	11	9	12	10	5	9	6	2	1	9	15	6	9	1	2	10	14	7	4	8	62	39	55	32	11
6	7	7	3	6	8	12	15	22	16	18	34	35	47	46	56	56	67	67	55	59	12	9	5	12	14	8	18	13	26	29	17	6	11	9	14	18	10	21	12	17	17	3	4	2	1	2	18	157	119	95	93
5	2	1	3	6	12	23	13	11	22	24	45	41	22	31	48	39	42	35	67	56	3	6	4	10	12	9	16	23	20	17	6	11	9	9	7	35	37	35	8	8	7	5	3	7	7	14	153	196	202	220	251
4	1	2	»	1	»	6	4	6	8	4	11	17	16	15	4	14	11	7	9	2	1	2	1	4	10	8	12	3	4	2	9	2	4	2	7	»	4	7	2	4	1	»	2	1	3	9	145	136	127	184	195
3	1	»	»	»	»	2	1	»	1	1	3	»	3	2	»	4	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	1	»	1	2	1	»	1	»	»	1	3	1	1	1	71	46	64	48	31
2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	18	10	9	4	4
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	1	»	»
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aantal malen voldoend	19	21	20	21	45	49	48	46	49	113	109	111	124	132	139	144	142	140	26	30	32	44	48	49	55	57	26	35	31	37	24	26	20	24	29	34	41	37	35	27	29	28	26	27	496	532	514	536	553
Aantal malen onvold.	2	2	»	1	»	9	5	6	8	5	15	20	19	19	12	7	9	11	6	2	2	»	15	11	10	4	2	»	2	6	11	4	2	8	4	2	8	1	13	5	7	1	2	1	3	2	92	56	74	52	35
Getal candidaten	21				54				128				151				32				59				37				28				42				7				29				588			

VERSLAGEN *van de examen-commissiën, in 1898 belast met het afnemen van de eindexamens van de hoogere burgerscholen met 5jarigen cursus.*

Noordbrabant.

's Hertogenbosch, 24 Juli 1898.

Aan den Commissaris der Koningin in de provincie Noordbrabant.

Ter voldoening aan het voorschrift van art. 67 der wet tot regeling van het middelbaar onderwijs, heeft de commissie, belast met het afnemen van het eindexamen der hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in Noordbrabant benoemd bij Uwe besluiten van 15 April en 2 Mei 1898, A nos. 7 en 9, de eer aan U H.E.G. het volgende verslag aan te bieden.

De eerste vergadering der commissie werd gehouden 7 Mei 1898. In die vergadering werd het lid A. Jansen tot secretaris benoemd; daarna werden de sub-commissiën aangewezen, de werkzaamheden verdeeld en de opgaven voor het schriftelijk gedeelte van het examen besproken en vastgesteld.

De sub-commissiën waren samengesteld als volgt:

Groep **A.**

Wis- en werktuigkunde.

Bes, Cikot, Mondt, Couvée.

Groep **B.**

Natuurkundige wetenschappen.

Couvée, Mondt, Lamers, van der Horn van den Bos.

Groep **C.**

Geschiedenis, Aardrijkskunde, Staats- en handelswetenschappen.

Rijkens, Boosten, Jansen, Bes.

Groep **D.**

Taal- en letterkunde.

van Swaay, Goedeljée, Kolkman, van Ravenhorst.

Groep **E.**

Teekenen.

van der Horn van den Bos, Cikot, Mondt, Boosten.

Voor het geval van verschil van gevoelen werd aan ieder dezer sub-commissiën nog een vijfde lid toegevoegd, namelijk voor de sub-commissie:

Groep A, Lamers.
„ B, Cikot.
„ C, van Ravenhorst.
„ D, van der Horn van den Bos.
„ E, Bes.

De commissie besloot geen gebruik te maken van hare bevoegdheid om het teekenen te doen beoordeelen door een leeraar in dit vak; zij was van gevoelen dat zij in haar midden alleszins bevoegde beoordeelaars bezat.

De regeling van het mondeling examen blijkt uit de volgende tabel:

VAKKEN.	Duur in minuten.	1ste examinator.	2de examinator.
Rekenen en stelkunde.	25	Bes,	Cikot.
Goniometrie en trigonometrie	15	Bes,	Cikot
Planimetrie en stereometrie	25	Cikot,	Mondt.
Beschrijvende meetkunde	15	Cikot,	Bes.
Werktuigkunde . . .	25	Mondt,	Couvée,
Natuurkunde	25	Couvée,	Mondt.
Scheikunde en warenkennis.	25	van der Horn van den Bos,	Lamers.
Natuurlijke historie. .	30	Lamers,	van der Horn van den Bos.
Cosmographie. . . .	20	Couvée,	Lamers.
Aardrijkskunde . . .	30	Rijkens,	Boosten.
Geschiedenis	30	Boosten,	Jansen.
Staatswetenschappen .	25	Jansen,	Boosten.
Handelswetenschappen	28	Bes,	Rijkens.
Nederlandsch	30	van Swaay,	Goedeljée.
Fransch	30	Goedeljée,	van Swaay.
Engelsch	30	v. Ravenhorst,	Kolkman.
Hoogduitsch	30	Kolkman,	v. Ravenhorst.

Voor het examen hadden zich aangemeld 21 candidaten, als:
9 van de hoogere burgerschool te Breda;
7 van de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg;
4 van de Rijks- hoogere burgerschool te 's Hertogenbosch, en
1 extraneus.

De tweede vergadering had plaats op Woensdag 13 Juli ter vaststelling van de cijfers voor het schriftelijk werk en tot bespreking van de regeling van het mondeling examen.

Het mondeling examen begon op Donderdag 14 Juli en eindigde op Zaterdag 23 Juli.

Aan 19 candidaten werd het getuigschrift uitgereikt, namelijk aan:

1°. Jan Emile Honcorp, geboren te Vlijmen 12 Februari 1879, geëxamineerd 14, 15 en 16 Juli 1898;

2°. Jacobus Mari Prey, geboren te Berlicum 14 Februari 1879, geëxamineerd 14, 15 en 16 Juli 1898;

3°. Jacob Cornelis Hoogenboom, geboren te Hoorn 20 April 1879, geëxamineerd 18, 19 en 20 Juli 1898;
leerlingen van de Rijks- hoogere burgerschool te 's Hertogenbosch;

4°. Hendrik van der Grinten, geboren te Breda 22 Mei 1880, geëxamineerd 14, 15 en 16 Juli 1898;

5°. Albertus Josephus Loïjens, geboren te Breda 16 Maart 1880, geëxamineerd 14, 15 en 16 Juli 1898;

6°. Henri Antonius Marie Sassen, geboren te Breda 28 October 1878, geëxamineerd 14, 15 en 16 Juli 1898;

7°. Johan Hendrik van Temmen, geboren te Batavia 20 November 1878, geëxamineerd 14, 15 en 16 Juli 1898;

8°. Danker Leonardus Nicolaas Vink, geboren te Batavia 19 Mei 1880, geëxamineerd 14, 15 en 16 Juli 1898;

9°. Adriaan Jacob Sem van Alphen, geboren te Rotterdam 26 December 1877, geëxamineerd 18, 19 en 20 Juli 1898;

10°. Josephus Adrianus Johannes Franciscus Paro, geboren te Breda 11 November 1878, geëxamineerd 18, 19 en 20 Juli 1898;

11°. Cornelis Johannes van Temmen, geboren te Ambarawa 29 November 1876, geëxamineerd 18, 19 en 20 Juli 1898;

12°. Johan Frederik Carel Wrede, geboren te 's Hertogenbosch 6 Juli 1880, geëxamineerd 18, 19 en 20 Juli 1898;
leerlingen van de hoogere burgerschool te Breda;

13°. Alphonse Emile Albers, geboren te Londen 18 December 1878, geëxamineerd 21, 22 en 23 Juli 1898;

14°. Johannes Franciscus Maria van Best, geboren te Valkenswaard 7 Juli 1880, geëxamineerd 21, 22 en 23 Juli 1898;

15°. Antonius Jacobus Locker de Bruyne, geboren te Brouwershaven 20 Augustus 1876, geëxamineerd 21, 22 en 23 Juli 1898;

16°. Henricus Adrianus Dekkers, geboren te Tilburg 11 Februari 1876, geëxamineerd 21, 22 en 23 Juli 1898;

17°. Louis Marie Jozef Hoebens, geboren te Azewijn 12 Maart 1880, geëxamineerd 21, 22 en 23 Juli 1898;

18°. Carel Willem Jan Hoijer, geboren te 's Hertogenbosch 26 Mei 1878, geëxamineerd 21, 22 en 23 Juli 1898;

19°. Cornelis van Holst Pellekaan, geboren te Tegal (Java) 11 Mei 1880, geëxamineerd 21, 22 en 23 Juli 1898;
leerlingen der Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg.

Twee candidaten, waaronder één extraneus, werden afgewezen.

De volgende tabellen geven een overzicht van het examen.

VAKKEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Onvoldoende.	Voldoende.
Wiskunde	,	,	1	1	1	6	7	4	1	,	2	19
Werktuigkunde . . .	1	,	1	2	3	6	2	5	1	,	4	17
Natuurkunde	,	,	1	1	2	6	6	4	1	,	2	19
Scheikunde	,	,	,	2	5	2	7	2	2	,	3	18
Natuurlijke historie .	,	,	,	1	4	6	6	3	1	,	1	20
Cosmographie. . . .	,	,	,	1	1	7	5	7	,	,	1	20
Staatsinrichting . . .	,	,	,	1	2	4	8	6	,	,	1	20
Staathuishoudkunde en statistiek.	,	,	,	2	2	8	5	4	,	,	2	19
Aardrijkskunde . . .	,	,	,	2	4	4	8	3	,	,	2	19
Geschiedenis	,	,	,	1	2	4	8	6	,	,	1	20
Handelswetenschappen	,	,	,	,	3	8	6	4	,	,	,	21
Nederlandsch. . . .	,	,	,	,	4	5	6	6	,	,	,	21
Fransch.	,	,	,	2	5	8	4	2	,	,	2	19
Engelsch	,	,	,	2	7	7	3	2	,	,	2	19
Hoogduitsch	,	,	,	2	4	8	6	1	,	,	2	19
Handteekenen . . .	,	,	,	,	6	9	6	,	,	,	,	21
Rechtlijnig teekenen .	,	,	,	,	1	9	7	4	,	,	,	21

GROEPEN VAN VAKKEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Onvoldoende.	Voldoende.
A.	,	,	1	1	2	7	5	5	,	,	2	19
B.	,	,	,	2	1	7	9	2	,	,	2	19
C.	,	,	,	,	3	6	11	1	,	,	,	21
D.	,	,	,	1	6	8	4	2	,	,	1	20
E.	,	,	,	,	2	12	7	,	,	,	,	21

Het examen heeft aan de commissie aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen:

Meetkunde. Het derde vraagstuk gaf aanleiding tot drieërlei opvatting; het komt aan de commissie noodig voor de opgaven zóó te stellen, dat alle dubbelzinnigheid uitgesloten is.

Trigonometrie. Wenschelijk ware het dat er bepalingen gemaakt werden omtrent den inhoud van de logarithmen-tafels, die de candidaten bij het schriftelijk examen in de trigonometrie mogen gebruiken; immers er worden tafels gebruikt die niet alleen alle mogelijk goniometrische en trigonometrische formules bevatten, maar bovendien aangeven, welke formules in een bepaald geval de voorkeur verdienen. Werk met behulp van zulke tafels gemaakt is geen geschikte maatstaf voor het beoordeelen van de candidaten en bovendien schept de verschillende inrichting der tafels ongelijkheid tusschen de candidaten.

Handteekenen. De keuze van de wandplaat was, naar het oordeel der commissie, minder gelukkig. Uit verschillende teekeningen bleek, dat de hoofdvormen met juistheid waren weergegeven, doch dat vele candidaten de détails niet genoegzaam hadden kunnen zien.

Aan het einde harer taak gekomen betuigt de commissie aan U H.E.G. haren dank voor het in haar gesteld vertrouwen.

Namens de Commissie,

De Secretaris, A. Jansen. *De Voorzitter,* Dr. Lamers.

Gelderland.

Apeldoorn, 7 Augustus 1898.

Aan den Commissaris der Koningin in de provincie Gelderland.

De commissie, door Uwe beschikking van 16 April 1898, n°. 1812/14, belast met het afnemen van het eindexamen der hoogere burgerscholen in Gelderland, heeft de eer U hierbij het in art. 67 der wet op het middelbaar onderwijs van haar verlangde verslag van hare werkzaamheden aan te bieden.

Op den 8sten Mei heeft de commissie de voorloopige vergadering gehouden, bedoeld in artt. 8 en 9 van het Algemeen Reglement voor de eindexamens der hoogere burgerscholen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 10 Maart 1870 (*Staatsblad* n°. 49).

De commissie kwam bijeen in de gemeente Apeldoorn, alwaar volgens Uwe beschikking de mondelinge examens zouden worden afgenomen. Deze vergadering werd door alle leden der commissie bijgewoond.

Nadat de commissie den laatst ondergeteekende tot secretaris had benoemd, ging zij allereerst over tot het aanwijzen der leden, die voor elk vak, waarover het examen loopt, als examinatoren en als assessoren zouden optreden. Tevens werd besloten dat examinatoren en assessoren zich zouden belasten met het nazien van het schriftelijk werk in de vakken, waarvoor zij als zoodanig waren aangewezen, terwijl het toe te kennen cijfer eerst na onderling overleg zou worden vastgesteld.

Tot examinatoren en assessoren werden benoemd:

	Vakken.	*Examinatoren.*	*Assessoren.*
Wiskunde.	Algebra en goniometrie en trigonometrie	Derksen. L.M.J. Stoel.	J. J. Stoel. Derksen.
	Meetkunde	J. J. Stoel.	L. M. J. Stoel.
	Mechanische technologie	v. d. Stadt.	Goudsmit.
	Natuurkunde en cosmographie	v. d. Stadt. Goudsmit.	Goudsmit. v. d. Stadt.
	Scheikunde, natuurlijke historie en warenkennis	de Lint. Keyzer.	Keyzer. de Lint.
	Staats- en handelswetenschappen	v. d. Stempel.	Tonkes. Görlitz.
	Boekhouden	v. d. Stempel.	Derksen.
	Geschiedenis	Görlitz.	Tonkes.
	Aardrijkskunde	Tonkes.	Görlitz.
	Nederlandsch	Velderman.	Goemans
	Engelsch	Hakkert.	Hartmann.
	Fransch	Hartmann.	Hakkert.
	Hoogduitsch	Goemans.	Velderman.
	Handteekenen	Goemans.	Keyzer.
	Lijnteekenen	J. J. Stoel.	Derksen.

Er werd besloten van de bevoegdheid aan de commissie krachtens art. 22 van het Algemeen Reglement toegekend, om zich — indien noodig — te doen bijstaan door een deskundige voor de beoordeeling van de ingeleverde proeven van bekwaamheid in het teekenen, gebruik te maken, voor zoover het handteekenen betreft. De voorzitter werd dientengevolge door de commissie gemachtigd den heer W. J. Mali, leeraar aan de hoogere burgerschool te Apeldoorn, te verzoeken zijn bijstand aan de commissie te verleenen. De heer Mali heeft aan dit verzoek der commissie gevolg gegeven, en zijn advies uitgebracht.

Uit de aanwijzing van examinatoren en assessoren voor elk der vakken volgt, dat van de leden der commissie behoorden:

tot de sub-commissie voor groep A (wis- en werktuigkunde), de heeren H. A. Derksen, dr. B. C. Goudsmit, dr. H. van de Stadt, J. Stoel en dr. L. M. J. J. Stoel;

tot de sub-commissie voor groep B (natuurkundige wetenschappen), de heeren dr. B. C. Goudsmit, P. Keyzer, J. de Lint en dr. H. van de Stadt;

tot de sub-commissie voor groep C (geschiedenis, aardrijkskunde, staats- en handelswetenschappen), de heeren H. A. Derksen, P. C. Görlitz, P. Keyzer IJz., J. de Lint, A. van der Stempel jr. en dr. H. Tonkes;

tot de sub-commissie voor groep D (talen), de heeren J. Goemans, W. J. Hakkert, E. E. Hartmann en G. Velderman, en

tot de sub-commissie voor groep E (hand- en lijnteekenen), de heeren H. A. Derksen, J. Goemans, P. Keyzer IJz. en J. J. Stoel.

Voorts bepaalde de commissie dat aan het mondeling examen voor de verschillende vakken de volgende tijdsruimten zouden worden besteed.

Wiskunde	1 uur.
Werktuigkunde	30 min.
Natuurkunde en mech. technologie	40 „
Cosmographie	20 „
Scheikunde en warenkennis	45 „
Natuurlijke historie	30 „
Staats- en handelswetenschappen	30 „
Geschiedenis	30 „
Aardrijkskunde	30 „
Nederlandsch	30 „
Fransch	30 „
Engelsch	30 „
Hoogduitsch	30 „

Bij den voorzitter hadden zich aangemeld 55 candidaten, waarvan 14 leerlingen waren van de Koninklijke hoogere burgerschool „Prins Hendrik der Nederlanden" te Apeldoorn, 17 van de hoogere burgerschool te Arnhem, 7 van die te Nijmegen, 3 van die te Tiel, 13 van die te Zutphen en één van de Nederlandsche School voor Nijverheid en Handel te Enschedé.

Door den voorzitter werd medegedeeld dat het vijf en vijftigtal examinandi door hem verdeeld was in twee groepen van 10, drie groepen van 9 en eene groep van 8 candidaten.

Intusschen is het examen slechts door 54 candidaten afgelegd, daar een der candidaten (uit Arnhem) vóór het begin van het schriftelijk examen overleed.

De uitslag van het examen is geweest dat aan 33 candidaten het getuigschrift is toegekend zonder discussie, daar zij in elk der vakkengroepen het eindcijfer 5 of hooger hadden verkregen. Na discussie en stemming werd het diploma vervolgens nog aan 14 candidaten verleend, terwijl 7 candidaten naar het oordeel der commissie moesten worden afgewezen.

Kort samengevat hebben zich dus aangemeld 55 candidaten; 54 zijn geëxamineerd en daarvan slaagden er 47, terwijl 7 werden afgewezen.

Over de verschillende hoogere burgerscholen verdeeld, is de uitslag als volgt:

Van de hoogere burgerschool te	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
Apeldoorn	14	12	2
Arnhem	16	13	3
Nijmegen	7	7	—
Tiel	3	3	—
Zutphen	13	11	2
Nederlandsche school voor Nijverheid en Handel te Enschedé	1	1	—
Totaal	54	47	7

De namen der geslaagde candidaten, de data en plaatsen hunner geboorte worden aangetroffen in de volgende tabel:

a. van de hoogere burgerschool te Apeldoorn:

Gerbrand Hendriks, geb. te Haarlem 18 Aug. 1879;
Abraham Johannes Hildebrandt, geb. te den Helder 9 Mei 1880;
Willem Casimir Knoops, geb. te Gennep 6 Febr. 1879;
Hendrik Willem Kramers, geb. te Gouda 12 Dec. 1879;
Cornelis Leonardus van Nes, geb. te Boskoop 15 Sept. 1878;
Sarris Frederik Overbosch, geb. te Epe (Gelderl.) 29 Juli 1879;
Johan Hendrik van de Poll, geb. te Harderwijk 30 Maart 1879;
Pieter Hendrik Reijnst, geb. te 's Gravenhage 31 Juli 1878;
Pieter François Christiaan Roelse, geb. te Apeldoorn 10 Sept. 1880;
Bruno Ferdinand Paul Römer, geb. te Djatti rogo (Ned.-I.) 19 April 1879;
August Coenraad Swibert Schweers, geb. te Batavia 18 Oct. 1879;
Gerrit Reinder Wagenaar, geb. te Epe (Gelderl.) 29 Dec. 1880;

b. van de hoogere burgerschool te Arnhem:

Carolus Robbert Hendrik Arntzenius, geb. te Sidoardjo (Ned.-I.) 21 Mei 1879;
Ellis Frederik van Elten, geb. te Arnhem 31 Juli 1879;
Gerard Rudolf Erdbrink, geb. te Salatiga (Ned.-I.) 11 Jan. 1881;
Pieter Herko Hendriks, geb. te Groningen 12 Nov. 1878;
Engbertus Hesselink, geb. te Arnhem 3 Nov. 1879;
Herman Gijsbert Hesselink, geb. te Arnhem 26 Nov. 1880;
Willem Hupkes, geb. te Arnhem 12 Mei 1880;
Jacques Jacobson, geb. te Arnhem 31 Maart 1880;
Anton Ferdinand Ketjen, geb. te Zeist 1 Aug. 1878;
Julius Willem Köbler, geb. te Tjeribon 47 Sept. 1881;
Eduard Estael Mogendorff, geb. te Borne 12 Febr. 1881;
Anton Herman Reinier Everard Paap, geb. te Arnhem 5 Oct. 1879;
Hendrik Stiemens, geb. te Weltevreden (Ned.-I.) 2 Jan. 1880;

c. van de hoogere burgerschool te Nijmegen:

Pieter Cornelis Bouwens, geb. te Nijmegen 8 Sept. 1880;
Johannes Thomas Eschbach, geb. te Pankodjene (Celebes) 9 April 1880;
Adriaan Jacobus Gouka, geb. te Soerabaija 21 Nov. 1879;
Adrianus Johannes van Haaften, geb. te Sliedrecht 21 Juli 1878;
Arnold Emile Kempees, geb. te Modjokerto (Java) 6 Juni 1879;
Willem Marius Docters van Leeuwen, geb. te Batavia 16 Maart 1880;
Cornelis Adrianus Rijnders, geb. te Nijmegen 22 Dec. 1879;

d. van de hoogere burgerschool te Tiel:

Gosen van Ingen, geb. te Lienden 26 Mei 1880;
Otto Cornelis Adriaan van Lidth de Jeude, geb. te Tiel 7 Juli 1881;
Marinus Cornelis Jacob Mieras, geb. te Heteren 21 Febr. 1880;

e. van de hoogere burgerschool te Zutphen:

Jan Willem Bosch, geb. te Zutphen 26 Dec. 1880;
Johannes Dolk, geb. te Meppel 2 April 1880;
Hubertus van Woudenberg Hamstra, geb. te Oijen 22 Aug. 1878;
Gerrit Jan Harmsen, geb. te Zutphen 20 Juli 1880;
Wouter Isaäc Hartjens, geb. te Zutphen 5 Juni 1881;
Willem Maurits de Jonge, geb. te Almelo 12 Juni 1878;
Henri Filibert Klaassen, geb. te Zutphen 30 Nov. 1879;
Alexander Lobstein, geb. te Goor 13 Febr. 1881;
Gerard Laurens Maaldrink, geb. te Zutphen 7 April 1880;
August Emile Philippi, geb. te Salatiga 2 Aug. 1877;
Eduard Emil van Rhijn, geb. te Zutphen 10 Mei 1879;

f. van de Nederlandsche school voor Nijverheid en Handel te Enschedé:

Hendrik Philippus Kelder, geb. te Leiden 12 Mei 1876.

Hieronder volgen eenige tabellen, waarin de cijfers vermeld zijn, welke aan de verschillende candidaten in de verschillende vakken zijn toegekend.

Vakken.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer										Aantal	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	onvoldoende cijfers.	voldoende cijfers.
Wiskunde	„	1	„	7	11	12	9	8	6	„	8	46
Werktuigkunde	„	4	3	6	18	7	11	3	2	„	13	41
Natuurkunde	„	„	2	2	8	9	15	11	7	„	4	50
Scheikunde	„	„	3	17	5	12	12	3	1	1	20	34
Natuurlijke historie	„	„	5	15	8	11	10	3	1	1	20	34
Cosmographie	„	1	„	8	6	10	16	9	4	„	9	45
Staatsinrichting	„	„	„	8	13	16	12	5	„	„	8	46
Staathuishoudkunde en statistiek	„	„	„	8	12	12	16	5	1	„	8	46
Aardrijkskunde	„	1	4	5	14	11	12	4	2	1	10	44
Geschiedenis	„	1	4	2	12	8	13	10	3	1	7	47
Handelswetenschappen	„	„	1	6	16	18	12	1	„	„	7	47
Nederlandsch	„	„	1	5	18	11	14	4	1	„	6	48
Fransch	„	„	1	10	16	12	9	6	„	„	11	43
Engelsch	„	„	2	11	17	14	6	3	1	„	13	41
Hoogduitsch	„	„	2	13	14	8	13	2	2	„	15	39
Handteekenen	„	„	1	3	20	22	7	1	„	„	4	50
Rechtlijnig teekenen	„	„	2	8	19	17	6	2	„	„	10	44
Totaal	„	8	31	134	227	210	193	80	31	4	173	745

Aantal malen dat is toegekend het cijfer:

Vakkengroepen.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Aantal	
											voldoende cijfers.	onvoldoende cijfers.
Groep A	„	1	2	6	13	12	8	10	2	„	9	45
„ B	„	„	1	4	13	15	14	5	2	„	5	49
„ C	„	„	„	6	11	22	9	5	1	„	6	48
„ D	„	„	„	8	22	16	4	3	1	„	8	46
„ E	„	„	1	4	24	18	7	„	„	„	5	49
Totaal	„	1	4	28	83	83	42	23	6	„	33	237

In de eerste van bovenstaande tabellen is aangewezen hoeveel malen ieder cijfer voor elk der vakken, waarin geëxamineerd is, werd toegekend, terwijl in de tweede hetzelfde is geschied voor de vakkengroepen A—E.

In de laatste twee kolommen der beide tabellen is opgegeven het aantal der onvoldoende (1—4) en dat der voldoende (5—10) cijfers, dat voor elk vak, respectievelijk voor elke vakkengroep is toegekend.

Tot recht verstand dezer tabellen zij herinnerd dat het cijfer 5 de beteekenis heeft van *even voldoende*, terwijl de lagere cijfers *meer of minder onvoldoende*, de hoogere *voldoende* en daarboven aanduiden.

Uit deze tabellen is nog eene andere afgeleid, waaruit blijkt, hoeveel punten door de 54 candidaten gezamenlijk in elk der vakken en elke der vakkengroepen werden verkregen, en ook welk cijfer in elk vak en in elke vakkengroep gemiddeld is toegekend.

A.

VAKKEN.	Som der cijfers der candidaten.	Gemiddeld cijfer.
Natuurkunde	365	6.8
Cosmographie	344	6.4
Wiskunde	338	6.3
Geschiedenis	338	6.0
Staathuishoudkunde	326	5.9
Staatsinrichting	318	5.8
Nederlandsch	315	5.8
Aardrijkskunde	314	5.7
Fransch	306	5.7
Handelswetenschappen	306	5.6
Handteekenen	304	5.6
Scheikunde	302	5.5
Duitsch	297	5.4
Natuurlijke historie	294	5.4
Lijnteekenen	293	5.4
Werktuigkunde	292	5.4
Engelsch	291	5.4

VAKKENGROEPEN.	Som der cijfers der candidaten.	Gemiddeld cijfer.
Groep A	321	5.9
„ B.	330	6.1
„ C.	323	6.0
„ D.	299	5.5
„ E.	296	5.5

Voor zij haar verslag eindigt, meent de commissie een paar opmerkingen hier te moeten bijvoegen.

Wat het examen in *scheikunde* betreft, bleek dat een aantal candidaten slechts een gedeelte van dit vak had beoefend, zoodat het volstrekt geene kennis bleek te bezitten van de zware metalen en van de aromatische verbindingen. Ook trof het der commissie bij het beoordeelen van het schriftelijk werk in de scheikunde, dat door vele candidaten de gestelde vragen zeer oppervlakkig waren gelezen en daardoor bij de behandeling dier vragen de beteekenis daarvan dikwijls geheel was voorbijgezien.

Hoewel over het algemeen over de keuze der vraagstukken voor *wiskunde* dit jaar niet kan worden geklaagd, meent toch de commissie er met nadruk op te moeten wijzen, dat weder niet is voldaan aan den billijken eisch, dat alle vragen duidelijk en scherp worden gesteld. Het derde vraagstuk voor meetkunde kon op *vier* verschillende wijzen worden opgevat. De commissie acht zulk eene redactie, met het oog op eene goede beoordeeling van de kennis der candidaten, verderfelijk.

Het eerste vraagstuk voor *werktuigkunde* was veel te moeilijk, hetgeen blijken kan uit het feit, dat geen der 54 candidaten in de provincie Gelderland dat vraagstuk goed heeft opgelost. Bovendien acht de commissie het onbillijk, dat op het eindexamen vraagstukken worden opgegeven uit eene verzameling, die aan sommige scholen wel, aan andere niet wordt gebruikt, zooals ditmaal met het tweede vraagstuk voor werktuigkunde het geval was.

De opgaaf voor *rechtlijnig teekenen* was, ofschoon eene toepassing van zeer interessante meetkundige eigenschappen, naar het oordeel der subcommissie, als teekenopgaaf geheel ongeschikt, daar zij, om tot een behoorlijk resultaat te leiden, zoowel aan de bekwaamheid als aan het gereedschap der candidaten eischen stelde, die zeer ver boven hun bereik liggen. De subcommissie betwijfelt dan ook ten sterkste, dat de persoon, die deze opgaaf inzond, in staat zou zijn haar op correcte wijze uit te voeren.

Ofschoon de commissie overigens in vele gevallen over den inhoud van het geleverde schriftelijk werk der candidaten hare tevredenheid mag betuigen, mag toch als algemeene opmerking niet achterwege worden gelaten, dat de meeste candidaten zich bij het leveren van schriftelijk werk in de wis- en natuurkundige vakken al zeer weinig om hun taal en stijl bekommerden, zoodat in dat werk tal van taal- en spelfouten voorkwamen, die bij eenige opmerkzaamheid gemakkelijk hadden kunnen worden vermeden.

De Commissie meent hiermede naar haar vermogen de haar opgedragen taak te hebben vervuld, en heeft de eer U haren dank te betuigen voor het in haar gestelde vertrouwen.

W. J. Hakkert, *Voorzitter.*

H. van de Stadt, *Secretaris.*

Zuidholland.

Aan den Commissaris der Koningin in de provincie Zuidholland.

De Commissie bij beschikking van 14 April 1898, A, n°. 1083 4, door U H.E.G. belast met het afnemen van het eindexamen der hoogere burgerscholen in de provincie Zuidholland, heeft de eer U het volgend verslag harer werkzaamheden aan te bieden.

Op de vergaderingen van 30 April en 21 Mei werden de voorbereidende maatregelen genomen en de schikking gemaakt noodig voor de vervulling van de aan de Commissie opgedragen taak.

Van het toen bepaalde is te relateeren dat:

1°. als secretaris zou fungeeren het lid J. Appeldoorn.

2°. de sub-commissiën werden samengesteld als volgt:

Afdeeling A, uit de heeren A. J. Goedkoop van Nelle, C. J. François en dr. G. Bakker.

Afdeeling B, uit de heeren dr. G. Bakker, E. A. Steinmetz, dr. F. W. Raabe, dr. H. W. Heinsius en C. J. François.

Afdeeling C, uit de heeren J. Brals, A. S. Mink, A. Feenstra en A. Roozeboom.

Afdeeling D, uit de heeren J. Appeldoorn, J. B. Melson, R. de Boer en F. Tijmstra.

Afdeeling E, uit de heeren A. J. Goedkoop van Nelle en C. J. François, welke Commissie door een deskundige werd voorgelicht.

3°. de maximum-tijd uitgetrokken voor het mondeling examen in ieder vak zou zijn voor:

	minuten.		minuten.
Wiskunde	40	Aardrijkskunde	25
Werktuigkunde	20	Handelswetenschappen.	10
Natuurkunde	25	Staatswetenschappen	40
Scheikunde	25	Nederlandsch	25
Nat. geschiedenis	25	Fransch	25
Cosmographie	15	Engelsch	25
Geschiedenis	25	Hoogduitsch	25

Het mondeling examen begon Donderdag 14 Juli en eindigde Zaterdag 20 Augustus, zoodat het 33 dagen duurde.

Aan het examen namen deel 128 candidaten, waarvan 109 slaagden en 19 werden afgewezen.

Namen der geslaagde candidaten:

1. van de hoogere burgerschool te Delft:

Asser, Eduard Iwan, geboren 12 Mei 1881 te Amsterdam; van den Berg, Jan, geboren 21 Juli 1878 te Delft; Blom, Jan, geboren 9 Maart 1880 te Delft; Damme, Marinus Hendrik, geboren 17 December 1880 te 's Gravenhage; Dekker, Adriaan Johannes, geboren 27 April 1879 te West-Laan; Granpré Molière, Thomas Benjamin, geboren 7 April 1880 te Oudenbosch; de Kat, Willem Karel Maximiliaan, geboren 26 Augustus 1878 te Hillegersberg; Knuttel, Gerard, geboren 8 December 1880

te Delft; de Kruiff, Eduard, geboren 26 April 1880 te Delft; Post van der Burg, Johannes, geboren 16 April 1880 te Gouda; Renard, Ferdinand Julien Maré, geboren 16 Februari 1879 te Algiers; Snel, Martinus, geboren 14 Januari 1880 te Delft; van de Ven, Willem Christiaan, geboren 18 December 1876 te Probolingo;

2. van de hoogere burgerschool te Dordrecht:

Barto, Arie, geboren 11 September 1879 te Dordrecht; Bouwij, Jacobus Johannes Bernardus Josephus, geboren 26 Maart 1880 te Banda-Neira; van Hemert, Pieter, geboren 22 Mei 1880 te Dordrecht; Hesseling, Eelco Rudolphus, geboren 20 Juni 1879 te Dordrecht; 't Hooft, Pieter Jacob, geboren 12 Januari 1880 te Hendrik-Ido-Ambacht; Keeman, Ferdinand, geboren 7 December 1880 te Dordrecht; Lotsy, Gerhard Oswald, geboren 13 Januari 1878 te Dordrecht; Molenaar, Leendert, geboren 2 Mei 1880 te Dordrecht; Mooi, Roelof Jan, geboren 1 Mei 1880 te Nieuw-Pekela; van Oven, Julius Christiaan, geboren 17 November 1880 te Dordrecht; de Ridder, Carel Coenraad Johannes, geboren 13 Juni 1881 te Amsterdam; mejuffrouw Serinerius, Marie Catherine, geboren 17 Juli 1879 te Assen; van Seventer, Arie, geboren 13 Januari 1880 te Sliedrecht; Spiegel, Emanuel Christiaan, geboren 8 Januari 1880 te 's Gravenhage; Timmers, Frans, geboren 11 November 1877 te Zevenbergen; Tjaden, Martinus Ernestus Hoffmann, geboren 18 Maart 1881 te Boxtel; Vermaat, Pieter, geboren 1 April 1880 te Oud-Beijerland;

3. van de hoogere burgerschool te Gorinchem:

van Hemert tot Dingshof, Karel François Cornelis, geboren 19 September 1877 te Delft; Taselaar, Nicolaas, geboren 17 Februari 1878 te Werkendam; mejuffrouw van Rijkom, Agnita Anna, geboren 15 September 1879 te Gorinchem; mejuffrouw van Driel, Cornelia Anna, geboren 8 Juli 1881 te Gorinchem; Branderhorst, Bastiaan, geboren 27 Januari 1880 te Meeuwen; Bos, Adriaan W.Azn., geboren 26 Maart 1880 te Hellendoorn; Exalto, Jacobus, geboren 10 Augustus 1880 te Gorinchem; Hanedoes, Cornelis, geboren 27 October 1877 te Haarlemmermeer; Blussé van Oud-Alblas, Adolf, geboren 14 November 1878 te Dordrecht; Suerhoff, Pieter Adriaan, geboren 8 Mei 1880 te Gorinchem;

4. van de hoogere burgerschool te Gouda:

Berman, Adriaan, geboren 17 Februari 1880 te Gouderak; van den Burg, Johannes Frederik Lodewijk, geboren 4 December 1878 te Semarang; Fournier, Cornelis Abraham Wijnand, geboren 11 Maart 1879 te Tegal; Grebe, Jacob, geboren 11 November 1878 te Stadskanaal; van Heek, Jan George Bernardus, geboren 22 November 1878 te Banjoemaas; Johan, Frans Hendrik, geboren 2 Februari 1877 te Modjokarta; van Kalkeren, Albert, geboren 12 April 1879 te Soerabaija; de Meijier, Johan Emile, geboren 11 Maart 1880 te Indramajoe; Samson, Dirk Cornelis, geboren 21 Juli 1879 te Gouda; Schriek, Pieter Cornelis, geboren 28 November 1880 te Gouda; Schröder, Marie Elie, geboren 16 Juli 1878 te Buitenzorg; Valk, Jacobus Michiel, geboren 24 November 1878 te 's Gravenhage; Valk, Michiel Cornelis, geboren 23 Augustus 1880 te Kandal;

5. van de hoogere burgerschool te Rotterdam:

Altona, Hendrik, geboren 13 Augustus 1880 te Rotterdam; Bliek, Pierre François, geboren 27 Februari 1880 te Rotterdam; mejuffrouw Bosma, Alida Jacoba, geboren 9 September 1881 te Norg; Bremer, Gustaaf Cornelis, geboren 5 Juli 1880 te Rotterdam; Bijdendijk, Johannes Gosewinus, geboren 6 Augustus 1882 te Rotterdam; van Dam, Johan Marie Willem, geboren 2 October 1878 te Oost-Kapelle; Estor, Willem, geboren 5 Augustus 1879 te Rotterdam; Hartogs, Jacques Coenraad, geboren 20 November 1879 te Rotterdam; Hudig, Joost, geboren 18 Maart 1880 te Rotterdam; Janson, Johannes Henricus, geboren 17 Januari 1879 te Amsterdam; Lindner, Adriaan, geboren 13 November 1878 te Rotterdam; Plate, Auguste, geboren 18 Februari 1881 te Rotterdam; Post van der Burg, Gerard Jacques, geboren 14 Januari 1880 te Rotterdam; Sirks, Frans Jacob, geboren 18 October 1881 te Rotterdam; Smit, Hendrik, geboren 1 November 1876 te Kinderdijk; Spruit, Cornelis, geboren 21 Juni 1882 te Rotterdam; van der Veen, Hermanus, geboren 1 Juli 1878 te Vollenhoven; van Zelm van Eldik, Johan Hendrik, geboren 24 Januari 1880 te Rotterdam;

6. van de hoogere burgerschool te 's Gravenhage:

Arbeiter, Willem Christiaan Adolf, geboren 7 Mei 1878 te Wassenaar; Beeuwkes, Hendrik, geboren 22 September 1878 te 's Gravenhage; Blom, Petrus Antonius Franciscus, geboren 10 September 1879 te 's Gravenhage; van Breen, Frans Adriaan geboren 8 Juni 1878 te Amsterdam; Conrad, Christiaan Hendrik, geboren 25 Juni 1880 te 's Gravenhage; Cramer, Cornelis Ludovicus Sigismund, geboren 14 Maart 1879 te Voorburg; Dietz, Pieter Jarig Philippus, geboren 29 Januari 1880 te Muntok; Doorman, Johannes Hypolite, geboren 2 Mei 1880 te 's Gravenhage; van Dorsser, Stephan, geboren 19 Februari 1879 te Batavia; van Heuckelum, Hendrik, geboren 7 Mei 1879 te 's Gravenhage; Houtzamer, Willem, geboren 13 April 1879 te 's Gravenhage; Jacobson, Izak, geboren 8 Juli 1878 te 's Gravenhage; Kips, Jan Willem, geboren 27 Juni 1880 te Utrecht; van der Lee, Jacobus Adrianus, geboren 10 Mei 1879 te 's Gravenhage; Nanning, Adriaan Cornelis, geboren 23 Juli 1879 te 's Gravenhage; van Overeem, Anton Johan Arnold, geboren 23 Juli 1879 te Alkmaar; Prager, Bernard Frans, geboren 24 April 1880 te Soerabaija; de Ronde Bresser, Nicolaas, geboren 25 Mei 1880 te Kampen; Schmidt, Andreas Lodewijk, geboren 12 Maart 1880 te Gouda; Slinkers, Willem Alexander, geboren 5 November 1881 te Salatiga; Slotboom, Cornelis Marie, geboren 4 November 1881 te 's Gravenhage; van Staden ten Brink, Pieter Barend, geboren 23 Mei 1880 te Soerabaija; Stempels, Gerrit Jan Diederik Christiaan, geboren 17 December 1878 te Arnhem; Stoop, Adriaan Sicco Cato, geboren 1 Mei 1880 te 's Gravenhage; Sweep, Antonie Arnold, geboren 31 December 1876 te Buitenzorg; Welter, Charles Joseph Ignace Marie, geboren 6 April 1880 te 's Gravenhage;

7. van de hoogere burgerschool te Schiedam:

Boers, Laurens Adrianus, geboren 22 October 1880 te Leiden; Goslinga, Tjeerd Simon, geboren 6 Januari 1881 te Bolsward; de Kroes, Johannes, geboren 26 September 1879 te Schiedam; Moerman, Catharinus, geboren 17 Maart 1878 te Maasland; Roldanus, Nicolaas Jacob Aarland, geboren 11 Augustus 1880 te Schiedam; van Schie, Willem Adriaan, geboren 7 December 1879 te Maassluis; Laman Trip, Christiaan Johannes, geboren 16 December 1878 te Arnhem; van der Weiden, Teunis, geboren 7 December 1879 te Krimpen aan de Lek; Westhoeve, Krijn Pieter, geboren 9 Maart 1878 te 's Gravenzande; Lamornal, Wichers, Wibo Jelle, geboren 16 Augustus 1879 te Sas van Gent;

8. van geene hoogere burgerschool in Zuidholland:

Ornstein, Leo Salomon, geboren 12 November 1880 te Nijmegen; van Puijenbroek, Hendrik Johannes, geboren 16 April 1876 te Goeree.

Uit onderstaande tabel blijkt hoeveel maal de cijfers 1 tot 10 voor elk der vakken zijn toegekend.

Vakken.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer:										Aantal voldoende 5 of meer.	Aantal onvoldoende.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Wiskunde	„	1	4	15	43	32	18	11	4	„	108	20
Werktuigkunde	„	„	5	12	40	40	21	8	2	„	111	17
Natuurkunde	„	„	6	18	36	26	22	19	1	„	111	17
Scheikunde	„	1	16	20	32	29	17	12	1	„	91	37
Natuurl. geschiedenis	„	2	4	16	40	26	24	15	1	„	106	22
Cosmographie	„	1	6	14	41	41	17	6	2	„	107	21
Geschiedenis	„	2	1	14	24	25	28	22	10	2	111	17
Aardrijkskunde	„	3	5	21	27	25	22	19	5	1	99	29
Staatsinrichting	„	1	6	18	19	34	16	15	8	1	93	35
Staathuishoudkunde	„	„	9	20	26	27	22	20	4	„	99	29
Handelswetenschappen	„	2	15	35	34	6	8	19	8	1	76	52
Nederlandsch	„	„	5	15	23	36	27	9	3	„	108	20
Fransch	„	„	2	19	22	31	33	„	7	3	107	11
Engelsch	„	1	1	28	37	32	18	8	2	1	98	30
Duitsch	„	„	2	23	29	31	25	13	4	1	103	25
Handteekenen	„	„	„	6	52	51	18	1	„	„	122	6
Rechtlijnig teekenen	„	„	1	21	36	46	19	5	„	„	106	22

De uitslag van het examen kan dus vrij gunstig genoemd worden; zeer zeker zouden echter deze resultaten niet verkregen zijn, indien de examinatoren niet diep doordrongen waren geweest van de overtuiging, dat bij een examen in zoovele en zoo heterogene vakken, uit den aard der zaak, matiging in de eischen volstrekt noodig is.

Het examen in de *wiskunde* gaf tot geen bijzondere opmerking aanleiding; ten gevolge van niet behoorlijk lezen hadden sommige candidaten een der opgaven over meetkunde verkeerd opgevat, maar bij de beoordeeling in het algemeen heeft dit slechts in zeer geringe mate invloed gehad op het eindcijfer. De kennis van de *vlakke meetkunde* en de beginselen der *stelkunde* lieten bij velen te wenschen over. Bij het schriftelijk examen in de *werktuigkunde* bleek het de Commissie, tot haar groote verwondering, dat door velen het tweede vraagstuk onvoldoende was opgelost, terwijl bij het mondeling sommigen wel eenvoudige vraagstukken konden oplossen, maar niet konden verklaren op welke wijze zij tot de oplossing gekomen waren. De kennis van de verschillende hoofdstukken van de *natuurkunde* was over het algemeen voldoende te noemen. De nieuwere begrippen omtrent de leer van het magnetisme en de electriciteit waren bij de meeste candidaten doorgedrongen. Niettegenstaande de groote uitgebreidheid en moeilijkheid van laatstgenoemd hoofdstuk was het aantal onvoldoende cijfers minder dan dat voor de leer van het geluid en slechts weinig minder dan dat van het licht. Het schriftelijk examen bestond uit een vraag over een hoofdonderwerp uit de leer van het licht, van het geluid, van het electro-magnetisme en van de warmte en nu bleek het, dat het aantal onvoldoende cijfers percentsgewijze was: licht 18 pct., geluid 84 pct., electromagnetisme 22 pct. en warmte 18 pct. Hierbij zij nog opgemerkt, dat dikwijls het hoofdstuk „geluid", met opzet, te stiefmoederlijk behandeld was geworden, om meer tijd te winnen voor het belangrijke en meer uitgebreide hoofdstuk „electriciteit". De resultaten van het onderzoek in de *scheikunde* waren niet schitterend: aan 75 van de 128 candidaten moest voor het schriftelijk werk een cijfer beneden 6 worden toegekend. Bij het mondeling examen, dat zich in hoofdzaak beperkte tot nadere verklaring der schriftelijke vragen, steeg dat cijfer slechts bij een zestal candidaten. Ook bij de practische scheikunde bleek, dat het meerendeel hunner zich geen rekenschap wist te geven van de reacties, die plaats grepen, maar mechanisch eenige stoffen bij elkaar voegden. Alleen 59 vonden het hun gegeven zout (een basis van een zuur). Als regel werd door hen gevonden, lood, zilver, hydrargro-sulphaat, ofschoon toch de respectieve nitraten gegeven waren.

Den examinatoren in de *natuurlijke historie* viel het op, dat vele candidaten de natuurvoorwerpen, zoowel dieren als planten, niet of slechts bij uitzondering door eigen aanschouwing schenen te kennen. Daartegenover staat echter, dat anderen er meer dan oppervlakkig mede vertrouwd bleken te zijn. Bij het onderzoek in de *cosmographie* trok het de aandacht, dat een zeer groot aantal jongelieden het vak zuiver theoretisch bestudeerd en nimmer met kijker of telescoop den hemel beschouwd had, zoodat hun kennis voornamelijk berustte op het van buiten leeren van wetten en formulen, zonder inzicht in het wezen der zaak. Het komt daarom der commissie wenschelijk voor, het gebruik — al ware het ook van weinige hulpmiddelen ter aanschouwing — bij de candidaten aan te moedigen, hetgeen buiten kijf hun algemeene ontwikkeling ten goede zou komen. Bij het examen in de *geschiedenis* bleek weer, dat wegens de veelheid en den omvang der leerstof en de verschillende wijze waarop deze werd behandeld, het onderzoek zich moest richten naar de methode waarop den candidaten het vak werd onderwezen. De uitkomsten van het examen waren dan ook zeer uiteenloopend. Velen hadden een vrij ruimen blik over het uitgebreide veld; ze paarden aan feitenkennis eigen inzicht. Anderen, verreweg de meesten, hadden bijna uitsluitend studie gemaakt van een bepaald tijdvak en hadden derhalve van een algemeen overzicht weinig of geen notie, terwijl sommige examinandi zich te vreden hadden gesteld met de kennis van eenige hoofdzaken uit den nieuwsten tijd. Over het algemeen kan getuigd worden, dat degenen welke door methode en behandeling der leerstof lust en liefde voor het vak hadden opgevat, door eigen studie, het levende woord en het leerboek aangevuld, uitmuntende cijfers behaalden.

Zeer uiteenloopende resultaten leverde ook het examen in de *aardrijkskunde* op. Waarschijnlijk is dit een gevolg van de omstandigheid, dat in de 5de klasse in den regel slechts één uur voor dat vak wordt uitgetrokken, dus in het geheel pl.m. 30 uren. De repetitie moet dus oppervlakkig zijn, er moet veel, te veel aan den leerling worden overgelaten. En toch is repetitie, vooral bij een vak als dit, dat grootendeels op het geheugen berust, hoog noodig. Over het algemeen muntten de candidaten niet uit in de kennis van Nederland, dat evenwel voor ons Nederlanders het belangrijkste land is. Het doet de commissie genoegen te kunnen constateeren, dat tal van candidaten — zooals de toegekende cijfers aantoonen — de *Staatsinrichting* en *Staathuishoudkunde* met voorliefde en met vrucht had beoefend. Echter blijkt evenzeer, dat deze lof niet aan allen toegezwaaid kan worden. Verscheidene examinandi toch wisten van hoofdonderwerpen als de samenstelling en den werkkring der hooge Staatscolleges, de ministerieele verantwoordelijkheid, de begrooting enz., weinig of niets. Met betrekking tot de Staatsinrichting meent de commissie niet te mogen nalaten er wederom de aandacht op te vestigen, dat vele candidaten geen rekening hadden gehouden met de eischen van het examen-programma en bijvoorbeeld onderwerpen als: Justitie, Waterstaat, Provincie, Gemeente en Koloniën volstrekt niet hadden bestudeerd. Behoudens eenige gunstige uitzonderingen liet vooral de kennis van handelsrekenen te wenschen over; de leerlingen van één der scholen, waaraan niet meer dan één uur in de 5de klasse voor *Handelswetenschappen* is uitgetrokken, konden zelfs niet aan de eenvoudigste eischen voldoen. Met de kennis van de *Moedertaal* en vooral van haar literatuur was het bij eenige examinandi treurig gesteld. Sommigen zondigden in het opstel tegen de meest elementaire regels der spraakkunst en wisten de feilen bij het mondeling onderzoek niet eens te verbeteren, hun stijl was maar al te vaak duister, onbeholpen en te naïef voor jongelieden van pl. m. 18 jaar. Bij anderen weder was de kennis van de geschiedenis der literatuur en der letterkundige producten uiterst gering; meermalen kwam het voor, dat de candidaat van het leven en de werken der groote schrijvers uit het bloeitijdperk absoluut niets wist, dat hij 3 à 4 romans had gelezen en de hoofdpersonen en feiten daaruit nog met elkander verwarde. Een schril contrast met dezen maakten degenen die, met oordeel en smaak, schrijvers uit verschillende tijdvakken hadden gelezen en begrepen. Over het algemeen bleek het, dat de spraakkunst door verreweg de meesten zeer oppervlakkig was beoefend, waarschijnlijk omdat in de 4de en 5de klasse de literatuur meestal te veel op den voorgrond wordt geplaatst. Leverde bij het examen in het Nederlandsch het mondeling onderzoek geringer resultaten op dan het schriftelijk, bij het *Fransch* deed zich het tegenovergestelde verschijnsel voor. De opstellen waren over het algemeen gebrekkig van taal en stijl. De oorzaak moet waarschijnlijk daarin gezocht worden, dat de leerlingen te weinig eenvoudige proza hadden gelezen. Verscheiden hunner, die met vrucht eenige klassieke werken uit de 17de en 18de eeuw hadden bestudeerd, maakten geen kennis met een of meer romanschrijvers of novellisten onzer dagen. Als kunstwerken mogen de Cid, Cinna, Phèdre, Andromaque, les Précieuses Ridicules, l'Avare, les Femmes Savantes, Tartuffe, le Bourgeois Gentilhomme, Zaïre — deze stukken, alsmede Hernani, le Gendre de Monsieur Poirier en Mlle. de la Seiglière, zijn dit jaar op de hoogere burgerschool gelezen — zeer hoog staan, tot het aanbrengen van een lossen stijl, zijn de meesten dezer tooneelstukken, door den versvorm en de dichterlijke taal, minder geschikt dan het eenvoudige proza der romanciers en conteurs van onzen tijd. Eenige candidaten hadden de geschiedenis der literatuur volstrekt niet bestudeerd; het waren over het algemeen ook dezelfden die, buiten de werken, welke in de klasse waren behandeld, geen boek van literarische beteekenis hadden gelezen. Daarentegen kan de Commissie met genoegen er op wijzen, dat de hoeveelheid lectuur van sommige examinandi getuigde van warme belangstelling in hetgeen de Fransche letterkunde in haar verschillende bloeiperioden heeft voortgebracht; enkelen hadden zelfs kennis gemaakt met werken van de meest moderne schrijvers, o. a. van Maeterlinck en Rostand.

De opstellen in de *Engelsche* taal waren voor een groot deel òf uiterst middelmatig òf onvoldoende, niettegenstaande de eischen zeer matig gesteld waren.

Betrekkelijk zelden konden de examinatoren een hooger cijfer dan 6 toekennen.

Vele candidaten gaven blijk dat zij weinig gevoel hadden voor de eenvoudigste verschillen in idioom tusschen het Engelsch en hun moedertaal. Ook behoorden grammaticale fouten, en daaronder zeer grove, geenszins tot de zeldzaamheden. Het mag zeker betwijfeld worden of het maken van een opstel, althans in den vorm waarin dat tegenwoordig geschiedt, wel de meest gewenschte maatstaf is tot een billijke beoordeeling van de kennis die de candidaten hebben opgedaan van het vreemde taaleigen. Bij het mondeling onderzoek maakte een vrij groot aantal candidaten een goeden indruk; sommigen die veel ge-

legenheid hadden Engelsch te spreken of een groote voorliefde voor literatuur aan den dag legden, zelfs een uitstekenden. Vele anderen echter hadden lang niet genoeg gelezen en konden den inhoud van dat weinige slechts gebrekkig weergeven. Verscheidene candidaten waren met eenige hoofdfeiten van de geschiedenis der letterkunde goed op de hoogte, doch er waren er ook die zelfs de eenvoudigste vragen op dat gebied onbeantwoord lieten.

De voor de *Duitsche taal* toegekende cijfers zijn niet ongunstig; van de 128 candidaten zijn 25 beneden voldoende gebleven, terwijl 42 ruim voldoende of hooger behaalden. Toch meent de commissie eenige opmerkingen te moeten maken; in de eerste plaats over het opstel. Opvallend was hier het verschil dat er bestond in de opvatting der verschillende candidaten omtrent het maken van een opstel en den invloed dien dat op hun taal en stijl had. Sommigen grepen het opstel aan als een geschikte gelegenheid om hun gedachten eens vrij en ongedwongen over een onderwerp te laten gaan en zij schenen dat niet ongaarne, soms zelfs met een zeker behagen te doen. Zij waren zichzelf en daarom was hun stijl frisch en persoonlijk, hun taal was Duitsch en geen vertaald Nederlandsch. Anderen scheen het maken van een opstel groote moeilijkheden in den weg te leggen omdat zij bevreesd waren door een individueele opvatting en de behandeling van het onderwerp of door eigenaardige taal en stijl zich bloot te geven, zoodat ze de voorkeur gaven aan de onbeduidendste opsomming van algemeenheden dan aan iets beteekenends. Uit den aard der zaak was hun stijl veelal duister en kinderachtig en hun taal dikwerf wel zonder veel grove grammaticale fouten, maar arm, omdat ze zich met een minimum van woorden en uitdrukkingen trachtten te redden en veel te weinig zelfvertrouwen toonden om zich van uitdrukkingen die van de moedertaal afweken, te bedienen. Zoo was hun taal gewoonlijk woordelijk vertaald Nederlandsch. Het aantal dergenen die de geschiedenis der letterkunde in haar geheele ontwikkeling hadden bestudeerd was zeer gering: de meesten kenden slechts weinig namen en data. Toch kan de commissie met genoegen vermelden, dat vele candidaten toonden belang te stellen in een bepaalden dichter of schrijver en getracht hadden dezen nader te leeren kennen, zoodat zij in zijne werken het karakteristieke en de voortschrijdende ontwikkeling konden aantoonen. Wat de lectuur der jongelieden betreft, deze bepaalde zich vrij algemeen tot de klassieke stukken, die op de school waren gelezen en behandeld; met de beste romanschrijvers, zelfs uit onzen tijd, waren zij zoo goed als onbekend, hetheen te betreuren is, omdat de roman — nu de voornaamste vorm van poëzie — voor hen tevens de meest bevattelijke vorm is, en dus den gunstigsten invloed op hun verstandelijke en zedelijke ontwikkeling kan hebben.

Het *teekenen* gaf tot geen bijzondere opmerkingen aanleiding.

De Commissie meent hiermede hare taak te hebben volbracht; haar blijft noch over u dank te zeggen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Delft, October 1898.

J. Brals, *Voorzitter.*

J. Appeldoorn, *Secretaris.*

Noordholland.

Aan den Commissaris der Koningin in de provincie Noordholland.

De commissie, krachtens Uwe beschikking van 4 Mei 1898, n°. 92/5020 belast met het afnemen van het eindexamen der hoogere burgerscholen in Noordholland, heeft de eer ter voldoening aan art. 67, alinea 2, der wet van 2 Mei 1863, (*Staatsblad* n°. 50) U H.E.G. het volgende verslag van hare werkzaamheden aan te bieden.

De commissie hield hare eerste vergadering op 11 Mei 1898 in het gebouw der hoogere burgerschool te Haarlem.

In die vergadering, waarin dr. J. Campert afwezig was, werden — nadat R. Znidema tot secretaris was gekozen — de 5 sub-commissiën van de twee afdeelingen, uit welke deze commissie bestond, vastgesteld als volgt:

A. *Wis- en werktuigkunde.*

(Voorzitter dr. J. Campert.)

Afdeeling I.	Afdeeling II.
M. J. Boeije,	dr. J. Campert,
dr. D. A. Kerkhoff,	W. Massink,
dr. B. J. Goossens,	dr. A. van Hennekeler,
A. Pelt.	W. H. L. Janssen van Raay.

B. *Natuur- en scheikunde, natuurlijke historie en cosmographie.*

(Voorzitter dr. D. de Loos.)

Afdeeling I.	Afdeeling II.
dr. B. J. Goossens,	dr. A. van Hennekeler,
A. Pelt,	W. H. L. Janssen van Raay,
dr. J. D. Boeke,	dr. D. de Loos,
dr. H. J. Calkoen.	dr. H. W. Waalewijn,
	dr. H. Brongersma.

C. *Geschiedenis, aardrijkskunde, staatsinrichting, staathuishoudkunde en handelswetenschappen.*

(Voorzitter mr. F. A. de Graaff.)

Afdeeling I.	Afdeeling II.
J. de Vries,	dr. W. C. L. Bronsveld,
L. Kieviet,	A. D. Hagedoorn,
mr. A. Slotemaker L.-Hzn.,	mr. F. A. de Graaff,
L. Bouman Jz.	D. P. Beeser.

D. *Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch en Engelsch.*

(Voorzitter G. Welbergen.)

Afdeeling I.	Afdeeling II.
E. M. van Soest,	R. Znidema,
A. H. Günther,	G. F. Koenen,
M. F. van Goor,	G. Welbergen,
mr. J. H. L. van Oven.	J. de Josselin de Jong.

E. *Hand- en rechtlijnig teekenen.*

(Voorzitter dr. D. A. Kerkhoff.)

dr. D. A. Kerkhoff, W. H. L. Janssen van Raay, W. Massink en A. D. Hagedoorn.

De vergadering besloot de sub-commissie E te laten bijstaan door een deskundige en als zoodanig uit te noodigen H. J. de Vries, leeraar in het teekenen aan de hoogere burgerschool te Haarlem, die zich daartoe bereid verklaarde.

In de 2de vergadering op 18 Mei, waarin W. H. L. Janssen van Raay afwezig was, deed de voorzitter mededeeling van het slot van uwe missive van 17 Mei 1898, 1ste afd. n°. 92/5432.

Verder werden de door de leden opgestelde opgaven voor het schriftelijk werk van het examen besproken en vastgesteld. Daarna werden op voorstel van den voorzitter de 152 candidaten die zich hadden aangemeld, aldus over de 2 afdeelingen verdeeld:

voor afdeeling I (oneven nummers):

43 leerlingen van de hoogere burgerschool te Amsterdam, 12 van Haarlem, 12 van Alkmaar, 7 van Zaandam en 2 extranei;

voor afdeeling II (even nummers):

25 leerlingen van de hoogere burgerschool te Amsterdam, 19 van Haarlem, 18 van Leiden, 11 van Hoorn en 2 extranei.

Voor het mondeling examen, waarvan het begin op 18 Juli werd gesteld, werd het aantal candidaten in 14 groepen verdeeld, d. i. 7 groepen voor iedere afdeeling; elke groep dus — behalve twee — van 11 candidaten.

De tijd voor het mondeling examen, in het geheel drie dagen

voor iedere groep, werd in dezelfde verhouding als vroegere jaren over de verschillende vakken verdeeld.

Tabel I noemt de examinatoren en assessoren alsmede den duur van het mondeling examen in elk vak.

VAKKEN.	Afdeeling I.		Afdeeling II.		Duur van het mondeling examen.
	Examinatoren.	Assessoren.	Examinatoren.	Assessoren.	
Stelkunde . .	M. J. Boeye,	dr. D. A. Kerkhoff,	dr. J. Campert,	W. Massink,	30 min.
Meetkunde . .	dr. D. A. Kerkhoff,	M. J. Boeye,	W. Massink,	dr. J. Campert,	30 „
Werktuigkunde	A. Pelt,	dr. B. J. Goossens,	W.H.L.Janssen v.Raay,	dr. A. van Hennekeler,	20 „
Natuurkunde .	dr. B. J. Goossens,	A. Pelt,	dr. A. van Hennekeler,	W.H.L.Janssen v. Raay,	30 „
Scheikunde . .	dr. J. D. Boeke,	dr. H. J. Calkoen,	dr. D. de Loos,	dr. H. W. Waalewijn,	30 „
Natuurlijke historie . . .	dr. H. J. Calkoen,	dr. J. D. Boeke,	dr. H. W. Waalewijn,	dr. D. de Loos,	30 „
Cosmographie	A. Pelt,	dr. B. J. Goossens,	dr. H. Brongersma,	dr. A. van Hennekeler, W.H.L.Janssen v. Raay,	10 „
Geschiedenis .	J. de Vries,	L. Kieviet,	dr.W. C. L. Bronsveld,	A. D. Hagedoorn,	30 „
Aardrijkskunde	L. Kieviet,	J. de Vries,	A. D. Hagedoorn,	dr.W. C. L. Bronsveld,	30 „
Staatswetenschappen . .	mr. A. Slotemaker L.-Hzn.,	L. Bouman Jz.,	mr. F. A. de Graaff,	D. P. Beeser,	40 „
Handelswetenschappen . .	L. Bouman Jzn.,	mr. A. Slotemaker L.-Hzn.,	D. P. Beeser,	mr. F. A. de Graaff,	20 „
Nederlandsch .	E. M. van Soest,	A. H. Günther,	R. Zuidema,	G. F. Koenen,	30 „
Hoogduitsch .	A. H. Günther,	E. M. van Soest,	G. F. Koenen,	R. Zuidema,	30 „
Fransch . . .	M. F. van Goor,	mr. I. H. L. van Oven.	G. Welbergen,	J. de Josselin de Jong,	30 „
Engelsch. . .	mr. I. H. L. van Oven.	M. F. van Goor.	J. de Josselin de Jong.	G. Welbergen.	30 „

Het mondeling examen, dat op den bepaalden datum begon, liep geregeld af en eindigde 10 Augustus. Van de 152 candidaten had zich één gedurende het schriftelijk examen teruggetrokken. Verder was nog een enkele verschikking noodig, doordat op 22 Juli dr. Brongersma en dr. Goossens wegens familieomstandigheden verhinderd waren, om ter zitting tegenwoordig te zijn en ook, doordat een der candidaten, die onder het schriftelijk werk ziek geworden was, dit gedurende het mondeling examen moest vervolgen, en een ander op de dagen, volgens den rooster voor hem bestemd, ongesteld was.

Om den derden dag vergaderden de gelijknamige sub-commissiën in vereenigde zitting voor het opmaken van de groepcijfers der in iedere afdeeling geëxamineerde groep, welke onmiddellijk daarna in eene vergadering der geheele examen-commissie werden gearresteerd.

Na afloop van de mondelinge examens vergaderden 11 Augustus des voormiddags de beide afdeelingen eerst afzonderlijk, om voorloopig den uitslag van het examen op grond van de door haar verkregen cijfers te bepalen; daarna volgde des namiddags eene vergadering van de geheele commissie, ten einde, na de voorloopige besluiten van iedere afdeeling te hebben gehoord, den uitslag van het examen voor iederen candidaat definitief vast te stellen.

Aan 139 van de 151 candidaten — waaronder 10 vrouwelijke — die het eindexamen in zijn geheel aflegden, kon het getuigschrift volgens art. 23 van het Algemeen Reglement worden uitgereikt; 12 — waaronder één vrouwelijke — werden afgewezen.

De volgende tabellen geven een overzicht van de uitkomsten van het examen.

Tabel II noemt het aantal candidaten, dat van iedere school het examen deed, dat slaagde en dat werd afgewezen.

SCHOLEN.	Oneven nummers.			Even nummers.			Totaal.		
	Aantal candidaten.	Toegelaten.	Afgewezen.	Aantal candidaten.	Toegelaten.	Afgewezen.	Aantal candidaten.	Toegelaten.	Afgewezen.
Amsterdam . . .	43	40	3	25	24	1	68	64	4
Haarlem.	12	10	2	19	19	0	31	29	2
Leiden	„	„	„	18	16	2	18	16	2
Hoorn	„	„	„	11	8	3	11	8	3
Alkmaar.	12	12	0	„	„	„	12	12	0
Zaandam	7	6	1	„	„	„	7	6	1
extranei.	2	2	0	2	2	0	4	4	0
Totaal . .	76	70	6	75	69	6	151	139	12

Tabel III geeft de namen der geslaagde candidaten in alphabetische volgorde, met hunne voornamen, met den datum en de plaats van geboorte, met aanwijzing van de hoogere burgerschool, van welke zij kwamen.

Afdeeling I (oneven nummers.)

Jacoba Petronella Adrian, geb. 18 December 1879 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;

Eduard Arrias, geb. 14 Januari 1878 te Paramaribo, van de school te Amsterdam;
Cornelis Bakker, geb. 8 December 1878 te Purmerend, extraneus;
Herman Willem Arie Behrens, geb. 20 Juli 1880 te Dordrecht, van de school te Zaandam;
Anna Maria Boeke, geb. 21 Maart 1880 te Alkmaar, van de school te Alkmaar;
Victorina Cornelia Maria Boshouwers, geb. 10 December 1880 te Limmel (gemeente Meerssen), van de school te Haarlem;
Willem van den Broek, geb. 10 Juli 1880 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Frederik Carel Antonius Brijan, geb. 16 Juli 1878 te Schiedam, van de school te Amsterdam;
Dirk van Cappellen, geb. 8 September 1879 te Hattem, van de school te Haarlem;
Maurits Dondorp, geb. 19 Juli 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Albert Dros, geb. 5 November 1878 te Texel, van de school te Alkmaar;
Pieter Christiaan Jan Euwes, geb. 29 April 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
George Abraham Benjamin Micola von Fürstenrecht, geb. 24 December 1877 te Palembang, van de school te Alkmaar;
Oscar de Mey van Gerwen, geb. 3 September 1879 te Banjoewangi, van de school te Alkmaar;
Johannes van Gogh, geb. 28 Januari 1880 te Tji-Seureuk (bij Tandjoer), van de school te Haarlem;
Herman Sybrand Hallo, geb. 28 September 1879 te Amsterdam, extraneus;
Willem van Harencarspel, geb. 8 Suli 1879 te Singkarah (Sumatra), van de school te Amsterdam;
Klaas Hart, geb. 30 April 1879 te Koedijk, van de school te Alkmaar;
Catharina Carolina Antoinetta van Hille, geb. 4 Februari 1880 te Zaandam, van de school te Zaandam;
Albertus Petrus de Jonge, geb. 15 Maart 1879 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Anton Jacobus Koelensmid, geb. 26 Juli 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Leendert Marinus Köhler, geb. 7 Augustus 1879 te Ladjoe (Java), van de school te Amsterdam;
Adrianus Rudolphus Wittop Koning, geb. 6 April 1878 te Rotterdam, van de school te Amsterdam;
Jan Wittop Koning, geb. 28 Februari 1880 te Rotterdam, van de school te Alkmaar;
Jan van Koningsdaal, geb. 4 October 1879 te Spijkerboor, van de school te Alkmaar;
Gerrit Willem van Barneveld Kooy, geb. 1 September 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Dirk Kos, geb. 15 April 1880 te Ursum, van de school te Alkmaar;
Cornelia Maria de Kruyff, geb. 22 Februari 1879 te Delfshaven, van de school te Amsterdam;
Isaäc Hermanus Kuyjer, geb. 10 Juli 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Egbert Bolleman Kijlstra, geb. 5 September 1881 te Groote IJpolder, van de school te Haarlem;
Alexis Lopes de Leão Laguna, geb. 18 Juni 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Johan George Lepper, geb. 23 November 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Jacobus Frans Ligtenberg, geb. 29 Juni 1876 te Bolsward, van de school te Haarlem;
Johannes Petrus Jozef Aleid Benjamin Marx, geb. 25 Juni 1879 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Jan Gerard Maschhaupt, geb. 28 September 1878 te Bussum, van de school te Amsterdam;
Theodorus Hendricus Jozephus Maria Mensing, geb. 21 Januari 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Willem Bronneger Onnekes, geb. 19 Januari 1877 te Mastenbroek, van de school te Alkmaar;
Klaas Over Czn., geb 15 Januari 1879 te Oude-Niedorp, van de school te Alkmaar;
Frank Adolf Overhoff, geb. 23 Juli 1881 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Julius Polak, geb. 18 December 1879 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Gérard Jan Ree, geb. 14 Mei 1881 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Willem Frans George Otto Reinders, geb. 21 September 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Ipo Christiaan Ritsema, geb. 20 Augustus 1879 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Thomas Rosskopf, geb. 26 April 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Johannes Abraham Roukens, geb. 16 Maart 1879 te Hatert, van de school te Amsterdam;
Johannes Hermanus Antonius Rupert, geb. 13 Juli 1879 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
George Justinus Salm, geb. 8 October 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Henricus Adama van Scheltema, geb. 11 Augustus 1879 te Driebergen, van de school te Alkmaar;
Henri Jacques Scholte, geb. 13 Mei 1879 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Louis Schoorl, geb. 15 Juni 1879 te Zaandijk, van de school te Zaandam;
Dirk Schotel, geb. 30 Mei 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Cornelis Johannes Schotel, geb. 16 Juli 1881 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Pieter Schoute, geb. 21 Mei 1879 te Wormerveer, van de school te Zaandam;
Abraham da Silva, geb. 27 Maart 1879 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Cornelis Snuif, geb. 21 Januari 1879 te Zaandijk, van de school te Zaandam;
Johan Ewald van der Stok, geb. 18 October 1880 te Buitenzorg, van de school te Amsterdam;
Salomon Stork, geb. 14 April 1879 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Jan Pieter Veening, geb. 9 April 1879 te Groningen, van de school te Amsterdam;
Elizabeth Hendrika Petronella de Vos, geb. 9 Februari 1880 te Groningen, van de school te Amsterdam;
Willem Jan Vos, geb. 25 December 1878 te Texel, van de school te Alkmaar;
Jannes Gerardus Wattjes, geb. 13 April 1879 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Jan Willem Weehuizen, geb. 26 Maart 1881 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Rudolf Adriaan Weerman, geb. 15 September 1880 te Leeuwarden, van de school te Haarlem;
Paul August Wilhelm Westerkamp, geb. 12 November 1881 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Johan Hendrik Westerveld, geb. 21 Augustus 1880 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Eduard Frederik Wiemer, geb. 18 Juni 1881 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Henri Wirix, geb. 3 April 1879 te Breda, van de school te Amsterdam;
Theodorus Coenraad van Wijngaarden, geb. 20 Januari 1881 te Mijdrecht, van de school te Zaandam;
Henri Jacobus Zier, geb. 15 November 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Alexander van der Zijl, geb. 4 December 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;

afdeeling II (even nummers.)

Pieter Anton Frederik Appelboom, geb. 4 December 1880 te den Helder, van de school te Haarlem;
Vital Silvain Florimond Bereckmans, geb. 5 September 1879 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Hendrik Teding van Berkhout, geb. 26 Augustus 1879 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Cornelis Blokhuis, geb. 18 Augustus 1877 te Bussum, van de school te Haarlem;
Claas Boldingh, geb 20 Juli 1880 te Hoorn, van de school te Hoorn;
Karel Bool, geb. 5 April 1881 te Seroeni, van de school te Leiden;
August Adriaan Boonacker, geb. 3 November 1879 te Hem (gemeente Veenhuizen), van de school te Leiden;
Jan Anne de Bordes, geb. 31 Augustus 1878 te Hilversum van de school te Haarlem;
Johan Theodorus Bornwater, geb. 22 Mei 1881 te Zoeterwoude, van de school te Leiden;
Jacob Bouten, geb. 20 December 1880 te Dordrecht, van de school te Amsterdam;

Frederik Muller van Brakel, geb. 8 December 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Gerard Abraham Brender à Brandis, geb. 10 September 1881 te Maastricht, van de school te Haarlem;
Cornelis Bernardus de Bruyn, geb. 7 Januari 1881 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Johannes Anton Frederik Bruyns, geb. 22 Januari 1879 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Laurens Johannes Büller, geb. 18 September 1880 te 's Hertogenbosch, van de school te Amsterdam;
Roelof Citroen, geb. 10 Januari 1883 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Herman Willem Dahlberg, geb. 30 November 1879 te Paramaribo, van de school te Haarlem;
Abraham van Driel, geb. 7 Mei 1881 te Leiden, van de school te Leiden;
Anna Cornelia Duyfjes, geb. 24 November 1880 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Wolterus Dull, geb. 4 Maart 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Dirk Christiaan Endert, geb. 30 Januari 1879 te Heemstede, van de school te Haarlem;
Karel Maurits Enthoven, geb. 12 Februari 1880 te Bezoeki, van de school te Amsterdam;
Cornelis Johannes Bavo Marie Evers, geb. 1 October 1878 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Hendrik Filippo, geb. 21 Februari 1880 te Leiden, van de school te Leiden;
Jan Jacob de Gelder, geb. 19 Augustus 1878 te Hoogwoud, van de school te Leiden;
Hendrik Pieter van Gelder, geb. 26 Mei 1881 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Albert Gleijsteen, geb. 12 September 1878 te Hoorn, van de school te Hoorn;
Marinus Hendrik Joseph Groenendijk, geb. 21 Januari 1880 te Rotterdam, van de school te Leiden;
Abraham de Haan, geb. 20 Augustus 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Catharina Wilhelmina Maria Harmens, geb. 20 Januari 1882 te Hoorn, van de school te Hoorn;
Frans Hendrik Holzmüller, geb. 11 October 1881 te Hoorn, van de school te Hoorn;
Johannes Cornelis van Hoolwerff, geb. 13 April 1878 te Hoorn, van de school te Hoorn;
Adriaan Philippus van der Horst, geb. 23 December 1879 te Weesp, van de school te Amsterdam;
Adriaan Merkus Hubregtse, geb. 24 Mei 1880 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Christiaan August Kaupmann, geb. 22 October 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Marius Jeronimus de Bosch Kemper, geb. 8 Juni 1880 den Haag, van de school te Haarlem;
Rudolf Albert Kerkhoven, geb. 27 Augustus 1879 te Ardja-Sari (bij Bandoeng), van de school te Amsterdam;
Cypriaan Johan François Louis Knufman, geb. 24 Augustus 1879 te Riouw, van de school te Leiden;
Frits George Kouveld, geb. 12 Juli 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Johan de Lange, geb. 8 Maart 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Lodewijk van Buren Lensink, geb. 19 December 1880 te Hoorn, van de school te Hoorn;
George Frederik Louwers, geb. 31 Mei 1878 te Schoten bij Haarlem, extraneus;
Henri Gerard Magnin, geb. 26 December 1875 te Texel, van de school te Leiden;
Pieter Nicolaas Max, geb. 4 Februari 1880 te Spaarndam, van de school te Haarlem;
Pieter Jan Meerburg, geb. 28 November 1878 te Leiden, van de school te Leiden;
Nicolaas Hidde Meijer, geb. 29 Januari 1882 te Vaassen, van de school te Amsterdam;
Willem Alexander Paul Frederik Lodewijk Jozef Mendels, geb. 13 April 1881 te Nieuw-Pekela, van de school te Amsterdam;
Petronella Martha Offerhaus, geb. 1 November 1878 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Andriel Oldenboom, geb. 3 November 1880 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Henri Herman Pelster, geb. 2 Mei 1878 te den Helder, van de school te Amsterdam;
Willem Ferdinand Dirk Philips, geb. 5 December 1877 te Ambarawa, van de school te Amsterdam;
Jan Hendrik Poppink, geb. 20 Juli 1879 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Eugène Nicolas Leonard Quadekker, geb. 4 Juni 1879 te 's Hertogenbosch, van de school te Haarlem;
Nicolaas Johannes Schilder, geb. 6 Mei 1879 te Purmerend, van de school te Hoorn;
Piet Schoor, geb. 21 November 1879 te Voorschoten, van de school te Leiden;
Christina Elisa Sepp, geb. 9 Maart 1880 te Beverwijk, van de school te Haarlem;
Elize Gerard Pieter van Sijpveld, geb. 4 Februari 1879 te Landsmeer, van de school te Leiden;
Emanuel Streep, geb. 19 Februari 1882 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Pieter Hendrik Mees Teupken, geb. 17 April 1878 te 's Gravenhage, extraneus;
Joannes Tideman, geb. 14 Augustus 1879 te Rotterdam, van de school te Haarlem;
Pieter Willem Marinus Trap, geb. 17 Februari 1881 te Leiden, van de school te Leiden;
Anton Albertus Johan Veldhuis, geb. 6 Januari 1881 te Amsterdam, van de school te Amsterdam;
Bastiaan Verhoeven, geb. 7 September 1881 te Leiden, van de school te Leiden;
Johannes Verkoren, geb. 7 October 1879 te Voorschoten, van de school te Leiden;
Reinout van Vloten, geb. 5 Juni 1880 te Haarlem, van de school te Haarlem;
Adriaan Gilles van Waveren, geb. 22 Maart 1879 te Hillegom, van de school te Haarlem;
Johan Lambertus Wissenburgh, geb. 10 Mei 1881 te Leiden, van de school te Leiden;
Cornelis de Wit, geb. 14 Februari 1882 te Bovenkarspel, van de school te Hoorn;
Salomon Zeehandelaar, geb. 2 Mei 1877 te Assen, van de school te Amsterdam.

Tabel IV wijst aan hoeveel malen elk cijfer van 1—10 is toegekend:

a. voor elk vak waarin is geëxamineerd, en

b. voor elke der groepen A, B, C, D en E.

a. VAKKEN.	Oneven nummers.												Even nummers.												Totaal.	
	Aantal malen dat is toegekend het cijfer										Aantal		Aantal malen dat is toegekend het cijfer										Aantal		Onvoldoende.	Voldoende.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	onvoldoende.	voldoende.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	onvoldoende.	voldoende.		
Wiskunde	„	„	4	7	22	16	18	7	2	„	11	65	„	1	„	6	14	27	18	8	1	„	7	68	18	133
Werktuigkunde	„	1	3	14	17	22	8	8	3	„	18	58	„	2	2	16	21	17	5	9	3	„	20	55	38	113
Natuurkunde	„	„	2	7	17	16	25	8	1	„	9	67	„	„	2	6	24	22	15	6	„	„	8	67	17	134
Scheikunde	„	„	1	8	27	19	14	7	„	„	9	67	„	„	1	7	18	21	19	9	„	„	8	67	17	134
Natuurlijke historie	„	„	„	8	23	28	13	4	„	„	8	68	„	„	2	12	13	26	18	4	„	„	14	61	22	129
Cosmographie	„	„	2	8	15	22	19	9	1	„	10	66	„	1	2	2	16	29	19	5	1	„	5	70	15	136
Geschiedenis	„	1	1	8	18	15	13	16	4	„	10	66	„	3	6	9	14	12	14	10	5	2	18	57	28	123
Aardrijkskunde	„	1	4	13	15	14	19	5	5	„	18	58	„	„	„	7	17	12	21	11	5	2	7	68	25	126
Staatsinrichting	„	„	„	3	23	28	13	9	„	„	3	73	„	„	„	3	20	21	12	13	3	3	3	72	6	145
Staathuishoudkunde	„	„	„	4	20	27	12	12	1	„	4	72	„	„	„	4	21	24	12	8	4	2	4	71	8	143
Handelswetenschappen	„	„	„	9	29	19	12	6	1	„	9	67	„	„	1	9	19	23	15	5	3	„	10	65	19	132
Nederlandsch	„	„	„	11	23	24	10	6	2	„	11	65	„	„	1	8	28	29	9	„	„	„	9	66	20	131
Fransch	„	„	„	13	41	19	2	1	„	„	13	63	„	„	1	11	25	24	10	4	„	„	12	63	25	126
Hoogduitsch	„	„	„	11	22	20	21	1	1	„	11	65	„	„	1	11	30	24	8	1	„	„	12	63	23	128
Engelsch	„	„	„	6	33	26	9	2	„	„	6	70	„	„	1	11	23	25	13	1	1	„	12	63	18	133
Handteekenen	„	„	3	15	23	19	13	3	2	„	18	58	„	„	2	13	33	19	6	„	2	„	15	60	33	118
Rechtlijnig teekenen	„	„	„	6	10	18	25	15	2	„	6	70	„	„	„	2	12	24	25	9	3	„	2	73	8	143
Totalen	„	4	22	151	378	352	246	119	25	„	174	1118	„	7	22	137	348	379	239	100	31	9	166	1109	340	2227
b. GROEPEN.																										
A	„	„	3	9	23	18	14	7	2	„	12	64	„	1	1	5	16	30	15	6	1	„	7	68	19	132
B	„	„	„	6	21	29	16	4	„	„	6	70	„	„	1	5	21	27	19	2	„	„	6	69	12	139
C	„	„	„	4	17	36	16	3	„	„	4	72	„	„	„	3	18	31	13	6	4	„	3	72	7	144
D	„	„	„	5	32	28	10	1	„	„	5	71	„	„	1	3	35	28	8	„	„	„	4	71	9	142
E	„	„	1	5	23	28	15	4	„	„	6	70	„	„	1	4	27	31	10	1	1	„	5	70	11	140
Totalen	„	„	4	29	116	139	71	19	2	„	33	347	„	1	4	20	117	147	65	15	6	„	25	350	58	697

Aan deze opgaven en cijfers in tabellen meent de commissie nog enkele opmerkingen voor sommige vakken te mogen toevoegen.

Naar aanleiding van het examen in de *wiskunde* moet herhaald worden, dat eene meer nauwkeurige redactie van de opgaven noodig is.

Het laatste vraagstuk van meetkunde toch gaf aanleiding tot verschillende opvatting. De juiste beoordeeling wordt daardoor bemoeilijkt.

Verder bleek, dat het eerste vraagstuk van beschrijvende meetkunde door het grootste gedeelte der candidaten niet opgelost kon worden.

Dikwijls bij mondeling examen liet de kennis van de bewijzen der stellingen in de meetkunde te wenschen over, ook bij hen, die genoegzame vaardigheid bleken te bezitten in het oplossen van vraagstukken.

Wat het examen in *werktuigkunde* betreft, meent de commissie als haar oordeel te moeten uitspreken, dat de keuze der opgaven voor het schriftelijk examen geen gelukkige kan genoemd worden. Niet alleen toch boden de beide vraagstukken, inzonderheid het eerste, meer moeilijkheden dan door het gros der candidaten in den daarvoor gestelden tijd kan overwonnen worden, zoodat nog niet de helft een voldoend cijfer voor het schriftelijk werk kon behalen, maar de omstandigheid, dat zij ontleend zijn aan eene bekende verzameling, die aan verschillende scholen gebruikt wordt, en waardoor dus sommige candidaten een groot voordeel hadden boven de anderen, maakte buitendien eene vergelijking en eene billijke beoordeeling van hunne kennis uiterst moeilijk, zoo niet onmogelijk.

Uit het schriftelijk examen voor *natuurkunde* bleek, dat vele candidaten te veel tijd besteed hadden aan één der vragen, meestal aan de eerste of de tweede, de beantwoording der andere vragen liet dan niet zelden te wenschen over. Om dit te voorkomen en ook het doel, met het stellen der onderscheiden vragen beoogd, beter te bereiken, komt het de commissie gewenscht voor, dat de vragen minder algemeen gesteld of anders door eene nadere aanwijzing eenigszins beperkt worden.

In de *scheikunde* waren over het algemeen de uitkomsten van het examen bevredigend; die van het mondeling onderzoek echter veelal minder gunstig dan op grond van het schriftelijk werk mocht worden verwacht. Zeer zeker is daarop de aard der opgaven voor het schriftelijk werk van invloed geweest. Niet alleen toch waren daaronder onderwerpen, die reeds bij herhaling zijn opgegeven, maar ook de keuze uit de onderwerpen en evenzeer die uit de te beantwoorden vragen was ditmaal zeer ruim. Bovendien werd het toekennen van een cijfer voor het schriftelijk werk bemoeilijkt doordat dit, ten gevolge van de zeer uiteenloopende waarde der verschillende opgaven een lastige maatstaf bleek te zijn voor het beoordeelen van de ontwikkeling der candidaten.

Hadden sommige candidaten de anorganische chemie met meer vrucht beoefend dan de organische, het mondeling examen maakte niet zelden den indruk, dat de candidaten over het algemeen beter vertrouwd waren met de wetenschappelijke en theoretische begrippen der scheikunde dan met de belangrijke rol, die dit vak bij het leven en in de menschelijke samenleving speelt, terwijl toch ongetwijfeld juist eenige kennis van het laatstgenoemde de leerlingen moet „voorbereiden voor de onderscheiden bedrijven der nijvere maatschappij", het einddoel, dat de grondlegger der wet op het middelbaar onderwijs bij zijne schepping voor oogen had.

Omtrent de *Handelswetenschappen* valt te vermelden, dat verscheidene candidaten blijken gaven van een goeden blik op het stelsel der dubbele boekhouding, hetgeen evenwel niet steeds gepaard ging met een juiste keus uit de tot zekere groep behoorende rekening en, zooals ook uit het schriftelijk werk bleek, liet in het algemeen de oefening in het journaliseeren nog te wenschen over.

Bij het beoordeelen van het schriftelijk werk voor het *Fransch*, trok het de aandacht, dat sommige candidaten zich niet hielden aan het gekozen onderwerp, maar dat loslieten en uitweidden over dingen, die er niets mede te maken hadden. Ook waren in het oogloopend de talrijke taalfouten, vooral tegen de geslachten zelfs van veel voorkomende woorden. Het mondeling examen vol-

deed veelal beter dan het schriftelijk, daar het bleek, dat de meeste fouten meer aan slordigheid, dan aan onwetendheid waren te wijten. Te betreuren is het, dat verscheidene candidaten aan letterkunde weinig of niets schenen gedaan te hebben; hoofdpersonen en meesterwerken uit de literatuur wisten ze niet te huis te brengen.

Bij het examen in het *handteekenen* bleef evenals in vorige jaren het bezwaar bestaan, dat de pleistermodellen, waarnaar geteekend wordt, onderling zeer verschillen, wat bij de vergelijking der resultaten het oordeel zeer moeilijk maakt.

Het examen in de overige vakken gaf geen aanleiding tot opmerkingen van algemeen belang.

Hiermede acht de commissie hare taak volbracht en betuigt U haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Haarlem, September 1898.

H. Bronkersma, *Voorzitter.*

R. Zuidema, *Secretaris.*

Zeeland.

Aan den Commissaris der Koningin in de provincie Zeeland.

Goes, 30 Juli 1898.

De commissie, belast met het afnemen van het eindexamen der hoogere burgerscholen in Zeeland, benoemd bij Uwe beschikkingen van 16 April en 3 Mei 1898, A, n°. 323, 1ste afd., en A, n°. 358¹, 1ste afd., heeft de eer, ter voldoening aan art. 67, alinea 2, der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), U het navolgende verslag harer werkzaamheden aan te bieden.

De eerste vergadering der commissie werd gehouden te Goes in het gebouw der hoogere burgerschool op 19 Mei, des morgens te half elf.

De vergadering benoemde den tweeden ondergeteekende tot secretaris, en bepaalde dat de sub-commissiën zouden zijn samengesteld als volgt:

Afdeeling A, de heeren dr. van der Harst, Leupen, de Visser en dr. Japikse.

Afdeeling B, de heeren dr. Japikse, Huber Noodt, dr. Diehl en de Visser.

Afdeeling C, de heeren de Bruijne, Borgeld, van Bruggen, Leupen en dr. van der Harst.

Afdeeling D, de heeren Kok, de Leeuw, Swaving en Hugenholtz.

Afdeeling E, de heeren de Visser, Huber Noodt, dr. van der Harst en Swaving.

Voorts besloot de commissie den heer A. D. F. van der Wart, leeraar aan de hoogere burgerschool te Goes, uit te noodigen, de sub-commissie E bij te staan als deskundige ter beoordeeling van de teekeningen, door de candidaten vervaardigd, aan welke uitnoodiging door den heer van der Wart is voldaan.

Nadat de vergadering de verschillende opgaven voor het schriftelijk examen, door de commissie in te zenden, had vastgesteld, werd nog bepaald, dat het schriftelijk werk door alle leden der betrokken sub-commissiën zou worden nagezien.

Eindelijk werd eene verdeeling der werkzaamheden en de duur van het mondeling examen vastgesteld zooals in tabel I is aangegeven.

Tabel I.

VAKKEN.	Examinatoren.	Assessoren.	Duur van het mondeling examen.
Algebra en trigonometrie	T. F. Leupen,	dr. A. D. van der Harst,	hoogstens 30 minuten,
Meetkunde en beschrijvende meetkunde	dr. A. D. van der Harst,	T. F. Leupen,	„ 45 „
Werktuigkunde	M. C. J. de Visser,	dr. H. Japikse,	„ 30 „
Natuurkunde	dr. H. Japikse,	M. C. J. de Visser,	„ 30 „
Scheikunde en warenkennis	dr. Z. Th. Diehl,	V. H. E. Huber Noodt,	„ 30 „
Natuurlijke historie	U. H. E. Huber Noodt,	dr. Z. Th. Diehl,	„ 30 „
Cosmographie	dr. H. Japikse,	M. C. J. de Visser,	„ 15 „
Geschiedenis	A. Borgeld,	J. A. de Bruijne,	„ 30 „
Aardrijkskunde	L. van Bruggen,	A. Borgeld,	„ 30 „
Staatswetenschappen	J. A. de Bruijne,	L. van Bruggen,	„ 30 „
Boekhouden	T. F. Leupen,	dr. A. D. van der Harst,	„ 15 „
Nederlandsche taal en letterkunde	W. O. Swaving,	G. Kok jr.,	„ 30 „
Fransche „ „ „	H. L. de Leeuw,	R. A. Hugenholtz,	„ 30 „
Hoogduitsche „ „ „	G. Kok jr.,	W. O. Swaving,	„ 30 „
Engelsche „ „ „	R. A. Hugenholtz,	H. L. de Leeuw,	„ 30 „
Practische scheikunde	U. H. E. Huber Noodt,	dr. Z. Th. Diehl,	„ 30 „

Duur van het mondeling examen voor elken canditaat hoogstens 7 uur 45 minuten.

Voor het examen hadden zich aangemeld:
van de Rijks- hoogere burgerschool te Middelburg 13 candidaten
„ „ gemeentel. „ „ „ Zierikzee 6 „ en
„ „ „ „ „ „ Goes 13 „

De tweede vergadering der commissie werd gehouden op den 18den Juli des voormiddags te 11 uur.

Het schriftelijk werk, dat bij de leden had gecirculeerd, werd aan de betrokken sub-commissiën ter hand gesteld, opdat deze de cijfers voor het schriftelijk werk zouden vaststellen.

Den 19den Juli 1898 begon het mondeling examen, waartoe de candidaten in vier groepen waren verdeeld, elk van 8 candidaten. De eerste groep werd den 19den, 20sten en 21sten Juli, de tweede groep den 21sten, 22sten en 23sten Juli, de derde groep den 25sten, 26sten en 27sten Juli en de vierde groep den 27sten, 28sten en 29sten Juli geëxamineerd, zoodat de examens 10 dagen duurden.

Ter vervanging van den heer G. Kok jr., die door treurige familie-omstandigheden verhinderd was, zijne betrekking als

lid der commissie verder waar te nemen, werd bij uwe beschikking van 27 Juli 1898 A n°. 651[1], 1ste afdeeling, benoemd de heer W. F. Wolters, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Bergen op Zoom.

De uitslag van het examen werd vastgesteld in eene vergadering, welke de commissie den 30sten Juli des voormiddags te 9 uur hield.

Aan 30 candidaten, namelijk 12 van de Rijks- hoogere burgerschool te Middelburg, 13 van de gemeentelijke te Goes en 5 van die te Zierikzee werd het getuigschrift wegens voldoend afgelegd examen uitgereikt; 1 candidaat werd afgewezen van de Rijks- hoogere burgerschool te Middelburg en 1 van de hoogere burgerschool te Zierikzee.

Onderstaande tabellen II, III, IV, V en VI geven een overzicht van den uitslag van het examen, terwijl tevens daaruit blijkt het gehalte der candidaten en hunne bekwaamheid in elk der examenvakken in het bijzonder.

Tabel II bevat de cijfers, door de candidaten verkregen in elk vak, waarin door hen examen is afgelegd, benevens de eindcijfers voor elk der afdeelingen A, B, C, D en E. Tabel III wijst aan, hoeveel malen elk cijfer van 1—10 is toegekend voor elk vak waarin is geëxamineerd. Tabel IV wijst hetzelfde aan voor elk der afdeelingen A, B, C, D en E. Tabel V doet zien, hoeveel punten door de candidaten te zamen in elk vak werden verkregen, alsmede het gemiddeld cijfer in elk vak voor elken candidaat. Tabel VI geeft hetzelfde aan voor elk der afdeelingen A, B, C, D en E.

Tabel II.

Volgnummer.	Wiskunde.	Werktuigkunde.	Afdeeling A.	Natuurkunde.	Scheikunde.	Natuurlijke historie.	Cosmographie.	Afdeeling B.	Geschiedenis.	Aardrijkskunde.	Staatsinrichting.	Staathuishoudkunde.	Handelswetenschappen.	Afdeeling C.	Nederl. taal- en letterkunde.	Fransche taal- en letterkunde.	Hoogd. taal- en letterkunde.	Engelsche taal- en letterkunde.	Afdeeling D.	Handteekenen.	Rechtlijnig teekenen.	Afdeeling E.	Uitslag van het examen.
1	6	5	6	8	7	3	6	6	5	4	7	6	5	5	6	5	7	7	6	4	7	5	Toegel. volgens art. 23 alg. regl.
2	9	8	9	9	8	6	8	8	5	8	6	7	8	7	8	8	9	8	7	7	7	7	Idem.
3	8	7	8	9	7	4	8	7	5	8	6	6	7	7	5	6	6	6	7	6	7	7	Idem.
4	3	3	3	7	5	7	4	6	8	8	6	3	7	7	7	5	5	7	6	5	5	5	Toegelaten met algem. stemm.
5	9	9	9	9	10	10	9	10	10	9	8	8	8	9	8	7	8	9	8	6	5	6	Toegel. volgens art. 23 alg. regl.
6	6	5	6	4	7	7	8	6	5	6	5	6	6	6	7	7	7	7	7	6	7	6	Idem.
7	6	2	5	4	2	2	7	3	5	5	6	9	10	9	8	7	6	7	8	7	6	8	7	Idem.
8	7	4	6	5	7	5	7	6	7	8	7	9	9	8	7	6	6	7	7	8	8	8	Idem.
9	9	7	8	7	7	7	8	7	6	7	7	8	8	7	6	7	5	6	6	6	7	6	Idem.
10	6	6	6	9	7	7	6	8	8	4	7	6	6	3	5	6	5	5	6	6	7	6	Idem.
11	7	4	6	8	7	7	6	7	3	7	6	7	7	6	7	6	4	4	5	6	7	6	Idem.
12	6	5	6	7	7	8	7	5	3	7	8	7	8	8	7	8	8	7	8	5	8	6	Idem.
13	6	5	6	7	7	8	8	7	8	8	8	8	9	8	8	6	6	5	7	6	5	6	5	Idem.
14	5	4	5	6	7	7	8	7	9	7	8	8	8	7	8	6	5	5	6	5	5	6	5	Idem.
15	8	3	6	4	4	6	6	4	5	7	8	8	8	7	6	5	6	6	6	6	9	7	Toegelaten met algem. stemm.
16	5	3	4	2	6	3	2	3	4	4	5	7	7	5	6	4	5	5	5	6	7	6	Afgewezen met algem. stemm.
17	7	6	7	8	6	7	7	7	5	4	9	8	2	5	9	7	7	7	7	5	6	5	Toegel. volgens art. 23 alg. regl.
18	7	7	7	7	7	7	5	6	6	6	3	6	9	7	6	7	8	6	8	7	5	7	8	Idem.
19	8	7	8	8	7	8	8	8	7	7	9	5	7	7	7	8	6	8	7	7	6	7	6	Idem.
20	6	4	5	8	7	8	8	8	8	8	7	9	9	8	8	7	7	7	7	6	4	5	Idem.
21	5	3	4	3	6	7	4	5	6	3	7	7	8	6	8	7	7	8	7	5	5	5	Toegelaten met algem. stemm.
22	7	7	7	6	7	8	6	7	6	7	5	4	6	5	5	4	6	6	5	8	8	8	Toegel. volgens art. 23 alg. regl.
23	8	4	7	5	7	7	7	6	8	7	9	9	7	8	7	8	7	7	7	8	9	8	Idem.
24	6	5	6	7	9	9	7	8	7	8	7	10	7	8	7	6	7	7	7	5	4	5	Idem.
25	6	3	6	9	7	7	7	8	4	6	6	4	5	5	6	7	6	5	6	6	6	6	Idem.
26	5	4	5	5	6	4	8	6	2	5	5	6	3	4	6	5	6	6	6	6	7	6	Toegelaten met algem. stemm.
27	7	5	6	8	7	4	8	7	6	7	5	6	7	6	6	6	7	5	6	6	7	6	Toegel. volgens art. 23 alg. regl.
28	4	3	4	6	5	4	7	5	3	6	4	4	2	4	7	6	7	6	7	7	7	7	Afgewezen met algem. stemm.
29	6	6	6	8	8	8	8	8	9	8	8	8	8	8	9	8	8	7	8	5	7	6	Toegel. volgens art. 23 alg. regl.
30	4	3	4	4	7	8	4	6	6	8	8	7	5	7	8	6	6	6	6	5	6	5	Toegelaten met algem. stemm.
31	6	4	5	7	8	8	8	8	10	10	8	8	6	9	8	7	8	8	8	5	7	6	Toegel. volgens art. 23 alg. regl.
32	5	3	4	5	8	5	5	6	8	7	8	8	8	8	7	7	5	7	6	5	6	5	Toegelaten met algem. stemm.

Tabel III.

Vakken.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer										Aantal		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	onvoldoende cijfers.	voldoende cijfers.	Totaal.
Wiskunde	„	„	1	2	5	11	6	4	3	„	3	29	32
Werktuigkunde	„	1	6	7	7	3	6	1	1	„	14	18	32
Natuurkunde	„	1	1	4	4	3	7	7	5	„	6	26	32
Scheikunde	„	„	„	1	3	4	16	6	1	1	1	31	32
Natuurlijke historie	„	„	2	4	3	3	9	9	1	1	6	26	32
Cosmographie	„	1	1	3	2	5	8	11	1	„	5	27	32
Geschiedenis	„	1	2	3	6	6	5	5	2	2	6	26	32
Aardrijkskunde	„	„	2	3	1	4	10	9	2	1	5	27	32
Staatsinrichting	„	„	„	1	6	7	6	8	4	„	1	31	32
Staathuishoudkunde	„	„	„	3	1	6	6	9	5	2	3	29	32
Handelswetenschappen	„	2	2	„	3	3	10	10	2	„	4	28	32
Nederlandsche taal- en letterkunde	„	„	„	„	1	10	12	7	2	„	„	32	32
Fransche taal- en letterkunde	„	„	„	2	7	9	9	5	„	„	2	30	32
Hoogduitsche taal- en letterkunde	„	„	„	1	6	9	10	6	„	„	1	31	32
Engelsche taal- en letterkunde	„	„	„	1	4	8	13	4	2	„	1	31	32
Handteekenen	„	„	„	1	1	2	13	3	3	„	„	1	31	32
Rechtlijnig teekenen	„	„	„	2	3	7	14	4	2	„	2	30	32
Totaal	„	6	17	38	74	111	150	108	33	7	61	488	544

Tabel IV.

Vakkengroepen.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer										Aantal		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	onvoldoende cijfers	voldoende cijfers	Totaal.
Groep A	„	„	1	5	5	12	4	3	2	„	6	26	32
„ B	„	„	1	1	3	9	8	9	„	1	2	30	32
„ C	„	„	„	2	6	5	7	10	2	„	2	30	32
„ D	„	„	„	„	4	12	11	5	„	„	„	32	32
„ E	„	„	„	„	10	14	5	3	„	„	„	32	32
Totaal	„	„	2	8	28	52	35	30	4	1	10	150	160

Tabel V.

Vakken.	Aantal punten door de candidaten te zamen verkregen.	Aantal punten gemiddeld per candidaat.
Wiskunde	203	$6^{11}/_{32}$
Werktuigkunde	160	5
Natuurkunde	209	$6^{17}/_{32}$
Scheikunde	222	$6^{30}/_{32}$
Natuurlijke historie	209	$6^{17}/_{32}$
Cosmographie	210	$6^{18}/_{32}$
Geschiedenis	199	$6^{7}/_{32}$
Aardrijkskunde	217	$6^{25}/_{32}$
Staatsinrichting	218	$6^{26}/_{32}$
Staathuishoudkunde	232	$7^{0}/_{32}$
Handelswetenschappen	211	$6^{19}/_{32}$
Nederlandsche taal- en letterkunde	223	$6^{31}/_{32}$
Fransche taal- en letterkunde	200	$6^{0}/_{32}$
Hoogduitsche taal- en letterkunde	206	$6^{14}/_{32}$
Engelsche taal- en letterkunde	213	$6^{21}/_{32}$
Handteekenen	187	$5^{17}/_{32}$
Rechtlijnig teekenen	213	$6^{21}/_{32}$

TABEL VI.

Vakkengroepen.	Aantal punten door de candidaten te zamen verkregen.	Aantal punten gemiddeld per candidaat.
A.	190	$5^{30}/_{32}$
B.	214	$6^{22}/_{32}$
C.	215	$6^{23}/_{32}$
D.	209	$6^{17}/_{32}$
E.	193	$6\ ^{1}/_{32}$

De opgaven van de namen en voornamen, van datum en plaats van geboorte der geslaagde candidaten, alsmede van de school, waar zij onderwijs hebben ontvangen, volgt in:

TABEL VII.

Namen.	Voornamen.	Datum van geboorte.	Plaats van geboorte.	Afkomstig van de hoogere burgerschool te
Kakebeeke	Jan Hendrik Cornelis	27 April 1879	Nieuwediep	Middelburg.
van der Harst	Jan Jacobus	22 Oct. 1880	Wissekerke (N. Bev.)	Id.
Munters	Carel Jacobus	16 Febr. 1881	Middelburg	Id.
Kuypers	Gerard	1 Mei 1881	Zutphen	Goes.
Spaan	Jan	21 Febr. 1880	Hansweert	Id.
Huisman	Willem	17 Aug. 1879	Brouwershaven	Zierikzee.
Gasille	Jacob	11 Mei 1880	Zierikzee	Id.
Pennock	Dominicus Joseph	28 Dec. 1880	Middelburg	Middelburg.
van de Kamer	Anton	4 Mei 1880	Id.	Id.
de Broekert	Anthonie Izaäk Jan	21 Aug. 1879	Id.	Id.
Knitel	Joannes Joseph Maria	14 April 1880	Goes	Goes.
Ittmann	Marius Adriaan	7 Juli 1882	Id.	Id
Ittmann	Hendrik Coenraad	7 " 1882	Id.	Id
Salberg	Jan Hendrik Cornelis	27 Maart 1878	Id.	Middelburg.
Breeman	Jacobus	16 Nov. 1874	Soerabaija	Id.
Bezuijen	Karel Paulus Willem	2 Mei 1880	Middelburg	Id.
van der Weide	Willem Roelof	23 Febr. 1880	Dokkum	Goes.
van Mourik	Pieter Jacob August	18 " 1881	Djokjokarta	Id.
Boot	Gerardus Johan	14 Sept. 1880	Burg	Zierikzee
de Leeuw	Willem Carel	27 April 1881	Wemeldinge	Goes.
van den Hoek	Cornelis	1 Mei 1878	Middelburg	Middelburg.
Ketting	Michiel Johannes	20 Aug. 1877	Vlissingen	Id.
Massee	Eliza Cornelia	30 Juli 1881	Goes	Goes.
van Liere	Cornelis	18 Jan. 1881	Kloetinge	Id.
de Wilde	Pieter Jacob	27 Maart 1879	Kattendijke	Id.
Bolle	Cornelis	5 Sept. 1880	Zonnemaire	Zierikzee
van der Reijden	Petrus Johannes Marinus	30 Nov. 1881	Helder	Goes.
Pelle	Johannes Cornelis	3 April 1878	Middelburg	Middelburg.
van der Reijden	Johanna	7 Sept. 1880	Helder	Goes.
de Jonge van Ellemeet	Willem Cornelis Mary	28 Nov. 1878	Goes	Zierikzee.

Wat het examen in enkele vakken betreft wenscht de commissie hier nog de volgende opmerkingen aan toe te voegen.

Wat de *wiskunde* aangaat, heeft de commissie alleen op te merken, dat het derde vraagstuk voor meetkunde aanleiding gaf tot drie, wat de moeilijkheid betreft, zeer uiteenloopende opvattingen. Eene betere redactie van het vraagstuk ware zeer gewenscht geweest.

Omtrent de opgaven voor *natuurkunde* meent de commissie te moeten opmerken, dat het gewenscht is, de vragen voor dit vak voortaan niet in opstellen-vorm te geven. Bij vraag I (de kleurschifting) en vraag II (het ontstaan van inductiestroomen met de voornaamste toepassingen) zou zeker de bijvoeging niet misplaatst zijn geweest, wat van deze onderwerpen meer bepaaldelijk had moeten behandeld worden.

Bij het examen in de *scheikunde* is weer de wenschelijkheid gebleken, om voor het schriftelijk werk uitsluitend vragen op te geven en geen opstellen.

De commissie, meenende hiermede de haar opgedragen taak te hebben volbracht, heeft de eer U ten slotte haren dank te betuigen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Z. TH. DIEHL, *Voorzitter*
A. BORGELD, *Secretaris.*

Utrecht

Aan den Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht.

De commissie, ingevolge Uw besluit van 28 April 1898, n°. 1 A.Z., belast met het afnemen der eindexamens van de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in de provincie Utrecht voor het jaar 1898, heeft de eer U H. E. G. haar verslag aan te bieden, voorgeschreven in art. 67, 2de lid van de wet van 2 Mei 1863, *Staatsblad* n° 50, regelende het middelbaar onderwijs.

In de eerste plaats wenscht de Commissie er op te wijzen, dat haar door den Commissaris der Koningin in de provincie Overijssel eene soortgelijke opdracht werd gedaan met betrekking tot de hoogere burgerscholen in de provincie Overijssel. Aangezien nu bij de regeling der werkzaamheden rekening moest worden gehouden met het gelijktijdig volbrengen der beide opdrachten en de candidaten uit de genoemde provinciën bij het mondeling examen niet in afzonderlijke reeksen konden worden ingedeeld, was het noodzakelijk de beide examens te doen ineenvloeien.

De opmerkingen, waartoe het examen aanleiding gaf en de resultaten, voor zoover die in dit verslag vermeld zijn, hebben alleen betrekking op de candidaten uit de provincie Utrecht.

De commissie hield hare eerste vergadering op den 19den Mei in het gebouw der hoogere burgerschool te Amersfoort, waar ook de mondelinge examens en de verdere vergaderingen hebben plaats gehad

In die vergadering werd de heer F. Wesseling tot secretaris gekozen en werden de sub-commissiën voor de afdeelingen van het examen op de volgende wijze samengesteld:

Afdeeling A.		Afdeeling C.	
G. J. Buijs.		I.	Dr. J. J. Doesburg.
Dr. P. van Mourik.			F. Wesseling.
Dr. C. Stolp.		II.	G. J. Buijs.
			C. J. de Bruijn Kops.
Afdeeling B.		**Afdeeling D.**	
I.	Dr. J. L. Hoorweg.	I.	H. Siliakus.
	Dr. B. Meilink.		Dr. G. van der Waals.
II.	Dr. J. J. le Roy.	II.	B. D. Best.
	Dr. L. W. Th. Wigman.		J. S. Piquet.

Afdeeling E.			
I.	G. J. Buijs.	II.	Dr. B. Meilink.
	Dr. P. van Mourik.		Dr. J. J. le Roy.
	Dr. C. Stolp.		Dr. G. van der Waals.

Ingevolge den wensch der commissie, werd bij de beoordeeling van het handteekenen de hulp ingeroepen van den heer R. Cruijff, leeraar in genoemd vak aan de hoogere burgerschool te Amersfoort, die gedurende drie dagen zijne diensten verleend heeft, bij het nazien van 192 teekeningen.

De tijdsduur van het mondeling examen voor ieder vak werd op voorstel der sub-commissiën als volgt vastgesteld:

TABEL I.

VAKKEN.	Examinatoren.	Assessoren.	Tijdsduur.
Wiskunde. . .	Dr. van Mourik. Dr. Stolp.	Dr. Stolp. Dr. van Mourik.	1 uur.
Werktuigkunde.	G. J. Buys.	Dr. van Mourik. Dr. Stolp.	½ uur.
Natuurkunde .	Dr. Meilink.	Dr. Hoorweg.	1 uur.
Cosmographie .	Dr. Hoorweg.	Dr. Meilink.	
Scheikunde . .	Dr. Wigman.	Dr. le Roy.	1 uur.
Natuurl. Hist. .	Dr. le Roy.	Dr. Wigman.	
Nederlandsch .	Siliakus.	Dr. van der Waals.	1 uur.
Hoogduitsch. .	Dr van der Waals.	Siliakus.	
Fransch . . .	Piquet.	Best.	1 uur.
Engelsch . . .	Best.	Piquet.	
Geschiedenis. .	Dr. Doesburg.	Wesseling.	1 uur.
Aardrijkskunde.	Wesseling.	Dr. Doesburg.	
Staats- en Handelswetensch..	De Bruyn Kops.	Buys.	¾ uur.
		Totaal per candidaat	7¼ uur.

Op grond van art. 17, 2de lid van het Algemeen Reglement voor de eindexamens der hoogere burgerscholen, werd door de vergadering besloten, om de sub-commissiën te machtigen bij het examen het beginsel toe te passen, dat candidaten behooren vrijgesteld te worden, geheel of voor een deel, van het mondeling onderzoek in de vakken genoemd in art. 7, indien zij naar het oordeel dier sub-commissie door hun schriftelijk werk het bewijs hebben geleverd, dat hun kennis en ontwikkeling in zoodanige mate boven het twijfelachtige verheven is, dat het vermoedelijk eindcijfer door een eventueel minder gunstig mondeling examen niet beneden het voor het diploma verlangde peil zou mogen dalen.

Daarna werden de opgaven, bedoeld in art. 9 van het Algemeen Reglement door de commissie vastgesteld, en vergezeld van de noodige toelichting, aan den inspecteur van het middelbaar onderwijs ingezonden.

Op voorstel van den voorzitter werd door de vergadering besloten, om het mondeling examen te doen aanvangen op Maandag 18 Juli. Daarna deelde de voorzitter mede, dat zich uit de provinciën Utrecht en Overijssel voor het examen hadden aangemeld 96 candidaten, te weten: 48 van de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht, 11 van de hoogere burgerschool te Amersfoort, 9 van de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle, 11 van de hoogere burgerschool te Kampen, 17 van die te Deventer en bovendien nog 1 extraneus, die het schriftelijk gedeelte van het examen aan de hoogere burgerschool te 's Hage wenschte af te leggen.

Voorts bracht de voorzitter ter kennis van de commissie, dat hij 12 candidaten in iedere reeks voor het mondeling examen wenschte in te deelen, — waardoor de arbeidstijd der commissieleden van de afdeelingen B en D 5 uren per dag zou bedragen, terwijl hij de verwachting koesterde, dat die tijd voor de leden der afdeelingen A en C, ten gevolge van het in afdeeling A toe te passen beginsel der vrijstellingen, op ongeveer denzelfden duur zou kunnen worden gesteld, wanneer een der leden van afdeeling A, na afloop van zijn deel van het examan als assessor optrad bij afdeeling C, welke afdeeling alsdan in helften gesplitst zou kunnen worden.

Laatstgenoemde sub-commissiën, welke slechts uit drie leden bestonden en daarom niet splitsbaar waren, zouden dagelijks den dubbelen tijd aan het examen moeten besteden, in vergelijking met de splitsbare sub-commissiën B en D, waardoor slechts 8 à 9 candidaten in iedere reeks geplaatst zouden kunnen worden, indien geen vrijstellingen voor afdeeling A werden verleend en de leden dezer afdeeling bijeen bleven. De vrijstellingen van mondeling onderzoek, eventueel ook in de afdeelingen B en D, aan candidaten te verleenen, zouden de leden dier commissiën in de gelegenheid stellen, om te voldoen aan het voorschrift, vermeld in het laatste lid van art. 21.

Ten slotte deelde de voorzitter mede, dat hij de tweede algemeene vergadering der commissie zou te zamen roepen tegen den namiddag van 16 Juli, terwijl de leden der sub-commissiën, die zouden moeten deelnemen aan de gezamenlijke beoordeeling van het schriftelijk werk der candidaten, daartoe in de gelegenheid gesteld zouden worden op 14 Juli, des voormiddags. Laatstgenoemde bijeenkomsten konden, zoo noodig, voortgezet worden op den 15den en den voormiddag van den 16den, met het oog op de groote hoeveelheid correctiewerk, veroorzaakt door het aanzienlijk getal candidaten.

Op de tweede vergadering bleek, dat ongeveer de helft der commissieleden aan de voorvergaderingen van 14 en 15 Juli hadden deelgenomen. Op de algemeene vergadering, des namiddags te 1 uur van den 16den gehouden, werd aan alle commissieleden een staat uitgereikt, waarop de cijfers verzameld waren, die aan de candidaten voor hun schriftelijk werk in de verschillende vakken waren toegekend. Daarna werd overwogen, wie hunner, naar aanleiding van het schriftelijk examen, zou kunnen worden vrijgesteld van mondeling onderzoek in de vakken genoemd in art. 7. Voor afdeeling A konden, om nader te vermelden redenen, niet meer dan 9 candidaten volledig en 45 gedeeltelijk vrijgesteld worden, — welk aantal echter de mogelijkheid opende om 12 candidaten in iedere reeks te plaatsen.

In afdeeling B konden 20 candidaten van het mondeling examen in de natuurkunde vrijgesteld worden, voor scheikunde geen enkele, op nader te vermelden gronden.

In afdeeling C werden 46 candidaten vrijgesteld van mondeling onderzoek in handelswetenschappen, terwijl in afdeeling D 40 candidaten voor alle 4 de talen voor den halven examentijd konden worden vrijgesteld, — aangezien, gelijk nader blijken zal, de betrokken sub-commissie geen volledige vrijstellingen meende te kunnen verleenen.

Een der candidaten, de extraneus uit 's Gravenhage, had zich van het examen teruggetrokken, waardoor het mondeling examen zich uitstrekte over 96 candidaten, die in 8 reeksen werden verdeeld, — waardoor dit deel van het onderzoek vier weken duurde — van 18 Juli tot en met 13 Augustus.

Dr. Wigman was ten gevolge van ongesteldheid gedurende twee dagen (12 en 13 Augustus) verhinderd om zijne werkzaamheid bij het examen te vervullen; en daar geen der overige commissieleden in de gelegenheid was zijn taak over te nemen, werd, ingevolge de van u ontvangen machtiging, gedurende die dagen, voor zooveel noodig, het mondeling examen in de scheikunde, door dr. A. C. Antusch, leeraar aan de hoogere burgerschool te Amersfoort, afgenomen.

Op 15 Augustus werd de eindvergadering gehouden, waarop de uitslag van het examen werd vastgesteld en aan de candidaten medegedeeld.

Alvorens tot het tweede gedeelte van het verslag over te gaan wenscht de commissie u in kennis te stellen met de ervaring door haar verkregen bij het gelijktijdig vervullen der beide opdrachten.

Het groot aantal candidaten, van die omstandigheid het gevolg, was oorzaak, dat het mondeling examen van ieder commissielid een dagelijkschen arbeidstijd van 5 uren vergende, vier weken moest duren, hetgeen zeer afmattend mag genoemd worden. Dit bezwaar, door de vermoedelijke aangroeiing van het aantal candidaten in volgende jaren steeds grooter wordende, zou, indien geen ingrijpende wijzigingen in de examens worden aangebracht, op den duur alleen afdoend bestreden kunnen worden door aanzienlijke uitbreiding of verdubbeling van het aantal commissieleden.

Ook voor de candidaten heeft de lange duur van het examen een ernstig bezwaar, daar zij weken lang in afwachting van den uitslag moeten verkeeren. Ook werd de taak van vele commissieleden aanmerkelijk verzwaard door den grooten omvang van het correctiewerk, vooral omdat de correctie vóór den aanvang van het mondeling examen moet voleindigd zijn. Dit laatste was thans noodzakelijk, want de rangschikking der candidaten in iedere reeks stond in verband met het aantal geheel of gedeeltelijk van mondeling onderzoek in de vakken van afdeeling A vrijgestelde candidaten. Het bezwaar, verbonden aan de groote hoeveelheid correctiewerk, werd vooral gevoeld door de sub-commissie A, die uit slechts drie leden bestond, zoodat de vaststelling der cijfers en het vergelijken en gezamenlijk beoordeelen van het werk buitengewone inspanning van hen vorderde. Het is dus dringend wenschelijk, om in het vervolg de commissie uit 16 leden te doen bestaan, gelijk in vroegere jaren in de provincie Utrecht gewoonlijk geschiedde.

Dan zullen alle sub-commissiën gesplitst kunnen worden, het omvangrijke correctiewerk van afdeeling A beter verdeeld, en de regeling van het mondeling examen minder bezwaarlijk zijn

dan thans het geval was. Ook zal dan meer tijd aan het examen der twijfelachtige candidaten in de vakken van afdeelingen A en C besteed kunnen worden dan thans mogelijk is geweest.

De bekorting van den duur der mondelinge examens door toepassing van het beginsel der vrijstellingen te verkrijgen, zou echter aanzienlijk in beteekenis winnen, indien het schriftelijk examen met enkele vakken kon worden uitgebreid, — waardoor de vrijstellingen gelijkmatiger over de afdeelingen verdeeld en bij de invoering van een compensatiestelsel, over alle vakken van het examen uitgebreid zouden kunnen worden.

Hiervoor zou echter eene herziening van het reglement noodzakelijk zijn. Het beschikbaar stellen van vacantiedagen voor de gezamenlijke beoordeeling van het schriftelijke werk door de leden eener sub-commissie zou dan tevens onder regelen gebracht kunnen worden.

Werden in het bovenstaande enkele bezwaren aangewezen en de middelen aan de hand gedaan om die te overwinnen, de commissie wil niet nalaten hare meening uit te spreken, dat de gecombineerde eindexamens ook voordeelen aan het licht hebben gebracht. De aanzienlijk gewijzigde samenstelling der commissie heeft het examen een verfrisschingskuur doen ondergaan, die ongetwijfeld aan het onderwijs en aan de studie der leerlingen in beide provinciën ten goede zal komen, — terwijl de kennismaking met andere onderwijsmethoden en examenopvattingen den blik van menigen examinator zal verruimen, waardoor op den duur de waarde van het eindexamen meer en meer zal verhoogd worden.

De eindvergadering, ter vaststelling van den uitslag van het examen, werd 15 Augustus gehouden. De uitslag is vermeld in tabel II; de toegekende cijfers zijn, voor schriftelijk en mondeling examen afzonderlijk opgenomen, waarbij de vrijstellingen met streepen op de open plaatsen zijn aangegeven. Tabel III vermeldt de namen der candidaten.

TABEL II.

Cijfers aan de candidaten toegekend.

Volgnummers der candidaten.	S. = schriftelijk. M. = mondeling.	A. Wis- en werktuigkunde.						B. Natuurkundige wetenschappen.					C. Geschiedkundige, Staats- en handelswetenschappen.					D. Taal- en letterkunde.					E. Hand- en rechtlijnig teekenen.			Som der eindcijfers.	Rangnummer der 96 candidaten uit Utrecht en Overijssel.	Uitslag van het examen.
		Rekenk. en stelkunde.	Goniom. en trigonom.	Beschrijvende meetk.	Meetkunde.	Werktuigkunde.	Eindcijfer voor afd. A.	Scheikunde.	Natuurlijke historie.	Natuurkunde.	Cosmographie.	Eindcijfer voor afd. B.	Geschiedenis.	Aardrijkskunde.	Staatsinrichting.	Staathuishoudkunde.	Handelswetenschappen.	Eindcijfer voor afd. C.	Nederlandsch.	Hoogduitsch.	Fransch.	Engelsch.	Eindcijfer voor afd. D.	Handteekenen.	Rechtlijnig teekenen.	Eindcijfer voor afd. E.			
		Hoogere burgerschool te Utrecht.																											
1	S.	9	8	9	8	7		5		7			7			6		6	6	5	4							
	eindc.	9	8	9	8	7		8	6	8	7	8	7	6	7	4	5	6	6	6	6	5	4	5	7	6	7	132	19	Toegelaten volgens art 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	—	—	—		6	8	7	8		6	7	4	5	—		6	6	4	5							
2	S.	9	8	9	9	8		7	5	8						8		7	6	6	7							
	eindc.	—	8	9	9	8		9	8	5	8	6	7	9	7	8	6	8	8	7	7	6	8	7	5	4	5	145	5	Idem.
	M.	9	—	—	—	—		8			—	6		9	7	8	6	—		7	7	7	9							
3	S.	4	5	6	3	3		4	6	4						4		6	6	4	3							
	eindc.	5	5	6	3	4		5	3	6	4	5	4	5	6	3	4	4	4	5	5	4	4	4	5	5	5	91	92	Afgewezen met algemeene stemmen.
	M.	6	5	5	4	6		3		4	5		5	6	3	4	4		4	4	4	4							
4	S.	5	7	9	8	5		6	5	7						6		6	5	4	4							
	eindc.	5	7	9	8	6		7	7	5	7	5	6	5	5	6	4	6	5	6	6	4	4	5	7	7	7	119	44	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	6	—	—	—	6		7		6	5		5	5	6	4	—		6	6	3	4							
5	S.	7	5	5	7	5		5	2	5						4		7	7	4	4							
	eindc.	7	5	5	7	6		6	6	2	6	5	5	4	4	6	6	5	5	7	7	4	4	6	6	5	6	107	71	Idem.
	M.	—	4	6	—	6		6		7	5		4	4	6	6	6		6	7	5	5							
6	S.	6	8	10	8	8		5	5	7						4		7	5	4	5							
	eindc.	6	8	10	8	8		8	5	5	7	6	6	6	5	4	5	4	5	7	6	5	6	6	5	5	5	121	35	Idem.
	M.	—	—	—	—	—		5		7	6		6	5	4	5	4		7	7	6	7							
7	S.	3	2	5	5	2		5	7	6						5		5	5	6	6							
	eindc.	4	3	5	5	4		4	6	7	6	8	6	4	6	6	6	6	5	5	6	5	5	5	7	7	7	111	62	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	5	5	5	6	6		7		6	8		4	6	6	6	6		4	6	4	5							
8	S.	6	7	7	7	8		7	5	6						3		6	5	5	4							
	eindc.	7	7	8	7	8		7	5	5	6	7	6	8	4	6	6	4	5	7	6	5	4	6	6	6	6	122	33	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	8	7	9	7	—		4		6	7		8	4	6	6	5		7	7	5	4							
9	S.	3	4	3	6	5		5	8	7						5		7	8	8	5							
	eindc.	4	5	4	7	6		5	6	8	6	6	6	6	6	4	5	6	5	7	8	8	7	7	6	6	6	121	36	Idem.
	M.	6	6	6	8	7		6		5	6		6	6	4	5	6		6	8	9	8							

Volgnummers der candidaten.	S. = schriftelijk. M. = mondeling.	A. Wis- en werktuigkunde.						B. Natuurkundige wetenschappen.					C. Geschiedkundige, Staats- en handelswetenschappen.						D. Taal- en letterkunde.					E. Hand- en rechtlijnig teekenen.			Som der eindcijfers.	Rangnummer der 96 candidaten uit Utrecht en Overijssel.	Uitslag van het examen
		Rekenk. en stelkunde.	Goniom. en trigonom.	Beschrijvende meetk.	Meetkunde.	Werktuigkunde.	Eindcijfer voor afd. A.	Scheikunde.	Natuurlijke historie.	Natuurkunde.	Cosmographie.	Eindcijfer voor afd. B.	Geschiedenis.	Aardrijkskunde.	Staatsinrichting.	Staathuishoudkunde.	Handelswetenschappen.	Eindcijfer voor afd. C.	Nederlandsch.	Hoogduitsch.	Fransch.	Engelsch.	Eindcijfer voor afd. D.	Handteekenen.	Rechtlijnig teekenen.	Eindcijfer voor afd. E.			
10	S.	9	9	7	9	6		6	6	7							8		6	6	5	7							
	eindc.	9	9	7	9	6	8	7	6	7	7	7	5	8	5	6	8	6	6	6	6	7	6	6	4	5	134	15	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	—	—	—		7	—	7			5	8	5	6	—		6	6	6	8							
11	S.	8	7	10	6	5		5	4	7							5		5	6	4	3							
	eindc.	8	7	10	7	5	7	4	4	7	5	5	4	4	7	7	6	5	6	5	4	3	5	6	7	6	116	51	Idem.
	M.	—	—	—	7	5		3		—	5		4	4	7	7	6		6	5	4	4							
12	S.	9	9	8	7	2		6	4	4							6		6	5	6	4							
	eindc.	9	9	8	7	4	7		4	4	5	4	3	4	5	4	6	4	6	5	6	5	6	6	6	6	111	63	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	—	—	—	7	7		5		4	5		3	4	5	4	—		5	4	6	5							
13	S.	7	8	9	9	5		6	4	6							6		7	6	6	6							
	eindc.	7	8	9	9	5	8	6	4	6	6	6	8	6	5	4	6	6	7	6	6	6	6	6	5	6	125	28	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	—	—	5		6		6	6		8	6	5	4	—		6	6	6	6							
14	S.	6	6	8	7	8		6	5	5							4		6	6	4	3							
	eindc.	6	6	8	7	8	7	5	5	6	7	6	6	4	4	4	5	4	6	6	5	5	6	6	5	6	114	53	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	7	7	—	—	—		5		7	7		6	4	4	4	5		6	6	6	7							
15	S.	6	7	8	9	6		6	5	2							5		7	6	6	7							
	eindc.	6	7	8	9	6	7	5	5	4	6	5	6	7	7		5	6	8	6	6	6	7	6	6	6	125	29	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	7	—	—	—	7		5		6	6		6	7	7	6			8	6	6	6							
16	S.	4	3	5	3	2		5	4	3							4		6	5	5	3							
	eindc.	4	4	5	3	2	4	4	4	4	4	4	3	4	4	5	4	4	6	5	5	3	5	7	6	7	86	94	Afgewezen met algemeene stemmen.
	M.	5	5	4	3	2		3		5	4		3	4	4	5	5		6	5	4	3							
17	S.	7	9	5	9	6		5	5	3							5		6	4	4	6							
	eindc.	7	9	6	9	6	7	5	5	3	6	5	4	5	5	4	6	5	6	5	4	5	5	6	6	6	112	58	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	8	—	6		5		4	6		4	5	5	4	6		5	5	4	4							
18	S.	8	6	7	3	6		5	8	5							2		5	6	4	7							
	eindc.	8	6	7	4	6	6	6	8	7	8	7	8	8	7	6	3	6	6	6	6	8	6	5	6	5	129	22	Idem.
	M.	—	6	—	6	7		7		8	8		8	8	7	6	4		7	6	8	8							
19	S.	6	9	10	10	3		5	5	7							5		6	6	5	5							
	eindc.	6	9	10	10	6	8	6	5	7	6	6	6	7	5	5	6	6	6	6	5	5	6	7	5	6	129	23	Idem.
	M.	6	—	—	—	9		6		7	6		6	7	5	5	6		6	6	6	5							
20	S.	8	4	8	8	6		7		7							4		6	4	5	7							
	eindc.	8	5	8	8	7	7	8	9	6	9	8	8	8	7	7	6	7	7	5	7	8	7	6	6	6	143	8	Idem.
	M.	—	6	—	—	8		9	9	6	9		8	8	7	7	7		7	6	9	9							
21	S.	8	7	9	9	2		6		5							4		5	5	6	6							
	eindc.	5	7	9	9	4	7	5	4	5	5	5	5	6	4	5	4	5	5	5	6	6	5	7	6	7	112	57	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	5	—	—	—	6		4	4	4	5		5	6	4	5	5		5	5	6	5							
22	S.	3	7	2	6	2		6		4							6		6	5	6	7							
	eindc.	4	7	4	6	2	4	6	7	5	6	6	7	6	6	6	6	6	6	6	6	7	6	5	6	5	114	54	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	5	6	6	5	2		6	7	6	6		7	6	6	6	—		6	6	6	7							
23	S.	3	2	3	4	2		5		4							5		8	6	7	8							
	eindc.	4	2	4	4	2	3	6	8	6	8	7	7	6	7	8	6	7	8	6	8	8	8	6	6	6	120	40	Idem.
	M.	5	3	5	4	3		7	8	7	8		7	6	7	8	6		8	6	9	9							
24	S.	7	9	1	5	3		9		7							6		8	7	7	8							
	eindc.	7	9	2	5	4	5	7	2	7	5	6	7	5	8	7	6	7	7	7	7	7	7	4	6	5	119	43	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	3	5	5		5	2	8	5		7	5	8	7	—		6	7	6	6							
25	S.	4	5	2	3	3		5		3							5		7	6	4	5							
	eindc.	5	5	3	4	4	4	6	6	4	6	5	7	5	7	6	5	6	7	6	5	5	6	5	6	5	107	73	Toegelaten met algemeene stemm.
	M.	6	6	4	5	5		6	6	5	6		7	5	7	6	5		6	6	6	6							

Volgnummers der candidaten.	S. = schriftelijk. M. = mondeling.	A. Wis- en werktuigkunde.						B. Natuurkundige wetenschappen.					C. Geschiedkundige, Staats- en handelswetenschappen.						D. Taal- en letterkunde.					E. Hand- en rechtlijnig teekenen.			Som der cijfers.	Rangnummer der 96 candidaten uit Utrecht en Overijssel.	Uitslag van het examen.
		Rekenk. en stelkunde.	Goniom. en trigonom.	Beschrijvende meetk.	Meetkunde.	Werktuigkunde.	Eindcijfer voor afd. A.	Scheikunde.	Natuurlijke historie.	Natuurkunde.	Cosmographie.	Eindcijfer voor afd. B.	Geschiedenis.	Aardrijkskunde.	Staatsinrichting.	Staathuishoudkunde.	Handelswetenschappen.	Eindcijfer voor afd. C.	Nederlandsch.	Hoogduitsch.	Fransch.	Engelsch.	Eindcijfer voor afd. D.	Handteekenen.	Rechtlijnig teekenen.	Eindcijfer voor afd. E.			
26	S.	7	5	5	6	2		6		5							4		7	6	6	6							
	eindc.	7	5	5	6	4	5	6	6	5	5	6	6	4	6	4	5	5	6	7	6	6	6	6	8	7	113	55	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	5	6	5	5		6	6	5	5		6	4	6	4	5		5	7	5	5							
27	S.	3	3	2	3	2		5		3							4		6	5	8	7							
	eindc.	4	4	3	4	3	4	6	7	5	4	6	6	4	5	6	5	5	6	6	8	7	7	6	6	6	105	74	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	5	5	4	6	5		6	7	7	4		6	4	5	6	6		6	6	7	6							
28	S.	4	3	2	2	1		7		5							4		6	6	5	6							
	eindc.	4	3	3	3	3	3	6	6	4	4	5	5	4	6	6	4	5	6	6	5	6	6	6	7	6	97	85	Afgewezen met algemeene stemmen.
	M.	3	4	4	5	5		6	6	4	4		5	4	6	6	4		5	6	4	5							
29	S.	4	7	2	2	2		6		4							5		6	7	7	4							
	eindc.	5	7	3	4	3	4	7	5	4	5	5	4	5	6	5	6	5	7	7	6	5	6	6	5	6	105	75	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	6	7	4	6	3		7	5	3	5		4	5	6	5	6		7	7	5	6							
30	S.	6	7	4	9	6		6		7							3		6	7	5	4							
	eindc.	6	7	5	9	6	7	8	9	8	8	8	7	8	7	7	5	7	7	7	6	5	6	5	4	5	134	14	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	7	—	6	—	6		9	9	9	8		7	8	7	7	6		8	7	7	6							
31	S.	4	3	5	6	2		4		3							2		6	6	4	4							
	eindc.	4	4	6	6	3	4	4	5	3	4	4	5	5	4	3	4	4	7	5	5	4	5	6	6	6	93	89	Afgewezen met algemeene stemmen.
	M.	5	6	7	7	4		4	5	3	4		5	5	4	3	5		8	4	6	5							
32	S.	5	3	8	9	6		5		7							4		6	5	4	4							
	eindc.	6	5	8	9	6	7	6	6	7	5	6	7	5	6	7	4	6	6	5	3	3	4	6	7	6	117	50	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	7	7	—	—	6		6	6	—	5		7	5	6	7	5		6	5	2	3							
33	S.	5	6	2	5	2		5		4							4		5	6	4	3							
	eindc.	5	5	4	5	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	6	5	4	5	6	4	4	5	6	7	6	93	90	Afgewezen met algemeene stemmen.
	M.	4	4	6	5	5		3	4	3	4		4	4	4	6	6		5	6	4	5							
34	S.	4	9	9	6	5		4		6							4		5	5	4	5							
	eindc.	5	9	9	7	6	7	5	4	6	7	5	4	5	7	5	5	5	5	6	4	4	5	6	6	6	115	52	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	6	—	—	8	7		6	4	5	7		4	5	7	5	6		5	6	4	4							
35	S.	9	4	1	4	2		3		3							2		5	6	5	7							
	eindc.	9	4	2	4	3	4	3	4	5	4	4	5	6	7	6	3	5	5	6	5	6	5	4	4	4	94	87	Afgewezen met algemeene stemmen.
	M.	—	4	3	5	5		3	4	5	4		5	6	7	6	4		6	6	4	6							
36	S.	6	4	4	5	3		4		4							6		6	6	6	6							
	eindc.	6	5	4	5	4	5	5	5	4	5	5	4	5	3	3	6	4	6	6	5	5	6	7	7	7	100	*	Toegelaten met 4 stemmen tegen.
	M.	7	6	5	5	5		5	5	4	5		4	5	3	3	—		5	6	4	5							
37	S.	7	8	9	10	6		5		7							6		6	6	5	4							
	eindc.	7	8	9	10	6	8	6	5	7	7	6	8	6	7	5	6	7	6	6	5	4	5	7	7	7	132	18	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	—	—	—		7	5	7	7		8	6	7	5	—		5	5	4	4							
38	S.	5	7	6	8	6		7		7							4		6	6	6	6							
	eindc.	5	7	7	8	6	7	8	5	7	6	7	7	7	4	5	4	5	6	6	7	6	6	6	5	6	122	34	Idem.
	M.	6	—	8	—	6		9	5	—	6		7	7	4	5	5		6	6	8	7							
39	S.	9	8	5	7	3		7		2							2		6	6	7	6							
	eindc.	9	8	6	7	4	7	4	5	5	5	4	4	5	5	4	3	4	6	5	5	5	5	7	7	7	108	70	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	—	—	7	—	6		2	5	5	5		4	5	5	4	5		5	4	3	4							
40	S.	7	9	7	3	6		8		5							7		6	6	8	6							
	eindc.	7	9	7	4	5	6	7	5	5	7	6	4	5	6	6	7	5	7	5	8	6	7	5	6	5	121	37	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	—	6	4		6	5	6	7		4	5	6	6	—		8	4	8	7							
41	S.	4	6	4	5	1		2		2							4		6	6	4	5							
	eindc.	5	5	4	5	2	4	3	4	5	4	3	4	4	4	3	3	4	6	6	5	5	6	5	6	5	86	93	Afgewezen met algemeene stemm.
	M.	6	3	5	4	2		3	4	5	4		4	4	4	3	2		6	6	5	4							

Volgnummers der candidaten.	S. = schriftelijk. M. = mondeling.	A. Wis- en werktuigkunde.						B. Natuurkundige wetenschappen.				C. Geschiedkundige, Staats- en handelswetenschappen.						D. Taal- en letterkunde.					E. Hand- en rechtlijnig teekenen.			Som der eindcijfers.	Rangnummer der 96 candidaten uit Utrecht en Overijssel.	Uitslag van het examen.
		Rekenk. en stelkunde.	Goniom. en trigonom.	Beschrijvende meetk.	Meetkunde.	Werktuigkunde.	Eindcijfer voor afd. A.	Scheikunde.	Natuurlijke historie.	Natuurkunde.	Cosmographie.	Eindcijfer voor afd. B.	Geschiedenis.	Aardrijkskunde.	Staatsinrichting.	Staathuishoudkunde.	Handelswetenschappen.	Eindcijfer voor afd. C.	Nederlandsch.	Hoogduitsch.	Fransch.	Engelsch.	Eindcijfer voor afd. D.	Handteekenen.	Rechtlijnig teekenen.	Eindcijfer voor afd. E.			
42	S.	6	10	10	5	8	7					8						7	6	6	6	5							
	einde.	7	10	10	7	8	8	7	7	8	8	7	7	6	7	7	7	7	6	6	6	5	6	6	6	6	141	11	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	8	—	—	9	—	7	7	—	8		7	6	7	7	—		7	6	6	5								
43	S.	4	3	2	6	4	7		4							3		6	6	5	6								
	einde.	4	4	4	6	5	4	6	4	4	4	5	5	5	5	6	4	5	6	6	5	6	6	5	4	5	98	83	Toegelaten met 3 stemmen tegen.
	M.	4	6	7	6	6	6	4	4	4		5	5	5	6	5		6	5	6	6								
44	S.	4	5	6	4	3	5		3							3		7	6	6	5								
	einde.	5	5	6	4	3	3	4	3	4	5	4	8	7	4	4	3	5	6	5	5	5	5	6	5	6	97	84	Afgewezen met 4 stemmen voor.
	M.	6	5	5	5	3	3	3	4	5		8	7	4	4	3		6	5	3	5								
45	S.	7	6	5	5	1	7		7							5		7	5	4	2								
	einde.	7	6	6	6	4	6	6	4	7	4	6	7	4	5	4	5	5	6	5	4	4	5	5	5	5	104	76	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	6	6	6	6	5	4	—	4		7	4	5	4	6		5	5	5	6								
46	S.	6	8	7	5	3	8		6							4		7	5	6	4								
	einde.	6	8	7	5	4	6	7	2	6	5	5	5	5	5	6	5	5	6	6	6	5	6	5	5	5	109	66	Idem.
	M.	—	—	—	6	5	6	2	6	5		5	5	5	6	6		6	6	6	6								
47	S.	8	7	9	6	7	8		8							6		8	7	8	8								
	einde.	8	7	9	7	7	8	7	7	8	8	7	7	7	8	7	6	7	8	7	8	8	8	7	6	7	147	1	Idem.
	M.	—	—	—	8	—	7	7	—	8		7	7	8	7	6		8	7	7	8								
48	S.	5	4	2	3	1	5		3							4		3	5	4	6								
	einde.	5	4	3	4	2	4	3	4	3	3	3	5	4	7	6	4	5	4	4	4	5	4	4	5	4	83	95	Afgewezen met algemeene stemmen.
	M.	4	4	4	4	3	2	4	3	3		5	4	7	6	4		6	3	4	4								

Hoogere burgerschool te Amersfoort

49	S.	5	8	6	5	4	6		8							8		7	6	7	7								
	einde.	5	8	6	5	5	6	6	7	8	5	7	6	5	7	6	8	6	6	6	7	6	6	6	5	6	123	31	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	5	—	5	5	6	6	7	—	5		6	5	7	6	—		5	5	6	5								
50	S.	6	8	10	3	7	7		5							7		6	5	4	7								
	einde.	5	8	10	3	7	6	6	4	5	4	5	7	6	5	5	7	6	6	5	4	7	6	7	7	7	118	47	Idem.
	M.	4	—	—	3	7	6	4	6	4		7	6	5	5	—		5	5	5	6								
51	S.	5	5	2	3	5	8		3							8		7	5	4	6								
	einde.	5	6	3	4	5	5	7	4	3	5	5	7	6	7	6	8	7	6	5	4	5	5	6	6	6	108	69	Idem.
	M.	6	7	5	5	6	7	4	4	5		7	6	7	6	—		5	5	4	4								
52	S.	3	2	2	2	1	5		3							4		5	4	4	4								
	einde.	3	3	3	2	1	3	3	4	2	4	3	3	4	4	5	5	4	5	4	4	4	4	6	4	5	74	96	Afgewezen met algemeene stemmen.
	M.	3	3	4	2	2	2	4	2	4		3	4	4	5	5		5	4	4	4								
53	S.	5	5	5	5	5	8		5							7		6	5	7	5								
	einde.	4	5	5	5	5	5	6	7	5	6	6	4	5	6	5	7	5	5	5	7	5	5	6	6	6	108	67	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	3	4	5	4	6	5	7	4	6		4	5	6	5	—		5	5	6	4								
54	S.	8	5	10	5	7	8		7							8		7	5	7	6								
	einde.	8	6	10	6	7	7	8	5	7	8	7	8	8	7	7	8	8	6	6	7	6	6	5	8	6	143	9	Idem.
	M.	—	7	—	7	—	8	5	—	8		8	8	7	7	—		5	6	7	7								
55	S.	9	8	6	6	5	5		5							7		6	5	4	4								
	einde.	9	8	6	6	5	7	5	5	6	6	5	6	7	6	6	7	6	5	5	4	5	5	6	6	6	119	42	Idem.
	M.	—	—	7	5	5	5	5	6	6		6	7	6	6	—		4	4	5	6								
56	S.	8	7	2	6	2	6		7							8		7	5	4									
	einde.	8	7	3	6	3	5	6	5	7	4	6	5	5	6	6	8	6	7	6	4	4	5	5	5	5	110	64	Idem.
	M.	—	—	5	5	4	6	5	—	4		5	5	6	6	—		6	6	4	5								

Volgnummers der candidaten.	S. = schriftelijk. M. = mondeling.	A. Wis- en werktuigkunde.						B. Natuurkundige wetenschappen.					C. Geschiedkundige, Staats- en handelswetenschappen.						D. Taal- en letterkunde.					E. Hand- en rechtlijnig teekenen.			Som der eindcijfers.	Rangnummer der 96 candidaten uit Utrecht en Overijssel.	Uitslag van het examen.
		Rekenk. en stelkunde.	Goniom. en trigonom.	Beschrijvende meetk.	Meetkunde.	Werktuigkunde.	Eindcijfer voor afd. A.	Scheikunde.	Natuurlijke historie.	Natuurkunde.	Cosmographie.	Eindcijfer voor afd. B.	Geschiedenis.	Aardrijkskunde.	Staatsinrichting.	Staathuishoudkunde.	Handelswetenschappen.	Eindcijfer voor afd. C.	Nederlandsch.	Hoogduitsch.	Fransch.	Engelsch.	Eindcijfer voor afd. D.	Handteekenen.	Rechtlijnig teekenen.	Eindcijfer voor afd. E.			
57	S.	8	8	5	6	5		7			7						7		6	4	5	6							
	einde.	8	8	4	6	4	6	5	5	6	5	5	6	8	7	6	7	7	6	5	5	6	6	5	5	5	117	48	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	3	5	3	4	5	5	5		6	8	7	6	—		5	6	6	6								
58	S.	8	8	10	7	8		8			8						8		7	5	7	4							
	einde.	8	8	10	7	8	8	8	7	8	7	8	7	8	8	8	8	8	6	6	5	5	6	6	6	6	144	7	Idem.
	M.	—	—	—	—	—		8	7	—	7		7	8	8	8	—		5	6	4	6							
59	S.	10	9	10	8	8		6		7							8		7	5	6	6							
	einde.	10	9	10	8	8	9	6	9	6	7	7	8	9	8	8	8	8	6	5	5	5	5	6	6	6	147	3	Idem.
	M.	—	—	—	—	—		6	9	5	7		8	9	8	8	—		6	5	4	5							

TABEL III.

Naamlijst der geslaagde candidaten.

NAMEN.	VOORNAMEN.	Datum en jaar van geboorte.	Geboorteplaats.	School waar zij onderwijs hebben ontvangen.
van der Wijst,	Hendrikus Johannes,	4 December 1880,	Zwolle,	Utrecht.
Schaly,	Floris Aart,	13 Juli 1880,	Breukelen,	Amersfoort.
van Asch van Wijck,	Anthony Michiel Cornelis,	30 Juli 1880,	Zeist,	Utrecht.
Meyners,	Dirk Willem Christiaan Johan,	30 Januari 1882,	Delft,	Amersfoort.
Hubrecht,	Jan,	13 April 1883,	Utrecht,	Utrecht.
Ittmann,	Dirk Hermanus Gerardus,	22 Januari 1877,	Amersfoort,	Amersfoort.
Viervent Tukker,	Pieter Gerardus,	25 November 1878,	Utrecht,	Utrecht.
Merz,	Gerard Frederik,	30 December 1878,	Paya Combo,	Idem.
Feteris,	Charles August,	16 Juli 1881,	Utrecht,	Idem.
Segboer,	Willem Huibert Daniël,	16 October 1878,	Soerabaija,	Idem.
van Ammers,	Rudolf,	23 Juni 1881,	Bergen op Zoom,	Idem.
van Hoogstraten,	Samuel Jacob Pieter Anne,	28 September 1880,	Utrecht,	Idem.
Hoorenman,	Herman,	27 Januari 1880,	Amsterdam,	Idem.
Grevelink,	Dirk,	19 October 1877,	Badjermasin,	Idem.
Heemskerk Düker,	Arnold Johan,	15 April 1878,	Hilversum,	Idem.
Bersma,	Hendrik Jan Barelds,	11 Juli 1879,	Veenennaal,	Amersfoort.
Bijl,	Jacob Pieter,	3 Juni 1880,	Stavoren,	Utrecht.
Talma,	Aritius Sybrandus,	19 September 1881,	Utrecht,	Idem.
Beunke,	Frederik Martin,	11 Juli 1880,	Utrecht,	Idem.
Ritsema van Eck,	Marinus Mathijs,	3 April 1880,	Rotterdam,	Idem.
van Veen,	Johannes,	7 Maart 1880,	Utrecht,	Idem.
Jans,	Gerard,	29 Juni 1879,	Toeban,	Idem.
de Jong,	Jacobus Johannes,	5 Maart 1875,	Utrecht,	Amersfoort.
Kasteleyn,	Anne Marinus,	4 Februari 1881,	Breukelen,	Utrecht.
van den Bergh,	Jacobus Petrus Cornelis,	27 Juli 1878,	Utrecht,	Idem.
Burger,	Dionys,	20 Juli 1879,	Makassar,	Amersfoort.
Koopman,	Jan George,	18 April 1878,	Sindang Laut,	Idem.
Niks,	Anton Jacob Johannes Cornelis,	8 Juli 1878,	Baban,	Utrecht.
Fischer,	Adriaan Johan,	13 December 1879,	Utrecht,	Idem.
Planten,	Carel,	22 December 1880,	Loenen,	Idem.
Harting,	Izak,	29 October 1880,	Utrecht,	Idem.
Jans,	Hugo Charles,	8 Mei 1877,	Schoonhoven,	Idem.
Knijff,	Jan Hendrik,	11 December 1877,	Utrecht,	Idem.
Jansen,	Sophia Hendrike Clasina,	27 Maart 1879,	Utrecht,	Idem.
Hobbel,	Huibrecht Klaas,	29 Mei 1881,	Jutphaas,	Idem.

NAMEN.	VOORNAMEN.	Datum en jaar van geboorte.	Geboorteplaats.	School waar zij onderwijs hebben ontvangen.
Boswinkel,	Gerrit Jan Elibert,	3 April 1880,	Groningen,	Utrecht.
van Gool,	Martinus Arie,	11 Februari 1881,	Utrecht,	Idem.
Kissing,	Willem Frederik,	6 September 1877,	den Helder,	Amersfoort.
Werker,	Martine Willem Hendrik,	10 Juli 1881,	Utrecht,	Utrecht.
van der Heyde,	Johannes Martinus,	12 Januari 1880,	Naarden,	Amersfoort.
van Gelder,	Johannes Bernardus,	21 Augustus 1878,	Amersfoort,	Idem.
van Teyn,	Karel Louis,	23 September 1877,	Sloterdijk,	Utrecht.
van den Bergh,	Allettus Franciscus Jacobus Johannes,	16 Februari 1880,	Utrecht,	Idem.
Klokke,	Arnoud Hendrik,	20 Februari 1878,	Utrecht,	Idem.
Koert,	Jan,	10 November 1877,	Utrecht,	Idem.
van Leeuwen,	Petrus Martinus Simon,	18 November 1879,	Alblasserdam,	Idem.
Warendorf,	Isedor,	1 Mei 1879,	Utrecht,	Idem.
Ruygrok,	Willem Frederik,	16 Augustus 1880,	Utrecht,	Idem.
de Vries,	Willem,	8 Juni 1879,	Utrecht,	Idem.

Overigens gaf het examen in de verschillende afdeelingen aanleiding tot de volgende opmerkingen:

A. *Wis- en werktuigkunde.*

De in vele opzichten gewijzigde omstandigheden van dit jaar in aanmerking nemende, is de commissie van oordeel, dat het examen over het algemeen vrij bevredigende uitkomsten opleverde. Echter moesten aan vele candidaten dikwijls minder gunstige cijfers voor hun schriftelijk werk in enkele vakken dezer afdeeling toegekend worden, en bleef dientengevolge voor verscheidene hunner het eindcijfer vaak verre beneden voldoende.

De sub-commissie is van gevoelen, dat voor deze afdeeling de waarde van het eindexamen gewonnen heeft, in vergelijking met vorige jaren, en zij twijfelt niet, of hierdoor zal een gunstigen invloed op het onderwijs en de studie der leerlingen worden uitgeoefend. Vooral heeft zij met groote waardeering opgemerkt, dat de opgaven voor het schriftelijk examen zorgvuldig en met veel oordeel waren gekozen, al wil zij niet verhelen, dat bij een enkele vraag, nl. de derde voor de meetkunde, menige candidaat in verlegenheid heeft verkeerd omtrent de juiste opvatting, wijl de grenslijnen der in die opgave bedoelde wentelende figuur niet voldoende omschreven waren, waardoor meerdere oplossingen, zeer in moeilijkheid uiteenloopende, konden worden gegeven.

De opgaven voor de werktuigkunde, hoewel in aard, omvang en examineerwaarde ongetwijfeld hoogst doeltreffend en niet te moeilijk, bleken toch wat zwaar voor de meeste candidaten te zijn geweest, gewoon als velen hunner waren, om voor menig vak hun studie te beperken tot de vraagstukken in vroegere jaren bij het eindexamen gegeven.

Aangezien ditmaal de evenbeelden der bedoelde vragen zich niet in de Verzameling van Van der Plaats bevonden, hadden slechts weinige candidaten de beide vraagstukken volkomen goed opgelost; de meeste alleen het tweede, verscheidene geen van de twee. Gelukkig dat men alzoo door eene zorgvuldige keuze der opgaven, deze vraagstukken-dressuur binnen enge grenzen beperken en eene zeker te veroordeelen richting bij het onderwijs voorkomen en, zoo noodig, bestrijden kan. Daarom was de sub-commissie van oordeel, dat aan het schriftelijk examen het meeste gewicht moest worden gehecht, zoodat in den regel aan het mondeling onderzoek slechts een beperkten invloed werd toegekend bij het bepalen der eindcijfers voor ieder vak.

Hieruit volgde, dat het beginsel der vrijstellingen van mondeling onderzoek gereedelijk voor deze afdeeling kon worden aangenomen.

Volledige vrijstellingen werden verleend, wanneer het schriftelijk werk van den candidaat in alle vakken der afdeeling, dus ook voor de werktuigkunde, goed (8 of hooger) was geweest; *gedeeltelijke*, indien dit voor een deel der vakken het geval was.

Ongeveer de helft der candidaten moest den vollen tijd van $1^1/_2$ uur geëxamineerd worden. Hierbij bleek aanstonds, dat die tijd voor velen hunner zeer beperkt genoemd moest worden. In het vervolg zal het dus noodig zijn meer tijd voor het mondeling onderzoek der twijfelachtige candidaten beschikbaar te stellen. Ditmaal was zulks onmogelijk, omdat de sub-commissie voor deze afdeeling niet gesplitst kon worden, daar zij slechts uit drie leden bestond.

Het is daarom hoogst wenschelijk, dat in den vervolge de sub-commissie voor afd. A uit vier leden bestaa, opdat zij, in helften gesplitst, haren arbeid beter zal kunnen verdeelen. Ook de groote hoeveelheid correctiewerk voor de vakken dezer afdeeling, loopende over meer dan 1400 uren candidaten-arbeid, thans aan drie leden opgedragen, eischte van hen buitengewone inspanning, gedurende den druksten tijd van den cursus aan hunne scholen, terwijl toch noodwendig de meest mogelijke waarborgen moeten bestaan voor de zorgvuldigheid der correctie, welke een der voornaamste eischen van het examen is. Bovendien wijst de sub-commissie er met nadruk op, dat de gezamenlijke revisie van het schriftelijk werk, van bijna 100 candidaten en de vaststelling der daaraan toegekende praedicaten, voor de vijf vakken dezer afdeeling onmogelijk op bevredigende wijze kan plaats hebben, indien daaraan niet geruimen tijd besteed kan worden.

Ditmaal bleek, dat die gezamenlijke beoordeeling niet in minder dan $2^1/_2$ dag kon voleindigd worden, niettegenstaande de arbeid tot laat in den avond werd voortgezet.

Uit dit alles blijkt afdoende, dat het hoogst wenschelijk is om in de toekomst, uls wederom het eindexamen van candidaten uit verschillende provinciën aan eenzelfde commissie mocht worden opgedragen, de sub-commissiën uit vier leden te doen bestaan, althans die voor afdeeling A, en voor de betrokken leden dier sub-commissie vacantiedagen beschikbaar te stellen, ter gezamenlijke vergelijking en vaststelling der cijfers van het schriftelijk werk.

Afdeeling B.

Natuurwetenschappen.

Het examen in de *natuurkunde* en *cosmographie* gaf geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Alleen betwijfelt de sub-commissie of de proef van Kundt, die in verschillende leerboeken zelfs niet genoemd wordt, wel geschikt is voor het schriftelijk examen. Verscheidene candidaten verklaarden dan ook daarvan nooit te hebben gehoord. Van mondeling onderzoek in de natuurkunde werden vrijgesteld alle candidaten, die door hun schriftelijk werk het bewijs hadden geleverd, dat zij goed bekend waren met de voornaamste hoofdstukken uit de natuurkunde.

Voor *scheikunde* meende de examinator geene vrijstellingen te mogen verleenen, terwijl de overige leden der sub-commissie, hoewel in het algemeen voorstanders van het beginsel, der vrijheid van den examinator niet aan banden wilden leggen.

Dr. Wigman grondde de noodzakelijkheid om alle candidaten

ook mondeling te onderzoeken op zijne meening, dat de schriftelijke opgave voor de scheikunde en de keuze, daarbij aan de candidaten overgelaten, niet uitsloten de mogelijkheid dat goed schriftelijk werk kon samengaan met bloot gememoriseerde kennis, waarbij de zekerheid ontbrak, dat de candidaat juiste begrippen had van de hoofdbeginselen der scheikunde.

Bij het examen in de *natuurlijke historie* werd rekening gehouden met de leerstof, die door de candidaten als op school behandeld werd opgegeven. Toch was het aantal onvoldoende of slechts even voldoende resultaten bedroevend groot.

De onkunde van velen, ook waar het de meest elementaire zaken betrof, was eenvoudig ergerlijk. Hier is maar één gevolgtrekking mogelijk, dat namelijk de dikwijls gehoorde meening, dat natuurlijke historie „maar" een bijvak is, onder de candidaten van het eindexamen al te talrijke voorstanders vindt, en dat het hoog tijd is, mede door eene ernstige opvatting van het examen, aan deze valsche meening een einde te maken.

Afdeeling C.

Geschiedkundige-, Staats- en Handelswetenschappen.

Bij het examen in de *Geschiedenis* bleek, dat de groote meerderheid der candidaten een zeer geringe kennis bezat van de geschiedenis der 19de eeuw.

Eensdeels mag dit misschien hieraan worden toegeschreven, dat bij het onderwijs in de geschiedenis niet de noodige aandacht aan bedoeld tijdvak werd geschonken, anderdeels is de uitgebreidheid van het examen er de schuld van. Hoe langer zoo meer dringt de eisch op den voorgrond, dat het examen worde beperkt en zich bepale tot de 18de en 19de eeuw. Een dergelijke regeling zou ook het onderwijs in niet geringe mate ten goede komen.

Omtrent het examen in de *Aardrijkskunde* valt nogmaals op te merken, dat bij de minder voldoende candidaten de kennis van het vaderland en de koloniën het meest te wenschen overliet.

De opgaven voor *Boekhouden* waren, evenals het vorige jaar, minder gemakkelijk dan vroeger het geval was. De commissie acht dit een verbetering. Alle candidaten, die voldoende schriftelijk werk geleverd hadden, werden daarom van mondeling onderzoek in dit vak vrijgesteld. De vierde post van de opgaven bleek echter voor de groote meerderheid der candidaten te moeilijk, zoodat slechts zeer weinigen die goed hadden gejournaliseerd. Afgezien daarvan was bij vele candidaten het werk of geheel onvoldoende, of slechts weinig daarboven. Dit maakte voor hen een mondeling onderzoek in boekhouden noodzakelijk. De tijd die voor het mondeling examen in Staatsinrichting en Staathuishoudkunde van bedoelde candidaten overbleef, bleek in den regel te kort te zijn. Het was echter, bij het groote getal dier candidaten in iedere ploeg niet mogelijk, dat onderzoek langer dan den vastgestelden tijd te doen voortduren, want het lid der sub-commissie A, dat als bijzitter moest fungeeren, kon in die sub-commissie niet langer gemist worden. Naar de meening der commissie zal dus ook de sub-commissie C in de toekomst uit vier leden dienen te bestaan, wil men met 12 candidaten in één ploeg het examen in Staats- en handelswetenschappen naar behooren kunnen afnemen.

Het trok de aandacht der commissie, dat voor zeer vele der candidaten het onderzoek binnen een klein gebied beperkt moest blijven, daar zij bij het examen in Staatsinrichting, op vragen o. a. betreffende de provinciale en gemeente-inrichting, het bestuur der koloniën, de Nederlandsche belastingen, het antwoord schuldig bleven. Bij het examen in Staathuishoudkunde bleek, dat deze candidaten slechts enkele onderdeelen behandeld hadden, zooals socialisme en communisme, beschermende rechten (graanrechten) en banken. Dan bleek vaak nog, dat zij zelfs van deze door hen genoemde onderwerpen niet voldoende rekenschap konden geven. De cijfers der tabel toonen echter aan, dat bij andere candidaten het examen in Staatsinrichting en Staathuishoudkunde tot zeer voldoende uitkomsten leidde.

Afdeeling D.

Talen.

De opstellen in het *Nederlandsch* en het *Hoogduitsch* gaven geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Bij het mondeling examen in *Nederlandsch* werd opgemerkt, dat de candidaten wel iets meer van de literatuurgeschiedenis wisten, maar niet van de literatuur zelve, — hetgeen zeker wel mag geweten worden aan de bescheiden plaats, welke het onderwijs in de moedertaal aan de middelbare school inneemt.

Het mondeling examen in *Hoogduitsch* (een stuk proza werd gelezen en vertaald), leverde bevredigende resultaten op. Slechts zelden behoefde een onvoldoend cijfer te worden toegekend. Vragen over literatuur werden achterwege gelaten, gelijk in den regel in de provincie Utrecht de gewoonte is.

De candidaten beheerschen de taal niet voldoende, om den inhoud van het gelezene weer te geven.

Gelukkig kan de commissie opmerken, dat het schriftelijk examen in het Nederlandsch en Hoogduitsch beter resultaten opleverde dan in het Fransch en Engelsch. Voor het Nederlandsche werk toch behoefde slechts eenmaal en voor het Hoogduitsch slechts viermaal een onvoldoend cijfer te worden toegekend, terwijl deze cijfers voor het Fransch en Engelsch respectievelijk 21 en 22 bedroegen.

De opstellen in het Fransch en Engelsch waren soms moeilijk te beoordeelen wegens de verbazende kortheid. Er waren verscheidene die minder dan de helft van eene redelijke lengte hadden, misschien ook, omdat, zooals het proces-verbaal getuigde, sommige candidaten niet de helft van den hun toegestanen tijd aan hun werk hadden besteed. Bij verscheidene opstellen werd de beoordeeling ook bemoeilijkt, doordat bij het onderwerp *Time is money* soms geheele stukken uit een in de school gebruikt vertaalboek waren geproduceerd.

In verband met deze opmerkingen over het schriftelijk werk meent de examinator voor het Engelsch met bescheidenheid uit overtuiging te moeten wijzen op de moeilijkheid, welke onderwerpen voor een opstel in de vreemde taal, als ook dit jaar zijn opgegeven, den candidaat in den weg leggen. Het bleek herhaaldelijk, dat candidaten, die een goed Nederlandsch opstel leverden, een veel minder goed figuur maakten, wanneer zij in de vreemde taal schreven, niet (zooals het mondeling examen vaak bewees), omdat zij beslist onvoldoende bedreven waren in die taal, maar omdat die bedrevenheid zeer zeker leed onder de bijkomende taak van hunne phantasie geëischt.

Een onderwerp als *Time is money*, hoe verleidelijk gemakkelijk op het oog, werd door verreweg de meeste candidaten, die het kozen, met onvoldoenden uitslag behandeld, terwijl het mondeling examen bij velen bewees, dat zij beter werk hadden kunnen leveren, zoo hun de stof voor hun opstel, met of zonder schema, daarvoor ware verstrekt.

Hetzelfde geldt voor de onderwerpen *The Postman* en *Were every one etc.* Het laatste werd door slechts 5 van de 59 candidaten gekozen.

Twintig hunner kozen daarentegen *Polar Expedition*. Dit onderwerp kan als zeer geschikt worden geacht, juist omdat hier ruimschoots gebruik kan worden gemaakt van de historische en geographische kennis, die men bij de candidaten mag veronderstellen voorhanden te zijn.

Bij het mondeling examen in het Fransch en het Engelsch hebben de examinatoren zich vaak verbaasd over de afwezigheid van kennis der eenvoudigste namen en zegswijzen, die voor de dagelijksche spreektaal onontbeerlijk te achten zijn, als: namen van munten, boomen, deelen van het lichaam, kleedingstukken, landen, volken, enz; ofschoon de kennis der boekentaal, op enkele uitzonderingen na, voldoende kon geacht worden.

Amersfoort, 15 Augustus 1898.

G. J. Buys, *Voorzitter*

F. Wesseling, *Secretaris.*

Overijssel.

Aan den Commissaris der Koningin in de provincie Overijssel.

De commissie, ingevolge Uw besluit van 27 April 1898, 2de afd., n°. 2596/1162, belast met het afnemen der eindexamens van de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in de pro-

vincie Overijssel voor het jaar 1898, heeft de eer U H.E.G. haar verslag aan te bieden, voorgeschreven in art. 67, 2de lid, van de wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), regelende het middelbaar onderwijs.

In de eerste plaats wenscht de commissie er op te wijzen, dat haar door den commissaris der Koningin in de provincie Utrecht eene soortgelijke opdracht werd gedaan met betrekking tot de hoogere burgerscholen in de provincie Utrecht. Aangezien nu bij de regeling der werkzaamheden rekening moest worden gehouden met het gelijktijdig volbrengen der beide opdrachten en de candidaten uit de genoemde provinciën bij het mondeling examen niet in afzonderlijke reeksen konden worden ingedeeld, was het noodzakelijk, de beide examens te doen ineenvloeien.

De opmerking, waartoe het examen aanleiding gaf en de resultaten, voor zoover die in dit verslag vermeld zijn, hebben alleen betrekking op de candidaten uit de provincie Overijssel.

De commissie hield hare eerste vergadering op 19 Mei in het gebouw der hoogere burgerschool te Amersfoort, waar ook de mondelinge examens en de verdere vergaderingen hebben plaats gehad.

In die vergadering werd de heer F. Wesseling tot secretaris gekozen en werden de sub-commissiën voor de afdeelingen van het examen op de volgende wijze samengesteld:

Afdeeling A.	Afdeeling C.
G. J. Buys.	I. Dr. J. J. Doesburg.
Dr. P. van Mourik.	F. Wesseling.
Dr. C. Stolp.	II. G. J. Buys.
	C. J. de Bruyn Kops.

Afdeeling B.	Afdeeling D.
I. Dr. J. L. Hoorweg.	I. H. Siliakus.
Dr. B. Meilink.	Dr. G. van der Waals.
II. Dr. J. J. le Roy.	II. B. D. Best.
Dr. L. W. Th. Wigman.	J. S. Piquet.

Afdeeling E.

I. G. J. Buys.	II. Dr. B. Meilink.
Dr. P. van Mourik.	Dr. J. J. le Roy.
Dr. C. Stolp.	Dr. G. van der Waals.

Ingevolge den wensch der commissie werd bij de beoordeeling van het handteekenen de hulp ingeroepen van den heer R. Cruyff, leeraar in genoemd vak aan de hoogere burgerschool te Amersfoort, die gedurende drie dagen zijne diensten verleend heeft bij het nazien van 192 teekeningen.

De tijdsduur van het mondeling examen voor ieder vak werd op voorstel der sub-commissiën als volgt vastgesteld:

Tabel I.

Vakken.	Examinatoren.	Assessoren.	Tijdsduur.
Wiskunde . . .	Dr. van Mourik, Dr. Stolp,	Dr. Stolp, Dr. van Mourik,	1 uur.
Werktuigkunde .	G. J. Buys,	Dr. van Mourik, Dr. Stolp,	½ „
Natuurkunde . .	Dr. Meilink,	Dr. Hoorweg,	1 „
Cosmographie . .	Dr. Hoorweg,	Dr. Meilink,	
Scheikunde . . .	Dr. Wigman,	Dr. le Roy,	1 „
Natuurl. historie.	Dr. le Roy,	Dr. Wigman,	
Nederlandsch . .	Siliakus,	Dr. van der Waals,	1 „
Hoogduitsch . .	Dr. van der Waals,	Siliakus,	1 „
Fransch	Piquet,	Best,	
Engelsch. . . .	Best,	Piquet,	1 „
Geschiedenis . .	Dr. Doesburg,	Wesseling,	
Aardrijkskunde .	Wesseling,	Dr. Doesburg,	
Staats- en handelswetenschappen.	de Bruyn Kops,	Buys,	¾ „
	Totaal per candidaat . . .		7¼ uur

Op grond van art. 17, 2de lid, van het Algemeen Reglement voor de eindexamens der hoogere burgerscholen, werd door de vergadering besloten om de sub-commissiën te machtigen bij het examen het beginsel toe te passen, dat candidaten behooren vrijgesteld te worden, geheel of voor een deel, van het mondeling onderzoek in de vakken genoemd in art. 7, indien zij naar het oordeel dier sub-commissie door hun schriftelijk werk het bewijs hebben geleverd, dat hun kennis en ontwikkeling in zoodanige mate boven het twijfelachtige verheven is, dat het vermoedelijk eindcijfer door een eventueel minder gunstig mondeling examen niet beneden het voor het diploma verlangde peil zou mogen dalen.

Daarna werden de opgaven, bedoeld in art. 9 van het Algemeen Reglement, door de commissie vastgesteld en vergezeld van de noodige toelichting, aan den inspecteur van het middelbaar onderwijs ingezonden.

Op voorstel van den voorzitter werd door de vergadering besloten om het mondeling examen te doen aanvangen op Maandag 18 Juli. Daarna deelde de voorzitter mede, dat zich uit de provinciën Utrecht en Overijssel voor het examen hadden aangemeld 96 candidaten, te weten: 48 van de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht, 11 van de hoogere burgerschool te Amersfoort, 9 van de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle, 11 van de hoogere burgerschool te Kampen, 17 van die te Deventer en bovendien nog 1 extraneus, die het schriftelijk gedeelte van het examen aan de hoogere burgerschool te 's Hage wenschte af te leggen.

Voorts bracht de voorzitter ter kennis van de commissie, dat hij 12 candidaten in iedere reeks voor het mondeling examen wenschte in te deelen, waardoor de arbeidstijd der commissieleden van de afdeelingen B en D 5 uren per dag zou bedragen, terwijl bij de verwachting koesterde, dat die tijd voor de leden der afdeelingen A en C, ten gevolge van het in afdeeling A toe te passen beginsel der vrijstellingen, op ongeveer denzelfden duur zou kunnen worden gesteld, wanneer een der leden van afdeeling A, na afloop van zijn deel van het examen, als assessor optrad bij afd. C, welke afdeeling alsdan in helften gesplitst zou kunnen worden.

Laatstgenoemde sub-commissiën, welke slechts uit drie leden bestonden en daarom niet splitsbaar waren, zouden dagelijks den dubbelen tijd aan het examen moeten besteden, in vergelijking met de splitsbare sub-commissiën B en D, waardoor slechts 8 à 9 candidaten in iedere reeks geplaatst zouden kunnen worden, indien geen vrijstellingen voor afd. A werden verleend en de leden dezer afdeeling bijeen bleven. De vrijstellingen van mondeling onderzoek, eventueel ook in de afdeelingen B en D, aan candidaten te verleenen, zouden de leden dier sub-commissiën in de gelegenheid stellen om te voldoen aan het voorschrift, vermeld in het laatste lid van art. 21.

Ten slotte deelde de voorzitter mede, dat hij de tweede algemeene vergadering der commissie zou te zamen roepen tegen den namiddag van 16 Juli, terwijl de leden der sub-commissiën, die zouden moeten deelnemen aan de gezamenlijke beoordeeling van het schriftelijk werk der candidaten, daartoe in de gelegenheid gesteld zouden worden op 14 Juli, des voormiddags. Laatstgenoemde bijeenkomsten konden, zoo noodig, voortgezet worden op 15 en den voormiddag van 16, met het oog op de groote hoeveelheid correctiewerk, veroorzaakt door het aanzienlijk getal candidaten.

Op de tweede vergadering bleek, dat ongeveer de helft der commissieleden aan de voorvergaderingen van 14 en 15 Juli hadden deelgenomen. Op de algemeene vergadering, des namiddags te één uur van den 16den gehouden, werd aan alle commissieleden een staat uitgereikt, waarop de cijfers verzameld waren, die aan de candidaten voor hun schriftelijk werk in de verschillende vakken waren toegekend. Daarna werd overwogen wie hunner naar aanleiding van het schriftelijk examen zou kunnen worden vrijgesteld van mondeling onderzoek in de vakken, genoemd in art. 7. Voor afdeeling A konden, om nader te vermelden redenen, niet meer dan 9 candidaten volledig en 45 gedeeltelijk vrijgesteld worden, welk aantal echter de mogelijkheid opende om 12 candidaten in iedere reeks te plaatsen.

In afd. B konden 20 candidaten van het mondeling examen in de natuurkunde vrijgesteld worden; voor scheikunde geen enkele, op nader te vermelden gronden.

In afdeeling C werden 46 candidaten vrijgesteld van mondeling onderzoek in handelswetenschappen, terwijl in afdeeling D 40 candidaten voor alle 4 de talen voor den halven examentijd konden worden vrijgesteld, aangezien, gelijk nader blijken zal, de betrokken sub-commissie geen volledige vrijstellingen meende te kunnen verleenen.

Een der candidaten, de extraneus uit 's Gravenhage, had zich

van het examen teruggetrokken, waardoor het mondeling examen zich uitstrekte over 96 candidaten, die in 8 reeksen werden verdeeld, waardoor dit deel van het onderzoek vier weken duurde, van 18 Juli tot en met 13 Augustus.

Dr. Wigman was, ten gevolge van ongesteldheid gedurende twee dagen (12 en 13 Augustus) verhinderd om zijne werkzaamheid bij het examen te vervullen, en daar geen der overige commissieleden in de gelegenheid was zijn taak over te nemen, werd, ingevolge de van U ontvangen machtiging, gedurende die dagen, voor zooveel noodig, het mondeling examen in de scheikunde door dr. A. C. Antusch, leeraar aan de hoogere burgerschool te Amersfoort, afgenomen.

Den 15den Augustus werd de eindvergadering gehouden, waarop de uitslag van het examen werd vastgesteld en aan de candidaten medegedeeld.

Alvorens tot het tweede gedeelte van het verslag over te gaan, wenscht de commissie U in kennis te stellen met de ervaring, door haar verkregen bij het gelijktijdig vervullen der beide opdrachten.

Het groot aantal candidaten, van die omstandigheid het gevolg, was oorzaak dat het mondeling examen, van ieder commissielid een dagelijkschen arbeidstijd van 5 uren vergende, vier weken moest duren, hetgeen zeer afmattend mag genoemd worden. Dit bezwaar, door de vermoedelijke aangroeiing van het aantal candidaten in volgende jaren steeds grooter wordende, zou, indien geen ingrijpende wijzigingen in de examens worden aangebracht, op den duur alleen afdoend bestreden kunnen worden door aanzienlijke uitbreiding of verdubbeling van het aantal commissieleden.

Ook voor de candidaten heeft de lange duur van het examen een ernstig bezwaar, daar zij weken lang in afwachting van den uitslag moeten verkeeren. Ook werd de taak van vele commissieleden aanmerkelijk verzwaard door den grooten omvang van het correctiewerk, vooral omdat de correctie vóór den aanvang van het mondeling examen moest voleindigd zijn. Dit laatste was thans noodzakelijk, want de rangschikking der candidaten in iedere reeks stond in verband met het aantal geheel of gedeeltelijk van mondeling onderzoek in de vakken van afdeeling A vrijgestelde candidaten. Het bezwaar, verbonden aan de groote hoeveelheid correctiewerk, werd vooral gevoeld door de sub-commissie A, die uit slechts 3 leden bestond, zoodat de vaststelling der cijfers en het vergelijken en gezamenlijk beoordeelen van het werk, buitengewone inspanning van hen vorderde. Het is dus dringend wenschelijk, om in het vervolg de commissie uit 16 leden te doen bestaan, gelijk in vroegere jaren in de provincie Utrecht gewoonlijk geschiedde. Dan zullen alle sub-commissiën gesplitst kunnen worden, het omvangrijke correctiewerk van afdeeling A beter verdeeld en de regeling van het mondeling examen minder bezwaarlijk zijn dan thans het geval was. Ook zal dan meer tijd aan het examen der twijfelachtige candidaten in de vakken van afdeeling A besteed kunnen worden dan thans mogelijk is geweest.

De bekorting van den duur der mondelinge examens door toepassing van het beginsel der vrijstellingen te verkrijgen, zou echter aanzienlijk in beteekenis winnen, indien het schriftelijk examen met enkele vakken kon worden uitgebreid, waardoor de vrijstellingen gelijkmatiger over de afdeelingen verdeeld, en, bij de invoering van een compensatiestelsel, over alle vakken van het examen uitgebreid zouden kunnen worden.

Hiervoor zou echter eene herziening van het reglement noodzakelijk zijn. Het beschikbaar stellen van vacantiedagen voor de gezamenlijke beoordeeling van het schriftelijk werk door de leden eener sub-commissie zou dan tevens onder regelen gebracht kunnen worden.

Werden in het bovenstaande enkele bezwaren aangewezen en de middelen aan de hand gedaan om die te overwinnen, de commissie wil niet nalaten hare meening uit te spreken, dat de gecombineerde eindexamens ook voordeelen hebben aan het licht gebracht.

De aanzienlijk gewijzigde samenstelling der commissie heeft het examen een verfrissching skuur doen ondergaan, die ongetwijfeld aan het onderwijs en aan de studie der leerlingen in beide provinciën ten goede zal komen, terwijl de kennismaking met andere onderwijsmethoden en examenopvattingen den blik van menigen examinator zal verruimen, waardoor op den duur de waarde van het eindexamen meer en meer zal verhoogd worden.

De eindvergadering ter vaststelling van den uitslag van het examen werd 15 Augustus gehouden. De uitslag is vermeld in tabel II; de toegekende cijfers zijn, voor schriftelijk en mondeling examen afzonderlijk, opgenomen, waarbij de vrijstellingen met streepen op de open plaatsen zijn aangegeven. Tabel III vermeldt de namen der candidaten.

TABEL II.

Cijfers aan de candidaten toegekend.

Volgnummers der candidaten.	S. = schriftelijk. M. = mondeling.	A. Wis- en werktuigkunde.						B. Natuurkundige wetenschappen.					C. Geschiedkundige, Staats- en handelswetenschappen.						D. Taal- en letterkunde.					E. Hand- en rechtlijnig teekenen.			Som der eindcijfers.	Rangnummer der 96 candidaten uit Utrecht en Overijssel.	Uitslag van het examen.
		Rekenk. en stelkunde.	Goniom. en trigonom.	Beschrijvende meetk.	Meetkunde.	Werktuigkunde.	Eindcijfer voor afd. A.	Scheikunde.	Natuurlijke historie.	Natuurkunde.	Cosmographie.	Eindcijfer voor afd. B.	Geschiedenis.	Aardrijkskunde.	Staatsinrichting.	Staathuishoudkunde.	Handelswetenschappen.	Eindcijfer voor afd. C.	Nederlandsch.	Hoogduitsch.	Fransch.	Engelsch.	Eindcijfer voor afd. D.	Handteekenen.	Rechtlijnig teekenen.	Eindcijfer voor afd. E.			
Van de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle.																												
1	S.	6	7	8	5	2		4		5							6		7	5	4	6						
	eindc.	6	7	8	5	4		6	5	6	6	7	6	7	6	7	7	6	7	6	6	4	5	5	6	5	6	119	41	Toegelaten volgens art 23 algemeen reglement.
	M.	7	6	—	5	7		5	6	6	7		7	6	7	7	—		6	6	5	4								
2	S.	4	6	2	3	2		6		2							7		7	6	7	6								
	eindc.	4	6	3	3	3		4	6	8	3	6	5	8	6	8	8	7	7	7	6	8	7	7	6	6	6	119	46	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	5	5	5	4	4		6		8	5	6		8	6	8	8	—		7	6	8	8							
3	S.	8	7	9	6	7		8	8	6							6		7	5	7	7								
	eindc.	8	7	9	6	7	7	8	8	7	5	7	6	7	5	7	6	6	7	6	8	7	7	7	6	6	6	136	13	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	—	6	6		8		7	5		6	7	5	7	—		7	7	9	8								

Volgnummers der candidaten.	S. = schriftelijk. M. = mondeling.	A. Wis- en werktuigkunde.						B. Natuurkundige wetenschappen.				C. Geschiedkundige, Staats- en handelswetenschappen.					D. Taal- en letterkunde.				E. Hand- en rechtlijnig teekenen.			Som der eindcijfers.	Rangnummer der 96 candidaten uit Utrecht en Overijssel.	Uitslag van het examen.
		Rekenk. en stelkunde.	Goniom. en trigonom.	Beschrijvende meetk.	Meetkunde.	Werktuigkunde.	Eindcijfer voor afd. A.	Scheikunde.	Natuurlijke historie.	Natuurkunde.	Cosmographie.	Eindcijfer voor afd. B.	Geschiedenis.	Aardrijkskunde.	Staatsinrichting.	Staathuishoudkunde.	Handelswetenschappen.	Eindcijfer voor afd. C.	Nederlandsch.	Hoogduitsch.	Fransch.	Engelsch.	Eindcijfer voor afd. D.	Handteekenen.	Rechtlijnig teekenen.	Eindcijfer voor afd. E.			
4	S.	7	4	2	8	3		6		4						8			7	5	7	4							
	einde.	6	4	4	8	4	5	6	4	4	5	5	6	6	6	5	8	6	6	5	7	4	6	5	6	5	109	65	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	4	4	6	—	5		6	4	5	5		6	6	6	5	—		5	5	7	5							
5	S.	8	6	3	4	2		6		4						8			8	6	8	7							
	einde.	8	5	3	4	3	4	7	6	4	5	6	9	9	8	8	8	9	8	6	9	7	8	5	7	6	129	24	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	—	4	3	4	4		7	6	5	5		9	9	8	8	—		7	6	9	8							
6	S.	9	6	2	9	7		6		6						9			7	7	7	8							
	einde.	9	6	4	9	7	7	6	6	7	7	6	7	7	8	8	9	8	6	7	7	7	7	6	8	7	141	10	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	7	6	—	—		6	6	8	7		7	7	8	8	—		5	7	7	7							
7	S.	5	6	7	6	5		6		5						8			8	5	7	7							
	einde.	5	5	7	6	6	6	7	8	6	5	7	5	6	6	6	8	6	7	5	7	7	7	6	7	6	125	30	Idem.
	M.	5	5	—	6	6		7	8	6	5		5	6	6	6	—		7	4	8	7							
8	S.	6	4	4	4	2		7		4						7			7	5	8	7							
	einde.	5	5	4	4	3	4	7	8	5	7	7	8	6	9	9	7	8	7	5	8	7	7	7	7	7	128	26	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	4	6	4	4	4		7	8	6	7		8	6	9	9	—		8	4	8	7							
9	S.	2	2	1	2	1		5		4						7			6	6	7	5							
	einde.	3	3	2	3	2	3	4	4	3	4	4	5	5	6	6	7	6	5	6	7	6	6	7	6	7	94	88	Afgewezen met algemeene stemmen.
	M.	4	3	3	3	3		4	4	3	4		5	5	6	6	—		5	5	7	7							

Van de hoogere burgerschool te Kampen.

	S.	10	10	9	10	5		8		8						8			7	7	8	10							
10	einde.	10	10	9	10	7	9	6	3	8	6	6	7	5	6	7	8	7	7	7	8	9	8	7	7	7	147	2	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	—	—	9		5	3	—	6		7	5	6	7	—		7	7	8	9							
	S.	6	6	6	9	2		7		7						5			5	5	6	8							
11	einde.	6	6	7	9	3	6	6	8	7	7	7	7	9	5	7	5	7	5	6	6	7	6	8	6	7	130	20	Idem.
	M.	6	6	8	—	5		6	8	—	7		7	9	5	7	6		6	6	7	6							
	S.	9	9	9	10	8		9		7						8			6	5	5	7							
12	einde.	9	9	9	10	8	9	7	5	7	7	7	5	7	5	6	8	6	7	5	5	7	6	6	6	6	138	12	Idem.
	M.	—	—	—	—	—		6	5	—	7		5	7	5	6	—		8	6	5	6							
	S.	9	6	5	7	6		8		6						7			7	6	7	8							
13	einde.	9	6	6	7	6	7	7	4	7	7	6	6	4	7	6	7	6	7	6	7	8	7	6	5	6	128	25	Idem.
	M.	—	7	7	—	6		7	4	8	7		6	4	7	6	—		7	6	7	8							
	S.	8	6	6	5	2		7		5						2			7	5	6	4							
14	einde.	8	5	6	5	3	5	6	7	5	6	6	5	4	5	5	3	4	8	6	6	5	6	7	6	7	111	61	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	—	4	6	5	5		6	7	4	6		5	4	5	5	4		8	6	6	6							
	S.	4	4	5	4	2		6		5						6			5	6	4	4							
15	einde.	5	5	5	4	3	4	5	4	5	5	5	5	5	5	5	6	5	5	6	4	5	5	7	6	7	100	81	Toegelaten met 4 stemmen tegen.
	M.	6	6	4	5	4		5	4	5	5		5	5	5	5	—		5	6	4	5							
	S.	3	6	2	6	2		6		5						4			6	6	6	7							
16	einde.	4	6	3	6	4	5	5	5	6	7	4	4	4	4	4	4	4	5	5	6	7	6	5	7	6	101	79	Toegelaten met 1 stem tegen.
	M.	6	6	5	7	6		4	5	7	7		4	4	4	4	4		4	4	6	6							
	S	8	5	8	4	5		7		7						7			7	5	8	9							
17	einde.	8	6	8	5	5	6	8	6	7	7	7	4	5	8	7	7	6	8	6	9	9	8	5	6	5	134	16	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	7	—	7	6		8	6	—	7		4	5	8	7	—		8	6	9	9							
	S.	4	7	5	9	6		7		7						8			8	6	8	7							
18	einde.	5	7	6	9	6	7	7	8	7	6	7	6	5	7	6	8	6	7	5	8	7	7	6	6	6	132	17	Idem.
	M.	6	—	7	—	5		7	8	—	6		6	5	7	6	—		6	4	8	6							

Volgnummers der candidaten.	S. = schriftelijk. M. = mondeling.	A. Wis- en werktuigkunde.						B. Natuurkundige wetenschappen.					C. Geschiedkundige, Staats- en handelswetenschappen.						D. Taal- en letterkunde.					E. Hand- en rechtlijnig teekenen.			Som der eindcijfers.	Rangnummer der 96 candidaten uit Utrecht en Overijssel.	Uitslag van het examen.
		Rekenk. en stelkunde.	Goniom. en trigonom.	Beschrijvende meetk.	Meetkunde.	Werktuigkunde.	Eindcijfer voor afd. A.	Scheikunde.	Natuurlijke historie.	Natuurkunde.	Cosmographie.	Eindcijfer voor afd. B.	Geschiedenis.	Aardrijkskunde.	Staatsinrichting.	Staathuishoudkunde.	Handelswetenschappen.	Eindcijfer voor afd. C.	Nederlandsch.	Hoogduitsch.	Fransch.	Engelsch.	Eindcijfer voor afd. D.	Handteekenen.	Rechtlijnig teekenen.	Eindcijfer voor afd. E.			
19	S.	5	3	3	2	2		6		5			6	5	5	4	6	6	5	6	6	7	6	6	6	7	7	7	108	68	Toegelaten met algemeene stemmen.
	einde.	5	4	3	3	3	4	6	7	5	7			5	5	4	6	6		5	6	7								
	M.	6	6	4	4	4		—	7	7	7									3	5	6								
20	S.	8	8	1	9	5		7		6			6	7	7	4	4	4	5	7	8	8	8	8	7	8	6	8	7	129	21	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	einde.	8	8	3	9	5	7	6	6	7	6	6	7	7	4	4	4	5	8	8	8	8	7	8	6	8	7			
	M.	—	—	5	—	5		6	6	8	6		7						8			6								

Van de hoogere burgerschool te Deventer.

21	S.	5	4	1	3	1		5		5			5		6	7	5	4	5	7	7	6	6	6	4	4	4	95	86	Afgewezen met algemeene stemmen.
	einde.	5	4	2	3	2	3	4	5	5	5		5	6	7	5	4		6	7	4	6								
	M.	6	4	2	3	3		3	5	5	5		5	6	7	5	4		6	7	4	6								
22	S.	8	6	1	1	2		5		6			4						5	7	6	6	6	6	6	7	6	103	78	Toegelaten met algemeene stemmen.
	einde.	8	5	2	3	3	4	4	6	5	5		5	4	5	5	6	4		6	5	6	5							
	M.	—	4	3	5	4		4	6	4	5		4	5	5	6	4			6	5	6	5							
23	S.	8	8	2	6	2		7		7			4						8	5	8	4								
	einde.	8	8	4	6	4	6	6	8	7	6		7	5	5	3	5	4	4	8	5	7	6	7	6	6	6	117	49	Idem.
	M.	—	—	6	5	6		5	8	7	6		5	5	3	5	5			7	5	6	7							
24	S.	6	6	4	9	2		6		8			4						5	5	6	3								
	einde.	7	6	4	9	3	5	7	7	8	4		7	4	3	3	5	5	4	6	6	5	4	5	4	4	4	104	77	Idem.
	M.	8	7	4	—	4		7	7	—	4		4	3	3	5	6			6	6	3	5							
25	S.	6	7	7	5	6		6		6			5						7	5	6	3								
	einde.	6	7	7	6	7	7	6	6	5	4		5	7	8	6	6	5	7	7	6	6	4	6	6	5	6	120	38	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	6	—	—	7	8		6	6	4	4		7	8	6	6	5		7	6	6	4								
26	S.	6	7	1	3	2		4		5			6						8	4	5	6								
	einde.	6	6	3	3	4	4	4	7	5	5		5	7	5	7	7	6	6	8	5	6	6	6	6	7	6	113	56	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	6	4	4	3	5		4	7	5	5		7	5	7	7	—		8	6	6	6								
27	S.	7	8	8	7	2		5		4			6						6	7	6	8								
	einde.	7	8	8	7	4	7	5	6	5	5		5	4	5	6	6	6	5	5	7	5	7	6	6	7	6	119	45	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	—	—	6		5	6	6	5		4	5	6	6	—		4	7	4	6								
28	S.	7	7	7	8	3		6		7			6						5	4	6	4								
	einde.	7	7	7	8	5	7	6	4	7	6		6	8	8	6	6	6	7	5	5	6	6	5	5	5	5	123	32	Idem.
	M.	—	—	—	—	7		6	4	8	6		8	8	6	6	—		6	6	7	8								
29	S.	3	6	1	2	1		6		5			4						6	6	5	4								
	einde.	4	5	3	3	3	4	5	5	4	6		5	3	6	5	5	4	4	6	6	4	4	5	6	4	5	91	91	Afgewezen met algemeene stemmen.
	M.	5	4	4	5	5		4	5	3	6		3	6	5	5	5		6	6	3	3								
30	S.	9	6	8	3	6		7		7			7						7	7	7	7								
	einde.	9	6	8	6	7	7	7	7	7	7	8	7	7	7	8	8	7	7	8	7	7	7	7	6	8	7	145	4	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	7	—	9	7		7	7	—	8		7	7	8	8	—		8	7	7	6								
31	S.	5	6	1	5	3		6		7			5						8	7	6	6								
	einde.	5	6	2	5	3	4	5	4	7	7		6	6	6	7	6	5	6	8	7	6	6	7	5	6	5	112	60	Toegelaten met algemeene stemmen.
	M.	5	6	2	4	3		4	4	8	7		6	6	7	6	5		7	7	5	7								
32	S.	8	9	8	8	4		7		7			7						7	5	4	4								
	einde.	8	9	8	9	6	8	7	6	7	6		7	5	6	5	6	7	6	7	6	4	4	5	5	5	5	126	27	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	—	—	—	—	8		7	6	7	6		5	6	5	6	—			7	6	4	3							
33	S.	6	6	4	8	2		4		6			4						6	5	3	5								
	einde.	5	6	4	8	3	5	5	7	5	5		5	2	5	4	5	5	4	5	6	3	5	5	6	5	6	99	82	Toegelaten met 3 stemmen tegen.
	M.	3	5	3	—	4		5	7	3	5		2	5	4	5	5		4	6	3	4								

Volgnummers der candidaten.	S. = schriftelijk. M. = mondeling.	A. Wis- en werktuigkunde.						B. Natuurkundige wetenschappen.					C. Geschiedkundige, Staats- en handelswetenschappen.						D. Taal- en letterkunde.				E. Hand- en rechtlijnig teekenen.			Som der eindcijfers.	Rangnummer der 96 candidaten uit Utrecht en Overijssel.	Uitslag van het examen.
		Rekenk. en stelkunde.	Goniom. en trigonom.	Beschrijvende meetk.	Meetkunde.	Werktuigkunde.	Eindcijfer voor afd. A.	Scheikunde.	Natuurlijke historie.	Natuurkunde.	Cosmographie.	Eindcijfer voor afd. B.	Geschiedenis.	Aardrijkskunde.	Staatsinrichting.	Staathuishoudkunde.	Handelswetenschappen.	Eindcijfer voor afd. C.	Nederlandsch.	Hoogduitsch.	Fransch.	Engelsch.	Eindcijfer voor afd. D.	Handteekenen.	Rechtlijnig teekenen.	Eindcijfer voor afd. E.			
34	S.	6	8	8	8	2		6		7			5				5		7	6	5	3							
	einde.	6	8	8	8	4	7	4	4	7	5	5	5	5	6	6	5	5	6	6	4	4	5	5	6	5	112	59	Toegelaten volgens art. 23 algemeen reglement.
	M.	5	—	8	—	6		3	4	7	5		5	5	6	6	4		5	5	3	5							
35	S.	9	9	9	8	10		6		8			7				8		8	6	7	4							
	einde.	9	9	9	8	10	9	6	7	8	7	7	6	7	7	7	7	7	7	7	6	7	5	6	5	7	6	144	6	Idem.
	M.	—	—	—	—	—		6	7	—	7		6	7	7	7	—		6	6	6	5							
36	S.	7	9	5	8	6		6		7			7				7		7	6	7	6							
	einde.	7	9	5	8	6	7	5	5	7	7	6	5	7	3	4	7	5	6	6	5	6	6	6	6	6	120	39	Idem.
	M.	—	—	5	—	5		5	5	6	7		5	7	3	4	—		5	5	4	6							
37	S.	7	6	1	6	2		6		7							4		6	5	4	3							
	einde.	7	5	3	6	4	5	6	7	6	7	6	6	5	4	6	4	5	7	5	4	4	5	6	5	6	107	72	Idem.
	M.	—	4	5	6	6		6	7	5	7		6	5	4	6	4		7	5	5	4							

TABEL III.

Naamlijst der geslaagde candidaten.

NAMEN.	VOORNAMEN.	Datum en jaar van geboorte.	Geboorteplaats.	School waar zij onderwijs hebben ontvangen.
Bakker,	Nanke Ippe,	2 Maart 1880,	IJlst,	Kampen.
Portheine,	Barend,	23 Februari 1880,	Deventer,	Deventer.
Veeneklaas,	Jan Hendrik,	9 Januari 1879,	Hellendoorn,	Idem.
Ledeboer,	Abram,	4 October 1879,	Almelo,	Zwolle.
van Drimmelen,	Emile,	17 December 1879,	Salemba,	Kampen.
van der Brugge,	Pieter,	24 Juni 1882,	Meppel,	Zwolle.
Sluiter,	Johannes Godfried,	25 December 1879,	Groningen,	Kampen.
Werff,	Dirk Jan,	30 Januari 1881,	Kampen,	Idem.
Boeree,	Theodoor Alexander,	14 October 1879,	Wageningen,	Idem.
Wouters,	Johan,	16 Januari 1880,	Samarang,	Idem.
Hardon,	Wichert Cornelis,	10 October 1880,	Zwolle,	Zwolle.
Drossaers,	Johan Bernard,	4 September 1881,	Teteringen,	Kampen.
Bisschop van Tuinen,	Cornelis Adriaan Willem Johan,	17 Juni 1880,	Zwolle,	Zwolle.
Sirks,	Adriaan Hendrik,	27 Februari 1881,	Deventer,	Deventer.
Marlier de Routon,	Martin Jean Jacques,	18 Januari 1877,	Bezoeki,	Zwolle.
Hulshoff Pol,	Abraham Berthus,	18 September 1878,	Hengelo,	Deventer.
Korteling,	Johannes Gezinus,	1 Juli 1879,	Deventer,	Idem.
de Wal,	Johannes Hendricus,	1 October 1881,	Idem,	Idem.
Benthem,	Edmond Jozua,	21 Maart 1879,	Enschede,	Zwolle.
Moltzer,	Johan Eduard,	16 Juli 1878,	Drachten,	Deventer.
Brouwer,	Engelbertha Johanna,	2 October 1880,	Zwolle,	Zwolle.
le Heux,	Johan Willem Nicolaas,	24 Mei 1880,	Deventer,	Deventer.
Later,	Johan Frederik Hendrik August,	5 Februari 1881,	Idem,	Idem.
Steysel,	Jan Hendrik,	30 Augustus 1879,	Idem,	Idem.
van Sandick,	Willem Jan,	27 Mei 1879,	Salé,	Idem.
Huidekoper,	Cristiaan,	2 Juni 1878,	Groningen,	Kampen.
de Greve,	Albertus Jacobus,	22 November 1878,	Utrecht,	Zwolle.
Tadema Wielandt,	Marinus Franciskus,	8 September 1879,	Grissee,	Kampen.
Weijer,	Paulus,	1 Mei 1879,	Gouda,	Deventer.
ten Hoopen,	Gerhardus,	6 December 1879,	Deventer,	Idem.
Engelbregt,	Johan Hendrik,	31 October 1879,	Kampen,	Idem.
Poortenaar,	Johan,	9 September 1879,	Idem,	Kampen.
Penning,	Jacob Jan,	23 October 1879,	Amsterdam,	Idem.
Sonnenberg,	Willem Nicolaas Alexander Frederik Karel Hendrik,	4 September 1877,	Deventer,	Deventer.

Overigens gaf het examen in de verschillende afdeelingen aanleiding tot de volgende opmerkingen:

A. *Wis- en werktuigkunde.*

De in vele opzichte gewijzigde omstandigheden van dit jaar in aanmerking nemende, is de commissie van oordeel dat het examen over het algemeen vrij bevredigende uitkomsten opleverde. Echter moesten aan vele candidaten dikwijls minder gunstige cijfers voor hun schriftelijk werk in enkele vakken dezer afdeeling toegekend worden en bleef dientengevolge voor verscheidene hunner het eindcijfer vaak verre beneden voldoende.

De sub-commissie is van gevoelen, dat voor deze afdeeling de waarde van het eindexamen gewonnen heeft, in vergelijking met vorige jaren, en zij twijfelt niet of hierdoor zal een gunstige invloed op het onderwijs en de studie der leerlingen worden uitgeoefend. Vooral heeft zij met groote waardeering opgemerkt dat de opgaven voor het schriftelijk examen zorgvuldig en met veel oordeel waren gekozen, al wil zij niet verhelen dat bij een enkele vraag, namelijk de derde voor de meetkunde, menige candidaat in verlegenheid heeft verkeerd omtrent de juiste opvatting, wijl de grenslijnen der in die opgave bedoelde wentelende figuur niet voldoende omschreven waren, waardoor meerdere oplossingen, zeer in moeilijkheid uiteenloopende, konden worden gegeven.

De opgaven voor de werktuigkunde, hoewel in aard, omvang en examineerwaarde ongetwijfeld hoogst doeltreffend en niet te moeilijk, bleken toch wat zwaar voor de meeste candidaten te zijn geweest, gewoon als velen hunner waren, om voor menig vak hun studie te beperken tot de vraagstukken in vroegere jaren bij het eindexamen gegeven.

Aangezien ditmaal de evenbeelden der bedoelde vragen zich niet in de verzameling van van der Plaats bevonden, hadden slechts weinige candidaten de beide vraagstukken volkomen goed opgelost; de meeste alleen het tweede, verscheidene geen van de twee. Gelukkig dat men alzoo door eene zorgvuldige keuze der opgaven, deze vraagstukken-dressuur binnen enge grenzen beperken en eene zeker te veroordeelen richting bij het onderwijs voorkomen en, zoo noodig, bestrijden kan. Daarom was de sub-commissie van oordeel, dat aan het schriftelijk examen het meeste gewicht moest worden gehecht, zoodat in den regel aan het mondeling onderzoek slechts een beperkte invloed werd toegekend bij het bepalen der eindcijfers voor ieder vak.

Hieruit volgde, dat het beginsel der vrijstellingen van mondeling onderzoek gereedelijk voor deze afdeeling kon worden aangenomen.

Volledige vrijstellingen werden verleend wanneer het schriftelijk werk van den candidaat in alle vakken der afdeeling, dus ook voor de werktuigkunde, goed (8 of hooger) was geweest; *gedeeltelijke*, indien dit voor een deel der vakken het geval was.

Ongeveer de helft der candidaten moesten den vollen tijd van $1^1/_2$ uur geëxamineerd worden. Hierbij bleek aanstonds, dat die tijd voor velen hunner zeer beperkt genoemd moest worden. In het vervolg zal het dus noodig zijn meer tijd voor het mondeling onderzoek der twijfelachtige candidaten beschikbaar te stellen. Ditmaal was zulks onmogelijk, omdat de sub-commissie voor deze afdeeling niet gesplitst kon worden, daar zij slechts uit drie leden bestond.

Het is daarom hoogst wenschelijk, dat in den vervolge de sub-commissie voor afd. A uit vier leden bestaa, opdat zij, in helften gesplitst, haren arbeid beter zal kunnen verdeelen. Ook de groote hoeveelheid correctiewerk voor de vakken dezer afdeeling, loopende over meer dan 1400 uren candidaten-arbeid, thans aan 3 leden opgedragen, eischte van hen buitengewone inspanning gedurende den druksten tijd van den cursus aan hunne scholen, terwijl toch noodwendig de meest mogelijke waarborgen moeten bestaan voor de zorgvuldigheid der correctie, welke een der voornaamste eischen van het examen is. Bovendien wijst de sub-commissie er met nadruk op, dat de gezamenlijke revisie van het schriftelijk werk, van bijna 100 candidaten, en de vaststelling der daaraan toegekende praedicaten voor de vijf vakken dezer afdeeling onmogelijk op bevredigende wijze kan plaats hebben, indien daaraan niet geruimen tijd besteed kan worden.

Ditmaal bleek dat die gezamenlijke beoordeeling niet in minder dan $2^1/_2$ dag kon voleindigd worden, niettegenstaande de arbeid tot laat in den avond werd voortgezet.

Uit dit alles blijkt aldoende, dat het hoogst wenschelijk is om in de toekomst, als wederom het eindexamen van candidaten uit verschillende provinciën aan een zelfde commissie mocht worden opgedragen, de sub-commissiën uit vier leden te doen bestaan, althans die voor afdeeling A, en voor de betrokken leden dier sub-commissie vacantiedagen beschikbaar te stellen, ter gezamenlijke vergelijking en vaststelling der cijfers van het schriftelijk werk.

Afdeeling B.

Natuurwetenschappen.

Het examen in *natuurkunde* en *cosmographie* gaf geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Alleen betwijfelt de sub-commissie of de proef van Kundt, die in verschillende leerboeken zelfs niet genoemd wordt, wel geschikt is voor het schriftelijk examen. Verscheidene candidaten verklaarden dan ook daarvan nooit te hebben gehoord. Van mondeling onderzoek in de natuurkunde werden vrijgesteld alle candidaten, die door hun schriftelijk werk het bewijs hadden geleverd, dat zij goed bekend waren met de voornaamste hoofdstukken uit de natuurkunde.

Voor *scheikunde* meende de examinator geene vrijstellingen te mogen verleenen, terwijl de overige leden der sub-commissie, hoewel in het algemeen voorstanders van dat beginsel, de vrijheid van den examinator niet aan banden wilden leggen.

Dr. Wigman grondde de noodzakelijkheid om alle candidaten ook mondeling te onderzoeken, op zijne meening, dat de schriftelijke opgaven voor de scheikunde en de keuze, daarbij aan de candidaten overgelaten, niet uitsloten de mogelijkheid, dat goed schriftelijk werk kon samengaan met bloot gememoriseerde kennis, waarbij de zekerheid ontbrak, dat de candidaat juiste begrippen had van de hoofdbeginselen der scheikunde.

Bij het examen in de *natuurlijke historie* werd rekening gehouden met de leerstof, die door de candidaten als op school behandeld werd opgegeven. Toch was het aantal onvoldoende of slechts even voldoende resultaten bedroevend groot.

De onkunde van velen, ook waar het de meest elementaire zaken betrof, was eenvoudig ergerlijk. Hier is maar één gevolgtrekking mogelijk: dat namelijk de dikwijls gehoorde meening, dat natuurlijke historie „maar" een bijvak is, onder de candidaten van het eindexamen al te talrijke warme voorstanders vindt en dat het hoog tijd is mede door eene ernstige opvatting van het examen aan deze valsche meening een einde te maken.

Afdeeling C.

Geschiedkundige, Staats- en handelswetenschappen.

Bij het examen in de *geschiedenis* bleek, dat de groote meerderheid der candidaten een zeer geringe kennis bezat van de geschiedenis der 19de eeuw.

Eensdeels mag dit misschien hieraan worden toegeschreven, dat bij het onderwijs in de geschiedenis niet de noodige aandacht aan bedoeld tijdvak werd geschonken, anderdeels is de uitgebreidheid van het examen er de schuld van. Hoe langer zoo meer dringt de eisch op den voorgrond, dat het examen worde beperkt en zich bepale tot de 18de en 19de eeuw. Een dergelijke regeling zou ook het onderwijs in niet geringe mate ten goede komen.

Omtrent het examen in de *aardrijkskunde* valt nogmaals op te merken, dat bij de minder voldoende candidaten de kennis van het vaderland en de koloniën het meest te wenschen overliet.

De opgaven voor *boekhouden* waren, evenals het vorige jaar, minder gemakkelijk dan vroeger het geval was.

De commissie acht dit een verbetering. Alle candidaten die voldoende schriftelijk werk geleverd hadden, werden daarom van mondeling onderzoek in dit vak vrijgesteld.

De vierde post van de opgaven bleek echter voor de groote meerderheid der candidaten te moeilijk, zoodat slechts zeer weinigen die goed hadden gejournaliseerd. Afgezien daarvan, was bij vele candidaten het werk òf geheel onvoldoende, òf slechts weinig daarboven. Dit maakte voor hen een mondeling onderzoek in boekhouden noodzakelijk. De tijd die voor het mondeling examen in Staatsinrichting en Staathuishoudkunde van bedoelde candidaten overbleef, bleek in den regel te kort te zijn. Het was echter, bij het groote getal dier candidaten in iedere ploeg, niet mogelijk, dat onderzoek langer dan den vastgestelden tijd te doen voortduren, want het lid der sub-commissie A, dat als bijzitter moest fungeeren, kon in die sub-commissie niet langer gemist worden. Naar de meening der com-

missie zal dus ook de sub-commissie C in de toekomst uit vier leden dienen te bestaan, wil men met 12 candidaten in één ploeg het examen in Staats- en handelswetenschappen naar behooren kunnen afnemen.

Afdeeling D.

Talen.

De opstellen in het *Nederlandsch* en het *Hoogduitsch* gaven geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Bij het mondeling examen in het *Nederlandsch* werd opgemerkt, dat de candidaten wel iets van de literatuurgeschiedenis wisten, maar niet van de literatuur zelve, hetgeen zeker wel mag geweten worden aan de bescheiden plaats, welke het onderwijs in de moedertaal aan de middelbare school inneemt.

Het mondeling examen in *Hoogduitsch* (een stuk proza werd gelezen en vertaald) leverde bevredigende resultaten op. Slechts zelden behoefde een onvoldoend cijfer te worden toegekend. Vragen over literatuur werden achterwege gelaten, gelijk in den regel in de provincie Utrecht de gewoonte is.

De candidaten beheerschen de taal niet voldoende, om den inhoud van het gelezene weer te geven.

De opstellen in het Fransch gaven evenmin aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Dit kan echter niet gezegd worden van die in het Engelsch. Deze toch boden bij de beoordeeling soms de eigenaardige moeilijkheid aan, dat verscheidene candidaten òf buiten hun onderwerp waren gegaan, òf soms, zonder eenige aanleiding of slot op het onderwerp betrekking hebbende, een verhaal nederschreven, dat evengoed of evenmin als illustratie van andere onderwerpen had kunnen dienen. Onder anderen had een candidaat in zijn opstel over *Time is money* klaarblijkelijk een geprepareerd opstel over Gladstone gelascht. Het gedeelte toch dat over Gladstone handelde, en dit was $^3/_4$ van het opstel, was voldoende wat de taal betrof, maar de inhoud sloot volstrekt niet aan bij de inleiding en het slot, waar *eigen* werk geleverd werd en die de grofste fouten bevatten.

Het aantal onvoldoende opstellen was bij het Engelsch dan ook veel grooter dan bij de andere talen.

In verband met deze opmerkingen over het schriftelijk werk, meent de examinator voor het Engelsch met bescheidenheid uit overtuiging te moeten wijzen op de moeilijkheid, welke onderwerpen voor een opstel in de vreemde taal, als ook dit jaar zijn opgegeven, den candidaten in den weg leggen. Het bleek herhaaldelijk, dat candidaten, die een goed Nederlandsch opstel leverden, een veel minder goed figuur maakten, wanneer zij in de vreemde taal schreven, niet (zooals het mondeling examen vaak bewees) omdat zij beslist onvoldoende bedreven waren in die taal, maar omdat die bedrevenheid zeer zeker leed onder de bijkomende taak van hunne phantasie geëischt.

Een onderwerp als *Time is money*, hoe verleidelijk gemakkelijk op het oog, werd door verreweg de meeste candidaten die het kozen, met onvoldoenden uitslag behandeld, terwijl het mondeling examen bij velen dezer bewees, dat zij beter werk hadden kunnen leveren, zoo hun de stof voor hun opstel, met of zonder schema, daarvoor ware verstrekt.

Hetzelfde geldt voor de onderwerpen *The Postman* en *Were every one etc.*, welk laatste door geen der candidaten werd gekozen. De helft hunner daarentegen kozen *Polar Expeditions*. Dit onderwerp kan als zeer geschikt worden geacht, juist omdat hier ruimschoots gebruik kan worden gemaakt van de historische en geographische kennis, die men bij de candidaten mag veronderstellen voorhanden te zijn.

Bij het mondeling examen in het Fransch en het Engelsch hebben de examinatoren zich vaak verbaasd over de afwezigheid van kennis der eenvoudigste namen en zegswijzen, die voor de dagelijksche spreektaal onontbeerlijk te achten zijn, als: namen van munten, boomen, deelen van het lichaam, kleedingstukken, landen, volken, enz., ofschoon de kennis der boekentaal, op enkele uitzonderingen na, voldoende kon geacht worden.

Amersfoort, 15 Augustus 1898.

G. J. Buys, *Voorzitter*

F. Wesseling, *Secretaris.*

Friesland, Groningen en Drenthe.

Aan de Commissarissen der Koningin in de provinciën Friesland, Groningen en Drenthe.

De commissie van examen, welke voor deze provinciën zitting hield, werd benoemd:

door den Commissaris der Koningin in Friesland, bij beschikkingen van 29 April, 12 en 25 Mei 1898, n^{s}. 285, 317 en 342, 3de afd. S.;

door den Commissaris der Koningin in Groningen, bij beschikkingen van 3, 16 en 26 Mei 1898, n°s. 20, 18 en 15, 3de afd.;

door den Commissaris der Koningin in Drenthe, bij beschikkingen van 30 April, 16 en 27 Mei 1898, n°s. 1966/1727, 2279/2008 en 2457/2179, 2de afd.

Zij bracht aan de drie voornoemde Commissarissen het volgende verslag uit:

In de eerste vergadering, gehouden 28 Mei 1898, werd het commissielid H. P. Bouman tot secretaris benoemd, en werden de sub-commissiën voor de verschillende vakken aangewezen.

Verder werd in die vergadering de tijd, aan het mondeling examen in elk vak te besteden, vastgesteld, en werden de opgaven voor het schriftelijk examen ingediend, welke opgaven aan den heer inspecteur zijn toegezonden.

De regeling van het mondeling examen was als volgt:

Vakken.	Examinatoren, de heeren:	Tijd voor elk mondeling examen.
A.		
Wiskunde,	Bouman en Brutel de la Rivière,	1 uur.
Werktuigkunde en Technologie,	Groneman en Schuringa,	$^1/_2$ „
B.		
Natuurkunde,	Groneman en Schuringa,	$^1/_2$ „
Scheikunde en warenkennis,	Ariëns Kappers en Huizinga,	$^1/_2$ „
Natuurlijke historie,	Huizinga en Ariëns Kappers,	$^1/_2$ „
Cosmographie,	Groneman en Schuringa,	$^1/_2$ „
C.		
Staatswetenschappen en boekhouden,	Cohen en Minderhoud,	1 „
Aardrijkskunde en geschiedenis,	Bos en Engelsman,	1 „
D.		
Nederlandsch en Engelsch,	Brakman en Timmerman,	1 „
Fransch en Duitsch,	Felser en Hoolboom,	1 „
E.		
Teekenen,	Ariëns Kappers, Bos, Minderhoud en Engelsman,	

De commissie besloot J. Bubberman, leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool te Leeuwarden, te verzoeken als deskundige tot het beoordeelen der teekeningen mede te werken.

Verder werd besloten, dat het mondeling examen zou aanvangen op Donderdag 14 Juli 1898 en eindigen op Zaterdag 6 Augustus 1898.

De tweede vergadering had plaats op Woensdag 13 Juli 1898. In deze vergadering werden de cijfers voor het schriftelijk examen in elk vak door de beide examinatoren in onderling overleg vastgesteld.

De 77 candidaten, die zich voor het examen hadden aange-

meld (nl. 20 candidaten van de Rijks- hoogere burgerschool te Leeuwarden, 8 candidaten van de hoogere burgerschool te Sneek, 34 candidaten van de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen, 8 candidaten van de hoogere burgerschool te Veendam en 7 van de Rijks- hoogere burgerschool te Assen), werden geëxamineerd in 7 groepen.

De uitslag van het examen was als volgt:

Nummers der candidaten.	Cijfers toegekend voor de afdeelingen					Uitslag van het examen.
	A	B	C	D	E	
1	5	7	6	8	5	Toegelaten volgens art. 23 van het algemeen reglement.
2	5	6	6	6	5	Idem.
3	6	8	5	4	6	Toegelaten met algem. stemmen.
4	6	6	8	6	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
5	5	7	6	4	6	Toegelaten met algem. stemmen.
6	3	4	4	6	4	Afgewezen met algem. stemmen.
7	5	6	2	6	5	Afgewezen met 13 tegen 1 stemmen.
8	7	7	7	6	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
9	6	8	7	8	5	Idem.
10	7	8	6	8	6	Idem.
11	7	7	6	6	8	Idem.
12	4	7	5	5	6	Toegelaten met algem. stemmen.
13	5	6	4	5	6	Idem.
14	5	6	4	5	6	Idem.
15	7	6	7	7	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
16	5	6	4	5	6	Toegelaten met algem. stemmen.
17	6	6	5	6	7	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd
18	6	7	4	5	6	Toegelaten met algem. stemmen.
19	4	7	7	7	4	Toegelaten met 12 tegen 2 stemmen.
20	7	8	6	7	5	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
21	6	5	3	5	5	Toegelaten met 7 tegen 7 stemmen.
22	8	7	5	8	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
23	6	7	5	5	9	Idem.
24	5	6	4	6	5	Toegelaten met algem. stemmen.
25	4	6	4	4	4	Afgewezen met algem. stemmen.
26	7	7	7	6	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
27	6	7	6	4	8	Toegelaten met algem. stemmen.
28	7	7	7	7	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
29	5	6	6	7	4	Toegelaten met algem. stemmen.
30	7	6	8	8	5	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
31	5	6	5	3	6	Afgewezen met 10 tegen 4 stemmen.
32	6	6	4	6	6	Toegelaten met algem. stemmen.
33	4	6	6	5	6	Idem.
34	7	7	4	6	6	Idem.
35	6	5	3	6	5	Toegelaten met 7 tegen 6 stemmen (één blanco).
36	6	6	6	6	7	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
37	9	9	8	5	5	Idem.
38	5	6	4	4	6	Afgewezen met algem. stemmen.
39	6	6	5	6	4	Toegelaten met algem. stemmen.
40	5	5	6	5	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
41	6	5	3	6	4	Afgewezen met algem. stemmen.
42	7	7	5	7	7	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
43	4	6	5	6	6	Toegelaten met algem. stemmen.
44	4	6	6	7	6	Toegelaten met algem. stemmen.
45	9	7	6	6	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
46	8	8	6	6	7	Idem.
47	8	7	8	5	5	Idem.
48	8	6	6	6	6	Idem.
49	4	5	5	6	4	Afgewezen met algem. stemmen.
50	6	6	4	4	4	Idem.
51	8	8	7	8	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
52	6	7	3	4	5	Afgewezen met algem. stemmen.
53	4	6	6	5	6	Toegelaten met algem. stemmen.
54	7	8	6	6	5	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
55	6	7	6	5	5	Idem.
56	7	7	4	7	6	Toegelaten met algem. stemmen.
57	6	6	7	7	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
58	5	6	8	4	5	Toegelaten met algem. stemmen.
59	5	7	7	7	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
60	5	7	5	6	5	Idem.
61	7	6	3	4	4	Afgewezen met algem. stemmen.
62	5	6	5	6	5	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
63	5	6	6	7	6	Idem.
64	5	6	7	8	5	Idem.
65	4	6	5	7	6	Toegelaten met algem. stemmen.
66	7	6	5	5	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
67	8	7	7	5	6	Idem.
68	6	6	4	6	5	Toegelaten met algem. stemmen.
69	5	7	6	7	5	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
70	3	4	3	5	5	Afgewezen met algem. stemmen.
71	6	7	5	6	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
72	4	5	4	6	5	Afgewezen met algem. stemmen.
73	5	6	4	5	5	Toegelaten met algem. stemmen.
74	8	7	7	8	6	Toegelaten volgens artikel 23 bovengenoemd.
75	7	7	6	6	5	Idem.
76	5	6	6	6	5	Idem.
77	4	3	4	5	5	Afgewezen met algem. stemmen.

Hieruit blijkt dus dat van de 77 candidaten 64 werden toegelaten en dat 13 candidaten moesten worden afgewezen. Van de laatsten waren 3 leerlingen van de Rijks- hoogere burgerschool te Leeuwarden en 10 leerlingen van de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen.

De namen der geslaagde candidaten zijn:

1. J. J. Andreae, geboren te Sneek 6 Maart 1880, van de school te Sneek.
2. R. F. Mulder, geboren te Groningen 29 Januari 1881, van de school te Groningen.
3. J. Blanken, geboren te Hoogeveen 17 Februari 1880, van de school te Assen.
4. J. D. Bruining, geboren te Bellingwolde 14 December 1879, van de school te Groningen.
5. B. van der Burg, geboren te Jelsum 19 Januari 1879, van de school te Leeuwarden.
8. H. Keegstra, geboren te Goutum 5 April 1879, van de school te Leeuwarden.
9. A. Land, geboren te Harlingen 21 April 1881, van de school te Leeuwarden.
10. P. A. Minderhoud, geboren te Sneek 30 Juni 1881, van de school te Sneek.
11. N. L. Reuvecamp, geboren te Leeuwarden 7 November 1879, van de school te Leeuwarden.
12. J. Duintjer, geboren te Veendam 25 December 1878, van de school te Veendam.

13. S. G. Eman, geboren te Coevorden 6 Februari 1879, van de school te Assen.
14. S. Engers, geboren te Assen 18 December 1879, van de school te Assen.
15. H. J. Harkema, geboren te Groningen 9 November 1880, van de school te Groningen.
16. M. Frankena, geboren te Dokkum 10 Maart 1879, van de school te Leeuwarden.
17. W. van Gorcum, geboren te Assen 19 Augustus 1880, van de school te Assen.
18. A. K. J. de Haas, geboren te Rotterdam 25 Februari 1881, van de school te Leeuwarden.
19. P. Heerema, geboren te Winsum 20 Juli 1878, van de school te Groningen.
20. L. R. W. Havinga, geboren te Schiermonnikoog 31 December 1879, van de school te Veendam.
21. H. Huisinga, geboren te de Leek 18 April 1877, van de school te Groningen.
22. Mej. J. C. Kapteyn, geboren te Groningen 31 Mei 1880, van de school te Groningen.
23. A. 't Hooft geboren te Padang 4 Maart 1880, van de school te Assen.
24. S. Huges, geboren te Sneek 15 Mei 1880, van de school te Sneek.
26. L. Koetse, geboren te Hoogezand 27 April 1879, van de school te Groningen.
27. C. G. Kamerling, geboren te Leeuwarden 7 December 1877, van de school te Leeuwarden.
28. W. A. Knol, geboren te Scharsterbrug 16 April 1880, van de school te Sneek.
29. J. H. Koning, geboren te Foxham 10 December 1876, van de school te Groningen.
30. R. Kranenburg, geboren te Groningen 8 September 1880, van de school te Groningen.
32. J. de Vries, geboren te Witmarsum 26 Juni 1878, van de school te Leeuwarden.
33. J. van der Woude, geboren te Leeuwarden 15 Januari 1879, van de school te Leeuwarden.
34. G. H. Lagers, geboren te Maastricht 18 Juni 1880, van de school te Groningen.
35. R. Krull, geboren te Langweer 16 Juli 1876, van de school te Sneek.
36. A. Kuipers, geboren te Muntendam 31 Maart 1879, van de school te Veendam.
37. G. Lottering, geboren te Wildervank 19 Januari 1880, van de school te Groningen.
39. C. C. de Maar, geboren te Meppel 9 Maart 1881, van de school te Groningen.
40. T. Lettinga, geboren te Vrouwbuurt 10 December 1878, van de school te Leeuwarden.
42. A. R. Mulder, geboren te Beilen 24 September 1878, van de school te Assen.
43. A. H. de Boer, geboren te Amsteldijk 3 October 1877, van de school te Groningen.
44. J. H. Muntendam, geboren te Veendam 22 September 1878, van de school te Veendam.
45. G. Redeker, geboren te Hoogezand 8 April 1879, van de school te Groningen.
46. B. van der Ploeg, geboren te Grouw 13 Juni 1879, van de school te Leeuwarden.
47. D. Postma, geboren te Leeuwarden 11 November 1880, van de school te Leeuwarden.
48. E. Renken, geboren te Oostwolderpolder 21 Maart 1880, van de school te Groningen.
51. M. J. Rinkes, geboren te Joure 19 Januari 1880, van de school te Sneek.
53. W. C. Schierbeek, geboren te Leeuwarden 24 Juni 1879, van de school te Leeuwarden.
54. J. G. B. Schröder, geboren te Stadskanaal 17 Februari 1880, van de school te Veendam.
55. E. A. Spanjaard, geboren te Meppel 24 Mei 1881, van de school te Groningen.
56. Mej. M. A. J. Sannes, geboren te Groningen 28 April 1879, van de school te Groningen.
57. Mej. G. W. Slingenberg, geb. te Beerta 1 November 1879, van de school te Groningen.
58. Y. van Slooten, geboren te Harlingen 19 Januari 1880, van de school te Leeuwarden.
59. A. Th. Snijder, geboren te Harlingen 26 September 1878, van de school te Leeuwarden.
60. N. L. Söhngen, geboren te Oorschot 4 Maart 1878, van de school te Veendam.
62. D. P. Teenstra, geboren te Gaikemaweer 5 Maart 1879, van de school te Groningen.
63. H. Veenstra, geboren te Marum 15 Juli 1880, van de school te Groningen.
64. J. Tieboel, geboren te Koudum 2 Mei 1877, van de school te Sneek.
65. W. C. Tresling, geboren te Nieuweschans 11 September 1876, van de school te Assen.
66. C. J. Uffelie, geboren te Leeuwarden 8 December 1876, van de school te Leeuwarden.
67. W. Veenhoven, geboren te Wildervank 9 December 1877, van de school te Veendam.
68. J. Busscher, geboren te Slochteren 28 Augustus 1879, van de school te Groningen.
69. A. Visser, geboren te Groningen 1 Februari 1880, van de school te Groningen.
71. H. H. van Waning Bolt, geboren te Krommeniedijk 16 Augustus 1879, van de school te Leeuwarden.
73. D. Wiersma, geboren te Burum 29 Mei 1878, van de school te Groningen.
74. D. F. Wouda, geboren te Noordhorn 5 April 1880, van de school te Groningen.
75. S. Wolf, geboren te Zuidbroek 28 Januari 1880, van de school te Veendam.
76. D. Wolvius, geboren te Niezijl 19 October 1862, van de school te Sneek.

Het aantal malen, dat de in het reglement vastgestelde cijfers van 1—10 werden toegekend, zoowel voor de verschillende vakken als voor de verschillende afdeelingen, is in de volgende tabel medegedeeld:

Vakken.	Aantal malen toegekend:										onvoldoende.	voldoende.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
A.												
Reken- en stelkunde . . .	„	„	4	14	11	18	10	15	4	1	18	59
Meetkunde. . .	„	„	8	11	17	15	7	16	1	2	19	58
Goniometrie en trigonometrie .	„	„	„	3	12	16	14	18	11	3	3	74
Beschrijvende meetkunde . .	„	8	6	13	11	9	6	6	14	4	27	50
Werktuigkunde en technologie.	„	2	2	17	19	25	7	4	„	1	21	56
B.												
Natuurkunde. .	„	1	1	3	13	21	24	12	2	„	5	72
Scheikunde . .	1	„	„	2	13	20	25	12	3	1	3	74
Natuurlijke geschiedenis . .	„	„	„	9	12	21	18	14	3	„	9	68
Cosmographie. .	„	„	2	8	12	25	23	5	2	„	10	67
C.												
Staatswetenschappen	„	2	8	17	19	20	9	„	1	1	27	50
Boekhouden . .	„	„	3	8	18	25	15	8	„	„	11	66
Aardrijkskunde .	1	3	13	10	12	10	12	9	6	„	27	50
Geschiedenis . .	1	9	8	12	5	13	9	12	8	„	30	47
D.												
Nederlandsche taal- en letterk.	„	„	„	3	8	31	21	13	1	„	3	74
Fransche idem .	„	2	„	15	22	21	12	5	„	„	17	60
Engelsche idem .	„	„	„	6	20	26	19	5	1	„	6	71
Hoogduitsche id.	„	3	6	7	14	24	12	10	1	„	16	61
E.												
Handteekenen .	„	2	15	18	23	14	2	1	2	„	35	42
Natuurteekenen .	„	„	„	6	30	26	12	1	2	„	6	71
Lijnteekenen . .	„	„	„	5	27	25	17	2	3	„	3	74
Totaal	3	32	76	185	318	405	275	168	65	13	296	1244
A. Wis- en werktuigkunde. .	„	„	2	11	21	19	15	7	2	„	13	64
B. Natuurkundige vakken .	„	„	1	2	6	34	26	7	1	„	3	74
C. Staatswetenschappen . .	„	1	6	16	15	22	12	5	„	„	23	54
D. Talen . . .	„	„	1	9	18	28	13	8	„	„	10	67
E. Teekenen . .	„	„	„	9	26	35	4	2	1	„	9	68
Totaal	„	1	10	47	86	138	70	29	4	„	58	327

Uit deze opgave blijkt voldoende, hoe het met de kennis der candidaten in de verschillende vakken gesteld is.

Het examen in enkele vakken gaf aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Wiskunde. De kennis der candidaten kon over het algemeen voldoende worden genoemd. Het onder cijfers brengen van de kennis werd eenigszins moeilijk gemaakt, doordien zeer vele candidaten volstrekt niets wisten van de eigenschappen van den boldriehoek en bij de beschrijvende meetkunde geheel en al onkundig bleken te zijn van alles wat op den drievlakkigen hoek betrekking heeft. Meestal werd als verontschuldiging aangevoerd, dat de bedoelde onderwerpen niet behandeld waren. De commissie heeft echter gemeend, dat zij althans eenige kennis van een en ander kon eischen en heeft zulks bij het toekennen van een cijfer wel degelijk in rekening gebracht.

Werktuigkunde. Zonder twijfel is op de resultaten van het schriftelijk examen in werktuigkunde een ongunstige invloed uitgeoefend door de eigenaardige moeilijkheid van het eerste vraagstuk, aangezien dit door slechts 3 van de 77 candidaten werd opgelost.

Staatsinrichting. Het examen in dit vak gaf bij vele candidaten blijken van groote leemten in de kennis van de meest belangrijke onderdeelen dier wetenschap; de geschiedkundige ontwikkeling onzer staatsinstellingen was voor velen een gesloten boek, terwijl zij blijkbaar niet op de hoogte waren van de groote wijzigingen die de laatste jaren in enkele onzer belangrijkste organieke wetten hebben gebracht.

Staathuishoudkunde. Ook in de kennis der beginselen van dit vak schoten velen te kort. Menigeen bleek alleen iets van protectionnisme of van het muntwezen te kennen, terwijl hij bij het eerstgenoemde onderwerp zelfs niets van het ontstaan der vrijhandelsbeweging wist; de naam was hem totaal onbekend. Slechts enkelen hadden iets van de statistiek gehoord; de meesten wisten zelf niet, wat daarmee bedoeld werd; dat zij dus ook niet het minste begrip hadden van de bronnen der stastistiek, behoeft geen nader betoog.

Geschiedenis. Bij vele candidaten bleek, dat zij dit leervak buitengewoon stiefmoederlijk behandeld hadden. Onvoltooide repetities konden het tekort in hunne kennis niet verklaren; het moet dikwijls voortgesproten zijn uit verwaarloosde studiën. Meer dan eens moest de commissie constateeren, dat de candidaat den historischen atlas niet of slecht gebruikt had; andere keeren leerde het onderzoek, dat de candidaat slechts enkele namen en feiten onthouden had, maar dat eenig inzicht in den samenhang niet was verkregen. Aangenaam is het daarentegen te vermelden, dat onderscheidene candidaten blijken gaven van ernstige studie en welbestede leerjaren.

Aardrijkskunde. Uit de toegekende cijfers blijkt, dat vele candidaten voldoende of meer dan dit aan de voor dit vak gestelde eischen konden beantwoorden. Toch mag niet worden verzwegen, dat bij een te groot aantal candidaten eenig inzicht in de eenvoudigste zaken op het gebied der natuurkundige aardrijkskunde geheel ontbrak, terwijl andere of soms ook dezelfde candidaten klaarblijkelijk in de laatste jaren hadden verzuimd de hoofdzaken der topographie onder het voortdurend gebruik van kaarten de revue te laten passeeren.

Talen. Het schriftelijk examen in de vreemde talen gaf aanleiding nogmaals den wensch uit te spreken, dat het opstel door eene vertaling uit het Nederlandsch in de vreemde taal worde vervangen. Meermalen toch bleek zoo duidelijk mogelijk, dat de candidaten er in de eerste plaats op bedacht waren geweest alle moeilijkheden te ontwijken, ten gevolge waarvan het opstel vaak niets anders werd dan eene samenflansing van onbeduidende zinnen. Het opstel in de moedertaal schonk het bewijs, dat zij wel beter werk hadden kunnen leveren, wanneer het denken in de vreemde taal en gebrek aan woordenkennis voor velen geen onoverkomelijk beletsel waren geweest.

Teekenen. De resultaten van het *plaatteekenen* waren zeer ongunstig; 35 maal moest een onvoldoend cijfer worden toegekend. Van de gekroonde W, *als schablone behandeld*, leverde de kroon nog al bezwaren op, vooral ook omdat de details op een afstand niet goed te onderscheiden waren.

Met het *gipsteekenen* was het beter; daarvoor werd slechts 6 maal een onvoldoend cijfer toegekend. De beoordeeling dezer teekeningen werd bemoeilijkt, doordat 7 verschillende modellen als voorbeelden waren gegeven, die nogal in moeilijkheid verschilden; de commissie spreekt de wenschelijkheid uit, dat ook voor het examen in gipsteekenen van Rijkswege een model worde verschaft.

Voor het examen in *lijnteekenen* werd 3 maal een onvoldoend cijfer toegekend. De resultaten van dit examen gaven geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

Ten slotte betuigt de commissie U haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Leeuwarden, 8 Augustus 1898.

De Commissie voornoemd,

J. Ariëns Kappers, *Voorzitter.*

H. P. Bouman, *Secretaris.*

Limburg.

Aan den Commissaris der Koningin in de provincie Limburg.

De commissie, benoemd bij Uwe beschikking van 25 April 1898, 1ste afdeeling A, n°. 5926/24, heeft de eer u het volgende verslag aan te bieden.

Op hare eerste vergadering, daartoe door den voorzitter bijeengeroepen, op Zondag 8 Mei, benoemde zij tot secretaris den heer Adriani, wees zij den tweeden examinator van elk vak aan, — de eerste was reeds door den voorzitter aangegeven — en bepaalde tevens den tijd voor het mondeling examen aan elk vak te besteden; een en ander met den volgenden uitslag:

Groep A.

Stelkunde,	de heeren	Prevoo, Bingen,	20 min.;
Meetkunde,	„ „	Keuller, Bingen,	20 „
Trigonometrie,	„ „	Bingen, Prevoo,	15 „
Beschrijv. meetkunde,	„ „	Prevoo, Keuller,	15 „
Werktuigkunde,	„ „	Keuller, Prevoo,	20 „

Groep B.

Natuurkunde,	de heeren	dr. Hoffmans, van Winkel,	25 min.;
Scheikunde,	„ „	van Winkel, dr. Kramps,	25 „
Nat. geschiedenis,	„ „	dr. Kramps, van Winkel,	30 „
Cosmographie,	„	dr. Hoffmans, van Winkel,	20 „

Groep C.

Geschiedenis,	de heeren	van der Tak, Goedhart,	30 min.;
Aardrijkskunde,	„ „	Goedhart, Geurts,	30 „
Staatswetenschappen,	„ „	van der Tak, Goedhart,	30 „
Handelswetenschappen,	„ „	Bingen, van der Tak,	20 „

Groep D.

Nederlandsch,	de heeren	Geurts, Adriani,	30 min.;
Fransch,	„ „	Madou, Röttger,	30 „
Hoogduitsch,	„ „	Röttger, Geurts,	30 „
Engelsch,	„ „	Adriani, Madou,	30 „

Groep E.

Handteekenen,	de heeren	Keuller, Prevoo, Goedhart;	
Lijnteekenen,	„ „	Prevoo, Keuller, Bingen.	

De sub-commissiën zullen bestaan uit de heeren, aangewezen als examinatoren voor de verschillende vakken, die de groepen vormen.

De commissie meent de te examineeren candidaten te moeten verdeelen in ploegen van *zes*; verder besluit zij, wat het handteekenen aangaat, de voorlichting te vragen van den heer Kisjes, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Roermond.

Op Zondag 17 Juli vergaderde de commissie weder, ten einde de cijfers te bepalen voor het schriftelijk werk, nagezien door beide examinatoren, terwijl den 18den daaraanvolgende het mondeling examen begon met de eerste der 5 ploegen; immers

er hadden zich 29 candidaten aangemeld, nl. 15 van de school te Maastricht, 9 van Rolduc, 4 van Roermond en 1 extraneus.

De namen enz. der candidaten zijn:

1. Duquesne, Marie Hubert Leopold Joseph, geboren te Heer 11 December 1879;
2. Hamelberg, Petrus Jan, geboren te Harich (Gaasterland) 12 Maart 1880;
3. Appelboom, Frederik Paulus Johannes Antonius, geboren te Bergen op Zoom 3 Juli 1880;
4. Daamen, Henricus, geboren te Leuth (Ubbergen) 12 Maart 1879;
5. Temmerman, Johannes Franciscus, geboren te Hoofdplaat 22 Juni 1877;
6. Wijers, Jan Gijsbert Marie, geboren te Dordrecht 24 Maart 1880;
7. Bingen, Martinus Hubertus, geboren te Roermond 23 Augustus 1878;
8. Henket, Marie Emmanuel Petrus Hubertus, geboren te St. Pieter 25 December 1876;
9. Herweijer, Barthold Joan Hendrik, geboren te den Helder 16 December 1875;
10. Hogerwaard, Georges, geboren te Soerabaija 9 September 1878;
11. Horsmans, Eugene Jean Joseph, geboren te Voerendaal 26 Maart 1878;
12. van Rooy, Adrianus Franciscus Maria Josephus, geboren te Rotterdam 27 December 1880;
13. Halberstadt, Johan Philip, geboren te Brummen 24 Augustus 1878;
14. Kayzer, Johannes Jozef Pierre Marie, geboren te Venlo 29 Juni 1878;
15. Kayzer, Johannes Hendrikus Julius, geboren te Venlo 2 October 1879;
16. Klijnen, Hubertus Christianus Laurentius, geboren te Maastricht 19 April 1880;
17. Simons, Jacques Marie Ignatius, geboren te 's Gravenhage 12 Februari 1880;
18. Tiebackx, Frans, geboren te Rozendaal 14 Februari 1879;
19. Keizer, Julius Jacob, geboren te Venlo 4 December 1879;
20. Burton, Louis Eugene Joseph, geboren te Bemmel 30 November 1880;
21. Konig, Anton, geboren te Pengarou (residentie Z. en O. afdeeling van Borneo) 29 Juli 1879;
22. Lahaye, Alphonse Hubert Edmond, geboren te Maastricht 12 November 1880;
23. Verpalen, Hendrikus Franciscus Aloysius, geboren te Leur (Etten en Leur) 9 Juni 1879;
24. Welschen, Arnold, geboren te Rotterdam 25 Juni 1880;
25. Renkens, Emile Sebastien, geboren te Roermond 2 Februari 1879;
26. Marres, Paul Jean Marie, geboren te Maastricht 5 Februari 1880;
27. Rutgers, Willem Steven, geboren te Maastricht 17 Maart 1880;
28. Smits, Gerardus Cornelius Michaël, geboren te Maastricht 27 Augustus 1881;
29. Zellekens, Alexander, geboren te 's Gravenhage 18 Augustus 1879.

Volgnummers 1, 2, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 26, 27 en 28 zijn van de hoogere burgerschool te Maastricht, volgnummers 7, 13, 19 en 25 van die te Roermond, volgnummers 3, 4, 5, 6, 12, 17, 18, 23 en 24 van die te Rolduc en volgnummer 29 extraneus.

Op den laatsten examendag, Woensdag 3 Augustus, werd tevens de beslissing genomen, eene beslissing die reden geeft tot tevredenheid, daar aan allen het diploma kon worden toegekend, aan de candidaten 4, 8, 10, 11, 16, 19, 27 en 29 met algemeene stemmen, aan de overige volgens art. 23 van het reglement.

In de laatste vergadering, op 4 Augustus, werden de verschillende onderwerpen van dit verslag besproken en vastgesteld.

De commissie heeft de eer u hierbij over te leggen drie tabellen, nl.:

tabel I, bevattende de eindcijfers aan ieder der candidaten in de verschillende groepen toegekend;

tabel II, welke aanwijst, hoeveel malen de verschillende cijfers aan de onderscheidene vakken zijn toegekend;

tabel III, welke een overzicht geeft van het aantal malen dat de verschillende cijfers in de groepen gegeven zijn.

Tabel I.

Candidaten.		Groepen. A.	B.	C.	D.	E.	Totaal.	Toelichtingen.
N°.	1	5	5	5	5	7	27	Toegelaten volgens art. 23
"	2	5	6	6	5	6	28	Idem.
"	3	8	7	8	6	7	36	Idem.
"	4	6	7	4	6	7	30	Toegelaten met alg. stemm.
"	5	6	6	6	6	6	30	Toegelaten volgens art. 23.
"	6	7	7	6	6	5	31	Idem.
"	7	7	7	7	6	7	34	Idem.
"	8	6	7	7	4	6	30	Toegelaten met alg. stemm.
"	9	7	8	6	6	7	34	Toegelaten volgens art. 23.
"	10	7	5	6	4	7	29	Toegelaten met alg. stemm.
"	11	4	5	8	5	6	28	Idem.
"	12	8	7	8	6	7	36	Toegelaten volgens art. 23.
"	13	8	6	5	5	6	30	Idem.
"	14	6	7	7	6	8	34	Idem.
"	15	5	6	7	6	6	30	Idem.
"	16	7	6	6	4	6	29	Toegelaten met alg. stemm.
"	17	7	7	9	8	5	36	Toegelaten volgens art. 23.
"	18	6	6	6	6	5	29	Idem.
"	19	6	7	7	7	3	30	Toegelaten met alg. stemm.
"	20	6	6	8	6	5	31	Toegelaten volgens art. 23.
"	21	5	7	8	6	5	30	Idem.
"	22	7	7	8	5	5	32	Idem.
"	23	7	7	8	7	6	35	Idem.
"	24	7	7	6	7	6	33	Idem.
"	25	7	8	7	6	9	37	Idem.
"	26	5	7	6	5	6	29	Idem.
"	27	6	6	7	5	4	28	Toegelaten met alg. stemm.
"	28	9	8	8	6	7	38	Toegelaten volgens art. 23.
"	29	4	6	5	7	5	27	Toegelaten met alg. stemm.

Tabel II.

VAKKEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Totaal.
Reken- en stelkunde	"	"	1	2	6	4	8	8	"	"	29
Meetkunde	"	"	1	2	3	7	8	6	1	1	29
Trigonometrie	"	1	1	3	5	6	5	2	6	"	29
Beschr. meetkunde	"	"	1	4	7	2	3	8	3	1	29
Werktuigkunde	1	"	"	2	10	7	5	2	2	"	29
Natuurkunde	"	"	1	"	2	9	7	7	3	"	29
Scheikunde	"	"	3	2	4	9	6	5	"	"	29
Natuurlijke geschied.	"	1	2	5	4	5	4	4	4	"	29
Cosmographie	"	"	1	"	3	3	6	7	6	3	29
Geschiedenis	"	"	2	4	3	4	3	6	7	"	29
Aardrijkskunde	"	"	1	1	2	10	"	4	5	6	29
Staathuishoudkunde	"	1	1	"	4	1	2	7	7	6	29
Staatsregeling	"	"	"	1	2	4	4	7	8	3	29
Handelswetenschapp.	"	"	2	11	4	6	5	1	"	"	29
Nederlandsch	"	"	"	2	12	8	6	1	"	"	29
Fransch	"	"	"	1	5	7	12	3	1	"	29
Hoogduitsch	"	"	"	1	8	9	5	4	2	"	29
Engelsch	"	3	6	3	8	7	2	"	"	"	29
Handteekenen	"	1	"	4	7	8	6	2	1	"	29
Lijnteekenen	"	"	"	1	4	9	8	6	1	"	29
Som der cijfers	1	7	23	49	103	125	105	90	57	20	580

Tabel III.

GROEPEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer:										Totaal.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
A	„	„	„	2	5	8	10	3	1	„	29
B	„	„	„	„	3	9	14	3	„	„	29
C	„	„	„	1	3	9	7	8	1	„	29
D	„	„	„	3	7	14	4	1	„	„	29
E	„	„	1	1	7	10	8	1	1	„	29
Som der cijfers	„	„	1	7	25	50	43	16	3	„	145

Tot bijzondere opmerkingen heeft het examen geen aanleiding gegeven — de commissie heeft redenen tot tevredenheid en ziet met voldoening terug op haar werk.

Aan het einde van dat werk gekomen, heeft de commissie de eer u dank te zeggen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Roermond, 4 Augustus 1898.

dr. J. M. A. Kramps, *Voorzitter.*

Th. J. H. Adriani, *Secretaris.*

BIJLAGE W.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE *belast met het afnemen van het eindexamen der Rijkslandbouwschool* 1898.

Wageningen, Juli 1898.

Aan den Heer Commissaris der Koningin in de provincie Gelderland.

De commissie, bij beschikking dd. 17 Mei 1898, n°. 2378/16 door U belast met het afnemen van het eindexamen der Rijkslandbouwschool, afdeeling hoogere land- en boschbouwschool, en bestaande uit de heeren F. B. Löhnis, voorzitter, J. H. Aberson, A. H. Berkhout, prof. dr. J. Ritzema Bos, L. Broekema, C. J. van Lookeren Campagne, dr. H. van Cappelle, J. van Dam, dr. E. Giltay, J. Goossen, mr. G. J. Grashuis, M. Greshoff, J. Jurling, S. Lako, prof. dr. A. Mayer, dr. O. Pitsch, dr. A. M. Prins, mr. W. Reilingh, H. C. Reimers en J. B. Westerdijk, heeft de eer U hierbij het verslag van het afgenomen examen aan te bieden.

Het secretariaat werd waargenomen door mr. W. Reilingh.

In hare eerste vergadering besprak de commissie de beginselen bij het examen te volgen en werden de werkzaamheden over de leden verdeeld. Voor elk vak werd een examinator en een assessor, met de bevoegdheid om des verkiezend ook vragen aan den examinandus te doen, benoemd. In de tweede vergadering kwamen nog verschillende bijzonderheden in behandeling, werden de roosters voor het schriftelijk en mondeling examen goedgekeurd en omtrent de wijze, waarop de vragen voor het schriftelijk werk zouden worden gesteld, eene beslissing genomen.

Het examen, het eerste, hetwelk nà de reorganisatie der Rijkslandbouwschool werd afgenomen, was voor de Nederlandsche en Indische afdeeling verschillend, krachtens de programma's voor elk dier afdeelingen door Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken afzonderlijk vastgesteld.

Voor de Nederlandsche afdeeling luidde het programma als volgt:

I.

a. Bekendheid met de mineralen en gesteenten, die tot de vorming van den bouwgrond hebben medegewerkt, met de wijze van ontstaan van den bouwgrond en met zijne natuur en scheikundige eigenschappen.

Bekendheid met de hoofdzaken van de geologie van Nederland en met de vorming en ligging en de samenstelling der meest typische bouwgronden in Nederland, in verband met hunne cultuur en bemesting.

b. Bekendheid met de middelen, die aangewend worden om de natuur- en scheikundige eigenschappen van den bodem te wijzigen, de grondbewerking en hare theoretische grondslagen, de ontginning van beide en veengronden, het draineeren, de polderbemaling, het bevloeien, de bereiding, de samenstelling en het gebruik van meststoffen.

c. Bekendheid met de beginselen van landmeten en waterpassen, de voornaamsche instrumenten, die bij het landmeten en waterpassen gebruikt worden en de methoden, die gevolgd worden bij het opmeten en in teekening brengen van terreinen.

II.

Bekendheid met de verschijnselen van den dampkring, die voor den landbouw van belang zijn.

III.

a. Bekendheid met de hoofdzaken van de systematiek der planten, met de botanische kenmerken der landbouwgewassen, met de ontleedkunde der planten en met hare levensleer (van de laatste voornamelijk de leer der plantenvoeding, de begrippen soort en ras volgens de leer der standvastigheid van de soort en volgens het transformime, de leer der erfelijkheid en veranderlijkheid, de bestuivings- en bevruchtingsverschijnselen).

b. Bekendheid met de leer van het zaaien, veredelen en verplegen en oogsten der cultuurgewassen en van het bewaren der producten van den oogst, met de teelt van bijzondere cultuurgewassen voor gras- en bouwland; met de wijze van aanleg van gras- en kunstweiden, met de voornaamste onkruiden die op gras- en bouwland voorkomen.

c. Bekendheid met de schadelijke organische invloeden, waaraan de planten blootstaan, met eenige der best bekende door zwammen veroorzaakte ziekten en met de voor den akkerbouw nuttige en schadelijke dieren.

IV.

a. Bekendheid met de grondbeginselen van de anatomie en physiologie der huisdieren; met de beoordeelingsleer van de inlandsche en voornaamste buitenlandsche rassen van landbouwdieren; met de methoden van fokken en de grondslagen, waarop deze berusten, met de wetenschappelijke grondslagen der voedingsleer, de voeding der verschillende huisdieren in het bijzonder en de voedingsmiddelen, met de gezondheidsleer en de verpleging der huisdieren, hieronder begrepen het hoefbeslag.

b. Bekendheid met de hoofdzaken der algemeene ziektenkunde met de erfelijke gebreken, de bemettelijke en parasitaire ziekten en de daartegen te nemen maatregelen.

c. Bekendheid met de eigenschappen en de samenstelling van de melk en met de factoren, die daarop van invloed zijn, met de verschillende stelsels van boterbereiding, met de bereiding van de Nederlandsche en enkele buitenlandsche kaassoorten, met de inrichting en werking van zuivelfabrieken en met de bereiding van andere producten uit de melk.

V.

Bekendheid met de materialen, die voor verschillende gereed

schappen en werktuigen gebruikt worden, met de constructie en draagkracht van verschillende onderdeelen van werktuigen, met de inrichting van dynamometers, motoren en pompwerktuigen, met de werktuigen die bij grondverbetering, akkerbouw, veeteelt en zuivelbereiding in gebruik zijn en met de theoretische grondslagen, waarop hunne inrichting en werking berusten.

VI.

Bekendheid met de inrichting van de meest in gebruik zijnde polarimeters voor het onderzoek van suikerhoudende en andere het polarisatievlak draaiende vochten, waarop de inrichting berust, met de toestellen voor het voortbrengen van electrisch licht, het electrich overbrengen van beweging en met de natuurkundige grondslagen, waarop de inrichting en de werking dier toestellen berusten.

VII.

a. Bekendheid met die hoofdstukken der staathuishoudkunde, welke voor den landbouw van bijzonder belang zijn.

b. Bekendheid met de hoofdzaken uit de geschiedenis van den landbouw en de landbouwwetgeving.

c. Bekendheid met de inrichting en het beheer van het landbedrijf en met het landbouw-boekhouden.

d. Bekendheid met de inrichting van gebouwen voor het landbouwbedrijf.

VIII.

Vaardigheid in het opmeten en in teekening brengen van landbouwwerktuigen en gebouwen.

Voor de Indische afdeeling is de inhoud van het programma deze.

I.

a. Bekendheid met de mineralen en gesteenten, die tot de vorming van den bouwgrond hebben medegewerkt, met de wijze van het ontstaan van den bouwgrond en met zijne natuur- en scheikundige eigenschappen.
Bekendheid met de hoofdzaken van de geologie van Nederlandsch-Indië en met de vorming en ligging en samenstelling der meeste typische bouwgronden in de Nederlandsche koloniën.

b. Kennis van de middelen die aangewend worden om de natuur- en scheikundige eigenschappen van den bodem te wijzigen, de grondbewerking en hare theoretische grondslagen, het draineeren, de polderbemaling, het bevloeien, de bereiding, de samenstelling en het gebruik van meststoffen.

c. Bekendheid met de beginselen van landmeten en waterpassen, (de voornaamste instrumenten, die bij het landmeten en waterpassen gebruikt worden, de methoden die gevolgd worden bij het opmeten en in teekening brengen van terreinen, ook van heuvelachtige.

II.

Bekendheid met de verschijnselen in den dampkring, die voor landbouw van belang zijn.

III.

a. Bekendheid met de hoofdzaken van de systematiek der planten met de botanische kenmerken der Indische cultuurgewassen, met de ontleedkunde der planten en met haar levensleer (van de laatste voornamelijk de leer der plantenvoeding, de begrippen soort en ras, volgens de leer der standvastigheid van de soort en volgens de transformatie, de leer der erfelijkheid en veranderlijkheid, de bestuivings- en bevruchtingsverschijnselen).

b. Bekendheid met de hoofdzaken uit de planten-geographie, vooral met betrekking tot de Flora van Nederlandsch-Indië.

c. Bekendheid met de leer van het zaaien, veredelen, verplegen en oogsten van cultuurgewassen, van de voornaamste in de koloniën voorkomende onkruiden en van de voor de Indische cultures nuttige en schadelijke dieren.

d. Bekendheid met de geographische verspreiding, den handel, de cultuur, het oogsten der cultuurgewassen in de koloniën en met de bereiding van de daaruit verkregen producten.

e. Bekendheid met de algemeene beginselen van de teelt van Indische boomgewassen.

f. Bekendheid met de anorganische invloeden, waaraan de planten blootstaan en met enkele Indische plantenziekten.

IV.

Bekendheid met de grondbeginselen van de anatomie en physiologie der huisdieren, de leer der beoordeeling van rund en paard, kennis van de Indische paardenrassen, de voedingsleer, de verpleging van paarden, de meest voorkomende ziekten van rund en paard en de maatregelen daartegen en het hoefbeslag.

V.

Kennis van de materialen die voor de verschillende gereedschappen en werktuigen gebruikt worden, de constructie en draagkracht van verschillende onderdeelen van werktuigen, de inrichting van dynamometers, motoren en pompwerktuigen, met de werktuigen voor grondbewerking, zaaien en oogsten, en de theoretische grondslagen, waarop hunne inrichting en werking berusten.

VI.

Bekendheid met de inrichting van de meest in gebruik zijnde polarimeters voor het onderzoek van suikerhoudende en andere het polarisatievlak draaiende vochten en met de theoretische grondslagen, waarop die inrichting berust, met de inrichting der toestellen voor het voortbrengen van electrisch licht en het electrisch overbrengen van beweging en met de natuurkundige grondslagen, waarop de inrichting en werking dier toestellen berusten.

VII.

a. Bekendheid met die hoofdstukken der staathuishoudkunde, welke voor den landbouw van bijzonder belang zijn.

b. Bekendheid met de staatsinstellingen van Nederlandsch-Indië.

c. Bekendheid met de beginselen van het boekhouden.

VIII.

a. Kennis van de eerste beginselen van het Javaansch.

b. Eenige kennis van de Maleische spreektaal.

c. Eenige kennis van de land- en volkenkunde in Nederlandsch-Indië.

IX.

Vaardigheid in het opmeten en in teekening brengen van landbouwwerktuigen en gebouwen.

Het examen werd op grond van deze programma's afgenomen in de hieronder genoemde vakken, door de bij elk vak genoemde examinatoren en assessoren (examinatoren n°. 1, assessor n°. 2);

Nederlandsche afdeeling:

1. Grondbewerking en ontginnen, de heeren Pitsch en Maijer.
2. Grondverbetering, de heeren Lako en Westerdijk.
3. Landbouwscheikunde, de heeren Maijer en Aberson.

4. Landmeten en waterpassen, de heeren Jurling en Aberson.

5. Natuurkunde en meteorologie, de heeren van Dam en van Cappelle.

6. Plantkunde, de heeren Giltay en Ritzema Bos.

7. Nuttige en schadelijke dieren, de heeren Ritzema Bos en Giltay.

8. Anatomie en physiologie der huisdieren, de heeren Reimers en Prins.

9. Ziekte en geneesleer der huisdieren, de heeren Reimers en Broekema.

10. Veeteelt, de heeren Broekema en Reimers.

11. Landbouwwerktuigen, de heeren Lako en Jurling.

12. Staathuishoudkunde, de heeren Reiling en Pitsch.

13. Plantenteelt, de heeren Pitsch en de voorzitter.

14. Zuivelbereiding, de heeren Broekema en Prins.

15. Bedrijfsleer, de heeren Prins en Pitsch.

16. Boekhouden, de heeren Lako en Reilingh.

17. Teekenen, de heeren Goossen en Lako.

Indische afdeeling:

1. Mineralogie en geologie, de heeren van Cappelle en van Dam.

2. Grondbewerking, algemeene plantenteelt, de heeren Pitsch en Maijer.

3. Grondverbetering, de heeren Lako en Westerdijk.

4. Landbouwscheikunde, de heeren Maijer en Aberson.

5. Landmeten en waterpassen, de heeren Jurling en Aberson.

6. Natuurkunde en meteorologie, de heeren van Dam en van Cappelle.

7. Plantkunde, de heeren Giltay en Ritzema Bos.

8. Nuttige en schadelijke dieren, de heeren Rizema Bos en Giltay.

9. Anatomie en physiologie der huisdieren, de heeren Reimers en Broekema.

10. Ziekte en geneesleer der huisdieren, de heeren Reimers en Broekema.

11. Veeteelt, de heeren Broekema en Reimers.

12. Landbouwwerktuigen, de heeren Lako en Jurling.

13. Staathuishoudkunde, de heeren Reilingh en Prins.

14. Laaglandcultures en technologie, de heeren van Lookeren Campagne en Berkhout.

15. Hooglandcultures, de heeren Berkhout en van Lookeren Campagne.

16. Indische staatsinstellingen, de heeren Grashuis en Reilingh.

17. Land en volkenkunde van Indië, de heeren Grashuis en van Lookeren Campagne.

18. Maleisch, de heer Grashuis.

19. Teekenen, de heeren Goossen en Lako.

Mondeling werd het examen afgenomen in alle vakken, behalve het landbouwboekhouden en teekenen. Schriftelijk had het plaats voor de Nederlandsche afdeeling ook in plantenteelt en anatomie en physiologie der huisdieren; voor de Indische afdeeling ook in laaglandcultures en technologie en Indische staatsinstellingen. Voor beide afdeelingen ook landbouwscheikunde en staathuishoudkunde.

Het duurde van 16 Juni tot 9 Juli.

Twaalf candidaten namen deel aan het eindexamen der Nederlandsche afdeeling; zeventien aan dat der Indische afdeeling. Allen waren leerlingen der hoogere land- en boschbouwschool. Het resultaat was dat de commissie het diploma, bedoeld in art. 57 van de wet 2 Mei 1863, *Staatsblad* n°. 56, kon uitreiken aan de volgende candidaten van de eerste groep:

J. G. Oortwijn Botjes,	geboren te	Midwolda;
H. E. Huizenga,	„	„ Warffum;
H. K. Jansen,	„	„ Delfzijl;
Th. J. Mansholt,	„	„ Meeden;
E. Muntinga,	„	„ Beerta;
J. G. van Reekum,	„	„ Buurmalsen;
J. M. E. Snuijf,	„	„ Amsterdam;

Van de tweede groep konden het diploma verwerven:

Jhr. R. J. Boddaert,	geboren te	Middelburg;
J. Boonacker,	„	„ Amsterdam;
E. A. Bosschart,	„	„ 's Gravenhage;
W. F. G. Derx,	„	„ den Helder;
W. van Deventer,	„	„ Palembang;
C. H. P. van Diggelen,	„	„ Rheden;
E. A. A. Gobee,	„	„ Ambarawa;
C. F. van Houten,	„	„ Labat;
J. ten Oever,	„	„ Assen;
A. Reilingh,	„	„ Wageningen;
D. A. Rinkes,	„	„ Joure;
J. C. de Ruijter de Wildt,	„	„ Herwijnen;
D. L. Simons,	„	„ 's Gravenhage;
H. J. Vettewinkel,	„	„ Amsterdam;

allen alphabetisch gesteld.

Terwijl 10 als hoogste cijfer was aangenomen, werd toegekend het volgende aantal punten.

In de Nederlandsche afdeeling, 10 achtmaal, 9 veertienmaal, 8 twintigmaal, 7 vijftigmaal, 6 en $6^1/_2$ twee en vijftigmaal, 5 zes en twintigmaal, 4 achttienmaal en 3 zevenmaal, en in de Indische afdeeling, 10 zevenmaal, 9 en $9^1/_2$ vijf en dertigmaal, 8 en $8^1/_2$ drie en zestigmaal, 7 vier en zeventigmaal, 6 en $6^1/_2$ vijf en tachtigmaal, 5 en $5^1/_2$ drie en dertigmaal, 4 negentienmaal, 3 driemaal en 2 éénmaal.

Het gemiddeld aantal punten was in de Nederlandsche afdeeling: $9^2/_{16}$, $7^{10}/_{16}$, $7^9/_{16}$, $6^8/_{17}$, $6^3/_{16}$, $6^2/_{16}$, $5^{13}/_{17}$, $5^{14}/_{17}$, $5^{12}/_{16}$, $5^{10}/_{16}$ en $5^6/_{16}$. In de Indische afdeeling: $8^6/_{19}$, $8^4/_{19}$, $8^1/_{19}$, $7^{11}/_{19}$, $7^9/_{19}$, 7, $6^{12}/_{19}$, $6^{14}/_{19}$ tweemaal, $6^{13}/_{19}$, $6^7/_{19}$, $6^6/_{19}$, $6^2/_{19}$, $6^1/_{19}$ driemaal, $4^{14}/_{19}$.

Was dus ook van twee der candidaten het middencijfer voldoende, in enkele vakken bleek toch de kennis te gering, dan dat hun het diploma kon worden uitgereikt.

Tot het maken van bijzondere opmerkingen vond de commissie geene aanleiding.

U dank zeggende voor het in haar gestelde vertrouwen legt zij hierbij hare taak neder.

Namens de Commissie voornoemd,

F. B. Löhnis, *Voorzitter.*

W. Reilingh, *Secretaris.*

BIJLAGE X.

REGLEMENT OP DE WINTERSCHOLEN, *vastgesteld bij Koninklijk besluit van* 21 *October* 1896 *n°.* 36, *en gewijzigd bij Koninklijk besluit van* 1 *October* 1898 *n°.* 10.

§ I. *Van het onderwijs.*

Artikel 1. Het doel van het onderwijs, dat op de winterschool wordt verstrekt is, om aankomende land- of tuinbouwers in de gelegenheid te stellen op weinig kostbare wijze de noodige theoretische kennis van het landbouw- of tuinbouwbedrijf te verkrijgen.

Artikel 2. Het onderwijs draagt in hoofdzaak den stempel van vakonderwijs. Er zal daarbij rekening worden gehouden met de behoeften van de provincie, waar de school is gevestigd.

Artikel 3. De cursus op de winterschool duurt twee winterhalfjaren.

§ II. *Van het toezicht.*

Artikel 4. Door den Minister van Binnenlandsche Zaken wordt, op aanbeveling van Gedeputeerde Staten van het gewest, binnen hetwelk de winterschool is gevestigd, eene plaatselijke commissie van ten minste vijf leden benoemd, welke met het toezicht op die inrichting is belast.

Deze commissie bezoekt ten minste tweemaal 's jaars, hetzij gezamenlijk, hetzij door eene commissie uit haar midden, de winterschool. Zij verschaft den inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen, alle inlichtingen die hij verlangt, en richt aan den Minister van Binnenlandsche Zaken de voorstellen, die zij in het belang van het onderwijs noodzakelijk acht.

Zij doet jaarlijks, bij het einde van den cursus, aan den Minister van Binnenlandsche Zaken een beredeneerd verslag toekomen van den toestand der winterschool en zendt afschriften daarvan aan Gedeputeerde Staten van het gewest en het bestuur der gemeente, waar de winterschool is gevestigd, alsmede aan den inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen.

Door den Minister van Binnenlandsche Zaken kunnen de rechten en verplichtingen van de plaatselijke commissiën van toezicht op de winterscholen nader worden omschreven.

§ III. *Van den directeur en de leeraren.*

Artikel 5. Aan het hoofd der winterschool staat, met den titel van directeur, de Rijkslandbouwleeraar of Rijkstuinbouwleeraar in het gewest, binnen hetwelk die inrichting is gevestigd. Onder toezicht van den inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen, voert hij het beheer der school.

Artikel 6. De directeur geeft aan den inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen, de verlangde inlichtingen en uit eigen beweging steeds kennis van hetgeen meldenswaardigs voorvalt.

Artikel 7. Jaarlijks vóór 15 Mei doet de directeur den voornoemden inspecteur een beredeneerd verslag toekomen van den staat der school, gedurende het laatste schooljaar.

Artikel 8. Bij ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis van den directeur, wordt hij vervangen door den leeraar in de landbouwkundige vakken, tenzij de Minister daartoe een anderen leeraar aanwijst.

Voor afwezigheid van langer dan drie dagen behoeft de directeur verlof van den Minister.

De directeur doet van zijne vervanging mededeeling aan den inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen en aan de commissie van toezicht. Is hij daartoe door eene of andere reden buiten staat, dan geschiedt dit door dengene die hem krachtens het eerste lid van dit artikel vervangt.

Artikel 9. De leeraren gedragen zich in zaken die op de schooltucht of op de inwendige huishouding der school betrekking hebben, naar de beslissing van den directeur, behoudens beroep op den Minister. Het beroep heeft geen schorsende kracht ten aanzien van de bevelen van den directeur.

Artikel 10. Is een der leeraren door ongesteldheid of andere wettige reden verhinderd onderwijs te geven, dan verwittigt hij daarvan onverwijld den directeur. Deze neemt ten spoedigste maatregelen om hem tijdelijk te doen vervangen.

Om geen andere reden mag het onderwijs worden nagelaten, zonder vergunning van den directeur.

Voor eene afwezigheid van een leeraar, gedurende langer dan eene week, wordt de vergunning van den Minister geëischt, welke door tusschenkomst van den directeur wordt gevraagd.

Artikel 11. Bij ontstentenis van een leeraar gedurende langer dan eene week, worden de volgens het programma aan hem opgedragen lesuren zooveel doenlijk door de andere leeraren vervuld. De directeur maakt daarvan eene regeling op, waaraan de leeraren verplicht zijn zich te houden, behoudens beroep op den Minister.

Artikel 12. De directeur en de leeraren behoeven de vergunning van den Minister tot het bekleeden van openbare of bijzondere betrekkingen en tot het geven van privaat onderwijs.

Artikel 13. Ieder jaar in de maand April wordt het programma der lessen voor het volgend schooljaar door den directeur in overleg met de leeraren vastgesteld en vóór 1 Mei aan de goedkeuring van den Minister onderworpen.

Het programma vermeldt het getal lesuren, wekelijks in iedere klasse aan elk vak te wijden, de namen der leeraren die het onderwijs geven, de daarbij te gebruiken boeken, en zooveel doenlijk, voor elke klasse den omvang van het onderwijs in elk vak.

Artikel 14. Het programma wordt tijdig afgedrukt. Afdrukken worden gezonden aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, den inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen, en aan de leden der commissie van toezicht.

Artikel 15. Uiterlijk veertien dagen na den aanvang van den cursus wordt een door den directeur vastgestelde rooster van lesuren voor belanghebbenden verkrijgbaar gesteld en aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, den inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen, en de leden van de commissie van toezicht toegezonden.

Artikel 16. De directeur houdt een register der leerlingen,

waarin onder meer aanteekening wordt gehouden van den tijd, dien zij aan de school onderwijs hebben genoten en, zoo mogelijk, van de betrekking waarin zij, na het verlaten der school, werkzaam zijn.

Artikel 17. De zorg voor de verzamelingen en hulpmiddelen, welke bij sommige vakken van onderwijs dienen, is opgedragen aan den leeraar met dit onderwijs belast.

Ingeval dezelfde hulpmiddelen door meer dan één leeraar bij het onderwijs worden gebruikt, beslist de directeur, wie met de zorg daarvoor zal zijn belast.

De leeraren houden een nauwkeurigen catalogus bij van de verzamelingen en verdere hulpmiddelen aan hunne zorgen toevertrouwd.

Artikel 18. De directeur heeft het algemeen toezicht over het gebouw, schoolmeubelen, verzamelingen en aandere hulpmiddelen bij het onderwijs.

Geen aankoop of bestellingen geschieden dan door bemiddeling of op last van den directeur, na voorafgaande machtiging van den Minister.

Artikel 19. De Directeur stelt, onder goedkeuring van den Minister van Binnenlandsche Zaken, een huishoudelijk reglement vast, waarin zoodanige voorschriften, ook betreffende belooning en straf der leerlingen en beoordeeling hunner vorderingen, worden opgenomen, als ter uitvoering van dit reglement noodig worden bevonden.

§ IV. *Van de leerlingen.*

Artikel 20. Tot de school worden alleen toegelaten zij die bij den aanvang van het schooljaar, waarin zij tot die inrichting toegang erlangen, den leeftijd van zestien jaren hebben bereikt en die door het afleggen van een openbaar examen, afgenomen door den directeur en de leeraren, de bewijzen leveren, dat zij de kundigheden bezitten, vereischt om het onderwijs met vrucht te kunnen volgen.

Eenige kennis van de practijk van den landbouw wordt vereischt.

Zij die den leeftijd van vijftien jaren hebben bereikt, kunnen, als zij overigens aan de in de beide vorige alinea's gestelde eischen voldoen, tot de school alleen worden toegelaten met vergunning van den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Geen leerling wordt tot het tweede studiejaar bevorderd dan ten gevolge van een bij het einde van het eerste schooljaar door den directeur en de leeraren der school te houden openbaar examen, waaruit blijkt, dat hij voldoende kundigheden bezit om het onderwijs in het tweede studiejaar te kunnen volgen.

De dagen waarop deze examens worden gehouden, worden door den directeur tijdig bekend gemaakt. De leden der commissie van toezicht worden door hem tot bijwoning uitgenoodigd.

Aan het einde van het tweede studiejaar wordt, ten overstaan van de leden der commissie van toezicht en, zooveel mogelijk, van den inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen, van de leerlingen een examen afgenomen, ter verkrijging van een diploma, waaruit blijkt, dat zij het onderwijs op de winterschool, tot het einde toe, met vrucht hebben gevolgd.

Artikel 21. Zij die het onderwijs in slechts enkele vakken wenschen bij te wonen, kunnen door den directeur in overleg met de betrokken leeraren, van het in het voorgaande artikel vermelde examen worden vrijgesteld.

Zij worden in dat geval als toehoorders beschouwd.

Artikel 22. Niemand wordt tot de lessen toegelaten, dan na door den directeur te zijn ingeschreven.

De inschrijving geschiedt kosteloos en wordt bij den aanvang van ieder schooljaar herhaald.

Den directeur wordt overgelaten, onverminderd het bepaalde in artikel 20, in bijzondere gevallen ook binnentijds tot de inschrijving van nieuwe leerlingen over te gaan.

Bij de inschrijving ontvangt ieder een exemplaar van het gedrukte programma der lessen.

Ieder ingeschrevene geeft aan den directeur op, of hij het volledig onderwijs dan slechts enkele lessen wenscht te volgen.

Artikel 23. Het bedrag van het schoolgeld wordt vastgesteld door den Minister van Binnenlandsche Zaken, met dien verstande, dat het per cursus niet meer dan f 20 bedraagt. Het wordt door iederen leerling betaald bij zijne inschrijving, benevens f 0,22½ voor zegelrecht van het bewijs der inschrijving.

Eenmaal betaalde bijdragen worden niet teruggegeven.

Leerlingen die zich door bijzonderen aanleg onderscheiden, doch onvermogend zijn schoolgeld te betalen, kunnen daarvan door den Minister van Binnenlandsche Zaken worden vrijgesteld op de voorwaarden, betreffende de kostelooze toelating van leerlingen op de Rijks- hoogere burgerscholen, behoorende bij Koninklijk besluit van 9 April 1892 (*Staatsblad* n°. 85).

Artikel 24. Voor kost en inwoning moet door de leerlingen zelf worden gezorgd. De directeur licht hen daarbij voor.

Artikel 25. De directeur treedt met ouders en voogden in overleg omtrent de plaats waar de leerlingen, op de voor hen meest doelmatige wijze de zomermaanden zullen doorbrengen. Zij worden daar, zoo mogelijk, door den directeur bezocht en staan met hem in briefwisseling.

Van hunne bevindingen gedurende de zomermaanden houden zij aanteekening en bij terugkomst op de school dienen zij een uitvoerig verslag in.

Artikel 26. De leerlingen zijn gehoorzaamheid verschuldigd zoowel aan den directeur als aan de andere leeraren. In geval van wangedrag kunnen zij tijdelijk of voor goed worden verwijderd door den directeur, in overleg met de commissie van toezicht. Hiervan wordt mededeeling gedaan aan den inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen, die op zijne beurt hiervan kennis geeft aan den Minister van Binnenlandsche Zaken.

§ 5. *Van de vacantiën.*

Artikel 27. Er is slechts één vacantie en wel van Kerstmis tot Nieuwjaar.

BIJLAGE Y.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1899 *belast geweest met het afnemen der examens* B *volgens artt.* 61—65 *der wet van* 2 *Mei* 1863 (Staatsblad *n°.* 50).

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, bij de beschikkingen van Uwe Excellentie van 20 April 1899, n°. 2026[1], en van 4 Mei 1899, n°. 2442[1], afdeeling O., benoemd tot het afnemen der examens *B* volgens artt. 61—65 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), heeft de eer aan Uwe Excellentie het volgende verslag van hare werkzaamheden aan te bieden.

In de voorloopige vergadering, gehouden op Maandag 1 Mei 1899, is de regeling van het examen vastgesteld, zijn de werkzaamheden onder de leden der commissie verdeeld en werd het lid de Haas als secretaris aangewezen. In de tweede vergadering, gehouden op Zaterdag 13 Mei 1899, zijn tevens de schriftelijke vragen, op voorstel der sub-commissiën aan de candidaten voor te leggen, goedgekeurd.

Ook dit jaar besloot de commissie gebruik te maken van de door Uwe Excellentie verleende machtiging om de examens *B* te splitsen in twee deelen, op dezelfde wijze als dit in de vorige jaren is geschied.

Op Maandag 15 Mei nam het examen een aanvang. Van 15 tot en met 20 Mei werden van 8½—12 uren voormiddags en van 1—4 uren namiddags de schriftelijke examens afgenomen in deze volgorde:

Maandag 15 Mei. Toegepaste natuurkunde;

Dinsdag 16 Mei. Differentiaal- en integraalrekening;

Woensdag 17 Mei. Analytische meetkunde, hoogere stelkunde en boldriehoeksmeting;

Donderdag 18 Mei. Beschrijvende meetkunde en scheikunde;

Vrijdag 19 Mei. Bouwkunde en delfstofkunde;

Zaterdag 20 Mei. Bouwkunde en kennis van bouwstoffen.

Mondeling examen werd afgenomen in wiskunde, natuurkunde, bouwkunde en kennis van bouwstoffen, indien het schriftelijk examen geen voldoenden grond voor beoordeeling opleverde. In de analytische scheikunde werd een practisch examen gevorderd van alle candidaten voor het tweede gedeelte, behalve van de candidaten voor art. 65. Bij de delfstofkunde werd een practisch en een mondeling examen afgenomen.

Voor de kennis van bouwstoffen moesten de candidaten een aantal monsters van bouwmaterialen herkennen.

Evenals in vorige jaren kwamen, bij de beoordeeling der bedrevenheid in het bouwkundig, waterbouwkundig, scheepsteekenen en handteekenen in aanmerking de door de candidaten overgelegde behoorlijk gewaarmerkte teekeningen, die zij gedurende den cursus vervaardigd hadden. Aan hen wier teekeningen blijk gaven van genoegzame bedrevenheid, werd vrijstelling van een verder examen in deze vakken verleend, terwijl de overige candidaten zich aan een nader onderzoek moesten onderwerpen.

Ter bekorting en vereenvoudiging van het examen in de beschrijvende meetkunde, werd ook dit jaar weder het middel toegepast, dat door de commissie, belast met het afnemen der examens *B*, in 1896 in het verslag harer werkzaamheden aan den Minister van Binnenlandsche Zaken onder letter *b* was aanbevolen. De teekeningen voor beschrijvende meetkunde zijn gedurende het geheele jaar door den hoogleeraar, aan wien het onderwijs in dat vak was opgedragen, nagezien en beoordeeld. Ten gevolge daarvan kon aan een belangrijk aantal candidaten, wier teekeningen naar het oordeel van dien hoogleeraar blijk gaven van ruim voldoende kennis der beschrijvende meetkunde, vrijstelling van het geheele examen in dit vak worden verleend. Naar het oordeel der sub-commissie voor wiskunde heeft ook weder in dit jaar, evenals in de beide voorgaande, deze maatregel uitstekend gewerkt. Zij wenscht hulde te brengen aan den docent in dat vak voor de groote moeite door hem gedurende den cursus besteed aan het nazien, beoordeelen en ordenen der teekeningen en constructies, waardoor zulk eene belangrijke bekorting van het examen in de wiskunde verkregen werd. Wenschelijk komt het haar daarom voor, dat, zoo mogelijk, in de volgende jaren op dezelfde wijze worde gehandeld.

De gedurende den cursus ingekomen gewaarmerkte verslagen van onderzoekingen en metingen in het schei-, natuur- en delfstofkundig laboratorium werden, evenals vroeger, in aanmerking genomen bij de examens in schei-, natuur- en delfstofkunde. Die van het scheikundig laboratorium leverden voldoenden grond van beoordeeling van het practische gedeelte van het examen op en er kon dus vrijstelling daarvan volgen. Die van toegepaste natuurkunde waren eveneens nagezien en werden met het schriftelijk werk vergeleken; uit die vergelijking van beiden volgden de vrijstellingen voor het mondeling examen. Daardoor werd bekorting op de mondelinge examens verkregen.

De bouwkundige sub-commissie handelde met de ingekomen teekeningen evenals de natuurkundige sub-commissie met de verslagen; zij dienden dus niet alleen als maatstaf voor de bedrevenheid in de uitvoering, maar ook voor de kennis van het vak zelve. Daardoor kon ook voor de bouwkunde eene vermindering van het aantal mondelinge examens worden verkregen.

Zoo werd dus geheel op dezelfde wijze als in de drie vorige jaren eenige bekorting van het examen verkregen.

Ook dit jaar zijn de candidaten voor *B* eerste gedeelte niet over integraalrekening ondervraagd, doch is het geheele examen in dit vak bij het tweede gedeelte van het examen *B* afgenomen. Zoo is ook gehandeld met de kennis der bouwstoffen, bij den scheepsbouw in gebruik, en met het scheepsteekenen.

De mondelinge en practische examens vonden plaats van Dinsdag 23 Mei tot en met Woensdag 14 Juni. Met het oog op het groot aantal van 343 candidaten heeft de beslissing over den uitslag van de examens in twee vergaderingen plaats gehad, die op Maandag 5 en Donderdag 15 Juni zijn gehouden.

In de eerste vergadering is vastgesteld, welke candidaten, die zich voor het eerste gedeelte hadden aangemeld, aan de gestelde

eischen hadden voldaan, en dus aan Uwe Excellentie konden worden voorgedragen om bij een volgend examen van een nader onderzoek in de vakken en gedeelten van vakken, tot dit eerste gedeelte van het examen *B* behoorende, te worden vrijgesteld. Van dezen uitslag is denzelfden dag, 5 Juni, bij schrijven der commissie aan Uwe Excellentie kennis gegeven.

In de tweede vergadering, op 15 Juni, is bepaald, aan welke der candidaten, die zich voor het tweede gedeelte of voor het geheele examen hadden aangemeld, het getuigschrift kon worden uitgereikt. Tevens werd in deze vergadering vastgesteld, welke candidaten, die het getuigschrift niet konden verkrijgen of die zich voor het tweede gedeelte van het examen hadden teruggetrokken, geacht konden worden niettemin aan de eischen, voor het eerste gedeelte gesteld, te hebben voldaan, en dus in de termen te vallen om bij een volgend examen, evenals de bovengenoemde, waaromtrent op 5 Juni is beslist, te worden vrijgesteld van een nader onderzoek in de vakken en gedeelten van vakken, tot het eerste gedeelte van het examen *B* behoorende. Van den uitslag, in deze laatste vergadering verkregen, is zoo spoedig mogelijk bij een nader schrijven der commissie aan Uwe Excellentie kennis gegeven.

De uitslag der examens *B* in hun geheel blijkt nader uit de opgaven in de hiervolgende tabel:

OMSCHRIJVING.	Aantal der candidaten die zich voor het examen hebben aangemeld.	Aantal der candidaten die zich *geheel* hebben teruggetrokken.	Aantal der candidaten waarover moest worden beslist.	Aantal der candidaten die zich *gedeeltelijk* hebben teruggetrokken.	Aantal der candidaten die het volledig examen hebben afgelegd, waarvoor zij zich hebben aangemeld.	Geslaagd van hen die zich hebben teruggetrokken.		Niet geslaagd van hen die zich hebben teruggetrokken.	
						voor een deel	niet	voor een deel	niet
B. *Eerste gedeelte.*									
Artt. 61, 62 en 64. Civiel-, bouwkundig en werktuigkundig ingenieur . .	62	3	59	6	53	2 *a*	40 *b*	4	13
Artt. 61, 62, 64 en 65. Civiel-, bouwkundig, werktuigkundig en mijnen-ingenieur	1	0	1	1	0	1 *c*	0	0	0
Artt. 63 en 64. Scheepsbouwkundig en werktuigkundig ingenieur	7	2	5	0	5	0	4	0	1
Art. 64. Werktuigkundig ingenieur .	73	15	58	0	58	0	36	0	22
Artt. 63, 64 en 65. Scheepsbouwkundig, werktuigkundig en mijnen-ingenieur	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Artt. 64 en 65. Werktuigkundig en mijnen-ingenieur.	31	7	24	4	20	0	17 *d*	4	3
B. *Tweede gedeelte.*									
Artt. 61, 62 en 64. Civiel-, bouwkundig en werktuigkundig ingenieur . . .	57	2	55	2	53	0	48 *e*	2	5
Artt. 63, 64. Scheepsbouwkundig en werktuigkundig ingenieur	2	0	2	0	2	0	1 *f*	0	1
Art. 64. Werktuigkundig ingenieur .	50	3	47	0	47	0	36	0	11
Artt. 64 en 65. Werktuigkundig en mijnen-ingenieur.	4	0	4	0	4	0	4 *g*	0	0
Art. 65 Mijnen-ingenieur.	6	0	6	0	6	0	6	0	0
B. *Eerste en tweede gedeelte.*									
Artt. 61, 62 en 64. Civiel-, bouwkundig en werktuigkundig ingenieur . . .	32	3	29	11	18	5 *h*	15 *i*	6	3
Art. 63. Scheepsbouwkundig ingenieur.	1	0	1	0	1	0	0	0	1
Artt. 63 en 64. Scheepsbouwkundig en werktuigkundig ingenieur	1	0	1	0	1	0	1 *k*	0	0
Art. 64. Werktuigkundig ingenieur .	8	0	8	2	6	1 *l*	6 *m*	1	0
Artt. 64 en 65 Werktuigkundig en mijnen-ingenieur.	7	0	7	2	5	2 *n*	5 *o*	0	0
	343	36	307	28	279	11	219	17	60
						230		77	
						307			

Opmerkingen over de voorgaande tabel:

a. deze candidaten werden toegelaten voor B art. 64, eerste gedeelte;

b. zes dezer candidaten werden toegelaten voor B art. 64, erste gedeelte;

c. deze candidaat slaagde voor B artt. 64 en 65, eerste gedeelte;

d. een dezer candidaten slaagde voor B art. 64, eerste gedeelte;

e. zes dezer candidaten verkregen reeds bij een vorig examen het getuigschrift voor B art. 64, terwijl een ander nu alleen s laagde voor B art. 64;

f. deze candidaat werd toegelaten voor B art. 64;

g. een dezer candidaten werd toegelaten voor B art. 64, een ander voor B art. 65;

h. van deze candidaten werden toegelaten:
voor B artt. 61, 62 en 64, 1ste gedeelte, 1 candidaat;
voor B artt. 61 en 62, 1ste gedeelte, en B art. 64, 1 candidaat;
voor B art. 64, 1ste gedeelte, 1 candidaat;
voor B art. 64, 2 candidaten;

i. van deze candidaten werden toegelaten:
voor B artt. 61, 62 en 64, 9 candidaten (waarvan bij een vorig examen 5 reeds werden toegelaten voor B art. 64, en 3 voor B art. 64, eerste gedeelte);
voor B artt. 61, 62 en 64, eerste gedeelte, 4 candidaten (waarvan bij een vorig examen 1 reeds werd toegelaten voor B art. 64, eerste gedeelte);
voor B artt. 61, 62 en 64, eerste gedeelte, en B art. 64, 1 candidaat;
voor B art. 64, 1 candidaat;

k. deze candidaat werd toegelaten alleen voor het eerste gedeelte van artt. 63 en 64;

l. deze candidaat slaagde voor B art. 64, eerste gedeelte;

m. vier dezer candidaten werden toegelaten voor B art. 64, eerste gedeelte;

n. deze beide candidaten werden toegelaten voor B artt. 64 en 65, eerste gedeelte, terwijl een van hen bij een vorig examen reeds voor B art. 64, eerste gedeelte, was geslaagd;

o. van deze candidaten slaagden bij een vorig examen 2 voor B art. 64, eerste gedeelte, en 1 voor B art. 64; deze drie werden bij dit examen toegelaten voor B artt. 64 en 65.
Een candidaat slaagde voor B art. 64, en de laatste voor B artt. 64 en 65, eerste gedeelte.

Voor het examen hebben zich alzoo aangemeld 343 candidaten, waarvan 36 candidaten zich geheel van het examen hebben teruggetrokken en 77 niet zijn geslaagd.

Er zijn uitgereikt:

56 getuigschriften voor voldoend afgelegd examen B, civiel-, bouwkundig- en werktuigkundig ingenieur;

47 getuigschriften voor voldoend afgelegd examen B, werktuigkundig ingenieur;

4 getuigschriften voor voldoend afgelegd examen B, werktuigkundig en mijnen-ingenieur;

8 getuigschriften voor voldoend afgelegd examen B, mijnen-ingenieur;

Aan Uwe Excellentie zijn ter vrijstelling van het eerste gedeelte van examen B voorgedragen:

41 candidaten voor civiel-, bouwkundig en werktuigkundig ingenieur;

5 candidaten voor scheepsbouwkundig- en werktuigkundig ingenieur;

51 candidaten voor werktuigkundig ingenieur;

20 candidaten voor werktuigkundig en mijnen-ingenieur.

Het geheele aantal getuigschriften, dat kon worden uitgereikt, bedroeg dus 115, het aantal vrijstellingen 117. Telt men deze beide getallen samen, dan verkrijgt men 252, terwijl het totaal aantal der geslaagde candidaten slechts 230 bedraagt; er waren dus 2 candidaten, die zoowel voor een getuigschrift als voor eene vrijstelling konden worden voorgedragen.

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat van deze geslaagden er zes niet de lessen aan de Polytechnische School hadden gevolgd. Vier hunner slaagden voor het examen B art. 64, eerste gedeelte, en een voor het examen B art. 64, tweede gedeelte.

De commissie neemt de vrijheid, na deze mededeelingen omtrent den uitslag van het examen, de volgende opmerkingen onder de aandacht van Uwe Excellentie te brengen.

Voor het afleggen der schriftelijke examens moesten de 343 candidaten, die zich voor het schriftelijk examen hadden aangemeld, verdeeld worden over zes zalen; vier dezer zalen bevonden zich in den voormaligen geweerwinkel; de beide overige waren de zalen 11 en 12 der Polytechnische School. De verspreide ligging benevens de groote afmetingen dezer lokalen veroorzaakte, dat alle leden der commissie, met uitzondering nu en dan van een enkel buitenlid, dat geen verlof had kunnen krijgen om onafgebroken in Delft aanwezig te zijn, voortdurend met het houden van toezicht bij het schriftelijk examen waren belast. Daardoor konden zij onmogelijk te gelijker tijd andere werkzaamheden, zooals het nazien van in den cursus vervaardigde teekeningen en verslagen, verrichten. Aangezien het noodig was, dat deze werkzaamheden vóór den aanvang van het mondelinge gedeelte der examens, dat onmiddellijk op het schriftelijke volgde, waren verricht, zijn in de periode tusschen de eerste voorloopige vergadering der commissie op 1 Mei en den eersten examendag, 15 Mei, verschillende vergaderingen van sub-commissiën onvermijdelijk geweest.

De voortdurende toename van het aantal candidaten, welk aantal in het volgende jaar waarschijnlijk 380 zal zijn, heeft eene zeer groote vermeerdering van de moeilijkheden, aan het afnemen der examens B verbonden, ten gevolge. Onder die moeilijkheden neemt de steeds langer wordende duur dier examens eene eerste plaats in. Daardoor toch wordt het allereerst steeds bezwaarlijker buitenleden der commissie te vinden, die zich voor zoo langen tijd willen of kunnen beschikbaar stellen. Bovendien wordt het voor die docenten der Polytechnische School, die niet alleen lid der commissie B, doch tevens lid der commissie belast met het afnemen der eind-examens aan die school zijn, wier werkzaamheden in laatstbenoemde commissie onmiddellijk na afloop van de examens B beginnen, bijna ondoenlijk, de voor een examinator zoo noodige opgewektheid bij dit uit den aard der zaak zeer afmattende werk te behouden.

Die toenemende bezwaren deden het wenschelijk voorkomen om, nadat de vergadering van 15 Juni, waarin omtrent den uitslag van het examen der candidaten, die zich voor het examen B (tweede gedeelte) en het volledig examen B hadden aangemeld, zou worden beslist, was afgeloopen, nog op dienzelfden dag eene avondvergadering te houden, ten einde, zooals ook in 1896 was geschied, de vraag te bespreken, in hoever het mogelijk was de regeling der examens B zoodanig te wijzigen, dat daardoor eene eenigszins belangrijke bekorting dier examens werd verkregen. In deze laatste vergadering der commissie kwam allereerst ter sprake, of niet eene gewenschte bekorting alleen zou te verkrijgen zijn door voortaan niet meer gebruik te maken van de door den Minister van Binnenlandsche Zaken ieder jaar aan de commissie verleende machtiging om de examens B te splitsen in twee deelen, op dezelfde wijze als dit voor het eerst in 1885 en daarna in alle volgende jaren is geschied, m. a. w. door het axamen B (eerste gedeele) af te schaffen.

Ook nu weder bleek, evenals in 1896 en in 1897, de commissie van oordeel te zijn, dat de voordeelen voor de studie der jongelieden, aan die splitsing verbonden, vrij groot waren, zoodat het, ook naar hare meening, geen aanbeveling verdiende. Uwe Excellentie in overweging te geven bekorting van den duur der examens en vermindering van den daarmede verbonden arbeid door de bedoelde afschaffing te verkrijgen. Eenparig was de commissie echter van meening, dat de verlangde bekorting zou kunnen worden bereikt door het examen B, eerste gedeelte alleen schriftelijk, in plaats van, zooals tot nu toe geschiedde, zoowel schriftelijk als mondeling af te nemen. Daardoor toch blijven de voordeelen aan de splitsing verbonden geheel behouden, terwijl de verkregen bekorting nagenoeg even groot zal zijn als die welke door geheele afschaffing van het examen B, eerste gedeelte, kan worden bereikt. Algemeen werd door haar de wenschelijkheid uitgesproken, dat door eene volgende commissie in dien zin zal worden gehandeld.

Ten slotte moet de commissie weder wijzen op de groote na-

deelen, die voortvloeien uit het feit, dat in art. 64 der wet op het middelbaar onderwijs noch de beginselen van het teekenen van werktuigen noch die van de werktuigbouwkunde onder de vakken van examen B voor de werktuigkundige ingenieurs zijn genoemd. Ten gevolge daarvan houden de jongelieden, die tot werktuigkundig ingenieur worden opgeleid, zich gedurende de eerste twee jaren van hun verblijf te Delft, enkele gunstige uitzonderingen daargelaten, zeer weinig met de voor hen zoo noodige studie en met het teekenen der werktuigonderdeelen bezig en missen zij, nadat zij een examen B hebben afgelegd, dikwijls geheel en al de kennis der beginselen, waarop bij hunne verdere technische opleiding moet worden voortgebouwd.

Nagenoeg dezelfde nadeelen, waarvan de omvang door het voortdurend stijgen van het aantal studeerenden steeds toeneemt, ondervinden de scheepsbouwkundige ingenieurs daardoor, dat in art. 63 de beginselen der scheepsbouwkunde, in art. 65 de toegepaste en analytische scheikunde worden gemist onder de vakken voor examen B achtereenvolgens voor de scheepsbouwkundige en mijnen-ingenieurs.

De commissie eindigt met den reeds meermalen geuiten wensch, dat door eene herziening van de wet op het middelbaar onderwijs en eene daarmede gepaard gaande reorganisatie van het onderwijs aan de Polytechnische School spoedig in deze leemten moge worden voorzien.

Delft, 7 Juli 1899.

P. Zeeman Gz., *Voorzitter.*

M. de Haas, *Secretaris.*

BIJLAGE Z.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1899 *belast met het afnemen der examens* B *volgens artt.* 60 *en* C *volgens artt.* 61—65 *der wet van* 2 *Mei* 1863 (Staatsblad n°. 50).

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, bij beschikking van Uwe Excellentie van 8 Mei 1899, n°. 2486[1], afdeeling onderwijs, benoemd tot het afnemen van de examens B volgens art. 60 en C volgens artt. 61—65 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), heeft de eer, ter voldoening aan art. 67 dier wet, aan Uwe Excellentie het volgende verslag van hare werkzaamheden aan te bieden.

Tot het afleggen der examens hadden zich aangemeld:

13 candidaten voor het diploma van technoloog (B art. 60);

45 candidaten voor het diploma van civiel-ingenieur (C art. 61);

1 canditaat voor het diploma van bouwkundig ingenieur (C art. 62);

1 candidaat voor het diploma van scheepsbouwkundig ingenieur (C art. 63);

36 candidaten voor het diploma van werktuigkundig ingenieur (C art. 64) en

1 candidaat voor het diploma van mijnen-ingenieur (C art. 65);

te zamen 97 candidaten voor even zoovele diploma's.

Bovendien hadden zich nog aangemeld 42 leerlingen der Polytechnische School, die alleen bewijzen van bekwaamheid wenschten af te leggen in een gedeelte der vakken van het examen B art. 60, namelijk 26 candidaten voor het eerste gedeelte (vakken a, b, c_1 en e_1, 1ste gedeelte) en 16 voor het tweede gedeelte (vakken d, 1ste gedeelte, e, 2de gedeelte, f_1, 1ste gedeelte, h_1, en i). Eindelijk zijn op 26 Juni ll., bij schrijven van Uwe Excellentie n°. 3565, afd. O, aan den voorzitter der commissie, nog ingekomen 10 aanvragen van candidaten werktuigkundige ingenieurs, die dit jaar met goed gevolg het examen B art. 64 hadden afgelegd, om te worden toegelaten tot een onderzoek omtrent hunne vorderingen in de beginselen van de kennis van werktuigen, van de werktuigbouwkunde en van het werktuigkundig teekenen, tot welk onderzoek de commissie dit jaar voor het eerst door Uwe Excellentie is gemachtigd bij schrijven van 8 Mei 1899 n°. 2486[2], afdeeling O. Alles te zamen hebben zich dus aangemeld 149 candidaten voor even zoovele examens.

De dertien candidaten voor het diploma B art. 60 en de zestien candidaten voor het tweede gedeelte van dat examen hadden, door vroegere voldoend afgelegde examens, van Uwe Excellentie vrijstelling verkregen, deze van het eerste en gene van het eerste en tweede gedeelte daarvan, terwijl twee der candidaten voor het diploma van civiel-ingenieur, op grond van het door hen in het vorige jaar afgelegde examen, door Uwe Excellentie zijn vrijgesteld van het examen in de groep der theoretische vakken, vermeld onder a_1, f en g van het examen C art. 61.

Vóór of tijdens de examens trokken zich van de candidaten 10 terug, namelijk 5 voor het examen C art. 61, 2 voor het examen C art. 64, en van het examen B art. 60: 2 voor het eerste en 1 voor het tweede gedeelte. Het examen is dus ten einde toe afgelegd door 90 candidaten voor even zoovele diploma's, namelijk 40 voor het diploma van civiel-ingenieur, 34 voor dat van werktuigkundig ingenieur en overigens zooals boven is vermeld; en verder door 24 candidaten voor het eerste, 15 voor het tweede gedeelte van het examen B volgens art. 60 en 10 voor het (nu voor de eerste maal ingevoerde) eerste gedeelte van het examen C volgens art. 64.

Op Vrijdag 12 Mei 1899 is de commissie voor de eerste maal bijeengekomen tot bespreking van de inrichting der examens en voor de regeling der werkzaamheden. In die vergadering had de indeeling plaats der leden in sub-commissiën, aan welke het ontwerpen der vragen, het beoordeelen der antwoorden en het afnemen der mondelinge examens voor bepaalde vakken werd overgelaten, en werden verder vastgesteld de rooster der examens en die van den tijd, waarover voor de examens in de verschillende vakken van elk der categorieën van candidaten kon worden beschikt, zoowel voor het maken van ontwerpen en het doen van natuur- en scheikundige onderzoekingen, als voor de schriftelijke en mondeling examens.

In de tweede vergadering der commissie, gehouden op Vrijdag 26 Mei 1899, werden de aan de candidaten op te geven ontwerpen en natuur- en scheikundige onderzoekingen, benevens de schriftelijke door hen te beantwoorden vragen, alles vooraf door de betrokken sub-commissiën in concept opgemaakt, besproken en vastgesteld.

Voor de derde maal is de commissie bijeengekomen op Dinsdag 20 Juni 1899 ter bespreking en vaststelling van de wijze, waarop het examen C art. 64, 1ste gedeelte, thans voor de eerste maal ingesteld, zou worden afgenomen. Op voorstel van de betrokken sub-commissie werd bepaald, dat dit examen in de eerste plaats zou bestaan uit het onderzoek der door de candidaten ingezonden werktuigkundige teekeningen, en verder uit een mondeling examen in de beginselen van de kennis van werktuigen en van de werktuigbouwkunde, in dier voege echter, dat tot dit mondeling examen alleen die candidaten zouden worden toegelaten, welke voldoende teekeningen hadden ingeleverd. Zij die naar het oordeel der betrokken sub-commissie onvoldoende teekeningen inleverden, zouden dus zonder verder onderzoek worden afgewezen. Overeenkomstig dit besluit, door de commissie met eenparigheid van stemmen genomen, heeft dit examen dan ook plaats gehad, het bedoelde mondelinge examen in het bijzonder, op 1 en 2 Juli. De overige examens begonnen op Maandag 5 Juni voor alle candidaten, behalve die voor het eerste en tweede gedeelte van het examen B art 60, welke eerst Woensdag 14 Juni aanvingen. Zij eindigden voor alle categorieën van candidaten op Maandag 26 Juni, behalve voor die voor het diploma van technoloog en dat van civiel-ingenieur, die eerst op Maandag 3 Juli afliepen.

In verband hiermede werd, overeenkomstig een in de eerste vergadering der commissie genomen besluit, de uitslag der examens B art. 60, eerste en 2de gedeelte, en C artt. 62—65 opgemaakt in eene eerste eindvergadering op Dinsdag 27 Juni, en die der overige examens in eene tweede eindvergadering op Dinsdag 4 Juli.

Bij de bespreking werd de commissie geleid door de in cijfers uitgedrukte praedicaten, die voor de verschillende vakken aan elk der candidaten waren toegekend, en verder door mondelinge toelichtingen van de sub-commissiën. Als regel werd bij de beslissing aangenomen, dat tekortkoming in enkele vakken kon worden vergoed door meerdere dan de gevorderde bekwaamheid in andere, wanneer namelijk het betrekkelijk gewicht dier vakken deze compensatie toeliet.

De uitslag was, dat toegekend werden:

het diploma van technoloog aan 13 candidaten;
" " " civiel-ingenieur aan 31 candidaten;
" " " bouwkundig ingenieur aan 1 candidaat;
" " " scheepsbouwkundig ingenieur aan 1 candidaat;
" " " werktuigkundig ingenieur aan 28 candidaten; en
" " " mijnen-ingenieur aan 1 candidaat.

In het geheel zijn dus 75 diploma's verleend aan even zoovele candidaten, terwijl werden afgewezen 9 candidaten voor het diploma van civiel- en 6 voor dat van werktuigkundig ingenieur, in het geheel dus 15.

Voor het eerste gedeelte van het examen B art. 60 konden 18, en voor het tweede gedeelte van dat examen 9 candidaten door de commissie aanbevolen worden tot vrijstelling in de daarbij bedoelde vakken, wanneer zij zich later aan het tweede, respectievelijk het laatste gedeelte van dit examen onderwerpen; 6 geëxamineerden in het eerste en eveneens 6 in het tweede gedeelte werden afgewezen.

Van de 10 candidaten voor het eerste gedeelte van het examen C art. 64 moesten, overeenkomstig het in de derde vergadering der commissie genomen besluit, 3 worden afgewezen, omdat de door hen ingeleverde werktuigkundige teekeningen onvoldoende werden geoordeeld, en 1 wegens onvoldoend afgelegd mondeling examen; de 6 overigen werden toegelaten, en konden dus door de commissie worden aanbevolen tot vrijstelling in de beginselen van de kennis van werktuigen, van de werktuigbouwkunde en van het werktuigkundig teekenen, wanneer zij zich later aan het volledige examen C volgens art. 64 onderwerpen.

Het oordeel der commissie over de bekwaamheid der geëxamineerden in de afzonderlijke vakken wordt in beknopten vorm uitgedrukt in de hiervolgende tabellen, waarin is opgeteekend het aantal malen, dat in elk vak één der praedicaten *uitmuntend*, *goed*, *voldoende*, *onvoldoende* of *slecht* werd toegekend.

VAKKEN.	Uitmuntend.	Goed.	Voldoende.	Onvoldoende.	Slecht.
Examen **B** *art.* 60 (*1ste gedeelte*). 24 *candidaten.*					
a_1. Bolvormige driehoeksmeting	"	12	9	3	"
a_2. Beginselen der analytische meetkunde	2	6	11	4	1
b. Beginselen der beschrijvende meetkunde	1	6	14	2	1
c_1. Beginselen der theoretische en toegepaste mechanica	"	5	9	9	1
e. Toegepaste natuurkunde (1ste gedeelte).	"	3	10	11	"
	3	32	53	29	3
Examen **B** *art.* 60 (*2de gedeelte*). 15 *candidaten.*					
d. Beginselen der mechanische technologie (1ste gedeelte)	2	3	3	6	1
e. Toegepaste natuurkunde (2de gedeelte).	2	6	2	5	"
f_1. Toegepaste scheikunde (1ste gedeelte).	3	7	4	1	"
h_1. Kennis van bouwstoffen	1	1	4	9	"
i. Hand- en ornamentteekenen	"	3	10	2	"
	8	20	23	23	1

VAKKEN.	Uitmuntend.	Goed.	Voldoende.	Onvoldoende.	Slecht.
Examen **B** *art.* 60 (*3de gedeelte*). *Technoloog.* 13 *candidaten.*					
c_2. Beginselen der kennis van werktuigen	"	7	6	"	"
d. Beginselen der mechanische technologie (2de gedeelte)	3	4	4	2	"
e. Toegepaste natuurkunde (3de gedeelte).	1	7	4	1	"
f_1. Toegepaste scheikunde (2de gedeelte)	4	5	3	1	"
f_2. Analytische scheikunde	1	8	4	"	"
g. Scheikundige technologie	3	7	3	"	"
h_2. Bouwkunde	"	2	4	7	"
	12	40	28	11	"
Examen **C** *art.* 61. *Civiel-ingenieur.* 40 *candidaten.*					
a_1. Theoretische mechanica	2	10	12	14	"
a_2. Toegepaste mechanica	"	5	11	22	"
a_3. Kennis van werktuigen	2	22	10	3	1
b_1. Waterbouwkunde, wegen en bruggen	2	14	16	8	"
b_2. Waterbouwkunde, overige onderdeelen	"	12	23	5	"
c_1. Burgerlijke bouwkunde, constructie	"	4	22	14	"
c_2. Burgerlijke bouwkunde, schoone bouwkunst	"	7	23	10	"
d_1. Situatie-teekenen	1	15	21	3	"
d. Ornament- en handteekenen	"	14	23	3	"
d_2. Waterbouwkundig teekenen	4	23	11	2	"
e. Ontwerpen, bestekken en begrootingen	"	16	19	5	"
f_1. Beginselen der geodesie	"	4	16	16	2
f_2. Practisch landmeten en waterpassen	"	4	18	15	1
g. Administratief recht (waterstaat en openbare werken)	5	12	14	7	"
	16	162	239	127	4
Examen **C** *art.* 62. *Bouwkundig ingenieur.* 1 *candidaat.*					
a_1. Theoretische mechanica	"	"	"	1	"
a_2. Toegepaste mechanica	"	"	"	1	"
a_3. Kennis van werktuigen	1	"	"	"	"
a_4. Ontwerpen, bestekken en begrootingen	"	"	1	"	"
b_1. Burgerlijke bouwkunde	"	1	"	"	"
b_2. Schoone bouwkunst	1	"	"	"	"
c. Waterbouwkunde	"	"	1	"	"
d. Landmeten en waterpassen	"	"	1	"	"
e_1. Bouwkundig teekenen	1	"	"	"	"
e_2. Ornament- en handteekenen	1	"	"	"	"
f. Administratief recht (openbare werken)	"	1	"	"	"
	4	2	3	2	"
Examen **C** *art.* 63. *Scheepsbouwkundig ingenieur.* 1 *candidaat.*					
a_1. Theoretische mechanica	"	"	1	"	"
a_2. Toegepaste mechanica	"	"	1	"	"
a_3. Kennis van werktuigen	"	"	"	1	"
b. Teekenen van werktuigen	"	1	"	"	"
c_1. Theoretische scheepsbouwkunde	"	1	"	"	"
c_2. Practische scheepsbouwkunde	"	"	1	"	"
c_3. Scheepsteekenen	"	1	"	"	"
d_1. Waterbouwkunde (scheepvaartwerken)	"	"	1	"	"
d_2. Waterbouwkundig teekenen	"	"	1	"	"
	"	3	5	1	"

VAKKEN.	Uitmuntend.	Goed.	Voldoende.	Onvoldoende.	Slecht.
Examen C *art.* 64. *1ste gedeelte.* 7 *candidaten.*					
a_3. Beginselen van de kennis van werktuigen	„	6	„	1	„
b_3. Beginselen van de werktuigbouwkunde	„	5	1	1	„
d_2. Beginselen van het werktuigkundig teekenen	„	4	3	„	„
	„	15	4	2	„
Examen C *art.* 64. *Werktuigkundig ingenieur.* 34 *candidaten.*					
a_1. Theoretische mechanica	2	9	13	10	„
a_2. Toegepaste mechanica	2	4	13	15	„
a_3. Kennis van werktuigen	„	20	11	3	„
b_1. Mechanische technologie	4	12	11	7	„
b_2. Werktuigbouwkunde	1	18	12	3	„
c_1. Bouwkunde	„	5	15	14	„
c_2. Kennis van bouwstoffen	1	5	8	19	1
d_1. Handteekenen	„	9	21	4	„
d_2. Teekenen van werktuigen	5	21	5	3	„
e. Administratief recht (fabrieken en werktuigen)	4	13	8	9	„
	19	116	117	87	1
Examen C *art.* 65 *Mijnen-ingenieur.* 1 *candidaat.*					
a_1. Theoretische mechanica	„	„	1	„	„
a_2. Toegepaste mechanica	„	„	1	„	„
a_3. Kennis van werktuigen	„	1	„	„	„
b_1. Bouwkunde	„	„	1	„	„
b_2 Kennis van bouwstoffen	„	„	„	1	„
c. Landmeten en waterpassen	„	„	1	„	„
d. Aardkunde en toegepaste aardkunde	„	1	„	„	„
e. Mijnontginning	„	1	„	„	„
f. Docimasie	„	1	„	„	„
g. Metallurgie	„	„	1	„	„
h. Teekenen van werktuigen	„	„	1	„	„
i. Administratief recht (mijnwezen)	1	„	„	„	„
	1	4	6	1	„

Door optelling der getallen in de eerste drie en van die in de laatste twee kolommen van elke tabel komt men tot het besluit, dat zijn afgelegd:

Door candidaten.	Voor het diploma van:	Examens. Voldoende of daarboven.	Examens. Onvoldoende of slecht.
13	Technoloog	80	11
40	Civiel-ingenieur	417	131
1	Bouwkundig ingenieur	9	2
1	Scheepsbouwkundig ingenieur	8	1
34	Werktuigkundig ingenieur	252	88
1	Mijnen-ingenieur	11	1
	Totaal door 90 candidaten	777	234
24	Examen B art. 60 (1ste gedeelte)	83	32
15	Examen B art. 60 (2de gedeelte)	51	24
7	Examen C art. 64 (1ste gedeelte)	19	2
	Totaal door 46 candidaten	158	58

Aan het slot van dit verslag heeft de commissie het navolgende te vermelden. In hare laatste vergadering werd nog behandeld eene nota van de leden der sub-commissie voor de werktuigkundige vakken. Deze nota begon met de opmerking, dat bij dit examen wederom is gebleken, dat de meeste candidaten voor examen C art. 64, ofschoon vaardig in het ontwerpen van een algemeen plan voor een stoomwerktuig, zich niet in voldoende mate geoefend hebben in de constructie van onderdeelen. Het gevolg daarvan is, dat den jongen ingenieurs groote moeilijkheden zullen wachten en vele teleurstellingen zullen ten deel vallen, wanneer zij spoedig na hunne promotie een werkkring in de techniek zullen hebben te aanvaarden, en wel omdat hun ontbreekt de bovenbedoelde vaardigheid in het schetsen en ontwerpen van de onderdeelen, waaruit de werktuigen zijn samengesteld. Werkelijk zijn, terwijl over het algemeen de Hollandsche ingenieur een goeden naam heeft, in ons land reeds meermalen van bevoegde personen stemmen opgegaan, die niet van ingenomenheid getuigden met de ontwikkeling, op werktuigbouwkundig gebied aan de Polytechnische School verkregen.

Verbetering in dezen toestand is alleen te verkrijgen door vollediger studie in de beginselen van het vak in de eerste twee studiejaren, en nu is wel is waar reeds sedert de oprichting van de Polytechnische School aldaar de gelegenheid daartoe gegeven, maar het gedurende den studietijd vervaardigde en aan de commissie ter beoordeeling aangeboden teekenwerk toonde ook ditmaal weder zeer duidelijk aan, dat de meeste candidaten gedurende de eerste twee studiejaren zeer weinig gebruik daarvan hadden gemaakt. Uitvoerig werd vervolgens in deze nota betoogd, dat de oorzaak van dit kwaad ligt in de omschrijving van het examen B art. 64 der wet op het middelbaar onderwijs. Terwijl alle andere ingenieurs door de omschrijving van het door hen af te leggen examen B genoodzaakt worden zich ook gedurende de eerste twee studiejaren reeds toe te leggen op de studie van beginselen van de technische vakken in engeren zin, ontbreekt voor de aanstaande werktuigkundige ingenieurs deze weldadige dwang geheel.

Een in de goede richting genomen maatregel is het thans voor het eerst afgenomen examen C art. 64, 1ste gedeelte, in de beginselen der kennis van werktuigen, der werktuigbouwkunde en van het werktuigkundig teekenen als onderdeel van examen C, onmiddellijk na voldoend afgelegd examen B art. 64 te doen.

Dit zoogenaamde aanvullings-examen heeft echter slechts geringe resultaten opgeleverd. Terwijl 47 aanstaande werktuigkundige ingenieurs voor het examen B art. 64 waren geslaagd, hadden zich slechts een tiental candidaten daarvoor aangemeld. Dit laat zich verklaren vooreerst uit het feit, dat dit examen facultatief is, en ten tweede omdat het voor geen enkel vak, voor het examen C genoemd, bepaalde vrijstelling geeft. Daarom is de sub-commissie van meening, dat om goede resultaten te

kunnen verwachten het eene besliste noodzakelijkheid is dit examen te maken tot eene aanvulling van het examen B, en het als zoodanig in de wet op te nemen.

Hare conclusie is dus, dat er zal moeten worden verkregen een noodwet van één artikel, waarvan de strekking in het volgende wordt uitgedrukt:

„Aan art. 64 der wet van den 2den Mei 1863, (*Staatsblad* n°. 50), is toe te voegen:

Het tweede examen B betreft behalve de in dit art. 61 genoemde vakken nog:

d. de beginselen der kennis van werktuigen;

e. de constructie van de onderdeelen van werktuigen;

f. het vervaardigen van eenvoudige werktuigkundige teekeningen;

g. de mechanische technologie wat betreft de metalen."

Hierdoor zal het examen B voor de aanstaande werktuigkundige ingenieurs van gelijke strekking worden als dat examen voor aanstaande civiel- en bouwkundige ingenieurs, zooals dit is omschreven in art. 61.

De sub-commissie voelt zich verplicht op eene dergelijke noodwet aan te dringen, omdat naar hare meening met deze zaak op eene herziening der geheele wet op het middelbaar onderwijs niet mag worden gewacht.

Na eene uitvoerige discussie vereenigde zich de commissie eenparig met dit voorstel en besloot Uwe Excellentie met aandrang te verzoeken de noodige stappen te willen doen tot het tot stand komen der bedoelde noodwet. In het volgende jaar en verder zoolang die noodwet nog niet in werking is getreden, kan inmiddels worden voortgegaan met het afnemen van het examen C art. 64, 1ste gedeelte, als onderdeel van examen C. Hen die voor dit examen geslaagd zijn, beveelt de commissie bij Uwe Excellentie aan tot het geven van vrijstelling, wanneer zij zich aan het volledig examen C art. 64 onderwerpen, van de vakken in dat artikel der wet vermeld onder:

a_3. kennis van werktuigen, 1ste gedeelte;

b_2. werktuigbouwkunde, 1ste gedeelte;

d_2. het teekenen van werktuigen, 1ste gedeelte.

's Gravenhage, Delft, } 22 Augustus 1899.

J. F. W. Conrad, *Voorzitter.*

H. A. Ravenek, *Secretaris.*

BIJLAGE AA.

VERSLAG DER RIJKSCOMMISSIE *tot het examineeren van stuurlieden ter koopvaardij over het jaar* 1898.

De commissie, benoemd bij beschikking van 13 Januari 1898, litt. I, afdeeling Handel en Nijverheid, 1ste onderafdeeling, heeft de eer Uwe Excellentie het bij art. 13 van het Koninklijk besluit van 17 Juni 1891 (*Staatsblad* n°. 106) voorgeschreven beredeneerd verslag van de in dit jaar gehouden examens aan te bieden.

De commissie hield tien gewone en twee buitengewone zittingen.

De twee buitengewone zittingen op 15 en 26 Januari te 's Hage gehouden, waren belegd ter behandeling van de vraag: in hoever of het wenschelijk zou kunnen zijn, om bij de voorgenomen wettelijke regeling van het verplicht bezit van diploma's voor de Groote Vaart, die regeling ook uit te strekken tot de „Kleine Vaart", dat is tot schepen van 100 ton en daar beneden.

De gewone zittingen werden gehouden:

1ste zitting te Amsterdam op 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24 en 25 Februari;

2de zitting te Rotterdam op 8, 9, 10, 11, 16 en 17 Maart;

3de zitting te Amsterdam op 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 26 en 27 April;

4de zitting te Rotterdam op 10, 11, 12, 17 en 18 Mei;

5de zitting te Amsterdam op 14, 15, 16, 17, 21, 22, 23 en 24 Juni;

6de zitting te Rotterdam op 12, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 26, 27 en 28 Juli;

7de zitting te Amsterdam op 13, 14, 15, 16, 20 en 21 September;

8ste zitting te Rotterdam op 11, 12, 13, 14, 18 en 19 October;

9de zitting te Amsterdam op 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 22 en 23 November;

10de zitting te Rotterdam op 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 29 en 30 December.

De examens alleen namen dus 88 dagen in beslag tegen 77 verleden jaar.

In het geheel meldden zich in dit jaar 346 candidaten aan voor 467 diploma's, gespecificeerd als volgt:

203	candidaten voor één diploma.	
121	„ „ „ „	èn aanvullingsdiploma.
22	„ „ „	aanvullingsdiploma alléén.
346	totaal.	

In 1897 hadden zich aangemeld 310 candidaten voor 424 diploma's.
„ 1896 „ „ „ 336 „ „ 490 „
„ 1895 „ „ „ 320 „ „ 501 „

Hiervan trokken zich terug vóór den aanvang of tijdens het examen 17 candidaten, 1 werd afgekeurd voor de oogen en 58 konden niet worden toegelaten tot het afleggen van een aanvullingsexamen, omdat zij niet geslaagd waren in het examen voor het hoofddiploma.

Te zamen dus 76. *)

*) Deze cijfers zijn berekend naar de aangevraagde diploma's, niet naar het aantal candidaten.

In het geheel werden derhalve geëxamineerd 312 candidaten voor het diploma en 79 voor een aanvullingsdiploma, en wel met den volgenden uitslag:

		Geëxamineerd.	Geslaagd. Totaal.	Waaronder recidivisten.	Afgewezen. Practijk.	Theorie.	Totaal.
VOOR HET DIPLOMA.							
Volgens Programma A.							
Groote Stoomvaart	1ste-stuurman	42	30	8	5	7	12
	2de- „	31	27	3	2	2	4
	3de- „	44	31	10	3	10	13
Groote Zeilvaart	1ste- „	24	11	4	11	2	13
	2de- „	45	23	6	11	11	22
	3de- „	118	62	21	30	26	56
Volgens Programma B.							
Groote Stoomvaart	1ste-stuurman	1	1	—	—	1	—
	2de- „	1	—	—	1	—	1
	3de- „	5	—	—	2	3	5
Groote Zeilvaart	3de- „	1	—	—	1	—	1
	Totaal	312	185	52	66	61	127
VOOR HET AANVULLINGSDIPLOMA.							
Volgens Programma A.							
Groote Stoomvaart	1ste-stuurman	5	3	—	1	1	2
	2de- „	4	3	—	—	1	1
	3de- „	66	49	7	6	11	17
Groote Zeilvaart	2de- „	2	—	—	2	—	2
	3de- „	2	1	—	1	—	1
	Totaal	79	56	7	10	13	23
RECAPITULATIE.							
Diploma	totaal	312	185	52	66	61	127
Aanvullingsdiploma . . .	„	79	56	7	10	13	23
	Algemeen totaal	391	241	59	76	74	150

Groote Vaart.

Behoudens eene enkele opmerking van ondergeschikt belang, geven de dit jaar gehouden examens, wat betreft de *theoretische* en *practische ontwikkeling* der candidaten, dingende naar een diploma voor de groote vaart, der commissie geene aanleiding tot principieele bemerkingen, die niet reeds in vroegere jaarverslagen zijn gemaakt.

Wat de commissie in het vorige jaarverslag daaromtrent meer speciaal heeft gemeend te moeten opmerken, wordt ook door haar nu nog geheel beaamd. Om in geen nuttelooze herhaling te vervallen, veroorlooft zij, kortheids- maar vooral duidelijkheidshalve, zich daaraan te mogen gedragen.

Alleen heeft het hare aandacht getroffen, dat dit jaar in het algemeen de practische kennis der candidaten zeer veel te wenschen overliet. Het sterkst kwam dit nog aan het licht bij de examens voor de zeilvaart. Van de candidaten die naar een diploma voor den rang van 1ste-stuurman dongen, moest niet minder dan 46 pct., voor den rang van 2de-stuurman 25 pct. en voor den rang van 3de-stuurman 24 pct., alleen voor de practijk worden afgewezen.

De commissie meent, en zulks geheel in overeenstemming met hetgeen te dien aanzien in het jaarverslag van 1895 is opgemerkt, als grond hiervoor te moeten aannemen, dat, behalve dat uit den aard der zaak het practische examen voor de zeilvaart reeds meer omvattend is dan dat voor de stoomvaart, de bepaalde tijd van buitengaats gevaren te hebben te kort is, om de vereischte practische ontwikkeling te kunnen verwerven.

Bij eene eventueele herziening van het examen-reglement, die zij meent dat zonder schade niet achterwege mag blijven, zou dit punt dan ook eene zeer ernstige en gezette overweging verdienen.

Eindelijk nog is het der commissie dit jaar opgevallen, dat, niettegenstaande de juiste strekking en nauwkeurige formuleering der door de examinatoren gestelde vragen, de candidaten dikwijls in gebreke bleven een daarop *passend* antwoord te geven, eene omstandigheid die haar bij nader onderzoek bleek, niet altijd aan gemis van kennis te moeten worden toegeschreven. Naar het haar wil toeschijnen, wordt bij het onderwijs niet steeds die aandacht aan het juist formuleeren der gedachten van de candidaten geschonken, die hun ook in wijderen kring niet anders dan ten goede kan komen.

Speciale diploma's.

De uitslag der examens, om zoodanig diploma te verwerven, is dit jaar verre van gunstig geweest. Over het algemeen scheen het der commissie, dat de candidaten voor die diploma's niet genoeg doordrongen waren van de noodzakelijkheid, dat, om zulk een *onderscheidend diploma* te verwerven, de candidaat in de allereerste plaats doorslaande bewijzen moet geven van eene meer dan gewone wetenschappelijke ontwikkeling, om een kenmerkend verschil aan te toonen met de diploma's volgens de programma's A.

Met hetgeen de examencommissie van 1893 over dat dualistisch stelsel in haar jaarverslag heeft te kennen gegeven, kan ook zij zich nu nog geheel vereenigen en veroorlooft zij, ook kortheidshalve, zich daaraan te mogen refereeren.

Kleine vaart.

Dit jaar hebben zich voor dit diploma geen candidaten aangemeld.

Hieruit blijkt weer ten duidelijkste, dat, ondanks de uiterst bescheiden theoretische eischen voor dit diploma gesteld, deze nog te hoog zijn voor het gezagvoerend personeel aan boord van schepen van 100 ton en daar beneden, waartoe de kleine vaart in ons land thans wordt bepaald.

En hiermede is de commissie aan het einde gekomen harer taak en blijft haar slechts over Uwe Excellentie dank te zeggen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Namens de commissie,

KNIPHORST, *Voorzitter.*

CSOOP KOOPMANS, *Secretaris.*

BIJLAGE **BB.**

VERSLAG DER RIJKSCOMMISSIE *tot het examineeren van machinisten aan boord van koopvaardijschepen over* 1898.

De commissie, benoemd bij Uwer Excellentie's beschikking van 12 Januari 1898, litt. E., Afdeeling Handel en Nijverheid, 1ste Onderafdeeling, heeft de eer u hierbij aan te bieden het beredeneerd verslag harer werkzaamheden bedoeld in art. 13 van het Koninklijk besluit van 18 Maart 1891 (*Staatsblad* n°. 76) vastgesteld reglement voor de examens ter verkrijging van een diploma als machinist aan boord van koopvaardijschepen.

Regeling der examens.

Aangezien de wijze van examineeren, welke sedert 1895 gevolgd werd en waarbij de schriftelijke examens steeds aan de mondeling voorafgingen, doeltreffend is gebleken, is ook dit jaar hierin geen verandering gebracht. Dat de candidaten daarbij hetzelfde schriftelijk werk verrichtten, maakte het mogelijk op billijke wijze over hun werk te oordeelen.

De vijf in het reglement voorgeschreven zittingen werden gehouden op data hieronder vermeld.

1ste	zitting te	Amsterdam 22, 23, 24, 25 Februari; 1, 2 en 4 Maart.
2de	„ „	Rotterdam 26, 27, 28 en 29 April.
3de	„ „	Amsterdam 28, 29, 30 Juni, 1, 5 en 6 Juli.
4de	„ „	Rotterdam 27, 28, 29 September, 4 en 5 October.
5de	„ „	Amsterdam 22, 23, 24, 25, 29, 30 November, 1, 2, 6, 7, 8 en 9 December.

Zoodat 34 zittingdagen werden gehouden tegen 30 in het vorige jaar.

Uitslag der examens.

Aangemeld hebben zich 73 candidaten.
Van deze candidaten trok een zich terug na afloop van het schriftelijk gedeelte, terwijl een wegens ziekte niet is opgekomen en een op grond van onvoldoende bewijzen van werktijd niet toegelaten kon worden.

Er zijn dus geëxamineerd 70 candidaten en wel:

Volgens programma	A	22.
„ „	B	32.
„ „	C	16.

Waarvan slaagden:

Voor	A	19 candidaten,	dus	86.4 pct.
„	B	27 „	„	84.4 pct.
„	C	12 „	„	75 pct.

Het percentage geslaagden bedraagt dus 82.8 pct. van het aantal geëxamineerden, tegen 73.4 pct. in het vorige jaar.
De candidaten geëxamineerd volgens progr. C waren allen in het bezit van diploma B, terwijl van hen die diploma B verkregen, slechts 11 een lager diploma hadden.
Onder de geëxamineerde candidaten ware 13 niet geslaagden van vorige examens en wel 3 voor A, 7 voor B en 3 voor C.

Keuring der candidaten.

Uit de overgelegde bewijzen van den geneeskundige bleek, dat allen voldeden aan de eischen van de voorgeschreven gehoorscherpte.

Opmerkingen omtrent de verschillende vakken.

Talen.

Alle candidaten voor het diploma C en B verlangden in de Engelsche taal geëxamineerd te worden.
Hoewel er wel eenige vooruitgang te bespeuren is in de kennis dezer taal, blijkt het toch, dat voor hen die in hunne jeugd die niet als schoolvak beoefenden, het een bezwaar is, zich de kennis daarvan op lateren leeftijd eigen te maken.
De kennis der Nederlandsche taal was behoudens enkele uitzonderingen bevredigend te noemen.

Wis-, Natuur- en Werktuigkunde.

De uitslag van het examen in deze vakken heeft nu ook weer duidelijk aangetoond, dat de kennis bij de verschillende candidaten zeer uiteenloopt; echter kan de commissie er met genoegen op wijzen, dat velen zich met ernst op de studie dier vakken toeleggen, zoodat in dit jaar aan een grooter deel der candidaten een voldoend cijfer toegekend kon worden. Toch kon door 37 candidaten het vereischte aantal punten voor alle drie de vakken niet behaald worden.

Stoomwerktuigkunde.

De kennis in dit vak bleek dit jaar iets meer bevredigend te zijn; slechts 9 van de 70 candidaten, welke geëxamineerd zijn, verkregen geen voldoend aantal punten.
Het werkteekenen geeft meer en meer reden tot tevredenheid.
Van de 12 niet geslaagden hadden 3 onvoldoende in de theorie, terwijl er 9 zoowel in de theorie als in de practijk geen voldoend cijfer konden behalen.

Opmerkingen van algemeenen aard.

Ofschoon zich in dit jaar meer candidaten hebben aangemeld dan in het vorige, houdt de toeloop echter nog geen verband met de sterkte van het machinistenpersoneel aan boord van onze koopvaardijvloot, vooral als hierbij nog in aanmerking wordt genomen, dat van de 70 geëxamineerden een 10 tal tot de Indische vaart behoort.
Dat de markt van geëxamineerde machinisten nog niet overvoerd is, vindt naar onze meening zijn grond in:

1°. de doelmatige bepaling, dat de machinist zijn vaartijd moet halen als leerling, assistent-machinist of machinist;

2°. het kostbare van het afleggen van een examen, doordat er alleen te Rotterdam gelegenheid bestaat zich hiervoor te bekwamen.

In verband met het laatste blijft dan ook onze commissie de wenschelijkheid voorstaan om ook te Amsterdam een herhalingscursus voor scheepsmachinisten in het leven te roepen. De urgentie hiervan zal waarschijnlijk wel meer op den voorgrond treden, als het thans bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal aanhangige wetsontwerp ten opzichte van eene regeling betreffende het optreden als schipper op koopvaardijschepen en het aan boord daarvan in dienst hebben van stuurlieden en machinisten tot wet verheven zal zijn.

Het is dringend noodig de bestaande programma's te wijzigen. Onze commissie vleit zich, dat uwe Excellentie in het volgend jaar de gelegenheid geschonken zal worden, namelijk na de aanneming van voornoemd wetsontwerp, daartoe de noodige bevelen te geven.

De aan dit verslag gehechte staat geeft een overzicht van de herkomst, opleiding en werkkring der candidaten.

Ten slotte betuigt de commissie uwe Excellentie haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Namens de Commissie,

J. J. Stooker, *Voorzitter.*

J. C. Graue, *Secretaris.*

ZITTING.	Volgens welk programma examen afgelegd.	Aantal candidaten.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Aanvankelijke opleiding of werktijd.					Laatste werkkring.									
					Opleiding Hellevoetsluis.	Kweekschool voor machinisten.	Ambachtsscholen.	Andere inrichtingen voor onderwijs.	Op eene groote machine fabriek.	Op kleinere werkplaatsen.	Stoomv. Maatsch. Nederland.	Rotterdamsche Lloyd.	Holland-Amerikalijn.	Kon. Ned. Stoomb. Maatsch.	Maatschappij Zeeland.	Kon. Ned. Paketv. Maatsch.	West-Indische Maildienst.	Holl. Stoomv. Maatsch.	Ned. Stoomv. Maatsch. Oceaan.	Amerikaansche Petr. Maatsch.	Holl. Stoomb. Maatschappij.	Andere Stoomschepen.
1ste	A.	6	6	,	,	,	1	,	4	1	,	,	1	1	1	2	,	,	,	,	,
2de	A.	2	2	,	,	,	,	,	2	,	,	1	,	,	1	,	,	,	,	,	1
3de	A.	4	3	1	,	,	1	,	3	,	1	,	,	,	2	1	,	,	,	,	,
4de	A.	2	1	1	,	,	,	,	,	2	,	1	,	,	,	1	,	,	,	,	,
5de	A.	8	7	1	,	,	,	1	6	1	4	,	,	1	1	1	,	,	,	,	1
1ste	B.	8	7	1	,	1	2	,	3	2	,	2	,	1	,	1	,	,	3	,	1
2de	B.	2	2	,	,	,	,	,	2	,	,	,	,	,	,	1	,	,	,	,	1
3de	B.	6	4	2	,	,	,	,	5	1	,	2	,	,	,	,	,	,	1	,	3
4de	B.	5	5	,	,	1	1	,	2	1	,	,	,	,	1	2	,	1	1	,	,
5de	B.	11	9	2	,	1	2	,	7	1	1	5	,	,	1	1	,	1	1	,	1
1ste	C.	2	1	1	,	,	,	,	2	,	,	1	,	,	,	,	,	1	,	,	,
2de	C.	2	2	,	,	1	,	,	1	,	,	1	,	,	,	,	,	,	,	,	,
3de	C.	3	3	,	,	2	,	,	1	,	,	2	,	1	,	,	,	,	,	,	,
4de	C.	2	1	1	,	,	,	,	1	1	,	1	,	,	,	,	,	,	,	,	,
5de	C.	7	5	2	,	,	,	,	5	2	,	3	1	,	,	,	1	,	1	,	1
Totaal . . .		70	58	12	,	6	7	1	44	12	8	19	2	4	7	10	4	,	7	,	,	9

BIJLAGE CC.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1898 *belast met het examineeren van hen die eene akte van bekwaamheid verlangden tot het geven van middelbaar onderwijs in de zeevaartkunde of in de wis- of natuurkundige wetenschappen, of in het boekhouden en van hen die eene akte van bekwaamheid verlangden voor de wiskunde, bedoeld in art.* 65 *der wet tot regeling van het lager onderwijs.*

's Gravenhage, 31 December 1898.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, krachtens art. 69 der wet tot regeling van het middelbaar onderwijs en art. 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs benoemd bij Uwer Excellentie's beschikking van 20 October 1898 n°. 5932, afd. Onderwijs, tot het afnemen van bovengenoemde examens in 1898, bestond uit de heeren:

dr. A. T. van Aken, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage, lid en voorzitter;

dr. P. van Geer, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden, lid en ondervoorzitter;

de leden:

dr. A. P. N. Franchimont, dr. K. Martin, dr. C. K. Hoffmann, hoogleeraren aan de Rijks-universiteit te Leiden;

dr. J. de Vries, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Utrecht;

dr. J. van der Waals en dr. H. de Vries, hoogleeraren aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam;

E. J. Hoos, directeur der zeevaartschool te Rotterdam;

A. J. Goedkoop van Nelle, leeraar aan de hoogere burgerschool te Delft;

C. J. François en dr. G. J. M. Coolhaas, leeraren aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te 's Gravenhage;

J. C. F. Prikken, leeraar aan de hoogere burgerschool te Amersfoort;

C. Knapper, oud-leeraar aan de handelsschool te Amsterdam, wonende te Hilversum;

J. van der Bruyn, oud-leeraar aan de hoogere burgerschool te Schiedam, wonende te 's Gravenhage;

J. M. Keen, hoofd eener lagere school te 's Gravenhage.

Den 22sten October werd van 1,30—4 uur de eerste vergadering gehouden, waarin een secretaris werd benoemd, de sub-commissies werden gevormd en de dagen werden vastgesteld voor het schriftelijk examen middelbaar onderwijs K1 en KXII en voor de wiskunde lager onderwijs art. 65 Op 26 October van 2—4 uur en 29 van 1,30—4 uur hielden de sub-commissies voor K1 en KXII en wiskunde lager onderwijs vergaderingen tot het bespreken en vaststellen der schriftelijke vragen.

Het schriftelijk werk voor boekhouden middelbaar onderwijs KXII werd door de candidaten op 1 November, voor wiskunde lager onderwijs op 2, voor wiskunde middelbaar onderwijs K1 op 6 en 10 November en voor hoogere wiskunde KV op 18 en 19 December gemaakt. Het aantal der gevraagde akten bedroeg 376, waarbij nog een candidaat komt voor boekhouden middelbaar onderwijs KXII die later opgeroepen werd, waartoe machtiging verleend werd bij Uwer Excellentie's missive van 31 October 1898 n°. 6294, afd. Onderwijs.

Den aard der verlangde akten, het aantal candidaten voor elke daarvan, alsmede den uitslag der examens, vindt Uwe Excellentie met de namen der examinatoren vermeld in de volgende tabel.

AKTEN.	Aantal candidaten die zich hadden aangemeld.			Aantal candidaten die aan het examen deelnamen.			Aantal niet geslaagde candidaten.									Aantal geslaagde candidaten.			AANMERKINGEN.
							die zich terugtrokken.			die werden afgewezen.			totaal.						
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	
I. Zeevaartkunde	1	„	1	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	Examinatoren: Hoos, François.
KI. Wiskunde . .	22	4	26	17	3	20	7	1	8	3	1	4	10	2	12	7	1	8	Examinatoren: pr. v. Geer, prof J. de Vries, Goedkoop v. Nelle, François, Coolhaas.
KII. Beginselen mechanica. . . .	2	„	2	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	Examinatoren: pr. v. Geer. pr. J. de Vries, en Goedkoop van Nelle.
KIII. Beginselen natuurkunde enz.	3	„	3	2	„	2	„	„	„	2	„	2	2	„	2	„	„	„	Examinatoren: prof. Franchimont, prof. v. d. Waals en Hoos.
KIV. Beginselen delfstofkunde enz.	1	1	2	1	1	2	„	„	„	„	1	1	„	1	1	1	„	1	Examinatoren: prof. Martin, prof. Hoffmann en prof. H. de Vries.
KV. Hoogere wiskunde	7	„	7	4	„	4	1	„	1	„	„	„	1	„	1	3	„	3	Examinatoren: pr. v. Geer, pr. J. de Vries en Goedkoop van Nelle.
KVI. Hoogere mechanica.	1	„	1	1	„	1	1	„	1	„	„	„	1	„	1	„	„	„	Examinatoren: pr. v. Geer, pr. J. d. Vries, en Goedkoop van Nelle.
KXII. Boekhouden. .	218	18	236	196	17	213	80	8	88	69	1	70	149	9	158	47	8	55	Examinatoren: Prikken, Knapper en v. d. Bruyn.
L.O. art. 65. Wiskunde	104	5	109	89	5	94	20	„	20	11	1	12	31	1	32	58	4	62	Examinatoren: pr. v. Geer, pr. J. d. Vries, Goedkoop v. Nelle, François, Coolhaas en Keen.

Bij het afnemen der examens werd ook ditmaal in hoofdzaak niet afgeweken van den in de vorige jaren, gevolgden weg en blijft de commissie van meening, dat de candidaten, om tot een der bovengenoemde examens middelbaar onderwijs te worden toegelaten, een der volgende diploma's moesten overleggen: hoofdakte, eindexamen hoogere burgerschool, eindexamen gymnasium, aanstelling tot officier of bewijs van een goed afgelegd examen ongeveer met een der bovengenoemde gelijkstaande. De examens hebben nog aanleiding gegeven tot de volgende beschouwingen:

I. Voor de akte zeevaartkunde meldde zich een candidaat aan, die slaagde.

KI. Het schriftelijk examen in de hoogere stelkunde was over het algemeen onbevredigend. Bij het mondelinge examen bleek het, dat het meerendeel der candidaten niet bekend was met de eenvoudigste beschouwingen omtrent de convergentie van reeksen.

Het examen in de plani- en stereometrie gaf tot geen bijzondere opmerkingen aanleiding.

Betreffende de gonio- en trigonometrie moet opgemerkt worden, dat eenige candidaten den wenk, in het verslag der vorige commissie voorkomende, ter harte hadden genomen, terwijl andere nog dachten dat eene opsomming van formules het peil van kennis bepaalt. Ofschoon er wel eenige vooruitgang was te bespeuren, zoo heeft toch de opmerking over beschrijvende meetkunde in het vorige verslag, dat vele candidaten te kort schoten in het toepassen van het geleerde op bijzondere standen der gegevens, nog volle recht van bestaan. De uitkomst van het examen in analytische meetkunde was over het geheel genomen vrij bevredigend. Toch schijnt de herinnering niet overbodig, dat het vak handelt over meetkunde, terwijl de bijvoeging „analytische" slechts betrekking heeft op de methode van behandeling. Enkele candidaten hadden dit uit het oog verloren. Zij leverden toch wel de algebraïsche oplossing van een schriftelijk of mondeling gesteld vraagstuk, maar bleken niet in staat om de daaruit volgende constructie ten uitvoer te brengen.

KII. Het examen voor de beginselen der mechanica enz., blijkt genoegzaam uit de cijfers toegekend aan den eenigen candidaat, die aan het examen deelnam.

KIII. De beide candidaten die aan het examen voor de beginselen der natuurkunde enz. deelnamen, werden afgewezen. De commissie blijft van oordeel dat een dergelijk examen beter aan een der Universiteiten of aan de Polytechnische School kan afgenomen worden, vooral omdat dit, wat het practische gedeelte van het examen betreft, reeds geschiedt.

KIV. Van de twee candidaten voor de beginselen der delfstofkunde enz. slaagde één. Evenals in vorige jaren was de kennis in aard- en delfstofkunde ook dit jaar zeer zwak in vergelijking met plant- en dierkunde. Het komt der commissie voor dat de eischen in de beide eerstgenoemde vakken zeer dikwijls onderschat worden en zij kan zich ten volle vereenigen met het denkbeeld der vorige commissie in haar verslag geopperd, om het examen voor de akte KIV te laten vervallen uit de reeks der examens, die noodig zijn om de akte A te verkrijgen, welke

akte vereischt wordt om toegelaten te worden tot het examen voor een der akten B.

Kv. Bij het examen voor hoogere wiskunde gaf de differentiaal- en integraalrekening geen aanleiding tot opmerkingen. Voor de analytische meetkunde was de theorie der oppervlakken van den tweeden graad voldoende beoefend, maar die van de oppervlakken in het algemeen en van de regelvlakken in het bijzonder, liet te wenschen over. Zoo moest ook bij het examen het onderzoek naar de theorie der krommen op oppervlakken binnen de engst mogelijke grenzen beperkt blijven.

Aan de studie voor de beschrijvende meetkunde was blijkbaar de minste tijd besteed, hetgeen vooral uitkwam bij de behandeling der regelvlakken en door gemis aan kennis der axonometrie.

Kvi. Aan het examen voor de akte hoogere mechanica werd door één candidaat deelgenomen, die zich tijdens het examen terugtrok.

Kvii. Van de candidaten die zich voor het examen in het boekhouden hadden aangemeld, was het aantal dit jaar weder aanmerkelijk grooter dan het vorige.

Dat velen van hen werden afgewezen of zich tijdens het examen terugtrokken, is naar de meening der commissie voornamelijk te wijten aan gebrekkige algemeene ontwikkeling. Slecht onderlegd als zij zijn, kunnen zij meestal de leerstof niet omvatten, veel minder verwerken en missen zij dikwijls de geschiktheid, om hun werktuigelijk verkregen kennis aan anderen mede te deelen. Kwamen deze gebreken vooral bij het handelsrekenen sterk uit, ook bij het boekhouden bleek herhaaldelijk, hoe weinig begrip de meesten hadden van de eischen die men aan een leeraar stellen moet. Andere candidaten die zich aan het examen in boekhouden onderwierpen, waren wel voldoende onderlegd om vruchten van ernstige vakstudie te mogen verwachten, maar deze hadden dikwijls hunne taak lichtvaardig opgevat. Zoo kwam het voor, dat candidaten erkenden, te kort gestudeerd te hebben, dat zij evenwel waren opgekomen om eens de proef te nemen, òf omdat zij een volgenden keer daartoe niet in de gelegenheid zouden zijn, òf omdat zij de akte voor bevordering in hunne betrekking noodig hadden, òf omdat zij — ook al slaagden zij niet — uit het onderzoek allicht voordeel voor hunne studie konden trekken.

Lager onderwijs, art. 65. Bij het examen voor wiskunde lager onderwijs art. 65, gaf het onderzoek in stelkunde bevredigende resultaten; slechts aan een gering aantal candidaten moest een onvoldoend cijfer worden toegekend.

Het schriftelijk werk in de planimetrie gaf weer reden tot tevredenheid.

Het examen in gonio- en trigonometrie gaf veel betere resultaten dan vorige jaren. Een achttal candidaten, van die welke aan het examen deelnamen, kreeg voor het schriftelijk werk een onvoldoend cijfer en bleek bij het mondeling examen niet in staat dit te verbeteren.

Het examen in de stereometrie leverde, in vergelijking met voorafgaande jaren, bevredigende uitkomsten. Het schriftelijk werk was van de meeste candidaten voldoende, terwijl ook het mondeling examen blijk gaf van grondige studie.

Aan het einde harer taak gekomen, heeft de commissie de eer Uwer Excellentie haren dank te brengen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Namens de commissie,

A. T. van Aken, *voorzitter.*

A. J. Goedkoop van Nelle, *secretaris.*

BIJLAGE **DD**.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1898 *belast met het afnemen der examens van hen die akten van bekwaamheid verlangden voor middelbaar onderwijs in de Nederlandsche taal en letterkunde, de geschiedenis, de aardrijkskunde, de staathuishoudkunde en statistiek, de staatsinrichting en het schoonschrijven.*

's Gravenhage, 24 December 1898.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie krachtens art. 69 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50) bij Uwer Excellentie's beschikking van 18 October 1898 n°. 5868, Afd. Ond. tot het afnemen van bovengenoemde examens belast, bestond uit de heeren:

dr. W. B. J. van Eyk, inspecteur van het middelbaar onderwijs, lid en voorzitter;

dr. C. M. Kan, hoogleeraar aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam, lid en ondervoorzitter;

dr. P. L. Muller, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden;

mr. J. de Louter, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Utrecht;

dr. F. J. L. Krämer, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Utrecht;

dr. J. te Winkel, hoogleeraar aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam;

mr. K. M. G. de Meijier, leeraar aan de hoogere burgerschool te Arnhem;

P. R. Bos, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen;

dr. A. Kluyver, mede-redacteur van het Woordenboek voor de Nederlandsche taal te Leiden;

K. E. van Rijsinge, hoofd eener openbare lagere school te 's Gravenhage.

Deze commissie kwam op Zaterdag 22 October d. a. v. bijeen, ten einde over de uitvoering van de haar opgedragen taak te beraadslagen. Zij ving hare werkzaamheden aan met de benoeming van dr. J. te Winkel tot haren secretaris, en stelde voorts de regeling van geheel het examen vast. Daartoe behoorde, dat zij zich splitste in zoovele onderdeelen, als voor het onderzoek in de verschillende vakken noodig bleek. Dientengevolge werden voor het examen in de Nederlandsche taal- en letterkunde aangewezen de heeren dr. J. te Winkel en dr. A. Kluyver, voor dat in de geschiedenis, de heeren dr. P. L. Muller en dr. J. F. L. Krämer, voor dat in de aardrijkskunde, de heeren dr. C. M. Kan en P. R. Bos, voor dat in de staathuishoudkunde, statistiek en staatsinrichting de heeren mr. J. de Louter, mr. K. M. G. de Meijier en dr. W. B. J. van Eyk. De sub-commissie voor staathuishoudkunde, statistiek en staatsinrichting was ditmaal één en dezelfde en samengesteld uit drie leden. De voorzitter der commissie fungeerde als voorzitter der sub-commissie, terwijl de beide andere leden beurtelings de examens in beide vakken afnamen. Het examineeren van hen die een akte voor het schoonschrijven verlangden, was opgedragen aan den heer K. E. van Rijsinge, bijgestaan door den voorzitter.

Vervolgens werden de stukken der candidaten ter tafel gebracht, waaruit bleek, dat 65 aanvragen waren ingekomen, waaronder 8 van vrouwelijke adspiranten, nl. 2 voor de akte Kvii, 2 voor de akte Kviii, 2 voor de akte Kxi en 2 voor de akte N.

Met uitzondering van degenen, die eene akte voor schoonschrijven verlangden, werd voor allen het schriftelijk gedeelte van het examen bepaald op Dinsdag 29 November, terwijl de aanvang van het mondeling gedeelte gesteld werd op den volgenden dag.

Na deze voorbereidende regeling, waartoe ook het vaststellen der opgaven voor het schriftelijk werk in elk der vakken behoorde, konden de examens onafgebroken worden afgenomen, zoodat de laatste vergadering der commissie, bestemd tot het opmaken van het verslag, op 24 December plaats had.

Ter inleiding daarvan veroorlooft zij zich, Uwer Excellentie een overzicht aan te bieden van het getal der candidaten, zoowel mannelijke als vrouwelijke, die zich aangemeld, teruggetrokken en aan het examen onderworpen hebben, alsmede van het getal toegelatenen en afgewezenen:

Nederlandsche taal- en letterkunde (Kvii). Aangemeld: 6 mannelijke en 2 vrouwelijke. Teruggetrokken: 1 vrouwelijke. Geëxamineerd 6 mannelijke en 1 vrouwelijke. Toegelaten 3 mannelijke. Afgewezen 3 mannelijke en 1 vrouwelijke. Totaal aangemeld 8; toegelaten 3, afgewezen 3.

Geschiedenis (Kviii). Aangemeld: 12 mannelijke en 2 vrouwelijke. Teruggetrokken: 5 mannelijke en 1 vrouwelijke. Geëxamineerd: 7 mannelijke en 1 vrouwelijke. Toegelaten: 4 mannelijke. Afgewezen: 3 mannelijke en 1 vrouwelijke. Totaal aangemeld: 14, toegelaten: 4, afgewezen: 4.

Aardrijkskunde (Kix). Aangemeld: 6 mannelijke. Teruggetrokken: 1 mannelijke. Geëxamineerd: 5 mannelijke. Toegelaten: 4 mannelijke. Afgewezen: 1 mannelijke.

Staathuishoudkunde en statistiek (Kx). Aangemeld: 3 mannelijke. Teruggetrokken: 1 mannelijke. Geëxamineerd: 2 mannelijke. Toegelaten: 1 mannelijke. Afgewezen: 1 mannelijke.

Staatsinrichting (Kxi). Aangemeld: 18 mannelijke en 2 vrouwelijke. Teruggetrokken: 3 mannelijke. Geëxamineerd: 15 mannelijke en 2 vrouwelijke. Toegelaten: 7 mannelijke en 2 vrouwe-

lijke. Afgewezen: 8 mannelijke. Totaal aangemeld: 20, toegelaten: 9, afgewezen: 8.

Schoonschrijven (N). Aangemeld: 12 mannelijke en 2 vrouwelijke. Geëxamineerd: 12 mannelijke en 2 vrouwelijke. Toegelaten: 10 mannelijke en 2 vrouwelijke. Afgewezen: 2 mannelijke. Totaal aangemeld: 14, toegelaten: 12, afgewezen: 2.

Voorts zij het aan de commissie vergund, voor eenige opmerkingen en beschouwingen, waartoe de onderscheidene gedeelten van deze examens aanleiding gaven, Uwer Excellentie's aandacht te vragen.

De examens in de *Nederlandsche taal en letterkunde* hebben dit jaar ongeveer denzelfden uitslag gehad als in 1897. Van de 7 candidaten die geëxamineerd werden, konden 3 worden toegelaten en slechts bij één dezer was de kennis in alle onderdeelen zeer voldoende. Het zwakste punt bij het examen in de taalkunde bleek ook nu weder de historische grammatica — één der candidaten was daarmede zoo goed als geheel onbekend — maar ook de kennis der gewone schoolgrammatica was bij verschillende examinandi veel geringer, dan men mocht verwachten, zelfs wanneer niet meer werd gevergd, dan eene kleine proef van het geheugen. De verklaring van woorden en uitdrukkingen in teksten uit de oudere literatuur gaf sommigen moeite zoodra er iets meer dan kennis van de tegenwoordige taal werd vereischt; zeer gewone termen uit het Middelnederlandsch werden vaak niet begrepen. Men zou aan de examinandi den raad kunnen geven, allereerst het eenvoudigste goed te bestudeeren, en zich niet aan het examen te onderwerpen zonder eene genoegzame algemeene ontwikkeling te hebben verkregen. Hoeveel daaraan bij de meesten nog ontbrak, kwam ook bij het examen in de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde uit. Bovendien was, evenals in vorige jaren, veler kennis van de eenvoudige feiten uit die geschiedenis verre van of maar ter nauwernood voldoende, terwijl hun inzicht in den ontwikkelingsgang der literatuur, in den samenhang van onze letteren met die der omringende volken en in het karakter der dicht- en prozawerken zeer veel te wenschen overliet. Was het schriftelijk werk van sommige candidaten wat beter dan hun mondeling examen, van anderen viel in het oog, dat hunne keus uit de opgegeven onderwerpen van zoo weinig zelfkennis getuigde. Kon bij velen de inhoud van hun opstel voldoende gerekend worden, de stijl van de meesten was, ook in het beste geval, maar even voldoende, van velen slordig en onnauwkeurig. Terwijl bijna geen enkel opstel keurig van vorm genoemd kon worden, was er van eenige kunstvaardigheid in de uitdrukking der gedachten of de rangschikking der onderdeelen nauwelijks iets te bespeuren. Ook de wijze van uitdrukking bij het mondeling examen was van sommigen zóó gebrekkig, dat men hen volkomen ongeschikt tot het geven van onderwijs zou hebben verklaard, indien men niet in aanmerking had moeten nemen, dat ieder die zich met te geringe kennis aan een examen onderwerpt, dommer en onbeholpener schijnt, dan hij eigenlijk is. Toch meent de commissie er in het belang van toekomende examinandi aan te moeten herinneren, dat zij kennis alleen voor den aanstaanden leeraar bij het middelbaar onderwijs niet voldoende kan achten, maar ook eenige geschiktheid van hem verlangt, om die kennis duidelijk en nauwkeurig aan anderen mee te deelen.

Van de 14 candidaten, die zich voor het examen in de *Geschiedenis* hadden aangemeld, trokken zich 6 vóór het examen terug: van de overige mocht de helft de akte verwerven. Hoewel dit zonder twijfel in zooverre een verblijdend verschijnsel mag heeten, als daaruit mag worden opgemaakt, dat het getal afneemt van hen die het examen maar eens beproeven zonder overtuigd te zijn, zich voldoende te hebben voorbereid, moet er wèl bij in het oog worden gehouden, dat het getal der geëxamineerden bijzonder klein was en dat slechts één examen in alle opzichten bevredigend kon heeten. De commissie meent dit jaar de toegeeflijkheid zóóver te hebben uitgestrekt als maar eenigszins mogelijk was, en hare eischen bij enkele candidaten tot het minimum te hebben beperkt. Meestal heeft zij, zonder veel te vragen naar verband en beteekenis en zonder zich te begeven buiten het terrein der gewone staatkundige geschiedenis, zich tevreden gesteld met het bewijs, dat de candidaten voldoende kennis der voornaamste feiten bezaten. Hoewel van toekomstige leeraren in de geschiedenis eigenlijk meer mocht gevorderd worden, meende zij zoo te moeten handelen, omdat het haar onbillijk voorkwam meer te eischen van candidaten die, op enkele uitzonderingen na, niet in de gelegenheid zijn, eenige behoorlijke leiding bij hunne studiën te verkrijgen. Bij het schriftelijk werk viel al weder de geringe zorg in het oog, welke de meesten aan stijl en taal hadden besteed. Bij het mondeling examen schenen sommige candidaten niet te begrijpen, dat ook de vorm, waarin het antwoord wordt ingekleed, van eenig belang kan zijn. Het was daarom meestal niet mogelijk hun eene schets van den een of anderen toestand of van het verloop van deze of gene gebeurtenis te doen geven; de commissie moest het haast uitsluitend met vragen en antwoorden voor lief nemen. Dit maakte het haar soms moeilijk, zich een oordeel te vormen over de geschiktheid der candidaten om onderwijs te geven.

Het examen in *aardrijkskunde* leverde dit jaar geen onbevredigende resultaten op. Van de 6 candidaten konden 4 worden toegelaten. Eén trok zich nog vóór het schriftelijk examen terug; één werd afgewezen. Let men op het feit, dat twee der toegelatenen zich voor de tweede maal aan het examen onderwierpen, dan laat zich het overwicht, hetwelk dit jaar het cijfer der geslaagden op dat der afgewezenen bezit, gemakkelijk verklaren. Overigens gat het examen aanleiding tot de volgende opmerkingen. Zij die een in alle opzichten goed examen aflegden, leverden het bewijs, niet enkel van eene breedere opvatting der geographische studiën, maar tevens van kalm nadenken over den onderlingen samenhang van de deelen dier wetenschap en van de gave om dat, wat zij in het algemeen hadden bestudeerd, op de verschillende landen en werelddeelen toe te passen. Voorts spiegelde zich dat kalm nadenken af in het beknopte, bepaalde en zakelijke hunner antwoorden, die het vertrouwen inboezemden, dat zij ook als leeraar de gaven zullen bezitten om hun onderwijs beknopt en zakelijk in te richten. Zij die met moeite slaagden of afgewezen werden, hadden dit te wijten aan hunne minder goede voorbereiding, waardoor zij niet of met groote moeite het niveau der tegenwoordige geographische studiën hadden bereikt, of aan het gemis der gave om van hunne wellicht uitgebreide studiën op een examen te doen blijken. Wellicht was ook de korte termijn, tusschen de vorige afwijzing en het laatste examen verstreken, van invloed op de kalmte hunner studiën en hunne stemming op het examen.

Voor de *staathuishoudkunde* en *statistiek* hadden zich slechts 2 candidaten aan het examen onderworpen. Van deze legde de een een geheel onvoldoend examen af; de ander werd daarentegen zonder eenige aarzeling toegelaten. Hier oefenen nadenken en doorzicht zoo mogelijk nog grooteren invloed dan bij het examen in de *Staatsinrichting*, dat ditmaal een grooteren omvang had dan in de vorige jaren, daar niet minder dan 17 candidaten zich daaraan onderwierpen. Slechts weinige intusschen legden een inderdaad goed examen af, enkele konden ternauwernood worden toegelaten. Opnieuw bleek het groote bezwaar van het gemis eener goede leiding, dat velen, overigens niet ontbloot van aanleg en ijver, verhindert het doel te bereiken. Voor de meesten van hen die geenerlei juridische voorbereiding genoten, schijnt dit bezwaar inderdaad onoverkomelijk. Aan goeden wil ontkreekt het slechts zelden.

De uitslag van het examen in het *schoonschrijven* was, wat het schriftelijk werk betreft, vrij bevredigend, hoewel het schrijven op het bord bij verscheidenen onvoldoende was. Bij het mondeling onderzoek bleek opnieuw, niet alleen hoe moeilijk het velen valt eene goede leiding te krijgen voor het paedagogisch gedeelte van dit examen, maar ook hoe slecht zij begrijpen, wat voor de akte tot het geven van schoolonderwijs in het schoonschrijven vereischt wordt. Daarom mag er nog wel eens op gewezen worden, dat dit examen ook de methodiek van het schrijven omvat en dat aanstaande onderwijzers in dit vak behooren te weten, hoe zij die kennis in practijk moeten brengen.

Ten slotte betuigt de commissie haren bijzonderen dank voor het vertrouwen, door Uwe Excellentie in haar gesteld.

W. B. J. van Eyk, *voorzitter*.

J. te Winkel, *secretaris*.

BIJLAGE EE.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1898 *belast geweest met het afnemen der examens voor de akten handteekenen, rechtlijnig teekenen en boetseeren (middelbaar onderwijs) en handteekenen (lager onderwijs).*

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, benoemd door Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken bij beschikking van 9 Juli 1898, n°. 3945[1], afd. Onderwijs, en zitting houdende te Amsterdam, was samengesteld als volgt:

W. B. G. Molkenboer (voorzitter), directeur der Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers te Amsterdam;

L. Beirer, leeraar aan de Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers en aan de Rijksschool voor kunstnijverheid te Amsterdam;

H. L. Boersma, directeur der ambachtsschool te 's Gravenhage;

J. Bubberman, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de burgeravondschool te Leeuwarden;

A. R. Cohen, leeraar aan de Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers en aan de Rijksschool voor kunstnijverheid te Amsterdam;

H. A. C. Dekker, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem, wonende te Amsterdam;

A. van Delden, directeur der Academie van Beeldende Kunsten, te 's Gravenhage;

A. M. J. Diemont, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de gemeentelijke teekenschool te Zaltbommel;

H J. van Dijk, leeraar aan de 1ste hoogere burgerschool met 5jarigen cursus en aan de 2de ambachtsschool te Amsterdam;

F. Th. Grabijn, leeraar aan de school voor kunstnijverheid en onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Haarlem;

P. M. A. Hermann, directeur der gemeentelijke teekenschool en onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Edam;

Bart van Hove, directeur der school voor kunstnijverheid „Quellinus" te Amsterdam;

J. D. Huibers, leeraar aan de Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers en aan de Rijksschool voor kunstnijverheid te Amsterdam;

J. de Jong Hzn., leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle;

J. C. U. Legner, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de burgeravondschool te Utrecht;

W. Meerwaldt, hoofd eener openbare lagere school te Amsterdam;

J. H. A. Mialaret, hoofdleeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten te 's Gravenhage;

T. H. A. A. Molkenboer, leeraar aan de industrieschool van de Maatschappij voor den werkenden stand te Amsterdam;

C. W. Nijhoff, directeur der teekenschool voor kunstambachten te Amsterdam;

H. Rozenbeek, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Heerenveen en onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Sneek, wonende te Heerenveen;

G. A. Scholten, leeraar aan de hoogere burgerschool en aan de burgeravondschool te Tiel;

H. J. de Vries, directeur der burgeravondschool en leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Haarlem;

B. W. Wierink, directeur der industrieschool van de Maatschappij voor den werkenden stand en leeraar aan de gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam;

W. Zwier Gzn., leeraar aan de 4de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus en teekenonderwijzer aan openbare lagere scholen te Amsterdam.

In hare eerste vergadering, gehouden 17 Juli 1898, werd het programma, waarnaar de commissie zou werken, vastgesteld en werden de werkzaamheden onder de leden verdeeld. In deze zelfde vergadering benoemde de commissie haar medelid A. van Delden tot secretaris.

Evenals in vorige jaren werden de examens voor de akten middelbaar onderwijs (M I, M II en O) in twee gedeelten afgenomen: A, practisch gedeelte, hetwelk vijf, en B, theoretisch gedeelte, hetwelk twee dagen zou duren.

De examens M I en M II hebben in hun geheel plaats gehad in de oefenschool van de Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers te Amsterdam. Zij begonnen op Dinsdag 2 Augustus en duurden tot en met 21 September. Wegens de in September plaats vindende Inhuldigingsfeesten werd het noodig geacht het examen voor de akte M I, dat op 27 Augustus ten einde liep, niet terstond door dat voor de akte M II, maar dit laatste eerst op 12 September te doen volgen.

Voor het examen M I (handteekenen en de perspectief):

waren ingeschreven	.	29	vrouw. cand.	54	mann. cand.	(83)
hebben bedankt.	. .	4	„	1	„	(5)
hebben zich teruggetrok. —		„	„	2	„	(2)
onvoldoende examen A		17	„	27	„	(44)
voldoende	„ „	8	„	24	„	(32)

Deze 32 candidaten ondergingen allen het examen B;

onvoldoende examen B 1 vrouw. cand. 8 mann. cand. (9)

gediplomeerd . . . . 7 „ „ 16 „ „ (23)

Voor het examen MII (rechtlijnig teekenen en de perspectief) waren ingeschreven:

17 mannelijke candidaten, waarvan 1 niet opgekomen.

Bij examen A behaalden onvoldoende cijfers 9 mann. cand.

„ „ „ „ voldoende „ 7 „ „

„ „ B „ onvoldoende „ 2 „ „

De akte werd uitgereikt aan 5 mannelijke candidaten.

Voor de akte O (boetseeren) waren ingeschreven 5 mannelijke candidaten. Hiervan bedankten 3.

De 2 overblijvende candidaten behaalden beiden in het eerste gedeelte van het examen onvoldoende cijfers; er kon dus ditmaal geen enkele akte voor boetseeren worden uitgereikt.

Ten opzichte van de middelbare examens heeft de commissie de volgende opmerkingen te maken:

MI.

Projectieleer en doorzichtkunde. Van 31 candidaten die in projectieleer werden geëxamineerd, ontvingen:

5 candidaten het cijfer 6 (zeer goed);
6 „ „ „ 5 (goed);
12 „ „ „ 4 (voldoende);
6 „ „ „ 3 (onvoldoende):
en 2 „ „ „ 2 (slecht).

In doorziehtkunde verkregen voor mondeling en teekening:

2 candidaten het eindcijfer 6;
6 „ „ „ 5;
13 „ „ „ 4;
7 „ „ „ 3;
3 „ „ „ 2;

Tot bijzondere opmerkingen gaven deze examens geen aanleiding.

Ornament. Ofschoon voor het stijleeren en ontwerpen minder goede cijfers werden gegeven dan in de drie andere onderafdeelingen, waaruit de rubriek „Ornament" bestaat, kan de commissie echter niet ontkennen, dat de vaardigheid, om uit levende planten motieven te halen en deze tot ornamenteele samenstellingen te verwerken, van jaar tot jaar betere resultaten oplevert en dat een streven, om zich van de geijkte versieringsmotieven los te maken, duidelijk is waar te nemen. Enkele ontwerpen getuigden van talent en smaak.

De kennis van de geschiedenis der stijlen was evenals in vroegere jaren wederom bevredigend, ten minste waar het blooto feitenkennis betrof. Met een behoorlijke dosis memorie uitgerust, is het dan ook voor den candidaat niet zoo moeilijk, in deze een behoorlijk examen af te leggen — althans in woorden. Werd hij daarna voor het bord geroepen, om zijne mondelinge antwoorden door teekening toe te lichten, dan viel hij dikwijls tegen.

Grooter gewicht hechtte de commissie aan de theorie van het ornament, vooral waar dit toepassing vond in de kunstnijverheid. Om te kunnen nagaan, of de candidaat de hierop betrekkelijke kennis uit de boeken had vergaard, dan wel aan de werkelijkheid zelve had bestudeerd, had de commissie eene collectie aardewerk, porselein, metaal van verschillende bewerking, inlegwerk, émail, tapijten en andere textiele stoffen, het een en ander afkomstig van verschillende tijden en landen, in het examenlokaal opgesteld. Het bleek hier, dat vele candidaten nog niet hadden leeren inzien, hoe nuttig het is, de theoretische studie met bezoeken aan museums van kunstnijverheid aan te vullen. Een paar candidaten kwamen er rond vooruit, dat zij nimmer te voren émailwerk hadden gezien en enkele anderen slaagden er, met de voorwerpen in de hand, niet in, aardewerk van porcelein te onderscheiden.

De musea te Amsterdam, Haarlem, Leiden, 's Gravenhage en Utrecht en tal van stedelijke en particuliere verzamelingen in andere plaatsen van ons land geven tot het zien en bestudeeren van kunstindustrieele voortbrengselen gelegenheid. Te betreuren is het, dat niet alleen het groote publiek, maar zelfs zoovelen nog onder hen, voor wie in de eerste plaats deze verzamelingen zijn bijeengebracht, het overbodig schijnen te achten, er kennis van te nemen.

Bij het opstel over ornamentleer kwam wederom uit, hoe weinigen in staat zijn, hunne beschrijving door vlug en smakelijk geteekende schetsen te illustreeren. In verreweg de meeste gevallen waren de afbeeldingen onbeholpen en onsmakelijk geteekend. De commissie hecht aan dit schijnbaar onbeduidend onderdeel, als het illustreeren van een opstel is, groote waarde. Zoolang echter degenen, die voor het teekenen worden opgeleid, er niet toe te brengen zijn, voortdurend een schetsboek op zak te dragen en dit telkens en telkens met hetgeen hun belangrijks onder de oogen komt, te vullen — zoo lang zal die zoo noodige vaardigheid in het schetsen en illustreeren wel een vrome wensch blijven.

Ontleedkunde. Geëxamineerd werden hierin 23 mannelijke en 8 vrouwelijke candidaten. Aan 16 mannelijke en 7 vrouwelijke candidaten kon een voldoend of goed, aan 1 zelfs een uitstekend eindcijfer worden toegekend. Het mondeling examen was van 4 mannelijke candidaten en 1 vrouwelijke candidaat voldoende, evenzoo de door hen gemaakte teekeningen van het geraamte en van een anatomisch onderdeel. Bij de anderen was in den regel het mondeling examen beter dan de teekeningen die, geheel uit het hoofd vervaardigd, vaak getuigenis aflegden van te weinig zorgvuldige studie. Juist voor deze teekeningen was die een vereischte.

Teekenen. In de rubriek „Teekenen" bleven vele teekeningen, zoowel relief-ornament en kop als stilleven beneden het middelmatige, terwijl slechts weinigen „goed" of „zeer goed" konden verwerven.

Voor den kop (een Minerva) werd gegeven:

1 maal het cijfer 1;
7 „ „ „ 2;
25 „ „ „ 3;
38 „ „ „ 4;
5 „ „ „ 5;

dus onvoldoende of slecht 33; voldoende of goed 43. Geen enkele candidaat slaagde er in, voor zijn pleisterkop het cijfer 6 te verwerven.

Voor relief-ornament werd gegeven:

1 maal het cijfer 1;
5 „ „ „ 2;
24 „ „ „ 3;
39 „ „ „ 4;
6 „ „ „ 5;
1 „ „ „ 6;

dus onvoldoende, slecht of zeer slecht 30; voldoende, goed of zeer goed 46.

Voor stilleven;

3 maal het cijfer 1;
7 „ „ „ 2;
19 „ „ „ 3;
39 „ „ „ 4;
6 „ „ „ 5;
2 „ „ „ 6;

dus onvoldoende, slecht of zeer slecht 29; voldoende, goed of zeer goed 47.

Als eindcijfer voor de groep „teekenen" kon aan 23 candidaten 4 (voldoende), aan 5 candidaten het cijfer 5 (goed) en aan slechts 1 het cijfer 6 (zeer goed) worden toegekend.

De commissie meent uit het geleverde werk te moeten opmaken, dat, wat het teekenen betreft — en dat is toch het voornaamste onderdeel van het examen — achteruitgang valt waar te nemen. Een groot aantal teekeningen getuigde van eene zeer oppervlakkige voorbereiding en van gebrek aan techniek; er was blijkbaar door velen òf te weinig geteekend, òf het ontbrak hun aan aanleg. Onderscheidene teekeningen

die nog even voldoende werden genoemd, pleitten voor die meening. Er waren er onder de candidaten die bij het teekenen naar den kop (waarvoor 9 werkuren waren gegeven) met de laatste 3 uren blijkbaar geen weg wisten; die aan hun werk niets meer konden doen, niettegenstaande het nog in zeer primitieven toestand verkeerde; die blijkbaar niet hadden geleerd eene teekening behoorlijk af te maken.

Veel schetsen en aanzetten is voorzeker nuttig, doch het komt der commissie voor, er op deze plaats op te moeten wijzen, dat, wil men in een betrekkelijk korten tijd laten zien, wat men van een kop, stilleven of ornament kan maken, men het bij de studie niet bij een oppervlakkig in elkaar zetten moet laten, doch dat men moet hebben geleerd, het werk verder te brengen, dan op een examen kan worden gevergd.

Niettegenstaande de commissie geen voorkeur geeft aan eenig materiaal en eene teekening goed genoemd wordt, onafhankelijk van de wijze, waarop ze is uitgevoerd, kwam het haar toch bepaald minder practisch voor, dat zoovelen — het stilleven vooral — met houtskool hadden geteekend. Dáár, waar in betrekkelijk korten tijd strakke vormen moeten worden weergegeven, is houtskool een minder geschikt materiaal, 't geen ook bleek uit het gemaakte werk. Bij vele teekeningen waren de vormen ook deerlijk vervaagd.

Het teekenen voor het zwartbord gaf weinig aanleiding tot opmerkingen. Geëxamineerd werden hierin 33 candidaten, van welke waren:

5 onvoldoende;
24 voldoende;
2 goed, en
2 zeer goed.

Methodiek. Van de 33 candidaten die in dit vak werden geëxamineerd, verkregen:

4 het cijfer 2;
4 „ „ 3;
19 „ „ 4;
4 „ „ 5; en
2 „ „ 6;

dus 8 onvoldoende of slecht en 25 voldoende, goed of zeer goed.

Het mondeling gedeelte gaf geen aanleiding tot opmerkingen. De inhoud der opstellen was over het algemeen bevredigend; de opzet echter was menigmaal verward. Deze deed vermoeden, dat de candidaten geen overleg met zich zelf hadden gepleegd, vóór ze begonnen hunne denkbeelden op 't papier te zetten. 't Is toch wenschelijk, dat men volgens een vooraf gemaakt plan werke, opdat er in het gemaakte opstel een zekere regelmatigheid in opzet kome.

Mn.

Bij dit examen kon aan 8 candidaten vrijstelling voor perspectief en aan 10 candidaten vrijstelling voor ornament worden verleend, op grond dat zij bij het reeds vroeger door hen afgelegd examen voor Mn een voldoend cijfer voor die vakken hadden verkregen.

Beschrijvende meetkunde en doorzichtkunde. Het bleek, dat aan deze beide vakken van den kant der candidaten niet die zorg was besteed, die zij verdienen. In de meeste gevallen waren de resultaten maar even voldoende. De candidaten voor de akte Mn behoorden niet te vergeten, dat beschrijvende meetkunde een der voornaamste grondslagen voor de beoefening van het technisch teekenen is.

Ornament. Wegens de vele vrijstellingen voor dit vak bleven er 3 candidaten over, die zich aan dit examen te onderwerpen hadden. Hun aantal was te gering, om stof te geven tot algemeene beschouwingen.

Bouwkundig teekenen. De kopie naar plaat beantwoordde over 't algemeen niet aan de verwachting, daar het meerendeel der candidaten blijk gaf van gebrek aan technische bedrevenheid. Behoudens enkele uitzonderingen was de hoeveelheid geleverd werk te gering of de wijze van uitvoering onvoldoende. Naar het gemaakte werk te oordeelen, wil het der commissie voorkomen, dat vele candidaten weinig werk maken van een goede techniek van het lijnteekenen, althans schijnen te meenen, dat dit een vrij gemakkelijke zaak is, waarvoor weinig oefening wordt gevorderd. De commissie meent daarom hier nadruk te moeten leggen op de wenschelijkheid van voldoende oefening in zuivere, vaste lijnen; van flinke arceeringen voor de schaduwpartijen en daarin voorkomende reflecties; in het zuiver teekenen van profileeringen, terwijl aan het teekenen van ornamenteele onderdeelen, zoowel in potlood als in inkt, meer zorg moet worden besteed.

Wat de bouwkundige teekening naar gegeven schets betreft, hier bleek — enkele goede oplossingen uitgezonderd — bij het meerendeel der candidaten de kennis van de samenstelling en van de doelmatigheid der vormen van eenvoudige bouwonderdeelen gering te zijn, terwijl ook het handig opzetten der teekening in flinke potloodlijnen te wenschen overliet.

Terminologie der bouwkunde. De kennis van de benamingen en beteekenis der voornaamste bouwdeelen was bevredigend te noemen, met uitzondering echter voor twee candidaten. Toch meent de commissie er op te moeten wijzen, dat deze kennis behoort gepaard te gaan met een goed begrip van het eigenaardige der verbindingen en samenstellingen, verband houdende met de functies der verschillende deelen.

Methodologie. De uitslag van het onderzoek gaf reden tot tevredenheid, daar de meeste candidaten een voldoende verklaring wisten te geven van de volgorde, den omvang en de wijze van behandeling der leerstof aan de verschillende inrichtingen van onderwijs. Twee candidaten hadden zich echter blijkbaar in 't geheel geen moeite gegeven, om de eischen van een methodischen leergang te bestudeeren, een verzuim waarvoor de commissie de aanstaande leeraren met ernst moet waarschuwen.

Bij het maken van een opstel ter beantwoording van de opgegeven vraag, hadden de meeste candidaten ook nu weer de fout gemaakt, van geen direct antwoord te geven op de vraag, maar in uitweidingen te vervallen, die, op zichzelf geen onjuistheden bevattende, toch het kenmerkende van het onderwerp onaangeroerd lieten.

Werktuigkunde. Uit het examen in de terminologie der werktuigkunde bleek, dat de candidaten vrij wel op de hoogte waren van de werking en de samenstelling der constructieve onderdeelen van een stoomwerktuig. Drie candidaten behaalden het cijfer 5, twee het cijfer 4 en twee het cijfer 3.

Minder gunstig was het resultaat, verkregen bij de werktuigkundige teekening (het teekenen van een excentriek volgens gegeven schets met ingeschreven maten), waarvan de eigen- en slagschaduwen moesten worden geconstrueerd, om verder in kleuren te worden gewasschen. Van de 16 candidaten konden slechts twee het cijfer 5 en drie het cijfer 4 behalen; het werk der elf overigen was beneden voldoende.

Lager onderwijs.

Voor de akte lager onderwijs hadden zich in dit jaar aangegeven 375 candidaten, waaronder 75 vrouwelijke. Ook deze examens zijn evenals die voor de akten M^1, M^2 en O in twee gedeelten A en B afgenomen. Voor het practische gedeelte (A), werden zij verdeeld in zes groepen. Iedere groep had gedurende twee dagen — één dag teekenen naar pleisterornament, één dag teekenen naar stilleven — te werken.

De eerste groep was opgeroepen tegen 28 en 29 September; de laatste tegen 21 en 22 October. Dit practische examen had plaats te Amsterdam in de oefenschool der Rijks Normaalschool voor teekenonderwijzers, alwaar ook een groot gedeelte der mondelinge examens werd afgenomen.

Van de 375 candidaten hebben bedankt of zijn niet opgekomen 44, waaronder 4 vrouwelijke candidaten; 2 mannelijke candidaten trokken zich gedurende het examen terug.

Geëxamineerd werden dus 329 candidaten, 71 vrouwelijke en 258 mannelijke. Voor dit eerste gedeelte behaalden voldoende cijfers 148 candidaten, 38 vrouwelijke en 110 mannelijke candidaten.

Gediplomeerd werden 106 candidaten, 30 vrouwelijke en 76 mannelijke candidaten.

Onder de 329 candidaten die aan het examen A deelnamen, waren velen in het bezit der onderwijzersakte.

Van de 71 vrouwelijke candidaten waren 18 onderwijzeres.
„ „ 258 mannelijke „ „ 186 onderwijzer,
en 3 hoofd eener openbare lagere school.

Onder de 148 die voor het examen A voldoende cijfers verkregen, waren van:

38 vrouwelijke candidaten 6 onderwijzeres, en van de
110 mannelijke „ 61 onderwijzer.

Van de 106 gediplomeerde candidaten waren 6 onderwijzeres en 41 onderwijzer.

Ten opzichte van de mondelinge examens (B) kan nog worden vermeld, dat deze één dag duurden en gehouden werden te:

Amsterdam, 28, 29, 31 October, 1, 2, 7, 8, 9, 19 en 26 November;

Rotterdam, in de openbare lagere school aan de Sophiastraat van 10 tot en met 18 November;

Zutphen, in de hoogere burgerschool, 3, 4 en 5 November;

Leeuwarden, in de Rijks- hoogere burgerschool 22 en 23 November.

De commissie heeft omtrent deze examens de volgende opmerkingen te maken:

Teekenen naar de natuur. Dat het teekenen zoowel naar pleisterornament als naar stilleven achteruitgaat, blijkt daaruit, dat er van de 329 candidaten die hunne krachten aan deze beide onderdeelen van het examen beproefd hebben, reeds dadelijk 181 afvielen. Het was opvallend, hoe velen zich geheel onvoorbereid voor dit examen, waarvan de eischen toch verondersteld mogen worden genoegzaam bekend te zijn, hadden aangegeven. Toch kan de commissie waarvan een aantal leden reeds verscheidene jaren aan het afnemen dezer examens deelneemt, verklaren, dat de aan de candidaten voorgelegde modellen, wat moeilijkheid betreft, geheel op hetzelfde peil stonden als die van de laatste zes of zeven jaren.

De onvoldoende cijfers werden als volgt toegekend:

Voor ornament verkregen	86	candidaten het cijfer	3;	
	37	„ „ „	2;	en
	4	„ „ „	1;	
Voor stilleven verkregen	117	„ „ „	3;	
	29	„ „ „	2;	en
	6	„ „ „	1.	

Perspectief. Ging het teekenen naar de natuur achteruit, in de perspectief daarentegen is een groote vooruitgang te bespeuren.

In het mondeling examen verkregen	40	candidaten het cijfer	4;	
	60	„ „ „	5;	en
	24	„ „ „	6;	
Voor de perspectiefteekening „	47	„ „ „	4;	
	28	„ „ „	5;	en
	30	„ „ „	6.	

Ondanks deze zeer gunstige cijfers kan de commissie niet nalaten te verklaren, dat zij er, met het oog op den werkkring van den toekomstigen onderwijzer in het handteekenen niet al te hooge waarde aan meent te mogen toekennen. Het blijkt toch maar al te dikwijls, dat door de candidaten perspectief en handteekenen als twee vakken worden beschouwd, die in geenerlei verband tot elkaar staan. Wanneer deze zelfde candidaten, die hunne bedrevenheid in het meetkunstig — om niet te zeggen „machinaal" — construeeren van eene perspectivische teekening met zulke fraaie cijfers zagen beloond, een even groote handigheid betoonden in het uit de hand vlug neerwerpen van eene perspectivische schets naar gegeven projectie, dan zou de commissie meer reden hebben zich over die goede cijfers te verheugen.

De commissie spreekt de hoop uit, dat deze hare opvatting door latere commissies zal kunnen worden gedeeld.

Methode. Voor methode verkregen:

52	candidaten het cijfer	4;	
39	„ „ „	5;	en
16	„ „ „	6.	

De commissie, hoewel zij over het algemeen geen reden heeft zich over den uitslag van dit gewichtig onderdeel van het examen te beklagen, spreekt echter den wensch uit, dat toekomstige candidaten naast hunne studie van leergang en leermiddelen zich wat meer toelegden op het met de klasse behandelen van een wandplaat of voorwerp naar de natuur. Aan dezen eisch werd door menigen geëxamineerde òf op onvoldoende wijze òf in het geheel niet voldaan.

Als bijzonderheid mag nog worden vermeld, dat aan één der candidaten, voor het tweede gedeelte te Zutphen geëxamineerd, voor ieder der vijf rubrieken, waarover het examen loopt, het cijfer 6 is toegekend, wat noch nu, noch ooit in voorgaande jaren was voorgekomen.

Aan het eind van haar verslag gekomen, rekent de commissie het zich tot plicht, Uwe Excellentie nog eens te wijzen op het door zoo vele harer voorgangsters tot de elkander opvolgende Ministers van Binnenlandsche Zaken gericht verzoek, het programma voor het examen MH (rechtlijnig teekenen en de perspectief) te willen wijzigen, zooals dit o. a. in het rapport der examencommissie van 1896 uitvoerig is uiteengezet.

Amsterdam, 27 November 1898.

Namens de commissie,

W. B. G. Molkenboer, *Voorzitter.*

A. van Delden, *Secretaris.*

BIJLAGE FF.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1898 *belast geweest met het afnemen der examens in de Fransche taal (M. O.) naar aanleiding van het Koninklijk besluit van* 9 *Augustus* 1879 (Staatsblad *n°*. 149).

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Groningen, Utrecht, 17 Februari 1899.

De commissie, belast geweest met het afnemen der akte-examens in de Fransche taal (M. O.), benoemd bij beschikkingen van 15 Juni en 3 October 1898, n°s. 3380[1] en 5563[1], afd. Ond., heeft de eer Uwer Excellentie verslag omtrent hare werkzaamheden uit te brengen.

Zij was samengesteld uit de navolgende heeren: prof. dr. A. G. van Hamel, voorzitter; F. Rode, ondervoorzitter; N. L. Verlint, secretaris; A. Bourquin, dr. J. J. Salverda de Grave; F. H. Delachaux; leden: A. Sunier, E. J. Sommer; plaatsvervangende leden. De beide laatsten hebben aan de correctie van het schriftelijk werk en aan het mondeling examen deelgenomen.

De commissie heeft hare zittingen gehouden te 's Gravenhage, in de lokalen der Leesinrichting, Oude Molstraat; voor het schriftelijk examen is gebruik gemaakt van den foyer van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.

In de eerste voorloopige vergadering, op 23 October gehouden, werd de heer Verlint tot secretaris gekozen en werden de sub-commissiën geconstitueerd (voor de B-akte de heeren Rode, Verlint, Bourquin, Salverda de Grave en Sunier, voor de A-Akte dezelfde leden en de heeren Delachaux en Sommer).

Tevens werd in die vergaderingen het programma vastgesteld geheel overeenkomstig dat van de commissiën der laatste jaren en werden door den voorzitter ontwerpen van vertaling en door al de leden onderwerpen voor opstellen ter tafel gebracht.

In de tweede plaats voorloopige vergadering, op 6 November gehouden, werden de proefstukken voor het schriftelijk examen definitief geredigeerd en aangenomen.

Deze proefstukken bestonden voor het A-examen uit: 1°. eene vertaling in het Fransch van een Nederlandsche tekst naar een concept van den voorzitter; 2°. een opstel over één der drie volgende onderwerpen, naar keuze van den candidaat:

a. Ce que je vois de ma fenêtre, un jour de pluie;

b. De la diligence de nos pères à la bicyclette et à l'automobile de nos jours;

c. La paix universelle.

Voor de B-akte uit: 1°. eene vertaling eveneens naar een concept van den voorzitter; 2°. een letterkundig opstel, naar keuze van den candidaat, over één der volgende onderwerpen:

a. L'épopée spontanée et l'épopée artificielle. Comparez une chanson de geste à *La Franciade* ou à *La Henriade*;

b. Que faut-il penser de ce mot de M. Marty-Laveaux: „Rabelais est un Gil-Blas de génie"?

c. Rapprochez, pour caractériser le tempérament et la manière des deux poètes, *Le Menteur* de Corneille et *Les Plaideurs* de Racine;

d. La famille dans Molière;

e. En quoi le poète Sully Prudhomme rappelle-t-il Alfred de Vigny?

f. Caractérisez, par l'analyse de deux de leurs ouvrages, le génie d'Honoré de Balzac et celui de Flaubert;

g. Caractérisez la méthode critique de Sainte-Beuve en la comparant à celle de M. Brunetière; montrez leur différence par un ou deux exemples.

Voor de „paraphrase van een gedicht" ten behoeve van vreemdelingen, die verklaarden het Nederlandsch niet genoeg machtig te zijn, werd opgegeven *A l'Arc de Triomphe* van Victor Hugo.

Het schriftelijk examen is afgenomen aan alle candidaten op 16 October, aan de B-candidaten bovendien nog, tot het maken van eene vertaling, in den vóór-middag van 17 November; de correctie van het schriftelijk werk heeft in beslag genomen, voor de B-candidaten drie dagen (17, 18, 19 November), voor de A-candidaten vier dagen (21, 22, 23, 24 November).

De mondelinge examens zijn afgenomen, voor de A-akte, van 5—17 en van 27—30 December, voor de B-akte van 19 tot 24 December. Eene gunstige beschikking van het gemeentebestuur van Amsterdam maakte de aanwezigheid der heeren Rode en Bourquin in die week mogelijk.

Gedurende de laatste examendagen (27—30 December) en bij de slotvergadering op 31 December, heeft de ondervoorzitter als voorzitter gefungeerd.

Onderstaande tabel geeft een volledig overzicht van het aantal candidaten die zich hebben aangemeld en van den uitslag van hun examen.

TABEL I. Akte A.

Candidaten.	Ingeschreven.	Vóór het schriftelijk examen teruggetrokken.	Aan het schriftelijk examen deelgenomen.	Na het schriftelijk examen teruggetrokken.	Aan het mondeling examen deelgenomen.	Afgewezen.	Toegelaten.
Mannelijke . .	41	4	37	7	30	23	7
Vrouwelijke .	35	2	33	4	29	10	19
Totaal . .	76	6	70	11	59	33	26

Akte B.

Candidaten.	Ingeschreven.	Vóór het schriftelijk examen teruggetrokken.	Aan het schriftelijk examen deelgenomen.	Na het schriftelijk examen teruggetrokken.	Aan het mondeling examen deelgenomen.	Afgewezen.	Toegelaten.
Mannelijke . .	15	3	12	2	10	3	7
Vrouwelijke .	2	0	2	0	2	0	2
Totaal . .	17	3	14	2	12	3	9

Na afloop van het schriftelijk examen werd aan 11 A-candidaten en aan één B-candidaat bericht gegeven dat hun kans op slagen „gering geworden" of „vervallen" was. Van deze hebben zich 3 toch aan het mondeling examen onderworpen; alle zijn afgewezen.

De uitslag van het mondeling en schriftelijk onderzoek beide moge Uwer Excellentie blijken uit de volgende tabellen.

Tabel II. Akte A.

Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Mondelinge verklaring.	Spraakkunst mondeling. Vormleer.	Spraakkunst mondeling. Syntaxis.	Spraakkunst mondeling. Kennis van het taaleigen.	Methodologie.	Schriftelijke vertaling.	Opstel.	Uitspraak en dictie. Theorie.	Uitspraak en dictie. Practijk.	Vaardigheid.	Vroomdelingen die de Nederlandsche taal niet genoegzaam machtig waren. Paraphrase.
Mannelijke candidaten (30).					5 cand.	35 cand.	37 cand.				2 cand.
(5) zeer goed.	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—
(4) goed.	2	3	2	4	—	2	—	—	—	2	—
(3) voldoende.	12	10	11	15	4	20	27	17	19	12	1
(2) bijna voldoende.	16	14	15	9	—	12	6	9	10	16	1
(1) onvoldoende.	—	3	2	2	1	1	3	3	—	—	—
(0) slecht.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
vold.	14	13	13	19	4	22	28	17	20	14	1
onvold.	16	17	17	11	1	13	9	13	10	16	1
Vrouwelijke candidaten (29).					18 cand.	28 cand.	33 cand.				5 cand.
(5) zeer goed.	1	—	—	—	—	—	1	—	5	3	—
(4) goed.	2	6	4	7	3	2	6	5	8	10	2
(3) voldoende.	20	12	17	14	11	17	17	18	16	14	1
(2) bijna voldoende.	6	9	7	8	4	8	8	4	—	2	1
(1) onvoldoende.	—	2	1	—	—	1	1	2	—	—	1
(0) slecht.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
vold.	23	18	21	21	14	19	24	23	29	27	3
onvold.	6	11	8	8	4	9	9	6	—	2	2

Tabel III. Akte B.

Aantal malen dat is toegekend het praedicaat.	Spraakkunst mondeling. Moderne spraakkunst.	Spraakkunst mondeling. Historische grondslag.	Spraakkunst mondeling. Kennis van het taaleigen.	Spraakkunst mondeling. Stijlleer.	Schriftelijke vertaling.	Letterkunde. Mondeling. Letterkundige verklaring	Letterkunde. Mondeling. Letterkundige geschiedenis. Algemene.	Letterkunde. Mondeling. Letterkundige geschiedenis. Bijzondere.	Letterkunde. Mondeling. Lectuur.	Letterkunde. Opstel. Inhoud.	Letterkunde. Opstel. Taal en stijl.	Uitspraak en dictie. Theorie.	Uitspraak en dictie. Practijk.	Vaardigheid.
Mannelijke candidaten (9). voor het lett. ged. (10) *)														
(5) zeer goed.	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—
(4) goed.	1	2	2	2	1	3	3	3	2	4	2	1	—	4
(3) voldoende.	5	4	4	5	7	5	5	5	4	6	7	7	10	5
(2) bijna voldoende.	2	3	3	2	1	2	2	—	2	—	1	1	—	1
(1) onvoldoende.	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
(0) slecht.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vrouwelijke candidaten (2).														
(5) zeer goed.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(4) goed.	—	2	1	2	—	2	—	1	1	1	—	1	2	2
(3) voldoende.	2	—	1	—	1	—	2	—	1	1	1	1	—	—
(2) bijna voldoende.	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—
(1) onvoldoende.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(0) slecht.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

*) Eén mannelijke candidaat die vóór 1884 zijn examen A had afgelegd, heeft zich alleen aan het letterkundig gedeelte van het examen onderworpen.

Omtrent de A-examens heeft de commissie eenige opmerkingen te maken die hoofdzakelijk, om niet te zeggen uitsluitend, de mannelijke candidaten betreffen. Reeds uit de tabellen blijkt dat zij bij de vrouwelijke candidaten verre hebben achtergestaan. Blijkbaar hebben vele jonge mannen zich op goed geluk aan het examen onderworpen zonder zich ernstig te hebben overtuigd of, althans, zonder zich vooraf te hebben vergewist, dat die voorbereiding degelijke resultaten had opgeleverd.

De *mondelinge verklaring* van een fabel van La Fontaine schijnt ongelukkig nog lang een der zwakke punten van het examen te moeten blijven. En toch is dit onderdeel van het programma een proef van beteekenis, want eene goede toelichting eener fabel is nog de beste waarborg die een candidaat kan geven voor zijne geschiktheid om als leeraar voor eene klasse op te treden. Hoe weinig candidaten waren werkelijk in staat de belangrijkste bijzonderheden van zulk een fabel aan te wijzen en op te helderen? Misschien kan het werkje van Rouzé, *Analyse littéraire de quelques fables de La Fontaine*, met verstand geraadpleegd, den candidaat bij hunne voorbereiding den weg wijzen dien zij hebben in te slaan, om op dit punt althans geen onvoldoend werk te leveren. Bij het lezen der fabels is het bovendien gebleken, hoe gebrekkig, dof en eentonig de voordracht der meeste candidaten is. De commissie kan er niet genoeg op aandringen dat zij zich zoo mogelijk onder speciale leiding, of anders met raadpleging van werkjes als Legouvé's *L'art de la lecture*, in het verkrijgen van een goede „dictie" voortdurend oefenen.

Bij het examen in de eigenlijke *grammatica*, woordvorming zoowel als syntaxis, zijn de meeste candidaten beneden het peil van het middelmatige gebleven. Van eene verstandige en beredeneerde behandeling der syntaxis gaven slechts weinigen voldoend blijk. En toch mag, bij het op de middelbare scholen te geven taalonderwijs, de syntaxis niet langer als zuiver memoriewerk worden behandeld.

Beter heeft het onderzoek naar de *kennis van het taaleigen* voldaan. Op dit punt viel wezenlijke vooruitgang waar te nemen, vooral wat de kennis en de waardeering der synoniemen betreft.

Van hen die geen Nederlandsche onderwijzersakte bezitten, wordt een examen geëischt in *methodologie* en *opvoedkunde*. Met leedwezen heeft de commissie bij velen eene bijna volstrekte onbekendheid geconstateerd met de nieuwste methoden van „rechtstreeksch" onderwijs en hare toepassing op de studie der vreemde talen. Zij heeft gemeend ditmaal niet te streng in hare beoordeeling te moeten zijn, maar raadt bedoelde candidaten in hun eigen belang aan, de studie van dit onderdeel van hun examen niet te verwaarloozen. Het ware wenschelijk dat hun, aan de Universiteit of elders, van Rijkswege de gelegenheid werd gegeven ook paedagogisch tot hunne betrekking te worden opgeleid.

Gaf de beoordeeling van de *uitspraak* der candidaten niet veel aanleiding om vooruitgang te constateeren, nog slechter was de indruk dien de commissie van de *vaardigheid* der candidaten in het gebruik der levende taal ontving. Veel te talrijk waren bij het Fransch spreken de fouten tegen het geslacht en tegen het spraakgebruik. Voortdurende oefening, zoowel door overluid lezen als door het mondeling vertalen van Nederlandsche teksten en het van buiten leeren van Fransche gedichten en prozastukken, wordt den candidaten ten sterkste aanbevolen.

De uitslag der B-examens mag ook dit jaar zeer gunstig genoemd worden. Van de elf candidaten die het volledig B-examen hebben afgelegd, zijn slechts twee afgewezen. En één van deze twee zou, zelfs met een goede lijst van cijfers, ongetwijfeld zijn toegelaten, zoo hij niet bij zijne voorbereiding de moderne spraakkunst nagenoeg geheel had verwaarloosd. Scheen de commissie van 1897 door den gunstigen uitslag der B-examens nog meer of min verrast, deze commissie kan met voldoening constateeren, dat thans twee feiten vaststaan en ook voor de naaste toekomst verzekerd schijnen: vooreerst, dat nagenoeg niemand zich meer op goed geluk voor het B-examen aanmeldt, maar dat alleen diegenen zich aan deze ernstige en moeilijke proef (toch niet te zwaar wanneer men let op de hooge bevoegdheid waartoe zij moet leiden) onderwerpen die, onder degelijke leiding, eenige jaren lang ernstig en methodisch hebben gestudeerd en op goeden grond de overtuiging hebben verworven dat zij voor het examen behoorlijk zijn toegerust: ten andere, dat de jongelieden die het leeraarsambt in de Fransche taal begeeren, zich ernstig inspannen om de leiding te vinden en de hulpmiddelen te zoeken en te gebruiken die, zoowel in Nederland als in het buitenland, hun ten dienste staan.

De commissie sluit zich dan ook geheel en al aan bij den wensch, door hare voorgangster uitgesproken, dat de Regeering zoo spoedig mogelijk, door eene doelmatige organisatie, moge steunen, bevestigen, bestendigen en ontwikkelen wat thans verkregen is. Met belangstelling ziet ook deze commissie uit naar de regeling der opleiding van toekomstige leeraren in levende talen die door Uwe Excellentie aan de Volksvertegenwoordiging is toegezegd.

Enkele punten wil de commissie nog onder de aandacht Uwer Excellentie brengen en aan de toekomstige candidaten ter overweging aanbevelen.

Een tamelijk zwak punt blijft de *vertaling* in het Fransch. En toch is de vertaling van een moeilijken, met zorg gekozen tekst, mits die arbeid niet te haastig geschiede, een voortreffelijk middel om te beoordeelen of men zich werkelijk in de vreemde taal heeft ingeleefd.

Het valt te betreuren dat de meeste candidaten, door hunne letterkundige studiën en de beoefening der historische taalstudie waarschijnlijk te veel in beslag genomen, de studie der *moderne spraakkunst* en die van het *taaleigen* dikwijs verwaarloozen. Dit is te minder geoorloofd omdat zij, tot het leeraarsambt geroepen, deze vakken in de allereesrte plaats zullen hebben et onderwijzen. Het ware daarom te wenschen, dat alleen diegenen zich voor het B-examen gingen bekwamen, die eene zeer goede A-akte hebben verworven en dat dezen de voor het A-examen verworven kennis en bekwaamheid, gedurende de jaren hunner nieuwe voorbereiding, geregeld onderhielden.

Wat de *mondelinge verklaring* van een dramatisch fragment, de *historische* kennis der taal en de studie van een *bijzonder* letterkundig onderwerp betreft, zoo kan de commissie met voldoening constateeren dat op elk dezer drie punten goede resultaten verkregen zijn. Omtrent het laatste moet de commissie den candidaten evenwel ernstig den raad geven om als „bijzonder hoofdstuk" uit de geschiedenis der letterkunde geen onderwerpen te kiezen die door al te grooten omvang te veel tijd in beslag nemen en door hun ingewikkelden aard allicht te groote inspanning eischen. Zoo meent de commissie dat de beide candidaten die Balzac en Sainte-Beuve hadden gekozen, een minder verstandige keuze hadden gedaan dan de anderen, die hun bijzondere studie hadden bepaald tot Rabelais, Molière, Racine, het romantisch drama, Alfred de Vigny, de Musset en Flaubert.

Omtrent de inrichting der lectuurlijsten verwijst deze commissie naar de wenken door hare voorgangster gegeven. Ook zij dringt aan op methodische inrichting en concentratie der lectuur.

Aan het einde van hare taak gekomen legt de commissie, dankbaar voor het in haar gestelde vertrouwen, het haar door Uwe Excellentie verleende mandaat neder.

Namens de commissie voornoemd,

A. G. van Hamel, *Voorzitter.*

N. L. Verlint, *Secretaris.*

BIJLAGE GG.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1898 *belast geweest met het afnemen der examens voor de Hoogduitsche taal (lager en middelbaar onderwijs), naar aanleiding van het Koninklijk besluit van* 9 *Augustus* 1879 (Staatsblad *n°.* 149).

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, ingevolge Uwer Excellentie's beschikking van 15 Juni 1898, n°. 3380[1], afd. Ond., dit jaar belast geweest met het afnemen der examens voor de Hoogduitsche taal (lager en middelbaar onderwijs), heeft de eer bij dezen verslag te doen van hare werkzaamheden.

Zij was samengesteld als volgt:

Dr. B. Symons, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen, voorzitter;

Dr. J. J. A. A. Frantzen, leeraar aan het gymnasium en privaat-docent aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, ondervoorzitter;

Dr. E. F. Kossmann, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage;

G. R. Deelman, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Utrecht;

H. Pol, leeraar aan het gymnasium te Groningen;

J. F. D. Blöte, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg;

H. H. Breuning, leeraar aan het gymnasium te Leiden;

F. G. de Liefde, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Middelburg;

J. Oosting, leeraar aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Rotterdam;

A. L. Schmidt jr., leeraar aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage;

J. G. Talen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Zwolle;

Mej. A. van den Berg, leerares aan de bijzondere hoogere burgerschool voor meisjes te Amsterdam;

Mej. M. Koenig, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Dordrecht;

terwijl als plaatsvervangende leden waren aangewezen:

B. J. Ter Brugge, leeraar aan de 3de hoogere burgerschool en daaraan verbonden handelsschool te Amsterdam;

E. de Jong, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam, en

R. Snel, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool te Gorinchem.

Bij Uwer Excellentie's beschikking van 23 Juni 1898, n°. 3648[1], afd. Ond., werd op zijn verzoek de benoeming van den heer H. Pol tot lid der commissie ingetrokken en in zijne plaats tot lid benoemd het plaatsvervangend lid de heer E. de Jong, terwijl aan den heer Pol het plaatsvervangend lidmaatschap werd opgedragen. Tegelijkertijd werd de commissie uitgebreid door de benoeming van den heer F. C. Corbach, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met driejarigen cursus te Groningen, tot vierde plaatsvervangend lid.

De eerste voorloopige vergadering der commissie werd 26 Juni te 's Gravenhage gehouden. Zij was als gewoonlijk aan de regeling der werkzaamheden en de bespreking van de inrichting, den duur en den omvang der verschillende examens gewijd. Van hetgeen bij deze gelegenheid werd vastgesteld, verdient het volgende vermelding.

Na benoeming van den tweeden ondergeteekende tot secretaris der commissie, werd besloten de werkzaamheden ook dit jaar aan te vangen met het onderzoek der candidaten voor de akte lager onderwijs. Aan dat onderzoek zoude door alle leden der commissie worden deelgenomen. Evenals in 1897 achtte men het ook thans wenschelijk, dat de beide vrouwelijke leden der commissie zich uitsluitend zouden belasten met het examineeren van vrouwelijke candidaten. Met het oog hierop werden de subcommissiën voor het mondeling examen der adspiranten naar de akte voor lager onderwijs zoo samengesteld, dat telkens twee van de zes uit een mannelijk en een vrouwelijk lid der commissie bestonden, aan welke gemengde sub-commissiën het mondeling onderzoek der vrouwelijke candidaten werd opgedragen. De samenstelling der sub-commissiën werd tweemaal in den loop der examens gewijzigd. Voorts werd bepaald, dat ook ditmaal dagelijks 12 candidaten voor lager onderwijs geëxamineerd zouden worden, zoodat de 161 candidaten (104 mannelijke en 57 vrouwelijke) die zich voor dit examen hadden aangemeld, over de 14 benoodigde examendagen aldus moesten worden verdeeld, dat telken dage 4 vrouwelijke en 8 mannelijke, den laatsten dag alleen 5 vrouwelijke candidaten werden opgeroepen. In verband met deze regeling werd het begin dezer examens vastgesteld op 26 Juli; hun einde op 10 Augustus.

Van 1 tot en met 10 Augustus werd de leiding der examens door den voorzitter overgedragen aan den ondervoorzitter, dr. Frantzen, die zijnerzijds gedurende de eerste examenweek niet aan de werkzaamheden heeft deelgenomen. De taak van den heer Frantzen als examinator moest ten gevolge van een en ander voor den ganschen duur van de exameps voor lager onderwijs door een der plaatsvervangende leden, den heer Ter Brugger, worden overgenomen. Ook de heeren Snel en Corbach zijn gedurende enkele dagen als dienstdoende leden opgetreden ter vervanging van enkele leden die zich om verschillende redenen voor korten tijd aan de werkzaamheden moesten onttrekken. Van de diensten van het vierde plaatsvervangend lid, de heer Pol, om gezondheidsredenen in het buitenland vertoevende, behoefde geen gebruik gemaakt te worden.

Ten opzichte van de examens voor middelbaar onderwijs werd vastgesteld, dat het schriftelijk examen der candidaten voor de

akten A en B zich onmiddellijk aan de examens voor lager onderwijs zoude aansluiten (11 en 12 Augustus). Daarna moesten enkele dagen worden opengehouden voor de correctie van het schriftelijk werk, de mondelinge examens voor middelbaar onderwijs konden dan een aanvang nemen op 17 Augustus. Onder goedkeuring van Uwe Excellentie werd het afnemen van deze examens opgedragen aan de heeren Frantzen, Kossmann, Deelman en de Jong. Het letterkundig gedeelte van het examen der candidaten voor de akte B werd door de beide eerstgenoemden afgenomen, terwijl de voorzitter zich met het onderzoek in de historische spraakkunst wenschte te belasten.

In de inrichting der verschillende examens werden dit jaar geene wijzigingen van beteekenis gebracht. Besloten werd de ten vorigen jare genomen proef, om aan de candidaten voor de akte A middelbaar onderwijs behalve de vertaling, een eenvoudig foutief stuk ter correctie te geven, dit jaar te herhalen. Voor het overige meent de commissie van eene hernieuwde bespreking der aan alle belangstellenden genoegzaam bekende inrichting der examens te kunnen afzien.

Den 24sten en 25sten Juli, de beide dagen onmiddellijk voorafgaande aan den aanvang der examens, werd het schriftelijk werk voor de candidaten lager onderwijs vastgesteld. Daar het ook dit jaar niet aan zorg en moeite heeft ontbroken, om zooveel mogelijk niet alleen geschiktheid, maar ook gelijkmatige moeilijkheid der voor de 14 examendagen benoodigde 28 opgaven — 14 ter vertaling in en 14 ter vertaling uit het Hoogduitsch — te verkrijgen, mag de commissie verzekeren. In hoever haar streven met goed gevolg bekroond is geworden en bekroond kon worden, is eene andere vraag, waarop op een andere plaats van dit verslag zal worden teruggekomen.

Het werd reeds opgemerkt, dat de examens lager onderwijs plaats hadden van 26 Juli tot en met 10 Augustus en dat dagelijks 12 candidaten werden onderzocht. Gelijk in vroegere jaren maakten de candidaten des voormiddags van 9—12 hun schriftelijk werk en werden des namiddags mondeling onderzocht, de eerste groep van $1^1/_2$—$2^1/_2$, de tweede van $2^1/_2$—$3^1/_2$, waarop onmiddellijk de beraadslagingen der commissie en de mededeeling van den uitslag volgden. Het mondeling examen duurde dus voor elken candidaat een uur en omvatte spraakkunst, taaleigen en phonetiek. Ook dit jaar is streng vastgehouden aan den stelregel om het onderzoek naar de bedrevenheid der candidaten in het Duitsche idioom zooveel mogelijk te onttrekken aan het toeval en de ingeving van het oogenblik. Des morgens van iederen examendag werd de gang van het idiomatisch gedeelte van het examen door de beide leden van elke sub-commissie vooraf besproken. Inderdaad blijft de commissie dit het eenige middel achten, om den examinandus eene billijke beoordeeling van zijne kennis te verzekeren in dit uitteraard lastigste onderdeel van het examen, dat even gemakkelijk te ruim als te beperkt kan worden opgevat.

De thans volgende tabellen I en II geven een overzicht van de examens voor de akte *lager onderwijs*. De eerste wijst den uitslag dier examens in het algemeen aan, terwijl de tweede een overzicht geeft van de uitkomsten van het onderzoek der commissie in de verschillende onderdeelen.

Tabel I.

Akte naar aanleiding van art. 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs.	Aantal van hen die						
	zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen. *)	zijn geëxamineerd.	zich hebben teruggetrokken.	zijn afgewezen.	zich hebben teruggetrokken en zijn afgewezen, te zamen.	zijn toegelaten.
Mannelijke candidaten.	104	8	96	2	40	42	54
Vrouwelijke candidaten.	57	„	57	„	24	24	33
Totaal	161	8	153	2	64	66	87

*) Van de 161 candidaten die zich hadden aangemeld, zijn 4, allen mannelijke, in gebreke gebleven het verschuldigde examengeld vóór den bepaalden tijd te voldoen, en derhalve van de lijst der candidaten afgevoerd. Van de 157 overige zijn 4 mannelijke candidaten niet opgekomen.

Tabel II*) *Lager onderwijs.*

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat.	Vertaling Nederlandsch-Hoogduitsch.	Vertaling Hoogduitsch-Nederlandsch.	Spraakkunst.	Phonetiek.	Kennis van het taaleigen.	Vaardigheid in het spreken	Uitspraak.
Mannelijke (aantal 96) **)	zeer goed (5)	1	1	1	1	„	„	„
	goed (4)	18	26	7	5	13	10	3
	voldoende (3)	41	46	42	50	53	58	65
	onvoldoende (2)	34	23	43	36	27	25	25
	slecht (1)	2	„	1	2	1	1	1
Vrouwelijke (aantal 57) **)	zeer goed (5)	3	1	„	„	„	2	2
	goed (4)	18	19	10	8	10	15	18
	voldoende (3)	15	24	23	27	30	34	31
	onvoldoende (2)	21	10	23	22	17	6	6
	slecht (1)	„	3	1	„	„	„	„

*) In deze tabel zijn, evenals in de tabellen IV en V, de plus- en minusteekens die voor het schriftelijk werk nu en dan aan de cijfers worden toegevoegd, verwaarloosd. Voor de onderdeelen van het mondeling examen werden op de lijst slechts geheele cijfers gegeven.

**) Twee mannelijke candidaten trokken zich vóór het mondeling examen terug.

De uitslag van deze examens kan ook dit jaar over het algemeen bevredigend genoemd worden. In het aantal candidaten, dat zich aanmeldt, is in de laatste jaren eene naar het schijnt aanhoudende daling te bespeuren. In 1896: 227, waarvan 209 opkwamen; in 1897: 175, waarvan zich 166 aan het examen onderwierpen; thans 161, waarvan 153 voor de commissie verschenen. Het percentage der geslaagde candidaten blijft echter — met geringe schommelingen — vrij wel hetzelfde. In 1896: 124 van de 209; in 1897: 99 van de 166, dus beide keeren bijna 60 pct.; in 1898: 87 van de 153, dat is ongeveer 57 pct. Van grootere beteekenis dan deze cijfers is echter de opmerking, dat de vooruitgang in het gehalte der toegelaten candidaten, waarvan de verslagen der commissiën van 1896 en 1897 mochten gewagen, ook thans zonder voorbehoud geconstateerd mag worden. De bovenstaande tabel der toegekende praedicaten maakt dit ook zonder nadere toelichting duidelijk. In het bijzonder mag er op gewezen worden, dat geheel onvoorbereide candidaten, gelijk zij zich vroeger voor deze akte plachten aan te bieden, tot de hooge uitzonderingen beginnen te behooren; in verband daarmede behoefde ditmaal het cijfer 1 (slecht) in de verschillende onderdeelen van het examen bijna niet te worden toegekend.

De ondervinding, dit jaar bij de correctie en de beoordeeling der *vertalingen* uit het Nederlandsch in het Hoogduitsch en uit het Hoogduitsch in de moedertaal opgedaan, heeft der commissie aanleiding gegeven tot eene uitvoerige bespreking van de inrichting van het schriftelijk gedeelte van het examen. Het door haar, evenals door al hare voorgangsters, gevolgde stelsel, waarbij het schriftelijk en mondeling examen van iederen candidaat op één dag plaats vindt, heeft de twee onmiskenbare voordeelen, dat het toezicht bij het schriftelijk werk op gemakkelijke en volkomen betrouwbare wijze kan geschieden, en dat de candidaten slechts eenmaal behoeven heen en weer te reizen; voordeelen zoo zwaar wegend, dat zij tot dusver een breken met dit stelsel ongewenscht deden schijnen. Daartegenover staat echter de groote moeilijkheid die natuurlijk ook vroegere commissiën zich nooit ontveinsd hebben, om een dubbel stel van omstreeks 15 vertalingen zoodanig te kiezen, dat, naast algemeene geschiktheid der opgegeven stukken, ook de gewenschte gelijkmatigheid in de eischen bereikt wordt. De wijze, waarop de commissie getracht heeft dit ideaal zooveel mogelijk te verwezenlijken, is vroeger herhaaldelijk, het laatst in het verslag

van 1897, beschreven. Niettegenstaande alle aangewende moeite en zorg mag zij zich echter niet verhelen, dat eene volkomen gelijkmatige beoordeeling der op verschillende dagen door de candidaten geleverde vertalingen ook dit jaar niet altijd mogelijk was. Zij meent dus, zij het ook niet zonder verdenkingen, aan Uwe Excellentie in overweging te moeten geven, hare opvolgster in de gelegenheid te stellen tot het nemen van eene proef met het door andere commissiën gevolgde stelsel om het schriftelijk werk door alle candidaten op één dag te laten maken.

Wat het examen in de spraakkunst betreft, herhaalt de commissie den reeds vroeger, o. a. in het verslag van 1895, aan de candidaten gegeven wenk, zich niet tevreden te stellen met het van buiten leeren van regels en uitzonderingen, maar de hoofdzaken der vormleer zooveel mogelijk met het verstand te verwerken. Hetzelfde geldt in meerdere of mindere mate van de phonetiek. Het weinige, wat daarvan bij dit examen geëischt wordt, was door vele candidaten wel in het geheugen opgenomen, maar lang niet altijd behoorlijk begrepen. De commissie heeft echter bij de toekenning der cijfers in aanmerking genomen, dat een voor de candidaten voor deze akte in elk opzicht geschikt studieboek op het gebied der phonetiek tot dusver ontbreekt.

Van een opzettelijk onderzoek naar de vaardigheid in het spreken werd ook dit jaar om praktische redenen doorgaans afgezien. Bij de vaststelling van dit cijfer, die met groote, misschien te groote, clementie geschiedde, werd tot maatstaf genomen de wijze, waarop de candidaat zich in de vreemde taal bij het voordragen der taalregels en de verklaring van de beteekenis der woorden uitdrukte. De groote meerderheid der commissie bleek echter over deze wijze van onderzoek niet voldaan; zij acht het gewenscht, voortaan weder, zooals vroeger, aan de candidaten gelegenheid te geven om over een of ander onderwerp eenige minuten voor de vuist in het Duitsch te spreken. Aan dit onderzoek wordt, door de mannelijke candidaten althans, blijkbaar te weinig zorg besteed.

Onmiddellijk na afloop der examens voor de akte lager onderwijs namen die voor *middelbaar onderwijs* een aanvang.

Het schriftelijk werk voor de candidaten middelbaar onderwijs was grootendeels reeds vastgesteld geworden in eene der 10den Juli te Utrecht gehouden vergadering der voor dit gedeelte van het examen aangewezen leden. Als vertaling voor alle candidaten, ook hen die zich voor de akte B hadden aangemeld en niet de vrijstelling genoten, bedoeld in het Koninklijk besluit van 14 October 1884 (*Staatsblad* n°. 216) sub 3, werd ditmaal een stuk gekozen uit den nagelaten roman van Cd. Busken Huet „Robert Bruce's leerjaren". Voor vreemdelingen die verklaren mochten het Nederlandsch niet voldoende machtig te zijn, werd de vertaling vervangen door een opstel over een van de beide hieronder vermelde themata (1) en eene paraphrase van een gedeelte van Hölderrin's gedicht *An Hiller*. Den candidaten voor de akte B werd voor het letterkundig opstel de keus gelaten tusschen de volgende zes onderwerpen: 1. *Die Rollen Dietrichs von Bern und Rüdigers im Nibelungenliede*; 2. *Charakteristik Gellerts*; 3. *Lessings Ansicht vom Wesen des Tragischen erläutert an der „Emilia Galotti"*; 4. *Aufbau der Handlung in Goethes „Iphigenie auf Tauris"*; 5. *Gedankengehalt von Schillers Balladen*; 6. *Ibsens Einfluss auf die Entwicklung des modernen deutschen Dramas*. Eindelijk werd later voor de boven vermelde correctie die aan de candidaten voor de akte A werd opgegeven, voor zoover zij het examen niet als vreemdelingen wenschten af te leggen, eene voor dit doel geschikte Duitsche vertaling van candidaten voor lager onderwijs uitgekozen, waarbij natuurlijk ook het Nederlandsche origineel werd gevoegd.

Den 11den en 12den Augustus had het schriftelijk gedeelte van het examen plaats. Op den eersten dag maakten alle candidaten des voormiddags de vertaling uit het Nederlandsch in het Hoogduitsch; des namiddags werd aan de candidaten voor de akte A de correctie van het foutieve stuk voorgelegd (2). Die candidaten, vreemdelingen, gaven de voorkeur aan opstel en paraphrase. Voor de vertaling werden 3 uren, voor de correctie 1½ uur toegestaan, evenzoo 3 uren voor het opstel en 1½ uur voor de paraphrase. Op den tweeden dag werd door de candidaten voor de akte B tusschen 9 en 1 het letterkundig opstel gemaakt. Denzelfden dag werd met de correctie van het schriftelijk werk begonnen, die den 13den, 15den en 16den werd voortgezet. De mondelinge examens hadden daarna plaats van 17 tot en met 29 Augustus; in den regel werden 4 candidaten voor de akte A, op enkele dagen 2 of 3 candidaten voor A en 1 candidaat voor B geëxamineerd. De werkzaamheden werden 30 Augustus besloten met de eindvergadering voor zooveel betreft het middelbaar onderwijs; die voor lager onderwijs was reeds op 10 Augustus onmiddellijk na afloop der examens voor die akte gehouden.

Ook voor de examens middelbaar onderwijs volgen thans tabellen die hun uitslag aanwijzen; tabel III geeft wederom een algemeen overzicht van de uitkomsten der examens, terwijl de tabellen IV en V het oordeel der commissie samenvatten over de verschillende onderdeelen, waarover het onderzoek zich uitstrekte.

Tabel III.

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Candidaten.	Aantal der candidaten die zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	schriftelijk examen hebben afgelegd.	zich hebben teruggetrokken na het schriftelijk examen.	aan het mondeling examen hebben deelgenomen.	zijn afgewezen.	zijn toegelaten.
Akte A, naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87).	Mannelijke.	21	1	20	„	20	11	9
	Vrouwelijke.	11	„	11	„	11	3	8
Akte B, naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87).								
1. Candidaten, in het bezit eener akte A, vóór 1884 verkregen.	Mannelijke.	2	„	2	„	2	„	2
	Vrouwelijke.	„	„	„	„	„	„	„
2. Candidaten die het volledig examen moesten afleggen.	Mannelijke.	4	„	4	„	4	2	2
	Vrouwelijke.	1	„	1	„	1	1	„
	Totaal . . .	39	1	38	„	38	17	21

(1) 1. Charakterschilderung einer hervorragenden Persönlichkeit aus der Deutschen Geschichte des 17 oder 18 Jahrhunderts.

2. „In deiner Brust sind deines Schicksals Sterne."

(2) Aan één candidaat, die door ernstige ongesteldheid, door een medisch attest gestaafd, verhinderd was op den dag van het schriftelijk examen te verschijnen, werd door de commissie verlof gegeven, dit examen op een lateren dag af te leggen. Natuurlijk moest voor haar ander schriftelijk werk gekozen worden. Aangezien echter met het beginsel van gelijk schriftelijk werk voor alle candidaten dergelijke uitzonderingen moeilijk te vereenigen zijn, zal het zaak zijn, daartoe niet dan bij uiterste noodzakelijkheid over te gaan.

TABEL IV. (*Middelbaar onderwijs.* Akte A.)

CANDIDATEN.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat.	Vertaling (schriftelijk). *)	Correctie (schriftelijk). *)	Vormleer.	Phonetiek.	Syntaxis.	Kennis van het taaleigen.	Vaardigheid in het spreken	Uitspraak.	Methodologie. †)
Mannelijke (aantal 20).	zeer goed (5)	"	"	1	1	1	1	1	"	"
	goed (4)	3	1	6	2	3	2	4	3	1
	voldoende (3)	6	11	8	9	7	9	11	11	1
	onvoldoende (2)	11	6	5	6	7	8	4	5	4
	slecht (1)	"	"	"	2	2	"	"	1	1
Vrouwelijke (aantal 11).	zeer goed (5)	"	"	"	"	"	"	1	2	"
	goed (4)	2	1	2	1	"	3	8	6	"
	voldoende (3)	6	5	9	6	5	4	2	3	5
	onvoldoende (2)	3	4	"	4	6	4	"	"	3
	slecht (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"

*) Twee mannelijke candidaten en één vrouwelijke candidaat, vreemdelingen, vervingen de vertaling door een opstel en eene paraphrase; de door hen behaalde cijfers zijn, tot één cijfer herleid, onder de rubriek „vertaling" gebracht. Deze candidaten waren vrijgesteld van de correctie.

†) Van het onderzoek in de methodologie (theorie van onderwijs en opvoeding) waren 13 mannelijke en 3 vrouwelijke candidaten vrijgesteld.

TABEL V. (*Middelbaar onderwijs.* Akte B.)

Candidaten. *)	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat.	Opstel (inhoud).	Opstel (vorm).	Vertaling (schriftelijk).	Kennis van het Nieuwhoogduitsch.	Historische spraakkunst.	Stijlleer.	Letterkunde. Geschiedenis der letterkunde.	Letterkunde. Lectuur.	Vaardigheid in het spreken.	Uitspraak.	Methodologie. †)
		(7)	(7)	(5)	(5)	(5)	(5)	(7)	(7)	(7)	(7)	(0)
Mannelijke (aantal 6) en Vrouwelijke (aantal 1).	zeer goed (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	goed (4)	"	"	1	"	"	1	"	1	"	"	"
	voldoende (3)	5	6	2	5	3	2	5	3	1	2	"
	onvoldoende (2)	2	1	"	"	2	2	2	3	1	"	"
	slecht (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

*) De 7 candidaten voor de akte B worden in deze tabel samengevat, omdat het minder wenschelijk scheen, de cijfers van de eenige vrouwelijke candidaat voor deze akte afzonderlijk te detailleeren. Van de 6 mannelijke candidaten waren 2 in het bezit van eene akte A, vóór 1884 verkregen, en dus vrijgesteld van het onderzoek in de rubrieken C—F. De eenige vrouwelijke candidaat moest het volledig examen afleggen.

†) Van het onderzoek in de methodologie (theorie van onderwijs en opvoeding) waren alle candidaten vrijgesteld.

De uitslag der examens voor de akte A mag dit jaar tamelijk bevredigend genoemd worden. Van de 31 candidaten die zich aan het examen onderwierpen, kon aan 17 het diploma worden uitgereikt, terwijl in 1897: 12 van de 25, in 1896: 17 van de 37 candidaten werden toegelaten. Een gunstig resultaat leverde ditmaal vooral het onderzoek van de vrouwelijke candidaten op; niet minder dan 8 van de 11 adspiranten verwierven de akte, onder haar evenwel 4 die ten vorigen jare afgewezen waren. In het bijzonder kan met voldoening gewezen worden op den vooruitgang die in de examens van verscheiden Duitsche candidaten viel waar te nemen. Van de 8 Duitschers die zich voor deze akten hadden aangemeld — 3 mannelijke en 5 vrouwelijke candidaten — hadden 5 gehoor gegeven aan den door vroegere commissiën herhaaldelijk uitgesproken wensch, dat de vreemdelingen, die zich aan het examen onderwierpen, zich in het belang van het hun op te dragen onderwijs genoegzaam met het Nederlandsch vertrouwd mochten hebben gemaakt, om hunne krachten aan eene vertaling te beproeven. Van deze 5 candidaten verwierven 4 voor hunne vertalingen het cijfer 4 (goed) of 3 (voldoende), terwijl ook hun mondeling examen van zoodanigen aard was, dat tegen toelating geen bezwaar bestond; de vijfde moest worden afgewezen, zoowel op grond van het schriftelijk als van het mondeling gedeelte. Van de 3 candidaten die gebruik maakten van het hun door het Koninklijk besluit van 14 October 1884 (*Staatsblad* n°. 216) geschonken recht om de vertaling door een opstel en eene paraphrase te vervangen, slaagde één vrouwelijke candidaat; twee mannelijke candidaten daarentegen, die als vreemdelingen geëxamineerd werden, bleken geheel onvoorbereid en niet op de hoogte te zijn van de eischen.

Van de onderdeelen van dit examen geven ditmaal alleen de syntaxis en de methodologie der commissie aanleiding tot opmerkingen.

Ook thans liet het onderzoek in de *syntaxis* bij vele candidaten te wenschen over. Van de twee afdeelingen, uit welke dit gedeelte van het mondeling examen is samengesteld, was de zinsanalyse over het algemeen bevredigender dan de behandeling van enkele hoofdstukken. Bij de zinsanalyse hechte de commissie betrekkelijk weinig waarde aan de syntaktische terminologie, des te meer aan het juiste inzicht in het logisch verband van eene eenigszins ingewikkelde periode, waarin zij een uitnemenden maatstaf ziet van de verstandelijke ontwikkeling der candidaten, vooral van groote waarde bij het afnemen van examens, die geenerlei waarborgen opleveren voor eene behoorlijke algemeene ontwikkeling der adspiranten. Zeker van niet minder belang is echter voor den candidaat de vertrouwdheid met de verschillende hoofdstukken der Hoogduitsche syntaxis, die behalve logisch denken ook een tamelijk gerijpt taalgevoel onderstelt. Met name heeft het de commissie getroffen, dat de leer van den conjunctief, voor het Duitsch van zoo ingrijpende beteekenis, door vele candidaten niet voldoende verwerkt, door enkele zelfs in hare hoofdpunten niet begrepen was.

Het onderzoek in de *methodologie* is een uitvloeisel van de bepalingen van art. 78 der wet op het middelbaar onderwijs, die voor het verkrijgen van eene akte van bekwaamheid, vermeld in artt. 70—76 dier wet en in levende talen, mede als eisch stelt „een examen in de theorie van onderwijs en opvoeding, hoofdzakelijk in betrekking tot het middelbaar onderwijs". Vrijgesteld van dit examen zijn, behalve de bezitters van eene andere akte van bekwaamheid voor middelbaar onderwijs, bij de wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87), voor zoover het examen voor de akte A betreft, de bezitters der akte van bekwaamheid, bedoeld in art. 56 sub *a* der wet op het lager onderwijs (akte van onderwijzer(es) Dat voor het examen voor de akte B die vrijstelling verbonden is aan het bezit der akte van hoofdonderwijzer(es), is praktisch van geringe beteekenis, omdat verreweg de meeste candidaten voor de akte B in het bezit van eene akte A en dus reeds als zoodanig vrijgesteld zijn van het onderzoek in de theorie van onderwijs en opvoeding. In hoever nu het onderzoek in de paedagogiek bij de tegenwoordige onderwijzersexamens als eene voldoende methodische voorbereiding voor het geven van middelbaar onderwijs in eene vreemde taal mag worden aangemerkt, wenscht de commissie thans daar te laten. Maar wel meent zij er op te moeten wijzen, tot welke zonderlinge consequenties dit stelsel van vrijstellingen aanleiding geeft. Terwijl toch de bezitter der akte van onderwijzer vrijstelling geniet van het methodologisch deel van het examen A, moet dit worden afgelegd door een candidaat of een doctorandus in de Nederlandsche letteren, hoewel deze de bevoegdheid bezit tot het geven van onderwijs in Nederlandsch, geschiedenis en aardrijkskunde aan gymnasia en alle middelbare scholen. In de laatste jaren zijn dergelijke gevallen herhaaldelijk voorgekomen. Dat een zoo willekeurig stelsel van vrijstellingen de commissie er toe moet leiden, aan het cijfer voor „methodologie" bij hare eindbeslissing geringe waarde toe te kennen, behoeft geen betoog. Dit wordt door haar te meer betreurd, omdat ook naar hare meening paedagogische en methodische vorming van alle docenten bij het gymnasiaal en middelbaar onderwijs, academisch gevormde en uit den onderwijzersstand voortkomende, dringend noodzakelijk is, — namelijk eene practische vorming,

niet eene uit boeken geputte en in de practijk tamelijk waardelooze kennis.

De examens voor de *akte B* geven tot bijzondere opmerkingen weinig aanleiding. Alleen moet er op gewezen worden, dat het onderzoek in die onderdeelen, die ook voor de akte A gevraagd worden, met name in de syntaxis, niet altijd tot zoo bevredigende uitkomsten leidde, als men het recht had te verwachten. Bij de uitgebreidheid van het examen B is de commissie gewoon, zich bij die candidaten, die vroeger de akte A verworven hebben — en dit is de regel — voor de theoretische kennis van het Nieuwhoogduitsch tot enkele grepen te bepalen, in het vertrouwen dat zij zelve de noodzakelijkheid beseffen om hunne vroeger verworven kundigheden aan te houden en door herhaling te bevestigen. Het doet der commissie leed te moeten constateeren, dat haar vertrouwen niet altijd gewettigd is gebleken.

De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de candidaten zelf. Daarentegen moet de algemeene onbevredigende indruk, dien deze examens ook dit jaar weder achterlieten, worden geweten aan de onvoldoende voorbereiding en onregelmatige opleiding van de meeste candidaten, die zich tegenwoordig ten onzent aan de studie van eene moderne taal wijden, en aan het onverdedigbaar examenstelsel zelf, dat door de bestaande wettelijke bepalingen aan de examencommissiën wordt opgedrongen. Jaar in jaar uit is door de commissiën, belast met het afnemen der examens voor de Hoogduitsche taal en letterkunde, op de dringende noodzakelijkheid van verandering gewezen. Telkens weder hebben zij er op aangedrongen, dat 1°. tot de examens B alleen personen moeten worden toegelaten, die door eene behoorlijke algemeene voorbereiding het bewijs kunnen leveren van geschikt te zijn voor wetenschappelijke beoefening van een studievak; 2°. dat de vakopleiding der aanstaande docenten in de levende talen moet worden overgebracht naar de Universiteit; 3°. dat, wat daarvan het natuurlijke uitvloeisel is, de examens ten nauwste dienen aan te sluiten aan het universitair onderwijs, zoodat de candidaten geëxamineerd kunnen worden door hunne leermeesters, en bij het examen kan worden rekening gehouden met de individueele ontwikkeling van den examinandus en met zijne in den loop van zijne studiën gebleken bekwaamheden. Deze commissie sluit zich bij den aandrang van hare voorgangsters met volle overtuiging aan. Zij acht het overbodig het zoo herhaaldelijk en in zooveel verschillende vormen gezegde opnieuw te betoogen, overbodig ook hierom, omdat in de kringen van bevoegde beoordeelaars ternauwernood nog verschil van gevoelen bestaat omtrent het rechtmatige en noodzakelijke van de hier nog eens kortelijk geformuleerde eischen. Maar zij zoude meenen aan haren plicht te kort te doen met niet ook harerzijds uitdrukkelijk de aandacht van Uwe Excellentie te vestigen op de hooge wenschelijkheid, dat spoedig de hand worde geslagen aan de verbetering van een toestand, die met name voor elke hervorming van ons gymnasiaal onderwijs een ernstig beletsel is.

Met dankzegging voor het in haar gestelde vertrouwen legt de commissie hare taak neder.

Groningen—'s Gravenhage, 14 November 1898.

Namens de Commissie,

B. Symons, *Voorzitter*.

A. L. Schmidt Jr., *Secretaris*.

BIJLAGE HH.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1898 *belast geweest met het afnemen der akte-examens in de Engelsche taal, lager en middelbaar onderwijs, naar aanleiding van het Koninklijk besluit van* 9 *Augustus* 1879 (Staatsblad *n°.* 149).

De commissie, bij de beschikking van Uwe Excellentie van 15 Juni 1898 n°. 3380, Afd. Onderwijs, benoemd en belast met het afnemen der akte-examens in de Engelsche taal, lager en middelbaar onderwijs, heeft hierbij de eer verslag te doen van hare werkzaamheden.

Zij bestond uit de heeren:

Dr. K. D. Bülbring, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen, voorzitter;

P. Roorda, leeraar aan het gymnasium te Groningen, ondervoorzitter;

en de leden:

C. Grondhoud, leeraar aan de 2de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus te Amsterdam;

B. C. Brennan, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Zwolle;

K. ten Bruggencate, leeraar aan het gymnasium te Leeuwarden;

M. G. van Neck, leeraar aan de hoogere burgerschool en het gymnasium te Breda;

J. S. Robinson, oud-leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;

S. van Braam, leeraar aan het gymnasium te Utrecht;

A. van der Ent, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Assen;

P. Fijn van Draat, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;

C. Heyman, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Haarlem;

A. Picnot, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Middelburg;

en de dames:

A. J. van Tricht, leerares in de Engelsche taal te 's Gravenhage;

G. H. van Zeyl, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Arnhem;

Leden-plaatsvervangers waren de heeren:

W. A. van der Ent, leeraar in de Engelsche taal te 's Hertogenbosch;

L. P. H. Eykman, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Amsterdam;

J. N. Hessling Ezn., leeraar aan de hoogere burgerschool te Dordrecht;

R. R. de Jong, leeraar aan de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschede;

R. F. Modderman, directeur van de Rijks- hoogere burgerschool te Meppel.

Oorspronkelijk zouden slechts de voorzitter en de zes eerstgenoemde leden ook de examens voor de akten middelbaar onderwijs afnemen. Het groote aantal candidaten voor deze akten maakte het echter noodzakelijk, dat ook de heeren Fijn van Draat en Heyman aan deze examens deelnamen. Daar het aanzienlijk aantal candidaten voor de lagere akte versterking der werkkrachten ook bij dit gedeelte der examens eischte, werden de plaatsvervangers W. A. van der Ent, Eykman, Hessling en Modderman dadelijk opgeroepen. Bij den aanvang der mondelinge examens voor lager onderwijs werd de heer A. van der Ent, die om gezondheidsredenen moest vertrekken, vervangen door den heer de Jong.

De eerste voorloopige vergadering werd gehouden op den 26sten Juni. Op deze vergadering werd de heer Grondhoud als secretaris aangewezen, en werd voorts besloten in hoofdzaak dezelfde inrichting te behouden, die in vorige jaren bij de examens was gevolgd, met slechts enkele wijzigingen in het mondeling examen.

Het schriftelijk gedeelte van het examen voor de akte lager onderwijs, te houden te 's Gravenhage, Amsterdam, Breda en Zwolle, zou dus bestaan uit de vertaling van eenige doelmatige zinnen in het Engelsch, en de vertaling van een gemakkelijk stuk proza in het Nederlandsch. Het zou plaats hebben op den 15den Juli, terwijl onmiddellijk daarop de beoordeeling van het geleverde werk zou beginnen.

Den 3den Juli werd de tweede voorloopige vergadering gehouden tot vaststelling van het op te geven schriftelijk werk.

Overeenkomstig de genomen besluiten hebben de examens een geregeld en ongestoord verloop had. De beoordeeling van het schriftelijk werk voor de akte lager onderwijs heeft geduurd van 16 tot 26 Juli en de mondelinge examens hebben plaats gehad van 27 Juli tot 5 Augustus met in den regel 32 candidaten per dag. De eind-vergadering werd gehouden op 6 Augustus.

De datums, waarop de candidaten voor de akten middelbaar onderwijs het schriftelijk werk zouden leveren, werden vastgesteld in den loop van het examen voor de lagere akte. Met het oog op het groote aantal candidaten en den beperkten tijd moest dit werk gemaakt worden op de laatste twee dagen der mondelinge examens voor lager onderwijs. De candidaten voor de akte A, zoowel als die voor de akte B, werden dus opgeroepen op den 4den Augustus voor het maken der vertalingen, en die voor de akte B, ook op den 5den Augustus ter schriftelijke behandeling van een letterkundig thema. De correctie van dit werk heeft plaats gehad van 7 tot 20 Augustus, waarna de mondelinge examens zijn gehouden van 22 tot 31 Augustus. Wegens bijzondere omstandigheden kon de eind-vergadering eerst den 2den October gehouden worden. Zij had plaats te Utrecht.

De uitkomsten van het examen voor de akte lager onderwijs vindt Uwe Excellentie samengevat in de beide volgende tabellen.

Tabel I.

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Candidaten.	Aantal van hen die zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	niet zijn opgekomen voor het mondeling gedeelte.	het geheele examen hebben gedaan.	zijn afgewezen	zijn toegelaten.
Akte van bekwaamheid voor schoolonderwijs in de Engelsche taal, naar aanleiding der wet tot regeling van het lager onderwijs.	Vrouwelijke	154	4	25	125	26	99
	Mannelijke	188	9	52	127	35	92
	Totaal	342	13	77	252	61	191

Tabel II.

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat.	Schriftelijk. Vertaling uit het Engelsch.	Vertaling in het Engelsch.	Mondeling. Dictée.	Spraakkunst.	Kennis van woorden en taaleigen.	Vaardigheid.	Uitspraak. Theorie.	Praktijk.
Vrouwelijke.	5. zeer goed.	2	4	18	2	3	3	2	2
	4. goed.	32	19	50	24	14	18	11	13
	3. voldoende.	82	91	43	79	85	88	85	79
	2. onvoldoende.	21	21	13	20	23	16	26	30
	1. slecht.	13	15	1	0	0	0	0	0
Mannelijke.	5. zeer goed.	3	0	16	1	2	0	1	1
	4. goed.	14	11	33	16	5	4	15	10
	3. voldoende.	95	84	43	87	88	90	85	69
	2. onvoldoende.	45	50	23	23	32	33	25	46
	1. slecht.	22	34	12	0	0	0	1	1

Uit deze tabellen blijkt, dat in het geheel geslaagd zijn 66 pct. der vrouwelijke en bijna 52 pct. der mannelijke candidaten, gemiddeld ruim 58 pct. der candidaten die voor het examen zijn opgekomen.

Na de correctie der beide vertalingen bleek, dat bijna 17 pct. der vrouwelijke en ruim 29 pct. der mannelijke candidaten geen of slechts zeer geringe kans op slagen hadden. Nadat aan deze candidaten bericht hiervan gezonden was, hebben 10 der laatsten zich toch aan het mondeling examen onderworpen, met het resultaat, dat aan 2 hunner de akte kon worden uitgereikt.

De uitkomst van de vertaling in het Nederlandsch was niet bevredigend. De oorzaak hiervan was niet, zooals in vroegere jaren dikwijls het geval was, slordigheid in het wedergeven van den zin, maar onvoldoende kennis van het Engelsch. Daar velen den oorspronkelijken tekst niet goed begrepen, kon hij ook niet juist in het Nederlandsch worden vertaald. Eene meer zorgvuldige voorbereiding voor dit gedeelte van het examen, door nauwkeurig lezen van moderne Engelsche werken, moet daarom toekomstigen candidaten ernstig worden aangeraden.

De goede uitwerking van zulk lezen zal zich allicht ook kenbaar maken in de vertaling in het Engelsch. Ook deze was bij een aanzienlijk aantal candidaten zeer onvoldoende, niet alleen met betrekking tot het gebruik van juiste woorden en correcte uitdrukkingen, maar ook wat betreft de toepassing van de meest gewone spraakkunstige regels.

In de regeling van het mondeling examen heeft de commissie dit jaar eenige veranderingen gebracht. Zij heeft gemeend de mondelinge vertaling in het Nederlandsch te moeten laten vervallen, als zijnde in hoofdzaak eene herhaling van de schriftelijke vertaling. Daardoor werd meer lijd gewonnen om de kennis van synoniemen en van het taaleigen nauwkeuriger na te gaan en de vaardigheid in het mondeling gebruik der Engelsche taal nader te onderzoeken. Den candidaten werd opgegeven voor eenvoudige uitdrukkingen in een vooraf gelezen Engelschen tekst andere te vinden, het verschil tusschen gewone synoniemen aan te toonen en van sommige woorden gemakkelijke afleidingen te noemen. Daar hiervoor voor de eerste maal een afzonderlijk cijfer gegeven werd, heeft de commissie slechts zeer matige eischen gesteld. Zij meent echter, dat toekomstige commissiën minder toegevend moeten zijn. Ook hierbij kan nauwgezette studie bij het lezen van werken der nieuwe literatuur als een doelmatig middel ter voorbereiding aanbevolen worden.

Om tot eene juistere beoordeeling betreffende de uitspraak te komen, heeft de commissie dit onderdeel in tweeën gesplitst, en voor theorie en praktijk een afzonderlijk praedicaat gegeven. Alle commissieleden waren het eens over de wenschelijkheid van deze splitsing en de grenzen, waarbinnen het onderzoek naar de theoretische kennis beperkt moest blijven. De commissie meende, dat eenige kennis moest verlangd worden 1°. van de practische regels voor de uitspraak, zooals die voortvloeien uit het vergelijken van het geschreven met het gesproken woord; 2°. van het verschil en de overeenkomst tusschen eenigszins gelijkluidende klanken in het Engelsch en het Nederlandsch; 3°. van de wijze, waarop de onderscheidene Engelsche klanken worden gevormd en 4°. van eene stelselmatige indeeling der klanken.

Nu voor de eerste maal deze theoretische kennis onder een cijfer gebracht werd, heeft de commissie hare eischen tot het allernoodzakelijkste beperkt. In geen enkel geval heeft onvoldoende kennis van de theorie der uitspraak invloed gehad op een ongunstigen uitslag van het examen, zoodat geen der afgewezenen den slechten afloop daaraan kan toeschrijven. De commissie is evenwel van meening, dat aan dit onderdeel van het examen in het vervolg meer gewicht gehecht moet worden, overtuigd als zij is van den grooten steun, dien kennis van de theorie aan de praktische uitspraak verleent.

Wat deze laatste betreft, kan hier met voldoening worden verklaard, dat in vergelijking met vroegere jaren duidelijk verbetering merkbaar was. Toch waren nog in het geheel 31 pct. van de candidaten (25 pct. van het vrouwelijke en 37 pct. van de mannelijke) onvoldoende.

Het schriftelijk werk voor de candidaten middelbaar onderwijs bestond, als vroeger, uit de vertaling van een gedicht in het Nederlandsch en van een stuk proza in het Engelsch. Eén vreemdeling leverde een paraphrase van het gedicht en eene vertaling van het prozastuk in het Engelsch; een andere eene paraphrase en een Engelsch opstel. Dit opstel moest handelen over een der volgende onderwerpen: 1. An excursion on a bicycle; 2. A visit to a Fancy-fair; 3. W. E. Gladstone; 4. Practice makes perfect; 5. The miseries of war.

De candidaten voor de akte B hadden bovendien een opstel te leveren over een onderwerp, gekozen naar aanleiding eener opgave, op verzoek der commissie door hen vooraf ingezonden, van de schrijvers of perioden der letterkunde, welke zij meer in het bijzonder hadden bestudeerd. Deze onderwerpen waren: 1. The Characters of King Arthur, Queen Guinevere and Lancelot in Tennyson's Idylls of the King; 2. Compare Scott and Dickens as Novelists; 3. Set forth and compare the poetical theories of the Classical and the Romantic School; 4. The social conditions in England as exhibited in „The Vision concerning Piers the Ploughman"; 5. A comparison between Claudius (Hamlet's uncle) and Macbeth; 6. In how far may Byron and Shelley be

called Revolutionary Poets? 7. A critical discussion of three of Shelley's shorter poems.

De volgende tabellen geven een overzicht over de resultaten van dit examen.

TABEL III.

Gevraagde akte van bekwaamheid	Candidaten.	Aantal van hen die zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	niet zijn opgekomen voor het mondeling gedeelte.	zich hebben teruggetrokken onder het examen.	het geheele examen hebben afgelegd.	zijn afgewezen.	zijn toegelaten.
Akte van bekwaamheid A voor schoolonderwijs in de Engelsche taal, naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87).	Vrouwelijke .	39	2	11	„	26	9	17
	Mannelijke . (1)	30	4	4	„	22	8	14
	Totaal	69	6	15	„	48	17	31
Akte van bekwaamheid B voor schoolonderwijs in de Engelsche taal en letterkunde, naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87).	Vrouwelijke .	5	„	1	„	4	1	3
	Mannelijke .	11	„	3	5	3	1	2
	Totaal	16	„	4	5	7	2	5

(1) Eén dezer candidaten had zich ook voor B aangemeld. Hij slaagde alleen voor A.

TABEL IV. (AKTE A.)

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Schriftelijk. Vertaling uit het Engelsch of paraphrase.	Vertaling in het Engelsch of opstel.	Mondeling. Spraakkunst.	Kennis van het taaleigen.	Vaardigheid.	Uitspraak. Theorie.	Uitspraak. Praktijk.	Methodologie 1).
Vrouwelijke.	5. zeer goed.	1	„	„	„	„	„	„	„
	4. goed.	6	2	1	2	6	6	5	„
	3. voldoende.	16	20	16	15	18	10	19	1
	2. onvoldoende.	7	10	8	9	2	9	2	7
	1. slecht.	7	5	1	„	„	1	„	10
Mannelijke.	5. zeer goed.	„	„	1	„	2	1	„	„
	4. goed.	5	2	1	3	3	„	2	„
	3. voldoende.	17	18	10	11	10	14	16	1
	2. onvoldoende.	3	2	8	8	7	6	4	2
	1. slecht.	1	4	2	„	„	1	„	9

1) Van het examen in de methodologie waren 8 vrouwelijke en 10 mannelijke candidaten vrijgesteld, omdat zij in het bezit waren van eene akte als onderwijzer of onderwijzeres.

TABEL V (AKTE B.)

CANDIDATEN.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Schriftelijk. Vertaling uit het Engelsch.	Vertaling in het Engelsch.	Opstel. Taal en stijl.	Opstel. Inhoud.	Mondeling. Spraakkunst. Historisch.	Spraakkunst. Hedendaagsch.	Stijlleer.	Geschiedenis der letterkunde.	Lectuur. Extensief.	Lectuur. Intensief.	Kennis van het taaleigen.	Vaardigheid.	Uitspraak. Theorie.	Uitspraak. Praktijk.	Methodologie.
5 Vrouwelijke 1) en 11 Mannelijke. 2)	5. zeer goed.	4	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4. goed.	3	8	2	3	0	0	0	0	0	0	0	2	2	1	0
	3. voldoende.	7	7	8	5	4	9	3	5	6	5	7	4	2	7	1
	2. onvoldoende.	1	0	5	6	1	0	2	4	3	5	2	0	5	1	2
	1. slecht.	0	0	0	2	4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	3

1) Eén dezer candidaten heeft geen deelgenomen aan het mondeling examen.
2) Eén dezer candidaten, als bezitter der akte A vóór 1884, werd alleen in letterkunde geëxamineerd; twee trokken zich terug na geëxamineerd te zijn in letterkunde en onderwierpen zich niet aan het examen in historische spraakkunst; drie trokken zich terug na geëxamineerd te zijn in historische spraakkunst en onderwierpen zich niet aan het examen in letterkunde, drie hebben alleen deelgenomen aan het schriftelijk examen.

Uit bovenstaande tabellen blijkt, dat de uitslag van het examen voor de akte A gunstig mag genoemd worden. Van degenen die zich aan het examen onderwierpen, slaagden 49 pct. (46 pct. van de vrouwelijke en 54 pct. van de mannelijke candidaten). Hierbij dient echter in het oog gehouden te worden, dat van de 31 geslaagden zich slechts 9 voor de eerste maal aan het examen onderwierpen, terwijl het bij 12 de tweede, bij 7 de derde en bij 3 de vierde poging was. Aan enkelen werd de akte eerst na langdurige aarzeling uitgereikt.

De examens voor beide akten middelbaar onderwijs zijn ook dit jaar begonnen met het maken van schriftelijke vertalingen. Voor de vertaling uit het Engelsch werd weder een stuk poëzie genomen. Bij de beoordeeling hiervan bleek al dadelijk, dat het zeer velen candidaten aan eene degelijke algemeene opleiding ontbroken had. Niet alleen vertoonde dit werk soms de zonderlingste spelfouten, waaruit bleek, dat de candidaat zelfs met de beginselen der Nederlandsche spraakkunst onbekend was, maar er bleek vaak uit, dat èn de ontwikkeling van geest, noodig voor het verstaan van een poëtischen tekst, en het vermogen om de gedachten in het Nederlandsch verstaanbaar uit te drukken, ontbraken. Gebonden door wettelijke voorschriften heeft de commissie geen termen kunnen vinden om deze gebrekkige kennis van het Nederlandsch van overwegenden invloed te doen zijn bij de beoordeeling van dit werk, wanneer er overigens uit bleek, dat de vereischte kennis van het Engelsch aanwezig was. Zij is evenwel overtuigd, dat zulke door haar gediplomeerde leeraren niet de geschikte personen zijn om een belangrijk gedeelte van het onderwijs aan de hoogere burgerscholen en gymnasia op zich te nemen, vooral ook omdat zich aan de onvoldoende kennis der moedertaal dikwijls gebreken paarden, die op geringe algemeene ontwikkeling wezen. De commissie zou zich niet verantwoord kunnen achten, indien zij niet door de zeer ondoelmatige bepalingen der wet gedwongen was alleen op de kennis van het vak te letten. Deze hoogst betreurenswaardige toestand is reeds in vroegere jaren telkens en telkens weder door de commissiën voor de Engelsche zoowel als voor de andere vreemde talen bloot gelegd, en het moet herhaald worden, dat deze onhoudbare toestand eene spoedige verandering eischt en dat door nieuwe wettelijke bepalingen waarborgen gevorderd moeten worden voor eene degelijke algemeene ontwikkeling van hen die zich aan de studie van de moderne talen willen wijden.

Het mondeling examen gaf weder aanleiding tot de opmerking, dat verscheidene candidaten het zich niet duidelijk genoeg hadden gemaakt, dat er tusschen de examens voor lager en middelbaar onderwijs niet alleen in de hoeveelheid, maar ook in de hoedanigheid der vereischte kennis groot verschil bestaat. Een candidaat voor de akte middelbaar onderwijs heeft zich niet naar behooren voorbereid, indien hij alleen over elementaire kennis, hoe uitgebreid ook, beschikt. Hij moet geleerd hebben zelfstandig te oordeelen Dit is reeds voor twee jaar door de examen-commissie voor het Engelsch met grooten nadruk gezegd. Maar de waarschuwing heeft nog niet de gewenschte vrucht gedragen. Latere commissiën zullen met strengheid moeten te werk gaan om te voorkomen, dat het onderwijs in de Engelsche taal en daarmede een belangrijk gedeelte van de opvoeding der jeugd, in de handen van bekrompen onderwijzers komt.

Het onderzoek naar de kennis van de spraakkunst bracht vele tekortkomingen aan het licht. De regels der spraakkunst waren vaak wel mechanisch van buiten geleerd, maar vele candidaten wisten zelfs betrekkelijk eenvoudige dingen niet te verklaren of in verband met andere feiten te beoordeelen. De candidaten moeten door nauwgezet bestudeeren van een aantal spraakkunsten, geschreven uit verschillende oogpunten, trachten een zelfstandig oordeel te verkrijgen.

Evenmin voldeden velen aan de eischen gesteld voor de kennis van het taaleigen (idioom, woordenkennis, synonymiek en woordvorming), hetgeen telkens bleek bij de mondelinge verklaring van een stuk poëzie. De oorzaak van dit gebrek moet waarschijnlijk gezocht worden in het niet genoeg of niet met voldoende aandacht bestudeeren van gedichten zoowel als van prozawerken. Overigens gaf de vaardigheid in het gebruik der taal redenen tot tevredenheid.

Dit laatste kan ook gezegd worden van de practische uitspraak, die, behoudens enkele uitzonderingen, over het geheel voldoende was. Minder geldt dit van de kennis van de theorie der uitspraak. Onderscheidene candidaten bleken nog weinig doorgedrongen te zijn in de hoofdzaken der klankleer. Zij kenden wel oppervlakkig het een of andere phonetische systeem, maar zij hadden het niet volkomen begrepen en konden het niet practisch toepassen.

Het examen in de theorie van onderwijs en opvoeding, waarvan velen als bezitters eener akte als onderwijzer(es) volgens de wet vrijgesteld waren, toont zeer slechte resultaten. Gedeeltelijk kan dit toegeschreven worden aan de gewijzigde manier, waarop het is afgenomen Er is, meer dan vroeger, nadruk gelegd op de kennis der methodeleer, eene wijziging, waarvan het nut door niemand zal betwist worden. De candidaten dienen kennis genomen te hebben van de verschillende leerwijzen, die bij het taalonderwijs gevolgd kunnen worden, en moeten zich rekenschap kunnen geven van hunne voor- en nadeelen. Een slecht praedicaat voor dit onderdeel van het examen heeft dit jaar geen overwegenden invloed gehad op den uitslag der examens. Toch zou het verkeerd zijn in het vervolg volslagen gebrek aan paedagogische vorming niet zwaar ten nadeele van den candidaat te doen wegen. De uitgebreide literatuur over paedagogiek maakt het voor toekomstige candidaten betrekkelijk gemakkelijk zich voldoende op de hoogte te stellen.

Uit de letterkundige opstellen bleek, dat eenige candidaten de door de commissie voor 1896 gegeven wenken gevolgd hadden. Anderen daarentegen schenen niet te weten waarop het eigenlijk aankomt. De commissie had vooraf aan alle candidaten voor de akte B het verzoek gericht om eene lijst op te zenden van de werken, die zij bij hunne voorbereiding voor het examen hoofdzakelijk bestudeerd hadden. Op grond van deze inlichtingen had de commissie de reeds vroeger vermelde themata vastgesteld, aan alle candidaten de volle keuze latende. Het is ten zeerste aan te bevelen, dat dit bij de volgende commissiën eene vaste gewoonte worde, en het is te hopen, dat het de candidaten zal aansporen tot eene meer grondige studie van de literatuur dan nu in den regel gevolgd wordt. Over het algemeen bleek bij het mondeling examen, dat de lectuur van de candidaten wel zeer uitgebreid, maar ook te oppervlakkig was geweest. Bij het lezen van de literarische werken schijnen sommige candidaten slechts te letten op den inhoud, zonder acht te slaan op den artistieken vorm, en de studie der literatuur-geschiedenis beperkt zich vaak hoofdzakelijk tot het van buiten leeren van namen, jaartallen en titels van boeken. Bij zulke studie kan er van kans op slagen hoegenaamd geen sprake zijn. Aan alle candidaten wordt daarom dringend aanbevolen het zich door het bestudeeren van boeken over principieele en methodische vragen duidelijk te maken, waarin de geschiedenis der letterkunde bestaat en hoe zij moet beoefend worden.

Nog slechter was de uitslag van het examen in de historische spraakkunst en de etymologie. Sommigen wisten er volstrekt niets van; anderen bezaten niets dan verkeerde begrippen en voorstellingen. Slechts zeer enkelen voldeden aan de laagst mogelijk gestelde eischen. In het bijzonder dient er op gewezen te worden, dat de geschiedenis der Engelsche taal niet begrepen kan worden zonder grondige kennis van het Angelsaksisch, en dat er van de in het Koninklijk besluit geëischte kennis der etymologie niets terecht komt, als de kennis van andere oudgermaansche dialecten en van het oud-fransch geheel ontbreekt.

Er is dit jaar den candidaten geen Angelsaksische tekst ter interpretatie voorgelegd. Toch schijnt dit voor de toekomst aanbeveling te verdienen, omdat daardoor zoowel het afnemen als het afleggen van het examen gemakkelijker wordt gemaakt.

De kennis van de stijlleer was bij alle candidaten hoogst oppervlakkig. Dit gebrek moet vooral hierdoor verklaard worden, dat de candidaten hunne kennis', uit handboeken verkregen, niet getoetst hadden aan hetgeen zij hadden gelezen. Ook de metriek bleek erg verwaarloosd te zijn. Toekomstige commissiën zullen de candidaten allicht onvoldoende voorbereid vinden, indien zij de metriek niet grondiger, meer in bijzonderheden en in nauwer verband met de algemeene literatuurgeschiedenis en de historische spraakkunst bestudeerd hebben.

Het voetspoor harer voorgangsters in deze volgend, wijst de commissie er verder op, dat het voor candidaten voor de akte B noodzakelijk is de voor de akte A vereischte kennis te onderhouden. Bij herhaling blijkt, dat dit gedeelte te veel wordt verwaarloosd.

De middelbare examens zijn zooveel mogelijk onafhankelijk van de bestaande leerboeken afgenomen. Door de commissie is vooral getracht na te gaan, of de candidaat behalve eene zekere mate van kennis ook het vermogen had opgedaan om over eene

zaak streng methodisch en zelfstandig te oordeelen. Niet door de kennis van eene overdreven menigte feiten, maar vooral door eene behoorlijke algemeene taal- en letterkundige vorming van den geest moet aan de eischen der examen-programma's worden voldaan. Het is zeer te betreuren, dat de tegenwoordige wettelijke regeling juist in tegenovergestelde richting drijft. Aan de behoeften van het onderwijs kan alleen worden voldaan, wanneer door eene herziening der wet voor eene degelijke voorbereiding en eene geregelde opleiding der candidaten gezorgd wordt. Hierop is al sinds jaren van bevoegde zijde aangedrongen. Ook deze commissie hoopt, dat de zaak spoedig ter hand genomen zal worden, opdat een toestand worde beëindigd, die niet anders dan verderfelijk kan zijn. Indien het een hoofdbelang van den Staat is, dat voor de opleiding der jeugd goed wordt gezorgd, dan dient in de eerste plaats de opleiding der leeraren behoorlijk ingericht te worden.

Met de betuiging van hare erkentelijkheid voor het haar geschonken vertrouwen besluit de commissie dit verslag.

Groningen,
Amsterdam, 9/10 November 1898.

Dr. K. D. Bülbring, *Voorzitter.*

C. Grondhoud, *Secretaris.*

BIJLAGE **II.**

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1898 *belast geweest met het examineeren van hen die eene akte van bekwaamheid wenschen te verkrijgen voor middelbaar onderwijs in land- of tuinbouwkunde of eene akte voor lager onderwijs in land- of tuinbouwkunde, bedoeld bij Koninklijk besluit van* 26 *Mei* 1897 (Staatsblad *n°.* 161).

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, ingevolge art. 69 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50) en van art. 65 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), benoemd bij Uwer Excellentie's beschikking dd. 7 Juni 1898, n°. 3148[1], afdeeling O, tot het afnemen van bovenbedoelde examens, bestond uit de leden:

F. B. Löhnis, inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen, tevens voorzitter;

J. H. Aberson, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

dr. J. Ritzema Bos, buitengewoon hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam en leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

dr. H. Bos, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

dr. A. H. Borgesius, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

L. Broekema, hoofddirecteur der Rijkslandbouwschool te Wageningen;

dr. H. van Cappelle, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

J. van Dam, directeur der afdeeling Landbouwschool van de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

dr. E. Giltay, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

J. Heidema, Rijkslandbouwleeraar te Groningen;

P. van Hoek, Rijkslandbouwleeraar te 's Hertogenbosch;

I. G. J. Kakebeeke, Rijkslandbouwleeraar te Goes;

S. Lako, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

U. J. Mansholt, Rijkslandbouwleeraar te Dordrecht;

J. Z. ten Rodengate Marissen, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

J. Mesdag, zuivelconsulent te Leeuwarden;

C. Nobel, Rijkslandbouwleeraar te Schagen;

dr. O. Pitsch, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

dr. A. M. Prins, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

G. Reinders, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

H. Schuitema, leeraar aan de hoogere burgerschool te Enkhuizen;

dr. K. H. M. van der Zande, directeur van het Rijkslandbouwproefstation te Hoorn;

dr. J. Th. Cattie, directeur der afdeeling Tuinbouwschool van de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

A. C. Ide, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

B. A. Plemper van Balen, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;

L. A. Springer, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen.

Zij heeft de eer Uwe Excellentie verslag van hare werkzaamheden en van de gehouden examens aan te bieden.

Voor de akte landbouwkunde middelbaar onderwijs had zich één candidaat aangegeven; voor de akte tuinbouwkunde eveneens één candidaat; voor de akte lager onderwijs landbouwkunde 44 candidaten; voor de akte lager onderwijs tuinbouwkunde 16 candidaten.

Van de candidaten voor lager onderwijs landbouwkunde hadden zich 5 candidaten vóór, 1 tijdens het examen teruggetrokken; van die voor de lagere akte tuinbouwkunde 3 vóór, 2 tijdens het examen.

De examens voor de akten middelbaar onderwijs hadden plaats op 18, 19 en 20 en 27 tot en met 30 Juli; die voor de akten lager onderwijs van 18—23 en van 25—30 Juli.

Alle examens werden gehouden in het hoofdgebouw der Rijkslandbouwschool te Wageningen.

De eerste voorbereidende vergadering voor alle examens had plaats op 5 Juli. In deze vergadering werden, na de benoeming van den secretaris, de beginselen, waarnaar geëxamineerd zou worden, vastgesteld en de indeeling van de verschillende examens geregeld op de wijze als nader omschreven zal worden.

Op de tweede vergadering, gehouden op 17 Juli, werden de schriftelijke vragen vastgesteld.

Op de laatste vergadering der commissie, op 31 Juli, werd het verslag opgemaakt.

A. *Examen voor de akte middelbaar onderwijs landbouwkunde.*

De candidaat was oud-leerling der Rijkslandbouwschool en wegens met goed gevolg afgelegd eindexamen der afdeeling B in het bezit van het diploma van landbouwkundige.

De commissie heeft gemeend hiermede rekening te mogen houden. Hoewel zij geëxamineerd heeft in alle vakken bij het programma voorgeschreven, legde zij nochtans minder gewicht op de uitgebreide feitenkennis, die bij bedoeld eindexamen ge-

eischt wordt. Zij stelde zich vooral ten doel te onderzoeken, of de candidaat een zelfstandig oordeel in wetenschappelijke landbouwkundige vraagstukken en een voldoend inzicht in de uitoefening van het landbouwbedrijf had en of hij in staat geacht mocht worden, zijne kennis aan de practijk dienstbaar te maken. Bovengenoemde eischen werden in de eerste plaats gesteld voor die groep van vakken, die de candidaat, na het verwerven van bovengenoemd diploma, meer in het bijzonder tot onderwerp zijner studiën had gekozen. Ook werd verlangd, dat hij de literatuur — met name over die onderdeelen — voldoende kende.

Er werd in alle vakken mondeling geëxamineerd, in veeteelt en zuivelbereiding daarenboven schriftelijk.

Daar de candidaat zijn hoofdstudie van genoemde vakken gemaakt had, werd ook een onderzoek ingesteld naar zijn kennis van bacteriologie.

De schriftelijke vragen luidden als volgt:

1°. Veeteelt.

Opstel over de voeding van melkvee. Geef daarbij eene kritische beschouwing over de proeven die daarover genomen zijn.

2°. Zuivelbereiding.

Botergebreken, hunne oorzaken en de middelen ter bestrijding. (Bij de behandeling wordt verwacht, dat men blijk zal geven met den toestand van de zuivelbereiding en veehouding in verschillende streken van ons land bekend te zijn.)

Het mondeling examen was ingedeeld als in het volgende staatje — waarin de omschrijvingen van het programma verkort of in eenigszins andere bewoordingen zijn weergegeven — is vermeld.

	Examinator.	*Assessor.*
Grondbewerking en grondverbetering	Pitsch,	Lako.
Landbouwscheikunde . . .	Reinders,	van Dam.
Plantenteelt	Pitsch,	Giltay.
Landbouwwerktuigen . . .	Lako,	Pitsch.
Bedrijfsleer	Prins,	Voorzitter.
Schadelijke dieren	Ritzema Bos,	Giltay.
Plantenziekten	Giltay,	Ritzema Bos.
Veeteelt.	Broekema,	van der Zande.
Zuivelbereiding	van der Zande,	Broekema.
Bacteriologie der melk . .	Giltay,	Aberson.

De uitslag van het examen was, dat aan den candidaat, den heer V. R. IJ. Croesen, van Amsterdam, de akte kon uitgereikt worden.

Tot bijzondere opmerkingen gaf dit examen geen aanleiding.

B. *Examen middelbaar onderwijs tuinbouwkunde.*

De candidaat voor dit examen had zijne aanvankelijke opleiding genoten aan de G. A. van Swieten-tuinbouwschool te Frederiksoord, daarna bekwaamde hij zich hier te lande en in het buitenland in de practijk en volgde eindelijk voor zijne verdere wetenschappelijke vorming een deel van het onderwijs aan verschillende afdeelingen der Rijkslandbouwschool.

In een drietal vakken werd schriftelijk geëxamineerd, mondeling in alle bij het programma voorgeschreven vakken.

De schriftelijke vragen luidden als volgt:

1°. Boomteelt.

Welke speciale vollegrondsculturen op het gebied der vruchtenteelt zijn u in Nederland bekend? Geef daarvan een kritisch overzicht, vooral in verband met den aard van de kweeking en met den handel, zoowel in het binnen- als naar het buitenland.

2°. Systematiek en dendrologie.

De gymnospermen uit een botanisch en dendrologisch oogpunt, met meer uitvoerige behandeling van de coniferen en hare indeeling in het algemeen en de geslachten Pinus, Abies, Picea, Thuja, Cupressus en Chamaecyparis in het bijzonder. (Wordt niet gewenscht een uitvoerige beschrijving van overgangsvormen uit de cryptogamen.)

3°. Te maken een ontwerp van een klein buitenverblijf op een gegeven terrein op een schaal van 2,5 m.M. per meter.

Gegeven:

1°. het verblijf zal voor winter- en zomerverblijf dienen;

2°. vorm van huis en stal.

Wordt verlangd:

1°. aanduiding plaats van huis en stal (met werkplaats);

2°. moestuin van p. m. $^1/_2$ H.A., waarbij begrepen is een kleine broeierij en kweekkasje voor bloemen en sierplanten en verder aanduiding voor het plaatsen van vruchtboomen (espaliers, enz.);

3°. een vijver van p. m. 1500 M².;

4°. een kinderspeelplaats van p. m. 250 M².;

5°. twee plaatsen voor zomerhuisjes;

6°. eene tuinmanswoning € bij 8 M.;

7°. de omgeving van het huis rijk versieren met bloeiende gewassen, zoodat daar bijna het geheele jaar door bloemen te plukken zullen zijn;

8°. een globaal overzicht van de beplanting.

De teekening te maken op wit papier en in potlood af te werken.

De indeeling van het mondeling examen was, verkort omschreven, als volgt:

	Examinator.	*Assessor.*
Bloemkweekerij . .	Plemper van Balen,	Cattie.
Kascultuur . . .	Plemper van Balen,	Cattie.
Geforceerde vruchtenteelt	Ide,	Plemper van Balen.
Warmoezerij . . .	Ide,	Plemper van Balen.
Aanleg tuinen . .	Springer,	Cattie.
Kennis van den grond, bemestingsleer	Reinders,	Prins.
Schadelijke dieren en plantenziekten. .	Ritzema Bos,	Cattie.
Plantkunde:		
a. Anatomie, physiologie en biologie .	Cattie,	H. Bos.
b. Systematiek . .	Cattie,	van Cappelle.
Natuurkunde en meteorologie. . . .	van Dam,	Borgesius.
Scheikunde . . .	Aberson,	van Dam.

De commissie kon aan den candidaat, den heer J. Leendertz te Middelstum, de gevraagde akte toekennen.

Ook dit examen lokte geen bijzondere opmerkingen uit.

C. *Examen voor de akte lager onderwijs landbouwkunde.*

Dit examen werd voor het eerst afgenomen volgens het nieuwe programma, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 26 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 161).

De candidaten waren in groepen ingedeeld, iedere groep bestond uit 4 candidaten. Twee dier groepen werden steeds ter zelfder tijd geëxamineerd. Voor iedere groep duurde het mondeling examen twee dagen; op den avond, voorafgaande aan het

mondeling examen, werd een schriftelijke vraag opgegeven. Ging aan de examendagen een Zondag vooraf, dan werd het schriftelijk werk gemaakt op den avond van den eersten examendag.

De onderwerpen waren onder de examinatoren als volgt verdeeld:

Kennis van anorganische en organische scheikunde: Aberson, van der Zande.

Kennis van natuurkunde: Borgesius, Schuitema, van Dam.

Kennis van plant- en dierkunde en bekendheid met eenige voor den landbouw nuttige en schadelijke dieren: van Cappelle, H. Bos en Ritzema Bos.

Bekendheid in hoofdzaken met de gesteldheid en de vorming van den bodem in Nederland, benevens kennis van de natuur- en scheikundige eigenschappen van den grond, bekendheid met de hoofdpunten van de leer der bemesting: van Hoek, Kakebeeke, Reinders.

Bekendheid met de meest belangrijke methoden van grondbewerking en grondverbetering, alsmede met eenige der meest belangrijke werktuigen bij den landbouw in gebruik: Heidema, Lako, Mansholt.

Kennis der plantenteelt: ten Rodengate Marissen, Pitsch.

Bekendheid in hoofdzaak met de leer der veeteelt: Broekema, Prins.

Bekendheid met de hoofdzaken der zuivelbereiding: Mesdag, Nobel.

Iedere examinator werd steeds door een assessor bijgestaan.

Aan 21 candidaten, wier namen alphabetisch gerangschikt hier volgen, kon de akte worden toegekend.

F. J. Bevort, van Berg en Dal; A. Blok, van Apeldoorn; W. H. Bosgra, van Oude Pekela; H. Cleverina, van Amsterdam; H. M. Domee, van Dinther; L. Driebergen, van Beemster; A. J. Haverkamp, van Opijnen; E. J. Klumper, van Lonneker; P. Lamoré, van Benschop; H. A. M. van der Linden, van Vlijmen; W. H. Naber, van Joure; F. Nawijn, van Nijlamer; L. Pen, van Nieuwe Tonge; D. H. Prins, van Grosthuizen; T. Prins, van Hoogezand; H. J. H. Roemen, van Vlijmen; P. J. Rutten, van Wanssum; F. A. Schouten, van Monster, H. Stiensta, van Sittard; K. van der Vegte, van Broekheurne; P. L. Voncken, van Hoensbroek.

Het volgende staatje geeft een overzicht van de door de gezamenlijke geëxamineerden behaalde cijfers.

Aantal keeren dat de aan het hoofd der kolommen geplaatste cijfers werden gegeven.

	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Scheikunde	—	1	2	5	8	10	8	3	—	1
Natuurkunde	1	2	3	5	9	9	6	3	—	—
Plant- en dierkunde	—	2	6	6	10	8	4	2	—	—
Bodem en bemesting	—	—	1	5	10	10	10	1	1	—
Grondbewerking en werktuigen	—	—	3	3	9	13	8	1	1	—
Veeteelt	—	—	3	7	11	10	6	1	—	—
Zuivelbereiding	—	3	7	4	5	7	8	2	2	—
Plantenteelt	—	—	5	14	6	10	3	—	—	—
Totaal	1	8	30	49	68	77	53	13	4	1

Met een paar opmerkingen wenscht de commissie het verslag van dit examen te besluiten.

Sommige candidaten waren niet bekend met de begrippen aangaande waterlozing, terwijl toch in de aardrijkskundige boeken dit punt meer en meer op den voorgrond treedt. Eenige kennis daarvan is, o. a. met het oog op de drainage, zeer noodig.

In de omschrijving van het vak veeteelt wordt de voedingsleer niet met name genoemd. Hoewel dit bij het gehouden examen geen moeilijkheden veroorzaakt heeft, daar alle candidaten terecht de veevoeding hadden bestudeerd, komt het der commissie toch wenschelijk voor, dat in het programma van een belangrijk onderdeel als de veevoeding in het bijzonder melding gemaakt worde.

D. *Akte-examen lager onderwijs tuinbouwkunde.*

Het examen werd ongeveer op denzelfden voet ingericht als voor de akte landbouwkunde sinds tal van jaren gebruikelijk is en doelmatig is bevonden. De candidaten werden dus in groepen ingedeeld, iedere groep bevatte drie candidaten. Het mondeling examen voor iedere groep duurde twee dagen, terwijl 's avonds vóór het mondeling examen — evenals voor de akte landbouwkunde — schriftelijk werk gegeven werd, waarbij door den candidaat uit een tweetal vragen eene keus gedaan kon worden. De vakken waren onder de examinatoren als volgt verdeeld:

kennis van scheikunde en van natuurkunde, met name van die onderdeelen van beide wetenschappen, die voor den tuinbouw van belang moeten worden geacht. Examinatoren voor scheikunde: Aberson, van der Zande; voor natuurkunde: Borgesius, van Dam, Schuitema;

algemeene kennis van den bouw en het leven van de planten; kennis van de voornaamste cultuurgewassen uit een botanisch oogpunt en van hunne plaats in het systeem. Bekendheid met eenige der voornaamste voor den tuinbouw nuttige en schadelijke dieren en plantenziekten. Examinatoren: Ritzema Bos, H. Bos, van Cappelle;

bekendheid met de eigenschappen van den grond en de meest belangrijke methoden van grondbewerking en grondverbetering, met de hoofdpunten van de leer der bemesting. Examinatoren: van Hoek, Reinders, Kakebeeke;

bekendheid met de hoofdpunten van den eigenlijken tuinbouw voor zoover betreft: *a.* warmoezerij; de teelt van groenten in den vollen grond; vervroegen; *b.* vruchtenteelt; aanleg en behandeling van den boomgaard en van den vruchtentuin, kennis der meest aanbevelenswaardige vruchtenvariëteiten, vermenigvuldigen, veredelen, snoeien. Examinator: Ide; *c.* bloementeelt en boomteelt; eenige kennis van vaste planten, zaaiplanten en kamerplanten, benevens van sierheesters. Examinator: Plemper van Balen.

Iedere examinator werd steeds door een assessor ter zijde gestaan.

Daar dit examen voor de eerste maal werd afgenomen acht de commissie het niet ondienstig in eene eenigszins nadere uiteenzetting te treden aangaande de gestelde eischen.

Voor scheikunde en natuurkunde moeten naar hare opvatting de candidaten voor de akte tuinbouwkunde dezelfde kennis bezitten als die voor de akte landbouwkunde. Voor de *anorganische* scheikunde werd derhalve gevraagd: bekendheid met de meest belangrijke grondstoffen en anorganische scheikundige verbindingen; met de omzettingen die deze kunnen ondergaan, met de vormingswijzen en de onderlinge werkingen van zuren, basen en zouten, waarbij eenige vaardigheid wordt geëischt in het gebruik van scheikundige formules en vergelijkingen en de toepassing daarvan bij eenvoudige vraagstukken.

Van de candidaten werd geëischt, dat zij het bewijs leverden zelf eenige eenvoudige proeven te hebben uitgevoerd.

Voor de *organische* scheikunde werd gevraagd: eenige kennis van de samenstelling en het karakter van enkele belangrijke groepen van stoffen, zooals koolwaterstoffen, alcoholen, aldehyden, zuren, vetten, en bekendheid met de empirische samenstellingen, de omzettingen van enkele stoffen, die bij den plantengroei eene belangrijke rol spelen, zooals koolhydraten.

Voor natuurkunde werd gevraagd: bekendheid met de grondbegrippen van de leer der beweging en der krachten en met die van arbeid en arbeidsvermogen; met de algemeene eigenschappen van vaste stoffen, vloeistoffen en gassen; met de hoofdzaken uit de leer der zwaartekracht en der veerkracht; met de leer der warmte en enkele van hare toepassingen, ook op verschijnselen in den dampkring, waarvan de kennis voor den tuinbouw van belang is; met de leer van terugkaatsing, breking, ontleding en absorbtie van het licht. Op de hoofdstukken warmte en licht werd het meeste gewicht gelegd. Van de candidaten werd geëischt, dat zij blijk gaven dagelijks voorkomende verschijnselen juist te hebben waargenomen en dat zij zelf eenvoudige proeven hadden uitgevoerd.

Hetzelfde geldt van de kennis van den grond, de grond-

bewerking, de grondverbetering en de leer der bemesting. Bij het examen in deze vakken werd dus onderzocht:

1°. of de candidaten in hoofdtrekken bekend waren met de gesteldheid en de vorming van den bodem van Nederland. Meer in het bijzonder werden de grondsoorten in de omgeving van de woonplaats van den candidaat besproken, zoodat blijken kon of hij goed rondom zich had gezien en bruikbare kennis had verzameld. Kwam bijv. een candidaat uit een zeekleistreek, dan werden besproken het ontstaan van zeeklei, de factoren die op het ontstaan van klei van invloed zijn, het gebruik dat men van den zeekleigrond maakt, de samenstelling er van, de wijzigingen welke de samenstelling in den loop der tijden ondergaat enz.; tevens kwamen hierbij de natuur- en scheikundige eigenschappen van den grond (waterhoudend en waterdoorlatend vermogen, absorbtievermogen enz.) ter sprake;

2°. of de candidaten een goed begrip hadden omtrent het verschil in samenstelling van de verschillende soorten van stalmest, hare bewaring en hare verandering in den bodem. In verband hiermede werden eenige vragen gedaan omtrent enkele bestanddeelen der planten en omtrent eenige kunstmeststoffen.

Alleen wanneer de candidaten in de gelegenheid waren geweest waarnemingen te doen aangaande grondmenging of bemesting op het gebied van den tuinbouw, bijv. voor vruchtboomen, gazons enz., of kennis hadden genomen van bijzondere meststoffen in den tuinbouw in gebruik. werden zij in de gelegenheid gesteld daarvan blijk te geven.

Bij het examen in plantkunde, met inbegrip van nuttige en schadelijke dieren, werd geëischt voldoende kennis in het algemeen van de hoofdpunten der verschillende onderdeelen, als: vormleer, levensleer (biologie en physiologie), kennis van een zeker aantal wilde en gekweekte planten en kennis van plantenfamiliën. Meer in het bijzonder werd de aandacht geschonken aan de kennis van die plantenfamiliën, waartoe een groot aantal tuinbouwgewassen behooren, aan de kennis van algemeen voorkomende onkruiden en van inlandsche boomen. Verder werd gevraagd naar de beteekenis van gevulde bloemen, naar den bouw van de meest voorkomende vruchten, den in- en uitwendigen bouw van stengeldeelen (vooral ook houtige) en den aard van verschillende knoppen en loten. Vervolgens kwamen de opneming en het transport van stoffen in de plant, in het bijzonder in de stengels, de groei van plantendeelen, de levensduur, de reservestof of bewaarplaatsen, de verschillende wijzen van natuurlijke en kunstmatige voortplanting, haar doel en hare gevolgen ter sprake. Eindelijk de schadelijke werking op tuinbouwgewassen van insecten, lagere organismen en anorganische invloeden, als vorst, droogte, gebrek aan licht, verwonding.

Bij het onderwerp warmoezerij werden de volgende punten besproken: de meest in gebruik zijnde grondsoorten voor de groentencultuur; het indeelen van de groenten; vollegrondscultuur en vervroegde cultuur, zoowel van peulvruchten als wortel- en bladgewassen; de meest bekende toekruiden; de meest voorkomende groentenzaden. Bij boomteelt: de meest voorkomende grondsoorten ten dienste van den vruchtencultuur; aanleg van boomgaard en fruittuin; invloed van den onderstam; het veredelen door enten, oculeeren, stekken, afleggen; verder werd geëischt kennis van den zomer- en wintersnoei, eenige bekendheid met de vruchtencultuur in de voornaamste streken van Nederland, en in het bijzonder in de omgeving van de woonplaats van den candidaat; eenige kennis van de voornaamste vruchten-variëteiten; bekendheid met het kweeken der volgende vruchtensoorten: druiven buiten en onder glas, peer, appel, perzik, abrikoos, pruim, kruis- en aalbes, moerbezie, tramboos, en met het bewaren der vruchten.

Bloem- en boomteelt. Het onderzoek naar de bekwaamheid van de candidaten begon veelal met de vraag: of de candidaat zelf eenige practische werkzaamdeden in den tuin had verricht. Had de candidaat een of ander zelf verricht, dan werd onderzocht of hij zich rekenschap kon geven van de verschillende zorgen, die men bij die werkzaamheden in acht moet nemen, van den tijd waarop deze het best uitgevoerd kunnen worden en de verschillende omstandigheden, die een ongunstig resultaat ten gevolge kunnen hebben.

Overigens werd verlangd een goed begrip der kenmerken van één-, twee of meerjarige planten, kennis der wijze van aankweeking van één- of meerjarige planten, eenige kennis der het meest in de tuinen voorkomende bloem- en heestergewassen, terwijl dan ten slotte onderzocht werd of de candidaten juiste denkbeelden hadden omtrent de verschillende levensvoorwaarden en de ontwikkeling der plant door eenige vragen over „kamerplanten" en hare verzorging.

De uitslag van het examen was dat aan 4 candidaten de akte kon uitgereikt worden, te weten aan de heeren:

A. G. Nijhoff, te Lunteren; R. Pol, te Dwingeloo; K. Syderyus, te Lienden; K. Wiersma, te Tiel.

De door de gezamenlijke geëxamineerde candidaten behaalde cijfers vindt men in het volgende staatje.

Aantal keeren, dat de aan het hoofd der kolommen geplaatste cijfers werden behaald.

	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Scheikunde	—	—	1	1	3	3	2	—	—	1
Natuurkunde	—	—	3	2	2	3	—	1	—	—
Plantkunde	—	—	4	3	1	1	2	—	—	—
Bodem en bemesting	—	—	1	1	3	4	2	—	—	—
Warmoezerij	—	—	2	2	—	—	2	4	1	—
Vruchtenteelt	—	—	1	1	—	1	4	3	1	—
Bloemen- en boomteelt	—	—	—	1	2	3	1	2	2	—
Totaal	—	—	12	11	11	15	13	10	4	1

In het algemeen was de kennis van de practijk van den tuinbouw bij de candidaten hoogst gebrekkig. In verreweg de meeste gevallen bleek, dat men gemeend had, alleen door het bestudeeren van verschillende handleidingen zich reeds voldoende te kunnen bekwamen. Zeker is het niet overbodig op het onbetrouwbare van deze opvatting te wijzen.

De commissie kan niet ontveinzen, dat het voor de meeste candidaten hoogst moeilijk is zich de noodige kennis van de practijk eigen te maken. Zij meent daarom Uwe Excellentie te mogen wijzen op het groote nut van cursussen, in den geest als er thans reeds worden gehouden, waar naast de theorie ook gelegenheid wordt geboden de practijk van het tuinbouwvak te leeren. Zonder beoefening van de practijk acht ze de studie voor de akte tuinbouwkunde een onbegonnen werk. Hoe nuttig zulke gelegenheden werken bleek bij de geslaagde candidaten, die òf in Wageningen òf in Frederiksoord òf in Tiel de practische zijde van den tuinbouw hadden leeren kennen.

Hiermede hare taak als geëindigd beschouwende, betuigt de commissie Uwe Excellentie haren dank voor het genoten vertrouwen.

F. B. Löhnis, *Voorzitter.*

L. Broekema, *Secretaris.*

BIJLAGE JJ.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1898 *belast met het examineeren van hen, die eene akte van bekwaamheid verlangden tot het geven van lager en middelbaar onderwijs in de gymnastiek.*

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, krachtens art. 69 der wet tot regeling van het middelbaar onderwijs en art. 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs, door Uwe Excellentie bij hare beschikking van 30 Juni 1898 n°. 3662[1] afd. O. benoemd en bestaande uit de heeren:

dr. W. B. J. van Eyk, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage, lid en voorzitter;

J. A Vrijheid, arts, oud-officier van gezondheid 1ste klasse te Utrecht, lid en onder-voorzitter;

en de leden: J. de Haan, arts, officier van gezondheid 1ste klasse, te Utrecht;

H. van Kreel, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;

P. C. Adrian, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam;

J. H. Luiting, leeraar aan de 1ste hoogere burgerschool met 3jarigen cursus te Amsterdam;

R. M. Roemer, leeraar aan de 4de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus te Amsterdam;

benevens de heeren:

dr. J. M. Baart de la Faille, arts, directeur van het Zander-Instituut te Utrecht;

P. H. Lamberts, arts te Utrecht;

A. B. Meilink, leeraar aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Rotterdam;

K. Ramkema, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Utrecht, als plaatsvervangende leden,

heeft de eer Uwe Excellentie het verslag harer werkzaamheden aan te bieden.

In hare eerste bijeenkomst, den 13den Juli 1898 te Utrecht gehouden, werd de heer J. H. Luiting tot haren secretaris benoemd en eene voorloopige regeling harer werkzaamheden ontworpen.

Aangemeld hadden zich voor de akte:

Middelbaar onderwijs:

33 mannelijke candidaten en 3 vrouwelijke candidaten.

Lager onderwijs:

27 mannelijke candidaten en 1 vrouwelijke candidaat.

Bepaald werd:

dat voor elken dag vier candidaten zouden worden opgeroepen;

dat het onderzoek in anatomie en physiologie door twee sub-commissiën zou geschieden, te weten:

in de anatomie door één van de leden gymnastici, bijgestaan door één der heeren medici, en in de physiologie door één van de heeren medici, bijgestaan door een der leden gymnastici.

Dienovereenkomstig werden de sub-commissiën voor de verschillende onderdeelen aangewezen en de navolgende roosters van werkzaamheden vastgesteld.

Voor het lager onderwijs.

'S VOORMIDDAGS.

9—10 uur eigen werk en gemeenschappelijke oefeningen. Geheele commissie.

Anatomie 30 min.	Physiologie 30 min.	Theorie der gymn. 30 min.		
10—10,30 B.	10—10,30 C.	10—10,30 A.	Anatomie..... 30 min.	4 candidaten per dag.
10,30—11 C.	10,30—11 D.	10,30—11 B.	Physiologie..... 30 „	
11—11,30 D.	11—11,30 A.	11—11,30 C.	Les geven L. S..... 45 „	
11,30—12 A.	11,30—12 B.	11,30—12 D.	Theorie..... 30 „	
Vrijheid en van Kreel.	de Haan en Luiting.	Adrian en Roemer.	Begrip..... 30 „	
			Eigen werk..... 60 „	

'S NAMIDDAGS.

Candidaat D blijft beschikbaar van 1—2,30.
„ A „ „ „ 1,45—3,15.
„ B „ „ „ 2,30—4.
„ C „ „ „ 1—1,45 en 3,15—4.

Les geven L. S. 45 min.	Begrip der stof 30 min.
1—1,45 A.	1—1,30 B.
1,45—2,30 B.	1,45—2,15 C.
2,30—3,15 C.	2,30—3 D.
3,15—4 D.	3,15—3,45 A.
Adrian, Roemer en de medici.	Luiting en van Kreel.

Voor het middelbaar onderwijs.

'S VOORMIDDAGS.

9—10 eigen werk, gemeenschappelijke oefeningen en schermen. Geheele commissie.

Anatomie 30 min.	Physiologie 30 min.	Les geven L. S. 30 min.		
10—10,30 B.	10—10,30 C.	10—10,30 A.	Anatomie..... 30 min.	4 candidaten per dag.
10,30—11 C.	10,30—11 D.	10,30—11 B.	Physiologie..... 30 „	
11—11,30 D.	11—11,30 A.	11—11,30 C.	Les geven L. S..... 30 „	
11,30—12 A.	11,30—12 B.	11,30—12 D.	„ „ M. S..... 45 „	
Vrijheid en van Kreel.	de Haan en Luiting.	Adrian en Roemer.	Theorie..... 40 „	
			Begrip..... 30 „	
			Eigen werk en schermen.. 60 „	

'S NAMIDDAGS.

Tijd.	Les geven M. S. 30 min.	Tijd.	Theorie 40 min.	Tijd.	Begrip der stof 30 min.	Vrij.
1—1,45	A. Roemer, Luiting.	1—1,40	C. Adrian en medicus.	1—1,30	B. van Kreel en medicus.	D. 1—1,45.
1,45—2,30.	B. Roemer, van Kreel.	1,45—2,25.	D. Adrian en medicus.	1,45—2,15.	C. Luiting en medicus.	A. 1,45—2,30.
2,30—3,15.	C. Adrian, Luiting.	2,30—3,10.	A. Roemer en medicus.	2,30—3.	D. van Kreel en medicus.	B. 2,30 - 3,15
3,15—4.	D. Adrian, van Kreel.	3,15—3,55.	B. Roemer en medicus.	3,15—3,45	A. Luiting en medicus.	C. 3,15—4.

Ten tweeden male kwam zij op 7 Augustus daaraanvolgende bijeen, ten einde nader te bespreken, in welken zin de programma's, zoowel voor de akte D als voor de akte P behoorden te worden toegepast, alsmede op welke wijze de verschillende schoolklassen van beiderlei sekse en van verschillenden leeftijd — noodig voor het practisch deel van het examen — zouden worden gevormd.

Haar verzoek om de medewerking van Utrecht's gemeentebestuur was intusschen met de meeste welwillendheid ontvangen en ingewilligd. Met erkentelijkheid maakt de commissie er te dezer plaatse gewag van, dat haar van die zijde krachtige steun mocht geworden. De directeuren der Rijks- en der gemeentelijke hoogere burgerscholen bleven niet achter om daar, waar dit gewenscht werd, hulp te verleenen.

Ook de hoofden van scholen hebben zich beijverd, der commissie in alle opzichten ter wille te zijn. En wanneer zij mag verklaren, dat het gedeelte van het programma, hetwelk eischt, dat de candidaten blijk moeten geven van hunne bedrevenheid in het leiden van gymnastische oefeningen, tot zijn volle recht is gekomen, dan heeft zij dit niet in 't minst te danken aan de medewerking, door haar in de ruimste mate van deze zijde ondervonden.

Den volgenden dag kon de commissie met de uitvoering der haar opgedragen taak een aanvang maken, en die onafgebroken tot den 26sten daaraanvolgende voortzetten.

De uitslag van haren arbeid moge worden samengevat in volgend staatje.

Getal candidaten die zich hebben aangemeld.	Getal candidaten die niet zijn opgekomen.	Getal candidaten die geëxamineerd zijn.	Getal candidaten die zijn afgewezen.	Getal candidaten die zijn toegelaten.	Totaal.
		A. *Voor de akte lager onderwijs.*			
		I. Mannelijke candidaten.			
27	1	26	11	15	27
		II. Vrouwelijke candidaten.			
1	—	1	—	1	1
		B. *Voor de akte middelbaar onderwijs.*			
		I. Mannelijke candidaten.			
33		30	19 (*)	12	33
		II. Vrouwelijke candidaten.			
3	—	3	2	1	3

(*) 2 candidaten trokken zich tijdens het examen terug.

De volgende tabel geeft een overzicht van de waardeeringscijfers, die zijn toegekend bij de examens voor lager en middelbaar onderwijs.

	Aantal malen dat is toegekend het cijfer:																				*Opmerkingen.*
	1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		
	L.	M.	L.	M.	L.	M.	L.	M.	L.	M.	L.	M.	L.	M.	L.	M.	L.	M.	L.	M.	
Anatomie	—	—	—	3	2	4	3	5	7	9	7	7	5	2	3	2	—	—	—	—	Bij het examen L. O. werd door 1 candidaat geen deel genomen aan het onderzoek in les geven zonder en aan toestellen en begrip der leerstof.
Physiologie	—	5	—	1	1	3	2	9	10	8	10	5	4	2	—	—	—	—	—	—	
Theorie: vrije en orde-oef. en spel.	—	—	—	—	2	4	3	5	4	8	10	10	7	2	1	1	—	—	—	—	Bij het examen M. O. werd door 1 candidaat geen deel genomen aan: theorie; les geven M. S.; bekendheid voorzorgen; en door een ander candidaat aan: anatomie; theorie (L. S.); les geven (M. S.); bekendheid met de voorzorgen; begrip leerstof.
Theorie: toestellen	—	—	—	—	2	4	4	6	5	7	11	11	4	2	1	1	—	—	—	—	
Les geven: zonder toestellen	—	—	—	—	2	2	4	3	7	10	11	10	1	6	1	—	—	—	—	—	
Les geven: aan toestellen	—	—	—	1	3	4	3	3	10	10	9	12	1	1	—	—	—	—	—	—	
Eigen werk: zonder toestellen	—	—	—	—	—	—	2	2	3	2	12	15	9	12	1	2	—	—	—	—	
Eigen werk: aan toestellen	—	—	—	—	1	—	—	3	9	9	9	12	7	5	1	4	—	—	—	—	
Bekendheid voorzorgen	—	—	—	—	—	5	4	5	6	8	12	10	4	2	1	1	—	—	—	—	
Onderzoek begrip leerstof	—	2	—	1	—	6	7	8	11	8	7	6	1	1	—	—	—	—	—	—	
Schermen	—	—	—	—	—	—	1	1	—	6		13	—	5	—	4	—	1	—	—	
Handgrepen met het geweer	—	—	—	—	—	—	—	1	—	5	—	12	—	2	—	7	—	3	—	—	

Schermen en exerceeren niet voor de vrouwelijke candidaten.

Aan dit overzicht kan de commissie nog de volgende opmerkingen toevoegen:

1. *Anatomie.*

Wat het anatomisch gedeelte van het programma van de eischen voor de akte lager onderwijs betreft, meende de commissie kennis te moeten verlangen:

a. van de verschillende skeletdeelen;

b. der gewrichten, hoofdzakelijk wat betreft hunne verbinding en beweeglijkheid; en

c. der groote spieren, die bij eene eenvoudige oefening, in anatomischen zin, in functie komen.

Bij het onderzoek in dit gedeelte van het programma werd bij de candidaten voor de middelbare akte eene andere weg gevolgd. Eene dikwerf voorkomende gymnastische oefening was het uitgangspunt. Gaf de candidaat blijk, dat hij die oefening wist te analyseeren, dan werd hem gevraagd, welke krachten — groote spieren — bij de elementen dier oefening in werking komen, om daarna een onderzoek in te stellen naar de kennis van de gewrichten en beenderen, die bij bedoelde oefening betrokken zijn. Zoowel bij het examen lager als middelbaar onderwijs bleek, dat de kennis van de skeletdeelen voldoende was, doch dat de candidaten weinig begrip hadden van eene stelselmatige beschrijving dier deelen. Zeer zelden toonden zij, dat hun eene juiste voorstelling eigen was van de versterkende banden van een gewricht, wat betreft de verhouding tot den kapsel. De meesten hunner meenden, dat deze versterkingen op zich zelf staande vezelstrooken zijn, die soms op enkele centimeters afstand van den kapsel zich aan het skelet insereeren. Omtrent de stremmingen van het bandapparaat ontbrak een helder inzicht, wanneer het gewricht verkeerde in den stand als bij den gewonen of grondstand. Zoodra werd gevraagd naar de beteekenis van een band bij eene dikwijls voorkomende houding, dan bleek het, dat men zich hiervan geene rekenschap kon geven en zijne kennis in dit opzicht dus geene practische waarde bezat. Zeer velen waren onbekend met de plaats van aanhechting van den kapsel. Het gebeurde bij herhaling dat men een groot deel van het skeletstuk binnen den kapsel liet vallen, waardoor dus de spieren, die zich om het gewricht aan het been hechten, binnen den kapsel haar aanhechtingsplaats moesten vinden. Het onderzoek naar den vorm der gewrichten en naar de physische ontstaanswijze van de hoofdvormen van bewegingslichamen — kogel, cylinder, enz. — met het oog op de beweeglijkheid der gewrichten, moest, wanneer er een enkele maal naar gevraagd werd, gestaakt worden, omdat de candidaten zich hiervan geene rekenschap konden geven. De kennis van de spieren was over 't algemeen voldoende, ten minste wanneer het onderzoek zich slechts bepaalde tot de mondelinge mededeeling; de aanwijzing op het skelet was dikwijls minder juist. De leiteukennis was bij de meeste candidaten bevredigend, doch wanneer zij die kennis moesten toepassen bij het verklaren van eene gymnastische oefening of daarmee in verband moesten brengen, dan bleek, dat zij in deze richting niet hadden nagedacht. Men had dus de anatomie bestudeerd als een op zich zelf staand beschrijvend vak en het innige verband niet gevoeld tusschen de anatomie en de gymnastische oefeningen.

2. *Physiologie.*

Bij het onderzoek naar de kennis van physiologie werd, zoowel bij het lager als bij het middelbaar onderwijs, rekening gehouden met het feit, dat de examinandi aanstaande gymnastiekonderwijzers zijn. De hun gestelde vragen beperkten zich dus tot de meest eenvoudige begrippen omtrent den invloed van lichaamsbewegingen op ademhaling, bloedsomloop en dierlijke warmte. Steeds werd bij het ondervragen zooveel mogelijk getracht na te gaan of de candidaten zich behoorlijk rekenschap wisten te geven van den arbeid, die door het lichaam in verschillende toestanden wordt verricht en van den weg, langs welken de functionneerende organen in hunne behoefte aan arbeidsvermogen voorzien. Slechts weinige candidaten, vooral onder de adspiranten voor de middelbare akte, konden aan deze zeer matig gestelde eischen eenigszins naar behooren voldoen, zooals blijkt uit de toegekende cijfers. Aan verreweg het grootste gedeelte ontbrak het meest oppervlakkige inzicht in het vak, dat voor den gymnastiek-leeraar van zoo groot nut ..... en waarvan de kennis voor hem een bepaald vereischte is.

3. *Theorie der gymnastiek.*

Bij het onderzoek naar de kennis van de theorie der gymnastiek bleek: bij de candidaten voor de akte lager onderwijs, dat de meeste wel konden meeleelen, op welke wijze zij de leerstof voor de verschillende schoolklassen zouden doen opklimmen, doch bij de vraag naar het „waarom" bleven velen het antwoord schuldig, waaruit mag worden afgeleid, dat de candidaten geen voldoende gelegenheid hebben gehad om de theorie aan de practijk te toetsen. Bij het onderzoek naar de theoretische kennis van de candidaten voor de akte middelbaar onderwijs trof het de commissie, dat velen hunner geen of nagenoeg geen inzicht hadden in het wezen en de beteekenis van de stelselmatige lichaamsoefeningen voor de schoolgaande jeugd. Bij het onderzoek naar de kennis der leerstof voor de verschillende schooljaren bleek, dat veel was gememoriseerd en dat weinig voordeel uit de ervaring was getrokken. De onontbeerlijke rangschikking van verschillende oefeningsvormen, waarbij van het gemakkelijke tot het moeilijke wordt overgegaan, was dikwijls onbekend of werd uit het oog verloren.

4. *Begrip der leerstof.*

Omtrent dat deel der theorie dat den naam van „het begrip der leerstof" kan dragen en hetwelk van de candidaten verlangt, de moeilijkheden van oefeningen te kunnen verklaren, valt op te merken, dat zij wel op de hoogte zijn van de opvolging der oefeningen in de leerstof, ook dat de dikwerf voorkomende fouten voor hen niet vreemd waren, doch eene verklaring van het „waarom" konden de candidaten — vooral die voor de middelbare akte — meestentijds niet geven. Zwaartepunt, steunvlak, zwaartepuntsverplaatsing enz. waren voor enkele candidaten louter klanken en zij die hiervan wel eenige notie bezaten, wisten die niet te rechter tijd in toepassing te brengen, zoodat zij blijk gaven, dat de toepassing van de eenvoudigste physische wetten hun geheel vreemd was. De juiste verklaring van de moeilijkheid eener oefening werd meestentijds niet verkregen.

5. *Les geven.*

Omtrent het les geven, zoowel bij de candidaten voor de lagere als bij die voor middelbare akte, moet worden verklaard, dat, gunstige uitzonderingen daargelaten, de meesten hunner den zoo noodigen opgewekten leertoon misten. De oefeningen van de leerlingen verlangd, werden vaak gebrekkig voorgedaan en onderwezen, terwijl het meermalen voorkwam, dat de leerlingen zóó waren opgesteld, dat slechts enkelen het voorbeeld van den onderwijzer konden zien. Het onderwijs aan toestellen kon de commissie kwalijk bevredigen, vooral wat betreft de keuze der leerstof. Over 't algemeen was het onderwijs geven aan meisjes beduidend slechter dan dat aan jongens.

6. *Eigen werk.*

Wat het eigen werk der candidaten betreft, kan de commissie tot haar groot genoegen vermelden, dat er gunstige veranderingen zijn waar te nemen; de bedrevenheid der candidaten viel over het algemeen te prijzen. Slechts bij uitzondering moest een onvoldoend cijfer worden toegekend.

Schermen en handgrepen met het geweer.

Het schermen en de handgrepen met het geweer hebben tot geene bijzondere opmerkingen aanleiding gegeven.

Ten slotte is het der commissie recht aangenaam te mogen opmerken, dat de uitslag van het examen lager onderwijs gunstig mag worden genoemd. Immers aan ruim 50 pct. der candidaten kon de akte worden uitgereikt.

Het examen middelbaar onderwijs had een minder gunstig resultaat: slechts 40 pct. der candidaten slaagde. Bij deze berekening zijn niet als afgewezen beschouwd degenen, die zich tijdens het examen aan het verder onderzoek onttrokken.

Toch mag aan dezen uitslag, die betrekkelijk gunstig kan genoemd worden, niet te veel waarde worden toegekend, daar van de 12 gediplomeerden 8 candidaten éénmaal — de meesten meermalen — door vroegere commissiën waren afgewezen.

Het feit, dat het aan de meeste examinandi voor de akte middelbaar onderwijs gelukken mocht eerst na herhaald vruchteloos pogen even voldoende cijfers te verkrijgen, wijst er op, dat hunne opleiding volstrekt geen verband heeft gehouden met de eischen, omschreven in programma P.

Bij de commissie staat de meening vast, dat aan dezen toestand eerst dan een einde kan komen, wanneer van Regeeringswege de noodige maatregelen genomen worden, om te komen tot eene degelijke opleiding, die op doeltreffende wijze voorziet in de behoeften van den aanstaanden gymnastiekleeraar.

De commissie veroorlooft zich deze belangrijke aangelegenheid in Uwer Excellentie's overweging beleefd aan te bevelen.

Bovendien zij het haar vergund met de meeste bescheidenheid Uwe Excellentie te verzoeken in het belang van het examen, inzonderheid voor de akte P en niet minder in het belang van de candidaten voor die akte, te willen bevorderen, dat de duur van dit examen voor genoemde akte worde verlengd en verdeeld over twee dagen, met dien verstande evenwel, dat voor bedoelde twee dagen een grooter aantal candidaten (6) wordt opgeroepen. Betreffende dit verzoek sluit de commissie zich volkomen aan bij hare voorgangster in 1894, die — vóór zij haren arbeid aanving — met een afzonderlijk schrijven, dd. 9 Augustus, de wenschelijkheid van zulk eene regeling trachtte aan te toonen en — met overlegging van een eventueel te volgen rooster van het examen, de voordeelen daarvan in het volle licht stelde. Zij ging daarbij uit van den ernstigen toeleg, om de candidaten deugdelijk te onderzoeken en geheel tot hun recht te laten komen, zonder evenwel den duur van het examen merkbaar te verlengen of de kosten daarvan evenredig te verhoogen. Genoemde commissie mocht als antwoord vernemen, dat het Zijner Excellentie den Minister wenschelijk voorkwam, de voorgestelde regeling ter sprake te brengen in het uit te brengen verslag harer werkzaamheden en nader toe te lichten, ook getoetst aan de ervaring bij die examens verkregen.

Deze commissie heeft, evenals die in 1894, kunnen ervaren, dat zich bij de bestaande inrichting van het examen voor een deugdelijk onderzoek eigenaardige moeilijkheden voordoen, die voor het meerendeel zouden kunnen opgelost worden, wanneer een zestal candidaten voor twee dagen werd opgeroepen. Zeker zou zulk eene regeling, bij een even beperkt aantal examinatoren als waaruit deze commissie is samengesteld, nog niet dadelijk ten gevolge kunnen hebben de zoo gewenschte uitbreiding van den tijd, bestemd voor alle examenvakken, als noodig is voor een grondig onderzoek. Doch eenerzijds zou dit ten gevolge hebben, dat de candidaat in veel gunstiger toestand geplaatst wordt dan tot dusver het geval was en anderzijds, dat een zoo voornaam deel van het examen — dat der practijk — waarbij de candidaat moet toonen de kennis te bezitten der leerstof en bedreven te zijn in het leiden van schoolklassen van beiderlei sekse en van verschillenden leeftijd, beter tot zijn recht zou komen.

En dat eene regeling — als voorgesteld — ook door het meerendeel der candidaten zou gewenscht worden, acht de commissie buiten twijfel. Dikwijls mocht zij waarnemen, dat candidaten gedurende het laatste uur van hun examen (van 3—4 uur) lichamelijk en geestelijk zoo vermoeid zijn, dat dit noodwendig een hoogst nadeeligen invloed oefende op het te behalen waardeeringscijfer. Door een tweedaagsch examen zou aan dit bezwaar te gemoet gekomen en tevens — om slechts iets te noemen — het groote voordeel verkregen zijn, dat het werken met de verschillende schoolklassen, beter kon worden ingericht en het theoretisch onderzoek kon worden uitgebreid. Daarom veroorlooft de commissie zich deze hoogts belangrijke aangelegenheid in Uwer Excellentie's overweging beleefdelijk aan te bevelen.

Ten slotte spreekt zij haren bijzonderen dank uit voor het vertrouwen in haar gesteld.

's Gravenhage,
Amsterdam, 11/13 October 1898.

Namens de Commissie voornoemd,

W. B. J. van Eyk, *Voorzitter.*

J. H. Luiting, *Secretaris.*

BIJLAGE KK.

UITKOMSTEN van het onderzoek naar de kennis van het lezen en schrijven der ingelijfden bij de land- en zeemilitie in 1898.

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
DISTRICT 'S HERTOGENBOSCH.						
Arrond. 's Hertogenbosch.						
Berlicum	3	2	»	»	1	»
Bokhoven	1	»	»	»	»	»
Cromvoirt	1	»	»	»	»	»
Empel c. a.	»	»	»	»	»	»
Engelen	»	»	»	»	»	»
Esch	1	»	»	»	»	»
Haaren	3	»	»	»	»	»
Helvoirt	2	»	»	»	»	»
's Hertogenbosch	59	»	»	»	4	»
St. Michiels Gestel	9	»	»	»	1	»
Rosmalen	7	»	»	»	»	»
Vught	13	»	»	»	»	»
Totaal	99	2	»	»	6	»
Arrond. Oss.						
Alem c. a.	1	»	1	»	»	»
Berchem	7	»	»	»	»	»
Deursen c. a.	1	»	»	»	»	»
Dieden c. a.	1	»	»	»	»	»
Geffen	2	»	»	»	»	»
Heesch	7	»	»	»	»	»
Herpen	4	»	»	»	»	»
Huisseling c. a.	1	»	»	»	»	»
Lith	3	»	»	»	»	»
Lithoijen	2	»	»	»	»	»
Megen c. a.	4	»	»	»	1	»
Nistelrode	8	»	»	»	»	»
Nuland	1	»	»	»	»	»
Oijen c. a.	1	»	»	»	»	»
Oss	20	»	»	»	»	»
Ravenstein	1	»	»	»	»	»
Reek	1	»	»	»	»	»
Schayk	2	»	»	»	»	»
Totaal	67	»	1	»	1	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Arrond. Boxmeer.						
Beers	2	»	»	»	»	»
Beugen c. a.	3	»	»	»	»	»
Boxmeer	6	»	»	»	»	»
Cuyk c. a.	8		»	»	»	»
Escharen	1	»	»	»	»	»
Gassel	2	»	»	»	»	»
Grave	8	»	»	»	»	»
Haps	2	»	»	»	»	»
Linden	»	»	»	»	»	»
Maashees	4	»	»	»	»	»
Mill c. a.	7	»	»	»	»	»
Oeffelt	1	»	»	»	»	»
Oploo c. a.	3	»	»	»	1	»
Sambeek	1	»	»	»	»	»
Velp	»	»	»	»	»	»
Vierlingsbeek	1	»	»	»	»	»
Wanrooy	»	»	»	»	»	»
Zeeland	4	»	»	»	1	»
Totaal	53	»	»	»	2	»
DISTRICT BREDA.						
Arrond. Breda.						
Breda	43	1	»	1	»	»
Chaam	4	»	»	»	»	»
Dongen	10	»	»	»	»	»
Ginneken c. a.	13	»	»	»	»	»
Oosterhout	20	1	»	»	»	»
Prinsenhage	19	»	»	»	2	»
Rijsbergen	7	»	»	»	»	»
Teteringen	7	»	»	»	»	»
Zundert	12	»	»	»	»	»
Totaal	135	2	»	1	2	»
Arrond. Zevenbergen.						
Dinteloord c. a.	11	»	»	»	»	»
Fijnaart c. a.	7	»	»	»	»	»
Klundert	11	1	»	»	»	»
Made c. a.	6	»	»	»	2	»
Terheyden	6	»	»	»	»	»
Willemstad	3	2	»	»	»	»
Zevenbergen	19	1	1	»	4	»
Zwaluwe	14	1	»	»	»	»
Totaal	77	5	1	»	6	»
Arrond. Rosendaal.						
Etten c. a.	16	»	»	»	1	»
Hoeven c. a.	3	»	»	»	1	»
Oudenbosch	9	»	»	»	2	»
Oud- en Nieuw Gastel	11	»	»	»	»	»
Rosendaal c. a.	25	»	»	»	2	»
Rucphen c. a.	10	»	»	»	1	»
Standdaarbuiten	2	»	»	»	»	»
Totaal	76	»	»	»	7	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Arrond. Bergen op Zoom.						
Bergen op Zoom	27	4	2	»	1	»
Halsteren	6	»	»	»	1	»
Huybergen	3	»	»	»	»	»
Nieuw-Vossemeer	3	»	»	»	»	»
Ossendrecht	5	»	»	»	»	»
Putte	1	»	»	»	1	»
Steenbergen c. a.	15	»	»	»	»	»
Woensdrecht	7	»	»	»	1	»
Wouw	12	»	»	»	»	»
Totaal . . .	79	4	2	»	4	»
DISTRICT TILBURG.						
Arrond. Tilburg.						
Alphen c. a.	4	»	»	»	»	»
Baarle-Nassau	2	»	»	»	2	»
Berkel c. a.	2	»	»	»	»	»
Gilze c. a.	3	»	»	»	»	»
Goirle	3	»	»	»	»	»
Hilvarenbeek	7	»	»	»	»	»
Hooge- en Lage-Mierde	3	»	»	»	»	»
Oisterwijk	6	»	»	»	1	»
Tilburg	86	1	1	»	1	»
Totaal . . .	116	1	1	»	4	»
Arrond. Heusden.						
Almkerk c. a.	7	»	»	»	1	»
Andel	2	»	»	»	»	»
Drongelen c. a.	3	»	2	»	»	»
Dussen c. a.	4	»	1	»	2	»
Giessen	1	»	»	»	»	»
Hedikhuizen	6	»	»	»	»	»
Heesbeen c. a.	1	»	»	»	»	»
Herpt	1	»	»	»	»	»
Heusden	4	»	»	»	»	»
Meeuwen c. a.	1	»	»	»	»	»
Oudheusden c. a.	2	»	»	»	»	»
Rijswijk	1	»	»	»	»	»
Veen	3	»	»	»	»	»
de Werken c. a.	4	»	»	»	»	»
Werkendam	2	3	»	»	»	»
Woudrichem c. a.	5	»	»	»	»	»
Wijk c. a.	4	»	»	»	1	»
Totaal . . .	51	3	3	»	4	»
Arrond. Waalwijk.						
Baardwijk	6	»	»	»	»	»
Besoijen	5	»	»	»	»	»
Capelle	4	1	»	»	1	»
Drunen	6	»	»	»	1	»
Geertruidenberg	7	»	»	»	»	»
's Gravemoer	»	2	»	»	»	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Loon op Zand	17	„	„	„	„	„
Nieuwkuyk c. a.	3	„	„	„	„	„
Raamsdonk	10	1	„	„	„	„
Sprang	8	„	„	„	„	„
Udenhout	5	„	„	„	„	„
Vlijmen	11	„	„	„	„	„
Vrijhoeve Capelle	1	„	„	„	„	„
Waalwijk	8	„	„	„	„	„
Waspik	5	1	„	„	„	„
Totaal	96	5	„	„	2	„
Arrond. Oirschot.						
Best	4	„	„	„	„	„
Bladel c. a	5	„	„	„	1	„
Boxtel	15	„	„	„	2	„
Diessen	1	„	„	„	„	„
Hoogeloon c. a.	4	„	„	„	„	„
Liempde	„	„	„	„	„	„
Moergestel	1	„	„	„	„	„
Oirschot	10	„	1	„	„	„
Oost-, West- en Middelbeers	4	„	„	„	1	„
Reusel	4	„	„	„	„	„
Vessem c. a.	3	„	„	„	„	„
Totaal	51	„	1	„	4	„
DISTRICT EINDHOVEN.						
Arrond. Eindhoven.						
Aalst	1	„	„	„	1	„
Bergeyk	5	„	„	„	„	„
Borkel c. a.	3	„	„	„	„	„
Dommelen	1	„	„	„	„	„
Duizel c. a.	2	„	„	„	„	„
Eersel	1	„	„	„	„	„
Eindhoven	10	„	„	„	„	„
Gestel c. a.	5	„	„	„	„	„
Luykgestel	4	„	„	„	„	„
Nunen c. a.	5	„	„	„	„	„
Oerle	„	„	„	„	„	„
Riethoven	„	„	„	„	„	„
Stratum	9	„	„	„	2	„
Strijp	3	„	„	„	„	„
Tongelre	4	„	„	„	„	„
Valkenswaard	3	„	„	„	„	„
Veldhoven c. a.	1	„	„	„	„	„
Waalre	1	„	„	„	„	„
Westerhoven	„	„	„	„	„	„
Woensel c. a.	6	„	„	„	„	„
Zeelst	1	„	„	„	„	„
Zesgehuchten	2	„	„	„	„	„
Totaal	67	„	„	„	3	„
Arrond. Helmond.						
Aarle-Rixtel	5	„	„	„	„	„
Asten	6	„	„	„	„	„
Bakel c. a.	3	„	„	„	„	„

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Beek en Donk	5	"	"	"	"	"
Budel	6	"	"	"	"	"
Deurne c. a.	17	"	"	"	"	"
Geldrop	4	"	1	"	"	"
Heeze	4	"	"	"	"	"
Helmond	22	"	1	"	"	"
Leende	4	"	"	"	"	"
Lierop	4	"	"	"	"	"
Lieshout	4	"	"	"	"	"
Maarheeze	1	"	"	"	"	"
Mierlo	3	"	"	"	"	"
Soerendonk c. a.	4	"	"	"	"	"
Someren	6	"	"	"	"	"
Stiphout	1	"	"	"	"	"
Vlierden	1	"	"	"	"	"
Totaal	100	"	2	"	"	"
Arrond. Veghel.						
Boekel	7	"	"	"	1	"
Dinther	5	"	"	"	"	"
den Dungen	3	"	"	"	"	"
Erp	5	"	"	"	"	"
Gemert	12	"	"	"	"	"
Heeswijk	1	"	"	"	"	"
St. Oedenrode	7	"	"	"	"	"
Schijndel	11	"	"	"	1	"
Son c. a.	1	"	"	"	"	"
Uden	9	"	"	"	"	"
Veghel	12	"	"	"	1	"
Totaal	73	"	"	"	3	"
DISTRICT ARNHEM.						
Arrond. Arnhem.						
Arnhem	119	5	1	"	"	"
Brummen	25	"	"	"	"	"
Rheden	39	1	1	"	2	"
Rozendaal	1	"	"	"	"	"
Totaal	184	6	2	"	2	"
Arrond. Wageningen.						
Barneveld	21	"	1	"	"	"
Doorwerth	1	"	"	"	"	"
Ede	49	"	1	"	"	"
Hoevelaken	4	"	"	"	"	"
Renkum	23	1	"	"	1	"
Scherpenzeel	5	"	"	"	"	"
Wageningen	19	"	"	"	"	"
Totaal	122	1	2	"	1	"
Arrond. Harderwijk.						
Doornspijk	7	"	"	"	"	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Elburg	3	1	"	"	"	"
Ermelo	16	"	"	"	2	"
Harderwijk	17	"	2	"	"	"
Hattem	8	"	"	"	2	"
Nijkerk	22	1	"	"	2	"
Oldebroek	16	"	"	"	3	"
Putten	14	1	"	"	1	"
Totaal	103	3	2	"	10	"
Arrond. Apeldoorn.						
Apeldoon	59	"	"	"	2	"
Epe	22	1	"	"	2	"
Heerde	16	"	"	"	2	"
Voorst	27	"	"	"	"	"
Totaal	124	1	"	"	6	"
DISTRICT ZUTPHEN. *Arrond. Zutphen.*						
Gorssel	10	"	"	"	"	"
Hengelo	9	"	"	"	"	"
Laren	9	"	"	"	"	"
Lochem	8	"	"	"	"	"
Ruurlo	5	"	"	"	"	"
Steenderen	10	"	"	"	"	"
Vorden	11	"	"	"	"	"
Warnsveld	9	"	"	"	"	"
Zelhem	7	"	"	"	"	"
Zutphen	52	1	1	"	"	"
Totaal	130	1	1	"	"	"
Arrond Groenlo.						
Aalten	13	"	"	"	"	"
Borculo	13	"	"	"	2	"
Dinxperlo	5	"	"	"	"	"
Eibergen	13	"	"	"	"	"
Groenlo	7	"	"	"	"	"
Lichtenvoorde	9	"	"	"	"	"
Neede	13	"	"	"	"	"
Winterswijk	26	"	"	"	"	"
Wisch	15	1	"	"	"	"
Totaal	114	1	"	"	2	"
Arrond. Doesburg.						
Angerlo	5	"	"	"	"	"
Bergh	18	"	"	"	1	"
Didam	19	"	"	"	"	"
Doesburgh	13	"	"	"	"	"
Doetinchem (Ambt-)	10	"	"	"	"	"
Doetinchem (Stad-)	6	"	"	"	2	"
Duiven	11	"	"	"	"	"
Gendringen	14	"	"	"	"	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Herwen en Aerdt.	5	»	»	»	»	1
Hummelo.	6	»	»	»	»	»
Pannerden	2	»	»	»	»	»
Wehl	4		»	»	»	»
Westervoort.	5	»	»	»	»	»
Zevenaar	5	»	1	»	1	»
Totaa	123	»	1	»	4	1
DISTRICT TIEL.						
Arrond. Tiel.						»
						»
Bemmel	15	1	»	»	»	»
Dodawaard	6		»	»	»	»
Echteld	7	»	»	»	»	»
Elst.	18	»	»	»	1	»
Gent	8	»	»	»	1	»
Hemmen..	»	»	»	»	»	»
Heteren	8	»	»	»	»	»
Huissen	11	»	»	»	»	»
Kesteren	7	»	»	»	1	»
Lienden	7	»	»	»	»	»
Maurik	12	»	»	»	4	»
Tiel.	23	1	»	»	2	»
Valburg	22	1	»	»	»	»
Uzendoorn	2		»	»	»	»
Zoelen	10	»	»	»	»	»
Totaal	156	4	»	»	1	»
Arrond. Geldermalsen.					10	
Beesd	4	»	»	»	1	»
Beusichem	3	»	»	»	»	»
Brakel.	4	»	»	»	1	»
Buren	1	1	»	»	»	»
Buurmalsen	4	»	»	»	»	»
Culemborg	17	1	»	»	1	»
Deil	5	»	»	»	»	»
Est en Opijnen	3	1	»	»	»	»
Gameren	6	»	»	»	1	»
Geldermalsen	8	»	»	»	1	»
Haaften	4	1	»	»	»	»
Herwijnen	6	2	»	»	1	»
Kerkwijk.	2	»	»	»	»	»
Nederhemert	2	»	»	»	1	»
Ophemert.	3	»	»	»	»	»
Poederoijen	3	»	»	»	»	»
Varik	2	»	»	»	»	»
Vuren	4	»	»	»	»	»
Waardenburg	3	»	»	»	»	»
Wadenoijen	5	»	»	»	1	»
Zuilichem.	1	»	»	»	»	»
Totaal	90	6	»	»	8	»
Arrond. Zalt-Bommel.						
Ammerzoden	2	»	»	»	2	»
Appeltern	4	»	»	»	»	»
Batenburg	2	»	»	»	»	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Bergharen	4	"	"	"	"	"
Dreumel	5	"	"	"	1	"
Driel	11	"	"	"	"	"
Druten	7	"	"	"	"	"
Hedel	4	"	"	"	1	"
Heerewaarden	4	"	"	"	"	"
Horssen	2	"	"	"	"	"
Aurwenen	"	"	"	"	"	"
Rossum	4	"	"	"	"	"
Wamel	15	"	"	"	"	"
Zalt Bommel	13	1	"	"	"	"
Totaal	77	1	"	"	4	"
Arrond. Nijmegen.						
Balgoy	1	"	"	"	"	"
Beuningen	6	"	"	"	1	"
Ewijk	13	"	1	"	2	"
Groesbeek	14	"	"	"	2	"
Heumen	5	"	"	"	"	"
Millingen	8	1	"	"	1	"
Nijmegen	71	3	1	"	3	"
Overasselt	6	"	"	"	"	"
Ubbergen	6	1	"	"	"	"
Wijchen	12	"	1	"	"	"
Totaal	142	5	3	"	9	"
DISTRICT 'S GRAVENHAGE.						
Arrond. 's Gravenhage.						
's Gravenhage	315	17	"	"	7	"
Wassenaar	9	"	"	"	1	"
Totaal	324	17	"	"	8	"
Arrond. Delft.						
Berkel	3	"	"	"	"	"
Bleiswijk	4	"	"	"	"	"
Delft	71	1	"	"	"	"
's Gravenzande	9	3	"	"	"	"
Hof van Delft	3	"	"	"	"	"
Lier (de)	4	"	"	"	"	"
Loosduinen	9	"	"	"	"	"
Monster	10	"	"	"	"	"
Naaldwijk	13	1	"	"	"	"
Nootdorp	"	"	"	"	"	"
Pijnacker	"	"	"	"	"	"
Rijswijk	5	"	"	"	"	"
Schipluiden	1	"	"	"	"	"
Stompwijk	5	"	"	"	"	"
Veur	2	"	"	"	"	"
Voorburg	2	"	"	"	"	"
Vrijenban	2	"	"	"	"	"
Wateringen	3	"	"	"	"	"
Zegwaard	4	"	"	"	"	"
Zoetermeer	3	"	"	"	"	"
Totaal	153	5	"	"	"	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Arrond. Leiden.						
Hillegom	6	,	,	,	1	,
Katwijk	12	2	,	,	,	,
Leiden	98	4	2	,	1	,
Leiderdorp	3	,	,	,	,	,
Lisse	7	1	,	,	,	,
Noordwijk	6	4	,	,	,	,
Noordwijkerhout	5	,	,	,	,	,
Oegstgeest	5	,	,	,	,	,
Rijnsburg	6	1	,	,	1	,
Sassenheim	2	,	,	,	,	,
Valkenburg	2	,	,	,	,	,
Voorhout	1	,	,	,	,	,
Voorschoten	5	1	,	,	,	,
Warmond	2	,	,	,	,	,
Zoeterwoude	6	,	,	,	,	,
Totaal . . .	167	13	2	,	3	,
Arrond. Woerden.						
Aar (Ter)	5	,	,	,	,	,
Aarlanderveen	7	,	,	,	,	,
Alkemade	10	,	,	,	,	,
Alphen	10	3	1	,	1	,
Barwoutswaarder	3	,	,	,	,	,
Benthuizen	1	,	,	,	,	,
Bodegraven	10	,	,	,	,	,
Boskoop	5	,	,	,	,	,
Hazerswoude	12	,	,	,	1	,
Koudekerk	,	,	,	,	,	,
Lange Ruige Weide	1	,	,	,	,	,
Leimuiden	3	,	,	,	,	,
Nieuwkoop	5	,	,	,	,	,
Nieuwveen	1	,	,	,	,	,
Oudshoorn	5	1	,	,	,	,
Reeuwijk	8	,	,	,	,	,
Rietveld	,	,	,	,	,	,
Rijnsaterwoude	,	,	,	,	,	,
Waarder	1	,	,	,	,	,
Woerden	10	,	,	,	,	,
Woubrugge	4	,	,	,	,	,
Zevenhoven	2	,	,	,	,	,
Zwammerdam	1	,	,	,	,	,
Totaal . . .	104	4	1	,	2	,
DISTRICT ROTTERDAM.						
Arrond. Rotterdam (Noord en Zuid).						
Rotterdam	565	28	,	,	4	,
Arrond. Gouda.						
Ammerstol	3	1	,	,	,	,
Bergambacht	4	,	1	,	,	,
Berkenwoude	1	,	,	,	,	,
Capelle a/d IJssel	5	,	,	,	,	,
Gouda	46	1	,	,	,	,
Gouderak	2	,	,	,	,	,

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Haastrecht	3	"	"	"	"	"
Hekendorp	1	1	"	"	"	"
Krimpen a/d Lek	4	"	"	"	"	"
Krimpen a/d IJssel	7	"	"	"	"	"
Lekkerkerk	7	"	"	"	"	"
Moerkapelle	1	"	"	"	"	"
Moordrecht	3	1	"	"	"	"
Nieuwerkerk a/d IJssel	7	"	"	"	"	"
Ouderkerk a/d IJssel	3	1	"	"	"	"
Oudewater	5	1	"	"	"	"
Papekop	"	"	"	"	"	"
Schoonhoven	9	"	"	"	"	"
Stolwijk	8	"	"	"	"	"
Vlist	"	"	"	"	"	"
Waddinxveen	11	"	"	"	"	"
Zevenhuizen	4	"	"	"	"	"
Totaal	134	6	1	"	"	"
Arrond. Schiedam.						
Barendrecht	10	"	"	"	"	"
Bergschenhoek	1	"	"	"	"	"
Hillegersberg	2	"	"	"	1	"
Hoogvliet	2	"	"	"	"	"
Kethel	2	"	"	"	"	"
Overschie	9	"	"	"	"	"
Pernis	4	2	"	"	"	"
Poortugaal	4	"	"	"	"	"
Rhoon	6	"	"	"	"	"
Ridderkerk	22	"	"	"	"	"
Schiebroek	"	"	"	"	"	"
Schiedam	59	3	"	"	"	"
IJsselmonde	6	"	"	"	"	"
Totaal	127	5	"	"	1	"
Arrond. Vlaardingen.						
Abbenbroek	1	"	"	"	"	"
Brielle	10	1	"	"	1	"
Geervliet	2	1	"	"	"	"
Heenvliet	4	"	"	"	"	"
Hekelingen	5	"	"	"	"	"
Hellevoetsluis	6	"	"	"	"	"
Maasland	6	"	"	"	"	"
Maassluis	10	2	"	"	"	"
Nieuwenhoorn	5	"	"	"	"	"
Nieuw-Helvoet	3	"	"	"	"	"
Oostvoorne	14	"	"	"	"	"
Oudenhoorn	4	"	"	"	"	"
Rockanje	7	"	"	"	"	"
Rozenburg	5	"	"	"	"	"
Spijkenisse	6	"	"	"	"	"
Vierpolders	4	"	"	"	"	"
Vlaardingen	22	3	1	"	"	"
Vlaardinger Ambacht	2	"	"	"	"	"
Zuidland	6	"	"	"	"	"
Zwartewaal	3	1	"	"	"	"
Totaal	125	8	1	"	1	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
District Dordrecht.						
Arrond. Dordrecht.						
Alblas (Oud-)	2	"	"	"	"	"
Alblasserdam	13	"	"	"	"	"
Beijerland (Nieuw-)	8	"	"	"	"	"
Beijerland (Oud-)	9	"	"	"	"	"
Beijerland (Zuid-)	5	"	"	"	"	"
Dordrecht	52	3	"	"	1	"
Dubbeldam	7	1	"	"	1	"
Goudswaard	5	"	"	"	"	"
's Gravendeel	9	"	"	"	"	"
Heerjansdam	4	"	"		"	"
Heinenoord	5	"	"	"	"	"
Hendrik-Ido-Ambacht	11	"	"	"	"	"
Klaaswaal	2	"	"	"	"	"
Lekkerland (Nieuw-)	5	"	"	"	"	"
Maasdam	5	1	"	"	"	"
Mijnheerenland	3	"	"	"	"	"
Numansdorp	9	1	"	"	"	"
Papendrecht	4	3	"	"	"	"
Piershil	1	"	"	"	"	"
Puttershoek	3	1	"	"	1	"
Sliedrecht	23	5	"	"	1	"
Strijen	14	"	"	"	1	"
Westmaas	3	"	"	"	"	"
Zwijndrecht	9	"	"	"	1	"
Totaal . . .	211	15	"	"	6	"
Arrond. Gorinchem.						
Ameide	4	"	"	"	"	"
Arkel	"	"	"	"	"	"
Asperen	3	"	"	"	"	"
Bleskensgraaf	2	"	"	"	"	"
Brandwijk	1	"	"	"	"	"
Everdingen	3	"	1	"	"	"
Giesendam	5	"	"	"	"	"
Giessen-Nieuwkerk	4	"	"	"	"	"
Gorinchem	14	4	"	"	"	"
Goudriaan	"	"	"	"	"	"
Groot-Ammers	3	"	"	"	"	"
Hagestein	3	"	"	"	"	"
Hardinxveld	14	1	"	"	"	"
Hei- en Boeicop	2	"	"	"	"	"
Heukelum	5	"	"	"	"	"
Hoogblokland	2	"	"	"	"	"
Hoornaar	1	"	"	"	"	"
Kedichem	1	"	"	"	"	"
Langerak	4	"	"	"	"	"
Leerbroek	2	"	"	"	"	"
Leerdam	14	"	"	"	1	"
Lexmond	5	"	"	"	"	"
Meerkerk	3	"	"	"	1	"
Molenaarsgraaf	1	"	"	"	"	"
Nieuwland	3	"	"	"	"	"
Nieuwpoort	1	"	"	"	"	"
Noordeloos	1	"	"	"	"	"
Ottoland	2	"	"	"	"	"
Peursum	"	"	"	"	"	"
Schelluinen	1	"	"	"	1	"
Schoonrewoerd	2	"	"	"	"	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden lezen en schrijven.		Konden alleen lezen.		Konden lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Streefkerk	2	1	"	"	"	"
Tienhoven	"	"	"	"	"	"
Vianen	13	"	"	"	1	"
Wijngaarden	1	"	"	"	"	"
Totaal	122	6	1	"	4	"
Arrond. Sommelsdijk.						
Bommel (den)	2	"	"	"	"	"
Dirksland	4	"	"	"	"	"
Goedereede	2	"	"	"	"	"
Herkingen	1	1	"	"	"	"
Melissant	3	"	"	"	1	"
Middelharnis	9	1	"	"	1	"
Ooltgensplaat	4	"	"	"	"	"
Ouddorp	6	"	"	"	"	"
Sommelsdijk	7	"	"	"	"	"
Stad a/h Haringvliet	3	"	"	"	"	"
Stellendam	2	"	"	"	"	"
Tonge (Nieuwe)	8	"	"	"	"	"
Tonge (Oude)	13	"	"	"	"	"
Totaal	64	2	"	"	2	"
District Amsterdam.						
Arrond. Amsterdam (I—IV).						
Amsterdam	817	89	2	"	23	3
Arrond. Hilversum.						
Aalsmeer	11	2	"	"	1	"
Ankeveen	1	1	"	"	"	"
Blaricum	"	"	"	"	"	"
Bussum	8	"	"	"	"	"
Diemen	5	"	"	"	"	"
's Graveland	4	1	"	"	"	"
Hilversum	22	2	"	"	"	"
Huizen	15	"	"	"	"	"
Kortenhoef	2	"	"	"	"	"
Laren	6	"	"	"	"	"
Muiden	4	"	"	"	"	1
Naarden	5	"	"	"	"	"
Nederhorst den Berg	1	"	"	"	"	"
Nieuwer-Amstel	22	2	"	"	"	"
Ouder-Amstel	5	"	"	"	"	"
Sloten	13	2	1	"	1	"
Uithoorn	6	"	"	"	1	"
Watergraafsmeer	5	"	"	"	"	"
Weesp	12	1	"	"	"	"
Weesperkarspel	"	"	"	"	"	"
Totaal	147	11	1	"	3	1
District Haarlem.						
Arrond. Haarlem.						
Bennebroek	1	"	"	"	"	"
Beverwijk	12	"	"	"	"	"
Bloemendaal	2	2	"	"	"	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Haarlem	140	4	"	"	3	"
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	5	2	"	"	"	"
Haarlemmermeer	37	1	"	"	2	"
Heemstede	9	"	"	"	"	"
Schoten	3	"	"	"	"	"
Spaarndam	2	"	"	"	"	"
Velsen	9	3	"	"	"	"
Wijk aan Zee en Duin	2	"	"	"	"	"
Zandvoort	4	4	"	"	2	"
Totaal	226	16	"	"	7	"
Arrond. Alkmaar.						
Akersloot	4	"	"	"	"	"
Alkmaar	36	2	"	"	"	"
Bergen	"	"	"	"	"	"
Broek op Langendijk	2	1	"	"	"	"
Castricum	5	1	"	"	"	"
Egmond Binnen	4	"	"	"	"	"
Egmond aan Zee	5	1	"	"	"	"
Heemskerk	7	"	"	"	"	"
Heerhugowaard	6	"	"	"	1	"
Heilo	7	"	"	"	"	"
Koedijk	1	"	"	"	"	"
Limmen	2	"	"	"	"	"
Noord-Scharwoude	2	"	"	"	"	"
Oterleek	2	"	"	"	"	"
Oudkarspel	4	"	"	"	"	"
Ouddorp	3	"	"	"	"	"
St. Pancras	3	"	"	"	"	"
Schoorl	5	"	"	"	"	"
Warmenhuizen	2	1	"	"	"	"
Zuid- en Noord-Schermer	3	"	"	"	"	"
Zuid-Scharwoude	3	1	"	"	"	"
Totaal	106	7	"	"	1	"
Arrond. den Helder.						
Anna Paulowna	13	1	"	"	"	"
Barsingerhorn	7	1	"	"	"	"
Callantsoog	2	"	"	"	"	"
Harenkarspel	5	"	"	"	"	"
den Helder	48	8	1	"	"	"
St. Maarten	3	"	"	"	"	"
Nieuwe Niedorp	6	"	"	"	"	"
Oude Niedorp	1	"	"	"	"	"
Petten	1	1	"	"	"	"
Schagen	7	"	"	"	"	"
Wieringen	3	"	"	"	"	"
Wieringerwaard	1	"	1	"	"	"
Winkel	3	"	"	"	"	"
Zijpe	10	1	"	"	"	"
Totaal	110	12	2	"	"	"
Arrond. Texel.						
Terschelling	1	9	"	"	"	"
Texel	11	"	"	"	1	"
Vlieland	2	1	"	"	"	"
Totaal	14	10	"	"	1	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
District Hoorn.						
Arrond. Hoorn.						
Avenhorn	4	"	"	"	"	"
Beemster	10	1	"	"	"	"
Beets	2	"	"	"	"	"
Berkhout	2	"	"	"	"	"
Gratt	9	1	"	"	"	"
Hensbroek	"	"	"	"	"	"
Hoorn	30	1	"	"	"	1
Obdam	4	"	"	"	"	"
Oosthuizen	8	"	"	"	"	"
Oudendijk	2	"	"	"	"	"
de Rijp	10	"	"	"	"	"
Schermerhorn	3	"	"	"	"	"
Spanbroek	5	"	"	"	"	"
Ursem	2	"	"	"	"	"
Wognum	3	"	"	"	"	"
Totaal	94	3	"	"	"	1
Arrond. Medemblik.						
Abbekerk	3	"	"	"	"	"
Andijk	5	1	"	"	"	"
Blokker	5	1	"	"	"	"
Bovenkarspel	7	"	"	"	"	"
Enkhuizen	9	5	"	"	"	"
Grootebroek	5	"	"	"	"	"
Hoogkarspel	2	"	"	"	"	"
Hoogwoud	7	"	"	"	"	"
Medemblik	7	2	"	"	"	"
Midwoud	"	"	"	"	"	"
Nibbixwoud	2	"	"	"	"	"
Opmeer	"	"	"	"	"	"
Opperdoes	2	1	"	"	"	"
Schellinkhout	"	1	"	"	"	"
Sybekarspel	3	"	"	"	"	"
Twisk	3	"	"	"	"	"
Urk	4	5	"	"	"	"
Venhuizen	4	"	"	"	"	"
Wervershoof	7	"	"	"	"	"
Westwoud	1	"	"	"	"	"
Wijdenes	1	"	"	"	"	"
Zwaag	1	"	"	"	"	"
Totaal	78	16	"	"	"	"
Arrond. Purmerend.						
Broek in Waterland	4	"	"	"	"	1
Buiksloot	2	1	"	"	"	"
Edam	16	1	"	"	"	"
Ilpendam	5	"	"	"	"	"
Katwoude	"	"	"	"	"	"
Kwadijk	1	"	"	"	"	"
Landsmeer	10	1	"	"	"	"
Marken	1	3	"	"	"	"
Middelie	3	"	"	"	"	"
Monnikendam	9	"	"	"	"	"
Nieuwendam	2	1	"	"	"	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Purmerend	13	2	»	»	»	»
Ransdorp	4	1	»	»	»	»
Warder	1	»	»	»	»	»
Wijdewormer	»	»	»	»	»	»
Totaal	71	10	»	»	»	1
Arrond. Zaandam.						
Assendelft	9	1	»	»	1	»
Jisp	»	»	»	»	»	»
Koog a/d Zaan	6	»	»	»	»	»
Krommenie	6	1	»	»	»	»
Oostzaan	8	»	»	»	»	»
Uitgeest	8	»	»		»	»
Westzaan	9	1	»	»	1	»
Wormer	2	»	»	»	»	»
Wormerveer	13	1	»	»	»	»
Zaandam	30	7	»	»	»	1
Zaandijk	4	»	»	»	»	»
Totaal	95	11	»	»	2	1
DISTRICT MIDDELBURG.						
Arrond. Middelburg.						
Aagtekerke	2	»	»	»	»	»
Arnemuiden	4	1	»	»	»	»
Biggekerke	»	»	»	»	»	»
Domburg	»	»	»	»	»	»
Grijpskerke	1	»	»	»	»	»
Koudekerke	2	»	»	»	»	»
Meliskerke	1	»	»	»	»	»
Middelburg	29	5	»	»	»	»
Nieuw en St. Joosland	1	»	»	»	»	»
Oost- en West-Souburg	3	»	»	»	»	»
Oostkapelle	1	»	»	»	»	»
Ritthem	1	»	»	»	»	»
Serooskerke (W.)	1	»	»	»	»	»
St. Laurens	1	»	»	»	»	»
Veere	5	»	»	»	»	»
Vlissingen	17	8	»	»	»	»
Vrouwenpolder	3	»	»	»	»	»
Westkapelle	5	»	»	»	»	»
Zoutelande	1	»	»	»	»	»
Totaal	78	14	»	»	»	»
Arrond. Oostburg.						
Aardenburg	6	»	»	»	1	»
Biervliet	8	»	»	»	1	»
Breskens	1	2	»	»	»	»
Cadzand	2		»	»	»	»
Eede	3	»	»	»	3	»
Groede	7	»	»	»	»	»
Hoofdplaat	3	»	»	»	1	»
Nieuwvliet	6	»	»	»	»	»
Oostburg	4	»	»	»	»	»
Retranchement	4	»	»	»	»	»
Schoondijke	10	»	»	»	1	»
St. Kruis	2	»	»	»	»	»
Sluis	11	»	»	»	1	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Waterlandkerkje	2	»	»	»	»	»
IJzendijke	6	»	»	»	»	»
Zuidzande	1	»	»	»	»	»
Totaal	76	2	»	»	8	»
Arrond. Axel.						
Axel	13	»	1	»	»	»
Boschkapelle	4	»	»	»	1	»
Clinge	9	»	»	»	1	»
Graauw en Langendam	1	1	»	»	»	»
Hengstdijk	2	»	»	»	»	»
Hoek	3	»	»	»	1	»
Hontenissen	13	»	»	»	1	»
Hulst	3	1	»	»	»	»
Koewacht	6	»	»	»	»	»
Neuzen	11	6	1	»	»	»
Ossenisse	1	»	»	»	»	»
Overslag	»	»	»	»	»	»
Philippine	1	2	»	»	»	»
Sas van Gent	5	»	»	»	1	»
St. Janssteen	8	»	»	»	1	»
Stoppeldijk	7	»	»	»	»	»
Westdorpe	9	»	»	»	»	»
Zaamslag	8	»	»	»	»	»
Zuiddorpe	6	»	»	»	»	»
Totaal	110	10	2	»	6	»
District Goes.						
Arrond. Goes.						
Baarland	3	»	»	»	»	»
Borsselen	2	»	»	»	»	»
Driewegen	2	»	»	»	»	»
Ellewoutsdijk	1	»	»	»	»	»
Goes	20	2	»	»	»	»
's Gravenpolder	3	»	»	»	»	»
's Heer Abtskerke	3	»	»	»	»	»
's Heer Arendskerke	6	»	»	»	»	»
's Heerenhoek	5	»	»	»	»	»
Heinkenszand	5	»	»	»	1	»
Hoedekenskerke	2	»	»	»	»	»
Kapelle	5	1	»	»	1	»
Kattendijke	4	»	»	»	»	»
Kloetinge	3	1	»	»	»	»
Krabbendijke	5	»	»	»	»	»
Kruiningen	5	»	»	»	»	»
Nisse	2	»	»	»	»	»
Oudelande	2	»	»	»	»	»
Ovezande	2	»	»	»	»	»
Rilland-Bath	7	»	»	»	»	»
Schore	1	»	»	»	»	»
Waarde	3	»	»	»	»	»
Wemeldinge	3	1	1	»	1	»
Wolphaartsdijk	4	»	»	»	»	»
Yerseke	9	1	»	»	1	»
Totaal	107	6	1	»	4	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden lezen en schrijven.		Konden alleen lezen.		Konden lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Arrond. Zierikzee						
Brouwershaven	2	"	"	"	"	"
Bruinisse	6	2	"	"	"	"
Burgh	2	"	"	"	"	"
Dreischor	2	"	"	"	"	"
Duivendijke	2	"	"	"	"	"
Elkerzee	"	"	"	"	"	"
Ellemeet	2	"	"	"	"	"
Haamstede	3	"	"	"	"	"
Kerkwerve	2	"	"	"	"	"
Nieuwerkerk	3	"	"	"	"	"
Noordgouwe	2	"	"	"	"	"
Noordwelle	1	"	"	"	"	"
Oosterland	3	"	"	"	"	"
Ouwerkerk	"	1	"	"	"	"
Renesse	3	"	"	"	"	"
Serooskerke (S.)	1	"	"	"	"	"
Zierikzee	15	1	1	1	"	"
Zonnemaire	3	"	"	"	"	"
Totaal	52	4	1	1	"	"
Arrond. Tholen.						
Colijnsplaat	4	"	"	"	"	"
Kats	3	"	"	"	"	"
Kortgene	1	1	"	"	"	1
Oud-Vossemeer	3	"	"	"	"	"
Poortvliet	4	"	"	"	"	"
Scherpenisse	4	"	"	"	"	"
St. Annaland	5	"	"	"	"	"
St. Maartensdijk	8	"	1	"	"	"
St. Philipsland	4	"	"	"	"	"
Stavenisse	5	"	"	"	"	"
Tholen	5	1	"	"	"	"
Wissekerke	8	"	"	"	"	"
Totaal	54	2	1	"	"	1
DISTRICT UTRECHT.						
Arrond. Utrecht						
de Bildt	8	"	"	"	1	"
Bunnik	1	"	"	"	"	"
Utrecht	183	3	"	"	7	"
Zeist	26	"	"	"	1	"
Totaal	218	3	"	"	9	"
Arrond. Loenen.						
Abcoude-Baambrugge	5	"	"	"	"	"
Abcoude-Proostdij	5	"	"	"	"	"
Breukelen-Nijenrode	6	"	"	"	"	"
Breukelen-St. Pieters	2	"	"	"	"	"
Kockengen	1	"	"	"	"	"
Laag-Nieuwkoop	"	"	"	"	"	"
Loenen	6	"	"	"	"	"
Loenersloot	"	"	"	"	"	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Loosdrecht	7	"	"	"	"	"
Maarssen	13	"	"	"	"	"
Maarsseveen	"	"	"	"	"	"
Mijdrecht	6	"	"	"	"	"
Nigtevegt	"	"	"	"	"	"
Ruwiel	"	"	"	"	"	"
Tienhoven	2	"	"	"	"	"
Vinkeveen	11	1	"	"	"	"
Vreeland	2	"	"	"	"	"
Wilnis	4	"	"	"	"	"
Zuilen	1	"	"	"	1	"
Totaal	71	1	"	"	1	"
Arrond. Amersfoort.						
Achttienhoven	"	"	"	"	"	"
Amersfoort	40	"	"	"	3	"
Baarn	10	"	"	"	"	"
Bunschoten	2	"	"	"	"	"
Eemnes	1	1	"	"	"	"
Hoogland	7	"	"	"	"	"
Leusden	4	"	"	"	"	"
Maartensdijk	6	"	"	"	"	"
Soest	10	"	"	"	1	"
Stoutenburg	2	"	"	"	"	"
Westbroek	3	"	"	"	"	"
Totaal	85	1	"	"	4	"
Arrond. Rhenen.						
Amerongen	7	"	"	"	"	"
Cothen	1	"	"	"	"	"
Doorn	6	"	"	"	"	"
Driebergen	12	"	"	"	"	"
Houten	4	"	"	"	"	"
Langbroek	6	"	"	"	"	"
Leersum	6	"	"	"	"	"
Maarn	1	"	"	"	"	"
Odijk	2	"	"	"	"	"
Renswoude	4	"	"	"	"	"
Rhenen	16	"	"	"	2	"
Rijsenburg	"	"	"	"	"	"
Schalkwijk	2	"	"	"	"	"
Tull en 't Waal	3	"	"	"	"	"
Veenendaal	14	"	"	"	2	"
Werkhoven	2	"	"	"	1	"
Wijk bij Duurstede	9	"	"	"	"	"
Woudenberg	6	"	"	"	"	"
Totaal	101	"	"	"	5	"
Arrond. IJsselstein.						
Benschop	5	"	"	"	"	"
Haarzuilens	"	"	"	"	"	"
Harmelen	5	"	"	"	"	"
Hoenkoop	"	"	"	"	"	"
Jaarsveld	1	"	"	"	"	"
Jutphaas	11	"	"	"	"	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Kamerik	2	»	»	»	»	»
Linschoten	3	»	»	»	»	»
Lopik	8	»	»	»	»	»
Montfoort	6	»	»	»	»	»
Oudenrijn	3	»	»	»	»	»
Polsbroek	4	»	»		»	»
Snelrewaard	»	»	»	»	»	»
Veldhuizen	»	»	»	»	»	»
Vleuten	4	»	»	»	»	»
Vreeswijk	4	1	»	»	»	»
Willeskop	»	»	»	»	»	»
Willige Langerak	1	»	»	»	»	»
IJsselstein	13	»	»	»	1	»
Zegveld	»	»	»	»	»	»
Totaal . . .	70	1	»	»	1	»
DISTRICT LEEUWARDEN.						
Arrond. Leeuwarden.						
Leeuwarden	87	4	»	»	2	»
Leeuwarderadeel	17	1	»	»	2	»
Menaldumadeel	27	»	»	»	2	»
Totaal . . .	131	5	»	»	6	»
Arrond. Harlingen.						
Barradeel	25	1	»	»	1	»
Franeker	19	1	»	»	3	1
Franekeradeel	11	1	»	»	»	»
Harlingen	30	5	»	»	1	»
Totaal . . .	85	8	»	»	5	1
Arrond. Ferwerd.						
Ameland	5	4	»	»	»	»
't Bildt	24	1	»	»	2	»
Dantumadeel	39	»	»	»	8	»
Ferwerderadeel	21	»	»	»	2	»
Totaal . . .	89	5	»	»	12	»
Arrond. Dokkum.						
Dokkum	13	»	1	»	1	»
Kollumerland c. a.	23	1	»	»	1	»
Oostdongeradeel	21	»	1	»	»	»
Schiermonnikoog	3	»	»	»	»	»
Westdongeradeel	25	»	»	»	»	»
Totaal . . .	85	1	2	»	2	»
Arrond. Bergum.						
Achtkarspelen	35	1	»	»	2	»
Tietjerksteradeel	41	1	»	»	7	»
Totaal . . .	76	2	»	»	9	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
DISTRICT HEERENVEEN.						
Arrond. Heerenveen.						
Ooststellingwerf	23	2	»	»	1	»
Schoterland	39	»	»	»	7	»
Weststellingwerf	50	»	»	»	3	»
Totaal	112	2	»	»	11	»
Arrond. Beetsterzwaag.						
Ængwirden	9	»	»	»	»	»
Idaarderadeel	9	1	»	»	»	»
Opsterland	40	3	1	»	1	»
Smallingerland	27	1	»	»	2	»
Utingeradeel	11	2	»	»	1	»
Totaal	96	7	1	»	4	»
Arrond. de Lemmer.						
Doniawerstal	10	»	»	»	1	»
Gaasterland	19	1	»	»	1	»
Haskerland	26	1	»	»	1	»
Hemelumer-Oldephaert	13	1	»	»	1	»
Hindeloopen	3	»	»	»	»	»
Lemsterland	15	1	»	»	1	»
Sloten	»	»	»	»	1	»
Stavoren	2	1	»	»	»	»
Totaal	88	5	»	»	6	»
Arrond. Sneek.						
Baarderadeel	10	»	»	»	»	»
Rauwerderhem	7	»	»	»	»	»
Sneek	34	2	»	»	3	»
Wijmbritseradeel	19	3	»	»	»	»
IJlst	1	1	»	»	»	»
Totaal	71	6	»	»	3	»
Arrond. Bolsward.						
Bolsward	17	1	»	»	1	»
Hennaarderadeel	9	»	»	»	»	»
Wonseradeel	43	»	»	»	»	»
Workum	15	1	»	»	1	»
Totaal	84	2	»	»	2	»
DISTRICT ZWOLLE.						
Arrond. Zwolle.						
Dalfsen	11	»	»	»	»	»
Heino	4	»	»	»	»	»
Nieuwleusen	4	»	1	»	»	»
Zwolle	85	1	»	»	1	»
Zwollerkerspel	10	»	»	»	»	»
Totaal	114	1	1	»	1	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Arrond. Kampen.						
Genemuiden	8	"	"	"	"	"
Grafhorst	4	"	"	"	"	"
Hasselt	5	1	"	"	"	"
Kampen	44	4	"	"	"	" 1
Kamperveen	4	"	"	"	"	"
Vollenhove (Ambt-)	3	"	"	"	"	"
Vollenhove (Stad-)	2	"	"		1	"
Wilsum	"	"	"	"	"	"
IJsselmuiden	5	"	"	"	"	"
Zalk en Veecaten	1	"	"	"	"	"
Zwartsluis	6	2	"	"	"	"
Totaal	82	7	"	"	1	1
Arrond. Ommen.						
Avereest	11	2	"	"	"	"
Gramsbergen	9	"	"	"	1	"
Ham (den)	14	"	"	"	4	"
Hardenberg (Ambt-)	17	"	"	"	"	"
Hardenberg (Stad-)	7	"	"	"	"	"
Ommen (Ambt-)	4	"	"	"	4	"
Ommen (Stad-)	5	"	"	"	1	"
Totaal	67	2	"	"	10	"
Arrond. Steenwijk.						
Blankenham	2	"	"	"	"	"
Blokzijl	2	2	"	"	"	"
Giethoorn	3	1	"	"	"	"
Kuinre	1	"	"	"	"	"
Oldemarkt	4	"	"	"	"	"
Staphorst	9	"	"	"	1	"
Steenwijk	20	"	"	"	1	"
Steenwijkerwold	18	"	"	"	1	"
Wanneperveen	3	"	"	"	"	"
Totaal	62	3	"	"	3	"
DISTRICT DEVENTER.						
Arrond. Deventer.						
Bathmen	4	"	"	"	"	"
Deventer	58	3	"	"	1	"
Diepenveen	7	"	"	"	1	"
Holten	6	"	"	"	"	"
Olst	10	"	"	"	"	"
Raalte	10	"	"	"	1	"
Wijhe	5	"	"	"	"	"
Totaal	100	3	"	"	3	"
Arrond. Almelo.						
Almelo (Ambt-)	9	"	"	"	1	"
Almelo (Stad-)	21	"	1	"	2	"
Borne	7	"	"	"	"	"
Hellendoorn	16	"	1	"	1	"
Hengelo	25	2	"	"	"	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Rijssen	14	1	"	"	"	"
Vriezenveen	4	1	"	"	"	"
Wierden	17	"	"	"	1	"
Totaal	113	4	2	"	5	"
Arrond. Enschedé.						
Delden (Ambt-)	6	"	"	"	"	"
Delden (Stad-)	6	"	"	"	"	"
Diepenheim	2	"	"	"	"	"
Enschedé	46	1	"	"	1	"
Goor	11	"	"	"	"	"
Haaksbergen	13	"	"	"	2	"
Lonneker	15	"	"	"	1	"
Markelo	7	"	"	"	"	"
Totaal	106	1	"	"	4	"
Arrond. Ootmarsum.						
Denekamp	11	"	"	"	"	"
Losser	8	"	"	"	5	"
Oldenzaal	9	"	"	"	"	"
Ootmarsum	6	"	"	"	"	"
Tubbergen	15	"	"	"	1	"
Weerselo	10	"	"	"	"	"
Totaal	59	"	"	"	6	"
DISTRICT GRONINGEN.						
Arrond. Groningen.						
Adorp	7	"	"	"	"	"
Groningen	124	9	3	"	8	1
Haren	12	"	"	"	2	"
Totaal	143	9	3	"	10	1
Arrond. Zuidhorn.						
Aduard	5	"	"	"	"	"
Ezinge	10	"	"	"	"	"
Grijpskerk	6	"	"	"	"	"
Grootegast	18	"	"	"	1	"
Hoogkerk	1	1	"	"	"	"
Leek	18	"	"	"	1	"
Marum	18	1	"	"	"	"
Oldehove	9	"	1	"	"	"
Oldekerk	4	"	"	"	"	"
Zuidhorn	11	"	"	"	"	"
Totaal	100	2	1	"	2	"
Arrond. Onderdendam.						
Baflo	7	"	"	"	"	"
Bedum	16	"	"	"	"	"
Eenrum	11	"	"	"	"	"
Kantens	5	"	"	"	"	"
Kloosterburen	4	"	"	"	"	"

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Leens	11	»	»	»	»	»
Middelstum	9	1	»	»	»	»
Ulrum	5	1	»	»	1	»
Usquert	2	»	»	»	1	»
Warffum	5	»	»	»	1	»
Winsum	11	»	»	»	1	»
Totaal	86	2	»	»	4	»
Arrond. Appingedam.						
Appingedam	11	1	»	»	»	»
Bierum	6	»	»	»	1	»
Delfzijl	15	»	»	»	2	»
Loppersum	1	1	»	»	1	»
Stedum	2	»	»	»	»	»
Uithuizen	6	»	»	»	»	»
Uithuizermeden	14	»	»	»	»	»
't Zandt	8	»	»	»	1	»
Totaal	63	2	»	»	5	»
DISTRICT WINSCHOTEN.						
Arrond. Winschoten.						
Beerta	10	1	»	»	»	»
Finsterwolde	17	»	»	»	1	»
Midwolda	22	»	1	»	2	»
Nieuwe-Schans	5	»	»	»	»	»
Nieuwolda	8	»	»	»	1	»
Scheemda	18	»	1	»	1	»
Termunten	7	»	»	»	1	»
Winschoten	26	1	1	»	2	»
Totaal	113	2	3	»	8	»
Arrond. Hoogezand.						
Hoogezand	16	3	»	»	3	»
Noordbroek	4	1	»	»	2	»
Noorddijk	6	»	»	»	»	»
Sappemeer	11	2	»	»	1	»
Slochteren	34	2	»	»	2	»
Ten Boer	7	1	»	»	1	»
Zuidbroek	5	2	»	»	»	»
Totaal	83	11	»	»	9	»
Arrond. Veendam.						
Meeden	6	»	»	»	»	»
Muntendam	10	»	2	»	1	»
Oude-Pekela	15	»	2	»	»	»
Veendam	25	»	1	»	»	1
Wildervank	23	1	»	»	2	»
Totaal	79	1	5	»	3	1
Arrond. Onstwedde.						
Bellingwolde	20	»	»	»	»	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Nieuwe-Pekela	8	1	1	»	»	»
Onstwedde	41	1	»	»	5	»
Vlagtwedde	26	»	1	»	»	»
Wedde	10	»	»	»	»	»
Totaal	105	2	2	»	5	»
DISTRICT ASSEN.						
Arrond. Assen.						
Assen	28	»	»	»	1	»
Eelde	5	1	»	»	»	»
Norg	8	»	»	»	»	»
Peize	5	»	»	»	»	»
Roden	8	»	»	»	»	»
Rolde	4	»	»	»	»	»
Smilde	16	»	»	»	»	»
Vries	11	»	»	»	2	»
Totaal	85	1	»	»	3	»
Arrond. Borger.						
Anlo	9	»	»	»	»	»
Borger	17	»	»	»	»	»
Gasselte	6	1	»	»	1	»
Gieten	7	»	»	»	»	»
Odoorn	15	»	»	»	»	»
Zuidlaren	7	»	»	»	1	»
Totaal	61	1	»	»	2	»
Arrond. Emmen.						
Coevorden	11	»	»	»	»	»
Dalen	3	»	»	»	1	»
Emmen	44	»	3	»	14	»
Schoonebeek	6	»	»	»	»	»
Sleen	14	»	»	»	2	»
Totaal	78	»	3	»	17	»
Arrond. Hoogeveen.						
Beilen	18	»	1	»	2	»
Hoogeveen	27	7	»	»	1	»
Oosterhesselen	1	»	»	»	1	»
Westerbork	11	»	»	»	1	»
Zuidwolde	11	»	1	»	»	»
Zweelo	2	»	»	»	»	»
Totaal	70	7	2	»	5	»
Arrond. Meppel.						
Diever	6	»	»	»	»	»
Dwingelo	7	»	»	»	1	»
Havelte	11	»	»	»	1	»
Meppel	25	»	»	»	»	»
Nijeveen	3	»	1	»	1	»
Ruinen	14	»	»	»	1	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Ruinerwold	4	»	»	»	»	»
Vledder	13	»	»	»	»	»
de Wijk	4	»	»	»	»	»
Totaal	87	»	1	»	4	»
DISTRICT MAASTRICHT.						
Arrond. Maastricht.						
Cadier en Keer	1	»	»	»	»	»
Eysden	2	»	»	»	1	»
St. Geertruid	2	»	»	»	»	»
Gronsfeld	4	»	»	»	»	»
Gulpen	6	»	»	»	»	»
Heer	3	»	»	»	1	»
Maastricht	86	»	»	»	2	»
Margraten	2	»	»	»	»	»
Mesch	»	»	»	»	»	»
Mheer	3	»	»	»	»	»
Noorbeek	2	»	»	»	»	»
Oud-Vroenhoven	7	»	1	»	1	»
St. Pieter	5	»	»	»	»	»
Rijckholt	»	»	»	»	1	»
Slenaken	1	»	»	»	»	»
Wittem	8	»	»	»	4	»
Totaal	132	»	1	»	10	»
Arrond. Meerssen.						
Amby	4	»	»	»	»	»
Beek	7	»	»	»	1	»
Bemelen	»	»	»	»	»	»
Berg en Terblijt	6	»	»	»	»	»
Borgharen	3	»	»	»	»	»
Bunde	1	»	»	»	»	»
Elsloo	5	»	»	»	»	»
Geulle	4	»	»	»	»	»
Houthem	1	»	»	»	»	»
Hulsberg	1	»	»	»	»	»
Itteren	2	»	»	»	1	»
Meerssen	11	»	»	»	»	»
Oud-Valkenburg	2	»	»	»	»	»
Schimmert	3	»	»	»	»	»
Schin op Geulle	2	»	»	»	»	»
Stein	5	»	»	»	»	»
Ulestraten	1	»	»	»	»	»
Valkenburg	3	»	»	»	»	»
Wijlre	5	»	»	»	»	»
Totaal	66	»	»	»	2	»
Arrond. Heerlen.						
Amstenrade	3	»	»	»	»	»
Bocholtz	5	»	»	»	»	»
Brunssum	3	»	»	»	»	»
Eygelshoven	1	»	»	»	»	»
Heerlen	14	»	»	»	»	»
Hoensbroek	3	»	»	»	»	»
Kerkrade	18	»	»	»	2	»
Klimmen	3	»	»	»	1	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden lezen en schrijven.		Konden alleen lezen.		Konden lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Nieuwenhagen	5	»	»	»	»	»
Nuth	4	»	»	»	»	»
Schaesberg	3	»	»	»	»	»
Simpelveld	6	»	»	»	»	»
Ubach over Worms	4	»	»	»	»	»
Vaals	12	»	»	»	»	»
Voerendaal	2	»	»	»	1	»
Wijnandsrade	1	»	»	»	»	»
Totaal	87	»	»	»	4	»
Arrond. Sittard.						
Bingelrade	1	»	»	»	»	»
Born	5	»	1	»	»	»
Broeksittard	1	»	»	»	»	»
Geleen	10	»	»	»	»	»
Grevenbicht	3	»	»	»	1	»
Jabeek	1	»	»	»	»	»
Limbricht	3	»	»	»	»	»
Merkelbeek	2	»	»	»	»	»
Munstergeleen	3	»	»	»	»	»
Nieuwstadt	»	»	»	»	»	»
Obbicht en Papenhoven	4	»	»	»	»	»
Oirsbeek	2	»	»	»	»	»
Roosteren	2	»	»	»	»	»
Schinnen	5	»	»	»	»	»
Schinveld	6	»	»	»	»	»
Sittard	13	»	»	»	1	»
Spaubeek	2	»	»	»	»	»
Susteren	5	»	»	»	»	»
Urmond	2	»	»	»	»	»
Totaal	70	»	1	»	2	»
DISTRICT ROERMOND.						
Arrond. Roermond.						
Buggenum	2	»	»	»	»	»
Echt	17	»	»	»	»	»
Haelen	1	»	»	»	»	»
Herten	3	»	»	»	»	»
Horn	3	»	»	»	»	»
Linne	3	»	»	»	»	»
Maasbracht	3	»	»	»	»	»
Maasniel	7	»	»	»	»	»
Melick en Herkenbosch	6	»	»	»	»	»
Montfort	9	»	»	»	»	»
Neer	2	»	»	»	»	»
Nunhem	»	»	»	»	»	»
St. Odiliënberg	4	»	»	»	»	»
Ohé en Laak	2	»	»	»	»	»
Posterholt	7	»	»	»	»	»
Roermond	25	»	»	»	1	»
Stevensweert	5	»	»	»	»	»
Swalmen	10	»	»	»	»	»
Vlodrop	2	»	»	»	»	»
Totaal	111	»	»	»	1	»

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden lezen en schrijven.		Konden alleen lezen.		Konden lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Weert.						
Baexem	»	»	»	»	»	»
Beegden	2	»	»	»	»	»
Grathem	5	»	»	»	»	»
Heel en Panheel	2	»	»	»	»	»
Heythuizen	6	»	»	»	»	»
Hunsel	2	»	»	»	»	»
Ittervoort	»	»	»	»	»	»
Meijel	6	»	»	»	»	»
Nederweert	7	»	»	»	»	»
Neeritter	3	1	»	»	»	»
Roggel	5	»	»	»	»	»
Stramproy	4	»	»	»	»	»
Thorn	4	»	»	»	»	»
Weert	22	»	»	»	»	»
Wessem	4	»	»	»	»	»
Totaal	72	1	»	»	»	»
Arrond. Venlo.						
Arcen en Velden	4	»	»	»	»	»
Beesel	5	1	»	»	1	»
Belfeld	2	»	»	»	»	»
Grubbenvorst	3	»	»	»	»	»
Helden	11	»	»	»	»	»
Horst	11	»	»	»	»	»
Kessel	3	»	»	»	»	»
Maasbree	10	»	»	»	»	»
Sevenum	5	»	»	»	»	»
Tegelen	6	»	»	»	»	»
Venlo	18	»	»	»	»	»
Totaal	78	1	»	»	1	»
Arrond. Gennep.						
Bergen	10	»	»	»	3	»
Broekhuizen	2	»	»	»	»	»
Gennep	3	»	»	»	»	»
Meerloo	7	»	»	»	»	»
Mook en Middelaar	3	»	»	»	1	»
Ottersum	8	»	»	»	2	»
Venray	18	»	»	»	1	»
Wanssem	2	»	»	»	»	»
Totaal	53	»	»	»	7	»

PROVINCIËN	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.	Land-militie.	Zee-militie.
Recapitulatie.						
Noordbrabant	1140	22	11	1	48	»
Gelderland	1365	29	11		56	1
Zuidholland	2096	109	6	»	31	»
Noordholland	1758	185	5	»	37	7
Zeeland	477	38	5	1	19	»
Utrecht	545	6	»	»	20	»
Friesland	917	43	3	»	60	1
Overijssel	703	21	3	»	33	1
Groningen	772	31	14	»	46	2
Drenthe	381	9	6	»	31	»
Limburg	669	2	2	»	27	»
Totaal	10823	495	66	2	408	12
België	1	»	»	»	1	»
Algemeen totaal	10824	495	66	2	409	12

Redenen afgeleid uit de voorgaande staten.

PROVINCIËN.	Op 100 ingelijfden konden		
	lezen en schrijven.	alleen lezen.	lezen noch schrijven.
Noordbrabant	95,09	0,98	3,93
Gelderland	95,35	0,75	3,90
Zuidholland	98,35	0,27	1,38
Noordholland	97,54	0,25	2,21
Zeeland	95,37	1,11	3,52
Utrecht	96,50	»	3,50
Friesland	93,75	0,30	5,95
Overijssel	95,14	0,39	4,47
Groningen	92,83	1,62	5,55
Drenthe	91,33	1,41	7,26
Limburg	95,86	0,28	3,86
De provincien	95,86	0,58	3,56

ARRONDISSEMENTEN.	Op 100 ingelijfden bij de land- en zeemilitie konden			ARRONDISSEMENTEN.	Op 100 ingelijfden bij de land- en zeemilitie konden		
	lezen en schrijven.	alleen lezen.	lezen noch schrijven.		lezen en schrijven.	alleen lezen.	lezen noch schrijven
1. Delft	100,00	"	"	49. Enschedé	96,40	"	3,60
2. Medemblik	100,00	"	"	50. Boxmeer	96,36	"	3,63
3. Middelburg	100,00	"	"	51. Beetsterzwaag	95,37	0,92	3,70
4. Weert	100,00	"	"	52. Sneek	96,25	"	3,75
5. Gouda	99,29	0,71	"	53. Doesburg	95,35	0,77	3,88
6. Zutphen	99,25	0,75	"	54. Utrecht	96,09	"	3 91
7. den Helder	98,39	1,61	"	55. Veghel	96,05	"	3,95
8. Helmond	98,04	1,96	"	56. Texel	96,00	"	4.00
9. Zierikzee	96,55	3,45		57. Almelo	94 36	1,61	4,03
10. Rotterdam	99,33	"	0,67	58. Leeuwarden	95,77	"	4,23
11. Vlaardingen	98 52	0,74	0,74	59. Eindhoven	95,71	"	4,29
12. Schiedam	99,25	"	0,75	60. Onderdendam	95,65	"	4,35
13. Wageningen	97,62	1,59	0,79	61. Meppel	94,56	1,09	4,35
14. Zwolle	98,27	0,86	0,86	62. Onstwedde	93,86	1,75	4,39
15. Alkmaar	99,12	"	0,88	63. Heerlen	95,60	"	4,40
16. Roermond	99,11	"	0,89	64. Steenwijk	95,59	"	4,41
17. Hoorn	98,98	"	1,02	65. Amersfoort	95,56	"	4,44
18. Arnhem	97,94	1,03	1,03	66. Veendam	89,89	5,62	4,49
19. Purmerend	98.78	"	1,22	67. Bergen op Zoom	92,25	2,25	4,50
20. Venlo	98,75	"	1,25	68. Apeldoorn	95,42	"	4,58
21. Loenen	98,63	"	1,37	69. Axel	93,75	1,56	4,69
22. IJsselstein	98,61	"	1,39	70. Rhenen	95,28	"	4,72
23. Breda	97,86	0,71	1,43	71. Zaltbommel	95,10	"	4,90
24. Oss	97,10	1,45	1,45	72. 's Hertogenbosch	94,39	"	5,61
25. Leiden	97,30	1,08	1,62	73. Nijmegen	92,45	1,89	5,66
26. Groenlo	98,29	"	1,71	74. Tiel	94,12	"	5,88
27. Tholen	96,55	1,72	1,72	75. Hoogeveen	91,67	2,38	5,95
28. Woerden	97,30	0,90	1,80	76. Harlingen	93,94	"	6,06
29. Deventer	98,16	"	1,84	77. de Lemmer	93,94	"	6,06
30. Zuidhorn	97,14	0,95	1,91	78. Winschoten	91,27	2,38	6,35
31. Waalwijk	98,06	"	1,94	79. Heusden	88,52	4,92	6,56
32. Kampen	97,80	"	2,20	80. Groningen	91,57	1,80	6,63
33. Dokkum	95,56	2,22	2,22	81. Zevenbergen	92,13	1,12	6,74
34. Bolsward	97,73	"	2,27	82. Maastricht	92,31	0,70	6,99
35. 's Gravenhage	97,71	"	2,29	83. Oirschot	91,07	1,78	7,14
36. Hilversum	96,93	0,61	2,45	84. Appingedam	92,86	"	7,14
37. Dordrecht	97,41	"	2,59	85. Geldermalsen	92,31	"	7,69
38. Sittard	95,89	1,57	2,74	86. Rosendaal	91,57	"	8,43
39. Zaandam	97,25	"	2,75	87. Harderwijk	89,83	1 69	8,47
40. Amsterdam	97,00	0,21	2,78	88. Hoogezand	91,26	"	8,74
41. Haarlem	97,19	"	2,81	89. Heerenveen	91,20	"	8,80
42. Sommelsdijk	97,06	"	2,94	90. Ootmarsum	90,77	"	9,23
43. Meerssen	97,06	"	2,94	91. Oostburg	90,70	"	9,30
44. Gorinchem	96,24	0,75	3,01	92. Bergum	89,65	"	10,35
45. Borger	96,87	"	3,13	93. Ferwerd	88,68	"	11,32
46. Tilburg	95,90	0,82	3,28	94. Gennep	88,33	"	11,67
47. Assen	96,63	"	3,37	95. Ommen	87,34	"	12,66
48. Goes	95,77	0,84	3,39	96. Emmen	79,59	3 0	17,35

BIJLAGE LL.

BESLUIT van den 14den April 1898 (Staatsblad n°. 107), *tot aanvulling van artikel 29 van de Regelen voor de Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 21 Mei* 1891 (Staatsblad n°. 97).

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 1 Maart 1898, n°. 855, afdeeling Onderwijs;

Gezien het Koninklijk besluit van 21 Mei 1891 (*Staatsblad* n°. 97);

Den Raad van State gehoord (advies van 22 Maart 1898, n°. 17);

Gelet op het nader rapport van den voornoemden Minister van 13 April 1898, n°. 1749, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Artikel 1.

In artikel 29 der Regelen voor de Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 21 Mei 1891 (*Staatsblad* n°. 97) wordt na „2°. de theorie van onderwijs en opvoeding" opgenomen „3°. de gezondheidsleer, en wel voornamelijk de leer der middelen tot bestrijding van het alcoholisme".

Artikel 2.

Dit besluit wordt voor het eerst toegepast op den cursus aanvangende den eersten Maandag in Mei 1898.

Artikel 3.

Dit besluit treedt in werking op den tweeden dag na dien der dagteekening van het *Staatsblad* en van de *Staatscourant*, waarin het is geplaatst.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk gelijktijdig in het *Staatsblad* en in de *Nederlandsche Staatscourant* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 14den April 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. GOEMAN BORGESIUS.

BIJLAGE MM.

BESLUIT van den 14den April 1898 (Staatsblad n°. 108), *tot aanvulling en wijziging van art. 3 der Regelen voor de Rijksnormaallessen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 29 Juni* 1890 (Staatsblad n°. 97), *gewijzigd bij Koninklijk besluit van 27 Juli* 1896 (Staatsblad n°. 142).

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk.*

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 Februari 1898, n°. 855[8], afdeeling Onderwijs;

Gezien het Koninklijk besluit van 29 Juni 1890 (*Staatsblad* n°. 97), gewijzigd bij Koninklijk besluit van 27 Juli 1896 (*Staatsblad* n°. 142);

Den Raad van State gehoord (advies van 22 Maart 1898, n°. 18);

Gelet op het nader rapport van voornoemden Minister van 13 April 1898, n°. 1750, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan;

Artikel 1.

Artikel 3 der Regelen voor de Rijksnormaallessen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 29 Juni 1890 (*Staatsblad* n°. 97), wordt gelezen als volgt:

„De normaallessen zijn in twee rangen verdeeld, volgens aanwijzing door den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Aan die van den tweeden rang wordt op den voet van de bij deze Regelen behoorende tabel der lesuren B, onderwijs gegeven in de vakken, vermeld in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals dat artikel luidt na de daarin bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) gebrachte wijzigingen, onder *a*—*j*, en in de beginselen van onderwijs en opvoeding; waar vrouwelijke kweekelingen de lessen volgen tevens in het vak, genoemd onder *k*, in artikel 2 der wet.

Aan die van den eersten rang op den voet van de tabel der lesuren A, in dezelfde vakken, benevens in dat, vermeld onder *p*, en in eene der drie levende talen, in dat artikel genoemd.

Bovendien wordt aan alle inrichtingen, waar de hiertoe noodige leerkrachten beschikbaar zijn, onderwijs gegeven in de gezondheidsleer, en wel voornamelijk de leer der middelen tot bestrijding van het alcoholisme. Het aantal uren, gedurende welke, en de klasse, waarin dat onderwijs zal worden gegeven, worden voor iedere inrichting door voornoemden Minister bepaald.

Voornoemde Minister bepaalt tevens in hoeverre voor iedere normaalinrichting afzonderlijk wijziging in de lesuren, voor de andere vakken in de bij dit besluit behoorende tabellen bestemd, kan worden toegestaan."

Artikel 2.

In de tabellen A en B, behoorende bij art. 3 der Regelen vastgesteld bij Koninklijk besluit van 29 Juni 1890 (*Staatsblad* n°. 97), wordt voor het getal lesuren in „paedagogiek" in de vierde klasse gelezen „3" in plaats van „2"; en voor het geheele getal lesuren in dat vak „5" in plaats van „4", waardoor het getal lesuren voor de vierde klasse en het geheele getal lesuren voor iedere inrichting in de beide tabellen aangegeven, met één wordt vermeerderd.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 14den April 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. GOEMAN BORGESIUS.

BIJLAGE NN.

I.

30 Augustus 1898.
N°. 55.

In naam van hare majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Raalte, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel dd. 13 Januari 1898, 2de afd., n°. 88/111, voor zoover daarbij bevolen is het getal openbare lagere scholen in de gemeente Raalte met één te vermeerderen;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur gehoord, advies van 25 Mei 1898 n°. 37;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Augustus 1898, n°. 4948, afd O.;

Overwegende dat J. Marissink, landbouwer bij den Ulft, gemeente Raalte, zich met een adres heeft gewend tot burgemeester en wethouders dier gemeente met het verzoek in voornoemde buurt eene school te bouwen;

dat burgemeester en wethouders van Raalte in antwoord hierop den 15den Januari 1897 aan adressant te kennen gegeven hebben, dat zij aan zijn verzoek niet konden voldoen;

dat genoemde Marissink zich daarop heeft gewend tot Gedeputeerde Staten van Overijssel, hun verzoekende de gemeente Raalte te noodzaken ter bedoelde plaatse eene openbare lagere school te stichten;

dat in antwoord op de vraag van Gedeputeerde Staten, of tot de oprichting eener school in de gemeente Raalte zal worden overgegaan, burgemeester en wethouders dier gemeente hebben geantwoord, dat de raad daartoe niet genegen was, daar slechts 13 kinderen uit Raalte er gebruik van zouden maken, maar bereid was met Holten en Hellendoorn mede te werken tot het tot stand komen en onderhouden van eene gemeenschappelijke school in den Ulft;

dat, nadat de gemeenteraden van Holten en Hellendoorn door Gedeputeerde Staten waren gewezen op de behoefte aan eene betere schoolgelegenheid in de streek van den Ulft ook voor hunne gemeenten en verzocht waren mede te werken tot het tot stand komen eener gemeenschappelijke school voor de drie gemeenten; van de zijde van Holten en Hellendoorn is geantwoord, dat de raden dier gemeenten niet tot medewerking in den bedoelden zin genegen zijn;

dat Gedeputeerde Staten bij hun aan het hoofd dezes vermelde besluit hebben besloten, te bevelen het getal openbare lagere scholen in Raalte met één te vermeerderen, op grond dat de wegen naar de school te Heeten, die de kinderen, waarvan er boven de 4 jaren en beneden de 12 jaren volgens eene commissie uit Gedeputeerde Staten in de Lurkeers, op den Ulft en op den Flesschendijk 25 worden aangetroffen, moeten gaan, vooral in den winter in slechten toestand verkeeren, zoodat het voor hen onmogelijk is geregeld de school te bezoeken, te meer waar de afstand voor enkelen hunner aanzienlijk is;

dat de raad der gemeente Raalte van dit besluit bij Ons in beroep is gekomen, Ons verzoekende het te vernietigen, daarbij aanvoerende dat de raad niet ongenegen is met Holten en Hellendoorn eene nieuwe gemeenschappelijke school te stichten en te onderhouden; dat eene commissie uit den raad alle inwoners uit de buurt, waar de nieuwe school zou verrijzen, heeft bezocht en het aantal kinderen, dat die school zou bezoeken, heeft bevonden slechts 13 te bedragen; dat dit getal veel te klein is voor het stichten van eene nieuwe school, te meer daar de kinderen onder de Roomsch-Katholieke parochie van Heeten behooren, waar zij voor het godsdienstonderwijs heen moeten gaan en waar eene school is;

Overwegende, dat om en bij den Flesschendijk, den Ulfthoek en den Lurkeers — voor zoover deze laatste twee op Raalte's grondgebied liggen — slechts p. m. 13 kinderen wonen, van welke verwacht mag worden dat zij, zoo eene school aan den Ulft werd opgericht, daarvan gebruik zouden maken;

dat slechts een gedeelte dezer p. m. 13 kinderen een afstand van meer dan p. m. $^3/_4$ uur gaans heeft af te leggen, om de school te Heeten, welke het thans bezoekt, te bereiken;

dat, waar art. 16 der wet tot regeling van het lager onderwijs bepaalt, dat in elke gemeente voldoend lager onderwijs wordt gegeven in een genoegzaam aantal scholen, niet gezegd kan worden dat aan dit voorschrift niet wordt voldaan, nu maar enkele kinderen van eene weinig talrijke en zeer verspreid wonende bevolking uit bovenbedoelde buurtschappen, over zelfs in het ongunstige jaargetijde alleszins voldoende wegen, den afstand van ten hoogste ruim een uur gaans hebben af te leggen naar de naastbijzijnde gemeenteschool te Heeten, welke aan alle eischen der wet voldoende school, ook voor schoolgaande kinderen uit die buurtschappen eene voldoende ruimte steeds heeft opgeleverd en ook thans nog aanbiedt;

dat er onder deze omstandigheden voor Gedeputeerde Staten van Overijssel mitsdien geen termen bestonden om te bevelen, dat het getal openbare lagere scholen in de gemeente Raalte met één worde vermeerderd en het door den raad dier gemeente daartegen ingesteld beroep gegrond is te achten;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Overijsse dd. 13 Januari 1898, 2de afd., n°. 88/111, voor zoover daarbij

bevolen is het getal openbare lagere scholen in de gemeente Raalte met één te vermeerderen, te vernietigen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 30sten Augustus 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

II

21 December 1898.
N°. 16.

—

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Zalt-Bommel tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd. 17 Mei 1898, n°. 99, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van den raad dd. 24 December 1897, n°. 15, waarbij met ingang van dien dag ontslag is verleend aan J. Westerling als hoofd der openbare lagere school n°. 1, aldaar;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 November 1898, n°. 183;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 17 December 1898, n°. 6642, afd. O;

Overwegende, dat bij een schrijven gedagteekend 20 December 1897, n°. 56, burgemeester en wethouders van Zalt-Bommel aan den raad dier gemeente hebben medegedeeld, dat tegen het hoofd der openbare lagere school, n°. 1, aldaar, J. Westerling zware vermoedens waren gerezen, dat hij zich zou hebben schuldig gemaakt aan de feiten, strafbaar gesteld bij art. 249, 1ste lid van het Wetboek van Strafrecht; dat deswege tegen den verdachte rechtsingang werd verleend door de arrondissementsrechtbank te Tiel, die hem bij beschikking van 3 December 1897 buiten vervolging had gesteld, aangezien de verkregen aanwijzingen niet met toereikend bewijsmateriaal hadden kunnen worden aangevuld; dat Westerling er niet in geslaagd is burgemeester en wethouders daadwerkelijk aan te toonen, de onmogelijkheid van de hem ten laste gelegde feiten;

dat burgemeester en wethouders van oordeel zijn, dat Westerling op grond van de tegen hem ingebrachte beschuldiging, in het belang van het onderwijs, niet aan het hoofd zijner school geplaatst kon blijven, vermits door het gebeurde zijn prestige te veel had geleden; en dat burgemeester en wethouders den raad mitsdien voorstelden J. Westerling als hoofd der openbare lagere school n°. 1, met ingang van 24 December 1897 te ontslaan;

dat de gemeenteraad zich dd. 24 December 1897 met dat besluit heeft vereenigd;

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland, bij besluit van 17 Mei 1898, n°. 99, aan dit raadsbesluit hunne goedkeuring hebben onthouden;

dat de gemeenteraad van Zalt-Bommel van dit besluit van Gedeputeerde Staten tijdig in hooger beroep is gekomen; daarbij verzoekende, dat, met vernietiging daarvan, zijn besluit van 24 December 1897, n°. 15, alsnog worde goedgekeurd; en daarbij tevens de gronden bestrijdende, waarop het besluit van Gedeputeerde Staten rust;

Overwegende, dat ten deze te beslissen valt, of aan bovenbedoeld gemeenteraadsbesluit van Zalt-Bommel door Gedeputeerde Staten van Gelderland te recht hunne goedkeuring is onthouden;

Overwegende, dat het ontslag is verleend overeenkomstig de voordracht van burgemeester en wethouders van Zalt-Bommel op grond der tegen Westerling ingebrachte beschuldigingen;

dat deze beschuldigingen niet voldoende zijn gestaafd om de overtuiging van Westerling's schuld te vestigen, ook niet, zooals de gemeenteraad van Zalt-Bommel heeft geoordeeld, op zich zelve voldoende zijn om het verleende ontslag te rechtvaardigen;

dat uit het schrijven van burgemeester en wethouders van 20 December 1897 n°. 56 blijkt, dat de reden, waarom aan Westerling ontslag is gegeven, uitsluitend gelegen is in de uit voormelde beschuldigingen voortvloeiende zware vermoedens ten gevolge waarvan zijn prestige veel zou hebben geleden; zoodat „zijn aanblijven als hoofd der school n°. 1 in strijd met de belangen van het onderwijs zoude zijn";

dat, waar de gemeenteraad zich dus bij zijn besluit niet grondde op de juistheid der tegen Westerling ingebrachte beschuldigingen het met recht en billijkheid in strijd is te achten, dat dit ontslag werd gegeven wegens mogelijke benadeeling van het onderwijs;

dat toch, om te mogen aannemen dat het bijzonder belang van een ambtenaar moet wijken voor het openbaar belang, het niet genoeg is, dat er voor benadeeling van dit laatste gevreesd wordt, maar dat van die benadeeling vooraf moet zijn gebleken;

dat anders ambtenaren er aan zouden blootstaan, enkel bij het verspreid worden van eenig kwaad gerucht te hunnen aanzien, niet alleen uit hunne betrekkingen te worden ontslagen, doch bovendien dat door dat ontslag op zoodanig gerucht als het ware de stempel van waarheid zou worden gedrukt door het openbaar gezag, dat juist geroepen is zijne ambtenaren te beschermen tegen niet overtuigend bewezen beschuldigingen;

Overwegende alzoo, dat het besluit tot niet-goedkeuring van het raadsbesluit door Gedeputeerde Staten genomen, zij het dan ook op andere gronden dan door deze zijn aangevoerd, moet worden gehandhaafd;

Gezien de Gemeentewet en de wet tot regeling van het lager onderwijs:

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 21sten December 1898.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

III.

20 September 1899.
N°. 25.
—

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door J. A. W. Vorderman, onderwijzeres aan eene openbare lagere school te Hoorn, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland dd. 4 Mei 1898, n°. 47, waarbij haar de afgifte is geweigerd van eene verklaring genoemd in art. 38, 3de lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord; advies van 26 Augustus 1898, n°. 169;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 17 September 1898, n°. 5202, afd. O.;

Overwegende, dat J. A. W. Vorderman aan Gedeputeerde Staten van Noordholland het verzoek heeft gedaan haar te willen geven de verklaring van ongeschiktheid, bedoeld bij art. 38, 3de lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs;

dat zij bij dat verzoek heeft overgelegd verklaringen van drie geneeskundigen en verder heeft opgegeven dat zij wegens doofheid aan het linkeroor zich voor de waarneming harer betrekking ongeschikt acht;

dat de districts-schoolopziener haar echter eene verklaring van ongeschiktheid heeft geweigerd;

dat Gedeputeerde Staten op grond van een door hen ingesteld onderzoek geen termen hebben gevonden aan haar verzoek te voldoen;

dat J. A. W. Vorderman van dit besluit bij Ons ingevolge art. 14 van gezegde wet is gekomen in hooger beroep;

Overwegende, dat krachtens art. 14 der wet op het lager onderwijs bij Ons in beroep kan worden gekomen van elk besluit krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen, door ieder die bij de vernietiging of verbetering van het besluit van Gedeputeerde Staten belang heeft;

dat met deze besluiten van Gedeputeerde Staten kennelijk zijn bedoeld die beschikkingen in hooger beroep, besluiten tot goedkeuring van besluiten van eenigen gemeenteraad en regelingen, welke de wet aan Gedeputeerde Staten heeft opgedragen, doch daaronder niet mag worden gerekend het niet voldoen aan een verzoek van eene onderwijzeres om afgifte van eene verklaring, dat zij ongeschikt zoude zijn voor de waarneming harer betrekking en de wet hier blijkbaar juist aan het oordeel van Gedeputeerde Staten, evenals aan dat van den districts-schoolopziener, beslissende kracht bij het al dan niet verleenen van pensioen heeft willen toekennen, zoodat aan het vereischte der wet door vernietiging van deze weigering toch nooit zoude kunnen worden voldaan;

dat dan ook evenmin tegen eene dergelijke weigering van den districts-schoolopziener beroep openstaat;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de appellante niet ontvankelijk te verklaren in het ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 20sten September 1898.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. GOEMAN BORGESIUS.

IV.

25 April 1898.
N°. 95.
—

IN NAAM VAN HARE MAJESTEIT WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk.*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door G. H. Wenstink, onderwijzer aan eene der openbare lagere scholen te Amsterdam, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel dd. 2 December 1897, 2de afd., n°. 4722/3264, houdende afwijzing van zijn verzoek om het besluit van den raad der gemeente Denekamp, dd. 30 October 1897, waarbij J. H. ter Hersche is benoemd tot onderwijzer aan de openbare lagere school te Oud-Ootmarssum, ter vernietiging voor te dragen;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord; advies van 6 April 1898, n°. 58;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 April 1898, n°. 2247, afd. O.;

Overwegende, dat genoemde Wenstink bij adres van 7 November 1897 aan Gedeputeerde Staten van Overijssel heeft verzocht voormeld gemeenteraadsbesluit „te vernietigen";

dat Gedeputeerde Staten bij hun aan het hoofd dezes vermelde besluit aan adressant hebben te kennen gegeven, dat zij geene termen hebben gevonden om dat gemeenteraadsbesluit „ter vernietiging voor te dragen";

dat Wenstink van dit besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen, Ons verzoekende aan bovenbedoeld gemeenteraadsbesluit „alle kracht te ontzeggen";

Overwegende, dat bij geen enkele wettelijke bepaling hooger beroep is opengesteld tegen een besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij deze weigeren eenig raadsbesluit ter vernietiging voor te dragen;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan;

appellant niet ontvankelijk te verklaren in zijn beroep.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden

aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Cannes, den 25sten April 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

V.

17 December 1898.
N°. 30.

—

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door H. Walkotten, onderwijzer te Schoonebeek, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe dd. 8 Juli 1898, n°. 22, waarbij afwijzend is beschikt op zijn verzoek, om te mogen optreden als boekhouder van de Onderlinge Brandwaarborgmaatschappij te Schoonebeek;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord; advies van 30 November 1898, n°. 215;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 December 1898, n°. 6963, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat genoemde Walkotten bij adres dd. 4 Juni 1898 aan Gedeputeerde Staten vergunning heeft verzocht om bovenbedoelde betrekking waar te nemen, daarbij aanvoerende dat hij daartoe is benoemd op een salaris van f 100; dat hij een traktement van f 575 's jaars geniet, gehuwd is en vier kinderen heeft; dat hij niets kan verdienen met het geven van privaat-lessen en dat hij in zijne vrije uren voormelde betrekking heel goed kan waarnemen, zonder dat het onderwijs er eenige schade bij behoeft te lijden;

dat burgemeester en wethouders van Schoonebeek bij schrijven van 10 Juni 1898 aan den Voorzitter van Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben gemeld, dat bij hen geene bezwaren bestonden tegen het verleenen van het door Walkotten verlangde verlof;

dat, nadat de arrondissements-schoolopziener dd. 15 Juni 1898 aan den districts-schoolopziener had gemeld, dat ook bij hem daartegen geen bezwaar bestond, — onder opmerking, dat de werkzaamheden aan bedoelde betrekking verbonden buiten de schooluren kunnen worden waargenomen — laatstgenoemde schoolopziener dd. 17 Juni 1898 aan den Voorzitter van Gedeteerde Staten heeft geschreven, dat hij zich aansluit bij het advies van den arrondissements-schoolopziener en dat, in aanmerking genomen dat de functie van boekhouder eener onderlinge brandwaarborgmaatschappij, naar den aard der streek waartoe zich die maatschappij bepalen zal, meest waarschijnlijk van zoo geringen omvang zal blijken, dat de werkzaamheden, aan die functie verbonden, zonder nadeel voor het onderwijs, buiten de schooluren kunnen worden verricht — bij hem geen bedenking bestaat tegen inwilliging tot wederopzegging van Walkotten's verzoek;

dat Gedeputeerde Staten bij besluit van 8 Juli 1898, n°. 22, afwijzend hebben beschikt op Walkotten's verzoek;

dat Walkotten van dit besluit in hooger beroep is gekomen, daarbij aanvoerende, dat hij vrijen tijd te over heeft om zonder eenig bezwaar de door hem begeerde betrekking te kunnen waarnemen;

dat zij nimmer zijne afwezigheid uit de school zal vorderen en hem in geen ongewenschte verhouding tot zijne mede-ingezetenen brengt;

dat Gedeputeerde Staten in hun nader schrijven betrekkelijk het onderwerpelijk beroep, als redenen hunner afwijzende beschikking hebben aangevoerd, dat hun het bekleeden van deze en dergelijke nevenbedieningen door onderwijzers in het belang van het te geven onderwijs ongeraden voorkomt; dat toch het onderwijs schade kan lijden, ingeval de onderwijzer tijdens schooltijd wordt geroepen tot het verrichten van werkzaamheden vreemd aan zijn ambt als onderwijzer, terwijl voor zoover die werkzaamheden buiten de schooluren geschieden, zij den onderwijzer onttrekken aan ernstige verdere voorbereiding voor zijn ambt; dat zij, door aan Walkotten de verlangde vergunning te geven, zouden gebroken hebben met de sedert jaren door hen gevolgde gedragslijn, om slechts dan geen bezwaar te maken tegen het bekleeden van nevenbedieningen, wanneer die geheel op Zondag kunnen worden waargenomen;

Overwegende, dat, nu de wet tot regeling van het lager onderwijs in art. 36, alinea 2, in het algemeen de bevoegdheid geeft van het verbod in alinea 1 vermeld, vrijstelling te verleenen, het al of niet gebruik maken van deze bevoegdheid niet mag worden gebonden aan eenigen algemeenen regel, welken de wet niet kent:

dat, hoe wenschelijk het moge zijn dat de onderwijzer zich ook in zijn vrijen tijd wijde aan verdere voorbereiding tot het onderwijs, ter bereiking of bevordering daarvan niet mag worden onthouden eene vrijstelling, wanneer tegen het verleenen daarvan geen gegronde redenen bestaan;

Overwegende daaromtrent, dat blijkens de berichten van burgemeester en wethouders, den arrondissements- en den districts-schoolopziener van het waarnemen van de bedoelde nevenbetrekking door den appellant geen nadeel voor het onderwijs te wachten is, en dat door Gedeputeerde Staten slechts de mogelijkheid wordt aangenomen;

dat de aard en de omvang der werkzaamheden aan deze betrekking verbonden, geen grond geven om de vrees te wettigen; dat dientengevolge het onderwijs schade zal lijden en de betrekking overigens wel vereenigbaar is met het ambt van onderwijzer;

dat voorts elke vrijstelling voor intrekking vatbaar is, wanneer werkelijk blijkt dat de belangen van het onderwijs zulks vorderen, zoodat daaraan niet uitdrukkelijk de voorwaarde tot wederopzegging behoeft te worden verbonden;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe dd. 3 Juli 1898, n°. 22, aan H. Walkotten, onderwijzer te Schoonebeek, vrijstelling te verleenen van het verbod om met zijne betrekking van onderwijzer, die van boekhouder van de Onderlinge Brandwaarborgmaatschappij aldaar, waar te nemen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 17den December 1898.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

BIJLAGE 00.

BESLUIT van den 21sten December 1898 (Staatsblad n° 269), *tot vernietiging van het besluit van den raad der gemeente* Bolsward, *van* 21 *April* 1898, *waarbij mejuffrouw* S. A. M. Hettema *is benoemd tot assistente bij het onderwijs in handwerken aan school n°.* 1 *aldaar.*

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 November 1898, n°. 6452, afd. O, tot vernietiging van het besluit van den raad der gemeente *Bolsward* van 21 April 1898, waarbij mejuffrouw S. A. M. Hettema is benoemd tot assistente bij het onderwijs in handwerken aan school n°. 1 aldaar;

Overwegende, dat de wet tot regeling van het lager onderwijs, slechts twee categorieën van personen kent, die in de lagere school werkzaam mogen zijn, namelijk onderwijzers of onderwijzeressen en kweekelingen;

dat, aangezien de toelating van kweekelingen buiten den gemeenteraad omgaat, de raad der gemeente *Bolsward* in casu eene benoeming tot onderwijzeres in de handwerken op het oog heeft gehad;

dat, ingevolge art. 28, achtste lid, juncto art. 42*bis* der bovengenoemde wet, de benoeming van onderwijzeressen in de handwerken aan openbare lagere scholen verbonden, geschieden moet uit eene door burgemeester en wethouders, in overleg met den arrondissements-schoolopziener, opgemaakte voordracht, na ingewonnen bericht van het hoofd der school, waaraan de benoeming geschieden moet, welk bericht aan den raad behoort te worden overgelegd;

dat omtrent de benoeming van mejuffrouw S. A. M. Hettema geen overleg met den arrondissements-schoolopziener heeft plaats gehad en geen bericht van het hoofd der school is ingewonnen;

dat de gemeenteraad derhalve door haar te benoemen, handelde in strijd met de wet;

Gelet op art. 28, achtste lid, en art. 42*bis* der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n. 127) tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van 28 Januari 1897 (*Staatsblad* n°. 57);

Gezien de artt. 153 en 158 der wet van 29 Juni 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Den Raad van State gehoord (advies van 6 December 1898; n°. 11);

Gezien het nader rapport van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 December 1898, n°. 7017, afd. O.;

Hebben goedgevonden en verstaan:

voorschreven besluit van den raad der gemeente *Bolsward* wegens strijd met de wet te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* geplaatst en in afschrift aan den Raad van State medegedeeld zal worden.

's Gravenhage, den 21sten December 1898.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

BIJLAGE PP.

VERSLAGEN *van de in* 1898 *gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid als hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres.*

Breda.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, bij uwe beschikking van 14 Mei 1898, n°. 2727[4], afdeeling Onderwijs, benoemd tot het afnemen der examens ter verkrijging van de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres, heeft de eer het volgende onder de aandacht van Uwe Excellentie te brengen.

De inrichting der examens was geheel gelijk aan die in vorige jaren. De nadeelen, verbonden aan het examineeren van zoo groote groepen van candidaten, bleken aan deze commissie niet minder dan aan hare voorgangsters in 1896 en 1897. Vooral bij de stemming over het al of niet toelaten van candidaten, die in twee of meer vakken een twijfelachtig cijfer hebben bekomen, blijkt, hoe wenschelijk het is, dat men zich den candidaat en het door hem afgelegde examen duidelijk kunne voorstellen en voor den geest halen, wat bij het groot aantal adspiranten en de elkander zonder tusschenpoozen opvolgende examens meestal eene onmogelijkheid is. Bij de inrichting der examens, zóó als zij sinds 1896 is, kan bij de stemming aan het einde van den derden examen-dag, den tweeden van het mondeling gedeelte, alleen rekening worden gehouden met de lijst van punten, die door den adspirant zijn behaald; de indruk, dien hij overigens op de examinatoren heeft gemaakt, kan weinig of niet mede tellen.

Binnen den termijn van aangifte door Uwe Excellentie gesteld, zijn ten huize van den voorzitter een en andermaal door de post pakketten aangeboden, die klaarblijkelijk aangiften voor het examen inhielden, doch die met strafport waren bezwaard en dientengevolge bij afwezigheid van den voorzitter door zijne huisgenooten zijn geweigerd. Ook in vroegere jaren hebben zich soortgelijke gevallen voorgedaan. Daarom meent de commissie in overweging te moeten geven, dat voortaan in de oproeping in de *Staatscourant* worde vermeld, dat stukken gefrankeerd moeten worden ingezonden. Misschien zouden door Uwe Excellentie maatregelen kunnen worden getroffen, strekkende om de correspondentie tusschen de adspiranten en den voorzitter der commissie van examen portvrij te doen zijn.

Toen de voorzitter de oproepingsbrieven aan de adspiranten wenschten te verzenden, eene taak waarvan hij zich in persoon kweet, bleek bij de beambten ten postkantore twijfel te bestaan, of deze oproepingen voor het schriftelijk gedeelte van het examen ongefrankeerd, derhalve als dienstbrieven, konden worden verzonden, zonder de geadresseerden aan het onaangename van het betalen van strafport bloot te stellen.

De commissie blijft betreuren, dat van de candidaten, die voor het meerendeel wel niet met tijdelijke middelen zullen zijn bedeeld, examengeld moet worden geëind, waardoor aan onderwijzers en onderwijzeressen, die door het afleggen van examen verbetering van hunne positie beoogen, terwijl zij zich voor de voortzetting van hunne studie niet zelden opofferingen moeten getroosten, het voorrecht wordt onthouden, dat geschonken is aan zoovele anderen, die misschien over ruimer middelen kunnen beschikken, bij voorbeeld degenen, die zich aanmelden tot het afleggen van eindexamen van gymnasium of hoogere burgerschool.

Bij het mondeling examen bleek een enkele maal, dat de candidaat zich niet genoeg op de hoogte had gesteld van de eischen, door het programma van het examen gesteld. In de meeste gevallen was deze kennis aanwezig. Toch wenscht de commissie adhaesie te betuigen aan den reeds meermalen geuiten wensch, dat het programma herzien en uitgebreid moge worden: uitgebreid in dien zin, dat de eischen der verschillende onderdeelen van het examen duidelijker, en meer in bijzonderheden afdalende, omschreven mogen worden.

Uitslag van het examen.

TABEL A.

Aantal adspiranten.											
die zich voor het examen aanmeldden.		die opkwamen bij het schriftelijk gedeelte.		die opkwamen bij het mondeling gedeelte.		die zich terugtrokken gedurende het mondeling gedeelte.		die afgewezen werden.		die slaagden.	
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
171	30	162	30	154	30	52	2	48	6	54	22

TABEL B.

Vakken.	Aantal volledige examens.		Waarvan:					
			voldoende.		twijfelachtig.		onvoldoende.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Lezen	132	29	80	26	37	3	15	"
Schrijven	122	29	112	27	9	2	1	"
Nederlandsche taal	132	29	47	21	44	7	41	1
Rekenen	133	29	54	15	32	7	47	7
Aardrijkskunde	129	30	67	23	29	5	33	2
Geschiedenis	131	28	71	18	21	5	39	5
Kennis der natuur	121	29	52	15	32	7	37	7
Meth. van ondw. en opv.	124	30	52	25	46	4	26	1
Handteekenen	99	28	56	21	27	7	16	"

Geen der geslaagden bekwam een onvoldoend cijfer voor Nederlandsche taal.

4 mannelijke adspiranten en één vrouwelijke konden op grond van art. 61, laatste alinea, der wet vrijgesteld worden van het examen voor het handteekenen.

In het geheel slaagden ruim 35 pct. van de mannelijke, 73 pct. van de vrouwelijke adspiranten. In het vorige jaar waren deze getallen respectievelijk 35 en 65.

Opmerkingen betreffende de examens in de verschillende vakken.

Lezen en Nederlandsche taal. De uitslag van de examens in het lezen was gunstig voor het grootste gedeelte der candidaten. De overigen lazen meestal met weinig gevoel en legden den klemtoon verkeerd, omdat zij de leesstof niet goed begrepen. Er waren er, die de beteekenis van woorden als tuin = omtuining, spade = laat, kling, luw, popeldreef enz., niet kenden.

Het schriftelijk werk van een groot aantal candidaten was zeer gebrekkig. Uit de overzetting in proza van een niet moeilijk fragment uit Vondel's brief aan P. Hooft de Graef bleek zeer dikwijls, dat het verband tusschen de verschillende deelen niet goed opgevat en de kracht van sommige woorden en uitdrukkingen niet gevoeld was. De opstellen over een van Staring's kleinere gedichten waren wat beter geslaagd; toch verried de stijl niet zelden gebrek aan degelijke oefening. Slechts weinige candidaten hadden een der opgegeven stellen synoniemen flink behandeld.

Ondanks al deze tekortkomingen was er toch vooruitgang te bespeuren, vooral in de kennis der spraakkunst. Fouten tegen spelling, buiging en vervoeging werden weinig gemaakt. Opmerkelijk is het ook, dat het mondeling examen meestal een beteren indruk gaf, dan het geleverde schriftelijk werk liet verwachten.

Het onderzoek naar de kennis van de Nederlandsche letteren bewees, dat slechts de kleinste helft der candidaten er met ernst naar gestreefd had om aan de eischen van het programma te voldoen. De meesten hadden zich bepaald tot het oppervlakkig lezen van een paar romans, een enkel drama van Vondel, en eenige gedichten van Staring en Da Costa.

De wijze waarop de meeste candidaten zich mondeling uitdrukten, maakte geen ongunstigen indruk.

Rekenen. Tegenover enkele adspiranten die een goed examen aflegden, stonden verscheidenen, van wie zulks niet gezegd kan worden.

De beste examens werden afgelegd door adspiranten, die ook van de wiskunde hunne studie gemaakt hadden.

De onvoldoende uitslag van de vele examens werd daardoor veroorzaakt, dat veel van buiten was geleerd. Daardoor liet ook eene juiste redeneering en eene behoorlijke uitdrukking van gedachten veel te wenschen over.

Aan de leer der afhankelijke grootheden was door onderscheidene candidaten zoo goed als niets gedaan.

Aardrijkskunde. Het examen in dit vak leverde niet zulke ongunstige resultaten op als het vorige jaar. Over het algemeen was de kennis van Nederland voldoende, terwijl ook velen onze bezittingen goed bestudeerd hadden. Niet zoo gunstig is het oordeel der commissie over de kennis der Europeesche Staten, en bepaald ongunstig luidt dit ook thans weer over die der andere werelddeelen. Nu de groote Staten streven naar koloniaal bezit, moeten ook de candidaten op dat feit ongetwijfeld hunne aandacht vestigen. Ook bleek opnieuw, dat er van de voornaamste onderwerpen uit de natuurkundige aardrijkskunde door velen nagenoeg geene studie gemaakt was. Zoo wisten de meesten zeer weinig omtrent het klimaat mede te deelen en bleek het hun bij voorbeeld niet bekend, waarom de westkust van Europa een zeeklimaat bezit en de oostkust van Amerika niet. Daarentegen was het met de wiskundige aardrijkskunde wat beter gesteld en bleken niet weinige candidaten de hoofdzaken van dit onderdeel van het programma met vrucht bestudeerd te hebben.

Geschiedenis. Over het geheel waren de resultaten van het examen in de geschiedenis iets minder gunstig dan het vorige jaar. Toch kon aan 89 van de 159 geëxamineerden het cijfer 6 of zelfs een hooger cijfer worden toegekend. Meer dan vorige jaren moesten echter zeer lage cijfers worden gegeven wanneer bleek, dat candidaten in alle onderdeelen van het programma veel te kort schoten.

De totaal indruk, dien de commissie ontving, is deze:

De vaderlandsche geschiedenis (inzonderheid die van de 18de en 19de eeuw) was door velen niet zóó bestudeerd, als de commissie met het oog èn op het programma èn op de school meent te mogen en te moeten eischen.

Van de algemeene geschiedenis liet vooral de bekendheid met de 19de eeuw zeer veel te wenschen over. Zelfs aan candidaten, wier examen overigens voldoende kon heeten, waren de belangrijkste gebeurtenissen dier eeuw niet genoegzaam bekend. Het best bleek beoefend te zijn de geschiedenis der 16de en der 17de eeuw. Die der oude- en middel-geschiedenis was nog al dikwijls vrij onvoldoende.

Met het oog op sommige candidaten die een min of meer uitvoerig chronologisch overzicht gememoriseerd hadden en, naar het schijnt, wel meenen daarmede te kunnen volstaan, wenscht de commissie nog op te merken, dat zulk een overzicht, hoe goed op zich zelf, volstrekt niet kan voldoen aan de eischen, in het programma gesteld.

Nu in den laatsten tijd goede en weinig kostbare historische atlassen, ook voor de vaderlandsche geschiedenis, zijn verschenen, meent de commissie ten slotte nog eens weer op het gebruik van historische atlassen te moeten aandringen.

Kennis der natuur. De commissie kan, wat den uitslag betreft van de examens in natuur-, dier- en plantkunde, verwijzen naar het verslag van het vorig jaar, daar de uitkomst ongeveer dezelfde was. Zij wenscht er alleen nog de opmerking bij te voegen, dat bij vele candidaten de eerste beginselen der systematiek van dier- en plantkunde geheel onbekend bleken, zoodat zij noch de grondvormen van het dierenrijk noch de klassen der gewervelde of gelede dieren wisten te noemen. De commissie meent er op te moeten wijzen dat, al moet de systematiek niet hoofdzaak zijn, de kennis daarvan toch den grondslag moet vormen voor de verdere studie der beschrijvende natuurwetenschappen.

Methode van onderwijs en opvoeding. Uit het schriftelijk werk bleek, dat de candidaten over het algemeen voldeden aan punt *a* van het programma.

Bij het mondeling onderzoek kwam de examinator evenwel dikwijls tot de ervaring, dat de kennis van het onder *b* en *c* genoemde veel te wenschen overliet. Zeer veel candidaten waren niet voldoende bekend met de inrichting eener lagere school en de meest gebruikte leerwijzen voor elk vak in het bijzonder. Het gebeurde verscheidene malen, dat een candidaat geen rekenschap kon geven van de wijze, waarop hij een vak in eene door hem gekozen klasse zou behandelen. Gelukte het hem daarop een voldoend antwoord te geven, dan was hij gewoonlijk minder gelukkig, wanneer over datzelfde vak in de andere klassen gesproken werd.

Ook de kennis der leermiddelen voor de verschillende klassen liet dikwijls veel te wenschen over. Meer dan eens bleken zeer bekende leermiddelen aan enkele candidaten geheel onbekend te zijn.

Punt *d* van het programma was over het algemeen goed bestudeerd.

Handteekenen en schrijven. Het examen in teekenen gaf dit jaar reden tot tevredenheid. Dat bij vele candidaten het eindcijfer niet hooger was, moet worden toegeschreven aan een minder goed punt, behaald voor methode van teekenonderwijs. Wel wisten de candidaten eene opvolging voor de deelen der leerstof aan te geven, maar de verklaring van eene vlakke figuur of eene wandplaat, zooals die voor de klasse moet plaats hebben, liet dikwijls veel te wenschen over.

Het examen in schrijven gaf tot geen bijzondere opmerkingen aanleiding.

Aan het schrijven op het bord kon in de meeste gevallen een hooger cijfer worden toegekend, dan aan dat op het papier

Breda, 3 September 1898.

Namens de Commissie van examen,

De Voorzitter,

B. Dingemans.

De Secretaris,

J. F. Clerx.

Arnhem.

Regeling van het examen.

De regeling van het examen, die in de jaren 1896 en 1897 te Arnhem gevolgd werd, en betrekkelijk goed voldeed, bleef in hoofdzaak onveranderd.

UITSLAG VAN HET EXAMEN.

TABEL A.

AANTAL CANDIDATEN:

die zich aanmeldden.		die schriftelijk examen deden		die mondeling en schriftelijk examen deden.		die zich terug-trokken.		die werden afgewezen.		die slaagden	
M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.
157	19	157	19	143	19	55	1	23	7	65	11

TABEL B.

VAKKEN.	Aantal volledige examens.		WAARVAN: voldoende.		twijfelachtig.		onvoldoende.	
	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.
Lezen	122	19	61	13	28	5	33	1
Schrijven	124	18	106	16	13	2	"	"
Nederlandsche taal	123	19	55	10	19	5	49	4
Rekenen	117	19	58	6	28	8	31	5
Aardrijkskunde	117	19	61	8	19	2	37	9
Geschiedenis	117	18	66	8	17	4	34	6
Kennis der natuur	117	19	64	10	14	3	39	6
Methode van onderwijs en opvoeding	117	19	85	14	11	2	21	3
Handteekenen	97	18	57	12	28	3	12	3

Bovenstaande tabellen geven eenig inzicht in de uitkomsten van het examen

Uit tabel A blijkt, dat van de mannelijke candidaten die zich aanmeldden, bijna 41,5 pct. slaagden, van de vrouwelijke bijna 58 pct.

Die cijfers zijn ongunstiger dan in 1897, toen ze respectievelijk 47,5 pct en 72 pct. bedroegen.

Vier mannelijke candidaten kregen de akte met een onvoldoend eindcijfer (4) voor de Nederlandsche taal, twee — die beiden slaagden — konden, op grond van de laatste alinea van artikel 61 der Onderwijswet, van het examen in het handteekenen worden vrijgesteld.

Opmerkingen de examens in de verschillende vakken betreffende.

Lezen en Nederlandsche taal. De opgaven voor het schriftelijk werk bestond voornamelijk uit een gedicht, waarvan de inhoud in eigen woorden moest worden weergegeven. Daarbij kwam de behandeling van eenige taalkundige vragen, van eenige synoniemen en uitdrukkingen.

Over het algemeen hadden de candidaten het vers goed begrepen en was het hun gelukt eene goed gestelde paraphrase te geven. Minder gelukkig waren de synoniemen behandeld en eene lange vage omschrijving bewees dikwijls, dat velen de juiste beteekenis niet gevat hadden.

Ook grove taalfouten kwamen bij sommigen voor.

Bij het examen in de spraakkunst bleek vaak, dat het handboek wel bestudeerd was, maar dat dit nog niet gelijk staat met begrijpen. Enkelen hadden die studie over het hoofd gezien.

De kennis der letterkunde was zeer gering. Het bleef bij enkele stukjes uit eene bloemlezing en slechts zelden kwam het voor dat een candidaat zijne studie wat breeder had opgevat.

Over het algemeen was de leestoon vrij goed, maar bij de verklaring van het gelezene bleek dikwijls gebrek aan algemeene kennis en aan woordenkeus.

Rekenen. De uitslag van het examen in de rekenkunde week niet veel af van dien van vorige jaren.

Wat het schriftelijk gedeelte van het examen betreft, kon de commissie in het geleverde werk eenige stof tot tevredenheid vinden. Aan 102 candidaten immers, d. i ongeveer 59 pct. van het geheele aantal, kon voor dit werk het praedicaat „voldoende" of „meer dan voldoende" worden toegekend en onder dezen waren er niet minder dan 28, die de opgegeven vraagstukken in hun geheel goed hadden opgelost, en die dan ook voor hun werk het cijfer 8 of 9 konden behalen.

De commissie moet hier echter aanstonds bijvoegen, dat zij bij de keuze der opgaven naar de grootst mogelijke eenvoudigheid gestreefd had, namelijk voor zoover zulks was overeen te brengen met de eischen, die bij dit examen behooren gesteld te worden. En ongetwijfeld heeft deze omstandigheid niet weinig er toe bijgedragen om den uitslag van het schriftelijk examen in de rekenkunde eenigszins gunstig te doen afsteken bij dien van het mondeling gedeelte. Wel toonden bij dit laatste nagenoeg alle adspiranten, dat zij nagenoeg geen der onderdeelen van de theorie der rekenkunde, die binnen de grenzen van het programma vallen, geheel en al hadden verwaarloosd; maar de wijze, waarop ze de leerstof hadden verwerkt, liet bij de grootste helft der candidaten veel te wenschen over. Het examen van dezen legde getuigenis af van eene hoogst oppervlakkige kennis, terwijl velen hunner zelfs te kort schoten in het duidelijk uiteenzetten van zulke zaken, als in de hoogste klas eener lagere school op den voorgrond treden.

De uitslag was dan ook, dat niet meer dan 47 percent der geëxamineerde candidaten het tot een voldoend eindcijfer konden brengen en slechts aan enkelen hunner het eindpraedicaat „goed" kon worden gegeven.

De uitkomst is wel is waar niet ongunstiger dan zij was in de laatst voorafgaande jaren, maar het is er toch verre af dat de commissie in dit examen aanleiding zou kunnen vinden, om van eenigen merkbaren vooruitgang te kunnen gewagen.

Aardrijkskunde. Het examen in de aardrijkskunde gaf aanleiding tot de volgende opmerkingen. Bij veel candidaten was de kennis van den oro- en hydrographischen toestand van de landen van Europa, inzonderheid van onze Oost, onvoldoende. Een oordeelkundig gebruik van de kaart scheen hun te hebben ontbroken. Ze toonden bovendien weinig of geen inzicht te hebben in het verband tusschen klimaat, toestand van den bodem, middelen van bestaan, voortbrengselen enz.

Betreffende de natuurkundige aardrijkskunde bleef de kennis tot hoofdzaken bepaald: passaten, moessons, zeestroomen. Dit kan niet bevreemden. De physische geographie is een moeilijk vak en voor populaire behandeling weinig geschikt, indien men zich niet wil verloopen in allerlei vage en onwetenschappelijke beschouwingen en bespiegelingen.

Hetzelfde geldt voor de wiskundige aardrijkskunde. De commissie mag echter niet nalaten te vermelden, dat in de kennis van dit vak vooruitgang was waar te nemen, dat velen zich, door het gebruik der globe en van teekeningen, eene vrij duidelijke voorstelling hadden verworven van de beweging van aarde en maan, van wisseling der jaargetijden, enz.

Geschiedenis. Van de 135 candidaten die voor geschiedenis werden geëxamineerd, verkregen 40 een onvoldoend, 21 een twijfelachtig en 74 een voldoend cijfer. Een aantal candidaten verklaarden niets anders bestudeerd te hebben dan wat Griekse en Romeinsche geschiedenis, terwijl het programma toch „kennis van de hoofdgebeurtenissen der wereldgeschiedenis" eischt.

Een helder begrip van het verband der feiten van de Staatsinstellingen gedurende onze republiek en van die der 19de eeuw werd veelal gemist, terwijl de studie van de vaderlandsche geschiedenis — zeker wel van het meeste belang voor de lagere school — veelal geheel was verwaarloosd.

Het bleek de commissie ook dit jaar weder, dat de meeste candidaten de studie van geschiedenis als het memoriseeren van jaartallen hadden opgevat. Degenen wien het aan goede leiding niet had ontbroken en die zich tot de studie van een beknopt handboek hadden beperkt, verkregen een gunstiger resultaat.

Kennis der natuur. De resultaten van het examen in dit vak kunnen dit jaar evenmin als het vorige bevredigend genoemd worden. Het is de commissie wederom gebleken, dat de meeste candidaten, na hun onderwijzersexamen, de studie van natuurkennis ten eenenmale verwaarloozen.

Wat de kennis van de beginselen der natuurkunde betreft, gaf menig candidaat eenvoudig te kennen, sommige belangrijke onderdeelen, als de leer van het geluid en die van het licht, niet te hebben bestudeerd.

Vooral met de kennis van de samenstelling der dampkringslucht en van de eenvoudigste verbrandingsverschijnselen was het sober gesteld. Vaak wist men niet het onderscheid op te geven tusschen een mengsel en eene scheikundige verbinding; termen als koolzuur en koolstof, waterdamp en waterstof, werden zelfs herhaaldelijk met elkaar verward.

Van den bouw en de verrichtingen van het menschelijk lichaam was wat meer studie gemaakt.

De kennis van de beginselen der plant- en dierkunde liet te wenschen over. Weinigen toonden een helder inzicht te hebben in de levensfunctiën van de plant. Sommigen konden bijv. assimilatie en ademhaling niet onderscheiden. Zelfs bleken vele geheel vreemdeling te zijn in de plantenwereld. Algemeen voorkomende planten, zelfs die, welke gewoonlijk als typen worden beschouwd, werden vaak niet door hen gekend.

Terwijl de commissie is versterkt geworden in haar reeds vroeger uitgesproken meening, dat het veel candidaten èn aan den noodigen ernst èn aan de noodige hulpmiddelen mangelt bij hunne studie, meent zij bovendien te moeten opmerken, dat de meesten hunner nog behoefte blijken te hebben aan degelijke opleiding.

Onderwijs en opvoeding. Aan de meeste candidaten kon voor net schriftelijk gedeelte van het examen een voldoend, aan enkele zelfs een goed cijfer worden toegekend.

De resultaten van het mondeling gedeelte liepen zeer uiteen. Hadden enkele candidaten de verschillende punten van het programma met zorg bestudeerd, anderen daarentegen schoten in alle opzichten tekort.

Over het algemeen leverde het onderzoek naar de wijze, waarop het onderwijs dienstbaar gemaakt kan worden aan de verstandelijke en zedelijke vorming der leerlingen een bevredigend resultaat op. Ook de vragen betreffende de algemeene inrichting der school en het klassikaal onderwijs werden door de meeste candidaten voldoende beantwoord.

Minder gunstig is het oordeel der commissie over de kennis der methodiek. Sommigen meenden te kunnen volstaan met de kennis van eene methode voor het aanvankelijk leesonderwijs, terwijl toch het programma bekendheid met de meest gebruikte leerwijzen voor elk vak eischt. Daarbij was die kennis dikwijls zeer oppervlakkig.

Ook aan punt *d* moet bij de studie meer zorg worden gewijd.

Over de ontwikkeling van den toestand van ons onderwijs, over de oorzaken die tot deze ontwikkeling geleid of medegewerkt hebben, was door de meeste candidaten blijkbaar weinig nagedacht.

Over enkele voorname personen op het gebied van paedagogie was iets gelezen, maar op de vraag, welk werk men gelezen had, bleef men bijna altijd het antwoord schuldig.

Teekenen en schrijven. In de practische kennis van het teekenen — de bedrevenheid — was vooruitgang te bespeuren; jammer, dat niet hetzelfde mag getuigd worden omtrent de methodiek. Men kende de namen van enkele methoden, van enkele verzamelingen van teekenvoorbeelden en daar bleef het bij; in de methode zelf was men niet doorgedrongen.

Velen was het niet duidelijk, waarom het teekenen van vlakversieringen het natuurteekenen moet voorafgaan; zij hadden slechts een zeer flauw begrip van de wijze, waarop wandplaten en ijzerdraadfiguren met leerlingen moeten behandeld worden. Gebrekkige opleiding was bij velen oorzaak dat hun een onvoldoend cijfer moest worden toegekend.

Voor schrijven werd geen enkel onvoldoend cijfer gegeven. De onderwijzers schrijven wèl genoeg, al mag niet gezegd worden, dat er veel schoonschrijvers onder hen worden aangetroffen.

De Voorzitter,
L. Michiels.

De Secretaris,
H. Th. v. d. Grinten.

Haarlem.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, benoemd bij beschikking van 14 Mei 1898, n°. 2727[1], afdeeling Onderwijs, heeft de eer, naar aanleiding van de gehouden examens, het volgende onder de aandacht van Uwe Excellentie te brengen.

Het komt de commissie voor, dat vele candidaten zich te spoedig na het verkrijgen van de onderwijzersakte aan het examen voor de hoofdakte onderwerpen. Wel is waar kunnen zij na tweejarige werkzaamheid als onderwijzer zich voor de hoofdakte aangeven, maar het blijkt, dat velen — ook zij wier kennis voldoende moet worden geacht — de stof niet genoeg hebben verwerkt, om er voor de school de gewenschte vrucht van te verwachten.

Hoe vreemd het ook schijne, de commissie deed de ervaring op, dat meerdere candidaten onbekend waren met het programma, bevattende de eischen voor dit examen.

Het examen in lezen, Nederlandsche taal en letterkunde zou naar de meening der commissie meer voor elk dier drie vakken tot zijn recht komen, indien deze vakken over twee sub-commissiën konden worden verdeeld. Bij de tegenwoordige samenstelling der commissie kon van zoodanige verdeeling — met het oog op den tijd voor de andere vakken noodig — geen sprake zijn.

De uitslag van de examens was als volgt:

	Opgekomen schriftelijk examen.	Teruggetrokken vóór het mondeling examen.	Teruggetrokken tijdens het mondeling examen.	Volledig examen afgelegd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Toegelaten met een onvoldoend cijfer voor taal.
Mannelijke candidaten.	95	3	7	85	48	37	„
Vrouwelijke candidaten.	42	1	„	41	24	17	1
Totaal. .	137	4	7	126	72	54	1

De door de candidaten behaalde cijfers in de verschillende vakken waren:

VAKKEN.	Mannel. candidaten.				Vrouwel. candidaten.			
	Voldoende.	Twijfelachtig.	Onvoldoende.	Aantal volledige examens.	Voldoende.	Twijfelachtig.	Onvoldoende.	Aantal volledige examens.
Lezen.	66	10	14	90	36	2	3	41
Schrijven	85	4	1	90	38	1	2	41
Rekenen.	59	16	14	89	27	3	11	41
Nederlandsche taal.	57	12	21	90	30	6	5	41
Aardrijkskunde . .	57	10	20	87	30	3	8	41
Geschiedenis . . .	52	12	24	88	22	8	11	41
Natuurkennis . . .	52	3	35	90	25	,	16	41
Onderw. en opvoed.	51	19	19	89	28	5	8	41
Teekenen	64	9	7	80	34	5	2	*)41

*) 9 mannelijke candidaten hadden akte teekenen.

Opmerkingen omtrent de verschillende vakken:

Lezen. De verklaring van het gelezene was over het algemeen beter dan het lezen zelf. Te weinig wordt nog op goeden toon en zuivere uitspraak gelet. Bij de vrouwelijke candidaten was ook het werktuigelijk lezen beter dan bij de mannelijke.

Nederlandsche taal. Wat het schriftelijk werk betreft, de opstellen waren van de meeste candidaten voldoende of meer dan dat. Taalfouten werden minder aangetroffen, ofschoon nog sommige opstellen daardoor waren ontsierd. Het overige schriftelijk werk voldeed minder. Bij het mondeling examen bleek, dat vele candidaten wèl de regelen der spraakkunst hadden van buiten geleerd en dat zij die soms zonder fouten konden opzeggen, maar als het op de toepassing aankwam, schoten zij te kort, omdat het geleerde niet was verwerkt. Zoo was het met de leer van den zin, zoo ook met de onderscheiding der woordsoorten en de buiging. Toch is ook in dit opzicht verbetering te bespeuren. De leer der spelling was door velen nagenoeg geheel verwaarloosd. De kennis van de voornaamste voortbrengselen der Nederlandsche letterkunde neemt bij de candidaten voor de hoofdakte toe. Met voorliefde schijnt de 19de eeuw door hen te worden bestudeerd, wat ook in de bedoeling van het programma ligt. Uit de 17de kennen zij gewoonlijk eenige bepaalde stukken; de 18de blijft voor velen onbekend terrein.

Schrijven. De bedrevenheid der candidaten liep weinig uiteen. Fraaie letters in goede verbinding waren eene zeldzaamheid, maar onbeholpen schrift werd ook niet geleverd. Bij het schrijven der hoofdletters letten weinig candidaten op het fraai beloop der lijnen in onderling verband.

Rekenen. Door vele candidaten, zoowel vrouwelijke als mannelijke, werden de schriftelijke opgaven in alle opzichten volledig en correct bewerkt ingeleverd. Jammer dat het mondeling onderzoek bij velen niet in overeenstemming was met hun schriftelijk werk. Omgekeerd echter verkregen meerdere candidaten een voldoend eindcijfer, omdat zij toonden een goed inzicht te hebben in de theorie der rekenkunde, ofschoon hun schriftelijk werk veel te wenschen overliet. De onvoldoende kennis van vele candidaten kwam vooral aan den dag bij de behandeling van de evenredige afhankelijkheid van grootheden en bij de behandeling en verklaring van de worteltrekking. Velen waren ook niet in staat de eenvoudigste eigenschappen der getallen ook voor andere dan geheele getallen te bewijzen. Het rekenen uit het hoofd was bevredigend. Voor meerdere candidaten was eene samengestelde evenredigheid hetzelfde als eene aaneengeschakelde.

Aardrijkskunde. De uitslag van het examen in dit vak was over het algemeen bevredigend; toch bleek dat vele candidaten een of meer der in het programma genoemde onderdeelen, zelfs Nederland, totaal hadden verwaarloosd. Verschillende deelen der natuurkundige aardrijkskunde waren niet begrepen, zoodat de toepassing van het geleerde vaak te wenschen overliet. Bij het examen in de wiskundige aardrijkskunde bleek, dat zeer weinig candidaten zich door eigen waarneming een inzicht hadden verschaft in de meest gewone verschijnselen.

Geschiedenis. Omtrent dit vak merkt de commissie op, dat vooral de geschiedenis na 1789 beter moet bestudeerd worden, niet alleen de algemeene, maar ook die des vaderlands. De overige deelen gaven geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen; de resultaten waren in den regel bevredigend. Bij de studie behoort meer gebruik te worden gemaakt van een historischen atlas.

Kennis der natuur. Tot haar genoegen mag de commissie verklaren, dat vooruitgang is waar te nemen in de kennis van dit vak. Moesten vorige commissiën er over klagen dat het meerendeel der candidaten de natuur bestudeerden buiten de natuur om, een groot aantal der candidaten, die zich nu aan het examen onderwierpen, toonde planten en dieren te hebben waargenomen in hun leven en maaksel en met vrucht de lessen te hebben bijgewoond, waarop door proefnemingen het behandelde werd toegelicht. Te betreuren is het echter, dat er nog altijd candidaten zijn, die dit goede voorbeeld niet volgen en naar het examen opgaan, zonder voldoende voorbereiding. Ook komen er nog steeds eenigen, die zich een aantal woorden hebben eigen gemaakt, waarvan ze de beteekenis niet kennen en waaraan ze nu eene geheel verkeerde voorstelling verbinden. De commissie stelt zich de vraag, of het voor de natuurkundige studie dezer laatsten niet beter ware, dat zij nooit iets hadden gehoord omtrent natuurkennis.

Teekenen. Over het geheel waren hier de resultaten bevredigend. De practische bedrevenheid was meestal grooter dan de theoretische kennis. Bij de methodiek viel op te merken, dat men weinig bekend was met wat in de laatste jaren op het gebied van het teekenonderwijs is verschenen. De kennis van de grondbeginselen der perspectief was gering.

Onderwijs en opvoeding. Ook waar de candidaten met het programma bekend waren, werd niet altijd blijk gegeven van helder inzicht in den omvang en de bedoeling van elk der deelen. Met name was dit het geval met punt *c*, waarin menigeen niet gelezen had dat eene opzettelijke studie van leerwijzen voor elk vak wordt verlangd. Vaak werd de verontschuldiging gehoord: „dat gebruiken we bij ons op school niet", of ook: „in die klasse heb ik nooit gewerkt". De kennis van punt *a* bleek voor-uitgaande, schoon bij sommigen — vooral wat de zedelijke vorming betreft — nog geheel onvoldoende, terwijl die van punt *d*, op enkele loffelijke uitzonderingen na, weinig te beteekenen had. Dikwijls bestond er groot verschil in de waarde van hetgeen mondeling en hetgeen schriftelijk werd geleverd. Een examen op alle punten goed was zeldzaam.

Middelburg, / Amsterdam, Augustus 1898.

W. Middelveld Viersen, *voorzitter.*

H. Bijleveld, *secretaris.*

Utrecht.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, benoemd bij beschikking van 14 Mei 1898, n°. 2727[1], afdeeling Onderwijs, tot het afnemen der examens voor de akte van hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres, heeft de eer omtrent die examens het volgende ter kennis te brengen van Uwe Excellentie.

De inrichting van het examen, gelijk die nu reeds jaren achtereen wordt gevolgd, voldeed ook ditmaal: zij verzekert aan de adspiranten, gelijk aan de examinatoren, een geregelden en rustigen gang van het examen.

Dat het programma in bijzonderheden mocht worden uitgewerkt, is ook, naar het oordeel van deze commissie, wenschelijk; nadere omschrijving zou in het voordeel zijn van velen, vooral

van hen, die zonder leiding zich voor de hoofdakte bekwamen. Nog eene andere verbetering ware dan tevens aan te brengen. Wenschelijk schijnt het der commissie, dat tijdig werd bekend gemaakt, tot welke dichters of schrijvers men, bij het eerstvolgend examen in letterkunde, zich hoofdzakelijk zal bepalen en dat voor het examen in methode van opvoeding en onderwijs insgelijks ongeveer een jaar te voren werd openbaar gemaakt, welke „leerwijzen" onder punt *c* van het programma voor dit vak bedoeld, zullen worden ter sprake gebracht. Het valt toch moeilijk tegen te spreken, dat de groote omvang van de beide genoemde vakken, de studie lastig maakt, wat, naar de meening der commissie, menigeen er toe brengt, haar eenvoudig te verwaarloozen.

De openbaarheid der examens leverde te Utrecht geen bezwaar op.

Verscheidene adspiranten moesten worden weerhouden van zich terug te trekken; twee hunner hadden het daaraan te danken, dat hun eene akte kon worden uitgereikt. Mededeelingen, van welken aard ook, omtrent den stand van het examen, werden den adspiranten niet gedaan; doch wèl werden zij, die zeker meenden te weten, dat hunne kans op slagen verloren was, gewezen op de voordeelen, die eene beoordeeling van hunne kennis in *alle* vakken voor hen kon opleveren.

Het blijft veler gewoonte, om zich te vroeg, d. i. met de zekerheid van nog niet „klaar" te zijn, aan het examen te onderwerpen; dat schijnt niet te keeren te zijn en maakt den uitslag over het geheel ongunstiger dan hij behoefde te wezen; voor hen die aldus na één jaar — soms werd ook de raad gegeven twee jaren te wachten — terugkomen, is het afleggen van het *geheele* examen, na afloop waarvan wèl inlichtingen gegeven worden, van veel belang.

De uitslag van het examen was als volgt:

Tabel A.

Adspiranten.	Aangegeven.	Niet opgekomen bij het schriftelijk examen.	Teruggetrokken		Toegelaten.	Afgewezen.
			Na het schriftelijk en vóór het mondeling examen.	Tijdens het mondeling examen.		
Mannelijke	211	2	13	13	87	96
Vrouwelijke	61	1	0	0	40	20

Tabel B.

Vakken.	Aantal volledige examens.		waarvan: Voldoende.		Twijfelachtig.		Onvoldoende.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Lezen	191	60	171	58	0	0	20	2
Schrijven	183	60	172	57	0	0	11	3
Nederlandsche taal . .	191	60	142	55	0	0	49	5
Rekenen	189	60	123	45	0	0	66	15
Aardrijkskunde. . . .	191	60	109	40	0	0	82	20
Geschiedenis.	187	60	132	49	0	0	55	11
Kennis der natuur . .	188	60	91	40	0	0	97	20
Handteekenen	176	60	96	42	26	0	54	9
Methode van opvoeding en onderwijs. . . .	193	60	129	45	3	0	61	15

Vier mannelijke candidaten zijn toegelaten met een onvoldoend cijfer voor Nederlandsche taal.

Van de mannelijke adspiranten hadden 10 vrijstelling van het examen in handteekenen, volgens artt. 61 en 85 der wet op het lager onderwijs; van de vrouwelijke geene.

Gelijk uit tabel B blijkt, is van het cijfer 5, overeenkomstig de ministerieele aanschrijving van 2 Maart 1891, n°. 702[1], afd. Onderwijs, zelden gebruik gemaakt; het viel in den regel niet moeilijk te beslissen, of een examen voldoende of onvoldoende heeten moest, en de vermijding van de beoordeeling „twijfelachtig", komt den adspirant ten goede.

Opmerkingen over de verschillende vakken.

Het lezen. Het examen in dit vak leidde bij de vrouwelijke candidaten tot zeer bevredigende uitkomsten; moest al aan eene enkele een onvoldoend cijfer worden gegeven, dan was dit te wijten aan het niet begrijpen van het gelezene, niet aan het werktuiglijk lezen, dat bij niemand veel te wenschen overliet.

Onder de mannelijke candidaten daarentegen waren goede lezers uitzonderingen. Werd, als bij het examen in vreemde talen, de zuiverheid der uitspraak afzonderlijk beoordeeld en in een cijfer uitgedrukt, dan zou die van verreweg de meeste onvoldoende zijn bevonden. Blijkbaar ziet men nog niet in, dat spreken en lezen kunsten zijn, waarin men, als in elke andere, zich slechts door oefening kan bekwamen. Ook met de verklaring van de leesstof brachten enkelen het er slecht af, meermalen werd vruchteloos gevraagd naar de beteekenis van dikwijls voorkomende woorden en uitdrukkingen.

Het schrijven. Ofschoon bij het schriftelijk deel van het examen opzettelijk daarvoor gelijnd papier werd verstrekt, liet de regelmatigheid en de grootte der lettervormen vrij wat te wenschen over. Tevens bleek, dat de meeste candidaten onbekend waren met het verschil in lettervorm, bij staand en loopend schrift.

In enkele gevallen werd het cijfer, toegekend voor het schrijven op papier, door het schrijven op het bord verhoogd, terwijl in sommige gevallen het schrift op het bord, zoowel door slordigheid als door het afbreken der woorden, totaal ongeschikt was om als schrijfvoorbeeld te dienen. Steilschrift kwam zelden voor.

De Nederlandsche taal. Het schriftelijk werk bestond in het maken van een opstel en de verklaring van een drietal epigrammen.

Onder de opstellen waren er enkele die, naar vorm en inhoud, zeer weinig en enkele, die in beide opzichten alles te wenschen overlieten. Vele waren goed, vele anderen konden geen „voldoende" halen. Waaraan lag dit? Vooreerst aan eene overijlde keuze. Menig candidaat koos een onderwerp, dat hij niet aan kon; sommigen, wier krachten niet berekend waren voor „de pers, de koningin der aarde", vestigden juist hierop hunne keus, in plaats van ze te beproeven aan gemakkelijker te behandelen stof, bijv. „het rijwiel". In de tweede plaats aan de manier van werken. Velen hadden zich niet den tijd gegund, om over de stof en hare indeeling behoorlijk na te denken. Ze gingen scheep, zonder zich af te vragen, waar ze zouden belanden. Ten derde, aan onzuivere beeldspraak. Ter illustratie diene deze zin, uit een opstel over „slecht humeur": „De toon, welke in een huisgezin heerscht, drukt den stempel van het humeur uit." Dergelijke voorbeelden van slordig denken zou de sub-commissie bij menigte uit de opstellen kunnen aanhalen. Die slordigheid openbaarde zich niet alleen daar, waar de candidaat zich in beeldspraak verliep; daarvan leveren zinnen als: „Gewichtige gebeurtenissen hoorde men dan, wanneer reizigers ze overbrachten", het duidelijk bewijs.

De verklaring van de epigrammen was bij de meerderheid onvoldoende. Het verschil tusschen bekeer*ing* en bekeerd*heid*, waarop het bij het eerste puntdicht aankwam, werd door zeer velen niet gevoeld. Bij de woorden *economie* en *duizendjarig* rijk, voorkomende in het tweede, werd door menigeen eene zoo zonderlinge toelichting gegeven, dat er van de verklaring van dit puntdicht in zijn geheel niets kon terecht komen. Sommigen die de epigrammen wel hadden begrepen, gaven toch den inhoud op zeer onbeholpen wijze terug.

De spraakkunst kwam bij het mondeling examen aan de orde. De meeste candidaten bleken daarmee wel vertrouwd. Hoe een woord van de eene klasse in de andere kan overgaan, hoe bijv. een bijwoord als voegwoord, een deelwoord als voorzetsel kan optreden, werd door velen zeer goed verklaard. De eigenlijke beteekenis van sommige spraakkunstige termen was echter menigeen duister; de woorden causatieven, intensieven, deno-

minatieven waren voor hen bloote klanken. Van daar, dat ze dikwijls op zonderlinge wijze verhaspeld werden. Menigmaal hoorde men „demoniatieven" of zoo iets. Het verschijnsel, dat ook onze taal aan buigingsvormen verarmt en deze de plaats moeten ruimen voor omschrijving, was velen ontgaan.

Bij het examen in de letterkunde voldeden de vrouwelijke candidaten uitstekend. Vooral de dichters en schrijvers uit het tijdperk na 1880 hadden velen — de analyse en beschouwing van sommige stukken gaven er het bewijs van — met vrucht gelezen. De mannelijke candidaten bleken daarentegen beter thuis in het tijdperk 1830—1880. Van de dichters uit onze „gouden eeuw" had men over het algemeen weinig werk gemaakt. Van Vondel hadden velen geen ander stuk onder de oogen gehad dan de Gijsbrecht van Aemstel; Huygens en Hooft waren voor dezen en anderen volslagen vreemdelingen. Met de titels van sommige werken werd nu en dan vreemd omgesprongen, zoo sprak men van Marnix Beijenkorf van het heilige Roomsche Rijk, de vaderlandsche geschiedenis van Hooft, de Nederlandsche Spectator van Justus van Effen.

Het rekenen. Hoewel de uitslag van het examen in dit vak niet ongunstig te noemen is, kwamen toch de fouten, voortvloeiende uit gebrekkige leiding, opnieuw aan het licht.

Uit het schriftelijk werk is nogmaals gebleken, hoeveel candidaten tekort schieten, waar meer bepaald gevorderd wordt kennis der worteltrekking en vaardigheid in het cijferen.

De leer der evenredige afhankelijkheid en der samengestelde verhoudingen is nog altijd het zwakste punt bij verreweg de meeste candidaten.

De aardrijkskunde. Naar het examen te oordeelen moet de commissie tot haar leedwezen getuigen, dat de kennis van dit vak bij de candidaten eer achter- dan vooruit is gegaan.

Van de mannelijke candidaten verkregen slechts 54 pct., van de vrouwelijke 67 pct. een voldoend cijfer; dit resultaat, vergeleken met de cijfers van het vorige jaars, wijst voor beide rubrieken op achteruitgang; voor de mannelijke het sterkst, nl. 10 pct.

Zeer weinigen legden een examen af, dat in alle onderdeelen voldoende kon worden geacht. Over het geheel waren Nederland en de Oost-Indische bezittingen vrij goed bestudeerd; toch moest de commissie ook nu weder ervaren, dat velen van onze West-Indische koloniën te weinig of in het geheel geene studie hadden gemaakt en van onze bezittingen in Oost-Indië het ethnographisch gedeelte was verwaarloosd. De kennis van Europa was voldoende; die van de werelddeelen meestal onvoldoende; ofschoon daarvan slechts een beknopt overzicht werd geëischt, moesten de candidaten op vragen over de koloniën der Europeesche mogendheden menigmaal het antwoord schuldig blijven. Hoewel velen eenige vaardigheid toonden in het oplossen van vraagstukken met behulp der globe, was de kennis der wiskundige aardrijkskunde gering; in het algemeen waren de voorstellingen omtrent ons zonnestelsel en de bewegingen van aarde en maan zeer verward. De natuurkundige aardrijkskunde, waarvan slechts enkele hoofdstukken ter sprake kwamen, als: eb en vloed, klimaat, plantengordels, zeestroomen, passaten, was met weinig vrucht bestudeerd; ook hierbij kwamen vage uitdrukkingen, in plaats van heldere denkbeelden.

De commissie meent, dat betere examens in dit vak verwacht kunnen worden, wanneer de candidaten zich in de wis- en natuurkundige aardrijkskunde bij hunne studie laten leiden en niet langer een handboek memoriseeren.

De geschiedenis. Ofschoon de algemeene indruk, door het onderzoek naar de kennis in dit vak op de sub-commissie teweeggebracht, niet ongunstig mag genoemd worden, liet bij vele candidaten meer dan één onderdeel te wenschen over. Vooral de geschiedenis der negentiende eeuw was doorgaans òf zeer oppervlakkig, òf slecht, soms in het geheel niet bestudeerd. Die des vaderlands kwam, behoudens enkele uitzonderingen, beter tot haar recht. Die der koloniën bleek veeltijds niet ernstig te zijn nagegaan. De studie der nieuwe geschiedenis tot de omwenteling van 1789 was in den regel voldoende. Niet zelden ontbraken juiste inzichten in die omwenteling. Ook werd bij velen gebrekkige kennis van de oude en middelgeschiedenis waargenomen. Toch verwierven enkelen zich de cijfers 8, 9 of 10. Zij hadden blijkbaar eene volledige studie van al de onderdeelen gemaakt.

De kennis der natuur. De uitslag van het examen in dit vak is niet bevredigend, vooral bij de mannelijke candidaten: aan slechts 91 van de 188 kon een voldoend of hooger cijfer worden toegekend. Het slechtst waren bestudeerd de voeding van mensch, dier en plant, de ontwikkeling der dierlijke warmte, de verbrandingsprocessen en de warmteverschijnselen.

Vele candidaten hebben zich eenige woorden en uitdrukkingen eigen gemaakt, zonder daaraan goede voorstellingen te verbinden. De studie was bij dezen niet van de waarneming uitgegaan; de natuur werd door velen bestudeerd buiten de natuur om. Dit had ten gevolge, dat de verkregen kennis weinig waarde had. Aan niet minder dan 38 mannelijke candidaten moest het cijfer 3, 2 of 1 worden toegekend. Hier tegenover staat het verblijdend feit, dat 64 candidaten een ruim, voldoend, goed of zeer goed examen hebben afgelegd.

Het handteekenen. De ongunstige uitslag van het examen in dit vak wordt voor vele candidaten veroorzaakt door onvoldoende leiding of voorbereiding; bij menigeen ook moet dit verklaard worden uit gemis aan kennis van de eenvoudigste eigenschappen der vlakke figuren en der lichamen, welk gemis aan kennis zijn invloed deed gelden, zoowel bij het teekenen der meetkundige lichamen als bij het onderzoek naar de kennis der perspectief. Meermalen kwam het voor, dat een candidaat niet wist, hoe een lijn meetkunstig in eenige gelijke deelen te verdeelen, hoe een lijn van 6 c.M. met 2 c.M. te verlengen, hoe een vierkant midden op een rechthoekig stuk papier te plaatsen; hoe een regelmatigen zes- of achthoek te teekenen. Zoo ook waren er die niet wisten, dat de opstaande ribben van een afgeknotte, regelmatige vierzijdige piramide elkander in één punt moeten ontmoeten en dat dit punt loodrecht boven het midden van het grondvlak ligt, en de top van een gelijkbeenigen driehoek boven het midden van de basis ligt; dat de beide assen van eene ellips elkander loodrecht middendoor deelen, dat de hoofddiagonaal van een regelmatigen zeshoek tweemaal zoo lang is, als de daarmede evenwijdig loopende zijde, enz. Natuurlijk bleven velen van deze candidaten dan ook in gebreke, als men hun vroeg, hoe ze den leerlingen der school een eenvoudig rechtlijnig figuur zouden leeren teekenen. Deze tekortkomingen had ook menigeen die een twijfelachtig cijfer verkreeg. Vele candidaten meenden, dat men den leerlingen lijn voor lijn op het bord moet voorteekenen en hun zoo moet leeren, hoe eene figuur ontstaat in plaats van hen door vragen te brengen tot de samenstelling er van, of tot de afleiding uit vroegere figuren. Toch blijkt uit de toegekende cijfers, vooral bij de vrouwelijke candidaten, vooruitgang in alle onderdeelen van dit gedeelte van het examen.

De methode van onderwijs en opvoeding. Over het geheel genomen mocht, ten opzichte van dit examenvak, evenals ten vorigen jare, weder eenige vooruitgang worden opgemerkt. De commissie heeft de overtuiging, dat de overgroote meerderheid der candidaten zich met ijver aan de studie der paedagogiek heeft gewijd; intusschen moet zij daarbij de opmerking maken dat deze belangstelling in de vakwetenschap van den onderwijzer zich meer openbaarde in de hoeveelheid van de verkregen kennis dan in hare hoedanigheid. Degenen die in het verband tusschen theorie en practijk een helder inzicht hadden, vormden eene zeer kleine minderheid. Dit verschijnsel zal zich blijven voordoen zoolang de candidaten hun dagelijksch werk in de school niet tot het middelpunt van hunne studie maken. Vooral door schriftelijke voorbereiding voor den schoolarbeid leert de onderwijzer de moeilijkheden van de practijk duidelijk zien en bij ernstige studie van de theorie, ook voor een goed deel overwinnen.

Hiermede is tevens de richting aangewezen die de candidaathoofdonderwijzer te volgen heeft, om het onderzoek in dit vak met goed gevolg te kunnen doorstaan.

Dat deze wenk verre van overbodig is, bewijzen niet alleen de opstellen over een onderwerp uit de bijzondere onderwijskunde, door ongeveer 40 pct. der examinandi geleverd; maar vooral ook de weinig bevredigende resultaten van het onderzoek naar de „kennis van de meest gebruikte leerwijzen voor elk vak bij het lager onderwijs in het bijzonder", terwijl het bovendien nog altijd de vraag blijft, of de studie van „de geschiedenis van de opvoeding en het onderwijs", zooals de candidaten die bijna zonder uitzondering opvatten, hun ook maar éénig practisch voordeel geeft.

Delft/Utrecht, September 1898.

J. C. Fabius, *voorzitter.*
L. Gerhardt, *secretaris.*

Leeuwarden.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie te Leeuwarden, bij beschikking van 14 Mei 1898, n°. 2727[1], en van 4 Juni 1898, n°. 3710, afd. Onderwijs, belast met het afnemen der examens voor de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres, heeft de eer Uwe Excellentie het volgende mede te deelen.

De regeling van het examen was geheel gelijk aan die van het jaar 1896. Ook nu weder telde de commissie 15 leden en werden de candidaten bij groepen van 15 opgeroepen.

Algemeen was de commissie met die regeling zeer tevreden.

Behalve voor paedagogiek en lezen, konden de examinatoren voor elk vak over 45 minuten beschikken, eene tijdruimte, lang genoeg om betreffende elk onderdeel van het vak een onderzoek naar de bekwaamheid van den candidaat in te stellen, zoodat toevallige kennis of toevallige leemten van weinig invloed waren op het toegekende cijfer.

Het onderzoek geschiedde beter en nauwkeuriger dan toen vroeger slechts 20 minuten of een half uur voor elk vak en elken candidaat beschikbaar was.

Ook de omstandigheid, dat twee deskundigen voor hetzelfde vak waren aangewezen, werkte gunstig.

Geen der commissieleden wenschte den vroegeren toestand terug, toen de candidaten telkens konden worden ingelicht omtrent het gedeeltelijk afgelegd examen.

Wel is het voorgekomen, dat een examinandus zich onnoodig angstig had gemaakt; wel trokken zelfs twee candidaten zich terug, ofschoon zij nog geen onvoldoende cijfers hadden verkregen, maar over het algemeen bleven de candidaten rustig en het kan niet anders of die algemeene kalmte heeft voor de meer dan 100 candidaten gunstig gewerkt.

De examinatoren voor paedagogiek en lezen, die samen per candidaat over 45 minuten beschikten, klaagden over te weinig tijd.

Het cijfer 5 is in den loop der examens meermalen voorloopig toegekend, maar werd op voorstel der betrokken sub-commissie telkens in het cijfer voor voldoend of onvoldoend veranderd.

Enkele leden waren van oordeel dat het beter zou zijn bij volgende gelegenheden in sommige gevallen het cijfer 5 te laten staan, maar anderen meenden, dat men zich wel een beslist oordeel over voldoende of onvoldoende kennis kon vormen en men ten slotte niet meer het cijfer voor „twijfelachtig" behoefde toe te kennen.

De volgende tabel geeft een overzicht van de afgelegde examens en van den uitslag daarvan in ieder vak.

VAKKEN.	Mannelijke candidaten.						Vrouwelijke candidaten.					
	Aantal examens.	Aantal malen dat is behaald het cijfer:			Aantal vrijstellingen op grond van		Aantal examens.	Aantal malen dat is behaald het cijfer:			Aantal vrijstellingen op grond van	
		voldoend.	onvoldoend.	5.	art. 61.	art. 85.		voldoend.	onvoldoend.	5.	art. 61.	art. 85.
Lezen	106	66	40	0	—	—	10	6	4	0	—	—
Schrijven.	106	105	1	0	—	—	10	9	1	0	—	—
Nederlandsche taal .	108	59	49	0	—	—	10	7	3	0	—	—
Rekenen	106	72	34	0	—	—	10	8	2	0	—	—
Aardrijkskunde . .	107	66	41	0	—	—	10	7	3	0	—	—
Geschiedenis . . .	106	64	42	0	—	—	10	4	6	0	—	—
Kennis der natuur .	106	75	31	0	—	—	10	8	2	0	—	—
Handteekenen . . .	105	61	44	0	1	0	10	7	3	0	0	0
Onderwijs en opvoeding.	106	76	30	0	—	—	10	7	3	0	—	—

De akte werd ook uitgereikt aan 5 candidaten (1 vrouwelijke en 4 mannelijke), die een onvoldoend eindcijfer voor Nederlandsche taal hadden gekregen.

Betreffende de examenvakken valt het volgende op te merken:

Lezen. Blijkens het groot aantal malen, dat er een onvoldoend cijfer moest worden gegeven voor dit vak, wordt aan het werktuigelijk lezen door de candidaten nog niet genoeg aandacht besteed. Leestoon, accent en het uit laten komen der punctuatie lieten dikwijls veel te wenschen over. De verklaring van het gelezene was in vele gevallen gebrekkig; synoniemen en tegenstellingen konden soms niet dan zeer moeilijk worden gevonden. Even onvoldoende was bij velen de gemakkelijkheid om zich juist uit te drukken.

Nederlandsche taal. Eenige eenvoudige dichtregelen, die in proza moesten worden overgebracht, bleken door zeer vele candidaten slecht verstaan te zijn, vooral doordat zij zich van het verband tusschen de deelen te weinig rekenschap hadden gegeven.

In de beantwoording van een paar vragen over eenvoudige taalkundige begrippen en taalverschijnselen schoten de meesten tekort.

Het opstel, dat gevraagd werd en waarvoor men mocht aannemen dat de stof bij een candidaat-hoofdonderwijzer voorhanden is, bewees, dat velen te weinig geoefend waren in het ordenen en weergeven hunner denkbeelden.

Bij het mondeling examen bleek, dat sommigen wel hun handboek goed hadden geleerd, maar te weinig of geheel niet de leerstof hadden verwerkt; punten als: de diensten van het deelwoord in den zin en bij de woordvorming, de tweede naamval, ook in verband met de vorming van woorden, het oorzakelijk zinsverband bij onder- en nevenschikking, konden slechts zelden in geregeld gesprek worden behandeld. Behoudens enkele gunstige uitzonderingen, hadden te velen den inhoud van het leerboek van bladzijde tot bladzijde geleerd en te weinig getracht verband te brengen tusschen verschillende taalverschijnselen. Van woordvorming en spelling was in den regel de kennis zeer gering.

Over het algemeen gaf het examen den indruk, dat een aanzienlijk deel der candidaten te weinig leiding heeft bij de studie.

Wat het examen in de *letterkunde* betreft, gaven de meeste candidaten blijk van eene zeer eigenaardige opvatting van het programma. Velen hadden niet meer gelezen dan een enkel stuk van Vondel of Hooft en eenige verzen van een dichter uit de 19de eeuw — bijna zonder uitzondering werden Staring, Da Costa of Potgieter genoemd — en een enkelen roman, hetzij van J. van Lennep, hetzij van mevrouw Bosboom of een zeer enkelen keer van Couperus. De studie van de letterkunde der 18de eeuw was door bijna allen verwaarloosd.

Dat Cats in onze letteren niet meer meetelt en Tollens een vergeten grootheid is, daarvan zal ieder overtuigd zijn, die dit examen aandachtig heeft gevolgd. Een der candidaten die toevallig naar den dichter van de „Overwintering op Nova-Zembla"

werd gevraagd, meende dat deze in de 13de eeuw had geleefd. Het bleek trouwens meermalen, dat over het verband tusschen de dichterlijke voortbrengselen en den tijd van hun ontstaan nooit was nagedacht, zoodat menig examinandus in groote verlegenheid kwam, wanneer hem werd verzocht te bewijzen dat Vondel in de 17de eeuw heeft geleefd. Dit reeds deed vermoeden dat door hen, die zich voorbereiden voor het examen, zonder oordeel des onderscheids wordt gelezen, welk vermoeden werd bevestigd, indien een stuk, dat door de candidaten was opgegeven, nader werd besproken. Het liefst wilden zij zich er van afmaken door daarvan den inhoud, zoo goed en kwaad als het ging, mede te deelen.

Over de beteekenis der reien in Vondel's drama's was zelden nagedacht; van tragisch en comisch, van humor, satire en ironie, van episch, lyrisch en dramatisch hadden weinige een zuiver begrip. Volgens sommigen waren Staring's „Vogelschieten" en Bellamy's „Roosje" evenzeer drama's als Vondels „Lucifer"; gold de „Majoor Frans" voor een sentimenteele roman, was Staring's „Aan de Eenvoudigheid" gelegenheidspoëzie, Marnix „Bijenkorf" zoowel als Staring's „Herdenking" een epos. Zelfs het begrip „historische roman" was bij de meeste totaal afwezig; wat een „woordspeling" of een „vertoog" is, was voor enkelen een diep geheim en naar de beteekenis van „leekedichtjes" of „Spectator" werd dikwijls te vergeefs geraden.

Dat zulke candidaten aan de literaire beweging van hun eigen tijd geen deelnemen, behoeft nauwelijks gezegd en zal des te minder verwonderen, wanneer men bedenkt, dat de meesten hunner met de beteekenis van vreemde woorden en bastaardwoorden slecht zijn vertrouwd.

Het ontbrak den meesten candidaten derhalve aan die algemeene ontwikkeling zonder welke de studie van letterkunde vruchteloos moet blijven. Er waren enkelen, die blijk gaven, beide van ontwikkeling en belezenheid — een paar candidaten legden een uitstekend examen in de letterkunde af — bij onderzoek kwam dan gewoonlijk aan het licht dat zij vroeger leerlingen waren geweest van eene kweekschool, of wel, dat zij in der tijd eene hoogere burgerschool hadden bezocht.

Rekenen. De sub-commissie, belast met het examen in het rekenen, merkte bij tal van candidaten op, dat vooral de eerste hoofdstukken der rekenkunde (bijv. de stellingen over het verwisselen van factoren in een gedurig product en die over den grootsten gemeenen deeler met hare merkwaardige gevolgen) onvoldoende waren bestudeerd, door sommigen zelfs min of meer verwaarloosd na hun onderwijzers-examen.

Bovendien liet bij de meeste candidaten *de wijze*, waarop eenige bewijsvoering werd *voorgedragen*, alsmede de strengheid van betoog en de juistheid der definities veel te wenschen over.

Aardrijkskunde. Slechts enkele candidaten gaven bij het examen in de aardrijkskunde de bewijzen, dat zij zich in al de onderdeelen van dit vak thuis gevoelden.

Al bleek bij velen de kennis van sommige onderdeelen ruim voldoende of zelfs zeer goed, toch konden zij geen hooger cijfer dan 6 behalen, doordat de een de studie van een deel der staatkundige, een ander die van de wis of de natuurkundige aardrijkskunde verwaarloosd had.

Bij tal van candidaten liet de kennis van het ontstaan van den bodem van Nederland veel te wenschen over.

Ook nu weer bleek, dat bij de beoefening der wis- en natuurkundige aardrijkskunde te weinig in de natuur waargenomen, en dat op het verband der geographische verschijnselen te weinig gelet wordt. Hieraan vooral is het toe te schrijven dat aan zoo velen een onvoldoend cijfer moest worden toegekend.

Geschiedenis. Het examen in geschiedenis liet een weinig bevredigenden indruk achter. Het ontbrak velen candidaten aan heldere historische begrippen en in de aanwijzing van het verband tusschen de feiten schoten velen te kort. Slechts enkelen wisten de verschillende tijdvakken der geschiedenis behoorlijk te karakteriseeren. Van een goeden historischen atlas was dikwijls geen behoorlijk gebruik gemaakt, zoodat de meeste candidaten van de Staten-veranderingen en zelfs van de ligging van belangrijke plaatsen eene uiterst vage voorstelling hadden. Eene uitzondering was het, indien het bleek, dat de candidaat nog iets anders dan een handboek had bestudeerd en in dat handboek waren velen zeer slecht thuis, doordat ze de zoo noodige repetities verzuimd hadden. Enkelen verklaarden ronduit, dat door gebrek aan tijd de studie der geschiedenis er geheel bij ingeschoten was.

Voor de vaderlandsche geschiedenis werd vooral de nadruk gelegd op een goed inzicht in de ontwikkeling onzer Staatsinstellingen, waarbij natuurlijk de samenstelling en bevoegdheden onzer Staatscolleges in den loop der tijden ter sprake kwam. Ook werden de voornaamste gebeurtenissen in hare oorzaken en gevolgen nagegaan. Maar al te dikwijls bleek dat de kennis dezer zaken te wenschen overliet. Vooral de geschiedenis der laatste halve eeuw en die der koloniën was door velen schromelijk verwaarloosd.

Wat de algemeene geschiedenis aangaat, meende de commissie het hoofdgewicht te moeten leggen op de nieuwste en nieuwe geschiedenis. De geweldige ommekeer in Staat en maatschappij gedurende de laatste eeuwen was door vele candidaten blijkbaar niet begrepen. De geschiedenis der 19de eeuw was velen minder bekend dan die der 3 voorafgaande eeuwen.

Voor de geschiedenis der middeleeuwen en die der oudheid heeft de commissie er zich toe bepaald de groote historische momenten in hunne beteekenis voor de beschaving na te gaan. Ook bij dit deel der historie stootte ze meermalen op de grootste onkunde.

Natuurkennis. Bij de examens in de kennis der natuur is gebleken, dat vele candidaten zich met voorliefde op het onderdeel natuurkunde hadden toegelegd. Evenwel was de leer van het licht, de magneetkracht, de electriciteit en het geluid te oppervlakkig, somtijds zelfs in het geheel niet bestudeerd.

Ofschoon van deze onderdeelen geen grondige kennis wordt geëischt, mag men toch wel van den hoofdonderwijzer verwachten, dat hij bijv. het onweder en den bliksemafleider, het gebruik van het kompas, het vormen van het beeld in een spiegel en de stemvork weet te verklaren.

Op de kennis van de samenstelling der lucht en de verbrandingsverschijnselen hadden de candidaten zich het minst toegelegd. Met nadruk wordt hierop de aandacht gevestigd, daar deze kennis onontbeerlijk is tot het verkrijgen van een juist begrip aangaande de voornaamste levensverrichtingen van mensch, dier en plant.

De kennis van het menschelijk lichaam was bij het grootste aantal der candidaten vrij voldoende, althans wat betreft het geraamte, den bloedsomloop, de spijsvertering en de ademhaling; van de spieren, de zintuigen en het stemorgaan wisten slechts enkelen iets mede te deelen.

Van de dieren waren de klassen der zoogdieren en vogels het best bestudeerd. Over het algemeen was de kennis der gelede dieren zeer gering, zoodat op gemakkelijke vragen over de meest bekende insecten geen antwoord werd ontvangen.

De kennis der planten was bij de meeste candidaten voldoende of even voldoende; in vele gevallen bleek zij door aanschouwing verkregen en werden algemeen voorkomende planten spoedig herkend.

De kennis van de levensleer der plant was echter in het algemeen zeer gering.

Handteekenen. Bij de meerderheid der candidaten waren de resultaten van het examen in dit vak vrij voldoende. Ook het theoretische gedeelte was door menig candidaat met ernst bestudeerd. Bij sommige candidaten echter droeg het practisch werk de duidelijkste blijken dat zij zich niet onder behoorlijke leiding geoefend hadden, zeer zeker een gevolg van het ontbreken van goede opleidingsscursussen ten platten lande. Dientengevolge liep dan ook het werk zeer uiteen.

De commissie meent voorts te moeten opmerken, dat vele candidaten de wijze van behandeling, zelfs van de meest eenvoudige figuren, niet wisten aan te geven.

Onderwijs en opvoeding. Van de wijze, waarop het schoolonderwijs dienstbaar gemaakt kan worden aan de verstandelijke en zedelijke vorming der leerlingen, hadden vele candidaten duidelijke begrippen. Enkelen toonden echter dat zij dit hoogst belangrijk onderdeel van het programma òf niet, òf slechts zeer oppervlakkig hadden bestudeerd.

De kennis van de algemeene inrichting der lagere school, van de indeeling in klassen en van het klassikaal onderwijs was over het geheel voldoende.

De algemeene onderwijskunde was door verreweg de meesten met vrucht beoefend. Het onderzoek naar de kennis van de meest gebruikte leerwijzen voor elk vak bij het lager onderwijs in het bijzonder, leverde minder bevredigende resultaten. Meermalen bleek zelfs dat candidaten de methoden, welke zij volgens eigen verklaring dagelijks in de school gebruikten, noch in haar ge-

heel, noch in eenig onderdeel, genoegzaam kenden, om grondig onderwijs te kunnen geven.

Onbeduidend was bij zeer velen de kennis van de geschiedenis van de opvoeding en het onderwijs, vooral in ons vaderland, en die van het Nederlandsch schoolwezen.

Leeuwarden, 5 Augustus 1898.

Namens de examencommissie,

C. J. Prakken, *Voorzitter,*

E. H. Bodde, *Secretaris.*

Zwolle.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, bij beschikking van 14 Mei 1898, n°. 2727[1], afd. Onderwijs, door Uwe Excellentie belast met het afnemen van het hoofdonderwijzers-examen te Zwolle, heeft de eer het navolgende te Uwer kennis te brengen.

De tegenwoordige inrichting, die het mogelijk maakte om telkens 15 adspiranten gelijktijdig te examineeren, voldeed der commissie zeer goed.

De duur der examens wordt daardoor bekort, zoodat de tijdsruimte tusschen het schriftelijk en mondelijk gedeelte voor sommige candidaten niet meer zoo groot behoeft te zijn als vroeger wel eens het geval was, wat de commissie bepaald in hun belang acht.

Ook is het gevaar, dat de examinatoren, door een langen en eentoonigen arbeid afgemat, de zoo noodige frischheid van geest zullen verliezen, thans veel minder groot.

Voor onze commissie duurde het examen drie weken en viel grootendeels in de vacantie der lagere scholen, zoodat de examineerende onderwijzers niet of slechts zeer kort aan hunnen gewonen werkkring behoefden te worden onttrokken.

Nog een voordeel aan de tegenwoordige inrichting verbonden is, dat elke sub-commissie thans heeft bestaan uit 2 deskundige examinatoren en niet meer de examinator in het eene vak als bijzitter voor het andere vak heeft moeten optreden.

De nadeelen, welke blijkens de uitgebrachte verslagen door andere examen-commissiën van de tegenwoordige inrichting zijn ondervonden, hebben zich bij ons niet geopenbaard.

Bij de regeling van het examen in lezen en Nederlandsche taal werd de „letterkunde" gebracht bij de sub-commissie voor de paedagogie. De commissie meende, dat dit onderdeel beter van de Nederlandsche taal kan worden afgescheiden dan het vak lezen, dat er meer eigenaardig bij thuis behoort.

Dat nu het eindcijfer voor Nederlandsche taal door 2 sub-commissiën moest worden vastgesteld, bleek geen bezwaar te zijn.

Elke candidaat kreeg nu bij zijn mondeling examen $^3/_4$ uur voor lezen en taal en $^3/_4$ uur voor paedagogie en letterkunde.

Op grond van de verkregen resultaten, meent de commissie nogmaals te moeten herhalen de meermalen uitgesproken wenschelijkheid, om dit over zooveel vakken loopend examen in 2 deelen te splitsen, met dien verstande, dat het eerste gedeelte binnen zekeren tijd door het tweede zal moeten zijn gevolgd.

Eene dergelijke splitsing zou vooral in het voordeel zijn der middelmatige candidaten, die nu òf slagen met enkele onvoldoende of twijfelachtige cijfers, òf afgewezen worden, omdat zij voor sommige vakken onvoldoende waren; hunne studie zou daardoor niet alleen degelijker, doch ook vergemakkelijkt worden.

Eindelijk zou de commissie het wenschelijk achten om door eene herziening der programma's eene scherpere afscheiding te bekomen tusschen de eischen, voor de onderwijzers- en het hoofdonderwijzers-examen gesteld.

Hieronder volgt een overzicht van het aantal examens in elk vak afgelegd en de verkregen resultaten.

VAKKEN.	Volledige examens.		Mannelijke adspiranten.			Vrouwelijke adspiranten.		
	Mannelijke adspiranten.	Vrouwelijke adspiranten.	Voldoende 6—10.	Twijfelachtig 5.	Onvoldoende 1—4.	Voldoende 6—10.	Twijfelachtig 5.	Onvoldoende. 1—4.
Lezen	110	13	85	9	16	10	3	„
Schrijven	111	13	79	15	17	9	2	2
Nederlandsche taal . .	110	13	59	32	19	9	3	1
Rekenen	110	13	56	16	38	10	„	3
Aardrijkskunde. . . .	110	13	65	10	35	8	3	2
Geschiedenis.	111	13	51	15	45	7	1	5
Natuurkennis	111	13	59	14	38	10	1	2
Teekenen	109	13	65	14	30	8	4	1
Onderw. en opvoeding .	111	13	66	22	23	10	2	1

Vrijstelling van het examen in het handteekenen, op grond van vroeger verkregen akten, werd door geen der candidaten aangevraagd. Geen der candidaten, die een onvoldoend eindcijfer voor Nederlandsche taal hadden, verkreeg de akte; wel echter slaagden 7 mannelijke candidaten en 1 vrouwelijke candidaat met het eindcijfer 5 voor dit vak.

De verschillende vakken gaven aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Lezen. Aan de candidaten werd 10 minuten tijd gegeven om kennis te maken met het stuk dat ze te lezen zouden krijgen. Daarvoor werd steeds een keuze gedaan uit onze beste dichters en prozaschrijvers, meestal uit da Costa, Potgieter, Staring, Bilderdijk, Vondel, Huygens, Bosken Huet en van Vloten.

Omtrent het lezen zelf valt op te merken, dat dialectische gebreken weinig voorkwamen, maar dat bij velen het juist leggen van den klemtoon zeer veel te wenschen overliet.

Wel is de laatste opmerking het vorige jaar ook gemaakt, maar de commissie meent die te moeten herhalen. Meermalen werd aan den candidaat gevraagd of hij wel eens hardop las en dikwijls was het antwoord ontkennend. Inderdaad, ook in dezen wordt door oefening de kunst verkregen en waar men eenig proza- of dichtstuk heeft bestudeerd, daar verzuime men niet het daarna, ook al heeft men geen toehoorders, zoo duidelijk en juist mogelijk hardop te lezen.

Wat het verklaren van het gelezene betreft, dit ging beter en was over het geheel bevredigend. Toch schoten velen te kort in het geven van een beknopt overzicht en in een geregelde ontwikkeling van den gedachtengang in het stuk.

Bij een nauwkeuriger beschouwing van de onderdeelen, waartegen de meeste wel opgewassen waren, verrieden sommigen gebrek aan juiste woordenkennis en algemeene kennis en, wat vooral herhaaldelijk uitkwam, volslagen onbekendheid met Grieksche en Romeinsche mythologie.

Schrijven. Voor het onderzoek in dat vak moesten de candidaten een schoonschrift maken op expresselijk daarvoor gelinieerd papier en een op het bord. Over het algemeen waren deze weinig meer dan voldoende, slechts *viermaal* kon als hoogste cijfer 8 gegeven worden, terwijl 50maal het schrift op papier geen hooger cijfer dan 5 kon krijgen. Te weinig acht wordt gegeven op het houden der pen; men geeft zich geen rekenschap, hoe de letters gemaakt worden en toont daardoor, dat men andere ook moeilijk den juisten weg kan wijzen.

Slechts één adspirant had voor het papier gebruik gemaakt van steilschrift en drie deden dit op het bord.

Nederlandsche taal. Voor het schriftelijk examen in dit vak had de commissie opgegeven: *a.* een rei uit Hoofts *Bataro* in proza over te brengen; *b.* een gedichtje in zinnen te ontleden; *c.* enkele vragen uit de spraakleer te beantwoorden.

Naar de paraphrase onder *a* en naar het opvoedkundig opstel werd het cijfer voor de schriftelijke uitdrukking der gedachte bepaald. De vaardigheid in dit onderdeel van het examen bleek bij sommige candidaten gering, zoowel in de paraphrase, waar ze de gedachten van den dichter hadden weer te geven, als in

het opstel, waarbij ze hun eigen gedachten moesten uitdrukken. Bij velen daarentegen waren de resultaten vrij gunstig, hetgeen gewoonlijk het geval was bij hen, die ook bij het verklaren van het gelezene het best voldeden.

De ontleding in zinnen was bij de meeste candidaten voldoende, maar de beantwoording der vragen onder *c* liet vaak te wenschen over.

Bij het mondeling examen werd vooral onderzoek gedaan naar de kennis der spraakleer. Hierbij werd opgemerkt, dat vele candidaten zelfs geen behoorlijk overzicht hadden van de verschillende verschijnselen, die op dit gebied zijn waar te nemen. Zoo was de kennis van den aard der zindeelen, van de onderscheiden wijzen, waarop het zinsverband tot stand komt en van de hoofdbeginselen, waarop de spelling berust, vaak onvoldoende, terwijl de leer van het ontstaan der spraakklanken door velen van hen geheel verwaarloosd bleek. Anderen hadden het wel tot een overzicht gebracht, maar konden zich zoo weinig losmaken van hun handboek, dat ze meestal niet in staat waren andere voorbeelden te geven dan die ook in dat boek te vinden zijn en dat zij, wanneer men hun naar eene verklaring van een bepaald geval vroeg, niet beter wisten te doen dan de woorden uit hun handboek te herhalen.

De commissie meent, dat men van candidaten voor de hoogste bevoegdheid bij het lager onderwijs verwachten mag, dat zij de stof, door het leerboek aangeboden, eenigszins zelfstandig hebben verwerkt. Slechts weinigen bleken aan dien eisch geheel te voldoen en tot een helder inzicht in dezen te zijn doorgedrongen.

De uitslag der examens in letterkunde was weinig bevredigend. De oorzaak hiervan ligt eensdeels in de veelheid der stof, maar anderdeels in de verkeerde voorstelling, die de candidaten zich blijkbaar van dit examen maken.

Met het oog op de uitgebreidheid der stof, werd steeds gevraagd wat de candidaat gelezen had.

Op weinige uitzonderingen na, werd steeds een klein gedichtje of stukje proza genoemd, soms zelfs maar een gedeelte van eenig letterkundig voortbrengsel. En op de vraag naar meer was vrij geregeld het antwoord: „'k Heb wel meer gelezen, maar dit niet bestudeerd".

Dit antwoord wijst op iets verkeerds.

De bedoeling is niet dat de voortbrengselen onzer letterkunde zullen worden gelezen met het ontleedmes in de hand en een grammatica naast zich.

Aan den anderen kant bleek dat er veel te weinig gelezen wordt met het potlood in de hand.

Wie zich aanwent eene schoone gedachte, die hij ontmoet, aan te teekenen: van een of meer hoofdpersonen uit een roman een korte karakterschets te maken en vooral een niet te uitvoerig uittreksel samen te stellen van al wat hij leest, zal: 1°. meer genot hebben van zijn lezen, 2°. door zijn aantcekeningen zich later het gelezene zeer gemakkelijk in hoofdzaak voor den geest kunnen halen, en 3°. op het examen niet behoeven te zeggen dat hij van onze grootste dichters en schrijvers slechts een klein, vaak betrekkelijk weinig beteekenend stukje poëzie of proza heeft gelezen.

De kennis van de hoofdzaken uit de geschiedenis onzer letterkunde was niet groot.

Rekenen. De commissie kan gevoegelijk verwijzen naar het oordeel door de Zwolsche commissie in 1897 uitgesproken.

Ook nu weer kwam het voor dat vele candidaten gemeend hadden met het rekenen wat de theorie betreft wel lezende te zullen klaar komen.

Vandaar dat het oplossen van vraagstukken nog al ging, maar dat het schriftelijk antwoord op een paar zuiver theoretische vragen slechts door 16 van de 123 candidaten voldoende gegeven werd.

Ook bij het mondeling examen konden maar betrekkelijk weinigen het cijfer voor hun schriftelijk werk verhoogd krijgen.

Sommigen verklaarden rondweg van enkele onderdeelen van het rekenen, die toch uitdrukkelijk in het programma genoemd worden, niets te weten.

Het rekenen uit het hoofd was over het algemeen voldoende. Het gemiddelde van de toegekende cijfers is 5½.

Aardrijkskunde. Met genoegen constateert de sub-commissie voor het vak aardrijkskunde, dat de candidaten op het gebied der wiskundige aardrijkskunde de zaken meestal beter begrijpen dan in vroegere jaren wel het geval was. Het werken met de globe ging evenwel bij velen nog niet gemakkelijk.

Bij de natuurkundige aardrijkskunde bleef eene goede verklaring van de meest voorkomende verschijnselen dikwijls achter wege en had men geen voorstelling van hun invloed op de bewoners en op de plantenwereld.

Bij vele candidaten werd opgemerkt, dat zij zich de kaart niet goed konden voorstellen. Dit is naar het oordeel der commissie het gevolg hiervan, dat bij de studie te veel het boek, te weinig de atlas gebruikt wordt en men nalaat om het geleerde in kaart te brengen.

De kennis van de landen van Europa was meestal voldoende, maar van de andere werelddeelen hadden velen te weinig werk gemaakt.

Geschiedenis. Bij het examen in dit vak bleek de kennis der vaderlandsche geschiedenis bij te vele candidaten gebrekkig. De feitenkennis was onvoldoende, een helder inzicht zelden aanwezig. Kennis van de ontwikkeling der steden en onzer Staatsinstellingen, van den toestand onzes lands op verschillend gebied in de hoofdtijdperken ontbrak of was zeer oppervlakkig. De geschiedenis onzer koloniën scheen maar heel zelden bestudeerd. Wat de algemeene geschiedenis betreft, was bij de oude en middelgeschiedenis de feitenkennis, waartoe het onderzoek bij dit onderdeel zich meestal bepaalde, vrij voldoende; zoo ook bij de nieuwe geschiedenis; verband en beteekenis der feiten waren niet altijd helder.

De nieuwste geschiedenis was voor velen een gesloten boek; zij waren er niet „aan toegekomen", zoodat aan meer dan 20 voor dit onderdeel het cijfer 1 moest worden toegekend. Bovenal ontbrak de kennis van de gebeurtenissen na 1848, zoowel van ons land als van andere landen.

De geschiedenis wordt te veel als geheugenvak beschouwd, het zoeken naar oorzaken en gevolgen wordt bijna geheel verwaarloosd.

De commissie meent er vooral op te moeten wijzen, geschiedenis niet slechts te *lezen*, maar te *bestudeeren*, historische atlassen ijverig te raadplegen en de voornaamste jaartallen vast in het geheugen te prenten.

Natuurkennis. Zeer vele candidaten hadden niet ingezien welke hooge waarde de kennis van de eenheden, die gebruikt worden bij het bepalen van natuurkundige grootheden, bij de studie van dit vak heeft.

Bovendien moet verklaard worden, dat de kennis van de leer der eenvoudigste verbrandingsverschijnselen al te vaak bepaald onvoldoende was.

Dit gemis aan kennis deed zich tevens gevoelen zoodra de gewichtigste levensverrichtingen van den mensch besproken werden.

De beschrijvende plant- en dierkunde echter bleken door de meeste candidaten met voldoende vrucht beoefend te zijn.

Handteekenen. Bij het practisch teekenen werd de teekening door velen meer in elkaar geconstrueerd dan geteekend. Eene opvatting van de figuur of van de groep in haar geheel, als uitgangspunt voor te maken schets, kwam zelden voor. Hiermede stemt overeen het feit, dat voor de meeste adspiranten het behandelen van een voorbeeld alleen bestond in het aangeven van de wijze, waarop het moet geteekend worden.

Een eenvoudige bespreking van het voorbeeld, waarbij de aandacht gevestigd wordt op het karakter en op de samenstelling der figuur, was uitzondering.

Van de meest algemeen voorkomende benamingen, als: trapezium, ruit, regelmatig en vrijgebogen lijn, ster, roset, prisma, piramide enz., wisten vele adspiranten geen duidelijke omschrijving te geven en geen kenmerkende eigenschappen te noemen.

Onderwijs en opvoeding. De kennis der algemeene methodiek gaf reden tot tevredenheid. Echter bleken de candidaten meermalen niet op de hoogte te zijn van de zoogenoemde nieuwere paedagogie.

De bekendheid met de methodes van de verschillende leervakken was zeer oppervlakkig en bepaalde zich gewoonlijk tot datgene wat in de eigen klasse noodig was, terwijl ook hier nog verscheidene malen het juiste inzicht ontbrak.

De meeste candidaten waren met de hoofdzaken der zielkunde voldoende bekend, echter viel het hun vaak moeilijk, het verband met de practische onderwijskunde aan te toonen.

De geschiedenis van het Nederlandsche schoolwezen was vrij onbekend, terwijl de kennis van de geschiedenis van de opvoeding en het onderwijs zich meermalen bepaalde tot enkele namen en feiten, zonder inzicht in verband en beteekenis.

Kampen, Augustus 1898.

Th. Ruys J.-Pzn., *Voorzitter.*

D. H. Verhaaf, *Secretaris.*

BIJLAGE QQ.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1898 *belast geweest met het afnemen der examens in de Fransche taal, lager onderwijs, naar aanleiding van het Koninklijk besluit van* 9 *Augustus* 1879 (Staatsblad n°. 149).

Groningen, Utrecht, 6 October 1898.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken,

De commissie, door Uwe Excellentie in 1898 belast met het afnemen der akte-examens in de Fransche taal (lager onderwijs), heeft de eer Uwer Excellentie verslag te doen van hare werkzaamheden.

Volgens beschikking van 15 Juni 1898, n°. 3380[1], afd. O., was zij samengesteld uit de volgende leden: prof. dr. A. G. van Hamel, voorzitter, F. Rode, ondervoorzitter, N. L. Verlint, A. Bourquin, A. Sunier, dr. J. J. Salverda de Grave, E. J. Sommer, E. Th. Borlé, C. F. van Duyl, G. J. Guichard, P. Werkman, I. Maurits, C. A. Hofman, A. D. Leeman, mej. L. A Sethe, mej. A. K. van Bochove en uit de plaatsvervangende leden L. M. Baale, G. Walch, H. de Leeuw, mej. A. C. de Graaf en mej M. J. H. Canu.

Alle leden, ook de plaatsvervangende, hebben aan de werkzaamheden deelgenomen, sommigen van deze laatste zelfs gedurende bijna de geheele zitting. Op de beide voorbereidende vergaderingen, 19 Juni en 3 Juli en bovendien van 23 tot 28 Augustus, zijn de functiën van voorzitter door den ondervoorzitter waargenomen.

Tot secretaris is door de commissie benoemd de heer N. L. Verlint, terwijl de heer Guichard door den waarnemenden voorzitter als adjunct-secretaris werd aangewezen.

Het examenplan is geheel gelijk geweest aan dat van de laatste jaren.

Ook ditmaal werd door alle candidaten op denzelfden dag, en wel op Dinsdag 18 Juli, het schriftelijk werk gemaakt, dat uit drie proefstukken bestond: eene vertaling van het Nederlandsch in het Fransch, eene vertaling van het Fransch in het Nederlandsch en eenige volzinnen, waarin een veertigtal moeilijkheden op het gebied van vormleer en syntaxis moesten worden opgelost.

Het schriftelijk examen heeft ook dit jaar plaats gehad te Amsterdam, Rotterdam, Breda, Nijmegen, Deventer en Groningen. Na eene ervaring van zes jaren meent deze commissie aan hare opvolgster in overweging te moeten geven om in het vervolg Nijmegen en Deventer te laten vervallen en ze door één enkel centrum, Arnhem, te vervangen. Deze verandering zou aanbeveling verdienen, zoowel met het oog op de woonplaats van zeer vele in Gelderland gevestigde candidaten, alsook omdat door vermindering van het aantal centra, een grooter getal commissieleden voor het toezicht beschikbaar zouden zijn.

Als voorzitters der sub-commissiën, die met de leiding van het schriftelijk examen belast en voor den goeden gang van zaken verantwoordelijk gesteld waren, traden op: te Amsterdam de heer Rode, te Rotterdam de heer Sunier, te Breda de heer van Hamel, te Nijmegen de heer Salverda de Grave, te Deventer de heer Verlint, te Groningen de heer van Duyl.

De correctie van het schriftelijk werk, die te 's Gravenhage heeft plaats gehad en van 19 Juli tot 2 Augustus heeft geduurd, is ook thans weder opgedragen geweest aan drie sub-commissiën, waarvan de beide eerste, elk uit vijf leden bestaande, met het nazien der vertalingen belast, gepresideerd werden door den heer Rode (en bij ontstentenis van dezen door den heer Sunier) en door den heer van Duyl.

Het nazien der spraakkunstige oefeningen was opgedragen aan twee leden, die daartoe dagelijks door den voorzitter werden aangewezen. Als commissie van rivisie, die alleen geraadpleegd werd wanneer de leden eener sub-commissie in hun oordeel te veel van elkaar afweken om gemakkelijk tot eenstemmigheid te komen, fungeerden de voorzitter en de secretaris.

Ook ditmaal heeft de inrichting van het schriftelijk examen in alle opzichten voldaan en tot geen enkel incident aanleiding gegeven.

Na afloop der correctie werd aan de candidaten, die voor geen enkel der drie proefstukken een voldoend cijfer hadden verkregen, of onder wier cijfers een 0 of een 1 voorkwam, van dien ongunstigen uitslag kennis gegeven, onder bijvoeging dat hun kans op slagen „gering geworden" of „vervallen" was. Eene dergelijke kennisgeving werd gezonden aan 85 candidaten. Van deze trokken 79 zich terug; van de 6 die, in weerwil van hun geringe kans op slagen, zich aan het mondeling examen onderwierpen, heeft niet één het diploma kunnen verwerven.

Van 4 tot 30 Augustus hebben de mondelinge examens plaats gehad in de lokalen der sociëteit „de Vereeniging" te 's Gravenhage. Wegens het bijzonder groot aantal ingeschreven candidaten en het betrekkelijk gering aantal van hen die zich na het schriftelijk examen terugtrokken, is het noodig geweest het aantal candidaten, die elken dag geëxamineerd werden, gedurende het grootste gedeelte der zitting, van 28, het gewone cijfer, op 32 te brengen en bovendien nog gedurende eenige dagen op 30. Omtrent de indeeling in groepen en de vaststelling der uren, in verband met de woonplaatsen der candidaten, heeft de commissie zich geheel en al gedragen naar de wijze van doen, die door hare voorgangsters gevolgd is geworden.

Eveneens besloot zij, op het voetspoor der commissiën van 1896 en 1897, het onderzoek naar den woordenschat en de kennis van het taaleigen vast te knoopen, eensdeels aan de onregelmatige werkwoorden en de met deze samenhangende woordfamiliën, anderdeels aan de lezing van eene bladzijde proza, ontleend aan „Histoire d'un petit homme" van Robert Halt, die voor elke groep van examinandi dezelfde zou zijn.

Om dezelfde redenen als haar voorgangster bepaalde zij een vasten tijd voor elk der onderdeelen, zoodat ook nu het mondeling examen van elk der candidaten was ingedeeld als volgt: 15 minuten voorbereiding; 5 minuten lezen; 10 minuten spreken met den candidaat, ter beoordeeling zijner vaardigheid; 20 minuten syntaxis; 10 minuten vormleer; 15 minuten woordenschat en taaleigen.

Ofschoon de commissie, om practische redenen, ditmaal, bij de lezing, geen ander werkje gebruikt heeft dan de „Histoire d'un petit homme", zoo meent zij toch onder de werkjes, die misschien een volgend jaar eveneens gebruikt zouden kunnen worden, te mogen aanbevelen „La bibliothèque de mon oncle" van den Geneefschen verteller Töpfer.

De uitkomsten der examens kan de commissie resumeeren in de volgende tabellen.

TABEL I.

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Candidaten.	Zich hebben aangemeld.	Teruggetrokken vóór het schriftelijk examen.	Niet opgekomen op het schriftelijk examen.	Aan het schriftelijk examen deelgenomen.	Na het schriftelijk examen teruggetrokken.	Aan het mondeling examen deelgenomen.	Onder het mondeling examen teruggetrokken.	Toegelaten.	Afgewezen.
Akte van bekwaamheid voor schoolonderwijs in de Fransche taal, naar aanleiding van art. 65 der wet van 17 Augustus 1878, gewijzigd door de wetten van 3 Januari 1884 en 8 December 1889.	Vrouwelijke	316	3	„	313	23	290	„	188	102
	Mannelijke	488	18	1	469	56	413	2	209	202
	Totaal .	804	21	1	782	79	703	2	397	304

TABEL II.

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Kennis van het taaleigen.	Vormleer.	Syntaxis.	Spraakkunst. oefeningen.	Vertaling in het Fransch.	Vertaling uit het Fransch.	Uitspraak.	Vaardigheid.
Vrouwelijke (290) voor het schriftelijk werk: 313.	5. zeer goed.	2	2	„	59	3	4	„	3
	4. goed.	40	70	54	104	19	90	27	47
	3. voldoende.	142	147	131	96	108	167	211	171
	2. bijna voldoende.	95	67	88	48	177	44	51	66
	1. onvoldoende.	11	4	17	6	7	8	1	3
	0. slecht.	„	„	„	„	„	„	„	„
Mannelijke (411) voor het schriftelijk werk: 469.	5. zeer goed.	1	4	2	82	„	8	„	„
	4. goed.	34	74	58	142	16	157	5	11
	3. voldoende.	191	209	149	161	129	224	235	190
	2. bijna voldoende.	160	113	172	67	297	66	168	196
	1. onvoldoende.	24	11	29	15	24	14	3	12
	0. slecht.	1	„	1	2	3	„	„	2

Het moge der commissie vergund zijn op enkele punten de bijzondere aandacht Uwer Excellentie te vestigen.

De uitkomst heeft bewezen, dat voor de *vertaling in het Fransch* dit jaar een zeer geschikte tekst gekozen was. Die uitkomst is, inderdaad, vrij bevredigend geweest. Toch moet het aantal van hen, voor wien dit belangrijk proefwerk een voldoend cijfer kon worden toegekend, op den duur nog grooter worden dan het zelfs dit jaar geweest is. Van hen die het Fransch, zij het dan ook slechts de „beginselen" van die taal, willen onderwijzen, mag geëischt worden, dat eene eenvoudige vertaling in de vreemde taal niet al te moeilijk valle. Bovendien kan door nauwgezette oefening in het vertalen de oordeelkundige vergelijking van het taalgebruik van het Nederlandsch met dat van het Fransch — een onmisbaar element in de voorbereiding van aanstaande onderwijzers — in niet geringe mate worden bevorderd.

Ook op het gebied der *vaardigheid*, waarvoor de commissie te zelden met vrijmoedigheid een voldoend cijfer heeft kunnen toekennen, zou men zoo gaarne hooger eischen willen stellen. Al te dikwijls heeft de commissie, wat dit onderdeel van het examen betreft, eene toegevendheid aan den dag moeten leggen die, zoo zij bij volgende commissiën gewoonte werd en bleef, welhaast niet meer te rechtvaardigen zou zijn. Immers, al moet worden toegegeven, dat het voor de meeste candidaten, met name voor hen, die het platteland bewonen, zeer moeilijk is, om hunne voorbereiding zoo in te richten, dat ook eene behoorlijke vaardigheid in het spreken der vreemde taal worde verkregen, zoo moet toch, aan den anderen kant, worden erkend, dat bij elk onderwijs in eene vreemde levende taal, aan den onderwijzer de eisch mag gesteld worden, dat bij de leerlingen zooveel mogelijk rechtstreeks in aanraking brenge met de vreemde taal. De resultaten in de laatste jaren door het aanwenden der zoogenaamde „directe methode" verkregen, wijzen op de wenschelijkheid om aan dit onmiddellijk contact met de vreemde taal een zoo groot mogelijke plaats bij het onderwijs in te ruimen. Daarom zal dan ook, bij de voorbereiding van candidaten voor de akte Fransch lager onderwijs, met die ervaring rekening moeten gehouden worden en zullen toekomstige commissiën aan de vaardigheid der toekomstige onderwijzers in het Fransch strenger eischen moeten gaan stellen. Naar het oordeel der commissie verdient onder de middelen, die tot verhooging der „vaardigheid" kunnen bijdragen, het van buiten leeren van kortere of langere gedichten te worden aanbevolen. Dat de candidaten deze vruchtbare oefening te weinig in hun studieplan opnemen, is op het examen gebleken. Herhaaldelijk is den candidaat gevraagd of zij niet een Fransch gedichtje van buiten kenden. De meesten antwoorden ontkennend.

Wat het grammaticaal gedeelte van het examen betreft, met name de syntaxis, zoo meent de commissie reden te hebben om te onderstellen dat de meeste candidaten, wanneer zij zich voorbereiden voor het proefstuk *spraakkunstige oefeningen*, zich van den aard der voorgestelde moeilijkheden niet genoeg rekenschap geven, maar dikwijls op goed geluk en zonder goed te weten waarom, aan eene bepaalde oplossing der moeilijkheid boven eene andere de voorkeur geven.

Ook bij het mondeling examen in *syntaxis* bleek al te dikwijls wel de memorie goed geoefend, maar het inzicht in het taalgebruik der Franschen onvoldoende.

Op grond van die overwegingen is de commissie van oordeel dat de grammaticale voorbereiding, wat de uitgebreidheid der stof betreft, zonder schade zou kunnen worden ingekrompen, indien maar aan het nadenken over de meest belangrijke taalverschijnselen meer zorg besteed werd.

Zij kan haar oordeel, wat deze beide laatst besproken punten betreft, niet beter formuleeren, dan door aan toekomstige commissiën den raad te geven in deze dubbele richting — uitbreiding van de eischen der vaardigheid, beperking van de stof der syntaxis — hare werkzaamheid te sturen.

Ernstige studie van de *uitspraak* der Fransche klanken, met name van de neusklinkers en de zoogenaamde „chuintantes" en van de intonaties der zindeelen in den Franschen volzin, zij den candidaten nogmaals ten zeerste aanbevolen. Bovenal bij de mannen heeft die uitspraak ook dit jaar veel te wenschen overgelaten.

Naar het voorbeeld van hare voorgangster eindigt de commissie haar verslag met een vergelijkend tabellarisch overzicht te geven van de resultaten van 1898, met die van 1897 vergeleken.

Tabel III.

CANDIDATEN.	Voldoende cijfers behaald in:															
	Kennis van het taaleigen.		Vormleer.		Syntaxis		Spraakkunstige oefeningen.		Vertaling in het Fransch.		Vertaling uit het Fransch.		Uitspraak.		Vaardigheid.	
	1897.	1898.	1897.	1898.	1897.	1898.	1897.	1898.	1897.	1898.	1897.	1898.	1897.	1898.	1897.	1898.
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Vrouwelijke	71	63	81	75	63	64	77	83	25	41	76	83	91	82	79	76
Mannelijke	56	55	71	70	56	51	77	82	9	31	74	83	65	58	50	49

Aan het einde harer taak gekomen, betuigt de commissie Uwer Excellentie haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Namens de commissie,

A. G. van Hamel, *Voorzitter*.

N. L. Verlint, *Secretaris*.

BIJLAGE RR.

VERSLAGEN *van de in* 1898 *gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek.*

Rotterdam.

De meerderheid der mannelijke candidaten gaf den indruk zich behoorlijk te hebben voorbereid. Meermalen behoefde slechts één van de zes candidaten, die per dag geëxamineerd werden, te worden afgewezen en slechts enkele malen bedroeg het aantal *niet* geslaagden op een dag twee of meer. Ook konden in vele gevallen de candidaten met een ruim voldoend cijfer en somtijds zelfs met een zeer goed eindcijfer, worden toegelaten, terwijl in het algemeen de candidaten op de hoogte bleken te zijn van de verdeeling der leerstof over de verschillende leerjaren en voldoende bekend met de wijze waarop de oefeningen moeten worden onderwezen.

Heeft de commissie alzoo reden het gemiddeld peil der theoretische kennis van de candidaten bevredigend te noemen, zij heeft ook enkele aanmerkingen, die echter meer op de practijk, op de practische toepassing van het geleerde bij het onderwijs in de vrije en orde-oefeningen betrekking hebben.

In het opmerken en verbeteren van, door de klasse, gemaakte fouten, schoten de candidaten nog al eens te kort, en meermalen deed de commissie de ervaring op, dat de candidaten de theorie niet voldoende in verband met de practijk hadden bestudeerd.

Aan zuiver theoretische kennis ontbrak het gewoonlijk niet, maar velen bleven in gebreke, waar het gold die kennis practisch toe te passen.

Bij navraag bleek dan dat deze candidaten zich meestal niet genoegzaam met eene klasse behoorlijk hadden kunnen oefenen en het blijft daarom te betreuren dat daartoe niet overal voldoende gelegenheid bestaat.

Deze opmerkingen gelden ook in het algemeen voor de vrouwelijke candidaten, doch, in vergelijking met vroegere examens, kan geconstateerd worden, dat zij meer vertrouwd waren met de verdeeling der leerstof over de verschillende leerjaren en dat vooruitgang valt waar te nemen in de manier van onderwijzen, vooral met het oog op het eerste leerjaar.

Haarlem.

Het getal vrouwelijke adspiranten was ditmaal bijzonder groot, vooral van dames die reeds in het bezit waren eener akte van bekwaamheid als onderwijzeres (art. 56*a* der wet). Dit getal bedroeg 94.

Van de 54 mannelijke adspiranten bezat een 10tal bereids de akte van bekwaamheid als onderwijzer.

Van deze 94 onderwijzeressen slaagden slechts 63, zoodat aan 31 harer de akte van bekwaamheid moest worden geweigerd. Van de 10 onderwijzers konden slechts 2 aan het examen voldoen, zoodat aan 8 hunner de gevraagde akte niet kon worden toegekend.

De geheele uitslag van het examen mag bevredigend worden genoemd. Hij zou ongetwijfeld veel gunstiger zijn geweest, indien niet een betrekkelijk groot getal adspiranten zich — om welke redenen dan ook — klaarblijkelijk aan het examen hadde onderworpen zonder genoegzame voorbereiding.

Bij sommigen toch bepaalde zich deze voorbereiding tot het van buiten leeren van deze of gene handleiding; bij enkelen, tot eene practische oefening, soms zonder leiding, van slechts eenige weken of zelfs dagen.

Vooral bij de vrouwelijke candidaten bleek het, dat velen zich niet genoeg practisch hadden geoefend: was het *kennen* der leerstof bij haar al in vrij voldoende mate aanwezig, de toepassing, het *kunnen*, liet bij velen nog maar al te veel te wenschen over.

Het laatste bleek vooral bij het spelen met leerlingen van den eersten leerkring. Bij *deze* adspiranten was ook vooral de leertoon dikwijls hoogst gebrekkig.

Bij de mannelijke adspiranten daarentegen was de leertoon over het geheel zeer voldoende, evenals ook de *houding voor de klasse*, die slechts enkele malen te wenschen overliet.

Hetzelfde was het geval met het *voordoen* der oefeningen bij de mannelijke candidaten.

Vele adspiranten, zoo mannelijke als vrouwelijke, gaven blijk, dat zij van het *opstellen der klassen* geen voldoend begrip hadden; alles een gevolg van ontoereikende practische opleiding.

Van de geslaagde adspiranten, zoowel mannelijke als vrouwelijke, mag getuigd worden, dat zij, theoretisch zoowel als practisch, eene degelijke opleiding hadden genoten, en dat zij blijken gaven van een helder inzicht in het belang en de eischen van goed, oordeelkundig onderwijs in het vak waarvoor zij de bevoegdheid vroegen; moge hun optreden als onderwijzer of onderwijzeres in vak *j* voor de lagere school rijke vruchten dragen!

Zwolle.

De uitkomsten van het examen zijn in het volgende overzicht vermeld:

Waardeerings-cijfer.	Mannel. candidaten. Aantal malen toegekend voor:		Vrouwel. candidaten. Aantal malen toegekend voor:		Aantal malen toegekend eindcijfer.		Mannel. candidaten. Totaal van de toegekende punten voor:		Vrouwel. candidaten. Totaal van de toegekende punten voor:	
	theorie.	practijk.	theorie.	practijk.	mannel.	vrouwel.	theorie.	practijk.	theorie	practijk.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
9	1	„	5	4	„	2	9	„	45	36
8	17	4	13	10	3	8	136	32	104	80
7	37	12	31	25	16	27	259	84	217	175
6	41	36	16	18	37	22	246	216	96	108
5	12	19	4	7	16	5	60	95	20	35
4	6	32	„	5	40	5	24	128	„	20
3	1	10	„	„	1	„	3	30	„	„
2	„	1	„	„	2	„	„	2	„	„
1	„	1	„	„	„	„	„	1	„	„
					Totaal		737	588	482	454

Uit de kolommen 6 en 7 van deze tabel blijkt, dat respectievelijk aan 56 en 59 een gunstig, aan 42 en 5 een ongunstig waardeeringscijfer werd toegekend, terwijl respectievelijk 16 en 5 maal het cijfer 5 moest worden aangeteekend.

Volgt hieruit, dat de vrouwelijke candidaten over het algemeen meer voldeden dan de mannelijke examinandi, door de cijfers in de kolommen 8—11 wordt dit nader bevestigd. Immers werden respectievelijk voor theorie en practijk verleend:

737 en 588 punten aan de mannelijke candidaten;

482 en 454 „ „ „ vrouwelijke „

Daaruit volgt tevens — hetgeen ook de algemeene indruk der commissie was — dat zoowel de mannelijke als de vrouwelijke candidaten beter theoretisch dan practisch voldeden.

Velen hadden zich blijkbaar te weinig voor eene klasse geoefend; sommigen verklaarden, bij het vernemen van hunne afwijzing, dat zij weinig of in het geheel niet in de gelegenheid waren geweest zich in het onderwijsgeven te bekwamen.

Maar zelfs hadden zeer velen van hen, wien die gelegenheid niet had ontbroken, geen voldoende overzicht over de klasse, waardoor gemaakte fouten bij de leerlingen onopgemerkt bleven en het onderwijs geven niets anders bleek te zijn dan het opzeggen eener van buiten geleerde les.

Het ontbrak ook velen aan een goed inzicht in de verdeeling der leerstof over de verschillende leerjaren, alsmede in de methodische opvolging der oefeningen.

Het gebruik van handgereedschap liet zeer vaak te wenschen over en vooral bij de mannelijke candidaten ontbrak dikwijls de vaardigheid in het zelf uitvoeren der oefeningen, inzonderheid wanneer die in marschtempo, met of zonder tusschentellen, moesten worden herhaald.

Over het algemeen is het vorenstaande in mindere mate van toepassing op de vrouwelijke examinandi, onder wie verscheidene flink voor de klasse stonden, duidelijk onderwijs gaven, op sierlijkheid van uitvoering bij de leerlingen aandrongen en den juisten leertoon wisten aan te treffen.

Tot den minder gunstigen uitslag van het examen der mannelijke candidaten draagt ook bij de omstandigheid, die bij de damescommissie niet voorkwam, dat zich onder hen verscheidene gevestigde, soms oudere onderwijzers, uit afgelegen plaatsen bevonden, voor wie elke gelegenheid om zich practisch te oefenen ontbrak.

Groningen.

Tijdens den loop van het examen ontving de commissie den indruk:

dat, hoewel het resultaat over het geheel, met het oog op het aantal geslaagden, vrij bevredigend was, toch weinig jongelieden hooge cijfers behaalden; zeer voldoende, schitterende examens kwamen weinig voor; dat vele candidaten in de meening schenen te verkeeren, dat zij, hoewel geëxamineerd wordende, anderen, de leerlingen, moesten examineeren; immers zij deden onderzoek naar de bekwaamheid der leerlingen in het ten uitvoer brengen van commando's; het „les geven" aan eene klasse zagen zij dikwijls voorbij of meenden, dat dit slechts bestond in een voordoen en nog eens voordoen;

dat velen geen oog hadden voor de gemaakte fouten, nog minder om die met tact van onderwijzen te verbeteren;

dat velen niet gewend waren aan het werken met en voor eene klasse van schoolkinderen en zich slechts geoefend hadden met en onder huns gelijken;

dat het bij vele candidaten bleek, dat het hun aan goede en bekwame leiding ontbroken had; bij anderen was de voorbereiding voor het examen te kort van duur geweest.

Nog meent de commissie, dat er bij verreweg de meeste Rijksnormaallessen te weinig lesuren uitgetrokken worden voor het onderwijs in de gymnastiek.

Vroeger, toen de gymnastiek daar in het belang van de kweekelingen zelve onderwezen werd, was dat aantal uren voldoende. Nu echter niet meer, omdat de kweekelingen examen moeten doen in vak *j* en dat ook later, als zij onderwijzer geworden zijn, zeer waarschijnlijk aan leerlingen hunner schoolklasse moeten onderwijzen.

Maastricht.

Het volgend staatje geeft de indeeling der candidaten naar de inrichtingen waar zij hunne opleiding genoten hebben.

Mannelijke candidaten.

Rijkskweekschool	te Maastricht	aangemeld	40,	geslaagd	40
Rijksnormaallessen	„ Meerssen	„	1,	„	1
Id.	„ Roermond	„	4,	„	4
Id.	„ Venlo	„	2,	„	2
Id.	„ Weert	„	3,	„	3
Gemeentelijke normaallessen	„ Beek	„	11,	„	2
Bijz. kweekschool	„ Echt	„	10,	„	9
Private studiën (waaronder 7 onderwijzers uit Noordbrabant)		„	9,	„	9
			80,	„	69

Vrouwelijke candidaten.

Rijksnormaallessen	Maastricht	aangemeld	8,	geslaagd	8
Id.	Meerssen	»	4,	»	2
Id.	Venlo	»	3,	»	1
Bijzondere kweekschool	Heythuizen	»	6,	»	5
Id.	Venray	»	10,	»	9
Normaalschool te Koningsbosch (Echt)		»	5,	»	5
Private studiën (onderwijzeressen)		»	2,	»	2
			38,	»	32

Omtrent den loop van het examen dienen de volgende inlichtingen:

In het practisch gedeelte moest de candidaat bewijzen geven van eenige bedrevenheid in het doen uitvoeren van vrije, orde- en gereedschapsoefeningen, afzonderlijk of gecombineerd, voor een bepaald schooljaar, of moest eenig thema met de schoolklasse behandelen.

Het is der commissie aangenaam te kunnen constateeren dat, vergeleken bij vorige jaren, veel vooruitgang was waar te nemen. De keuze der stof, het optreden voor de leerlingen, het uitleggen en voordoen was in vele gevallen goed, ja zelfs zeer goed te noemen. Het schuchtere bij het eerste optreden, vroeger zoo meermalen waargenomen, kwam zeer zelden voor, terwijl ook beter de fouten, door de leerlingen gemaakt, werden opgemerkt. De commissie meent hieruit te mogen afleiden, dat de meeste candidaten zich ernstig op het verkrijgen der noodige vaardigheid en door onderlinge oefening in de lessen en door het onderwijs in schoolklassen hadden toegelegd. Wordt op dezen weg voortgegaan dan zal het onderwijs daarvan de goede vruchten plukken.

Kan de commissie dus in het algemeen een gunstig getuigenis afleggen van de bekwaamheid van een groot aantal, zoowel vrouwelijke als mannelijke candidaten, bij anderen lieten de hoofdpunten: keuze der stof, plaats van den onderwijzer ten opzichte der klasse, geschikte leertoon, nauwkeurig opmerken der gemaakte fouten, nog al te wenschen over. Bij eene groep candidaten van eene zelfde richting, was dit alles van dien aard, dat afwijzing gebiedend noodzakelijk was.

Ook waren er nog candidaten, die schijnbaar meenden dat bij het onderwijs in vak *j* de heuristische leervorm bij uitstek op zijne plaats was; voordoen en bepaald spiegelbeeldig voordoen werd door hen onnoodig en als weelde geacht. En toch, dit voordoen gepaard aan het levende woord blijft steeds een onafscheidelijk bestanddeel van een goed onderwijs in vak *j*; de kinderen komen niet in de gymnastiekles om hun denkvermogen te oefenen, maar om zich zooveel mogelijk lichamelijk in te spannen en zich lichamelijk te ontwikkelen.

Bij het examen der vrouwelijke candidaten viel het op, dat er verschillende waren die het touwtje springen wel konden onderwijzen, maar het zelf niet konden voordoen en ook dit is noodzakelijk.

Wat het mondeling examen betreft, werd onderzocht naar de bekendheid der verschillende oefeningen, vooral naar een goeden leergang, naar de voorzorgen bij het geven van onderwijs in acht te nemen en naar eenige theoretische zaken, zonder welke eene goede practijk onmogelijk kan bestaan; ook werd nagegaan of de candidaat zich bewust was van de waarde van het spel en of hij bekend was met spelen geschikt voor kinderen van verschillenden leeftijd en kunne. Met genoegen kan de commissie getuigen, dat de meeste candidaten bij het mondeling examen het bewijs geleverd hebben vrij goed onderlegd te zijn. Theorie en practijk hielden veelal gelijken tred.

BIJLAGE SS.

VERSLAGEN *van de in* 1898 *gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de nuttige en in de fraaie handwerken voor meisjes.*

Nuttige handwerken.

Breda.

Er namen 246 candidaten aan het examen deel, waarvan 184 of bijna 75 pct. slaagden.

In de vorige jaren bekwamen slechts 71 pct. en 72 pct. van haar die examen deden de akte. Hieruit blijkt, dat het gehalte der candidaten gaandeweg beter wordt. Toch meenen wij er op te moeten wijzen, dat het eene vak veel beter resultaten opleverde dan het andere. Het volgende staatje geeft een algeheel overzicht van de behaalde cijfers.

VAKKEN waarin werd geëxamineerd.	Aantal malen dat werd toegekend: 10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
bij het examen in de practijk:										
Breien	5	17	32	56	57	30	35	8	3	3
Mazen	11	25	38	53	57	22	26	5	7	2
Stoppen	15	20	35	45	55	25	29	10	10	2
Naaien	5	22	29	43	58	28	39	11	7	3
Knippen	1	2	21	31	66	34	55	13	16	4
bij het examen in de theorie:										
Breien	—	5	35	81	88	28	6	1	1	1
Mazen	—	3	42	70	84	27	18	—	2	—
Stoppen	—	2	30	70	97	28	18	—	1	—
Naaien	—	9	37	103	82	11	3	—	1	—
Knippen	—	3	36	54	71	44	31	5	—	2
Methodiek	—	—	13	79	111	28	14	—	1	—

Het examen werd op dezelfde wijze ingericht als de vorige jaren.

Voor het practische werk werd alleen eene enkele nieuwe opgave gegeven.

's Gravenhage.

De uitbreiding, welke de commissie met het oog op het groot aantal adspiranten wenschte en onderging, bracht in den rooster wijziging, doch in de inrichting van het examen niet noemenswaard: de tijdverdeeling bleef dezelfde; evenals de aard van het werk, dat werd opgegeven, en hetgeen mondeling werd behandeld. Merkwaardig stemt ook de uitslag overeen met dien van vorige jaren. De akte werd namelijk uitgereikt aan 65.30 pct. der geëxamineerden, welke verhouding in 1897 was 64.81 pct. Van de 288 geslaagden waren er 80, die in niet één van de tien rubrieken een onvoldoend cijfer verkregen; ten vorigen jare waren er slechts 68 van de 291 geslaagden in dit geval, zoodat hier eene geringe vooruitgang te constateeren valt.

Mag eene uitkomst, waarbij twee derden slagen en slechts een derde afgewezen wordt, bevredigend heeten in vergelijking ook met menig ander examen, toch is de commissie — in de overtuiging dat slechts eenvoudig werk werd opgegeven — over de uitkomst maar matig voldaan: er werden adspiranten afgewezen met kennelijk te geringen aanleg of te weinig algemeene ontwikkeling, maar van meerderen moet de afwijzing of het slagen met nauwelijks voldoenden uitslag, geweten worden aan gebrekkige opleiding.

Bij het mondeling examen kwam dit laatste vooral uit; de adspiranten hadden dan wel allerlei werk gemaakt, maar niet geleerd, hoe dit aan kinderen te onderwijzen. Zij zouden alles aan de leerlingen „vertellen" in plaats van te trachten hen te doen opmerken en overeenkomst of verschil op te sporen. Zij zouden het werk voor de kinderen gereed maken of beginnen, terwijl juist dit hun moet worden onderwezen; zij konden met de hulpmiddelen niet overweg en waren veelal buiten staat om op het bord voor te teekenen. Dit laatste bleek vooral bij het voorstellen van breiwerk, bijv. het teekenen van eene overhaling en eene mindering, terwijl bij het herstellen van breiwerk — als het breien van eene nieuwe hiel, waar teekenen niet gemist kan worden — velen geheel verlegen stonden.

Bij het onderwijs in knippen gingen velen werktuigelijk te werk; de aanhef was dan: „om dit kleedingstuk te maken heeft men noodig een lap zóó lang en zóó breed", of soms ook „een lap, waarvan de lengte staat tot de breedte als a: b". Sommigen werden er dan door lang vragen opgebracht, dat de benoodigde hoeveelheid stof afhangt van grootte en vorm van het kleedingstuk en dat men dus met leerlingen daarvan behoort uit te gaan; maar vroeg men haar dan: *waarom* laat u de leerlingen èn het kleedingstuk èn een van papier geknipt model zien, dan wisten ze geen antwoord. Anderen wisten wel een kleedingstuk te teekenen, zooals dit in eene handleiding geteekend staat — in den lap, waaruit het is te vervaardigen, maar stonden verlegen, als een of ander onderdeel afzonderlijk zou worden geteekend.

Een ander euvel deed zich voor, waarover vroeger niet te klagen viel: de opmerking te voren gemaakt, dat vele adspiranten niet wisten hoe de zaken aan de kinderen uit te leggen, schijnt er sommigen toe te leiden om als het ware eene les te dramatiseeren, doch hieruit komt eene breedsprakigheid voort en veelal het maken en herhalen van zulke kinderachtige opmerkingen, dat hiertegen wel ernstig mag worden gewaarschuwd.

Bij het examen in de practijk liet vooral knippen te wenschen over, en dat wel bij de meest eenvoudige kleedingstukken of gedeelten daarvan. Bij het naaiwerk kreeg de commissie den indruk, dat door een aantal adspiranten wel veel werk was gemaakt, maar dat er geene rekening mede was gehouden om een gedeelte, gelijk dit op een examen toch noodzakelijk is, in een bepaalden tijd af te maken. Ditzelfde deed zich voor bij breiwerk, hetwelk dan veel te groot werd opgezet om in den gegeven tijd gemaakt te kunnen worden. Het stoppen was over het geheel

bevredigend, maar ten aanzien van het mazen moet er weder op gewezen worden, dat ook de eenvoudigste werken, zooals die op de volksschool thuis behooren, meermalen gebrekkig werden afgemaakt.

Nog dient te worden gewezen op de zeer af te keuren zittende houding, waarin vele adspiranten haar werk maken: zij buigen haar hoofd neder op haar werk, soms bijna vlak tot aan de opgetrokken knieën. Hoe zullen zij die er voor zich zelven niet op letten, toezien op de houding, welke de kinderen moeten aannemen om gezondheid en gezicht niet te bederven? Ook het in den mond nemen van spelden en naalden en het afbijten van draden kwam herhaaldelijk voor.

Van haar die een over het geheel voldoend examen aflegden, zij het ook met enkele tekortkomingen, bleek na afloop van het examen bijna altijd, dat zij eene goede opleiding hadden gehad. Werktuigelijk napraten kwam vooral voor bij haar die zulk eene opleiding hadden gemist en bijv. onderwezen waren door personen, die zelven nog kort geleden nauwelijks de akte behaalden.

Utrecht.

Het aantal adspiranten was opnieuw grooter dan het vorige jaar, nl. 258. Eene kon wegens te jeugdigen leeftijd niet toegelaten worden.

Uit Noordbrabant, Groningen en Drenthe hadden zich geen adspiranten aangegeven; uit elk der provinciën Limburg, Zeeland, Friesland en Overijssel eene, uit Noordholland 156 (Amsterdam 108, Hoorn 11, Enkhuizen 10, enz.), uit Utrecht 7 (Utrecht 3, Amersfoort 12, enz.), uit Zuidholland 16 en uit Gelderland 9.

Van de 257 adspiranten trokken zich vier vóór het examen, wegens ongesteldheid of om andere redenen, terug. De overige 253 woonden het geheele examen bij.

Na de mededeeling van den uitslag werd aan de geëxamineerden het een en ander over de opleiding gevraagd. Het bleek toen, dat vele der afgewezenen in hare woonplaats, of de naaste omgeving geen voldoend onderwijs hadden kunnen genieten, dat er onder de adspiranten 38 in het bezit waren van de akte van onderwijzeres, en dat 52 zich in dit jaar en 44 in het volgende aan het examen voor de akte van onderwijzeres wenschten te onderwerpen. De meeste van die 52 hadden verzocht tot de eerste groepen te behooren.

Het examen der 5 candidaten die in meerdere of mindere mate aan doofheid leden, eischte bij de examinatrices eenig overleg, omdat te gelijk twee groepen in eene, hoewel zeer ruime zaal mondeling geëxamineerd werden.

De examen commissie bestond dit jaar voor het eerst uit 5 leden. Daardoor konden per dag 10 in plaats van 8 adspiranten mondeling geëxamineerd worden. Dit mondeling examen duurde evenals het vorige jaar voor elk 40 minuten, zoodat het te 12.20 u. was afgeloopen. Na de pauze kon de commissie nu onmiddellijk beginnen aan het beoordeelen van het reeds vóór de pauze afgemaakte brei- en naaiwerk. Vroeger was de beschikbare tijd voor het kalm taxeeren van het practisch werk wel wat kort.

De in dit jaar gevolgde inrichting van het examen heeft der commissie zeer voldaan.

Het opgegeven werk verschilde weinig van dat der vorige jaren. Alleen werd ook het stoppen van kousen opgenomen en nu en dan een kleedingstuk naar een patroon te knippen gegeven.

De volgende lijst bevat het werk, dat gedurende de 26 dagen ééns of meermalen werd opgegeven, en dat evenals de onderwerpen voor het mondeling onderzoek, vóór den aanvang van het examen was vastgesteld en in gereedheid gebracht.

Breien. Letters, zooals die in kousen gebreid worden. Voetje in twee deelen. Rokje in de lengte; idem in de rondte. Onderdeel eener slobkous in de rondte; idem in de lengte. Halve ronde en halve vierkante hals van een borstrok. Mouwtje met halven idem met heelen oksel. Polsmofje in de lengte. Kinderwantje. Kindersokje. Duim van eene handschoen. Ster voor eene muts. Deel boord en doorloopend patroon van eene jongensmuts. Pas en strookje van eene meisjesmuts. Mutsje met insteektoeren. Kruis voor eene kinderbroek. Bovendeel van eene mansbroek.

Verstellen van breiwerk. Het mazen van twee hoog mindering. Geribd patroon. Dicht patroon. Hoekje aan den hals; idem langs het split van een borstrok. Ronde teen. Platte teen. Schuine kleine hiel. Stukje inbreien. Hiel inbreien. Stukje in tricot. Stop in eene kous.

Stoppen. Op stopgaas. Bont streepje, wit streepje, geslangde keper. In effen of linnen weefsel: eene schuine insnijding, een kantstop, winkelhaak, hoekstop. Op grof linnen keper: vierkant gaatje, winkelhaak, schuine insnijding, kant- en hoekstop. In bonte stof: een ruitje. In blokjes — en oogjesstof: een blokje, een oogje. Naar verkiezing mocht men de beide laatste in stopgaas werken.

Naaien. Beleg van een hemd, plooi van een hemd. Beleg van eene mansbroek, idem van eene vrouwenbroek en split met band. Beleg vrouwenbroek en spinnetje. Ronde hals met band. Halve ronde hals met boordje. Halve vierkante hals met boordje. Mouwtje inzetten met, en idem zonder oksel. Onderdeel van een vrouwen- en idem van een manshemd. Half bovendeel manshemd met schouderreep en halsboord. Half bovendeel met stuk. Verschillende splithoekjes. Pijp eener vrouwenbroek met split en band, idem met knoopsgaten. Pijp eener mansbroek. Banden opzetten op eene mans- en idem op eene vrouwenbroek. Het kruis van eene broek. Gegeerd rokje met ronden band. Halve kinderboezelaar. Halve kindernachtjapon met stuk.

Knippen. Kinderhemd en broek, kinderjapon en boezelaar, zonder en met mouwen. Jongenshemd, vrouwenhemd en nachthemd. Manshemd. Vrouwen- en mansbroek. Gegeerde rok met ronden of met figuurband. Huishoudboezelaar.

De uitslag van het examen was minder gunstig dan het vorige jaar, toen 75 pct. der geëxamineerden slaagde. Nu werd slechts aan 155 van de 253 de akte uitgereikt, d. i. aan ruim 61 pct.

Het volgende staatje geeft een overzicht van de voor elk vak behaalde cijfers. Het gemiddeld cijfer is verkregen door het totaal der behaalde punten, bijv. voor het breien 1606, voor het mazen 1464, door 253 te deelen:

Vakken.	Aantal malen, dat werd toegekend het cijfer:										Gemiddeld cijfer.
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	
in de practijk:											
Breien	—	21	45	40	89	26	23	5	2	2	6,3
Mazen	—	5	40	51	72	24	29	12	18	2	5,8
Stoppen	—	20	34	46	92	20	26	4	9	2	6,2
Naaien	—	9	18	50	90	27	36	12	6	5	5,7
Knippen	—	14	30	31	80	23	32	16	18	9	5,6
bij de theorie:											
Breien	—	7	25	66	78	20	24	15	12	6	5,8
Mazen	—	7	36	55	77	21	18	14	9	16	5,7
Stoppen	—	4	26	55	84	17	24	12	17	14	5,5
Naaien	—	5	37	42	76	20	32	24	11	6	5,6
Knippen	—	3	31	40	89	26	26	18	12	8	5,6

Uit deze tabel blijkt o. a., dat het breien en stoppen tot de beste vakken behoorden, en dat het theoretisch deel van het examen bijna voor elk onderdeel beneden het practisch stond. De commissie merkte dan ook tot haar leedwezen op, dat vele candidaten geen stap verder konden gaan, dan zij door hare onderwijzeressen of het leerboek gebracht waren. Geroutineerde onderwijzeressen zal men op het examen niet verwachten. Evenmin kan men eischen, dat jonge meisjes, waarvan er vele nog geen onderwijs gegeven hebben, een volkomen helder inzicht hebben in de wijze, waarop elk onderdeel van het vak klassikaal onderwezen moet worden, maar toch meende de commissie iets meer te mogen vragen, dan het soms woordelijk napraten van de eene of andere handleiding.

Bekendheid met de grondstoffen was over het algemeen gunstiger dan vroeger. Leer- en hulpmiddelen, bij elk onderdeel van het vak zoo onontbeerlijk bij het klassikaal onderwijs, kenden vele candidaten niet.

GRONINGEN.

In verband met de benoeming van vier leden in de commissie in de plaats van drie, als andere jaren, werd besloten dagelijks 10 candidaten in plaats van 8 voor het examen op te roepen, waardoor de geheele duur van het examen zich heeft uitgestrekt over 38 dagen.

Ten einde daarbij den tijd te vinden voor een mondeling onderzoek in *theorie* en *methodiek* afzonderlijk, moest het examen voor ieder vak tot 15 minuten worden ingekrompen.

Leverde dit voor de methodiek minder bezwaar op, — voor het examen in de theorie bleek deze tijd kort genoeg om de kennis der candidaten naar behooren te toetsen aan het practisch werk, dat zij geleverd hadden.

Voor het overige was ten behoeve van het onderzoek naar de practische bedrevenheid uitgetrokken: voor *knippen* 1 uur; voor *naaien* (met inbegrip van *verstellen*) $2^1/_4$ uur; voor *mazen* 1 uur; voor *stoppen* 1 uur en voor *breien* $1^1/_4$ uur.

De tijd voor het mondeling onderzoek werd gevonden door de candidaten beurtelings uit deze werkzaamheden op te roepen voor het examen in *methodiek* en *theorie*.

Het examen gaf der commissie aanleiding tot de volgende opmerkingen:

Methodiek. Ofschoon op dit gebied eenige vooruitgang merkbaar was, liet de practische wijze van behandeling van eenig onderdeel bij het onderwijs in de nuttige handwerken nog soms te wenschen over.

Velen toonden bij het onderzoek naar hunne bedrevenheid in het onderwijzen van een deel der leerstof niet alleen hunne ongeschiktheid, maar tevens hunne onvoldoende bekendheid met de eenvoudigste leerwijzen.

Vooral viel dit in het oog bij het stoppen in breiwerk, voor de volksklasse van zoo groot gewicht.

Wellicht is dit een gevolg van hare opleiding, die maar al te dikwijls blijkt toevertrouwd aan personen, die met de eenvoudigste onderwijs-methoden niet op de hoogte zijn.

Knippen. De uitslag van deze examens was ook gunstiger dan een vorig jaar. Niettemin liet de bedrevenheid ook hier nog dikwijls veel te wenschen over. Wel had men geleerd naar verhoudingen te knippen, maar deze werden afgeleid uit de stofbreedte (die wel in bijna alle gevallen 80 à 85 c.M. gewaard werd), in plaats van getoetst aan de proportiën van het menschelijk lichaam.

Intusschen vielen hier wel weinige, doch ook zeer gunstige uitzonderingen op te merken.

Naaien. Het naaien was dikwijls slordig en niet naar de meest gewone eischen der practijk.

Sommigen voerden de naaisteken keurig uit, maar wisten ze veelal niet op de juiste plaats en wijze toe te passen.

Mazen. Dit onderdeel der nuttige handwerken gaat steeds voornit. Het maken van opzetsteken scheen de grootste moeilijkheid op te leveren.

Stoppen. Het linnenstoppen, waarvoor de eischen zeer laag gesteld waren, was zelden onvoldoende. Van

Breien zou men hetzelfde kunnen zeggen.

Breiend-opzetsel scheen men als regel voor het practisch gebruik aan te nemen in plaats van (behoudens enkele uitzonderingen) als voorbereiding voor het breien.

Theorie. De theorie, waarvoor dit jaar een afzonderlijk cijfer werd toegekend, leverde — behalve voor het knippen — gunstige resultaten op.

In het teekenen ter opheldering en verklaring der leerstof zou de commissie gaarne een weinig meer bedrevenheid wenschen.

Over het geheel genomen, mag de uitslag gunstig heeten, in zoover van de 376 candidaten 281 konden worden toegelaten, dat is bijna 75 pct.

Tot nadere aanwijzing van den uitslag van het examen in de verschillende onderdeelen, moge hier volgen een

Overzicht van het procent-aantal malen dat gegeven is het cijfer 1—4, 5 *en* 6—10 *voor*:

Methodiek.			Knippen.			Naaien.			Mazen.			Stoppen.			Breien.			Theorie.		
1—4	5	6—10	1—4	5	6—10	1—4	5	6—10	1—4	5	6—10	1—4	5	6—10	1—4	5	6—10	1—4	5	6—10
pct.	pct.	pct.	pct	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
												6	13	81						
									9	15	76				13	18	69			
						10	22	68										14	23	63
			17	25	58															
23	27	50																		

Uit dit overzicht kan blijken, dat de uitslag der examens het ongunstigst is geweest voor *methodiek* en achtereenvolgend gunstiger werd voor *knippen*, *naaien*, *mazen* en *stoppen*, om weer eenigszins te dalen voor *breien* en voor *theorie*.

Fraaie handwerken.

BREDA.

Vakken, waarin werd geëxamineerd.	Aantal malen, dat werd toegekend het cijfer:									
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
1. Engelsch borduren .	2	6	6	9	9	5	4	3	—	—
2. Fransch borduren .	1	2	4	3	6	1	3	2	—	—
3. Duitsch borduren. .	—	4	4	7	2	3	1	1	—	—
4. Haken	1	2	12	12	6	8	2	1	—	—
5. Breien.	7	—	4	11	2	3	1	1	4	11
6. Knoopen.	—	—	17	14	2	6	1	3	1	—
7. Macramé.	—	14	9	7	7	6	1	—	—	—
8. Guipure	2	5	6	10	8	8	4	—	1	—
9. Kantsteken	—	3	7	13	9	10	2	—	—	—
10. Tulle-dichten . . .	—	8	8	9	8	5	6	—	—	—
11. Holbeinwerk . . .	—	4	15	11	6	6	1	—	1	—
12. Teekenen	—	8	10	13	6	5	2	—	—	—
13. Theorie	—	9	6	12	8	5	4	—	—	—

Uit het bovenstaande blijkt, dat 44 candidaten het examen hebben afgelegd; 36 verwierven de akte, 8 werden afgewezen. Het resultaat is veel gunstiger dan het vorig jaar; nu slaagden bijna 82 pct., toen ruim 59 pct.

Uit de bovenstaande tabel kan men reeds besluiten, dat de meeste candidaten zich beter hadden voorbereid dan vorige jaren en daardoor een zeer goed examen aflegden.

Het borduren over het algemeen was zeer bevredigend: het Fransch borduren bleek nog steeds het moeilijkste werk te zijn.

Het bevreemdt der commie zeer, dat het vak „breien" zulke slechte resulaten oplevert. De commissie vermoedt, dat breien en haken als te gemakkelijk beschouwd, geheel verwaarloosd worden.

Theorie en teekenen waren over het algemeen zeer vooruitgegaan.

'S GRAVENHAGE.

Evenals de beide vorige jaren werd naar vrije opgave gewerkt, doch ook eenige malen naar voorgelegde modellen.

In het Holbeinwerk en filet-guipure was verbetering. Slechts enkelen brachten de grootte van haar steek niet in verband met haar grondstof.
Het filet-guipure was over het algemeen netter dan vroeger.

Voor breien en haken moest dit jaar ook nog te dikwijls een onvoldoend of laag cijfer gegeven worden.

In het teekenen is vooruitgang. Dit jaar werd ook weer als voorbeeld gegeven een monogram of kroon, die op verschillende stoffen, bijv. servetgoed of op fijn batist geborduurd werden.

Voor zijdeborduursel werd een ornament gegeven. Het overbrengen op de stof was bevredigend.

Wanneer Duitsch borduursel werd gegeven dan was steeds de fout de verkeerde richting van de borduursteken.

Van het Fransch borduursel werden minder mooie proeven ingeleverd dan de vorige jaren.

Het mondeling gedeelte was voor enkelen het zwakke punt, vooral wanneer de vragen liepen over de kennis van het ornament.
Dit was nog te veel een van buiten geleerd leşje.
Zeer wenschelijk ware het, als de candidaten meer bestudeerden de goede plaatwerken, die er zijn voor het ornament, en ook de kunst-nijverheidsmusea bezochten.
Het maken van eenvoudige constructies met behulp van passer en liniaal leverde geene moeilijkheden meer op. Wel eene groote moeilijkheid was het voor de candidaten om een motief voor een of andere techniek op het bord te teekenen.
Het gebruik van de hulpmiddelen bij het klassikaal onderwijs was voor geen enkele meer een bezwaar.

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal malen dat in verschillende vakken een der cijfers 1—10 werd behaald.

Vakken.	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Met den platten steek borduren	—	—	2	8	40	—	15	2	—	—
Engelsch borduren .	—	—	5	7	32	—	20	3	—	—
Holbein	—	—	5	12	33	—	17	—	—	—
Haken	—	—	5	18	30	—	12	2	—	—
Breien	—	—	2	15	38	—	11	1	—	—
Knoopen	—	—	5	18	30	1	11	—	1	1
Guipure	—	—	—	5	39	—	22	—	1	—
Kantsteken	—	—	8	15	26	—	16	2	—	—
Patroonteekenen . .	—	—	8	13	40	—	6	—	—	—
Wijze van aanvang en voltooiing	—	—	10	14	28	1	11	3	—	—
Methodiek	—	—	13	15	27	—	11	1	—	—

GRONINGEN.

De commissie is van oordeel, dat er over het geheel door de candidaten te weinig tijd genomen wordt tot voorbereiding van het examen in de fraaie handwerken, een examen van nog al grooten omvang, wat door velen die zich daaraan onderwerpen, vooraf niet ernstig overwogen en beseft wordt.

Van het opgegeven werk wordt tijdens het examen over het algemeen te weinig afgemaakt om goed te kunnen worden beoordeeld; gebrek aan voldoende technische vaardigheid is aan vele candidaten eigen.

De hoofdvakken: borduren, teekenen en theorie, worden wel beter beoefend dan vroeger, maar de proeven van bekwaamheid in de bijvakken laten dikwijls veel te wenschen over.

Van het kant- of tullestoppen schijnen maar enkele adspiranten begrip te hebben; zonder vastgesteld plan wordt dit werk door haar uitgevoerd, zoodat er weinig of niets van terecht komt.

Het geleverde examenwerk, betreffende knoopen, guipure en macramé was over het geheel goed.
Toch is het noodzakelijk, hier in herinnering te brengen, dat, bij het doen van examen, niet vergeten moet worden bedrevenheid in handwerken als crochetwerk, frivolité enz., zaken waarvan eenige candidaten zelfs de benaming niet kenden.

Het „teekenen" was bij velen „goed", maar liet bij anderen ook te wenschen over.

Voor het patroonteekenen waren opgegeven een binnenhoek; een met bloemen omgeven schild, waarin eene zekere letter

geplaatst moest worden; een rand, waarbij een hoek, een motief voor een doorloopenden rand, en een bloemenrank, waarin eene zelfontworpen sierletter moest geplaatst worden.

De commissie raadt ten zeerste aan, dat er door de eventueele candidaten voor het examen in de fraaie handwerken van later vooral werk worde gemaakt van de „methodiek".

Het geven van klassikaal onderwijs, ook in de fraaie handwerken, is zoo noodig, meent zij.
Immers, wat geeft dat onderwijs voor de scholen, zoo het daar niet naar eisch klassikaal wordt gegeven!
En toch — de ondervinding bij de gehoudene examens heeft het ook nu weer geleerd — dat de gave om zich gemakkelijk uit te drukken, de zaken duidelijk en aanschouwelijk voor de leerlingen te maken, bij de meeste candidaten nog veel te wenschen overliet.

Desniettegenstaande is het de commissie ten slotte van het doen harer mededeelingen aangenaam te kunnen melden, dat onder haar die de akte verkregen, er waren, die vlug en gemakkelijk de voorbeelden, voor het meest verschillend werk, ingevolge het programma haar gegeven, voldoende nawerkten, bij de „theorie" goede antwoorden gaven en evenzoo de „methode" kenden. Die bekwame adspiranten gaven daardoor het bewijs, dat de eischen van het examen, bij behoorlijke voorbereiding daartoe, niet te hoog waren gesteld.

Vakken.	Aantal malen, dat werd toegekend het cijfer:									
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Methodiek	—	—	1	6	18	13	11	—	—	—
Theorie.	—	1	4	8	13	15	8	—	—	—
Fransch borduren . . .	—	2	4	17	13	7	6	—	—	—
Engelsch borduren. . .	—	2	5	10	18	5	8	—	1	—
Haken	—	—	1	16	11	4	5	—	3	9
Breien	—	—	3	10	8	9	11	6	1	1
Knoopen	—	1	4	9	17	12	6	—	—	—
Kantsteken	—	—	3	11	16	10	7	2	—	—
Holbein, Weenerkr. steek.	—	—	3	9	16	7	9	3	1	1
Teekenen	—	—	3	9	13	14	10	—	—	—
Laken borduren. . . .	—	2	4	14	17	7	5	—	—	—

NB. Onder de rubriek *knoopen* genomen: macramé en guipure;
" " " *kantsteken:* tulle stoppen, point lacé en tulle dichten;

Holbein en Weenerkr. steek werden verwisseld met oud-Duitsch borduren of applicatie.

BIJLAGE TT.

KONINKLIJKE BESLISSINGEN *in zake beroepen subsidie art.* 54 bis *over* 1897.

I.

18 Mei 1898.
N°. 26.

IN NAAM VAN HARE MAJESTEIT WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Noordholland, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 23 Februari 1898, n°. 4, genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school van het Roomsch-Katholiek kerkbestuur te Bovenkarspel om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 Mei 1898 n°. 74;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 Mei 1898, n°. 4885, afdeeling A. Z. C.;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten aan deze school — welke op 15 Januari 1897 143 leerlingen telde en waaraan op den eersten dier maand verbonden waren een hoofd der school en één onderwijzeres — de Rijksbijdrage hebben verleend op grond, dat zij over 1893, 1894 en 1895 de bijdrage genoten had en, krachtens Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) kon volstaan met een hoofd en één onderwijzer zonder dat het recht op de bijdrage verloren ging: 1°. omdat op 15 Januari 1894 het getal leerlingen 132 was, zoodat het aantal schoolgaande kinderen sinds niet in die mate is vermeerderd, dat vermeerdering van het aantal onderwijzers werd gevorderd; 2°. het verschil tusschen het aantal gevorderde en aanwezige onderwijzers niet meer dan één bedraagt, en het aantal onderwijzers ook niet is verminderd;

dat de Commissaris der Koningin van dit besluit bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende dat — vermits eene vermindering van onderwijzers op 1 Januari aan deze school niet als gevolg van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) noodig was, en het aantal leerlingen het cijfer, waarvoor het aantal onderwijzers voldoende is, in dit geval 90, met meer dan 30 overschrijdt, deze school niet voldoet aan de voorwaarden, waaronder het Koninklijk besluit van 20 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) aan de eischen van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) derogeert;

Overwegende, dat volgens art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) op een aantal leerlingen van 143, behalve het hoofd der school op 1 Januari 1897 werden gevorderd 2 onderwijzers;

dat aan deze school op dien datum behalve het hoofd slechts ééne onderwijzeres verbonden was;

dat nu wel het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) bepaalt, dat voor de bijzondere scholen, die over 1893, 1894 en 1895 de bijdrage genoten hebben en ook over 1896 daarvoor in aanmerking komen, indien zij op 1 Januari 1897 niet voldoen aan de voorschriften van genoemd art. 2, voor zoover zij ook over 1897 aanspraak maken op eene Rijksbijdrage, de naleving dier voorschriften niet verplichtend is, maar dat daarbij een drietal voorwaarden worden gesteld;

dat aan de tweede dier voorwaarden, verschillend naar gelang ingevolge het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) op 1 Januari 1897 het tekort aan onderwijzend personeel met één wordt vermeerderd, dan of op dien datum vermeerdering van het aantal onderwijzers noodig is, of op dien dag een tekort aan onderwijzend personeel ontstaat, door deze school — welke in het laatste der beide gevallen verkeert — niet wordt voldaan, vermits het aantal kinderen het cijfer, waarvoor het aanwezig getal onderwijzers voldoende is — nl. 90 — met meer dan 30 heeft overschreden;

dat de Rijksbijdrage dus niet kan worden verleend;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland te beslissen, dat het bestuur der bijzondere lagere school van het Roomsch-Katholiek kerkbestuur te Bovenkarspel over 1897 geene aanspraak kan maken op de Rijksbijdrage.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Schönfels, den 18den Mei 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. GOEMAN BORGESIUS.

II.

8 Juni 1898.
N°. 49.

—

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Zeeland tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 19 Maart 1898, n. 10*d*, (1ste afd.) genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school aan den Zuidsingel te Middelburg van de Nederduitsch Hervormde Gemeente aldaar, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord; advies van 25 Mei 1898, n°. 88;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Juni 1898, n°. 5300, afd. A. Z. C.;

Overwegende dat voor deze school — welke op 15 Januari 1897 271 leerlingen telde — eene Rijksbijdrage over 1897 is aangevraagd van f 1466,67;

dat Gedeputeerde Staten de bijdrage op dat bedrag hebben bepaald;

dat de Commissaris der Koningin, bij Ons in beroep gekomen, heeft te kennen gegeven dat de bijdrage f 8,33⅓ te hoog was berekend; dat toch, vermits gedurende de maand December aan de school met inbegrip van het hoofd slechts 4 onderwijzers zijn werkzaam geweest, de bijdrage voor den onderwijzer P. Breel, die in het bezit van de hoofdakte is en den leeftijd van 23 jaren heeft vervuld, over December niet had moeten zijn berekend tegen f 300, maar tegen f 200 's jaars;

Overwegende, dat aan deze school, waar op 15 Januari 1897 271 kinderen als werkelijk schoolgaande bekend stonden, gedurende de maand December met inbegrip van het hoofd niet meer dan vier onderwijzers zijn verbonden geweest, terwijl gedurende de overige maanden dat aantal zes bedroeg;

dat mitsdien ingevolge art. 45, 1ste lid, 1°. *b*, alinea 3 der wet tot regeling van het lager onderwijs, de Rijksbijdrage voor den genoemden onderwijzer, die overeenkomstig den eisch van art. 24, derde lid, den leeftijd van 23 jaren vervuld heeft en de acte van hoofdonderwijzer bezit, over de maanden Januari—November moet worden berekend tegen f 300 en over de maand December tegen f 200 's jaars en dus niet, zooals door Gedeputeerde Staten is gedaan op f 300 waarop f 291,66⅔ moet worden gesteld;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan;

met wijziging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland dd. 19 Maart 1898, de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, aan het bestuur der bijzondere lagere school aan den Zuidsingel te Middelburg van de Nederduitsch Hervormde Gemeente aldaar over 1897 te verleenen, vast te stellen op f 1458,33⅓.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 8sten Juni 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

III.

10 Juni 1898.
N°. 36.

—

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Vereeniging tot oprichting en instandhouding van Gereformeerde Scholen te Apeldoorn tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd. 1 Maart 1898, n°. 102, genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school dier vereeniging te Apeldoorn (het Loo), om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 25 Mei 1898, n°. 83;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 7 Juni 1898, n°. 5301, afd. A. Z. C;

Overwegende, dat het bestuur dezer school, welke op 15 Januari 1897 195 leerlingen telde, over 1897 eene Rijksbijdrage heeft aangevraagd van f 816,66⅔;

dat Gedeputeerde Staten hebben beslist, dat voor haar geene aanspraak op de Rijksbijdrage kan worden gemaakt, vermits aan deze school — waarvan het hoofd ingevolge art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) door ten minste drie onderwijzers had behooren te worden bijgestaan — van 1 Januari tot 1 Juni eene onderwijzersvacature is geweest, die alzoo langer dan 4 maanden geduurd heeft, en in dit geval de uitzonderingsbepaling van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) ingevolge het daarbij in art. 1, sub 2°., alinea 2 niet van toepassing is, omdat het aantal kinderen, dat op 15 Januari 1897 als werkelijk schoolgaande bekend stond, het cijfer, waarvoor het van 1 Januari tot 1 Juni aanwezig aantal onderwijzers voldoende zou zijn geweest, met meer dan 30 overschrijdt;

dat het bestuur der bovengenoemde vereeniging van dat besluit bij Ons in beroep is gekomen en te kennen gegeven heeft, dat het hier twee vacatures geldt, waarvan de eene — die van een onderwijzer — op 1 Januari 1897 bestond en op 1 Maart d. a. v. vervuld is, zoodat zij slechts twee maanden geduurd heeft, en de andere — die van eene onderwijzeres — op 1 Maart ontstaan, op 1 Juni is vervuld en dus niet langer heeft geduurd dan drie maanden, en dat alzoo het geval genoemd in art. 54*bis*, 4°., *c* der wet hier niet aanwezig is, weshalve appellant Ons verzoekt, dat de Rijksbijdrage alsnog moge worden toegekend;

Overwegende, dat blijkens de opgaven, door het schoolbestuur ingevolge het Koninklijk besluit van 19 Februari 1890 (*Staatsblad* n°. 26) aan het schooltoezicht verstrekt, de vacature van onderwijzer, op 1 Januari 1897 ontstaan, op 1 Maart d. a. v. vervuld is, en dus slechts twee maanden geduurd heeft, en voorts eene op 1 Maart opengevallen plaats van onderwijzeres op 1 Juni is vervuld, en dus niet langer heeft geduurd dan drie maanden;

dat dus het geval in art. 54 *bis*, 4°., *c* der wet genoemd, hier niet aanwezig is, en aan deze school gedurende het jaar 1897 het volgens art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) vereischte aantal onderwijzers is werkzaam geweest;

dat de bijdrage in de aanvrage juist is berekend;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde

Staten van Gelderland van 1 Maart 1898, de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, aan het bestuur der bijzondere lagere school te Apeldoorn (het Loo) van de vereeniging tot oprichting en instandhouding van Gereformeerde scholen te Apeldoorn over 1897 te verleenen, vast te stellen op f 816,66.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 10den Juni 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

IV.

10 Juni 1898.
N°. 37.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Overijssel tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 24 Februari 1898, 2de afdeeling, n°. 303/492, genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school aan het gasthuisplein te Zwolle van de twee Roomsch-Katholieke parochiën aldaar, om de Rijksbijdage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur gehoord, advies van 18 Mei 1898, n°. 77;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 7 Juni 1898, n°. 5299, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat aan deze school — welke op 15 Januari 1897 498 leerlingen telde en waar buiten het hoofd der school op den eersten dier maand 8 onderwijzers werkzaam waren — door Gedeputeerde Staten eene Rijksbijdrage is toegekend;

dat de Commissaris der Koningin van het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen op grond, dat voor deze school — die op 1 Januari 1897 aan de eischen van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) voldeed en waarop dus het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) niet van toepassing is — de bijdrage niet kan worden verleend, omdat de vacature op 1 Augustus 1897 door het vertrek van de onderwijzeres W. J. Vemer in het onderwijzend personeel tot bijstand van het hoofd der school ontstaan, niet binnen 4 maanden is vervuld;

dat bij de behandeling van dit beroep in eene openbare vergadering van den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur uit naam van het schoolbestuur is verklaard, dat in de vacature van mej. Vemer is voorzien door de benoeming van mej. Wiechmann, die op 1 September hare betrekking heeft aanvaard, doch die door het schoolbestuur ten onrechte is opgegeven als in de plaats getreden van eene andere onderwijzeres;

Overwegende, dat krachtens art. 54*bis* tweede lid, eene bijzondere school niet voor de Rijksbijdrage in aanmerking komt, wanneer bij vacature in het onderwijzend personeel tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde een langer termijn verloopt, dan, wat de onderwijzers — niet aan het hoofd der school staande — betreft, van vier maanden;

dat nu, wat deze school betreft, volgens de door het schoolbestuur ingevolge het Koninklijk besluit van 19 Februari 1890 (*Staatsblad* n°. 26) aan het schooltoezicht verstrekte opgaven, de onderwijzeres W. J. Vemer op 31 Juli ten gevolge van ontslag de school verlaten heeft en in den loop des jaars niet is vervangen;

dat wel is waar het schoolbestuur later heeft bericht dat die vacature vervuld is door de benoeming van mej. Wiechmann die op 1 September hare betrekking aanvaard heeft, doch dat — wat er ook moge zijn van de juistheid dier nadere opgave — deze in strijd is met die, ingevolge evengenoemd Koninklijk besluit van 19 Februari 1890 verstrekt, en welke den districtsschoolopziener ten grondslag strekt voor de ingevolge art. 5 van dat besluit jaarlijks in te zenden opgave;

dat indien aan de schoolbesturen werd vrijgelaten later te bewijzen, dat hunne oorspronkelijke opgave foutief is geweest, terwijl elke contrôle omtrent de juistheid van dit nader beweren, zoo al niet uitgesloten, toch zeer bezwaarlijk is, door het schooltoezicht niet langer kan worden ingestaan voor de juistheid zijner bovengenoemde opgave, welke onder anderen is voorgeschreven ten einde de door het schoolbestuur in te zenden aanvrage om Rijksbijdragen te kunnen verifieeren;

dat mitsdien ter verzekering eener richtige uitvoering van de gegeven voorschriften het herroepen of wijzigen van krachtens die voorschriften gedane mededeelingen niet kan worden toegelaten;

dat alzoo, vermits moet worden aangenomen, dat de plaats van onderwijzeres van bijstand aan deze school op 1 Augustus 1897 opengevallen, op 1 December daaraanvolgende nog niet was vervuld, voor deze school — welke op 1 Januari 1897 aan de eischen van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) voldeed, en waarop dus het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) niet van toepassing is — geene Rijksbijdrage kan worden verleend;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel te beslissen, dat het bestuur der bijzondere lagere school aan het Gasthuisplein te Zwolle van de twee Roomsch-Katholieke parochiën aldaar, over 1897 geene aanspraak kan maken op de Rijksbijdrage.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 10den Juni 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

V.

24 Juni 1898.
N°. 30.

IN NAAM VAN HARE MAJESTEIT WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.,

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk*;

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Noordbrabant tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 17 Maart 1898, G., n°. 134, 2de afd., 3de bur., genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school in de Molenstraat te Cuyk a/d Maas van het Roomsch-Katholiek armbestuur aldaar, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 8 Juni 1898, n°. 96;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 Juni 1898, n°. 5709, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten overeenkomstig de aanvrage de Rijksbijdrage voor deze school hebben bepaald op f 1116,66⅔;

dat de Commissaris der Koningin van dat besluit bij Ons in beroep gekomen, heeft te kennen gegeven, dat, vermits deze school over 1893 geene bijdrage genoten heeft, de gunstige bepalingen van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) voor haar niet kunnen gelden;

dat het hoofd der school — welke op 15 Januari 1897 209 leerlingen telde — naar de bepalingen van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) door 4 onderwijzers moest worden bijgestaan; dat op 1 Januari 1897 echter aan deze school verbonden waren een hoofd en drie onderwijzers van bijstand en een vierde onderwijzer eerst op 1 Juni in functie is getreden;

dat er alzoo in het personeel der onderwijzers van bijstand eene vacature heeft bestaan van langer dan 4 maanden, waardoor, naar de voorschriften van art. 54 *bis*, 4°., sub *c* de school niet voor de Rijksbijdrage in aanmerking kan komen;

Overwegende, dat volgens art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) op een aantal leerlingen van 209, op 1 Januari 1897 worden gevorderd, behalve het hoofd der school, 4 onderwijzers;

dat op dien datum aan deze school — welke over 1893 de bijdrage niet genoten heeft en waarop dus het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) niet van toepassing is — slechts drie onderwijzeressen verbonden waren;

dat weliswaar van 1 Juni af eene onderwijzeres meer aan deze school verbonden is geweest, maar dat eene vacature in het gevorderde personeel van onderwijzers van bijstand welke — gelijk hier het geval is — langer dan vier maanden geduurd heeft, uit krachte van art. 54 *bis*, tweede lid, *c* der wet het recht op de Rijksbijdrage doet verloren gaan;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant te beslissen, dat aan het bestuur der genoemde school over 1897 geene Rijksbijdrage kan worden verleend.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 24sten Juni 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. GOEMAN BORGESIUS.

VI.

24 Juni 1898.
N°. 31.

IN NAAM VAN HARE MAJESTEIT WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk:*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door de Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den bijbel te Werkendam en De Werken, gevestigd te Werkendam, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant dd. 10 Maart 1898, G. n°. 114, 2de afd., 3de bur., genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school van genoemde vereeniging in de Keizerstraat te Werkendam, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur gehoord, advies van 8 Juni 1898, n°. 97;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 Juni 1898, n°. 5708, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat voor deze school, welke op 15 Januari 1897, 254 leerlingen telde, eene Rijksbijdrage is aangevraagd van f 1116,66⅔;

dat Gedeputeerde Staten op de aanvrage afwijzend hebben beschikt, uit overweging, dat ingevolge de bepalingen van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) bij een getal van 254 leerlingen het hoofd der school door 4 onderwijzers moet worden bijgestaan; dat op 31 December 1896, 3 onderwijzers van bijstand aan de school aanwezig waren en er alzoo op 1 Januari één onderwijzer ontbrak;

dat deze vacature eerst is aangevuld op 1 Juni 1897, alzoo eerst na verloop van 5 maanden na haar ontstaan; dat naar het voorschrift van art. 54*bis* 4°. *c* voor de Rijksbijdrage niet in aanmerking komen de bijzondere scholen, „wanneer bij vacature in het onderwijzend personeel tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde een langere tijd verloopt, dan voor wat betreft de onderwijzers van bijstand, van vier maanden"; dat de gunstige bepaling van art. 1, 2°. tweede lid van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) te dezen niet kan worden ingeroepen, vermits het aantal kinderen het cijfer, waarvoor drie onderwijzers van bijstand voldoende waren met meer dan 30 overschreed;

dat de Vereeniging tegen dat besluit bij Ons beroep heeft ingesteld, daarbij bewerende, dat hier — ook naar het oordeel van het schooltoezicht — geene vacature heeft bestaan, en Ons verzoekende, alsnog in het genot van de Rijksbijdrage te mogen gesteld worden;

Overwegende, dat volgens art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) op een aantal leerlingen

van 254 op 1 Januari 1897 worden gevorderd, behalve het hoofd der school, vier onderwijzers;

dat aan deze school op dien datum, behalve het hoofd, slechts twee onderwijzers en ééne onderwijzeres verbonden waren;

dat nu wel het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) bepaalt dat voor de bijzondere scholen, die over 1893, 1894 en 1895 de bijdrage genoten hebben en ook voor 1896 daarvoor in aanmerking komen, indien zij op 1 Januari 1897 niet voldoen aan de voorschriften van genoemd art. 2, voor zoover zij ook over 1897 aanspraak maken op eene Rijksbijdrage, de naleving dier voorschriften niet verplichtend is, maar dat daarbij een drietal voorwaarden worden gesteld;

dat aan de tweede dier voorwaarden, verschillend naar gelang ingevolge het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) op 1 Januari 1897 het tekort aan onderwijzend personeel met één wordt vermeerderd, dan of op dien datum geen nieuwe vermeerdering van het aantal onderwijzers noodig is of op dien dag een tekort aan onderwijzend personeel ontstaat, door deze school — welke in het tweede dier gevallen verkeert — niet wordt voldaan, vermits het aantal kinderen het cijfer waarvoor het aanwezig getal onderwijzers voldoende is — namelijk 199 — met meer dan 30 heeft overschreden;

dat weliswaar van 1 Juni af een onderwijzer meer aan deze school is verbonden geweest, maar dat eene vacature in het gevorderde personeel van onderwijzers van bijstand, welke langer dan 4 maanden geduurd heeft — gelijk hier het geval is — uit krachte van art. 54*bis*, tweede lid *c* der wet, het recht op de Rijksbijdrage doet verloren gaan;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, het daartegen ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 24sten Juni 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

VII.

30 Juni 1898.
N°. 19.

—

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Groningen tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 18 Maart 1898, n°. 62, 2de afd., genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school te Nieuwe Pekela van de Vereeniging ter bevordering van Gereformeerd lager onderwijs aldaar, om de Rijksbijdrage bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 15 Juni 1898, n°. 104;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 Juni 1898, n°. 5865, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat voor deze school eene Rijksbijdrage is gevraagd van f 816,66⅔;

dat Gedeputeerde Staten de bijdrage hebben bepaald op f 524,99⅔;

dat zij daarbij hebben overwogen, dat de school op 1 Januari 1897 niet voldeed aan de voorschriften van art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64);

dat op 1 Januari 1897, behalve het hoofd, slechts twee onderwijzers aan de school verbonden waren; dat de school op 1 Januari 1897 bezocht werd door 194 schoolgaande kinderen, waarvoor, volgens de voorschriften van art. 2 van genoemd Koninklijk besluit, buiten het hoofd der school, drie onderwijzers gevorderd worden;

dat alzoo ten gevolge van de bepalingen van dat Koninklijk besluit op 1 Januari 1897 een tekort aan onderwijzend personeel ontstond; dat het aantal kinderen, waarvoor het aanwezige getal onderwijzers, zijnde 2, voldoende is, bedraagt 144 en dit getal alzoo op 1 Januari 1897 door het aantal schoolgaande kinderen, zijnde 194, met meer dan 30 werd overschreden; dat deze school echter met ingang van 1 Juni 1897 voldeed aan de voorschriften van art. 2 van genoemd Koninklijk besluit; dat de onderwijzeres mej. H. Dijkstra vóór den dag harer indiensttreding in het bezit was van het bewijs bedoeld in art. 51, lit. *c* der wet; dat er derhalve termen bestaan tot het verleenen van eene Rijksbijdrage over een tijdvak van 7 maanden;

dat de Commissaris der Koningin van dit besluit bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat de beslissing z. i. in strijd is met art. 54*bis*, tweede lid, der wet op het lager onderwijs; dat er ten gevolge van het voorschrift van art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) op 1 Januari 1897 een tekort aan onderwijzend personeel ontstond; dat aangenomen mag worden, dat er dientengevolge eene vacature is ontstaan, waarin op 1 Juni 1897 eerst is voorzien; dat die vacature alzoo langer dan 4 maanden heeft geduurd; dat de school alzoo volgens het bepaalde sub 2 *c* van art. 54*bis* der wet op het lager onderwijs niet voor eene Rijksbijdrage in aanmerking kan komen;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten te recht hebben geoordeeld dat deze school op 1 Januari 1897 niet aan de eischen, in de wet voor het ontvangen der Rijksbijdrage gesteld, heeft voldaan;

dat zij echter ten onrechte die bijdrage over het tijdvak van 1 Juni—31 December hebben toegekend;

dat toch het tekort in het onderwijzend personeel op 1 Januari 1897 ingevolge art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) ontstaan, te beschouwen is als eene vacature;

dat die vacature in het gevorderd personeel van bijstand eerst op 1 Juni is vervuld en dus langer dan 4 maanden heeft geduurd, waardoor uit kracht van art. 54*bis*, tweede lid, *c* der wet de aanspraak op de Rijksbijdrage verloren gaat;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen te beslissen, dat aan het bestuur der genoemde school over 1897 geene Rijksbijdrage kan worden verleend.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden

aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 30sten Juni 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

VIII.

30 Juni 1898.
N°. 20.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz, enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk:*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Eibergen tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd. 16 Maart 1898, n°. 24, genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school dier vereeniging in de Dorpsstraat te Eibergen, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 15 Juni 1898, n°. 108;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 Juni 1898, n°. 5864, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat voor deze school, welke op 15 Januari 1897 145 leerlingen telde, voor 1897 eene Rijksbijdrage is aangevraagd van f 700;

dat Gedeputeerde Staten op die aanvrage afwijzend hebben beschikt, uit overweging, dat ingevolge art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) het hoofd der school door ten minste 3 onderwijzers had behooren te worden bijgestaan, doch die bijstand slechts uit 2 onderwijzers heeft bestaan, zoodat er gedurende het geheele jaar 1897 een tekort van een onderwijzer is geweest, waardoor de school ingevolge art. 54 *bis* juncto art. 88 der wet op het lager onderwijs voor 1897 niet voor de Rijksbijdrage in aanmerking kan komen; dat voorts de uitzonderingsbepaling van art. 1 van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) ingevolge het daarbij sub 1°. bepaalde in casu niet van toepassing is, omdat het aantal kinderen sedert 15 Januari 1894 dermate is vermeerderd, dat daardoor vermeerdering van het aantal onderwijzers gevorderd werd, zonder dat in deze vermeerdering is voorzien;

dat het bestuur der bovengenoemde vereeniging van dat besluit bij Ons in beroep is gekomen, en daarbij heeft te kennen gegeven, dat het bij het aannemen van leerlingen steeds rekening gehouden heeft met art. 54 *bis*, sub *a*, en dus in 1897 slechts 143 kinderen boven 6 jaar op school had en 145 in totaal; dat het bovendien meent geheel in overeenstemming gehandeld te hebben met art. 24 der wet van 1889, waarvan het tweede lid toch luidt: „voor elk vijf en vijftigtal boven de negentig wordt een onderwijzer meer vereischt;" weshalve appellant verzoekt, hem alsnog de Rijksbijdrage toe te kennen;

Overwegende, dat deze school — waarop, om de reden in het bestreden besluit vermeld, de gunstige bepalingen van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) niet van toepassing zijn — niet voor eene Rijksbijdrage over 1897 kan in aanmerking komen, vermits zij, met eene schoolbevolking van 145 leerlingen en 2 onderwijzers van bijstand niet voldaan heeft aan den eisch in art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) gesteld, hetwelk op een getal van 145—199 kinderen op 1 Januari 1897, buiten het hoofd der school, drie onderwijzers — het volle in art. 24 der wet bepaalde getal — vordert;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, het daartegen ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 30sten Juni 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

IX.

7 Juli 1898.
N°. 39.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op de beroepen, ingesteld door: 1°. den Commissaris der Koningin in Groningen en 2°. het bestuur der Vereeniging voor Gereformeerd schoolonderwijs te Wetsinge-Sauwerd tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen dd. 25 Maart 1898, n°. 87 (2de afd.), genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school in de gemeente Adorp-Sauwerd S n°. 93, van de genoemde vereeniging, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Juni 1898, n°. 113;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Juli 1898, n°. 6029, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat voor deze school over het volle jaar 1897 eene Rijksbijdrage is aangevraagd van f 633,33⅓;

dat Gedeputeerde Staten de bijdrage hebben toegekend over 8 maanden tot een bedrag van f 467; dat zij daarbij hebben overwogen: dat deze school op 1 Januari 1897 niet voldeed aan de voorschriften van art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64); dat op 1 Januari 1897 de school bezocht werd door 138 kinderen, waarvoor volgens de voorschriften van genoemd Koninklijk besluit buiten het hoofd der school 2 onderwijzers gevorderd worden; dat op 1 Januari 1897 echter, behalve het hoofd der school slechts één onderwijzer aan de school verbonden was; dat alzoo ingevolge de bepalingen van genoemd Koninklijk besluit op 1 Januari 1897 een tekort

aan onderwijzend personeel ontstond; dat het aantal kinderen het cijfer, waarvoor het aanwezig getal onderwijzers op 1 Januari 1897 — zijnde één — voldoende is, bedraagt 90 en dit getal alzoo door het aantal schoolgaande kinderen op dien datum — zijnde 138 — met meer dan 30 werd overschreden; dat deze school echter met ingang van 1 Mei voldeed aan de voorschriften van art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64);

dat van dat besluit de Commissaris der Koningin en het bestuur de Vereeniging bij Ons in beroep zijn gekomen, op grond dat er ten gevolge van het voorschrift van art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) op 1 Januari 1897 een tekort aan onderwijzend personeel ontstond; dat aangenomen mag worden, dat dientengevolge eene vacature is ontstaan, waarin op 1 Mei 1897 door de benoeming van een tweeden onderwijzer is voorzien; dat deze vacature alzoo binnen den bij de wet gevorderden termijn was vervuld; dat de school dus op 1 Januari 1897 voldeed aan de voorschriften van art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) en deswege aanspraak heeft op de bijdrage over het volle jaar;

Overwegende, dat het tekort in het onderwijzend personeel hetwelk op 1 Januari 1897 aan deze school is ontstaan, in den zin der wet is aan te merken als eene vacature;

dat die vacature van onderwijzer van bijstand niet langer geduurd heeft dan vier maanden;

dat voor deze school dus aanspraak gemaakt kan worden op eene Rijksbijdrage en wel over het volle jaar 1897;

dat die bijdrage in de aanvrage met juistheid is berekend;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen het bedrag der Rijksbijdrage aan de voormelde school over 1897 toekomende, vast te stellen op f 633,33⅓.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 7den Juli 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

X.

7 Juli 1898.
N°. 40.

—

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Winterswijk tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd. 29 Maart 1898, n°. 89, genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school van genoemde vereeniging Zonnebrink A 281 aldaar, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Juni 1898, n°. 116;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Juli 1898, n°. 5995, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat het bestuur der genoemde school over 1897 eene Rijksbijdrage heeft aangevraagd van f 700;

dat Gedeputeerde Staten die bijdrage hebben toegekend over elf maanden tot een bedrag van f 641,66⅔; dat zij daarbij hebben overwogen: dat de vereeniging onder wier bestuur de school staat, en die blijkens art. 11 harer statuten in 1868 is aangegaan voor 29 jaren, te rekenen van den dag der erkenning door de bevoegde autoriteit, zijnde 19 Maart van gemeld jaar, op 19 Maart 1897 had opgehouden te bestaan, en het tot de Kroon gericht verzoek om goedkeuring van de wijziging der statuten, inhoudende eene verlenging van den termijn waarvoor de vereeniging is aangegaan — welk verzoek is gedaan op 1 Februari 1897 en dus toen de vereeniging nog bestond — de rechtspersoonlijkheid niet vroeger dan op den dag der goedkeuring van de gewijzigde statuten, zijnde 22 Maart 1897, heeft doen herleven en de vereeniging dus van 19 Maart 1897 tot 22 Maart daaraanvolgende geene rechtspersoonlijkheid heeft bezeten; dat dientengevolge voor genoemde school geen aanspraak gemaakt kan worden op de Rijksbijdrage over de maand Maart 1897;

dat het bestuur der vereeniging van het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat zijns inziens ten volle aan de bedoeling der wet is voldaan en het de schuld van het schoolbestuur niet is geweest dat er een oogenblik van 3 dagen geweest is, waarop de toestand formeel onwettig was, daar toch de aanvrage om verlenging der rechtspersoonlijkheid tijdig — immers 47 dagen vóór het eindigen der rechtspersoonlijkheid — is geschied; weshalve het bestuur Ons verzoekt, dat de Rijksbijdrage alsnog over het volle jaar verleend worde;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten te recht hebben aangenomen, dat aan deze school de Rijksbijdrage niet over de maand Maart 1897 kan worden toegekend;

dat toch de vereeniging, waaraan de school behoort, en die in 1868 is aangegaan voor 29 jaren, te rekenen van den dag der erkenning door de bevoegde autoriteit (19 Maart 1868), op 19 Maart 1897 had opgehouden als rechtspersoon te bestaan, en het tot Ons gericht verzoek om goedkeuring van de wijziging der statuten, inhoudende eene verlenging van den termijn waarvoor de vereeniging was aangegaan (welk verzoek is gedaan op 1 Februari 1897 en dus toen de vereeniging nog bestond) de rechtspersoonlijkheid niet vroeger heeft doen herleven dan op den dag van de goedkeuring der gewijzigde statuten, namelijk 22 Maart 1897 en de vereeniging dus van 19 tot 22 Maart 1897 niet in het bezit van rechtspersoonlijkheid is geweest;

dat de bijdrage voor het overige in de aanvrage met juistheid is berekend;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 29 Maart 1898, n°. 89, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren en mitsdien het bedrag der Rijksbijdrage voor genoemde school over 1897 vast te stellen op f 641,66⅔.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden

aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 7den Juli 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XI.

7 Juli 1898.
N°. 41.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door 1°. den Commissaris der Koningin in Groningen en 2°. het bestuur der vereeniging tot bevordering van Gereformeerd onderwijs te Delfzijl tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen dd. 1 April 1898, n°. 107 (2de afdeeling) genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school van genoemde vereeniging in de Kommandementsstraat te Delfzijl om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur gehoord, advies van 22 Juni 1898, n°. 115;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Juli 1898, n°. 6028, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat voor deze school over 1897 eene Rijksbijdrage is aangevraagd van f 1233,33⅓, namelijk f 400 voor het hoofd der school, f 300 voor een onderwijzer boven de 23 jaren met hoofdakte en f 200 voor ieder van twee onderwijzers, die allen gedurende het volle jaar aan de school waren werkzaam geweest en f 133,33⅓ voor een onderwijzer, die van 1 Mei tot en met 31 December aan de school werkzaam geweest was;

dat Gedeputeerde staten van Groningen de bijdrage hebben toegekend over de maanden Mei—December, ten bedrage van f 866,67, na te hebben overwogen, dat deze school op 1 Januari 1897 niet voldeed aan de voorschriften van art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64); dat op 1 Januari 1897, behalve het hoofd der school, slechts 3 onderwijzers aan de school waren verbonden; dat de school op 1 Januari 1897 bezocht werd door 242 kinderen, voor welk getal volgens de voorschriften van art. 2 van genoemd Koninklijk besluit, buiten het hoofd, 4 onderwijzers gevorderd werden; dat alzoo ten gevolge van de bepalingen van dat Koninklijk besluit op 1 Januari 1897 een tekort aan onderwijzend personeel ontstond; dat het aantal kinderen, waarvoor drie onderwijzers voldoende zijn, bedraagt 199 en dit getal dus op 1 Januari 1897 door het aantal school gaande kinderen, zijnde 242, met meer dan 30 werd overschreden; dat deze school evenwel op 1 Mei 1897 door de aanstelling van een vierden onderwijzer voldeed aan de voorschriften van art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64); dat er mitsdien termen bestaan tot het verleenen der bijdrage over 8 maanden;

dat de Commissaris der Koningin en het bestuur der bovengenoemde vereeniging, bij Ons van het besluit van Gedeputeerde Staten in beroep gekomen, hebben aangevoerd, dat aan deze school van 1 Januari tot 1 Mei eene vacature in het personeel van bijstand bestaan heeft en vermits die vacature niet langer dan 4 maanden geduurd heeft, de bijdrage moet worden verleend en wel over het geheele jaar, tot een bedrag van f 1200, waarbij de eerste appellant te kennen gaf, dat ten gevolge van het voorschrift van art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) op 1 Januari 1897 een tekort in het onderwijzend personeel is ontstaan, en dat aangenomen mag worden, dat dientengevolge eene vacature bestond, waarin op 1 Mei 1897 voorzien is door de benoeming van een vierden onderwijzer; de tweede, dat het hier eene gewone vacature geldt, ontstaan door het eervol ontslag op 1 Januari 1897 verleend aan de onderwijzeres Klaassien Broeksema en geëindigd door de benoeming en het op 1 Mei in dienst treden van den onderwijzer J. E. van Buuren;

Overwegende, dat het tekort in het onderwijzend personeel, hetwelk op 1 Januari 1897 aan deze school bestond, — hoe dat ook moge zijn ontstaan — in den zin der wet is aan te merken als eene vacature;

dat die vacature van onderwijzer van bijstand niet langer geduurd heeft dan vier maanden; dat voor deze school dus aanspraak gemaakt kan worden op eene Rijksbijdrage en wel over het volle jaar 1897;

dat die bijdrage in de aanvrage met juistheid is berekend, behalve wat den onderwijzer van meer dan 23 jarigen leeftijd en in het bezit van de hoofdakte betreft, voor wien de bijdrage over de maanden Januari—April — toen met inbegrip van het hoofd slechts 4 onderwijzers aan de school verbonden waren — naar f 200 en voor de overige maanden naar f 300 's jaars moet worden berekend en dus f 33,33⅓ te hoog is gesteld;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten, het bedrag der Rijksbijdrage over 1897 aan de voornoemde school toekomende vast te stellen op f 1200.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 7den Juli 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XII.

7 Juli 1898.
N°. 42.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der bijzondere lagere school van het Roomsch-Katholiek parochiaal kerkbestuur van den Heiligen Johannes Baptist te Waalwijk tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant dd. 17 Maart 1898, G. n. 133, (2de afd., 3de bureau), genomen op zijne aanvrage om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Juni 1898, n°. 110;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Juli 1898, n°. 6030, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat deze school, welke op 15 Januari 1897 270 leerlingen telde, bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant over 1897 eene Rijksbijdrage heeft aangevraagd; dat Gedeputeerde Staten de aanvrage hebben afgewezen op de volgende gronden: dat naar de voorschriften van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) bij een getal van 270 leerlingen het hoofd der school door 4 onderwijzers moest worden bijgestaan; dat gedurende het geheele jaar 1897 slechts 3 onderwijzers van bijstand in de school aanwezig zijn geweest; dat de gunstige bepalingen van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) te dezen niet kunnen ingeroepen worden, vermits het aantal van 270 leerlingen het cijfer waarvoor het aanwezig getal van 3 onderwijzers voldoende was, met veel meer dan 30 overschrijdt;

dat het schoolbestuur van dat besluit bij Ons in beroep gekomen is;

Overwegende, dat deze school — waarop, om de reden in het bestreden besluit vermeld, de gunstige bepalingen van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) niet van toepassing zijn — niet voor eene Rijksbijdrage over 1897 in aanmerking kan komen, vermits zij, met eene schoolbevolking van 270 leerlingen en een drietal onderwijzers van bijstand, niet voldoet aan den eisch in art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) gesteld, hetwelk, bij een getal van 200—309 kinderen, op 1 Januari 1897 buiten het hoofd der school 4 onderwijzers vordert;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 7den Juli 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XIII.

7 Juli 1898.
N°. 43.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door de kerkvoogdij der Nederduitsch Hervormde gemeente te Onstwedde tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen dd. 18 Maart 1898, dd. 61, (2de afd.), genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school van genoemde kerkvoogdij, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Juni 1898 n°. 105;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Juli 1898, n°. 6055, afdeeling A. Z. C.;

Overwegende, dat voor deze school over 1897 eene Rijksbijdrage is aangevraagd van f 900 te weten: f 400 voor het hoofd der school, f 200 voor ieder van twee onderwijzers, allen over het geheele jaar aan de school verbonden geweest en f 100 voor een onderwijzer, die zes volle maanden aan de school werkzaam geweest was;

dat Gedeputeerde Staten de aanvrage hebben afgewezen op de volgende gronden: dat deze school op 1 Januari 1897 niet voldeed aan de voorschriften van art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64); dat in deze geen beroep kan worden gedaan op de gunstige bepalingen van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231); dat immers op 1 Januari 1897, behalve het hoofd, slechts twee onderwijzers aan de school verbonden waren, hoewel zij toen bezocht werd door 231 kinderen, waarvoor volgens art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) buiten het hoofd der school vier onderwijzers gevorderd werden; dat alzoo ten gevolge van de bepalingen van laatstgenoemd Koninklijk besluit op 1 Januari 1897 een tekort aan onderwijzend personeel ontstond, waarin op 15 Juni 1897 door de benoeming van een derden onderwijzer gedeeltelijk is voorzien; dat het aantal kinderen, waarvoor het aanwezig getal onderwijzers, zijnde op 1 Januari 1897 twee en op 15 Juni 1897, drie, voldoende is, bedraagt 144 en 199 en deze cijfers alzoo op 1 Januari 1897 door het aantal schoolgaande kinderen, zijnde 231, met meer dan 30 werden overschreden;

dat de kerkvoogdij der Nederduitsch Hervormde gemeente te Onstwedde van het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen en daarbij heeft te kennen gegeven, dat er haars inziens wel aan de bepalingen der wet en het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231), art. 1, 2°., eerste lid, is voldaan, vermits de eene vacature vóór 1 Juli 1897 vervuld was, en er alzoo van dien dag af niet meer dan één vacature bestond, en dat het tweede lid in dit geval niet van toepassing is: op grond waarvan appellante Ons verzoekt, de Rijksbijdrage over 1897 alsnog voor genoemde school toe te staan;

Overwegende, dat aan deze school, welke op 15 Januari 1897 231 leerlingen telde, buiten het hoofd der school van 1 Januari tot 15 Juni twee en van 15 Juni tot en met 31 December drie onderwijzers zijn verbonden geweest;

dat deze school dus niet voldaan heeft aan den eisch van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64), dat bij een getal van 200—254 scholieren, op 1 Januari 1897 vier onderwijzers van bijstand vorderde;

dat de gunstige bepalingen van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) echter op deze school wel van toepassing zijn; vermits zij verkeerde in het geval in art. 1, sub 2°., eerste lid, van dat besluit aangegeven en voldeed aan de eischen, welke aldaar en sub 1°. en 3°. van genoemd artikel zijn gesteld;

dat het beroep dus gegrond is;

dat ook overigens de school aan de eischen en voorwaarden tot het verleenen eener Rijksbijdrage heeft voldaan en het bedrag dier bijdrage in de aanvrage met juistheid is berekend;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, de Rijksbijdrage over het jaar 1897 aan het bestuur der bijzondere lagere school van de kerkvoogdij der Nederduitsch Hervormde gemeente te Onstwedde te verleenen, vast te stellen op f 900.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 7den Juli 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XIV.

11 Juli 1898.
N°. 41.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Roomsch-Katholiek kerkbestuur te Stad-Almelo, optredende als bestuur der bijzondere lagere school in de Boddenstraat aldaar, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel dd. 1 April 1898, 2de afd., n. 210/927, genomen op zijne aanvrage om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 29 Juni 1898, n°. 117;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 8 Juli 1898, n°. 6311, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat voor deze school, welke op 15 Januari 1897 271 leerlingen telde, eene Rijksbijdrage is aangevraagd van f 1116,66⅔;

dat Gedeputeerde Staten op die aanvrage afwijzend hebben beschikt uit overweging: dat het getal onderwijzeressen van bijstand, aan deze school over 1896 verbonden, in overeenstemming met het Koninklijk besluit van 15 April 1890, drie bedroeg; dat volgens hetzelfde besluit op 1 Januari 1897 4 onderwijzeressen aan de school werden gevorderd; dat dan ook het aantal onderwijzeressen met één werd vermeerderd door de aanstelling van mej. A. S. Boerrigter, die den 30sten April 1897 is in functie getreden, doch, volgens bekomen bericht van het gemeentebestuur van Stad-Almelo, eerst op 11 Mei 1897 in het bezit is gekomen van het bewijs, bedoeld in art. 51, lit. *c* der wet op het lager onderwijs; dat vermits die onderwijzeres eerst op 11 Mei 1897 het vereischte bezat tot het geven van bijzonder onderwijs en alzoo hare betrekking heeft kunnen aanvaarden, aan de school van welke hier sprake is gedurende meer dan 4 maanden eene vacature van onderwijzeres heeft bestaan, en derhalve de school op grond van art. 54 *bis*, tweede lid, sub *c* der wet op het lager onderwijs, over 1897 niet voor de Rijksbijdrage in aanmerking kan komen;

dat het schoolbestuur tegen dat besluit bij Ons beroep heeft ingesteld, daarbij aanvoerende dat art. 54 *bis* voormeld op het niet voldoen aan art. 51 *c* — dat slechts eene administratieve formaliteit behelst en in art. 27 niet genoemd wordt — geen verlies van de aanspraak op de Rijksbijdrage stelt; en dat het bestuur reeds op 30 April bedoeld bewijs heeft aangevraagd, weshalve appellant verzoekt alsnog overeenkomstig de aanvrage in het genot der Rijksbijdrage te worden gesteld;

Overwegende, dat art. 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, na in het eerste lid de vereischten te hebben opgegeven waaraan eene bijzondere lagere school moet voldoen om voor de Rijksbijdrage in aanmerking te komen, in het tweede lid de gevallen opnoemt, waarin die bijdrage *niet* mag worden verleend;

dat een dier gevallen is, dat bij vacature in het onderwijzend personeel, tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde een langer tijd verloopt, dan, wat de onderwijzers van bijstand betreft, van vier maanden;

dat vermits de onderwijzeres aan wie het bewijs bedoeld in art. 51, letter *c* der wet op het lager onderwijs, door welke oorzaak dan ook, niet vóór 11 Mei is afgegeven, eerst op dien dag het vereischte bezat tot het geven van bijzonder onderwijs en alzoo hare betrekking heeft kunnen aanvaarden, — aan de school welke het hier geldt gedurende meer dan 4 maanden eene vacature geweest is van onderwijzeres van bijstand, en die school mitsdien geene aanspraak heeft op eene Rijksbijdrage over 1897;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan;

met handhaving van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 11den Juli 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XV.

4 Aug. 1898.
N°. 35.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk:*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in de provincie Groningen tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 15 April 1898, n°. 30, 2de afd., waarbij — overeenkomstig de aanvrage van het bestuur der Vereeniging tot bevordering van Christelijk schoolonderwijs te Uithuizermeeden (West. ged.) — de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, ten behoeve der onder het bestuur dier vereeniging staande bijzondere school aldaar, over 1897 is vastgesteld op de som van f 683,33⅓;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Juli 1898, n°. 150;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 1 Augustus 1898, n°. 6931, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat tegen voormelde beschikking van Gedeputeerde Staten de Commissaris der Koningin in de provincie Groningen bij Ons is gekomen in hooger beroep, op grond, dat daarbij — gelijk hem later was gebleken ten onrechte — werd aangenomen, dat het op 22 Mei 1897 overleden hoofd der school, op welke die beschikking betrekking had, gedurende de volle maan Mei van het jaar 1897, aan haar verbonden is geweest;

dat de juistheid van dat beroep door Gedeputeerde Staten in ieder opzicht is erkend en daaruit alzoo volgt dat — aangezien de berekening der aan haar over laatstgenoemd jaar toekomende Rijksbijdrage, door Gedeputeerde Staten overigens met juistheid is geschied en de onderwerpelijke school op 15 Januari 1897 door 143 leerlingen werd bezocht — de in het bestreden besluit ten behoeve van voormelde school vastgestelde Rijksbijdrage met f 25 behoort verminderd te worden;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het beroep gegrond te verklaren en met vernietiging van het bestreden besluit te beslissen, dat ten behoeve der aan het hoofd dezes vermelde bijzondere school te Uithuizermeden (West-Ged.) als de Rijksbijdrage bedoeld in art. 54*bis* der wet op het lager onderwijs, voor het jaar 1897 aanspraak kan worden gemaakt op eene som van f 658,33⅓.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 4den Augustus 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XVI.

5 Aug. 1898.
N°. 48.

—

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk*;

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Zuidholland tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie van 18/25 April 1898, B n°. 85, Iste afd., G. S., n°. 4/1, genomen op de aanvrage van het bestuur der Vereeniging „de Groen-van-Prinstererschool" te 's Gravenhage, om voor de school aan de van de Spieghelstraat alaaar over het jaar 1897 te bekomen de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Juli 1898, n°. 135;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 2 Augustus 1898, n°. 6916, afd. A. Z. C;

Overwegende, dat bij het bestreden besluit de bedoelde Rijksbijdrage is vastgesteld op f 2016,66;

dat de appellant, van dit besluit bij Ons in beroep gekomen, daartegen aanvoert, dat in dit bedrag is begrepen eene bijdrage van f 250 voor elken der drie op de aanvrage het laatst vermelde onderwijzers, terwijl vaststaat dat gedurende de maanden Augustus en November slechts twee onderwijzers boven het bij art. 24 der wet gevorderde minimum aan de school werkzaam waren en dus slechts voor hen de verhoogde bijdrage over het geheele jaar kan worden toegekend, en voor den derden de bijdrage slechts over de maanden Januari tot en met Juli, September, October en December, naar eenen maatstaf van f 250 's jaars behoort te worden berekend en over de maanden Augustus en November naar eenen maatstaf van f 200 's jaars;

dat Gedeputeerde Staten nader hebben verklaard de juistheid dezer berekening te erkennen;

Overwegende, dat op de gronden door appellant aangevoerd, waarmede Wij Ons vereenigen, de toegekende Rijksbijdrage met f 8,33 behoort te worden verminderd, en dus te worden bepaald op f 2008,33;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit de Rijksbijdrage over 1897 ten behoeve der Vereeniging „de Groen-van-Prinstererschool" te 's Gravenhage voor hare school in de van de Spieghelstraat aldaar, krachtens art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, vast te stellen op f 2008,33.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 5den Augustus 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XVII.

8 Aug. 1898.
N°. 38.

—

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk*;

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Noordholland tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, dd. 23 Maart 1898, n°. 23, genomen op de aanvrage van het bestuur der Vereeniging tot instandhouding der Christelijke school te Beverwijk om voor zijne school aan de Koningstraat aldaar, over het jaar 1897 te bekomen de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Juli 1898, n°. 137;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Augustus 1898, n°. 6963, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten bij hun voormeld besluit, overeenkomstig de aanvrage, de Rijksbijdrage hebben vastgesteld op f 700, daarbij uitgaande van de meening dat, ofschoon het getal leerlingen die voornoemde school bezochten, van 138 op 15 Januari 1894 tot 148 in Januari 1897 was vermeerderd — terwijl gedurende het geheele jaar 1897 slechts twee onderwijzers van bijstand aan die school verbonden zijn geweest — bovengenoemd aantal van 148 kinderen toch in elk geval slechts met vier en niet met dertig overschreed het cijfer, waarvoor dat tweetal reeds in 1894 aan die school verbonden onderwijzers, overeenkomstig de voorschriften van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64), ook in 1897 voldoende zou geweest zijn, zoodat de gunstige bepaling van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) door Gedeputeerde Staten dan ook op deze school van toepassing is geacht;

dat de Commissaris der Koningin in de provincie Noordholland van deze beschikking bij Ons in beroep is gekomen, op grond dat de school, op welke deze beschikking betrekking had en die op 15 Januari 1896 nog juist door niet meer dan 144 leerlingen werd bezocht ten gevolge van de vermeerdering welke het aantal der aldaar schoolgaande kinderen op 15 Januari 1897 had ondergaan, met het tweetal onderwijzers van bijstand, hetwelk gedurend laatstgenoemd jaar aan haar verbonden is geweest over het jaar 1897 niet kan geacht worden te hebben voldaan aan het bepaalde sub 1°. van art. 1 van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231);

dat Gedeputeerde Staten, op dit beroep gehoord, met volledige erkenning der feitelijke omstandigheden waarop de Commissaris der Koningin zich in zijn appellatoir adres beroept, niettemin de juistheid der door hen gegeven beschikking hebben verdedigd met de bewering, dat de vermeerdering van het aantal onderwijzers, welke in 1897 voor de onderwerpelijke school gevorderd werd, niet door het sinds 15 Januari 1894 met tien leerlingen toegenomen aantal werkelijk schoolgaande kinderen, doch alleen en uitsluitend door de bepalingen van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n. 64) veroorzaakt is geworden;

Overwegende, dat voor het behoud der aanspraak op uitkeering der Rijksbijdrage bedoeld in art. 54*bis* der wet op het lager onderwijs, volgens art. 1 n°. 1, van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) de naleving van hetgeen is voorgeschreven bij art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) niet verplichtend is gesteld ten opzichte der bijzondere scholen welke, na die bijdrage over de jaren 1893 tot en met 1895 genoten te hebben, daarop ook over het jaar 1897 aanspraak maken, indien het aantal kinderen, hetwelk op 15 Januari 1894 als werkelijk schoolgaande bekend stond, sedert die dagteekening niet in zóódanige mate is vermeerderd dat *daardoor* vermeerdering van het aantal onderwijzers gevorderd wordt, zonder dat in deze vermeerdering is voorzien;

dat, waar feitelijk vaststaat dat op de onderwerpelijke school — die over de jaren 1893 tot en met 1896 de Rijksbijdrage geregeld genoten heeft — het aantal leerlingen van 138 op 15 Januari 1894 tot 148 op 15 Januari 1897 is toegenomen, Onze beslissing in deze alzoo uitsluitend de vraag geldt, of de vermeerdering van het aantal onderwijzers welke, zonder dat daarin tijdig is voorzien, met den aanvang van het jaar 1897 voor die school noodig is geworden, *al* dan *niet* in meergenoemde verhooging van het aantal op 15 Januari 1894 aldaar schoolgaande kinderen haren grond had;

dat deze vraag toestemmend behoort te worden beantwoord;

dat immers, volgens het bepaalde in art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) de onderwerpelijke school met hetzelfde tweetal onderwijzers van bijstand, dat daaraan reeds in 1894 was verbonden, ook gedurende het jaar 1897 had kunnen volstaan, zoo de vermeerdering van het aantal harer leerlingen slechts beperkt ware gebleven tot het cijfer dat het aantal schoolgaande kinderen nog op 15 Januari 1896 bedroeg;

dat derhalve de vermeerdering van het aantal onderwijzers van bijstand met één, voor deze school, in het jaar 1897 gevorderd werd ten gevolge der gestadige jaarlijksche vermeerdering van het aantal harer leerlingen sinds 15 Januari 1894;

dat dus niet aan de voorschriften van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64), doch zeer bepaald aan het eigen toedoen van het bestuur dezer school is toe te schrijven dat gedurende het jaar 1897, aldaar een tekort aan onderwijzend personeel heeft bestaan, en ten gevolge daarvan deze school niet heeft voldaan aan het eerste vereischte, hetwelk bij het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231), sub n°. 1, van art. 1 als voorwaarde is gesteld voor de daarbij verleende ontheffing der verplichting tot naleving van het bepaalde bij art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64);

dat mitsdien ten behoeve der onderwerpelijke school over 1897 geene aanspraak kan worden gemaakt op de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs en de tot hare uitvoering genomen algemeene maatregelen van bestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het beroep gegrond te verklaren en, met vernietiging van het besluit der Gedeputeerde Staten van Noordholland dd. 23 Maart 1898 n°. 23, te beslissen dat ten behoeve der bijzondere school te Beverwijk, gelegen aan de Koningstraat aldaar, geene aanspraak kan worden gemaakt op de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 8sten Augustus 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XVIII.

8 Aug. 1898.
N°. 39.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Noordholland tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 23 Maart 1898, n°. 24, waarbij overeenkomstig de aanvrage der Vereeniging van Weldadigheid onder bescherming van den Heiligen Joseph te Zaandam voor de onder haar bestuur staande school aan de Bloemgracht, C n°. 212 aldaar, de Rijksbijdrage bedoeld in art. 54*bis* der wet op het lager onderwijs, over het jaar 1897 is vastgesteld op f 766,66°;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Juli 1898, n°. 138;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Augustus 1898, n°. 6932, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten bij hun evengenoemd besluit zijn uitgegaan van de meening dat, ofschoon het aantal leerlingen die bovengenoemde school bezochten, van 129 op 15 Januari 1894 tot 154 in Januari 1897 was vermeerderd, terwijl

aan die school eerst in September 1897 de derde onderwijzer van bijstand werd verbonden, die volgens de voorschriften van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) bij een getal van 145—199 schoolgaande kinderen, reeds met den aanvang van 1897 aldaar had behooren te zijn werkzaam geweest — bovengenoemd aantal van 154 kinderen toch in elk geval slechts met tien en niet met dertig overschreed het cijfer, waarvoor het tweetal reeds in 1894 aan die school verbonden onderwijzers van bijstand, overeenkomstig de voorschriften van evengenoemd Koninklijk besluit ook in 1897 voldoende zou geweest zijn, zoodat de gunstige bepaling van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) door Gedeputeerde Staten dan ook op deze school van toepassing is geacht;

dat de Commissaris der Koningin in de provincie Noordholland van voormelde beschikking bij Ons in beroep is gekomen, op grond, dat de school, op welke deze beschikking betrekking had en die op 15 Januari 1896 nog maar door 142 leerlingen werd bezocht, ten gevolge der vermeerdering welke het aantal der aldaar schoolgaande kinderen op 15 Januari 1897 had ondergaan, met de twee onderwijzers van bijstand, die gedurende de eerste 8 maanden van het jaar 1897 aan haar zijn verbonden geweest, over dat jaar niet kan geacht worden te hebben voldaan aan het bepaalde sub 1° van art. 1 van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231);

dat Gedeputeerde Staten, op dit beroep gehoord, met volledige erkenning der feitelijke omstandigheden, waarop de Commissaris der Koningin zich in zijn appellatoir adres beroept, niettemin de juistheid der door hen genomen beschikking hebben verdedigd met de bewering, dat de vermeerdering van het aantal onderwijzers welke in 1897 voor de onderwerpelijke school gevorderd werd, niet door het sinds 15 Januari 1894 met 23 leerlingen toegenomen aantal werkelijk schoolgaande kinderen, doch alleen en uitsluitend door de bepalingen van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n. 64) veroorzaakt is geworden;

Overwegende, dat voor het behoud der aanspraak op uitkeering der Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der wet op het lager onderwijs, volgens art. 1 n°. 1 van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) de naleving van hetgeen is voorgeschreven bij art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) niet verplichtend is gesteld ten opzichte der bijzondere scholen welke, na die bijdrage over de jaren 1893 tot en met 1896 genoten te hebben, daarop ook over het jaar 1897 aanspraak maken, indien het aantal kinderen, hetwelk op 15 Januari 1894 als werkelijk schoolgaande bekend stond, sedert die dagteekening niet in zóódanige mate is vermeerderd, dat *daardoor* vermeerdering van het aantal onderwijzers gevorderd wordt, zonder dat in deze vermeerdering is voorzien; dat, waar feitelijk vaststaat dat op de onderwerpelijke school — die over de jaren 1893 tot en met 1896 de Rijksbijdrage geregeld genoten heeft — het aantal leerlingen van 129 op 15 Januari 1894 tot 154 op 15 Januari 1897 is toegenomen, Onze beslissing in deze alzoo uitsluitend de vraag geldt, of de vermeerdering van het aantal onderwijzers welke, zonder dat daarin tijdig is voorzien, met den aanvang van het jaar 1897 voor die school noodig is geworden, *al* dan *niet* in meergenoemde verhooging van het aantal op 15 Januari 1894 aldaar schoolgaande kinderen haren grond had;

dat deze vraag toestemmend behoort te worden beantwoord;

dat immers, volgens het bepaalde in art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) de onderwerpelijke school met hetzelfde tweetal onderwijzers van bijstand, dat daaraan reeds in 1894 was verbonden, ook gedurende het jaar 1897 had kunnen volstaan, zoo de vermeerdering van het aantal harer leerlingen slechts beperkt ware gebleven tot het cijfer dat het aantal schoolgaande kinderen nog op 15 Januari 1896 bedroeg; dat derhalve de vermeerdering van het aantal onderwijzers van bijstand met één, voor deze school, in het jaar 1897 gevorderd werd ten gevolge der gestadige jaarlijksche vermeerdering van het aantal harer leerlingen sinds 15 Januari 1894;

dat dus niet aan de voorschriften van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64), doch zeer bepaald aan het eigen toedoen van het bestuur dezer school is toe te schrijven dat gedurende het jaar 1897, van Januari tot September aldaar, een tekort aan onderwijzend personeel heeft bestaan en ten gevolge daarvan deze school niet heeft voldaan aan het eerste vereischte, hetwelk bij het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231), sub n°. 1 van art. 1 als voorwaarde is gesteld voor de daarbij verleende ontheffing der verplichting tot naleving van het bepaalde bij art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64);

dat mitsdien ten behoeve der onderwerpelijke school over 1897 geene aanspraak kan worden gemaakt op de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs:

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs en de tot hare uitvoering genomen algemeene maatregelen van bestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het beroep gegrond te verklaren en, met vernietiging van het besluit der Gedeputeerde Staten van Noordholland, dd. 23 Maart 1898, n°. 24, te beslissen, dat ten behoeve der bijzondere school te Zaandam, gelegen aan de Bloemgracht C n°. 212 aldaar, geene aanspraak kan worden gemaakt op de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur

Soestdijk, den 8sten Augustus 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XIX.

13 Aug. 1898.
N°. 13.

—

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz,

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe*, *Regentes van het Koninkrijk*;

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Limburg tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 22 April 1898, 1ste afd. A, Litt. *a*, 1373/4 O¹, genomen op de aanvrage van het Roomsch Katholiek parochiaal armbestuur te Helden om over 1897 te bekomen eene Rijksbijdrage bedoeld bij art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs voor zijne bijzondere lagere school aldaar (dorp) in de kom;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Juli 1898, n°. 161;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 Augustus 1898, n°. 7031, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg dd. 22 April 1898, 1ste afd. A, Litt. *a*, 1373/4 O¹, aan de vereeniging voornoemd ten behoeve van hare lagere school te Helden (dorp) in de kom een subsidie hebben verleend van f 600;

dat de Commissaris der Koningin in de provincie Limburg tegen dit besluit bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende dat de school op 15 Januari 1897 hebbende 128 leerlingen volgens het Koninklijk besluit van 18 April 1890 moest hebben behalve het hoofd twee onderwijzers van bijstand; dat de school in den aanvang van het jaar 1897 had één hoofd en één onderwijzer tot bijstand, en de tweede onderwijzer eerst den 8sten Juni in dienst is getreden, zoodat op de school eene vacature van langer dan 4 maanden heeft bestaan, en conform art. 54*bis*, 4°. sub *c* der wet de school over 1897 niet voor eene Rijksbijdrage naar art. 54*bis* der wet in aanmerking kan komen, terwijl het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) in dezen niet in aanmerking kan komen, omdat aan de school het aantal kinderen het cijfer waarvoor het gedurende de maanden Januari tot en met Mei aanwezig getal van onderwijzers voldoende was, met meer dan 30 overschrijdt;

Overwegende dat het beroep gegrond is, en overnemende de motieven van den appellant en die tot de Onze makende;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten te bepalen, dat ten behoeve van de bijzondere lagere school te Helden (dorp) in de kom door het Roomsch Katholiek parochiaal armbestuur aldaar over 1897 geene aanspraak op de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, kan worden gemaakt.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 13den Augustus 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XX.

15 Aug. 1898.
N°. 53.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in de provicie Zuidholland tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie van 18/25 April 1898, B, n°. 841, 1ste afd., waarbij overeenkomstig de aanvrage van het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van eene school met den Bijbel te Oud-Beijerland, ten behoeve van die school het bedrag der Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over het jaar 1897 is vastgesteld op de som van f 1274,99;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Juli 1898, n°. 136;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 Augustus 1898, n°. 6758, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat tegen voormelde beslissing van Gedeputeerde Staten de Commissaris der Koningin in de provincie Zuidholland bij Ons is gekomen in hooger beroep, op grond dat door de school, waarop die beslissing betrekking had en in welke bij een schoolbezoek van 363 leerlingen, gedurende het geheele jaar 1897, behalve haar hoofd nooit meer dan vier onderwijzers van bijstand zijn werkzaam geweest, geene aanspraak kan worden gemaakt op de gunstige bepalingen van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231);

dat de juistheid dezer in het appellatoir adres ontwikkelde gronden door Gedeputeerde Staten volkomen is erkend en daaruit alzoo volgt, dat het aantal der op 1 Januari 1897 aldaar ter school gaande kinderen met meer dan 30 heeft overschreden het cijfer, waarvoor het aanwezig getal onderwijzers zou hebben voldaan aan de voorschriften van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64);

Overwegende, dat in het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231), als eene der voorwaarden voor zijne toepasselijkheid, in het tweede lid van n°. 2 is bepaald dat bij een tekort aan onderwijzend personeel op 1 Januari 1897, het aantal alsdan schoolgaande kinderen het cijfer, waarvoor het aanwezig getal onderwijzers voldoende zou wezen, met niet meer dan 30 mag overschrijden;

dat mitsdien op de gunstige bepaling van evengenoemd Koninklijk besluit, ten behoeve der bijzondere school te Oud-Beijerland (Bijl. n°. 76) geene aanspraak kan worden gemaakt en deze derhalve over het jaar 1897 niet kan in aanmerking komen voor de uitkeering der Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet op het lager onderwijs;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs en de tot hare uitvoering bij algemeenen maatregel van bestuur door Ons gegeven voorschriften:

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door den Commissaris der Koningin in de provincie Zuidholland ingesteld beroep tegen de aan het hoofd dezes vermelde beslissing van Gedeputeerde Staten dier provincie gegrond te verklaren en, met vernietiging van evenbedoeld besluit, te beslissen, dat het bestuur der bijzondere school te Oud-Beijerland, waarop dat besluit betrekking had, over het jaar 1897 geene aanspraak kan maken op de Rijksbijdrage, bedoeld en geregeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 15den Augustus 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XXI.

17 Aug. 1898.
N°. 27.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Zuidholland tegen het besluit der Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 18 April 1898, n°. 17, genomen op de aanvrage van de Vereeniging, afdeeling Zwijndrecht, der vereeniging voor Christelijk volksonderwijs te Zwijndrecht om voor de onder haar bestuur staande school aldaar aan den Langeweg over 1897 te bekomen de Rijksbijdrage bedoeld bij art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur gehoord, advies van 27 Juli 1898, n°. 160;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 Augustus 1898, n°. 7030, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat bij voornoemd besluit Gedeputeerd Staten ten behoeve van deze school, die op 15 Januari 1894, 144 leerlingen had, en 15 Januari 1897, 145, terwijl het hoofd der school gedurende het jaar 1897 werd bijgestaan door twee onderwijzers, een Rijkssubsidie hebben verleend over het jaar 1897 van f 700;

dat de Commissaris der Koningin in Zuidholland hiertegen is gekomen in beroep, op grond, dat volgens het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) op eene school met 145 leerlingen het hoofd door 3 onderwijzers moet worden bijgestaan en hier geen beroep kan worden gedaan op het Koninklijk besluit van 28 December 1896, omdat de school niet voldaan heeft aan art. 1, 1°. van dat besluit;

Overwegende, dat het beroep gegrond moet worden geacht, en overnemende de motieven door den appellant aangevoerd;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te vernietigen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland dd. 18 April 1898, n°. 17, en verder te bepalen, dat de vereeniging, afdeeling Zwijndrecht der vereeniging voor Christelijk volksonderwijs, ten behoeve harer school aldaar voor 1897 geene aanspraak kan maken op de Rijksbijdrage bedoeld bij art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 17den Augustus 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XXII.

18 Aug. 1898.
N°. 19.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Commissaris der Koningin in Gelderland tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 26 April 1898, n°. 96, genomen op de aanvrage van de Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Aalten om voor de onder haar bestuur staande school aan den Bredevoortschen weg aldaar over 1897 te bekomen de Rijksbijdrage bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Juli 1898, n°. 163;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 Augustus 1898, afd. A. Z. C., n°. 7032;

Overwegende, dat de Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Aalten, houdende eene school voor lager onderwijs aldaar, den 1sten Januari 1897 rechtspersoonlijkheid bezittende, die verloor den 11den Januari 1897 ten gevolge van het verloop van den tijd waarvoor de rechtspersoonlijkheid was verleend, en dat bij Koninklijk besluit van den 19den Augustus daaraanvolgende de Vereeniging wederom als rechtspersoon werd erkend;

dat, Gedeputeerde Staten van Gelderland nu bij besluit van den 26sten April 1898, n°. 96, aan die vereeniging op hare aanvrage om voor 1897 een Rijkssubsidie naar art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs te mogen ontvangen, en aannemende dat na het verleenen der nieuwe rechtspersoonlijkheid de school den 7den September 1897 als eene nieuwe school was geopend, een subsidie hebben verleend en wel voor de school van 1 Januari tot 11 Juni 1897 van f 208,33 en voor die welke Gedeputeerde Staten geopend meenen op 7 September 1897 eene van f 125.

dat de Commissaris der Koningin tegen dit besluit is gekomen in beroep, aanvoerende dat van de opening der school op 7 September geene sprake kan zijn, daar zij 1 Januari 1897 reeds bestond, en het geheele jaar door heeft bestaan; dat alleen de vereeniging gemist heeft de rechtspersoonlijkheid van af 11 Juni 1897 tot 19 Augustus daaraanvolgende; dat de school dus gedurende die maanden niet heeft voldaan aan art. 54*bis* sub 1°. der wet op het lager onderwijs en dus gedurende die drie maanden geen Rijkssubsidie kan worden verleend, doch de school aanspraak kan maken op een Rijkssubsidie voor de overige negen maanden van 1897 of $^{9}/_{12}$ van f 500 = f 375;

Overwegende, dat het beroep gegrond is, en de motieven van den appellant door Ons worden overgenomen en tot de Onze gemaakt;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging voor zoover noodig van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland te bepalen het bedrag der Rijksbijdrage over 1897 voor de bijzondere lagere school te Aalten van de Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs aldaar op f 375.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, 18 Augustus 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XXIII.

27 Aug. 1898.
N°. 43.

—

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz, enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk:*

Beschikkende op het beroep, ingesteld door:

1°. den Commissaris der Koningin in Friesland tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie dd. 21 April 1898, n°. 26 (3de afd. S.) voor zoover daarbij is beschikt op de aanvragen van de besturen der bijzondere lagere scholen:

a. van de Vereeniging tot stichting eener school met den Bijbel te Oudega (gemeente Hemelumer Oldephaert en Noordwolde);

b. van de Hulpvereeniging voor Christelijk Nationaal Onderwijs te Wouterswoude (gemeente Dantumadeel);

c. van de Vereeniging ter bevordering van Christelijk Nationaal gewoon en meer uitgebreid lager onderwijs in de Voorstraat te Harlingen;

d. van de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van eene Christelijke school voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs in de Voorstraat te Harlingen;

e. van de Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs te Ee (gemeente Oostdongeradeel);

f. van de Vereeniging tot bevordering van Christelijk onderwijs te Garijp (gemeente Tietjerksteradeel); en

g. van de Vereeniging ter bevordering van Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Scharnegoutum (gemeente Wijmbritseradeel), om de Rijksbijdrage, bedoeld in art 54 *bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1897; en

2°. door het bestuur der Vereeniging tot stichting eener school met den Bijbel te Oudega en Kolderwolde tegen voormeld besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij de aanvrage om de Rijksbijdrage over 1897 voor de onder haar bestuur staande lagere school is afgewezen;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Juli 1898, n°. 149;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 Augustus 1898, n°. 7211, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Overwegende, dat bij genoemd besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland dd. 21 April 1898, n°. 26, 3de afdeeling, Stat., op hunne aanvrage om een Rijkssubsidie naar art. 54 *bis* der wet op het lager onderwijs:

1°. het bestuur der bijzondere lagere school te Oudega (Hemelumer Oldephaert en Noordwolde) is afgewezen, omdat aan de school van af 1 November 1896 tot 1 Juni 1897 eene vacature van onderwijzer heeft bestaan van 7 maanden;

2°. het bedrag der Rijksbijdrage is bepaald voor:

a. de Hulpvereeniging voor Christelijk Nationaal Onderwijs te Wouterswoude, op f 608,33;

b. de Vereeniging ter bevordering van Christelijk Nationaal gewoon en meer uitgebreid lager onderwijs te Harlingen, op f 112,50;

c. de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van eene Christelijke school voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs te Harlingen, op f 154,16⅔;

d. de Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs te Ee, op f 500;

e. de Vereeniging tot bevordering van Christelijk onderwijs te Garijp, op f 816,66⅔;

f. de Vereeniging ter bevordering van Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Scharnegoutum, op f 362,50;

dat tegen dit besluit, wat de afwijzing der aanvrage van het subsidie voor de school te Oudega betreft, het bestuur der Vereeniging tot stichting eener school met den Bijbel te Oudega en Kolderwolde bij Ons in beroep is gekomen en verder tegen dit en alle bovengenoemde onderdeelen van het besluit de Commissaris der Koningin in de provincie Friesland;

dat klaarblijkelijk het bestuur der Vereeniging tot stichting eener school met den Bijbel te Oudega en Kolderwolde, wier statuten zijn goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 12 November 1880, n°. 27, hetzelfde is dat de aanvrage om subsidie voor de bijzondere lagere school op het dorp Oudega heeft ingediend;

dat het appelleerend bestuur der Vereeniging aanvoert, dat het steeds met het oog op de Rijksbijdrage alles in het werk stelt om aan de vereischten der wet te voldoen, en indien het artikel 1 van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) beter had begrepen, het ontheffing van de bepalingen van dat besluit zou hebben aangevraagd;

dat de Commissaris der Koningin aanvoert, wat de school te Oudega betreft, dat hier de Rijksbijdrage moet worden verleend, op grond hier voldaan is aan het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231), bijzonderlijk aan art. 1, 1°., 2°., laatste zinsnede, en 3°. van dat besluit;

wat de andere scholen betreft:

a. de school van de Hulpvereeniging voor Christelijk Nationaal onderwijs te Wouterswoude: dat de vereeniging die deze school houdt was aangegaan voor den tijd van 29 jaren, te rekenen van den datum dat de erkenning als rechtspersoon werd afgekondigd;

dat deze erkenning is geschied bij Koninklijk besluit van 1 Mei 1868, n°. 67, en afgekondigd in de *Staatscourant* van 31 Mei/1 Juni 1868; dat mitsdien de vereeniging als rechtspersoon had opgehouden te bestaan den 1sten Juni 1897, terwijl eerst bij Koninklijk besluit van 22 September 1897, n. 28 (*Staatscourant* van 6 October d. a. v. n°. 234) opnieuw goedkeuring aan de statuten werd verleend, zoodat zij eerst weder met dien datum als rechtspersoon kan optreden en de school dus van 1 Juni—22 September stond onder het bestuur van eene vereeniging, die geene rechtspersoonlijkheid bezat, weshalve de bijdrage moet worden verminderd met f 233,33;

b. de school der Vereeniging ter bevordering van Christelijk Nationaal gewoon en meer uitgebreid lager onderwijs te Harlingen: dat de onderwijzeres de Wit niet boven het bij art. 24 der wet gevorderd minimum aan de school is werkzaam geweest, waarom de bijdrage voor deze onderwijzeres moet worden gesteld niet op ¼ van f 200, maar op ¼ van f 150, en deze alzoo gesteld op f 37,50 en niet op f 50;

c. de school van de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van eene Christelijke school voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs te Harlingen: dat dewijl de vereeniging eerst als rechtspersoon is erkend bij Koninklijk besluit van 25 Augustus 1897, n°. 46, zij voor het tijdperk van 1 September—31 December in aanmerking kan komen voor de Rijksbijdrage en niet van af 1 Augustus, zooals Gedeputeerde Staten hebben berekend en daardoor f 20,83⅓ te veel aan de vereeniging is toegelegd;

d. de school der Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs te Ee: dat het aantal onderwijzers niet voldoed aan de bepalingen van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64) en het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) niet van toepassing is op deze school, omdat het getal kinderen, het cijfer waarvoor het aanwezig getal onder-

wijzers voldoende was met meer dan 30 overschreed, zoodat voor deze school geene Rijksbijdrage mag worden gegeven;

e. de school der Vereeniging tot bevordering van Christelijk onderwijs te Garijp: dat de vacature, die op 1 Januari 1897 bestond in het onderwijzend personeel tot bijstand van het hoofd, eerst op 1 Juni is vervuld, dus na het verstrijken van den termijn van vier maanden, gesteld bij art. 54 *bis*, 2de lid, sub *c*, der wet, terwijl het Koninklijk besluit van van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) hier niet van toepassing is, omdat het getal kinderen het cijfer, waarvoor het aanwezig getal onderwijzers voldoende zoude zijn, met meer dan 30 overschreed, zoodat ook aan deze school geene Rijksbijdrage mag worden verleend;

f. de school der Vereeniging ter bevordering van Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Scharnegoutum: dat de bovengenoemde vereeniging, die deze school houdt, is aangegaan voor den tijd van 29 jaren, te rekenen van den datum waarop de erkenning als rechtspersoon is afgekondigd; dat die erkenning is verleend bij Koninklijk besluit van den 15den Februari 1868 n°. 51, afgekondigd in de *Staatscourant* van 5 Maart d. a. v., n°. 56, zoodat de vereeniging als rechtspersoon ophield te bestaan den 5den Maart 1897, terwijl eerst bij Koninklijk besluit van 8 Maart 1897, n°. 39, werd goedgekeurd eene wijziging in de statuten, waarbij de vereeniging opnieuw voor gelijken tijd werd aangegaan;

dat de vereeniging dus gedurende een gedeelte van de maand Maart 1897 niet heeft voldaan aan den eisch, gesteld bij art. 54 *bis*, sub 1°., van de wet op het lager onderwijs, zoodat aan haar over die maand geene Rijksbijdrage mag worden verleend en dus voor haar die bijdrage f 33,33 te veel is berekend;

Overwegende, wat de beide beroepen betreft omtrent de aanvrage van Rijkssubsidie over 1897 ten behoeve der school te Oudega (gemeente Hemelumer Oldephaert en Noordwolde), dat deze gegrond moeten worden geoordeeld;

dat toch weliswaar van de school de onderwijzer van bijstand den 1sten November 1896 is vertrokken en eerst den 1sten Juni 1897 door een ander is vervangen, doch de school geheel valt onder de bepalingen van het Koninklijk besluit van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 231) en voldoet aan de voorwaarden bij art. 1, sub 1°., 2°., 2de alinea, en 3°. gesteld voor de scholen, die over 1893, 1894, 1895 en 1896 eene Rijksbijdrage hebben genoten, ook op 1 Januari 1897 niet voldoen aan art. 2 van het Koninklijk besluit van 18 April 1890 (*Staatsblad* n°. 64);

Overwegende verder, wat het beroep betreft van den Commissaris der Koningin in Friesland, betreffende de subsidiën verleend door Gedeputeerde Staten van Friesland ten behoeve der scholen te Wouterswoude, Harlingen (Vereeniging ter bevordering van Christelijk Nationaal gewoon en meer uitgebreid lager onderwijs), Harlingen (Vereeniging tot oprichting en instandhouding van eene Christelijke school voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs), Ee, Garijp en Scharnegoutum, dit beroep is gegrond;

dat Wij daarbij overnemen de motieven door den appellant aangevoerd en die tot de Onze maken;

Gezien de wet op het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan;

met wijziging in zooverre van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland dd. 21 April 1898, n°. 26, 3de afd. Stat., te bepalen, dat de navolgende vereenigingen ten behoeve hunner lagere school voor het jaar 1897 aanspraak hebben op de volgende Rijkssubsidiën naar art. 54 *bis* der wet op het lager onderwijs;

de Vereeniging tot stichting eener school met den Bijbel te Oudega en Kolderwolde (Hemelumer Oldephaert en Noordwolde), f 337,50;

de Hulpvereeniging voor Christelijk Nationaal onderwijs te Wouterswoude, f 375;

de Vereeniging ter bevordering van Christelijk Nationaal gewoon en meer uitgebreid lager onderwijs te Harlingen, f 100;

de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van eene Christelijke school voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs te Harlingen, f 133,33;

de Vereeniging tot bevordering van Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Scharnegoutum, f 329,17;

en verder af te wijzen de aanvrage van het bestuur der Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs te Ee, en die van het bestuur der Vereeniging tot bevordering van Christelijk onderwijs te Garijp, om ten behoeve van hunne lagere scholen over het jaar 1897 in het genot te worden gesteld van de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* der aangehaalde wet.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Soestdijk, den 27sten Augustus 1898.

EMMA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Gorman Borgesius.

XXIV.

17 Oct. 1898.
N°. 34.

—

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Vereeniging tot bevordering van Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Oostwold (B 1), gemeente Midwolda, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, dd. 22 April 1898, n°. 29, 2de afd., genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school van genoemde vereeniging, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs over 1897;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, adviezen van 27 Juli 1898, n°. 158, en 22 September 1898 n°. 158/30;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 October 1898, n°. 8258, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat het bestuur dezer school over 1897 eene Rijksbijdrage heeft aangevraagd van f 900;

dat Gedeputeerde Staten die bijdrage hebben toegekend over acht maanden tot een bedrag van f 600, na te hebben overwogen, dat de vereeniging waartoe de school behoort in 1868 is aangegaan voor een tijdvak van 29 jaren, te rekenen van den dag der erkenning als rechtspersoon op 9 April 1868, door goedkeuring van de statuten; dat de vereeniging alzoo na het verstrijken van dien termijn op 9 April 1897 had opgehouden rechtspersoon te zijn; dat de gewijzigde statuten zijn goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 2 Juli 1897, van welke dag af de vereeniging weder als rechtspersoon optrad; dat de school dus van 9 April 1897 tot 2 Juli 1897 onder het bestuur eener vereeniging heeft gestaan die geene rechtspersoonlijkheid bezat en dus — ingevolge art. 54*bis* 1°. — over de maanden April,

Mei, Juni en Juli geene aanspraak kan maken op eene Rijksbijdrage:

dat het bestuur der school, van het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat de gewijzigde statuten ter goedkeuring zijn opgezonden op 25 Maart 1897, 14 dagen vóór den tijd dat de rechtspersoonlijkheid ten einde liep, en verzoekende, dat de Rijksbijdrage over het geheele jaar althans over een langeren tijd dan acht maanden worde verleend;

Overwegende dat de vereeniging onder wier bestuur de school staat en die in 1868 is opgericht voor 29 jaren, „te rekenen van den datum dat de erkenning als rechtspersoon is afgekondigd" (*Nederlandsche Staatscourant* van 19 en 20 April 1868) op 20 April 1897 had opgehouden als rechtspersoon te bestaan en het tot Ons gericht verzoek om goedkeuring van de wijziging der statuten, inhoudende eene verlenging van den termijn waarvoor de vereeniging was opgericht (welk verzoek is gedaan op 25 Maart 1897 en dus toen de vereeniging nog bestond) de rechtspersoonlijkheid niet vroeger heeft doen herleven dan op den dag der goedkeuring van de gewijzigde statuten zijnde 2 Juli 1897 en de vereeniging dus van 20 April tot en met 1 Juli 1897 niet in het bezit van rechtspersoonlijkheid is geweest;

Overwegende, dat evenwel de maand Juli bij de berekening der bijdrage mede voor eene volle maand moet worden in aanmerking gebracht, vermits de school welke het hier geldt in die maand gedurende een tijdvak van 30 achtereenvolgende dagen heeft voldaan aan al de eischen tot het verkrijgen der Rijksbijdrage gesteld;

dat die bijdrage voor het overige in de aanvrage met juistheid is berekend;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen dd. 22 April 1898, n°. 29 (2de afd.) het daartegen ingesteld beroep gegrond te verklaren en het bedrag der Rijksbijdrage aan genoemde school over 1897 toekomende nader vast te stellen op f 675.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* en tegelijk met het rapport van voornoemden Minister in de *Staatscourant* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 17den October 1898.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

XXV.

14 Maart 1899.
N°. 40.

—

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der St. Hieronymus Aemilianusstichting te Amsterdam tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 26/30 April 1898, n°. 1392, 1ste afd. G. S. n°. 42 1, genomen op de aanvrage van genoemd bestuur om over 1897 de Rijksbijdrage te bekomen, bedoeld bij art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs voor mijne school in het gesticht „de Voorzienigheid" te Scheveningen;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 15 December 1898, n°. 162;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 Maart 1899, n°. 2082', afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland bij hun besluit van 26/30 April 1898 hebben verklaard, dat de school in het gesticht „de Voorzienigheid" te Scheveningen, staande onder het bestuur van de St. Hieronymus Aemilianusstichting te Amsterdam over 1897 geene aanspraak kan maken op de Rijksbijdrage krachtens art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, op grond, dat het schoolbestuur verzuimd had aan den districts schoolopziener en aan den arrondissements schoolopziener op de daarvoor bepaalde wijze en binnen den voorgeschreven termijn, mededeeling te doen van de indiensttreding van mejuffrouw C. J. D. Haring als onderwijzeres aan de school;

dat het bestuur der school van dit besluit bij Ons in beroep is gekomen, Ons verzoekende, dat het moge worden vernietigd en de Rijksbijdrage over 1897 alsnog, zoo niet geheel, dan toch gedeeltelijk moge worden toegekend;

Overwegende, dat door Gedeputeerde Staten op goede gronden is betoogd, dat voor de onderwerpelijke school geene aanspraak kan worden gemaakt op de Rijksbijdrage over het jaar 1897, vermits het uit de opgaven aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener blijkende aantal onderwijzeressen niet voldaan heeft aan de door de wet gestelde voorwaarden voor de aanspraak op Rijkssubsidie;

dat weliswaar het schoolbestuur getracht heeft aan te toonen, dat van af 1 Mei 1897 eene derde onderwijzeres van bijstand aan de school is verbonden geweest, doch dat — wat er ook moge zijn van de juistheid van die nadere opgave — deze in strijd is met die ingevolge Koninklijk besluit van 19 Februari 1890 (*Staatsblad* n°. 26) verstrekt en welke den districts schoolopziener ten grondslag strekt voor de ingevolge art. 5 van dat besluit jaarlijks in te zenden opgave;

dat, indien aan de schoolbesturen werd vrijgelaten later te bewijzen, dat hunne oorspronkelijke opgave onvolledig is geweest, terwijl elke contrôle omtrent de juistheid van dit nader beweren, zooal niet uitgesloten, toch zeer bezwaarlijk is, door het schooltoezicht niet langer kan worden ingestaan voor de juistheid hunner bovengenoemde opgave, welke o. a. is voorgeschreven ten einde de door het schoolbestuur in te zenden aanvrage om Rijksbijdrage te kunnen verifieeren;

dat mitsdien ter verzekering eener richtige uitvoering van de gegeven voorschriften het aanvullen van krachtens die voorschriften gedane mededeelingen niet kan worden toegelaten;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* en te gelijk met het rapport van voornoemden Minister in de *Staatscourant* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 14den Maart 1899.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. Goeman Borgesius.

Bijlage UU.

TABEL,

aanwijzende het schoolverzuim in alle gemeenten des Rijks,

1 Januari 1899.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
PROVINCIE NOORDBRABANT.																		
DISTRICT 'S HERTOGENBOSCH.																		
Arrond. 's Hertogenbosch.																		
Berlicum	166	165	331	15	44	59	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	31
Bokhoven	15	8	23	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Cromvoirt	37	41	78	3	6	9	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Empel	42	37	79	4	3	7	4	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Engelen	27	55	82	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Esch	18	17	35	6	„	6	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Haaren	70	87	157	7	3	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Helvoirt	86	99	185	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
's Hertogenbosch	1652	1805	3457	58	232	290	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	40	119
St. Michielsgestel	274	199	473	10	19	29	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	11
Rosmalen	184	201	385	16	25	41	4	5	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„
Vught	294	302	596	37	24	61	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	23	16
Totaal	2865	3016	5881	158	358	516	16	10	„	3	„	„	„	„	„	„	70	177
Arrond. Oss.																		
Alem	89	77	166	7	8	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Berghem	139	124	263	26	7	33	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Dearsen	15	17	32	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Dieden	12	26	38	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Geffen	82	104	186	6	3	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	2
Heesch	153	129	282	28	22	50	18	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Herpen	103	99	202	6	4	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Huisseling	31	38	69	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2
Lith	63	65	128	4	2	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Lithoijen	33	34	67	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Megen	87	86	173	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	2
Nistelrode	142	134	276	13	8	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nuland	71	95	166	3	8	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2
Ojen	51	57	108	7	3	10	5	„	„	„	„	„	„	„	5	„	„	„
Oss	586	557	1143	75	91	166	„	2	56	51	„	„	„	„	56	51	4	11
Ravenstein	54	61	115	3	6	9	3	„	„	2	„	„	„	„	3	2	„	„
Reek	46	34	80	2	3	5	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schayk	78	84	162	9	8	17	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1835	1821	3656	191	181	372	51	10	56	53	„	„	„	„	64	53	14	19
Arrond. Boxmeer.																		
Beers	52	44	96	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3
Bergen	95	99	194	2	5	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	9
Boxmeer	141	145	286	13	17	30	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	„
Cuyk	164	165	329	1	8	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Escharen	46	56	102	1	5	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Gassel	31	40	71	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Grave	161	93	254	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Haps	54	57	111	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Linden	33	28	61	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Maashees	86	73	159	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
Mill	112	135	247	20	12	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	14	„
Oeffelt	55	72	127	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oploo	114	124	238	12	4	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
Sambeek	87	86	173	5	5	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„
Velp	16	11	27	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vierlingsbeek	82	85	167	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wanroy	50	55	105	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zeeland	102	100	202	3	2	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1481	1468	2949	63	66	129	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	27	18
Totaal van het district	6181	6305	12486	442	605	1017	67	20	56	56	„	„	„	„	64	53	111	214

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten: wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		Vóór het 12de jaar de school verlaten: om andere redenen.		Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		Algemeen totaal.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
2	3	"	5	"	"	3	3	3	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	15	44	1	"
"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"	"	"
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	3	"	"
"	"	"	1	"	7	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	3	"	"
2	13	"	"	"	26	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	7	"	"	"
"	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	3	"	"
2	1	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
1	1	"	1	"	"	4	6	4	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	58	232	"	"
4	3	2	"	"	"	5	2	5	6	"	"	"	"	"	"	10	"	4	23	"	"	"	"	"	"	10	19	"	"
"	"	"	4	"	"	"	"	16	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	12	2	2	16	25	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	37	24	"	"
13	22	5	10	10	26	16	15	16	33	"	"	"	"	"	"	10	4	23	"	"	3	12	5	17	158	358	1	"
1	3	"	"	"	"	3	1	2	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	7	8	"	"
2	1	"	"	"	"	6	4	2	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	26	7	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	2	2	"	"
"	"	"	3	"	"	1	2	1	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	9	6	28	3	"	"
"	"	"	1	"	"	3	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	6	2	"	"
"	"	"	"	"	"	5	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2	2	1	2	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	4	2	"	"
3	3	"	2	"	"	"	"	1	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	2	"	1	2	"	"
"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	13	8	"	"
"	8	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	3	3	"	"
"	1	"	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	7	9	"	"
"	3	"	"	"	"	6	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	75	1	"	"
"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	6	"	"
"	"	"	"	"	"	14	14	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	3	"	"
"	"	"	"	"	"	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	9	8	"	"
9	22	7	14	"	"	27	25	8	13	5	1	1	"	"	"	"	"	2	"	"	"	1	13	21	191	181	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"
"	1	"	"	"	"	"	3	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	2	5	"	"	"
1	"	"	1	"	"	1	1	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	17	5	"	"	"
"	2	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	13	1	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1	1	"	"	"
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	3	1	"	"	"
"	"	"	"	"	"	4	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	8	20	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
1	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	12	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	3	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"	"	"
1	"	"	1	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	12	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	5	"	"
2	2	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	1	"	"
10	8	"	2	"	"	12	14	6	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	8	13	63	66	"	"
32	52	12	26	10	26	55	54	30	57	5	1	1	"	"	10	4	25	"	"	3	13	26	51	412	605	1	"

PROVINCIE — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
District Breda.																		
Arrond. Breda.																		
Breda	1585	1661	3246	125	101	226	12	8	4	3	4	3	2	1	22	15	47	33
Chaam	76	84	160	13	9	22	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	5
Dongen	316	362	678	11	9	20	4	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ginneken	330	320	650	17	16	33	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	8
Oosterhout	768	777	1545	115	119	234	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Princenhage	545	517	1062	14	10	24	6	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rijsbergen	110	86	196	9	1	10	6	1	„	„	„	„	„	„	6	1	„	„
Teteringen	172	174	346	10	19	29	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6
Zundert	252	238	490	59	40	99	27	13	„	„	„	„	„	„	„	„	10	12
Totaal.	4154	4219	8373	373	324	697	55	24	5	3	4	3	2	1	28	16	74	64
Arrond. Zevenbergen.																		
Dinteloord	201	228	429	16	21	37	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Fijnaart	210	208	418	23	30	53	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Klundert	241	255	496	23	23	46	„	„	„	„	6	„	„	„	„	„	„	2
Made	249	278	527	18	56	74	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Terheijden	214	222	436	20	28	48	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	12	16
Willemstad	136	154	290	13	13	26	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zevenbergen	448	462	910	56	68	124	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	18	37
Zwaluwe (Hooge- en Lage-)	295	266	561	42	49	91	23	21	„	2	„	„	„	„	23	23	„	„
Totaal.	1994	2073	4067	211	288	499	23	21	„	2	6	„	„	„	23	23	30	55
Arrond. Roosendaal.																		
Etten	370	470	840	36	60	96	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
Hoeven	157	181	338	17	15	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	3
Oudenbosch	412	270	682	8	16	24	„	„	„	„	-	„	„	„	„	„	„	„
Oud- en Nieuw-Gastel	247	267	514	33	52	85	20	38	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Roosendaal	879	907	1786	100	192	292	11	1	1	24	„	„	„	18	„	„	27	31
Rucphen	321	304	625	44	55	99	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	16	„
Standdaarbuiten	106	129	235	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal.	2492	2528	5020	239	392	631	31	39	1	24	1	„	„	18	„	„	52	34
Arrond. Bergen op Zoom.																		
Bergen op Zoom	921	895	1816	52	180	232	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	41	106
Halsteren	193	188	381	38	37	75	8	5	„	„	„	„	„	„	„	„	15	23
Huybergen	131	23	154	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuw-Vossemeer	76	80	156	2	10	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ossendrecht	164	166	330	9	8	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Putte	71	68	139	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Steenbergen	469	420	889	45	57	102	7	„	„	2	„	„	„	„	7	2	12	14
Woensdrecht	176	180	356	30	29	59	10	„	„	16	„	„	„	„	10	16	4	4
Wouw	261	237	498	46	56	102	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	31	37
Totaal.	2462	2257	4719	222	379	601	25	5	„	18	„	„	„	„	17	18	103	184
Totaal van het district.	11102	11077	22179	1045	1383	2428	134	89	6	47	11	3	2	19	68	57	259	337
District Tilburg.																		
Arrond. Tilburg.																		
Alphen	95	105	200	4	6	10	2	„	„	2	„	„	„	„	2	2	„	„
Baarle-Nassau	117	140	257	6	7	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		Algemeen totaal.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
19	23	"	"	"	"	15	16	3	2	"	"	"	"	3	2	2	1	"	"	7	3	7	6	125	101	4	3
"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	4	13	9	"	"
4	1	"	"	"	"	"	"	2	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2	11	9	"	"
2	1	"	"	"	"	2	1	4	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	17	16	"	"
9	10	12	11	"	"	13	10	8	7	"	"	"	"	4	5	3	4	12	10	"	"	54	62	115	119	6	4
"	2	3	3	"	"	3	4	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	14	10	"	"
1	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"	9	1	"	"
4	1	"	"	"	"	"	4	2	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	4	10	19	"	"
4	3	"	"	2	"	9	7	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	2	59	40	"	"
43	41	15	14	2	"	45	42	21	24	"	"	4	5	6	6	14	11	"	"	9	5	74	81	373	324	10	7
1	2	5	9	"	"	4	5	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"	4	2	16	21	2	5
11	8	"	"	"	"	11	18	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	13	3	"	"	2	6	23	30	"	"
1	4	"	5	"	"	"	5	"	1	"	"	"	"	1	1	"	"	4	5	"	"	1	6	23	23	"	"
4	8	1	3	"	"	7	23	"	"	"	"	"	"	1	2	"	"	2	7	"	"	"	11	18	56	"	"
2	3	1	1	"	"	"	8	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	20	28	"	"
1	1	2	3	"	"	7	12	4	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	13	13	"	"
3	7	1	2	"	"	9	11	2	3	"	"	"	"	"	"	"	"	10	2	"	"	11	6	56	68	"	"
1	4	1	"	"	"	10	"	2	2	"	1	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	4	5	42	49	"	"
24	37	10	23	"	"	48	82	10	9	2	1	3	3	2	2	31	23	"	"	"	"	22	30	211	288	2	5
1	1	1	5	"	"	1	5	28	40	"	"	1	2	2	1	"	3	"	"	"	1	1	2	36	60	"	"
1	2	4	2	"	"	"	"	3	6	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	4	17	15	"	"
1	1	"	"	"	"	3	3	3	3	"	"	"	"	1	1	"	"	"	5	"	"	"	"	8	16	"	"
"	1	2	"	"	"	8	10	1	2	"	"	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	33	52	"	"
7	12	4	6	"	"	11	37	12	14	"	"	"	14	4	8	1	"	19	12	"	"	2	4	100	192	"	"
5	14	3	11	"	"	7	8	2	"	"	"	"	"	5	10	"	"	"	"	5	10	1	11	44	55	"	"
"	"	1	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1	2	"	"	"
15	31	15	24	"	"	30	63	49	67	"	"	4	17	11	19	20	22	5	10	"	5	5	19	239	392	"	"
3	2	"	"	"	"	4	55	"	2	"	"	"	1	"	"	1	2	"	"	"	"	9	13	52	180	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	3	2	"	"	"	"	"	4	38	37	"	"
1	3	"	"	3	"	"	1	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"	"	10	"	1
7	1	"	"	"	"	4	2	1	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	9	8	"	"
"	"	"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	2	"	"
9	9	4	7	"	"	6	13	"	3	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"	"	"	1	"	45	57	"	"
2	2	3	"	"	"	4	2	1	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	2	30	29	1	"
2	3	4	5	"	"	4	5	2	1	"	"	"	"	1	2	5	3	"	"	1	"	3	5	46	56	"	"
24	20	11	12	3	"	18	80	8	20	"	"	3	1	1	3	9	7	1	"	"	"	16	29	222	379	1	1
106	129	51	73	5	"	141	267	88	120	2	1	14	26	20	30	74	63	6	10	9	10	117	159	1045	1383	13	13
"	"	"	1	"	"	2	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	6	"	"
"	1	4	4	"	"	1	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	6	7	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en — Redenen waarom geen lager																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Berkel	77	70	147	„	„	„	„	„	„	„	6	„	„	6	„	„	„	8
Gilze	225	222	447	35	22	57	20	5	„	„	„	„	„	7	„	7	„	„
Goirle	196	200	396	4	13	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hilvarenbeek	150	131	281	14	5	19	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hooge- en Lage-Mierde	77	72	149	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oisterwijk	183	184	367	14	1	15	„	„	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Tilburg	2680	2672	5352	186	99	285	„	„	131	23	„	„	„	„	131	23	2	3
Totaal.	3800	3796	7596	264	156	420	22	5	142	25	6	„	„	13	133	32	2	11
Arrond. Heusden.																		
Almkerk	197	235	432	5	28	33	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Andel	54	62	116	5	7	12	„	„	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„
Drongelen	29	30	59	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Dussen	186	182	368	38	32	70	12	10	„	2	6	5	„	4	9	2	3	4
Giessen	27	33	60	5	4	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hedikhuizen	54	59	113	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heesbeen	75	56	131	3	2	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Herpt	24	26	50	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heusden	118	100	218	8	3	11	„	„	6	„	„	„	„	„	6	„	„	„
Meeuwen	54	52	106	4	5	9	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oudheusden	43	31	74	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rijswijk	34	22	56	3	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Veen	55	66	121	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
de Werken	193	197	390	18	22	40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Werkendam	217	224	441	20	30	50	„	„	„	„	1	1	1	2	2	3	„	1
Woudrichem	155	163	318	4	5	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wijk	180	140	320	13	21	34	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal.	1695	1678	3373	130	165	295	12	12	9	7	7	6	1	6	17	5	3	5
Arrond. Waalwijk.																		
Baardwijk	97	95	192	27	1	28	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	25	„
Besoijen	104	100	204	9	11	20	6	2	„	8	„	„	„	„	1	9	„	„
Capelle	206	160	366	18	27	45	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2
Drunen	193	162	355	9	8	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	6
Geertruidenberg	120	144	264	11	23	34	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	17
's Gravenmoer	101	89	190	16	21	37	„	„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„
Loon op Zand	483	515	998	67	53	120	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwkuyk	82	66	148	12	4	16	5	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Raamsdonk	400	383	783	44	65	109	14	8	1	1	„	„	„	„	8	2	„	„
Sprang	129	119	248	7	5	12	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Udenhout	160	143	303	5	19	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	12
Vlijmen	213	208	421	35	13	48	16	„	„	„	„	„	„	„	16	„	6	„
Vrijhoeve Capelle	36	19	55	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Waalwijk	316	337	653	36	48	84	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	20	32
Waspik	157	194	351	26	45	71	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3
Totaal.	2797	2734	5531	324	343	667	43	12	1	9	„	„	2	2	25	11	72	73
Arrond. Oirschot.																		
Best	149	154	303	20	27	47	15	„	„	18	„	„	„	„	15	18	„	„
Bladel	74	69	143	3	1	4	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„
Boxtel	436	440	876	70	54	124	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	59	31
Diessen	49	74	123	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoogeloon	99	73	172	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Liempde	78	61	139	4	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„
Moergestel	86	77	163	10	9	19	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	8
Oirschot	232	193	425	6	3	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oost-, West- en Middelbeers	61	51	112	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	35	22	"	"
"	3	2	3	"	"	6	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	13	"	"
1	2	"	"	"	"	3	2	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	14	5	"	"
7	1	4	"	"	"	1	"	3	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	14	1	7	5
9	20	9	19	"	"	2	9	19	24	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	4	"	186	99	7	4
17	27	19	29	"	"	15	17	15	21	24	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	2	5	264	156	14	9
1	6	"	"	"	"	1	9	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	12	5	28	"	"	"	"
2	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	7	"	"	"	"	"
4	2	"	2	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	9	2	38	32	"	"	"	"
2	"	1	"	"	"	"	2	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	5	4	"	"	"	"	"	"
"	2	"	1	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	2	"	"	"	"	"
1	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	3	2	"	"	"	"	"	"
"	1	"	1	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	8	3	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	4	1	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	2	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	17	3	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	21	18	"	"	"	"	"	"
7	7	"	"	"	"	5	14	5	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	20	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	3	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	4	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	13	"	"	"	"	"
21	17	3	4	"	"	11	47	11	9	"	"	2	"	"	"	11	9	"	"	1	"	38	43	130	165	"	"	"	"
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	27	1	"	"	"	"	"	"
10	11	"	"	"	"	2	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	9	11	"	"	"	"	"
2	1	"	"	"	"	1	9	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	18	27	"	"	"	"	"
1	1	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	9	8	"	"	"	"	"
17	3	"	"	"	"	2	9	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	2	23	"	"	"	"	"	"
4	8	"	"	"	"	10	20	5	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	8	1	16	21	"	"	"	"	"	"
2	"	"	"	"	"	5	19	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	"	11	53	"	"	"	"	"
"	7	"	1	"	"	2	2	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	12	4	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	"	"	1	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"	6	65	"	"	"	"	"
"	3	"	3	"	"	2	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	"	1	5	"	"	"	"	"	"
2	7	"	"	"	"	5	16	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	19	"	"	"	"	"	"
3	4	"	"	"	"	1	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	13	"	"	"	"	"
"	5	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	18	17	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
43	43	11	23	"	"	33	92	21	18	"	"	1	2	6	3	43	44	"	"	2	2	46	20	324	343	16	11		
2	1	"	2	"	"	"	4	3	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	20	27	"	"	"	"
"	3	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	1	"	"	"	"	"	"
5	"	1	2	"	"	"	13	2	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	70	54	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	3	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	9	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	10	3	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	1	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Reusel	131	73	204	2	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Vessem	58	65	123	3	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	1453	1330	2783	118	98	216	15	"	"	18	"	"	1	"	16	18	68	39
Totaal van het district	9745	9538	19283	836	762	1598	92	29	152	59	13	6	4	21	191	66	145	128
DISTRICT EINDHOVEN.																		
Arrond. Eindhoven.																		
Aalst	33	36	69	2	2	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Bergeyk	99	103	202	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Borkel	31	32	63	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Dommelen	19	25	44	"	1	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Duizel	43	40	83	3	5	8	2	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Eersel	79	63	142	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3
Eindhoven	281	255	536	3	6	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Gestel	170	170	340	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Luyksgestel	58	56	114	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	"	"
Nuenen	119	119	238	9	2	11	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Oerle	25	47	72	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Riethoven	28	23	51	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Stratum	220	241	461	1	1	2	"	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"
Strijp	119	118	237	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Tongelre	61	48	109	8	17	25	5	"	"	13	"	"	"	"	"	"	"	"
Valkenswaard	151	153	304	"	4	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Veldhoven	59	65	124	2	2	4	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Waalre	45	47	92	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Westerhoven	22	36	58	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Woensel	317	343	660	2	5	7	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"
Zeelst	60	55	115	4	1	5	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
Zesgehuchten	80	64	144	5	7	12	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	2119	2139	5258	39	55	95	18	7	"	13	"	"	"	1	9	1	"	5
Arrond. Helmond.																		
Aarle-Rixtel	88	131	219	6	5	11	1	"	"	"	"	"	"	"	1	"	2	2
Asten	195	213	408	15	12	27	4	"	"	5	"	"	"	"	3	3	1	2
Bakel	84	95	179	17	9	26	"	"	"	2	"	"	"	"	"	2	8	"
Beek en Donk	104	90	194	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Budel	133	169	302	9	36	45	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	25
Deurne	381	396	777	23	47	70	5	"	9	25	"	1	"	3	14	29	"	"
Geldrop	154	174	328	3	8	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	8	6
Heeze	98	84	182	8	6	14	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Helmond	642	693	1335	39	34	73	4	3	16	9	"	"	"	"	5	4	"	"
Leende	62	80	142	2	1	3	2	"	"	1	"	"	"	"	2	1	"	"
Lierop	36	40	76	2	3	5	"	"	"	"	2	"	"	"	4	4	"	"
Lieshout	87	79	166	8	8	16	3	4	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
Maarheeze	34	23	57	2	1	3	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Mierlo	160	140	300	10	1	11	9	"	"	"	"	"	"	"	9	"	"	"
Soerendonk	79	72	151	10	4	14	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Someren	173	186	359	31	34	65	13	8	"	5	4	2	"	6	"	"	10	10
Stiphout	29	29	58	3	2	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1
Vlierden	39	32	71	2	4	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	2578	2726	5304	190	215	405	42	15	25	47	7	3	"	9	38	33	36	46
Arrond. Veghel.																		
Boekel	145	134	279	27	12	39	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Dinther	106	103	209	7	8	15	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
den Dungen	73	65	138	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	9
Erp	121	122	243	14	9	23	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	14	1
Gemert	270	226	496	42	13	55	14	1	"	"	"	"	"	"	8	"	5	

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig, welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
"	"	"	"	"	"	2/3	"/1	"	1/"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2/3	1/1	"	"
8	6	2	4	"	"	10	20	10	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	2	2	118	98	"	"
89	93	35	60	"	"	69	176	57	57	24	"	3	2	6	3	54	53	"	"	5	5	88	70	836	762	30	20
"	1/1	"	"	"	"	2/"	"/"	"	1/"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2/"	2/1	"	"
"	"	"	"	"	"	"/1	"/"	"	"/1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"/3	"/1	"	"
"	"	"	"	"	"	"/"	"/2	"	"/"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"/3	"/5	"	"
"	"	"	"	"	"	"/"	"/"	"	"/1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"/"	"/1	"	"
"	"	"	"	"	"	"/"	"/"	"	"/"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"/"	"/6	"	"
"	"	"	"	"	"	"/"	"/"	"	"/"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"/"	"/"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Heeswijk	58	79	137	8	11	19	6	5	„	„	„	„	„	„	6	5	„	„
St. Oedenrode	255	275	530	22	23	45	10	10	„	„	„	„	„	„	„	3	1	2
Schijndel	314	313	627	28	27	55	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Son	68	82	150	8	8	16	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Uden	326	356	682	29	46	75	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	8
Veghel	372	353	725	18	17	35	4	3	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2108	2108	4216	203	174	377	45	19	2	3	„	„	„	„	14	8	23	20
Totaal van het district	6805	6973	14778	432	445	877	105	41	27	63	7	3	„	10	61	42	59	71
Totaal van de provincie	33833	33893	67726	2725	3195	5920	398	179	241	225	31	12	6	50	384	218	574	750
PROVINCIE GELDERLAND.																		
DISTRICT ARNHEM.																		
Arrond. Arnhem.																		
Arnhem	3558	3525	7083	306	329	635	„	„	„	„	13	7	„	„	13	7	100	62
Brummen	469	469	938	16	24	40	6	7	„	„	1	3	„	„	„	„	„	„
Rheden	1035	948	1983	27	43	70	8	11	1	3	2	2	1	2	6	5	2	2
Rozendaal	35	28	63	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Toaal	5097	4970	10067	349	397	746	14	18	1	3	16	12	1	2	19	12	102	64
Arrond. Wageningen.																		
Barneveld	524	520	1044	44	45	89	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Doorwerth	28	26	54	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7
Ede	1154	1092	2246	99	131	230	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	
Hoevelaken	76	74	150	10	4	14	„	„	„	„	4	2	„	„	4	2	„	„
Renkum	612	555	1167	51	61	112	2	3	3	5	2	4	2	2	2	2	2	3
Scherpenzeel	93	84	177	5	18	18	„	„	4	„	4	6	„	„	4	10	„	„
Wageningen	604	580	1184	57	60	117	4	1	„	4	3	2	1	2	„	„	8	13
Totaal	3091	2931	6022	267	316	583	6	8	3	9	13	14	3	4	10	14	12	24
Arrond. Harderwijk.																		
Doornspijk	226	233	459	52	59	111	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Elburg	181	186	367	9	21	30	„	3	5	7	„	„	„	„	„	„	„	„
Ermelo	441	439	880	83	80	163	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Harderwijk	497	495	992	41	64	105	5	8	4	7	1	2	„	2	„	„	„	„
Hattem	223	204	427	21	24	45	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nijkerk	567	547	1114	49	53	102	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	6
Oldebroek	402	384	786	59	84	143	„	„	„	„	„	„	3	1	„	„	„	„
Putten	378	380	758	31	39	70	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	4
Totaal	2915	2868	5783	345	424	769	5	11	9	14	1	2	3	3	„	„	6	10
Arrond. Apeldoorn.																		
Apeldoorn	1669	1671	3340	139	167	306	20	20	„	„	„	„	„	„	„	„	18	36
Epe	593	567	1160	34	23	57	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heerde	380	343	723	8	15	23	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Voorst	671	667	1338	39	34	73	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3313	3248	6561	220	239	459	20	20	„	„	„	„	„	„	„	„	18	36
Totaal van het district	14416	14017	28433	1181	1376	2557	45	57	13	26	30	28	7	9	29	26	138	134

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		Algemeen totaal.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																					
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
„	1	„	„	„	„	2	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	1	2	8	11	„	„
1	„	1	1	„	„	3	5	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	22	23	„	„
11	6	10	9	„	„	5	8	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	28	27	„	„
„	3	2	4	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	8	„	„
12	20	„	„	„	„	7	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3	„	„	7	13	29	46	„	„
„	„	4	3	„	„	4	3	3	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	18	17	„	„
45	42	25	19	1	„	27	36	15	13	„	„	„	„	„	„	1	3	„	„	2	„	17	19	203	174	„	„
73	65	32	30	11	9	50	80	25	37	1	2	„	2	„	„	2	3	„	„	2	2	38	27	432	445	„	„
300	339	130	189	26	35	315	577	200	271	32	4	18	30	26	43	134	144	6	10	19	30	269	307	2725	3195	44	33
93	79	1	3	„	„	29	55	32	22	„	„	„	„	7	11	7	9	„	„	5	11	19	70	306	329	„	„
4	3	„	„	„	„	4	4	1	6	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	16	24	„	„
4	3	„	1	„	„	2	7	4	7	„	„	1	2	„	„	1	„	„	„	„	„	„	3	27	43	„	„
„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„
101	86	2	3	„	„	35	66	37	35	„	„	1	2	7	11	8	10	„	„	5	11	19	74	349	397	„	„
4	3	3	2	„	„	29	36	4	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	2	44	45	„	„
1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	2	„	„
47	38	„	„	„	„	34	72	6	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	6	99	131	5	6
„	4	3	3	„	„	4	2	„	„	„	„	1	„	2	3	3	6	„	„	1	2	1	„	10	4	„	„
5	„	„	„	„	„	4	3	7	8	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3	6	9	8	7	51	61	„	„
6	3	4	3	„	„	1	1	4	1	„	„	1	„	2	„	3	2	3	3	„	„	„	1	5	13	„	„
						3	2		9													15	16	57	60	„	„
63	48	10	8	„	„	75	117	21	27	„	„	2	„	4	3	6	8	5	4	6	9	38	33	267	316	5	6
14	11	4	3	„	„	7	19	7	8	„	„	9	11	2	3	„	„	„	„	„	„	9	4	52	59	„	1
„	1	„	„	„	„	2	9	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	9	21	„	„
22	23	„	„	„	„	23	36	2	„	30	12	2	1	„	1	1	2	2	1	„	„	5	6	83	80	„	„
1	2	„	„	1	„	19	22	1	3	„	„	„	„	1	„	„	2	2	3	„	„	5	16	41	64	„	„
13	10	„	„	„	„	5	9	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	21	24	„	„
23	20	„	„	„	„	20	25	3	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	28	42	49	53	„	„
19	24	4	8	„	„	„	„	5	2	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	2	4	59	84	„	„
9	4	1	1	„	„	11	21	4	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	31	39	2	3
101	95	9	12	1	„	87	141	22	28	30	12	11	12	3	5	6	7	„	„	„	„	51	72	345	424	2	4
23	18	„	2	1	1	23	19	17	28	„	„	2	3	2	2	„	„	„	„	3	3	30	35	139	167	„	1
2	4	2	3	„	„	21	11	3	1	„	„	„	„	„	„	2	3	„	„	4	3	2	1	34	23	„	„
1	4	2	1	„	„	2	3	„	3	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	8	15	„	„
18	16	„	„	„	„	10	13	11	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	39	34	2	1
44	42	4	6	1	1	56	46	31	37	„	„	2	4	2	2	2	3	„	„	7	6	33	36	220	239	2	2
309	271	25	29	2	1	253	370	111	127	30	12	16	18	16	21	22	28	5	4	18	26	141	215	1181	1376	9	12

PROVINCIE / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
District Zutphen.																		
Arrond. Zutphen.																		
Gorssel	338	287	625	5	9	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hengelo	239	208	447	14	18	32	„	„	„	„	„	„	4	3	„	„	„	„
Laren	213	226	439	2	5	7	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„
Lochem	281	299	580	12	16	28	5	12	„	„	„	„	„	„	3	8	„	„
Ruurlo	176	165	341	9	9	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Steenderen	211	167	378	2	8	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vorden	168	176	344	7	9	16	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Warnsveld	156	172	328	15	12	27	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zelhem	241	267	508	15	15	30	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zutphen	1111	1144	2255	74	85	159	25	35	4	6	„	„	1	2	30	43	13	16
Totaal	3134	3111	6245	155	186	341	34	53	4	6	„	„	5	5	33	52	13	16
Arrond. Groenlo.																		
Aalten	491	466	957	12	27	39	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	4	6
Borculo	262	219	481	7	6	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Dinxperlo	216	198	414	5	8	13	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„
Eibergen	329	314	643	30	30	60	20	7	„	„	„	„	„	„	„	„	4	6
Groenlo	179	159	338	1	25	26	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	23
Lichtenvoorde	254	255	509	7	22	29	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
Neede	278	232	510	17	8	25	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Winterswijk	727	686	1413	2	6	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wisch	430	414	844	18	9	27	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Totaal	3166	2943	6109	99	141	240	20	7	1	2	„	„	„	„	„	„	11	39
Arrond. Doesburg.																		
Angerlo	142	141	283	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Bergh	511	454	965	51	38	89	„	„	„	2	3	„	5	„	„	„	5	4
Didam	274	266	540	46	28	74	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	11	„
Doesburg	289	311	600	19	36	55	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	4
Doetinchem (Ambt)	317	296	613	22	23	45	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Doetinchem (Stad)	228	211	439	32	25	57	23	20	„	„	„	„	„	„	12	11	„	„
Duiven	192	203	395	47	66	113	„	„	„	„	„	„	„	4	„	„	4	6
Gendringen	427	409	836	16	26	42	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	14
Herwen en Aerdt	202	199	401	43	60	103	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hummelo	190	164	354	3	4	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Pannerden	73	69	142	13	16	29	7	6	„	„	„	„	„	„	„	„	8	5
Wehl	164	151	315	25	29	54	6	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Westervoort	96	91	187	7	11	18	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zevenaar	255	280	535	20	26	46	17	15	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3360	3245	6605	346	390	736	55	54	„	5	3	„	5	4	12	11	43	33
Totaal van het district	9660	9299	18959	600	717	1317	109	114	5	13	3	„	10	9	45	63	67	88
District Tiel.																		
Arrond. Tiel.																		
Bemmel	382	414	796	60	44	104	7	5	2	2	„	„	„	„	„	„	21	10
Dodewaard	151	121	272	17	17	34	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Echteld	186	152	338	4	11	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Elst	451	388	839	45	49	95	3	2	5	4	„	„	„	„	„	„	13	16
Gent	181	151	332	33	43	76	14	16	„	„	„	„	„	„	3	6	„	„
Hemmen	15	8	23	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heteren	186	195	381	12	19	31	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Huissen	339	291	630	73	60	133	„	„	„	„	„	„	3	7	„	„	20	14
Kesteren	191	189	380	25	30	55	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Lienden	288	257	545	13	14	27	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
„	3	„	„	„	„	2	3	1	1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„	2	„	5	9	5	9
4	4	„	„	„	„	3	9	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	14	18	„	„
„	2	„	„	„	„	1	1	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	5	„	„
1	„	„	„	„	„	2	4	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	12	16	„	„
7	5	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	9	„	1
1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	8	„	„
4	3	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	9	„	„
3	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	15	12	„	„
4	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	15	15	„	„
8	3	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	74	85	1	2
32	28	5	5	„	„	15	39	17	17	1	„	2	2	„	„	6	6	„	„	3	1	18	8	155	186	6	12
4	6	2	2	„	„	„	5	1	4	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	1	1	12	27	„	1
„	3	„	„	„	„	1	1	5	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	7	6	„	„
1	5	„	„	„	„	2	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	8	„	„
„	9	„	„	„	„	3	7	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	30	30	„	1
1	„	„	„	„	„	4	12	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	25	„	„
2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	22	„	„
1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	14	6	17	8	„	„
4	3	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	2	6	„	„
																								18	9		
13	31	10	7	„	„	10	27	17	18	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	17	8	99	141	„	2
2	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	2	„	4	„	2	2	„	„
2	„	2	10	„	„	„	„	„	3	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	51	38	„	„
16	14	7	8	„	1	8	14	16	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	2	„	„	8	46	28	1	„
„	„	„	„	„	„	5	6	3	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	19	36	„	„
17	15	„	„	„	„	1	6	4	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	22	23	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	4	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	4	32	25	„	„
7	12	1	1	„	„	1	7	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	35	45	47	66	4	3
3	5	„	„	„	„	„	„	8	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	16	26	„	„
13	12	„	„	„	„	5	6	2	6	„	„	„	„	„	„	4	„	1	„	„	„	„	1	43	60	„	„
3	3	„	2	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	3	4	„	„
„	„	„	„	„	„	2	5	8	1	„	„	„	„	„	„	13	17	„	„	2	„	2	2	13	16	„	„
2	2	„	„	„	„	4	„	2	1	„	„	„	„	„	„	2	4	„	„	1	„	3	3	25	29	„	„
„	„	„	„	„	1	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	2	4	7	11	„	„
																								20	26		
67	64	12	20	1	1	27	61	41	41	„	„	6	2	1	„	23	30	1	2	5	6	56	67	346	390	5	3
112	123	27	32	1	1	52	127	75	76	1	„	8	5	1	„	29	36	1	2	8	8	91	83	600	717	11	17
„	1	2	2	„	„	„	„	1	3	„	„	„	„	„	„	9	12	„	„	5	1	13	8	60	44	„	„
7	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	4	2	17	17	2	1
2	5	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	2	2	4	11	„	1
5	7	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	2	5	„	„	„	„	6	1	46	49	3	1
2	3	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	6	3	„	„	„	„	9	10	33	43	„	1
„	„	„	„	„	„	4	6	3	4	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	„	2	12	19	„	„
„	4	„	„	„	„	1	6	4	1	„	„	„	„	„	„	3	7	„	„	7	„	1	2	73	60	2	4
5	8	„	6	„	„	2	16	2	4	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	26	8	25	30	„	„
1	„	„	„	„	„	2	„	3	2	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	14	4	13	14	„	1
																						6					

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Maurik	244	260	504	26	28	54	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Tiel	703	722	1425	69	83	152	22	26	„	„	„	„	2	1	„	„	19	32
Vaiburg	368	405	773	46	34	80	5	4	7	9	„	„	„	„	„	„	4	6
IJzendoorn	51	39	90	4	6	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zoelen	132	132	264	5	4	9	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal.	3868	3724	7592	433	443	876	53	54	14	15	„	„	5	8	3	6	77	78
Arrond. Geldermalsen.																		
Beesd	150	154	304	1	7	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Beusichem	130	102	232	9	2	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Brakel	99	76	175	8	7	15	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Buren	129	107	236	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Buurmalsen	112	118	230	„	7	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Culenborg	542	597	1139	45	55	100	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	14	21
Deil	138	123	261	6	10	16	4	8	1	„	„	2	„	„	2	3	„	„
Est en Opijnen	59	79	138	3	4	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Gameren	124	116	240	4	13	17	„	4	„	„	„	„	„	„	„	4	„	„
Geldermalsen	245	235	480	7	7	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Haaften	142	159	301	18	22	40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Herwijnen	114	139	253	11	11	22	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Kerkwijk	61	69	130	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nederhemert	63	57	120	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ophemert	74	80	154	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Poederoijen	67	69	136	4	10	14	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Varik	82	74	156	8	10	18	6	7	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vuren	126	112	238	16	19	35	8	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Waardenburg	88	59	147	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wadenoijen	101	93	194	4	7	11	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zuilichem	63	71	134	4	5	9	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal.	2709	2689	5398	151	202	353	25	34	2	„	„	2	„	„	2	7	14	22
Arrond. Zaltbommel.																		
Ammerzoden	142	146	288	4	6	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Appeltern	193	186	379	8	13	24	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Batenburg	28	35	63	1	1	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Bergharen	84	77	161	8	12	20	8	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Dreumel	127	130	257	7	9	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Driel	185	168	353	17	13	30	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	„
Druten	225	200	425	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hedel	116	106	222	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heerewaarden	58	47	105	6	2	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Horssen	49	41	90	5	3	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hurwenen	29	34	63	2	4	6	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rossum	75	71	146	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wamel	321	324	645	40	35	75	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	26	23
Zaltbommel	277	279	556	21	23	44	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	1
Totaal.	1909	1844	3753	120	128	248	12	14	„	„	„	„	„	„	„	„	39	25
Arrond. Nijmegen.																		
Balgoy	28	19	47	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Beuningen	128	110	238	10	6	16	8	„	„	„	„	„	„	„	8	„	„	1
Ewijk	140	140	280	11	2	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	14
Grocsbeek	389	355	744	96	107	203	14	„	„	23	„	„	„	„	„	„	4	„
Heumen	91	89	180	3	5	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Millingen	160	200	360	54	38	92	11	„	„	„	„	„	„	„	11	„	„	„
Nijmegen	2548	2413	4961	206	344	550	59	118	94	180	„	„	„	„	83	186	„	„
Overasselt	198	126	254	7	6	13	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
10 4 3 1 „	10 2 1 „ „	2 2 7 „ „	2 2 5 „ „	„ 2 3 „ „	„ „ „ „ „	8 11 5 „ „	7 12 3 „ 2	2 „ 3 „ 1	3 4 2 „ „	„ „ „ „ „	„ „ „ „ „	„ 1 „ „ 1	„ 1 „ „ „	„ „ „ „ „	1 „ „ „ „	2 4 5 „ „	1 2 4 „ „	„ „ „ „ „	„ „ „ „ „	„ „ „ „ „	„ „ „ „ „	2 2 4 2 2	4 1 „ 5 1	26 69 46 4 5	28 83 34 6 4	„ „ 4 „ „	„ „ 3 „ „
40	49	23	28	5	„	47	63	21	28	1	2	8	7	„	2	34	40	„	„	12	5	93	64	433	443	11	11
„ 7 1 „ 4 „ „ „ „ 2 „ „ „ „ „ „ 1 „	„ 1 1 „ „ „ 3 3 „ „ „ 2 1 „ „ „ 1 „	1 „ 3 „ 5 „ 1 „ 2 „ „ „ „ „ „ 1 „	2 „ „ „ 9 „ 1 „ 2 1 „ „ „ „ „ 2 „	„ „ „ „ „ 1 „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „	„ „ „ „ 12 1 „ 3 5 „ „ „ „ „ „ 3 „	4 1 2 „ 13 „ „ 5 4 „ 1 4 1 10 „ 1	„ „ „ „ „ 1 „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „	1 „ „ „ „ „ 1 1 „ 1 1 „ „ „ „ „ „	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ 1 „	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en Redenen waarom geen lager																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Ubbergen	249	203	452	21	22	43	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7
Wijchen	208	224	432	8	17	25	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	4069	3879	7948	417	547	964	92	118	94	203	„	1	„	„	102	186	13	22
Totaal van het district	12555	12136	24691	1121	1320	2441	182	220	110	218	„	3	5	8	107	199	143	147
Totaal van de provincie	36631	35452	72083	2902	3413	6315	336	391	128	257	33	31	22	26	181	388	348	389
PROVINCIE ZUID-HOLLAND.																		
DISTRICT 's GRAVENHAGE.																		
Arrond. 's Gravenhage.																		
's Gravenhage	12608	12718	25326	1438	1708	3146	486	441	41	58	126	132	„	„	494	480	170	221
Wassenaar	243	251	494	39	36	75	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	9
Totaal	12851	12969	25820	1477	1744	3221	486	441	41	58	126	132	„	„	494	480	177	230
Arrond. Delft.																		
Berkel	108	99	207	12	4	16	„	1	8	„	„	„	„	„	8	1	„	„
Bleiswijk	125	132	257	1	7	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Delft	2096	2143	4239	201	227	428	20	15	10	9	2	2	2	1	„	„	121	133
's Gravenzande	426	463	889	27	48	75	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	1
Hof van Delft	234	259	493	24	27	51	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
de Lier	92	94	186	4	7	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Loosduinen	362	355	717	19	21	40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	2
Monster	347	360	707	16	25	41	1	„	„	1	„	1	„	„	„	„	3	4
Naaldwijk	352	325	677	11	24	35	„	„	„	„	„	„	1	4	1	4	1	2
Nootdorp	56	51	107	5	13	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Pijnacker	125	124	249	12	13	25	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rijswijk	164	218	382	17	20	37	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	8
Schipluiden	80	78	158	2	4	6	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stompwijk	209	212	421	16	21	37	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Veur	65	78	143	3	3	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Voorburg	259	251	510	24	10	34	2	2	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„
Vrijenban	163	171	334	12	20	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wateringen	129	124	253	8	4	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	„
Zegwaard	105	107	212	5	7	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	2
Zoetermeer	86	86	172	6	6	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„
Totaal	5583	5730	11313	425	511	936	24	20	20	11	2	3	4	6	9	5	150	152
Arrond. Leiden.																		
Hillegom	392	385	777	79	91	170	26	15	16	20	1	6	2	9	35	43	1	„
Katwijk	607	588	1195	108	123	231	31	28	25	14	„	„	„	„	39	33	2	2
Leiden	3520	3364	6884	124	189	313	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	64	129
Leiderdorp	119	119	238	10	14	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	3
Lisse	270	273	543	31	53	84	6	6	14	19	„	„	2	10	„	„	„	„
Noordwijk	354	381	735	45	74	119	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	26	45
Noordwijkerhout	168	150	318	30	29	59	12	3	„	1	„	„	„	„	„	„	6	3
Oegstgeest	160	203	363	15	23	38	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	9
Rijnsburg	188	183	371	38	30	68	„	„	6	3	„	„	„	„	„	„	„	„
Sassenheim	137	129	266	7	16	23	„	„	„	„	„	„	„	14	„	„	3	„
Valkenburg	61	50	111	3	7	10	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Voorhout	114	114	228	8	22	30	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6
Voorschoten	220	197	417	5	11	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Warmond	99	96	195	5	12	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4
Zoeterwoude	197	230	427	18	27	45	4	3	4	7	„	„	„	„	„	„	2	„
Totaal	6606	6462	13068	526	721	1247	81	59	65	64	1	6	4	33	74	76	111	201

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de onders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig, welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
12	3	„	„	„	„	5	7	1	3	„	„	„	„	„	1	3	„	„	„	„	„	„	1	21	22	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	17	8	17	„	„		
42	38	„	1	„	„	80	66	8	12	„	„	„	„	„	1	34	32	„	„	11	13	43	40	417	547	„	„		
120	111	39	48	6	„	158	192	46	66	1	3	13	16	2	8	90	101	„	„	23	19	183	160	1121	1320	12	14		
541	505	91	109	9	2	463	689	232	269	32	15	37	39	19	29	141	165	6	6	49	53	415	458	2902	3413	32	43		
17	22	1	„	„	„	126	183	48	76	23	15	24	37	12	14	3	4	„	1	244	379	117	125	1438	1708	„	„		
6	7	4	5	„	„	8	1	12	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3	39	36	„	„		
23	29	5	5	„	„	134	184	60	87	23	15	24	37	12	14	3	4	„	1	244	379	119	128	1477	1744	„	„		
„	„	„	1	„	„	1	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	12	4	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	7	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	7	„	„		
„	1	4	8	2	„	11	22	12	15	1	2	3	3	1	„	4	3	„	„	2	2	4	19	201	227	„	„		
2	3	2	„	„	„	20	32	„	„	1	1	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	27	48	1	„		
2	20	„	3	„	„	2	2	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	24	27	„	„		
19	2	„	„	„	„	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	4	7	„	„		
2	6	„	1	„	„	4	7	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	19	21	„	„		
5	„	1	„	„	„	4	14	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	24	27	„	„		
„	4	„	1	„	„	6	10	5	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	4	7	„	„		
3	3	„	„	„	„	1	6	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	19	21	„	„		
3	6	„	1	„	„	6	6	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	16	25	„	„		
„	1	1	„	„	„	3	9	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	11	24	„	„		
„	1	„	„	„	„	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	5	13	2	„		
9	8	„	2	„	„	4	8	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	12	13	„	„		
„	„	„	„	„	6	1	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	17	20	„	„		
2	1	„	„	„	1	2	3	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4	„	„		
8	13	„	„	„	„	2	5	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	16	21	„	„		
„	„	„	1	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3	„	„		
„	„	„	„	„	„	2	3	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	2	24	10	„	„		
„	„	„	2	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	12	20	„	„		
„	2	„	3	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	8	4	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	7	„	„		
„	2	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	6	„	„		
60	71	11	21	8	1	73	142	34	36	2	3	5	4	1	„	4	4	„	„	2	4	25	33	427	511	3	„		
5	3	„	„	„	„	8	12	2	3	1	1	„	„	„	„	1	1	„	„	3	4	14	18	79	91	1	„		
2	3	„	„	„	„	38	67	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	5	108	123	„	„		
„	„	„	„	2	„	7	35	20	17	„	„	1	2	1	„	1	„	„	„	4	1	27	6	124	189	„	1		
1	3	„	„	1	„	„	2	1	„	„	„	2	„	4	„	„	„	„	„	„	„	1	2	10	14	„	„		
1	2	„	„	„	„	6	16	2	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	31	53	„	„		
„	„	„	„	„	„	13	18	3	10	„	„	2	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„	1	45	74	2	1		
„	1	„	„	„	„	8	18	3	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4	30	29	„	„		
3	„	„	„	„	„	7	5	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	15	23	„	„		
„	„	„	„	„	„	28	26	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	38	30	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	7	16	„	„		
3	6	„	„	„	„	1	3	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	7	„	„		
„	2	„	„	„	„	4	11	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„	8	22	„	„		
2	8	„	„	„	„	2	1	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	11	„	„		
3	5	„	1	„	„	1	3	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	5	12	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	18	27	„	„		
20	33	1	1	3	„	124	221	44	44	1	1	6	8	„	„	2	2	2	„	9	7	52	41	526	721	3	2		

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Arrond. Woerden.																		
Ter Aar	150	163	313	11	27	38	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	8
Aarlanderveen	240	220	460	28	29	57	„	„	„	„	„	„	„	„	8	15	„	„
Alkemade	262	301	563	20	31	51	8	„	„	18	„	„	„	„	„	„	3	4
Alphen	332	289	621	22	26	48	1	1	7	2	„	„	„	„	„	„	„	„
Barwoutswaarder	42	41	83	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Benthuizen	44	41	85	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3
Bodegraven	257	277	534	6	14	20	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Boskoop	263	244	507	29	23	52	15	10	4	4	2	1	„	„	14	8	„	„
Hazerswoude	219	213	432	13	17	30	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Koudekerk	102	83	185	10	6	16	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Lange Ruige Weide	43	44	87	2	4	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Leimuiden	105	103	208	10	10	20	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2
Nieuwkoop	163	158	321	17	19	36	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwveen	73	67	140	2	1	3	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	1	4
Oudshoorn	170	154	324	7	19	26	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Reeuwijk	206	210	416	26	25	51	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rietveld	44	38	82	7	8	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rijnsaterwoude	33	43	76	2	4	6	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Waarder	58	57	115	6	7	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Woerden	316	389	705	22	23	45	2	2	4	1	„	„	„	„	6	3	5	4
Woubrugge	161	127	288	16	10	26	„	„	2	2	„	„	8	2	„	„	„	1
Zevenhoven	85	80	165	5	8	13	2	1	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„
Zwammerdam	116	140	256	4	8	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3484	3482	6966	268	325	593	29	16	19	29	2	1	9	4	28	26	16	26
Totaal van het district	28524	28643	57167	2696	3301	5997	620	596	145	162	131	142	17	43	605	587	454	609
DISTRICT ROTTERDAM.																		
Arrond. Rotterdam.																		
Rotterdam	21394	21202	42596	3539	3744	7283	1439	1427	567	495	261	277	79	88	908	828	188	257
Totaal	21394	21202	42596	3539	3744	7283	1439	1427	567	495	261	277	79	88	908	828	188	257
Arrond. Gouda.																		
Ammerstol	94	84	178	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Bergambacht	225	226	451	9	19	28	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
Berkenwoude	45	30	75	4	5	9	4	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Capelle a/d IJssel	319	290	609	31	47	78	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Gouda	1476	1425	2901	136	198	334	13	14	„	„	34	36	„	„	11	14	„	„
Gouderak	115	109	224	14	22	36	7	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Haastrecht	110	109	219	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hekendorp	41	45	86	4	6	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Krimpen a/d Lek	189	196	385	18	19	37	14	16	„	„	„	„	„	„	10	13	„	„
Krimpen a/d IJssel	200	195	395	14	28	42	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Lekkerkerk	234	259	493	10	28	38	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Moerkapelle	45	37	82	5	5	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Moordrecht	158	155	313	8	19	27	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwerkerk a/d IJssel	166	171	337	11	25	36	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ouderkerk a/d IJssel	209	209	418	18	29	47	„	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„
Oudewater	141	157	298	3	5	8	1	1	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„
Papekop	11	25	36	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schoonhoven	259	301	560	21	30	51	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	15
Stolwijk	160	153	313	21	25	46	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vlist	22	30	52	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Waddinxveen	265	290	555	16	32	48	„	1	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„
Zevenhuizen	157	149	306	4	15	19	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	4641	4645	9286	350	562	912	39	42	„	2	35	36	„	1	22	28	13	15

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
8	10	„	1	„	„	3	11	„	2	„	„	„	2	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	15	13	11	27	„	„
4	2	„	„	„	„	3	3	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	28	29	„	„
3	4	„	„	„	„	„	5	1	2	„	„	„	4	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„	20	31	„	„
1	2	„	„	„	„	„	7	„	3	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	22	26	„	„
1	1	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3	„	„
„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3	„	„
„	2	„	3	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	14	„	„
„	„	„	„	„	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	29	23	1	1
„	2	„	4	„	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	17	„	„
2	2	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	10	6	„	„
1	1	„	4	„	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4	„	„
3	4	„	4	„	„	„	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	10	„	„
12	7	„	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	1	17	19	1	„
„	2	„	2	„	„	„	2	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„
„	9	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	1	7	19	„	„
8	2	„	1	„	„	„	5	„	2	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	1	26	25	„	1
3	2	„	„	„	„	„	4	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	7	8	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	4	„	„
„	1	„	„	„	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	7	„	„
1	„	„	1	„	„	„	6	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	22	23	„	„
4	1	„	„	„	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	16	10	„	„
„	5	„	„	„	„	„	3	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	8	„	„
2	„	„	„	„	„	„	3	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	8	„	„
55	55	9	12	„	„	55	97	13	23	2	1	12	15	„	„	18	23	„	„	3	2	26	21	268	325	1	2
158	188	26	39	11	1	386	644	151	190	28	20	47	64	13	14	27	33	2	1	258	392	222	223	2696	3301	7	4
33	37	3	4	1	1	251	445	98	112	50	27	36	24	41	34	164	152	„	„	216	257	102	107	3539	3741	4	5
33	37	3	4	1	1	251	445	98	112	50	27	36	24	41	34	164	152	„	„	226	257	102	107	3539	3744	4	5
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	19	„	„	„	„
5	7	„	„	„	„	1	5	2	5	„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	2	1	1	„	9	5	„	„	„	„
8	8	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	5	1	„	„	„
30	37	2	1	2	3	10	20	8	14	„	„	4	9	„	„	4	15	22	38	„	„	3	„	31	47	„	„	„	„
„	1	„	„	„	„	8	33	1	„	„	„	2	1	„	„	„	5	„	„	„	„	1	„	136	198	„	„	„	„
1	1	„	„	„	„	3	10	1	2	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	1	„	3	„	14	22	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3	„	„	„	„
6	6	„	2	„	„	2	4	„	1	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	6	„	„	„	„
5	2	„	1	„	„	2	1	3	2	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	18	19	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	3	4	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	14	28	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	2	7	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	28	2	„	„	„
2	„	„	„	„	„	„	1	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	5	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	19	1	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	11	25	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	2	2	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	18	29	„	„	„	„
1	1	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	5	„	„	„	„
1	2	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„
2	4	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	21	30	1	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	21	25	„	1	„	„
„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	16	32	„	„	„	„
1	1	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	15	„	„	„	„
2	4	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
64	80	5	7	2	3	58	172	20	48	3	„	14	21	„	1	14	17	24	41	4	8	55	68	350	562	5	2		

PROVINCIE / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en beneden de twaalf jaren.																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager school bezocht.											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Arrond. Schiedam.																		
Barendrecht	250	240	490	30	39	69	„	„	10	10	3	1	1	3	„	„	„	„
Bergschenhoek	66	73	139	4	3	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hillegersberg	388	368	756	50	67	117	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	7
Hoogvliet	71	62	133	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
IJsselmonde	259	264	523	18	25	43	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	5
Kethel	110	107	217	3	7	10	„	1	2	3	1	„	„	1	„	„	„	„
Overschie	277	294	571	21	26	47	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	14
Pernis	218	174	392	5	9	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Poortugaal	81	86	167	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rhoon	120	106	226	6	6	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ridderkerk	628	616	1244	45	62	107	„	1	„	„	5	1	2	2	„	„	„	„
Schiebroek	53	36	89	3	4	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schiedam	1998	2043	4041	93	167	260	12	21	23	58	1	14	1	3	23	58	„	„
Totaal	4519	4469	8988	279	418	697	12	23	35	71	10	16	4	9	23	58	22	26
Arrond. Vlaardingen.																		
Abbenbroek	41	39	80	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Brielle	317	298	615	21	32	53	11	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Geervliet	67	68	135	„	5	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heenvliet	95	97	192	8	10	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Hekelingen	57	62	119	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hellevoetsluis	235	245	480	1	11	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hellevoet (Nieuw)	169	167	336	6	14	20	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Maasland	158	187	345	9	12	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Maassluis	574	578	1152	52	67	119	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	29	30
Nieuwenhoorn	110	115	225	4	1	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oostvoorne	144	139	283	3	7	10	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oudenhoorn	58	69	127	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rockanje	129	146	275	8	6	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rozenburg	132	148	280	3	13	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Spijkenisse	128	144	272	2	9	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vierpolders	41	48	89	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vlaardingen	1243	1336	2579	93	165	258	17	21	„	„	„	„	„	„	„	„	32	59
Vlaardinger Ambacht	85	103	188	1	11	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	5
Zuidland	108	116	224	2	6	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Zwartewaal	67	61	128	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3958	4166	8124	218	376	594	30	39	„	„	„	„	„	„	„	„	63	96
Totaal van het district	34512	34482	68994	4386	5100	9486	1520	1531	602	568	306	329	83	98	953	914	286	394
DISTRICT DORDRECHT.																		
Arrond. Dordrecht.																		
Alblas (Oud)	92	83	175	5	9	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Alblasserdam	391	383	774	38	68	106	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Beijerland (Nieuw)	109	109	218	7	11	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Beijerland (Oud)	388	395	783	21	40	61	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Beijerland (Zuid)	153	165	318	18	19	37	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Dordrecht	2765	2663	5228	229	304	533	47	56	14	21	18	14	11	7	12	11	9	20
Dubbeldam	416	427	843	29	74	103	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Goudswaard	97	83	180	3	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
's Gravendeel	299	243	542	5	14	19	2	6	„	„	„	„	1	„	„	„	„	2
Heerjansdam	99	115	214	5	5	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heinenoord	133	128	261	3	5	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hendrik-Ido-Ambacht	212	193	405	11	16	27	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Klaaswaal	107	120	227	9	12	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Lekkerland (Nieuw)	180	166	346	11	14	25	4	3	„	„	„	„	„	„	4	3	„	„
Maasdam	102	111	213	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Mijnsheerenland	106	81	187	9	4	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Numansdorp	230	223	453	5	12	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Papendrecht	208	201	409	15	22	37	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Piershil	73	59	132	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
5	5					7	7	2	5			1	3									1	5	30	39	1	
1	2					3	3		6				2										10	4	3		
4	1					31	40	1	4														6	50	67		
1		1				5	1																3	1	2		
3						9	8		1														4	18	25	1	3
						2	2																2	3	7		
						7	7	1	1														3	21	26		
						4	4																4	5	9		
																							3	6	1		
						11	30	1	10														3	45	62	2	5
6						3	36	5	27		1											11	12	3	4		
3				2		26		3				16	11					3	7					93	167	2	2
												7	5														
23	21	3	5	2		97	138	12	36	1		24	21					5	9			11	12	18	31	279	418	7	7
1							13		1															1	1		
7	4					3	2																	21	32		
1	3		1			4	3	1																8	5		
	3					1	1		1															1	10		
1	8					3	1																	1	2		
9	1					1	9		7															1	11		
	2					5	5		2															6	14		
						1	3					10	10					1	1					9	12		
2						12	11	1	3			2	1											52	67		
	3					1	2		1															4	1		
						5	3																	3	7		
1						1	6																	1	3		
						12	10		2															8	6		
3						1	5		1															3	13		
							7																	2	9		
						1	6																	1	1		
							2																	4	4		
																								13	165		
																								4	11		
																									6	1	
																										2	
																										1	

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Puttershoek	121	137	258	4	9	13	3	7	„	„	„	„	„	„	3	7	„	„
Sliedrecht	760	716	1476	78	112	190	6	9	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„
Strijen	293	290	583	12	17	29	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Westmaas	68	67	135	6	6	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zwijndrecht	437	424	861	44	54	98	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	7639	7582	15221	569	834	1403	62	81	14	21	18	14	12	7	19	21	9	26
Arrond. Gorinchem.																		
Ameide	100	104	204	„	6	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Arkel	53	54	107	3	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Asperen	110	83	193	3	10	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Bleskensgraat	43	67	110	5	9	14	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Brandwijk	50	48	98	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Everdingen	76	95	171	5	12	17	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Giessendam	282	275	557	33	39	72	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Giessen-Nieuwkerk	47	63	110	1	5	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	5
Gorinchem	805	788	1593	69	63	132	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Goudriaan	43	39	82	2	7	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Groot-Ammers	115	109	224	4	13	17	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hagestein	48	62	110	8	10	18	6	7	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„
Hardinxveld	353	353	706	27	41	68	15	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hei- en Boeicop	37	32	69	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heukelum	108	95	203	9	8	17	„	„	„	„	5	„	„	„	„	„	2	2
Hoogblokland	42	49	91	„	6	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoornaar	46	31	77	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Kedichem	65	48	113	3	6	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Langerak	70	87	157	1	9	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Leerbroek	43	42	85	5	2	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Leerdam	340	324	664	19	40	59	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Lexmond	87	124	211	1	6	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Meerkerk	108	111	219	2	9	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Molenaarsgraaf	36	29	65	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwland	29	33	62	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwpoort	70	68	138	6	4	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Noordeloos	73	66	139	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ottoland	39	50	89	1	5	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Peursum	22	28	50	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schelluinen	23	30	53	1	6	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schoonrewoerd	57	64	121	9	6	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Streefkerk	106	119	225	4	15	19	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Tienhoven	20	24	44	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vianen	267	267	534	28	34	62	5	5	„	„	2	„	„	„	2	„	„	„
Wijngaarden	26	38	64	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3839	3899	7738	254	386	640	30	38	„	„	7	„	„	„	3	„	9	7
Arrond. Sommelsdijk.																		
den Bommel	130	131	261	6	9	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	„	„
Dirksland	144	141	285	3	10	13	„	6	1	„	„	„	„	„	„	„	1	3
Goedereede	79	103	182	1	12	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Herkingen	39	56	95	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Melissant	128	112	240	5	10	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Middelharnis	342	299	641	12	25	37	1	„	„	„	5	„	„	„	„	„	7	7
Ooltgensplaat	202	177	379	9	21	30	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ouddorp	231	241	472	12	31	43	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	7
Sommelsdijk	174	178	352	6	16	22	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stad aan 't Haringvliet	84	80	164	5	9	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stellendam	97	102	199	6	5	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Tonge (Nieuwe)	89	108	197	3	13	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	11
Tonge (Oude)	196	171	367	22	24	46	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1935	1899	3834	90	185	275	1	6	1	„	5	„	„	„	„	5	17	28
Totaal van het district	13413	13380	26793	913	1405	2318	93	125	15	21	30	14	12	7	22	26	35	61
Totaal van de provincie	76449	76505	152954	7995	9806	17801	2233	2192	762	751	467	485	112	148	1580	1527	775	1064

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		Algemeen totaal.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
6	2					25	34	4	22			2	2			1	1					1		29	29	4	9		
1	2	4				2	10	1	1							4	10							1	2	78	112		
	1		1			5	4										2							2		12	17		
17	18					19	24	6	8																4	44	54		
71	80	18	21	2		120	253	42	73		1	22	23		4	67	83	1		16	19	95	128	569	834	8	15
		1				1	5	1																	6				
							1		1													1			1				
							1																		10				
							4																		9				
						1	2		1																3				
							7																		3				
						2	3																		5				
						28	14	5	16			1	1			1	4								3				
						16	32	4	5																3				
							5		2																1				
						2	5																		3				
						6	4		1																1				
						1	9		3																1				
							2																		1				
						1	1																		1				

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
PROVINCIE NOORDHOLLAND.																		
DISTRICT AMSTERDAM.																		
Arrond. Amsterdam.																		
Amsterdam (Amsterdam I–IV). .	31690	30634	62324	1064	1308	2372	493	457	12	7	„	„	„	„	144	147	„	„
Totaal. . .	31690	30634	62324	1064	1308	2372	493	457	12	7	„	„	„	„	144	147	„	„
Arrond. Hilversum.																		
Aalsmeer	321	327	648	16	35	51	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ankeveen	31	31	62	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Blaricum	36	57	93	2	5	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Bussum	425	424	849	30	32	62	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	13	8
Diemen	114	104	218	11	16	27	7	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
's Graveland	94	104	198	5	11	16	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	1	4
Hilversum	1288	1270	2558	166	177	343	133	144	„	„	„	„	„	„	9	25	„	„
Huizen	332	321	653	28	34	62	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Kortenhoef	74	84	158	14	8	22	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Laren	156	143	299	11	13	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	6
Muiden	150	156	306	6	17	23	1	3	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„
Naarden	222	244	466	13	22	35	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Nederhorst den Berg	96	110	206	7	10	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwer-Amstel	368	361	729	34	41	75	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„
Ouder-Amstel	227	212	439	19	18	37	9	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Sloten	561	549	1110	35	46	81	15	22	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Uitnoorn	142	166	308	19	14	33	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	10
Watergraafsmeer	235	236	471	52	52	104	35	36	13	12	„	„	„	„	13	12	„	„
Weesp	439	483	922	28	35	63	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	25	29
Weesperkarspel	191	185	376	26	35	61	4	3	„	„	3	3	„	„	„	„	„	„
Totaal. . .	5502	5567	11069	523	623	1146	203	223	14	14	3	3	1	1	22	37	52	61
Totaal van het district . . .	37192	36201	73393	1587	1931	3518	696	680	26	21	3	3	1	1	166	184	52	61
DISTRICT HAARLEM.																		
Arrond. Haarlem.																		
Bennebroek	71	79	150	1	9	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Beverwijk	426	380	806	39	68	107	3	4	„	1	„	„	„	„	„	„	9	34
Bloemendaal	230	232	462	5	9	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3
Haarlem	4463	4356	8819	603	592	1195	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	153	173
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	245	238	483	30	38	68	15	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Haarlemmermeer	1181	1245	2426	85	172	257	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heemstede	274	266	540	14	30	44	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schoten	36	50	86	2	4	6	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Spaarndam	61	81	142	4	2	6	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Velsen	677	751	1428	99	129	228	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	21
Wijk aan Zee en Duin	180	154	334	12	25	37	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	10
Zandvoort	217	205	422	37	19	56	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	24	8
Totaal. . .	8061	8037	16098	931	1097	2028	20	24	„	1	„	„	„	„	„	„	188	249
Arrond. Alkmaar.																		
Akersloot	111	111	222	1	4	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Alkmaar	1126	1142	2268	76	171	247	31	53	15	36	„	„	„	„	20	50	3	36
Bergen	94	64	158	1	4	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Broek op Langendijk	116	103	219	6	3	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Castricum	135	136	271	19	16	35	7	7	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„
Egmond binnen	112	110	222	3	2	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	4
Egmond aan Zee	204	168	372	12	6	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heemskerk	176	161	337	11	11	22	5	1	„	4	„	„	„	„	5	5	„	„
Heerhugowaard	179	187	366	6	5	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heiloo	119	117	236	7	5	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
67	59	„	„	10	1	164	385	59	78	40	38	28	24	9	14	„	„	2	3	155	206	25	36	1064	1308	25	36		
67	59	„	„	10	1	164	385	59	78	40	38	28	24	9	14	„	„	2	3	155	206	25	36	1064	1308	25	36		
2	3	1	5	„	„	10	22	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2	1	2	16	35	„	„		
1	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	4	„	„	1	2	„	„		
„	4	„	„	„	„	2	4	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	5	„	„		
4	„	„	„	„	„	8	11	1	3	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	30	32	„	„		
„	2	„	„	„	„	1	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	16	„	„		
1	„	„	„	„	„	„	3	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	11	11	„	„		
„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	177	1	1		
„	„	„	„	„	„	11	22	12	6	„	„	3	1	„	„	1	„	„	„	„	„	20	30	166	34	„	„		
1	„	„	„	„	„	2	„	5	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	5	28	8	„	„		
„	„	„	„	„	„	7	22	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	3	14	13	„	„		
3	6	„	„	„	„	1	2	1	2	„	„	1	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	1	11	17	„	„		
5	1	„	„	„	„	4	3	9	2	„	„	3	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	6	22	„	„		
2	6	„	„	„	„	3	13	29	6	„	„	1	3	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	13	10	„	„		
8	1	„	„	„	„	11	4	9	„	„	„	2	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	7	41	1	1		
2	6	„	„	„	„	2	9	4	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	34	18	„	„		
1	1	„	„	„	„	10	11	11	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	19	46	„	„		
3	1	„	„	„	„	1	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	35	14	„	„		
1	„	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	19	52	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	28	35	„	„		
9	16	„	1	„	2	„	10	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	26	35	„	„		
43	64	6	12	2	„	79	122	42	34	1	„	17	12	3	2	6	2	1	„	3	10	47	63	523	623	4	5		
110	123	6	12	12	1	243	507	101	112	41	38	45	36	12	16	6	2	3	3	158	216	72	99	1587	1931	29	41		
1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	„	4	1	9	„	„		
2	1	„	3	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	„	„	39	68	„	„		
2	5	„	„	„	„	14	16	1	1	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	2	„	2	„	5	9	„	„		
146	„	„	„	„	„	„	„	„	45	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	65	„	„	603	592	„	„		
„	5	„	„	„	„	158	174	48	„	„	„	28	33	„	„	„	„	„	„	70	„	7	8	30	38	„	„		
1	102	„	1	„	„	4	8	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	85	172	„	„		
8	„	„	5	„	„	28	67	11	45	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	32	45	14	30	„	„		
„	4	„	„	„	„	6	10	„	3	„	„	„	„	8	„	„	„	„	„	18	„	„	„	2	4	„	„		
1	20	„	„	„	„	1	2	1	28	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	12	„	„	4	2	„	„		
23	„	„	3	„	„	1	1	„	10	„	„	„	„	„	19	„	„	„	„	„	„	9	8	99	129	„	„		
„	„	„	„	„	„	21	„	1	7	„	„	„	„	„	„	5	„	9	„	„	„	12	9	12	25	„	„		
„	„	„	4	„	12	„	42	1	1	„	„	„	„	„	„	„	7	„	„	„	„	„	„	37	19	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
„	„	„	„	„	17	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	45	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	28	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	7	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

PROVINCIE / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en beneden de twaalf jaren.																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager school-											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							eindat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Koedijk	70	60	130	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Limmen	72	77	149	4	7	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Noord-Scharwoude	53	42	95	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oterleek	27	54	81	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oudkarspel	84	83	167	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„
Oudorp	74	63	137	1	2	3	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
St. Pancras	49	42	91	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schoorl	87	77	164	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Warmenhuizen	106	86	192	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zuid-Scharwoude	90	112	202	3	6	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zuid- en Noord-Schermer	72	56	128	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3156	3051	6207	155	250	405	43	62	15	40	„	3	„	„	25	56	10	40
Arrond. Helder.																		
Anna Paulowna	204	194	398	27	22	49	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Barsingerhorn	111	121	232	3	3	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Callantsoog	50	38	88	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Harenkarspel	126	120	246	7	6	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Helder	1801	1836	3637	241	300	541	„	„	„	„	93	95	„	„	63	82	„	„
St. Maarten	61	63	124	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwe-Niedorp	97	73	170	4	4	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oude-Niedorp	79	86	165	4	4	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Petten	14	18	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	„
Schagen	198	178	376	12	1	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wieringen	173	164	337	7	14	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wieringerwaard	66	83	149	3	4	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Winkel	95	100	195	4	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zijpe	242	294	536	7	12	19	4	7	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3317	3368	6685	322	372	694	4	7	2	1	93	95	„	„	63	82	10	„
Arrond. Texel.																		
Terschelling	257	306	563	35	38	73	22	18	„	„	„	„	„	„	10	6	„	„2
Texel	355	334	689	6	15	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vlieland	41	43	84	2	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	653	683	1336	43	53	96	24	18	„	„	„	„	„	„	10	6	„	2
Totaal van het district	15187	15139	30326	1451	1772	3223	91	111	17	42	93	98	„	„	98	144	208	291
DISTRICT HOORN.																		
Arrond. Hoorn.																		
Avenhorn	85	72	157	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Beemster	268	250	518	2	7	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Beets	34	35	69	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„3
Berkhout	162	134	296	1	5	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Graft	96	103	199	1	4	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„2
Hensbroek	51	65	116	3	3	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoorn	643	663	1306	49	40	89	5	4	26	14	„	„	„	„	31	18	„	„2
Obdam	67	58	125	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Oosthuizen	69	77	146	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Onderdijk	30	24	54	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
de Rijp	84	91	175	5	4	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schermerhorn	66	72	138	4	6	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Spanbroek	107	90	197	7	1	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ursem	83	80	163	„	4	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Wognum	106	94	200	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1951	1908	3859	77	81	158	5	4	26	14	„	„	„	„	31	18	5	7

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig, welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
„ 2 „ „ 1 „ „ „ „	„ 1 „ 1 „ „ „ „ „ 1	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „	2 2 „ „ 1 „ „ 3 „	„ 4 1 „ „ 1 „ 1 1 6 1	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „	„ 1 „ „ „ „ „ „ „ „ „	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „	„ „

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en Redenen waarom geen lager																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Arrond. Medemblik.																		
Abbekerk	47	38	85	6	4	10	3	3	„	„	„	„	„	„	3	3	„	„
Andijk	162	175	337	1	10	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Blokker	107	97	204	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Bovenkarspel	118	107	225	7	6	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„
Enkhuizen	474	468	942	36	39	75	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	20	22
Grootebroek	135	125	260	8	4	12	1	„	„	„	„	„	6	2	7	2	4	1
Hoogkarspel	75	60	135	4	2	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoogwoud	153	144	297	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	1
Medemblik	161	171	332	7	3	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Midwoud	56	58	114	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nibbixwoud	65	54	119	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Opmeer	23	12	35	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Opperdoes	43	54	97	2	7	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schellinkhout	17	21	38	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Sijbekarspel	75	57	132	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Twisk	42	45	87	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Urk	223	217	440	21	25	46	„	„	„	„	9	14	„	„	„	„	„	„
Venhuizen	107	102	209	2	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wervershoof	144	136	280	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Westwoud	70	56	126	3	„	3	„	„	3	„	„	„	„	„	3	„	„	„
Wijdenes	33	28	61	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zwaag	67	66	133	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2397	2291	4688	101	108	209	4	3	3	„	9	14	6	2	13	5	32	25
Arrond. Purmerend.																		
Broek in Waterland	112	103	215	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Buiksloot	70	68	138	1	4	5	1	4	„	„	„	„	„	„	1	4	„	„
Edam	475	517	992	45	98	143	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	35	48
Ilpendam	150	133	283	8	7	15	7	4	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„
Katwoude	19	11	30	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Kwadijk	31	45	76	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Landsmeer	149	133	282	7	9	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Marken	71	76	147	2	4	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Middelie	53	62	115	3	7	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Monnikendam	183	174	357	5	16	21	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	3	6
Nieuwendam	117	119	236	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Purmerend	389	371	760	26	11	37	5	3	12	2	„	„	„	„	17	5	„	„
Ransdorp	119	134	253	2	5	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Warder	37	25	62	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wijdewormer	45	45	90	„	5	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2020	2016	4036	103	171	274	14	13	12	2	„	„	„	„	20	10	38	54
Arrond. Zaandam.																		
Assendelft	236	236	472	34	34	68	27	27	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Jisp	64	61	125	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Koog a/d Zaan	202	233	435	13	18	31	10	14	„	„	„	3	„	„	„	2	„	1
Krommenie	164	189	353	9	7	16	6	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oostzaan	240	275	515	23	23	46	16	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8
Uitgeest	191	199	390	21	15	36	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	15	„
Westzaan	143	159	302	1	8	9	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wormer	134	127	261	2	5	7	2	4	„	1	„	„	„	„	„	„	8	7
Wormerveer	445	433	878	13	28	41	„	„	„	„	9	5	11	6	„	„	36	20
Zaandam	1450	1359	2809	126	121	247	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zaandijk	169	178	347	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3438	3449	6887	244	264	508	61	68	„	1	9	8	11	6	„	2	59	36
Totaal van het district	9806	9664	19470	525	624	1149	84	88	41	17	18	22	17	8	64	35	134	122
Totaal van de provincie	62185	61004	123189	3563	4327	7890	871	879	84	80	114	123	18	9	328	363	394	474

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
9	9	„	„	„	„	21	43	9	8	3	1	2	„	„	„	„	2	„	„	„	1	3	„	101	108	2	„
12	20	1	2	„	„	12	46	7	26	„	„	2	2	„	„	4	5	„	„	„	„	1	1	103	171	„	„
28	24	„	1	3	1	33	70	9	16	„	„	8	13	3	4	5	4	„	„	„	„	15	12	244	264	„	4
58	64	2	3	3	1	82	189	26	56	3	1	12	15	3	4	11	13	„	„	„	3	31	18	525	624	2	4
433	407	25	36	29	19	649	1160	216	298	45	39	88	87	25	40	32	29	14	20	346	419	180	208	3563	4327	32	45

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en — Redenen waarom geen lager																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
PROVINCIE ZEELAND.																		
District Middelburg.																		
Arrond. Middelburg.																		
Aagtekerke	40	47	87	3	2	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Arnemuiden	179	181	360	17	28	45	„	8	„	1	3	5	„	„	„	„	„	„
Biggekerke	37	34	71	4	6	10	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	6	3
Domburg	90	73	163	8	12	20	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Grijpskerke	52	55	107	4	10	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Koudekerke	139	152	291	10	22	32	3	5	3	6	„	„	„	„	1	„	„	„
St. Laurens	40	31	71	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Meliskerke	28	29	57	5	7	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Middelburg	1110	1160	2270	51	82	133	„	„	„	„	3	2	„	„	„	„	25	26
Nieuw- en St. Joosland	72	74	146	4	7	11	4	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oostkapelle	75	67	142	2	5	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oost- en West-Souburg	142	148	290	6	32	38	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ritthem	39	47	86	3	3	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Serooskerke (W.)	73	64	137	3	8	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„
Veere	48	49	97	1	4	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vlissingen	1378	1291	2669	106	149	255	„	„	„	„	16	9	„	„	„	„	43	56
Vrouwenpolder	68	56	124	2	13	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Westkapelle	113	91	204	7	3	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zoutelande	50	42	92	3	3	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal. . .	3773	3691	7464	241	399	640	8	15	3	7	22	16	„	„	1	„	76	85
Arrond. Oostburg.																		
Aardenburg	124	107	231	17	9	26	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	16	8
Biervliet	139	120	259	8	8	16	2	3	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„
Breskens	139	132	271	4	12	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4
Cadzand	74	82	156	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Eede	70	61	131	3	6	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2
Groede	137	145	282	5	11	16	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoofdplaat	108	106	214	2	8	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
IJzendijke	153	170	323	9	35	44	„	„	„	13	„	„	„	„	„	13	„	1
St. Kruis	43	40	83	5	1	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	„
Nieuwvliet	31	27	58	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oostburg	111	118	229	5	5	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3
Retranchement	43	52	95	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schoondijke	121	136	257	4	3	7	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„
Sluis	151	136	287	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Waterlandkerkje	42	34	76	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zuidzande	79	56	135	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal. . .	1565	1522	3087	68	114	182	5	8	„	13	„	„	1	„	1	15	27	18
Arrond. Axel.																		
Axel	330	315	645	37	52	89	4	9	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Boschkapelle	72	82	154	5	5	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3
Clinge	176	188	364	8	8	16	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Graauw en Langendam	118	121	239	3	4	7	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hengstdijk	36	34	70	1	„	1	1	1	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoek	141	168	309	6	16	22	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hontenisse	299	330	629	2	4	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„
Hulst	157	140	297	15	10	25	10	„	„	3	„	„	„	„	10	„	„	„
St. Jansteen	181	173	354	10	17	27	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Koewacht	157	165	322	5	11	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Neuzen	577	616	1193	35	53	88	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ossenisse	52	51	103	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Overslag	33	26	59	2	2	4	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Philippine	84	71	155	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Sas van Gent	97	113	210	9	8	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stoppelrijk	83	77	160	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
1	1					1	1	1																8	10	3	2		6
1		1						1														1	1			17	28		
	2		1									1	1													4	6	2	1
1	1					1	3																			8	12		
4			4				3																			4	10		
	2						7		1																	10	22	1	1
1	13		1				2	1	1																	2	3		
8			6			1	1																	1		5	7		
	1						6																			1	8		
4	12		1			1	2	1	1															1	6	51	82		
							1																			4	7		
24	24		12				1	6				1	4											3	2	2	5		
1			3				3		2																	6	32		
			2				2																	1	1	3	3		
	2		1				1	7				3	1					2	1							1	8		
							1																			1	4		
							2																			106	149	2	
							1																			2	13	1	
							2																			7	3		
							50																						
							10																						
45	58	19	31			21	127	14	10			13	22	2	2	3	3					1	1	14	22	241	399	11	8
							1																			17	9		
							1																			8	8		
	2	1				3			2															1	1	4	12		
1	1	2				1	6																			1	3		
							1																			3	6		
8							1																			5	11		
1		1	3			1	2		1															1	3	2	8		
							2																			1	3		
1			7				2																			1	3		
1			1																										
12	8	5	15			7	13	2	4		1				1		2	4						6	30	68	114		3
4						10	13	1				8	11				1							10	19	37	52	3	2
2			1			2	3	1	1				5											2	2	5	5		1
1	1		3			1	2	1	3			1	3											3	1	8	8		
6			5			7	14	3	6			6	9				8							8	2	3	4		
2			7			4	1	2	3		2													1	1	1	16		
2			3					1	2															2	2	5	10		
5	3																							1	1	3	17		
	1																									5	11	3	1
																										2	8		
																										3			
																													1
																													1

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Westdorpe	108	115	223	1	2	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zaamslag	205	238	443	12	19	31	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zuiddorpe	60	71	131	3	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal.	2966	3094	6060	155	217	372	16	13	1	5	"	"	"	"	10	3	4	4
Totaal van het district.	8804	8307	16611	464	730	1194	29	36	4	25	22	16	1	"	12	18	107	107
DISTRICT GOES.																		
Arrond. Goes.																		
Baarland	50	57	107	2	2	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Borssele	78	67	145	12	6	18	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Driewegen	42	54	96	2	7	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ellewoutsdijk	50	41	91	1	3	4	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Goes	446	489	935	13	15	28	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	8
's Gravenpolder	80	58	138	6	7	13	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
's Heer Abtskerke	19	32	51	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
's Heer Arendskerke	215	193	408	7	26	33	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3
's Heerenhoek	76	61	137	5	9	14	"	"	3	"	"	"	1	"	"	"	"	6
Heinkenszand	112	103	215	19	13	32	14	6	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
Hoedekenskerke	87	74	161	6	4	10	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Kapelle	147	141	288	1	8	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Kattendijke	71	74	145	4	1	5	4	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"	"
Kloetinge	94	74	168	16	10	26	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	11	5
Krabbendijke	145	143	288	8	16	24	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Kruiningen	245	206	451	6	16	22	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	4
Nisse	47	49	96	4	5	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Oudelande	46	38	84	2	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ovezande	62	71	133	3	2	5	"	"	2	"	"	"	"	2	"	2	"	"
Rilland-Bath	131	145	276	"	13	13	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Schore	67	53	120	2	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Waarde	68	61	129	11	11	22	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Wemeldinge	157	145	302	6	4	10	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Wolphaartsdijk	177	144	321	1	4	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Yerseke	418	387	805	21	26	47	"	1	"	"	5	3	"	"	"	"	"	"
Totaal.	3130	2960	6090	158	210	368	19	9	5	"	5	3	1	2	4	4	29	26
Arrond. Zierikzee.																		
Brouwershaven	80	85	165	5	5	10	3	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Bruinisse	158	204	362	2	5	7	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Burgh	49	43	92	2	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Dreischor	73	88	161	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Duivendijke	33	42	75	4	3	7	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Elkerzee	36	33	69	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ellemeet	26	27	53	1	2	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Haamstede	49	36	85	"	2	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Kerkwerve	66	61	127	8	6	14	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Nieuwerkerk	121	94	215	14	12	26	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1
Noordgouwe	64	62	126	1	3	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Noordwelle	27	31	58	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Oosterland	118	117	235	9	10	19	3	2	"	"	2	1	"	"	5	3	"	"
Ouwerkerk	57	46	103	3	3	6	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Renesse	30	38	68	"	2	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Serooskerke (S.)	29	28	57	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zierikzee	456	433	889	28	23	51	"	"	"	"	1	"	1	"	2	"	11	5
Zonnemaire	85	83	168	1	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal.	1557	1551	3108	81	78	159	10	10	"	"	3	1	1	"	7	3	14	6

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																					
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
„	2	„	„	„	„	„	6	1	2	„	„	1	7	„	„	„	„	„	„	„	„	3	1	1	2	„	1
2	2	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	1	12	19	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	1	3	1	„	„
26	33	7	20	„	„	25	50	12	21	2	2	22	29	„	„	9	10	„	„	„	„	31	29	155	217	6	6
83	99	31	66	„	„	53	190	28	36	2	3	35	51	3	2	14	17	„	„	1	1	51	81	464	730	17	17
„	„	„	1	„	„	„	4	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	2	2	„	„
4	1	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	2	6	„	„
„	1	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	12	7	„	„
„	„	„	„	„	„	„	5	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3	„	„
„	„	„	„	„	„	2	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	1	3	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	5	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	15	„	„
1	„	3	8	„	„	1	8	2	2	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	6	7	2	„
1	2	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	1	„	„	„	2	3	„	„	„	„	1	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	26	„	„
2	1	„	„	„	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	9	„	„
„	1	„	„	„	„	2	6	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	19	13	„	1
„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	4	„	„
1	3	„	„	„	„	„	1	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	1	1	1	1	„	„
„	„	„	1	„	„	„	„	1	„	„	„	10	„	„	„	„	2	„	„	„	„	1	1	4	1	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	16	10	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	1	1	8	16	„	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	6	16	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	5	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	2	„	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	„	„
2	2	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	11	11	9	8
3	2	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	6	4	„	„
„	„	„	„	„	„	„	6	„	2	„	„	4	1	„	„	1	„	„	„	„	„	3	1	1	4	1	„
„	„	„	„	„	„	„	20	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	21	26	„	„
17	19	9	15	2	„	17	67	12	8	„	„	36	40	„	„	1	2	2	„	„	„	12	19	158	210	13	13
„	„	„	1	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	5	5	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	2	1	„	„
1	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3	„	„
„	„	„	„	„	„	„	2	„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	2	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	2	„	1	2	„	„
„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	8	6	„	„
2	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	14	12	„	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	„	5	12	„	„
1	„	5	4	„	„	4	3	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	3	„	„
„	1	„	1	„	„	1	2	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	1	6	„	„
„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	10	„	„
„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	3	3	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	1	7	3	2	1	„	„	„	„	1	„	„	„	„	2	„	1	2	„	„
1	„	8	6	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	28	23	1	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„
6	1	13	12	„	„	8	14	2	10	3	2	9	4	„	1	1	1	„	„	„	3	11	13	81	78	5	3

PROVINCIE / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							eindat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Arrond. Tholen.																		
St. Annaland	171	180	351	9	10	19	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Coljnsplaat	127	136	263	„	8	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Kats	45	30	75	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Kortgene	82	77	159	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
St. Maartensdijk	182	170	352	4	8	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oud-Vossemeer	131	133	264	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
St. Philipsland	150	132	282	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Poortvliet	111	93	204	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Scherpenisse	96	79	175	6	2	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stavenisse	111	101	212	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Tholen	221	237	458	5	11	16	3	4	„	„	„	„	„	„	2	3	„	„
Wissekerke	218	247	465	13	17	30	3	1	„	„	„	„	1	3	„	„	„	„
Totaal	1645	1615	3260	43	67	110	6	5	„	„	„	„	1	3	2	3	„	„
Totaal van het district	6332	6126	12458	282	355	637	35	24	5	„	8	4	3	5	13	10	34	32
Totaal van de provincie	14636	14433	29069	746	1085	1831	64	60	9	25	30	20	4	5	25	28	141	139
PROVINCIE UTRECHT.																		
DISTRICT UTRECHT.																		
Arrond. Utrecht.																		
de Bildt	209	195	404	19	20	39	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	5
Bunnik	86	88	174	2	9	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Utrecht	6648	6636	13284	558	563	1121	148	154	153	123	„	„	„	„	24	21	80	92
Zeist	574	589	1163	36	45	81	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	7517	7508	15025	615	637	1252	148	154	153	123	„	„	„	„	24	21	86	97
Arrond. Loenen.																		
Abcoude Baambrugge	119	114	233	3	11	14	1	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„	1
Abcoude Proostdij	104	108	212	12	14	26	2	3	„	1	1	3	1	„	1	1	„	„
Breukelen-Nijenrode	165	170	335	26	27	53	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	18	17
Breukelen St. Pieters	31	34	65	5	2	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	1
Kockengen	62	49	111	2	4	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Laag Nieuwkoop	25	29	54	6	1	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Loenen	81	84	165	8	11	19	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	8
Loenersloot	38	36	74	13	8	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Loosdrecht	196	194	390	13	16	29	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Maarssen	110	127	237	7	17	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	9
Maarsseveen	102	100	202	5	9	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	5
Mijdrecht	259	259	518	32	47	79	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	15	14
Nigtevecht	41	32	73	7	4	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	2
Ruwiel	28	32	60	6	6	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Tienhoven	41	42	83	2	7	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vinkeveen	289	262	551	35	38	73	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	11	3
Vreeland	43	47	90	2	11	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	10
Wilnis	134	140	274	20	27	47	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zuilen	64	57	121	7	10	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1
Totaal	1932	1916	3848	211	270	481	3	3	„	6	1	3	1	„	1	1	70	71
Arrond. Amersfoort.																		
Achttienhoven	43	41	84	4	2	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Amersfoort	1200	1197	2397	52	65	117	4	6	„	„	6	12	„	„	„	„	„	5
Baarn	450	465	915	38	45	83	16	19	2	8	1	„	2	1	5	4	„	„
Bunschoten	190	184	374	20	27	47	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„
Eemnes	58	45	103	6	3	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoogland	146	139	285	18	27	45	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Leusden	139	128	267	17	17	34	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	9

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig, welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
1	2	-	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	1	„	„	7	6	„	„	„	„	„	„	9	10	„	„
„	1	„	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	8	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	4	8	„	„
„	„	„	„	„	„	1	3	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	2	2	„	„
„	„	„	1	„	„	„	1	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2	„	„
1	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	2	2	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	2	1	„
„	„	„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„
„	„	„	1	„	„	1	„	2	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	5	11	„	2
„	„	„	5	„	„	3	„	1	„	„	„	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	17	3	„
2	5	2	9	„	„	4	13	6	4	„	1	2	8	„	„	12	13	„	„	„	„	8	6	45	67	4	2
25	25	24	36	2	„	29	94	20	22	3	3	47	52	„	1	14	16	2	„	„	3	31	38	282	355	22	18
108	124	55	102	2	„	82	284	48	58	5	6	82	103	3	3	28	33	2	„	1	4	82	119	746	1085	39	35
5	5	„	„	„	„	„	4	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	5	19	20	„	„
1	7	„	„	„	„	„	1	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	9	„	„
25	28	„	„	1	1	53	93	64	53	„	„	14	7	10	3	„	„	„	„	„	„	10	9	558	563	3	„
16	18	3	3	„	„	10	13	1	4	„	„	4	3	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4	36	45	„	„
47	58	3	3	1	1	63	111	68	59	„	„	18	10	10	3	„	„	„	„	„	„	18	18	615	637	3	„
„	„	„	„	„	„	„	2	„	2	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	1	3	11	„	„
„	1	„	4	„	1	3	4	1	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	3	4	12	14	„	„
1	„	„	„	„	„	2	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	26	27	„	„
„	„	„	2	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	5	2	„	„
1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4	„	„
5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	1	„	„
„	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	11	„	„
„	2	„	„	„	„	3	„	3	2	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	13	8	„	„
7	1	„	1	„	„	2	1	7	1	„	„	6	4	1	„	„	1	„	„	„	„	1	„	18	16	„	„
„	1	„	„	„	„	„	10	2	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	17	„	„
2	„	„	1	„	„	1	4	1	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	5	9	„	„
4	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	32	47	„	„
„	„	„	3	„	„	„	15	1	2	„	„	2	„	„	„	4	4	„	„	„	„	„	„	7	4	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	6	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	7	„	„
12	1	„	1	„	„	1	12	„	„	„	„	1	„	1	„	7	11	„	„	„	„	6	4	35	38	„	„
„	7	„	„	„	„	2	1	1	1	„	„	„	„	„	„	12	7	„	„	„	2	1	1	2	11	„	1
4	2	„	1	„	„	1	9	1	2	„	„	1	„	„	„	„	11	„	„	„	„	1	1	20	27	„	„
„	„	„	3	„	„	„	4	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„	7	10	„	„
36	27	12	8	2	„	24	71	17	19	„	„	10	14	2	1	26	28	„	„	„	2	7	17	211	270	„	2
3	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	2	„	„
11	„	„	„	„	„	„	9	8	5	„	„	„	1	2	1	„	„	„	„	„	„	18	31	52	65	8	„
1	1	„	„	„	„	6	16	1	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4	9	6	38	45	„	4
2	2	„	2	„	„	5	1	1	5	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	4	3	20	27	2	„
3	2	„	1	„	„	2	9	„	„	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	6	3	1	„
16	17	„	„	„	„	2	8	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	18	27	„	„
„	„	„	„	„	„	4	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	17	17	„	„

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuweleerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Maartensdijk	180	177	357	15	17	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Soest	288	309	597	35	76	111	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	27	54
Stoutenburg	41	57	98	9	12	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	6
Westbroek	75	70	145	3	6	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal.	2810	2812	5622	217	297	514	20	25	2	8	7	12	3	1	5	4	45	74
Arrond. Rhenen.																		
Amerongen	195	189	384	13	15	28	7	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Cothen	41	42	83	4	2	6	4	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Doorn	177	151	328	27	19	46	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	7	4
Driebergen	214	203	417	16	13	29	2	2	2	2	„	„	„	„	„	„	4	3
Houten	146	143	289	17	15	32	7	4	6	5	„	„	„	„	„	„	„	„
Langbroek	86	94	180	9	13	22	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Leersum	106	83	189	6	5	11	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Maarn	59	57	116	4	4	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Odijk	34	32	66	3	3	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Renswoude	115	94	209	5	13	18	„	2	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„
Rhenen	392	407	799	46	64	110	8	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rijsenburg	30	32	62	1	4	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2
Schalkwijk	91	74	165	15	12	27	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	4
Tull en 't Waal	18	17	35	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Veenendaal	431	415	846	46	43	89	14	13	„	„	„	„	„	„	13	12	„	„
Werkhoven	65	75	140	14	14	28	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wijk bij Duurstede	213	202	415	19	21	40	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	7	7
Woudenberg	179	152	331	12	14	26	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2
Totaal	2592	2462	5054	257	277	534	45	36	9	11	„	„	„	„	13	12	30	22
Arrond. IJsselstein.																		
Benschop	149	130	279	7	9	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Haarzuilens	34	30	64	1	4	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Harmelen	115	111	226	6	6	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoenkoop	23	23	46	2	8	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
IJsselstein	234	245	479	16	16	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Jaarsveld	134	122	246	5	10	15	„	3	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„
Jutphaas	177	150	327	27	23	50	12	7	„	„	„	„	„	„	12	7	„	„
Kamerik	118	123	241	8	9	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Linschoten	81	107	188	3	8	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
Lopik	116	121	237	10	14	24	1	3	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„
Montfoort	84	105	189	5	15	20	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	3	11
Oudenrijn	52	28	80	9	6	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Polsbroek	78	68	146	11	16	27	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Snelrewaard	37	20	57	5	3	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Veldhuizen	28	22	50	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vleuten	100	114	214	4	8	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vreeswijk	120	113	233	10	25	35	2	3	2	2	„	„	„	„	4	5	„	„
Willeskop	53	44	97	8	5	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3
Willige Langerak	50	56	106	2	10	12	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zegveld	52	60	112	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1825	1792	3617	141	198	339	17	19	4	7	„	„	„	1	16	12	5	17
Totaal van de provincie	16676	16490	33166	1441	1679	3120	233	237	168	155	8	15	4	2	59	50	236	281
PROVINCIE FRIESLAND.																		
DISTRICT LEEUWARDEN.																		
Arrond. Leeuwarden.																		
Leeuwarden	2010	1924	3934	245	271	516	107	120	11	9	12	12	5	2	110	114	„	„
Leeuwarderadeel	667	638	1305	20	23	43	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	9	14
Menaldumadeel	618	629	1247	12	20	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal.	3295	3191	6486	277	314	591	108	122	11	9	12	12	5	2	110	114	9	14

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
6	6	1	2	„	„	4	4	1	1	„	„	2	2	„	2	„	„	1	„	„	„	„	„	15	17	„	„
„	2	4	4	„	„	„	5	2	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	10	35	76	„	„
„	„	„	„	„	„	4	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	9	12	1	1
1	3	4	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	6	„	1
43	33	8	6	„	„	29	56	13	18	1	„	7	4	2	3	„	„	1	„	3	5	33	52	217	297	12	5
„	„	„	„	3	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	2	13	15	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	2	„	„
11	2	„	„	„	„	7	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	2	27	19	1	„
„	„	„	„	„	„	4	4	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	16	13	„	„
1	3	„	„	„	„	2	1	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	17	15	„	„
3	1	„	„	„	„	4	8	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	13	„	„
„	„	„	„	„	„	5	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	5	„	„
1	3	„	„	„	„	1	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	4	„	„
2	2	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3	3	„	„
1	1	„	„	„	„	2	5	1	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	13	„	„
6	7	„	„	„	„	12	22	4	9	„	„	3	„	„	1	„	„	2	„	„	„	13	18	46	64	„	„
„	„	„	„	„	„	„	2	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	4	„	„
2	1	1	3	„	„	2	1	3	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	15	12	„	„
„	1	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„
16	13	1	1	„	„	2	9	3	1	1	„	5	5	3	„	1	3	„	„	„	1	3	2	46	43	„	„
9	5	„	„	„	„	3	8	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	14	14	„	„
„	2	„	„	„	„	4	8	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	19	21	„	„
5	„	„	„	„	„	5	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	12	14	„	„
57	41	7	4	3	9	51	85	15	26	1	„	8	6	3	2	1	5	„	1	3	2	24	27	257	277	1	„
„	1	„	„	„	„	3	4	1	3	„	„	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	9	„	„
1	4	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	4	1	„
3	2	„	„	„	„	1	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	6	„	„
1	3	„	„	„	„	3	9	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	8	„	„
1	2	„	„	„	„	2	2	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	4	16	16	„	„
„	„	„	„	„	„	13	11	2	1	„	„	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	10	„	„
1	2	„	„	„	„	2	2	1	1	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	27	23	„	„
1	3	„	„	„	„	2	5	1	1	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	9	„	„
„	„	„	„	„	„	1	„	„	2	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	8	„	„
1	1	„	„	„	„	„	7	1	1	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	14	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	5	15	„	„
5	3	„	„	„	„	1	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	6	9	6	„	„
4	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	11	16	1	„
5	3	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	3	„	„
1	1	„	„	„	„	„	7	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„
2	1	„	„	„	„	„	1	7	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	8	„	„
1	1	„	„	„	„	„	1	5	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	25	„	„
4	2	„	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	5	„	„
„	1	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	10	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3	„	1
31	31	„	2	„	„	36	63	10	13	1	„	15	10	2	2	1	10	3	2	„	„	16	21	141	198	2	1
214	190	30	23	6	10	203	386	123	135	3	„	58	44	19	11	28	43	4	3	6	9	98	135	1441	1679	18	8
5	3	2	1	„	„	13	25	9	17	„	„	4	2	3	7	60	61	„	1	3	1	11	10	245	271	4	5
„	„	„	„	„	„	4	1	„	„	1	„	„	„	1	1	4	5	„	„	„	„	„	„	20	23	„	„
2	2	1	1	„	„	1	9	2	1	„	„	„	„	„	„	6	7	„	„	„	„	„	„	12	20	„	„
7	5	3	2	„	„	18	35	11	18	1	„	4	2	4	8	70	73	„	1	3	1	11	10	277	314	4	5

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Arrond. Harlingen.																		
Barradeel	535	484	1019	16	14	30	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	7
Franeker	439	451	890	26	23	49	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Franekeradeel	344	308	652	12	9	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Harlingen	707	719	1426	78	94	172	20	16	8	8	„	„	„	„	3	2	20	26
Totaal	2025	1962	3987	132	140	272	20	16	8	8	„	„	„	„	3	2	28	34
Arrond. Ferwerd.																		
Ameland	139	151	290	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
't Bildt	532	531	1063	21	30	51	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3
Dantumadeel	752	714	1466	65	73	138	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ferwerderadeel	505	514	1019	15	22	37	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1928	1910	3838	101	126	227	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3
Arrond. Dokkum.																		
Dokkum	268	243	511	15	17	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3
Kollumerland	474	456	930	26	24	50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oostdongeradeel	489	499	988	21	40	61	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schiermonnikoog	38	36	74	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Westdongeradeel	432	467	899	7	15	22	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1701	1701	3402	69	96	165	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3
Arrond. Bergum.																		
Achtkarspelen	835	756	1591	59	66	125	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Tietjerksteradeel	934	922	1856	42	58	100	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1769	1678	3447	101	124	225	„	„	„	„	„	„	„	„	-	„	„	„
Totaal van het district	10718	10412	21160	680	800	1480	128	138	19	17	12	12	5	2	113	116	40	54
DISTRICT HEERENVEEN.																		
Arrond. Heerenveen.																		
Ooststellingwerf	704	646	1350	27	38	65	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schoterland	1034	981	2015	78	81	159	5	10	„	„	„	„	„	„	„	„	16	11
Weststellingwerf	1091	1004	2095	65	52	117	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	1
Totaal	2829	2631	5460	170	171	341	5	10	„	„	„	„	2	„	„	„	16	12
Arrond. Beetsterzwaag.																		
Aengwierden	270	268	538	10	14	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Idaarderadeel	331	344	675	2	5	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Opsterland	1090	1009	2099	45	39	84	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Smallingerland	753	667	1420	31	28	59	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Utingeradeel	308	309	617	9	15	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2752	2597	5349	97	101	198	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																					
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
„	„	„	„	„	„	5	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	9	12	16	14	„	„
„	„	„	„	„	„	6	6	4	5	„	„	„	„	„	„	8	5	„	„	„	„	„	„	26	23	„	„
3	2	3	3	„	„	1	„	2	2	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	1	„	12	9	„	„
„	„	„	„	„	„	3	5	2	1	„	„	„	„	„	2	12	11	„	„	„	„	13	25	78	94	„	„
3	2	3	3	„	„	15	12	8	8	„	„	„	„	„	2	24	18	„	„	„	„	23	37	132	140	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„
1	1	„	„	„	„	16	21	„	„	„	„	2	1	„	„	3	5	„	„	„	„	„	„	21	30	„	„
2	1	4	5	„	„	20	27	5	6	„	„	13	„	3	9	6	5	„	„	5	5	8	14	65	73	6	5
1	„	2	1	„	„	7	16	2	2	„	„	1	„	„	„	2	3	„	„	„	„	„	„	15	22	„	„
4	2	6	6	„	„	43	65	7	8	„	„	3	1	13	9	11	13	„	„	5	5	8	14	101	126	6	5
2	3	„	„	„	„	„	3	2	2	„	„	3	2	„	„	9	6	„	„	„	„	„	„	15	17	„	2
„	„	„	„	„	„	9	13	5	3	„	„	„	„	1	„	1	1	„	„	„	„	7	5	26	24	„	„
1	3	„	„	„	„	17	30	„	2	„	„	„	„	„	„	3	5	„	„	„	„	„	„	21	40	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	„	„
1	„	2	4	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	10	„	15	„	„
4	6	2	4	„	„	26	46	7	8	„	„	3	2	1	„	13	12	„	„	„	„	11	15	69	96	„	2
16	17	„	„	„	„	„	„	6	7	„	„	„	„	„	„	8	6	„	„	16	18	13	18	59	66	„	„
1	1	9	9	„	„	9	17	3	3	„	1	„	1	„	„	20	20	„	„	„	3	„	3	42	58	„	„
17	18	9	9	„	„	9	17	9	10	„	1	„	1	„	„	28	26	„	„	16	21	13	21	101	124	„	„
35	33	23	24	„	„	111	175	42	52	1	1	10	6	18	19	146	142	„	1	24	27	66	97	680	800	10	12
3	3	1	„	„	„	15	20	1	10	„	„	„	„	1	„	1	2	„	„	„	„	5	3	27	38	„	„
4	4	1	„	1	„	„	„	4	4	„	1	„	„	1	„	11	12	„	2	5	6	30	31	78	81	„	„
1	2	1	3	„	„	14	15	15	6	„	„	„	„	„	„	12	13	„	„	„	„	20	12	65	52	„	„
8	9	3	3	1	„	29	35	20	20	„	1	„	„	2	„	24	27	„	2	5	6	55	46	170	171	„	„
1	1	1	„	„	„	4	3	„	„	„	„	„	„	„	1	4	9	„	„	„	„	„	„	10	14	„	„
1	„	1	1	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	2	5	„	„
1	1	2	8	„	„	10	19	4	1	„	„	4	„	„	„	19	8	„	„	„	„	5	2	45	39	„	„
„	„	2	2	„	„	8	10	5	2	„	„	„	„	5	5	10	9	„	„	„	„	„	„	31	28	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	4	„	„	5	6	„	„	„	„	3	4	9	15	„	„
3	2	6	11	„	„	22	34	9	4	„	„	5	4	5	6	38	34	„	„	„	„	8	6	97	101	„	„

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en Redenen waarom geen lager																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Arrond. Lemmer.																		
Doniawerstal	323	286	609	8	16	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Gaasterland	351	351	702	14	20	34	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Haskerland	510	494	1004	22	26	48	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„
Hemelumer-Oldephaert	363	355	718	11	9	20	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hindeloopen	64	68	132	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Lemsterland	403	447	850	39	55	94	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„
Sloten	68	61	129	3	4	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stavoren	64	60	124	„	4	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2146	2122	4268	98	136	234	„	„	„	1	1	2	„	„	„	„	„	„
Arrond. Sneek.																		
Baarderadeel	353	331	684	10	9	19	„	„	„	„	2	3	„	„	2	3	„	„
IJlst	86	79	165	1	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rauwerderhem	172	159	331	2	7	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Sneek	746	710	1456	54	53	107	6	7	8	6	7	2	5	1	7	2	„	„
Wijmbritseradeel	805	806	1611	31	66	97	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2162	2085	4247	98	138	236	6	7	8	6	9	5	5	1	9	5	„	„
Arrond. Bolsward.																		
Bolsward	389	387	776	30	42	72	„	„	3	7	8	6	3	6	14	19	„	„
Hennaarderadeel	345	298	643	12	12	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wonseradeel	880	823	1703	28	28	56	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Workum	270	296	566	10	8	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1884	1804	3688	80	90	170	3	1	3	7	8	6	3	6	14	19	„	„
Totaal van het district	11773	11239	23012	543	636	1179	14	18	11	14	18	13	10	7	23	24	17	12
Totaal van de provincie	22491	21681	44172	1223	1436	2659	142	156	30	31	30	25	15	9	136	140	57	66
PROVINCIE OVERIJSSEL.																		
DISTRICT ZWOLLE.																		
Arrond. Zwolle.																		
Dalfsen	349	339	688	33	28	61	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heino	150	116	266	8	10	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwleusen	162	149	311	9	9	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zwolle	2143	2078	4221	142	166	308	42	51	„	„	„	„	„	„	4	6	„	„
Zwollerkerspel	387	359	746	22	23	45	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3191	3041	6232	214	236	450	42	51	„	„	„	„	„	„	4	6	„	„
Arrond. Kampen.																		
Genemuiden	167	184	351	16	15	31	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Grafhorst	29	37	66	2	4	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hasselt	157	147	304	28	34	62	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
IJsselmuiden	138	143	281	12	5	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Kampen	1333	1307	2640	139	192	331	59	97	18	15	„	„	„	„	„	„	„	„
Kamperveen	32	44	76	5	5	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vollenhove (Ambt)	141	149	290	12	19	31	7	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vollenhove (Stad)	118	116	234	4	3	7	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wilsum	42	45	87	1	4	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
4	3	„	„	„	„	1	9	1	1	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	„	2	8	16	„	„		
„	„	„	2	„	„	3	9	3	3	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	6	4	14	20	„	„		
2	1	„	1	„	„	9	10	3	4	„	„	„	„	„	„	8	8	„	„	„	„	„	1	22	26	„	„		
1	„	„	1	„	„	„	„	3	4	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	11	9	„	„		
„	„	6	3	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„		
1	„	„	„	„	„	7	9	2	3	„	„	1	„	„	„	19	33	„	„	„	„	6	2	39	55	„	„		
„	„	2	3	„	„	„	3	„	„	„	„	„	2	„	„	2	1	„	„	„	„	1	3	3	4	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	4	„	„		
8	4	8	9	„	„	20	40	12	16	„	„	3	2	„	„	33	49	„	„	„	1	13	12	98	136	„	„		
1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	5	1	„	„	„	„	1	5	10	9	1	„		
1	1	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	1	3	1	„		
„	„	1	2	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	2	7	„	„		
1	2	1	2	1	„	4	12	1	6	„	„	3	3	„	„	17	12	„	„	„	„	„	„	54	53	„	„		
6	16	1	4	„	1	8	19	2	7	„	„	„	„	„	„	9	13	„	„	„	„	5	6	31	66	„	1		
9	19	3	8	1	1	12	36	4	13	„	„	3	3	„	„	32	28	„	„	„	„	6	11	98	138	2	1		
„	„	„	„	„	„	2	5	2	6	„	„	„	„	„	1	10	10	„	„	2	1	„	„	30	42	„	„		
„	„	2	1	„	„	3	4	1	5	„	„	„	„	„	„	4	2	„	„	„	„	2	„	12	12	„	„		
„	1	„	„	„	„	5	14	2	3	„	„	3	1	„	„	10	6	„	„	2	1	3	1	28	28	„	„		
„	„	1	2	„	„	2	3	„	1	„	„	„	„	„	„	4	1	„	„	„	„	3	1	10	8	„	„		
„	1	3	3	„	„	12	26	5	15	„	„	3	1	„	1	28	19	„	„	4	2	8	2	80	90	„	„		
28	35	23	34	2	1	95	171	50	68	„	1	14	10	7	7	155	157	„	2	9	9	90	77	543	636	2	1		
63	68	46	58	2	1	206	346	92	120	1	2	24	16	25	26	301	299	„	3	33	36	156	174	1223	1436	12	13		
8	6	4	„	„	„	9	11	5	3	„	„	2	4	1	2	4	2	„	„	„	„	„	„	33	28	1	1		
2	5	„	„	„	„	4	5	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	2	„	8	10	„	„		
1	2	„	„	„	„	5	7	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	9	„	„		
12	14	2	4	5	1	19	40	28	32	3	1	„	1	5	7	15	10	„	„	„	„	11	5	142	166	2	1		
7	5	1	2	„	„	3	7	„	2	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	10	7	22	23	„	„		
30	32	7	6	5	1	40	70	34	37	3	1	2	5	7	9	21	12	„	„	„	„	23	12	214	236	3	2		
„	„	„	„	„	„	4	7	„	2	„	„	1	2	1	„	4	2	„	„	„	„	4	2	16	15	„	1		
„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	2	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4	„	„		
„	„	„	„	„	„	3	8	2	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	28	34	1	2		
1	„	„	„	„	„	4	4	2	„	„	„	4	„	„	„	22	25	„	„	„	„	5	1	12	5	„	„		
„	2	„	2	„	„	8	20	15	15	„	„	„	5	„	„	22	21	„	„	„	„	13	12	139	192	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	3	„	1	„	„	4	1	„	„	„	„	„	„	„	„	3	1	5	5	„	„		
„	„	„	„	„	„	4	9	„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	12	19	„	„		
2	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	3	„	„		
1	„	„	„	„	„	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	4	„	„		

PROVINCIE / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en — Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager — Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst				Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.							
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Zalk en Veecaten	66	63	129	6	2	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zwartsluis	211	218	429	39	44	83	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2434	2453	4887	264	327	591	69	106	18	15	„	„	„	„	„	„	„	„
Arrond. Ommen.																		
Avereest	432	416	848	34	45	79	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Gramsbergen	238	205	443	28	25	53	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
den Ham	314	299	613	42	34	76	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hardenberg (Ambt)	607	555	1162	58	55	113	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hardenberg (Stad)	98	85	183	7	7	14	1	1	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„
Ommen (Ambt)	248	233	481	15	20	35	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ommen (Stad)	106	86	192	10	13	23	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2043	1879	3922	194	199	393	1	1	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„
Arrond. Steenwijk.																		
Blankenham	34	30	64	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Blokzijl	104	100	204	2	4	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Giethoorn	141	122	263	3	5	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Kuinre	50	53	103	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oldemarkt	172	176	348	4	7	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Staphorst	338	329	667	4	6	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Steenwijk	402	352	754	17	19	36	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Steenwijkerwold	406	418	824	14	22	36	1	2	„	„	„	1	„	„	„	„	1	2
Wanneperveen	88	84	172	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1735	1664	3399	47	68	115	1	2	„	„	„	1	„	„	„	„	1	2
Totaal van het district	9403	9037	18440	719	830	1549	113	160	18	15	„	1	„	„	5	7	1	2
DISTRICT DEVENTER.																		
Arrond. Deventer.																		
Bathmen	81	94	175	1	9	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Deventer	1742	1611	3353	38	43	81	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	12
Diepenveen	267	240	507	6	8	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Holten	184	194	378	19	18	37	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Olst	308	307	615	5	5	10	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Raalte	361	370	731	45	49	94	25	21	„	„	„	„	„	„	„	„	13	17
Wijhe	220	230	450	11	13	24	6	4	2	3	„	„	„	„	2	3	„	„
Totaal	3163	3046	6209	125	145	270	31	25	4	3	„	„	„	„	2	3	20	30
Arrond. Almelo.																		
Almelo (Ambt)	488	480	968	39	37	76	„	„	4	6	„	„	„	„	4	2	3	1
Almelo (Stad)	658	635	1293	50	47	97	1	„	19	13	„	„	„	„	16	10	1	„
Borne	301	271	572	11	10	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
Hellendoorn	519	493	1012	24	19	43	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	4	1
Hengelo	1032	1034	2066	8	18	26	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
Rijssen	390	400	790	29	42	71	27	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vriezenveen	310	270	580	19	25	44	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wierden	441	430	871	20	26	46	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	4139	4013	8152	200	224	424	28	33	23	19	„	„	„	„	20	12	8	7

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Gewelgerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																					
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
„	2	„	„	„	„	2	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	6	2	„	„
„	„	„	„	„	„	8	4	„	„	„	„	„	„	„	„	30	39	„	„	„	„	1	1	39	44	„	„
4	4	„	2	„	„	33	61	20	20	„	3	12	10	„	„	78	87	1	„	„	„	29	19	264	327	1	3
„	2	5	2	„	„	1	5	„	2	„	„	„	„	2	4	25	31	„	„	„	„	3	3	34	35	1	2
4	2	2	5	„	„	6	2	1	1	„	„	„	„	1	„	2	1	„	„	„	„	11	10	28	25	„	„
4	2	„	„	„	„	4	7	4	3	„	„	1	2	1	2	4	2	„	„	„	„	24	18	42	34	„	„
15	14	8	8	„	„	16	14	7	6	„	„	3	3	1	„	4	2	„	„	1	„	3	6	58	55	2	1
1	2	„	„	„	„	4	3	1	1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	7	„	„
2	3	„	5	„	„	7	4	„	4	„	„	1	„	„	„	1	2	„	„	1	„	„	„	15	20	„	1
4	2	„	„	„	„	4	7	1	3	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	13	„	„
30	27	15	20	„	„	42	42	14	20	„	„	9	7	4	6	36	38	„	„	2	1	41	37	194	199	3	4
„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	2	4	„	„
„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	3	3	5	„	„
„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	2	„	„	„	„	„	1	1	2	„	„
„	„	„	„	„	„	2	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	3	7	„	„
1	„	„	„	„	„	„	3	„	1	„	„	„	1	„	„	1	1	„	„	„	„	1	„	4	6	„	„
1	„	8	3	„	„	2	„	2	1	„	„	2	„	„	„	1	„	„	„	„	„	4	3	17	19	„	1
„	4	„	„	„	„	2	5	„	4	„	„	„	1	„	„	1	1	„	„	„	„	5	8	14	22	„	„
„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„
4	4	8	4	„	„	6	13	8	9	„	„	3	8	„	„	5	5	„	„	„	„	11	20	47	68	„	1
68	67	30	32	5	1	121	186	76	86	3	4	26	30	11	15	140	142	1	„	2	1	104	88	719	830	7	10
„	1	1	1	„	„	„	5	„	1	„	„	„	„	„	„	11	16	„	„	„	1	„	1	1	9	„	„
3	„	„	„	„	„	„	7	9	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	5	„	38	43	„	„
5	1	„	„	„	„	„	6	1	„	„	„	1	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	1	6	8	„	„
1	1	4	6	„	„	10	9	„	3	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	19	18	„	„
2	3	„	„	„	„	„	„	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	5	5	„	„
4	6	„	„	„	„	„	4	1	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	45	49	„	„
2	2	„	„	„	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	11	13	„	„
17	14	5	7	„	„	10	31	15	14	„	„	1	„	4	1	13	16	„	„	„	2	5	2	125	145	„	„
5	3	1	2	„	„	8	11	4	5	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	13	9	39	37	„	„
1	„	„	„	1	„	5	7	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	20	21	50	47	1	„
„	1	4	„	„	„	„	„	5	4	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	4	2	11	10	„	„
3	4	„	„	„	„	1	„	5	2	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	5	10	24	19	„	„
2	2	„	„	„	„	1	3	3	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	5	8	18	„	1
1	4	„	1	„	„	1	2	„	3	„	„	„	„	2	„	3	„	„	„	„	„	„	„	29	42	„	„
6	7	„	4	„	„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	10	19	25	1	1
4	8	2	1	„	„	„	„	4	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	12	13	20	26	„	„
22	29	7	8	1	2	16	23	24	28	„	„	2	1	2	3	1	„	1	„	1	1	64	70	200	224	2	2

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Arrond. Enschedé.																		
Delden (Ambt)	184	160	344	9	10	19	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Delden (Stad)	137	112	249	„	4	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Diepenheim	98	99	197	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Enschedé	1600	1651	3251	78	149	227	15	11	5	6	1	1	5	44	4	44	2	4
Goor	230	204	434	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Haaksbergen	316	319	645	13	11	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Lonneker	653	607	1260	31	30	61	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Markelo	295	244	539	8	15	23	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3523	3396	6919	140	221	361	15	11	5	6	1	1	5	44	4	44	2	4
Arrond. Ootmarsum.																		
Denekamp	295	251	546	15	11	26	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Losser	450	404	854	42	65	107	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Oldenzaal	322	330	652	10	13	23	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ootmarsum	81	102	183	20	61	81	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	26
Tubbergen	445	408	853	45	43	88	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Weerselo	239	260	499	15	16	31	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1832	1755	3587	147	209	356	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	10	27
Totaal van het district	12657	12210	24867	612	799	1411	77	70	32	28	1	1	5	44	26	59	40	68
Totaal van de provincie	22060	21247	43307	1331	1629	2960	190	230	50	43	1	2	5	44	31	66	41	70
PROVINCIE GRONINGEN.																		
DISTRICT GRONINGEN.																		
Arrond. Groningen.																		
Adorp	103	97	197	6	4	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Groningen	4185	3979	8164	498	559	1057	65	75	„	„	„	„	„	„	65	75	45	78
Haren	321	299	620	3	8	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	4606	4375	8981	507	571	1078	65	75	„	„	„	„	„	„	65	75	45	78
Arrond. Zuidhorn.																		
Aduard	120	125	245	5	6	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ezinge	109	113	222	4	2	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Grijpskerk	180	182	362	7	10	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Grootegast	348	369	717	19	29	48	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoogkerk	141	132	273	11	12	23	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Leek	340	327	667	9	23	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Marum	300	284	584	10	14	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oldehove	164	161	325	„	6	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oldekerk	72	78	150	4	2	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zuidhorn	159	178	337	7	4	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1933	1949	3882	76	108	184	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Arrond. Onderdendam.																		
Baflo	191	154	345	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Betum	325	317	642	3	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Eenrum	154	198	352	3	12	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Kantens	152	147	299	3	5	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Kloosterburen	136	113	249	3	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
4	6	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	4	9	10	„	„
„	2	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	4	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	2	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
7	„	„	„	„	„	23	40	13	27	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	14	16	78	149	„	„
15	2	„	„	„	„	„	6	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	11	„	„
3	20	„	„	„	„	4	5	2	3	„	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	31	30	1	„
	2		1			10	6	3	5															8	15	1			
29	32	1	2	„	„	38	59	23	39	„	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	19	21	140	221	2	„
5	2	„	„	„	„	„	„	7	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	7	15	11	„	„
25	29	„	„	„	„	17	36	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	42	65	„	„
1	„	„	„	„	„	1	„	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	7	10	13	„	„
„	4	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	29	20	61	„	„
15	7	„	„	„	„	10	18	7	5	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2	3	„	„	1	„	11	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	6	45	43	„	1
		2	1			3	8	5	3													„	„	15	16	„	„
48	45	5	8	1	„	42	64	22	15	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	14	49	147	209	„	1
116	120	18	25	2	2	106	177	84	93	2	„	5	3	6	4	14	16	1	„	1	3	102	142	612	799	4	3
184	187	48	57	7	3	227	363	160	182	5	4	31	33	17	19	154	158	2	„	3	4	206	230	1331	1629	11	13
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	5	2	„	„	„	„	„	„	6	4	„	„
9	12	„	„	1	1	51	61	12	10	45	47	„	„	„	„	162	141	„	„	108	134	„	„	498	559	17	16
„	2	„	„	„	„	1	4	2	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	3	8	„	„
9	14	„	2	1	1	52	65	14	11	45	47	1	„	„	„	167	144	„	„	108	134	„	„	507	571	17	16
„	„	„	„	„	„	„	1	4	1	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	1	2	„	„	5	6	„	„
„	„	1	„	„	„	1	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	2	„	„
„	„	2	1	„	„	3	5	„	5	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	7	10	„	„
1	„	2	„	„	„	12	9	1	4	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	1	2	19	29	„	„
3	2	2	2	„	„	2	7	1	1	„	„	„	„	1	„	2	11	„	„	„	„	„	13	11	12	„	„
„	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	2	„	„	„	„	„	„	„	9	23	„	„
1	„	1	„	„	„	„	„	4	1	„	„	„	„	1	„	„	1	„	„	1	„	6	3	10	14	„	„
„	„	„	2	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„	6	„	„
„	„	4	„	„	„	„	3	2	„	„	„	„	„	„	„	5	1	„	„	„	„	„	„	4	2	„	„
5	5	12	7	„	„	18	27	13	13	„	„	„	„	5	3	13	17	„	„	1	3	9	33	76	108	„	„
„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	3	1	„	„
„	„	„	„	„	„	2	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3	3	12	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	3	5	„	„
„	„	„	„	„	„	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	1	„	„

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager: Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Leens	242	221	463	5	6	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Middelstum	160	169	329	5	8	13	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ulrum	229	228	457	3	9	12	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Usquert	138	130	268	1	8	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Warffum	131	156	287	5	7	12	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Winsum	158	146	304	3	6	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	4
Totaal	2016	1979	3995	35	63	98	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	4
Arrond. Appingedam.																		
Appingedam	438	432	870	13	14	27	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
Bierum	267	268	535	2	4	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Delfzijl	538	534	1072	21	27	48	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Loppersum	214	208	422	2	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Stedum	153	160	313	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Uithuizen	413	409	822	2	2	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Uithuizermeeden	253	282	535	4	7	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
't Zandt	256	219	475	2	6	8	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	2532	2512	5044	47	61	108	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
Totaal van het district	11087	10815	21902	665	803	1468	65	75	"	"	"	"	"	"	65	75	46	83
DISTRICT WINSCHOTEN.																		
Arrond. Winschoten.																		
Beerta	292	275	567	7	12	19	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Finsterwolde	233	215	448	"	2	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Midwolda	339	331	670	"	9	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Nieuwe-Schans	146	107	253	11	2	13	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Nieuwolda	152	166	318	5	6	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Scheemda	668	632	1300	8	9	17	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Termunten	279	227	506	6	10	16	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Winschoten	597	614	1211	17	30	47	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	2706	2567	5273	54	80	134	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Hoogezand.																		
Hoogezand	699	663	1362	2	14	16	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Noordbroek	141	151	292	1	2	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Noorddijk	87	92	179	4	5	9	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Sappemeer	450	379	829	17	12	29	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Slochteren	838	821	1659	52	59	111	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ten Boer	339	331	670	6	6	12	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zuidbroek	180	197	377	4	6	10	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	2734	2634	5368	86	104	190	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Veendam.																		
Meeden	110	111	221	2	4	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Muntendam	233	229	462	39	29	68	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	25	18
Oude-Pekela	403	392	795	24	32	56	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Veendam	684	731	1415	62	67	129	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Wildervank	602	604	1206	69	73	142	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	2032	2067	4099	196	205	401	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	25	18

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		Algemeen totaal.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
"	1	"	"	"	"	1	2	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	4	2	"	"	"	"	"	"	5	6	"	"
"	"	"	"	"	"	1	5	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	4	5	"	"	"	"	"	"	5	8	"	"
"	2	"	"	"	"	2	4	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"	"	"	"	"	3	9	"	"
"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1	"	"	"	"	"	"	1	8	"	"
"	1	"	2	"	"	1	4	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"	"	"	"	"	5	7	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	3	6	"	1
2	4	1	2	"	"	11	27	5	6	"	"	"	"	"	"	"	"	13	14	"	"	"	"	2	6	35	63	"	1
"	"	"	1	"	"	4	4	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	7	6	"	"	"	"	2	2	13	14	"	1
"	4	"	"	"	"	"	2	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	10	3	2	4	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	8	10	"	"	"	"	"	1	21	27	"	"
"	"	1	"	"	"	"	7	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	2	1	"	"
"	"	"	2	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	2	3	"	"	"	"	"	"	2	4	"	"
"	"	"	5	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	"	"
4	4	3	7	"	"	5	16	4	6	"	"	"	"	"	"	"	"	19	21	"	"	"	"	12	6	47	61	"	1
20	27	16	18	1	1	86	135	36	36	45	47	1	"	5	3	212	196	"	"	109	137	23	45	665	803	17	18
"	"	1	"	"	"	"	7	2	3	1	1	"	"	"	"	"	4	"	"	"	"	3	4	7	12	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	"	"	"	1	3	1	"	"	1	"	"	"	"	7	3	"	"	"	"	"	"	11	2	"	"
"	"	"	1	"	"	2	3	2	1	"	"	"	"	1	"	1	1	"	"	"	"	"	"	5	9	"	"
3	"	1	"	"	"	"	"	1	4	"	"	"	"	3	"	3	3	"	"	"	"	"	"	8	2	"	"
1	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	6	5	"	"	"	"	"	"	6	6	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	2	18	"	"	"	"	"	"	17	30	"	"
4	1	3	5	"	"	3	14	11	10	1	2	4	1	2	"	20	32	"	"	"	7	6	8	54	80	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	14	"	"	"	"	1	"	2	14	"	"
"	"	4	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	2	"	1	5	"	"
"	"	5	5	"	"	"	"	17	9	"	"	"	"	"	"	13	10	4	20	4	5	"	"	9	11	17	12	"	"
3	"	"	"	3	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	17	6	"	6	"	"	"	"	23	1	52	59	5	6
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	3	"	"	"	"	"	"	"	"	6	6	"	"
2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	7	2	4	"	"	"	"	"	"	"	"	4	6	"	"
4	2	9	8	3	"	"	6	8	9	"	"	"	"	4	7	40	55	4	5	"	"	14	12	86	104	5	6
"	"	"	"	"	"	1	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	6	"	"	2	4	"	"
"	"	2	3	4	"	2	4	5	4	"	"	"	"	"	"	5	12	"	"	"	"	5	"	39	29	"	"
"	1	"	"	1	"	14	16	5	6	"	"	3	1	"	"	38	44	"	"	5	"	9	5	24	32	"	"
1	"	"	"	"	"	2	2	1	1	"	"	"	"	"	"	46	61	"	"	1	"	8	4	62	67	2	5
1	2	2	3	5	1	19	26	24	17	"	"	3	1	"	"	89	117	"	"	6	6	22	14	196	205	2	5

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Arrond. Onstwedde.																		
Bellingwolde	340	339	679	4	19	23	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwe-Pekela	355	319	674	13	18	31	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Onstwedde	783	726	1509	82	83	165	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vlagtwedde	433	407	840	37	44	81	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wedde	212	197	409	5	3	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2123	1988	4111	141	167	308	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal van het district	9595	9256	18851	477	556	1033	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	25	18
Totaal van de provincie	20682	20071	40753	1142	1359	2501	65	75	„	„	„	„	„	„	65	75	71	101
PROVINCIE DRENTHE.																		
DISTRICT ASSEN.																		
Arrond. Assen.																		
Assen	795	725	1520	20	45	65	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
Eelde	152	148	300	9	8	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Norg	173	159	332	2	6	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Peize	124	127	251	2	8	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Roden	212	211	423	16	11	27	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Rolde	137	113	250	2	4	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Smilde	341	340	681	6	12	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vries	219	212	431	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2153	2035	4188	59	97	156	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
Arrond. Borger.																		
Anlo	228	248	476	3	1	4	-	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Borger	510	456	966	15	16	31	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Gasselte	166	157	323	8	12	20	„	„	„	„	„	„	„	„	-	„	„	„
Gieten	159	142	301	2	5	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Odoorn	677	648	1325	82	99	181	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zuidlaren	156	146	302	5	7	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3
Totaal	1896	1797	3693	115	140	255	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3
Arrond. Emmen.																		
Coevorden	231	230	464	21	17	38	5	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Dalen	173	189	362	6	12	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Emmen	1573	1467	3040	288	293	581	33	36	„	„	12	10	„	„	„	„	„	„
Schoonebeek	148	138	286	10	8	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Sleen	258	239	497	34	29	63	„	„	„	„	10	8	„	„	„	„	„	„
Totaal	2386	2263	4649	359	359	718	38	40	„	„	22	18	„	„	„	„	„	„
Arrond. Hoogeveen.																		
Beilen	356	360	716	30	23	53	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoogeveen	835	808	1643	183	164	347	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oosterhesselen	84	94	178	10	9	19	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Westerbork	170	159	329	7	7	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zuidwolde	244	250	494	15	9	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zweelo	85	82	167	10	12	22	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1774	1753	3527	255	224	479	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevnecineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
„	1	„	2	„	„	3	16	1	„	„	„	„	„	„	„	„	8	„	„	„	„	5	„	4	19	„	„		
„	1	„	2	„	„	„	4	5	1	„	„	„	„	1	„	2	13	„	„	„	„	„	2	13	18	3	3		
17	16	9	8	„	„	20	27	16	13	„	„	4	4	2	„	14	13	„	„	„	„	„	„	82	83	„	3		
„	3	5	7	„	„	4	6	9	12	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	18	16	37	44	„	1		
„	„	„	„	„	„	2	2	1	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„	5	3	„	„		
17	21	14	19	„	„	29	55	32	27	„	„	4	4	3	2	18	21	„	„	„	„	24	18	141	167	3	4		
26	26	28	35	8	1	51	101	75	63	1	2	11	6	9	9	167	225	4	5	6	13	66	52	477	556	10	16		
46	53	44	53	9	2	137	236	111	99	46	49	12	6	14	12	379	421	4	5	115	150	89	97	1142	1359	27	34		
1	8	„	„	„	„	1	19	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	18	14	20	45	1	2		
4	3	„	„	„	„	4	3	1	„	„	„	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	8	1	1		
„	„	„	„	„	„	„	7	„	2	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	1	2	6	„	„		
„	„	„	1	„	„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	2	8	„	„		
„	„	3	„	„	„	„	3	„	„	„	1	3	1	2	1	2	„	„	„	„	„	5	7	16	11	1	1		
„	„	„	„	„	„	2	6	1	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4	„	„		
„	2	„	„	„	„	1	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	4	6	12	„	„		
„	„	„	„	„	„	1	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3	„	„		
5	13	3	1	„	„	10	41	3	7	„	1	6	3	2	2	2	„	„	„	„	„	28	26	59	97	3	4		
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	1	3	1	„	„		
2	„	3	5	„	„	1	4	1	„	„	„	„	„	1	1	1	3	„	„	„	„	6	3	15	16	„	„		
1	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	5	2	„	„	„	„	1	2	8	12	„	„		
1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	1	3	2	5	„	„		
11	9	10	14	„	„	„	„	4	4	„	„	„	„	2	1	5	2	„	„	„	„	50	69	82	99	„	„		
„	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	1	1	5	7	„	„		
15	10	13	19	„	„	2	5	6	4	„	„	„	„	3	2	11	18	„	„	„	„	62	79	115	140	„	„		
5	1	4	4	„	„	3	3	2	3	„	„	1	1	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	21	17	1	1		
„	3	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	6	6	12	2	1		
45	32	6	8	„	„	67	92	18	13	„	„	22	18	19	12	„	„	„	„	„	„	66	77	288	293	49	38		
1	„	9	8	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	5	2	„	„	„	„	„	„	„	„	10	8	„	„		
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	2	„	„	„	„	„	„	„	„	15	16	34	29	2	2		
51	36	22	18	„	„	70	95	20	17	„	„	27	21	24	14	1	1	„	„	„	„	84	99	359	359	54	42		
„	„	17	15	„	„	10	5	3	3	„	„	2	„	5	6	114	101	„	„	„	„	„	„	30	23	„	„		
7	11	8	6	„	„	19	22	9	6	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	19	11	183	164	„	„		
„	2	5	2	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	5	10	9	„	„		
2	„	3	4	„	„	2	2	„	1	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	7	„	„		
1	1	2	„	„	„	„	„	3	1	„	„	1	„	1	1	„	„	„	„	„	„	7	6	15	9	„	„		
2	3	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	7	10	12	„	„		
12	17	35	27	„	„	32	31	16	11	„	„	3	1	6	7	114	101	„	„	„	„	37	29	255	224	„	„		

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Arrond. Meppel.																		
Diever	134	139	273	11	12	23	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Dwingelo	184	149	333	8	8	16	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Havelte	191	222	413	3	8	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Meppel	671	673	1344	26	52	78	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Nijeveen	76	70	146	4	2	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ruinen	270	255	525	9	11	20	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ruinerwold	135	152	287	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vledder	214	190	404	10	9	19	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
de Wijk	162	151	313	5	4	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2037	2001	4038	76	106	182	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Totaal van de provincie	10246	9849	20095	864	926	1790	41	45	„	„	22	18	„	„	„	„	4	6
PROVINCIE LIMBURG.																		
DISTRICT MAASTRICHT.																		
Arrond. Maastricht.																		
Cadier en Keer	53	50	103	11	7	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Eysden	116	135	251	3	2	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
St. Geertruid	62	62	124	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Gronsveld	133	114	247	15	14	29	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Gulpen	176	161	337	28	16	44	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	2
Heer	141	145	286	20	19	39	14	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Maastricht	1993	2070	4063	115	238	353	8	8	„	„	„	„	„	„	„	„	15	103
Margraten	74	72	146	13	13	26	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Mesch	16	18	34	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Meer	66	52	118	9	5	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Noorbeek	42	30	72	8	5	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oud Vroenhoven	150	144	294	25	17	42	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
St. Pieter	85	99	184	10	9	19	9	„	„	„	„	„	„	8	„	8	„	„
Rijckholt	14	14	28	1	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Sleenaken	30	37	67	4	7	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wittem	221	214	435	27	34	61	11	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	3372	3417	6789	293	390	683	42	32	„	„	„	„	„	8	„	8	24	105
Arrond. Meerssen.																		
Amby	49	59	108	7	15	22	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Beek	186	165	351	21	18	39	17	11	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„
Bemelen	19	24	43	6	4	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Berg en Terblijt	71	100	171	18	27	45	3	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Borgharen	35	45	80	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Bunde	66	65	131	8	3	11	5	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Elsloo	99	88	187	7	7	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Geulle	56	61	117	8	8	16	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Houthem	52	54	106	3	5	8	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„
Huisberg	105	84	189	22	10	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Itteren	40	28	68	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Meerssen	283	288	571	11	8	19	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oud Valkenburg	33	44	77	8	11	19	4	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schimmert	63	82	145	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schin op Geulle	158	87	245	10	9	19	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stein	129	138	267	14	10	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ulestraten	54	53	107	9	11	20	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	„	1
Valkenburg	78	84	162	5	5	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Wijlre	97	114	211	9	19	28	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1673	1663	3336	168	174	342	31	28	„	1	2	2	„	2	„	„	1	1

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
2	1	2	2			2	4		2							3	1					1	3	1	1	11	12		
2	1	1				4	5	2															2			8	8		
						2	6	4	3									15	33			5	2			3	8	1	1
2	2					6	7	2	4																	26	52		
						2	2	1	1																	4	2		
1																										9	11		
									3																				
																										16	9		
																										5	4		
7	4	5	3			16	24	9	10					3	1	15	33			1	5	16	21	76	106	1	1
90	80	78	68			130	196	54	49		1	36	25	38	26	143	153			1	5	227	254	864	926	58	47
5	3	1				3	3	2												1				11	7		
1	2					1		1																3	2		
2	2																							2	2		
15	13	3				3	1																	15	14		
6	3																							28	16		
1	2					1	1																	20	19		
12	14					3	4	1																115	238		
6	4					3	3																	13	13		
1						39	50	16																2			
3	3	4				1	5																	9	5		
2	5	7				2	1	1																8	5		
1							1																	25	17		
3																								10	9		
2	1							1																1	2		
4	3							6	1															4	7		
6	4								5															27	34		
69	66	18	12	1	2	53	68	30	36		1	1	2	4	5			6	10	7	11	38	32	293	390	2	2
4	4					2	10		1													1	1	7	15		
1						3	4	1																21	18		
2	2					3	1		1															6	4		
9	12					6	6																	18	27		
2	2																							2	3		
1	1					3	2	1																8	3		
4	5					13	5		1							1								8	5		
4	4			2		2		1	1															22	10		
							1																	11	8		
9	3			2		3	3	1																10	11		
								1	1															8	1		
3	1			2																				14	9		
1				1																				9	10		
5	5																							5	11		
9	4					2	3	1	1															9	5		
3	3					3	1	1																9	19		
6	10		1			3	6		1																		
67	61	1	4	6	5	39	46	6	4			2				3			1	7	5	6	11	168	174		

PROVINCIE / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en — Redenen waarom geen lager																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							eindat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Arrond. Heerlen.																		
Amstenrade	28	38	66	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Bocholtz	111	117	228	13	15	28	10	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Brunssum	68	92	160	3	4	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Eygelshoven	41	35	76	4	6	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heerlen	346	315	661	6	4	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoensbroek	61	75	136	2	2	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	70	57
Kerkrade	740	543	1283	97	70	167	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Klimmen	82	85	167	4	17	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwenhagen	81	67	148	4	5	9	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„
Nuth	88	75	163	19	9	28	14	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schaesberg	75	48	123	7	4	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Simpelveld	85	150	235	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ubach over Worms	72	119	191	3	10	13	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	21	6
Vaals	412	389	801	93	49	142	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Voerendaal	121	128	249	23	15	38	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wijnandsrade	30	23	53	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2441	2299	4740	280	213	493	24	17	„	„	„	1	„	„	„	„	91	63
Arrond. Sittard.																		
Bingelrade	23	15	38	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Born	95	123	218	13	10	23	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Broeksittard	42	42	84	6	3	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Geleen	128	147	275	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Grevenbicht	90	93	183	19	24	43	13	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Jabeek	25	19	44	2	4	6	„	2	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„
Limbricht	59	74	133	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Merkelbeek	40	36	76	1	4	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Munstergeleen	37	29	66	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nieuwstadt	50	59	109	„	3	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Obbicht en Papenhoven	34	42	76	3	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oirsbeek	79	70	149	4	5	9	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Roosteren	55	56	111	7	9	16	7	8	„	„	„	„	„	„	7	8	„	„
Schinnen	142	117	259	44	39	83	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schinveld	69	69	138	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6
Sittard	345	339	684	44	35	79	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	„
Spaubeek	48	47	95	8	9	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Susteren	147	122	269	14	11	25	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Urmond	94	68	162	„	2	2	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„
Totaal	1602	1567	3169	167	160	327	21	23	„	„	„	2	„	„	7	8	5	6
Totaal van het district	9088	8946	18034	908	937	1845	118	100	„	1	9	5	„	10	7	16	121	175
DISTRICT ROERMOND.																		
Arrond. Roermond.																		
Buggenum	36	33	69	2	3	5	2	3	„	„	„	„	„	„	2	3	„	„
Echt	285	290	575	1	4	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Haelen	48	59	107	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Herten	78	77	155	11	13	24	5	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Horn	76	61	137	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Linne	76	72	148	„	5	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Maasbracht	115	77	192	8	2	10	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Maasniel	173	142	315	25	26	51	11	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Melick en Herkenbosch	141	119	260	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Montfort	41	45	86	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Neer	118	115	233	6	3	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Nunhem	20	13	33	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
St. Odiliënberg	79	86	165	3	5	8	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ohé en Laak	37	19	56	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Posterholt	117	104	221	29	14	43	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Roermond	790	778	1568	35	54	89	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	14
Stevensweert	70	65	135	2	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																					
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	3	„	„	„
3	1	„	„	„	„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	15	3	„	„
1	4	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	4	„	„
„	„	„	„	„	„	1	3	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	6	„	„
„	„	„	„	„	„	1	2	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	6	„	„
15	8	„	„	„	„	12	„	„	2	„	1	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4	„	„
2	7	1	„	„	„	„	4	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	97	2	„	1
1	2	„	4	„	1	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	70	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	17	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	5	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	19	9	„	„
53	32	„	„	„	„	12	„	3	2	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	2	„	7	4	„	„
9	9	„	3	„	4	„	6	4	5	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	2	„	3	3	„	„
2	„	„	„	„	„	„	„	8	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	93	2	„	„
									2															23	3		
																								2			
86	63	4	4	6	8	31	20	21	22	1	„	„	„	5	3	„	„	„	„	8	9	3	3	280	213	„	1
1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„
5	5	„	4	„	„	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	10	„	„
5	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	3	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„
2	3	„	„	„	„	2	„	1	1	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	2	2	„	„	19	24	„	„
„	1	„	„	„	„	1	4	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	4	„	„
1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	1	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„
2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1	1	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„
„	1	„	„	„	„	„	2	5	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„
„	9	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	19	3	„	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
12	10	„	„	„	6	„	„	5	„	„	7	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	17	„	„	„
4	6	„	2	„	„	„	„	„	5	„	„	„	„	10	13	„	„	„	„	3	2	„	„	44	39	„	„
„	„	„	„	„	8	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	„	6	2
			3				2		1					1	1					1	2			14	35		
							1		3											2	1			4	9	1	
																									11		
																									2		
42	41	7	6	11	6	14	16	13	15	7	3	2	1	10	13	„	„	1	2	7	5	27	21	167	160	10	3
264	231	30	26	24	21	137	150	70	77	8	4	5	3	19	24	„	„	7	13	29	30	74	67	908	937	12	6
„	1	„	„	„	„	„	„	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3	„	„
„	2	„	„	„	„	4	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	4	„	„
1	1	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	11	13	„	„
„	2	„	„	„	„	„	3	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3	„	„
2	1	„	1	2	3	„	4	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	4	„	„	8	5	„	„
4	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	25	2	„	„
„	1	„	„	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	26	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	2	„	„
2	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	3	„	„
„	„	„	„	„	„	3	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	3	5	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	15	14	„	„
„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	54	1	„
„	„	„	16	„	„	„	9	2	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	2	„	„	19	1	„	„
„	„	„	„	„	„	„	9	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	35	„	2	1
„	„	„	8	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„
„	1	„	„	„	„	„	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTEN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager: Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarschool bezochten.			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Swalmen	172	170	342	19	19	38	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vlodrop	70	60	130	10	8	18	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2542	2385	4927	153	162	315	23	25	„	„	„	„	„	„	2	3	8	14
Arrond. Weert.																		
Baexem	30	36	66	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Beegden	51	35	86	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Grathem	85	76	161	6	6	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heel en Panheel	103	49	152	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Heythuizen	190	80	270	8	1	9	4	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„
Hunsel	54	59	113	2	5	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ittervoort	18	12	30	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Meijel	130	109	239	7	23	30	4	„	„	9	„	„	„	2	4	9	2	3
Nederweert	303	334	637	48	44	92	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Neeritter	36	50	86	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Roggel	114	122	236	15	17	32	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Stramproy	77	72	149	2	3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Thorn	97	96	193	10	13	23	7	„	„	7	„	„	„	„	5	6	„	„
Weert	591	528	1119	86	89	175	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wessem	64	51	115		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1943	1709	3652	184	202	386	15	„	„	17	„	„	„	2	9	15	2	3
Arrond. Venlo.																		
Arcen en Velden	113	88	201	6	5	11	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	„
Beesel	135	136	271	3	5	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	5
Belfeld	76	62	138	7	16	23	2	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„
Grubbenvorst	92	139	231	4	5	9	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Helden	289	234	523	22	16	38	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Horst	290	297	587	34	39	73	9	„	„	5	„	„	„	„	„	„	16	18
Kessel	146	77	223	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Maasbree	421	370	791	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Sevenum	147	129	276	26	24	50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	6
Tegelen	302	263	565	30	19	49	9	„	„	7	8	„	„	7	„	„	5	25
Venlo	864	855	1719	43	25	68	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	2875	2650	5525	175	154	329	21	2	„	14	8	„	„	7	„	„	34	52
Arrond. Gennep.																		
Bergen	330	339	669	25	34	59	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Broekhuizen	39	59	98	2	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Gennep	155	175	330	27	34	61	10	„	„	6	„	„	„	„	10	6	8	17
Meerlo	105	107	212	3	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Mook	76	88	164	15	4	19	„	„	3	„	„	„	4	3	7	3	„	„
Ottersum	154	168	322	26	24	50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Venray	426	435	861	32	27	59	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	5
Wanssum	47	32	79	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	1332	1403	2735	130	124	254	10	„	3	6	„	„	4	3	17	9	16	22
Totaal van het district	8692	8147	16839	642	642	1284	69	27	3	37	8	„	4	12	28	27	60	91
Totaal van de provincie	17780	17093	34873	1550	1579	3129	187	127	3	38	10	5	4	22	35	43	181	266

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		ALGEMEEN TOTAAL.		Aantal 11jarige kinderen in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
19	14	„	„	„	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	19	19	„	„
4	7	„	„	„	„	5	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	8	„	„
33	30	17	9	5	3	34	36	12	14	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	4	6	16	23	153	162	4	„
„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„
„	„	„	„	„	„	6	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	6	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	4	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	1	1	„
1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	5	„	„
„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„
„	2	„	„	„	„	„	2	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	23	„	„
38	32	4	5	1	„	5	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	48	44	„	„
„	5	„	3	„	„	4	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	15	17	„	„
6	„	4	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	3	„	„
1	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	10	13	„	„
1	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
48	39	32	35	1	„	5	15	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	86	89	2	2
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
95	83	44	44	2	„	21	44	2	4	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	1	1	4	184	202	3	2
„	„	„	„	„	„	1	4	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	5	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	5	„	„
„	„	„	1	1	„	2	2	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	12	7	16	„	„
1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	5	„	„
22	16	„	„	„	„	5	9	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	22	16	„	„
3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	34	39	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	9	10	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	11	5	26	24	„	„
„	„	„	„	12	5	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	30	19	„	„
„	„	„	1	28	„	10	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	43	25	„	„
26	21	„	2	41	5	27	25	1	9	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	16	17	175	154	„	„
„	„	3	2	„	„	20	25	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	7	25	34	„	„
„	„	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„
4	2	„	„	„	„	„	„	5	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	27	34	„	„
„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„
4	7	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	15	4	„	„
8	„	„	„	„	„	4	8	10	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	3	26	24	„	„
3	2	4	3	„	„	3	5	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	9	32	27	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
19	11	7	5	„	„	33	40	16	13	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	19	24	130	124	„	„
173	145	68	60	48	8	115	145	31	40	1	„	1	„	„	„	3	„	1	2	5	7	52	68	642	642	7	2
437	376	98	86	72	29	252	295	101	117	9	4	6	3	19	24	3	„	8	15	34	37	126	135	1550	1579	19	8

PROVINCIËN.	Kinderen van boven de zes en																	
	Wonende in de gemeente.			Geen school- of huisonderwijs genietende.			Redenen waarom geen lager											
							Kinderen, ingeschreven of althans zich voor plaatsing aangemeld hebbende, doch nog niet geplaatst								Kinderen, welke de bewaarscheol bezochten			
							omdat het tijdstip der regelmatige toelating van nieuwe leerlingen nog niet was aangebroken				om andere redenen				Behoorende tot en begrepen in de vorige rubriek.		Andere.	
							op openbare scholen.		op bijzondere scholen.		op openbare scholen.		op bijzondere scholen.					
	J.	M.	T.	J.	M.	T.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
Noordbrabant	33833	33893	67726	2725	3195	5920	398	179	241	225	31	12	6	50	384	218	574	750
Gelderland	36631	35452	72083	2902	3413	6315	336	391	128	257	33	31	22	26	181	388	348	369
Zuidholland	76449	76505	152954	7995	9806	17801	2233	2192	762	751	467	485	112	148	1580	1527	775	1064
Noordholland	62185	61004	123189	3563	4327	7890	871	879	84	80	114	123	18	9	328	363	394	474
Zeeland	14636	14433	29069	746	1085	1831	64	60	9	25	30	20	4	5	25	28	141	139
Utrecht	16676	16490	33166	1441	1679	3120	233	237	168	155	8	15	4	2	59	50	236	281
Friesland	22491	21681	44172	1223	1436	2659	142	156	30	31	30	25	15	9	136	140	57	66
Overijssel	22060	21247	43307	1331	1629	2960	190	230	50	43	1	2	5	44	31	66	41	70
Groningen	20682	20071	40753	1142	1359	2501	65	75	„	„	„	„	„	„	65	75	71	101
Drenthe	10246	9849	20095	864	926	1790	41	45	„	„	22	18	„	„	„	„	4	6
Limburg	17780	17093	34873	1550	1579	3129	187	127	3	38	10	5	4	22	35	43	181	266
Het Rijk	333669	327718	661387	25482	30434	55916	4760	4571	1475	1605	746	736	190	315	2824	2898	2822	3586
Het Rijk	„	„	„	„	„	„	18.67	15.01	5.78	5.27	2.92	2.41	0.74	1.03	11.08	9.51	11.07	11.78

TULATIE.

beneden de twaalf jaar op 1 Januari 1899.

school- of huisonderwijs werd genoten.

Kinderen volgens de ouders te jong of te min ontwikkeld.		School niet bereikbaar geacht wegens den afstand of de gesteldheid der wegen.		Vóór het 12de jaar de school verlaten				Ziekte.		Geplaatst in gestichten voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten.		Niet gevaccineerd.		Armoede (gebrek aan voedsel, schoeisel of kleeding).		Kinderen van schippers.		Geweigerd inlichtingen te geven.		Oorzaak niet kunnen onderzocht worden.		Andere redenen.		Algemeen totaal.		Aantal 11jarige kinderen, in de gemeente woonachtig welke nooit lager onderwijs hebben genoten.	
				wegens het bezoeken eener school voor hooger of middelbaar onderwijs.		om andere redenen.																							
J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.	J.	M.
300	339	130	189	26	35	315	577	200	271	32	4	18	30	26	43	134	144	6	10	19	30	269	307	2725	3195	44	33		
541	505	91	109	9	2	463	689	232	269	32	15	37	39	19	29	141	165	6	6	49	53	415	458	2902	3413	32	43		
424	486	71	103	18	6	1052	2086	370	514	85	48	179	193	59	59	292	314	20	44	515	689	552	624	7995	9806	46	50		
433	407	25	36	29	19	649	1160	216	298	45	39	88	87	25	40	32	29	14	20	346	419	180	208	3563	4327	32	45		
108	124	55	102	2	„	82	281	48	58	5	6	82	103	3	3	28	33	2	„	1	4	82	119	746	1085	39	35		
214	190	30	23	6	10	203	386	125	135	3	„	58	44	19	11	28	43	4	3	6	9	98	135	1441	1679	18	8		
63	68	46	58	2	1	206	346	92	120	1	2	24	16	25	26	301	299	„	3	33	36	156	174	1223	1436	12	13		
184	187	48	57	7	3	227	363	169	182	5	4	31	33	17	19	154	158	2	„	3	4	206	230	1331	1629	11	13		
46	53	44	53	9	2	137	236	111	99	46	49	12	6	14	12	379	421	4	5	115	150	89	97	1142	1359	27	34		
90	80	78	68	„	„	130	196	54	49	„	1	36	25	38	26	143	153	„	„	1	5	227	254	864	926	58	47		
437	376	98	86	72	29	252	295	101	117	9	4	6	3	19	24	3	„	8	15	34	37	126	135	1550	1579	19	8		
2810	2815	716	884	180	107	3716	6618	1707	2112	263	172	571	579	264	292	1635	1759	75	106	1122	1436	2400	2741	25482	30434	338	329		
11.11	9.24	2.81	2.90	0.70	0.35	14.58	22.07	6.69	6.93	1.03	0.56	2.24	1.90	1.03	0.95	6.41	5.77	0.29	0.34	4.40	4.71	9.41	9.00	„	„	„	„		

Van de in de kolommen „Andere redenen" voorkomende kinderen vinden wij nog de volgende redenen van verzuim opgegeven:

Tijdelijk afwezig:
23 jongens en 32 meisjes.

Tijdelijk niet schoolgaande:
22 jongens en 21 meisjes.

Vertrek uit de gemeente zonder kennisgeving:
129 jongens en 151 meisjes.

Bedelen:
10 jongens en 5 meisjes.

Volgens de ouders voldoende onderwezen:
15 jongens en 19 meisjes.

Van de school verwijderd:
29 jongens en 13 meisjes.

Gebrek aan plaats op bijzondere school:
4 jongens en 1 meisje.

Te jong volgens de gemeente-verordeningen:
52 jongens en 42 meisjes.

Onwil:
38 jongens en 21 meisjes.

Weggebleven:
10 jongens en 4 meisjes.

Huisarbeid:
141 jongens en 551 meisjes.

Veldarbeid:
149 jongens en 47 meisjes.

Zwakke geestvermogens:
9 jongens en 6 meisjes.

Onverschilligheid der ouders:
264 jongens en 271 meisjes.

Naaischool:
11 meisjes.

Gemoedsbezwaren:
13 jongens en 12 meisjes.

Beroep:
70 jongens en 6 meisjes.

Schoolgeld:
11 jongens en 7 meisjes.

Dienstbetrekking:
16 jongens en 29 meisjes.

Zwervende:
27 jongens en 40 meisjes.

Doofstom:
1 jongen en 1 meisje.

Lichaamsgebreken:
3 jongens en 2 meisjes.

Verzuimde aangifte:
8 jongens en 6 meisjes.

Aanbrengen van verdienste:
2 jongens.

Godsdienstonderwijs:
1 jongen.

Verschil van godsdienst:
1 jongen.

Ongenoegen met het hoofd der school:
3 meisjes.

Gemis van vaccinatiebiljet:
2 meisjes.

Omdat hij in de school zijne klompen niet mocht aanhouden:
1 jongen.

Weigering om de lessen in de nuttige handwerken bij te wonen:
1 meisje.

Om de aanstelling van een 3den onderwijzer en nieuwen schoolbouw te voorkomen hielden de ouders 19 jongens en 17 meisjes tehuis.

Ten gevolge van opzegging van het contract met eene andere gemeente (later vernieuwd):
7 jongens en 7 meisjes.

Huiselijke omstandigheden:
4 jongens en 5 meisjes.

Onder de 11-jarigen komen voor:
Verwaarloozing:
1 jongen.

Blinde:
1 jongen.

Idioten:
4 jongens en 4 meisjes.

Ongevaccineerden:
19 jongens en 15 meisjes.

Schipperskinderen:
15 jongens en 12 meisjes.

Wegens ziekte:
1 jongen en 1 meisje.

Doofstom:
1 jongen.

TABEL,

aanwijzende het aantal kinderen die in iedere gemeente, elke provincie en in het Rijk, in 1898 de onderscheidene klassen der lagere school verlieten, benevens — voor zoover zij de hoogste klasse *niet* hadden doorloopen — de redenen waarom de school verlaten werd.

N.B. De cijfers, aanwijzende het aantal jongens, zijn rechtopstaand, die welke het aantal meisjes aanwijzen, zijn cursief gedrukt.

Voor elk arrondissement zijn eerst de openbare, daarna in dezelfde volgorde der gemeenten de bijzondere scholen geplaatst.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder ge… 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
PROVINCIE NOORD-BRABANT.																	
DISTRICT 's HERTOGENBOSCH.																	
Arrond. 's Hertogenbosch.																	
Berlicum	O.	118	4	111	4	6	f 3.60	"	"	1 "	2 "	1 0	5 0	6 0	"	"	"
" (Middelrode)	O.	35	5	35	5	3	3.60	"	1 0	1 0	2 0	"	"	"	"	"	"
Bokhoven	O.	19	15	17	15	2	2.40	"	"	2 2	"	"	"	"	"	"	"
Cromvoirt	O.	31	26	28	24	5	2.40	"	"	"	0 1	3 0	2 4	"	"	"	"
Empel c.a.	O.	29	29	28	27	3	3.60	"	0 1	2 2	2 2	"	"	"	"	"	"
" (Gewande)	O.	16	12	16	12	3	3.60	"	"	2 0	2 2	"	"	"	"	"	"
Engelen	O.	34	4	32	3	3	2.40	"	4 0	1 0	2 0	"	"	"	"	"	"
Esch	O.	14	16	14	15	3	4.20	"	2 2	1 1	"	"	"	"	"	"	"
Haaren	O.	76	0	75	0	6	4.80	"	"	"	3 0	5 0	4 0	1 0	"	"	"
Helvoirt	O.	100	6	95	5	3	2.40	"	2 0	7 0	7 1	"	"	"	"	"	"
's Hertogenbosch	O.	77	0	73	0	8	kosteloos	"	"	1 0	1 0	"	2 0	2 0	3 0	1 0	"
"	O.	77	0	70	0	6	12.—	2 0	2 0	4 0	8 0	2 0	3 0	"	"	"	"
"	O.	0	54	0	64	9	12.—	"	"	"	"	"	0 1	0 2	"	"	0 1
"	O.	0	101	0	88	6	kosteloos	"	"	0 1	0 10	0 3	0 5	0 5	"	"	"
" (Orthen)	O.	54	13	53	12	6	3.—	"	"	"	"	2 0	1 0	1 0	"	"	"
St. Michielsgestel	O.	137	1	132	1	6	3.—	"	"	"	"	5 0	7 0	5 0	"	"	"
Rosmalen	O.	84	0	78	0	3	3.60	"	3 0	4 0	1 0	"	"	"	"	"	"
"	O.	46	34	42	31	3	3.60	2 0	3 4	4 3	"	"	2 1	1 0	"	"	"
" Hintham	O.	48	30	47	28	7	3.60	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"
Vught	O.	197	19	182	19	7	7.20	"	"	1 0	1 0	1 1	4 0	2 1	5 1	"	"
"	O.	87	0	81	0	6	7.20	"	"	1 0	4 0	"	4 0	2 0	"	"	"
Berlicum	B.	0	106	0	99	3	6.—	"	0 2	0 6	0 1	"	"	"	"	"	"
Engelen	B.	0	89	0	87	6	2.40	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"
Haaren	B.	0	100	0	99	4	4.80	"	0 5	0 2	0 4	0 5	"	"	"	"	"
Helvoirt	B.	0	115	0	113	3	kosteloos	"	0 2	0 4	0 9	"	"	"	"	"	"
's Hertogenbosch	B.	204	0	195	0	5	25.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	445	0	436	0	9	9.—	"	"	"	1 0	1 0	4 0	1 0	"	"	"
"	B.	238	0	232	0	5	kosteloos	"	"	"	5 0	6 0	18 0	"	"	"	"
"	B.	199	0	196	0	4	id.	"	"	1 0	2 0	17 0	"	"	"	"	"
"	B.	315	0	303	0	5	id.	"	4 0	3 0	14 0	19 0	13 0	"	"	"	"
"	B.	224	0	216	0	4	id.	"	"	"	3 0	32 0	"	"	"	"	"
"	B.	0	556	0	544	4	60.—	"	0 6	0 7	0 8	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	204	0	197	6	kosteloos	"	"	"	0 7	0 7	0 9	0 7	"	"	"
"	B.	0	209	0	200	6	10.80	"	"	"	"	0 5	0 4	0 13	"	"	"
"	B.	0	436	0	384	6	24.—	0 1	"	0 1	0 8	0 8	0 1	"	"	"	"
"	B.	0	14	0	14	3	kosteloos	"	"	0 1	0 1	"	"	"	"	"	"
" (Orthen)	B.	0	73	0	70	4	4.80	"	"	"	0 1	0 8	"	"	"	"	"
"	B.	64	62	55	57	4	9.60	"	"	"	0 4	7 2	"	"	"	"	"
"	B.	134	103	128	100	6	48.—	"	"	"	"	0 2	3 7	1 1	"	"	"
St. Michielsgestel	B.	288	0	288	0	6	20.—	"	"	4 0	4 0	6 0	1 0	3 0	"	"	"
"	B.	0	166	0	156	3	3.—	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"
Rosmalen	B.	0	142	0	135	6	4.80	"	"	"	"	0 3	0 10	0 7	"	"	"
Vught	B.	3	270	3	238	6	6.—	"	"	0 1	"	0 5	0 9	0 16	"	"	"
Arrond. Oss.																	
Alem c.a.	O.	19	21	19	21	3	3.60	"	"	1 0	2 3	"	"	"	"	"	"
" (Maren)	O.	41	27	39	27	2	3.60	2 0	3 2	1 1	"	"	"	"	"	"	"
" (Kessel)	O.	23	18	22	17	3	3.60	"	"	1 1	2 2	"	"	"	"	"	"
Berghem	O.	125	0	109	0	6	4.80	"	"	"	"	5 0	8 0	13 0	"	"	"
Deursen c.a.	O.	16	14	14	13	4	7.20	"	"	"	"	1 4	"	"	"	"	"
Dieden c.a.	O.	18	2	16	2	4	6.—	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"
Geffen	O.	65	0	62	0	3	3.60	"	2 0	6 0	6 0	"	"	"	"	"	"
Heesch	O.	113	60	103	56	8	3.—	"	"	"	1 1	7 5	4 4	2 5	5 5	"	"
Herpen	O.	77	0	70	0	6	2.40	"	"	"	1 0	8 0	2 0	"	"	"	"
" (Overlangel)	O.	20	10	18	10	5	2.40	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"	"	"
Huisseling	O.	24	6	20	4	3	3.60	"	"	2 1	"	"	"	"	"	"	"
" (Neerloon)	O.	11	20	11	10	3	3.60	"	"	0 1	1 3	"	"	"	"	"	"
Lith	O.	63	4	61	4	3	3.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Lithoijen	O.	38	0	36	0	3	3.—	"	"	1 0	3 0	"	"	"	"	"	"
Megen (Macharen)	O.	18	17	16	16	5	6.—	"	"	"	"	1 1	2 1	"	"	"	"
"	O.	65	53	54	49	3	6.—	"	0 1	2 0	2 3	"	"	"	"	"	"
" (Haren)	O.	26	32	24	31	6	6.—	"	"	"	"	0 2	2 1	4 1	"	"	"
Nistelrode	O.	102	0	94	0	6	3.—	"	1 0	2 0	2 0	1 0	7 0	8 0	"	"	"
" (Vorstenbosch)	O.	56	64	55	59	6	3.—	"	"	"	"	"	4 0	4 5	"	"	"
Nuland	O.	56	44	50	42	4	3.0	"	"	1 0	2 0	3 2	"	"	"	"	"
" (Vinkel)	O.	49	57	47	55	6	3.60	"	"	"	"	1 1	2 1	3 3	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
					6 0												
				1 0	1 0												
					3 1												
					2 3												
					2 0												
			1 0	2 0	2 0												
			1 0	1 2	1 1												
				2 0	10 0												
			2 0	5 0	2 0												
					9 0												
			1 0	1 0	19 0				1 0								
					0 3												
				0 2	0 17				0 2								
					3 0				1 0								
				2 0	10 0												
					7 0												
				1 0	8 7				1 0								
					4 1												
				0 1	2 1				1 0								
			1 0		8 0	1 0											
				0 1	0 7												
					0 1												
					0 11												
			0 2	0 2	0 2				0 4								
					6 0	1 0					12 0						
				1 0	7 0	2 0											
					3 0												
			1 0	2 0	37 0				4 0								
					3 0				3 0								
			0 3	0 10	0 8	0 2			25 0								
				0 2	0 21	0 1			0 7								
				0 3	0 6				0 2								
				0 8	0 10												
					0 1												
				0 1	0 3												
					1 9				1 3								
					15 0	1 0			14 0								
					0 1												
				0 1	0 12												
				0 1	0 14				0 2								
					1 0												
					5 2												
				1 0	0 1			1 0									
				5 0	8 0												
					7 0				1 0								
				1 6	18 14		1 3		1 0								
				3 0	8 0												
				2 0													
					2 1												
					0 1												
					1 0												
					1 1												
					2 3												
			1 0		12 0												
			1 0		3 0												
					3 2												

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. Openbare — Bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Ojen	O.	54	3	51	3	6	f 3.60	"	"	"	"	"	5 0	1 0	"	"	"
Oss	O.	31	31	28	29	6	4.80	"	1 0	2 1	"	0 1	"	3 2	"	"	"
Ravenstein	O.	63	0	58	0	3	3.60	"	"	"	6 0	"	"	"	"	"	"
Reek	O.	45	28	39	24	3	3.—	"	"	"	1 1	2 1	2 4	4 0	"	"	"
Schayk	O.	76	0	58	0	6	3.—	"	1 0	"	1 0	6 0	4 0	1 0	"	"	"
Berghem	B.	0	116	0	109	6	3.—	0 2	0 3	0 1	0 1	0 1	0 5	"	"	"	"
Geffen	B.	0	127	0	124	3	3.—	0 1	"	"	0 19	"	"	"	"	"	"
Herpen	B.	0	106	0	96	6	kosteloos	"	0 1	"	"	"	0 1	0 12	"	"	"
Lith	B.	0	99	0	93	4	id.	"	0 1	0 6	0 3	"	"	"	"	"	"
Lithoijen	B.	4	58	4	54	4	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Nistelrode	B.	0	123	0	118	4	3.—	"	"	0 7	0 15	"	"	"	"	"	"
Ojen	B.	0	61	0	57	5	3.—	"	"	"	0 1	0 4	"	"	"	"	"
Oss	B.	0	478	0	470	6	3.—	"	0 1	0 8	0 27	0 12	0 20	"	"	"	"
"	B.	595	0	586	0	6	18.—	"	2 0	2 0	1 0	2 0	15 0	"	"	"	"
Ravenstein	B.	0	94	0	92	4	12.—	"	0 2	0 5	0 4	"	"	"	"	"	"
Schayk	B.	0	102	0	99	3	2.40	"	0 2	0 1	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Boxmeer.																	
Beers	O.	59	0	58	0	6	2.40	"	"	"	"	"	5 0	8 0	"	"	"
Beugen	O.	35	34	33	30	6	2.40	"	"	0 1	1 0	3 1	1 3	1 1	"	"	"
"	O.	67	80	64	77	6	2.40	"	"	"	0 1	3 2	1 9	7 1	"	"	"
Boxmeer	O.	151	5	139	3	6	6.—	"	"	"	"	2 1	5 0	17 0	"	"	"
Cuyk	O.	14	2	11	2	3	2.40	"	"	"	1 1	"	"	"	"	"	"
" (St. Agatha)	O.	14	5	12	4	3	2.40	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"
Escharen	O.	15	12	13	11	2	2.40	"	0 1	1 2	"	"	"	"	"	"	"
" (Hooghal)	O.	30	29	27	27	5	2.40	"	"	"	1 1	3 3	5 5	"	"	"	"
Gassel	O.	34	45	31	43	6	2.40	"	"	0 1	"	0 1	1 0	4 2	"	"	"
Grave	O.	8	5	8	5	4	15.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Haps	O.	52	44	47	40	3	2.40	"	"	6 2	3 3	"	"	"	"	"	"
Linden (Klein)	O.	20	4	20	4	3	3.60	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"	"
" (Groot)	O.	22	13	22	13	3	3.60	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"
Maashees	O.	50	18	49	17	6	3.—	"	"	"	1 1	1 1	3 1	5 0	"	"	"
" (Overloon)	O.	36	38	35	38	2	3.—	1 1	3 2	0 1	"	"	"	"	"	"	"
Mill	O.	103	0	89	0	6	3.—	"	"	5 0	4 0	13 0	2 0	1 0	"	"	"
" (St. Hubert)	O.	22	25	20	21	6	3.—	"	"	"	"	2 0	2 0	1 3	"	"	"
Oeffelt	O.	62	70	57	65	6	2.40	"	"	"	"	0 2	2 0	9 10	"	"	"
Oploo	O.	41	41	38	39	6	3.60	"	"	"	1 0	2 1	"	"	"	"	"
" (St. Anthonis)	O.	60	0	56	0	6	3.60	"	"	"	"	4 0	7 0	5 0	"	"	"
Sambeek	O.	58	2	53	2	3	2.40	"	"	4 0	1 2	"	"	"	"	"	"
" (Sambeecksche Hoek)	O.	27	16	24	14	6	2.40	"	"	"	0 3	2 1	3 0	"	"	"	"
Velp	O.	21	3	16	3	5	4.20	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"
Vierlingsbeek	O.	93	0	88	0	7	2.40	"	"	1 0	2 0	3 0	3 0	2 0	1 0	"	"
" (Vortum)	O.	46	26	42	22	6	2.40	"	"	"	"	"	6 0	"	"	"	"
Wanroy	O.	59	0	58	0	2	3.60	"	1 0	2 0	"	"	"	"	"	"	"
Zeeland	O.	93	0	90	0	6	3.—	"	"	"	1 0	1 0	5 0	6 0	"	"	"
" (Oventje)	O.	15	6	15	6	6	3.—	"	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"	"
Beers	B.	0	45	0	44	6	2.88	"	"	"	"	"	0 2	0 3	"	"	"
Boxmeer	B.	0	150	0	152	3	12.—	"	"	0 1	0 18	"	"	"	"	"	"
Cuyk	B.	181	0	175	0	4	12.—	"	1 0	2 0	6 0	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	197	0	173	3	12.—	"	"	"	0 12	"	"	"	"	"	"
Grave	B.	211	0	206	0	8	kost-school	"	"	"	"	4 0	2 0	3 0	7 0	7 0	"
"	B.	0	129	0	124	3	6.—	"	0 10	0 3	"	"	"	"	"	"	"
Mill	B	0	106	0	102	5	3.60	"	0 1	0 1	0 10	0 8	0 4	"	"	"	"
Oploo	B.	0	70	0	68	6	4.20	"	0 1	"	"	0 8	0 1	0 1	"	"	"
Sambeek	B.	0	46	0	45	4	3.60	"	"	"	0 1	0 7	"	"	"	"	"
Vierlingsbeek	B.	0	118	0	109	6	9.60	"	"	"	"	0 1	0 2	"	"	"	"
Wanroy	B.	0	64	0	57	2	3.60	"	0 1	0 3	"	"	"	"	"	"	"
Zeeland	B.	0	114	0	100	6	3.—	"	"	"	"	0 4	0 4	0 5	"	"	"
DISTRICT BREDA.																	
Arrond. Breda.																	
Breda	O.	210	58	204	56	8	36.—	"	"	"	"	"	"	2 0	1 0	5 0	"
"	O.	0	93	0	89	4	42.—	0 2	"	0 4	"	0 9	"	"	"	"	"
"	O.	261	223	251	212	12	6.—	"	"	"	"	2 1	1 3	1 4	5 2	2 6	4 1
"	O.	133	123	130	122	6	6.—	"	"	"	0 1	1 3	3 4	3 4	"	"	"
"	O.	168	149	164	143	8	kosteloos	"	"	"	"	0 1	1 4	11 1	9 7	2 3	"
"	O.	157	128	156	124	6	id.	1 0	3 2	1 2	11 2	13 5	4 3	"	"	"	"
Chaam	O.	69	8	65	6	6	3.60	"	"	1 0	6 0	3 0	6 0	"	"	"	"
Dongen	O.	226	12	205	11	4	4.80	"	4 0	11 0	12 2	"	"	"	"	"	"
" (Vaart)	O.	81	62	78	61	6	4.80	"	"	"	1 4	3 7	7 4	"	"	"	"
Ginneken	O.	162	6	153	6	8	4.80	"	"	"	1 0	2 0	3 0	3 0	5 0	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogen van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten geheeld. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.
					5 0						1 0	4 0				
					3 2							3 2				
				2 1	3 5							5 6				
			0 5	0 1	12 0							12 0				
			0 1	0 1	0 6	0 2				0 1					0 4	
					0 1	0 1					0 5					
					0 7	0 2				0 7						
					0 7											
					0 1					0 3						
				0 16	0 32				0 2	0 1	0 2	0 9			0 2	
				1 0	6 0				3 0	2 0	0 1					
				0 2	0 5		0 1			0 3		0 1			0 1	0 1
					0 3		0 1	0 1		0 1						
			0 1	0 1	5 0				1 0		4 0					
				0 4	5 3	0 1			0 1		5 4	4 10			0 1	
					4 8				6 0	0 1		1 0				
				1 0	6 1											
					0 1					0 1					0 1	
				0 2	4 2					3 3		1 1				
			0 1	1 1		0 1				1 0		0 1				
					6 1				1 0		4 0	1 0				
				0 1	2 0					0 2		2 0				
					5 1		1 1			0 1						
				0 2	3 2	0 1	1 0		2 0		1 0	20 0				
				1 1	2 0		1 0			0 2		1 0				
				1 0	3 0				1 0	1 0	8 0	2 0				
				3 1	2 2					0 1	2 0	3 3				
				1 0	10 0					1 1						
					4 0					0 1						
					5 4											
					0 1											
					11 0		1 0		3 0		1 0	6 0				
					6 0	1 0			1 0		2 0	1 0			1 0	
					1 0						1 0					
				1 0	6 0						3 0	3 0			1 0	
					2 0							2 0				
			0 1		0 1							0 2				
					0 1		0 1									
			1 0		8 0	1 0			5 0	3 0						
				1 0	15 0				1 0		4 0	9 0			1 0	
				0 2	0 11	0 1			0 1	0 8		0 2				
				0 1	0 19	0 2	0 1			0 15		0 2				
			0 1	0 2	0 7					0 5		0 4			0 1	
				0 1			0 2			0 2						
					0 2		0 1									
				0 1	0 1		0 1			0 1		0 1				
					0 8						0 4	0 3				
2 0					3 0				2 0			1 0				
	10 4				0 6				0 2							
		4 4	1 0	0 2	26 28	0 2			25 0	0 2		2 58				
					4 8				4 1	0 7						
				0 2	21 11				13 1	2 9	1 0	4 3				
				1 1	28 10				19 2	1 4		7 4				
					10 0						10 0					
				7 0	8 0				12 0		2 0					
				1 4	8 7				4 0	0 10		0 1				
					9 0		1 0	1 0	2 0			6 0				

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder ge- 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Ginneken (*Vervolg*) (Galder)	O.	22	*13*	24	*13*	5	f 4.80	"	"	"	"	2 *0*	2 *4*	"	"	"	"
" (Ulvenhout)	O.	65	*1*	63	*1*	5	4.80	"	"	"	3 *0*	5 *0*	2 *0*	"	"	"	"
" (Bavel)	O.	63	*50*	62	*49*	3	4.80	"	"	0 *4*	6 *8*	"	"	"	"	"	"
Oosterhout	O.	126	*15*	120	*13*	8	45.—	"	"	"	0 *1*	7 *1*	3 *2*	"	"	"	"
"	O.	365	*83*	348	*78*	9	9.—	"	2 *0*	1 *0*	"	1 *1*	5 *1*	4 *1*	8 *0*	16 *1*	28 *2*
" (den Hout)	O.	113	*86*	111	*86*	6	9.—	"	"	"	"	"	2 *4*	7 *8*	"	"	"
"	O.	72	*70*	69	*65*	6	9.—	"	"	"	"	1 *0*	4 *1*	5 *2*	"	"	"
" (Dorst)	O.	35	*24*	32	*21*	4	9.—	"	"	"	2 *1*	2 *1*	"	"	"	"	"
Princenhage	O.	298	*3*	292	*3*	5	6.60	"	"	1 *0*	4 *1*	18 *0*	10 *0*	"	"	"	"
" (Beek)	O.	166	*0*	164	*0*	8	6.60	"	"	"	"	"	"	4 *0*	6 *0*	7 *0*	"
Rijsbergen	O.	96	*83*	93	*82*	4	2.40	"	"	6 *3*	7 *9*	2 *2*	"	"	"	"	"
Teteringen	O.	94	*89*	91	*84*	6	4.80	"	"	"	"	1 *2*	7 *7*	4 *1*	"	"	"
Zundert	O.	94	*8*	84	*8*	6	2.40	"	"	"	3 *2*	2 *1*	6 *0*	8 *0*	"	"	"
" (Wernhout)	O.	63	*42*	51	*35*	3	2.40	"	"	2 *0*	3 *1*	"	"	"	"	"	"
" (Achtmaal)	O.	48	*42*	45	*41*	6	2.40	"	"	"	1 *0*	1 *3*	3 *2*	4 *3*	"	"	"
Breda	B.	173	*27*	169	*25*	9	288.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*96*	0	*92*	8	102.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	219	*0*	214	*0*	7	36.—	"	"	"	1 *0*	1 *0*	6 *0*	7 *0*	5 *0*	"	"
"	B.	52	*40*	51	*36*	9	24.—	"	"	"	"	"	"	2 *0*	0 *2*	"	1 *0*
"	B.	0	*684*	0	*652*	6	30.—	"	"	0 *2*	0 *2*	0 *2*	0 *11*	0 *60*	"	"	"
"	B.	0	*292*	0	*251*	5	4.80	"	"	"	0 *1*	0 *6*	0 *6*	"	"	"	"
"	B.	0	*37*	0	*34*	6	42.—	"	"	"	"	0 *1*	0 *1*	"	"	"	"
"	B.	172	*0*	154	*0*	6	kosteloos	"	3 *0*	"	"	7 *0*	10 *0*	4 *0*	"	"	"
"	B.	168	*0*	158	*0*	4	6.—	"	2 *0*	1 *0*	9 *0*	9 *0*	"	"	"	"	"
"	B.	245	*0*	228	*0*	5	kosteloos	"	"	"	8 *0*	3 *0*	8 *0*	"	"	"	"
"	B.	92	*106*	83	*95*	6	4.80	"	"	"	"	1 *2*	4 *5*	3 *6*	"	"	"
Chaam	B.	0	*79*	0	*74*	5	3.60	"	"	"	"	0 *4*	0 *7*	"	"	"	"
Dongen	B.	18	*0*	18	*0*	4	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*368*	0	*325*	4	4.80	"	0 *2*	0 *6*	0 *40*	0 *1*	"	"	"	"	"
Ginneken	B.	0	*75*	0	*69*	5	6.—	"	0 *1*	"	0 *1*	0 *3*	0 *3*	"	"	"	"
"	B.	0	*135*	0	*141*	6	12.—	"	"	"	0 *2*	0 *4*	0 *4*	0 *3*	"	"	"
Oosterhout	B.	23	*1*	23	*1*	?	kost school	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*404*	0	*376*	6	18.—	"	0 *1*	0 *1*	0 *1*	"	"	"	"	"	"
Princenhage (Beek)	B.	0	*147*	0	*138*	6	6.—	"	"	"	"	0 *3*	0 *8*	0 *16*	"	"	"
"	B.	0	*286*	0	*243*	6	7.20	"	0 *2*	0 *3*	0 *4*	0 *9*	0 *15*	"	"	"	"
Zundert	B.	0	*117*	0	*107*	4	6.—	"	"	0 *4*	0 *9*	"	"	"	"	"	"
Arrond. Zevenbergen.																	
Dinteloord	O.	134	*86*	99	*73*	5	9.60	"	1 *0*	2 *1*	0 *3*	1 *4*	5 *2*	"	"	"	"
" (Droogendijk)	O.	31	*37*	25	*30*	4	9.60	"	1 *1*	1 *1*	2 *3*	1 *0*	"	"	"	"	"
Fijnaart	O.	30	*34*	27	*32*	3	9.—	"	"	"	3 *5*	"	"	"	"	"	"
" (Heiningen)	O.	45	*37*	35	*31*	4	9.—	"	2 *0*	2 *2*	1 *3*	"	"	"	"	"	"
" (Oudemolen)	O.	17	*20*	15	*18*	3	9.—	"	1 *0*	0 *2*	3 *2*	"	"	"	"	"	"
Klundert	O.	113	*117*	96	*102*	6	2.40	"	"	"	2 *2*	3 *8*	5 *4*	3 *2*	"	"	"
" (Moerdijk)	O.	103	*46*	96	*43*	8	3.60	"	"	"	"	"	0 *1*	4 *1*	3 *2*	3 *1*	"
Made	O.	193	*2*	180	*2*	4	6.—	"	8 *1*	8 *1*	12 *1*	7 *0*	"	"	"	"	"
" (Drimmelen)	O.	37	*32*	34	*30*	6	6.—	"	"	"	"	2 *0*	0 *5*	2 *3*	"	"	"
Terheijden	O.	126	*5*	119	*5*	6	3.60	"	"	"	"	5 *0*	6 *0*	3 *1*	"	"	"
" (Wagenberg)	O.	79	*0*	75	*0*	6	3.60	"	"	"	"	1 *0*	3 *0*	"	"	"	"
" (Slikgat)	O.	35	*25*	34	*24*	6	5.40	"	"	"	"	1 *0*	0 *5*	2 *0*	"	"	"
Willemstad	O.	86	*94*	79	*81*	10	4.80	"	"	"	"	"	1 *0*	1 *0*	1 *2*	1 *7*	0 *2*
Zevenbergen	O.	228	*14*	214	*14*	4	7.20	"	"	2 *0*	7 *0*	18 *3*	"	"	"	"	"
" (Zevenbergsche Hoek)	O.	95	*5*	89	*5*	6	7.20	"	"	"	"	7 *0*	7 *0*	2 *1*	"	"	"
Zwaluwe (Hooge)	O.	93	*44*	75	*36*	6	3.60	"	"	1 *0*	2 *2*	1 *2*	8 *4*	1 *0*	"	"	"
" (Lage)	O.	74	*68*	69	*66*	3	3.60	"	"	3 *1*	8 *6*	"	"	"	"	"	"
" (Groenendijk)	O.	71	*45*	63	*37*	6	9.60	"	"	1 *0*	"	1 *0*	2 *2*	3 *0*	"	"	"
Dinteloord	B.	48	*42*	41	*38*	6	12.—	"	"	"	1 *0*	2 *2*	1 *1*	1 *2*	"	"	"
"	B.	0	*63*	0	*48*	4	9.60	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Fijnaart	B.	31	*26*	25	*22*	4	9.60	"	"	"	1 *1*	3 *3*	"	"	"	"	"
"	B.	51	*44*	50	*43*	3	8.64	"	0 *1*	0 *2*	2 *4*	"	"	"	"	"	"
" (Heijningen)	B.	38	*35*	30	*27*	6	10.56	"	"	"	"	"	0 *1*	1 *2*	"	"	"
" (Zwingelspaan)	B.	20	*21*	18	*20*	3	9.60	"	"	1 *2*	1 *1*	"	"	"	"	"	"
Klundert	B.	122	*119*	116	*113*	10	14.40	"	"	"	"	"	"	0 *1*	1 *2*	4 *4*	1 *6*
Made	B.	0	*224*	0	*209*	6	4.80	"	"	"	"	0 *3*	0 *2*	"	"	"	"
Terheijden	B.	0	*79*	0	*74*	4	6.—	"	0 *1*	0 *3*	"	"	"	"	"	"	"
" (Wagenberg)	B.	0	*114*	0	*111*	4	4.80	0 *1*	"	0 *3*	0 *14*	0 *2*	"	"	"	"	"
Willemstad	B.	47	*38*	43	*34*	3	9.60	"	"	3 *2*	"	"	"	"	"	"	"
Zevenbergen	B.	104	*101*	94	*85*	4	12.—	"	"	1 *0*	2 *5*	5 *9*	"	"	"	"	"
"	B.	0	*21*	0	*21*	4	25.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*182*	0	*171*	4	11.—	"	"	"	0 *1*	0 *26*	"	"	"	"	"
"	B.	0	*102*	0	*91*	6	4.80	"	"	"	"	0 *2*	0 *13*	0 *6*	"	"	"
Zwaluwe	B.	10	*47*	9	*44*	2	7.20	"	0 *1*	0 *3*	"	"	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. *a.*	Zwakke geestvermogens van het kind. *b.*	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. *c.*	Aanleeren van een ambacht of beroep. *d.*	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). *e.*	Veldarbeid (waaronder veehouden) en veenarbeid. *f.*	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten geheizigd. *g.*	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). *h.*	Verblijf aan boord van een schip. *i.*	Heffing van schoolgeld. *k.*	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. *l.*	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. *m.*
"	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"	"
"	"	"	"	"	8 0	"	"	"	"	1 0	"	7 0	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	8 3	"	"	"	"	"	"	0 4	"	"	"	"
"	"	"	2 0	2 1	8 3	1 0	"	1 0	3 0	2 3	12 0	2 2	"	1 0	1 0	1 1
"	"	"	"	5 1	30 3	"	"	"	27 0	0 3	"	3 0	"	"	0 3	3 1
"	"	"	"	0 2	2 2	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	5 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	1 0	"	"	"	"	"	"	4 0	"	"	"	"
"	"	"	"	2 0	21 1	"	"	"	8 0	2 0	"	10 0	1 1	"	"	1 0
"	"	"	"	"	10 0	"	"	"	1 0	"	9 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	12 12	"	"	"	0 0	0 9	5 0	6 3	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	8 6	"	"	"	0 1	"	"	8 3	"	"	"	"
"	"	"	"	"	11 3	"	1 0	"	"	1 0	"	2 0	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	5 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	5 5	"	"	"	"	0 1	"	0 4	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	14 0	"	"	"	15 0	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 2	"	"	"	2 0	0 2	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	0 15	"	"	"	0 7	0 8	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 7	"	"	"	"	0 5	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1 0	4 0	15 0	1 0	"	7 0	8 0	"	"	4 0	"	"	"	"
"	"	"	2 0	1 0	9 0	"	"	"	5 0	1 0	2 0	"	"	"	0 1	"
"	"	"	"	"	11 0	"	"	"	9 0	1 0	"	1 0	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	5 6	"	"	"	3 0	0 4	"	0 0	"	"	"	1 1
"	"	"	"	"	0 4	"	"	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"
"	"	"	0 2	0 8	0 38	0 1	"	"	"	0 47	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 5	"	0 1	"	"	0 2	0 1	0 1	"	1 2	"	"
"	"	"	"	0 1	0 9	"	"	"	0 1	0 4	"	0 5	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 2	"	0 11	"	"	"	"	"	"	0 11	"	"	"	"
"	"	"	0 2	0 4	0 27	"	"	"	0 4	0 15	"	0 7	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	0 12	"	"	"	"	0 6	"	0 6	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 4	"	"	"	"	0 8	4 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 4	4 4	"	"	"	"	0 5	4 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	5 5	"	"	"	0 2	0 3	3 0	2 0	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 2	"	"	1 0	"	"	0 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	10 14	0 1	"	"	2 0	0 12	5 1	1 0	"	1 0	1 0	"
"	"	"	2 0	3 2	23 1	2 1	2 0	1 0	4 0	0 2	1 0	6 0	"	"	"	"
"	"	"	"	2 1	0 4	"	"	"	0 2	0 1	2 0	11 0	"	1 0	4 0	1 1
"	"	"	"	2 0	9 0	"	"	"	5 0	0 5	1 0	1 0	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 0	"	"	"	"	"	"	5 0	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 5	"	"	"	2 0	0 4	1 0	2 0	"	"	"	"
"	"	"	0 2	2 0	1 9	"	"	"	2 0	0 11	2 0	0 1	"	"	"	"
"	"	"	"	"	7 0	"	"	"	4 0	"	3 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	14 0	"	"	"	1 0	"	13 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	12 8	"	"	"	"	0 5	6 0	6 1	"	"	"	"
"	"	"	1 0	1 1	2 0	"	"	"	"	"	3 0	3 0	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 1	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 3	"	"	"	"	"	4 2	0 1	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 1	0 2	0 1	0 1	"	"	"	0 1	1 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	0 2	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	0 2	1 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 4	6 9	"	"	"	"	0 12	"	"	"	"	"	"
2 2	"	"	"	0 3	0 2	"	"	"	"	0 4	"	4 1	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	0 1	"	0 1	"	"	"	"
"	"	"	0 1	"	0 3	0 1	0 1	0 2	"	0 1	"	0 13	"	"	"	"
"	"	"	"	2 2	1 8	"	"	"	"	0 3	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	2 0	"	"	"	"	0 2	3 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	0 1	"	0 1	"	"	"	"
"	"	"	"	"	3 2	0 1	"	3 2	"	0 1	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	0 12	0 2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 1	0 1	"	"	"	"	0 4	0 9	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Arrond. Roosendaal.																	
Etten	O.	216	4	189	4	6	f 6.—	"	"	3 0	16 0	3 0	6 0	4 0	"	"	"
" (Leur)	O.	126	7	121	7	6	6.—	"	"	"	"	2 0	6 1	5 0	"	"	"
Hoeven	O.	99	0	90	0	6	6.—	"	"	"	"	2 0	1 0	7 0	"	"	"
" (Bosschenhoofd)	O.	40	30	38	26	6	6.—	"	"	"	"	2 1	"	"	"	"	"
Oudenbosch	O.	200	8	193	8	8	4.20	"	"	"	1 0	1 0	3 0	8 0	11 0	1 0	"
Oud- en Nieuw-Gastel	O.	114	100	111	97	7	6.—	"	5 0	4 3	9 6	5 9	2 4	0 2	4 2	"	"
"	O.	92	78	89	75	6	6.—	"	1 1	0 2	4 1	6 4	2 3	1 0	"	"	"
" (Stampersgat)	O.	37	42	36	42	6	6.—	"	"	"	"	1 1	1 1	2 1	"	"	"
Roosendaal	O.	244	57	236	51	8	9.—	"	"	"	"	"	2 0	7 2	8 4	2 2	"
"	O.	322	0	320	0	7	kosteloos	"	"	"	"	2 0	16 0	26 0	7 0	"	"
" (Nispen)	O.	80	62	76	57	6	9.—	"	"	"	1 0	2 1	4 3	5 2	"	"	"
Rucphen	O.	68	0	66	0	4	6.—	"	"	"	4 0	6 0	"	"	"	"	"
" (Sprundel)	O.	63	0	58	0	3	6.—	"	"	1 0	2 0	"	"	"	"	"	"
" (Zegge)	O.	57	42	57	39	6	6.—	"	"	1 1	0 3	3 1	3 0	1 0	"	"	"
" (Schijf)	O.	35	27	32	25	3	6.—	"	"	5 2	1 0	"	"	"	"	"	"
" (St. Willibrord)	O.	97	0	87	0	3	6.—	"	6 0	7 0	7 0	"	"	"	"	"	"
Standdaarbuiten	O.	109	4	104	4	6	9.—	"	1 0	"	1 0	2 0	5 0	2 0	"	"	"
Etten	B.	0	585	0	576	6	7.20	"	"	0 1	0 1	0 6	0 15	0 11	"	"	"
" (Leur)	B.	0	138	0	131	6	7.20	"	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"
Hoeven	B.	0	145	0	124	6	3.—	"	"	"	"	0 4	0 7	0 3	"	"	"
Oudenbosch	B.	0	424	0	413	6	25.—	"	"	"	0 1	0 4	"	"	"	"	"
"	B.	423	0	420	0	12	24.—	"	2 0	1 0	2 0	"	1 0	2 0	1 0	"	"
Roosendaal	B.	184	0	181	0	6	24.—	"	"	"	"	3 0	3 0	2 0	"	"	"
"	B.	0	750	0	741	6	7.20	0 10	0 7	0 7	0 5	0 4	0 13	"	"	"	"
Rucphen	B.	0	87	0	81	6	3.—	"	"	0 8	0 5	0 5	0 4	0 5	"	"	"
" (St. Willibrord)	B.	0	74	0	72	3	kosteloos	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"
" (Sprundel)	B.	0	58	0	57	4	6.—	"	0 1	0 2	0 3	"	"	"	"	"	"
Standdaarbuiten	B.	0	139	0	128	6	9.—	"	"	"	0 4	0 12	0 15	0 6	"	"	"
Arrond. Bergen op Zoom.																	
Bergen op Zoom	O.	217	0	212	0	12	24.—	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"	1 0
"	O	0	59	0	57	8	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	265	54	258	51	6	6.—	"	1 0	4 2	9 1	10 2	6 4	6 0	"	"	"
"	O.	305	59	299	57	6	6.—	2 3	4 2	6 1	5 2	7 0	5 2	6 0	"	"	"
" (Nieuw Borgvliet)	O.	89	48	84	46	6	7.20	"	"	4 1	3 1	5 3	2 0	"	"	"	"
Halsteren	O.	117	109	105	102	6	3.60	"	"	0 1	1 1	6 0	4 2	2 7	"	"	"
"	O.	44	38	41	35	3	3.60	"	1 0	2 1	0 9	"	"	"	"	"	"
Huybergen	O.	34	24	32	23	3	3.—	"	1 0	2 3	3 1	"	"	"	"	"	"
Nieuw-Vossemeer	O.	65	63	58	57	6	3.—	"	"	0 2	1 0	1 2	2 3	3 2	"	"	"
Ossendrecht	O	145	39	153	32	10	2.40	"	"	1 0	"	1 1	4 0	1 0	0 2	4 0	2 1
Putte	O.	79	53	75	47	6	2.40	"	"	"	4 3	4 3	5 1	0 2	"	"	"
Steenbergen	O.	270	8	242	8	6	3.60	"	"	"	3 0	8 1	9 1	9 0	"	"	"
" (Kruisland)	O.	93	70	86	63	6	7.20	"	"	"	0 1	2 2	2 4	1 3	"	"	"
" (Heen)	O.	70	56	65	51	6	7.20	"	3 0	"	3 1	5 3	"	"	"	"	"
" (Kladde)	O.	38	16	33	14	6	7.20	"	"	"	"	0 2	1 1	1 1	"	"	"
Woensdrecht	O.	139	0	129	0	3	6.—	"	2 0	"	"	"	"	"	"	"	"
Wouw	O.	157	0	146	0	6	7.20	"	1 0	"	"	4 0	17 0	5 0	"	"	"
" (Heerle-Wouw)	O.	112	7	104	6	3	7.20	"	3 1	13 2	8 0	"	"	"	"	"	"
" (Plantage)	O.	34	32	32	28	4	7.20	"	"	1 1	3 1	4 0	"	"	"	"	"
Bergen op Zoom	B.	0	489	0	419	6	18.—	"	"	0 1	0 5	0 10	0 4	"	"	"	"
"	B.	31	0	30	0	3	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B	74	58	71	53	7	12 60	"	"	"	"	"	2 3	5 1	1 3	"	"
Huybergen	B.	299	0	299	0	8	30.—	"	"	1 0	14 0	"	"	"	"	"	"
Ossendrecht	B.	0	133	0	124	6	6.—	"	"	"	0 1	0 2	0 13	0 2	"	"	"
Steenbergen	B.	0	223	0	191	6	7.20	"	0 1	0 9	"	0 8	"	0 11	"	"	"
"	B.	17	11	16	10	9	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Woensdrecht	B.	0	39	0	35	3	4.80	"	"	0 2	0 8	"	"	"	"	"	"
" (Hoogerheide)	B.	0	122	0	97	3	7.20	"	0 1	0 8	0 3	"	"	"	"	"	"
Wouw	B.	0	128	0	107	3	3.60	"	0 17	0 4	"	"	"	"	"	"	"
" (Heerle)	B.	0	88	0	85	6	7.20	"	"	"	"	0 9	0 6	0 4	"	"	"
DISTRICT TILBURG.																	
Arrond. Tilburg.																	
Alphen	O.	67	0	64	0	6	4.80	"	"	"	"	1 0	6 0	5 0	"	"	"
" (Riel)	O.	34	30	32	27	6	4 80	"	"	"	"	"	2 0	2 5	"	"	"
Baarle-Nassau	O.	60	13	57	12	6	6.—	"	"	2 0	1 1	7 1	4 1	1 1	"	"	"
" (Ulicoten)	O.	31	29	30	27	6	6.—	"	"	"	"	"	2 1	2 1	"	"	"
Berkel	O.	46	23	43	19	5	6.—	"	"	"	"	2 0	3 4	"	"	"	"
"	O.	35	30	34	29	6	6.—	"	"	"	"	1 0	1 2	2 0	"	"	"
Gilze	O.	106	0	105	0	6	4.20	"	"	"	"	1 0	3 0	"	"	"	"

| Geen onderwijs te genieten: | | | Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8. | | | Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten. | | |

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder geen onderwijs te genieten.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.	7.									
Gilze (*Vervolg*) (Reijen)	O.	107	2	107	2	6	f 4.20	"	"	"	"	3 0	10 0	4 0	"	"	"
" (Molenschot)	O.	17	17	16	17	4	4.20	"	"	"	"	5 3	"	"	"	"	"
Goirle	O.	20	7	18	7	5	3.—	"	"	"	"	1 1	2 0	"	"	"	"
Hilvarenbeek	O.	115	2	108	2	6	2.40	"	"	1 0	"	"	4 0	12 1	"	"	"
" (Esbeek)	O.	30	23	27	21	6	2.40	"	"	"	"	2 0	"	3 1	"	"	"
Hooge- en Lage-Mierde (Hooge)	O.	31	29	27	21	6	2.40	"	"	"	1 0	1 3	1 2	3 2	"	"	"
" (Lage)	O.	31	23	28	22	6	2.40	"	"	"	0 1	4 6	1 2	"	"	"	"
" (Hulsel)	O.	24	21	24	20	6	2.40	"	"	"	"	1 0	3 1	2 3	"	"	"
Oisterwijk	O.	190	2	174	2	6	3.60	"	"	"	"	5 0	16 0	10 0	"	"	"
Tilburg	O.	82	77	81	74	6	4.20	"	"	"	"	0 2	4 4	6 7	"	"	"
"	O.	69	53	65	49	6	4.20	"	"	"	"	"	0 1	1 1	"	"	"
"	O.	31	30	30	20	2	7.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	42	51	38	49	6	4.20	"	"	"	"	"	0 3	6 5	"	"	"
"	O.	81	2	79	3	6	4.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B	0	77	0	69	2	3.60	"	0 8	0 1	"	"	"	"	"	"	"
Alphen	B.	0	104	0	100	2	4.20	"	0 8	0 12	"	"	"	"	"	"	"
Gilze	B.	0	81	0	79	4	4.20	"	"	"	0 2	0 3	"	"	"	"	"
" (Reijen)	B.	0	216	0	208	6	2.88	"	"	"	0 3	0 3	0 16	0 17	"	"	"
Goirle	B.	232	0	229	0	5	15.—	"	"	"	5 0	8 0	13 0	"	"	"	"
"	B.	0	107	0	106	6	3.60	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Hilvarenbeek	B.	28	14	28	14	8	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Oisterwijk	B.	0	216	0	207	6	4.80	"	"	"	"	0 3	0 6	0 10	"	"	"
"	B.	0	515	0	512	6	12.—	"	"	0 1	"	0 2	"	"	"	"	"
Tilburg	B.	0	441	0	435	6	9.—	"	0 2	0 1	0 1	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	596	0	589	3	18.—	"	"	0 5	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	878	0	870	6	kosteloos	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	267	0	263	0	6	30.—	"	"	"	"	4 0	4 0	"	"	"	"
"	B.	533	0	533	0	7	kosteloos	1 0	2 0	2 0	"	3 0	7 0	29 0	28 0	"	"
"	B.	458	0	452	0	6	1.80	"	"	"	2 0	23 0	27 0	9 0	"	"	"
"	B.	89	0	88	0	3	9.—	"	"	"	7 0	"	"	"	"	"	"
"	B.	491	0	485	0	4	kosteloos	"	"	"	2 0	9 0	"	"	"	"	"
"	B.	640	0	640	0	5	id.	"	"	"	7 0	10 0	"	"	"	"	"
Arrond. Heusden.																	
Almkerk	O.	119	107	107	97	5	4.80	"	"	"	"	5 2	7 11	4 6	"	"	"
" (Uitwijk)	O.	24	32	21	28	6	4.80	"	"	"	"	0 2	1 1	1 2	"	"	"
" (Nieuwendijk)	O.	39	45	35	40	2	4.80	1 0	1 3	7 6	"	"	"	"	"	"	"
Drongelen	O.	29	25	27	24	3	4.20	"	"	"	"	1 0	1 0	0 1	0 2	"	"
Dussen	O.	28	21	22	17	6	6.—	"	"	"	"	2 0	"	"	3 2	"	"
"	O.	58	21	50	17	6	6.—	"	1 0	"	"	"	3 0	0 1	4 2	"	"
"	O.	76	69	70	67	6	6.—	"	0 1	"	"	1 4	1 5	2 1	2 0	"	"
Giessen	O.	30	31	25	29	6	4.80	"	"	"	"	1 0	0 1	0 2	"	"	"
Hedikhuizen	O.	16	19	14	15	6	2.40	"	"	1 0	"	1 2	0 2	"	"	"	"
" (Haarsteeg)	O.	50	52	47	50	3	2.40	"	"	5 2	"	3 4	"	"	"	"	"
Heesbeen	O.	6	9	5	8	3	7.20	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"
" (Eethen)	O.	26	20	23	14	6	7.20	"	"	"	"	"	0 1	0 4	"	"	"
" (Genderen)	O.	29	14	25	13	3	7.20	"	"	1 0	"	1 1	"	"	"	"	"
Herpt	O.	24	8	21	7	5	7.20	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"
Heusden	O.	60	47	58	46	6	14.40	"	1 0	1 0	"	0 3	2 9	"	6 8	"	"
Meeuwen (Babyloniënbroek)	O.	34	29	32	27	6	4.80	"	"	"	"	"	"	0 2	6 3	"	"
"	O.	21	18	18	16	3	4.80	"	"	2 1	"	1 2	"	"	"	"	"
Oudheusden	O.	45	26	41	25	4	4.80	"	"	"	"	4 2	3 0	"	"	"	"
Rijswijk	O.	32	26	29	22	6	4.80	"	"	"	"	"	1 0	0 1	0 6	"	"
Veen	O.	63	64	53	58	6	1.20	"	"	"	"	2 0	0 1	2 0	6 2	"	"
de Werken	O.	71	60	55	49	6	6.—	"	1 0	"	"	3 2	1 1	5 2	1 3	"	"
" (Sleeuwijk)	O.	52	45	42	43	3	6.—	"	"	"	"	1 5	"	"	"	"	"
Werkendam	O.	121	121	113	110	6	6.—	"	"	"	"	1 5	5 3	6 3	7 3	"	"
"	O.	20	14	19	14	6	6.—	"	"	"	"	"	"	0 2	1 1	"	"
Woudrichem	O.	116	125	111	120	6	4.80	"	1 0	0 1	"	0 2	4 5	6 3	2 2	"	"
"	O.	50	39	43	33	6	4.80	"	"	"	"	1 0	3 1	1 3	1 4	"	"
Wijk	O.	123	69	96	59	6	2.40	"	"	"	"	3 6	5 5	0 2	1 0	"	"
" (Aalburg)	O.	44	45	43	30	6	2.40	"	"	"	"	0 1	1 1	4 2	"	"	"
Almkerk	B.	96	92	78	75	3	12.—	"	2 1	3 7	"	5 5	"	"	"	"	"
Andel	B.	67	67	55	54	6	4.80	"	0 1	1 0	"	1 0	2 2	3 1	"	"	"
Dussen	B.	0	64	0	59	4	3.60	"	"	"	"	0 1	0 4	"	"	"	"
Heesbeen	B.	35	25	29	22	6	2.40	"	1 0	"	"	"	"	0 1	3 0	"	"
Heusden	B.	37	23	28	21	5	2.—	0 1	1 0	"	"	0 3	2 2	1 0	"	"	"
" (Demert)	B.	90	0	79	0	6	8.40	"	3 0	2 0	"	4 0	3 0	6 0	3 0	"	"
"	B.	0	103	0	100	5	6.—	"	"	"	"	"	0 1	0 6	"	"	"
de Werken	B.	41	46	35	42	6	12.—	"	"	"	"	"	3 0	0 2	7 9	"	"
Werkendam	B.	137	120	126	106	6	12.—	"	"	"	"	"	1 6	9 4	1 1	"	"

| geen onderwijs te genieten: | | | Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8. | | | Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten. | | |

PROVINCIE. DISTRICT. ARRONDISSEMENT. GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. na werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.										
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de									
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.	
Arrond. Waalwijk.																		
Baardwijk	O.	85	0	82	0	3	f 2.40	"	6 0	4 0	7 0	"	"	"	"	"	"	
Besoijen	O.	101	28	92	25	6	5.40	"	"	"	"	4 1	2 0	3 0	"	"	"	
Capelle	O.	82	54	74	49	6	6.—	"	"	"	2 1	0 1	0 2	4 2	"	"	"	
"	O.	104	81	92	69	6	6.—	"	1 2	0 3	1 2	3 4	3 1	1 3	"	"	"	
Drunen	O.	169	3	153	3	6	3.60	"	"	"	2 0	2 0	6 0	10 0	"	"	"	
" (Wolfshoek)	O.	28	3	26	3	3	3.60	2 0	"	2 0	4 0	"	"	"	"	"	"	
Geertruidenberg	O.	136	30	126	24	7	12.—	"	"	0 1	2 0	4 0	2 4	"	"	"	"	
's Gravenmoer	O.	74	53	70	49	6	2.40	"	"	"	"	"	3 5	2 3	"	"	"	
Loon op Zand	O.	105	104	103	102	7	3.—	"	"	1 0	0 1	"	3 4	8 6	6 6	"	"	
" (Kaatsheuvel)	O.	239	1	224	1	6	3.—	"	"	"	3 0	1 0	9 0	4 0	"	"	"	
" (")	O.	125	52	114	47	6	3.—	"	"	"	1 2	3 1	8 2	3 0	"	"	"	
Nieuwkuyk	O.	69	55	58	46	6	3.60	"	"	"	"	1 1	3 8	9 1	"	"	"	
Raamsdonk	O.	104	78	96	75	7	4.20	"	1 1	"	3 1	4 3	6 2	0 2	1 2	"	"	
" (Veer)	O.	203	10	191	9	6	4.20	"	"	"	"	6 0	2 0	"	"	"	"	
Sprang	O.	120	119	102	100	5	3.60	"	3 1	2 0	1 3	9 14	13 13	"	"	"	"	
Udenhout	O.	155	0	149	0	4	2.40	"	"	"	2 0	12 0	"	"	"	"	"	
Vlijmen	O.	181	0	168	0	7	2.40	"	"	1 0	2 0	10 0	8 0	11 0	1 0	"	"	
"	O.	28	23	27	22	5	2.40	"	"	"	1 0	2 2	1 0	"	"	"	"	
Vrijhoeve-Capelle	O.	42	26	35	22	6	3.60	1 0	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	
Waalwijk	O.	272	15	254	14	6	9.60	"	"	"	2 0	9 2	9 0	"	"	"	"	
Waspik	O.	170	29	152	25	7	4.80	"	"	1 0	1 1	3 2	5 2	1 1	4 0	"	"	
Baardwijk	B.	0	103	0	98	6	5.76	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"	"	
Besoijen	B.	0	59	0	56	3	9.60	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Drunen	B.	0	211	0	195	6	3.84	"	"	"	"	0 7	0 5	0 14	"	"	"	
Geertruidenberg	B.	0	122	0	117	7	12.—	"	0 1	0 1	"	0 3	0 10	0 2	0 2	"	"	
"	B.	21	0	21	0	3	80.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
's Gravenmoer	B.	34	43	33	40	3	7.20	"	"	2 3	4 7	"	"	"	"	"	"	
Loon op Zand	B.	0	291	0	268	4	4.80	"	0 1	0 2	0 22	0 20	"	"	"	"	"	
Raamsdonk	B.	0	211	0	204	7	4.20	"	"	"	0 1	0 6	0 5	0 1	"	"	"	
"	B.	73	77	69	72	7	10.20	"	"	"	0 2	0 1	1 3	1 0	0 3	"	"	
Udenhout	B.	0	143	0	140	6	3.60	"	0 1	0 1	0 2	0 4	0 15	0 6	"	"	"	
Vlijmen	B.	0	202	0	185	6	7.20	"	"	0 2	0 2	0 5	0 18	0 2	"	"	"	
Waalwijk	B.	0	273	0	268	3	12.—	"	0 2	0 3	0 29	"	"	"	"	"	"	
Waspik	B.	0	144	0	136	3	4.80	"	"	0 3	0 23	"	"	"	"	"	"	
Arrond. Oirschot.																		
Best	O.	150	0	142	0	6	2.40	"	"	1 0	2 0	2 0	6 0	"	"	"	"	
Bladel	O.	61	48	56	44	6	3.—	"	"	"	"	"	5 1	4 0	"	"	"	
" (Netersel)	O.	20	19	19	18	3	3.—	0 1	"	0 1	2 1	"	"	"	"	"	"	
Boxtel	O.	147	22	138	21	8	12.—	"	"	0 1	"	4 0	0 1	"	"	"	"	
" (Breukelen)	O.	114	7	107	6	6	12.—	"	"	"	1 0	6 0	6 1	5 0	"	"	"	
"	O.	129	0	114	0	6	12.—	"	"	2 0	"	2 0	8 0	3 0	"	"	"	
" (Gemonde)	O.	69	1	64	1	2	12.—	8 0	8 0	"	"	"	"	"	"	"	"	
Diessen	O.	57	0	51	0	6	3.—	"	"	"	1 0	2 0	3 0	"	"	"	"	
Hoogeloon	O.	44	26	42	23	6	3.—	"	"	"	"	"	1 4	3 3	"	"	"	
" (Hapert)	O.	40	36	37	34	6	3.—	"	"	"	"	3 2	4 4	"	"	"	"	
" (Casteren)	O.	18	11	17	11	6	3.—	"	"	"	"	1 0	"	3 0	"	"	"	
Liempde	O.	82	0	73	0	6	4.80	"	"	"	"	4 0	1 0	8 0	"	"	"	
Moergestel	O.	74	0	66	0	4	6.—	"	1 0	1 0	5 0	9 0	"	"	"	"	"	
Oirschot	O.	123	0	111	0	3	3.0	"	"	3 0	15 0	"	"	"	"	"	"	
" (Straten)	O.	50	21	47	21	3	3.60	"	"	2 1	2 2	"	"	"	"	"	"	
" (Spoordonk)	O.	55	19	52	18	3	3.60	"	1 0	2 1	3 0	"	"	"	"	"	"	
Oost-, West- en Middelbeers	O.	25	28	24	27	6	3.60	"	"	"	"	1 2	2 1	0 2	"	"	"	
" (Middelbeers)	O.	49	33	47	30	6	3.60	"	"	"	"	2 0	1 0	3 1	"	"	"	
Vessem	O.	35	38	34	38	6	2.40	"	"	"	"	"	1 1	6 6	"	"	"	
" (Knegsel)	O.	6	9	5	9	5	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
" (Wintelre)	O.	22	20	21	19	6	2.40	"	"	"	1 0	2 0	2 0	"	"	"	"	
Best	B.	0	138	0	122	6	9.60	"	"	0 1	0 2	0 3	"	"	"	"	"	
Boxtel	B.	0	317	0	308	5	12.—	"	0 3	0 2	0 4	0 1	"	"	"	"	"	
" (Gemonde)	B.	0	61	0	57	3	3.—	"	"	0 1	0 6	"	"	"	"	"	"	
Diessen	B.	0	85	0	77	4	3.—	"	"	"	0 3	0 0	"	"	"	"	"	
Liempde	B.	0	90	0	85	4	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Moergestel	B.	0	88	0	85	3	3.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Oirschot	B.	31	193	29	184	8	3.—	"	"	"	"	"	0 1	0 1	0 11	0 9	"	
Reusel	B.	0	103	0	93	6	3.—	"	"	"	"	0 3	0 8	0 11	"	"	"	
"	B.	196	0	193	0	3	3.—	"	1 0	10 0	20 0	"	"	"	"	"	"	
DISTRICT EINDHOVEN.																		
Arrond. Eindhoven.																		
Aalst	B.	30	32	28	31	2	3.60	"	4 2	"	"	"	"	"	"	"	"	
Bergeyk ('t Hof)	B.	92	3	82	2	6	4.20	"	"	"	"	7 0	5 0	8 0	"	"	"	

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten geëxcigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder geen 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Bergeyk (*Vereolg*) (Weebosch)	O.	22	22	20	20	6	f 4.20	" "	" "	" "	" "	2 1	3 0	1 1	" "	" "	" "
Borkel c. a.	O.	33	36	32	35	3	3,—			0 1	1 4	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Dommelen	O.	21	27	18	23	1	2.40	2 4	2 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Duizel	O.	23	14	23	14	6	3,—	" "	" "	" "	" "	" "	0 2	2 1	" "	" "	" "
" (Steensel)	O.	20	22	17	19	6	3,—	" "	" "	" "	" "	1 0	" "	" "	" "	" "	" "
Eersel	O.	86	70	81	66	6	3,—	" "	" "	" "	" "	" "	4 5	7 5	" "	" "	" "
Eindhoven	O.	130	36	128	35	6	12,—	" "	" "	" "	" "	3 0	11 6	" "	" "	" "	" "
Gestel	O.	180	0	171	0	6	3.60	" "	" "	" "	" "	3 0	14 0	11 0	" "	" "	" "
Luyksgestel	O.	59	60	56	54	3	3,—	" "	" "	5 5	2 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Nunen	O.	77	5	76	5	6	6,—	" "	" "	1 0	1 0	2 0	4 0	3 0	" "	" "	" "
" (Gerwen)	O.	20	3	18	3	3	6,—	" "	" "	1 0	3 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" (Nederwetten)	O.	28	28	27	27	3	6,—	0 2	" "	0 4	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Oerle	O.	26	0	25	0	3	3,—	" "	" "	1 0	4 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Riethoven	O.	30	33	25	26	3	2.40	" "	" "	3 4	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Stratum	O.	166	0	143	0	6	3.60	1 0	" "	1 0	3 0	3 0	" "	" "	" "	" "	" "
Strijp	O.	107	0	103	0	6	6,—	" "	" "	" "	" "	1 0	7 0	4 0	" "	" "	" "
Tongelre	O.	70	50	65	49	3	3,—	1 0	4 2	4 3	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Valkenswaard	O.	152	4	150	4	7	3.60	" "	" "	" "	" "	" "	2 0	3 0	6 0	" "	" "
Veldhoven	O.	64	63	61	62	7	3,—	" "	" "	" "	" "	0 2	6 7	2 4	1 1	" "	" "
Waalre	O.	50	45	48	43	6	3.60	" "	" "	" "	" "	" "	3 5	6 5	" "	" "	" "
Westerhoven	O.	27	22	24	22	6	3,—	" "	" "	" "	" "	1 0	3 0	1 0	" "	" "	" "
Woensel (Broek)	O.	281	0	248	0	9	4.80	" "	" "	" "	" "	1 0	2 0	10 0	13 0	13 0	2 0
" (Acht)	O.	23	24	21	24	6	4.80	" "	" "	" "	0 2	0 3	" "	" "	" "	" "	" "
Zeelst	O.	64	0	60	0	6	3,—	" "	" "	" "	" "	1 0	3 0	3 0	" "	" "	" "
Zesgehuchten	O.	71	1	66	1	6	3.60	1 0	" "	" "	1 0	1 0	10 0	2 0	" "	" "	" "
Bergeyk	B.	0	118	0	103	3	4.20	" "	" "	0 9	0 12	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Eindhoven	B.	285	0	274	0	7	24,—	" "	" "	3 0	" "	9 0	9 0	3 0	10 0	" "	" "
"	B.	3	290	3	279	8	6,—	" "	" "	" "	" "	" "	0 1	0 11	" "	" "	" "
"	B.	16	50	15	48	7	90,—	" "	" "	" "	0 1	0 1	" "	0 2	0 1	" "	" "
Gestel	B.	0	175	0	174	3	2.88	0 1	0 3	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Nunen	B.	0	115	0	109	3	1.92	" "	0 2	0 11	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Oerle	B.	0	100	0	100	3	1.80	" "	0 3	0 17	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Stratum	B.	0	242	0	234	5	12,—	" "	" "	" "	" "	0 5	0 12	" "	" "	" "	" "
"	B.	129	0	128	0	5	25,—	" "	" "	" "	" "	" "	24 0	" "	" "	" "	" "
Strijp	B.	0	124	0	116	6	3,—	" "	" "	" "	" "	0 4	0 7	0 12	" "	" "	" "
Valkenswaard	B.	0	148	0	140	6	3.60	" "	" "	" "	0 1	0 1	0 9	0 11	" "	" "	" "
Woensel	B.	0	289	0	271	4	4.80	0 1	0 2	0 15	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Zeelst	B.	0	71	0	66	6	2.88	" "	" "	" "	0 2	0 3	0 4	" "	" "	" "	" "
Arrond. Helmond.																	
Aarle-Rixtel	O.	87	0	83	0	6	3.60	" "	" "	" "	" "	1 0	4 0	5 0	" "	" "	" "
Asten	O.	157	5	148	5	4	2.40	" "	" "	9 0	20 0	2 0	" "	" "	" "	" "	" "
" (Ommel)	O.	33	5	33	5	4	2.40	" "	" "	" "	0 1	1 1	" "	" "	" "	" "	" "
Bakel	O.	30	0	27	0	3	3.60	1 0	1 0	" "	4 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" (Milheeze)	O.	32	1	32	1	3	3.60	" "	1 0	5 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Beek en Donk	O.	65	12	60	11	6	2.50	" "	" "	" "	" "	1 0	4 0	2 0	" "	" "	" "
"	O.	70	1	57	1	6	2.50	" "	" "	" "	2 0	2 0	2 0	1 0	" "	" "	" "
Budel	O.	125	1	114	1	3	3.60	" "	3 0	8 0	6 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Deurne	O.	91	6	79	5	6	2.40	" "	" "	" "	1 0	4 0	22 0	8 0	" "	" "	" "
" (Liessel)	O.	67	11	63	11	4	2.40	" "	" "	6 0	4 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" (Neerkant)	O.	43	33	41	30	6	2.40	" "	" "	" "	" "	" "	0 2	3 8	" "	" "	" "
" (Helenaveen)	O.	100	1	92	1	6	2.40	" "	" "	" "	1 0	3 0	12 0	3 0	" "	" "	" "
Geldrop	O.	186	5	178	5	6	3,—	1 0	" "	" "	7 0	5 0	8 1	" "	" "	" "	" "
Heeze	O.	93	1	90	1	6	3,—	" "	" "	1 0	2 0	4 0	4 0	2 0	" "	" "	" "
Helmond	O.	78	33	76	32	7	12,—	" "	" "	" "	" "	1 2	1 0	4 0	0 2	" "	" "
Leende	O.	63	0	52	0	5	3,—	" "	" "	" "	1 0	1 0	6 0	" "	" "	" "	" "
Lierop	O.	38	34	37	32	3	2.40	0 1	4 3	1 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Lieshout	O.	76	0	65	0	6	2.40	" "	" "	1 0	6 0	6 0	" "	3 0	" "	" "	" "
Maarheeze	O.	33	24	32	23	2	2.64	3 2	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Mierlo	O.	79	0	75	0	6	3.60	" "	" "	" "	" "	2 0	3 0	" "	" "	" "	" "
" (het Hout)	O.	80	0	73	0	6	3.60	" "	" "	" "	" "	4 0	3 0	4 0	" "	" "	" "
Soerendonk	O.	69	42	67	40	3	2.88	1 0	12 4	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Someren	O.	112	5	109	4	3	3.60	1 0	4 0	4 0	8 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" (het Eind)	O.	44	42	38	40	6	3.60	" "	1 0	2 0	0 2	1 1	3 0	" "	" "	" "	" "
Stiphout	O.	25	0	23	0	6	3.60	" "	" "	" "	" "	" "	3 0	1 0	" "	" "	" "
Vlierden	O.	36	6	34	6	6	2.88	" "	" "	" "	" "	" "	1 0	1 0	" "	" "	" "
Aarle-Rixtel	B.	0	167	0	156	4	9.96	" "	" "	0 2	0 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Asten	B.	0	211	0	189	6	3,—	" "	" "	0 1	0 4	0 6	0 1	" "	" "	" "	" "
Bakel	B.	0	78	0	70	5	3,—	" "	" "	" "	" "	0 4	0 3	" "	" "	" "	" "
Beek en Donk	B.	0	117	0	103	6	4.80	" "	" "	" "	" "	" "	" "	0 10	" "	" "	" "
"	B.	0	142	0	138	3	3.60	0 1	0 5	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	B.	15	16	14	15	4	1.50	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	" "

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogen van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongunstig schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehouden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonderdat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.

PROVINCIE. DISTRICT. ARRONDISSEMENT. GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan:								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.	7.									
Deurne	B.	119	0	116	0	3	2.40	"	"	"	"	0 1	0 12	0 9	"	"	"
"	B.	0	216	0	210	5	3,—	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"
" (Liessel)	B.	0	74	0	67	6	3,—	"	"	"	0 9	0 5	"	"	"	"	"
" (Helenaveen)	B.	0	79	0	66	3	2.40	"	0 2	0 3	0 8	"	"	"	"	"	"
Geldrop	B.	0	218	0	215	6	4.80	"	"	"	"	"	0 8	0 25	"	"	"
Heeze	B.	0	99	0	96	5	3,—	"	"	"	0 3	"	"	"	"	"	"
Helmond	B.	0	624	0	603	6	12,—	"	"	0 1	0 7	0 30	0 21	0 34	"	"	"
"	B.	549	0	532	0	5	9,—	"	"	"	1 0	11 0	47 0	"	"	"	"
"	B.	14	28	14	28	6	7.20	"	"	"	"	0 1	1 0	0 1	"	"	"
Leende	B.	0	85	0	80	6	3,—	"	"	"	"	0 2	0 1	0 7	"	"	"
Lieshout	B.	0	87	0	81	6	2.40	"	"	"	0 1	0 1	0 10	0 5	"	"	"
Mierlo	B.	0	97	0	85	5	3.60	"	"	"	0 2	0 2	"	"	"	"	"
" (het Hout)	B.	0	94	0	88	6	2.40	"	"	"	0 3	0 2	0 2	0 11	"	"	"
Someren	B.	0	111	0	95	3	4.80	"	0 9	0 11	"	"	"	"	"	"	"
Stiphout	B.	0	29	0	24	3	3.60	"	"	"	0 3	"	"	"	"	"	"
Arrond. Veghel.																	
Boekel	O.	116	0	110	0	6	3,—	"	"	"	1 0	1 0	6 0	12 0	3 0	"	"
Dinther	O.	93	1	80	1	6	3,—	"	"	"	1 0	"	2 0	7 0	4 0	"	"
" (Loosbroek)	O.	30	17	30	17	3	3,—	"	"	"	3 0	4 2	"	"	"	"	"
den Dungen	O.	82	0	73	0	6	3,—	"	"	"	"	"	4 0	10 0	4 0	"	"
Erp	O.	98	0	86	0	6	3,—	"	1 0	"	"	7 0	3 0	10 0	"	"	"
" (Boerdonk)	O.	15	22	14	21	6	3,—	"	"	"	"	"	0 1	1 1	1 5	"	"
Gemert	O.	136	0	129	0	6	2.88	"	2 0	"	"	"	8 0	9 0	"	"	"
" (Handel)	O.	40	18	37	16	6	2.88	"	"	"	"	1 1	2 0	2 3	1 4	"	"
" (Mortel)	O.	41	20	40	20	3	2.88	"	3 1	3 1	2 2	"	"	"	"	"	"
Heeswijk	O.	50	0	50	0	6	3.60	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"
St. Oedenrode (Nijnsel)	O.	36	31	35	29	6	3,—	"	"	"	"	1 0	2 1	0 4	"	"	"
" (Oude Vrijheid)	O.	160	176	143	150	7	7.20	"	0 3	2 0	5 5	5 3	11 10	6 7	3 3	"	"
" (Olland)	O.	24	24	23	23	3	3,—	"	1 0	3 3	3 4	"	"	"	"	"	"
Schijndel	O.	207	2	181	2	7	4.80	"	"	"	"	6 0	11 0	7 0	12 0	"	"
" (Wijbosch)	O.	69	0	62	0	6	4.80	"	"	"	"	1 0	8 0	3 0	"	"	"
Son	O.	37	0	35	0	3	2.40	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"
"	O.	37	0	37	0	6	2.40	"	"	"	"	"	2 0	2 0	"	"	"
Uden	O.	240	15	207	13	6	2.40	"	"	"	1 0	1 0	7 0	8 0	8 1	"	"
" (Volkel)	O.	71	15	61	13	6	2.40	"	"	"	1 0	"	1 0	4 0	6 0	"	"
Veghel	O.	16	18	14	15	3	3,—	"	"	"	2 1	0 1	"	"	"	"	"
" (Zijtaart)	O.	49	55	46	49	6	3,—	"	"	"	"	"	3 0	1 0	4 3	"	"
" (Eerde)	O.	57	57	54	55	6	3,—	"	"	"	"	"	"	2 3	4 4	"	"
Boekel	B.	0	132	0	114	6	3,—	"	"	"	"	"	0 1	0 10	0 3	"	"
Dinther	B.	0	143	0	124	3	3,—	"	0 1	0 14	0 3	"	"	"	"	"	"
den Dungen	B.	0	78	0	73	2	3,—	"	0 9	0 11	"	"	"	"	"	"	"
Erp	B.	0	127	0	118	3	3,—	"	0 1	0 8	0 8	"	"	"	"	"	"
Gemert	B.	17	185	15	174	6	3.60	"	"	"	0 9	0 9	0 7	"	"	"	"
Schijndel	B.	0	46	0	42	4	kosteloos	"	"	"	0 3	0 9	"	"	"	"	"
" (Heikant)	B.	0	254	0	244	6	3,—	"	"	"	"	"	0 4	0 14	"	"	"
Son	B.	0	80	0	75	6	2.40	"	"	"	0 3	0 2	0 8	0 4	"	"	"
Uden	B.	0	40	0	40	6	kost-school	"	"	"	"	0 1	0 2	0 2	"	"	"
"	B.	0	308	0	257	6	3.60	"	"	0 1	0 6	0 13	0 21	0 14	"	"	"
Veghel	B	0	309	0	300	6	3.60	"	"	0 1	0 6	0 5	0 14	0 18	"	"	"
"	B.	306	0	298	0	7	6,—	"	"	"	"	"	"	11 0	22 0	"	"
Totaal	O.	25387	8842	23206	8178	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	B.	10731	25085	10368	23630	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Algemeen totaal		36118	33927	33574	31808	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door buitengewone omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten geboezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	0 1	0 2	0 11	0 1	" "	" "	" "	0 4	0 7	0 1	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 1	0 13	0 1	" "	" "	" "	0 10	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 2	0 2	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 3	0 5	" "	" "	" "	" "	0 4	" "	0 4	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 59	0 1	0 3	" "	" "	0 15	0 2	0 36	" "	" "	0 1	" "	0 1
" "	" "	" "	" "	0 1	12 0	" "	" "	" "	12 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	1 0	" "	" "	" "	1 0	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 1	0 3	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 11	" "	" "	" "	" "	0 9	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 4	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 7	" "	" "	" "	" "	0 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 3	0 17	" "	0 1	" "	0 1	0 14	" "	0 4	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	0 5	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	1 0	2 0	18 0	" "	" "	" "	2 0	13 0	2 0	3 0	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	2 0	2 0	7 0	" "	" "	" "	" "	3 0	3 0	6 0	" "	" "	" "	1 0	" "
" "	" "	" "	" "	" "	3 0	" "	" "	" "	2 0	" "	11 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	14 0	" "	1 0	" "	" "	" "	16 0	2 0	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	1 0	" "	21 0	1 0	" "	" "	4 0	2 0	1 0	2 0	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	1 2	" "	" "	" "	1 0	" "	5 0	4 4	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	1 0	3 0	15 0	1 0	" "	" "	" "	2 1	" "	0 2	" "	" "	" "	2 0	" "
" "	" "	" "	" "	" "	5 4	" "	" "	" "	" "	1 0	" "	3 2	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	4 1	2 1	" "	" "	" "	" "	4 0	1 0	" "	" "	" "	" "	0 1	" "
" "	" "	" "	" "	" "	2 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "	2 1	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	3 1	" "	" "	" "	" "	" "	1 0	2 1	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	0 2	4 3	25 23	1 2	0 1	" "	27 0	0 25	0 1	1 0	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	1 0	0 2	3 1	1 1	" "	" "	" "	" "	" "	3 2	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	1 0	23 0	" "	" "	" "	" "	1 0	6 0	17 0	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	3 0	6 0	" "	" "	" "	" "	" "	1 0	9 0	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	1 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	1 0	" "	12 0	2 0	" "	" "	2 0	2 0	5 0	2 0	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	4 0	4 0	2 0	1 0	" "	" "	0 1	2 0	6 1	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	2 0	2 1	" "	" "	" "	" "	1 0	" "	1 0	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	1 0	3 3	" "	" "	" "	" "	" "	1 0	2 2	" "	" "	" "	1 0	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 11	0 1	" "	" "	" "	0 12	2 1	0 2	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 8	0 7	0 1	0 1	" "	" "	" "	0 8	0 1	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 9	" "	" "	" "	" "	0 6	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 2	0 7	0 2	" "	" "	" "	0 4	0 3	0 3	" "	" "	" "	1 0	" "
" "	" "	" "	" "	0 1	0 24	" "	" "	" "	" "	0 19	0 4	0 2	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 1	0 2	" "	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	0 4	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 4	" "	" "	" "	" "	" "	0 4	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 13	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	0 3
" "	" "	" "	0 5	0 36	0 36	0 4	0 2	" "	" "	0 28	" "	0 12	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	0 6	0 20	0 20	0 4	" "	" "	4 0	0 15	" "	0 7	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	11 0	11 0	" "	" "	" "	" "	" "	2 0	5 0	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	45 18	233 176	1980 635	37 25	22 5	31 14	592 32	145 445	556 49	748 209	4 1	8 0	2 5	81 36	32 8
"	"	"	13 62	37 242	428 1164	16 61	3 26	20 17	261 70	25 757	23 111	85 284	0 5	4 8	0 0	20 104	21 25
"	"	"	58 80	270 418	2408 1799	53 86	25 31	51 31	853 102	170 1202	579 160	833 493	4 6	12 8	2 5	101 140	53 33

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	School-geld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verd 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
PROVINCIE GELDERLAND.																	
DISTRICT ARNHEM.																	
Arrond. Arnhem.																	
Arnhem (Schaarsbergen)	O.	12	*11*	11	*10*	6	f 3.—	„	„	„	„	1	*0*	„	0	*3*	„	„	„
„	O.	229	*132*	227	*125*	10	3.—	„	„	0	*2*	1	*1*	„	1	*0*	2	*3*	3	*1*
„	O.	193	*161*	185	*152*	8	3.—	„	„	„	„	„	„	1	2	2	*2*	5	5	*1*	5	*8*	„	„
„	O.	161	*95*	154	*92*	6	3.—	„	„	„	„	1	*1*	2	*1*	6	*0*	9	*5*	„	„	„	„	„
„	O.	194	*160*	187	*152*	8	6.—	„	2	*0*	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	*2*	6	*16*	„	„
„	O.	32	*17*	28	*14*	3	3.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	165	*155*	151	*141*	3	12.—	„	„	„	3	*1*	1	*0*	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	349	*80*	339	*77*	?	20.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	0	*218*	0	*203*	8	30.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	0	*3*	0	*2*	„	„
„	O.	120	*94*	114	*87*	6	24.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	119	*93*	115	*92*	6	24.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	*0*	„	„	„	„	„	„
„	O.	251	*187*	245	*182*	10	3.—	„	„	0	*1*	„	„	„	„	1	*0*	1	*0*	3	*2*	3	*0*	4	*9*
„	O.	196	*172*	190	*166*	8	3.—	„	„	„	„	„	„	0	*1*	2	*2*	1	*1*	4	*5*	11	*9*	„	„
„	O.	302	*211*	298	*208*	12	3.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	*0*	2	*1*	4	*4*
„	O.	166	*0*	161	*0*	7	56.—	„	„	„	„	„	„	2	*0*	„	„	„	„	1	*0*	„	„	„	„
„	O.	221	*148*	214	*140*	8	3.—	„	„	„	„	„	„	1	*0*	4	*2*	6	*8*	3	*2*	10	*19*	„	„
„	O.	269	*218*	259	*205*	10	3.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	*0*	4	*2*	3	*5*	6	*10*
Brummen	O.	196	*201*	189	*188*	8	12.—	„	„	„	„	1	*0*	1	*3*	3	*0*	2	*3*	5	*9*	8	*7*	„	„
„	O.	20	*14*	19	*14*	6	12.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Leuvenheim)	O.	52	*48*	45	*47*	6	12.—	„	„	„	„	„	„	„	„	2	*0*	7	*3*	„	„	„	„	„	„
„ (Ocken)	O.	77	*51*	71	*47*	6	12.—	„	0	*1*	1	*2*	1	*1*	1	*0*	1	*2*	2	*7*	„	„	„	„	„
„ (Empe)	O.	74	*66*	69	*62*	6	12.—	„	„	„	„	„	1	*0*	„	„	0	*1*	8	*5*	„	„	„	„	„
„ (Hall)	O.	44	*41*	38	*38*	6	12.—	„	„	„	„	„	„	2	*2*	4	*4*	1	*2*	„	„	„	„	„	„
„ (Eerbeek)	O.	90	*79*	87	*76*	7	12.—	„	„	„	1	*0*	„	1	*3*	2	*5*	1	*1*	3	*2*	„	„	„	„
Rheden (Velp)	O.	61	*54*	58	*52*	2	15.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ („)	O.	185	*157*	170	*139*	6	kosteloos	„	1	*0*	„	„	2	*1*	0	*6*	6	*3*	9	*4*	„	„	„	„	„
„ („)	O.	129	*97*	125	*93*	6	6.—	„	„	„	„	„	„	2	*0*	3	*7*	10	*2*	„	„	„	„	„	„
„	O.	106	*99*	98	*89*	6	6.—	„	„	„	1	*0*	1	*0*	3	*2*	5	*8*	2	*3*	„	„	„	„	„
„ (de Steeg)	O.	50	*63*	47	*57*	6	6.—	„	„	„	„	„	1	*0*	„	„	1	*1*	2	*6*	„	„	„	„	„
„ (Ellecom)	O.	39	*23*	37	*22*	6	6.—	„	„	„	„	„	„	1	*1*	4	*1*	4	*6*	„	„	„	„	„	„
„ (Dieren)	O.	25	*19*	24	*18*	4	30.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ („)	O.	163	*164*	151	*147*	6	6.—	„	„	„	1	*0*	„	0	*6*	1	*4*	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Spankeren)	O.	39	*32*	37	*31*	6	6.—	„	„	„	„	„	1	*0*	„	2	*2*	6	*5*	„	„	„	„	„	„
„ (Laag Soeren)	O.	47	*32*	45	*30*	6	6.—	„	„	„	„	„	„	0	*2*	2	*0*	6	*4*	„	„	„	„	„	„
Rozendaal	O.	31	*21*	30	*20*	6	7.20	„	„	„	„	„	„	„	„	1	*1*	„	„	„	„	„	„	„	„
Arnhem	B.	184	*152*	176	*142*	6	4.80	„	„	„	0	*1*	„	1	*1*	1	*2*	12	*14*	„	„	„	„	„	„
„	B.	225	*0*	185	*0*	8	2.40	2	0	15	*0*	3	*0*	7	*0*	4	*0*	5	*0*	11	*0*	10	*0*	„	„
„	B.	101	*102*	89	*82*	6	9.—	„	„	„	„	„	0	*2*	0	*2*	3	*2*	4	*6*	„	„	„	„	„
„	B.	26	*0*	25	*0*	?	105.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Schaarsbergen)	B.	53	*50*	49	*44*	6	6.—	„	„	„	„	„	„	„	0	*1*	1	*4*	2	*7*	„	„	„	„	„
„	B.	170	*0*	165	*0*	4	30.—	„	„	„	5	*0*	6	*0*	6	*0*	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	80	*0*	71	*0*	4	30.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	257	*0*	234	*0*	4	4.80	„	1	*0*	„	„	4	*0*	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	69	*0*	69	*0*	3	150.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	28	*0*	28	*0*	3	100.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	11	*0*	11	*0*	2	100.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	43	*21*	42	*21*	7	280.—	„	„	„	„	„	0	*2*	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*225*	0	*218*	6	kosteloos	„	„	„	„	„	„	„	0	*1*	0	*1*	0	*19*	„	„	„	„	„
„	B.	0	*438*	0	*431*	6	6.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	0	*22*	„	„	„	„	„
„	B.	0	*432*	0	*427*	9	72.—	„	„	„	„	„	0	*2*	„	„	0	*1*	0	*13*	0	*3*	„	„	„
„	B.	0	*289*	0	*283*	6	6.—	„	„	„	„	„	0	*1*	0	*1*	0	*3*	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*28*	0	*26*	6	110.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*55*	0	*55*	7	90.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Brummen	B.	35	*46*	33	*42*	6	7.20	„	„	„	„	„	„	„	0	*1*	0	*2*	4	*3*	„	„	„	„	„
Rheden (Velp)	B.	194	*145*	185	*133*	7	14.60	„	1	*4*	1	*0*	0	*2*	2	*1*	6	*6*	11	*12*	1	*1*	„	„	„
„ („)	B.	40	*0*	40	*0*	4	120.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ („)	B.	0	*45*	0	*44*	10	120.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	69	*70*	65	*66*	3	8.40	„	„	„	„	„	5	*5*	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*10*	0	*10*	?	100.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Ellecom)	B.	38	*46*	35	*42*	6	6.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	0	*1*	4	*3*	„	„	„	„	„
„ (Dieren)	B.	83	*54*	77	*52*	6	9.60	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	12	*8*	„	„	„	„	„
Arrond. Wageningen.																									
Barneveld	O.	74	*100*	71	*94*	j. 6 m. 9	6.—	„	„	„	„	2	*1*	0	*2*	4	*3*	0	*1*	„	„	„	„	„	„
„	O.	59	*55*	55	*50*	6	kosteloos	„	„	„	„	1	*0*	3	*4*	7	*3*	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Glind)	O.	32	*34*	25	*27*	6	6.—	„	„	„	„	„	„	1	*1*	2	*2*	„	„	„	„	„	„	„	„

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen. % onbekend. m.
10 " 6	"	"	"	0 " 3	1 0 11 6 8 8 6 2 2 1 2 0 3 1 0 " 3	"	"	"	10 " 1 2 0 5 0 2 1 3 1	"	1 0 1 " 8	"	"	"	"	"	0 " 3
12 " 13	"	"	"	1 " 4	11 8	0 " 1	"	"	7 " 2	0 " 8	"	4 " 1	"	"	"	"	"
5 " 4	5 " 7	17 11	"	1 " 2	6 7	"	"	"	0 " 2	0 " 4	"	5 " 0	"	"	"	"	"
10 " 15	"	"	"	1 " 3	17 13	1 " 0	"	"	2 " 0	8 " 15	"	"	"	"	"	1 " 0	"
"	"	"	"	0 " 3	2 0	"	"	"	0 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 2	14 9	0 " 1	"	"	0 " 7	1 " 11	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	14 15	0 " 1	"	"	"	1 " 8	"	8 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	12 15	"	"	"	"	5 " 14	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 3	"	2 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3 " 1	1 2	0 " 1	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 1	"	1 0	"	"	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 " 1	5 9	0 " 2	"	"	3 " 0	0 " 4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 " 0	7 5	"	2 1	5 " 7	2 " 0	"	"	4 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 " 0	9 10	"	1 0	1 " 0	1 " 0	3 " 0	"	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 5	"	"	"	"	2 " 0	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 5	2 3	0 " 1	"	1 " 4	1 " 0	0 " 2	1 1	0 " 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	1 2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 1	"	1 0	"	"	1 " 2	"	"	"	"	"	"	"
0 1	"	"	"	"	2 2	0 " 1	"	"	2 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"
11 0	"	"	"	0 " 1	33 0	1 0	"	"	21 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	3 5	"	"	"	3 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 " 0	1 " 4	"	"	"	1 " 0	0 " 4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 " 0	10 0	"	"	"	8 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	4 " 0	1 " 0	"	2 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 2	"	"	"	"	0 " 1	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 2	"	"	0 2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	0 " 14	0 " 3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 4	0 " 15	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 2	0 " 3	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1 5	"	"	"	3 " 4	17 16	0 " 4	"	0 " 2	11 " 0	4 " 9	"	3 " 1	"	"	4 " 1	1 " 2	1 " 6
"	"	"	"	"	0 " 1	"	"	"	"	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 " 3	1 4	0 " 1	"	1 0	"	0 " 5	1 0	0 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 2	4 2	"	"	"	2 " 1	2 " 3	1 " 0	0 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder geen onderwijs te genieten, na het geheel doorloopen van de								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.	7.									
Barneveld (*Vervolg*) (Voorthuizen)	O.	59	*56*	54	*51*	6	f 6.—	„	„	„	„	2 2	4 2	3 3	„	„	„
„ (Zwartebroek)	O.	33	*22*	28	*18*	6	6.—	„	„	„	1 1	1 0	3 3	0 1	„	„	„
„ (Garderen	O.	32	*23*	27	*18*	3	6.—	„	1 0	2 3	0 3	„	„	„	„	„	„
„ (Stroe)	O.	50	*45*	40	*35*	6	6.—	„	„	1 1	6 2	3 1	1 2	1 2	„	„	„
Doorwerth	O.	18	*25*	17	*24*	6	9.—	„	„	„	„	0 1	2 2	0 1	„	„	„
Ede (Lunteren)	O.	141	*144*	123	*128*	6	6.—	„	„	„	„	4 3	5 10	6 6	„	„	„
„ (Geldersch Veenendaal)	O.	179	*199*	171	*191*	6	6.—	„	„	„	0 2	2 7	6 9	11 13	„	„	„
„ (Otterloo)	O.	42	*29*	38	*26*	6	6.—	„	1 0	„	„	„	2 2	4 1	„	„	„
„ (Ederveen)	O.	147	*162*	127	*141*	6	6.—	„	1 0	0 1	6 4	„	9 9	13 17	„	„	„
„ (de Valk)	O.	69	*45*	61	*42*	6	6.—	„	„	„	1 1	2 4	3 5	0 2	„	„	„
„ (Bennekom)	O.	94	*84*	83	*77*	6	6.—	„	„	„	„	4 3	10 2	2 4	„	„	„
„	O.	218	*177*	185	*152*	7	6.—	„	„	„	„	„	2 3	7 5	15 „ 16	„	„
Hoevelaken	O.	9	*6*	6	*5*	3	6.—	„	„	„	1 1	„	„	„	„	„	„
Renkum (Oosterbeek)	O.	220	*203*	206	*189*	8	12.50	„	„	„	„	0 1	0 6	2 5	7 7	4 6	„
„	O.	183	*128*	170	*118*	7	12.50	„	1 0	1 0	4 1	„	„	2 6	6 1	„	„
Scherpenzeel	O.	106	*88*	96	*85*	4	6.—	„	1 1	4 5	1 3	„	„	„	„	„	„
Wageningen	O.	252	*225*	220	*196*	6	20.—	0 1	6 1	4 3	20 14	12 10	12 11	2 2	„	„	„
„	O.	140	*118*	132	*112*	10	30.—	0 1	„	„	„	0 2	0 1	1 2	0 1	1 2	„
„	O.	0	*32*	0	*31*	?	60.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Barneveld	B.	83	*71*	75	*64*	6	9.—	„	„	„	„	„	1 0	17 3	„	„	„
„ (Voorthuizen)	B.	54	*61*	47	*52*	6	5.—	„	„	„	„	„	4 0	3 6	„	„	„
„ (Zwartebroek)	B.	35	*34*	33	*27*	6	5.—	„	„	„	„	0 1	0 3	8 3	„	„	„
„ (Kootwijk)	B.	17	*16*	13	*14*	3	4.80	„	0 1	0 1	„	„	„	„	„	„	„
„ (Kootwijkerbroek)	B.	60	*61*	52	*53*	5	4.80	„	1 0	„	„	1 0	3 3	„	„	„	„
Ede	B.	25	*14*	25	*14*	6	50.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	90	*74*	82	*65*	6	9.—	„	„	0 1	1 3	„	4 1	0 2	„	„	„
„ (Bennekom)	B.	85	*78*	70	*66*	6	8.40	„	„	„	„	1 2	9 4	14 12	„	„	„
„ (Harscamp)	B.	46	*37*	39	*35*	5	9.60	„	1 0	2 1	2 7	9 2	1 0	„	„	„	„
Hoevelaken	B.	74	*77*	61	*67*	6	4.80	„	„	„	5 1	9 4	5 3	0 1	„	„	„
Renkum (Oosterbeek)	B.	149	*125*	140	*114*	6	12.—	„	„	„	5 0	1 0	5 8	15 7	„	„	„
„ („)	B.	25	*9*	24	*9*	4	75.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ („)	B.	0	*36*	0	*36*	5	200.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	115	*98*	105	*86*	7	9.60	„	„	„	1 5	3 8	3 8	3 2	„	„	„
„	B.	0	*28*	0	*27*	4	80.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wageningen	B.	217	*206*	201	*194*	7	6.—	„	„	„	„	3 2	5 5	15 19	„	„	„
Arrond. Harderwijk.																	
Doornspijk	O.	53	*47*	42	*38*	6	10.—	„	„	„	4 5	1 1	„	1 0	„	„	„
„ (Oosterwolde)	O.	69	*65*	59	*58*	3	10.—	„	0 2	8 2	2 4	„	„	„	„	„	„
„ (Noordeinde)	O.	23	*18*	21	*17*	6	10.—	„	„	„	0 2	2 0	0 1	2 1	„	„	„
Elburg	O.	44	*32*	41	*30*	7	10.—	„	„	„	„	„	0 2	0 2	1 0	„	„
„	O.	55	*65*	52	*59*	6	kosteloos	„	„	2 0	0 1	2 6	4 5	2 0	„	„	„
Ermelo	O.	55	*55*	48	*50*	6	2.40	„	„	„	„	2 2	1 0	0 8	„	„	„
„ (Nunspeet)	O.	87	*86*	80	*74*	6	2.40	1 0	0 2	3 1	3 3	4 0	1 0	„	„	„	„
„ (Elspeet)	O.	61	*50*	47	*42*	3	2.40	„	1 0	7 3	3 4	„	„	„	„	„	„
„ (Telgt)	O.	41	*55*	36	*50*	6	2.40	„	„	„	1 0	1 0	0 5	3 0	„	„	„
„ (Leuvenum)	O.	30	*31*	26	*25*	3	2.40	„	„	4 4	5 4	„	„	„	„	„	„
„ (Vierhouten)	O.	20	*20*	18	*20*	3	2.40	„	0 2	2 0	1 0	„	„	„	„	„	„
Harderwijk	O.	212	*218*	205	*208*	10	kosteloos	„	1 0	„	„	0 1	0 3	6 7	2 5	4 1	7 6
„	O.	125	*112*	116	*103*	6	10.—	„	1 0	1 0	0 1	1 1	1 2	1 8	„	„	„
„	O.	36	*0*	36	*0*	6	36.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	0	*23*	0	*23*	2	36.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Hierden)	O.	73	*66*	64	*59*	4	7.—	„	„	0 1	3 3	7 3	„	„	„	„	„
Hattem	O.	72	*64*	62	*51*	6	4.80	„	„	„	„	0 1	4 6	1 4	„	„	„
Nijkerk	O.	24	*17*	24	*17*	6	30.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	54	*41*	52	*39*	6	12.—	„	„	„	„	0 1	2 0	2 1	„	„	„
„	O.	137	*125*	121	*107*	6	3.60	„	0 1	3 1	4 1	„	6 10	6 7	„	„	„
„ (Appel)	O.	33	*18*	29	*15*	6	7.20	„	„	„	2 1	1 0	0 4	1 1	„	„	„
Oldebroek	O.	19	*26*	18	*24*	3	6.—	„	„	0 2	0 1	„	„	„	„	„	„
„ (Wezep)	O.	96	*77*	79	*68*	6	6.—	0 1	„	„	1 0	2 4	3 2	2 1	„	„	„
„ (Hattemerbroek)	O.	49	*52*	44	*41*	6	6.—	„	„	„	„	1 4	4 2	4 1	„	„	„
Putten	O.	144	*150*	130	*133*	6	4.80	„	2 0	1 2	5 7	5 18	3 3	6 5	„	„	„
„ (Huinen)	O.	99	*95*	90	*89*	4	4.80	„	0 1	3 5	5 14	„	„	„	„	„	„
„ (Diermen)	O.	69	*66*	50	*54*	6	4.80	„	„	1 0	1 0	6 1	2 0	0 4	„	„	„
„ (Steenenkamer)	O.	65	*54*	53	*42*	6	4.80	„	„	„	3 1	1 0	0 3	„	„	„	„
Doornspijk	B	42	*32*	37	*27*	6	15.—	„	„	„	„	1 2	2 3	3 2	„	„	„
Elburg	B.	112	*116*	102	*103*	7	7.20	„	„	1 1	0 1	0 1	3 2	5 9	7 2	„	„
„	B.	30	*0*	27	*0*	5	35.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*13*	0	*13*	4	60.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ermelo (Nunspeet)	B.	50	*45*	32	*34*	6	14.40	„	„	„	1 1	1 1	1 0	5 1	„	„	„
„ (Veldwijk)	B.	28	*35*	26	*32*	4	6.—	„	„	0 2	3 1	3 1	„	„	„	„	„
Harderwijk	B.	97	*102*	88	*93*	4	10.—	„	„	„	1 5	4 6	„	„	„	„	„

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Hattem	B.	185	*150*	164	*133*	5	6.—	"	"	"	"	17	*13*	9	*2*	"	"	"	"
"	B	7	*0*	7	*0*	3	?	"	1	*0*	"	"		"		"	"	"	"
Nijkerk	B.	182	*185*	168	*173*	12	12.—	"	1	*0*	"	1	*0*	"		1	*1*	3	*0*	2	*3*	2	*1*
"	B.	31	*26*	28	*23*	3	8.40	"	1	*0*	3	*0*	3	*1*	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Nijkerkerveen)	B.	110	*126*	93	*102*	6	4.80	"	"		"		2	*2*	7	*4*	8	*9*	1	*8*	"	"	"	"
Oldebroek	B.	136	*130*	99	*98*	6	8.40	1	*0*	0	*4*	1	*1*	3	*2*	4	*10*	9	*4*	0	*5*	"	"	"	"
" (Hattemerbroek)	B.	17	*10*	14	*9*	4	3.60	"	"		"		"		"		"		"		"	"	"	"	"
Arrond. Apeldoorn.																									
Apeldoorn	O.	106	*100*	101	*96*	6	20.—	"	"		"		"		0	*1*	1	*2*	1	*0*	"	"	"	"
"	O.	115	*130*	107	*122*	6	6.—	"	"		1	*0*	2	*1*	"		3	*3*	4	*12*	"	"	"	"
" (het Loo)	O.	134	*158*	120	*137*	6	6.—	"	1	*0*	1	*0*	0	*1*	0	*3*	6	*6*	7	*15*	"	"	"	"
" (Beemte)	O.	53	*57*	49	*50*	6	6.—	"	"		"		"		0	*3*	2	*1*	4	*2*	"	"	"	"
" (Utteid)	O.	42	*29*	34	*24*	6	6.—	"	"		"		1	*1*	5	*2*	2	*1*	1	*1*	"	"	"	"
" (Beekbergen)	O.	81	*53*	68	*46*	6	6.—	"	"		"		1	*2*	4	*3*	0	*2*	7	*0*	"	"	"	"
" (Oosterhuizen)	O.	106	*84*	95	*71*	6	6.—	"	1	*0*	"		"		1	*3*	3	*3*	1	*4*	"	"	"	"
" (Ugchelen)	O.	74	*89*	65	*75*	6	6.—	"	"		"		"		3	*4*	3	*6*	6	*6*	"	"	"	"
" (Hoenderloo)	O.	115	*66*	107	*52*	6	6.—	"	1	*0*	0	*1*	1	*2*	11	*2*	3	*3*	6	*1*	"	"	"	"
" (Loenen)	O.	86	*100*	78	*94*	6	6.—	"	"		"		2	*1*	3	*3*	4	*3*	7	*4*	"	"	"	"
" (Hoog-Soeren)	O.	17	*23*	14	*19*	6	6.—	"	"		"		"		1	*1*	2	*1*	"		"	"	"	"
"	O.	168	*193*	152	*176*	6	6.—	"	"		1	*0*	"		3	*0*	6	*12*	13	*15*	"	"	"	"
"	O.	114	*114*	96	*95*	6	6.—	"	0	*1*	1	*0*	1	*2*	4	*4*	8	*7*	"		"	"	"	"
"	O.	87	*62*	76	*61*	6	6.—	"	"		"		1	*0*	2	*0*	3	*2*	"		"	"	"	"
Epe (Zuuk)	O.	72	*60*	55	*50*	6	2.40	"	"		0	*1*	3	*1*	2	*1*	7	*3*	1	*3*	"	"	"	"
"	O.	136	*167*	124	*147*	6	2.40	"	"		"		3	*1*	2	*1*	4	*6*	7	*9*	"	"	"	"
"	O.	24	*5*	22	*4*	2	15.—	"	"		"		"		"		"		"		"	"	"	"
" (Oene)	O.	100	*103*	84	*87*	6	2.40	"	"		"		"		0	*1*	8	*6*	3	*5*	"	"	"	"
" (Emst)	O.	87	*73*	78	*66*	6	2.40	"	2	*0*	"		4	*5*	5	*2*	8	*5*	0	*3*	"	"	"	"
" (Vaassen)	O.	9	*6*	9	*6*	2	15.—	"	1	*0*	"		"		"		"		"		"	"	"	"
" (")	O.	144	*135*	126	*120*	7	2.40	"	2	*1*	0	*6*	3	*1*	7	*6*	13	*7*	4	*4*	5	*2*	"	"
Heerde	O.	18	*11*	18	*10*	4	30.—	"	"		"		"		"		"		"		"	"	"	"
"	O.	153	*126*	119	*100*	6	2.40	5	*0*	1	*0*	0	*3*	5	*3*	9	*7*	2	*3*	6	*5*	"	"	"
" (Horsthoek)	O.	53	*51*	43	*43*	6	2.40	"	"		"		0	*1*	1	*3*	2	*2*	1	*1*	6	*2*	"	"	"
" (Hoorn)	O.	45	*41*	35	*31*	6	2.40	"	0	*1*	"		"		0	*1*	1	*1*	2	*0*	1	*1*	"	"	"
" (Wapenvelde)	O.	101	*81*	89	*78*	6	2.40	"	"		"		4	*1*	6	*2*	1	*4*	0	*1*	"	"	"	"
" (Vorchten)	O.	23	*12*	22	*12*	6	2.40	"	"		"		"		"		1	*0*	5	*0*	"	"	"	"
" (Vecssen)	O.	43	*44*	39	*39*	6	2.40	"	"		"		0	*1*	"		4	*0*	2	*2*	"	"	"	"
Voorst	O.	103	*117*	96	*110*	6	3.—	"	"		"		"		2	*0*	5	*0*	8	*3*	"	"	"	"
" (Gietelo)	O.	49	*39*	45	*35*	6	3.—	"	"		"		0	*1*	2	*3*	0	*3*	1	*0*	"	"	"	"
" (Wilp)	O.	85	*59*	81	*55*	6	3.—	"	"		"		"		1	*0*	1	*0*	11	*5*	"	"	"	"
" (Twello)	O.	143	*131*	136	*127*	8	3.—	"	"		"		"		"		"		2	*4*	2	*13*	3	*0*
" (de Tenge)	O.	118	*110*	109	*102*	6	3.—	0	*1*	1	*0*	0	*1*	1	*1*	8	*2*	3	*1*	7	*5*	"	"	"
" (Terwolde)	O.	97	*81*	91	*73*	7	3.—	"	1	*0*	"		2	*1*	1	*1*	1	*1*	4	*0*	3	*9*	"	"
" (Nijbroek)	O.	63	*64*	58	*54*	7	3.—	"	"		0	*1*	1	*0*	"		1	*1*	2	*1*	5	*4*	"	"
Apeldoorn	B.	0	*36*	0	*33*	8	100.—	"	"		"		"		"		"		"		"	"	"	"
"	B.	0	*25*	0	*23*	5	80.—	"	"		"		"		"		"		"		"	"	"	"
"	B.	0	*21*	0	*20*	3	120.—	"	"		"		"		"		"		"		"	"	"	"
"	B.	73	*24*	71	*23*	10	250.—	"	"		"		"		"		"		"		"	"	"	"
"	B.	34	*0*	34	*0*	5	200.—	"	"		"		"		"		"		"		"	"	"	"
"	B.	128	*2*	128	*2*	8	kosteloos	"	"		"		"		"		"		1	*0*	1	*0*	12	*0*
" (het Loo)	B.	91	*92*	83	*83*	7	33.—	"	"		"		"		2	*1*	5	*1*	7	*9*	"		"	"
"	B.	121	*146*	112	*127*	6	21.—	"	"		"		"		"		1	*3*	11	*11*	"		"	"
"	B.	93	*93*	83	*85*	6	12.—	"	"		"		2	*0*	3	*7*	8	*4*	3	*5*	"		"	"
" (Lieren)	B.	46	*30*	37	*20*	5	6.—	"	"		"		1	*0*	2	*0*	8	*0*	"		"		"	"
Epe (Gortel)	B.	23	*17*	22	*16*	4	2.40	"	"		2	*0*	1	*0*	2	*5*	"		"		"		"	"
" (Tongeren)	B.	13	*13*	12	*12*	6	kosteloos	"	"		"		"		0	*1*	1	*0*	3	*2*	"		"	"
Voorst (Duistervoorde)	B.	77	*79*	68	*74*	6	6.—	1	*0*	"		0	*3*	1	*0*	7	*2*	5	*6*	8	*3*	"		"	"
" (Bussio)	B.	18	*18*	13	*17*	5	3.20	"	"		"		"		"		5	*1*	"		"		"	"
DISTRICT ZUTPHEN.																									
Arrond. Zutphen.																									
Gorssel	O.	102	*76*	93	*70*	8	2.40	1	*0*	"		"		"		1	*0*	1	*2*	3	*2*	1	*4*	3	*2*
" (Almen)	O.	92	*72*	85	*64*	6	2.40	"	"		1	*0*	"		"		0	*1*	2	*1*	8	*5*	"		"	"
" (Epse)	O.	41	*37*	34	*35*	6	2.40	"	"		"		"		"				2	*0*	4	*3*	"		"	"
" (Harfsen)	O.	61	*48*	56	*45*	6	2.40	"	0	*1*	"		"		"		2	*2*	4	*1*	"		"	"
Hengelo	O.	145	*129*	128	*112*	3	3.—	"	2	*0*	10	*10*	6	*7*	"		"		"		"		"	"
" (Varssel)	O.	35	*27*	28	*24*	3	3.—	"	1	*1*	11	*6*	1	*1*	"		"		"		"		"	"
" (Gooi)	O.	82	*76*	60	*59*	3	3.—	"	"		1	*5*	9	*7*	"		"		"		"		"	"
Laren	O.	87	*95*	82	*90*	8	3.—	"	"		"		"		"		"		5	*6*	4	*2*	3	*0*
" (Verwolde)	O.	45	*42*	43	*38*	7	3.—	"	"		"		1	*0*	1	*0*	"		0	*2*	5	*1*	"	
" (Exel)	O.	27	*33*	27	*32*	6	3.—	"	"		"		"		1	*0*	0	*1*	1	*2*	"		"	"
" (Nett-horst)	O.	22	*31*	21	*29*	6	3.—	"	"		"		"		"		1	*1*	2	*2*	"		"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogen van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het bedrijf of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonderdat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.
4 5	8 4	14 14	1 0 1 0 0 2	2 3 1 0 5 4 11 11 2 14	15 11 16 10 3 0 6 4 16 5	1 0	1 0	0 1 1 1 1 0	7 0 1 0 2 1	1 13 1 9 0 15 0 2	6 0 3 0 17 0	3 0 6 3 17 15				1 0 0 1	1 3
			1 0 0 1 2 0 3 7 3 1 0 1 0 1 2 0	0 1 1 0 1 1 5 2 2 1 1 5 1 0 1 2 1 3 9 7 4 2 13 4 1 1 0 1 0 2 4 1 0 1 2 1 1 0 6 1 0 3 1 2 2 0 2 1	1 2 5 7 2 3 3 4 4 6 15 8 3 9 12 5 5 9 9 8 8 1 22 6 3 5 11 1 4 7 2 1 4 9 6 3 2 8 8 1 10 2 1 1 12	1 0 1 0 0 1 0 1 0 1 1 0 0 1 1 0	1 0 1 1 1 0 1 1 0 1 1 0 2 1 1 0 1 0 1 0

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Laren (*Vreeslj*) (Barchem)	O.	56	*41*	48	*57*	4	f 3.—	"	"	"	2 *0*	8 2	"	"	"	"	"
Lochem	O.	0	*26*	0	*26*	4	48.—	"	"	"	0 *1*	0 *1*	"	"	"	"	"
" (Klein-Dochteren)	O.	39	*44*	37	*39*	6	6.—	"	"	"	0 *1*	"	2 *3*	1 *5*	"	"	"
"	O.	17	*21*	15	*21*	2	6.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	64	*0*	64	*0*	4	48.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	243	*237*	231	*222*	10	6.—	"	"	"	"	"	"	5 *1*	1 *1*	6 *1*	4 *8*
Ruurlo	O.	138	*108*	129	*103*	6	3.—	"	"	"	3 *1*	3 *3*	2 *1*	0 *4*	"	"	"
" (Winkelerhoek)	O.	60	*59*	52	*45*	6	3.—	"	"	"	"	1 *3*	7 *2*	5 *2*	"	"	"
Steenderen	O.	59	*40*	53	*37*	6	8.—	"	"	"	0 *1*	1 *0*	1 *3*	1 *3*	"	"	"
" (Baak)	O.	61	*58*	53	*52*	6	8.—	"	"	"	"	0 *4*	3 *4*	4 *1*	"	"	"
" (Rha)	O.	32	*21*	29	*19*	6	8.—	"	"	"	0 *1*	2 *1*	0 *3*	1 *1*	"	"	"
" (Bronkhorst)	O.	29	*29*	25	*20*	6	8.—	"	"	"	1 *0*	1 *0*	0 *1*	2 *2*	"	"	"
Vorden	O.	82	*90*	76	*83*	4	2.88	"	"	1 *2*	0 *3*	8 *2*	"	"	"	"	"
" (Linde)	O.	43	*39*	38	*32*	6	2.88	"	"	2 *0*	1 *0*	0 *2*	3 *6*	"	"	"	"
Warnsveld	O.	101	*100*	94	*93*	8	2.40	"	"	2 *0*	"	"	0 *1*	5 *2*	4 *3*	1 *8*	"
" (Vierakker)	O.	44	*54*	39	*51*	6	2.40	"	"	"	"	2 *1*	2 *2*	4 *0*	"	"	"
Zelhem	O.	37	*42*	30	*36*	3	9.60	"	"	0 *2*	2 *1*	"	"	"	"	"	"
" (Halle)	O.	35	*31*	30	*28*	2	9.60	"	"	3 *1*	"	"	"	"	"	"	"
" (Velswijk)	O.	60	*62*	52	*49*	6	9.60	"	"	"	1 *0*	"	3 *9*	3 *0*	"	"	"
Zutphen	O.	0	*121*	0	*115*	8	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	155	*54*	140	*48*	3	20.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	119	*101*	115	*95*	7	8.—	1 *1*	"	"	"	1 *0*	4 *1*	6 *2*	6 *4*	"	"
"	O.	153	*150*	141	*136*	8	1.—	"	"	"	"	0 *1*	0 *2*	1 *4*	7 *17*	12 *5*	"
"	O.	141	*138*	143	*129*	6	3.—	"	"	0 *1*	"	1 *2*	9 *11*	10 *0*	"	"	"
"	O.	57	*72*	55	*69*	6	3.—	"	0 *1*	"	"	0 *2*	3 *4*	2 *2*	"	"	"
"	O.	138	*133*	131	*127*	6	4.80	"	"	"	"	0 *1*	3 *1*	6 *12*	"	"	"
"	O.	247	*211*	227	*197*	10	kosteloos	"	0 *2*	1 *1*	"	"	0 *1*	1 *0*	2 *4*	7 *8*	15 *10*
Gorssel (Ned. Mettray)	B.	45	*0*	44	*0*	4	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Eefde)	B.	59	*48*	52	*42*	5	4.80	"	"	"	"	0 *1*	3 *6*	"	"	"	"
Laren	B.	20	*12*	19	*12*	3	3.—	"	"	1 *0*	2 *1*	"	"	"	"	"	"
Steenderen	B.	41	*25*	29	*16*	4	5.40	"	"	"	"	4 *2*	"	"	"	"	"
" (Toldijk)	B.	38	*36*	32	*28*	6	5.40	"	"	"	"	0 *1*	"	2 *2*	"	"	"
Vorden	B.	110	*92*	101	*86*	4	6.—	"	"	"	2 *5*	14 *9*	"	"	"	"	"
" (Mossel)	B.	18	*18*	17	*17*	3	kosteloos	"	"	"	1 *4*	"	"	"	"	"	"
Warnsveld	B.	17	*13*	14	*12*	6	2.40	"	"	"	"	"	1 *0*	2 *0*	"	"	"
Zelhem	B.	105	*99*	90	*86*	6	12.—	"	0 *1*	1 *0*	"	0 *1*	5 *1*	4 *10*	"	"	"
" (Wittebrink)	B.	25	*25*	23	*24*	6	12.—	"	"	"	0 *1*	1 *0*	1 *1*	2 *2*	"	"	"
" (Halle)	B.	57	*69*	44	*54*	6	7.20	"	"	"	1 *1*	1 *2*	7 *1*	3 *3*	"	"	"
Zutphen	B.	82	*46*	81	*45*	8	30.—	"	"	"	"	"	"	1 *2*	3 *1*	2 *1*	"
"	B.	126	*157*	119	*153*	12	10 —	"	"	"	"	"	"	"	1 *3*	1 *3*	4 *3*
"	B.	166	*0*	163	*0*	6	9.60	"	"	"	"	1 *0*	7 *0*	8 *0*	"	"	"
"	B.	0	*181*	0	*177*	6	12.—	"	"	"	"	0 *3*	0 *7*	0 *8*	"	"	"
Arrond. Groenlo.																	
Aalten	O.	13	*7*	12	*6*	3	15.—	0 *1*	0 *1*	1 *0*	1 *0*	"	"	"	"	"	"
"	O.	78	*65*	70	*56*	4	2.40	1 *0*	"	0 *3*	2 *2*	0 *5*	"	"	"	"	"
" (Haart)	O.	18	*17*	18	*16*	3	2.40	"	"	1 *0*	3 *0*	"	"	"	"	"	"
" (IJzerlo)	O.	16	*17*	14	*15*	3	2.40	"	1 *0*	2 *2*	"	"	"	"	"	"	"
" (Lintelo)	O.	9	*7*	8	*6*	6	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Barlo-Dale)	O.	32	*29*	28	*24*	6	2.40	"	"	"	"	"	1 *0*	1 *1*	1 *1*	"	"
" (Breedevoort)	O.	82	*79*	76	*65*	4	2.40	"	"	"	2 *0*	6 *9*	"	"	"	"	"
Borculo	O.	137	*134*	125	*119*	6	3.60	3 *0*	2 *0*	"	1 *0*	4 *3*	7 *4*	5 *5*	"	"	"
"	O.	21	*12*	21	*12*	5	12.—	"	"	0 *1*	5 *0*	1 *0*	"	"	"	"	"
" (Geesteren)	O.	61	*48*	55	*42*	6	3.60	"	"	"	"	0 *2*	7 *4*	4 *4*	"	"	"
" (Geiselaar)	O.	44	*37*	40	*35*	6	3.60	"	"	"	"	"	"	5 *9*	"	"	"
" (Haarlo)	O.	31	*22*	31	*21*	6	3.60	"	"	"	"	"	1 *0*	0 *3*	"	"	"
Dinxperlo	O.	78	*60*	70	*56*	6	13.20	"	"	"	1 *0*	"	3 *1*	3 *7*	"	"	"
" (Heurne)	O.	28	*21*	23	*19*	6	13.20	"	"	"	1 *0*	2 *0*	"	1 *0*	"	"	"
Eibergen	O.	102	*91*	89	*81*	7	10.20	"	"	"	1 *0*	1 *2*	6 *3*	3 *1*	"	"	"
" (Rekken)	O.	65	*65*	45	*42*	6	10.20	"	2 *0*	0 *1*	0 *2*	2 *3*	3 *2*	5 *4*	"	"	"
" (Beltrum)	O.	68	*47*	62	*42*	6	10.20	"	0 *1*	1 *0*	1 *0*	0 *3*	2 *7*	4 *0*	"	"	"
" (")	O.	24	*14*	19	*12*	4	10.20	"	"	"	2 *1*	"	"	"	"	"	"
" (Zwolle)	O.	10	*11*	9	*10*	6	10.20	"	"	"	"	1 *0*	1 *0*	0 *2*	"	"	"
Groenlo	O.	209	*30*	194	*28*	6	5.—	"	"	"	6 *1*	7 *1*	7 *1*	"	"	"	"
"	O.	11	*5*	11	*5*	4	25.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Lichtenvoorde (Harreveld)	O.	30	*24*	28	*24*	6	4.80	"	"	"	"	0 *1*	1 *0*	0 *1*	"	"	"
" (Vragender)	O.	29	*39*	27	*37*	6	4.80	"	"	"	"	"	2 *1*	3 *3*	"	"	"
" (Zieuwent)	O.	74	*71*	68	*68*	6	4.80	"	"	"	"	2 *3*	5 *1*	2 *3*	"	"	"
"	O.	143	*116*	133	*110*	6	4.80	"	0 *1*	"	0 *1*	4 *2*	10 *6*	13 *5*	"	"	"
Neede	O.	181	*119*	174	*114*	7	4.20	"	"	0 *1*	1 *0*	3 *3*	0 *8*	8 *5*	0 *1*	"	"
" (Noordijk)	O.	49	*39*	44	*35*	6	4.20	"	"	"	1 *0*	"	1 *1*	3 *6*	"	"	"
" (Lochuizen)	O.	39	*39*	35	*38*	6	4.20	"	"	"	0 *1*	2 *0*	1 *3*	6 *2*	"	"	"
" (Broeke)	O.	33	*37*	30	*35*	6	4.20	"	"	"	1 *0*	0 *1*	0 *2*	1 *3*	"	"	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders; zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn usschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Winterswijk (Woold)	O.	99	82	92	76	8	f 2.40	„	„	„	„	„	„	1 1	3 3	5 6	„
„ (Brinkheurne)	O.	26	11	25	11	6	2.40	„	„	„	„	„	1 2	1 1	„	„	„
„ (Kotten)	O.	55	54	55	53	6	2.40	„	„	„	„	„	1 2	2 6	„	„	„
„ (Huppel)	O.	48	39	44	36	3	2.40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Ratum)	O.	49	41	49	41	6	2.40	„	„	„	„	„	1 0	1 5	„	„	„
„ (Meddoo)	O.	67	58	65	56	6	2.40	„	„	„	„	2 0	4 1	3 5	„	„	„
„ (Corle)	O.	30	40	29	38	6	2.40	„	„	„	„	1 0	2 3	3 2	„	„	„
„ (Miste)	O.	45	40	44	37	4	2.40	„	„	„	„	7 3	„	„	„	„	„
„	O.	101	99	98	93	8	2.40	„	„	„	„	„	0 1	„	„	„	„
„	O.	69	0	69	0	4	20.—	„	2 0	1 0	4 0	„	„	„	„	„	„
„	O.	0	30	0	29	4	30.—	„	0 1	0 4	0 1	0 2	„	„	„	„	„
„	O.	199	211	195	205	9	2.40	„	„	„	„	„	2 0	5 4	5 5	14 11	6 10
Wisch (Varsseveld)	O.	72	82	69	80	8	12.—	„	„	„	„	„	„	„	3 3	1 7	„
„ (Terborg)	O.	75	72	69	66	3	12.—	„	3 1	5 0	2 2	„	„	„	„	„	„
„ (Silvolde)	O.	60	52	54	46	3	12.—	„	„	5 5	4 1	„	„	„	„	„	„
„ (Westendorp)	O.	40	37	40	37	6	12.—	„	„	„	1 4	„	0 1	6 1	„	„	„
„ (Heelweg)	O.	37	30	35	29	3	12.—	„	1 0	0 3	3 4	„	„	„	„	„	„
„ (Sinderen)	O.	33	26	32	25	6	12.—	„	„	„	„	„	1 0	1 3	„	„	„
Aalten	B	64	68	62	62	6	12.—	„	„	1 0	1 0	0 3	2 1	4 9	„	„	„
„	B.	65	68	55	55	6	11.40	„	„	„	„	„	1 2	9 3	„	„	„
„	B.	157	132	130	103	6	7.20	„	„	„	4 3	3 2	1 6	2 2	„	„	„
Dinxperlo	B.	106	103	98	95	6	14.40	„	„	„	0 2	3 4	8 6	1 4	„	„	„
„ (Heurne)	B.	67	68	61	61	5	9.—	„	„	1 0	2 1	3 0	7 4	„	„	„	„
Eibergen	B.	74	70	65	64	6	14.40	„	„	„	„	2 5	2 2	5 5	„	„	„
Groenlo	B.	0	150	0	137	6	5.76	„	„	„	„	0 3	0 9	0 3	„	„	„
Winterswijk	B.	69	72	66	70	6	6.48	„	„	„	0 1	1 2	4 4	5 5	„	„	„
„	B.	74	70	71	66	6	3.60	„	„	„	„	„	6 4	4 3	„	„	„
Wisch	B.	30	14	30	14	8	40.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Varsseveld)	B.	105	103	93	89	6	3.—	„	„	„	0 1	1 1	3 3	„	„	„	„
„ (Silvolde)	B.	16	24	14	22	3	12.—	„	„	„	1 4	„	„	„	„	„	„
„ („)	B.	92	111	90	107	4	6.—	„	„	0 1	1 3	7 16	„	„	„	„	„
„ („)	B.	0	40	0	40	2	?	„	0 1	0 14	„	„	„	„	„	„	„
Arrond. Doesburg.																	
Angerlo	O.	54	56	52	51	6	7.20	„	„	„	„	„	2 2	5 1	„	„	„
„ (Lathum)	O.	43	26	41	25	6	7.20	„	„	„	1 0	„	„	5 0	„	„	„
„ (Giesbeek)	O.	64	69	62	67	6	7.20	„	1 1	„	„	3 0	5 1	4 10	„	„	„
Bergh (’s Heerenberg)	O.	182	22	176	22	6	7.20	„	„	2 0	4 0	6 0	7 0	8 0	„	„	„
„ (Zeddam)	O.	117	18	107	17	6	7.20	„	„	3 0	1 0	„	2 0	„	„	„	„
„ (Beek)	O.	61	62	53	58	6	7.20	1 1	„	0 1	0 1	7 3	1 3	0 2	„	„	„
„ (Kilder)	O.	73	58	63	46	6	7.20	„	0 2	1 0	1 0	3 1	5 5	0 1	„	„	„
„ (Wijnbergen)	O.	28	30	25	27	6	7.20	„	„	„	„	1 1	1 0	2 0	„	„	„
Didam	O.	246	13	238	12	6	4.80	2 0	4 0	5 0	11 0	11 1	4 0	5 0	„	„	„
Doesburg	O.	82	46	79	44	10	10 80	„	2 1	0 1	„	0 1	0 2	2 3	2 0	4 0	2 0
„	O.	86	80	79	72	8	10.80	„	0 2	1 2	2 0	2 3	1 2	1 7	4 1	8 6	„
Doetinchem (Ambt) (IJzevoorde)	O.	132	108	114	95	5	3.—	„	„	1 0	2 1	7 12	5 1	„	„	„	„
„ (Gaanderen)	O.	76	74	67	67	3	3.—	„	2 0	3 3	7 9	„	„	„	„	„	„
„ (Stadsheide)	O.	17	22	17	22	3	3.—	„	„	1 2	2 1	„	„	„	„	„	„
Doetinchem (Stad)	O.	97	86	94	83	9	8.—	„	„	„	„	„	0 4	2 1	2 0	2 1	1 0
„	O.	100	66	90	60	6	4.—	„	„	„	3 2	1 1	3 6	5 2	„	„	„
Duiven	O.	76	56	61	47	3	8.40	„	1 0	7 3	0 1	„	„	„	„	„	„
Gendringen	O.	105	92	96	80	6	4.80	„	„	„	„	2 7	5 0	7 3	„	„	„
„ (Mechelen)	O.	58	56	52	48	6	4.80	„	„	„	„	1 0	5 4	3 6	„	„	„
„ (Bredenbroek)	O.	35	31	32	29	6	4.80	„	„	„	„	1 0	1 3	5 1	„	„	„
„ (Ulft)	O.	97	88	93	80	6	4.80	„	„	0 1	„	4 3	3 5	5 9	„	„	„
„ (Etten)	O.	77	62	67	54	6	4.80	„	1 0	1 0	„	4 2	0 5	4 5	„	„	„
Herwen en Aerdt	O.	76	58	68	49	3	4.80	„	1 1	12 10	5 3	„	„	„	„	„	„
„ (Lobith)	O.	114	14	102	13	3	4.80	„	3 1	11 4	„	„	„	„	„	„	„
Hummelo	O.	61	53	57	49	3	9.—	„	„	1 1	6 6	„	„	„	„	„	„
„ (Laag-Keppel)	O.	21	28	20	26	6	9.—	„	„	„	„	1 0	„	1 3	„	„	„
„ (Hoog-Keppel)	O.	28	22	25	20	6	9.—	„	„	„	„	„	„	1 7	„	„	„
„ (Drempt)	O.	79	59	75	56	6	9.—	1 0	„	0 1	1 2	1 0	1 0	3 11	„	„	„
Pannerden	O.	65	57	61	50	6	4.80	„	„	1 1	2 2	2 2	3 3	1 3	„	„	„
Wehl	O.	153	107	131	94	6	4.80	„	„	„	0 1	12 5	10 8	8 5	„	„	„
Westervoort	O	107	90	92	81	6	18.—	„	6 2	2 3	3 2	3 5	3 2	5 3	„	„	„
Zevenaar	O.	127	37	124	32	8	4 80	„	„	„	„	„	1 0	1 0	2 0	7 2	„
„ (Babberich)	O.	88	101	78	89	3	4.80	„	0 1	8 8	5 9	„	„	„	„	„	„
„ (Ooij)	O.	31	14	30	12	3	4.80	„	0 2	1 0	„	„	„	„	„	„	„
Bergh (’s Heerenberg)	B.	0	134	0	127	6	10.80	„	0 3	0 1	0 3	0 3	0 3	„	„	„	„
„ (Vinkwijk)	B.	0	133	0	130	3	4 80	„	0 2	0 7	0 21	„	„	„	„	„	„
„ (Groot-Azewijn)	B.	39	0	35	0	3	3.60	„	„	1 0	4 0	„	„	„	„	„	„
„ (’s Heerenbergh)	B.	16	9	15	8	3	?	„	„	3 0	1 2	„	„	„	„	„	„

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
"	"	"	"	"	4 4	"	"	"	"	"	"	4 4	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 1 2 2	"	"	"	"	"	"	0 0 2 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	" 0 1 1	"	"	"	"	"	"	1 " 0 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	6 3 3	"	"	"	"	"	3 3	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	" 1 0	"	"	"	1 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	7 0 6	"	"	"	"	"	"	0 5 " 1 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	26 20	"	"	"	6 " 0	1 0 1	"	14 " 16	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	3 3	"	"	"	1 0 2	6 4	"	2 2 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	8 1	"	"	"	6 " 0	"	"	5 5	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	5 5	"	"	"	"	"	"	0 0 1 2	"	"	"	"	"
1 " 0	"	"	"	"	0 5	1 " 0	"	"	"	0 4	"	"	"	"	"	"	"
1 " 0	"	"	0 " 1	"	0 1	"	"	"	"	0 1 0	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	1 " 0	"	"	"	"	"	"	"
1 " 0	"	"	"	"	3 4	1 " 1	"	"	"	"	3 " 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	"	0 " 2	"	1 0 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 2	"	8 9	0 1 1	"	"	1 " 0	1 7	6 " 2	"	"	"	"	"	"
0 " 1	"	"	1 " 0	"	10 11	1 " 1	"	"	6 " 0	1 7	3 3	0 1 1	"	"	"	"	"
1 " 0	"	"	"	"	5 1	"	"	"	1 " 0	"	"	0 4 1 7	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 2	"	3 5	"	"	"	0 " 1	0 " 10	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 0 " 2 1	"	0 10	0 " 2	"	"	4 " 4	0 1 3	"	1 " 0	"	"	"	0 " 1	"
"	"	"	"	"	5 6	"	"	"	4 " 1	12 " 3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	6 4	"	"	"	"	"	"	4 " 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 " 5	"	"	"	"	0 " 3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1 " 0	0 " 3	"	"	"	"	"	0 " 1	"
"	"	"	"	"	1 " 4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 1	"	"	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 2	"	"	"	1 1	0 1	1 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 1	"	1 0	"	"	"	"	"	"	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	7 1	"	"	"	2 " 0	1 " 0	3 " 0	5 8 0 0	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 1	"	15 0	1 " 0	"	"	"	"	"	2 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 0	"	"	"	12 " 0	0 " 7	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 1	"	7 6	1 " 2	"	"	4 " 0	4 0	8 0	3 6	"	"	"	"	"
"	"	"	0 1	"	6 5	"	1 " 0	"	2 " 0	0 1	"	2 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 1	"	"	"	"	3 " 0	17 " 0	7 2	"	"	"	"	"
1 " 0	"	"	"	"	29 1	"	2 " 0	"	2 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"
2 1	"	"	0 " 2	"	10 5	0 " 2	"	"	3 " 0	0 1	"	3 8	"	"	"	"	"
4 5	"	"	1 1 0	"	4 5	1 " 0	"	"	1 " 4	2 " 1	"	2 13	"	"	"	"	"
1 " 0	"	"	"	"	9 12	"	"	"	5 " 2	"	"	1 1	"	"	"	"	"
"	"	"	3 0	"	2 3	"	"	"	"	2 " 2	"	1 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	6 " 0	0 0 2 5	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 2	"	6 6	0 " 1	"	"	1 " 0	1 " 6	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	7 3	"	"	"	"	0 0 3	6 4	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 1	"	6 6	"	"	"	0 " 1	0 0 6	4 " 0	3 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 3	"	0 " 1	"	"	0 0 4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	7 8	0 " 1	"	"	0 " 1	0 0 2	2 " 0	"	"	"	"	"	"
0 " 1	"	"	"	"	4 7	"	"	"	5 " 0	1 1 7	4 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
2 " 0	"	"	"	"	10 9	1 " 0	"	"	"	0 0 8	6 " 0	3 1	"	"	"	"	"
"	"	"	3 " 2	"	13 3	"	"	1 " 2	"	0 0 3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 2	"	1 1	"	"	"	10 " 0	"	"	0 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0	"	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"
1 " 1	"	"	"	"	3 " 0	"	"	"	"	0 0 6	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 2	"	6 3	1 " 0	"	"	2 " 0	0 6 5	1 " 1	5 0 1 2	"	"	"	"	"
5 " 0	"	"	2 5	"	18 5	0 1 2	"	"	6 " 6	0 0 4	"	4 " 7	"	"	"	"	"
"	"	"	4 8	"	8 10	"	"	"	4 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	4 " 4	"	4 0	"	"	"	1 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	8 9	"	"	"	"	0 2	2 " 1	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	0 " 1	0 7	1 " 0	"	"	0 " 2	"	"	"
0 " 3	"	"	0 " 3	"	0 7	"	"	"	"	0 0 6	"	"	"	0 1 0	"	"	"
"	"	"	0 " 2	"	0 0	"	"	"	"	"	"	"	"	3 0	"	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. Openbare — Bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder geen onderwijs te genieten. 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Didam	B.	0	252	0	231	5	f 3.60	"	0 4	0 2	0 4	0 13	0 28	"	"	"	"
Doesburg	B.	0	141	0	134	6	8.40	"	"	"	0 2	0 5	0 8	0 " 4	"	"	"
"	B.	0	22	0	22	6	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	56	61	52	56	6	12.—	"	"	"	"	2 " 1	1 " 2	2 " 1	"	"	"
"	B.	144	0	131	0	6	15.60	"	"	"	"	"	9 0	6 0	"	"	"
Doetinchem (Stad)	B.	169	153	160	143	7	15.—	"	"	"	"	7 5	1 8	5 1	0 " 3	"	"
Duiven	B.	72	70	63	60	6	5.40	"	"	1 0	1 0	2 4	4 3	1 3	"	"	"
"	B.	24	0	24	0	4	kostschool	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Gendringen	B.	46	42	43	39	6	9.—	"	"	"	"	"	2 1	3 3	"	"	"
" (Netterden)	B.	21	13	18	12	3	kosteloos	"	"	2 0	4 1	"	"	"	"	"	"
Herwen en Aerdt	B.	0	73	0	69	4	4.80	"	0 1	0 1	0 2	"	"	"	"	"	"
Hummelo	B.	28	27	25	26	6	5.—	"	"	"	"	"	"	0 6	"	"	"
Wehl	B.	0	85	0	85	4	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zevenaar	B.	70	0	70	0	6	kostschool	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	151	0	146	6	?	"	"	0 1	0 1	0 4	0 3	0 6	"	"	"
"	B.	24	14	24	14	4	?	"	"	"	0 1	1 0	"	"	"	"	"
District Tiel. *Arrond. Tiel.*																	
Beesmel	O.	134	0	129	0	6	7.20	"	"	"	5 0	8 0	3 0	4 0	"	"	"
" (Angeren)	O.	79	60	76	58	6	7.20	"	"	"	2 1	5 1	5 2	3 0	"	"	"
" (Doornenburg)	O.	116	1	106	1	6	7.20	"	"	1 0	1 0	1 0	6 0	4 0	"	"	"
Dodewaard	O.	95	78	87	70	6	4.—	"	"	"	"	3 3	3 2	1 3	"	"	"
Echteld	O.	65	59	50	45	6	4.—	"	1 1	"	1 4	2 1	0 3	"	"	"	"
" (Ochten)	O.	91	63	77	53	7	4.—	"	"	"	1 0	4 3	4 2	"	"	"	"
" (Eldik)	O.	48	42	35	36	6	4.—	"	"	1 0	0 1	"	2 3	1 1	"	"	"
Elst	O.	130	88	120	76	6	15.—	"	"	"	"	"	3 4	7 2	"	"	"
" (Lent)	O.	100	73	86	61	4	15.—	1 0	"	1 0	9 8	4 3	"	"	"	"	"
" (Elden)	O.	97	73	88	68	7	15.—	"	1 0	"	1 0	1 1	2 6	5 3	1 " 1	"	"
Gent	O.	171	124	145	25	6	4.80	"	2 4	3 4	2 0	16 15	2 6	4 11	"	"	"
Heteren	O.	43	50	38	44	6	4.80	"	"	"	0 1	1 2	0 1	0 1	"	"	"
" (Driel)	O.	98	91	91	83	6	4.80	"	1 1	1 0	1 0	5 1	6 13	4 6	"	"	"
" (Randwijk)	O.	26	25	25	22	6	4.80	"	"	"	1 0	"	"	2 0	"	"	"
Huissen	O.	332	22	312	21	6	8.40	"	2 0	"	2 1	6 0	12 0	17 3	"	"	"
Kesteren	O.	65	62	50	47	7	3.60	"	2 1	2 1	1 1	2 1	4 2	4 5	1 " 0	"	"
" (Opheusden)	O.	130	118	107	99	6	3.60	"	1 0	3 0	1 2	3 4	2 4	10 12	"	"	"
Lienden	O.	183	156	136	127	6	2.40	"	6 2	6 2	9 8	4 8	11 9	10 8	"	"	"
" (Ingen)	O.	110	93	90	78	6	2.40	"	1 0	2 1	3 3	0 2	"	2 6	"	"	"
" (Ommeren)	O.	27	23	17	16	6	2.40	"	"	"	"	1 0	"	2 3	"	"	"
Maurik	O.	100	114	88	99	6	6.—	"	"	"	0 3	5 4	2 3	1 5	"	"	"
" (Eck en Wiel)	O.	70	73	62	66	6	6.—	"	"	3 0	3 1	4 1	0 4	2 3	"	"	"
" (Ruswijk)	O.	46	36	39	32	6	6.—	"	"	"	2 0	1 0	3 2	"	"	"	"
" (Ravenswaaij)	O.	32	23	27	20	6	6.—	"	"	1 0	1 2	3 1	1 0	3 0	"	"	"
Tiel	O.	103	113	99	110	6	kosteloos	1 1	0 1	1 3	4 0	1 2	12 6	1 3	"	"	"
"	O.	156	152	153	148	6	id.	"	"	1 0	9 3	3 0	6 7	11 6	"	"	"
"	O.	171	135	166	125	6	4.80	"	1 0	"	"	1 0	4 12	14 10	"	"	"
"	O.	33	52	33	52	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	76	20	75	18	6	36.—	"	"	"	"	1 1	"	4 0	"	"	"
"	O.	0	52	0	52	10	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Valburg	O.	48	38	43	34	5	7.20	"	"	"	3 2	3 2	"	"	"	"	"
" (Slijk-Ewijk)	O.	11	14	9	10	2	7.20	"	"	1 1	"	"	"	"	"	"	"
" (Herveld)	O.	84	81	64	67	6	7.20	"	"	"	2 1	3 1	4 1	3 5	"	"	"
" (Oosterhout)	O.	12	13	10	10	4	7.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
IJzendoorn	O.	57	33	44	28	6	4.—	"	1 0	"	"	"	1 0	4 5	"	"	"
Zoelen	O.	88	72	67	61	6	2.40	"	2 0	"	0 2	4 4	2 0	"	"	"	"
" (Kerk-Avezaath)	O.	27	36	18	27	3	2.40	"	"	1 3	"	"	"	"	"	"	"
" (Kapel-Avezaath)	O.	56	60	51	52	6	2.40	"	"	"	"	2 0	4 1	3 3	"	"	"
Beesmel	B.	27	25	24	22	6	7.50	"	"	"	1 0	1 1	1 1	"	"	"	"
"	B.	0	236	0	210	6	6.—	"	"	"	0 3	0 1	0 2	"	"	"	"
" (Angeren)	B.	19	17	15	14	3	1.20	"	"	0 1	0 6	"	"	"	"	"	"
" (Doornenburg)	B.	0	84	0	77	2	12.—	"	0 8	0 10	"	"	"	"	"	"	"
Dodewaard	B.	61	42	58	40	6	8.40	"	"	"	"	2 0	3 0	7 11	"	"	"
Elst	B.	129	0	126	0	6	6.—	"	"	"	"	4 0	9 0	5 0	"	"	"
"	B.	0	137	0	134	4	7.20	"	"	"	0 1	0 4	0 5	0 11	"	"	"
"	B.	4	1	4	1	4	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Heemmen	B.	28	23	27	21	3	4.80	"	"	"	0 7	2 2	"	"	"	"	"
Heteren	B.	29	28	25	26	6	4.80	"	"	"	"	"	2 0	4 0	1 0	"	"
" (Randwijk)	B.	19	20	17	19	3	6.—	"	1 0	2 2	1 2	"	"	"	"	"	"
Huissen	B.	0	249	0	227	5	9.60	"	"	"	0 13	0 13	"	"	"	"	"
Tiel	B.	196	198	184	185	6	12.—	"	1 0	3 1	3 1	3 5	4 9	6 3	"	"	"
"	B.	9	0	9	0	?	18.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	63	66	58	61	7	14.—	"	"	"	"	3 1	2 2	0 3	"	"	"

| geen onderwijs te genieten: | | | Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8. | | | Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten. | | |

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Valburg	B.	17	20	14	16	3	f 2.40	"	"	"	4 2	"	3 " 1	3 " 1	"	"	"
" (Herveld)	B.	61	43	59	41	6	4.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Zetten)	B.	58	48	52	45	2	20.—	"	2 4	3 4	"	"	"	"	"	"	"
" (")	B.	4	42	4	42	4	25.—	"	"	"	0 3	"	"	"	"	"	"
" (")	B.	8	75	8	74	3	kosteloos	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Andelst)	B.	22	19	19	18	4	12.—	"	"	"	2 0	1 3	"	"	"	"	"
" (Oosterhout)	B.	35	40	33	38	6	4 80	"	"	"	"	1 0	1 3	2 3	"	"	"
" (Slijk-Ewijk)	B.	27	20	19	18	6	2.40	"	"	"	"	2 1	1 4	1 1	"	"	"
Arrond. Geldermalsen.																	
Beesd	O.	113	50	99	45	7	3 60	"	"	1 0	3 0	5 0	3 4	1 0	0 1	"	"
" (Acquoy)	O.	27	28	23	22	6	3.60	"	0 1	0 2	"	2 4	1 2	"	"	"	"
" (Renooi)	O.	19	20	18	18	6	3 60	"	"	0 1	"	1 0	1 1	"	"	"	"
Beusichem	O.	100	69	90	59	6	7.20	"	"	1 0	3 0	1 3	6 1	2 0	"	"	"
" (Zoelmond)	O.	54	56	48	51	6	7.20	"	"	"	"	1 0	4 1	1 4	"	"	"
Brakel	O.	121	81	73	57	6	3.—	"	0 1	"	1 1	4 2	2 2	1 8	"	"	"
Buren	O.	87	66	82	60	8	8.40	"	"	"	1 0	3 2	"	2 3	1 " 4	"	"
" (Erichem)	O.	37	33	35	31	6	8.40	"	"	"	0 3	1 1	1 1	"	"	"	"
" (Asch)	O	25	25	21	22	6	8.40	"	"	"	"	0 1	0 2	1 3	"	"	"
Buurmalsen	O.	51	49	42	44	6	7.20	"	"	"	"	0 3	2 5	2 4	"	"	"
" (Tricht)	O.	91	83	74	73	6	7.20	0 1	"	2 3	3 1	1 2	4 3	0 1	"	"	"
Culenborg	O.	155	132	145	122	6	kosteloos	0 2	"	3 1	6 0	4 3	4 11	5 2	"	"	"
"	O.	128	132	125	129	6	14.40	"	"	1 0	0 1	1 0	5 5	2 6	"	"	"
"	O.	20	13	20	11	2	42.—	"	"	"	3 0	"	"	"	"	"	"
Deil	O.	82	59	68	51	6	6.—	"	"	2 1	1 0	2 " 1	1 " 1	1 3	"	"	"
" (Gellicum)	O.	6	3	4	2	6	6.—	"	"	"	"	"	1 0	0 1	"	"	"
" (Rumpt)	O.	33	28	29	25	6	6.—	"	"	1 1	1 1	1 2	0 1	0 3	"	"	"
" (Enspijk)	O.	20	22	14	18	6	6.—	"	0 1	0 1	1 4	2 1	"	"	"	"	"
Est en Opijnen	O.	31	34	26	28	6	5.40	"	"	"	0 4	2 3	"	2 3	"	"	"
" (Opijnen)	O.	47	51	34	43	6	5.40	1 0	0 1	"	"	1 1	1 " 1	1 0	"	"	"
Gameren	O.	89	92	80	85	6	3.60	"	"	"	1 1	3 4	7 7	2 10	"	"	"
" (Nieuwaal)	O.	44	33	32	27	2	3.60	3 1	3 1	"	"	"	"	"	"	"	"
Geldermalsen	O.	226	196	150	130	6	4.80	2 2	3 2	5 4	7 10	0 " 5	6 6	"	"	"	"
" (Meteren)	O.	94	69	70	58	6	4.80	"	1 0	3 0	6 2	6 1	5 3	"	"	"	"
Haaften	O.	78	64	72	58	6	8.40	"	"	0 1	1 2	2 3	3 1	2 2	"	"	"
" (Hellouw)	O.	42	27	39	24	2	8.40	"	4 4	2 1	"	"	"	"	"	"	"
" (Tuil)	O.	33	44	24	35	6	kosteloos	"	"	"	"	"	0 3	1 2	"	"	"
Herwijnen	O.	147	151	125	129	6	8.40	1 0	1 1	1 8	4 6	6 3	7 3	"	"	"	"
Nederhemert	O.	17	13	16	11	6	6.—	"	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"
"	O.	73	56	49	37	6	6.—	0 1	2 0	3 0	5 " 0	2 " 0	"	"	"	"	"
Ophemert	O.	91	85	87	83	6	2.40	"	"	"	"	"	4 4	"	"	"	"
Poederoijen	O.	32	32	27	27	3	3.—	1 0	2 5	1 2	"	"	"	"	"	"	"
" (Aalst)	O.	46	41	39	33	6	3.—	1 0	"	0 1	0 1	1 1	3 " 1	3 2	"	"	"
Varik	O.	51	38	40	33	6	3.60	"	"	"	2 1	1 0	1 2	3 1	"	"	"
" (Heerseit)	O.	30	24	28	21	3	3.60	"	0 1	0 2	0 2	"	"	"	"	"	"
Vuren	O.	68	56	60	52	6	4.80	0 1	1 1	1 1	3 2	4 1	3 2	"	"	"	"
" (Dalem)	O.	43	30	39	27	4	4.80	"	"	1 0	0 1	6 2	"	"	"	"	"
Waardenburg	O.	71	51	63	47	6	4.80	"	0 1	3 1	1 0	3 5	0 " 5	2 2	"	"	"
Wadenoijen	O.	61	58	48	47	6	4.80	"	"	"	0 1	3 2	2 4	2 2	"	"	"
" (Drumpt)	O.	37	29	33	25	6	4.80	"	"	1 0	1 2	0 1	1 0	1 1	"	"	"
Zuilichem	O.	63	61	52	53	6	3.—	"	"	1 0	2 0	3 1	4 2	1 2	"	"	"
Beesd	B.	1	61	1	59	4	2.76	"	0 1	"	0 2	"	"	"	"	"	"
Culenborg	B.	48	38	44	35	6	8.40	"	"	"	"	2 0	1 2	1 6	"	"	"
"	B.	195	0	176	0	6	7.20	1 0	3 0	6 0	12 0	12 0	5 0	"	"	"	"
"	B.	0	113	0	112	3	10.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	224	0	209	6	6.—	"	0 6	0 1	0 " 2	"	"	"	"	"	"
Deil	B.	29	28	28	25	6	6.—	1 0	"	"	2 0	3 " 2	2 4	"	"	"	"
Kerkwijk	B.	44	45	39	41	3	kosteloos	1 0	2 0	1 4	"	"	"	"	"	"	"
" (Bruchem)	B.	27	37	25	34	3	12.—	"	3 1	5 5	"	"	"	"	"	"	"
Varik	B.	14	14	11	13	3	3.60	"	"	1 0	1 1	"	"	"	"	"	"
Waardenburg	B.	40	31	33	28	6	4.80	"	"	"	"	1 0	1 1	"	"	"	"
Arrond. Zaltbommel.																	
Ammerzoden	O.	95	91	89	86	6	2.40	"	0 1	"	4 1	8 5	1 8	5 2	"	"	"
" (Well)	O.	38	43	27	33	4	2.40	"	"	1 0	3 1	5 2	"	"	"	"	"
Appeltern	O.	40	24	35	20	6	3.—	"	"	"	"	1 1	5 " 0	"	"	"	"
" (Alphen)	O.	66	52	64	49	3	3.—	"	" 6	3	3 15	"	"	"	"	"	"
" (Maasbommel)	O.	52	48	46	41	6	3.—	2 2	1 2	6 2	0 1	2 " 3	1 1	"	"	"	"
" (Altforst)	O.	25	27	23	25	4	3.—	"	1 0	3 1	4 3	"	"	"	"	"	"
Batenburg	O	26	0	23	0	4	3.60	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"
Bergharen	O.	39	34	31	25	6	3.60	"	"	"	2 5	1 " 0	1 1	"	"	"	"
" (Hernen)	O.	44	37	36	27	3	3 60	"	3 3	1 3	"	"	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogen van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het bedrijf of beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	j.	m.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verd 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Dreumel	O.	137	*129*	120	*114*	6	f 2.40	1 *2*	„	0 *1*	2 *2*	„	„	2 *2*	„	„	„
Driel (Kerk)	O.	123	*0*	110	*0*	6	9.60	„	„	„	4 *0*	1 *0*	5 *0*	3 *0*	„	„	„
„ (Hoenza)	O.	23	*20*	21	*17*	6	2.40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Druten	O.	130	*116*	126	*113*	6	4.40	„	„	„	2 *0*	6 *2*	4 *2*	„	„	„	„
„ (Afferden)	O.	49	*9*	45	*8*	6	4.40	1 *0*	„	3 *0*	„	1 *0*	3 *1*	4 *0*	„	„	„
„ (Deest)	O.	32	*0*	29	*0*	3	4.40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Puiflijk)	O.	46	*33*	43	*32*	6	4.40	„	„	„	„	5 *1*	4 *4*	2 *1*	„	„	„
Hedel	O.	143	*143*	119	*124*	6	2.40	„	1 *1*	2 *5*	6 *2*	6 *2*	2 *1*	7 *6*	„	„	„
Heerewaarden	O.	55	*45*	48	*35*	3	3.60	1 *0*	1 *2*	2 *0*	6 *4*	„	„	„	„	„	„
Horssen	O.	51	*41*	47	*38*	6	4.20	„	„	„	1 *0*	4 *1*	0 *1*	3 *4*	„	„	„
Hurwenen	O.	41	*37*	29	*26*	6	4.80	„	„	„	1 *1*	1 *0*	0 *3*	3 *4*	„	„	„
Rossum	O.	89	*86*	76	*79*	6	4.80	„	„	4 *1*	5 *2*	2 *4*	1 *1*	1 *0*	„	„	„
Wamel	O.	126	*117*	113	*107*	5	2.40	„	„	„	3 *0*	6 *7*	1 *6*	„	„	„	„
„ (Leeuwen)	O.	194	*0*	158	*0*	6	2.40	„	„	2 *0*	2 *0*	2 *0*	14 *0*	6 *0*	„	„	„
Zaltbommel	O.	183	*123*	153	*98*	6	5.—	„	„	2 *3*	„	8 *2*	9 *8*	10 *11*	„	„	„
„	O.	94	*49*	94	*49*	7	20 —	„	„	„	1 *0*	„	1 *2*	„	„	„	„
Appeltern	B	20	*17*	18	*17*	3	1.38	„	„	„	3 *1*	„	„	„	„	„	„
Batenburg	B.	0	*81*	0	*79*	3	2.40	„	0 *2*	0 *1*	0 *7*	„	„	„	„	„	„
Bergharen	B.	12	*7*	10	*5*	3	6.—	„	„	„	0 *1*	„	„	„	„	„	„
Driel	B.	39	*42*	35	*37*	3	3.84	„	„	1 *4*	7 *2*	„	„	„	„	„	„
„ (Kerk)	B.	0	*110*	0	*99*	6	4.80	„	0 *2*	0 *2*	„	0 *3*	0 *1*	„	„	„	„
„	B.	26	*21*	24	*19*	6	12.—	„	„	0 *1*	0 *4*	2 *0*	1 *0*	2 *0*	„	„	„
Druten	B.	0	*77*	0	*66*	6	7.20	„	„	„	0 *1*	0 *2*	0 *3*	0 *2*	„	„	„
Wamel (Leeuwen)	B.	0	*205*	0	*180*	6	3.—	0 *1*	0 *2*	„	0 *1*	0 *7*	0 *5*	0 *1*	„	„	„
„ („)	B.	11	*15*	9	*13*	3	3.60	„	0 *1*	„	„	„	„	„	„	„	„
Zaltbommel	B.	0	*90*	0	*85*	7	12.—	„	„	„	0 *2*	0 *2*	„	0 *4*	0 *3*	„	„
„	B.	38	*42*	34	*38*	6	12.—	„	„	„	1 *0*	2 *2*	0 *1*	„	„	„	„
Arrond. Nijmegen																	
Balgoy	O.	36	*32*	34	*30*	6	3.60	„	„	„	3 *0*	2 *1*	1 *2*	3 *0*	„	„	„
Beuningen	O.	94	*7*	86	*7*	6	12.—	„	1 *0*	„	2 *0*	5 *0*	6 *0*	2 *1*	„	„	„
„ (Weurt)	O.	55	*5*	46	*4*	6	12.—	„	„	„	„	1 *0*	2 *0*	1 *0*	„	„	„
Ewijk	O.	86	*7*	68	*5*	6	2.40	„	„	1 *0*	2 *0*	4 *0*	12 *0*	5 *0*	„	„	„
„ (Winssen)	O.	59	*29*	51	*25*	6	2.40	„	„	„	2 *0*	2 *2*	2 *0*	3 *1*	„	„	„
Groesbeek	O.	209	*7*	174	*7*	5	2.40	„	„	„	„	„	6 *0*	„	„	„	„
„ (Berg en Dal)	O.	65	*17*	50	*14*	6	2.40	„	„	„	1 *0*	3 *0*	2 *0*	4 *1*	„	„	„
Heumen	O.	38	*43*	34	*41*	2	2.40	„	4 *3*	4 *4*	„	„	„	„	„	„	„
„ (Malden)	O.	61	*48*	58	*44*	3	2.40	„	„	0 *1*	„	„	„	„	„	„	„
Millingen	O	125	*3*	101	*3*	3	12.—	2 *0*	2 *0*	21 *0*	5 *0*	„	„	„	„	„	„
Nijmegen	O.	123	*80*	115	*75*	6	9.—	„	„	„	„	1 *1*	4 *1*	2 *1*	„	„	„
„	O.	139	*93*	133	*91*	6	20.—	„	„	„	2 *0*	1 *2*	2 *2*	„	4 *3*	3 *0*	„
„	O.	100	*49*	97	*44*	8	12.—	„	„	„	0 *2*	3 *0*	1 *4*	3 *0*	„	„	„
„	O.	156	*92*	146	*86*	6	4.80	„	2 *2*	2 *0*	6 *1*	3 *6*	9 *6*	13 *2*	„	„	„
„ (Hees)	O.	187	*82*	172	*74*	6	4.80	„	„	0 *1*	6 *2*	8 *2*	13 *6*	21 *5*	„	„	„
„ (Neerbosch)	O.	107	*36*	99	*34*	6	4.80	„	„	„	1 *0*	„	2 *1*	1 *0*	„	„	„
„ (Batert)	O	61	*3*	58	*3*	3	4.80	„	„	3 *0*	1 *0*	„	„	„	„	„	„
„	O.	113	*97*	104	*83*	5	4.80	„	„	0 *4*	0 *4*	7 *5*	6 *8*	„	„	„	„
Overasselt	O.	118	*106*	111	*98*	6	4.80	„	0 *1*	1 *2*	1 *4*	6 *8*	1 *0*	„	„	„	„
„ (Nederasselt)	O.	35	*40*	32	*37*	6	4.80	„	„	„	„	2 *2*	3 *3*	1 *2*	„	„	„
Ubbergen (Leuth)	O.	88	*77*	76	*65*	6	4.80	„	„	3 *0*	5 *2*	1 *2*	9 *4*	3 *3*	„	„	„
„ (Beek)	O.	41	*26*	34	*22*	6	3.—	„	„	„	„	„	1 *0*	5 *5*	„	„	„
„ (Kekerdom)	O.	103	*16*	84	*15*	6	3.—	„	„	1 *0*	1 *0*	1 *0*	2 *2*	2 *1*	„	„	„
„ (Ooy)	O.	33	*6*	24	*5*	6	3.—	„	„	„	1 *0*	„	3 *0*	3 *1*	„	„	„
Wijchen	O.	85	*63*	65	*52*	8	3.—	„	1 *0*	„	„	„	4 *5*	4 *3*	3 *2*	1 *0*	„
„	O.	44	*40*	41	*36*	6	3.60	„	„	„	0 *1*	1 *1*	3 *1*	1 *2*	„	„	„
„ (Niftrik)	O.	168	*79*	150	*73*	6	3.60	„	„	„	5 *0*	5 *0*	10 *8*	2 *2*	„	„	„
Beuningen	B.	30	*27*	27	*25*	6	3.60	„	„	„	„	„	„	6 *2*	„	„	„
Ewijk	B.	0	*95*	0	*83*	6	19.20	„	„	„	„	0 *8*	0 *4*	0 *5*	„	„	„
Groesbeek	B.	0	*88*	0	*70*	6	7.20	„	„	„	„	0 *4*	0 *1*	0 *5*	„	„	„
„	B.	0	*49*	0	*49*	4	?	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Millingen	B.	0	*166*	0	*161*	6	1.44	„	„	„	0 *3*	0 *13*	0 *20*	0 *7*	„	„	„
Nijmegen	B.	0	*213*	0	*211*	6	6.—	„	„	„	0 *4*	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*150*	0	*138*	3	1.44	„	0 *1*	0 *11*	0 *9*	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*352*	0	*333*	4	80.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*74*	0	*70*	8	70.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*213*	0	*205*	5	11.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*61*	0	*61*	3	80.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*71*	0	*71*	4	kost-school.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*357*	0	*349*	6	kosteloos	„	„	„	„	„	0 *8*	0 *16*	„	„	„
„	B.	0	*50*	0	*49*	2	50.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Neerbosch)	B.	4	*136*	4	*115*	6	4.80	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*108*	0	*102*	6	70.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
			1 2	2 2	0 1				2 0	1 2		5 0				1 2	1 1
					10 0	1 0				1 0							
				6 1	6 3												
			1 0		4 1	1 0			1 0								
					3 0				2 0								
				0 1	9 4				1 0	0 4							
				1 2	16 9	1 1	0 1	0 1									
			2 0	1 0	1 2	1 0			3 0	8 5	7 0					0 1	
				3 1	2 1					3 7							
					2 4					0 1		3 0					
				1 0	11 8				1 1	0 2	2 0						
					9 7		0 1	3 3	3 0	0 4	11 0						
			1 0	3 0	16 0	2 0			6 0	0 7	2 0	1 0					
				0 3	19 10	0 1			13 0	0 3	8 0						
					2 2					2 10		4 2					
			0 1	0 1	0 1					0 2		1 0					
					1 4						1 0						
				0 4	0 4					0 4							
				0 1	3 4							3 2					
				0 1	0 5					0 2							
			0 2	0 9	0 5	0 1		0 1		0 10		0 1					
					0 1												
				0 2	0 6					0 3		1 0					
					3 3				1 0		1 0						
			1 0	2 0	4 3					0 2	1 0						
					13 0		1 0	1 0	0 1		11 0		1 0				
					3 0					1 0							
				1 0	18 0				1 0	1 0	16 0	2 0					
					6 2				1 0		5 1						
					6 0							0 1					
				0 2	4 1				1 0	0 1		3 0					
				0 1							2 0	4 1					
					25 0						0 1	21 0					
					5 2				5 0								
					5 4		0 2		4 0	0 2							
				3 0	8 9	0 1		1 0	11 4	0 5		11 4					
			2 2	6 4	14 9				8 5	0 2							
				4 3	23 8	0 1		7 3	7 0	1 3							
					3 1				3 0	0 1		7 0					
				1 9	6 4						3 0	1 0					
			1 2	2 5	6 8			1 1	6 0	0 13		8 4					
			1 0		5 5				3 0	1 9		0 1					
				0 2	17 6					1 5		8 0					
				1 0						1 2	8 0						
					5 2							5 2					
					4 0					3 6		8 0					
				1 2	11 8				1 3	0 2		2 1					
				0 2	4 1				2 0	10 8							
					20 8				2 0		8 0						
				0 2	0 10	0 1	0 3		0 1	0 5	0 1	0 1					
				0 1	0 4	0 1				0 2	0 2						
												0 1					
				0 12	0 24					0 22	0 14						
					0 4					0 2	0 2						
				0 4	0 8					0 9		0 2					
			0 4						0 4	0 4							
					0 4												

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (grom. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).	Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.	Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	School-geld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan:								
						zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
							1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.	7.							
Nijmegen (*Vervolg*)	B.	160 *98*	156 *89*	6	f 60.—	"	"	"	"	5 " *6*	4 " *1*	10 " *1*	"	"	"
"	B.	123 *91*	111 *82*	6	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	117 *99*	96 *66*	6	14.40	"	"	"	1 *1*	2 *3*	4 *3*	"	"	"	"
"	B.	407 *0*	389 *0*	5	3.—	"	"	"	1 *0*	1 *0*	11 *0*	22 *0*	"	"	"
"	B.	512 *0*	501 *0*	6	24.—	"	"	"	"	4 *0*	7 *0*	17 *0*	"	"	"
"	B.	292 *0*	273 *0*	6	kosteloos	"	"	"	1 *0*	2 *0*	14 *0*	37 *0*	"	"	"
" (Neerbosch)	B.	224 *153*	219 *152*	8	4.80	"	"	"	1 *0*	0 *1*	1 *2*	4 *3*	10 *16*	27 *9*	"
"	B.	157 *0*	157 *0*	7	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ubbergen	B.	0 *115*	0 *112*	6	4.80	"	"	"	0 *1*	0 *2*	0 *1*	0 *4*	"	"	"
Wijchen	B.	0 *166*	0 *154*	6	3.60	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	O.	30501 *24019*	27500 *21650*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	B.	10418 *13706*	9565 *12702*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Algemeen totaal		40919 *37725*	37065 *34352*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
PROVINCIE ZUID-HOLLAND.															
DISTRICT 's GRAVENHAGE.															
Arrond. 's Gravenhage.															
's Gravenhage	O.	206 *223*	198 *213*	12	kosteloos	1 *0*	3 *3*	"	0 *3*	1 *2*	2 *5*	2 *0*	3 *3*	1 *3*	0 *2*
"	O.	229 *215*	221 *209*	12	id.	"	"	"	"	"	"	"	3 *2*	3 *5*	3 *1*
"	O.	236 *219*	221 *200*	12	id.	1 *0*	4 *0*	4 *1*	3 *6*	5 *5*	7 *1*	3 *5*	7 *3*	2 *4*	6 *3*
"	O.	159 *219*	148 *192*	12	id.	"	0 *1*	0 *1*	1 *2*	0 *1*	1 *2*	2 *2*	0 *2*	1 *3*	7 *4*
"	O.	39 *46*	36 *41*	4	id.	"	"	"	1 *0*	"	"	"	"	"	"
"	O.	214 *197*	209 *186*	12	id.	1 *1*	"	"	0 *1*	0 *3*	1 *0*	1 *3*	3 *0*	6 *4*	4 *2*
"	O.	238 *232*	232 *221*	12	id.	"	"	0 *1*	1 *1*	2 *3*	1 *2*	0 *2*	1 *2*	2 *3*	3 *3*
"	O.	169 *223*	158 *210*	12	id.	"	"	"	"	"	1 *0*	"	1 *2*	1 *1*	1 *2*
"	O.	254 *235*	240 *239*	12	id.	"	0 *1*	2 *1*	"	6 *2*	4 *1*	2 *3*	3 *4*	4 *1*	2 *1*
"	O.	277 *239*	270 *232*	12	id.	"	"	"	"	"	"	0 *1*	3 *1*	0 *3*	1 *1*
"	O.	237 *269*	220 *247*	12	id.	"	"	1 *0*	"	1 *1*	1 *1*	1 *1*	0 *1*	0 *3*	1 *3*
"	O.	236 *245*	218 *224*	12	id.	"	"	"	0 *2*	"	2 *1*	1 *1*	3 *2*	1 *1*	2 *1*
"	O.	236 *209*	227 *195*	12	id.	0 *1*	1 *2*	3 *0*	3 *1*	1 *1*	1 *4*	1 *1*	1 *3*	3 *2*	2 *0*
"	O.	237 *234*	272 *215*	12	id.	"	"	"	"	1 *0*	1 *2*	2 *1*	2 *1*	2 *3*	0 *2*
"	O.	306 *235*	291 *222*	12	id.	"	1 *0*	"	0 *1*	"	0 *3*	1 *2*	2 *1*	2 *7*	2 *1*
"	O.	240 *232*	236 *222*	12	id.	"	1 *0*	1 *2*	"	3 *0*	3 *0*	3 *0*	1 *0*	0 *1*	1 *7*
"	O.	255 *201*	244 *192*	12	id.	"	"	"	"	"	"	1 *0*	0 *2*	"	2 *7*
"	O.	148 *145*	142 *140*	9	id.	"	"	"	"	0 *2*	1 *0*	1 *0*	1 *1*	1 *1*	"
"	O.	64 *58*	63 *57*	5	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	120 *83*	114 *78*	8	id.	"	1 *1*	0 *1*	"	"	0 *2*	"	"	2 *2*	"
"	O.	135 *80*	125 *74*	8	id.	1 *0*	0 *1*	"	1 *0*	"	"	1 *0*	"	0 *3*	"
"	O.	160 *148*	144 *139*	11	id.	"	"	"	1 *1*	2 *1*	"	"	"	"	"
"	O.	193 *219*	185 *203*	12	id.	1 *1*	"	1 *0*	0 *1*	0 *1*	"	0 *3*	1 *2*	1 *0*	8 *5*
" (Scheveningen)	O.	153 *143*	142 *130*	9	id.	"	0 *1*	0 *1*	1 *2*	1 *4*	3 *3*	4 *1*	8 *2*	6 *6*	" *0*
" (")	O.	185 *148*	180 *143*	12	id	0 *1*	"	1 *0*	0 *2*	0 *1*	0 *2*	2 *2*	" *2*	3 *1*	6 *2*
"	O.	186 *153*	176 *139*	12	id.	2 *0*	1 *1*	1 *0*	"	0 *1*	1 *2*	5 *7*	4 *2*	1 *4*	5 *2*
" (Scheveningen)	O.	219 *243*	210 *228*	12	id.	"	1 *1*	"	"	0 *1*	0 *1*	1 *1*	1 *2*	3 *0*	1 *2*
"	O.	260 *187*	244 *172*	12	6.60	"	"	1 *0*	"	"	2 *0*	2 *0*	2 *1*	3 *1*	6 *2*
"	O.	162 *125*	157 *120*	8	6.60	"	"	"	"	"	"	3 *3*	2 *3*	"	"
"	O.	139 *149*	132 *138*	8	6.60	"	0 *1*	"	"	"	1 *0*	"	2 *2*	6 *12*	" *0*
"	O.	208 *178*	195 *158*	12	6.60	"	0 *1*	"	1 *0*	"	"	"	"	"	1 *4*
"	O.	219 *211*	219 *211*	12	6.60	"	"	"	"	"	"	"	1 *2*	2 *1*	5 *3*
"	O.	120 *148*	115 *144*	8	6.60	"	"	"	1 *1*	"	1 *0*	1 *4*	0 *1*	"	"
"	O.	147 *131*	142 *121*	8	6.60	0 *1*	"	"	"	2 *0*	1 *0*	4 *4*	0 *2*	3 *2*	"
"	O.	114 *103*	109 *98*	8	6.60	"	"	"	"	"	2 *1*	1 *1*	1 *0*	"	"
"	O.	153 *120*	140 *112*	9	36.—	"	"	"	"	1 *0*	1 *2*	2 *1*	3 *2*	3 *0*	5 *0*
"	O.	110 *128*	110 *128*	9	36.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	157 *117*	151 *110*	8	24.—	"	"	"	"	1 *0*	1 *0*	5 *6*	"	"	"
"	O.	120 *107*	118 *103*	8	24.—	"	"	"	"	"	2 *0*	3 *0*	"	"	"
"	O.	152 *124*	146 *112*	7	24.—	"	0 *1*	"	"	1 *1*	2 *1*	1 *2*	"	"	"
"	O.	129 *126*	126 *140*	9	48.—	"	1 *0*	"	1 *0*	"	"	"	"	"	"
"	O.	109 *96*	105 *88*	7	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	116 *96*	109 *90*	7	40 —	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	98 *98*	94 *92*	6	24.—	"	"	"	"	"	0 *2*	"	"	"	"
"	O.	25 *30*	24 *29*	7	40.—	"	"	"	"	"	1 *0*	1 *0*	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
"	"	"	71 68	312 450	2031 1450	60 82	34 22	112 67	503 93	249 1032	508 54	759 464	4 5	12 1	4 2	132 111	37 35
"	"	"	22 25	138 187	520 582	22 34	5 6	21 16	225 99	57 416	137 34	132 95	4 6	4 6	5 1	22 45	46 36
"	"	"	93 93	450 637	2551 2032	82 116	39 28	133 83	728 192	306 1448	645 88	891 559	8 11	16 7	9 3	154 156	83 71

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen () geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verd… 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
's Gravenhage	O.	78	58	74	54	6	f 24.—	1 0	"	1 0	2 2	0 3	0 1	0 " 2	3 " 1	"	1 " 1
" (Scheveningen)	O.	113	77	109	75	9	36.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	112	0	100	0	7	60.—	"	"	"	"	1 0	1 0	0 " 0	4 0	"	"
"	O.	0	198	0	189	9	80.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Wassenaar	O.	17	9	17	9	6	7.20	"	"	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"
"	O.	37	35	34	33	6	7.20	"	"	"	"	"	4 2	2 2	"	"	"
's Gravenhage	B.	260	278	249	253	12	kosteloos	"	"	"	"	"	"	1 1	2 1	1 3	4 3
"	B.	218	228	206	205	12	9.—	"	"	"	"	"	"	1 0	0 1	1 2	"
"	B.	241	219	229	209	12	9.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2 " 4
"	B.	182	187	168	160	12	6.—	0 1	"	"	0 1	1 0	"	"	"	0 1	2 3
"	B.	345	279	302	220	12	12.—	1 1	"	"	"	"	1 1	1 1	3 2	3 1	2 "
"	B.	23	22	21	21	6	9.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	42	54	39	47	7	6.—	"	1 1	"	"	2 1	"	3 1	3 4	"	"
"	B.	66	67	63	63	3	10.—	"	"	2 4	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	100	96	94	88	6	12.—	"	"	1 0	"	1 0	1 4	2 0	"	"	"
"	B.	63	52	61	50	7	20.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	138	0	138	0	6	kosteloos	"	"	"	"	"	10 0	12 0	"	"	"
"	B.	0	53	0	53	4	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	453	0	445	0	8	id.	"	"	"	"	1 0	4 0	"	"	"	"
"	B.	610	0	591	0	12	id.	"	2 0	1 0	1 0	"	1 0	4 0	3 0	"	"
"	B.	483	0	479	0	7	60.—	"	"	4 0	1 0	"	"	"	"	"	"
"	B.	272	0	266	0	6	kosteloos	"	"	"	3 0	8 0	"	"	"	"	"
"	B.	363	0	358	0	6	60.—	"	"	1 0	1 0	3 0	"	"	"	"	"
"	B.	440	0	433	0	9	24.—	"	"	"	"	1 0	6 0	"	"	"	"
"	B.	116	0	116	0	6	kosteloos	"	"	"	"	3 0	"	"	"	"	"
"	B.	0	50	0	50	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	372	0	365	6	12.—	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	223	0	221	9	15.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	480	0	474	6	7.20	"	0 2	0 1	0 7	0 6	0 2	"	"	"	"
"	B.	0	842	0	829	6–10	70.—	"	0 7	0 3	0 1	"	0 1	"	0 1	0 2	0 3
"	B.	0	143	0	134	8	70.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	10	27	10	27	3	kosteloos	"	"	0 1	0 5	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	501	0	440	6–8	40.—	"	0 2	"	0 2	0 2	0 5	0 2	"	"	"
" (Scheveningen)	B.	29	312	27	309	6	9.60	"	0 2	0 3	0 2	0 1	0 1	"	"	"	"
"	B.	33	0	33	0	6	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	115	115	111	109	6	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	97	0	90	0	9	75.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	355	0	355	0	7	64.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	111	0	111	0	9	250.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	25	0	25	0	8	160.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	205	1	188	1	12	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B	52	0	52	0	5	250.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	105	0	105	0	9	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	24	0	24	0	6	200.—	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"	"	"
"	B.	46	12	42	11	6	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	49	0	48	0	9	140.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	137	132	131	128	8	48.—	"	"	"	"	"	0 2	2 5	3 3	4 0	"
"	B.	17	3	17	2	?	130.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	27	0	27	0	9	180.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	12	10	11	9	4	10.—	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	109	0	106	10	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	92	0	89	11	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	90	0	90	10	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	38	0	38	10	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	39	0	38	6	100.—	"	"	"	"	"	0 1	0 2	"	"	"
"	B.	0	75	0	72	9	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	99	0	99	10	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	119	0	117	11	120.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	109	0	104	10	70.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	132	0	125	7	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	38	0	36	10	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	66	0	66	7	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Scheveningen)	B.	209	206	203	195	8	12 —	"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	"
" (")	B.	157	151	154	146	8	12.—	"	1 0	1 1	"	1 1	3 6	5 2	3 9	1 4	"
" (")	B.	1	36	1	35	10	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (")	B.	0	47	0	47	10	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Wassenaar	B.	62	53	55	46	6	9.60	"	"	1 0	2 4	1 4	6 4	2 3	"	"	"
"	B.	123	0	106	0	6	9.60	"	"	"	"	4 0	9 0	6 0	"	"	"
"	B.	0	130	0	122	5	9.60	"	"	0 1	0 1	0 6	0 10	"	"	"	"
Arrond. Delft.																	
Berkel	O.	31	33	26	30	6	9.60	"	"	"	1 0	0 2	3 2	3 2	"	"	"
Bleiswijk	O.	47	53	40	46	6	9.60	"	"	"	"	1 2	1 2	0 3	"	"	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
			2 0		2 6 3 3 11 0 1 0 4 2 10 16 3 3 7 11 12 11 9 4		0 1		0 2 9 0	0 2 0 3					2 0 2 0	2 1
3 4	2 6			3 2	4 2 1 3 8 0 2 0 1 0 5 0 3 0 2 0 1 0 6 0 4 0	2 0		4 1	2 2 1 0 7 7 10 1 8 0	0 14 0 7 0 9		3 0 1 2 5 0 0 1 1 2 1 1				1 1 1 0 1 1
1 4 1 4	6 10 5 2 1 1		0 1 1 1	0 1 3 8	0 4 3 3	0 4 3 3										
		10 6	1 0	1 1	4 2 1 3			2 0	2 0	0 2 1 4	1 0					3 1
				2 1	8 0 5 0	3 0			7 0							
			4 0 1 0 1 0	5 0 3 0 2 0 1 0	3 0 1 0 8 0 4 0 6 0 3 0	1 0		2 0 3 0 1 0	3 0 2 0 5 0 3 0	1 0 2 0 1 0						4 0
			1 0	0 1				0 1	8 0 2 0 5 0	2 0 1 0						
			0 1 0 6	0 15 0 12	0 2		0 1	0 9 0 9	0 2	0 6 0 2			1 0 0 1	0 1		0 1
					0 1								0 1		0 2	
			0 1 0 5	0 12 0 4				0 1		0 6			0 1			0 3
									5 0	0 10						
					2 0				1 0	1 0					2 0 2 0	
					5 10											
					2 0				1 0							
					0 2					0 2						
			2 1	1 2 3 6	9 12	1 0			1 0 9 0	1 9	6 0					3 10
				3 5 4 0	7 7 9 0 0 8	0 1		1 1	5 0 2 0 0 3	0 5		1 0			3 1	4 0
				1 0 0 2	3 4 2 2			1 0		0 2 0 2	2 2	3 2				

PROVINCIE.

DISTRICT.

ARRONDISSEMENT.

GEMEENTE.

(De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)

1.	Aard der school. O. openbare. — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Bleiswijk (*Vervolg*)	O.	21	*20*	19	*17*	6	f 9.60	"	"	"	"	0 1	1 2	0 2	" 4	" 2	3 " 4
Delft	O.	234	*221*	225	*208*	12	4.—	"	0 1	"	5 4	0 1	0 1	1 1	2 "		
"	O.	156	*142*	142	*123*	6	4.—	1 0	2 0	0 3	3 0	3 4	3 1				
"	O.	314	*274*	304	*262*	7	4.—	"	0 1	1 1	0 4	5 4	6 12	8 7	11 8		
"	O.	248	*218*	234	*206*	6	4.—	"	"	"	2 0	6 4	12 6	16 11	" 7		
"	O.	170	*166*	165	*159*	7	6.—	"	"	"	0 2	0 1	2 3	5 2	13 "		
"	O.	163	*131*	144	*117*	7	6.—	"	0 1	"	0 1	3 2	3 2	4 1	4 9		
"	O.	139	*164*	133	*153*	8	10.—	"	"	"	2 0	3 3	1 4	4 1	2 7	0 3	
"	O.	137	*0*	127	*0*	8	60.—	"	"	"	"	"	"	"	2 0	"	
"	O.	0	*145*	0	*140*	10	60.—	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	
's Gravenzande	O.	95	*92*	83	*78*	7	2.40	"	1 1	0 1	2 2	4 13	6 3	5 2	"	"	
"	O.	77	*91*	62	*79*	6	2.40	"	"	"	0 2	5 4	9 3	1 3	"	"	
"	O.	109	*105*	99	*94*	6	2.40	"	1 0	"	0 1	1 2	5 2	3 5	"	"	
"	O.	47	*63*	43	*60*	6	2.40	"	"	"	1 1	2 2	4 4	4 3	"	"	
Hof van Delft	O.	95	*106*	85	*97*	6	7.20	"	"	"	2 1	2 0	4 3	"	"	"	
"	O.	64	*49*	59	*45*	6	7.20	"	0 1	"	"	2 2	2 5	3 2	"	"	
de Lier	O.	61	*52*	51	*43*	6	6.—	"	"	"	"	1 1	5 2	3 3	"	"	
Loosduinen	O.	80	*66*	73	*61*	6	15.—	"	"	"	2 1	1 3	3 2	3 0	"	"	
"	O.	53	*35*	51	*33*	6	15.—	"	0 1	"	"	1 0	0 1	1 2	"	"	
Monster	O.	40	*48*	35	*42*	6	2.40	"	1 0	"	"	"	1 2	3 9	"	"	
" (Terheiden)	O.	54	*64*	50	*58*	6	2.40	"	"	"	"	3 1	3 5	3 3	"	"	
" (Poeldijk)	O.	121	*1*	113	*1*	6	2.40	"	"	3 0	1 0	3 0	3 0	3 0	"	"	
" (Kwintsheul)	O.	54	*28*	50	*24*	6	2.40	"	"	"	0 1	2 2	1 0	1 0	"	"	
Naaldwijk	O.	72	*54*	64	*50*	6	8.—	"	"	"	1 1	1 1	2 0	1 5	"	"	
"	O.	40	*39*	36	*36*	6	8.—	"	"	"	"	"	2 2	2 1	"	"	
" (Honselersdijk)	O.	74	*46*	55	*42*	6	8.—	"	"	1 0	"	"	3 0	2 2	"	"	
Nootdorp	O.	60	*46*	54	*42*	6	6.—	"	"	"	"	2 4	4 3	0 2	"	"	
Pijnacker	O.	51	*45*	47	*40*	6	4.80	0 1	"	"	0 1	0 1	2 1	4 1	"	"	
"	O.	20	*22*	19	*22*	4	4.80	"	"	"	0 1	5 1	1 0	"	"	"	
Rijswijk	O.	152	*156*	142	*140*	6	2.40	"	"	1 1	0 1	3 1	7 7	8 11	"	"	
Schipluiden	O.	65	*64*	52	*56*	6	4.80	"	"	"	0 1	2 0	4 0	1 3	"	"	
Stompwijk	O.	85	*80*	79	*77*	6	7.20	"	"	"	"	1 2	4 4	4 4	"	"	
" (Leidschendam)	O.	72	*38*	65	*34*	6	7.20	"	"	"	"	2 1	4 0	4 3	"	"	
" (Veenweg)	O.	48	*26*	42	*25*	6	7.20	"	"	"	"	1 1	6 4	1 3	"	"	
Veur	O.	61	*22*	60	*20*	6	6.—	"	"	"	"	1 0	6 0	4 1	"	"	
Voorburg	O.	117	*86*	105	*75*	8	12.—	"	"	"	"	2 0	"	4 0	2 4	4 1	
Vrijenban (Delfgauw)	O.	43	*48*	40	*44*	6	7.20	"	"	"	"	"	3 0	2 7	"	"	
" (Rotterdamsche weg)	O.	45	*40*	43	*37*	6	7.20	"	"	"	1 0	1 2	4 1	3 2	"	"	
Wateringen	O.	127	*28*	116	*25*	6	2.40	"	"	"	"	3 4	11 0	7 2	"	"	
Zegwaard	O.	52	*48*	45	*42*	6	12.—	"	"	"	2 1	4 2	3 3	1 2	"	"	
Berkel	B.	60	*0*	51	*0*	3	7.20	"	"	3 0	4 0	"	"	"	"	"	
"	B.	0	*57*	0	*55*	4	12.—	"	"	"	0 1	0 7	"	"	"	"	
"	B.	24	*14*	21	*14*	3	12.—	"	"	2 1	1 1	"	"	"	"	"	
Bleiswijk	B.	38	*21*	38	*21*	2	12.—	"	"	3 2	"	"	"	"	"	"	
"	B.	34	*46*	32	*43*	6	12.—	"	"	"	0 1	"	1 0	1 0	"	"	
Delft	B.	178	*161*	161	*145*	6	12.—	"	"	"	0 12	2 1	3 0	"	"	"	
"	B.	0	*696*	0	*660*	6	60.—	0 2	0 7	0 13	1 0	0 4	20 0	37 0	36 0	"	
"	B.	665	*0*	635	*0*	7	50.—	"	"	"	1 0	4 0	3 9	9 11	9 3	"	
"	B.	174	*151*	160	*141*	7	15.—	"	"	"	"	0 2	5 4	3 3	"	"	
's Gravenzande	B.	91	*66*	80	*54*	6	9.60	"	"	"	"	3 2	1 0	0 1	"	"	
de Lier	B.	63	*52*	53	*45*	6	9.60	"	"	"	"	0 1	1 7	3 1	"	"	
Loosduinen	B.	41	*43*	38	*38*	6	14.40	"	"	"	"	"	1 6	2 1	"	"	
"	B.	126	*120*	119	*113*	6	9.60	"	"	"	"	2 2	7 8	3 1	"	"	
"	B.	40	*43*	37	*40*	6	14.40	"	"	"	"	1 0	1 6	3 "	"	"	
Monster	B.	80	*60*	69	*48*	6	9.60	"	"	"	1 0	3 2	6 3	7 0	"	"	
"	B.	51	*0*	47	*0*	6	6.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	B.	0	*52*	0	*49*	4	12.—	"	"	0 1	0 1	"	"	"	"	"	
" (Poeldijk)	B.	0	*126*	0	*113*	6	12.—	"	0 1	"	0 1	0 5	0 11	0 8	"	"	
Naaldwijk	B.	75	*64*	66	*56*	6	7.20	"	"	"	2 0	4 2	0 4	1 4	"	"	
"	B.	0	*89*	0	*86*	6	12.—	"	"	"	"	0 2	0 6	0 8	"	"	
"	B.	89	*0*	81	*0*	6	12.—	"	"	"	"	2 0	0 2	0 2	"	"	
"	B.	19	*3*	19	*3*	4	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Pijnacker	B.	54	*49*	51	*49*	6	7.80	"	"	"	"	"	0 2	9 4	"	"	
Rijswijk	B.	0	*73*	0	*73*	6	2.40	"	"	"	"	2 0	0 1	0 1	"	"	
Schipluiden	B.	14	*16*	13	*14*	6	12.—	"	"	"	"	0 3	0 6	0 2	"	"	
Veur	B.	0	*110*	0	*106*	6	14.40	"	"	"	"	1 0	1 1	0 2	"	"	
Voorburg	B.	54	*57*	47	*47*	6	12.—	"	"	"	0 1	0 2	0 8	2 7	"	"	
"	B.	0	*120*	0	*111*	6	12.—	"	"	"	2 0	2 0	13 0	6 0	"	"	
"	B.	131	*0*	125	*0*	6	12.—	"	"	"	"	"	3 5	"	"	"	
"	B.	0	*24*	0	*24*	4	100.—	"	"	"	0 5	0 11	"	2 0	"	"	
Wateringen	B.	0	*89*	0	*79*	4	12.—	"	"	"	1 0	3 2	"	"	"	"	
Zegwaard	B	81	*88*	74	*76*	6	14.40	"	0 2	1 0	3 0	0 10	"	"	"	"	
Zoetermeer	B.	70	*0*	58	*0*	4	12.—	"	"	0 1	0 4	"	"	"	"	"	
"	B.	0	*69*	0	*65*	4	14.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogen van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veeteelt en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonderdat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
2 4	6 13	15 10		0 1 / 1 6 / 3 2 / 0 2 / 0 3	1 2 / 16 24 / 11 10 / 19 26 / 20 7	0 3 / 1 3	0 1 / 1 0	1 1 / 0 1 / 5 2 / 0 4	16 4 / 5 0 / 10 4 / 16 0 / 6 0	0 2 / 1 14 / 0 0 / 0 12 / 0 0 / 0 3		0 7 / 0 1 / 5 7 / 2 4 / 1 0				1 0 / 0 1	1 0 / 1 0 / 1 0
			0 1 / 1 1	0 1 / 1 0	7 8 / 8 5 / 15 15 / 2 0 / 0 1	0 1 / 0 3		1 0 / 0 1 / 1 0 / 0 2	4 0 / 2 0	0 17 / 0 6 / 0 1 / 0 6 / 0 1 / 0 6 / 0 1	12 0 / 12 0 / 4 0 / 3 0 / 6 0 / 1 0 / 15 0				1 2	
			0 1	4 14 / 6 8 / 1 2 / 0 2	13 7 / 8 0 / 6 3 / 6 5 / 7 3	0 1	1 0 / 0 1	1 0 / 1 0 / 0 2	1 0	0 6 / 0 1 / 0 6 / 0 1 / 0 6	6 0	3 0 / 5 0 / 2 1 / 3 0 / 5 0				2 0 1 0	4 4
			0 1 / 1 0	0 2	6 2 / 1 0 / 6 4 / 1 0 / 6 0	1 0				0 6	1 0 / 5 0	1 0 / 5 0					
			0 1	2 0 / 0 1 / 1 5 / 0 1	13 0 / 3 4 / 3 0 / 11 2 / 4 2 / 2 1 / 0 7	0 1		1 2		0 1 / 0 2 / 0 7	7 0 / 4 0	3 0 / 1 0 / 0 4 / 0 1 / 0 5					0 2
				3 7 / 2 3 / 1 1 / 1 3 / 1 0 / 2 1	8 3 / 6 1 / 3 3 / 5 0 / 6 2 / 6 0 / 7 5	1 2 / 0 1		5 0 / 1 0	1 6 / 0 1 / 2 0	3 2 / 1 0 / 0 4 / 0 1 / 0 5	4 0	0 7 / 1 0 / 5 4 / 4 5					
				1 0	3 0 / 5 2 / 13 1 / 8 4 / 3 0 / 1 0	1 0		1 0	2 0 / 5 1 / 1 0 / 5 0 / 2 0 / 1 0	2 2 / 0 1 / 0 2 / 1 6	4 0	3 0 / 1 2 / 0 1 / 11 0 / 7 0 / 1 0					
			0 1	1 1 / 1 2	0 1 / 1 0 / 1 1 / 0 2 / 0 1	0 1			1 0 / 2 0 / 1 0 / 2 0 / 1 0	0 2 / 0 1 / 0 2 / 0 1 / 0 2	4 0	1 2 / 0 1 / 5 1 / 0 1 / 1 0					
				1 1	0 1 / 1 0					0 2 / 0 1 / 0 2 / 0 1 / 0 2	4 0	3 0 / 1 0 / 4 0 / 5 0					
			0 1	0 1 / 0 19 / 6 0 / 0 3 / 2 1 / 1 1	1 0 / 5 1 / 0 9 / 56 0 / 13 19 / 6 5	0 2 / 1 0	0 1 / 1 0		2 0 / 0 2 / 45 0 / 11 0 / 1 0 / 1 0 / 1 0	3 0 / 0 8 / 7 0 / 0 7 / 0 6	4 0	1 0 / 0 2 / 0 3 / 9 0 / 3 0			0 21 / 1 0	0 12
				3 3 / 1 0 / 6 7 / 2 0 / 8 2 / 2 0	1 0 / 6 2 / 2 0 / 8 5 / 2 0				0 5	0 7	4 0	3 5 / 4 0 / 5 0 / 5 0				1 0	1 0
				0 2 / 0 4 / 1 4 / 0 3 / 2 0	0 14 / 9 4 / 0 5 / 6 0	2 1 / 0 1	1 0		0 4 / 1 0 / 0 2 / 1 0	0 2 / 0 12 / 0 7 / 0 5		0 1 / 0 6 / 0 1 / 15 0					
			0 1	1 0 / 0 1 / 0 1 / 1 0 / 0 1 / 0 2	1 8 / 1 9 / 0 9 / 17 0 / 0 5 / 7 6 / 3 0 / 0 5	0 1			2 0	0 2 / 7 0	1 0	2 0				1 0	
2 0			1 1			0 1			0 1	0 3	1 0					1 0	

PROVINCIE. DISTRICT. ARRONDISSEMENT. GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Arrond. Leiden.																	
Hillegom	O.	162	*158*	157	*155*	6	f 3.60	"	"	"	1 *0*	3 *3*	4 *7*	"	"	"	"
"	O.	16	*6*	14	*5*	3	80.—	"	"	2 *1*	2 *0*	"	"	"	"	"	"
Katwijk (aan Zee)	O.	21	*10*	21	*10*	8	18.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (")	O.	196	*151*	172	*133*	6	12.—	"	1 *1*	0 *6*	4 *5*	13 *1*	11 *6*	"	"	"	"
" (a/d Rijn)	O.	43	*48*	38	*42*	6	12.—	"	"	"	"	2 *1*	2 *4*	3 *1*	"	"	"
Leiden	O.	304	*275*	280	*239*	12	kosteloos	"	2 *0*	"	1 *1*	2 *0*	4 *2*	4 *3*	10 *2*	3 *4*	8 *3*
"	O.	314	*265*	285	*235*	14	id.	"	3 *0*	3 *0*	2 *0*	2 *1*	2 *3*	2 *2*	6 *1*	7 *6*	0 *6*
"	O.	319	*223*	304	*215*	12	2.88	"	0 *1*	"	1 *0*	"	"	"	1 *1*	4 *5*	0 *5*
"	O.	354	*276*	339	*258*	12	2.88	1 *1*	0 *1*	0 *1*	1 *1*	0 *1*	"	1 *0*	3 *3*	3 *5*	7 *2*
"	O.	334	*248*	323	*239*	12	2.88	"	"	"	"	"	1 *0*	2 *0*	0 *1*	3 *3*	0 *4*
"	O.	295	*246*	281	*233*	12	2.88	"	"	1 *1*	0 *1*	0 *1*	1 *0*	1 *0*	2 *1*	0 *1*	6 *6*
"	O.	234	*203*	226	*192*	10	2.88	"	0 *1*	"	"	0 *1*	"	"	4 *0*	4 *2*	0 *1*
"	O.	118	*80*	109	*69*	6	2.88	"	"	"	"	2 *2*	6 *1*	1 *6*	"	"	"
"	O.	171	*152*	161	*143*	3	16.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	364	*0*	356	*0*	6	24.—	"	1 *0*	3 *0*	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*240*	0	*229*	10	24.—	"	"	"	"	"	0 *5*	"	"	"	"
"	O.	146	*0*	139	*0*	6	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*144*	0	*133*	6	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Leiderdorp	O.	59	*36*	50	*32*	6	12.—	"	"	0 *2*	4 *0*	5 *0*	4 *1*	3 *0*	"	"	"
Lisse	O.	104	*101*	98	*98*	9	4.80	"	1 *0*	"	2 *2*	0 *2*	2 *0*	7 *2*	0 *5*	1 *2*	"
Noordwijk (Binnen)	O.	59	*59*	53	*46*	6	7.20	"	"	"	1 *1*	"	1 *1*	4 *2*	"	"	"
" (a/Zee)	O.	107	*96*	91	*85*	6	7.20	"	"	"	1 *0*	11 *10*	10 *4*	7 *6*	"	"	"
Noordwijkerhout [1])	O.	111	*17*	96	*15*	6	6.—	"	0 *1*	3 *0*	6 *1*	4 *0*	2 *3*	3 *1*	"	"	"
Oegstgeest	O.	22	*40*	21	*37*	6	2.40	"	"	1 *0*	"	0 *1*	"	2 *1*	"	"	"
"	O.	43	*55*	39	*52*	6	2.40	"	2 *1*	1 *2*	2 *2*	0 *2*	2 *4*	1 *1*	"	"	"
Rijnsburg	O.	10	*7*	8	*6*	5	5.—	"	"	"	"	1 *0*	"	"	"	"	"
Sassenheim	O.	106	*97*	102	*94*	7	4.80	"	"	"	"	0 *3*	4 *4*	2 *2*	"	"	"
Valkenburg	O.	60	*47*	56	*43*	6	4.80	"	"	"	1 *0*	1 *2*	2 *1*	3 *6*	"	"	"
Voorhout	O.	95	*88*	79	*78*	6	3.60	"	"	"	1 *1*	4 *5*	7 *7*	2 *2*	"	"	"
Voorschoten	O.	133	*132*	129	*129*	10	2.40	"	"	"	"	"	1 *2*	2 *0*	0 *2*	1 *1*	0 *4*
" (Rijndijk)	O.	51	*38*	50	*37*	6	2.40	"	"	"	"	1 *0*	1 *5*	3 *3*	"	"	"
Warmond	O.	34	*25*	31	*23*	6	3.60	"	0 *1*	0 *2*	"	4 *0*	0 *1*	1 *4*	"	"	"
Zoeterwoude	O.	12	*16*	12	*15*	6	9.60	"	"	"	"	0 *2*	"	"	"	"	"
Hillegom	B.	149	*0*	142	*0*	6	12.—	"	1 *0*	"	2 *0*	10 *0*	4 *0*	12 *0*	"	"	"
"	B.	0	*128*	0	*120*	4	12.—	"	"	0 *3*	"	0 *18*	"	"	"	"	"
Katwijk (a/d Rijn)	B.	70	*65*	66	*61*	6	18.—	"	"	"	"	0 *1*	7 *1*	3 *4*	"	"	"
" (a/Zee)	B.	166	*171*	158	*157*	7	13.20	1 *0*	0 *1*	"	2 *1*	5 *4*	10 *25*	13 *12*	7 *2*	"	"
" (")	B.	45	*40*	42	*39*	5	19.20	"	1 *0*	0 *2*	0 *3*	4 *2*	4 *3*	"	"	"	"
Leiden	B.	297	*329*	286	*305*	12	4.80	"	"	"	"	"	"	0 *1*	"	1 *3*	6 *1*
"	B.	116	*111*	114	*109*	6	18.—	"	"	"	"	0 *1*	1 *4*	12 *7*	"	"	"
"	B.	0	*154*	0	*148*	6	20 —	"	"	"	0 *2*	0 *5*	0 *8*	0 *9*	"	"	"
"	B.	0	*565*	0	*546*	6	?	"	"	0 *1*	0 *1*	0 *8*	0 *7*	"	"	"	"
"	B.	107	*75*	103	*72*	9	30.—	"	"	"	"	1 *0*	1 *1*	1 *0*	0 *3*	1 *0*	"
"	B.	7	*12*	7	*12*	4	kosteloos	"	"	"	0 *1*	0 *1*	"	"	"	"	"
"	B.	579	*0*	575	*0*	6	20.—	"	1 *0*	5 *0*	6 *0*	8 *0*	24 *0*	28 *0*	"	"	"
"	B.	118	*97*	113	*94*	8	9.60	"	"	0 *1*	"	2 *0*	"	1 *1*	0 *1*	"	"
"	B.	69	*59*	63	*50*	6	12.—	"	"	"	0 *2*	0 *2*	1 *0*	"	"	"	"
Leiderdorp	B.	94	*93*	84	*85*	6	16.80	"	"	"	"	1 *1*	6 *2*	6 *5*	"	"	"
Lisse	B.	141	*121*	131	*112*	6	4.80	"	"	"	0 *1*	1 *6*	12 *8*	12 *8*	"	"	"
Noordwijk	B.	24	*6*	24	*6*	6	160.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*144*	0	*135*	6	4.80	"	"	"	"	0 *5*	0 *16*	0 *5*	"	"	"
"	B.	138	*0*	125	*0*	6	12.—	"	"	2 *0*	2 *0*	8 *0*	5 *0*	1 *0*	"	"	"
Noordwijkerhout	B.	0	*88*	0	*87*	6	9.60	"	"	"	"	0 *7*	0 *4*	0 *11*	"	"	"
Oegstgeest	B.	61	*58*	54	*50*	6	12.—	"	"	"	0 *1*	2 *1*	2 *1*	6 *3*	"	"	"
Rijnsburg	B.	81	*80*	69	*70*	6	14.40	"	1 *0*	"	3 *1*	8 *8*	0 *3*	4 *3*	"	"	"
"	B.	83	*80*	69	*66*	6	9.60	"	"	"	3 *1*	3 *1*	1 *3*	"	"	"	"
Sassenheim	B.	64	*61*	57	*57*	6	15.—	"	"	"	"	2 *1*	2 *2*	8 *7*	"	"	"
Voorschoten	B.	71	*48*	66	*41*	6	2.40	"	"	"	"	2 *1*	0 *2*	2 *0*	"	"	"
"	B.	0	*35*	0	*35*	3	kostschool.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	43	*0*	43	*0*	6	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Warmond	B.	51	*48*	48	*46*	6	4.80	"	"	"	"	0 *1*	0 *2*	1 *6*	"	"	"
Zoeterwoude	B.	103	*0*	97	*0*	6	9.60	"	"	"	"	3 *0*	6 *0*	5 *0*	"	"	"
"	B.	0	*89*	0	*89*	5	12.—	"	"	"	"	0 *1*	0 *3*	"	"	"	"
Arrond. Weerden.																	
Aar (Ter)	O.	61	*68*	53	*58*	6	7.20	"	0 *1*	"	"	0 *1*	3 *2*	3 *5*	"	"	"
Aarlanderveen	O.	63	*55*	54	*48*	6	9.60	"	"	"	1 *4*	1 *1*	4 *1*	1 *0*	"	"	"
"	O.	11	*16*	11	*16*	6	9.60	"	"	"	"	0 *1*	1 *3*	"	"	"	"

[1]) Van de openbare school aan de Zilk kon het tegenwoordige hoofd der school geene opgaven verstrekken, ten gevolge van onvoldoende administratie van zijn voorganger.

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeteelt en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.
6	3	15	2	14	2	1		7	3	0	7	6					11
9	5	19	8	15		1			3	0	3	12					1
4	7		10	12	4	1			0	1	0	0					0
1	5		2	10	14	5			15	15		12					2
0	3		0	10	31	5			3	3		0					
9	8		1	7	30	22			20	11		6					
4	3		1	8	26	26			0	24		17					
1	5		2	7	13	14			0	14		8					
2	6		4	4	21	14			0	11		1					
4	2		1	1	9	12			0	1		0					
6	2		3	3	10	13			0	0		1					
1	4		1	1	7	3			0	3		0					
	2		1	0	7	3			0	3		0					
				1	3	0			0	0		0					
				0	0	4			0	0		0					
					12	2			4	0		0					
				1	11	8			5	1		0					
				2	2	2			0	0		0					
				5	13	7			1	0		0					
				2	9	2			1	0		0					
				1	3	6			0	0		0					
				0	16	0			0	0		0					
				1	0	3			0	0		0					
				1	5	12			0	0		0					
				0	4	0			0	0		0					
					24	11			0	0		0					
				0	1	5			0	0		0					
				0	0	11			0	0		0					
				0	4	7			0	0		0					
					0	4			0	0		0					
					30	1			0	0		0					
				0	1	0			0	0		0					
				1	1	2			0	0		0					
				1	7	4			0	0		0					
				1	7	3			0	0		0					
					7	7			0	0		0					
					0	18			0	0		0					
					14	0			0	0		0					
					0	3			0	0		0					
					4	3			0	0		0					
					0	2			0	0		0					
					2	3			0	0		0					
					2	2			0	0		0					
					0	3			0	0		0					
					9	0			0	0		0					
					0	4			0	0		0					

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school, O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Alkemade (Oude Wetering)	O.	36	26	31	23	6	f 5.40	"	"	"	4 0	4 " 0	1 0	1 1	"	"	"
" (Roelofarendsveen)	O.	130	0	119	0	6	5.40	"	1 " 0	"	"	1 0	6 0	5 0	"	"	"
" (Nieuwe Wetering)	O.	32	31	29	31	6	5.40	"	"	"	"	1 0	2 1	4 3	"	"	"
" (Rijpwetering)	O.	50	61	47	59	6	5.40	"	"	0 1	1 0	0 2	4 2	4 6	"	"	"
" (Kaag)	O.	22	17	21	13	6	5.40	"	"	"	"	1 0	1 2	"	"	"	"
Alphen	O.	16	6	16	6	6	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	75	73	65	65	8	16 80	"	"	"	"	"	"	2 2	0 1	4 1	"
Barwoutswaarder	O.	38	34	31	29	6	10.40	"	"	1 0	0 2	3 3	4 1	2 0	"	"	"
Benthuizen	O.	60	45	51	37	6	2.40	"	"	"	"	"	6 6	"	"	"	"
Bodegraven	O.	104	102	101	99	6	5.76	"	"	"	"	1 3	4 2	4 9	"	"	"
" (de Meije)	O.	32	34	28	32	6	5.76	"	"	"	"	"	4 3	1 1	"	"	"
"	O.	16	14	15	14	5	42.—	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"	"
Boskoop	O.	194	165	185	149	6	4.80	"	"	"	0 4	0 9	5 5	12 3	"	"	"
Hazerswoude	O.	58	61	56	59	6	9.60	"	0 1	1 0	"	1 0	"	5 6	"	"	"
" (Rijndijk)	O.	75	58	72	56	6	9.60	"	"	"	2 2	3 1	4 4	8 4	"	"	"
Koudekerk	O.	65	57	57	51	6	2.40	0 1	"	"	1 1	5 1	7 5	"	"	"	"
Lange Ruige Weide	O.	17	13	14	12	6	14.40	"	"	"	"	"	0 3	0 1	"	"	"
Leimuiden	O.	50	41	46	37	6	7.20	"	"	"	1 0	1 0	"	0 5	"	"	"
Nieuwkoop	O.	54	45	46	42	6	6.—	"	"	1 0	"	1 0	1 1	2 2	"	"	"
" (Noorden)	O.	78	84	75	81	6	4.80	"	0 1	"	0 2	1 2	5 4	5 4	"	"	"
Nieuwveen	O	52	32	49	29	6	7.20	"	0 1	1 0	"	3 0	4 0	7 0	"	"	"
Oudshoorn	O.	78	73	73	67	8	2.40	"	1 1	0 1	"	1 1	1 0	3 4	4 4	2 3	"
Reeuwijk	O.	91	77	83	69	6	6.—	"	1 2	2 0	2 2	3 4	3 5	"	"	"	"
"	O.	84	88	78	80	8	6.—	"	"	"	"	1 0	0 2	1 2	3 8	2 3	"
Rijnsaterwoude	O.	25	25	24	24	6	7.20	"	"	1 0	0 1	1 0	1 1	1 2	"	"	"
Waarder	O.	22	20	18	16	6	9.60	"	"	0 1	"	0 1	0 1	3 0	"	"	"
Woerden	O.	105	85	94	72	8	8.—	1 0	"	1 0	5 2	3 2	0 4	4 2	0 1	0 1	"
Woubrugge	O.	40	38	37	35	6	15.—	"	"	"	0 1	"	3 1	0 2	"	"	"
" (Hoogmade)	O.	6	5	6	5	3	15.—	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"
Zevenhoven	O.	16	15	14	14	5	7.20	"	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"
Zwammerdam	O.	63	67	57	59	6	6.—	"	"	"	"	0 2	3 3	4 1	"	"	"
"	O.	17	18	13	16	6	6.—	"	"	"	1 0	2 1	1 0	1 1	"	"	"
Aar (Ter)	B.	82	70	69	64	4	7.20	"	0 1	2 3	9 6	10 5	"	"	"	"	"
Aarlanderveen	B.	62	25	61	24	4	44.—	"	"	"	2 3	4 2	"	"	"	"	"
"	B.	60	46	57	43	3	12.—	"	"	4 2	11 6	"	"	"	"	"	"
"	B.	26	27	26	27	3	7.80	"	"	"	5 5	"	"	"	"	"	"
Alkemade (Oude Wetering)	B.	53	66	50	60	6	9.60	"	"	"	"	1 2	1 0	3 4	"	"	"
" (Roelofarendsveen)	B.	0	123	0	118	3	12.—	"	"	0 2	0 22	"	"	"	"	"	"
" (Oude-Ade)	B.	32	25	29	23	6	10,—	"	"	"	"	"	2 3	3 1	"	"	"
Alphen	B.	128	121	114	104	6	19.20	"	"	0 1	1 1	0 1	6 3	8 8	"	"	"
"	B.	68	53	66	47	6	16.80	"	"	0 1	0 1	1 4	4 4	3 1	"	"	"
"	B.	85	47	84	45	6	kosteloos	"	"	0 1	1 1	1 1	3 3	9 0	"	"	"
Bodegraven	B.	106	102	96	88	7	14.40	"	"	1 0	3 1	2 0	4 6	5 7	4 0	"	"
Boskoop	B.	109	81	97	69	8	12.—	"	1 0	"	"	1 1	2 1	9 4	1 10	3 0	"
Hazerswoude	B.	75	59	70	55	6	16.80	"	"	2 0	0 1	2 1	3 2	5 8	"	"	"
"	B.	27	36	25	32	6	12 —	"	0 1	0 2	"	0 1	"	4 1	"	"	"
"	B.	68	53	58	45	3	16.80	0 1	2 2	6 4	3 7	"	1 3	5 3	"	"	"
Lange Ruige Weide	B.	39	34	35	31	6	14.40	0 1	"	1 0	1 0	0 1	1 3	5 3	"	"	"
Leimuiden	B.	69	68	55	67	6	18.—	"	"	"	"	1 0	7 4	5 3	"	"	"
Nieuwkoop	B.	56	57	55	55	3	12.—	"	"	3 1	5 9	"	"	"	"	"	"
Nieuwveen	B.	36	38	34	36	6	12.—	"	"	"	1 0	4 0	7 2	1 4	"	"	"
"	B.	26	32	24	29	3	7.20	"	"	0 1	2 2	"	"	"	"	"	"
Oudshoorn	B.	81	61	77	56	3	14.40	"	"	1 0	10 8	"	"	"	"	"	"
Reeuwijk	B.	17	18	15	15	2	12,—	"	1 0	2 4	"	"	"	"	"	"	"
Waarder	B.	23	19	22	17	3	9.60	"	"	5 2	2 0	"	"	"	"	"	"
" (Nieuwerbrug)	B.	71	74	66	66	6	14.40	"	"	"	"	1 0	2 0	5 5	"	"	"
Woerden	B.	148	149	133	133	12	9.60	"	"	"	"	"	"	"	"	2 0	1 3
"	B.	0	132	0	132	7	7.20	"	"	"	0 2	0 4	0 2	0 1	0 5	"	"
"	B.	0	125	0	120	4	7.20	"	0 10	0 4	0 6	"	"	"	"	"	"
"	B.	148	0	141	0	6	12.—	"	1 0	"	"	6 0	13 0	2 0	"	"	"
Woubrugge	B.	55	42	46	37	6	14.40	"	"	"	"	1 2	3 3	3 3	"	"	"
" (Hoogmade)	B.	51	49	42	32	6	12.—	"	"	"	"	"	2 5	6 1	"	"	"
Zevenhoven	B.	33	21	30	19	4	16.80	"	"	0 1	"	2 1	"	"	"	"	"
"	B.	34	25	32	24	3	12,—	"	"	2 0	7 1	"	"	"	"	"	"
Zwammerdam	B.	52	60	44	51	3	14.40	"	1 1	3 5	5 5	"	"	"	"	"	"
"	B.	56	75	55	70	6	5,—	"	"	"	"	2 1	3 3	1 9	"	"	"
"	B.	12	5	11	5	6	14.40	"	"	1 0	1 0	1 0	2 0	"	"	"	"
DISTRICT ROTTERDAM.																	
Arrond. Rotterdam.																	
Rotterdam	O.	183	178	175	170	7	4.80	"	1 2	1 0	0 3	4 6	4 11	7 8	"	"	"
"	O.	160	132	152	116	6	4.80	3 1	"	"	0 1	0 4	1 4	17 12	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehouden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
4 1	10 18	10 4	1 2	1 7	15 21	1 2			3 0	0 18		16 10					
				1 1	4 0					0 5		2 5					

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.	Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.	Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan. 7.								
						zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
							1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Rotterdam (*Vervolg*).	O.	212 201	204 195	6	f 4.80	"	"	0 1	1 7	3 8	6 3	"	"	"	"
"	O.	231 210	218 197	6	4.80	"	"	"	2 1	2 1	10 4	"	"	"	"
"	O.	251 222	239 206	6	4.80	"	3 0	1 1	1 3	4 12	1 5	"	"	"	"
"	O.	206 223	191 202	6	4.80	"	0 1	"	2 5	5 6	9 6	17 15	"	"	"
"	O.	188 201	181 191	6	4.80	"	"	"	2 2	3 6	4 6	24 18	"	"	"
"	O.	202 181	191 169	6	4.80	"	3 2	0 1	4 3	15 9	3 1	12 12	"	"	"
"	O.	204 190	189 173	5	4.80	"	1 0	0 1	2 5	1 2	4 7	12 8	"	"	"
"	O.	207 223	192 204	6	4.80	1 2	"	1 6	1 3	2 8	9 11	"	"	"	"
"	O.	189 156	183 151	6	4.80	"	"	"	2 4	4 12	15 7	15 14	"	"	"
"	O.	208 225	199 215	6	4.80	0 1	"	0 1	0 2	3 5	22 18	14 10	"	"	"
"	O.	230 214	215 195	6	4.80	"	"	"	0 2	9 4	5 3	17 20	"	"	"
"	O.	205 201	201 193	6	4.80	"	"	"	0 1	3 9	9 7	13 15	"	"	"
"	O.	206 141	193 131	6	4.80	2 0	3 3	5 4	10 6	11 5	8 7	"	"	"	"
"	O.	295 287	275 267	6	4.80	0 1	0 2	2 5	5 14	18 20	"	"	"	"	"
"	O.	305 229	259 190	6	4.80	0 1	"	7 5	11 10	8 6	"	"	"	"	"
"	O.	209 208	201 195	6	4.80	0 3	3 1	5 7	11 10	6 6	6 " 6	"	"	"	"
"	O.	207 161	174 133	6	4.80	3 0	0 2	2 2	4 1	1 2	6 0	"	"	"	"
"	O.	230 190	217 180	6	4.80	"	"	0 1	1 1	6 6	3 5	9 7	"	"	"
"	O.	190 183	162 156	6	4.80	2 1	1 1	"	"	2 2	2 0	"	"	"	"
"	O.	169 113	151 102	6	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	228 208	220 196	6	4.80	"	"	"	0 2	1 5	4 11	22 16	"	"	"
"	O.	235 191	222 175	6	4.80	0 1	"	2 0	1 0	4 1	9 11	"	"	"	"
"	O.	207 199	195 182	6	4.80	0 2	"	"	3 6	18 25	13 1	"	"	"	"
"	O.	223 208	211 199	6	4.80	"	"	4 0	1 5	2 7	13 15	"	"	"	"
"	O.	205 214	198 200	6	4.80	"	"	"	0 2	5 2	3 4	10 17	"	"	"
"	O.	212 211	200 193	6	4.80	"	"	2 5	6 4	7 10	6 6	"	"	"	"
"	O.	222 207	214 195	12	4.80	"	"	"	"	"	"	2 " 4	2 " 1	1 " 1	5 " 5
"	O	64 57	61 55	6	4.80	"	"	"	2 1	"	"	"	"	"	"
"	O.	229 169	219 158	6	4.80	"	"	0 2	1 1	"	"	"	"	"	"
"	O.	235 202	221 189	6	4.80	1 0	4 4	1 8	6 9	5 6	"	"	"	"	"
"	O.	239 242	222 220	6	4.80	0 1	0 2	7 6	5 7	6 7	2 3	4 7	"	"	"
"	O.	174 168	161 156	6	4.80	"	"	"	0 2	4 6	13 6	"	"	"	"
"	O.	130 116	116 160	6	4.80	"	0 1	3 1	6 2	7 4	8 6	7 7	"	"	"
"	O.	239 213	234 181	6	4.80	"	0 2	1 1	0 1	14 12	30 31	"	"	"	"
"	O.	256 250	237 223	6	4.80	3 0	"	3 3	2 4	15 17	3 2	"	"	"	"
"	O.	150 139	137 124	7	4.80	"	0 1	1 0	2 1	4 1	8 3	4 3	6 4	"	"
"	O.	123 123	112 112	6	4.80	"	"	"	3 0	2 2	4 1	8 5	"	"	"
"	O.	112 97	104 90	6	4.80	"	"	"	2 1	3 2	0 3	4 4	"	"	"
"	O.	162 160	146 149	6	4.80	"	"	"	4 2	6 7	4 5	7 7	"	"	"
"	O.	139 138	129 127	6	4.80	"	0 1	2 1	1 4	3 3	6 4	3 3	"	"	"
"	O.	211 194	192 176	4	4.80	0 1	"	"	5 3	8 2	"	"	"	"	"
"	O.	196 167	184 153	6	4.80	1 2	4 2	3 5	2 2	"	"	"	"	"	"
"	O.	59 59	55 58	3	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	117 100	111 94	6	9.60	"	"	"	"	0 1	2 2	9 6	"	"	"
"	O.	140 123	134 117	6	9.60	"	"	"	"	1 2	2 4	14 12	"	"	"
"	O.	177 192	174 186	6	9.60	"	0 2	0 1	0 1	5 3	4 4	1 2	"	"	"
"	O.	123 148	115 134	8	9.60	"	"	"	0 3	3 5	2 3	6 0	"	"	"
"	O.	196 160	192 154	6	9.60	"	"	"	"	1 2	7 7	"	"	"	"
"	O.	207 236	199 219	6	9.60	"	0 1	1 1	3 2	3 4	11 8	8 11	"	"	"
"	O.	247 246	235 223	6	9.60	0 4	4 7	1 4	4 4	4 5	18 13	"	"	"	"
"	O.	104 129	99 116	6	9.60	"	"	0 1	"	5 2	4 2	3 6	"	"	"
"	O.	209 218	201 209	7	9.60	"	"	"	"	0 3	2 3	4 12	19 10	"	"
"	O.	221 212	212 199	6	9.60	"	"	"	"	1 1	10 8	11 11	"	"	"
"	O.	190 205	186 200	6	9.60	"	"	"	1 1	1 2	3 7	10 12	"	"	"
"	O	201 164	189 153	6	9.60	"	3 3	1 1	1 1	6 1	16 3	"	"	"	"
"	O.	215 200	200 184	6	9.60	"	"	0 1	0 3	4 3	6 10	"	"	"	"
"	O.	265 204	248 181	12	9.60	"	"	"	"	1 1	0 1	2 1	0 1	0 1	3 6
"	O.	124 150	116 141	6	9.60	"	"	0 1	"	1 2	2 0	"	"	"	"
"	O.	213 222	202 203	6	4.80	"	"	"	0 2	2 3	3 15	"	"	"	"
"	O.	180 173	170 158	6	15.—	"	"	1 3	2 3	2 4	0 2	5 11	"	"	"
"	O.	169 141	156 136	6	15.—	"	"	"	"	0 1	1 1	2 7	"	"	"
"	O.	113 104	108 99	6	15.—	0 1	"	0 1	0 1	1 3	1 1	4 9	"	"	"
"	O.	105 90	97 83	6	15.—	0 1	2 0	2 1	1 1	2 3	4 0	6 1	"	"	"
"	O.	176 0	174 0	6	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	181 0	174 0	6	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0 130	0 130	6	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0 159	0 177	6	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	205 0	190 0	6	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	179 0	172 0	6	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0 137	0 122	6	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	197 60	192 57	5	15.—	"	2 1	9 4	"	"	29 7	"	"	"	"
"	O.	218 69	209 65	5	15.—	"	5 1	7 4	"	"	34 7	"	"	"	"
"	O.	68 68	63 60	6	15.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	36 35	34 32	6	15.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam; of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.

PROVINCIE. — — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	School-geld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Rotterdam (*Vervolg*).	O.	200	*88*	182	*84*	6	f 15.—	"	"	"	"	1 2	5 2	1 4	"	"	"
"	O.	191	*0*	187	*0*	9	30.—	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"
"	O.	175	*52*	162	*50*	9	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	73	*0*	73	*0*	8	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*162*	0	*153*	8	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*208*	0	*208*	9	30.—	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*285*	0	*270*	6	30.—	"	"	"	0 1	0 2	"	"	"	"	"
"	O.	0	*178*	0	*169*	9	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*53*	0	*51*	9	30.—	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"
"	O.	90	*73*	87	*70*	8	30.—	"	"	"	"	0 2	1 1	"	"	"	"
"	O.	253	*0*	245	*0*	9	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	41	*0*	37	*0*	9	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*179*	0	*169*	10	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*46*	0	*44*	8	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	278	*256*	256	*241*	15	7.20	"	"	1 0	1 0	2 2	1 0	0 2	1 1	"	1 0
"	B.	188	*193*	175	*185*	6	3.60	"	"	1 2	1 1	4 2	3 7	13 18	"	"	"
"	B.	204	*2 3*	183	*184*	6	12.—	"	"	"	1 0	1 4	2 4	14 9	"	"	"
"	B.	328	*270*	298	*239*	12	3.60	"	"	"	3 0	"	2 1	1 1	4 1	4 2	7 2
"	B.	246	*235*	229	*220*	10	3.60	"	"	2 0	1 1	"	1 2	2 4	4 2	5 2	3 1
"	B.	221	*214*	205	*199*	9	3.60	"	"	"	"	1 2	3 3	2 3	3 3	1 0	"
"	B.	48	*51*	48	*51*	6	kosteloos	"	"	"	"	1 2	2 5	0 5	"	"	"
"	B.	190	*147*	182	*141*	7	id.	"	"	1 0	6 1	4 2	1 1	3 1	"	"	"
"	B	253	*252*	241	*241*	8	15.—	1 0	2 4	0 1	1 1	1 1	4 5	5 12	10 12	17 21	"
"	B.	172	*135*	161	*121*	6	15.—	1 2	0 1	2 1	2 5	2 5	8 11	14 7	"	"	"
"	B.	169	*153*	159	*144*	6	12.—	"	1 1	1 3	2 1	7 5	13 15	"	"	"	"
"	B.	160	*150*	150	*139*	8	13.20	"	"	"	"	"	"	7 6	10 7	"	"
"	B.	73	*72*	70	*70*	6	12.—	"	"	0 1	0 1	0 2	1 7	7 5	"	"	"
"	B.	192	*177*	183	*161*	7	14.40	2 3	3 2	1 0	3 3	"	4 0	5 12	23 21	"	"
"	B.	163	*174*	155	*164*	8	12.—	"	"	"	"	0 1	2 0	5 3	3 6	10 11	"
"	B.	276	*123*	253	*109*	8	kosteloos	"	"	1 0	"	"	4 0	0 2	7 7	20 19	"
"	B.	368	*209*	353	*200*	6	id.	1 3	0 2	2 4	14 5	14 20	19 12	"	"	"	"
"	B.	495	*0*	468	*0*	6	id.	"	2 0	7 0	11 0	25 0	25 0	"	"	"	"
"	B.	0	*414*	0	*398*	6	id.	"	0 1	0 1	0 5	0 3	0 26	"	"	"	"
"	B.	183	*108*	173	*95*	8	9.60	"	"	"	1 0	"	3 0	"	"	"	"
"	B.	218	*0*	205	*0*	8	12.—	2 0	2 0	2 0	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	264	*0*	243	*0*	10	12.—	"	"	"	"	"	1 0	2 0	2 0	4 0	5 0
"	B.	446	*0*	433	*0*	8	7.20	"	"	"	"	"	"	"	7 0	31 0	"
"	B.	104	*0*	98	*0*	6	16.80	"	"	"	"	6 0	2 0	"	"	"	"
"	B.	292	*0*	278	*0*	10	12.—	2 0	"	"	7 0	5 0	1 0	2 0	9 0	4 0	8 0
"	B.	0	*459*	0	*432*	6	7.20	"	"	"	"	0 5	0 14	"	"	"	"
"	B.	0	*114*	0	*104*	6	12.—	"	"	"	0 1	"	0 3	"	"	"	"
"	B.	0	*284*	0	*271*	8	9.60	"	"	"	0 1	"	"	0 2	0 2	"	"
"	B.	0	*170*	0	*170*	6	7.20	"	"	0 3	0 1	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*229*	0	*218*	8	15.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*300*	0	*271*	6	15.—	"	"	"	0 1	0 5	0 11	0 20	"	"	"
"	B.	101	*24*	92	*23*	8	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*82*	0	*89*	10	75.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	50	*45*	46	*40*	7	18.—	"	"	"	"	"	1 1	0 2	4 3	"	"
"	B.	105	*82*	97	*72*	6	36.—	"	"	"	"	"	3 3	13 3	"	"	"
"	B.	163	*101*	155	*94*	7	32.—	"	"	"	"	"	3 2	9 8	7 1	"	"
"	B.	81	*68*	77	*62*	8	40.—	"	"	"	"	"	"	2 1	"	"	"
"	B.	156	*0*	156	*0*	8	80.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	323	*270*	286	*231*	10	12.—	0 1	"	"	"	"	1 0	0 2	1 3	7 4	14 10
"	B.	154	*0*	142	*0*	7	30.—	"	"	"	"	1 0	6 0	3 0	5 0	"	"
"	B.	147	*0*	143	*0*	7	100.—	"	"	"	"	"	"	"	7 0	"	"
"	B.	0	*148*	0	*146*	6	20.—	"	"	0 1	0 1	"	0 1	"	"	"	"
"	B.	0	*53*	0	*52*	8	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*124*	0	*119*	6	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*122*	0	*115*	8	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*467*	0	*460*	8	50.—	"	"	"	"	0 4	0 1	"	"	"	"
"	B	0	*306*	0	*300*	6	7.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*26*	0	*25*	6	125.—	"	"	"	"	0 2	0 3	0 5	"	"	"
"	B.	0	*138*	0	*131*	6	12.—	"	"	"	0 6	"	"	"	"	"	"
"	B.	51	*25*	50	*24*	6	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	38	*0*	37	*0*	4	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	9	*3*	9	*3*	2	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	156	*0*	150	*0*	10	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	1	*26*	1	*26*	6	60.—	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"
"	B.	0	*20*	0	*18*	8	70.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*120*	0	*115*	11	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogen van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonderdat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
0 2		1 1		5 2	6 4	1 1			5 0	0 3							
10 5				0 1	1 0				1 0								
			0 1			0 1		0 1									
					0 3				0 2								
					0 1	0 1											
					1 3				1 0	0 2							
				5 2	3 6	3 2		4 1	1 0	0 3							
			0 1	1 0	8 7	2 2		1 2	2 2	1 5							
				4 1	4 7	2 1		2 0	2 3	2 11							
			2 0	3 6	13 6	6 3		4 1	8 0	1 7							
				8 5	2 6	1 0		1 1		0 9							
					3 7				3 7								
			1 0	10 3	4 2			11 0	2 0	2 4							
			3 1	1 4	19 20	3 11		2 3	12 4	0 14		6 2					
			1 0	3 1	9 19	0 4		1 1	9 0	0 13							
			0 1	2 5	9 4	0 3			9 0	0 5		0 2					
				0 1	7 5				7 6								
				0 5	1 6	0 2			1 0			0 9					
			4 4	3 6	11 10	0 4			10 0	0 5		0 14					
					10 1			1 0	9 4	0 1							
				1 2	11 8	1 2		6 2	5 5	0 3							
			1 1	8 13	22 20	1 9		13 4	10 0	0 4		0 2					
				6 0	39 0	1 0		2 0	35 0	6 4							
				0 2	0 8	0 1	0 1	0 1	0 3								
				2 0	2 0	1 0		1 0	0 0								
			1 0	5 0	14 0			1 0	3 0	1 0		4 0					
					7 0				6 5	3 0		1 0					
					21 0	1 0			12 0	0 10		1 0					
			6 0		0 13				0 8	0 3							
				1 0	0 4				0 1	0 2							
			0 1	0 6	3	0 2		19 0	0 1			0 3					
				0 1					0 2	0 5							
				0 2	0 15		0 1	0 1	0 6								
					1 3				1 3								
					3 3												
					12 10	0 1			12 7			0 3					
			0 1	4 10	2 1				2 1	0 2							
				1 0	19 9	2 4			21 0	0 13		0 3					
					9 0				8 0	1 0		1 0					
			0 1	0 2		0 1		0 1									
									0 3	0 1							
					0 4												
				0 1	0 8	0 1				0 8							
			0 1	0 3		0 1											
					0 1							0 1					

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Arrond. Gouda.																	
Ammerstel	O.	100	*85*	94	*80*	8	f 7.20	„	„	„	1 *0*	„	„	0 *1*	5 *4*	6 *8*	„
Bergambacht	O.	116	*103*	119	*98*	6	7.20	„	„	„	0 *1*	2 *1*	3 „	12 *4*	„	„	„
„	O.	53	*45*	40	*31*	6	7.20	„	„	1 *0*	0 *1*	1 *1*	2 *1*	3 *1*	„	„	„
Berkenwoude	O.	50	*39*	45	*37*	3	6.—	„	2 *1*	5 *1*	5 *7*	„	„	„	„	„	„
Capelle a/d IJssel	O.	108	*94*	104	*91*	6	6.—	„	„	1 *1*	0 *1*	0 *4*	5 „	4 *2*	„	„	„
„	O.	112	*99*	101	*89*	6	6.—	„	„	„	0 *2*	3 *0*	3 *1*	9 *6*	„	„	„
Gouda	O.	301	*223*	288	*203*	12	kosteloos	1 *0*	„	2 *1*	1 *3*	3 *0*	1 *4*	4 *2*	5 *5*	4 *12*	10 *11*
„	O.	268	*205*	261	*194*	10	id.	„	„	„	0 *2*	„	„	3 *1*	2 *1*	5 *3*	14 *11*
„	O.	235	*211*	219	*195*	9	4.80	1 *0*	1 *1*	„	0 *1*	0 *2*	1 *3*	5 *5*	6 *6*	8 *8*	13 *10*
„	O.	201	*0*	199	*0*	7	18.—	„	„	„	„	1 *0*	2 *0*	3 *0*	3 *0*	„	„
„	O.	63	*0*	62	*0*	9	30.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	0	*205*	0	*195*	7	18.—	0 *1*	„	„	„	„	0 *1*	0 *7*	0 *1*	„	„
„	O.	0	*31*	0	*30*	5	30.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	72	*0*	70	*0*	4	9.60	2 *0*	1 *0*	6 *0*	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	95	*85*	83	*70*	6	6.—	„	„	„	9 *5*	2 *3*	4 *7*	0 *3*	„	„	„
Gouderak	O.	80	*73*	76	*71*	6	3.60	„	„	„	„	„	2 *1*	4 *10*	„	„	„
Haastrecht	O.	42	*61*	39	*55*	6	2.40	„	„	„	„	2 *1*	2 *1*	5 *2*	„	„	„
Hekendorp	O.	68	*68*	68	*67*	6	7.20	„	„	„	0 *1*	0 *1*	0 *2*	„	„	„	„
Krimpen a/d Lek	O.	115	*114*	112	*113*	6	7.20	„	„	„	2 *0*	0 *1*	„	„	„	„	„
„	O.	169	*156*	153	*138*	6	7.20	„	2 *0*	1 *3*	2 *3*	6 *6*	10 „	7 *5*	„	„	„
Krimpen a/d IJssel	O.	23	*8*	22	*8*	4	27.—	1 *0*	„	„	1 *0*	1 *0*	„	„	„	„	„
Lekkerkerk	O.	129	*132*	123	*123*	6	6 —	„	„	„	0 *3*	1 *3*	4 *3*	13 *10*	„	„	„
„	O.	74	*56*	66	*53*	6	6.—	„	„	„	„	1 *2*	3 *5*	5 *5*	„	„	„
„	O.	48	*57*	45	*55*	6	6.—	„	„	„	0 *1*	„	1 *5*	1 *6*	„	„	„
Moerkapelle	O.	45	*37*	39	*31*	3	7.20	1 *0*	1 *0*	6 *2*	5 *4*	„	„	„	„	„	„
Moordrecht	O.	147	*132*	132	*119*	6	7.20	2 *0*	3 *1*	4 *5*	1 *3*	3 *5*	5 „	4 *3*	„	„	„
Nieuwerkerk a/d IJssel	O.	58	*47*	53	*43*	6	6 —	„	„	1 *2*	0 *2*	2 *6*	0 *5*	„	„	„	„
„	O.	79	*76*	72	*70*	6	6.—	„	0 *1*	0 *1*	0 *1*	1 *5*	3 *1*	8 *3*	„	„	„
Onderkerk a/d IJssel	O.	88	*81*	84	*76*	7	4.80	„	„	„	„	0 *1*	4 *0*	1 *2*	7 *5*	„	„
„	O.	76	*62*	74	*61*	6	4.80	„	„	5 *0*	3 *1*	2 *2*	1 *5*	2 *6*	„	„	„
Oudewater	O.	75	*74*	68	*61*	7	6.—	„	„	„	1 *1*	„	1 *0*	2 *1*	2 *3*	„	„
Papekop	O.	12	*15*	11	*15*	6	6.—	„	„	„	„	„	„	1 *1*	„	„	„
Schoonhoven	O.	44	*16*	41	*13*	5	60 —	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	239	*241*	218	*205*	6	6.—	2 *0*	0 *1*	„	3 *1*	9 *3*	12 *10*	8 *12*	„	„	„
Stolwijk	O.	117	*98*	105	*85*	6	3 —	„	„	„	2 *1*	1 *2*	4 *8*	10 *10*	„	„	„
„	O.	36	*35*	33	*33*	6	3.—	„	„	„	0 *1*	0 *1*	5 *2*	0 *2*	„	„	„
Waddinxveen	O.	86	*90*	74	*77*	7	18.—	„	„	„	„	1 *2*	2 *2*	2 *1*	2 *3*	„	„
„	O.	86	*75*	80	*63*	4	18.—	„	0 *1*	„	2 *2*	8 „	„	„	„	„	„
Zevenhuizen	O.	19	*15*	16	*13*	3	2.40	„	0 *1*	2 *1*	3 *0*	„	„	„	„	„	„
„	O.	134	*116*	115	*104*	6	2.40	„	1 *1*	„	6 *2*	5 „	3 *0*	4 *5*	„	„	„
Bergambacht	B.	65	*67*	60	*61*	6	13.—	„	„	„	„	5 *5*	2 *4*	6 *8*	„	„	„
Capelle a/d IJssel	B.	100	*87*	99	*78*	6	12.—	„	1 *0*	„	„	1 *4*	1 *3*	5 *4*	„	„	„
Gouda	B.	299	*0*	295	*0*	6	30 —	„	„	„	„	4 *0*	3 *0*	22 *0*	„	„	„
„	B.	155	*131*	151	*127*	9	12.—	„	„	„	0 *1*	„	1 *1*	1 *1*	7 *6*	8 *4*	6 *2*
„	B.	0	*355*	0	*342*	8	22.—	0 *1*	„	0 *2*	0 *1*	„	„	„	„	„	„
„	B.	110	*87*	108	*85*	6	9.60	„	„	„	1 *0*	1 *5*	4 *4*	5 *3*	„	„	„
„	B.	13	*9*	11	*7*	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Haastrecht	B.	21	*18*	20	*15*	4	9 60	„	„	„	1 *1*	3 *1*	„	„	„	„	„
Nieuwerkerk a/d IJssel	B.	52	*46*	45	*38*	6	14.40	„	„	„	0 *1*	1 *2*	0 *5*	3 *2*	„	„	„
Onderkerk a/d IJssel	B.	75	*69*	73	*65*	7	9.60	„	„	„	2 *1*	2 *3*	2 *4*	5 *0*	2 *3*	„	„
Oudewater	B.	132	*0*	130	*0*	6	12.—	„	„	„	„	„	7 *0*	10 *0*	„	„	„
„	B.	71	*65*	64	*53*	6	14.40	„	„	„	„	3 „	4 *4*	3 *5*	„	„	„
„	B.	0	*125*	0	*122*	5	15.—	„	„	„	„	0 *4*	0 *16*	„	„	„	„
Schoonhoven	B.	70	*73*	68	*69*	6	14.40	0 *1*	0 *2*	1 *2*	„	0 *3*	5 *6*	3 *5*	„	„	„
Waddinxveen	B.	79	*63*	71	*53*	6	14.40	1 *0*	„	1 *0*	„	2 *2*	7 *4*	4 *1*	„	„	„
„	B.	31	*34*	28	*31*	3	9.60	„	„	4 *1*	1 *4*	„	„	„	„	„	„
Arrond. Schiedam.																	
Barendrecht	O.	58	*63*	46	*52*	6	12.—	„	„	„	1 *1*	2 *2*	3 *0*	1 *2*	„	„	„
„	O.	41	*33*	29	*25*	6	12.—	„	„	„	„	1 *0*	3 *2*	0 *1*	„	„	„
Berkenhoek	O.	69	*69*	60	*59*	6	8.—	„	„	0 *1*	1 *3*	0 *2*	3 *4*	1 *4*	„	„	„
Hillegersberg	O.	134	*114*	116	*97*	6	7.20	„	„	1 *1*	2 *1*	6 *5*	12 *6*	4 *7*	„	„	„
„	O.	94	*85*	83	*76*	6	7.20	„	1 *2*	„	3 *1*	4 *3*	10 *6*	„	„	„	„
Hoogvliet	O.	71	*62*	63	*56*	6	4.80	„	„	1 *0*	0 *1*	5 *2*	2 *2*	7 *2*	„	„	„
Kethel	O.	62	*63*	61	*62*	6	12.60	„	„	„	„	„	3 *5*	3 *6*	„	„	„
Overschie	O.	61	*41*	56	*38*	6	14.40	„	„	„	„	0 *1*	2 *2*	8 *4*	„	„	„
Pernis	O.	65	*49*	54	*39*	7	9.60	„	0 *1*	„	„	2 *0*	3 *4*	4 *3*	0 *4*	„	„
Poortugaal	O.	89	*92*	76	*77*	6	2.40	„	1 *1*	0 *4*	0 *2*	2 *3*	3 *2*	4 *7*	„	„	„
Rhoon	O.	125	*108*	109	*92*	6	7.20	„	„	0 *1*	2 *5*	4 *5*	7 *4*	3 *1*	„	„	„
Ridderkerk	O.	145	*127*	137	*121*	6	12.—	„	0 *2*	0 *1*	2 *2*	3 *6*	4 *4*	6 *2*	„	„	„
„ (Bolnes)	O.	136	*162*	114	*131*	7	12.—	1 *0*	„	2 *1*	1 *3*	6 *1*	3 *5*	3 *4*	5 *1*	„	„

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen of niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
6 3 14 11	11 2	9 6	2 3 1 1 1 0 1 1 1 0 1 2 1 0 0 1 0 1 0 4 1 0	13 20 1 5 0 1 2 7 15 13 1 3 1 6 1 3 1 1 5 11 2 13 0 3 1 1 5 5 0 1 0 2 2 6 0 1 1 2 0 2 2 7 1 1 1 2 0 2 1 8 1 3 1 0	33 20 24 14 20 20 6 0 0 8 9 0 13 8 2 1 4 0 0 2 2 1 5 5 2 0 4 6 3 1 0 3 2 1 7 4 4 6 4 2 5 3 4 1 25 12 5 5 4 4 2 2 0 1 2 2 12 1 2 6 5 0 16 10 4 4 1 1 1 8 7 3 6 0 3 7 0 4 5 2 9 3 3 1	1 0 1 2 1 0 3 2 0 1 0 2 2 0 1 0 0 1 4 0 1 1 0 2 0 1 1 0 1 1 1 0 1 0 0 1 1 0 0 4 1 0	0 1 1 0 0 2 1 0 0 1 2 0 0 1 0 2 0 4 1 0 0 2 1 1 0 2 1 0 0 1 1 0 0 2 0 1 1 1	3 0 2 1 2 0 10 2 23 0 16 11 6 0 0 1 0 3 5 0 1 0 2 0 0 4 5 0 2 0 1 7 0 1 1 0 0 9 4 0 3 0 18 0 3 1 2 0 1 0 2 0 1 0 3 0 16 12 3 3 1 5 0 1 3 0 1 0 3 0 3 0 3 0	0 5 0 2 0 1 0 2 12 13 12 30 0 9 0 11 0 3 0 8 0 1 0 10 1 7 1 6 1 3 0 1 0 9 0 10 0 9 1 1 1 4 0 2 0 9 0 8 0 3 0 2 0 2 1 0 0 6 0 1 0 7 1 5 0 1 0 4 0 8 0 6 0 1	3 0 6 0 1 0 1 2 4 1 1 0	2 1 1 0 6 0 1 0 21 6 0 7 3 1 12 6 2 2 3 1 2 0 2 1 4 0 4 0 3 0 8 1 4 0 4 1 2 1 5 6 4 0 2 0 1 1 2 0 1 0 6 1 2 0 1 1 6 0 1 0 5 6 4 0 6 7 1 0 6 0		1 0 3 2 1 0 3 2 1 0 1 0 3 2 1 0 1 0 1 0

PROVINCIE. DISTRICT. ARRONDISSEMENT. GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan. 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Ridderkerk (*Vervolg*) (Rijsoord).	O.	51	*55*	48	*51*	6	f 12.—	"	0 *1*	"	1 *1*	3 *1*	2 *2*	0 *2*	"	"	"
" (Pruimendijk).	O.	35	*33*	26	*23*	6	12.—	"	"	"	"	1 *3*	0 *3*	1 *0*	"	"	"
Schiebroek	O.	40	*23*	36	*18*	6	9.60	"	"	"	0 *1*	"	1 *4*	1 *0*	"	"	"
Schiedam	O.	264	*264*	252	*251*	12	kosteloos	"	"	"	"	"	"	0 *1*	2 *0*	1 *2*	0 *1*
"	O.	237	*220*	237	*220*	6	id.	"	"	"	"	1 *2*	7 *4*	"	"	"	"
"	O.	282	*282*	273	*248*	6	id.	2 *0*	2 *0*	2 *0*	0 *4*	3 *6*	18 *20*	"	"	"	"
"	O.	211	*172*	191	*163*	8	7.20	"	"	"	0 *1*	0 *2*	2 *1*	3 *3*	20 *11*	"	"
"	O.	128	*117*	124	*112*	6	7.20	"	"	"	1 *0*	0 *1*	2 *3*	12 *11*	"	"	"
"	O.	139	*0*	138	*0*	6	36.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*110*	0	*103*	10	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
IJsselmonde	O.	73	*77*	55	*59*	6	9.60	"	"	"	0 *2*	1 *0*	2 *4*	2 *1*	"	"	"
"	O.	65	*67*	53	*50*	6	9.60	"	0 *1*	"	1 *1*	1 *2*	2 *6*	1 *1*	"	"	"
Barendrecht	B.	29	*29*	28	*27*	6	9.60	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	122	*99*	98	*85*	6	14.40	"	"	2 *0*	2 *1*	3 *2*	5 *3*	1 *5*	"	"	"
Hillegersberg	B.	18	*9*	18	*8*	6	14.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Kethel	B.	52	*54*	49	*49*	6	14 —	"	"	"	"	"	2 *2*	5 *6*	"	"	"
Overschie	B.	183	*183*	176	*176*	10	14.40	"	"	"	"	"	"	1 *1*	1 *0*	3 *1*	11 *11*
"	B.	54	*62*	52	*59*	6	4.80	"	"	"	1 *1*	"	3 *2*	10 *6*	"	"	"
Pernis	B.	108	*83*	98	*79*	6	14.40	"	"	"	"	2 *0*	2 *2*	8 *7*	"	"	"
"	B.	74	*69*	72	*67*	6	14.40	"	0 *1*	1 *1*	1 *1*	1 *1*	1 *3*	5 *7*	"	"	"
Ridderkerk	B.	88	*76*	83	*72*	6	12.—	"	"	"	"	0 *3*	7 *4*	4 *7*	"	"	"
" (Bolnes)	B.	45	*41*	36	*34*	6	12.—	"	"	"	0 *1*	1 *0*	1 *1*	2 *3*	"	"	"
" (Rijsoord)	B	135	*113*	118	*98*	4	19.20	"	"	"	5 *8*	14 *8*	"	"	"	"	"
Schiedam	B.	122	*120*	110	*109*	6	13.20	"	"	"	1 *3*	2 *1*	0 *2*	"	"	"	"
"	B	118	*111*	106	*98*	6	18.—	"	"	"	"	1 *0*	0 *1*	15 *9*	"	"	"
"	B.	0	*88*	0	*77*	6	4.80	"	"	"	"	"	0 *1*	0 *6*	"	"	"
"	B.	0	*443*	0	*435*	3	45.—	"	0 *1*	0 *12*	0 *31*	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*194*	0	*181*	6	4.80	"	"	"	"	0 *6*	0 *11*	0 *12*	"	"	"
"	B.	215	*0*	211	*0*	6	88.—	"	"	"	"	"	1 *0*	2 *0*	"	"	"
"	B.	116	*0*	112	*0*	6	12.—	"	"	"	"	1 *0*	2 *0*	8 *0*	"	"	"
"	B.	383	*0*	375	*0*	6	4.80	"	"	1 *0*	10 *0*	10 *0*	16 *0*	39 *0*	"	"	"
IJsselmonde	B.	144	*147*	128	*126*	6	9.60	"	"	0 *1*	0 *2*	1 *0*	12 *13*	4 *4*	"	"	"
Arrond. Vlaardingen.																	
Abbenbroek	O.	47	*44*	44	*42*	3	4.80	"	"	4 *1*	4 *2*	"	"	"	"	"	"
Brielle	O.	114	*105*	110	*100*	6	9.60	"	"	"	"	0 *1*	1 *1*	5 *3*	"	"	"
"	O.	185	*131*	174	*124*	8	4.80	"	"	"	1 *3*	0 *2*	1 *2*	6 *4*	4 *9*	17 *3*	"
Geervliet	O.	47	*46*	41	*38*	6	6.—	"	"	"	0 *2*	1 *2*	2 *2*	1 *1*	"	"	"
" (Simonshaven)	O.	37	*22*	27	*20*	6	6.—	"	"	"	"	1 *0*	2 *1*	3 *1*	"	"	"
Heenvliet	O.	100	*91*	80	*73*	6	4.80	"	0 *1*	1 *1*	0 *1*	3 *2*	1 *3*	3 *5*	"	"	"
Hekelingen	O	76	*65*	59	*58*	6	7.20	"	"	"	2 *1*	"	4 *4*	4 *0*	"	"	"
Hellevoetsluis	O.	129	*138*	125	*132*	6	4.80	"	0 *1*	1 *1*	0 *3*	0 *2*	0 *7*	6 *7*	"	"	"
"	O.	127	*132*	113	*117*	6	4.80	"	"	"	1 *1*	4 *2*	"	"	"	"	"
Helvoet (Nieuw)	O.	125	*97*	112	*87*	4	6.—	"	"	0 *1*	3 *7*	"	"	"	"	"	"
"	O.	28	*31*	19	*25*	6	6.—	"	"	"	0 *1*	4 *1*	3 *1*	1 *0*	"	"	"
Maasland	O.	38	*44*	37	*43*	6	15.—	"	"	0 *1*	1 *0*	1 *0*	2 *2*	2 *5*	"	"	"
Maassluis	O.	90	*102*	88	*99*	8	9.60	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	30	*11*	30	*11*	3	60.—	1 *1*	4 *2*	1 *3*	1 *0*	"	"	"	"	"	"
"	O.	145	*154*	132	*135*	6	2.40	"	"	1 *1*	4 *0*	3 *3*	3 *8*	"	"	"	"
Nieuwenhoorn	O.	94	*79*	78	*67*	6	7.20	"	"	"	"	3 *1*	4 *3*	2 *1*	"	"	"
"	O.	73	*75*	73	*75*	6	7.20	"	2 *0*	"	"	1 *1*	2 *3*	3 *9*	"	"	"
Oostvoorne	O.	143	*121*	123	*103*	6	4.80	"	"	"	1 *1*	8 *3*	2 *6*	7 *4*	"	"	"
" (Tinte)	O.	40	*35*	31	*32*	6	4.80	"	"	"	"	1 *0*	3 *2*	"	"	"	"
Oudenhoorn	O.	83	*78*	67	*67*	6	2.40	"	1 *0*	1 *1*	1 *2*	1 *6*	1 *1*	2 *4*	"	"	"
Rockanje	O.	112	*114*	88	*103*	6	7.20	1 *0*	0 *1*	3 *0*	2 *4*	2 *6*	3 *2*	5 *2*	"	"	"
Rozenburg	O.	75	*60*	56	*52*	6	4.80	"	"	"	"	0 *1*	4 *4*	2 *2*	"	"	"
"	O.	46	*58*	34	*44*	8	4.80	"	"	1 *1*	4 *1*	3 *1*	2 *3*	0 *3*	"	"	"
Spijkenisse	O.	148	*139*	136	*121*	5	7.20	"	"	"	0 *1*	3 *2*	5 *8*	9 *1*	"	"	"
Vierpolders	O.	55	*55*	34	*39*	6	2.40	"	"	"	"	4 *1*	"	"	"	"	"
Vlaardingen	O.	0	*38*	0	*36*	6	34.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	87	*79*	84	*76*	6	34 —	"	"	"	"	0 *1*	1 *1*	5 *2*	"	"	"
"	O.	253	*274*	237	*240*	10	4.80	"	0 *1*	"	0 *1*	0 *1*	1 *1*	4 *5*	2 *2*	4 *10*	13 *9*
"	O.	159	*144*	125	*113*	7	kosteloos	0 *1*	"	1 *1*	1 *5*	1 *0*	2 *3*	11 *8*	16 *8*	"	"
"	O.	57	*17*	55	*16*	3	—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Vlaardinger-Ambacht	O.	55	*56*	46	*47*	6	9.60	"	"	"	"	"	6 *0*	8 *4*	"	"	"
Zuidland	O.	82	*79*	63	*71*	3	7.20	1 *0*	3 *3*	2 *1*	4 *2*	"	"	"	"	"	"
Zwartewaal	O.	75	*71*	70	*67*	6	7.20	"	1 *0*	"	"	2 *2*	5 *2*	4 *3*	"	"	"
Brielle	B.	52	*49*	49	*45*	5	12.—	"	"	"	0 *1*	2 *0*	6 *3*	"	"	"	"
"	B.	25	*36*	24	*36*	6	9.60	"	"	0 *1*	"	"	"	5 *3*	"	"	"
Maasland	B.	52	*44*	45	*39*	3	15.—	"	"	"	9 *4*	"	"	"	"	"	"
"	B.	58	*68*	51	*61*	6	7 20	"	"	"	"	0 *2*	2 *5*	6 *2*	"	"	"
"	B.	20	*22*	19	*22*	6	12.—	"	"	"	"	"	"	3 *3*	"	"	"
Maassluis	B.	136	*92*	129	*88*	5	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
2 0	10 10	11 16	0 1	0 1	6 3	0 1			3 0		1 0	3 4					
				0 3	1 3	0 1			1 0								
					1 5												
				0 1	15 14				15 0	0 6							
					8 5				5 0	0 4							
				0 3	6 10		1 0		5 0	0 14		1 0					
				0 3	5 4	0 3			5 0	0 5		1 0					
				1 0	2 9				2 0	0 9							
				0 3	3 6	0 1				0 4	1 0						
					4 7	0 1			1 0			0 1					
				2 2	10 4				4 0	0 3		12 1					
					2 2					0 2							
14 19				3 8	13 5	1 1		2 1	12 0	1 11							
			1 1	3 1	4 2	0 1	1 0	1 0		1 2		1 0		1 0			
				1 4	1 1				2 0	0 2		0 4		3 0			
				1 2	2 2	0 1			6 0	1 6							
			0 1	0 2	6 5				2 0	0 8		12 0					
				2 5	3 3				2 0	1 0							
				1 2	2 3	0 3		2 0	0 3			0 1					
				0 1	1 0		1 0										
					0 1					0 4							
				0 8	0 5	0 2	0 5		0 4	0 9							
				0 5	0 12				1 0								
					1 0				12 0	1 0							
					3 0				2 0								
				8 0	29 0	1 0		5 0	19 0	2 0	5 0	10 0					
				4 3	9 13				1 0	0 16		6 0					
			1 1	1 1	3 0				2 0	0 1	2 0	0 19					
				0 1	1 1				1 2		5 1						
				1 8	11 12				7 0		3 0						
				0 1	3 5					0 6	3 0	3 0					
			1 1		3 1					0 1	1 0	4 0					
				3 2	6 4				0 2	0 7	2 0	0 3					
				0 1	1 5				3 0	0 4	1 0	3 3		0 1			
				0 4	10 2				2 0	0 7	2 0	0 2					
				0 1	5 3				3 0	0 4	0 1	0 1					
				0 2	6 2				2 0	0 2	0 1						
			1 1	0 1	7 2				2 0	0 1	0 1						
				1 0	2 2				4 1	0 5	7 1	0 1					
					6 5	0 1			10 4	0 2							
				0 1	11 12						1 0	4 1					
				1 3	7 3	1 1		1 1		0 9	4 1	12 0					
				1 0	10 10	2 1		4 1		0 10	7 0	0 1					
				1 5	4 2					0 5	7 0	0 0					
				2 5	4 5			2 1		0 6	1 0	1 0					
				2 0	7 8			2 0		0 8	2 0	1 0					
				3	4 2					8 1							
				2 1	8 8	0 1											
				0 2	8 9			2 2		0 3	2 0	0 2					
					4 1					2 0							
			0 1	0 1	1 1				1 0			1 1					
17 11				1 3	24 16	0 2			19 0	0 3		0 6					
			0 1	0 13	11 4	1 1	0 1		7 0	2 0		1 2					
				5 13						2 13							
					6 0				4 0								
				0 1	6 3	0 1			2 0	2 0		2 1					
				1 0	7 4	0 1	1 0		4 0	1 2							
					2 1	1 0	1 0		1 1	1 3		0 1					
				0 1													
					2 6					0 3		1 0					
				0 1				0 4									
									1 0								

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan: 7.									geen
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Maassluis (*Vervolg*)	B.	237	*224*	229	*193*	9	f 9.60	"	2 1	"	"	"	"	2 1	"	"	"
Rockanje	B.	21	*15*	15	*13*	3	16.80	"	0 1	6 1	1 0	"	"	"	"	"	"
Rozenburg	B.	33	*24*	27	*21*	6	10.08	"	"	"	"	1 " 2	"	4 " 1	"	"	"
Vlaardingen	B.	232	*245*	215	*226*	9	12.96	"	"	"	"	"	1 0 2	0 2 2	0 1 5	1 2	"
"	B.	152	*142*	138	*129*	8	12.96	"	"	"	"	1 2	3 1 0	3 2 7	3 0 11	"	"
"	B.	181	*169*	168	*149*	8	12.96	"	1 3	1 " 2	1 1 0	0 7 0	7 0 6	4 0 5	"	"	"
"	B.	141	*0*	134	*0*	6	16.80	"	"	"	3 0 1	0 7 0	0 2 0	0 5 3	"	"	"
"	B.	0	*143*	0	*134*	6	12.—	"	0 1	"	0 1	7 0	2 0	5 3	"	"	"
Zuidland	B.	51	*41*	46	*37*	6	14.40	"	"	"	1 0	2 1	"	"	"	"	"
DISTRICT DORDRECHT.																	
Arrond. Dordrecht.																	
Alblas (Oud)	O.	10	*10*	10	*10*	6	6.—	"	"	"	0 1	0 1	"	1 " 5	"	"	"
Alblasserdam	O.	91	*73*	71	*50*	6	12.—	"	"	"	2 1	4 1	3 " 1	7 1	"	"	"
"	O.	149	*123*	129	*106*	6	12.—	"	0 1	"	1 1	2 5	8 12	"	"	"	"
"	O.	12	*2*	9	*2*	6	40.—	"	"	"	"	"	1 0 2	"	"	"	"
Beijerland (Nieuw)	O.	82	*83*	18	*75*	6	4.80	"	"	"	"	0 2	0 0	1	"	"	"
"	O.	31	*19*	22	*16*	6	4.80	0 1	"	"	2 0	"	3 7	2 0	0 7	1	"
Beijerland (Oud)	O.	181	*184*	149	*137*	6	12.—	"	"	"	1 1 0	1 2	1 2	10 4	3 1	3	"
"	O.	63	*46*	43	*35*	6	12.—	"	"	"	1 2 0	2 " 3	2	6	3 2	1	"
Beijerland (Zuid)	O.	70	*79*	61	*69*	6	12.—	"	"	"	0 2	2	1 " 0	2 " 0	3 2	0	"
"	O.	43	*30*	30	*22*	6	12.—	"	"	"	2 0	"	0 5 3	" 1	0 3	1	2
Dordrecht	O.	139	*0*	134	*0*	7	24.—	1 0	"	"	"	"	1 0	1	4	0	1 0
"	O.	257	*247*	252	*240*	12	9.60	"	"	"	1 0	"	0 5	3	2	4	2 5
"	O.	202	*230*	195	*219*	12	9.60	"	"	"	0	"	3 1	1	5	4	8 4
"	O.	211	*219*	192	*195*	12	9.60	1 1	4 3	1 0 2	"	1 " 1	1 0	0	"	"	5 10
"	O.	296	*251*	278	*230*	12	9.60	1 1	2 1	1 0	1 2	1 2	1 0	2	"	"	2 1
"	O.	216	*209*	209	*201*	12	kosteloos	"	"	"	"	"	1 0 1	"	"	"	1 " 2
"	O.	235	*250*	228	*241*	12	9.60	"	"	"	"	"	1 0 1	2	2	2	0 1
"	O.	303	*285*	288	*267*	12	9.60	"	2 1	1 0	0 1	0 2	2	1 5	4	"	7 3
"	O.	109	*88*	85	*74*	6	4.80	"	"	0 1	0 1	2 3	2	2	2	"	"
Dubbeldam	O.	102	*98*	92	*82*	6	4.80	"	"	"	"	0 13	2	2	1	"	"
"	O.	83	*69*	60	*58*	6	4.80	"	"	1 2	"	1 3	8	8	8	"	"
"	O.	139	*129*	98	*94*	6	4.80	"	"	"	"	3 5	6	6	12	"	"
Goudswaard	O.	98	*80*	70	*67*	6	4.80	"	"	1 " 1	3 " 0	3 5	1	7	4	"	"
's Gravendeel	O	200	*152*	167	*136*	6	4.80	"	"	"	"	3 0	9	8	6	"	"
"	O.	65	*47*	58	*42*	6	4.80	"	0 1	"	"	1 0	3	4	4	"	"
Heerjansdam	O.	83	*92*	79	*85*	6	7.20	"	"	"	"	1 1	3	4	"	"	"
Ile nenoord	O.	41	*35*	33	*30*	6	12.—	"	"	"	0 1	0 0 1	3	2	3	"	"
"	O.	60	*58*	53	*52*	6	12.—	"	"	"	"	1 1	1	1	5	"	"
Hendrik-Ido-Ambacht	O.	69	*46*	66	*43*	6	14.—	"	"	"	"	1 3	3	3	4	"	"
"	O.	67	*64*	63	*57*	6	12.—	"	0 1	0 2	1 1	0 3	2	4	1	"	"
Klaaswaal	O.	117	*120*	92	*96*	6	7.20	"	0 1	4 3	3 4	8	4	9	"	"	"
Lekkerland (Nieuw)	O.	85	*68*	80	*63*	8	7.20	"	"	"	0 3	1 0	1	"	"	"	"
"	O.	81	*73*	78	*70*	6	7.20	"	"	0 1	5 2	1 " 2	0	6	"	"	"
Maasdam	O.	55	*49*	50	*47*	6	6.—	"	0 1	2 1	"	1 0	2	"	"	"	"
" (St. Antoniepolder)	O.	29	*30*	24	*21*	6	6.—	0 2	2 1	"	"	3 0	0	2	2	"	"
" (Cillaarshoek)	O.	46	*44*	41	*40*	6	6.—	0 1	"	0 1	"	5 2	0	4	3	"	"
Mijnsheerenland	O.	48	*34*	35	*26*	6	14.40	"	"	1 0	4 3	2 8	2	1	4	"	"
Numansdorp	O.	148	*123*	111	*106*	6	12.—	"	"	1 0	"	4 1	4	1	7	"	"
"	O.	80	*50*	59	*47*	6	12.—	"	"	"	"	1 2	1	7	2	"	"
Papendrecht	O.	116	*104*	107	*97*	6	9.60	"	"	"	"	0 2	0	3	"	"	"
"	O.	78	*73*	68	*64*	6	9.60	0 1	"	"	"	1 2	0	3	0	"	"
Piershil	O.	77	*64*	61	*50*	6	4.80	"	"	"	"	7 13	7	5	2	"	"
Puttershoek	O.	145	*140*	130	*130*	6	2.40	"	1 2	3 0	4 1	3 3	1	2	19	"	"
Sliedrecht	O.	80	*79*	70	*62*	6	9.60	"	"	2 2	2 2	5	3	3	3	"	"
"	O.	129	*111*	117	*97*	6	9.60	"	"	1 3	0 2	"	3	2	"	"	"
"	O.	48	*39*	46	*34*	9	36.—	"	"	"	"	"	1	3	0	"	"
"	O.	165	*136*	151	*129*	6	9.60	"	"	2 1	3 4	6 9	6	6	1	"	"
"	O.	175	*143*	171	*135*	6	9.60	"	1 0	1 2	10 6	7 9	3	3	3	"	"
Strijen	O.	145	*136*	141	*131*	6	6.—	"	"	"	"	3 3	3	3	4	"	"
" (Mookhoek)	O.	33	*33*	28	*31*	6	6.—	"	"	"	"	"	1	0	1	"	"
"	O.	61	*45*	56	*42*	6	6.—	"	"	"	2 0	2 1	0	3	4	"	"
"	O.	32	*18*	30	*27*	6	6.—	"	"	"	"	1 0	0	1	1	"	"
Westmaas	O.	19	*10*	17	*9*	6	12.—	"	"	"	"	"	0	1	1	"	"
" (Stougjesdijk)	O.	23	*16*	14	*13*	6	8.40	"	1 0	"	"	0 1	4	4	1	"	"
Zwijndrecht	O.	59	*68*	47	*52*	6	9.60	"	"	"	0 2	4	1	1	0	"	"
"	O.	73	*76*	63	*63*	6	9.60	"	0 1	1 0	0 1 0	1 4	4	5	5	"	"
"	O.	65	*77*	59	*71*	6	9.60	"	"	"	"	4 2	2	1	10	"	"
Alblas (Oud)	B.	86	*74*	75	*69*	6	9.60	"	"	"	0 1	0	1	2	12	"	"
Alblasserdam	B.	68	*63*	63	*56*	6	12.—	"	"	0 1	1 1	1 " 3	3	5	8	"	"
"	B.	88	*95*	74	*76*	6	12.—	"	"	"	"	1 2	1	3	9	"	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan. 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Beijerland (Oud)	B.	180	176	166	147	6	f 14.40	"	1 0	"	"	"	8 7	11 13	"	"	"
Beijerland (Zuid)	B.	86	60	72	47	6	12.—	"	"	"	2 2	3 1	6 8	3 1	"	"	"
Dordrecht	B.	80	64	79	59	6	50.—	"	"	"	"	1 0	1 1	"	"	"	"
"	B.	194	234	188	225	6	9.60	"	0 1	0 2	1 0	1 5	5 8	28 24	"	"	"
"	B.	158	165	139	141	6	12.60	"	"	"	4 4	2 5	10 10	14 7	"	"	"
"	B.	259	0	254	0	6	?	"	"	"	"	1 0	9 0	24 0	"	"	"
"	B.	0	271	0	262	6	?	"	"	"	"	0 1	0 6	0 14	"	"	"
"	B.	57	39	57	39	6	kosteloos	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	181	0	176	6	30.—	"	"	"	"	0 4	0 1	"	"	"	"
"	B.	0	58	0	57	10	120.—	"	0 1	"	"	0 1	"	"	"	"	"
"	B.	222	3	215	3	6	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	40	3	40	3	8	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
's Gravendeel	B.	74	55	62	43	6	15.60	"	"	"	"	2 2	2 3	4 2	"	"	"
Heerjansdam	B.	45	42	41	39	6	4.80	"	2 1	1 1	1 1	3 1	5 3	4 4	"	"	"
Heinenoord	B.	62	69	48	57	6	12.—	"	"	"	3 2	1 1	3 4	5 2	"	"	"
Hendrik-Ido-Ambacht	B.	115	101	109	96	6	19.20	"	"	"	"	0 1	4 2	1 3	"	"	"
Lekkerland (Nieuw)	B.	54	32	48	24	6	12.—	"	0 1	0 1	"	0 1	2 2	4 0	"	"	"
Mijnsheerenland	B.	63	36	55	33	6	12.—	"	"	"	"	0 3	3 4	2 5	"	"	"
Numansdorp	B.	57	49	43	40	6	19.20	"	"	"	"	0 3	1 1	3 3	"	"	"
Sliedrecht	B.	108	99	98	91	6	12.—	"	0 1	"	2 2	2 6	6 1	"	"	"	"
"	B.	105	87	97	81	6	12.—	"	1 0	"	1 2	3 5	1 2	"	"	"	"
Strijen	B.	54	63	50	59	6	14.40	"	"	"	"	0 1	"	1 0	"	"	"
Westmaas	B.	56	50	48	41	6	12.—	"	1 0	"	0 1	"	0 1	1 1	"	"	"
Zwijndrecht	B.	146	124	131	116	5	12.—	"	"	0 1	0 4	16 19	14 6	"	"	"	"
"	B.	72	71	66	64	6	12.—	"	"	"	"	2 1	4 5	"	"	"	"
Arrond. Gorinchem.																	
Ameide	O.	91	87	77	74	6	7.20	"	"	"	1 0	"	5 2	"	"	"	"
Arkel	O.	65	61	60	57	6	2.40	"	"	"	"	0 2	6 0	3 1	"	"	"
Asperen	O.	128	88	104	75	6	4.80	"	"	"	"	1 3	5 3	4 12	6 7	"	"
Bleskensgraaf	O.	43	61	38	54	6	7.20	"	"	"	"	0 1	0 2	1 0	5 4	"	"
Brandwijk	O.	46	37	38	34	6	2.40	"	"	"	"	2 3	4 1	3 4	"	"	"
Everdingen	O.	31	43	28	36	6	3.60	"	"	"	"	0 2	5 2	1 4	"	"	"
" (Zijderveld)	O.	47	49	40	42	6	3.60	"	"	"	0 2	2 3	1 2	3 0	"	"	"
Giessendam	O.	39	39	38	38	6	9.60	"	"	"	"	"	1 2	2 3	"	"	"
"	O.	72	78	67	72	6	9.60	"	0 2	1 0	1 1	5 4	3 0	5 2	"	"	"
"	O.	94	84	81	73	8	9.60	"	"	1 0	1 1	0 2	2 4	2 10	10 2	3 2	"
Giessen-Nieuwkerk	O.	34	35	34	33	6	7.20	"	"	"	"	"	0 3	2 4	"	"	"
Gorinchem	O.	208	193	201	189	8	kosteloos	"	"	"	0 1	2 4	4 1	6 9	9 8	14 5	"
"	O.	156	0	153	0	8	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	126	0	122	9	30.—	"	"	"	"	"	0 2	0 1	0 1	"	"
"	O.	233	0	233	0	6	4.80	"	"	"	2 0	1 0	6 0	13 0	"	"	"
"	O.	0	177	0	169	6	4.80	0 1	0 1	0 1	0 3	0 1	0 3	0 5	"	"	"
"	O.	218	209	212	194	8	kosteloos	"	"	"	"	2 1	4 2	7 12	5 10	4 12	"
Goudriaan	O.	42	31	40	29	6	7.20	"	"	"	"	"	4 8	1 2	"	"	"
Groot-Ammers	O.	119	101	112	93	6	7.20	"	"	"	2 1	2 3	4 7	6 9	"	"	"
Hagestein	O.	42	55	40	53	6	4.80	"	"	1 1	1 0	"	1 1	3 5	"	"	"
Hardinxveld	O.	72	79	69	76	6	4.80	"	"	"	0 1	1 0	3 1	1 3	"	"	"
"	O.	96	101	87	91	6	4.80	"	"	"	"	2 2	10 6	1 2	"	"	"
"	O.	70	68	65	63	6	4.80	"	1 1	1 0	0 4	1 5	4 1	4 3	"	"	"
"	O.	78	89	70	82	6	4.80	"	"	"	1 2	1 2	11 6	1 4	"	"	"
Hei- en Boeicop	O.	45	35	39	31	6	6.—	"	"	"	0 1	"	3 4	0 1	"	"	"
Heukelum	O.	77	59	62	50	6	4.80	"	"	0 1	0 3	1 0	4 3	4 1	"	"	"
" (Spijk)	O.	49	38	41	36	6	4.80	"	"	0 1	1 1	1 0	2 2	3 1	"	"	"
Hoogblokland	O.	59	54	51	47	6	3.60	"	"	1 1	"	1 0	2 5	6 5	"	"	"
Hoornaar	O.	51	32	46	29	6	3.—	"	"	1 0	"	1 0	1 1	1 3	"	"	"
Kedichem	O.	53	34	48	29	6	3.60	"	"	"	"	"	2 0	5 1	"	"	"
" (Oosterwijk)	O.	33	24	23	21	6	3.60	"	0 1	1 0	1 0	1 0	2 2	0 3	"	"	"
Langerak	O.	60	62	55	56	6	7.20	"	"	1 0	"	1 1	2 5	2 3	"	"	"
Leerbroek	O.	15	12	14	12	3	12.—	"	"	"	3 1	"	"	"	"	"	"
Leerdam	O.	243	295	221	274	12	7.20	3 1	1 5	4 3	3 3	2 1	8 5	5 7	4 7	11 4	4 6
"	O.	26	15	25	15	5	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Lexmond	O.	110	128	107	121	6	6.—	"	"	0 1	"	2 1	7 7	0 2	"	"	"
Meerkerk	O.	124	111	116	104	6	2.40	1 0	1 0	1 1	0 5	3 7	2 4	3 0	"	"	"
Molenaargraaf	O.	32	23	30	21	6	4.80	"	"	"	1 0	1 1	"	5 2	"	"	"
Nieuwland	O.	25	29	28	25	6	4.80	"	"	"	"	3 0	0 1	2 1	"	"	"
Nieuwpoort	O.	66	65	58	56	6	7.20	"	2 0	0 1	"	2 2	0 1	1 4	"	"	"
Noordeloos	O.	51	57	46	52	6	3.60	"	"	"	"	1 1	1 1	3 5	"	"	"
Ottoland	O.	22	28	19	28	6	9.60	"	"	"	"	1 0	2 1	2 0	"	"	"
Peursum	O.	21	23	19	21	6	3.60	"	"	"	"	"	1 0	2 4	"	"	"
Schelluinen	O.	36	34	32	32	6	7.20	"	1 0	1 0	"	3 1	3 5	0 1	"	"	"
Schoonrewoerd	O.	40	44	30	36	6	4.80	"	"	"	"	1 0	1 4	7 3	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogen van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonderdat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
"	"	"	1 0	2 5	4 3	6 3	1 0	"	2 0	2 5	"	4 0	"	"	"	0 2	"
"	"	"	0 2	" 3	3 "	6 6	"	"	"	"	"	8 9	"	"	"	3 2	"
"	"	"	0 " 3	1 " 3	6 10	2 1	2 " 3	"	1 " 3	"	"	"	"	"	"	"	0 " 1
"	"	"	"	0 5	16 14	6 10	"	"	15 8	0 " 2	"	0 " 6	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	9 0	16 14	1 " 0	"	10 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	0 " 6	9 0	"	"	0 " 2	0 " 2	"	0 " 9	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 1	"	" 5	0 " 6	"	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"	0 " 1	"
"	"	"	"	0 " 1	"	0 " 5	0 " 1	"	"	0 " 1	"	0 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 5	0 " 1	"	"	2 " 1	"	"	"	"	"	"	"	"
3 " 2	"	"	"	3 " 4	6 1	1 " 0	"	"	"	0 " 2	2 " 0	0 " 1	"	"	"	0 " 1	"
"	"	"	"	5 " 3	2 4	"	"	"	4 " 0	0 " 3	"	1 0	"	"	"	2 " 4	"
0 " 1	"	"	"	0 " 2	4 3	0 " 1	"	"	"	0 " 4	"	5 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	2 2	"	"	0 " 1	"	0 " 2	"	2 " 1	"	"	"	"	"
0 " 1	"	"	"	0 3	3 4	"	"	1 2	"	0 " 5	"	1 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	1 3	"	"	"	"	0 " 2	0 " 2	0 " 2	"	"	"	"	"
"	"	"	4 6	6 5	3 4	2 " 0	1 " 0	1 " 0	1 " 0	0 " 4	"	8 0	"	"	"	"	"
"	"	"	3 5	0 1	"	"	"	"	"	0 " 1	"	2 0	"	"	"	"	"
1 " 0	"	"	"	0 1	0 " 1	"	1 " 0	"	"	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	8 13	8 11	0 1	0 " 1	"	0 " 1	2 0	0 " 7	11 " 0	3 12	"	"	"	"	0 " 3
"	"	"	2 3	4 3	0 1	0 " 1	"	"	6 0	0 " 4	"	0 1	"	"	"	"	"
1 0	"	"	"	0 2	6 2	1 0	"	"	"	0 " 2	"	6 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	6 1	"	"	"	3 " 0	0 " 2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 5	10 13	"	"	1 " 2	2 " 0	0 " 17	3 " 0	2 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	1 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	6 3	"	"	"	1 " 0	0 " 4	2 " 0	3 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 4	4 3	"	"	"	"	0 " 3	"	5 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 1	1 1	"	"	"	"	0 " 2	"	"	"	"	"	"	"
1 " 1	"	"	"	1 1	0 1	"	"	"	"	0 " 1	"	1 0	"	"	"	"	"
1 0	"	"	"	2 6	7 0	0 " 1	"	"	1 " 0	0 " 3	1 " 0	6 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	6 12	9 7	1 0	"	1 " 0	6 0	0 " 18	5 0	2 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	"	"	"	"	"	0 " 3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 4	21 19	0 " 2	"	0 " 2	13 " 2	0 " 14	"	8 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 " 4	"	"	"	"	0 " 3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	9 0	"	"	"	9 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	0 7	0 " 1	"	2 0	0 " 2	0 " 3	"	"	"	0 " 1	"	"	"
"	"	"	"	1 1	17 24	0 " 1	"	"	15 5	1 " 16	"	0 3	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	4 5	"	"	"	"	0 " 2	4 0	0 4	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 5	7 6	0 " 1	"	"	"	0 " 10	"	6 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 1	1 1	"	"	"	"	0 " 1	"	3 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	4 0	"	"	0 " 1	1 " 0	0 " 1	"	2 0	"	"	"	"	"
1 " 1	"	"	"	1 3	11 8	"	"	"	3 " 0	0 " 8	"	8 0	"	"	"	"	"
1 0	"	"	"	2 3	11 3	1 " 0	"	1 " 0	5 0	0 " 10	"	"	"	1 " 0	"	"	"
"	"	"	"	1 1	11 7	"	"	"	11 0	0 " 10	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	2 4	"	"	"	"	0 " 5	"	"	"	"	"	"	"
0 " 1	"	"	"	0 1	5 6	"	"	"	"	0 " 1	2 " 0	3 " 0	"	"	"	"	"
1 0	"	"	"	0 1	4 2	"	"	"	2 " 0	0 " 3	2 " 0	3 " 6	"	"	"	"	"
1 0	"	"	"	0 " 3	3 3	1 " 1	"	"	"	0 " 5	"	3 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 1	"	"	"	"	1 1	"	1 0	"	"	"	"	"
0 " 1	"	"	"	1 " 1	0 " 1	"	"	"	1 " 0	0 " 2	1 " 0	"	"	"	"	1 " 0	"
"	"	"	"	1 3	1 " 0	0 " 1	"	0 " 1	1 " 0	1 " 5	3 " 0	1 0	"	"	"	1 " 0	"
"	"	"	"	"	1 1	"	"	1 " 0	"	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 4	"	"	"	"	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 6	"	"	"	"	0 " 1	6 " 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	3 3	"	"	"	"	0 " 1	1 0	"	"	"	"	"	"
6 " 1	"	"	7 " 5	16 " 24	33 " 14	1 " 3	"	0 " 1	2 " 0	8 " 19	2 " 0	23 " 0	"	0 " 1	"	18 " 17	2 " 2
"	"	"	0 " 1	0 " 2	9 " 6	"	"	"	1 " 0	0 " 8	8 " 0	"	"	"	"	0 " 1	"
"	"	"	1 0	0 7	5 10	"	1 " 0	"	3 " 0	0 " 15	"	1 1	"	"	"	3 1	"
"	"	"	"	0 " 1	2 0	"	"	"	1 " 0	0 " 1	1 " 0	"	"	"	"	"	"
2 " 0	"	"	"	0 1	3 0	0 " 1	"	1 " 0	"	0 " 1	"	"	"	1 " 1	"	1 " 0	"
"	"	"	"	1 0	1 1	1 " 2	"	2 0	"	0 " 2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 " 0	3 1	2 " 0	"	1 0	1 " 0	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	"	0 " 4	6 " 0	1 " 0	"	0 " 1	"	"	"
"	"	"	"	"	6 4	"	"	"	"	0 " 4	1 0	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	School-geld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Streefkerk	O.	69	52	63	46	6	f 7.20	"	"	"	"	1 3	2 1	5 3	"	"	"
	O.	49	57	45	54	6	7.20	"	0 1	0 1	1 2	4 6	3 1	0 2	"	"	"
"	O.	122	66	120	64	9	9.60	"	"	"	1 0	2 0	0 1	0 2	"	"	"
Vianen	O.	149	111	141	104	6	kosteloos	"	1 2	8 3	7 2	11 1	3 3	7 5	"	"	"
"	O.	32	39	31	37	6	4.80	"	"	0 1	0 1	0 1	1 2	5 1	"	"	"
Wijngaarden	B.	73	62	65	56	6	12.—	"	"	"	"	0 3	0 1	4 5	"	"	"
Ameide	B.	51	42	46	38	6	14.40	"	"	"	0 1	1 2	1 2	4 2	"	"	"
Brandwijk	B.	81	70	78	67	6	10.56	"	"	0 1	2 0	0 2	6 5	4 2	"	"	"
Giessendam	B.	35	40	33	37	3	12.—	"	"	0 2	6 3	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	78	0	78	6	12.—	"	"	"	"	0 1	0 6	0 3	"	"	"
Gorinchem	B.	77	74	75	70	7	12.—	"	"	"	"	"	1 0	11 4	3 0	"	"
"	B.	27	33	23	31	6	9.60	"	"	0 1	"	1 3	2 1	3 0	"	"	"
Langerak	B.	55	48	49	40	6	12.—	"	"	"	"	2 0	5 2	4 3	"	"	"
Leerbroek	B.	65	76	61	66	6	12.—	0 1	"	"	0 2	2 2	2 1	0 1	"	"	"
Leerdam	B.	35	15	30	14	6	3.60	"	"	1 0	"	0 1	"	1 2	"	"	"
Noordeloos	B.	49	36	40	29	7	12.—	"	"	"	0 1	"	0 3	4 0	1 4	"	"
Schoonrewoerd	B.	0	67	0	64	6	8.40	"	"	"	"	"	"	0 11	"	"	"
Vianen																	
Arrond. Sommelsdijk.																	
Bommel (den)	O.	127	98	85	72	7	6.—	1 0	"	"	3 0	5 2	4 3	1 3	"	"	"
"	O.	52	22	37	20	6	6.—	"	"	"	2 0	2 1	"	1 2	"	"	"
Dirksland	O.	114	104	88	84	7	6.—	"	"	"	2 1	3 4	4 5	3 2	"	"	"
Goedereede	O.	99	100	73	75	6	4.80	"	"	"	0 2	0 1	5 8	3 6	"	"	"
Herkingen	O.	73	81	59	70	6	7.20	"	"	0 1	1 1	1 0	1 0	3 6	"	"	"
Melissant	O.	122	98	96	83	7	7.20	"	0 2	1 1	1 0	3 5	3 8	1 2	1 0	"	"
Middelharnis	O.	298	4	247	4	6	4.80	"	"	1 0	3 0	5 0	"	"	"	"	"
"	O.	0	228	0	195	6	6.—	0 1	"	0 1	0 2	0 7	0 5	0 13	"	"	"
Ooltgensplaat	O.	67	30	38	23	6	6.—	"	1 0	"	1 0	4 1	0 1	3 2	"	"	"
"	O.	180	149	139	122	6	6.—	"	"	1 2	1 0	3 8	6 6	11 7	"	"	"
Ouddorp	O.	33	34	28	27	6	4.80	"	"	"	0 1	0 3	0 1	3 0	"	"	"
"	O.	28	30	22	22	6	4.80	"	0 1	"	"	0 1	1 0	1 4	"	"	"
Sommelsdijk	O.	201	168	145	134	8	9.60	"	"	"	1 0	"	"	3 5	9 5	"	"
Stad aan 't Haringvliet	O.	130	122	94	97	7	9.—	"	"	"	1 0	3 3	2 2	2 4	5 4	"	"
Stellendam	O.	112	100	99	90	7	4.80	"	"	"	1 2	2 4	3 2	8 0	1 0	"	"
Tonge (Nieuwe)	O.	116	113	95	103	7	4.80	"	"	"	"	4 0	5 3	"	"	"	"
Tonge (Oude)	O.	227	176	152	121	8	4.80	"	1 0	2 0	2 0	1 2	7 9	8 6	2 10	7 8	"
Dirksland	B.	75	67	63	52	7	6.—	"	"	"	"	3 2	1 4	1 7	"	"	"
Middelharnis	B.	76	66	72	62	6	9.—	"	"	"	1 1	0 7	2 2	11 2	"	"	"
Ooltgensplaat	B.	28	53	21	39	6	10.56	"	"	"	"	"	"	1 9	"	"	"
Ouddorp	B.	198	176	148	144	6	4.80	1 0	0 1	0 2	2 0	4 6	6 14	21 7	"	"	"
Totaal	O.	54214	48742	49897	44006	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	B.	28009	29007	26258	25899	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Algemeen totaal		82223	77749	76155	70505	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
PROVINCIE NOORD-HOLLAND.																	
DISTRICT AMSTERDAM.																	
Arrond. Amsterdam I—IV.																	
Amsterdam	O.	253	247	225	222	13	f 2.88	"	"	"	"	1 1	0 2	8 14	"	"	"
"	O.	159	140	150	129	7	2.88	"	"	"	0 1	1 1	3 4	1 6	7 6	"	"
"	O.	143	132	138	125	8	2.88	"	"	"	"	1 1	7 2	5 3	7 5	5 1	"
"	O.	154	151	144	138	7	2.88	"	"	0 1	0 2	3 2	3 4	4 8	2 5	"	"
"	O.	293	276	267	245	14	2.88	"	"	"	"	"	"	0 1	0 1	"	0 1
"	O.	145	136	138	122	7	2.88	0 1	"	0 1	"	0 1	5 9	10 4	9 10	"	"
"	O.	212	177	202	168	8	2.88	"	"	"	"	"	"	3 3	6 2	13 9	"
"	O.	159	141	145	119	7	2.88	"	1 0	"	2 3	5 4	6 8	5 6	8 4	"	"
"	O.	154	144	141	127	8	2.88	1 2	0 1	1 0	2 1	0 5	5 5	5 4	5 3	8 5	"
"	O.	140	134	131	119	7	2.88	"	"	"	0 2	1 4	3 7	5 9	7 6	"	"
"	O.	162	147	153	136	7	2.88	1 0	0 2	"	1 0	0 1	5 4	4 4	10 7	"	"
"	O.	282	260	258	237	14	2.88	"	"	"	"	"	1 0	1 0	0 1	3 4	2 0
"	O.	172	154	165	144	7	2.88	"	"	"	3 3	0 3	5 0	3 0	8 9	"	"
"	O.	168	177	143	154	7	2.88	"	"	0 1	"	1 0	0 4	3 6	10 15	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
"	"	"	"	"	3 4	0 " 1	"	"	1 0	2 4	"	6 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 " 7	6 4	"	"	"	2 0	0 0	"	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	2 2	"	"	"	0 0	0 3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 1	9 5	20 5	"	"	1 " 0	13 " 0	8 6	"	1 " 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	1 4	0 " 1	"	5 1	"	0 2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	0 1	"	"	"	2 " 0	4 5	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 8	2 4	"	"	"	5 0	0 7	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	2 " 0	0 2	0 " 7	0 " 1	"	"	0 " 4	0 2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	12 4	"	"	"	12 1	2 4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	3 4	"	"	"	1 0	0 " 4	"	0 3	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	7 2	"	"	"	3 0	2 2	"	6 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	4 5	0 " 2	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	4 " 3	1 0	"	0 " 1	"	0 " 4	"	4 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan:								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.	7.									
Amsterdam (*Vervolg*)	O.	170	*126*	156	*113*	7	f 2.88	"	"	"	0 1	4 3	2 7	6 1	8 5	"	"
"	O.	158	*171*	144	*152*	7	2.88	"	"	0 1	2 1	1 0	2 4	5 10	6 6	"	"
"	O.	161	*124*	147	*111*	8	2.88	"	"	0 1	"	2 1	5 4	7 10	7 3	13 6	"
"	O.	148	*169*	140	*156*	7	2.88	"	0 2	0 2	2 0	1 3	5 3	7 9	4 8	"	"
"	O.	157	*124*	149	*117*	7	2.88	"	"	" 0	2 0	1 1	7 3	5 10	2 4	"	"
"	O.	146	*139*	139	*127*	8	2.88	"	"	1 0	1 0	0 1	" 7	0 2	4 9	16 9	"
"	O.	162	*148*	154	*134*	7	2.88	"	"	0 1	1 0	5 3	4 3	13 8	6 11	"	"
"	O.	187	*140*	173	*127*	8	2.88	"	"	1 0	1 0	0 1	2 3	2 2	9 7	12 15	"
"	O.	167	*129*	158	*115*	7	2.88	1 0	0 1	0 1	0 2	1 1	3 3	6 4	10 9	"	"
"	O.	123	*112*	114	*102*	6	2.88	0 1	"	"	0 1	2 1	4 5	4 4	" 2	"	"
"	O.	168	*154*	162	*143*	8	2.88	"	0 1	3 2	2 2	1 0	1 2	1 0	0 2	11 8	"
"	O.	162	*165*	150	*147*	7	2.88	0 1	"	"	"	4 3	1 8	5 2	8 9	"	"
"	O.	169	*163*	162	*151*	7	2.88	"	"	" 3	0 1	2 3	2 4	1 1	13 7	"	"
"	O.	168	*132*	161	*124*	7	2.88	1 0	"	0 3	0 1	3 2	2 5	7 7	8 4	"	"
"	O.	296	*256*	274	*233*	14	2.88	"	"	"	"	"	1 0	" 1	2 0	3 0	3 0
"	O.	219	*187*	205	*171*	14	2.88	2 0	"	"	"	"	"	0 1	0 1	1 1	1 0
"	O.	174	*150*	165	*142*	7	2.88	"	"	"	"	0 1	1 3	11 2	14 8	"	"
"	O.	185	*128*	166	*109*	14	2.88	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	175	*153*	159	*137*	7	2.88	"	"	1 0	"	0 1	2 4	3 4	17 3	"	"
"	O.	160	*159*	154	*148*	7	2.88	"	"	"	1 0	3 1	0 3	3 2	10 11	"	"
"	O.	187	*169*	179	*159*	7	2.88	"	"	"	"	1 0	0 6	9 4	8 8	"	"
"	O.	207	*186*	197	*172*	7	2.88	"	"	"	0 1	"	1 0	1 1	15 9	"	"
"	O.	184	*156*	169	*141*	8	2.88	2 0	1 1	1 1	2 1	2 3	2 1	6 10	12 3	16 14	"
"	O.	174	*130*	165	*124*	7	2.88	"	"	"	1 0	2 2	1 2	6 4	9 11	"	"
"	O.	142	*146*	135	*135*	7	2.88	"	1 3	0 1	3 3	1 5	3 2	0 2	8 0	"	"
"	O.	164	*156*	151	*142*	7	2.88	"	"	"	"	3 2	6 8	3 8	5 5	"	"
"	O.	147	*133*	130	*110*	7	2.88	"	"	"	"	0 1	6 6	7 7	3 12	"	"
"	O.	174	*150*	167	*141*	7	2.88	"	"	2 1	"	3 2	6 6	0 7	14 8	"	"
"	O.	175	*143*	169	*136*	7	2.88	"	"	2 0	"	2 2	6 2	6 4	9 6	"	"
"	O.	231	*196*	216	*175*	7	2.88	1 1	1 3	3 3	"	3 5	5 3	8 1	8 6	"	"
"	O.	147	*156*	138	*144*	7	2.88	"	"	1 1	"	6 6	6 6	3 1	2 5	"	"
"	O.	156	*123*	149	*116*	7	2.88	"	"	1 2	"	1 1	4 5	1 2	4 3	"	"
"	O.	177	*138*	169	*130*	7	2.88	"	"	0 1	"	6 1	4 2	9 3	6 7	"	"
"	O.	154	*146*	147	*137*	7	2.88	1 0	"	1 0	"	5 3	4 4	3 3	8 2	"	"
"	O.	151	*133*	136	*115*	7	2.88	"	"	0 2	"	1 0	1 11	4 10	8 4	"	"
"	O.	151	*131*	141	*124*	7	2.88	1 1	2 0	0 4	"	0 2	2 3	2 5	8 3	"	"
"	O.	298	*297*	275	*271*	14	2.88	"	"	"	"	"	"	"	1 6	1 1	"
"	O.	323	*257*	315	*248*	14	2.88	0 1	"	"	"	"	"	1 1	0 1	1 1	0 1
"	O.	248	*246*	233	*232*	7	2.88	"	"	"	"	0 1	6 4	2 6	6 6	"	"
"	O.	197	*203*	188	*192*	7	2.88	"	0 1	"	"	0 2	1 3	7 3	10 8	"	"
"	O.	224	*167*	209	*153*	7	2.88	1 0	"	"	"	2 2	4 1	7 9	15 11	"	"
"	O.	173	*169*	169	*164*	7	2.88	"	"	0 1	1 2	0 1	1 2	6 3	15 11	"	"
"	O.	304	*228*	295	*220*	14	2.88	1 2	"	"	"	"	"	0 1	2 2	0 1	1 5
"	O.	160	*167*	149	*150*	7	2.88	"	"	1 0	1 1	3 2	4 0	0 8	9 3	"	"
"	O.	170	*158*	163	*152*	7	2.88	"	"	1 0	"	"	2 4	3 3	9 7	"	"
"	O.	181	*150*	165	*135*	7	2.88	"	"	1 0	1 0	4 4	6 12	3 4	19 2	"	"
"	O.	164	*176*	153	*157*	7	2.88	1 1	"	1 0	3 0	4 4	6 4	1 2	5 5	"	"
"	O.	241	*218*	219	*197*	7	2.88	"	"	"	0 1	2 4	6 10	4 9	7 4	"	"
"	O.	167	*160*	158	*148*	7	2.88	"	"	"	"	"	"	"	15 7	"	"
"	O.	156	*137*	152	*132*	7	2.88	1 0	"	"	"	0 1	4 2	13 7	17 12	"	"
"	O.	295	*289*	280	*256*	14	2.88	"	"	"	"	"	1 0	0 1	0 3	1 3	4 3
"	O.	192	*170*	183	*160*	7	2.88	0 1	0 1	"	1 1	2 7	2 6	10 10	9 13	"	"
"	O.	170	*157*	162	*148*	7	2.88	"	"	"	"	2 2	5 9	2 9	1 9	"	"
"	O.	188	*167*	177	*155*	7	2.88	"	"	0 1	1 0	2 2	2 2	1 4	13 6	"	"
"	O.	279	*263*	251	*234*	14	2.88	"	"	"	"	"	"	"	"	0 1	0 5
"	O.	156	*152*	138	*146*	7	2.88	"	"	"	"	1 1	4 4	3 2	5 6	"	"
"	O.	163	*157*	149	*142*	7	2.88	"	"	0 2	1 0	4 2	8 7	9 6	8 4	"	"
"	O.	171	*149*	159	*139*	7	2.88	"	0 1	0 1	2 0	1 1	3 3	1 1	5 7	"	"
"	O.	175	*160*	165	*152*	7	2.88	"	"	1 1	0 1	1 6	9 8	4 7	4 7	"	"
"	O.	142	*143*	134	*136*	7	2.88	"	"	3 2	5 5	2 8	2 5	4 6	"	"	"
"	O.	182	*131*	170	*117*	7	2.88	"	"	"	0 1	2 2	4 2	0 4	8 2	"	"
"	O.	187	*161*	177	*153*	7	2.88	"	"	"	"	3 0	5 0	4 3	5 8	"	"
"	O.	312	*259*	294	*241*	14	2.88	"	"	"	"	0 1	"	"	"	3 1	5 3
"	O.	178	*133*	175	*129*	7	2.88	"	"	"	"	0 1	4 6	2 3	6 4	"	"
"	O.	162	*131*	151	*119*	7	2.88	"	"	"	2 0	4 2	5 8	5 4	7 4	"	"
"	O.	154	*151*	142	*138*	7	2.88	1 1	"	"	"	0 1	3 2	6 13	1 2	"	"
"	O.	166	*167*	153	*155*	7	2.88	"	"	"	"	3 0	4 13	7 13	3 7	"	"
"	O.	136	*159*	128	*146*	7	2.88	"	"	"	1 0	2 5	9 6	"	"	"	"
"	O.	185	*138*	172	*127*	7	2.88	"	"	0 2	1 0	4 2	5 7	9 6	"	"	0 1
"	O.	301	*251*	279	*235*	14	2.88	"	"	"	"	"	"	0 1	0 1	"	"
"	O.	168	*131*	157	*115*	7	2.88	"	"	"	"	2 3	5 3	0 13	"	"	"
"	O.	165	*130*	148	*115*	8	2.88	"	"	"	4 2	1 3	2 2	2 1	"	"	"
"	O.	277	*244*	263	*230*	7	2.88	"	"	"	"	0 2	0 1	2 3	10 1	"	"
"	O.	173	*118*	159	*103*	7	2.88	"	"	"	"	11 7	8 6	"	"	"	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan: in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
a.						b.		c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
4	6 4	1) 26 20		0 3	12 9				11 0	1 9		0 3					
2 3	2 2	2) 12 11	1 0	3 3	7 13	2 1		1 1	6 6	0 7						1 1	
4 3		3) 12 9		2 2	19 17			2 5	18 7	1 7							
			1 0	3 6	12 13	1 0		3 3	8 5	3 7		0 4					
			0 1	0 1	15 14			5 2	10 0	0 5		0 7					
			1 0	4 2	5 11	1 0			3 0	1 12		1 0					
			1 0	1 3	19 16	0 4		2 2 0	20 5	0 6		1 4					
			1 0	0 2	13 10			6 0	5 1	0 5		0 1					
			0 1		10 9			0	5 1	4 9		0 1					
					6 8	0 1			3 3	0 2		0 2					
					3 4				2 0	0 2		0 2					
				2 3	13 16	0 2		0 4	5 2	0 11		0 1				1 0	
				2 3	3 6	1 0		4 4	2 0	0 4		0 1				1 0	
				1 3	12 15		1 0	0 1	11 2	0 10		0 5					
				3 3	28 18				24 0	4 13		0 8					
				2 2	10 9	1 2		2 0	6 0	0 7		4 2					
				0 1	12 5		1 1			0 5		11 0					
		3) 12 9		0 4	8 2				8 0	0 6							
			1 0	0 4	5 5	1 0		0 1	5 1	0 8							
				1 0	6 6	1 2			2 0	0 2		3 2					
				0 1	10 9			1 0	6 0	0 8		4 2					
					2 2				2 0	0 2							
			2 0	2 5	22 14	2 4		5 5	13 6	0 3		4 0					
			1 0	1 0	8 8	1 1			8 0	0 6		0 1					
			1 0	4 7	0 7			3 4	0 3	0 6							
				1 1	5 9							6 10					
					13 16			0 1	4 0	0 5		9 10					
				1 1	10 15	1 1		1 0	2 0	1 14		6 1					
				1 1	15 7	2 0				0 6		14 2					
			1 1	2 5	13 10			4 3	0 1	0 9		12 2					
				2 3	13 15	0 1		2 0	10 0	0 11		3 6					
				0 2	7 8				6 2	0 7		1 1					
				1 1	18 6	4 1			0 2	0 2		15 2					
				2 1	12 9	0 1	1 0	6 2	7 1	0 4		0 2					
				0 3	4 20			0 1	2 15	1 7							
1			1 0	1 5	5 10	2 0	1 0		4 4	0 8		0 2					
3 1		4) 18 22		1 0	9 12				9 8	1 3							
1	1 2	5) 13 19	0 1	1 3	10 13	1 3		1 0	7 2	0 8		2 2					
					8 11				2 0	1 6		5 5					
				0 1	8 8	0 1	0 1		8 3	0 4							
					14 12		1 0		4 0	0 11		9 1					
1			0 1	0 1	8 7	0 2			1 0	0 5		6 0					
2	0 4	6) 15 10	1 2	1 6	4 12	1 2		1 0	4 0	0 13		0 5					
				2 1	7 10			1 0	1 0	0 9		7 2					
			1 0	1 1	4 6	1 0		2 2	1 2	0 3		0 1					
				2 5	13 15	0 1		4 3	9 0	2 15		2 1					
			2 1	1 0	11 7	1 1		3 0	9 2	0 1		0 3					
			0 1	2 3	10 20	0 1		2 1	9 0	0 6		0 15					
0			1 0	0 2	17 8	1 0			17 0	0 5		0 4					
3	2 4	7) 22 19		0 8	12 14	0 2			7 0	5 19		0 1					
			0 1	0 7	15 18	0 2		0 6	7 3	0 12		8 3					
				0 2	9 17				9 0	0 19							
1			0 1	1 1	5 6	0 1			5 0	1 5		0 2					
3	1 3	8) 20 19		0 1	8 25				6 16	2 10							
				0 2	8 5				8 1	0 6							
				1 2	21 15	1 1		4 5	10 5	2 4		5 2					
			0 1	0 3	7 3	1 1			3 0	1 4							
			0 1	2 5	13 17			2 0	9 3	0 8		3 7					
				6 10	10 16			7 6	9 0	0 20							
				0 3	6 6				6 0	0 7							
2					12 3				8 0	0 2		3 0					
6	4 5	9) 16 8		0 2	21 14			4 2	7 0	0 14		7 0				1 0	
					6 10			1 0	5 0	0 9							
			1 0	3 1	12 14	1 3		2 2	8 1	1 6		4 3					
			1 1	1 1	8 15	1 1			8 9	0 6		1 1					
				1 2	13 24			1 0	8 0	0 11		5 14			0 1		
				0 3	12 8				11 2	1 6		0 3					
6					19 17			0 2	0 4	0 8		19 3					
3	5 3	10) 11 8		0 4	22 12	0 1		0 1	0 2	0 12		22 0					
				2 1	5 17			2 5	4 0	0 13						1 0	
				4 2	5 6	0 1		4 1	5 0	0 6							
				0 1	2 5				1 0	1 6							
				2 6	17 7	1 2		2 0	12 0	2 8						1 2	

1) Hierbij in de 14de klasse 14 jongens en 7 meisjes; in de 13de klasse 5 jongens en 6 meisjes.
2) Hierbij in de 14de klasse 7 jongens en 8 meisjes; in de 13de klasse 2 jongens en 0 meisjes.
3) Hierbij in de 14de klasse 8 jongens en 6 meisjes.
4) Hierbij in de 14de klasse 11 jongens en 12 meisjes; in de 13de klasse 4 jongens en 7 meisjes.
5) Hierbij in de 14de klasse 8 jongens en 10 meisjes; in de 13de klasse 3 jongens en 4 meisjes.
6) Hierbij in de 14de klasse 14 jongens en 7 meisjes; in de 13de klasse 0 jongens en 2 meisjes.
7) Hierbij in de 14de klasse 18 jongens en 14 meisjes; in de 13de klasse 1 jongen en 3 meisjes.
8) Hierbij in de 14de klasse 14 jongens en 5 meisjes; in de 13de klasse 4 jongens en 3 meisjes.
9) Hierbij in de 14de klasse 9 jongens en 7 meisjes; in de 13de klasse 4 jongens en 1 meisje.
10) Hierbij in de 14de klasse 0 jongens en 1 meisje; in de 13de klasse 4 jongens en 3 meisjes.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Amsterdam (*Vervolg*)	O.	279	277	262	257	14	f 2.88			1 0	2 2	5 6		1 0	3 0	3 5	0 2
"	O.	204	206	188	187	8	2.88			0 1	0 5	0 3	1 1			1 5	7 3
"	O.	228	180	210	162	10	2.88			0 2	0 5	1 2	8 9	3 1	2 4		
"	O.	174	114	167	106	7	2.88				0 2	1 2	8 9	12 9			
"	O.	150	159	140	145	7	2.88		0 5	2 1	0 2	0 2	1 6		11 6		
"	O.	168	141	154	121	8	2.88				0 2	0 2	6 1	6 7	3 0	11 4	
"	O.	174	160	158	136	7	2.88				0 1	9 2	5 10	5 4	3 7		
"	O.	308	237	274	205	14	2.88					0 1	1 1	0 1	3 2	0 1	0 2
"	O.	151	123	140	116	6	2.88										
"	O.	48	40	46	37	6	9.60						2 1	3 4			
"	O.	151	132	142	124	8	9.60		1 0				0 2	1 3	3 3	14 13	
"	O.	147	158	135	143	8	9.60				0 1		0 1	0 5	2 6	7 16	
"	O.	264	214	241	196	12	9.60				0 1	2 0	0 3		0 1	0 1	2 1
"	O.	166	151	160	146	8	9.60							0 2	4 6	16 11	
"	O.	269	264	257	248	12	9.60										3 3
"	O.	157	130	149	115	8	9.60					2 2	1 3	3 0	3 3	9 10	
"	O.	159	138	152	133	8	9.60					2 0	0 1	0 5	0 4	18 11	
"	O.	137	148	129	140	8	9.60							0 2	2 1	12 10	
"	O.	159	152	146	142	8	9.60					0 1	0 4	4 5	3 6	10 11	
"	O.	221	208	209	191	12	9.60		0 1					1 3	2 1	3 2	0 2
"	O.	160	139	146	124	8	9.60		1 2	0 1	2 1	2 1		2 1	4 2	12 3	
"	O.	259	243	248	221	12	9.60							0 1	1 1	4 1	1 4
"	O.	228	197	217	184	9	9.60			0 1					1 1	6 7	11 6
"	O.	246	240	234	228	12	9.60					1 0		0 1	1 2	1 2	2 5
"	O.	177	154	166	141	8	9.60						0 2	2 3	4 5	11 9	
"	O.	268	248	251	232	12	9.60		1 0	0 1	1 4		2 0	2 1	3 3	2 3	1 6
"	O.	217	195	203	185	8	9.60			0 1	0 2	5 5	1	3 11	3 5	5 8	
"	O.	141	90	136	84	8	9.60					2 1	2 2	2	4 6	10 6	
"	O.	169	167	157	156	8	9.60							2 6	8 10	19 9	
"	O.	260	243	246	228	12	9.60									1 1	2 0
"	O.	290	247	277	235	12	9.60			0 1			0 1	0 1	0 1	1 2	6 7
"	O.	131	149	127	138	12	9.60						2 1		1 1		
"	O.	182	0	178	0	6	55.—					2 0	3 0	4 0			
"	O.	165	0	156	0	6	55.—			2 0	2 0	6 0	2 0	7 0			
"	O.	204	0	195	0	6	55.—							1 0		8 0	
"	O.	184	0	176	0	6	55.—				2 0	3 0	3 0	9 0			
"	O.	209	0	200	0	6	55.—							2 0			
"	O.	211	0	194	0	6	55.—					1 0	10 0	1 0			
"	O.	196	0	187	0	6	55.—						1 0	4 0			
"	O.	215	0	204	0	6	55.—					1 0	7 0	7 0			
"	O.	196	0	188	0	6	55.—		1 0			1 0	3 0	7 0			
"	O.	215	0	209	0	6	55.—							10 0			
"	O.	217	0	206	0	6	55.—					2 0		2 0			
"	O.	112	84	109	80	7	55.—						1 1	2 2	0 2		
"	O.	257	184	242	167	7	55.—						3 2	5 0	4 5		
"	O.	138	112	134	108	7	55.—						1 1	0 5	1 4		
"	O.	150	137	141	130	7	55.—						0 2	0 3			
"	O.	126	97	121	93	7	55.—					0 1		0 3			
"	O.	135	96	130	92	6	55.—						7 4	3 2			
"	O.	156	69	146	64	7	55.—					0 2	5 2	4 3			
"	O.	92	81	91	79	7	55.—								4 1		
"	O.	138	65	134	62	7	55.—			0 1	0 1	1 3	4 1	4 2	2 2		
"	O.	146	81	140	77	7	55.—					1 0	2 2	3 3			
"	O.	123	86	118	83	6	55.—					4 1	2 2	3 1			
"	O.	0	207	0	194	7	55.—						0 3	0 3	0 4		
"	O.	0	183	0	169	7	55.—						0 2	0 5	0 6		
"	O.	0	167	0	154	7	55.—				0 2	0 3	0 3	0 1	0 3		
"	O.	0	218	0	209	7	55.—				0 1	0 6	0 7	0 3	0 6		
"	O.	0	220	0	2.8	7	55.—	0 1	0 2	0 1	0 1	0 1	0 6	0 1	0 4		
"	O.	0	176	0	168	7	55.—				0 1		0 3		0 5		
"	O.	0	222	0	207	7	55.—					0 4	0 3	0 5	0 3		
"	O.	0	214	0	199	7	55.—				0 1	0 2	0 2	0 2	0 2		
"	O.	0	254	0	241	8	55.—						0 3	0 1			
"	O.	0	225	0	195	7	55.—						0 1	0 7	0 3		
"	O.	0	186	0	174	7	55.—		0 1			0 2	0 2	0 2	0 2		
"	O.	0	201	0	194	7	55.—					0 2	0 4	0 4	0 1		
"	O.	159	0	153	0	6	75.—							1 0			
"	O.	90	0	88	0	6	75.—							1 0			
"	O.	86	0	82	0	6	75.—					1 0	1 0				
"	O.	97	0	88	0	6	75.—										
"	O.	0	167	0	155	8	75.—								0 1	0 3	
"	O.	0	199	0	184	8	75.—								0 2	0 1	
"	O.	0	164	0	151	8	75.—						0 1			0 3	
"	O.	0	180	0	171	8	75.—				0 1		0 1	0 1	0 2	0 3	

| geen onderwijs te genieten: | | | Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8. | | | Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten. | | |

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.									
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Amsterdam (*Vervolg*)	O.	0	185	0	171	9	f 75.—	"	"	"	"	"	"	0 1	0 1	0 1	0 2
"	O.	0	213	0	210	9	75.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	84	221	80	212	6	22.—	"	"	"	"	0 1	1 2	4 11	"	"	"
"	B.	302	315	291	295	8	f 20	"	1 0	"	2 2	2 2	1 3	7 5	4 9	7 1	"
"	B.	264	233	238	206	8	7.20	"	"	"	0 3	1 3	0 3	2 7	5 10	12 18	"
"	B.	272	244	256	228	8	?	"	"	"	"	"	2 1	7 3	3 3	17 10	"
"	B.	156	154	152	148	8	12.—	"	"	"	"	"	"	2 0	5 0	4 1	"
"	B.	184	179	173	165	8	4.80	"	"	"	"	1 4	2 5	2 3	9 6	9 14	"
"	B.	307	237	287	219	8	12.—	"	0 1	1 1	"	2 2	1 2	8 7	7 13	35 19	"
"	B.	192	217	184	206	8	7.20	"	"	0 1	"	1 0	1 2	2 2	5 5	8 8	"
"	B.	51	51	50	48	8	kosteloos	"	"	"	"	"	"	2 0	"	3 0	"
"	B.	42	50	39	46	8	id.	"	"	"	1 0	"	"	0 3	0 1	0 2	"
"	B.	41	30	36	25	3	id.	"	1 0	3 4	0 2	"	"	"	"	"	"
"	B.	143	142	139	134	6	?	"	"	1 0	1 1	0 4	2 4	10 5	"	"	"
"	B.	215	201	204	184	8	?	"	"	"	"	0 5	0 1	1 3	10 6	7 6	"
"	B.	204	215	185	198	8	?	"	"	"	"	"	"	4 1	4 8	8 12	"
"	B.	202	199	189	180	7	19.20	"	2 3	0 1	1 2	3 5	8 9	3 9	12 11	"	"
"	B.	343	322	318	287	12	19.20	0 1	"	0 1	1 0	"	1 1	2 1	1 1	3 5	3 9
"	B	142	101	135	97	5	30.—	"	"	"	"	2 0	17 10	"	"	"	"
"	B.	42	40	42	46	3	kosteloos	"	"	2 2	11 3	"	"	"	"	"	"
"	B.	97	95	97	95	5	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	7	0	7	0	4	id.	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"
"	B	75	0	75	0	6	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	57	0	57	3	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	54	0	52	0	4	id.	"	1 0	"	1 0	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	44	0	44	6	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	211	0	201	0	6	30.—	"	"	3 0	3 0	8 0	13 0	"	"	"	"
"	B.	0	166	0	159	7	70.—	"	"	"	"	0 2	0 2	0 1	"	"	"
"	B.	0	635	0	614	7	12.—	"	"	0 1	0 5	0 6	0 24	0 45	"	"	"
"	B.	0	303	0	294	8	kosteloos	"	0 1	"	"	0 11	0 17	0 16	0 11	"	"
"	B.	0	85	0	85	3	70.—	"	"	0 2	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	190	0	189	4	5.76	"	0 2	0 10	0 26	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	159	0	154	6	12.—	"	"	0 1	0 1	0 1	0 10	"	"	"	"
"	B.	0	141	0	138	6	5.76	"	"	"	0 4	0 2	0 15	"	"	"	"
"	B	0	266	0	241	6	12.—	"	"	0 9	0 11	0 12	0 3	"	"	"	"
"	B.	0	178	0	177	4	75.—	"	0 1	0 3	0 10	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	352	0	346	4	8.—	"	"	0 13	0 30	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	285	0	272	4	25.—	"	0 1	0 4	0 19	0 18	"	"	"	"	"
"	B.	0	516	0	509	6	2.—	"	"	0 8	"	0 2	"	"	"	"	"
"	B.	417	0	389	0	6	30.—	"	"	1 0	6 0	8 0	22 0	18 0	"	"	"
"	B.	158	0	155	0	6	70.—	"	"	"	"	3 0	7 0	2 0	"	"	"
"	B.	0	424	0	410	9	kosteloos	"	"	"	0 1	0 1	"	0 3	"	"	"
"	B.	0	271	0	266	6	42.—	"	0 2	0 1	0 2	0 3	0 3	0 3	"	"	"
"	B.	725	0	719	0	13	10.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	360	0	335	0	9	kosteloos	"	3 0	"	2 0	2 0	1 0	6 0	5 0	10 0	19 0
"	B.	383	0	375	0	8	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	29 0	"
"	B.	521	0	502	0	13	id.	"	"	"	3 0	4 0	4 0	2 0	9 0	5 0	7 0
"	B.	504	0	484	0	6	30.—	"	"	"	"	"	10 0	30 0	"	"	"
"	B.	631	0	614	0	7	30.—	"	"	"	2 0	3 0	7 0	22 0	38 0	"	"
"	B.	242	0	231	0	5	4.80	"	3 0	"	6 0	8 0	22 0	"	"	"	"
"	B	204	137	194	124	12	30.—	"	"	"	"	"	2 1	"	"	2 2	1 2
"	B.	161	139	152	127	8	15.—	"	"	"	"	"	"	0 2	3 3	8 7	"
"	B.	111	110	102	104	6	15.—	"	"	"	0 1	0 1	1 4	2 6	"	"	"
"	B.	209	187	194	172	8	15.—	"	"	"	0 1	2 2	1 1	2 4	"	14 18	"
"	B.	122	110	116	102	6	15.—	"	1 1	"	0 2	2 3	1 0	7 14	"	"	"
"	B.	191	176	176	162	7	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	148	109	138	99	8	kosteloos	"	7 6	5 6	7 2	1 4	5 3	3 4	5 11	14 6	"
"	B.	62	33	62	33	7	250.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B	61	37	53	31	6	250.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	26	8	26	8	8	180.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	137	165	132	143	6	15.—	"	"	"	"	1 4	3 8	10 8	"	"	"
"	B.	90	57	86	53	6	15.—	"	"	"	"	"	1 2	3 4	"	"	"
"	B.	42	0	39	0	6	300.—	"	"	"	"	"	"	2 0	"	"	"
"	B.	45	38	43	36	5	50.—	"	"	"	"	2 0	2 1	"	"	"	"
"	B.	79	56	74	51	6	50.—	"	"	"	0 1	"	"	2 4	"	"	"
"	B.	117	123	107	112	6	15.—	"	"	0 1	0 3	1 4	3 5	7 6	"	"	"
"	B.	76	84	73	82	8	15.—	"	"	"	"	"	"	"	3 3	1 7	"
"	B.	74	67	67	61	6	15.60	"	"	"	"	3 0	3 0	0 1	"	"	"
"	B.	71	45	67	41	6	25.—	"	"	"	"	"	3 1	4 3	"	"	"
"	B.	0	509	0	500	6	24.—	"	0 3	0 1	"	0 2	0 5	"	"	"	"
"	B.	416	0	420	0	19	10 —	"	"	"	"	"	"	3 0	"	1 0	"
"	B.	0	477	0	469	12	12.—	"	0 1	0 1	0 1	"	0 1	"	"	"	13 0
"	B.	30	0	26	0	8	150.—	"	"	"	"	"	"	3 0	1 0	"	0 1
"	B.	20	26	20	26	7	70.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogen van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
					0 3	0 1			0 1							0 1	
					1 3	0 1			0 1								
			1 0	4 2	12 19	2 1		1 0	0 1								
				1 5	14 21			1 3	8 6	1 13		12 1					
					12 7					0 21		7 7					
				2 2	5 7				9 0			9 9					
				0 4	14 14					4 15		1 8					
			1 2	2 5	16 19	2 2		1 2	12 0	3 10		0 8					1 4
			1 0	1 2	7 8	1 2		1 1	6 5	1 1		0 1					
					2 0				1 0	1 0							
					1 4	1 0				0 1		0 3					
					4 4	0 1	0 2	1 0	2 1								
				0 1	4 8				4 5	0 4							
				0 3	11 12		0 1	0 5	11 0	0 8		0 1					
				0 1	8 8				7 1	0 8		1 0					
			1 3	3 11	13 15			1 1	10 0	0 9		0 10				5 7	1 2
8 8	11 14	23 17	0 1	2 8	28 32	0 3		1 2	7 0	2 35		20 1					
					2 0	1 0								1 0			
					2 2	1 0			0 1	0 1							
					2 0				1 0								
							1 0										
				1 0	13 0	1 0			10 0			2 0					1 0
					0 4				0 4								
				0 3	0 33		0 1		0 10	0 21		0 1	0 1			0 2	
			0 1	0 5	0 39	0 2			0 5	0 5		0 31	0 2				
				0 5	0 7					0 11		0 1					
					0 3		0 1			0 1							
				0 1	0 5		0 1	0 3		0 1			0 1				
				0 3	0 29	0 2		0 2		0 3		0 1				0 1	0 18
				0 1	0 3								0 2			0 1	0 1
					0 13	0 2			0 5	0 5		0 1					
			0 1	0 2	0 21	0 3	0 4	0 7	0 5	0 3						0 1	
				0 10				0 8		0 2					0 1		
				3 0	34 0			12 0	21 0			4 0					
					10 0				10 0								
				0 5						0 3							0 2
			0 2	0 3	0 6	0 2	0 1	0 2	0 2								0 1
		1)23 0															
			1 0	8 0	20 0			16 0	10 0	1 0							2 0
9 0	12 0	2)17 0															
				9 0	48 0	1 0		11 0	32 0	4 0	2 0	7 0					
					10 0				8 0	1 0							1 0
				7 0	27 0				24 0			1 0	1 0				1 0
0 4	4 2	10 1		5 0	12 0							12 0				7 0	3 0
				0 1	9 10				4 1	0 4		0 4				5 2	
				0 1	3 4				3 0	0 4							
				0 1	1 5				1 3				0 1				
				3 3	2 5			1 0	0 5				0 1				
				1 2	3 4	1 3		1 0	2 2								
			4 3	12 16	17 17	0 1		21 12	5 5	3 12		0 2	0 1				
					4 12	0 1			4 0	0 7		0 4					
					1 2		0 1		1 0							0 1	
					2 0				2 0								
				0 1				0 1									
				0 1	4 12		0 2	0 1	3 3	0 7		1 0					
					3 3	0 1	0 1		3 1								
				1 0	5 0				3 0			2 0					1 0
			0 3	0 3	3 1				3 0	0 1							
8 0					0 5	0 2		0 2	0 1	0 1							0 3
0 5	0 7	0 19	0 1	1 0	16 0			1 0	12 0	0 5		4 0	0 2				
				0 4	0 12			0 3	4 0			0 3					
					4 0				4 0								
																0 2	

1) Allen 13de klasse.
2) Hiervan 15 in de 13de klasse.

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.									
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Amsterdam (*Vervolg*)	B.	20	*19*	19	*19*	?	f 60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	26	*0*	26	*0*	3	150.—	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"
"	B.	84	*41*	81	*39*	6	30.—	"	"	"	"	0 1	2 1	"	"	"	"
"	B.	55	*52*	50	*50*	7	50.—	"	"	"	"	"	"	2 1	"	"	"
"	B.	41	*0*	39	*0*	3	150.—	"	"	"	"	"	"	2 2	5 1	"	"
"	B	19	*23*	19	*25*	6	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	51	*48*	48	*44*	5	100.—	"	"	"	"	"	"	0 2	2 1	1 2	"
"	B.	36	*38*	35	*36*	8	120.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	185	*156*	177	*147*	3	24.—	"	1 0	"	23 6	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*46*	0	*46*	10	160.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	54	*8*	53	*8*	6	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	21	*32*	16	*34*	?	60 —	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	66	*0*	66	*0*	9	140.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	35	*25*	34	*22*	6	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	28	*4*	26	*3*	6	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*18*	0	*16*	6	230.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	41	*0*	40	*0*	4	125.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	45	*32*	45	*32*	6–8	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	74	*0*	74	*0*	7	250.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	14	*0*	14	*0*	6	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	118	*0*	115	*0*	9	70.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	16	*10*	16	*10*	6	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*31*	0	*28*	?	125.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	15	*14*	14	*13*	3	24.—	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"
"	B.	0	*57*	0	*54*	4	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*13*	0	*12*	5	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	49	*31*	47	*29*	4	120.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	31	*19*	29	*18*	7	120.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	13	*20*	12	*19*	6	75.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	9	*0*	9	*0*	2	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	44	*0*	43	*0*	6	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	32	*28*	32	*27*	6	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*20*	0	*18*	6	250.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	58	*0*	54	*0*	6	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	1	*56*	1	*55*	11	120.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	8	*17*	8	*16*	5	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	36	*7*	34	*6*	6	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	34	*21*	34	*21*	8	200.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Hilversum.																	
Aalsmeer	O.	91	*98*	63	*73*	6	4.80	"	"	"	"	3 3	4 3	2 0	"	"	"
"	O.	111	*105*	92	*88*	6	4.80	"	"	"	0 3	2 2	4 4	3 2	"	"	"
" (Kudelstaart)	O.	62	*52*	48	*42*	6	4.80	"	1 1	"	0 1	7 1	1 1	3 0	"	"	"
"	O.	82	*76*	77	*69*	6	4.80	"	"	"	"	1 3	6 2	0 5	"	"	"
"	O.	45	*45*	43	*43*	12	7.20	"	1 0	"	"	"	"	"	"	1 0	1
Ankeveen	O.	39	*48*	36	*44*	6	4.80	"	"	"	"	2 1	2 2	1 3	"	"	"
Blaricum	O.	398	*277*	287	*252*	12	3.60	"	"	"	"	0 2	1 0	1 1	6 2	2 3	3 3
Bussum	O.	142	*105*	135	*95*	6	9.60	"	0 1	6 0	3 9	2 0	6 3	4 6	"	"	10
Diemen	O.	64	*57*	60	*53*	6	7.20	"	"	"	1 1	1 0	1 2	5 3	"	"	"
's Graveland	O.	83	*59*	76	*54*	6	34.—	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"
Hilversum	O.	170	*85*	166	*82*	7	16.—	"	"	"	0 1	1 0	1 2	7 0	"	"	"
"	O.	298	*220*	269	*196*	12	4.80	0 1	1 0	"	"	"	0 1	1 0	2 0	1 4	6 2
"	O.	414	*128*	410	*121*	12	4.80	"	1 0	"	"	2 0	"	1 0	1 0	1 2	1 1
"	O.	177	*151*	142	*121*	6	5.76	"	1 3	0 1	0 1	6 4	12 9	14 6	"	"	"
Huizen	O.	29	*34*	27	*31*	6	7.20	"	"	"	"	"	0 1	2 1	"	"	"
Kortenhoef	O.	162	*0*	151	*6*	6	4.80	"	"	"	"	2 0	8 0	18 1	"	"	"
Laren	O.	65	*58*	60	*51*	6	9.—	"	"	"	"	0 1	4 5	6 1	"	"	"
Muiden	O.	34	*36*	33	*34*	6	9.—	"	"	"	"	"	0 2	2 1	"	"	"
" (Muiderberg)	O.	176	*179*	163	*163*	6	4.80	"	1 0	"	2 2	4 4	4 3	10 10	"	"	"
Naarden	O.	30	*0*	24	*0*	4	9.60	"	1 0	"	3 0	5 0	"	"	"	"	"
Nederhorst den Berg	O.	54	*69*	48	*54*	6	15.—	"	0 1	1 0	1 2	3 1	3 4	6 1	"	"	"
Nieuwer-Amstel (Bovenkerk)	O.	57	*41*	44	*34*	6	15.—	"	"	"	"	7 4	2 2	2 2	"	"	"
" (Amstelveen)	O.	73	*70*	67	*63*	6	18.—	"	1 0	"	1 1	4 1	5 4	4 7	"	"	"
Ouder-Amstel (Ouderkerk)	O.	57	*39*	55	*36*	6	18.—	"	"	"	"	2 5	"	3 0	"	"	"
" (Duivendrecht)	O.	20	*20*	17	*19*	3	18.—	"	"	"	1 2	"	"	"	"	"	"
" (de Waver)	O.	163	*148*	152	*134*	6	7.20	1 0	"	"	4 0	4 2	9 0	8 11	"	"	"
Sloten (Overtoom)	O.	60	*48*	52	*41*	6	7.20	"	1 0	"	1 1	"	2 4	1 5	"	"	"
" (Osdorp)	O.	140	*127*	120	*108*	6	7.20	"	0 3	"	1 0	8 3	3 4	8 10	"	"	"
" (Sloterdijk)	O.	68	*66*	62	*59*	6	7.20	"	"	"	"	2 1	2 3	1 0	"	"	"
" (Groote IJpolder)	O.	66	*59*	58	*54*	6	7.20	"	"	"	2 2	1 3	2 3	1 6	"	"	"
Uithoorn	O.	51	*48*	47	*44*	6	10.44	"	"	"	"	1 2	0 1	0 1	"	"	"
"	O.	54	*70*	48	*63*	6	10.44	"	"	"	"	2 0	0 3	4 10	"	"	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 " 1	"	"	"	1 " 1	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	2 " 2	"	"	"	2 " 1	1 " 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 " 3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 " 0	"	"	"	2 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Watergraafsmeer	O.	170	177	164	172	8	f 9.60	„	„	2 0	0 1	„	„	2 1	1 5	„	„
Weesp	O.	16	9	16	9	4	50.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	147	162	141	148	6	7.20	„	„	„	„	7 2	9 3	3 9	„	„	„
„	O.	155	130	145	113	12	7.20	„	„	„	„	0 1	0 1	„	„	3 0	4 2
Weesperkarspel	O.	43	37	38	35	4	10.—	„	1 1	„	2 6	3 2	„	„	„	„	„
Aalsmeer	B.	128	93	114	82	7	9.60	„	„	„	„	„	6 2	6 7	3 3	„	„
Bussum	B.	69	79	65	74	6	12.—	1 0	0 1	„	„	1 0	2 2	4 7	„	„	„
„	B.	0	34	0	34	3	?	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	52	16	50	15	6	100.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	54	0	54	7	100.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
's Graveland	B.	88	91	83	80	4	12.—	„	„	„	3 2	8 15	„	„	„	„	„
Hilversum	B.	256	213	240	193	8	12.—	„	„	„	1 2	2 5	4 3	2 5	7 3	17 11	„
„	B.	56	45	50	40	6	7.20	„	0 1	„	„	3 0	0 3	4 1	„	„	„
„	B.	5	10	5	10	4	48.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	5	1	5	1	3	200.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	34	0	34	0	4	100.—	„	„	„	„	1 0	„	„	„	„	„
„	B.	6	0	6	6	3	kost-school	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	27	0	26	0	4	200.—	„	„			„	„	„	„	„	„
„	B.	22	5	22	5	8	225.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	63	0	59	8	160.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	424	0	401	6	20.—	„	„	„	0 1	0 3	0 25	0 25	„	„	„
Huizen	B.	182	171	166	156	6	7.20	„	2 0	„	2 6	10 10	10 13	6 2	„	„	„
Laren	B.	0	132	0	117	6	13.20	„	0 1	„	0 1	0 4	0 12	0 7	„	„	„
Muiden	B.	82	63	71	54	6	8.64	„	„	„	1 0	1 1	4 1	6 2	„	„	„
Naarden	B.	63	62	58	58	6	14.40	„	„	„	2 0	1 2	1 2	4 2	„	„	„
Nederhorst den Berg	B.	37	32	33	29	6	2.40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	25	25	24	23	3	9.60	„	„	2 1	1 2	„	„	„	„	„	„
„	B.	7	62	6	55	4	9.60	„	„	0 1	0 6	0 6	„	„	„	„	„
Nieuwer-Amstel (Ouderkerk)	B.	75	67	68	58	6	15.—	„	„	„	„	3 1	2 4	3 3	„	„	„
„ (Amstelveen)	B.	64	46	55	40	3	15.—	„	2 1	6 8	2 0	„	„	„	„	„	„
„ (Nes)	B.	65	75	62	72	6	14.40	„	„	„	„	1 0	2 5	3 4	„	„	„
„	B.	56	55	49	51	7	12.—	„	„	„	„	1 0	5 1	0 2	2 4	„	„
„	B.	37	39	36	39	6	18.—	„	„	„	1 0		1 0	2 5	„	„	„
Ouder-Amstel	B.	73	61	67	56	4	12.—	„	„	„	1 2	7 8	„	„	„	„	„
Sloten	B.	23	17	22	16	6	14.40	„	„	„	„	„	„	3 0	„	„	„
Uithoorn	B.	0	62	0	60	4	7.20	„	„	„	0 5	0 2	„	„	„	„	„
„	B.	62	0	53	0	4	9.60	„	1 0	2 0	6 0	5 0	„	„	„	„	„
Weesp	B.	72	93	67	90	3	7.20	„	5 0	7 6	2 10	„	„	„	„	„	„
„	B.	150	165	134	149	6	9.60	„	„	„	1 0	3 3	3 6	10 12	„	„	„
District Haarlem.																	
Arrond. Haarlem.																	
Bennebroek	O.	47	45	42	41	6	7.20	„	„	„	„	2 0	0 2	1 2	„	„	„
Beverwijk	O.	54	0	54	0	7	40.—	„	„	„	„	„	„	1 0	3 0	„	„
„	O.	406	155	370	145	13	6.—	„	„	„	„	„	1 0	3 0	„	6 1	9 0
Bloemendaal	O.	33	25	30	25	6	12.—	„	„	„	„	„	1 0	1 0	„	„	„
„ (Overveen)	O.	129	38	125	37	9	12.—	„	„	„	„	„	1 0	2 1	5 3	3 2	5 1
„ (Vogelenzang)	O.	67	54	66	53	6	12.—	„	„	„	0 1	„	5 6	5 1	„	„	„
Haarlem	O.	208	0	203	0	5	50.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	145	168	142	164	6	50.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O	154	120	145	113	7	25.—	„	„	„	1 1	„	1 2	7 3	1 3	„	„
„	O.	495	403	417	393	6	15.—	„	„	„	„	2 0	6 1	1 2	„	„	„
„	O.	291	238	279	224	7	4.80	6 3	2 2	4 0	4 3	3 6	3 2	7 7	15 11	„	„
„	O.	345	249	339	244	6	4.80	„	„	1 1	2 1	3 8	7 8	17 13	„	„	„
„	O.	298	206	288	195	6	4.80	„	„	„	„	2 0	10 8	17 10	„	„	„
„	O.	287	217	275	203	6	4.80	„	1 0	0 1	3 1	10 5	21 13	24 13	„	„	„
„	O.	293	242	265	210	6	4.80	„	„	„	4 6	11 9	21 12	12 11	„	„	„
„	O.	293	222	280	208	6	4.80	1 0	1 0	4 4	13 4	6 8	7 11	19 12	„	„	„
„	O.	166	128	158	121	6	4.80	„	„	„	3 1	3 4	16 11	2 1	„	„	„
„	O.	291	221	274	202	6	4.80	„	2 1	2 1	6 2	5 7	15 14	16 5	„	„	„
„	O.	123	74	118	72	6	7.20	„	„	„	0 1	1 1	1 0	5 8	„	„	„
„	O.	236	199	224	181	7	4.80	„	4 1	1 3	2 2	0 2	2 5	19 14	21 7	„	„
Haarlemmerliede en Spaarnwoude (Houtrijk en Polanen)	O.	73	62	62	53	6	4.80	„	„	„	„	2 3	„	4 4	„	„	„
Haarlemmerliede en Spaarnwoude (Houtrakpolder)	O.	71	50	64	45	6	4.80	„	„	„	„	0 1	0 4	2 2	„	„	„
Haarlemmerliede en Spaarnwoude (Spaarnwoude)	O.	45	42	42	40	6	4.80	„	„	„	„	1 1	1 4	2 0	„	„	„
Haarlemmermeer	O.	78	98	68	85	6	9.60	„	„	0 1	1 3	6 11	„	9 2	„	„	„
„	O.	53	56	45	49	6	9.60	„	„	0 1	2 0	3 2	1 1	1 4	„	„	„

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	j.	k.	l.	m.
3 0	0 1	6 5	1 1 0 1	3 2 0 1 2 0 1 4 6 2 1 0	2 5 16 4 8 5 1 2 6 7 3 2	1 0 1 1	0 1 0 1	0 1	2 0 4 1 0 2 1 0 1 0	0 3 0 4 1 0 1 8 1 2		1 3 15 0 5 0 9 1			2 0	1 0 2 4 1 0	0 1
			0 1 0 1	2 0 4 5 2 2	1 2 12 12 1 1	1 4 0 1	1 0	3 4 1 0	10 2	0 2 1 8 0 3	1 0	3 0 1 0					
			1 0 0 1 1 0	0 2 9 13 0 2 0 1 2 2	0 27 14 16 0 15 5 1 2 2	0 1 1 1 1 0		0 4 6 1	0 3 1 0 4 0 2 0	0 12 0 27 0 13 1 2 0 2	0 1	0 8 15 0 0 3 2 2				1 0 0 1	
				0 1 0 2 1 3 2 2	2 0 0 5 4 2 6 7 3 5	1 0 1 0	0 1		2 0	0 1 0 3 3 0 3 0	2 0 1 0	0 2 0 7 0 2				0 1	0 2
			0 1	2 3 1 0	4 0 1 0 0 2	2 0			0 3	0 2 1 0 0 2 0 5	4 0	1 0 2 0 1 3		1 0	2 0	5 4	
13 5	12 8	8) 8	0 1	14 2	2 2 1 0 34 12 1 0 11 6 5 6	0 1	0 3	11 0	1 0 1 0 1 0 11 0 3 0	0 2 0 7 0 5	7 0 0 6	1 0 17 2 1 0 2 1		1 0		2 0	10 5
			6 3 1 1 1 0 1 0 0 1 4 2	0 1 10 5 0 1 0 1 3 4 1 3 4 5 0 1 8 6 3 6	9 5 8 1 13 15 12 16 12 7 31 16 35 24 27 22 22 15 22 18 2 2 21 19	0 1 2 1 1 0 1 1 1 1 3 0 0 2 0 1 3 3	1 0 1 1 1 0 1 0 1 1	4 1 9 3 10 3 1 0	7 0 6 1 4 4 10 1 1 0 29 0 23 4 18 0 21 0 7 1 1 0 15 5	0 2 1 0 0 8 0 14 1 6 0 18 0 17 1 14 1 13 1 14 2 11	1 0	12 6 0 10 0 3 10 5		0 3	12 7 7 4	3 3 0 1
			0 1	0 2	2 4 6 9 5 2	0 1 0 1	1 0		1 0	1 3 0 5 0 3	1 0 6 0	1 0 2 0		0 1			4 13

[1]) Hierbij 13de klasse 4 jongens en 8 meisjes.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Haarlemmermeer (*Vervolg*)	O.	100	87	86	72	6	f 9.60	"	"	"	1	1	2	4	6	6	2	6	"	"	"
" (Hoofddorp)	O.	136	126	121	108	6	9.60	"	"	0	2	0	2	1	1	2	"	"	"	"	"
"	O.	108	87	96	78	6	9.60	0	1	"	"	"	3	4	1	0	5	4	"	"	"	"
"	O.	45	40	39	35	6	9.60	"	"	3	3	0	2	0	6	2	2	1	2	0	"	"	"	"	"
"	O.	49	48	42	43	6	9.60	"	"	"	"	"	"	1	0	0	1	3	2	6	5	"	"	"	"	"
"	O.	42	36	35	28	6	9.60	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2	2	1	1	0	"	"	"	"	"
"	O.	103	91	90	77	6	9.60	"	"	"	"	"	"	"	"	1	4	3	1	3	3	"	"	"	"	"
"	O.	104	94	87	78	6	9.60	"	"	1	3	0	1	1	3	0	7	1	0	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	65	59	59	46	6	9.60	"	"	"	"	1	0	1	2	6	1	2	2	2	2	"	"	"	"	"
Heemskerk	O.	195	147	180	132	6	9.60	"	"	0	2	2	3	1	2	3	8	6	6	8	1	"	"	"	"	"
Schoten	O.	36	50	33	45	6	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	4	1	3	"	"	"	"	"
Spaarndam	O.	78	101	69	92	8	3.—	"	"	"	"	"	"	"	"	2	0	2	1	1	0	1	6	5	5	"
Velsen	O.	160	150	137	132	6	7.20	"	"	8	1	4	1	3	1	0	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Sandpoort)	O.	114	124	102	111	6	7.20	"	"	0	1	0	1	2	1	1	0	5	1	6	7	"	"	"	"	"
" (IJmuiden)	O.	254	237	235	217	6	7.20	1	0	"	"	0	1	2	0	7	7	6	11	6	7	"	"	"	"	"
Wijk aan Zee en Duin	O.	65	45	62	41	6	2.40	"	"	"	"	1	0	1	0	1	1	2	5	2	4	"	"	"	"	"
Zandvoort	O.	148	162	137	152	6	4.80	"	"	"	"	1	2	1	0	6	5	12	7	6	16	"	"	"	"	"
"	O.	48	42	44	38	6	10.—	"	"	"	"	"	"	"	"	1	0	2	2	1	0	"	"	"	"	"
Bennebroek	B.	68	85	64	78	4	7.20	"	"	"	"	"	"	4	5	0	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Beverwijk	B.	77	62	73	59	6	8.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	71	0	71	8	35.—	"	"	"	"	"	"	"	"	0	3	0	3	0	1	0	4	0	6	"
"	B.	0	208	0	195	6	14.40	"	"	"	"	"	"	0	3	0	5	0	10	0	20	"	"	"	"	"
Bloemendaal	B.	41	51	36	47	6	10.80	"	"	"	"	"	"	1	0	1	1	3	3	1	3	"	"	"	"	"
" (Overveen)	B.	0	112	0	103	6	160.—	"	"	"	"	"	"	0	1	0	3	0	1	0	2	"	"	"	"	"
Haarlem	B.	284	251	271	234	6	9.60	"	"	3	0	1	5	5	3	6	7	7	11	18	12	"	"	"	"	"
"	B.	70	35	68	33	6	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	2	5	1	"	"	"	"	"
"	B.	234	0	224	0	5	40.—	"	"	1	0	2	0	3	0	3	0	21	0	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	137	132	127	126	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	0	5	8	"	"	"	"	"
"	B.	200	169	186	153	6	7.20	"	"	"	"	"	"	1	0	1	2	5	3	17	8	"	"	"	"	"
"	B.	132	124	126	117	7	kosteloos	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	1	6	11	17	"	"	"
"	B.	75	1	72	1	6	400.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	28	16	27	15	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	0	3	3	"	"	"	"	"
"	B.	98	118	98	118	7	kosteloos	"	"	"	"	"	"	"	"	0	1	0	1	2	4	"	"	"	"	"
"	B.	465	0	446	0	6	4.80	"	"	3	0	1	0	10	0	17	0	38	0	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	77	0	74	0	7	100.—	"	"	"	"	1	0	"	"	4	0	4	0	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	121	0	119	6	80.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	44	0	42	5	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	558	0	514	8	24.—	0	2	0	8	0	21	0	37	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	535	0	532	6-9	40.—	"	"	"	"	"	"	0	10	0	25	0	23	0	18	"	"	"	"	"
"	B.	0	77	0	72	3	2.40	0	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	5	17	5	17	6	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Haarlemmermeer	B.	68	57	60	50	6	9.60	"	"	1	1	"	"	1	0	2	2	3	3	4	1	"	"	"	"	"
"	B.	75	70	66	63	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	4	4	4	4	5	3	"	"	"	"	"
"	B.	55	54	48	44	6	12.—	0	1	"	"	"	"	1	2	1	2	1	1	3	2	"	"	"	"	"
Heemstede	B.	53	54	48	50	6	14.40	"	"	"	"	"	"	"	"	2	0	1	2	1	0	"	"	"	"	"
Velsen	B.	53	44	48	40	3	7.20	"	"	"	"	1	0	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	72	76	66	68	4	9.60	"	"	"	"	2	0	4	2	5	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Alkmaar.																										
Akersloot	O.	27	22	25	19	6	4.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	0	2	4	4	"	"	"	"	"
" (Koogerpolder)	O.	33	39	32	36	6	4.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	4	4	"	"	"	"	"
Alkmaar	O.	0	85	0	81	9	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	0	1	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	183	111	178	102	7	24.—	"	"	"	"	"	"	"	"	1	0	2	0	5	3	4	1	"	"	"
"	O.	125	83	119	77	6	5.20	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2	5	2	4	9	"	"	"	"	"
"	O.	175	133	167	127	6	5.20	1	1	1	3	3	0	3	6	4	1	21	26	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	224	193	211	175	6	kosteloos	1	0	4	1	1	2	7	6	5	7	12	14	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	138	104	130	96	6	id.	"	"	"	"	"	"	4	2	5	0	11	8	"	"	"	"	"	"	"
Bergen	O.	108	78	101	74	5	2.40	0	1	"	"	5	2	8	8	3	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Broek op Langendijk	O.	25	33	25	33	6	12.—	"	"	"	"	1	1	1	0	"	"	4	3	"	"	"	"	"	"	"
Castricum	O.	121	115	115	112	6	6.40	0	1	"	"	1	1	10	6	8	7	3	5	"	"	"	"	"	"	"
Egmond Binnen	O.	61	57	50	55	6	2.40	"	"	"	"	"	"	1	0	3	0	1	3	"	"	"	"	"	"	"
" a/d Hoef	O.	59	56	56	53	6	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	4	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" aan Zee	O	223	192	203	179	9	2.40	"	"	"	"	"	"	4	0	5	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Heemskerk	O.	146	17	125	15	8	4.—	"	"	"	"	1	0	"	"	3	0	"	"	"	"	5	3	"	"	"
Heerhugowaard	O.	55	53	46	44	7	2.40	"	"	"	"	"	"	2	1	0	1	1	3	3	1	"	"	"	"	"
"	O.	54	60	53	59	7	2.40	"	"	"	"	1	0	1	0	3	1	1	2	5	2	"	"	"	"	"
"	O.	47	54	43	47	7	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	0	5	2	2	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	42	32	33	26	7	2.40	1	0	0	1	"	"	0	1	1	1	1	3	"	"	"	"	"	"	"
Heiloo	O.	136	111	120	104	6	2.40	"	"	"	"	"	"	3	1	4	4	10	3	"	"	"	"	"	"	"
Koedijk	O	66	53	57	46	7	0.80	"	"	"	"	"	"	3	3	"	"	3	1	6	2	"	"	"	"	"
Limmen	O.	70	71	66	68	6	0.80	"	"	0	1	"	"	2	1	2	2	6	5	"	"	"	"	"	"	"
Noord Scharwoude	O.	48	43	44	41	6	4.80	"	"	"	"	"	"	1	2	3	2	1	6	"	"	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	School-geld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Oterleek	O.	18	39	16	34	6	f 3.60	"	"	"	"	"	2	0	1	2	"	"	"	"
" (Noord Schermer)	O.	20	30	20	29	6	3.60	"	"	"	"	"	0	1	1	3	"	"	"	"
Oudkarspel	O.	94	90	90	88	7	2.40	"	"	"	"	0	1	1	0	0	4	2	6	"	"	"
Oudorp	O.	81	58	79	55	6	3.60	"	"	"	"	"	"	0	1	6	4	"	"	"	"	"
St. Pancras	O.	68	69	62	65	6	2.40	"	"	"	2	2	1	1	0	5	4	"	"	"	"	"
Schoorl	O.	59	46	53	39	6	2.40	"	"	"	0	1	2	0	2	4	2	"	"	"	"	"
" (Groet)	O.	50	40	47	37	7	2.40	"	"	"	1	0	"	"	1	2	1	0	3	"	"	"
Warmenhuizen	O.	104	72	101	70	4	2.40	"	1	1	4	4	2	2	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Schoorldam)	O.	15	21	14	20	6	2.40	"	"	"	"	"	"	"	0	1	0	3	"	"	"	"
Zuid- en Noord-Schermer (Driehuizen)	O.	27	20	27	20	6	2.40	"	"	"	"	"	"	"	1	0	0	2	"	"	"	"
" (Groot-Schermer)	O.	54	45	54	45	6	2.40	"	"	"	"	"	1	0	1	0	2	2	"	"	"	"
Zuid-Scharwoude	O.	93	122	90	117	6	2.40	"	"	"	0	2	5	5	2	3	7	3	"	"	"	"
Akersloot	B.	63	75	62	73	6	7.20	"	"	"	"	"	"	"	2	3	2	6	"	"	"	"
Alkmaar	B.	0	355	0	332	4	24.—	0	1	0	9	0	17	0	44	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	361	0	324	0	6	12.—	"	"	1	0	3	0	14	0	10	0	22	0	"	"	"
"	B.	80	52	73	47	6	12.—	1	0	0	1	2	0	2	0	1	3	3	3	"	"	"
Broek op Langendijk	B.	115	105	112	102	8	13.—	"	"	"	"	"	2	2	3	1	4	0	8	6	2	6
Heemskerk	B.	0	137	0	108	6	12.—	"	"	"	"	"	0	2	0	10	0	3	"	"	"	"
St. Pancras	B.	12	14	12	14	3	10.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Warmenhuizen	B.	17	9	16	8	3	5.76	"	"	"	3	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Helder.																				
Anna Paulowna	O.	37	33	37	32	6	6.—	"	"	"	"	"	1	0	0	1	2	2	2	0	"	"	"
"	O.	103	89	92	82	6	6.—	"	"	"	2	1	1	4	0	3	2	9	5	"	"	"
"	O.	55	72	48	66	6	6.—	1	0	2	0	1	3	3	4	4	0	4	3	4	"	"
Barsingerhorn	O.	49	59	47	57	8	6.—	"	"	"	"	"	"	"	1	0	3	1	2	5	1	2
" (Haringhuizen)	O.	16	24	16	4	6	6.—	"	"	"	"	"	"	"	1	2	1	1	"	"	"	"
" (Kolhorn)	O.	75	65	71	63	7	6.—	"	"	"	"	"	1	1	"	"	3	2	3	5	"	"
Callantsoog	O.	43	26	36	23	3	8.—	1	0	3	2	2	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Harenkarspel	O.	42	40	38	35	7	3.60	0	1	"	"	"	"	"	2	1	1	3	3	6	"	"
" (Dirkshorn)	O.	74	61	67	56	7	3.60	"	"	"	"	0	1	"	"	"	1	0	5	8	"	"
" (Waarland)	O.	32	38	29	34	6	3.60	"	"	"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	"	"
Helder (Koegras)	O.	47	37	46	36	6	4.—	"	"	"	"	0	1	"	5	1	4	3	"	"	"	"
" (Huisduinen)	O.	29	31	27	30	6	4.—	"	"	"	"	"	"	"	0	1	1	1	"	"	"	"
"	O.	239	219	201	189	12	4.—	"	"	1	0	1	0	0	3	1	0	1	3	1	4	4
"	O.	200	166	188	158	6	4.—	"	"	"	"	0	1	"	5	3	9	5	"	"	"	"
"	O.	239	184	221	172	6	4.—	"	"	2	0	0	1	8	2	8	4	9	6	"	"	"
"	O.	269	210	247	188	8	4.—	"	"	"	"	0	1	1	5	1	2	5	2	2	11	10
"	O.	357	262	331	235	6	4.—	"	"	1	0	3	3	0	12	"	"	10	0	13	13	23
"	O.	143	99	129	87	6	4.—	"	"	"	"	0	1	3	3	0	3	"	"	"	"	"
"	O.	184	86	181	83	6	25.—	"	"	"	"	"	"	"	"	1	0	"	"	"	"	"
St. Maarten (Eenigenburg)	O.	20	14	18	12	6	3.—	"	"	"	"	"	"	"	1	0	2	2	"	"	"	"
"	O.	33	32	32	31	6	3.—	"	"	"	"	"	"	"	0	3	3	2	"	"	"	"
" (Valkoog)	O.	18	30	15	27	6	9.—	1	1	0	2	0	2	1	5	0	1	2	1	"	"	"
Nieuwe Niedorp	O.	67	45	63	41	6	2.40	"	"	"	"	"	"	2	0	3	2	8	6	"	"	"
" (Moerbeek)	O.	26	20	21	16	6	2.40	"	"	"	"	"	1	1	0	2	2	1	"	"	"	"
Oude-Niedorp	O.	35	30	35	30	6	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"	"	"
" (Zijdewind)	O.	57	52	53	51	6	2.40	"	"	"	"	"	0	1	3	1	7	2	"	"	"	"
Petten	O.	46	47	46	45	6	3.—	"	"	"	"	1	0	"	0	1	1	0	"	"	"	"
Schagen	O.	183	147	173	136	8	6.—	"	"	"	"	"	1	1	"	"	7	6	1	10	2	1
Wieringen (Hippolitushoef)	O.	104	86	99	82	6	6.—	"	1	1	0	1	2	2	2	7	3	4	"	"	"	"
" (Oosterland)	O.	29	25	28	25	6	6.—	"	"	"	0	1	"	"	1	0	5	1	"	"	"	"
" (Westerland)	O.	45	48	44	46	6	6.—	"	"	"	"	"	2	0	2	5	2	3	"	"	"	"
Wieringerwaard	O.	70	66	65	62	6	6.—	"	"	"	"	"	3	2	1	6	3	3	"	"	"	"
Winkel	O.	61	71	57	67	3	2.40	"	"	3	1	9	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Lutjewinkel)	O.	29	32	27	30	6	2.40	0	1	"	"	"	"	"	1	0	4	5	"	"	"	"
" (Groetpolder)	O.	30	19	28	17	6	2.40	"	"	2	0	0	1	0	2	3	1	6	"	"	"	"
Zijpe (Burgerbrug)	O.	48	57	46	55	6	kosteloos	"	"	"	"	"	"	"	1	5	5	5	"	"	"	"
" (St. Maartensbrug)	O.	49	58	41	53	6	id.	"	"	"	"	"	"	"	3	4	2	6	"	"	"	"
" (Schagerbrug)	O.	87	102	79	94	7	id.	"	"	"	"	"	2	1	6	4	2	1	4	3	"	"
" (Oudesluis)	O.	36	34	32	31	6	id.	"	"	"	"	"	0	1	2	0	7	2	"	"	"	"
" ('t Zand)	O.	38	35	34	31	7	id.	"	"	"	"	0	3	0	0	2	"	"	8	4	"	"
Helder	B.	176	164	162	142	6	14.88	"	"	0	1	3	3	6	10	9	9	2	"	"	"	"
"	B.	0	224	0	212	7	24.—	0	2	0	7	0	5	0	1	0	2	0	2	0	16	"
"	B.	0	32	0	32	7	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Schagen	B.	44	48	42	46	6	7.20	"	"	"	"	"	"	"	3	1	4	1	"	"	"	"
Wieringerwaard	B.	18	5	17	5	3	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zijpe	B.	44	35	40	34	6	kosteloos	"	1	0	"	"	0	1	3	0	3	6	1	1	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten geëxigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar ouders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
"	"	"	"	"	0 1 5	"	"	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	3 " 4	"	"	"	"	0 " 1	"	1 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1 0	4 3 5	"	"	"	"	0 0 0	"	3 2 5	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 3 1	"	"	"	"	0 0 1	"	" " "	0 1 1	"	"	"	"
"	"	"	1 " 0	"	2 3 1	1 " 0	0 " 1	"	1 " 0	0 0 0	"	2 3 5	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 1	3 1 0	0 " 5	0 " 1	"	"	"	0 0 0	"	" " "	0 4 1	"	"	"	"
"	"	"	1 " 2	2 3 0	1 " 8	1 " 2	"	"	"	0 0 0	"	2 3 5	2 1 2	"	"	"	"
"	"	"	"	"	28 3 14	"	"	"	20 2 0	8 0 0	"	" " "	0 0 1	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 1 5	"	"	"	"	0 0 0	"	2 3 5	0 1 1	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	3 " 4	"	"	"	"	0 0 0	"	2 1 3	0 1 1	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1 0	4 3 5	"	"	"	"	0 0 0	"	2 3 5	0 1 1	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 3 1	"	"	"	"	0 0 0	"	" " "	0 1 1	"	"	"	"
"	"	"	1 " 0	"	2 3 1	1 " 0	0 " 1	"	1 " 0	0 0 0	"	2 3 5	0 4 1	"	"	"	"
"	"	"	0 " 1	3 1 0	0 " 5	0 " 1	"	"	"	0 0 0	"	" " "	2 1 2	"	"	"	"
"	"	"	1 " 2	2 3 0	1 " 8	1 " 2	"	"	"	0 0 0	"	2 3 5	0

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Arrond. Texel.																	
Terschelling (West-)	O.	177	*164*	173	*158*	6	f 6.—	„	0 *1*	1 *0*	„	1 *2*	0 *2*	„	„	„	„
„ (Midsland)	O.	95	*120*	86	*108*	5	6.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Hoorn)	O.	76	*58*	67	*49*	6	6.—	„	1 *0*	„	„	„	0 *5*	2 *1*	„	„	„
Texel (Burg)	O.	28	*8*	28	*8*	5	24.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ („)	O.	103	*95*	94	*95*	6	12.—	„	„	„	„	1 *1*	0 *4*	6 *6*	„	„	„
„ (Cocksdorp)	O.	41	*45*	40	*41*	6	12.—	„	„	0 *1*	„	1 *1*	„	3 *0*	„	„	„
„ (Midden Eierland)	O.	18	*13*	12	*10*	6	12.—	„	„	„	0 *1*	„	„	0 *1*	„	„	„
„ (Zuid „)	O.	23	*22*	19	*16*	6	12.—	„	„	1 *0*	„	3 *0*	1 *1*	0 *2*	„	„	„
„ (den Hoorn)	O.	35	*43*	33	*39*	6	12.—	„	1 *0*	„	„	0 *3*	0 *1*	3 *3*	„	„	„
„ (Koog)	O.	21	*27*	18	*24*	6	12.—	„	„	„	„	1 *0*	2 *0*	3 *1*	„	„	„
„ (Oost)	O.	10	*4*	10	*4*	6	12.—	„	„	„	„	0 *1*	„	„	„	„	„
„ (Oosterend)	O.	47	*24*	42	*22*	6	12.—	„	„	„	„	1 *1*	0 *1*	0 *4*	„	„	„
„ (Oudeschild)	O.	63	*57*	60	*54*	6	12.—	„	„	„	„	2 *0*	3 *2*	1 *1*	„	„	„
„ (de Waal)	O.	16	*12*	14	*11*	6	12.—	„	„	„	„	„	0 *1*	1 *3*	„	„	„
Vlieland	O.	66	*62*	65	*62*	8	3.60	„	„	„	„	„	1 *0*	0 *2*	2 *2*	1 *4*	„
Texel	B.	38	*42*	37	*40*	6	15.60	0 *1*	„	„	„	„	1 *6*	2 *5*	„	„	„
DISTRICT HOORN.																	
Arrond. Hoorn.																	
Avenhorn	O.	45	*32*	43	*30*	6	4.—	„	„	„	„	1 *0*	2 *0*	2 *2*	„	„	„
„ (Grosthuizen)	O.	35	*32*	34	*31*	6	4.—	„	„	0 *1*	„	0 *1*	1 *3*	3 *3*	„	„	„
„ (Scharwoude)	O.	18	*23*	18	*23*	6	4.—	„	„	„	„	„	„	2 *6*	„	„	„
Beemster (Midden)	O.	55	*57*	53	*55*	7	2.40	„	„	„	„	„	1 *0*	1 *2*	5 *9*	„	„
„	O.	77	*82*	67	*78*	8	2.40	„	„	„	„	„	2 *0*	1 *2*	1 *3*	4 *5*	„
„ (Noord)	O.	64	*57*	61	*51*	7	2.40	„	„	„	„	2 *2*	„	2 *3*	3 *5*	„	„
„ (West)	O.	56	*58*	55	*56*	8	2.40	„	„	„	„	„	2 *1*	0 *1*	3 *0*	1 *0*	„
„ (Zuid)	O.	52	*38*	50	*35*	7	2.40	„	„	„	„	„	„	0 *3*	2 *1*	„	„
„ (Oost)	O.	20	*14*	19	*12*	7	2.40	„	„	„	„	„	0 *1*	0 *2*	3 *2*	„	„
Beets	O.	42	*41*	39	*37*	6	4.80	„	„	„	„	0 *2*	2 *1*	3 *2*	„	„	„
„ (Schardam)	O.	10	*4*	10	*4*	4	4.80	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Berkhout	O.	113	*102*	113	*102*	6	2.40	„	„	„	„	2 *0*	0 *2*	„	„	„	„
Graft	O.	53	*44*	50	*39*	6	4.80	„	„	„	„	1 *0*	3 *1*	0 *1*	„	„	„
„ (West-Graftdijk)	O.	50	*52*	50	*52*	6	4.80	„	„	„	„	0 *1*	0 *4*	7 *3*	„	„	„
„ (Oost-Graftdijk)	O.	35	*36*	33	*36*	6	4.80	„	„	1 *1*	„	0 *1*	0 *1*	4 *0*	„	„	„
Hensbroek	O.	36	*56*	35	*55*	3	5.40	„	„	1 *3*	0 *2*	„	„	„	„	„	„
Hoorn	O.	114	*0*	112	*0*	6	25.—	„	„	„	„	1 *0*	1 *0*	„	„	„	„
„	O.	112	*124*	110	*121*	8	4.80	„	„	„	„	„	0 *1*	1 *3*	1 *2*	3 *12*	„
„	O.	0	*64*	0	*62*	9	40 —	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	265	*251*	248	*240*	12	kosteloos	1 *0*	0 *1*	„	„	„	„	1 *2*	4 *0*	2 *3*	5 *3*
Obdam	O.	61	*49*	58	*47*	6	2.40	„	„	„	„	2 *0*	1 *0*	3 *5*	„	„	„
„ (Spierdijk)	O.	142	*70*	132	*66*	6	2.40	„	„	„	„	2 *1*	6 *4*	16 *4*	„	„	„
Oosthuizen	O.	66	*68*	61	*65*	8	3.60	„	„	„	„	„	0 *1*	1 *0*	2 *0*	1 *3*	„
„ (Hobrede)	O.	16	*20*	16	*20*	7	3.60	„	1 *0*	„	„	„	1 *1*	1 *2*	„	„	„
„ (Etersheim)	O.	12	*14*	12	*12*	5	3.60	„	„	„	„	1 *0*	1 *1*	„	„	„	„
Oudendijk	O.	43	*31*	41	*31*	6	4.80	„	„	„	2 *0*	0 *2*	0 *1*	3 *0*	„	„	„
de Rijp	O.	108	*108*	99	*102*	7	2.40	4 *0*	2 *0*	1 *0*	2 *1*	7 *2*	1 *1*	4 *1*	3 *0*	„	„
Schermerhorn	O.	62	*66*	56	*62*	6	4.80	„	„	„	0 *1*	0 *1*	2 *3*	2 *0*	„	„	„
Spanbroek	O.	94	*74*	89	*71*	8	2.40	„	1 *1*	„	„	1 *0*	0 *1*	1 *2*	1 *2*	5 *6*	„
Ursem	O.	26	*7*	23	*7*	6	3.60	„	„	„	„	„	0 *1*	2 *2*	„	„	„
„ (Rustenburg)	O.	18	*16*	17	*15*	6	3.60	„	„	„	„	„	0 *1*	1 *3*	„	„	„
Wognum	O.	44	*27*	43	*27*	7	8.—	„	„	„	„	„	„	„	3 *3*	„	„
„ (Wadwaai)	O.	35	*26*	31	*26*	7	8.—	„	„	„	„	„	„	1 *1*	2 *2*	„	„
Berkhout	B.	16	*71*	14	*71*	5	12.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoorn	B.	0	*19*	0	*19*	3	25.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	45	*37*	41	*33*	6	6.60	„	„	„	0 *1*	„	„	5 *4*	„	„	„
„	B.	0	*238*	0	*229*	3	24.—	0 *2*	0 *2*	0 *1*	0 *2*	„	„	„	„	„	„
„	B.	217	*0*	205	*0*	6	21.—	„	1 *0*	„	5 *0*	5 *0*	7 *0*	17 *0*	„	„	„
Ursem	B.	68	*72*	64	*69*	6	12.—	„	„	1 *0*	0 *1*	0 *4*	1 *5*	5 *6*	„	„	„
Wognum	B.	69	*0*	60	*0*	6	4.80	„	„	„	„	„	„	5 *0*	„	„	„
„	B.	0	*80*	0	*79*	6	4.80	„	„	„	„	„	0 *4*	0 *8*	„	„	„
Arrond. Medemblik.																	
Abbekerk	O.	43	*32*	39	*31*	6	2.40	„	1 *0*	1 *0*	1 *0*	4 *1*	2 *3*	3 *3*	„	„	„
Andijk	O.	88	*56*	73	*54*	7	2.40	„	„	„	„	0 *1*	6 *0*	1 *0*	6 *5*	„	„
„	O.	26	*27*	22	*25*	7	2.40	„	„	„	„	„	0 *1*	1 *1*	0 *5*	„	„
„	O.	61	*50*	44	*48*	7	2.40	„	„	„	„	„	1 *1*	4 *2*	1 *7*	„	„
Blokker	O.	36	*31*	32	*29*	7	2.40	„	„	„	„	„	0 *1*	„	3 *2*	„	„
„ (Wester)	O.	52	*53*	50	*52*	6	2.40	„	„	„	„	0 *2*	„	1 *6*	„	„	„
Bovenkarspel	O.	59	*42*	48	*39*	6	3.60	„	1 *0*	„	2 *0*	„	„	0 *2*	„	„	„

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogen van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
4 2	1 8	10 18	1 0 / 1 0 / 3 0 / 1 0	0 1 / 0 2 / 0 1 / 0 2 / 3 5 / 0 1 / 0 7 / 0 2 / 1 2 / 0 3 / 0 5	2 4 / 0 5 / 1 4 / 1 1 / 1 1 / 1 0 / 1 2 / 2 1 / 1 4 / 5	1 0 / 0 1 / 0 1	1 1 / 0 1	1 0 / 1 0 / 1 0	2 0 / 1 0	0 4 / 0 5 / 0 2 / 1 3 / 1 2 / 2 3	1 0 / 5 0 / 3 0	0 5 / 1 0 / 0 1 / 5 0	0 1 / 1 1 / 1 1 / 2 1 / 1 0 / 0 0 / 1 1 / 0 3 / 2 1 / 1 0 / 0 1 / 0 2	0 1 / 0 1	0 1	1 0 / 0 4	1 0 / 3	5 3 / 1 1 / 5 0 / 1 0
			0 1	0 1 / 0 2 / 0 1 / 0 2 / 3 5 / 0 1 / 0 7 / 0 2 / 1 2 / 0 3 / 0 5	3 0 4 / 1 2 5 / 4 4 3 2 / 5 0 3 3 / 2 3 3 / 2 4 0 1 4 / 1 2 2 3 0 6 / 14 3 8 3 0 5 0 / 3 2 1 2 3 0 2 / 11 2 2 5 2 4 1 / 2 0 0 1 1 / 1 1 / 0 15 1 2 0 5 / 0 4	0 1 / 0 1 / 1 0	1 0 / 1 1 / 1 0 / 0 1 / 0 1 / 2 4 / 1 0 / 1 0 / 1 0

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (grem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Enkhuizen	O.	64	47	63	46	6	f 12.—	"	2 0	1 0	2 1	2 0	4 3	0 4	"	"	"
"	O.	136	111	132	107	6	3.—	"	3 0	5 8	0 1	4 6	1 2	10 12	"	"	"
"	O.	163	145	150	130	6	kosteloos	"			1 0	3 0	0 1	7 18	"	"	"
Grootebroek	O.	72	45	69	43	6	6.—	"	"	"			3 5	"	"	"	"
"	O.	26	23	25	21	6	6.—	"	"	"	"	"	2 1	2 4	"	"	"
Hoogkarspel	O.	48	51	40	46	6	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Zwaagdijk)	O.	33	20	31	19	6	2.40	"	"	"	"	1 0	1 1	3 5	"	"	"
Hoogwoud	O.	54	55	49	53	6	2.40	"	"	"	"	"	"	4 2	"	"	"
" (de Weere)	O.	83	64	83	64	6	2.40	"	"	"	"	"	2 7	3 5	"	"	"
" (Aardswoud)	O.	54	54	53	52	7	2.40	1 0	"	0 1	"	0 1	"	1 2	3 5	"	"
" (Langereis)	O.	32	19	31	19	6	2.40	"	"	"	"	1 0	2 0	3 2	"	"	"
Medemblik	O.	115	57	108	53	6	7.80	"	"	"	"	0 1	4 2	6 3	"	"	"
"	O.	77	51	73	49	6	kosteloos	"	"	"	"	1 0	4 1	4 3	"	"	"
Midwoud	O.	32	24	30	23	6	2.40	"	"	"	"	0 1	4 1	1 2	"	"	"
" (Oostwoud)	O.	41	41	39	37	6	2.40	"	"	"	"	3 0	2 1	8 5	"	"	"
Nibbixwoud	O.	34	34	32	32	6	2.40	1 0	"	3 0	1 0	4 3	2 2	2 7	"	"	"
" (Hauwert)	O	40	35	39	34	6	2.40	"	"	"	"	"	1 3	2 5	"	"	"
Opmeer	O.	24	17	21	15	6	2.40	"	"	"	1 0	0 1	2 2	2 3	"	"	"
Opperdoes	O.	47	51	40	48	7	4.20	"	"	"	"	5 1	1 2	1 3	1 3	"	"
Schellinkhout	O.	24	27	21	26	6	2.40	"	"	"	"	2 1	0 1	1 5	"	"	"
Sijbekarspel	O.	34	20	34	20	6	3.60	"	1 0	0 1	"	1 0	"	0 7	"	"	"
" (Benningbroek)	O.	59	44	58	42	6	3.60	"	"	"	"	0 2	1 2	8 7	"	"	"
Twisk	O.	60	63	58	60	6	2.40	"	"	"	"	1 1	2 5	5 1	"	"	"
Urk	O.	225	210	212	194	9	2.40	"	2 0	2 2	0 2	2 2	2 0	4 2	6 7	14 17	14 25
Venhuizen	O.	38	43	36	42	7	2.40	"	"	1 0	"	0 1	3 1	3 3	3 4	"	"
" (Hem)	O.	19	21	17	19	7	2.40	"	"	"	"	"	"	0 1	4 1	"	"
Wervershoof	O.	58	1	52	1	6	5.40	"	1 0	"	"	3 1	"	5 1	"	"	"
" (Hoog- en Laag-Zwaagdijk)	O.	54	17	47	16	6	5.40	"	"	"	"	1 0	2 0	3 2	"	"	"
Westwoud	O.	18	14	18	14	3	8.—	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"
" (Binnenwijzend)	O.	6	8	6	8	3	8.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Wijdenes	O.	31	31	30	30	7	2.10	"	"	1 0	"	"	0 1	"	7 3	"	"
" (Oosterleek)	O.	9	10	9	10	6	2.40	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"
Zwaag	O.	28	30	26	28	6	6.—	"	"	"	0 1	"	"	1 4	"	"	"
Andijk	B.	48	52	40	47	6	6.—	"	"	"	"	"	0 1	2 6	"	"	"
Blokker	B.	42	29	40	27	6	9.60	"	"	"	"	0 1	1 1	0 2	"	"	"
Bovenkarspel	B.	67	75	62	71	6	2.40	"	"	"	2 0	1 3	8 3	1 4	"	"	"
Enkhuizen	B.	129	98	119	91	8	18.—	"	"	"	"	0 1	"	0 3	8 7	4 3	"
"	B.	0	83	0	82	6	12.—	"	"	"	"	"	0 2	0 9	"	"	"
Grootebroek	B.	29	0	26	6	4	12.—	"	1 0	"	4 0	4 0	"	"	"	"	"
"	B.	28	61	25	59	3	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Medemblik	B.	0	87	0	87	6	10.—	"	"	"	0 5	0 9	0 3	"	"	"	"
Venhuizen	B.	65	60	63	55	6	12.—	"	"	"	1 0	3 0	2 4	2 5	"	"	"
Wervershoof	B.	47	145	46	144	6	4.80	"	"	"	"	"	0 3	7 22	"	"	"
Westwoud	B.	0	75	0	71	6	12.96	"	"	"	"	"	0 1	0 2	"	"	"
"	B.	87	0	82	0	6	12.96	"	"	"	"	3 0	5 0	4 0	"	"	"
Zwaag	B.	67	58	62	55	6	15.—	"	"	"	"	0 2	4 9	12 8	"	"	"
Arrond. Purmerend.																	
Broek in Waterland	O.	102	89	98	77	8	3.60	"	"	"	1 0	"	2 3	1 4	1 4	1 3	"
" (Zuiderwoude)	O.	25	29	24	25	6	3.60	"	"	"	"	"	1 2	3 2	"	"	"
" (Uitdam)	O.	9	11	9	11	5	3.60	"	"	"	"	0 1	2 0	"	"	"	"
Buiksloot	O.	71	72	67	68	6	4.—	"	"	"	"	1 0	2 1	1 2	"	"	"
Edam	O.	24	9	23	9	4	30.—	1 0	"	"	1 0	2 1	"	"	"	"	"
"	O.	117	89	112	84	6	12.—	"	"	0 1	"	1 5	3 2	11 5	"	"	"
"	O.	95	109	93	107	6	kosteloos	"	"	"	"	0 2	4 1	6 6	"	"	"
" (Volendam)	O.	201	22	186	18	6	9.—	"	"	"	"	4 2	16 2	3 1	"	"	"
Ilpendam	O.	89	58	87	57	7	6.—	"	"	"	"	2 0	"	1 1	4 2	"	"
" (Purmerland)	O.	19	25	15	22	6	6.—	"	"	"	"	1 0	0 2	1 1	"	"	"
" (den Ilp)	O.	51	36	45	33	6	6.—	"	"	"	0 1	2 1	3 0	1 2	"	"	"
Katwoude	O.	20	11	18	9	6	2.40	"	"	"	1 0	"	0 1	1 2	"	"	"
Kwadijk	O.	28	44	26	42	3	4.80	"	"	3 2	"	"	"	"	"	"	"
Landsmeer	O.	111	90	105	83	6	7.20	"	1 0	3 0	0 1	1 3	4 2	2 8	"	"	"
" (Watergang)	O.	41	34	38	32	6	7.20	"	"	"	"	"	1 3	1 0	"	"	"
Marken	O.	61	70	45	49	6	2.50	"	"	"	0 2	2 1	10 6	2 2	"	"	"
Middelie	O.	70	71	66	68	6	4.80	"	"	"	"	0 2	2 4	8 6	"	"	"
Monnikendam	O.	54	52	51	47	8	28.80	"	"	"	"	1 0	0 1	3 1	0 2	1 9	"
Nieuwendam	O.	85	69	81	66	8	4.32	0 1	1 1	"	1 0	"	1 4	1 2	1 3	6 0	"
" (Zunderdorp)	O.	25	24	24	22	6	4.32	"	"	"	"	0 1	2 2	1 0	"	"	"
Purmerend	O.	194	189	179	175	9	2.40	"	0 2	"	0 1	0 1	4 0	3 3	6 2	6 7	11 10
"	O.	105	101	105	101	6	8.—	"	"	"	"	"	2 1	3 6	"	"	"
"	O.	29	19	28	18	6	30.—	"	0 1	2 0	"	"	"	2 0	"	"	"
Ransdorp	O.	20	15	19	14	6	4.56	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

er	geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.		Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
	10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden, vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten geheeld. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige gebracht, of onbekend. m.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.									
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Ransdorp (*Vermolg*) (Durgerdam)	O.	56	*59*	52	*55*	6	f 4.56	"	"	"	"	1 *1*	1 *1*	3 *5*	"	"	"
" (Schellingwoude)	O.	34	*52*	31	*49*	7	4.56	"	"	"	"	"	"	1 *2*	1 *0*	"	"
" (Holysloot)	O.	13	*9*	13	*9*	3	4.56	"	"	2 *0*	"	"	"	"	"	"	"
Warder	O.	43	*39*	43	*29*	6	4.80	"	"	"	"	"	2 *1*	3 *3*	"	"	"
Wijdewormer	O.	33	*22*	30	*17*	6	3.60	"	"	"	"	1 *0*	2 *1*	1 *4*	"	"	"
" (Neck)	O.	27	*26*	26	*26*	6	3.60	"	"	"	"	"	"	3 *4*	"	"	"
Buiksloot	B.	57	*44*	51	*42*	6	14.40	"	"	"	"	"	2 *0*	3 *5*	"	"	"
Edam	B.	38	*52*	36	*48*	6	14.40	"	"	0 *1*	1 *0*	2 *0*	3 *1*	3 *3*	"	"	"
"	B.	0	*143*	0	*139*	6	4.80	"	"	"	"	"	0 *4*	0 *18*	"	"	"
"	B.	36	*30*	35	*28*	6	12.—	"	"	"	"	0 *1*	0 *2*	5 *1*	"	"	"
Marken	B.	35	*30*	32	*25*	4	19.20	"	"	0 *1*	1 *1*	4 *3*	"	"	"	"	"
Monnikendam	B.	48	*34*	44	*31*	6	12.—	"	"	"	"	"	4 *1*	6 *2*	"	"	"
"	B.	71	*58*	67	*54*	6	4.80	"	"	"	"	3 *1*	4 *2*	1 *0*	"	"	"
"	B.	24	*25*	24	*25*	3	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Purmerend (Purmer)	B.	25	*30*	24	*27*	6	7.—	"	"	"	"	"	0 *1*	3 *3*	"	"	"
"	B.	20	*15*	20	*14*	3	?	"	"	0 *1*	1 *2*	"	"	"	"	"	"
"	B.	136	*0*	154	*0*	6	12.—	"	"	"	1 *0*	2 *0*	3 *0*	12 *0*	"	"	"
"	B.	0	*136*	0	*136*	6	10.—	"	"	"	"	0 *2*	0 *4*	0 *5*	"	"	"
Ransdorp	B.	18	*14*	17	*14*	6	12.—	"	"	"	"	0 *1*	1 *0*	"	"	"	"
Arrond. Zaandam.																	
Assendelft	O.	21	*32*	21	*30*	6	2.40	"	"	"	"	"	"	3 *4*	"	"	"
"	O.	65	*41*	62	*39*	6	2.40	"	"	"	2 *0*	2 *2*	4 *1*	4 *5*	"	"	"
"	O.	80	*70*	79	*68*	6	2.40	"	"	"	"	2 *2*	1 *2*	3 *6*	"	"	"
"	O.	81	*12*	75	*11*	6	2.40	"	"	"	"	3 *2*	0 *1*	7 *0*	"	"	"
Jisp	O.	51	*47*	49	*46*	6	3.60	"	"	"	"	"	"	1 *3*	"	"	"
Koog a/d Zaan	O.	256	*247*	249	*234*	6	6.—	"	"	"	0 *1*	3 *1*	9 *8*	10 *17*	"	"	"
Krommenie	O.	124	*151*	119	*141*	6	6.—	1 *0*	"	"	1 *1*	3 *5*	7 *4*	13 *14*	"	"	"
"	O.	38	*30*	35	*28*	6	42.—	"	"	"	"	"	1 *1*	1 *4*	"	"	"
" (Krommeniedijk)	O.	26	*32*	25	*32*	6	3.60	"	"	"	"	1 *0*	1 *1*	0 *4*	"	"	"
Oostzaan	O.	118	*133*	112	*127*	6	6.—	"	"	0 *1*	"	4 *0*	4 *6*	11 *13*	"	"	"
"	O.	77	*79*	69	*74*	6	6.—	"	"	"	0 *1*	0 *2*	5 *2*	2 *9*	"	"	"
"	O.	63	*67*	59	*61*	6	6.—	"	"	"	"	"	4 *1*	6 *8*	"	"	"
Uitgeest	O.	177	*177*	148	*149*	8	7.20	"	"	1 *0*	"	"	1 *2*	9 *7*	9 *6*	7 *3*	"
" (Marken-binnen)	O.	14	*15*	13	*13*	4	7.20	"	"	"	2 *1*	1 *0*	"	"	"	"	"
Westzaan	O.	95	*88*	90	*84*	6	6.—	"	"	0 *1*	0 *1*	"	4 *2*	7 *4*	"	"	"
"	O.	71	*89*	66	*84*	6	6.—	"	"	"	1 *1*	5 *2*	0 *1*	3 *2*	"	"	"
Wormer	O.	120	*96*	115	*93*	7	3.60	"	"	"	1 *0*	0 *1*	1 *4*	2 *5*	4 *0*	"	"
" (Oost-Knollendam)	O.	31	*26*	30	*25*	6	3.60	"	"	"	"	"	5 *1*	2 *0*	"	"	"
Wormerveer	O.	52	*17*	52	*17*	4	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	162	*141*	155	*132*	9	3.60	"	"	"	"	"	2 *0*	"	0 *1*	3 *6*	7 *5*
"	O.	117	*97*	114	*91*	6	3.60	"	"	"	2 *3*	3 *9*	5 *3*	2 *1*	"	"	"
"	O.	92	*87*	88	*81*	6	3.60	"	"	1 *0*	0 *3*	3 *8*	2 *5*	3 *2*	"	"	"
" (West-Knollendam)	O.	25	*23*	24	*22*	7	3.60	"	"	"	"	1 *0*	"	1 *1*	2 *1*	"	"
Zaandam	O.	157	*47*	150	*44*	9	30.—	"	"	"	1 *0*	"	1 *0*	"	"	"	"
"	O.	0	*45*	0	*42*	5	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	171	*146*	163	*138*	6	7.80	"	"	0 *1*	"	2 *2*	4 *1*	8 *3*	"	"	"
"	O.	129	*145*	120	*136*	6	7.80	"	"	0 *1*	1 *1*	1 *2*	5 *2*	9 *18*	"	"	"
"	O.	267	*240*	248	*222*	6	7.80	"	"	1 *0*	0 *3*	5 *2*	7 *6*	19 *8*	"	"	"
" (Kalf)	O.	124	*111*	116	*102*	6	7.80	"	"	"	"	1 *1*	2 *3*	11 *8*	"	"	"
"	O.	178	*161*	169	*150*	6	7.80	1 *0*	0 *1*	1 *0*	3 *1*	4 *5*	5 *1*	19 *14*	"	"	"
"	O.	155	*150*	143	*130*	6	7.80	"	3 *0*	1 *2*	5 *2*	8 *4*	5 *3*	8 *10*	"	"	"
Zaandijk	O.	101	*100*	96	*92*	7	18.—	1 *0*	1 *0*	1 *1*	"	4 *5*	7 *6*	3 *3*	0 *1*	"	"
"	O.	79	*70*	74	*63*	7	18.—	"	"	"	"	1 *0*	6 *0*	5 *1*	0 *2*	"	"
Assendelft	B.	0	*80*	0	*78*	6	12.—	"	"	"	0 *1*	0 *1*	0 *1*	0 *3*	"	"	"
Wormerveer	B.	53	*56*	52	*50*	6	4.80	"	"	"	"	2 *0*	0 *3*	4 *6*	"	"	"
"	B.	31	*44*	28	*40*	6	19.20	"	"	"	0 *1*	2 *1*	1 *0*	2 *1*	"	"	"
Zaandam	B.	85	*77*	79	*73*	8	12.—	"	"	"	"	"	"	1 *2*	2 *2*	7 *9*	"
"	B.	120	*118*	109	*105*	6	9.60	"	"	"	2 *7*	5 *6*	1 *7*	7 *2*	"	"	"
"	B.	39	*42*	37	*38*	3	12.—	"	"	"	2 *7*	"	"	"	"	"	"
"	B.	158	*0*	153	*0*	6	24.—	"	"	"	3 *0*	1 *0*	4 *0*	5 *0*	"	"	"
"	B.	0	*169*	0	*161*	6	12.—	"	"	"	0 *1*	0 *2*	0 *4*	0 *13*	"	"	"
Zaandijk	B.	38	*32*	34	*31*	6	6.—	"	"	"	"	3 *0*	1 *1*	1 *3*	"	"	"
Totaal	O.	53867	*47473*	50177	*43950*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	B.	18609	*20098*	17560	*18902*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Algemeen totaal		72476	*67571*	67737	*62852*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
"	"	"	93 76	400 669	2754 2612	115 210	37 47	247 168	1343 383	112 1819	206 11	968 472	1 4	4 3	9 22	129 121	76 97
"	"	"	18 36	150 286	772 884	29 58	9 22	116 90	412 133	55 583	46 5	202 165	2 14	4 3	8 1	27 63	30 69
"	"	"	111 112	550 955	3526 3496	144 268	46 69	363 258	1755 516	167 2402	252 16	1170 637	3 18	8 6	17 23	156 184	106 166

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. 'De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. Openbare — Bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	School-geld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.									gee
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
PROVINCIE ZEELAND.																	
DISTRICT MIDDELBURG.																	
Arrond. Middelburg.																	
Aagtekerke	O.	7	*8*	7	*8*	6	f 6.—	"	"	"	"	0 *1*	0 *1*	1 *1*	"	"	"
Arnemuiden	O.	162	*132*	128	*101*	6	7.20	"	"	"	1 *1*	1 *3*	6 *7*	6 *14*	"	"	"
" (Kleverskerke)	O.	17	*18*	12	*18*	6	7.20	"	"	"	"	1 *0*	1 *1*	2 *0*	"	"	"
Biggekerke	O.	30	*18*	22	*13*	6	9.—	"	"	"	"	"	0 *3*	1 *1*	"	"	"
Domburg	O.	52	*40*	46	*33*	7	6.—	0 *1*	"	0 *1*	2 *4*	"	0 *1*	0 *1*	1 *0*	"	"
Grijpskerke	O.	18	*5*	16	*5*	6	10.20	"	"	1 *1*	1 *1*	"	2 *2*	4 *4*	2 *0*	"	"
Koudekerke	O.	56	*45*	51	*42*	6	9.60	"	"	"	"	"	2 *0*	4 *4*	"	"	"
St. Laurens	O.	26	*16*	23	*14*	6	9.60	"	"	"	0 *1*	"	2 *0*	3 *4*	1 *1*	"	"
Meliskerke	O.	34	*27*	30	*25*	6	7.20	"	"	"	"	"	3 *2*	"	"	"	"
Middelburg	O.	118	*114*	112	*110*	6	3.—	"	"	1 *0*	3 *3*	"	8 *8*	"	"	"	"
"	O.	209	*186*	191	*147*	9	kosteloos	0 *2*	2 *4*	1 *1*	3 *3*	1 *2*	3 *5*	"	"	"	"
"	O.	142	*126*	133	*111*	6	3.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*49*	0	*48*	6	30.—	"	"	"	"	"	"	3 *0*	"	"	"
"	O.	97	*0*	97	*0*	6	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*54*	0	*54*	5	60.—	"	"	"	"	"	0 *2*	"	"	"	"
"	O.	129	*132*	122	*120*	6	kosteloos	"	0 *1*	0 *1*	3 *1*	4 *12*	10 *3*	"	"	"	"
"	O.	134	*119*	119	*109*	6	id.	"	1 *2*	1 *1*	3 *6*	11 *1*	13 *11*	"	"	"	"
"	O.	157	*135*	151	*127*	8	12.—	"	"	0 *1*	0 *1*	1 *0*	1 *0*	0 *1*	4 *7*	"	"
Nieuw- en St. Joosland	O.	76	*64*	73	*60*	6	7.20	"	"	"	3 *1*	3 *4*	6 *3*	"	"	"	"
Oost- en West-Souburg	O.	113	*85*	103	*72*	7	6.—	"	"	0 *1*	0 *1*	1 *3*	5 *10*	8 *2*	"	"	"
Oostkapelle	O.	84	*58*	74	*52*	6	3.60	"	"	0 *1*	2 *0*	3 *1*	6 *5*	"	"	"	"
Ritthem	O.	39	*39*	32	*35*	6	7.20	"	"	1 *0*	1 *1*	4 *1*	1 *2*	"	"	"	"
Serooskerke (W.)	O.	78	*52*	65	*44*	6	7.20	"	"	"	2 *1*	0 *2*	5 *5*	"	"	"	"
Veere	O.	53	*44*	48	*42*	6	7.20	0 *1*	"	"	"	5 *2*	0 *3*	"	"	"	"
Vlissingen	O.	271	*206*	250	*181*	6	4.80	1 *0*	"	1 *4*	4 *7*	7 *5*	1 *4*	13 *2*	"	"	"
"	O.	274	*206*	249	*180*	6	4.80	1 *1*	1 *1*	6 *1*	5 *15*	6 *11*	5 *6*	"	"	"	"
"	O.	243	*0*	234	*0*	6	9.60	"	"	"	"	3 *0*	9 *0*	16 *0*	"	"	"
"	O.	0	*239*	0	*219*	6	9.60	0 *1*	0 *2*	0 *3*	0 *5*	0 *7*	0 *1*	0 *11*	"	"	"
"	O.	246	*0*	235	*0*	9	24.—	"	1 *0*	"	1 *0*	2 *0*	7 *0*	"	"	"	"
"	O.	0	*145*	0	*138*	9	24.—	"	0 *1*	0 *2*	0 *5*	0 *5*	0 *4*	"	"	"	"
Vrouwenpolder	O.	38	*29*	30	*16*	6	3.60	"	"	0 *1*	2 *1*	1 *1*	1 *1*	2 *1*	"	"	"
" (Gapinge)	O.	23	*29*	17	*15*	6	3.60	"	"	1 *0*	1 *0*	0 *2*	"	"	"	"	"
Westkapelle	O.	130	*101*	117	*86*	6	6.—	"	"	"	"	"	4 *5*	15 *7*	"	"	"
Zoutelande	O.	60	*41*	46	*37*	6	7.20	"	"	"	1 *4*	2 *0*	1 *0*	"	"	"	"
Aagtekerke	B.	55	*49*	51	*46*	6	9.60	"	"	"	1 *0*	1 *1*	2 *4*	9 *0*	"	"	"
Biggekerke	B.	12	*14*	8	*11*	3	7.20	"	"	0 *2*	2 *1*	"	"	"	"	"	"
Domburg	B.	43	*28*	37	*23*	6	6.—	"	"	"	"	0 *1*	1 *2*	3 *2*	"	"	"
Grijpskerke	B.	32	*38*	29	*32*	3	13.20	2 *0*	1 *7*	2 *4*	1 *0*	"	"	"	"	"	"
Koudekerke	B.	50	*39*	48	*37*	6	12.—	"	"	"	"	2 *0*	2 *1*	1 *0*	"	"	"
Middelburg	B.	0	*96*	0	*95*	6	30.—	0 *1*	0 *2*	"	1 *0*	0 *2*	"	0 *4*	"	"	"
"	B.	132	*112*	119	*101*	6	30.—	"	"	"	"	4 *3*	6 *6*	2 *4*	"	"	"
"	B.	62	*42*	59	*41*	9	18.—	"	"	"	0 *1*	5 *5*	9 *4*	"	"	"	"
"	B.	126	*137*	116	*125*	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*54*	0	*54*	10	67.50	"	"	"	0 *1*	7 *3*	2 *0*	"	"	"	"
Oost- en West-Souburg	B.	139	*171*	130	*159*	5	12.—	"	"	1 *2*	3 *0*	"	"	"	"	"	"
Veere	B.	37	*31*	30	*28*	3	12.—	"	"	"	0 *2*	0 *3*	0 *3*	"	"	"	"
Vlissingen	B.	0	*230*	0	*227*	6	18.—	"	"	"	1 *0*	3 *0*	"	"	"	"	"
"	B.	237	*0*	229	*0*	8	36.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	57	*63*	51	*57*	6	18 —	"	"	"	"	0 *5*	5 *3*	5 *2*	1 *1*	"	"
"	B.	107	*87*	102	*83*	7	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	11	*1*	11	*1*	6	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Oostburg.																	
Aardenburg	O.	75	*74*	69	*66*	8	2.40	"	"	"	"	"	0 *2*	4 *4*	2 *0*	"	"
Biervliet	O.	125	*101*	86	*71*	6	2.40	"	0 *3*	0 *1*	1 *2*	1 *4*	3 *4*	1 *1*	"	"	"
"	O.	55	*36*	50	*34*	6	2.40	"	"	"	0 *1*	1 *2*	0 *4*	3 *0*	"	"	"
Breskens	O.	115	*109*	98	*98*	6	8.40	"	"	1 *0*	0 *2*	2 *2*	5 *2*	2 *0*	"	"	"
" (Nieuwesluis)	O.	40	*31*	39	*30*	6	8.40	"	"	"	"	"	1 *1*	3 *0*	"	"	"
Cadzand	O.	78	*76*	64	*60*	6	2.40	"	"	"	"	2 *4*	3 *3*	"	"	"	"
Eede	O.	78	*59*	50	*44*	6	3.—	3 *1*	"	1 *2*	0 *1*	6 *5*	0 *1*	2 *7*	"	"	"
Groede	O.	116	*99*	83	*75*	6	4.80	"	"	3 *0*	4 *1*	0 *2*	"	"	"	"	"
" (Kruisdijk)	O.	36	*34*	33	*28*	6	4.80	"	"	"	"	"	2 *1*	3 *1*	"	"	"
Hoofdplaat	O.	87	*86*	70	*73*	6	6.—	1 *1*	0 *1*	1 *3*	3 *3*	"	2 *3*	2 *2*	"	"	"
" (Slijkplaat)	O.	50	*36*	38	*27*	6	6.—	"	"	"	"	2 *0*	2 *2*	1 *1*	"	"	"
St. Kruis	O.	30	*34*	26	*32*	6	3 —	"	"	1 *2*	1 *0*	1 *0*	2 *1*	2 *0*	"	"	"
Nieuwvliet	O.	54	*44*	47	*42*	6	7.20	"	"	"	1 *1*	0 *1*	4 *2*	"	"	"	"
Oostburg	O.	95	*99*	87	*93*	6	2.40	"	"	0 *1*	"	3 *5*	1 *5*	3 *0*	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeteelt en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. — — DISTRICT. ——— ARRONDISSEMENT. ——— GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct., als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Retranchement	O.	63	59	46	47	6	f 3.60	„	„	2 0	1 2	2 4	1 4	0 2	„	„	„
Schoondijke	O.	107	105	101	97	6	2.40	„	1 0	„	0 3	3 5	2 4	1 3	„	„	„
„ (Sasput)	O.	15	23	13	19	6	2.40	„	„	„	„	0 1	0 3	1 0	„	„	„
Sluis	O.	134	102	112	89	8	2.40	„	0 1	2 1	5 3	4 3	3 1	3 4	1 1	1 0	„
„	O.	15	11	14	11	6	2.40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Heille)	O.	30	27	25	23	6	2.40	„	„	„	2 0	0 1	3 0	1 2	„	„	„
Waterlandkerkje	O.	83	59	54	39	6	3.—	„	„	„	„	5 4	„	1 3	„	„	„
IJzendijke	O.	112	28	103	23	7	6.—	„	2 1	1 1	4 1	0 1	3 1	8 0	4 0	„	„
„ (Oranjepolder)	O.	33	24	32	23	6	6.—	„	„	„	1 0	3 1	1 0	1 4	„	„	„
Zuidzande	O.	91	68	71	48	6	2.40	0 1	1 0	0 2	3 0	2 2	1 3	4 4	„	„	„
Aardenburg	B.	64	0	60	0	3	2.40	„	2 0	„	2 0	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	71	0	67	4	9.—	„	„	„	0 2	0 5	„	„	„	„	„
Groede	B.	36	28	27	25	6	6.—	„	„	„	„	„	0 2	2 3	„	„	„
„	B.	29	0	29	0	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Oostburg	B.	52	39	38	33	6	12.—	„	„	„	1 0	2 1	0 3	1 0	„	„	„
„	B.	35	38	32	35	5	3.60	„	„	„	0 1	3 4	4 1	„	„	„	„
Sluis	B.	48	52	41	44	8	4.80	„	„	„	„	1 0	0 1	„	1 4	2 3	„
IJzendijke	B.	0	75	0	69	4	9.—	„	„	0 5	0 2	0 2	„	„	„	„	„
Arrond. Axel.																	
Axel	O.	195	170	147	132	6	9.60	„	1 0	3 2	6 11	11 9	11 2	2 3	„	„	„
Boschkapelle	O.	88	90	64	74	6	2.40	„	„	2 0	„	„	2 0	10 11	„	„	„
Clinge	O.	85	97	71	80	6	3.60	„	„	1 0	3 2	4 0	3 9	4 4	„	„	„
„ (Nieuw-Namen)	O.	72	74	62	69	6	3.60	„	2 0	1 0	4 1	7 3	3 11	2 3	„	„	„
„ (Kapellebrug)	O.	18	25	16	22	6	3.60	„	„	„	„	1 0	1 1	1 1	„	„	„
Graauw en Langendam	O.	119	115	111	109	6	3.60	„	„	„	8 6	3 4	3 1	5 4	„	„	„
Hergstdijk	O.	42	41	36	36	6	4.80	„	„	„	„	0 1	1 3	0 2	„	„	„
Hoek	O.	119	132	81	101	6	6.—	„	„	„	0 1	1 3	2 5	8 6	„	„	„
Hontenisse	O.	171	20	157	18	6	3.60	„	„	„	1 0	3 0	1 0	„	„	„	„
„ (Lamswaarde)	O.	104	103	95	95	6	3.60	„	„	4 1	3 2	2 1	6 1	4 1	„	„	„
„ (Molenhoek)	O.	62	51	54	43	6	3.60	„	1 1	2 0	1 0	2 0	2 1	1 3	„	„	„
„	O.	37	59	30	36	5	3.60	„	„	0 1	5 1	1 0	3 0	„	„	„	„
Hulst	O.	176	14	139	11	6	12.—	1 0	2 0	2 0	2 1	2 2	6 0	9 0	„	„	„
Koewacht	O.	129	50	95	37	6	3.60	„	1 0	1 0	3 3	11 2	6 3	3 1	„	„	„
„ (St. Andries)	O.	47	22	37	19	6	3.60	„	„	„	1 0	„	2 1	2 0	„	„	„
Neuzen	O.	153	142	124	109	6	12.—	0 1	„	2 1	5 4	1 8	0 2	„	„	„	„
„	O.	133	138	121	123	6	12.—	„	2 0	2 0	0 3	4 3	3 5	4 4	„	„	„
„	O.	160	157	133	129	6	12.—	„	0 1	1 1	3 2	6 6	3 4	6 8	„	„	„
„ (Sluiskil)	O.	107	93	82	67	6	12.—	„	„	„	2 2	2 2	7 0	7 8	„	„	„
Ossenisse	O.	60	56	51	47	6	2.40	„	„	1 1	2 1	0 2	2 4	„	„	„	„
Overslag	O.	32	23	28	20	6	7.20	„	„	„	3 1	0 1	„	0 2	„	„	„
Philippine	O.	78	67	65	55	6	6.—	„	„	2 0	„	4 1	1 3	0 4	„	„	„
Sas van Gent	O.	85	4	78	3	6	7.20	1 0	„	„	1 0	1 1	2 0	5 0	„	„	„
St. Jansteen	O.	128	0	103	0	6	7.20	1 0	„	„	5 0	6 0	2 0	4 0	„	„	„
„ (Heikant)	O.	73	32	59	27	6	7.20	1 0	„	„	4 0	0 1	„	3 0	„	„	„
Stoppeldijk	O.	88	66	67	56	6	7.20	„	„	„	1 2	2 0	7 3	5 3	„	„	„
„ (Pauluspolder)	O.	23	22	20	19	4	7.20	„	„	„	1 0	1 0	„	„	„	„	„
Westdorpe	O.	125	120	81	84	6	4.80	1 0	„	2 0	10 5	4 6	6 6	2 0	„	„	„
Zaamslag	O.	95	84	61	65	7	9.60	„	„	„	„	„	0 1	9 3	3 3	„	„
„ (Groote Huissenpolder)	O.	38	40	27	28	6	9.60	„	„	1 0	„	0 5	0 2	1 0	„	„	„
„ (Othene)	O.	42	50	28	31	6	9.60	„	2 0	„	0 4	5 1	0 3	1 0	„	„	„
Zuiddorpe	O.	67	89	54	70	6	7.20	„	„	„	„	6 1	3 6	1 3	„	„	„
Axel	B.	94	66	88	64	3	13.20	„	„	1 10	9 5	„	„	„	„	„	„
„	B.	42	39	31	34	6	18.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Hoek	B.	52	41	39	36	6	12.—	„	1 2	„	„	1 3	2 4	4 1	„	„	„
Hontenisse	B.	0	101	0	99	5	6.—	„	„	„	0 3	0 2	0 5	„	„	„	„
Hulst	B.	0	149	0	127	6	12.—	„	„	0 1	0 3	„	„	„	„	„	„
Neuzen	B.	123	119	105	109	5	14.40	„	„	„	4 3	3 7	7 2	„	„	„	„
„ (Sluiskil)	B.	44	44	38	40	6	16.20	„	„	„	1 1	0 1	„	2 3	„	„	„
„ (Driewegen)	B.	20	20	19	19	3	18.—	„	0 1	1 0	1 3	„	„	„	„	„	„
Sas van Gent	B.	6	101	6	94	5	12.—	„	0 1	„	„	0 2	0 10	„	„	„	„
St. Jansteen	B.	0	137	0	133	6	7.20	„	„	„	0 1	0 4	0 4	0 14	„	„	„
Zaamslag	B.	48	38	34	31	3	18.—	„	4 1	3 5	„	„	„	„	„	„	„
„ (Reuzenhoek)	B.	51	37	36	28	2	18.—	„	0 2	6 6	„	„	„	„	„	„	„
DISTRICT GOES.																	
Arrond. Goes.																	
Baarland	O.	42	40	40	38	6	7.20	„	„	„	„	„	2 5	6 1	„	„	„
Borssele	O.	81	53	65	46	6	7.20	„	„	1 0	1 1	3 6	1 2	4 4	„	„	„
Driewegen	O.	51	52	47	48	6	7.20	0 1	0 1	0 1	3 2	2 3	5 2	1 0	„	„	„
Ellewoutsdijk	O.	57	41	54	39	6	7.20	„	„	„	1 2	1 3	0 3	„	„	„	„

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam; of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten geheeigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
"	"	"	1 " 0	0 " 1	6 9	1 " 0	"	"	2 " 0	0 4	3 3	1 3	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 1	0 " 1	5 12	"	"	"	5 " 1	0 1	2 0	3 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 3	"	"	"	"	0 1	0 2	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	18 12	"	"	"	"	0 5	0 0	1 2	"	"	"	1 3	1 3
"	"	"	"	"	5 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	2 " 1	"	5 4	"	1 " 0	"	"	"	1 " 0	3 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	16 3	1 " 0	"	"	5 " 0	2 " 1	1 " 1	1 " 1	"	"	"	4 " 2	"
"	"	"	"	0 " 2	5 1	"	"	"	1 " 0	0 " 1	5 " 5	"	"	"	"	"	5 1
"	"	"	"	0 " 1	7 6	"	"	"	2 " 0	0 " 1	0 " 2	0 " 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	2 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"	0 " 1	"	"	"	"	"	0 " 1	0 " 1
"	"	"	"	"	0 1	0 " 1	1 " 0	"	3 " 0	0 " 2	1 " 0	1 " 0	"	"	"	1 " 1	1 " 0
"	"	"	"	"	0 7	"	"	"	1 " 0	0 " 7	"	0 " 2	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 0	1 3	31 21	1 " 0	"	1 " 0	2 " 0	"	15 17	15 7	"	1 " 0	"	"	"
"	"	"	2 " 0	0 0	1 0	"	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"
"	"	"	3 " 0	5 0	8 11	"	"	"	"	"	7 " 4	4 7	"	"	"	"	"
"	"	"	4 " 0	"	11 10	2 " 1	"	1 " 0	1 " 0	0 " 1	"	11 " 14	"	"	"	3 " 0	"
"	"	"	"	1 " 0	1 1	"	"	"	"	0 " 1	1 " 2	"	"	"	"	1 " 0	"
"	"	"	"	1 " 4	13 9	1 " 1	"	"	"	0 " 1	1 " 1	11 " 5	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 " 0	1 4	"	"	"	"	0 " 1	2 " 2	0 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	5 0	"	"	"	"	0 " 1	0 " 1	4 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	14 5	1 " 0	"	"	"	0 " 5	0 " 0	14 " 0	"	"	"	1 " 0	"
"	"	"	4 " 1	"	4 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3 " 1	"
"	"	"	1 " 0	"	6 2	1 " 0	"	"	"	0 " 1	1 " 0	2 " 2	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 1	"	14 3	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	8 " 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	21 7	1 " 1	"	"	"	0 " 1	1 " 0	3 " 2	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 1	1 " 3	3 1	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	2 " 0	"	1 " 0	"	"	"
"	"	"	1 " 0	1 " 7	7 12	1 " 2	"	"	"	0 " 1	1 " 1	2 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 3	7 2	4 9	1 " 3	1 " 1	"	"	0 " 1	1 " 1	2 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	10 4	"	"	"	"	0 " 1	1 " 0	2 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 0	"	11 5	"	1 " 0	"	"	0 " 1	1 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 6	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	5 13	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 0	"	5 9	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 1	"	2 23	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	9 0	0 " 1	"	"	1 " 0	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	2 " 0	1 " 1	5 9	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 " 6	0 " 7	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 2	0 " 3	3 " 4	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	0 5	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	5 1	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	2 0	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	3 9	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 7	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 0	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	7 0	"	"	"	"	0 " 1	0 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	1 " 0	0 " 3	2 5	"	"	"	1 " 0	0 " 4	2 4	0 " 5	1 " 0	"	0 " 2	"	"
"	"	"	1 " 0	0 " 2	5 9	"	"	"	"	0 " 4	4 9	1 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	2 1	"	"	"	"	0 " 2	6 2	0 " 1	"	"	"	"	0 " 1

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	School-geld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.									geen
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Goes	O.	77	62	71	55	6	f 7.20	"	"	"	"	0 1	0 1	"	"	"	"
"	O.	153	144	150	140	6	2.40	"	1 0	"	2 1	5 3	3 6	7 8	"	"	"
"	O.	107	72	97	66	6	kosteloos	1 0	"	1 0	7 1	0 2	5 3	0 2	"	"	"
"	O.	40	39	39	36	5	id.	"	"	0 1	2 0	3 1	0 1	"	"	"	"
"	O.	0	48	0	48	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
's Gravenpolder	O.	94	55	78	48	6	4.80	"	"	"	"	1 3	1 3	0 1	"	"	"
's Heer Abtskerke	O.	18	25	17	23	6	2.40	"	"	"	"	1 1	2 1	3 0	"	"	"
's Heer Arendskerke	O.	88	79	86	78	6	7.20	1 2	0 2	0 4	3 2	5 4	2 6	0 1	"	"	"
" (Nieuwdorp)	O.	53	29	52	27	6	7.20	"	1 0	0 3	1 1	9 6	2 3	4 3	"	"	"
" ('s Heer Hendrikskinderen)	O.	37	30	26	25	6	7.20	"	"	"	1 0	0 2	"	3 1	"	"	"
's Heerenhoek	O.	11	11	9	8	6	7.20	"	"	"	0 1	1 1	"	1 0	"	"	"
Heinkenszand	O.	96	99	84	78	6	7.20	"	"	"	2 1	3 3	3 7	5 2	"	"	"
Hoedekenskerke	O.	53	47	38	32	6	7.20	"	"	"	"	4 3	2 1	1 0	"	"	"
Kapelle	O.	108	85	90	80	6	7.20	"	0 1	0 2	3 2	5 5	2 6	5 2	"	"	"
" (Ziezelinge)	O.	95	72	73	57	6	7.20	"	"	1 1	3 3	1 1	0 2	2 4	"	"	"
Kattendijke	O.	30	28	30	28	6	7.20	"	"	"	"	6 1	"	"	"	"	"
" (Wilhelminadorp)	O.	54	53	49	48	6	7.20	"	"	"	"	1 1	1 3	4 3	"	"	"
Kloetinge	O.	74	68	70	65	6	7.20	"	"	0 1	2 6	1 4	3 3	"	"	"	"
Krabbendijke	O.	178	147	141	122	7	8.40	"	"	"	0 3	1 2	5 2	4 4	1 1	"	"
Kruiningen	O.	161	134	151	124	7	7.20	"	0 1	1 0	2 1	4 4	5 6	4 3	5 6	"	"
" (Hansweert)	O.	119	85	104	68	6	7.20	"	"	1 0	3 0	2 2	2 0	6 3	"	"	"
Nisse	O.	41	36	39	34	6	7.20	"	0 1	"	"	1 0	1 2	5 1	"	"	"
Ondelande	O.	56	48	42	36	6	4.80	"	"	"	1 2	3 0	2 3	2 3	"	"	"
Ovezande	O.	82	62	60	50	6	4.80	"	"	0 1	4 2	3 1	"	"	"	"	"
Rilland-Bath	O.	111	97	106	90	6	6.—	"	"	"	2 2	2 0	2 2	6 4	"	"	"
" (Bath)	O.	34	26	33	24	6	6.—	"	"	"	"	2 1	8 4	6 1	"	"	"
Schore	O.	57	47	56	46	6	7.20	"	3 1	0 2	0 1	"	5 1	0 1	"	"	"
Waarde	O.	65	49	64	45	6	7.20	"	1 1	0 1	2 1	2 1	2 3	5 2	"	"	"
Wemeldinge	O.	125	91	121	88	6	6.—	"	"	"	0 2	0 1	3 7	2 4	"	"	"
"	O.	54	66	40	55	6	6.—	"	"	0 1	2 1	3 2	2 3	2 2	"	"	"
Wolphaartsdijk (Oostkerke)	O.	127	97	120	92	6	2.40	"	"	"	1 0	1 3	6 8	4 0	"	"	"
" (Oud-Sabbinge)	O.	58	53	53	47	6	2.40	"	"	"	0 1	2 1	4 4	1 2	"	"	"
Yerseke	O.	202	180	184	164	7	7.20	"	"	"	"	5 4	10 8	9 2	13 3	"	"
"	O.	158	158	143	139	6	7.20	0 1	1 1	2 6	4 4	6 6	2 8	"	"	"	"
Goes	B.	125	114	117	106	6	14.40	"	"	"	"	"	5 6	2 7	"	"	"
"	B.	4	103	4	101	6	4.80	"	"	"	"	"	0 3	0 2	"	"	"
's Heer Arendskerke	B.	41	46	37	40	3	12.—	"	1 1	5 4	4 2	"	"	"	"	"	"
's Heerenhoek	B.	0	103	0	93	4	12.60	"	0 2	0 2	0 6	0 8	"	"	"	"	"
"	B.	123	0	111	6	6	9.60	"	"	"	2 0	2 0	9 0	3 0	"	"	"
Hoedekenskerke	B.	57	44	50	39	6	7.20	"	"	"	1 2	"	0 1	"	"	"	"
Yerseke	B.	115	82	104	73	7	12.—	"	"	"	0 1	2 0	1 2	5 10	4 3	"	"
Arrond. Zierikzee.																	
Brouwershaven	O.	96	100	77	79	6	7.20	"	0 1	"	1 0	"	1 1	2 6	"	"	"
Bruinisse	O.	175	173	140	148	6	6.—	"	"	"	"	"	"	10 13	"	"	"
Burgh	O.	55	52	49	47	6	10.80	0 1	0 1	2 2	4 5	2 1	4 1	1 2	"	"	"
Dreischor	O.	1 0	107	73	79	6	2.40	"	"	"	2 0	3 1	3 2	3 10	"	"	"
Duivendijke	O.	41	39	26	31	6	9.60	"	"	1 0	4 2	3 4	0 1	1 0	"	"	"
Elkerzee	O.	32	37	29	30	6	7.20	"	"	"	"	2 0	0 3	0 1	"	"	"
Ellemeet	O.	36	46	23	33	6	4.80	"	1 1	"	2 0	3 4	1 5	3 0	"	"	"
Haamstede	O.	63	42	58	40	6	2.40	"	"	1 1	3 3	1 0	1 2	1 4	"	"	"
Kerkwerve	O.	72	60	54	47	6	6.—	0 1	"	3 2	3 0	5 3	0 2	2 2	"	"	"
Nieuwerkerk	O.	105	84	79	66	7	6.72	"	"	"	5 2	3 5	4 7	4 4	0 2	"	"
Noordgouwe	O.	69	60	66	56	6	7.20	"	"	1 1	2 2	1 0	2 1	3 3	"	"	"
Noordwelle	O.	52	41	41	36	6	9.60	"	1 1	1 2	3 2	8 2	1 1	1 2	"	"	"
Oosterland	O.	116	97	82	73	6	2.40	"	"	"	"	2 0	4 6	4 10	"	"	"
" (Sir Jans and)	O.	31	36	26	30	6	2.40	"	"	0 1	1 1	0 5	0 2	1 1	"	"	"
Oawerkerk	O.	60	61	53	53	6	9.60	"	1 0	"	"	2 2	1 3	3 5	"	"	"
Renesse	O.	41	48	31	39	7	9.60	"	"	"	"	1 2	2 2	1 2	1 0	"	"
Serooskerke (S.)	O.	38	29	30	24	6	9.60	"	"	1 0	"	2 4	0 1	"	"	"	"
Zierikzee	O.	206	167	184	147	6	kosteloos	"	2 3	4 3	6 3	4 7	13 7	8 9	"	"	"
"	O.	181	151	170	142	6	4.80	"	"	"	1 0	5 2	12 6	3 9	"	"	"
"	O.	75	65	73	53	6	12.—	"	"	"	1 0	0 1	0 2	"	"	"	"
"	O.	0	31	0	30	6	30.—	"	"	0 1	"	0 1	0 1	"	"	"	"
Zonnemaire	O.	91	93	74	80	6	8.40	"	"	0 1	1 2	3 1	4 7	4 6	"	"	"
Bruinisse	B.	48	41	44	34	3	10.80	"	"	0 1	2 3	"	"	"	"	"	"
Zierikzee	B.	72	67	67	63	6	15.—	"	"	0 1	"	"	6 5	8 4	"	"	"
Arrond. Tholen.																	
St. Annaland	O.	215	218	155	172	7	4.80	0 1	"	"	0 1	0 1	6 6	1 10	7 11	"	1 3
Colijnsplaat	O.	150	134	134	114	12	3.60	"	"	"	1 0	"	"	"	2 4	4 0	

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veemarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. j.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. k.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. l.
"	"	"	1 " 0	1 " 4	0 2	0 " 1	1 " 0	" "	0 2	0 " 5	4 " 0	1 " 1	" "	0 " 1	" "	3 " 1	" "
"	"	"	" "	3 1	9 6	1 0	" "	" "	3 2	0 6	1 0	5 0	" "	" "	" "	1 0	" "
"	"	"	" "	1 1	11 5	" "	" "	1 0	2 0	0 3	" "	4 0	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 " 2	4 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	2 " 4	3 2	" "	" "	" "	" "	1 " 6	1 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	1 1	1 4	15 12	1 1	" "	" "	2 0	0 2	1 0	2 0	" "	" "	" "	" "	2 " 5
"	"	"	1 3	1 3	11 7	" "	" "	" "	" "	0 7	8 4	4 0	" "	" "	" "	3 8	" "
"	"	"	" "	" "	1 2	" "	" "	" "	" "	0 5	7 0	3 0	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	" "	1 2	" "	" "	" "	" "	0 2	1 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 3	8 13	1 0	" "	" "	1 0	0 2	6 0	0 1	" "	" "	1 " 0	" "	" "
"	"	"	" "	1 0	5 4	" "	" "	" "	1 0	0 15	5 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	0 1	0 3	10 12	0 1	0 1	" "	" "	0 4	10 0	0 7	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	1 2	4 5	1 0	" "	" "	" "	0 1	4 0	0 6	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	1 0	5 1	" "	" "	" "	" "	0 1	6 0	0 1	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	" "	2 4	" "	" "	" "	" "	0 4	2 0	0 4	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 " 1	6 13	" "	" "	" "	3 0	0 12	" "	2 1	" "	" "	1 " 0	0 " 1	" "
"	"	"	" "	" "	10 11	" "	" "	" "	1 0	" "	6 0	3 11	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	0 1	2 " 3	14 11	" "	" "	" "	" "	0 " 13	7 0	5 0	" "	" "	4 2	" "	" "
"	"	"	1 0	" "	7 2	1 0	" "	" "	4 0	0 2	" "	3 0	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	0 1	" "	2 2	0 1	" "	" "	1 0	0 2	1 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 1	6 4	1 0	" "	" "	2 0	0 3	3 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 1	7 3	0 1	" "	" "	" "	" "	6 3	1 0	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 1	6 3	" "	" "	" "	" "	0 " 1	6 3	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	" "	10 5	" "	" "	" "	" "	0 5	10 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	1 2	1 " 3	6 0	" "	2 " 0	" "	" "	" "	2 0	1 0	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	1 0	0 2	6 5	1 0	" "	" "	" "	0 " 5	4 1	" "	" "	1 0	3 5	" "	" "
"	"	"	" "	0 1	3 9	0 1	" "	0 1	" "	" "	1 0	2 0	" "	" "	1 1	" "	" "
"	"	"	" "	0 2	7 5	0 1	0 1	" "	" "	0 7	2 0	5 1	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 3	8 8	0 1	" "	" "	" "	0 4	0 0	1 0	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	" "	6 6	" "	" "	" "	" "	0 10	0 0	3 2	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	3 5	21 9	0 " 2	" "	" "	2 0	0 11	1 0	19 1	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	1 4	7 10	7 12	0 1	0 1	" "	1 0	0 13	" "	7 5	" "	" "	7 5	0 1	" "
"	"	"	" "	" "	5 6	" "	" "	" "	4 0	0 6	1 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	" "	0 3	" "	0 " 2	" "	" "	0 " 1	" "	0 1	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	1 2	5 3	" "	" "	" "	1 0	0 7	2 1	1 0	" "	" "	2 " 3	" "	" "
"	"	"	" "	0 5	0 5	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	" "	13 0	" "	" "	" "	" "	1 0	8 0	3 0	" "	" "	" "	1 0	" "
"	"	"	" "	0 2	1 1	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	1 0	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	0 1	2 2	6 10	1 1	" "	1 0	" "	0 12	" "	6 0	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	" "	2 2	1 1	" "	" "	" "	0 1	1 0	" "	" "	0 1	" "	" "	" "
"	"	"	" "	2 " 3	10 5	" "	" "	" "	1 " 0	0 " 1	9 4	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	1 0	7 3	" "	" "	" "	" "	0 3	8 3	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	1 1	7 6	" "	" "	" "	" "	0 5	8 0	0 2	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	0 1	2 " 0	2 3	" "	" "	" "	" "	0 3	2 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 1	5 9	0 1	" "	" "	" "	0 2	7 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 1	6 5	" "	" "	" "	1 0	0 6	5 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	1 2	3 3	7 3	" "	" "	" "	" "	0 2	" "	2 3	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	5 4	11 14	" "	" "	" "	1 0	0 17	14 0	0 1	" "	" "	" "	" "	1 0
"	"	"	2 3	1 2	5 2	" "	" "	" "	" "	" "	4 1	" "	" "	" "	1 2	" "	" "
"	"	"	" "	4 1	8 4	" "	" "	" "	" "	0 2	7 2	" "	" "	" "	" "	1 1	" "
"	"	"	" "	0 1	6 5	" "	" "	" "	" "	" "	6 4	" "	" "	" "	" "	7 6	" "
"	"	"	" "	0 1	1 8	" "	" "	" "	1 2	0 " 2	0 7	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 1	4 4	0 1	1 0	" "	" "	0 1	2 3	" "	" "	1 0	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 2	4 4	" "	" "	" "	2 0	0 2	2 0	" "	" "	" "	0 2	" "	" "
"	"	"	1 0	0 1	2 4	" "	" "	" "	" "	0 5	2 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	3 3	8 7	18 13	1 1	" "	5 4	7 0	" "	9 0	0 10	" "	" "	" "	7 8	1 0
"	"	"	" "	1 0	17 8	" "	" "	1 0	3 0	0 7	" "	10 1	" "	" "	" "	2 0	2 0
"	"	"	" "	0 1	1 2	" "	" "	" "	1 0	0 3	" "	" "	" "	" "	" "	" "	0 2
"	"	"	" "	" "	0 3	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	0 1	8 10	" "	" "	" "	" "	0 11	8 0	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	" "	" "	0 1	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
"	"	"	0 1	1 2	5 3	0 2	" "	" "	5 0	0 4	" "	" "	" "	" "	" "	1 0	" "
4 " 3	1 " 3	3 " 0	0 1	0 2	7 16	0 1	" "	" "	" "	0 5	5 10	1 3	" "	1 0	" "	" "	" "
			"	1 2	12 11	0 1	1 " 0	" "	2 " 0	0 12	9 0	" "	" "	" "	1 " 0	" "	" "

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.									geen c
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Kats	O.	48	*32*	46	*30*	6	f 6.—	"	"	"	"	0 3	1 1	2 1	"	"	"
Kortgene	O.	118	*94*	86	*76*	6	2.40	"	"	"	"	"	4 3	4 3	"	"	"
St. Maartensdijk	O.	249	*198*	179	*158*	6	4.80	0 1	1 0	1 0	7 2	7 7	10 15	4 5	"	"	"
Oud-Vossemeer	O.	178	*152*	134	*118*	6	2.40	"	1 1	3 5	6 2	3 4	9 9	10 5	"	"	"
St. Philipsland	O.	134	*121*	93	*90*	6	7.20	"	1 0	4 0	2 6	5 1	4 3	"	"	"	"
" (Anna-Jacobapolder)	O.	68	*54*	47	*41*	6	7.20	"	"	"	"	6 0	2 0	1 2	"	"	"
Poortvliet	O.	148	*120*	105	*84*	6	2.40	"	2 1	"	2 6	9 4	3 2	6 5	"	"	"
Scherpenisse	O.	122	*93*	106	*83*	6	7.20	"	"	1 1	4 2	1 5	6 1	6 2	"	"	"
Stavenisse	O.	146	*126*	118	*108*	6	7.20	"	1 2	1 2	2 3	5 8	2 0	2 1	"	"	"
Tholen [1]	O.	270	*268*	226	*224*	12	2.40	"	0 1	"	3 1	2 1	4 4	7 3	0 1	5 9	1 6
Wissekerke	O.	70	*67*	54	*54*	6	7.20	"	"	1 0	"	1 0	5 4	6 2	"	"	"
" (Kamperland)	O.	74	*81*	49	*59*	6	7.20	"	"	"	0 3	5 4	3 7	1 3	"	"	"
" (Geersdijk)	O.	44	*36*	35	*31*	6	7.20	"	0 1	"	0 1	2 1	5 1	4 2	"	"	"
" (Kamperland)	B.	44	*33*	39	*29*	3	2.40	"	0 2	8 0	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	O.	14605	*12212*	12345	*10430*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	B.	2473	*3040*	2216	*2785*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Algemeen totaal		17078	*15252*	14561	*13215*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
PROVINCIE UTRECHT.																	
DISTRICT UTRECHT.																	
Arrond. Utrecht.																	
de Bildt	O.	188	*168*	152	*134*	6	f 7.20	"	"	1 0	1 1	13 4	8 6	"	"	"	"
Bunnik	O.	51	*53*	50	*52*	6	8.—	"	"	"	"	"	2 5	5 7	"	"	"
Utrecht	O.	0	*147*	0	*139*	6	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*146*	0	*146*	6	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	160	*0*	158	*0*	6	50.—	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"
"	O.	192	*0*	184	*0*	6	50.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	111	*106*	107	*99*	12	30.—	"	"	"	"	"	0 2	1 2	2 2	"	"
"	O.	118	*152*	112	*144*	8	24.—	"	"	"	0 1	0 2	1 0	0 2	0 4	3 6	"
"	O.	162	*112*	157	*109*	8	12.—	"	"	"	"	2 1	"	2 0	2 2	8 0	"
"	O.	194	*138*	188	*134*	8	12.—	"	"	"	1 0	0 1	1 1	1 1	1 8	6 3	"
"	O.	188	*129*	185	*127*	8	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	110	*55*	109	*51*	6	12.—	"	"	1 0	0 1	1 0	"	7 2	"	"	0 1
"	O.	244	*200*	234	*184*	12	5.76	"	"	"	"	"	1 0	"	"	2 1	"
"	O.	141	*97*	134	*93*	6	5.76	"	0 1	0 1	1 2	0 2	7 7	10 5	"	"	"
"	O.	281	*219*	268	*213*	12	2.88	"	"	"	"	"	"	"	0 2	2 0	1 0
"	O.	265	*219*	245	*207*	12	2.88	"	1 0	"	1 1	1 0	1 2	"	5 5	1 3	1 4
"	O.	231	*211*	223	*195*	12	2.88	"	"	0 1	"	0 2	"	0 4	1 0	1 2	3 4
"	O.	261	*252*	252	*241*	12	2.88	"	"	"	1 0	"	"	1 0	1 2	2 1	"
"	O.	286	*286*	266	*262*	13	2.88	"	"	"	"	"	"	0 2	"	"	11 6
"	O.	226	*197*	211	*181*	10	2.88	"	"	"	"	"	"	1 2	1 2	2 4	1 5
"	O.	236	*241*	229	*231*	12	2.88	"	"	"	"	0 1	"	1 2	0 3	1 2	2 4
"	O.	293	*203*	282	*187*	12	2.88	"	1 1	0 1	1 0	"	2 0	"	2 0	3 2	"
"	O.	146	*84*	139	*79*	6	2.88	2 1	4 0	1 1	3 0	5 3	5 2	12 3	"	"	1 6
"	O.	156	*104*	148	*92*	10	2.88	"	11 10	3 0	1 1	2 1	2 1	16 2	"	1 0	"
Zeist	O.	34	*20*	33	*19*	3	25.—	"	"	1 2	"	"	"	"	"	"	3 4
"	O.	178	*152*	152	*131*	12	7.20	"	"	"	"	1 0	0 2	0 2	0 1	0 2	"
" (Austerlitz)	O.	45	*40*	40	*38*	6	7.20	"	"	"	1 0	1 1	1 2	3 0	"	"	"
Bunnik	B.	75	*59*	72	*56*	6	10.—	"	"	"	1 0	2 0	3 3	3 0	"	"	1 0
Utrecht	B.	259	*257*	246	*238*	12	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	3 3	"
"	B.	263	*224*	252	*209*	6	4.80	"	1 0	4 2	0 2	6 3	6 0	"	"	"	"
"	B.	295	*272*	279	*257*	10	4.80	"	1 1	"	1 0	1 0	1 0	1 0	"	0 1	"
"	B.	72	*75*	65	*67*	6	4.80	"	"	"	"	1 1	"	5 6	"	"	"
"	B.	99	*102*	93	*90*	6	4.80	"	0 1	0 2	"	4 0	0 3	"	"	"	"
"	B.	59	*66*	55	*61*	6	kosteloos	"	"	1 0	1 0	0 1	4 1	6 5	"	"	"
"	B.	131	*135*	119	*123*	6	9.60	"	"	2 2	2 1	"	"	"	"	"	"
"	B.	104	*91*	100	*87*	6	9.60	"	"	"	"	0 1	2 0	9 11	"	"	"
"	B.	98	*0*	96	*0*	6	50.—	"	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"
"	B.	253	*234*	224	*202*	7	33.60	"	1 1	1 0	0 1	2 3	5 11	14 18	7 0	"	"
"	B.	392	*0*	382	*0*	7	12.—	"	"	"	1 0	1 0	15 0	20 0	18 0	"	"
"	B.	379	*0*	349	*0*	6	2.40	"	1 0	2 0	4 0	8 0	8 0	"	"	"	"
"	B.	0	*432*	0	*336*	8	7.20	0 2	0 1	"	0 1	0 3	0 4	0 4	"	"	"
"	B.	0	*568*	0	*552*	8	kosteloos	"	"	"	"	0 1	0 2	0 5	"	"	"

[1] Wegens het overlijden van het hoofd konden van de bijzondere school te Tholen geene opgaven verstrekt worden.

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogen van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
"	"	"	44 51	110 239	1078 923	42 52	16 11	21 9	184 13	20 663	545 161	289 184	1 4	12 4	1 6	73 79	28 27
"	"	"	3 5	16 53	119 144	5 10	2 4	6 0	49 1	1 130	26 11	41 31	0 1	"	"	5 11	3 3
"	"	"	47 56	126 292	1197 1067	47 62	18 15	27 9	233 14	21 793	571 172	330 215	1 5	12 4	1 6	78 90	31 30

[1]) In de 13de klasse 14 jongens en 6 meisjes.

PROVINCIE. — — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Utrecht (*Vervolg*)	B.	0	*136*	0	*132*	4	f 36.—	"	"	"	"	0 "	"	"	"	"	"
"	B.	0	*225*	0	*214*	5	15.—	"	"	"	"	*1*	"	"	"	"	"
"	B.	0	*215*	0	*200*	3	6.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*164*	0	*160*	3	kosteloos	"	0 *4*	0 *1*	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	216	*0*	205	*0*	8	13.20	"	"	"	"	2 *0*	2 *0*	3 *0*	"	"	"
"	B.	52	*0*	51	*0*	7	24.—	"	"	"	"	1 *0*	"	"	1 *0*	"	"
"	B.	133	*0*	131	*0*	7	7.20	"	"	"	"	1 *0*	7 *0*	4 *0*	"	"	"
"	B.	192	*185*	182	*175*	6	9.60	"	"	1 *1*	1 *2*	1 2	5 2	10 *11*	"	"	"
"	B.	136	*111*	133	*109*	9	40.—	"	"	"	"	"	"	"	1 *4*	5 *1*	1 *0*
"	B.	266	*240*	250	*222*	12	7.20	"	"	"	"	0 *1*	0 *1*	0 *1*	0 *1*	0 *1*	1 *3*
"	B.	227	*0*	221	*0*	9	12.50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*232*	0	*218*	9	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	3	*11*	3	*11*	?	kosteloos	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	46	*0*	46	*0*	4	160.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	64	*0*	63	*0*	7	160.—	"	"	"	"	"	"	1 *0*	"	"	"
"	B.	12	*0*	12	*0*	3	150.—	"	"	1 *0*	"	3 *0*	"	"	"	"	"
"	B.	3	*0*	3	*0*	4	36.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*32*	0	*32*	8	150.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zeist	B.	164	*166*	158	*155*	6	7.20	"	"	"	0 *1*	4 *0*	12 *6*	8 *9*	"	"	"
"	B.	54	*51*	52	*48*	6	14.40	"	"	"	1 *0*	2 *0*	"	0 *3*	"	"	"
"	B.	111	*102*	105	*97*	6	3.60	"	"	"	1 *0*	1 2	6 *8*	4 *4*	"	"	"
"	B.	19	*0*	18	*0*	2	75.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	4	*44*	4	*44*	4	25.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Loenen.																	
Abcoude Baambrugge	O.	79	*53*	70	*48*	6	12.—	"	"	"	"	0 *1*	1 *1*	8 *7*	"	"	"
Abcoude Proostdij	O.	106	*107*	95	*94*	8	10.—	"	"	"	"	"	1 *0*	1 *4*	4 *8*	8 *7*	"
Breukelen-Nijenrode	O.	35	*31*	33	*29*	5	7.92	"	"	1 *0*	"	1 *3*	3 2	"	"	"	"
Kockengen	O.	36	*40*	33	*37*	6	6.—	"	"	"	"	"	1 *0*	4 *8*	"	"	0 *4*
Loenen	O.	94	*60*	94	*60*	9	6.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Loosdrecht (Nieuw)	O.	43	*32*	35	*27*	6	5.76	"	"	"	0 *1*	5 *3*	2 *2*	0 *3*	"	"	"
" (Oud)	O.	55	*58*	49	*50*	6	5.76	"	"	"	"	1 *0*	4 *0*	4 *4*	"	"	"
" (Oud-Over)	O.	38	*49*	36	*46*	5	5.76	"	"	"	2 *0*	0 *3*	0 *1*	"	"	"	"
Maarssen	O.	116	*107*	108	*98*	8	4.80	"	"	"	"	1 *1*	"	1 *1*	3 *3*	8 *5*	"
"	O.	20	*5*	20	*5*	6	24.—	"	"	"	"	"	1 *0*	1 *0*	"	"	"
Mijdrecht	O.	67	*67*	57	*51*	3	9.60	"	2 *0*	8 *6*	5 *2*	"	"	"	"	"	"
" (a./d. Hoef)	O.	19	*15*	17	*14*	6	9.60	"	"	"	"	2 *0*	"	2 *0*	"	"	"
Nigtevecht	O.	35	*21*	32	*18*	4	6.—	"	"	"	0 *4*	3 *0*	"	"	"	"	"
Ruwiel	O.	21	*28*	20	*28*	6	7.20	"	"	1 *0*	"	"	3 *5*	2 *1*	"	"	"
Tienhoven	O.	56	*66*	40	*52*	6	14.40	"	"	"	"	1 *0*	0 *5*	6 *5*	"	"	"
Vinkeveen	O.	147	*32*	136	*31*	6	9.60	"	"	"	"	"	12 2	9 *0*	"	"	"
" (Waverveen)	O.	32	*14*	30	*11*	6	9.60	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Vreeland	O.	33	*37*	33	*37*	6	6.—	"	"	"	"	"	2 *1*	5 *3*	"	"	"
Wilnis	O.	45	*45*	43	*42*	6	12.—	"	"	"	3 *1*	1 *0*	1 2	4 *1*	"	"	"
Zuilen	O.	64	*39*	62	*37*	3	6.—	"	"	2 *3*	5 7	"	"	"	"	"	"
Abcoude Baambrugge	B.	55	*33*	51	*32*	6	18.—	"	"	1 *1*	"	"	0 *3*	2 *2*	"	"	"
Abcoude Proostdij	B.	46	*52*	43	*47*	6	9.60	"	"	"	0 *1*	4 2	1 *2*	2 2	"	"	"
Breukelen-Nijenrode	B.	41	*41*	40	*38*	6	24.—	"	"	"	0 *1*	"	0 *3*	5 *9*	"	"	"
"	B.	60	*57*	51	*55*	6	24.—	"	"	"	0 *1*	1 *2*	0 *1*	3 *6*	"	"	"
"	B.	52	*50*	48	*48*	3	7.20	"	"	1 *0*	11 *8*	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*15*	0	*15*	5	60.—	"	"	"	0 *1*	"	"	"	"	"	"
Kockengen	B.	44	*47*	39	*42*	6	12.—	"	"	"	"	0 *1*	"	12 *7*	"	"	"
"	B.	27	*15*	26	*15*	3	6.—	"	"	"	5 *4*	"	"	"	"	"	"
Loenen	B.	50	*33*	45	*30*	4	7.20	"	"	"	5 *2*	3 *2*	"	"	"	"	"
"	B.	10	*13*	9	*12*	2	18.—	"	"	1 *1*	"	"	"	"	"	"	"
Loosdrecht (Nieuw)	B.	25	*23*	24	*22*	5	14.40	"	"	"	"	"	3 *3*	"	"	"	"
" (Oud)	B.	21	*23*	20	*22*	6	12.—	"	"	"	"	0 *2*	1 *3*	0 *2*	"	"	"
" (Oud-Over)	B.	39	*30*	37	*28*	3	18.—	"	"	6 *0*	1 *3*	"	"	"	"	"	"
Maarssen	B.	0	*36*	0	*36*	5	100.—	"	"	"	"	"	0 *1*	"	"	"	"
"	B.	82	*0*	78	*0*	6	4 80	"	"	"	"	1 *0*	5 *0*	11 *0*	"	"	"
"	B.	0	*83*	0	*82*	4	4.80	"	"	"	"	0 *9*	"	"	"	"	"
Mijdrecht	B.	101	*66*	93	*60*	6	9.60	"	"	"	0 *4*	4 *3*	9 *3*	10 *3*	"	"	"
"	B.	93	*99*	84	*81*	6	14.40	"	"	1 *0*	"	2 2	1 *1*	5 *4*	"	"	"
"	B.	13	*17*	11	*15*	3	12.—	"	"	1 *0*	1 *2*	"	"	"	"	"	"
" (a./d. Hoef)	B.	19	*15*	14	*12*	3	12.—	1 *1*	"	1 *1*	3 *0*	"	"	"	"	"	"
Nigtevecht	B.	15	*17*	14	*13*	4	9.60	"	"	"	1 *3*	1 *1*	"	"	"	"	"
Tienhoven	B.	38	*38*	33	*33*	6	16.80	"	"	1 *0*	0 *1*	"	2 *1*	2 *2*	"	"	"
Vinkeveen	B.	0	*137*	0	*129*	6	9.60	"	"	0 *1*	0 *3*	0 *8*	0 *12*	0 *4*	"	"	"
"	B.	33	*30*	32	*29*	4	9.60	"	"	1 *2*	1 *2*	1 *2*	"	"	"	"	"
Wilnis	B.	40	*29*	34	*26*	6	9.60	"	"	"	"	2 *2*	1 *1*	2 *0*	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.
3	3	15		1	1												
				1	4												
					1												
					1												
					1

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. *De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Arrond. Amersfoort.																	
Amersfoort	O.	275	*302*	249	*261*	12	f 2.40	„	0 *1*	1 *0*	0 *3*	„	1 *1*	2 *8*	0 *3*	2 *2*	2 *6*
„	O.	167	*146*	151	*133*	6	2.40	„	„	„	1 *0*	3 *7*	5 *3*	13 *14*	„	„	„
„	O.	127	*124*	125	*120*	6	7.50	„	„	„	2 *1*	2 *2*	2 *1*	3 *3*	„	„	„
„	O.	137	*0*	130	*0*	8	25.—	„	„	„	„	1 *0*	„	2 *0*	2 *0*	1 *0*	„
„	O.	0	*132*	0	*125*	10	25.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Baarn	O.	128	*103*	124	*98*	6	18.—	„	„	0 *1*	0 *1*	1 *2*	2 *0*	10 *7*	„	„	„
„	O.	132	*135*	127	*128*	12	5.76	„	„	„	„	„	„	1 *1*	„	3 *4*	1 *4*
„ (de Vuursche)	O.	56	*48*	54	*45*	4	5.76	„	„	1 *4*	2 *4*	4 *1*	„	„	„	„	„
Bunschoten	O.	12	*18*	8	*14*	4	7.80	„	„	„	1 *0*	2 *2*	„	„	„	„	„
Eemnes	O.	30	*5*	29	*4*	6	5.76	„	„	„	„	0 *1*	„	1 *2*	„	„	„
Hoogland	O.	125	*14*	116	*13*	6	4.80	„	„	0 *1*	0 *1*	3 *1*	8 *0*	5 *0*	„	„	„
Leusden (Oud)	O.	17	*20*	16	*20*	6	5.76	„	„	„	„	„	0 *1*	2 *2*	„	„	„
„ (Hamersveld)	O.	50	*38*	47	*35*	6	5.76	„	„	1 *0*	1 *0*	2 *2*	4 *2*	„	„	„	„
„ (Leusbroek)	O.	46	*34*	44	*32*	3	5.76	„	„	2 *5*	3 *2*	„	„	„	„	„	„
Maartensdijk	O.	81	*84*	71	*74*	6	9.60	„	„	0 *1*	1 *1*	5 *4*	4 *3*	1 *3*	„	„	„
„ (Blauwkapel)	O.	82	*72*	78	*69*	6	9.60	„	„	„	2 *2*	4 *4*	2 *2*	0 *2*	„	„	„
Soest	O.	90	*86*	83	*81*	6	7.20	„	„	„	„	2 *2*	5 *3*	2 *1*	„	„	„
„ (Soesterberg)	O.	35	*52*	34	*46*	6	7.20	„	„	„	„	1 *1*	1 *2*	2 *3*	„	„	„
Stoutenburg	O.	41	*38*	34	*32*	4	5.76	1 *0*	„	1 *2*	6 *1*	4 *2*	„	„	„	„	„
Westbroek	O.	58	*67*	53	*62*	6	4.20	„	1 *0*	0 *1*	2 *1*	2 *1*	5 *5*	5 *6*	„	„	„
Achttienhoven	B.	42	*28*	38	*25*	6	4.20	„	„	1 *0*	„	1 *0*	1 *1*	3 *1*	„	„	„
Amersfoort	B.	0	*225*	0	*220*	6	kosteloos	„	„	„	0 *2*	1 *0*	0 *8*	0 *38*	„	„	„
„	B.	475	*0*	459	*0*	6	24.—	1 *0*	1 *0*	1 *0*	2 *0*	14 *0*	21 *0*	32 *0*	„	„	„
„	B.	0	*25*	0	*25*	2	kost-school	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*175*	0	*169*	6	9.60	„	„	0 *1*	„	0 *6*	0 *6*	0 *12*	„	„	„
„	B.	171	*183*	167	*178*	6	12.—	„	„	„	„	0 *1*	1 *6*	7 *8*	„	„	„
Baarn	B.	48	*5*	46	*4*	8	120.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	67	*63*	63	*57*	6	6.—	„	„	0 *1*	„	1 *0*	0 *1*	1 *1*	„	„	„
„	B.	135	*119*	129	*109*	5	12.—	1 *0*	„	„	0 *1*	6 *9*	3 *0*	„	„	„	„
„	B.	0	*57*	0	*54*	7	80.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Bunschoten	B.	70	*57*	57	*48*	6	9.—	„	1 *0*	„	„	2 *4*	2 *2*	2 *2*	„	„	„
„ (Spakenburg)	B.	117	*110*	112	*104*	5	9.—	„	„	„	„	2 *3*	2 *6*	„	„	„	„
Eemnes	B.	18	*21*	17	*19*	4	7.20	„	„	„	„	2 *2*	„	„	„	„	„
„	B.	0	*27*	0	*27*	2	4.80	„	„	0 *2*	„	„	„	„	„	„	„
Hoogland	B.	0	*103*	0	*92*	4	4.80	0 *1*	0 *1*	0 *1*	„	„	„	„	„	„	„
Leusden	B.	0	*36*	0	*36*	3	4.80	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Soest	B.	130	*0*	122	*0*	6	7.20	„	„	„	2 *0*	11 *0*	7 *0*	10 *0*	„	„	„
„	B.	0	*102*	0	*96*	4	2.40	„	„	„	0 *2*	„	„	„	„	„	„
„	B.	40	*35*	35	*28*	6	14.40	„	„	„	„	3 *2*	4 *3*	2 *1*	„	„	„
Arrond. Rhenen.																	
Amerongen	O.	45	*43*	43	*40*	6	4.80	„	„	„	„	1 *3*	4 *0*	0 *3*	„	„	„
„	O.	166	*176*	158	*168*	7	4.80	„	1 *0*	2 *2*	2 *2*	2 *6*	2 *5*	2 *6*	3 *5*	„	„
Cothen	O.	48	*42*	46	*40*	6	26.—	„	„	„	„	2 *0*	4 *0*	5 *2*	„	„	„
Doorn	O.	167	*148*	159	*143*	6	7.—	„	„	„	„	„	2 *7*	9 *6*	„	„	„
Driebergen	O.	87	*89*	80	*84*	6	5.76	„	„	„	„	1 *0*	4 *3*	5 *9*	„	„	„
Houten	O.	62	*51*	57	*47*	6	12.—	0 *1*	„	„	0 *1*	0 *1*	3 *0*	5 *2*	„	„	„
Langbroek (Neder)	O.	70	*58*	62	*53*	6	8.—	„	„	0 *1*	0 *1*	„	2 *4*	8 *7*	„	„	„
„ (Over)	O.	11	*21*	11	*20*	3	8.—	„	„	„	2 *5*	„	„	„	„	„	„
Leersum	O.	90	*66*	85	*63*	7	4.80	„	„	„	1 *0*	5 *0*	3 *0*	2 *2*	3 *1*	„	„
Maarn	O.	61	*60*	59	*56*	6	2.40	„	„	„	0 *1*	0 *1*	„	6 *7*	„	„	„
Odijk	O.	19	*26*	18	*23*	3	8.—	„	„	„	2 *2*	„	„	„	„	„	„
Renswoude	O.	20	*18*	18	*16*	3	3.60	„	„	1 *1*	„	„	„	„	„	„	„
Rhenen	O.	210	*219*	184	*176*	9	3.60	„	„	„	1 *1*	7 *5*	3 *4*	10 *3*	4 *6*	1 *10*	„
„ (Elst)	O.	112	*93*	91	*84*	6	3.60	„	1 *1*	2 *2*	4 *1*	4 *5*	4 *4*	2 *0*	„	„	„
„ (Achterberg)	O.	70	*71*	56	*57*	3	3.60	„	1 *1*	5 *3*	5 *4*	„	„	„	„	„	„
Schalkwijk	O.	84	*7*	82	*6*	6	7.20	„	„	„	„	2 *0*	1 *0*	7 *0*	„	„	„
Tull en 't Waal	O.	31	*8*	31	*8*	6	7.20	„	„	„	„	„	1 *0*	3 *0*	„	„	„
Veenendaal	O.	237	*218*	214	*205*	8	6.—	„	2 *1*	1 *0*	0 *1*	1 *2*	2 *6*	8 *10*	20 *23*	5 *5*	„
Werkhoven	O.	60	*62*	58	*61*	6	8.—	„	„	1 *0*	0 *1*	4 *7*	2 *1*	0 *4*	„	„	„
Wijk bij Duurstede	O.	96	*101*	92	*94*	6	8.—	„	0 *1*	„	„	1 *7*	3 *7*	4 *4*	„	„	„
Woudenberg	O.	107	*85*	95	*77*	6	6.—	„	„	„	„	2 *0*	4 *6*	6 *6*	„	„	„
„ (Holvoet)	O.	75	*70*	70	*66*	6	6.—	„	„	„	„	2 *1*	6 *11*	1 *3*	„	„	„
Doorn	B.	0	*21*	0	*21*	?	200.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Driebergen	B.	138	*123*	130	*114*	6	5.76	„	„	„	„	0 *2*	3 *2*	2 *0*	„	„	„
„	B.	0	*15*	0	*15*	3	75.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Houten	B.	47	*53*	41	*48*	4	12.—	„	„	„	5 *2*	5 *3*	„	„	„	„	„
Renswoude	B.	83	*51*	70	*44*	6	3.60	„	„	„	„	1 *3*	6 *5*	8 *1*	„	„	„
Rhenen	B.	40	*0*	40	*0*	3	60.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	*21*	0	*19*	5	60.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
11 5	5 8	11 5	1 1	4 17	19 19	1 0	0 1	8 16	9 0	2 16	2 0	3 4					
				2 1	7 8	0 1	0 1	1 0	3 0	2 1		4 3		1 0			
					6 3					1 0		5 0					
0 7	2 7	8 9		1 1	2 3		1 3	0 1									
				4 8	3 15	0 1		2 0	0 3	3 16	1 0	1 4					
				1 1	2 1		0 1			1 5	1 0	2 1					
					1 0					0 1							
				0 2	0 1	0 1				0 1	1 0						
					0 1						10 0						
				2 0	1 1	1 0				0 2							
				1 2	4 3				0 3	0 3		7 3					
				3 3	5 5				3 0	3 3		5 1					
					5 5				3 0	3 3		1 1					
					3 8					0 2							
					2 4					0 3							
			1 0	4 3	5 8		1 0			0 2	2 0	5 2					
				2 6	2 0				4 0	0 4		1 0					
				1 5	3 8				0 2	0 1							
			1 0	0 2	0 6			0 3	13 0	4 0	2 0	7 0					
			0 1	0 3	0 9	0 1				0 4							
				0 4	1 3				1 0	0 7							
			0 1	1 3	1 7	0 1			5 0	1 1		0 3					
			1 0	0 2	4 2	1 1		1 0	2 0	0 5		1 0					
				0 4	2 1					0 3		2 0					
			0 1	0 2		0 1											
				2 0	18 0				9 0	0 1		9 0					
				1 3	6 2			1 0		0 3	2 0	4 1					
													0 2				
														1 0			
															0 1		
																0 1	
																	0 6
																0 2	
																	2 0
																	0 1
				0 2	5 1				2 0	1 19		4 0					
				5 9	6 12		1 0		2 0			3 0					2 2
					6 6					0 7		4 0					
				0 1	2 3				2 0	0 3		1 0					
			0 1	1 0	2 2				1 0	0 3		1 0					
				0 5	2 1					0 6		1 0					
					6 2												
				5 0	0 2					0 2		11 0					
					0 2												
				3 6	1 1					0 1		1 0					
			1 1	3 4	23 4	0 1			16 1	0 15		13 0					
			1 0		11 0					0 12							
				1 3	2 0					0 3							
			1 2	1 3	3 8				28 26	1 0		2 10					
			0 1		1 0			0 2		0 15		1 0					
					4 3					1 7		1 0					
					5 6					0 11							
					3 5							1 1					
					6 10			1 0		7 12		6					
					1 3				1 0	0 4		2 0					
					5 2					3 0	1 0	0 1					
					5 4					0 2	7 0	0 1					

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Rijsenburg	B.	39	32	36	29	3	f 7.50	„	„	1 0	3 1	„	„	„	„	„	„
Schalkwijk	B.	0	74	0	71	3	4.80	„	„	0 2	0 2	„	„	„	„	„	„
Tuli en 't Waal	B.	15	12	15	12	3	7.20	„	„	„	2 0	„	„	„	„	„	1 0
Veenendaal	B.	251	228	233	217	12	7.20	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wijk bij Duurstede	B.	133	0	127	0	6	4.80	„	„	1 0	1 0	5 0	3 0	2 0	„	„	„
„	B.	0	120	0	115	4	4.80	„	0 2	„	0 2	0 15	„	„	„	„	„
„	B.	19	0	19	0	3	12.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	30	0	30	12	40.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Arrond. IJsselstein.																	
Benschop	O.	96	75	90	71	6	6.—	„	„	0 1	1 0	0 5	4 1	6 5	„	„	„
„	O.	52	35	50	33	6	6.—	„	„	„	„	4 2	1 0	1 4	„	„	„
„	O.	85	72	80	67	8	6.—	„	„	„	„	„	„	3 2	7 2	5 5	„
Harmelen	O.	189	60	181	56	6	7.20	1 0	„	„	2 0	9 0	11 5	5 2	„	„	„
IJsselst in	O.	55	54	44	48	6	7 20	„	„	„	„	1 1	12 2	2 0	„	„	„
Jaarsveld	O.	110	23	102	21	6	40.—	„	1 0	„	1 0	4 0	2 1	4 5	„	„	„
Jutphaas	O.	68	69	63	61	6	6.—	„	„	„	„	1 5	3 3	7 8	„	„	„
Kamerik	O.	65	64	61	60	6	6.—	„	„	„	„	1 0	3 3	7 „	„	„	„
Linschoten	O.	54	54	47	49	6	12.—	„	„	„	1 1	0 6	6 2	4 1	„	„	„
Lopik	O.	43	47	39	44	6	12.—	„	„	„	2 0	2 0	2 2	4 0	„	„	„
„ (Lopikerkapel)	O.	119	31	105	28	4	8.40	„	„	2 1	5 2	5 0	4 „	5 1	„	„	„
Montfoort	O.	88	80	80	70	6	2 40	„	„	„	3 0	4 1	4 5	5 1	„	„	„
Polsbroek	O.	124	108	111	101	6	6.—	„	„	„	„	1 4	1 1	12 6	„	„	„
Vleuten (de Meern)	O.	46	32	38	26	4	6.—	„	„	„	2 0	5 3	„	„	„	„	„
Vreeswijk	O.	93	74	86	64	6	14.40	„	„	0 1	1 0	3 3	1 2	3 5	„	„	„
Willige Langerak (Cabauw)	O.	29	28	29	28	6	7.20	„	„	„	„	„	0 3	2 0	„	„	„
Zegveld	O.	26	25	25	23	4	7.20	„	„	0 1	„	4 3	„	„	„	„	„
Benschop	O.	58	77	50	62	6	6.—	„	„	„	„	„	1 3	3 4	„	„	„
Harmelen	B.	20	21	19	18	4	12.—	„	„	„	0 2	4 3	„	„	„	„	„
IJsselstein	B.	64	62	57	54	6	7.20	„	„	„	1 0	3 2	2 6	3 3	„	„	„
„	B.	0	134	0	128	6	12.—	„	„	0 1	„	„	6 8	„	„	„	„
Jutphaas	B.	44	50	40	45	5	9.60	„	„	„	1 0	„	„	„	„	„	„
Kamerik	B.	1	68	1	62	5	9.60	„	„	„	0 2	0 4	0 3	„	„	„	„
Lopik	B.	25	35	23	33	3	6.—	„	„	1 2	3 3	„	„	„	„	„	„
Montfoort	B.	75	62	66	56	6	12 —	„	0 1	„	0 1	1 2	3 2	7 2	„	„	„
„	B.	0	98	0	94	4	14.40	„	„	„	„	0 6	„	„	„	„	„
Vleuten	B.	43	44	40	41	6	10.20	„	„	„	„	1 0	0 1	5 2	„	„	„
Vreeswijk	B.	55	39	51	36	6	12.—	„	„	„	„	1 0	1 2	5 4	„	„	„
	B.	45	35	43	32	6	12.—	„	„	0 2	0 2	2 2	1 3	5 3	„	„	„
Totaal	O.	10655	8888	9924	8192	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	B.	7535	8221	7091	7642	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Algemeen totaal		18190	17109	17015	15834	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
PROVINCIE FRIESLAND.																	
DISTRICT LEEUWARDEN.																	
Arrond. Leeuwarden.																	
Leeuwarden	O.	171	151	166	143	6	3.50	„	„	„	0 1	2 0	3 2	„	„	„	„
„	O.	147	0	147	0	7	36.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	0	132	0	126	6	36.—	„	„	0 1	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	218	203	211	198	9	22.—	„	„	„	„	„	0 2	2 2	„	„	„
„	O.	148	134	143	129	6	3.50	„	„	1 0	„	0 2	3 3	9 11	„	„	„
„	O.	149	116	138	103	8	3.50	1 0	„	„	0 1	1 1	2 3	2 1	4 5	„	„
„	O.	144	119	138	114	6	3.50	„	„	0 1	„	2 1	2 3	10 5	„	„	„
„	O.	182	189	166	167	6	kost-loos	„	0 1	0 1	3 3	10 8	2 6	11 14	„	„	„
„	O.	188	175	170	157	6	id.	„	1 1	0 1	3 3	2 5	13 9	0 3	„	„	„
„	O.	237	227	225	215	6	id.	1 1	3 8	5 6	10 6	9 4	8 9	17 14	„	„	„
„	O.	193	157	186	142	6	id.	„	1 1	1 1	2 2	7 10	3 5	9 8	„	„	„
Leeuwarderadeel (Britsum)	O.	26	32	26	32	3	2.40	„	„	2 1	3 4	„	„	„	3 2	„	„
„ (Cornjum)	O.	19	24	19	24	7	2.40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Finkum)	O.	44	51	40	48	3	2.40	„	1 0	3 2	4 4	„	3 1	2 7	„	„	„
„ (Goutum)	O.	35	34	33	32	6	2.40	„	„	„	0 1	1 0	„	„	„	„	„
„ (Hempens)	O.	18	16	17	15	6	2.40	„	„	„	„	„	4 0	1 5	4 3	„	„
„ (Huizum)	O.	83	69	79	64	7	2.40	„	„	„	1 0	„	„	„	„	„	„

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
4 3	6 7	10 16		2 0 2 0 0 1	1 0 9 10 8 0 0 3	0 1 0 1			8 0 3 0 0 1	1 0 0 1 2 3 0	2 2 3 0 0 1	0 4					1 0
			0 1 1 0 0 3	0 1 3 1 4 0 2 4 2 5 3 1 1 1 1 2 0 4 1 1 0 1 1 2 0 4 1 0 0 2 1 2 0 2 2 5	5 5 2 1 10 4 22 5 13 3 4 1 2 4 1 1 5 3 3 7 10 5 2 1 4 0 0 3 1 2 6 4 0 4 4 3 1 1 2 1 1 1	0 2 0 1 2 0 1 0 0 1 1 0 0 1 0 1	0 1 1 1 0 1	0 2 5 0 10 2 2 0 1 0 4 0 2 0 1 0 2 0 4 0 2 0 3 0 1 0 0 6 2 0 1 0	6 0 1 0 2 0 1 0 2 0 1 0 0 1 0 1	8 0 5 0 2 0 1 0 0 1 0 1 0 1

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.										goen
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de									
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.	
1.	2.	3.		4.		5.	6.											
Leeuwarderadeel (*Vervolg*) (Huizum)	O.	80	65	76	61	6	f 2.40	"	"	0 1	2 0	2 1	1 1	"	"	"	"	
" (Hijum)	O.	39	42	34	40	6	2.40	"	"	"	0 1	4 0	2 5	4 0	"	"	"	
" (Jelsum)	O.	48	37	47	34	6	2.40	"	"	"	"	"	2 0	3 3	"	"	"	
" (Lekkum)	O.	61	44	59	43	6	2.40	"	"	"	"	"	3 2	4 5	"	"	"	
" (Stiens)	O.	131	98	115	91	6	2.40	"	0 2	"	1 0	4 2	2 6	7 5	"	"	"	
" (")	O.	21	8	20	8	6	2.40	"	"	"	"	"	1 0	2 0	"	"	"	
" (Wirdum)	O.	57	56	57	56	7	2.40	"	"	"	"	1 0	3 1	2 5	1 1	"	"	
" (Wijtgaard)	O.	51	68	50	68	7	2.40	"	"	"	2 0	1 0	"	5 7	"	"	"	
Menaldumadeel (Boetgum)	O.	97	81	92	76	5	2.40	"	"	"	4 0	1 3	5 0	"	"	"	"	
" (Berlikum)	O.	52	44	50	41	3	2.40	"	"	4 1	2 0	"	"	"	"	"	"	
" (Blessum)	O.	18	14	16	13	3	2.40	"	"	"	5 1	"	"	"	"	"	"	
" (Boxum)	O.	6	19	6	14	6	2.40	"	"	"	"	"	0 1	2 0	"	"	"	
" (Deinum)	O.	25	27	22	25	6	2.40	"	"	0 1	"	"	0 1	1 2	"	"	"	
" (Dronrijp)	O.	113	108	85	83	7	2.40	"	"	1 0	"	1 1	3 0	4 3	0 1	"	"	
" (Engelum)	O.	19	26	19	25	6	2.40	"	"	"	"	"	"	2 2	"	"	"	
" (Marssum)	O.	70	47	64	43	3	2.40	"	"	1 0	4 4	"	"	"	"	"	"	
" (Menaldum)	O.	63	75	58	72	6	2.40	"	"	"	"	"	1 1	2 7	"	"	"	
" (Schingen)	O.	28	24	24	21	6	2.40	"	"	2 0	"	0 1	4 0	0 1	"	"	"	
" (Wier)	O.	31	13	29	12	6	2.40	"	"	"	"	"	1 1	2 2	"	"	"	
Leeuwarden	B.	9	11	9	11	3	kosteloos	"	"	"	"	"	"	"	2 1	"	"	
"	B.	8	15	8	15	7	id.	"	"	"	"	"	1 1	3 5	1 13	"	"	
"	B.	197	169	169	156	7	18.—	"	"	"	"	0 1	1 0	5 0	"	"	"	
"	B.	216	0	208	0	6	27.—	"	"	"	"	2 0	10 0	"	"	"	"	
"	B.	0	224	0	217	6	30.—	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"	"	
"	B.	77	7	77	7	10	100.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Leeuwarderadeel (Stiens)	B.	41	38	35	34	6	2.40	"	"	"	"	1 1	2 3	5 1	"	"	"	
" (Wirdum)	B.	40	24	39	22	6	12.—	"	"	"	"	"	0 1	3 7	"	"	"	
Menaldumadeel (Boetgum)	B.	39	30	32	23	6	12.—	"	"	0 1	"	"	3 1	0 1	"	"	"	
" (Berlikum)	B.	50	47	39	36	6	14.40	"	"	"	"	2 0	2 5	5 1	"	"	"	
" (")	B.	49	37	41	31	6	12.—	"	"	"	0 1	0 1	0 2	1 1	"	"	"	
" (Boxum)	B.	34	37	32	34	6	12.—	"	"	"	"	"	1 2	1 2	"	"	"	
" (Dronrijp)	B.	22	17	21	16	6	5.52	"	"	"	"	1 0	1 0	8 1	"	"	"	
" (Menaldum)	B.	59	39	48	35	5	3.—	"	"	"	"	0 3	1 3	"	"	"	"	
Arrond. Harlingen.																		
Barradeel (Minnertsga)	O.	64	54	53	43	3	15.—	"	0 1	4 3	3 1	"	"	"	"	"	"	
" (Firdgum)	O.	22	13	17	12	3	15.—	"	0 1	3 1	1 1	"	"	"	"	"	"	
" (Tzummarum)	O.	131	122	111	99	6	15.—	"	"	1 0	"	0 2	9 7	1 4	"	"	"	
" (Sexbierum)	O.	71	66	55	56	6	15.—	"	"	"	1 3	1 0	1 1	"	"	"	"	
" (Pietersbierum)	O.	52	27	40	23	6	15.—	"	"	1 0	0 1	1 2	1 3	2 1	"	"	"	
" (Wijnaldum)	O.	37	44	34	42	6	15.—	"	"	"	"	1 2	2 2	1 0	"	"	"	
" (Almenum)	O.	30	23	26	20	6	15.—	"	"	"	0 3	2 2	2 1	"	"	"	"	
Franeker	O.	107	82	102	77	6	10.—	"	"	1 0	"	1 0	1 1	6 9	"	"	"	
"	O.	276	230	223	195	10	kosteloos	"	"	1 0	2 0	1 0	2 0	1 0	3 5	4 2	4 8	1
Franekeradeel (Tzum)	O.	61	52	59	50	6	2.40	"	"	"	0 1	3 0	1 0	2 0	"	"	"	
" (Hitzum)	O.	21	14	18	12	3	2.40	"	"	2 0	1 0	"	"	"	"	"	"	
" (Achlum)	O.	44	36	33	31	3	2.40	1 0	"	1 0	0 2	"	"	1 0	2 0	2 0	"	
" (Midlum)	O.	49	44	37	34	7	2.40	"	"	"	"	"	0 3	"	"	"	"	
" (Herbaijum)	O.	44	45	36	35	6	2.40	"	"	"	0 1	1 1	3 1	"	"	"	"	
" (Dongjum)	O.	37	37	32	33	6	2.40	1 0	1 1	"	2 3	2 2	3 0	"	"	"	"	
" (Ried)	O.	40	33	38	29	6	2.40	"	"	"	"	1 1	2 0	0 2	"	"	"	
" (Peins)	O.	17	19	15	17	3	2.40	"	"	0 1	0 2	"	"	"	"	"	"	
" (Zweins)	O.	27	22	22	20	6	2.40	0 1	"	0 1	"	"	"	0 1	"	"	"	
" (Schalsum)	O.	19	22	19	20	5	2.40	"	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"	"	
Harlingen	O.	0	99	0	92	10	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	O.	87	0	83	0	6	30.—	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	
"	O.	119	100	112	93	6	8.40	"	"	0 1	2 4	1 2	3 1	5 5	"	"	"	
"	O.	135	134	125	122	6	2.40	1 0	"	1 0	1 2	3 1	5 8	2 2	"	"	"	
"	O.	179	167	146	132	7	kosteloos	1 0	"	0 1	5 7	1 1	8 5	7 8	4 3	"	"	
Barradeel (Minnertsga)	B.	64	47	52	38	4	19.20	"	"	1 0	1 1	2 3	"	"	"	"	"	
" (Sexbierum)	B.	68	60	58	51	6	15.—	"	"	"	"	3 1	4 5	"	"	"	"	
" (Oosterbierum)	B.	59	43	56	41	3	4.80	"	"	"	6 3	"	"	"	"	"	"	
Franeker	B.	97	79	87	64	4	14.40	"	"	3 3	2 9	7 0	"	"	"	"	"	
"	B.	0	66	0	65	4	8.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Franekeradeel (Tzum)	B.	34	39	29	34	6	9.60	"	"	"	"	"	0 1	2 4	"	"	"	
" (Hitzum)	B.	23	20	20	17	3	kosteloos	"	"	"	1 1	"	"	"	"	"	"	
" (Achlum)	B.	36	32	32	26	3	12.—	"	"	1 1	4 0	"	1 0	5 1	4 1	1 4	15 6	
Harlingen	B.	187	146	174	133	9	7.20	"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	"	
"	B.	40	39	37	35	6	12.—	"	"	"	"	"	6 0	2 0	"	"	"	
"	B.	84	0	77	0	6	20.—	"	"	"	"	0 2	0 3	0 9	"	"	"	
"	B.	0	118	0	113	6	16.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.												
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veeteelt) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het bedrijf of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen of niet onder de vorige te brengen, of onbekend.	
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.	

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. *De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.	Aard der school. O. openbare. — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.									gaan
								zonder de langste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Arrond. Ferwerd.																	
Ameland (Hollum)	O.	92	*76*	82	*66*	8	f 2.40	"	"	"	"	1 "	1 "	1 2	2 0	3 0	"
" (Ballum)	O.	29	*26*	26	*23*	7	2.40	"	"	0 1	"	0	2 1	2 1	3 0	"	"
" (Nes)	O.	53	*56*	50	*54*	8	2.40	"	"	"	"	"	0 1	2 1	"	4 5	"
" (Buren)	O	24	*25*	22	*23*	3	2.40	"	"	2 0	0 1	"	"	"	"	"	"
't Bildt (Oudebildtzijl)	O.	77	*68*	59	*60*	6	2.40	"	"	"	"	4 0	2 1	3 1	"	"	"
" (St. Jacobiparochie)	O.	123	*110*	111	*101*	6	2.40	"	"	"	0 2	3 0	6 0	10 1	"	"	"
" (St. Annaparochie)	O.	46	*38*	35	*33*	6	2.40	"	"	"	1 1	4 2	2 3	0 2	"	"	"
" (")	O.	108	*96*	90	*86*	6	2.40	"	"	1 2	2 2	1 9	0 4	0 3	"	"	"
" (St. Jacobiparochie)	O.	79	*68*	71	*64*	6	2.40	"	"	0 1	2 0	1 1	2 3	1 5	"	"	"
" (")	O.	40	*32*	37	*30*	3	2.40	"	0 1	2 2	2 2	"	"	6 7	"	"	"
" (Lieve-Vrouwen-parochie)	O.	48	*47*	42	*43*	6	2.40	0 1	"	"	"	"	1 1	3 1	"	"	"
Dantumadeel (Akkerwoude)	O.	68	*73*	60	*60*	6	2.40	"	"	0 1	"	1 1	2 2	4 7	"	"	"
" (Birdaard)	O.	34	*34*	27	*30*	6	2.40	"	"	"	"	"	3 0	1 2	"	"	"
" (Broek)	O.	71	*67*	45	*43*	6	2.40	"	"	2 1	2 2	3 4	2 3	1 0	"	"	"
" (Dantumawoude)	O.	32	*36*	29	*33*	6	2.40	"	"	"	"	1 0	2 3	1 3	"	"	"
" (Driesum)	O.	53	*49*	43	*44*	7	2.40	"	"	"	2 1	2 2	3 4	2 1	0 1	"	"
" (Murmerwoude)	O.	91	*84*	77	*72*	6	2.40	"	"	"	1 0	4 1	2 2	"	"	"	"
" (Rinsumageest)	O.	25	*22*	23	*20*	5	2.40	"	"	"	"	"	1 1	"	"	"	"
" (Roodkerk)	O.	24	*25*	21	*23*	6	2.40	"	"	"	"	2 0	1 3	0 2	"	"	"
" (Veenwoude)	O.	72	*69*	62	*62*	7	2.40	"	"	"	1 0	1 2	0 1	3 1	4 7	"	"
" (Zwaagwesteinde)	O.	99	*82*	86	*73*	8	2.40	"	"	"	"	2 0	1 2	2 2	3 2	7 3	"
" (")	O.	58	*42*	46	*32*	6	2.40	"	"	"	"	"	3 0	2 1	"	"	"
Ferwerderadeel (Blija)	O.	49	*39*	40	*35*	2	6.—	"	4 1	1 4	"	"	"	"	"	"	"
" (Ferwerd)	O.	57	*56*	52	*52*	3	6.—	"	"	3 5	2 2	"	"	"	"	"	"
" (Hallum)	O.	96	*84*	83	*72*	4	6.—	"	"	0 2	5 4	6 6	"	"	"	"	"
" (Hogebeintum)	O.	16	*15*	15	*14*	3	6.—	"	"	1 1	1 2	"	"	"	"	"	"
" (Marrum)	O.	82	*85*	66	*77*	6	6.—	"	"	"	1 0	3 0	4 5	1 3	"	"	"
Ameland	O.	19	*19*	18	*18*	3	9.60	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
't Bildt (St. Anna-parochie)	O.	104	*77*	94	*71*	4	9.60	"	"	1 2	5 6	4 5	"	"	"	"	"
" (Oudebildtzijl)	O.	76	*59*	66	*51*	6	12.—	"	"	"	"	"	1 3	2 0	"	"	"
Dantumadeel (Rinsumageest)	B.	71	*55*	66	*49*	6	16.80	"	"	"	"	1 5	1 5	5 0	"	"	"
" (Wouterswoude)	B.	90	*67*	78	*62*	6	3.—	"	0 1	2 1	1 4	4 6	1 5	6 2	"	"	"
Ferwerderadeel (Blija)	B.	45	*38*	41	*37*	6	10.80	"	"	"	"	"	1 4	3 2	"	"	"
" (Ferwerd)	B.	73	*69*	67	*64*	6	9.60	"	0 1	"	"	3 4	1 4	4 1	"	"	"
" (Hallum)	B.	68	*74*	58	*59*	6	14.40	"	"	1 0	"	3 1	1 3	1 5	"	"	"
" (Reitsum)	B.	49	*41*	46	*37*	6	10.40	"	"	0 1	"	3 2	0 1	2 4	"	"	"
" (Warswerd)	B.	37	*38*	35	*30*	3	4.80	"	"	1 4	3 2	"	"	"	"	"	"
" (")	B.	67	*72*	63	*67*	6	10.80	"	"	"	"	1 1	1 2	3 2	"	"	"
Arrond. Dokkum.																	
Dokkum	O.	104	*84*	87	*71*	6	kosteloos	"	"	"	"	1 1	9 5	2 5	"	"	"
"	O.	123	*102*	122	*100*	6	6 —	"	"	"	0 1	1 2	0 1	"	"	"	"
Kollumerland (Burum)	O.	30	*30*	26	*26*	6	13.50	"	0 1	"	"	0 1	2 3	2 1	2 1	2 1	"
" (Kollum)	O.	88	*80*	81	*74*	8	13.50	"	"	1 1	1 0	"	"	3 2	"	"	"
" (Kollumerpomp)	O.	43	*37*	37	*31*	6	13.50	"	"	"	"	2 1	0 1	3 3	"	"	"
" (Kollumerzwaag)	O.	69	*73*	52	*58*	6	13.50	"	"	1 1	2 1	0 1	4 4	3 5	"	"	"
" (Munnekezijl)	O.	55	*44*	43	*35*	3	13.50	"	4 2	3 3	"	"	"	"	"	"	"
" (Oudwoude)	O.	36	*29*	33	*26*	6	13.50	"	"	"	"	"	0 3	1 2	"	"	"
" (Westergeest)	O	36	*29*	34	*27*	6	13.50	"	"	"	"	0 1	"	1 3	2 0	"	"
Oostdongeradeel (Aalsum)	O.	24	*27*	22	*24*	6	6.—	0 1	"	"	"	"	0 2	3 3	1	"	"
" (Anjum)	O.	21	*26*	19	*24*	7	6.—	"	"	1 0	"	"	2 1	"	"	"	"
" (Ee)	O.	16	*12*	15	*10*	3	6.—	"	"	"	2 2	"	"	"	"	"	"
" (Engwierum)	O.	59	*53*	53	*48*	3	6.—	"	"	3 2	1 2	"	"	"	"	"	"
" (Lioessens)	O.	16	*20*	13	*18*	3	6.—	"	"	3 2	1 1	"	"	"	"	"	"
" (Metslawier)	O.	36	*40*	29	*31*	3	6.—	"	"	0 4	1 4	"	"	"	"	"	"
" (Morra)	O.	40	*40*	33	*37*	3	6.—	"	"	1 3	1 2	"	"	"	"	"	"
" (Niawier)	O.	26	*29*	18	*18*	3	6.—	"	1 0	1 0	"	"	"	"	"	"	"
" (Ooster Nijkerk)	O.	29	*18*	18	*17*	3	6.—	"	"	3 0	2 0	"	"	"	"	"	"
" (Oostrum)	O.	38	*21*	32	*18*	3	6.—	"	"	3 0	3 0	"	"	"	"	"	"
" (Paesens)	O.	27	*24*	22	*19*	3	6.—	"	2 0	0 2	3 1	"	"	"	"	"	"
Schiermonnikoog	O.	58	*45*	54	*41*	6	4.50	"	"	"	"	1 1	0 3	3 4	"	"	"
Westdongeradeel (Betterwird)	O.	17	*18*	16	*17*	3	2.40	"	"	0 3	2 2	"	"	0 2	"	"	"
" (Brantgum)	O.	40	*48*	37	*44*	6	2.40	"	"	"	"	1 0	1 0	2 1	"	"	"
" (Hantum)	O.	42	*36*	36	*32*	6	2.40	"	"	"	1 0	1 0	2 0	"	2 2	"	"
" (Hantumhuizen)	O.	24	*27*	24	*23*	7	2.40	"	"	"	"	"	0 1	2 0	1 0	1 1	"
" (Hiaure)	O.	10	*13*	8	*8*	3	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Holwerd)	O.	118	*102*	92	*88*	10	2.40	"	"	"	"	"	"	2 0	0 1	"	"
" (Moddergat)	O.	21	*10*	17	*8*	6	2.40	"	"	"	0 1	1 1	"	2 1	"	"	"
" (Nes)	O.	29	*37*	26	*35*	3	2.40	1 0	"	0 2	2 0	"	"	"	"	"	"
" (Raard)	O.	12	*14*	12	*13*	6	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

gaan onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.

PROVINCIE. — — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — R. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Westdon geradeel (*Vervolg*) (Ternaard)	O.	60	*56*	57	*52*	3	f 2.40	"	1 *0*	5 2	"	"	"	"	"	"	"
" (Wieram)	O.	66	*65*	55	*53*	3	2.40	"	1 *0*	5 *5*	"	"	"	"	"	"	"
Dokkum	B.	122	*137*	112	*129*	8	3.60	"	"	"	"	"	0 *1*	1 *8*	7 *7*	4 *5*	"
Kollumerland (Burum)	B.	68	*62*	63	*56*	6	12.—	"	"	"	1 *0*	1 *0*	"	"	"	"	"
" (Kollum)	B.	95	*94*	84	*83*	4	11.52	"	"	"	5 *3*	7 *4*	"	"	"	"	"
" (Westergeest)	B.	68	*72*	61	*65*	6	14.40	"	"	"	"	1 *0*	4 *2*	3 *2*	"	"	"
Oostdongeradeel (Anjum)	B.	93	*88*	86	*82*	6	10.—	"	"	"	1 *0*	3 *2*	6 *7*	3 *7*	"	"	"
" (Ooster Nijkerk)	B.	72	*73*	66	*67*	7	9.60	"	"	"	"	2 *4*	2 *1*	1 *3*	2 *6*	"	"
" (Ee)	B.	45	*41*	38	*37*	5	12.48	"	"	"	"	2 *1*	0 *2*	"	"	"	"
" (")	B.	36	*34*	33	*31*	6	12.48	"	"	"	2 *0*	1 *2*	5 *0*	"	"	"	"
Westdongeradeel (Holwerd)	B.	40	*39*	27	*34*	5	10.80	"	"	"	0 *1*	1 *0*	1 *3*	"	"	"	"
" (Moddergat)	B.	63	*58*	60	*56*	6	9.60	"	"	"	0 *2*	1 *0*	1 *2*	2 *3*	"	"	"
" (Ternaard)	B.	39	*48*	33	*37*	6	12.—	"	"	"	0 *3*	1 *0*	1 *2*	"	"	"	"
Arrond. Bergum.																	
Achtkarspelen (Augustinusga)	O.	67	*55*	55	*48*	7	2.40	"	"	0 *1*	2 *0*	2 *1*	5 *0*	1 *1*	4 *2*	"	"
" (Buitenpost)	O.	50	*68*	46	*64*	7	2.40	"	"	0 *1*	1 *3*	0 *1*	1 *5*	1 *1*	0 *1*	"	"
" (Drogeham)	O.	66	*68*	56	*59*	3	2.40	"	0 *1*	3 *5*	"	"	"	"	"	"	"
" (Gerkesklooster)	O.	20	*21*	18	*20*	3	2.40	"	"	0 *2*	2 *2*	"	"	"	"	"	"
" (Harkema-Opeinde)	O.	90	*83*	65	*62*	3	2.40	3 *2*	8 *6*	1 *2*	"	"	"	"	"	"	"
" (Kooten)	O.	74	*63*	63	*56*	6	2.40	"	"	1 *0*	0 *3*	"	5 *1*	1 *5*	"	"	"
" (Rottevalle)	O.	93	*71*	82	*64*	4	2.40	"	2 *0*	4 *5*	3 *3*	"	"	"	"	"	"
" (Surhuizum)	O.	36	*26*	28	*22*	6	2.40	"	"	1 *1*	3 *0*	"	"	2 *0*	"	"	"
" (Surhuisterveen)	O.	92	*75*	65	*49*	8	2.40	"	"	0 *1*	1 *0*	0 *1*	3 *1*	3 *2*	2 *3*	"	"
" (Surhuisterveensterheide)	O.	94	*60*	63	*43*	6	2.40	2 *0*	1 *3*	2 *1*	1 *3*	4 *2*	1 *0*	"	"	"	"
" (Twijzel)	O.	63	*45*	57	*40*	6	2.40	"	"	0 *2*	1 *0*	0 *3*	3 *1*	"	"	"	"
" (Twijzelerheide)	O.	69	*70*	66	*64*	6	2.40	0 *1*	"	4 *5*	2 *3*	0 *3*	"	"	"	"	"
Tietjerksteradeel (Wijns)	O.	18	*14*	16	*12*	5	2.40	"	"	"	0 *1*	0 *3*	"	"	"	"	"
" (Oudkerk)	O.	51	*39*	48	*33*	6	2.40	"	"	"	1 *1*	1 *1*	3 *3*	"	"	"	"
" (Oenkerk)	O.	38	*37*	35	*35*	6	2.40	"	"	"	"	1 *1*	1 *2*	"	"	"	"
" (Molenend)	O.	62	*52*	54	*48*	6	2.40	"	"	1 *0*	1 *2*	2 *3*	1 *3*	"	"	"	"
" (Giekerk)	O.	69	*42*	63	*38*	6	2.40	"	"	"	1 *0*	3 *0*	5 *1*	"	"	"	"
" (Rijperkerk)	O.	49	*53*	45	*51*	6	2.40	"	"	"	1 *1*	2 *0*	1 *3*	"	"	"	"
" (Tietjerk)	O.	42	*38*	37	*34*	3	2.40	"	2 *1*	0 *6*	"	"	"	"	"	"	"
" (Suawoude)	O.	28	*23*	25	*21*	6	2.40	"	"	0 *2*	"	2 *0*	3 *2*	"	"	"	"
" (Hardegarijp)	O.	84	*78*	70	*65*	7	2.40	"	"	"	1 *1*	2 *1*	1 *2*	2 *2*	"	"	"
" (Bergum)	O.	124	*124*	117	*117*	6	2.40	"	"	3 *0*	1 *3*	2 *2*	2 *8*	"	"	"	"
" (Bergumerheide)	O.	113	*118*	97	*103*	6	2.40	1 *0*	"	"	1 *2*	5 *2*	2 *4*	"	"	"	"
" (Eestrum)	O.	58	*49*	50	*41*	6	2.40	1 *2*	"	1 *2*	2 *0*	2 *4*	4 *1*	"	"	"	"
" (Oostermeer)	O.	33	*46*	28	*37*	6	2.40	"	0 *1*	0 *1*	0 *2*	2 *0*	2 *2*	"	"	"	"
" (Witveen)	O.	13	*14*	12	*11*	6	2.40	"	1 *0*	"	"	2 *0*	4 *0*	"	"	"	"
" (Suameer)	O.	52	*47*	47	*45*	6	2.40	"	"	2 *1*	0 *2*	2 *2*	1 *0*	"	"	"	"
" (Suameerderheide)	O.	42	*40*	31	*34*	6	2.40	"	"	0 *2*	3 *2*	2 *0*	"	"	"	"	"
" (Garijp)	O.	28	*29*	23	*25*	6	2.40	"	"	1 *0*	1 *0*	2 *0*	"	"	"	"	"
" (Eernewoude)	O.	14	*19*	13	*17*	6	2.40	"	"	"	"	"	3 *0*	"	"	"	"
Achtkarspelen (Buitenpost)	B.	74	*64*	62	*52*	6	14.40	"	"	"	"	"	0 *1*	1 *0*	"	"	"
" (Gerkesklooster)	B.	70	*69*	67	*66*	9	4.80	"	"	"	"	"	1 *0*	1 *3*	4 *1*	1 *2*	4 *4*
" (Suhuizum)	B.	59	*48*	48	*41*	5	9.60	"	"	"	"	4 *3*	6 *5*	"	"	"	"
Tietjerksteradeel (Bergum)	B.	71	*57*	66	*53*	6	9.60	"	"	"	0 *1*	3 *0*	6 *4*	3 *2*	"	"	"
" (Garijp)	B.	102	*94*	87	*77*	6	12.—	"	0 *1*	1 *1*	2 *3*	6 *2*	6 *9*	"	"	"	"
" (Veenwoudsterwal)	B.	46	*44*	41	*39*	6	9.60	"	"	"	1 *0*	1 *0*	2 *1*	"	"	"	"
" (Oostermeer)	B.	64	*69*	59	*63*	6	12.—	"	0 *1*	1 *1*	1 *1*	1 *1*	5 *5*	"	"	"	"
" (Tietjerk)	B.	30	*32*	25	*27*	5	kosteloos	"	"	"	"	"	3 *0*	"	"	"	"
DISTRICT HEERENVEEN.																	
Arrond. Heerenveen.																	
Ooststellingwerf (Oldeberkoop)	O.	79	*73*	74	*66*	6	2.40	"	"	"	0 *1*	1 *0*	3 *1*	3 *1*	"	"	"
" (Makkinga)	O.	69	*56*	58	*50*	6	2.40	"	"	2 *0*	5 *1*	1 *6*	1 *2*	2 *1*	"	"	"
" (Elsloo)	O.	38	*26*	33	*22*	6	2.40	0 *1*	"	1 *0*	1 *0*	1 *1*	1 *1*	1 *1*	"	"	"
" (Langedijk)	O.	39	*32*	32	*24*	6	2.40	"	2 *1*	1 *0*	0 *1*	1 *1*	0 *1*	1 *1*	"	"	"
" (Appelscha)	O.	144	*137*	131	*125*	7	2.40	1 *0*	"	0 *2*	3 *1*	5 *2*	2 *4*	2 *3*	4 *7*	"	"
(")	O.	77	*65*	66	*57*	6	2.40	"	"	1 *1*	1 *3*	2 *1*	2 *3*	"	"	"	"
" (Oosterwolde)	O.	109	*99*	98	*87*	5	2.40	"	"	"	5 *3*	6 *2*	"	"	"	"	"
" (Fochteloo)	O.	26	*25*	20	*18*	6	2.40	"	"	"	1 *0*	2 *2*	2 *1*	"	"	"	"
" (Donkerbroek)	O.	98	*74*	88	*67*	4	2.40	2 *2*	4 *2*	6 *4*	1 *6*	"	"	"	"	"	"
" (Haule)	O.	42	*28*	34	*23*	6	2.40	"	"	2 *1*	0 *4*	1 *1*	"	"	"	"	"
" (Haulerwijk)	O.	92	*85*	88	*80*	6	2.40	"	"	2 *3*	5 *4*	2 *2*	3 *1*	"	"	"	"
" (")	O.	26	*22*	20	*20*	6	2.40	1 *0*	"	2 *0*	0 *1*	2 *0*	3 *1*	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogen van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen () geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan: na het geheel doorloopen van de								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Schoterland (Heerenveen) . .	O.	60	59	56	54	6	f 3.60	„	„	„	„	8	2	0 1	0 1	„	„	„
„ („) . .	O.	87	87	85	80	4	kosteloos	„	„	1 0	2 3	„	„	„	„	„	„	„
„ (Benedenknijpe) .	O.	63	67	58	61	6	3.60	„	„	„	0 2	1 0	2 4	7 2	„	„	„	„
„ (Bovenknijpe) . .	O.	50	46	44	41	6	3.60	„	„	„	„	1 0	„	2 1	„	„	„	„
„ (Jubbega). . . .	O.	76	67	60	55	3	3.60	0 1	2 0	3 2	6 1	„	„	„	„	„	„	„
„ („). . . .	O.	77	77	60	64	6	3.60	„	1 0	2 1	2 0	2 0	2 1	4 3	„	„	„	„
„ („). . . .	O.	81	65	59	55	6	3.60	1 0	0 1	„	„	1 1	4 3	1 7	„	„	„	„
„ (Hoornsterzwaag).	O.	58	52	38	36	3	3.60	„	„	5 6	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Oudehorne). . .	O.	72	82	53	62	6	3.60	„	1 0	„	2 0	2 1	4 7	„	„	„	„	„
„ (Nieuwehorne) . .	O.	71	61	57	55	3	3.60	0 1	„	6 1	3 4	„	„	„	„	„	„	„
„ (Mildam)	O.	79	49	71	46	6	3.60	„	„	1 0	„	1 1	5 2	8 2	„	„	„	„
„ (Oranjewoud) . .	O.	44	44	42	41	6	3.60	„	„	„	„	0 1	1 0	4 2	„	„	„	„
„ (Oudeschoot). . .	O.	62	71	57	65	6	3.60	„	„	„	„	„	4 1	5 7	„	„	„	„
„ (Rotstergaast) . .	O.	36	32	32	30	3	3.60	„	„	2 1	6 2	„	„	„	„	„	„	„
„ (Rottum)	O.	36	44	32	40	6	3.60	„	„	0 1	0 1	1 2	3 0	2 4	„	„	„	„
„ (St. Johannesga) .	O.	34	37	32	35	6	3.60	1 0	„	„	„	1 1	3 1	2 2	„	„	„	„
„ (Rotsterhaule) . .	O	83	88	70	79	8	3.60	„	„	„	„	„	„	1 0	0 2	5 3	„	„
„ (Delfstrahuizen) .	O.	34	28	31	23	6	3.60	„	0 1	„	„	2 0	1 0	0 5	„	„	„	„
Weststellingwerf (Wolvega). .	O.	159	143	146	134	7	3.60	„	„	„	2 0	3 2	1 6	7 4	10 7	„	„	„
„ (Oldetrijne) .	O.	47	39	43	36	7	3.60	„	„	„	„	„	2 1	3 3	1 4	„	„	„
„ (Nijetrijne) .	O.	36	24	32	22	6	3.60	„	„	„	1 0	1 0	2 0	„	„	„	„	„
„ (Sijkenburg).	O.	37	23	33	21	6	3.60	„	„	„	1 0	„	„	1 1	„	„	„	„
„ (Scherpenzeel)	O.	58	35	53	31	6	3.60	„	„	„	1 0	6 1	2 2	2 1	„	„	„	„
„ (Munnekeburen)	O.	41	52	36	44	6	3.60	„	0 1	1 1	0 3	3 0	3 3	„	„	„	„	„
„ („)	O.	47	28	37	25	6	3.60	„	„	„	0 1	1 1	1 2	0 1	„	„	„	„
„ (Oldelamer) .	O.	23	20	22	20	3	3.60	„	„	0 2	2 0	„	„	„	„	„	„	„
„ (Nijlamer) . .	O.	38	30	37	28	6	3.60	„	„	„	0 1	„	0 2	3 2	„	„	„	„
„ (Oldeholtwolde)	O.	38	29	31	26	6	3.60	„	„	„	„	„	2 1	5 0	„	„	„	„
„ (Oldeholtpa) .	O.	49	52	43	47	3	3.60	„	2 1	6 1	7 7	„	„	„	„	„	„	„
„ (Nijholtpa) .	O.	25	24	23	23	6	3.60	„	„	„	2 0	„	2 0	„	„	„	„	„
„ (Bojl) . . .	O.	58	48	51	42	7	3.60	„	0 1	2 0	1 0	1 2	0 2	0 1	3 1	„	„	„
„ (Noordwolde)	O.	135	89	112	75	5	3.60	„	0 1	5 1	4 4	7 11	4 6	„	„	„	„	„
„ („)	O.	104	84	90	71	8	3.60	„	„	0 1	1 1	2 1	2 2	3 4	7 0	5 0	„	„
„ („)	O.	58	63	51	58	6	3.60	„	„	1 0	1 0	1 0	„	„	„	„	„	„
„ (Vinkega) . .	O.	34	30	31	27	6	3.60	0 1	1 0	„	„	0 3	1 0	1 0	„	„	„	„
„ (Steggerda) .	O.	29	27	27	25	6	3.60	„	„	„	1 0	1 0	„	1 2	„	„	„	„
„ („) .	O.	43	27	38	28	3	3.60	„	3 2	5 3	2 0	„	„	„	„	„	„	„
„ (Blesse). . .	O.	58	68	51	61	3	3.60	0 1	„	0 1	3 5	„	„	„	„	„	„	„
„ (Blesdijke) .	O.	30	27	24	23	6	3.60	1 0	0 1	„	„	1 1	2 5	„	„	„	„	„
„ (Steggerda) .	O.	44	35	44	34	6	kosteloos	„	„	„	„	„	0 1	„	„	„	„	„
Ooststellingwerf	B.	44	45	42	42	6	13.—	„	„	„	„	1 0	4 1	3 1	„	„	„	„
Schoterland	B.	64	63	58	54	6	12.—	„	„	„	0 1	1 1	1 1	8 2	„	„	„	„
„	B.	35	32	32	30	6	8.—	„	„	„	„	1 0	1 2	1 5	„	„	„	„
Weststellingwerf (Wolvega) .	B.	57	50	54	48	6	12.—	„	„	„	„	3 0	1 1	3 10	„	„	„	„
„ („) .	B.	40	27	37	25	6	kosteloos	„	„	„	1 0	2 0	1 0	6 2	„	„	„	„
„ (Steggerda) .	B.	33	50	31	48	6	id.	„	„	„	„	1 1	0 1	4 7	„	„	„	„
Arrond. Beetsterzwaag.																		
Aengwierden (Heerenveen) . .	O.	78	69	75	65	8	11.—	0 1	„	„	„	1 0	1 0	1 2	2 5	5 1	„	„
„ (Terband) . .	O.	33	30	31	26	6	11.—	„	„	„	2 0	3 2	1 1	3 1	„	„	„	„
„ (Luinjeberd) . .	O.	82	82	77	73	8	11.—	„	„	„	„	1 0	„	2 2	1 2	5 4	„	„
„ (Tjalleberd) . .	O.	58	65	57	64	7	11.—	„	„	„	„	2 1	2 1	„	3 5	„	„	„
„ (Gersloot) . . .	O.	48	41	38	34	7	11.—	„	„	„	„	1 1	2 1	1 1	„	„	„	„
Idaarderadeel (Friens). . . .	O.	14	16	13	15	4	2.40	„	„	„	„	2 3	„	„	„	„	„	„
„ (Grouw) . . .	O.	145	143	135	136	6	2.40	„	„	„	„	6 1	7 6	3 6	„	„	„	„
„ (Idaard) . . .	O.	19	19	19	18	3	2.40	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Roordahuizum).	O.	48	47	44	46	3	2.40	„	„	„	2 4	„	„	„	„	„	„	„
„ (Warga) . . .	O.	131	106	126	103	6	2.40	„	„	„	„	3 0	8 6	7 4	„	„	„	„
„ (Wartens) . . .	O.	57	42	50	39	3	2.40	„	„	3 2	3 1	„	„	„	„	„	„	„
Opsterland (Beets)	O.	110	86	88	70	8	2.40	1 1	1 2	0 2	1 4	7 6	0 4	2 1	4 3	10 5	„	„
„ (Beetsterzwaag).	O.	75	71	70	66	6	2.40	„	„	1 1	„	0 2	1 1	4 1	„	„	„	„
„ (Ureterp) . . .	O.	143	123	116	106	6	2.40	„	1 0	„	1 3	4 4	3 4	4 2	„	„	„	„
„ (Siegerswoude) .	O.	69	66	55	52	6	2.40	0 1	2 0	1 1	1 1	3 3	4 4	3 4	„	„	„	„
„ (Duurswoude) .	O.	36	44	27	32	6	2.40	„	„	„	„	2 0	1 0	1 1	„	„	„	„
„ (Bakkeveen) . .	O.	59	46	53	37	6	2.40	„	„	1 0	0 1	3 0	3 3	2 2	„	„	„	„
„ (Wijnjeterp) . .	O.	74	53	51	44	6	2.40	„	„	„	„	0 2	2 6	1 2	„	„	„	„
„ (Hemrik) . . .	O.	53	34	49	31	6	2.40	„	0 1	„	„	„	0 1	2 4	„	„	„	„
„ (Lippenhuizen) .	O.	127	89	108	81	5	2.40	„	„	2 1	3 2	6 4	7 9	„	„	„	„	„
„ (Terwispel) . .	O.	114	98	95	83	4	2.40	0 1	„	1 1	10 4	1 5	„	„	„	„	„	„
„ (Tijnje). . . .	O.	124	133	95	104	5	2.40	„	„	„	„	7 3	1 2	„	„	„	„	„
„ (Gorredijk) . .	O.	133	127	122	115	8	2.40	„	„	0 1	„	3 1	2 3	3 1	2 0	1 0	„	„
„ (Kortezwaag) . .	O.	53	60	48	53	6	2.40	„	„	1 0	2 0	„	4 0	0 2	„	„	„	„
„ (Langezwaag) . .	O.	54	41	50	38	7	2.40	„	„	„	„	„	2 0	1 0	3 2	„	„	„

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veeartsenij. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam; of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan: zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de 1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.	7.									
Opsterland (*Vervolg*) (Langezwaag)	O.	45	*41*	38	*39*	6	f 2.40	"	"	1 0	"	1 1	2 0	1 2	"	"	"
" (Luxwolde)	O.	39	*41*	29	*38*	6	2.40	"	"	1 1	"	1 3	4 1	1 1	"	"	"
Smallingerland (Oudega)	O.	81	*25*	17	*22*	6	7.50	"	"	"	0 1	2 0	"	"	"	"	"
" (Nijega)	O.	62	*54*	69	*46*	6	7.50	0 1	"	0 1	4 1	6 2	2 5	"	"	"	"
" (Opeinde)	O.	52	*48*	41	*43*	6	7.50	"	"	1 0	2 4	"	4 3	"	"	"	"
" (Houtigehage)	O.	73	*64*	53	*52*	6	7.50	2 0	0 1	3 5	2 3	6 1	1 3	"	"	"	"
" (Drachtster Compagnie)	O.	94	*68*	80	*60*	6	7.50	"	"	0 1	1 0	3 3	5 1	"	"	"	"
" (Drachten)	O.	64	*59*	56	*53*	6	7.50	"	"	"	2 2	1 3	3 1	"	"	"	"
" (")	O.	45	*31*	39	*27*	6	7.50	1 0	"	"	3 1	2 2	3 1	"	"	"	"
" (")	O.	100	*90*	96	*88*	5	7.50	0 1	"	"	5 0	2 4	"	"	"	"	"
" (")	O.	108	*108*	101	*104*	5	7.50	"	"	2 0	5 0	3 0	"	"	"	"	"
" (de Wilgen)	O.	51	*46*	43	*40*	6	7.50	"	"	"	2 1	1 0	4 3	"	"	"	"
" (Boornbergum)	O.	66	*44*	58	*37*	6	7.50	"	"	1 0	1 3	2 1	3 3	"	"	"	"
Utingeradeel (Oldeboorn)	O.	107	*115*	101	*107*	7	2.40	0 1	1 0	1 0	2 0	3 5	4 2	3 4	"	"	"
" (Akkrum)	O.	174	*154*	160	*135*	8	2.40	"	"	1 0	1 0	0 3	5 2	5 7	10 2	"	"
" (Terhorne)	O.	77	*63*	61	*48*	6	2.40	"	"	1 1	1 2	2 2	2 3	"	"	"	"
" (Terkaple)	O	30	*23*	28	*22*	6	2.40	"	"	"	0 1	1 0	5 0	"	"	"	"
Idaarderadeel	B.	17	*16*	15	*14*	6	12.—	"	"	"	0 1	"	0 1	"	"	"	"
Opsterland (Beets)	B.	42	*40*	40	*39*	6	10.—	"	"	2 1	0 2	0 1	1 0	"	"	"	"
" (Gorredijk)	B.	35	*27*	27	*22*	6	15.60	"	"	"	"	"	1 4	"	"	"	"
Smallingerland (Oudega)	B.	70	*52*	62	*45*	6	12.—	1 0	0 1	0 1	"	0 2	"	"	"	"	"
" (Drachten)	B.	106	*102*	100	*98*	8	10.—	"	"	"	"	0 1	0 1	5 1	4 3	"	"
Utingeradeel	B.	48	*29*	40	*23*	7	10.—	"	"	"	"	1 0	2 4	4 3	"	"	"
Arrond. Lemmer.																	
Doniawerstal (Broek)	O.	17	*13*	16	*13*	3	2.40	"	"	1 0	0 3	"	"	"	"	"	"
" (Doniaga)	O.	10	*7*	10	*6*	3	2.40	"	"	"	0 2	"	"	"	"	"	"
" (Gongarijp)	O.	16	*14*	14	*14*	3	2.40	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"
" (Idskenhuizen)	O.	32	*28*	27	*25*	6	2.40	"	"	"	"	2 1	"	3 0	"	"	"
" (Langweer)	O.	59	*55*	53	*59*	6	2.40	1 0	2 1	"	"	1 1	0 1	5 3	"	"	"
" (Nijega)	O.	24	*25*	23	*24*	6	2.40	"	"	"	"	"	1 1	2 1	"	"	"
" (Oosterhaule)	O.	62	*49*	54	*44*	6	2.40	"	"	"	"	"	0 1	2 2	"	"	"
" (St. Nicolaasga)	O.	26	*31*	23	*30*	6	2.40	"	"	"	"	"	0 2	2 2	"	"	"
" (Tjerkgaast)	O.	19	*8*	19	*7*	4	2.40	"	"	"	"	"	"	1 0	1 2	"	"
Gaasterland (Balk)	O.	22	*5*	22	*5*	4	48.—	2 0	1 0	1 0	2 0	0 1	"	"	"	"	"
" (")	O.	87	*74*	77	*64*	8	4.—	"	"	"	1 0	4 0	2 1	1 2	"	1 1	"
" (Harich)	O.	37	*41*	34	*37*	6	4.—	"	"	"	"	6 2	1 1	0 2	"	"	"
" (Mirne)	O.	84	*86*	72	*78*	8	4.—	0 1	"	1 0	"	"	1 1	1 1	5 2	6 4	"
" (Oudemirdum)	O.	50	*41*	43	*35*	3	4.—	0 1	"	2 1	4 1	"	"	"	"	"	"
" (Nijemirdum)	O.	41	*44*	40	*42*	3	4.—	"	1 0	1 2	4 3	"	"	"	"	"	"
" (Sondel)	O.	47	*32*	42	*27*	3	4.—	"	"	4 2	1 1	"	"	"	"	"	"
" (Wijckel)	O.	36	*29*	31	*26*	6	4.—	1 0	"	"	0 1	0 2	2 1	0 2	"	"	"
Haskerland (Joure)	O.	115	*115*	108	*102*	6	4.—	"	"	"	"	0 2	0 1	3 7	"	"	"
" (")	O.	116	*119*	109	*103*	6	kosteloos	"	"	1 0	2 2	3 4	2 4	10 8	"	"	"
" (")	O.	18	*5*	18	*5*	4	30.—	2 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Nijehaske)	O.	90	*74*	84	*66*	8	4.—	"	"	"	0 1	"	0 2	0 2	4 0	1 1	"
" (Oudehaske)	O.	92	*89*	78	*74*	8	4.—	"	"	"	1 0	"	"	1 1	4 2	"	"
" (Haskerdijken)	O.	33	*43*	31	*33*	3	4.—	1 1	"	2 1	0 6	"	"	"	"	"	"
" (Stobbegat)	O.	32	*33*	29	*28*	7	4.—	"	"	0 1	"	3 0	"	6 1	"	"	"
" (Haskerhorne)	O.	29	*27*	27	*25*	6	4.—	"	"	"	"	0 1	0 3	1 1	"	"	"
Hemelumer-Oldephaert (Koudum)	O.	69	*70*	63	*63*	6	12.—	"	"	"	3 0	4 1	1 2	6 6	"	"	"
" (Molkwerum)	O.	40	*32*	36	*29*	3	12.—	"	"	3 0	5 1	"	"	"	"	"	"
" (Warns)	O.	69	*72*	61	*59*	7	12.—	"	"	"	"	0 1	0 1	2 2	2 2	"	"
" (Hemelum)	O.	55	*52*	51	*49*	6	12.—	"	"	1 0	1 0	2 0	2 1	0 4	"	"	"
" (Oudega)	O.	29	*26*	24	*25*	3	12.—	"	"	1 1	0 2	"	"	"	"	"	"
" (Nijega)	O.	38	*31*	34	*29*	3	12.—	"	"	"	7 1	"	"	"	"	"	"
" (Heidenschap)	O.	23	*22*	23	*19*	6	12.—	"	"	"	"	2 0	1 3	"	"	"	"
Hindeloopen	O.	83	*99*	77	*93*	4	3.60	"	"	2 1	3 8	6 1	"	"	"	"	"
Lemsterland (Follega)	O.	24	*23*	22	*21*	3	2.40	0 1	"	"	2 1	"	"	"	"	"	"
" (Middenvaart)	O.	42	*35*	27	*23*	3	2.40	"	"	2 5	4 0	"	"	"	"	"	"
" (Echten)	O.	68	*65*	57	*57*	6	2.40	"	"	"	4 0	1 0	1 4	3 4	"	"	"
" (Oosterzee)	O.	61	*54*	56	*50*	6	2.40	"	"	"	"	1 2	1 4	5 6	"	"	"
" (Lemmer)	O.	20	*4*	20	*4*	3	40.—	1 0	4 0	"	3 0	"	"	"	"	"	"
" (")	O.	188	*193*	170	*172*	8	2.40	1 0	"	2 0	"	2 1	4 2	4 5	8 7	4 7	"
Sloten	O.	82	*72*	73	*63*	6	2.40	"	"	"	4 3	4 3	2 3	"	"	"	"
Staveren	O.	75	*70*	72	*67*	8	2.40	"	"	"	"	"	0 1	3 1	3 2	2 1	"
Doniawerstal	B.	52	*57*	51	*55*	6	2.40	"	"	"	"	0 3	2 7	2 0	"	"	"
"	B.	60	*49*	56	*37*	5	2.40	"	"	1 0	1 0	2 0	4 11	"	"	"	"
Gaasterland	B.	62	*69*	58	*62*	6	7.20	"	"	"	"	4 2	5 6	"	"	"	"
Haskerland	B.	55	*36*	53	*34*	6	12.—	"	"	"	"	"	3 1	7 6	"	"	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. 'De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.									ge
								zonder de langste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Hemelumer-Oldephaert(Koudum)	B.	80	81	76	77	6	f 9.60	"	"	"	"	1 0	2 0	5 1	"	"	"
" (Oudega)	B.	28	24	26	19	3	10.80	"	"	"	1 2	"	"	"	"	"	"
Lemsterland	B.	62	83	58	78	6	12.—	"	"	"	0 1	1 1	2 3	5 6	"	"	"
Arrond. Sneek.																	
Baarderadeel (Baard)	O.	25	29	24	28	6	2.40	"	"	"	"	0 1	1 1	0 1	"	"	"
" (Beers)	O.	15	10	15	10	6	2.40	"	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"
" (Bozum)	O.	50	45	49	44	6	2.40	"	"	"	"	1 1	0 2	1 2	"	"	"
" (Britswerd)	O	25	27	24	25	6	2.40	"	"	"	"	0 2	1 0	2 5	"	"	"
" (Huins)	O.	21	17	16	14	6	2.40	"	"	"	"	"	"	1 1	"	"	"
" (Hjllaard)	O.	14	16	14	15	6	2.40	"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	"
" (Jelum)	O.	18	17	16	17	6	2.40	"	"	"	"	"	1 2	1 2	"	"	"
" (Jorwerd)	O.	46	45	43	43	6	2.40	"	"	"	"	2 0	1 1	0 2	"	"	"
" (Mantgum)	O.	31	33	30	28	6	2.40	"	"	"	"	"	2 0	1 1	"	"	"
" (Oosterlittens)	O.	56	50	51	47	6	2.40	"	"	"	"	2 0	2 2	6 4	"	"	"
" (Oosterwierum)	O.	47	39	43	38	6	2.40	"	"	"	"	1 2	2 1	2 0	"	"	"
" (Weidum)	O.	43	37	41	37	6	2.40	"	"	"	"	1 0	2 0	2 2	"	"	"
" (Wieuwerd)	O.	25	19	24	18	6	2.40	"	0 2	"	"	"	"	2 1	"	"	"
" (Winsum)	O.	26	25	24	24	6	2.40	"	"	"	"	1 3	1 0	2 1	"	"	"
Rauwerderhem (Deersum)	O.	19	23	18	21	6	2.40	"	"	"	"	"	2 0	1 1	"	"	"
" (Irnsum)	O.	83	70	78	65	6	2.40	"	"	"	"	0 1	3 6	4 9	"	"	"
" (Poppingawier)	O.	23	19	21	18	6	2.40	"	"	"	"	0 1	"	1 1	"	"	"
" (Rauwerd)	O.	51	40	47	38	6	2.40	"	"	"	0 1	2 0	1 4	4 3	"	"	"
" (Sjbrandaburen)	O.	13	16	13	15	6	2.40	"	"	"	"	"	1 0	0 1	"	"	"
" (Terzool)	O.	30	20	26	18	6	2.40	"	"	"	"	"	"	0 2	"	"	"
Sneek	O.	162	124	148	117	8	30.—	"	"	"	"	3 0	2 4	7 1	3 0	"	"
"	O.	161	188	152	176	8	2.40	"	"	"	1 3	3 0	0 2	2 5	0 1	"	"
"	O.	249	234	212	195	6	kosteloos	"	2 1	1 1	1 4	9 9	8 6	16 11	"	"	"
Wjmbritseradeel (Gaastmeer)	O.	16	11	15	11	6	16.—	"	"	"	1 0	"	1 1	"	"	"	"
" (Goënga)	O.	20	16	20	16	6	16.—	"	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"
" (Heeg)	O.	42	30	38	25	6	16.—	"	"	"	1 0	2 1	3 1	2 0	"	"	"
" (Hommerts)	O.	13	14	12	11	6	16.—	"	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"
" (Njland)	O.	7	8	7	8	4	16.—	"	"	"	"	3 0	"	"	"	"	"
" (Oppenhuizen)	O.	14	19	12	18	6	16.—	"	"	"	"	2 0	"	2 2	"	"	"
" (Oudega)	O.	14	17	14	16	6	16.—	"	"	"	"	"	"	4 1	"	"	"
" (Scharnegoutum)	O.	12	9	11	9	6	16.—	"	"	"	"	"	"	0 2	"	"	"
" (Tirns)	O.	47	34	46	31	6	16.—	"	"	"	"	"	2 4	1 2	"	"	"
" (Wolsum)	O.	7	12	6	12	3	16.—	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"
" (Woudsend)	O.	51	57	49	53	6	16.—	"	"	"	"	1 3	2 5	5 2	"	"	"
" (IJsbrechtum)	O.	25	17	24	17	6	16.—	"	"	"	"	"	"	2 3	"	"	"
IJlst	O.	32	29	26	16	6	8.—	"	"	"	"	1 1	1 1	"	"	"	"
Baarderadeel (Hjllaard)	B.	20	18	18	15	4	12.—	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"
" (Winsum)	B.	31	18	30	17	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Sneek	B.	148	120	145	114	5	12 —	"	"	"	"	1 4	15 9	"	"	"	"
"	B.	0	115	0	114	6	14.—	"	"	"	0 1	0 1	0 2	0 6	"	"	"
"	B.	108	0	107	0	7	20.—	"	"	"	"	"	3 0	3 0	5 0	"	"
Wjmbritseradeel (Abbega)	B.	32	35	31	30	6	16.—	"	"	"	"	"	0 1	4 4	"	"	"
" (Folsgare)	B.	16	17	14	16	6	12.—	"	"	"	"	"	"	2 6	"	"	"
" (Gaastmeer)	B.	35	35	32	32	6	10.—	"	"	"	"	"	3 2	2 1	"	"	"
" (Gauw)	B.	29	31	26	29	4	8.—	"	"	"	1 1	6 2	"	"	"	"	"
" (")	B.	22	24	19	20	3	8.—	"	0 1	0 2	"	"	"	"	"	"	"
" (Heeg)	B.	78	66	76	62	6	9.60	0 1	2 0	0 1	1 1	1 2	5 2	"	"	"	"
" (Hommerts)	B.	25	17	23	15	6	15.—	"	"	0 1	0 1	1 1	2 1	"	"	"	"
" (")	B.	40	29	37	26	6	12.—	"	"	"	"	"	4 3	"	"	"	"
" (Jutrijp)	B.	23	23	22	22	3	10.—	"	0 4	4 4	"	"	"	"	"	"	"
" (Njland)	B.	67	71	62	68	3	10.—	"	3 0	10 9	"	"	"	"	"	"	"
" (Oosthem)	B.	35	44	33	41	6	6.—	"	"	"	"	"	"	6 5	"	"	"
" (Oppenhuizen)	B.	92	64	79	55	6	12.—	"	"	"	1 0	0 2	5 2	4 3	"	"	"
" (Oudega)	B.	53	40	47	34	5	14.40	"	"	"	"	3 4	1 1	"	"	"	"
" (Scharnegoutum)	B.	33	26	31	23	4	12.—	"	"	"	2 1	6 2	"	"	"	"	"
" (")	B.	45	40	41	36	6	12.—	"	"	"	"	"	1 0	3 2	"	"	"
" (Westhem)	B.	51	59	48	56	4	8.—	"	"	"	0 1	9 3	"	"	"	"	"
" (Woudsend)	B.	68	76	65	72	6	15.50	"	"	"	"	1 1	1 2	6 4	"	"	"
IJlst	B.	77	65	75	59	6	12.—	"	"	"	"	"	4 3	4 5	"	"	"
Arrond. Bolsward.																	
Bolsward	O.	72	75	70	72	6	18.—	"	"	"	"	1 0	1 1	5 3	"	"	"
"	O.	90	93	83	84	6	kosteloos	"	"	1 0	3 0	3 3	7 7	4 7	"	"	"
Hennaarderadeel (Lutkewierum)	O.	39	35	36	32	6	12.—	"	"	"	"	1 0	0 2	0 3	"	"	"
" (Itens)	O.	17	13	17	12	6	12.—	0 1	"	"	"	0 2	"	"	"	"	"
" (Oosterend)	O.	19	10	16	9	5	12.—	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"
" (Wommels)	O.	54	49	51	46	6	12.—	"	"	"	"	2 0	2 2	5 3	"	"	"

ter	geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.												
	10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gehezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.
	"	"	"	"	"	3 0	"	"	"	3 0	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	3 " 5	0 " 1	"	"	3 " 0	0 " 3	"	0 " 1	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	1 0	0 " 1	"	0 " 1	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 " 3	"	"	"	"	0 " 3	"	1 0	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 " 2	"	"	"	"	0 " 1	1 " 0	0 " 1	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	1 0	0 " 2	"	1 0	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	3 1	"	"	"	1 0	"	"	1 0	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	4 2	"	"	"	"	0 " 2	"	4 0	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	1 0	3 3	"	"	"	2 0	"	"	1 0	"	"	"	0 2	"
	"	"	"	"	0 1	2 0	"	0 1	"	1 0	"	"	2 0	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	1 0	1 3	"	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	2 0	0 1	"	"	1 0	"	"	1 0	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	0 2	3 5	"	"	"	"	"	"	3 5	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	0 3	0 " 1	0 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	15 " 5	0 " 2	"	"	2 " 1	"	"	1 " 1	"	"	"	"	"
	"	"	"	2 2	"	4 9	0 1	"	0 1	5 4	0 " 1	"	1 4	"	"	"	"	"
	3 0	"	"	0 8	"	18 13	1 0	"	2 6	16 1	"	"	1 0	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	2 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	1 0	"	"	1 0	"	4 " 2	1 0	"	1 0	3 0	1 " 1	"	0 " 1	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	1 0	"	1 " 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	2 " 4	"	"	"	"	"	"	1 2	4	"	"	"	"
	"	"	"	0 1	"	3 " 7	0 1	"	"	1 0	0 " 6	2 0	0 1	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	2 " 2	"	"	"	2 0	"	"	0 2	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 4	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	0 1	"	"	"	"	1 0 3	0 1	0 2	"	4 0	"	"	0 3	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	6 0	"	"	"	"	0 1	"	1 0	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	0 1	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	1 1	"	2 1	"	"	"	1 0	0 " 1	"	0 " 2	12	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 1	"	"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"	0 " 1	12	"	"	"	"
	2 1	"	"	2 4	"	1 " 1	1 1	"	"	2 0	0 " 2	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	0 2	"	0 " 4	0 2	"	"	1 0	0 " 1	"	0 " 4	12	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	2 0	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	1 0	"	4 " 1	1 0	"	"	"	0 " 1	"	0 " 1	12	"	"	"	"
	"	"	"	1 3	"	2 3	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"	"	"
	1 0	"	"	1 1	"	2 1	1 0	"	"	"	0 " 2	"	0 " 2	12	3	1	"	"
	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1	"	"
	"	"	"	0 1	"	3 1	"	"	1 0	3 0	1 " 0	"	0 " 3	12	0	3	"	"
	"	"	"	0 1	"	2 1	"	"	"	"	"	"	"	"	3	3	"	"
	"	"	"	0 2	"	4 " 2	0 " 1	"	"	3 0	1 " 0	"	0 " 3	12	0	3	"	"
	"	"	"	"	"	2 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	1 1	13 " 9	"	"	"	1 0	"	1 0	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 2	"	"	2 0	6 0	0 " 1	"	5 " 1	"	"	"	"	"
	0 1	"	"	"	"	0 2	0 1	"	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	1 4	"	"	"	3 0	"	"	1 1	"	"	"	"	"

PROVINCIE. — — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Wonseradeel (Arum)	O.	82	72	73	62	8	f 15.—	"	"	"	"	"	0 2	5 3	1 0	1 0	"
" (Burgwerd)	O.	17	21	14	19	6	15.—	"	"	"	"	1 1	1 1	1 0	"	"	"
" (Cornwerd)	O.	14	17	14	17	4	15.—	"	"	"	1 0	1 1	"	"	"	"	"
" (Dedgum)	O.	22	12	22	12	3	15.—	"	"	3 0	2 0	"	"	"	"	"	"
" (Exmorra)	O.	18	9	18	8	6	15.—	"	"	0 1	0 1	"	1 2	1 1	"	"	"
" (Hartwerd)	O.	13	10	12	9	3	15.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Idsegahuizen)	O.	13	17	13	17	6	15.—	"	"	"	"	1 2	1 2	3 5	"	"	"
" (Kimswerd)	O.	54	56	50	50	6	15.—	"	"	"	"	"	1 1	2 1	1 4	1 4	3 2
" (Makkum)	O.	136	108	123	101	11	15.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Parrega)	O.	23	18	19	16	3	15.—	"	"	0 1	2 0	"	2 0	1 1	"	"	"
" (Pingjum)	O.	55	47	52	44	6	15.—	"	"	"	"	"	2 1	4 4	"	"	"
" (Tjerkwerd)	O.	34	34	33	33	6	15.—	"	"	3 1	5 4	"	"	"	"	"	"
" (Witmarsum)	O.	70	56	66	53	3	15.—	"	"	1 1	"	"	"	"	"	"	"
" (Zurich)	O.	34	28	31	24	3	15.—	0 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Workum	O.	16	4	16	4	3	40.—	"	"	"	"	1 0	1 0	6 0	3 4	1 0	"
" (Heidenschap)	O.	89	75	84	71	8	8.—	"	"	"	"	1 0	1 0	1 0	7 8	4 0	"
"	O.	30	20	29	19	6	8.—	"	"	"	"	"	1 0	5 1	6 3	1 3	"
"	O.	74	60	72	56	8	kosteloos	"	"	"	"	8 10	9 8	3 0	"	"	"
Bolsward	B.	117	127	112	120	5	12.—	"	5 2	3 1	0 4	1 0	2 3	"	"	"	"
"	B.	106	80	96	69	8	7.20	"	"	"	0 1	"	2 6	5 2	"	"	"
Hennaarderadeel (Oosterend)	B.	75	54	72	51	6	8.—	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"
" (Hijdaard)	B.	23	12	23	11	3	10.—	"	"	2 0	1 2	"	"	"	"	"	"
" (Wommels)	B.	49	38	46	35	5	8.40	"	"	"	"	5 1	3 2	"	"	"	"
" (Cubaard)	B.	34	37	30	33	7	7.20	"	"	"	"	"	"	0 1	5 3	"	"
" (Welsrijp)	B.	52	26	39	23	6	14.40	"	"	"	2 1	3 0	2 3	3 0	"	"	"
" (Baijum)	B.	19	9	16	8	3	7.20	"	"	1 0	4 1	"	"	"	"	"	"
" (Spannum)	B.	43	45	38	41	6	2.—	"	"	"	"	"	0 2	2 5	"	"	"
Wonseradeel (Arum)	B.	47	39	41	36	5	13.—	"	"	0 1	2 2	6 2	4 1	"	"	"	"
" (Burgwerd)	B.	29	26	28	24	6	20.—	"	"	"	"	"	"	4 2	"	"	"
" (Exmorra)	B.	27	11	25	10	3	9.60	"	"	"	3 1	"	"	"	"	"	"
" (Ferwoude)	B.	15	24	13	21	3	9.60	"	0 1	3 1	2 2	"	"	"	"	"	"
" (Gaast)	B.	40	35	35	34	3	10.—	"	1 0	2 2	1 0	"	"	"	"	"	"
" (Lollum)	B.	41	35	38	31	4	12.—	"	"	1 0	1 0	3 1	"	"	"	"	"
" (Makkum)	B.	70	69	65	62	6	9.60	"	"	0 1	"	0 4	1 4	4 4	"	"	"
" (Parrega)	B.	48	40	43	35	6	12.—	"	"	"	"	0 1	1 0	1 5	"	"	"
" (Pingjum)	B.	25	15	20	14	4	14.40	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"	"
" (Schettens)	B.	15	17	14	12	3	12.—	"	"	1 4	3 0	"	"	"	"	"	"
" (")	B.	13	6	11	6	3	12.—	"	"	0 1	3 0	"	"	"	"	"	"
" (Schraard)	B.	27	18	25	17	3	6.—	"	"	"	6 2	"	"	"	"	"	"
" (Witmarsum)	B.	48	51	41	46	6	9.60	"	"	1 0	0 1	"	0 1	1 4	"	"	"
" (Wons)	B.	12	18	12	16	3	4.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (")	B.	18	25	16	21	3	9.60	"	"	"	"	"	1 1	"	5 5	5 2	"
Workum	B.	108	104	101	96	8	7.20	"	"	"	0 3	0 3	0 2	0 3	"	"	"
"	B.	0	75	0	74	6	8.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	O.	20523	18476	18210	16527	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	B.	6707	6197	6107	5649	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Algemeen totaal		27230	24673	24317	22176	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
PROVINCIE OVERIJSSEL.																	
DISTRICT ZWOLLE.																	
Arrond. Zwolle.																	
Dalfsen (Ane.m)	O.	57	48	51	41	6	f 6.—	"	"	"	"	"	1 1	4 5	"	"	"
"	O.	108	96	107	92	6	6.—	"	"	"	"	"	3 0	7 3	"	"	"
" (Dalmsholte)	O.	69	65	63	55	7	6.—	"	"	"	"	1 1	1 3	0 1	1 1	"	"
" (Emmen)	O.	57	38	48	32	6	6.—	"	2 2	0 3	3 0	2 2	5 3	1 0	"	"	"
" (Hessum)	O.	37	37	33	34	6	6.—	"	"	"	"	"	3 4	3 5	"	"	"
" (Lenthe)	O.	27	31	24	28	6	6.—	"	1 0	0 1	"	1 1	0 1	2 4	"	"	"
" (Oudleusen)	O.	38	49	24	37	6	6.—	"	"	1 0	3 0	1 2	"	4 8	"	"	"
Heino	O.	91	60	84	55	4	4.—	"	"	0 1	5 7	12 4	"	"	"	"	"
Nieuwleusen	O.	94	69	77	55	7	2.50	"	2 0	"	0 3	2 0	5 3	0 1	2 2	"	"
" (Ruitenveen)	O.	72	64	51	46	7	2.50	"	"	"	"	1 0	2 3	0 3	5 2	"	"
" (den Hulst)	O.	85	89	73	66	7	2.50	"	"	0 1	"	"	1 1	1 1	3 2	"	"
Zwolle	O.	98	62	95	60	6	40.—	"	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"
"	O.	173	127	171	124	8	12.—	"	"	"	"	"	"	2 1	"	"	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het bedrijf of beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
1 0	1 1		0 1	0 1	0 1	0 1	1 0	0 1	1 0	0 1	1 0	1 2	2 0	2 0	0 2	0 1	0 1	1 0
			6 2	2 8	0 1	1 1	0 2	2 2	0 0	0 1	0 1	2 0	0 1	1 1	0 1	0 1	0 1	0 1
			0 2	0 2	0 1	0 1	1 0	1 2	0 0	0 2	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
			1 0	1 1	1 1	1 1	0 1	1 2	0 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
			0 2	3 2	0 1	1 1	0 1	1 2	0 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
				1 0	1 7	1 1	0 1	1 2	0 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
				0 2	5 0	1 4	0 1	1 2	0 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
					0 6	0 1	1 0	1 2	0 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
						0 2	1 0	1 2	0 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
								1 2	0 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
									0 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
										0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
											0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
												1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
													0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
														0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
															0 1	0 1	0 1	0 1
																0 1	0 1	0 1
																	0 1	0 1
																		0 1
			0 2	1 7	5 6	1 1	1 0	1 2	3 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
				1 0	0 1	0 1	0 1	1 2	0 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
				0 2	0 6	0 1	1 0	1 2	0 0	0 1	0 1	1 0	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1	0 1
					0 1	0 1	0 1

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.									ge
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Zwolle (*Vervolg*)	O.	274	*263*	260	*249*	14	f 4.80									0 2	0 4
„	O.	161	*161*	158	*156*	12	4.80								0 1	1 0	2 0
„	O.	184	*156*	178	*151*	7	4.80				0 1	0 1	2 0	5 10	13 4		
„	O.	133	*106*	125	*101*	5	4.80				2 0	2 2	2 1				
„	O.	147	*123*	130	*114*	6	kosteloos	1 0		0 1	0 4	2 2	7 8	1 1			
„	O.	253	*236*	250	*232*	6	id.	0 2	3 5	3 2	9 2	4 3	15 20		2 0	2 2	
„	O.	279	*255*	257	*242*	13	id.						1 0	3 1			
Zwollerkerspel (Mastenbroek)	O.	19	*17*	16	*16*	6	4.—							0 2			
„ („s Heerenbroek)	O.	48	*52*	42	*45*	3	4.—		1 1	3 1	2 2						
„ (Westenholte)	O.	78	*70*	71	*63*	6	4.—		1 0		0 1	1 1	5 6	2 1			
„ (Schelle)	O.	44	*39*	38	*37*	3	4.—			2 1	3 1						
„ (Windesheim)	O.	58	*44*	49	*34*	3	4.—			1 3	0 1						
„ (Ittersum)	O.	54	*36*	52	*34*	3	4.—			0 2	1 1						
„ (Wijthmen)	O.	45	*37*	33	*27*	3	4.—			0 1	1 3						
„ (Berkum)	O.	63	*59*	54	*50*	6	4.—					1 1	2 2	7 1			
„ (Genne)	O.	17	*18*	15	*16*	3	4.—			0 1	0 1						
Heino	B.	83	*60*	74	*55*	6	4.—			1 0	1 2	3 1	2 1	5 6			
Zwolle	B.	39	*53*	35	*47*	6	60.—										
„	B.	190	*149*	174	*133*	6	15.—	1 0		1 1	3 6	9 5	2 0	1 1			
„	B.	597	*0*	593	*0*	6	12.—		2 0		1 0	3 0		25 0			
„	B.	0	*493*	0	*481*	6	40.—		0 1			0 1	0 1				
Arrond. Kampen.																	
Genemuiden	O.	51	*56*	43	*49*	3	4.—	1 0	1 1	5 8	3 2						
„	O.	56	*62*	53	*58*	6	4.—				3 0		0 1	6 7			
„ (Kamperzeedijk)	O.	30	*32*	29	*30*	6	4.—			0 1	0 1	0 1	1 3	8 2			
Grafhorst	O.	30	*37*	29	*34*	6	2.60	0 1		0 1	0 1		3 0	1 1			
Hasselt	O.	77	*60*	67	*54*	6	4.—			2 0	3 2	1 2	5 0	4 3			
„	O.	59	*51*	52	*45*	6	4.—		0 1		2 0	1 0	3 2	3 1			
Kampen	O.	104	*80*	99	*75*	6	12.—						1 0	0 3			
„	O.	168	*93*	162	*83*	9	25.—						1 3	1 5	1 0	4 0	1 0
„	O.	189	*158*	179	*149*	10	2.40	0 1		0 2	1 1	0 1	0 5	1 2	5 4	5 2	7 5
„	O.	123	*120*	113	*106*	5	2.40	1 1	3 2	4 5	4 6	4 5	6 2				
„	O.	123	*115*	113	*105*	6	kosteloos		0 1	0 2	3 2	2 1	1 5	3 6			
„	O.	138	*128*	129	*118*	6	id.			3 0	2 1	1 2	6 7	5 6			
„	O.	134	*110*	130	*107*	5	2.40			1 0	4 3	7 9	5 5				
„	O.	22	*29*	21	*26*	6	2.40					0 2	1 0	1 4			
„ (Kampereiland)	O.	24	*18*	22	*17*	6	2.40							1 0			
Kamperveen	O.	25	*24*	20	*20*	6	6.—							4 4			
Vollenhove (Ambt) (St. Jansklooster)	O.	76	*79*	63	*64*	3	6.—			3 10	4 7						
„ (Heetveld)	O.	52	*51*	43	*44*	6	6.—						3 3	2 6			
Vollenhove (Stad)	O.	131	*127*	119	*117*	6	4.40				1 1	3 1	4 3	5 6			
„	O.	11	*6*	11	*6*	5	25.—										
Wilsum	O.	45	*49*	41	*42*	6	3.80				0 2	0 2	2 1	2 1			
IJsselmuiden	O.	127	*124*	121	*117*	5	2.60		1 1	1 0	1 2	4 8	9 4				
Zalk en Veecaten	O.	45	*35*	40	*31*	3	6.—	1 1		3 1	2 3						
Zwartsluis	O.	46	*51*	43	*43*	3	3.60		2 1	4 3	3 3						
„	O.	39	*36*	36	*30*	3	3.60		1 0	1 2	1 2						
Genemuiden	B.	40	*38*	36	*35*	6	14.40		1 0			0 1	2 0	2 4			
Hasselt	B.	57	*42*	55	*38*	6	12.—					2 1	3 2	5 2			
Kampen	B.	258	*225*	240	*209*	8	16.—					1 0	2 0	0 2	2 2	16 13	
„	B.	128	*0*	124	*0*	6	8.—					2 0	2 0	5 0			
„	B.	0	*143*	0	*143*	6	8.—		0 1	0 1							
Kamperveen	B.	30	*32*	29	*30*	5	12.—				0 1	1 5	3 1				
Zwartsluis	B.	123	*111*	109	*96*	8	13.20			0 1				1 0	7 6	11 9	
Arrond. Ommen																	
Avereest (Dedemsvaart)	O.	45	*72*	40	*62*	6	4.—						2 2	1 2			
„ („)	O.	135	*122*	123	*109*	8	4.—				0 3	2 0	3 7	1 2	5 5	3 2	
„ (den Oosterhuis)	O.	39	*29*	36	*27*	6	4.—				1 1	2 0	0 1	3 1			
„ (Balkbrug)	O.	77	*64*	74	*61*	6	4.—				1 1	0 1	4 0				
„ (Oud)	O.	56	*55*	50	*49*	6	4.—		0 1			2 1	3 2	2 1			
Gramsbergen	O.	72	*48*	64	*43*	9	3.60						0 1		1 0		
„ (Ane)	O.	39	*33*	30	*24*	6	3.60				1 0		2 2	1 1			
„ (Holthone)	O.	22	*17*	18	*15*	3	3.60			2 0	1 0						
„ (den Velde)	O.	22	*15*	18	*12*	3	3.60		1 0	4 2	2 3						
„ (de Krim)	O.	105	*92*	91	*77*	3	3.60	1 0	0 2	2 7	4 5						
den Ham	O.	152	*114*	104	*87*	6	5.—			3 0		3 4	10 3	8 14			
„ (Linde)	O.	49	*41*	33	*35*	6	5.—			1 0	2 1	1 0	1 1	3 0			
„ (Vroomshoop)	O.	150	*161*	115	*126*	7	5.—		2 2	3 6	5 0	6 5	5 3	2 4	1 0		

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogen van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
2 5	2 7	[1])18 15	" "	0 3	15 25	" "	1 0	" "	10 0	1 28	" "	2 0	" "	" "	" "	" "
0 3	1 4	9 10	" "	0 1	4 7	" "	0 1	" "	0 3	0 5	1 0	3 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 2	7 10	" "	" "	" "	6 1	0 2	" "	1 4	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	2 0	2 2	" "	" "	" "	" "	0 2	" "	0 8	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 2	10 13	" "	" "	" "	7 " 1	1 12	" "	0 1	" "	" "	" "	" "
3 1	3 1	0 2	2 5	9 8	23 21	2 3	" "	1 1	17 14	1 8	1 0	4 0	" "	" "	7 9	" "
" "	" "	" "	" "	1 0	13 7	2 2	" "	" "	9 0	1 1	" "	0 6	" "	" "	" "	2 0
" "	" "	" "	" "	3 2	1 " 0	2 2	" "	" "	" "	" "	" "	2 2	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	1 0	0 1	6 7	" "	" "	" "	" "	0 4	3 0	1 4	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	2 1	" "	" "	" "	" "	1 1	" "	0 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	1 3	" "	" "	" "	" "	1 3	" "	2 1	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "	0 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	2 4	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 1	3 3	" "	1 0	" "	" "	0 3	" "	0 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	2 1	5 " 3	" "	1 0	" "	" "	" "	4 0	2 1	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	2 " 2	14 " 10	3 0	1 0	1 0	" "	2 " 12	" "	0 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	0 1	1 0	5 0	0 2	1 0	3 0	1 0	1 0	" "	9 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	2 1	2 4	3 4	1 0	" "	1 0	1 0	0 7	" "	1 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	0 1	1 0	2 1	0 1	" "	" "	" "	3 1	" "	1 5	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	0 1	1 2	0 3	" "	" "	" "	" "	" "	" "	3 2	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 2	0 1	3 0	" "	0 2	" "	" "	" "	1 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	6 3	5 1	0 1	" "	2 0	1 0	0 2	" "	0 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 2	6 0	3 0	" "	3 0	" "	" "	" "	1 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	1 0	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 2	0 6	0 1	" "	" "	7 0	0 6	" "	3 4	" "	" "	" "	" "
5 6	" "	" "	2 1	2 12	17 11	1 0	" "	" "	13 3	0 12	" "	0 1	1 4	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	1 6	13 12	1 2	" "	" "	10 7	0 5	" "	1 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	3 6	3 5	" "	1 2	" "	3 0	2 9	" "	1 4	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	4 1	8 9	" "	3 0	" "	5 0	0 6	" "	0 4	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	1 5	11 7	" "	1 0	" "	8 5	0 7	" "	1 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 1	1 1	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	4 1	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	1 5	2 5	" "	" "	" "	" "	1 10	3 0	2 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	0 1	1 2	3 2	0 1	2 0	" "	" "	0 3	" "	3 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	7 3	" "	" "	2 0	" "	0 4	" "	0 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	0 1	0 2	2 9	0 1	0 1	0 1	" "	0 3	" "	2 5	" "	" "	" "	" "
2 1	" "	" "	1 1	2 0	3 1	2 1	" "	" "	" "	0 2	" "	0 8	" "	" "	" "	" "
1 1	" "	" "	1 1	2 0	1 4	0 1	" "	" "	" "	1 2	" "	2 3	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	3 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
1 0	" "	" "	1 0	0 1	2 2	" "	" "	" "	1 0	0 3	" "	2 5	" "	" "	" "	" "
3 0	" "	" "	0 1	0 3	4 0	1 0	" "	1 0	" "	0 1	" "	2 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	2 4	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
0 1	" "	" "	1 5	0 1	0 7	0 1	" "	" "	" "	0 2	" "	3 0	" "	" "	" "	" "
0 1	" "	" "	1 2	0 1	0 1	0 1	2 0	" "	" "	0 1	" "	1 5	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	2 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 2	3 9	0 1	" "	" "	" "	0 3	" "	2 5	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	2 0	1 1	0 1	" "	" "	" "	2 1	" "	2 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	1 0	4 3	" "	" "	" "	1 0	1 2	" "	2 3	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 1	2 2	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	0 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	2 2	1 0	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	3 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 1	4 0	1 0	3 0	" "	" "	" "	" "	1 5	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 1	0 1	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	1 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	1 5	2 10	" "	" "	" "	4 0	0 2	1 0	1 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	2 1	2 1	3 3	" "	" "	" "	1 0	0 2	1 0	1 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	0 1	1 3	4 1	1 0	" "	" "	1 0	" "	" "	1 3	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	" "	1 1	" "	" "	" "	" "	0 1	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	1 0	3 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	1 0	0 2	2 4	" "	" "	" "	" "	0 3	" "	1 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	1 1	0 3	2 7	1 0	" "	" "	" "	0 2	" "	2 2	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	1 1	1 1	13 6	0 1	" "	" "	" "	0 2	" "	8 3	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 2	4 10	1 0	" "	" "	" "	0 9	" "	11 0	" "	" "	" "	" "
" "	" "	" "	" "	0 1	3 7	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "

[1]) Hierbij in de 14de klasse 7 jongens en 5 meisjes, in de 13de 3 jongens en 5 meisjes.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan: 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Hardenberg (Ambt) (Baalder)	O.	20	*13*	19	*11*	6	f 10.80	"	"	"	"	"	1 "	"	"	"	"
" (Bergentheim)	O.	40	*29*	33	*22*	3	10.80	"	3 *1*	1 *4*	1 *1*	"	"	"	"	"	"
" (Brucht)	O.	65	*62*	42	*45*	6	10.80	"	"	"	1 *1*	2 *3*	3 "	0 "	"	"	"
" (Collendoorn)	O.	37	*25*	33	*21*	6	10.80	"	"	"	2 *1*	5 *1*	2 *1*	0 *5*	"	"	"
" (Dedemsvaart)	O.	67	*74*	57	*63*	6	10.80	"	"	"	1 *1*	0 *3*	0 *6*	2 *3*	"	"	"
" (Heemse)	O.	26	*22*	21	*21*	6	10.80	"	"	"	1 *0*	1 *0*	1 *0*	"	"	"	"
" (Lutten)	O.	50	*41*	45	*35*	6	10.80	1 *0*	"	0 *1*	"	2 *2*	2 *2*	4 *0*	"	"	"
" (Radewijk)	O.	34	*20*	25	*16*	6	10.80	"	"	"	2 *1*	3 *0*	1 "	1 *0*	"	"	"
" (Rheeze)	O.	26	*25*	17	*19*	5	10.80	"	"	1 *0*	1 *0*	1 *0*	0 "	"	"	"	"
" (Sibculo)	O.	56	*41*	46	*33*	6	10.80	"	"	"	3 *2*	2 *5*	3 *0*	1 "	"	"	"
" (S'agharen)	O.	146	*142*	126	*118*	3	10.80	"	3 *0*	9 *17*	3 *3*	"	"	"	"	"	"
Hardenberg (Stad)	O.	80	*55*	71	*50*	3	4.—	"	0 *4*	3 *3*	0 *6*	"	"	"	"	"	"
Ommen (Ambt) (Lemele)	O.	39	*33*	30	*26*	6	4.—	"	"	1 *0*	"	1 *1*	3 "	1 "	"	"	"
" (Lemelerveld)	O.	46	*46*	31	*35*	3	4.—	"	3 *0*	0 *1*	3 *1*	"	"	"	"	"	"
" (Nieuwebrug)	O.	37	*33*	25	*23*	3	4.—	"	"	0 *4*	6 *1*	"	"	"	"	"	"
" (Beerze)	O.	24	*18*	17	*14*	6	4.—	"	"	"	"	1 *0*	1 *1*	1 *1*	"	"	"
" (Beerzerveld)	O.	47	*35*	38	*27*	3	4.—	"	"	2 *1*	3 *1*	"	"	"	"	"	"
" (Hoogengraven)	O.	30	*23*	21	*17*	3	4.—	"	1 *1*	3 *3*	"	"	0 *1*	1 *0*	2 *1*	3 *3*	"
Ommen (Stad)	O.	94	*65*	78	*54*	8	5.—	"	"	"	1 *1*	1 *0*	1 *1*	6 *2*	"	"	"
Avereest	B.	85	*70*	78	*66*	6	12.—	"	"	"	1 *1*	1 *0*	1 *0*	4 *1*	"	"	"
"	B.	62	*57*	57	*51*	6	20.—	"	"	"	6 *6*	"	"	"	"	"	"
Hardenberg (Stad)	B.	79	*60*	75	*56*	3	12.—	"	"	3 *3*	7 *5*	6 " *6*	"	"	"	"	"
Ommen (Stad)	B.	53	*54*	44	*44*	4	5.—	"	"	1 *1*	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Steenwijk.																	
Blankenham	O.	26	*24*	25	*22*	2	3.—	"	1 *0*	2 *2*	"	"	"	3 " *0*	"	"	"
"	O.	17	*11*	17	*9*	6	3.—	"	"	0 " *1*	1 " *0*	"	"	"	"	"	"
Blokzijl	O.	121	*100*	113	*94*	5	18.—	"	1 *1*	0 *2*	"	4 *3*	4 *5*	1 *4*	"	"	"
Giethoorn (Noordeinde)	O.	60	*57*	57	*52*	7	4.—	"	0 *1*	2 "	2 *2*	0 *2*	3 *2*	2 *5*	4 *3*	"	"
" (Zuideinde)	O.	83	*66*	73	*58*	7	4.—	"	4 *1*	"	3 *1*	"	"	"	"	"	"
" (Dwarsgracht)	O.	20	*14*	18	*12*	3	4.—	"	"	2 *1*	"	"	"	"	"	"	"
Kuinre	B.	73	*61*	65	*50*	8	4.—	1 *0*	0 *1*	3 *4*	"	"	0 *1*	3 " *1*	6 *3*	3 *3*	"
Oldemarkt	B.	68	*75*	56	*68*	8	2.40	"	"	"	0 *1*	5 *4*	1 *2*	"	"	"	"
" (Paasloo)	O.	44	*30*	36	*26*	5	2.40	"	"	1 *1*	0 *2*	1 *0*	"	"	"	"	"
" (Ossenzijl)	O.	39	*35*	31	*30*	4	2.40	"	"	1 *1*	4 *7*	"	"	"	"	"	"
" (Kalenberg)	O.	37	*35*	33	*32*	3	2.40	"	1 *0*	0 *1*	10 *5*	"	"	"	"	"	"
Staphorst	O.	59	*65*	55	*61*	3	3.20	"	1 *0*	1 *1*	1 *6*	"	"	"	"	"	"
" (Rouveen)	O.	52	*46*	47	*42*	3	3.20	"	0 *2*	"	3 *2*	"	"	"	"	"	"
" (")	O.	42	*36*	37	*30*	3	3.20	"	"	1 *2*	3 *4*	"	"	"	"	"	"
" (IJhorst)	O.	25	*36*	24	*34*	3	3.20	"	"	0 *1*	"	"	"	"	"	"	"
" (Hesselingen)	O.	18	*12*	18	*12*	7	3.20	"	"	"	"	"	"	"	0 " *3*	"	"
Steenwijk	O.	30	*16*	30	*16*	6	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	155	*114*	148	*109*	9	4.—	"	"	"	0 *2*	3 " *2*	2 *4*	6 *1*	"	"	"
"	O.	201	*199*	185	*185*	9	kosteloos	"	"	4 *0*	2 *0*	3 " *4*	4 *0*	3 *1*	3 *8*	9 *4*	8 *4*
Steenwijkerwold	O.	97	*77*	83	*67*	6	8.—	"	"	"	4 *4*	0 *2*	0 " *1*	5 *1*	"	"	"
" (Basse)	O.	36	*27*	30	*23*	6	8.—	0 *1*	"	"	0 *2*	4 " *1*	1 *2*	3 *2*	"	"	"
" (Zuidveen)	O.	57	*46*	54	*43*	6	8.—	"	"	"	1 *1*	0 " *1*	1 *2*	3 *6*	"	"	"
" (Onna)	O.	37	*38*	33	*35*	6	8.—	"	"	1 *1*	"	1 " *1*	0 *2*	0 *1*	"	"	"
" (Kallenkote)	O.	26	*19*	24	*18*	6	8.—	"	"	"	1 *3*	0 " *2*	1 *2*	1 *3*	"	"	"
" (Eesveen)	O.	42	*42*	37	*36*	6	8.—	"	"	1 *0*	"	2 " *2*	5 " *2*	5 *3*	"	"	"
" (Wetering)	O.	58	*53*	48	*42*	6	8.—	"	"	"	0 *1*	0 " *2*	4 " *1*	2 *0*	"	"	"
" (Nederland)	O.	10	*12*	8	*11*	3	kosteloos	"	"	"	0 *2*	3 " *4*	4 *7*	3 *7*	"	"	"
" (Willemsoord)	O.	63	*61*	61	*58*	3	2.60	"	"	"	3 *4*	"	0 " *1*	9 *4*	"	"	"
Wanneperveen ('t Haagje)	O.	69	*55*	60	*47*	6	2.60	1 *0*	"	"	"	0 " *2*	1 *7*	8 " *10*	"	"	"
" (Schutsloot)	O.	32	*30*	30	*26*	3	2.60	"	0 *1*	"	"	1 " *0*	"	4 *4*	2 *1*	"	"
Oldemarkt	B.	42	*34*	35	*30*	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Staphorst	B.	142	*122*	114	*113*	7	10.40	"	"	"	8 *2*	1 " *0*	1 *1*	6 *12*	2 " *2*	"	"
" (Rouveen)	B.	44	*47*	40	*44*	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Steenwijk	B.	78	*51*	74	*47*	3	14.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Steenwijkerwold	B.	48	*88*	44	*78*	8	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
DISTRICT DEVENTER.																	
Arrond. Deventer.																	
Bathmen	O.	99	*103*	86	*92*	4	3.—	0 *1*	"	"	5 *5*	6 *6*	"	2 " *0*	3 " *0*	"	"
Deventer	O.	151	*0*	147	*0*	7	40.—	"	"	"	"	"	"	"	0 *1*	"	"
"	O.	30	*142*	27	*135*	7	40.—	"	"	"	"	"	"	"	4 *3*	"	"
"	O.	134	*103*	132	*100*	7	9.—	"	"	"	"	"	3 " *0*	1 " *1*	1 *1*	"	"
"	O.	237	*220*	217	*197*	11	3.—	"	"	"	"	"	0 " *1*	"	1 *1*	0 *1*	*2*
"	O.	229	*203*	216	*185*	10	3.—	"	"	"	"	1 " *0*	"	"	1 *1*	2 *3*	*4*
"	O.	244	*206*	238	*198*	10	3.—	"	"	"	"	"	2 " *2*	0 *1*	1 *1*	2 *5*	*4*
"	O.	181	*186*	171	*171*	10	kosteloos	"	2 *0*	"	2 *1*	1 " *2*	"	4 *3*	3 *3*	1 *9*	*6*

Leerlingen, die onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehouden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. *De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Deventer (*Verrolg*)	O.	218	*164*	208	*153*	10	kosteloos	2	1	0	1		0	1	2	0	1	3	2	2	3	3	5	4
„	O.	217	*197*	212	*187*	11	3.—	0	1	1	1										2	0	1	0
„	O.	127	*124*	124	*120*	7	7.80	„	„	„	„		„	„	0	2	„	„	5	1	8	8	„	„
Diepenveen	O.	77	*84*	65	*72*	4	2.40	„	„	„	„		1	0	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Averloo)	O.	38	*27*	31	*21*	6	2.40	„	„	„	„		„	„	2	0	1	5	2	1	„	„	„	„
„ (Lettele)	O.	48	*45*	34	*37*	7	2.40	„	„	„	„		0	1	„	„	0	1	„	„	4	1	„	„
„ (Colmschate)	O.	104	*75*	97	*68*	6	2.40	„	„	„	„		0	1	1	1	3	0	2	10	„	„	„	„
Holten	O.	156	*153*	135	*134*	6	3.—	„	„	„	„		„	„	1	1	3	12	8	9	„	„	„	„
„ (Dijkerhoek)	O.	45	*43*	38	*30*	4	3.—	„	„	„	„		0	1	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„
Olst	O.	134	*120*	127	*114*	6	2.40	1	0	„	„		„	„	3	0	3	6	7	9	„	„	„	„
„ (Welsum)	O.	66	*69*	62	*64*	6	2.40	„	„	„	„		„	„	2	1	2	4	2	3	„	„	„	„
„ (Wezepe)	O.	63	*68*	52	*62*	6	2.40	1	0	1	0		1	1	0	1	0	4	2	2	„	„	„	„
„ (Hengforden)	O.	44	*39*	41	*36*	6	2.40	1	1	„	„		„	„	1	1	„	„	2	1	„	„	„	„
„ (den Nul)	O.	63	*54*	52	*47*	6	2.40	„	„	1	0		0	2	2	1	4	3	2	3	„	„	„	„
Raalte	O.	186	*72*	141	*55*	5	6.—	„	„	„	„		1	0	4	8	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Heeten)	O.	69	*73*	59	*62*	6	6.—	„	„	0	1		2	0	2	0	1	3	2	7	„	„	„	„
„ (Luttenberg)	O.	43	*44*	37	*39*	6	6.—	2	0	„	„		„	„	„	„	1	0	4	4	„	„	„	„
„ (Broekland)	O.	21	*18*	17	*13*	4	6.—	„	„	„	„		3	0	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Wolthaarshoek)	O.	14	*14*	13	*13*	4	6.—	„	„	0	1		„	„	0	1	„	„	„	„	„	„	„	„
Wijhe	O.	133	*124*	117	*109*	6	2.40	0	1	„	„		2	1	3	5	6	6	4	9	„	„	„	„
„ (Wechterholt)	O.	50	*48*	41	*40*	6	2.40	1	0	2	0		0	2	1	0	3	2	1	1	„	„	„	„
„ (Herxen)	O.	28	*35*	22	*30*	6	2.40	„	„	1	0		„	„	1	1	„	„	3	2	„	„	„	„
Deventer	B.	67	*61*	64	*61*	6	12.—	„	„	„	„		„	„	„	„	0	2	1	5	„	„	„	„
„	B.	325	*0*	314	*0*	8	60.—	1	0	5	0		2	0	6	0	7	0	12	0	7	0	8	0
„	B.	0	*316*	0	*301*	6	53.—	„	„	„	„		„	„	0	2	0	1	0	2	0	46	„	„
„	B.	19	*0*	19	*0*	3	kostschool	„	„	„	„		2	0	4	0	„	„	„	„	„	„	„	„
Raalte	B.	0	*134*	0	*129*	6	6.—	„	„	„	„		0	3	0	2	0	6	0	6	0	2	„	„
Wijhe	B.	68	*59*	65	*54*	6	3.—	„	„	„	„		„	„	„	„	„	„	0	2	3	4	„	„
Arrond. Almelo.																								
Almelo (Ambt)	O.	150	*142*	125	*113*	8	4.—	„	„	„	„		0	1	2	3	11	9	6	3	6	6	1	1
„	O.	150	*157*	135	*139*	8	4.—	„	„	„	„		1	1	1	1	2	1	11	3	4	18	4	4
„	O.	91	*90*	81	*69*	4	4.—	„	„	0	1		7	4	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„
Almelo (Stad)	O.	83	*70*	82	*70*	6	16.—	„	„	„	„		„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	„
„	O.	105	*99*	102	*96*	6	5.—	„	„	„	„		0	2	0	1	0	2	4	7	„	„	„	„
„	O.	161	*153*	141	*128*	6	3.—	1	1	1	1		5	2	2	7	7	1	„	„	„	„	„	„
„ (Stad)	O.	192	*176*	173	*149*	8	3.—	„	„	1	1		„	„	1	1	1	3	1	5	2	4	8	4
Borne	O.	248	*113*	220	*101*	7	2.80	„	„	„	„		„	„	„	„	„	„	17	9	7	2	„	„
„ (Zenderen)	O.	61	*46*	46	*35*	6	2.80	„	„	„	„		„	„	3	0	3	2	4	1	„	„	„	„
„ (Bornerbroek)	O.	46	*39*	40	*36*	6	2.80	„	„	„	„		„	„	2	1	0	3	6	4	„	„	„	„
Hellendoorn	O.	94	*110*	86	*103*	8	4.—	„	„	„	„		„	„	„	„	6	0	4	3	2	3	2	1
„ (Nijverdal)	O.	136	*124*	121	*113*	2	4.—	„	„	1	0		„	„	„	„	„	„	2	4	10	8	2	5
„ (Haarle)	O.	[1]) 48	*30*	48	*34*	2	4.—	„	„	9	4		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Rhaan)	O.	31	*24*	28	*21*	6	4.—	„	„	„	„		1	0	1	0	1	0	4	2	„	„	„	„
„ (Eversé)	O.	15	*15*	11	*10*	7	4.—	„	„	„	„		„	„	„	„	„	„	„	„	0	3	„	„
„ (Marle)	O.	58	*54*	50	*43*	7	4.—	„	„	1	0		„	„	1	0	„	„	4	1	1	1	„	„
„ (Daarle)	O.	50	*45*	41	*39*	6	4.—	„	„	„	„		2	0	2	1	2	3	1	2	„	„	„	„
„ (Daarlerveen)	O.	47	*38*	35	*31*	6	4.—	„	„	„	„		3	0	2	0	1	0	3	2	„	„	„	„
Hengelo	O.	273	*218*	259	*207*	15	5.—	„	„	„	„		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	267	*219*	258	*218*	10	5.—	„	„	„	„		„	„	„	„	1	0	1	0	0	3	1	0
„	O.	252	*226*	248	*221*	11	5.—	„	„	„	„		„	„	„	„	„	„	„	„	0	1	1	0
„	O.	39	*47*	31	*37*	6	5.—	„	„	„	„		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Oele)	O.	24	*17*	23	*16*	2	5.—	„	„	„	„		3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	O.	27	*33*	18	*23*	6	5.—	„	„	„	„		„	„	0	2	1	3	2	2	„	„	„	„
„	O.	265	*265*	261	*260*	11	5.—	„	„	„	„		„	„	„	„	„	„	„	„	0	1	2	1
Rijssen	O.	439	*360*	348	*290*	14	4.—	1	0	„	„		„	„	„	„	1	1	1	1	1	0	5	1
Vriezenveen	O.	70	*58*	62	*48*	7	3.—	„	„	„	„		0	1	3	2	3	5	4	4	0	1	„	„
„	O.	43	*31*	36	*28*	7	3.—	„	„	„	„		„	„	1	0	„	„	2	0	4	1	„	„
„	O.	43	*33*	40	*29*	7	3.—	„	„	„	„		„	„	0	1	1	0	2	6	4	0	„	„
„ (Brainehaar)	O.	19	*6*	19	*6*	3	3.—	„	„	„	„		0	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Wierden	O.	200	*174*	182	*155*	7	2.40	0	1	„	„		2	0	1	5	3	0	3	8	14	7	„	„
„ (Hooge Hexel)	O.	36	*26*	32	*22*	6	2.40	„	„	„	„		„	„	„	„	8	2	„	„	„	„	„	„
„ (Notter)	O.	78	*59*	66	*52*	3	2.40	„	„	4	0		3	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Lipeloo)	O.	33	*29*	29	*26*	6	2.40	„	„	„	„		„	„	„	„	1	5	1	3	„	„	„	„
„ (Enter)	O.	85	*82*	64	*64*	6	2.40	„	„	„	„		„	„	2	0	5	5	1	7	„	„	„	„
Almelo (Stad)	B.	157	*105*	151	*101*	6	3.60	„	„	„	„		„	„	1	1	13	12	3	4	„	„	„	„
„	B.	103	*97*	94	*89*	4	6.—	„	„	1	0		6	3	4	9	„	„	„	„	„	„	„	„
Borne	B.	0	*124*	0	*113*	6	7.20	„	„	„	„		0	2	0	7	0	9	„	„	„	„	„	„
Hellendoorn	B.	133	*137*	123	*128*	4	7.68	1	0	1	1		4	8	8	3	„	„	„	„	„	„	„	„
Rijssen	B.	19	*70*	17	*65*	4	2.40	„	„	„	„		0	1	0	3	7	„	„	„	„	„	„	„
Vriezenveen	B.	72	*67*	67	*63*	5	20.—	„	„	„	„		0	1	0	1	9	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	79	*60*	73	*57*	5	20.—	„	„	„	„		„	„	6	0	6	„	2	3	„	„	„	„
																	6	4						

[1]) De schoollijst wordt maar éénmaal per jaar opgemaakt.

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend.
						a.	*b.*	*c.*	*d.*	*e.*	*f.*	*g.*	*h.*	*i.*	*k.*	*l.*	*m.*
6 5			1 1	2 3	15 12	1 2	0 1	3 3	2 3	0 2		10 5				1 0	1 0
			0 1	1 1	3 8	0 1			0 0	0 0		3 1				1 1	
				0 1	5 2				5 0	0 2				0 1			
					1 0				1 0	0 5		3 0					
				0 2	3 3	0 1						4 1					
				0 1	4 1							4 13					
				1 4	3 9							0 1					
			1 0	1 0	5 6	2 0			1 1			4 5					
				0 2	4 4				1 0	0 1		0 5					
			0 1	1 0	1 1	1 1	1 0				1 0	2 6					
				1 1	6 5	1 0				0 6		4 0					
				2 3	3 5	1 0		0 1				4 0					
			2 0	2 1	3 3	2 0					12 3	1 0					
					1 0							3 0					
					0 1		0 1		1 0			2 4					
			1 0	0 1	11 11	1 0			9 0	0 8		4 4					
				1 0	5 4			1 0	1 0	0 1		1 0					
				0 2	1 0				0 2			2 0					
			4 0	6 0	38 0	1 0		0 3	30 0	0 1		0 1					
				0 2	0 3				2 0								
			0 1	0 3	0 13	0 1				0 11		0 3					
				0 1	0 1	0 2											
					25 22					0 1		25 21					
				0 6	19 18	0 1		0 2	1 0	0 7	2 1	16 13					
				1 0	6 5				4 5	0 0							
					0 5				0 1			0 3					
			1 1	2 1	13 10	2 1			1 0	0 1		13 11					
			0 2	1 4	5 8				2 0	0 4		3 8					
				1 1	16 8				11 0	0 8		1 1					
				0 1	6 1				6 0	0 2							
				0 3	2 1	0 1				0 2		1 0					
			1 2		12 6					0 1		11 5					
				0 2	15 16	2 1		1 0		0 2		11 14					
				1 0	2 0	1 0						2 0					
					6 1					0 3		6 1					
				0 1	6 3							6 0					
					6 0						4 0	2 0					
2 8				1 1	2 2				1 1	0 2		1 0					
	1 3			0 1	2 0				1 0		1 5	1 1					
				0 2	1 3												
4 3	1 5	b)30 40		0 3	3 1		2 0		1 1		10 2	28 48					
				1 2	42 49				1 0	0 4	0 5	2 4					
				0	9 13					0 2	1 0	2 0					
					3 0					0 2		2 0					
			0 1	0 1	0 7	0 1				0 2	4 9	1 3					
				0 3	7 13					0 0	5 0	0 0					
					8 2							3 0					
				0 2	4 0					0 5	1 0	1 0					
				2 0	5 6	2 0			1 0	0 5		5 1					
			0 1	1 1	12 11					1 8		10 9					
			1 0	1 0	6 3	1 0	0 1		7 0			0 3					
				1 0	0 1	2 0				0 12		0 4					
			1 1	0 1	6 9	0 1				0 1		6 8					
				0 3	6 7					0 2							
										1 2		4 1					

b) Hierbij 12de klasse 16 jongens en 18 meisjes; 12de klasse 13 jongens en 21 meisjes.

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Vriezenveen (*Vervolg*) (Sibculo)	B.	25	*23*	25	*20*	2	f 3.84	"	1 0	2 1	"	"	"	"	"	"	"
Wierden	B.	57	*60*	53	*55*	6	3.60	"	"	"	1 0	3 " 1	1 " 1	5 " 1	"	"	"
Arrond. Enschedé.																	
Delden (Ambt) (Azelo)	O.	20	*17*	18	*17*	3	3.60	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"	"
" (Bentelo)	O.	33	*28*	24	*24*	3	3.60	"	"	1 2	1 1	"	"	"	"	"	"
" (Deldener-Esch)	O.	17	*16*	14	*13*	3	3.60	"	"	"	2 4	"	"	"	"	"	"
" (Deldenerbroek)	O.	21	*19*	18	*19*	6	3.60	"	"	2 0	0 1	2 " 1	5 2 3 0 4	1 " 1	"	"	"
" (Hengevelde)	O.	46	*42*	31	*29*	6	3.60	"	"	"	"	2 " 0	2 3 0 1	2 " 4	"	"	"
" (Wiene)	O.	55	*37*	44	*31*	6	3.60	"	"	"	"	1 4	0 2	4 " 6	"	"	"
Delden (Stad)	O.	80	*76*	75	*69*	6	4.—	"	"	"	"	12 4	"	"	"	"	"
Diepenheim	O.	98	*96*	91	*89*	4	2.40	"	"	3 3	2 1	"	0 1	0 " 1	"	"	"
" (Markvelde)	O.	22	*18*	18	*15*	6	2.40	"	"	"	"	"	1 1	" 2	"	"	"
Enschedé	O.	161	*121*	156	*117*	7	20.—	"	"	"	"	"	2 1	2 " 4	7 4	4 " 5	"
"	O.	171	*154*	169	*149*	8	8.—	"	"	1 0	"	1 0	1 3	" 4	"	"	"
"	O.	132	*140*	127	*133*	6	2.40	"	1 3	"	4 1	5 1	1 " 4	1 " 2	"	"	"
"	O.	157	*138*	154	*135*	8	2.40	"	"	"	1 0	1 0	1 2	2 " 1	0 2	"	"
"	O.	144	*172*	138	*164*	6	2.40	"	1 0	2 1	1 1	3 1	"	"	"	"	"
"	O.	131	*129*	128	*122*	6	2.40	"	0 1	2 2	2 1	7 6	1 " 3	2 2 " 0	"	"	"
"	O.	123	*108*	116	*100*	8	2.40	"	"	"	"	2 0	"	"	7 8	"	"
"	O.	97	*111*	94	*107*	8	2.40	"	"	2 1	2 0	2 0	1 " 0	3 " 0	"	"	"
Goor	O.	271	*246*	257	*236*	10	6.—	"	"	"	"	"	"	"	2 3	4 " 1	7 6
"	O.	10	*11*	10	*11*	4	32.—	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"
Haaksbergen	O.	190	*186*	171	*148*	7	3.—	"	1 2	0 1	4 3	6 2	7 " 4	7 " 6	7 8	"	"
" (Buurse)	O.	55	*48*	43	*41*	6	3.—	"	1 0	"	"	2 2	3 2 2	9 " 1	"	"	"
" (Boekelo)	O.	47	*49*	35	*38*	6	3.—	"	"	0 1	2 0	"	"	4 " 5	"	"	"
" (Brammelo)	O.	33	*40*	25	*33*	6	3.—	"	"	"	"	1 1	3 4	1 " 1	"	"	"
Lonneker (Noord-Eschmarke)	O.	71	*63*	69	*61*	6	2.40	"	"	"	"	"	"	"	1 0	"	"
" (Wooldrikshoek)	O.	83	*81*	78	*78*	8	2.40	"	"	"	"	"	"	3 " 0	"	"	"
" (Kuiperadijk)	O.	28	*34*	28	*32*	6	2.40	"	"	"	"	"	1 " 2	1 " 2	"	"	"
"	O.	27	*34*	26	*31*	6	2.40	"	"	"	"	"	"	1 " 1	"	"	"
" (Glanerbrag)	O.	86	*71*	83	*67*	4	2.40	"	1 0	"	0 3	6 4	1 " 2	"	"	"	"
" (Broekheurne)	O.	29	*26*	29	*25*	3	2.40	"	"	0 1	3 1	"	"	"	"	"	"
" (Usselo)	O.	80	*78*	77	*75*	4	2.40	"	"	"	1 0	0 1	"	"	"	"	"
" (Boekelo)	O.	67	*41*	56	*33*	6	2.40	"	"	"	"	1 1	3 " 1	1 " 0	"	"	"
" (Twekkelo)	O.	66	*62*	58	*58*	6	2.40	"	"	"	2 0	"	"	2 " 4	"	"	"
" (Driene)	O.	37	*32*	36	*31*	6	2.40	"	"	"	0 1	"	1 " 0	8 " 1	"	"	"
Markelo	O.	163	*143*	127	*123*	6	4.—	"	0 1	2 1	2 0	11 5	"	"	"	"	"
" (Elsen)	O.	113	*66*	75	*43*	4	4.—	"	0 3	2 3	10 5	2 1	3 " 0	2 " 1	"	"	"
" (Stokkum)	O.	44	*39*	35	*34*	7	4.—	"	"	"	0 1	"	1 2 0	3 2 0	"	"	"
" (Kerspel-Goor)	O.	56	*35*	43	*28*	6	4.—	"	"	"	"	0 2	1 2 0	4 3 0	"	"	"
Delden (Stad)	B.	84	*0*	78	*0*	6	9.60	"	"	"	"	2 0	2 0	0 5	"	"	"
"	B.	20	*79*	20	*70*	6	1.75	"	"	"	0 2	0 8	2 0	0 7 3	"	"	"
Enschedé	B.	136	*126*	132	*119*	6	15.—	"	"	"	"	0 1	2 3	0 " 0	"	"	"
"	B.	461	*0*	432	*0*	6	16.—	"	1 0	2 0	2 0	9 0	7 0	7 " 0	"	"	"
"	B.	0	*279*	0	*260*	6	18.—	"	"	"	0 1	0 1	1 0 2	"	"	"	"
Lonneker	B.	58	*60*	53	*51*	6	kosteloos	"	"	"	"	2 2	1 2	1 " 2	"	"	"
Arrond. Ootmarsum.																	
Denekamp	O.	120	*118*	105	*104*	4	3.—	"	0 1	"	4 2	5 4	"	"	"	"	"
" (Noord-Deurninge)	O.	22	*18*	17	*15*	6	3.—	"	"	"	"	1 1	2 " 2	1 " 1	"	"	"
" (Lattrop)	O.	34	*25*	25	*20*	6	3.—	"	"	"	"	"	2 2	1 " 0	"	"	"
" (Breklenkamp)	O.	9	*8*	6	*7*	5	3.—	"	"	0 1	1 0	"	"	"	"	"	"
" (Tilligte)	O.	25	*28*	20	*20*	5	3.—	"	"	"	"	1 5	"	"	"	"	"
" (Groot-Agelo)	O.	18	*19*	14	*15*	6	3.—	"	"	"	"	"	1 2	"	"	"	"
" (Oud-Ootmarsum)	O.	55	*28*	43	*22*	6	3.—	"	"	"	0 2	1 1	1 1	"	"	"	"
Losser	O.	197	*172*	155	*120*	6	2.40	"	"	"	"	1 3	6 9	19 " 9	"	"	"
" (de Lutte)	O.	104	*78*	97	*68*	4	2.40	"	"	4 0	10 5	6 2	"	"	"	"	"
" (Beuningen)	O.	56	*44*	38	*35*	3	2.40	"	10 5	4 0	"	"	3 " 9	"	"	"	"
" (Berghuizen)	O.	79	*43*	72	*39*	6	2.40	"	"	1 0	"	0 1	6 1	4 " 2	"	"	"
Oldenzaal	O.	139	*23*	132	*21*	6	12.—	"	"	"	"	1 0	3 3	3 " 2	"	"	"
"	O.	217	*76*	210	*72*	6	12.—	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"
"	O.	19	*7*	18	*7*	4	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ootmarsum	O.	84	*64*	73	*49*	6	3.—	"	3 0	2 0	1 2	3 6	1 " 5	"	1 3	"	"
Tubbergen	O.	107	*70*	90	*59*	8	4.—	"	"	0 1	1 1	2 1	1 1	2 " 3	"	2 0	"
" (Fleringen)	O.	37	*19*	28	*17*	6	4.—	"	"	"	"	"	"	1 " 1	"	"	"
" (Albergen)	O.	47	*38*	37	*30*	3	4.—	"	0 1	3 1	5 6	"	"	"	"	"	"
" (Harbrinkhoek)	O.	42	*37*	28	*26*	7	4.—	"	"	"	1 0	0 2	1 0	0 " 1	1 4	"	"
" (Geesteren)	O.	73	*76*	68	*71*	6	4.—	"	"	"	"	1 1	1 2	3 " 6	"	"	"
" (Langeveen)	O.	44	*45*	23	*26*	4	4.—	"	"	3 0	3 1	3 0	"	"	"	"	"
" (Manderveen)	O.	37	*34*	33	*31*	4	4.—	1 1	1 1	2 2	3 4	0 1	"	"	"	"	"
" (Vasse)	O.	48	*40*	36	*31*	4	4.—	"	1 0	3 1	0 2	1 1	"	"	"	"	"

Gaan onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
"	"	"	"	1 0 0 1	5 " 1	1 0 " "	"	"	3 " 0	0 " 1	"	2 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 0 1 " 2	"	1 0 " "	"	"	"	"	1 0 " "	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1 1 " 0	9 " 5 2 4 1 1 6 4	"	"	"	"	"	1 " 1 7 1 " 0	1 0 " "	"	"	0 " 1	1 " 1	"
"	"	"	"	0 " 1 1 " 0	3 " 3 12 11 7 4 5	"	"	"	"	0 " 4 " "	3 " 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 3	1 4 0 2 3 " 0	5 4 3 9 13 8	0 " 2 1 " 0	"	"	2 5 1 0 6 1 4 0	0 " 2 0 0 1 0	"	"	"	"	"	0 " 1	"
"	"	"	"	3 0 2 0 2 0	11 8 1 0 6 16 " 10	"	1 3 0 1 " 0	"	1 8 3 0 11 " 0	1 2 2 1 2 " " 20	"	9 0 1 "	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 " 3 1 1	24 " 19 5 3 4 3 9 5	0 0 1 0 0 1	"	"	"	0 1 4 1 " 0	8 " 0 2 " 5	4 6 1 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	3 " 0 1 0 0 3	"	2 0 " "	"	"	0 " 2 " "	"	1 0 0 2	"	"	"	"	"
"	"	"	1 0	"	1 0 0 1 0 4 2 0 1	1 0 " "	"	"	"	"	"	0 2 1 2	0 1	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0 6 0 " 1	15 1 1 12 10 5 1 3	"	0 1 " "	"	2 " 0 2 " 0	1 8 0 " 0 0 1 0 " 0	2 " 0 4 11 1 1 1	4 1 2 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 5 2 0 1 " 1	1 4 0 12 0 2 2 0	0 " 1 " "	"	"	2 " 0 9 " 0	0 " 8 4 0 0 2	"	0 2 2 0	"	"	"	"	"
"	"	"	2 0	5 0 4 1 1	14 " 3	3 " 0	0 2 1 0	"	2 " 0	2 " 2	1 " 2	"	0 " 1	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	3 1 3 3 5 2 1 1 5	0 1 " "	"	"	"	"	"	2 2 3 0 2 2 1 1	"	"	"	2 2 " "	"
"	"	"	"	"	1 1 2 4 1 6 9 1 5	"	"	"	"	0 " 3 0 0 4	"	1 1 1 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 11 5 0	13 2 3 10	0 1 1 0	"	"	1 " 0	0 0 2 3 0 0 2 0	"	1 1 0 9	"	"	"	1 " 1 1 0	"
"	"	"	"	1 3 " "	8 1 3 5 " 10	0 1 " "	"	"	"	0 0 1 4 0 0 1 1	"	3 " 2 2 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1 5 " 3	3 3 6 3 3 1	"	"	"	"	0 0 0 0 0 0 2 0	"	1 1 1	"	"	"	4 " 0 0 " 1	"
"	"	"	"	1 " 1 0 " 1	3 1 3 2 2 4	"	"	"	"	0 0 0 2 0 0 1 "	"	2 2 3 0 2 2 1 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1 1 0 1	4 4 2 1 7 2	1 " 0 0 1	"	"	"	0 1 2	"	1 1 3	"	"	"	1 1 0 " "	"
"	"	"	1 " 0 2 0	"	2 " 0	"	"	"	"	"	"	2 " 0 4 " 2	"	"	"	2 " 0 " "	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1 " 0 " "
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Tubbergen (*Vervolg*) (Rentum).	O.	38	*49*	28	*35*	6	f 4.—	"	"	"	0 1	"	0 2	3 1	"	"	"
Weerselo	O.	46	*47*	35	*35*	3	4.—	"	0 2	3 1	1 1	"	"	"	"	"	"
" (Deurningen)	O.	36	*43*	33	*38*	3	4.—	"	"	5 3	2 3	"	"	"	"	"	"
" (Dulder)	O.	51	*48*	41	*43*	6	4.—	"	"	"	1 1	4 4	2 2	2 0	"	"	"
" (Hasselo)	O.	39	*50*	31	*41*	6	4.—	"	"	"	0 1	"	2 2	3 2	"	"	"
" (Lemselo)	O.	18	*16*	13	*10*	6	4.—	"	"	"	"	"	4 0	0 1	"	"	"
" (Rossum)	O.	55	*59*	47	*49*	6	4.—	"	"	"	1 1	2 1	0 2	2 3	"	"	"
Denekamp	B.	23	*14*	23	*14*	3	kosteloos	"	"	"	"	0 14	0 9	"	"	"	"
Oldenzaal	B.	0	*281*	0	*274*	5	9.—	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*18*	0	*18*	2	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	O.	20590	*17929*	18396	*15986*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	B.	4084	*4076*	3830	*3815*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Algemeen totaal		24674	*21996*	22226	*19801*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
PROVINCIE GRONINGEN.																	
DISTRICT GRONINGEN.																	
Arrond. Groningen.																	
Adorp	O.	28	*27*	24	*23*	7	4.—	"	2 0	"	"	"	1 1	1 0	"	"	"
" (Wetsinga)	O.	14	*19*	14	*18*	6	4.—	"	"	"	"	"	"	1 0	"	"	"
Groningen	O.	224	*194*	210	*179*	12	4.80	"	"	"	"	"	1 0	2 1	3 1	5 2	0 4
"	O.	224	*207*	204	*188*	12	4.80	"	"	"	"	"	0 4	2 0	1 1	2 2	1 1
"	O.	216	*196*	194	*176*	12	4.80	"	"	"	1 0	3 1	0 4	2 2	3 0	4 6	4 4
"	O.	181	*157*	171	*138*	12	4.80	"	"	"	"	"	0 0	0 1	1 1	5 0	2 2
"	O.	189	*179*	170	*156*	12	4.80	"	"	"	1 1	0 1	1 2	1 2	1 0	1 4	2 2
"	O.	262	*247*	222	*217*	12	4.80	"	"	3 1	"	"	1 1	"	"	"	"
"	O.	107	*114*	99	*99*	6	4.80	"	"	"	1 0	0 1	1 2	3 1	1 4	0 6	0 3
"	O.	232	*188*	221	*175*	12	4.80	1 0	"	"	"	1 3	1 0	"	2 2	2 2	3 3
"	O.	211	*196*	194	*185*	12	2.40	1 0	1 1	"	"	"	2 0	2 1	0 1	3 2	0 0
"	O.	201	*172*	183	*151*	12	4.80	"	"	"	1 0	1 0	0 0	"	"	"	"
"	O.	209	*205*	199	*188*	12	4.80	"	"	"	"	"	2 1	1 0	"	"	"
"	O.	84	*95*	80	*88*	6	4.80	"	1 0	"	0 1	"	"	"	"	"	"
"	O.	134	*102*	130	*98*	6	4.80	"	"	2 0	1 0	1 1	0 4	1 1	"	"	"
"	O.	91	*93*	88	*89*	6	8.—	"	"	"	"	"	3 0	"	"	"	"
"	O.	117	*124*	110	*115*	12	4.80	"	"	"	"	"	0 7	"	"	"	"
"	O.	318	*0*	312	*0*	7	32.—	"	"	"	"	"	1 1	"	"	"	"
"	O.	335	*0*	328	*0*	7	16.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*265*	0	*260*	6	32.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	0	*195*	0	*185*	6	16.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	132	*145*	128	*139*	8	4.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Haren	O.	140	*127*	114	*101*	6	6.—	"	"	"	1 0	0 1	3 0	5 13	0 1	"	"
" (Onnen)	O.	54	*37*	41	*32*	6	6.—	"	"	"	"	"	5 3	"	"	"	"
" (Glimmen)	O.	41	*45*	36	*39*	6	6.—	"	"	"	1 1	"	4 3	0 6	"	"	"
" (Noordlaren)	O.	42	*29*	36	*29*	6	6.—	"	"	"	"	"	0 2	0 3	"	"	"
" (Helpman)	O.	121	*127*	119	*119*	6	6.—	"	"	"	"	1 1	0 0	"	4 1	"	"
Adorp	B.	70	*63*	65	*59*	7	12.—	"	"	"	0 1	1 1	1 4	6 7	"	"	"
Groningen	B.	129	*97*	123	*92*	7	7.20	"	"	"	"	5 1	3 4	0 2	0 1	"	"
"	B.	93	*138*	90	*133*	7	13.20	"	"	"	"	"	6 4	"	"	"	"
"	B.	199	*157*	188	*147*	8	12.—	"	"	"	1 0	3 0	8 0	"	"	"	"
"	B.	146	*0*	136	*0*	6	4.80	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*108*	0	*107*	6	12.—	"	"	0 1	"	0 2	"	"	"	"	"
"	B.	0	*258*	0	*246*	6	24.—	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"	"	"
"	B.	102	*59*	98	*56*	10	40.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	142	*0*	140	*0*	7	24.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Zuidhorn.																	
Aduard	O.	70	*80*	66	*74*	7	4.80	"	"	"	"	"	"	1 1	2 6	"	"
" (den Ham)	O.	34	*21*	31	*19*	6	4.80	"	"	2 1	"	"	0 1	1 4	"	"	"
" (den Horn)	O.	23	*28*	22	*27*	6	4.80	"	"	"	0 1	0 1	0 1	0 1	"	"	"
Ezinge	O.	55	*32*	50	*29*	6	4.80	"	"	"	"	0 1	0 3	0 8	"	"	"
" (Feerwerd)	O.	21	*35*	20	*33*	6	4.80	"	"	"	"	1 0	3 6	6 5	"	"	"
" (Garnwerd)	O.	39	*36*	33	*33*	6	4.80	"	"	"	2 1	2 3	3 5	"	"	"	"
Grijpskerk	O.	112	*98*	99	*91*	6	4.—	"	0 1	1 0	"	"	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het bereep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
			0 " 1	0 1 / 0 " 2 / 0 " 2	0 3 4 7 2 4 3 0 / " " "

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder. 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Grijpskerk (*Vervolg*) (Nieuwijl)	O.	41	45	35	43	6	f 4.—	"	"	"	"	1 1	0 3	1 1	"	"	"
" (Visvliet)	O.	19	23	18	22	6	4.—	"	"	"	0 1	" "	0 3	5 2	"	"	"
" (Pieterzijl)	O.	11	24	11	20	6	4.—	"	"	0 1	1 0	1 0	0 1	0 2	"	"	"
" (Kommerzijl)	O.	77	85	69	75	6	4.—	"	"	"	0 1	2 5	0 1	1 4	"	"	"
Grootegast	O.	33	42	28	38	6	11.—	"	"	"	0 1	1 1	1 0	2 0	"	"	"
" (Lutjegast)	O.	28	22	23	20	6	11.—	"	"	"	" "	" "	1 2	2 3	"	"	"
" (Stroobos)	O.	13	11	11	11	3	11.—	"	"	1 0	" "	" "	" "	" "	"	"	"
" (Doezum)	O.	58	63	43	45	6	11.—	"	"	" "	0 1	2 4	0 1	2 5	"	"	"
" (Opende)	O.	29	29	25	24	6	11.—	"	"	" "	1 0	1 0	0 3	3 0	"	"	"
" (")	O.	73	63	56	48	6	11.—	"	1 1	1 0	1 1	2 3	1 0	1 0	"	"	"
" (Sebaldeburen)	O.	19	18	16	16	6	11.—	"	"	" "	" "	" "	2 0	0 0	"	"	"
Hoogkerk	O.	85	66	78	58	7	4.80	"	"	" "	" "	1 1	" "	1 4	4 3	"	"
" (Dorkwerd)	O.	20	20	20	20	6	4.80	"	"	" "	" "	1 0	" "	1 0	"	"	"
Leek	O.	74	77	68	69	8	4.80	"	"	" "	" "	" "	" "	" "	1 2	1 1	"
" (Tolbert)	O.	96	84	64	56	4	4.80	"	1 2	2 4	8 4	3 2	" "	" "	"	"	"
" (Zevenhuizen)	O.	67	63	49	47	6	4.80	"	"	" "	1 2	1 2	1 3	" "	"	"	"
" (")	O.	80	60	57	46	4	4.80	"	"	3 2	2 4	" "	" "	" "	"	"	"
" (Midwolde)	O.	27	31	21	25	6	4.80	"	"	" "	" "	1 3	" "	0 1	"	"	"
" (Oostwold)	O.	11	12	9	9	3	4.80	"	"	" "	3 1	" "	" "	" "	"	"	"
" (Enumatil)	O.	19	10	17	9	3	4.80	"	"	0 1	2 2	" "	" "	" "	"	"	"
Marum	O.	65	54	50	48	6	3.60	"	"	" "	1 0	3 1	3 2	4 1	"	"	"
" (Nuis)	O.	38	39	31	28	6	3.60	"	"	" "	0 1	1 0	0 3	" "	"	"	"
" (Niebert)	O.	45	44	32	39	6	3.60	"	"	" "	1 0	0 1	1 4	0 1	"	"	"
" (Noordwijk)	O.	54	40	41	37	6	3.60	0 1	"	" "	2 0	" "	3 0	0 4	"	"	"
" (Wilp)	O.	69	64	55	50	6	3.60	0 2	1 0	" "	1 2	2 4	3 4	0 2	"	"	"
" (Zevenhuizen)	O.	40	54	31	41	7	3.60	2 0	0 2	0 1	1 0	" 1	3 2	4 4	"	"	"
Oldehove	O.	88	68	80	62	7	6.—	"	"	1 0	" "	2 1	1 1	0 3	"	"	"
" (Niehove)	O.	50	51	43	41	6	6.—	"	"	" "	" "	3 0	0 2	1 1	4 3	"	"
" (Laaksum)	O.	11	18	9	15	4	6.—	"	"	" "	1 0	" "	0 1	" "	"	"	"
Oldekerk	O.	67	79	59	72	6	2.40	"	"	" "	" "	0 4	1 1	2 0	"	"	"
Zuidhorn	O.	88	94	85	88	6	4.80	"	"	" "	2 0	0 2	1 3	4 1	"	"	"
" (Noordhorn)	O.	93	89	86	79	7	4.80	0 1	1 0	0 3	" "	2 1	0 2	5 1	0 7	"	"
Aduard	B.	48	48	47	46	3	12.—	"	"	3 2	2 2	" "	2 3	" "	"	"	"
Ezinge	B.	68	55	64	49	6	7.20	"	"	" "	" 1	" "	4 7	8 8	"	"	"
Grootegast	B.	77	58	64	48	6	10.50	"	"	" "	1 1	1 1	7 4	6 2	"	"	"
" (Lutjegast)	B.	20	24	18	22	4	14.40	"	"	" "	1 1	2 0	" "	" "	"	"	"
" (Kornhorn)	B.	51	61	47	58	6	10.—	"	"	" "	" "	2 2	" "	8 2	"	"	"
Hoogkerk	B.	52	53	49	55	6	12.—	"	"	1 0	" "	" "	2 0	6 4	"	"	"
Leek	B.	30	27	24	22	6	12.—	"	"	" "	" "	" "	0 1	0 3	"	"	"
Marum	B.	43	59	39	56	6	7.20	"	"	" "	0 1	2 2	2 3	4 0	"	"	"
Zuidhorn	B.	75	80	68	70	7	12.—	"	"	" "	" "	0 1	3 1	6 2	4 7	"	"
Arrond. Onderdendam.																	
Baflo	O.	51	42	50	40	8	2.40	"	"	" "	" "	" "	2 0	" "	1 0	1 0	"
" (den Andel)	O.	80	74	62	60	8	2.40	"	"	" "	2 0	1 2	1 3	" "	"	"	"
" (Tinallinge)	O.	20	13	18	12	3	2.40	"	"	" "	1 1	" "	" "	" "	"	"	"
" (Saaxumhuizen)	O.	15	17	14	16	6	2.40	"	"	" "	" "	" "	" "	" "	2 0	1 3	"
Bedum	O.	75	78	69	73	8	10.—	"	"	" "	" "	" "	0 1	2 1	"	"	"
" (Zuidwolde)	O.	57	40	49	35	6	10.—	"	"	" "	" "	1 0	2 1	" "	2 0	"	"
" (Noordwolde)	O.	21	20	18	18	6	10.—	"	"	" "	" "	" "	" "	2 0	1 0	"	"
" (Onderdendam)	O.	43	46	39	43	8	10.—	"	"	" "	" "	" "	" "	2 0	1 0	"	"
Eenrum	O.	102	102	94	92	9	2.40	"	"	" "	" "	0 1	1 2	4 1	3 0	1 3	4 0
" (Pieterburen)	O.	75	68	70	64	8	2.40	"	"	" "	" "	1 1	2 1	1 2	2 0	4 4	"
" (Westeraistaad)	O.	32	50	30	47	6	2.40	"	"	" "	" "	0 3	3 1	2 2	"	"	"
Kantens	O.	43	33	36	32	6	2.40	"	"	" "	" "	" "	2 1	2 2	"	"	"
" (Stitsward)	O.	25	25	23	24	6	2.40	"	"	" "	" "	" "	1 2	3 1	"	"	"
" (Rottum)	O.	28	34	25	31	6	2.40	"	"	" "	" "	2 0	1 2	1 3	"	"	"
" (Zandeweer)	O.	40	46	37	41	6	2.40	"	"	" "	" "	1 0	1 1	1 1	"	"	"
" (Eppenhuizen)	O.	38	25	32	22	6	2.40	"	"	" "	" "	" "	0 4	1 0	"	"	"
Kloosterburen	O.	33	27	32	24	6	4.80	"	0 1	2 1	1 1	" "	" "	4 4	"	"	"
" (Hornhuizen)	O.	45	34	37	26	6	4.80	"	"	" "	" "	" "	" "	2 4	"	"	"
Leens	O.	51	45	49	42	6	2.40	"	"	" "	" "	" "	" "	1 4	"	"	"
" (Wehe)	O.	48	43	42	40	9	2.40	"	"	" "	" "	" "	" "	3 0	4 1	0 1	2 1
" (Mensingeweer)	O.	31	19	29	19	6	2.40	"	"	" "	0 1	0 2	" "	1 1	"	"	"
" (Schouwerzijl)	O.	34	22	30	18	6	2.40	"	"	" "	" "	1 0	1 1	2 1	"	"	"
" (Warfhuizen)	O.	62	46	52	39	8	2.40	1 0	"	" "	1 0	" "	1 1	1 1	1 2	"	"
" (Zuurdijk)	O.	18	25	15	18	5	2.40	"	"	" "	" "	" "	2 1	" 0	"	"	"
Middelstum	O.	61	66	59	63	8	14.—	"	"	1 0	1 1	1 2	1 1	1 2	0 1	0 6	"
" (Huizinge)	O.	25	22	24	20	6	14.—	"	"	" "	" "	0 1	1 3	" "	"	"	"
" (Westerwijtwerd)	O.	18	19	18	17	6	14.—	"	"	" "	" "	1 1	0 1	" "	"	"	"
Ulrum	O.	77	79	66	71	6	6.—	"	"	" "	" "	1 2	1 3	9 4	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogen van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
"	"	"	0 1	"	1 3 3 1 4 2 1 0 4 2 3 0 5 0 2 3 4 2 3	0 1	"	"	1 0	1 0 0 0 0 0 0	2 0	0 0 1 3	2 1 0 3	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	1 0 2 3 2 2 1 2 1 2 2 4 1 3 11 3 4 1	"	"	"	"	0 0 4	0 0	1 1 1 1 1 4 2 1	0 3 0 1 5 0 0	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1 4	0 6 1 2 5 7 3 5 2 1 1 3 7 3 4 6	"	"	"	1 0	0 0 0 1	0 0	1	0	"	"	"	"
"	"	"	0 1 3 1	1 0	1 3 4 5 0 4 2 3 1 0 5 5 4 2 2 4	"	"	"	1 5	0 0 0 0 0 0	0 0	"	1 3 0 2 3 2	"	"	"	"
"	"	"	1	0 3 1 1	1 3 1 2	"	"	"	1 1 3 2	0 1	1 2	1 6 1 0 0	0 1 0 3	"	"	"	"
"	"	"	"	1	1 0 3 8	"	"	"	1	0 0	3	1 0 1 8	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	2 4	1 0	1 0	"	1 0	4 0	1 0	1 3	0 2	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 3	"	"	"	"	0 0	0 1	0 1	1 0	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	1 8 8 3 2 1 3 1	"	"	"	2 1	0 3 0 1 0 0	1 2 3 3 1 2	1 5 2 1	0 4 0 1 0	"	1 0	"	"
"	"	"	"	1 0	3 2 1 4 0 2 5	"	"	"	1 0	0 0	5	3 0	2 1	"	"	"	"
"	"	"	2 2	2 4	3 1 1 2	"	"	"	2 1	0 0	1 2	3 2 1 0 0 2 4	1 4 1 1 3 0 1	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"	1 0	1 1	0 3	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 3	2 2 3 2	"	"	"	"	"	"	1 0 1	2 1 0	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	1 1	"	"	"	1 0	1 1	2 3	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. 'De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Ulrum (*Verwolde*) (Vierhuizen)	O.	23	*26*	22	*23*	6	f 6.—	"	1	"	1	3	1	0	"	"	"
" (Zoutkamp)	O.	72	*69*	66	*58*	7	6.—	"	"	"	"	"	1	1	5	2	"
" (Houwerzijl)	O.	21	*18*	18	*15*	5	6.—	"	"	"	"	"	3	0	1	1	"
Usquert	O.	166	*142*	142	*119*	6	2.40	"	"	"	2	3	0	1	"	"	"
Warffum	O.	138	*128*	124	*116*	6	2.40	"	"	"	1	1	3	3	6	"	"
Winsum	O.	91	*86*	86	*80*	7	2.40	"	"	"	"	"	1	0	2	"	"
Baflo	B.	63	*41*	57	*37*	7	14.40	"	"	"	"	"	"	"	1	0	"
Bedum	B.	165	*143*	139	*128*	8	12.—	"	1	0	"	"	0	1	1	2	"
"	B.	31	*24*	30	*23*	5	4.80	"	"	"	"	"	"	"	1	0	"
" (Zuidwolde)	B.	39	*41*	36	*35*	6	12.—	"	"	"	"	"	1	0	1	0	"
" (Onderdendam)	B.	45	*32*	43	*27*	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	2	1	"
Kloosterburen	B.	69	*69*	63	*62*	6	9.—	"	"	"	"	"	1	1	1	3	"
Leens	B.	67	*68*	58	*60*	6	4.80	"	"	"	"	"	"	"	3	3	"
" (den Hoorn)	B.	37	*36*	34	*32*	6	8.—	"	"	"	"	"	0	1	0	2	"
Middelstum	B.	112	*104*	101	*98*	8	16.—	"	"	"	"	"	0	1	2	0	"
Ulrum	B.	53	*49*	46	*42*	6	12.—	"	"	"	"	"	1	2	4	2	"
" (Houwerzijl)	B.	69	*69*	62	*59*	3	4.80	"	3	5	4	2	"	"	"	"	"
Warffum	B.	68	*58*	59	*49*	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	2	3	"
Winsum	B.	84	*82*	79	*75*	7	12.—	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"
Arrond. Appingedam.																	
Appingedam	O.	30	*16*	29	*16*	4	26.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	110	*125*	106	*118*	5	4.20	"	"	"	1	0	5	11	2	3	"
" (Tjamsweer)	O.	27	*31*	26	*28*	6	4.20	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"
"	O.	61	*56*	53	*51*	6	4.20	"	"	"	6	0	1	2	2	1	"
" (Opwierde)	O.	19	*22*	18	*21*	6	4.20	"	3	2	"	"	"	"	0	1	"
Bierum	O.	37	*38*	34	*31*	6	12.—	"	"	"	"	"	2	1	"	"	"
" (Godlinze)	O.	36	*41*	29	*30*	6	12.—	"	"	"	"	"	0	2	1	2	"
" (Holwierde)	O.	57	*61*	55	*59*	6	12.—	"	0	1	"	"	0	1	2	1	"
" (Krewerd)	O.	19	*16*	18	*14*	6	12.—	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"
" (Losdorp)	O.	15	*11*	15	*10*	3	12.—	"	1	0	"	"	1	0	"	1	"
" (Spijk)	O.	58	*57*	44	*45*	6	12.—	"	"	"	"	"	0	1	0	2	"
Delfzijl	O.	210	*179*	192	*162*	7	4.80	"	"	"	"	"	"	"	3	1	"
" (Farmsum)	O.	173	*168*	161	*152*	7	4.80	"	1	2	0	1	"	"	1	0	"
" (Weiwerd)	O.	44	*48*	42	*46*	7	4.80	"	"	"	"	"	1	0	2	2	"
" (Heveskes)	O.	38	*22*	35	*21*	6	4.80	"	"	"	"	"	0	1	"	"	"
" (Oterdum)	O.	39	*36*	34	*31*	6	4.80	"	"	"	"	"	0	1	1	0	"
" (Meedhuizen)	O.	51	*56*	39	*46*	6	4.80	"	"	"	"	"	1	1	1	3	"
" (Uitwierde)	O.	19	*15*	15	*12*	3	4.80	"	"	"	1	0	1	1	"	"	"
Loppersum	O.	94	*82*	84	*74*	10	4.—	"	"	"	"	"	"	"	2	1	"
" (Wirdum)	O.	47	*29*	41	*28*	6	4.—	"	"	"	"	"	0	1	1	1	"
" (Garrelsweer)	O.	10	*22*	9	*20*	3	4.—	"	"	"	1	0	0	1	1	3	"
Stedum	O.	27	*30*	24	*29*	6	2.40	"	"	"	"	"	1	0	1	0	"
" (Westeremden)	O.	56	*46*	52	*43*	6	2.40	"	"	"	0	1	1	0	2	1	"
" (Garsthuizen)	O.	36	*38*	30	*35*	7	2.40	"	"	"	1	0	"	"	1	0	"
Uithuizen	O.	13	*11*	13	*11*	2	2.40	"	"	"	"	"	"	"	0	3	"
"	O.	170	*165*	144	*143*	7	2.40	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"
" (Uithuizerpolder)	O.	36	*35*	30	*29*	6	2.40	"	"	"	1	0	"	"	0	3	"
Uithuizermeeden	O.	99	*105*	84	*91*	8	2.40	"	1	0	0	1	"	"	1	0	"
" (Roodeschool)	O.	57	*49*	52	*44*	6	2.40	"	"	"	"	"	0	2	"	"	"
" (Oldenzijl)	O.	17	*10*	15	*10*	3	2.40	"	"	"	2	0	1	0	"	"	"
" (Oosternieland)	O.	7	*9*	7	*8*	3	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Oudeschip)	O.	40	*39*	35	*32*	6	2.40	"	"	"	1	0	"	"	2	3	"
't Zandt	O.	64	*62*	52	*50*	3	4.—	0	1	0	1	3	4	2	"	"	"
" (Zijldijk)	O.	45	*39*	42	*33*	6	4.—	"	"	"	1	0	"	"	0	2	"
" (Zeerijp)	O.	56	*44*	48	*37*	8	4.—	"	"	"	"	"	"	"	0	1	"
" (Leermens)	O.	48	*37*	44	*31*	6	4.—	"	"	"	0	3	"	"	1	2	"
" (Eenum)	O.	13	*22*	12	*19*	6	4.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Oosterwijtwerd)	O.	33	*26*	31	*24*	6	4.—	"	"	"	"	"	0	1	2	0	"
Appingedam	B.	120	*124*	117	*116*	7	4.80	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"
Bierum	B.	119	*102*	110	*94*	8	10.—	"	"	"	"	"	"	"	4	2	"
Delfzijl	B.	143	*103*	138	*97*	8	4.80	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"
Loppersum	B.	66	*66*	51	*42*	6	11.52	"	"	"	1	0	1	0	6	6	"
"	B.	72	*81*	67	*78*	6	12.—	"	"	"	"	"	1	0	1	0	"
Stedum	B.	74	*80*	69	*77*	6	12.—	"	"	"	"	"	2	0	1	2	"
Uithuizen	B.	136	*110*	129	*102*	7	9.60	"	"	"	"	"	"	"	1	2	"
"	B.	63	*70*	60	*66*	6	7.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Uithuizermeeden	B.	84	*71*	77	*66*	6	10.—	"	0	1	"	"	4	2	0	1	"
" (Roodeschool)	B.	46	*44*	40	*40*	5	11.—	"	"	"	"	"	4	5	1	1	"
't Zandt	B.	49	*35*	46	*33*	5	12.—	"	"	"	"	"	1	0	8	4	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehouden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.
"	"	"	1 1	2 3	3 1	"	"	"	1 0	1 1	"	1 0	"	"	"	3 4	"
"	"	"	"	0 1	6 0	"	"	"	2 0	1 0	"	1 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	3 0	"	"	"	"	"	"	3 8	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	11 0	"	"	"	"	0 9	"	11 5	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	6 1	"	"	"	"	"	"	6 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 1	"	"	"	"	1 1	"	1 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 2	"	"	"	"	0 16	"	2 9	"	"	"	1 1	"
"	"	"	1 0	0 1	15 18	1 0	"	"	6 0	"	1 0	2 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 1	"	"	"	"	0 1	"	0 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 3	"	"	"	"	0 2	"	1 2	"	"	"	"	"
"	"	"	1 0	0 1	2 0	0 1	"	"	1 0	"	"	1 0	"	"	1 0	"	"
"	"	"	"	"	10 5	"	"	"	"	0 5	"	7 4	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	5 3	"	"	"	"	0 2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 4	"	"	"	"	0 4	"	2 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	4 2	"	0 1	0 1	1 0	0 2	"	2 2	2 2	"	"	1 1	1 0
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. — — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan: zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de 1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.	7.									
DISTRICT WINSCHOTEN.																	
Arrond. Winschoten.																	
Beerta	O.	153	*127*	143	*118*	8	f 3.60	„	„	0 *1*	0 *2*	6 *0*	2 *1*	4 *3*	1 *0*	„	„
„	O.	63	*45*	50	*37*	7	3.60	„	„	„ „	0 *1*	1 *0*	0 *1*	„ „	5 *3*	„	„
„ (Nieuw)	O.	75	*56*	71	*53*	8	3.60	„	„	„ *1*	„ „	„ „	1 *0*	1 *1*	„ „	3 *1*	„
„ (Kroonpolder)	O.	91	*78*	77	*68*	6	3.60	1 *1*	0 *1*	0 *2*	„ „	2 *6*	3 *1*	1 *2*	„ „	„ „	„
Finsterwolde	O.	134	*154*	121	*143*	8	4.80	„	„	„ „	0 *2*	1 *4*	4 *1*	2 *1*	5 *2*	4 *4*	„
„ (Ganzedijk)	O.	85	*75*	70	*60*	6	4.80	„	„	„ „	„ „	1 *5*	3 *1*	5 *4*	„ „	„ „	„
„ (Ekamp)	O.	61	*34*	50	*27*	6	4.80	„	„	„ „	„ „	0 *1*	3 *1*	1 *0*	„ „	„ „	„
Midwolda	O.	175	*160*	147	*139*	7	4.20	„	„	„ „	1 *0*	2 *2*	3 *1*	5 *9*	4 *1*	„ „	„
„ (Oostwold)	O.	94	*66*	88	*60*	8	4.20	„	„	„ „	„ „	„ „	0 *1*	3 *6*	3 *4*	4 *1*	„
„ (Meerland)	O.	47	*46*	34	*31*	6	4.20	„	„	„ „	0 *1*	0 *1*	3 *1*	„ „	„ „	„ „	„
„ (Oostwolderpolder)	O.	12	*17*	12	*17*	6	4.20	„	„	„ „	„ „	„ „	0 *1*	0 *2*	„ „	„ „	„
Nieuwe-Schans	O.	177	*139*	159	*127*	8	kosteloos	„	„	„ „	2 *3*	3 *2*	1 *4*	3 *5*	3 *2*	1 *2*	„
Nieuwolda	O.	113	*100*	98	*91*	6	4.20	„	„	„ „	„ „	5 *2*	2 *1*	1 *5*	„ „	„ „	„
„	O.	43	*54*	40	*50*	6	4.20	„	„	0 *1*	„ „	0 *4*	2 *1*	2 *0*	„ „	„ „	„
„	O.	12	*35*	11	*32*	3	10.—	„	„	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	„
Scheemda	O.	120	*111*	107	*101*	9	4.80	„	„	„ „	„ „	„ „	1 *0*	4 *0*	2 *1*	2 *1*	4 *4*
„ (Eexta)	O.	114	*92*	97	*70*	8	4.80	„	„	1 *1*	1 *0*	2 *0*	1 *2*	1 *1*	0 *1*	„ „	„
„ (Westerlee)	O.	123	*135*	94	*111*	9	4.80	2 *0*	„	„ „	„ „	1 *1*	0 *7*	0 *1*	„ „	0 *3*	4 *9*
„ (Heiligerlee)	O.	79	*86*	61	*73*	7	4.80	„	„	„ „	1 *0*	3 *3*	1 *1*	„ „	„ „	„ „	„
„ (Nieuw)	O.	67	*49*	60	*42*	6	4.80	„	„	„ „	2 *0*	1 *0*	2 *3*	1 *5*	„ „	„ „	„
„ ('t Waar)	O.	71	*49*	59	*43*	6	4.80	„	„	„ „	3 *0*	1 *2*	2 *3*	0 *2*	„ „	„ „	„
Termunten	O.	74	*51*	64	*47*	6	6.—	„	„	„ „	„ „	4 *0*	2 *3*	1 *2*	„ „	„ „	„
„ (Woldendorp)	O.	117	*99*	96	*87*	8	6.—	„	„	„ „	0 *1*	0 *1*	2 *1*	1 *2*	4 *1*	3 *2*	„
„ (Termunterzijl)	O.	52	*36*	43	*31*	6	6.—	„	„	„ „	„ „	„ „	1 *1*	2 *2*	„ „	„ „	„
„ (Borgsweer)	O.	28	*13*	22	*11*	6	6.—	„	„	„ „	„ „	„ „	0 *1*	1 *0*	„ „	„ „	„
„ (Wagenborgen)	O.	49	*54*	41	*47*	6	6.—	„	„	„ „	0 *3*	0 *3*	1 *0*	3 *2*	„ „	„ „	„
Winschoten	O.	127	*127*	114	*111*	6	4.80	„	„	0 *2*	5 *1*	3 *2*	„ „	„ „	„ „	„ „	„
„	O.	160	*137*	141	*106*	8	4.80	„	„	„ „	1 *4*	6 *2*	1 *2*	„ „	„ „	„ „	„
„	O.	162	*125*	136	*109*	6	4.80	„	„	0 *2*	6 *4*	2 *4*	3 *2*	„ „	„ „	„ „	„
„	O.	148	*126*	137	*116*	6	4.80	„	„	„ „	1 *1*	4 *2*	4 *8*	5 *3*	„ „	„ „	„
„	O.	0	*54*	0	*52*	3	25.—	0 *1*	0 *2*	0 *3*	0 *4*	„ „	4 *3*	1 *2*	0 *2*	„ „	„
Midwolda	B.	92	*87*	80	*76*	7	12.—	„	„	„ „	2 *1*	3 *2*	1 *3*	4 *3*	„ „	„ „	„
„	B.	47	*42*	44	*40*	6	9.—	„	„	„ „	„ „	0 *3*	„ „	„ „	„ „	„ „	„
„ (Nieuwolda)	B.	25	*20*	24	*20*	4	18.—	„	„	„ „	„ „	„ „	„ „	15 *4*	„ „	„ „	„
Termunten	B.	59	*47*	52	*42*	6	40.80	„	„	„ „	„ „	2 *2*	1 *1*	2 *5*	1 *1*	„ „	„
Winschoten	B.	95	*86*	88	*75*	7	12.—	„	„	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	„
Arrond. Hoogezand.																	
Hoogezand	O.	96	*86*	84	*73*	6	4.80	„	„	„ „	2 *2*	3 *0*	0 *3*	5 *4*	1 *5*	„ „	„
„ (Martenshoek)	O.	141	*129*	126	*110*	7	4.80	1 *0*	2 *1*	1 *1*	2 *3*	2 *3*	2 *4*	0 *1*	0 *6*	2 *8*	„
„ (Kalkwijk)	O.	91	*91*	88	*88*	8	4.80	„ „	„ „	1 *0*	„ „	1 *0*	„ „	„ „	4 *2*	„ „	„
„ („)	O.	33	*28*	24	*21*	7	4.80	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	0 *1*	4 *2*	6 *2*	„ „	„
„ (Kiel Windeweer)	O.	189	*143*	147	*109*	7	4.80	2 *0*	2 *0*	3 *1*	0 *2*	7 *1*	0 *5*	6 *3*	„ „	„ „	„
„ (Kropswolde)	O.	68	*74*	55	*54*	6	4.80	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	1 *5*	2 *3*	4 *2*	„ „	„
„ (Foxhol)	O.	111	*108*	82	*76*	8	4.80	2 *0*	1 *0*	1 *0*	„ „	0 *1*	1 *0*	3 *3*	2 *2*	2 *4*	„
„ (Westerbroek)	O.	86	*78*	72	*72*	6	4.80	„ „	„ „	1 *0*	1 *0*	„ „	2 *0*	2 *5*	„ „	„ „	„
Noordbroek	O.	106	*101*	89	*92*	5	4.80	„ „	„ „	„ „	1 *0*	3 *4*	0 *7*	„ „	„ „	„ „	„
„	O.	52	*49*	48	*46*	8	4.80	„ „	„ „	1 *0*	„ „	„ „	0 *4*	2 *3*	„ „	6 *2*	„
„ (Stootshorn)	O.	34	*42*	28	*34*	6	4.80	1 *0*	„ „	„ „	„ „	1 *1*	0 *4*	„ „	2 *2*	„ „	„
Noordlijk (Ruischerbrug)	O.	46	*42*	41	*38*	7	3.—	„ „	„ „	„ „	0 *1*	0 *2*	1 *0*	4 *1*	„ „	„ „	„
„ (Engelbert)	O.	34	*37*	31	*33*	6	3.—	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	1 *0*	2 *1*	„ „	„ „	„
„ (Oosterhoogebrug)	O.	28	*27*	26	*24*	6	3.—	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	2 *1*	„ „	„ „	„
Sappemeer	O.	190	*150*	166	*129*	6	3.60	„ „	„ „	„ „	1 *2*	1 *3*	6 *5*	8 *13*	„ „	„ „	„
„	O.	159	*130*	137	*109*	6	3.60	0 *1*	„ „	„ „	2 *0*	5 *2*	1 *4*	5 *2*	„ „	„ „	„
„ (Kleinemeer)	O.	138	*123*	110	*99*	8	3.60	7 *5*	1 *4*	„ „	3 *1*	6 *2*	7 *3*	5 *13*	2 *1*	„ „	„
Slochteren	O.	80	*58*	65	*51*	6	5.40	„ „	„ „	„ „	0 *1*	1 *0*	1 *3*	7 *6*	„ „	„ „	„
„ (Tjuchem)	O.	57	*56*	44	*41*	6	5.40	„ „	„ „	„ „	1 *1*	1 *4*	0 *4*	3 *1*	„ „	„ „	„
„ (Siddeburen)	O.	146	*146*	117	*118*	8	5.40	„ „	„ „	1 *1*	„ „	1 *2*	3 *1*	1 *4*	1 *0*	11 *2*	„
„ (Hellum)	O.	88	*80*	69	*62*	6	5.40	„ „	„ „	„ „	„ „	1 *1*	0 *4*	3 *1*	„ „	„ „	„
„ (Schildwolde)	O.	110	*90*	95	*82*	7	5.40	„ „	„ „	„ „	0 *3*	1 *4*	2 *3*	1 *1*	3 *4*	„ „	„
„ (Overschild)	O.	53	*64*	46	*56*	6	5.40	„ „	„ „	„ „	2 *0*	3 *2*	0 *2*	„ „	„ „	„ „	„
„	O.	78	*56*	62	*48*	6	5.40	„ „	„ „	„ „	„ „	1 *1*	0 *1*	6 *5*	„ „	„ „	„
„ (Kolham)	O.	69	*62*	57	*49*	7	5.40	„ „	„ „	0 *1*	2 *0*	1 *0*	1 *1*	2 *0*	3 *6*	„ „	„
„ (Bergweg)	O.	89	*75*	78	*65*	6	5.40	„ „	„ „	„ „	„ „	2 *1*	7 *5*	1 *2*	„ „	„ „	„
„ (Scharmer)	O.	61	*46*	43	*35*	7	5.40	„ „	„ „	0 *1*	0 *2*	0 *2*	1 *3*	1 *3*	1 *1*	„ „	„
„ (Harkstede)	O.	45	*51*	36	*41*	6	5.40	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	1 *2*	3 *2*	„ „	„ „	„
„ (Lageland)	O.	59	*62*	50	*52*	6	5.40	„ „	„ „	„ „	„ „	1 *2*	0 *2*	„ „	„ „	„ „	„
Ten Boer	O.	42	*41*	37	*36*	6	4.20	„ „	„ „	1 *1*	„ „	„ „	1 *2*	0 *2*	2 *1*	„ „	„
„ (Garmerwolde)	O.	76	*46*	69	*43*	3	4.20	„ „	„ „	„ „	9 *5*	„ „	„ „	2 *2*	„ „	„ „	„
„ (Thesinge)	O.	29	*18*	28	*18*	7	4.20	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	„ „	0 *4*	„ „	„ „	„
„ (St. Annen)	O.	24	*26*	23	*21*	6	4.20	„ „	„ „	„ „	„ „	0 *1*	0 *2*	„ „	„ „	„ „	„

Leerlingen, die onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door hinderlijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het bedrijf of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gelezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	School-geld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Ten Boer (*Vervolg*) (Ten Post)	O.	78	*50*	67	*44*	7	f 4.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Woltersum)	O.	73	*74*	62	*66*	7	4.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zuidbroek	O.	115	*118*	102	*100*	6	2.40	"	0 2	3 3	3 6	2 7	2 2	2 1	3 7	"	"
"	O.	131	*138*	114	*115*	6	2.40	2 1	2 1	0 1	3 5	3 2	3 4	0 2	0 2	"	"
Sappemeer	B.	87	*59*	83	*55*	8	14.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Slochteren	B.	70	*71*	63	*68*	6	15.—	"	"	"	"	1 0	1 4	3 3	0 2	"	"
Ten Boer	B.	71	*74*	67	*69*	6	12.—	"	"	"	"	"	"	3 3	2 7	"	"
" (Thesinge)	B.	40	*54*	36	*59*	6	12.—	"	"	"	"	1 0	0 4	10 3	10 0	"	"
Arrond. Veendam.																	
Meeden	O.	134	*134*	107	*109*	6	2.40	"	"	"	2 2	6 2	0 "	2 2	3 0	"	"
Muntendam	O.	42	*30*	37	*26*	4	3.—	"	"	"	0 1	1 4	1 1	0 2	"	"	"
"	O.	181	*174*	142	*124*	8	3.—	"	"	0 1	1 0	4 0	1 1	2 2	6 8	"	"
Oude-Pekela	O.	230	*231*	198	*199*	8	4.80	"	"	1 0	0 1	0 "	3 1	1 4	3 10	"	"
"	O.	122	*114*	102	*93*	8	4.80	"	"	"	"	"	3 1	2 1	5 2	"	"
"	O.	30	*46*	28	*41*	6	4.80	"	"	"	"	"	3 1	3 1	2 7	"	"
Veendam	O.	126	*139*	112	*120*	6	3.60	"	"	2 2	1 2	2 4	4 0	1 3	5 7	"	"
"	O.	66	*75*	57	*62*	6	3.60	"	"	1 0	0 1	4 3	0 3	3 0	7 5	"	"
"	O.	116	*117*	93	*98*	6	3.60	"	"	3 0	3 1	0 2	3 2	1 4	3 1	"	"
"	O.	108	*91*	94	*69*	6	3.60	1 0	1 0	0 1	1 1	2 1	1 0	5 2	4 1	"	"
" (Borgercompagnie)	O.	56	*65*	48	*54*	6	3.60	"	0 1	"	0 1	1 "	1 2	"	"	"	"
" (Zuidwending)	O.	54	*47*	43	*40*	6	3.60	"	"	"	1 1	"	"	"	4 5	3 0	"
" (Ommelanderwijk)	O.	106	*81*	80	*62*	8	3.60	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Numero 13)	O.	13	*11*	11	*9*	3	3.60	"	"	"	1 2	"	"	"	"	"	"
"	O.	72	*37*	72	*37*	3	11.60	"	2 0	3 2	2 2	0 4	2 "	"	"	"	"
Wildervank	O.	109	*110*	94	*98*	8	2.40	"	"	"	"	"	"	1 0	"	1 5	"
"	O.	107	*109*	95	*100*	4	2.40	1 0	"	1 1	0 3	4 7	"	"	"	"	"
"	O.	89	*76*	81	*70*	8	2.40	"	"	"	"	"	1 4	1 3	0 3	2 2	"
" (Stadskanaal)	O.	106	*135*	88	*105*	7	2.40	"	"	2 3	"	3 2	1 1	1 0	1 1	3 2	8 6
" (")	O.	93	*104*	72	*86*	8	2.40	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"	"
" (Wildervankster-dallen)	O.	34	*30*	26	*26*	6	2.40	"	"	"	1 0	0 1	"	1 2	5 5	"	"
Oude-Pekela	B.	77	*58*	68	*53*	6	12.—	"	"	1 1	"	1 0	2 2	2 0	3 1	"	"
Veendam	B.	40	*73*	38	*61*	6	12.—	"	"	"	0 1	0 1	"	4 "	"	"	"
"	B.	74	*76*	70	*72*	7	5.—	"	"	"	"	"	1 3	2 4	1 0	6 1	"
Wildervank	B.	83	*49*	71	*40*	6	12.—	1 1	"	"	"	1 1	0 5	"	"	"	"
Arrond. Oostwedde.																	
Bellingwolde	O.	162	*152*	139	*126*	7	2.40	"	"	"	1 3	1 5	0 2	1 2	0 12	0 "	"
"	O.	118	*126*	96	*96*	6	2.40	"	"	0 2	3 6	1 2	0 1	3 2	1 0	"	"
" (Vriescheloo)	O.	81	*86*	72	*75*	6	2.40	"	"	2 2	"	4 2	2 1	2 3	3 "	"	"
" (Oudeschans)	O.	59	*43*	58	*42*	6	2.40	"	"	"	0 1	1 1	1 "	3 "	"	"	"
"	O.	11	*4*	11	*4*	2	5.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Nieuwe-Pekela	O.	111	*88*	90	*70*	8	3.84	1 0	"	0 1	"	1 3	1 0	1 1	6 5	0 1	"
"	O.	107	*65*	94	*59*	8	3.84	"	"	"	0 1	1 1	1 3	1 2	5 2	2 3	"
"	O.	96	*110*	76	*87*	8	3.84	"	"	"	"	1 0	0 1	1 6	2 1	"	"
Onstwedde	O.	67	*64*	63	*58*	6	4.20	0 1	1 0	2 0	1 1	1 1	1 3	1 2	"	"	"
" (Mussel)	O.	72	*60*	62	*47*	6	4.20	0 1	2 0	"	1 "	0 4	0 2	8 "	"	"	"
" (Stadskanaal)	O.	142	*104*	116	*88*	6	4.20	"	2 0	1 0	2 3	2 "	3 0	"	"	"	"
" (")	O.	68	*68*	56	*51*	6	4.20	"	"	"	5 1	8 "	2 1	"	"	"	"
" (Musselkanaal)	O.	76	*71*	57	*54*	6	4.20	1 0	"	"	"	8 3	3 0	5 "	5 "	"	"
" (")	O.	120	*114*	94	*93*	6	4.20	"	1 1	"	4 2	2 3	6 "	5 2	2 "	2 2	"
Vlagtwedde	O.	107	*90*	78	*74*	8	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Bourtange)	O.	60	*44*	44	*32*	3	4.80	"	2 1	1 1	3 3	1 "	1 1	1 4	"	1 1	"
" (Jipsinghuizen)	O.	15	*12*	14	*11*	6	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Sellingen)	O.	60	*50*	53	*48*	6	4.80	"	0 1	1 0	2 1	1 0	1 1	1 "	2 "	"	"
" (Ter Apelkanaal)	O.	83	*79*	54	*53*	6	4.80	"	0 2	1 2	2 2	2 2	1 3	3 4	2 7	"	"
" (Ter Apel)	O.	153	*141*	127	*116*	7	4.80	"	2 1	"	1 3	2 2	3 8	2 3	6 2	6 2	"
Wedde	O.	79	*71*	67	*62*	7	4.80	"	"	"	1 0	1 3	4 7	1 5	5 "	"	"
" (Blijham)	O.	164	*149*	144	*128*	6	4.80	"	"	"	"	3 1	3 4	5 1	4 4	"	"
Nieuwe-Pekela	B.	110	*85*	100	*75*	6	12.—	0 1	"	0 1	2 2	1 2	4 6	1 1	4 "	"	"
Onstwedde	B.	42	*44*	40	*40*	6	12.—	"	"	"	"	1 1	7 1	1 "	"	"	"
"	B.	128	*90*	110	*79*	8	12.—	"	"	"	"	"	"	"	6 1	6 2	"
" (Stadskanaal)	B.	96	*83*	92	*79*	6	12.—	"	"	"	"	0 1	4 3	"	"	"	"
Totaal	O.	19562	*18014*	17038	*15658*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	B.	4455	*4148*	4097	*3798*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Algemeen totaal		24017	*22162*	21135	*19456*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.												
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veeartsenij.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
"	"	"	50 38	142 222	937 940	29 45	17 5	63 22	189 20	103 601	138 29	450 355	"	15 10	1 4	68 70	56 39
"	"	"	2 8	23 46	211 157	7 13	4 2	5 4	59 2	8 117	44 3	98 52	"	4 4	0 0	2 5	5 9
"	"	"	52 46	165 268	1148 1097	36 58	21 7	68 26	248 22	111 718	182 32	548 407	"	19 14	1 4	70 75	61 48

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan: zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de 1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.									
PROVINCIE DRENTHE.																
District Assen.																
Arrond. Assen.																
Assen	O.	0	*41*	0	*39*	6	f 36.—	0	*1*	0	*1*					
„	O.	91	*34*	84	*31*	7	12.—	„	„	1	*0*					
„	O.	193	*153*	174	*141*	7	3.—	„	*1*	„	„					
„	O.	211	*160*	197	*152*	7	3.—	0	„	0	*1*					
„	O.	166	*148*	153	*136*	7	3.—	1	*1*	0	*1*					
„	O.	120	*86*	104	*74*	7	3.—	„	„	„	„					
„ (Kloosterveen)	O.	72	*70*	62	*59*	7	3.—	„	„	1	*0*					
„ (Loon)	O.	51	*48*	41	*36*	7	3.—	„	„	0	*1*					
Eelde	O.	87	*93*	83	*91*	7	3.—	1	*0*	„	„					
„ (Paterswolde)	O.	62	*63*	56	*57*	6	3.—	„	„	0	*1*					
Norg	O.	71	*60*	66	*56*	3	6.—	1	*0*	„	„					
„ (Norgervaart)	O.	9	*11*	8	*11*	7	6.—	„	„	„	„					
„ (Westervelde)	O.	17	*16*	12	*13*	7	6.—	„	„	„	„					
„ (Een)	O.	33	*22*	22	*14*	7	6.—	„	„	„	„					
„ (Veenhuizen I)	O.	38	*36*	38	*36*	9	kosteloos	„	„	„	„					
„ („ II)	O.	76	*37*	73	*33*	10	id.	„	„	„	„					
„ („ III)	O.	32	*23*	31	*21*	6	11.	„	„	„	„					
Pelze	O.	96	*90*	85	*79*	7	3.—	„	„	„	„					
„ (de Pol)	O.	43	*47*	39	*38*	7	3.—	„	„	„	„					
Roden	O.	149	*158*	132	*138*	7	2.40	„	„	„	„					
„ (Nietap)	O.	43	*37*	39	*32*	7	2.40	„	„	„	„					
„ (Roderwolde)	O.	36	*43*	34	*38*	7	2.40	„	„	„	„					
Rolde	O.	99	*84*	86	*74*	4	3.—	„	„	„	„					
„ (Grolle)	O.	46	*37*	41	*33*	2	3.—	2	*1*	0	*1*					
„ (Ekehaar)	O.	15	*13*	14	*12*	3	3.—	„	„	1	*1*					
Smilde (Boven-)	O.	84	*78*	64	*60*	7	9.50	1	*0*	2	*2*					
„ (Hijker-)	O.	75	*64*	55	*49*	7	9.50	„	„	„	„					
„ (Hooger-)	O.	77	*78*	60	*63*	7	9.50	„	„	„	„					
„ (Kloosterveen)	O.	104	*93*	76	*78*	7	9.50	„	„	„	„					
Vries	O.	59	*69*	52	*62*	7	3.—	„	„	1	*0*					
„ (Donderen)	O.	31	*27*	29	*26*	7	3.—	„	„	„	„					
„ (Bunne)	O.	24	*15*	23	*15*	7	3.—	„	„	„	„					
„ (IJde)	O.	50	*51*	45	*43*	7	3.—	„	„	1	*1*					
„ (Tinaarlo)	O.	43	*40*	36	*38*	7	3.—	„	„	„	„					
„ (Oudemolen)	O.	22	*21*	17	*17*	7	3.—	„	„	„	„					
„ (Zeijen)	O.	28	*30*	22	*26*	7	3.—	„	„	„	„					
Assen	B.	103	*93*	99	*88*	7	15.—	0	*1*	„	„					
„	B.	23	*0*	23	*0*	?	75.—	„	„	„	„					
Smilde (Bovensmilde)	B.	45	*47*	36	*38*	7	14.40	„	„	„	„					
„ (Kloosterveen)	B.	20	*32*	19	*29*	6	9.60	„	„	„	„					
Arrond. Borger.																
Anlo	O.	34	*46*	32	*42*	7	3.60	„	„	„	„					
„ (Anderen)	O.	14	*11*	14	*11*	7	3.60	„	„	„	„					
„ (Eext)	O.	37	*35*	35	*31*	6	3.60	„	„	1	*0*					
„ (Annen)	O.	75	*55*	67	*49*	7	3.60	„	„	1	*0*					
„ (Annerveen)	O.	19	*30*	17	*28*	2	3.60	0	*1*	1	*0*					
„ (Eexterveen)	O.	33	*28*	29	*24*	2	3.60	2	*3*	2	*3*					
„ (Annerveensch kanaal)	O.	70	*57*	63	*52*	7	3.60	„	„	„	„					
Borger	O.	108	*86*	87	*73*	7	4.50	„	„	0	*1*					
„ (Buinen)	O.	57	*30*	45	*23*	7	4.50	„	„	„	„					
„ (Nieuwbuinen)	O.	173	*160*	153	*148*	7	4.50	1	*0*	„	„					
„ („)	O.	94	*90*	74	*65*	7	4.50	„	„	0	*1*					
„ (Drouwenermond)	O.	64	*43*	54	*35*	7	4.50	„	„	1	*0*					
„ (Drouwenerveen)	O.	51	*39*	41	*33*	7	4.50	„	„	„	„					
„ (Drouwen)	O.	38	*39*	30	*29*	7	4.50	„	„	0	*1*					
Gasselte	O.	58	*50*	46	*39*	3	4.20	„	„	1	*0*					
„ (Gasselternijveen)	O.	79	*67*	73	*61*	3	4.20	0	*1*	2	*1*					
„ (Gasselternijveensche mond)	O.	56	*39*	44	*39*	6	4.20	„	„	1	*0*					
Gieten	O.	88	*67*	72	*61*	7	4.08	„	„	„	„					
„ (Gieterveen)	O.	77	*57*	59	*45*	7	4.08	„	„	„	„					
„ (Nieuwediep)	O.	56	*34*	47	*27*	7	4.08	„	„	1	*1*					
Odoorn	O.	39	*33*	36	*29*	7	4.—	„	„	„	„					
„ (Exloo)	O.	62	*63*	53	*54*	7	4.—	0	*1*	1	*1*					
„ (Valthe)	O.	51	*41*	40	*36*	7	4.—	„	„	2	*0*					
„ (Odoornerveen)	O.	55	*52*	45	*39*	3	4.—	0	*1*	1	*5*					

	1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Assen	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	0 *3*	7 *10*	3 *0*	5 *2*	„	„
„	1 *0*	„	0 *1*	1 *3*	1 *1*	4 *9*	„ *13*	„	„
„	„	„	0 *1*	4 *1*	1 *5*	1 *2*	2 *12*	„	„
„	0 *1*	„	3 *0*	2 *4*	0 *2*	2 *2*	5 *2*	„	„
„	„	„	1 *1*	2 *2*	1 *3*	1 *3*	3 *4*	„	„
„	1 *0*	„	2 *1*	0 *2*	1 *0*	2 *1*	3 *4*	„	„
„	„	„	5 *2*	8 *2*	3 *0*	1 *6*	4 *2*	„	„
Eelde	1 *0*	„	7 *2*	„	„	„	„	„	„
„ (Paterswolde)	„	0 *1*	„	1 *0*	1 *0*	0 *1*	2 *1*	„	„
Norg	„	„	„	„	„	2 *0*	„	„	„
„ (Norgervaart)	„	„	„	„	1 *0*	„	2 *2*	0 *1*	1 *0*
„ (Westervelde)	„	„	„	„	„	„	„	„	2 *0*
„ (Een)	„	„	„	„	1 *0*	„	„	„	„
„ (Veenhuizen I)	„	„	„	„	„	0 *1*	„	„	„
„ („ II)	„	„	„	„	0 *2*	0 *2*	„	„	„
„ („ III)	„	„	„	„	0 *4*	7 *3*	8 *7*	„	„
Pelze	„	„	„	„	1 *1*	2 *3*	0 *2*	„	„
„ (de Pol)	„	„	„	0 *1*	0 *1*	3 *5*	0 *3*	„	„
Roden	„	„	„	„	„	1 *1*	3 *1*	„	„
„ (Nietap)	„	„	„	6 *1*	1 *1*	0 *2*	0 *3*	„	„
„ (Roderwolde)	„	„	„	1 *1*	0 *1*	1 *7*	1 *3*	„	„
Rolde	„	„	„	6 *3*	2 *3*	0 *2*	3 *6*	„	„
„ (Grolle)	„	„	2 *3*	„	„	1 *7*	4 *6*	„	„
„ (Ekehaar)	„	„	„	1 *1*	2 *2*	1 *7*	3 *3*	„	„
Smilde (Boven-)	„	„	2 *1*	2 *2*	2 *3*	0 *2*	3 *5*	„	„
„ (Hijker-)	„	„	0 *2*	1 *0*	2 *0*	1 *2*	3 *3*	„	„
„ (Hooger-)	„	„	„	„	0 *1*	1 *2*	1 *1*	„	„
„ (Kloosterveen)	„	„	„	1 *0*	1 *0*	1 *0*	2 *1*	„	„
Vries	„	„	1 *1*	„	„	„	„	„	„
„ (Donderen)	„	„	„	1 *3*	1 *3*	1 *2*	1 *1*	„	„
„ (Bunne)	„	„	„	1 *0*	1 *1*	0 *1*	1 *0*	„	„
„ (IJde)	„	„	„	„	0 *3*	1 *6*	1 *3*	„	„
„ (Tinaarlo)	„	„	„	0 *2*	1 *2*	0 *1*	2 *1*	„	„
„ (Oudemolen)	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Zeijen)	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Assen	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Smilde (Bovensmilde)	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Kloosterveen)	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Arrond. Borger.									
Anlo	„	„	„	„	„	3 *3*	1 *0*	„	„
„ (Anderen)	„	„	1 *0*	„	0 *2*	0 *1*	„	„	„
„ (Eext)	„	„	1 *0*	1 *0*	4 *0*	4 *3*	„	„	„
„ (Annen)	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Annerveen)	„	„	„	„	„	1 *0*	8 *2*	„	„
„ (Eexterveen)	„	„	0 *1*	2 *0*	1 *6*	3 *1*	„	„	„
„ (Annerveensch kanaal)	„	„	„	„	1 *0*	1 *0*	2 *5*	„	„
Borger	„	„	„	„	5 *2*	2 *3*	2 *1*	„	„
„ (Buinen)	„	„	0 *1*	1 *1*	6 *5*	2 *0*	0 *2*	„	„
„ (Nieuwbuinen)	1 *0*	„	„	2 *3*	0 *1*	3 *0*	2 *1*	„	„
„ („)	„	„	1 *0*	0 *1*	4 *0*	3 *0*	1 *2*	„	„
„ (Drouwenermond)	„	„	„	„	2 *0*	0 *2*	2 *2*	„	„
„ (Drouwenerveen)	„	„	0 *1*	„	„	„	„	„	„
„ (Drouwen)	„	„	„	1 *0*	2 *1*	„	„	„	„
Gasselte	„	„	0 *1*	2 *1*	8 *12*	„	„	„	„
„ (Gasselternijveen)	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„ (Gasselternijveensche mond)	„	„	„	1 *0*	2 *1*	1 *4*	„	„	„
Gieten	„	„	„	„	0 *2*	0 *1*	5 *4*	„	„
„ (Gieterveen)	„	„	„	1 *0*	1 *0*	2 *0*	4 *0*	„	„
„ (Nieuwediep)	„	„	1 *1*	1 *0*	1 *0*	4 *1*	1 *0*	„	„
Odoorn	„	„	„	„	„	0 *1*	„	„	„
„ (Exloo)	„	„	1 *1*	„	2 *1*	1 *1*	3 *4*	„	„
„ (Valthe)	„	„	2 *0*	2 *2*	2 *1*	1 *1*	1 *2*	„	„
„ (Odoornerveen)	„	„	1 *5*	„	„	„	„	„	„

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.										
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehouden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.

PROVINCIE. — — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	School-geld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Odoorn (*Vervolg*) (1e Exloërmond)	O.	53	*41*	36	*31*	7	f 4.—	"	"	"	2 *3*	1 *2*	5 *1*	"	"	"	"
" (")	O.	29	*35*	23	*25*	8	4.—	"	"	"	7 " *2*	3 " *10*	4 " *2*	"	"	"	"
" (2e ")	O.	123	*95*	101	*75*	7	4.—	1 *0*	2 *3*	2 *2*	4 *3*	2 *4*	5 " *7*	0 *2*	"	"	"
" (Valthermond)	O.	88	*80*	84	*75*	4	4.—	"	"	1 *0*	3 *0*	4 *2*	8 *0*	7 " *5*	"	"	"
" (")	O.	146	*137*	100	*95*	7	4.—	"	"	0 *1*	1 *0*	1 *1*	0 *1*	1 " *0*	"	"	"
Zuidlaren	O.	152	*126*	133	*114*	7	4.—	"	"	"	"	"	"	2 " *7*	"	"	"
" (Zuidlaarderveen)	O.	46	*38*	35	*31*	7	4.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Emmen.																	
Coevorden	O.	186	*191*	154	*145*	6	3.—	0 *1*	3 *0*	2 *4*	1 *3*	2 *1*	1 " *2*	"	"	"	"
" (Steenwijksmoer)	O.	64	*53*	45	*36*	6	3.—	"	"	0 *1*	0 *2*	2 *0*	3 " *1*	"	"	"	"
" (Pad en Vlieghuis)	O.	16	*15*	12	*10*	3	3.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Dalen	O.	113	*121*	90	*103*	8	4.—	"	"	1 *0*	1 *1*	2 *1*	3 " *1*	6 *1*	"	3 *4*	"
" (Dalerveen)	O.	57	*43*	38	*33*	7	4.—	"	"	1 *0*	"	"	0 " *2*	1 *1*	"	"	"
" (Wachtum)	O.	42	*32*	30	*28*	7	4.—	"	"	2 *0*	"	"	"	3 " *2*	"	"	"
" (Vossebelt)	O.	32	*38*	13	*16*	4	4.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Emmen	O.	127	*101*	113	*91*	8	2.40	"	"	"	"	"	1 " *2*	6 *1*	"	"	"
" (Noordbarge)	O.	59	*49*	55	*46*	7	2.40	"	"	0 *1*	"	"	3 " *2*	1 *1*	"	"	"
" (Zuidbarge)	O.	93	*90*	73	*71*	6	2.40	"	"	"	"	"	2 " *1*	2 *2*	"	"	"
" (Weerdinge)	O.	56	*48*	43	*37*	7	2.40	0 *1*	1 *1*	1 *2*	"	"	2 " *1*	0 *3*	"	"	"
" (Erica)	O.	159	*127*	113	*89*	7	2.40	2 *3*	1 *0*	0 *1*	"	"	3 " *1*	3 *6*	"	"	"
" (Nieuw-Amsterdam)	O.	192	*147*	142	*114*	7	2.40	1 *3*	0 *1*	1 *1*	4 " *3*	1 " *4*	5 " *1*	5 *1*	"	"	"
" (Barger-Oosterveen)	O.	117	*93*	70	*66*	7	2.40	3 *3*	1 *1*	"	3 " *2*	1 " *1*	1 " *4*	1 *1*	"	"	"
" (Nieuw-Dordrecht)	O.	120	*113*	93	*87*	7	2.40	"	"	1 *2*	0 " *1*	0 " *1*	0 " *4*	2 *0*	"	"	"
" (Barger-Compascuum)	O.	155	*123*	100	*75*	7	2.40	1 *0*	"	1 *3*	1 " *3*	1 " *4*	2 " *5*	1 *1*	"	"	"
" (Emmer-Compascuum)	O.	48	*54*	24	*26*	7	2.40	"	"	3 *0*	2 " *6*	4 " *2*	0 " *2*	1 *0*	"	"	"
" (Roswinkel)	O.	99	*85*	84	*71*	7	2.40	1 *2*	1 *2*	2 *0*	1 " *1*	2 " *4*	3 " *2*	3 *1*	"	"	"
" (Maten)	O.	39	*24*	27	*16*	7	2.40	1 *2*	2 *0*	2 *0*	"	1 " *1*	1 " *1*	1 *1*	"	"	"
" (Weerdingermarke)	O.	44	*44*	35	*39*	7	2.40	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Weerdingerveen)	O.	109	*104*	84	*81*	7	2.40	2 *1*	5 *4*	9 *5*	"	3 " *3*	4 " *4*	7 *5*	"	"	"
Schoonebeek (Oud)	O.	70	*86*	60	*74*	7	4.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Nieuw)	O.	49	*42*	30	*27*	6	4.20	0 *1*	0 *2*	0 *1*	0 " *1*	1 " *0*	1 " *1*	4 *0*	"	"	"
" (")	O.	43	*35*	39	*39*	7	4.20	"	0 *1*	"	1 " *2*	1 " *1*	1 " *1*	1 *1*	"	"	"
Sleen	O.	74	*80*	62	*72*	7	4.20	"	2 *2*	2 *0*	"	2 " *3*	1 " *2*	3 *3*	"	"	"
" (Schoonoord)	O.	83	*75*	65	*57*	7	4.20	"	1 *1*	0 *1*	1 " *0*	4 " *2*	2 " *2*	4 *1*	"	"	"
" (Veenoord)	O.	79	*74*	64	*57*	7	4.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Erm)	O.	45	*41*	43	*38*	7	4.20	"	"	"	0 " *3*	3 " *2*	0 " *1*	2 *1*	"	"	"
Emmen	B.	36	*37*	32	*34*	5	17.20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Hoogeveen.																	
Beilen	O.	197	*200*	166	*176*	7	3.—	"	"	0 *1*	1 *0*	1 *1*	4 *4*	5 *8*	12 *15*	"	"
" (Hijken)	O.	80	*67*	65	*60*	7	3.—	"	"	"	0 " *1*	2 " *0*	3 " *2*	2 *4*	2 *1*	"	"
" (Hooghalen)	O.	37	*35*	36	*34*	7	3.—	"	"	0 *1*	1 *1*	2 " *0*	4 " *0*	4 *1*	3 *4*	"	"
" (Wijster)	O.	65	*64*	57	*58*	7	3.—	"	"	"	"	1 " *0*	0 " *1*	6 *2*	"	"	"
" (Tiendeveen)	O.	52	*41*	34	*24*	8	3.—	"	"	"	0 " *1*	"	2 " *0*	2 *2*	1 " *1*	2 *0*	"
Hoogeveen	O.	21	*15*	20	*15*	6	25.—	0 *1*	1 *0*	"	"	"	1 " *1*	2 *2*	2 " *0*	"	"
"	O.	74	*57*	71	*55*	7	3.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Alteveer)	O.	26	*28*	22	*21*	7	3.—	1 *4*	0 *2*	"	"	"	1 " *0*	2 *2*	"	"	"
" (Zuideropgaande)	O.	93	*80*	67	*59*	7	3.—	"	2 *0*	4 *1*	4 " *3*	1 " *0*	3 " *3*	2 *0*	"	"	"
" (Noord)	O.	77	*69*	69	*50*	7	3.—	0 *2*	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Hollandscheveld)	O.	131	*138*	96	*99*	5	3.—	"	0 *1*	6 *3*	7 " *7*	3 " *1*	1 " *1*	2 *3*	3 " *3*	"	"
Oosterhesselen	O.	27	*26*	20	*20*	7	4.—	"	"	2 *0*	0 " *1*	0 " *1*	0 " *1*	0 *1*	"	"	"
" (Gees)	O.	38	*41*	31	*35*	7	4.—	"	"	"	1 " *0*	1 " *0*	0 " *1*	0 *1*	2 " *0*	"	"
" (Zwinderen)	O.	14	*19*	12	*14*	7	4.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Zwinderscheveld)	O.	25	*16*	15	*10*	7	4.—	"	"	0 *4*	2 " *1*	1 " *0*	2 " *1*	1 *0*	"	"	"
Westerbork	O.	104	*95*	82	*79*	4	3.—	0 *1*	1 *1*	"	0 " *4*	1 " *4*	2 " *1*	0 *1*	0 " *1*	"	"
" (Elp)	O.	43	*39*	30	*32*	7	3.—	"	"	"	1 " *0*	1 " *0*	1 " *0*	1 *0*	"	"	"
" (Beilange)	O.	25	*13*	14	*10*	7	3.—	"	"	"	"	1 " *1*	1 " *1*	0 *1*	1 " *0*	"	"
" (Nieweroord)	O.	46	*44*	34	*32*	7	3.—	"	"	"	1 " *0*	"	1 " *3*	1 *0*	"	"	"
Zuidwolde	O.	94	*86*	89	*80*	7	4.80	"	"	1 *0*	"	2 " *0*	1 " *0*	1 *2*	0 " *1*	"	"
" (Linde)	O.	45	*35*	38	*31*	7	4.80	"	"	"	"	1 " *0*	1 " *0*	0 *1*	1 " *3*	"	"
" (Veeningen)	O.	50	*39*	41	*34*	7	4.80	"	"	0 *1*	"	"	1 " *0*	1 *1*	7 " *2*	"	"
" (Drochteropslagen)	O.	26	*36*	19	*30*	7	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Kerkenbovenveen)	O.	44	*41*	38	*37*	7	4.80	"	"	2 *2*	"	"	"	0 *1*	"	"	"
Zweelo	O.	59	*59*	53	*51*	7	4.—	"	"	"	0 " *1*	1 " *1*	1 " *2*	1 *3*	2 " *1*	"	"
" (Meppen)	O.	27	*26*	23	*23*	7	4.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Hoogeveen	B.	170	*139*	159	*129*	7	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	142	*135*	129	*122*	8	12.96	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Nieuweroord)	B.	52	*45*	49	*39*	6	5.76	"	"	0 *2*	0 " *1*	1 " *1*	1 " *0*	1 *2*	14 " *7*	0 *3*	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.												
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens geen ongerecht schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veemarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.
"	"	"	"	2 3	6 3	"	"	"	"	0 6	8 0		"	"	"	"	"
"	"	"	3 4	8 6	8 9	"	"	"	1 0	1 10	4 4		"	1 0	"	12 7	"
"	"	"	"	3 1	2 0	"	"	"	0 1	1 3	5 0		"	"	"	"	"
"	"	"	"	3 1	16 13	"	"	"	"	0 9	17 3		"	"	"	"	0 1
"	"	"	"	1 0	9 2	1 0	"	"	"	1 2	"		"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 1	"	"	"	"	0 1	"	1 2	0 0	"	"	"	"
"	"	"	0 1	0 1	8 7	0 1	1 0	"	"	0 8	4 0	1 0	"	"	"	"	2 0
"	"	"	"	0 1	8 5	1 0	"	"	"	2 3	1 0	1 0	2	"	"	"	"
"	"	"	"	1 2	12 8	"	"	"	"	7 6	1 0	2 4	2	"	0 1	0 1	"
"	"	"	"	2 1	5 3	1 0	"	"	1 0	0 2	4 0	2 2	2	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	5 5	"	"	"	"	0 4	2 0	4 "	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	5 2	0 1	"	"	1 0	3 1	1 0	"	2	"	"	"	0 1
"	"	"	"	1 2	2 4	"	"	"	"	0 8	2 0	4 "	"	"	"	"	"
"	"	"	0 1	3 4	3 2	"	"	"	"	"	3 4	1 2	"	"	"	"	"
"	"	"	1 0	14 15	14 11	1 1	"	"	0 1	0 12	9 2	6 7	"	"	"	"	0 1
"	"	"	"	14 11	6 5	"	"	"	2 1	0 6	10 5	4 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	6 7	4 6	"	"	"	"	0 7	1 0	2 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	4 14	0 1	"	"	1 0	"	7 0	3 12	"	"	"	1 0	"
"	"	"	"	3 2	17 7	"	"	"	17 0	0 4	2 0	3 10	5	"	"	"	"
"	"	"	0 1	0 2	9 1	0 1	"	"	3 0	0 6	3 0	1 1	1	"	"	"	1 0
"	"	"	"	1 6	1 2	"	"	"	"	0 1	1 0	1 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 0	18 17	"	"	"	1 0	0 3	19 14	1 0	"	"	"	1 2	"
"	"	"	"	2 0	2 0	"	"	"	"	0 1	1 2	2 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	3 1	"	"	"	"	0 5	2 4	3 2	"	"	"	"	"
"	"	"	0 1	2 0	7 5	0 1	"	"	"	0 2	0 2	0 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	1 3	"	"	"	"	1 0	4 0	5 2	"	"	0 1	"	"
"	"	"	"	0 3	11 9	0 3	"	"	"	"	"	11 11	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	4 4	"	"	"	"	0 1	0 1	4 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	3 6	1 0	"	"	"	0 3	6 0	3 6	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	6 3	"	"	"	"	0 2	"	2 "	"	"	0 1	"	"
"	"	"	"	"	4 3	"	"	"	"	0 0	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	3 6	"	"	"	"	0 3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 4	"	"	"	"	0 1	1 0	0 4	"	"	"	"	"
"	"	"	1 0	3 3	1 9	1 0	"	"	"	0 4	12 0	1 1	"	"	"	"	"
"	"	"	0 1	1 2	2 7	0 2	"	"	1 0	1 1	1 0	0 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	6 6	2 6	"	"	"	"	0 2	2 0	12 7	"	0 2	"	"	"
"	"	"	"	"	2 7	"	"	"	"	"	0 1	1 3	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 2	0 1	"	"	"	0 1	3 0	1 6	"	"	"	"	"
"	"	"	0 2	2 0	1 6	0 2	0 1	"	"	0 1	"	3 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 1	5 2	"	"	"	"	2 5	1 7	1 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 0	5 7	"	"	"	1 0	5 2	7 0	4 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	4 2	"	1 1	"	1 0	1 5	1 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 3	2 5	"	"	"	"	0 1	0 0	1 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	1 2	1 0	"	"	"	0 4	1 4	0 0	"	"	"	"	"
"	"	"	1 0	1 3	4 3	"	"	"	"	4 4	2 "	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	1 5	"	"	"	"	0 2	"	1 3	"	"	0 3	"	"
"	"	"	"	2 0	3 4	"	"	1 0	"	2 6	3 0	5 0	"	"	1 0	"	"
"	"	"	"	0 2	14 4	1 0	"	"	"	0 6	1 0	2 10	0	"	"	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Arrond. Meppel.																	
Diever	O.	82	*83*	72	*75*	4	f 4.80	"	1 0	3 2	3 2	3 6	"	"	"	"	"
" (Wapse)	O.	25	*31*	23	*28*	2	4.80	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
" (Wittelte)	O.	28	*17*	22	*16*	6	4.80	"	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"	"
" (Wateren)	O.	15	*22*	12	*18*	6	4.80	0 1	"	"	1 0	2 2	1 0	"	"	"	"
Dwingelo	O.	99	*89*	92	*85*	8	4.—	"	3 6	1 2	3 1	0 5	3 0	5 " 6	"	"	"
" (Leggelo)	O.	63	*59*	57	*53*	3	4.—	"	1 1	0 5	1 4	"	"	"	2 " 4	"	"
" (Lhee)	O.	48	*47*	40	*43*	7	4.—	"	"	"	2 1	"	2 " 1	"	"	"	"
Havelte	O.	35	*47*	29	*43*	7	6.—	"	"	"	"	"	0 1	0 " 1	3 " 4	"	"
" (Darp)	O.	41	*47*	23	*21*	7	6.—	0 1	"	1 0	"	1 2	1 6	0 " 1	6 " 6	"	"
" (Veendijk)	O.	20	*17*	19	*17*	7	6.—	"	"	"	"	"	"	2 " 3	"	"	"
" (Wapserveen)	O.	53	*52*	48	*46*	7	6.—	"	"	"	"	0 1	0 " 1	3 " 0	1 " 2	"	"
" (Uffelte)	O.	115	*101*	70	*70*	7	6.—	"	"	1 0	0 1	4 1	3 6	3 " 3	4 " 2	"	"
Meppel	O.	76	*40*	73	*38*	7	15.—	"	"	"	"	"	"	3 " 0	1 " 1	"	"
"	O.	150	*147*	147	*143*	7	6.—	"	"	"	"	"	0 " 2	"	5 " 8	"	"
"	O.	15	*20*	15	*20*	6	6.—	"	"	"	"	"	"	0 " 1	"	"	"
"	O.	352	*335*	334	*311*	13	6.—	"	1 1	1 2	0 1	"	1 0	0 " 1	1 " 1	1 0	7 4
"	O.	77	*59*	67	*55*	7	3.—	"	"	"	1 0	"	1 0	1 " 2	7 " 11	"	"
Nijeveen	O.	156	*132*	130	*111*	6	4.—	"	"	1 0	1 1	3 1	7 9	7 " 11	"	"	"
Ruinen	O.	37	*35*	32	*29*	7	4.—	"	"	"	"	"	"	0 " 1	2 " 0	"	"
" (Ansen)	O.	34	*31*	32	*29*	7	4.—	"	"	"	1 0	"	"	0 " 1	0 " 1	"	"
" (Pesse)	O.	30	*29*	26	*27*	7	4.—	"	"	"	0 1	3 1	"	1 " 0	"	"	"
" (Stuifzand)	O.	20	*19*	19	*18*	7	4.—	"	"	"	0 1	1 0	"	"	"	"	"
" (Fluitenberg)	O.	15	*28*	11	*23*	7	4.—	"	"	"	"	"	"	0 " 1	2 " 1	"	"
" (Echten)	O.	68	*67*	64	*66*	3	2.40	"	"	1 0	5 4	"	"	"	"	"	"
Ruinerwold (Dijkhuizen)	O.	41	*43*	38	*39*	7	2.40	"	"	"	"	"	"	"	8 " 5	"	"
" (Oosteinde)	O.	19	*16*	19	*15*	3	2.40	"	"	"	1 0	"	"	2 " 1	3 " 1	"	"
" (Broekhuizen)	O.	58	*58*	50	*52*	7	3.—	"	"	"	0 1	1 0	1 " 0	2 " 4	"	"	"
Vledder	O.	37	*43*	26	*37*	6	3.—	"	"	"	"	3 0	0 " 1	1 " 2	"	"	"
" (Nijensleek)	O.	57	*55*	56	*54*	6	kosteloos	"	"	"	"	"	0 " 1	2 " 4	"	"	"
" (Frederiksoord)	O.	80	*72*	77	*70*	7	id.	"	"	"	1 0	1 0	1 " 0	"	"	"	"
" (Wilhelminaoord)	O.	47	*33*	46	*32*	6	id.	"	"	"	1 0	2 1	2 " 1	"	"	"	"
" (Frederiksoord)	O.	103	*111*	96	*104*	4	4.—	"	"	1 0	3 6	7 4	"	"	"	"	"
de Wijk	O.	57	*46*	47	*41*	3	4.—	"	"	3 0	1 4	"	"	"	0 " 2	5 " 7	3 " 2
" (Kockange)	B.	128	*115*	121	*110*	10	15.—	"	"	"	"	"	"	1 " 0	"	"	"
Meppel	B.	161	*142*	157	*139*	12	12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	*23*	0	*23*	6	"	"	"	"	"	"	"	3 " 2	"	"	"
"	B.	33	*30*	30	*27*	6	9.60	"	"	0 2	0 2	3 0	3 " 1	3 " 2	"	"	"
Nijeveen	B.	75	*86*	72	*81*	7	11.04	"	"	"	0 1	"	1 0	3 " 7	"	"	"
Totaal	O.	10693	*9622*	8941	*8127*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	B.	988	*924*	917	*856*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Algemeen totaal		11681	*10546*	9858	*8983*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
PROVINCIE LIMBURG. / DISTRICT MAASTRICHT. / *Arrond. Maastricht.*																	
Cadier en Keer	O.	63	*15*	41	*8*	4	4.20	"	1 0	2 1	3 0	4 0	"	"	"	"	"
Eysden	O.	133	*1*	119	*1*	6	7.20	"	"	"	"	"	5 " 0	8 " 0	"	"	"
St. Geertruid	O.	57	*54*	57	*54*	6	3.60	"	"	"	"	"	"	2 " 5	"	"	"
Gronsveld	O.	75	*65*	66	*58*	6	4.80	"	"	"	0 1	1 7	5 " 2	3 " 0	"	"	"
" (Heugen)	O.	43	*33*	38	*28*	4	4.80	"	"	"	0 4	6 4	"	"	"	"	"
Gulpen	O.	142	*6*	125	*6*	6	3.60	"	"	1 0	3 0	8 0	3 " 0	5 " 0	"	"	"
" (Reimerstok)	O.	34	*14*	32	*13*	4	3.60	"	"	0 1	1 1	5 2	"	"	"	"	"
Heer	O.	93	*90*	74	*72*	6	3.60	"	"	"	"	1 0	4 6	3 " 5	"	"	"
Maastricht	O.	265	*175*	250	*167*	j. 7 m. 6	6.—	4 0	3 3	8 6	9 13	14 7	9 11	5 3	"	"	"
"	O.	207	*124*	201	*117*	j. 8 m. 5	14.40	"	"	"	"	2 2	6 3	3 0	"	"	"
"	O.	181	*89*	171	*86*	j. 6 m. 7	6.—	"	"	"	"	"	"	1 2	0 1	"	"

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogen van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, cf onbekend. m.
6 4	14 6	[1])17 31	1 2	8 10	29 21	3 1	1 0	3 4	22 0	2 14	5 4	12 0	12 0	3 6	4 2	6 3	8 12	8 10
2 3			0 2	0 1	3 1					1 2		3 0					1 0
1 1	8 6	8 2		2 3	10 8					0 1		0 7				0 4	
				1 0	0 1	1 0				0 1		6 1					
					1 2					0 1		4 0					
					3 1												
				1 1	3 0					1 0		12 0					
				2 1	0 1												
					3 0					0 1							
				1 0	4 2	1 0	1 0										
				1 0	3 6					4 2							
					3 0												
				1 5	7 6					0 9		3 6					
					10 7							0 7					
			0 2	0 2	6 1				4 0			6 1				0 4	
			0 1		4 2	0 1			10 0	0 2		4 0					2 0
"	"	"	14 25	115 179	611 563	22 29	6 7	13 15	84 9	67 363	259 69	283 213	1 2	3 4	0 5	30 31	22 20
"	"	"	0 3	4 20	55 51	1 7	"	1 0	24 1	5 33	4 0	23 25	"	1 3	"	0 4	0 1
"	"	"	14 28	119 199	666 614	23 36	6 7	14 15	108 10	72 396	263 69	256 238	1 2	4 7	0 5	30 35	22 21
				2 0	4 1				2 0		4 0	12 1					
					5 0							12 0					
					6 10				1 0	0 10		5 0				1 0	
				0 1	0 3					0 3		0 1					
				4 0	11 0				3 0	2 0	3 0	7 0					
				0 1	1 1					0 1		1 1					
				0 1	5 5				1 0	4 6							
			1 0	10 10	41 30	1 0		11 8	24 6	2 23	1 0	13 3					
					11 2		1 0		9 0	0 2		1 0					
					0 2					0 2							

[1]) Hierbij in de 13de klasse 11 jongens en 18 meisjes.

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.										
Margraten	O.	66	55	54	51	6	f 3.—	„	„	0 1	3 3	4 3	4 2	„	„	„	„
Mesch	O.	19	19	18	18	6	3.60	„	„	„	„	3 0	„	1 0	„	„	„
Mheer	O.	65	49	59	43	6	3.60	„	„	„	„	0 2	3 1	2 0	„	„	„
Noorbeek	O.	40	23	38	22	6	5.40	„	„	„	„	„	2 1	5 2	„	„	„
Oud-Vroenhoven	O.	82	63	63	48	3	6.—	„	2 0	2 5	7 6	„	„	„	„	„	„
Sint Pieter	O.	48	41	35	33	5	3.—	„	„	„	2 1	4 3	3 4	„	„	„	„
Slenaken	O.	36	32	32	30	6	3.60	„	„	„	„	1 1	4 2	4 2	„	„	„
Wittem (Mechelen)	O.	94	84	84	75	6	3.60	„	1 1	„	2 1	2 6	3 1	3 2	„	„	„
„ (Eys)	O.	43	38	40	36	6	3.60	„	„	„	„	1 1	3 2	2 3	„	„	„
„ (Epen)	O.	42	37	39	32	5	3.60	„	„	„	2 4	1 6	1 0	„	„	„	„
„ (Wahlwiller)	O.	42	38	34	31	6	3.60	0 1	„	1 1	2 0	1 0	2 3	3 0	„	„	„
Cadier en Keer	B.	0	52	0	42	4	2.40	„	„	0 1	0 1	0 2	„	„	„	„	„
Eysden	B.	36	181	34	163	j. 1 m. 6	9.—	„	0 1	0 2	0 3	0 1	0 6	0 17	„	„	„
„	B.	0	115	0	115	6	kost-school.	„	„	„	0 3	0 18	0 8	0 4	„	„	„
Gulpen	B.	0	157	0	147	3	3.60	„	0 1	0 5	0 8	„	„	„	„	„	„
Maastricht	B.	220	0	215	0	5	kosteloos	„	„	„	1 0	14 0	16 0	„	„	„	„
„	B.	248	0	229	0	5	id.	1 0	2 0	5 0	5 0	16 0	14 0	„	„	„	„
„	B.	0	353	0	325	6	id.	„	0 3	0 3	0 1	0 10	0 27	0 18	„	„	„
„	B.	0	186	0	180	5	id.	„	„	„	0 3	0 10	0 2	„	„	„	„
„	B.	0	205	0	190	4	id.	„	0 1	0 6	0 28	0 10	„	„	„	„	„
„	B.	0	174	0	167	4	id.	„	„	0 3	0 4	0 6	„	„	„	„	„
„	B.	0	462	0	420	6	id.	0 2	0 5	0 7	0 5	0 11	0 26	0 20	„	„	„
„	B.	629	0	590	0	6	id.	„	„	1 0	2 0	3 0	22 0	45 0	„	„	„
„	B.	310	0	292	0	6	9.—	„	„	1 0	2 0	4 0	10 0	14 0	„	„	„
„	B.	0	276	0	258	7	12.—	„	„	„	0 3	0 5	0 5	0 8	„	0 1	0 2
„	B.	0	109	0	105	10	30.—	„	„	„	„	„	1 0	8 0	„	„	„
„	B.	308	0	301	0	6	18.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	59	0	59	0	2	kosteloos	„	1 0	„	„	„	„	0 1	0 1	„	„
„	B.	0	199	0	189	8	30.—	„	0 1	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	57	0	57	6	kost-school	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	53	0	53	4	kost-school	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	15	0	15	0	3	9.—	„	„	1 0	„	„	„	„	„	„	„
Arrond. Meerssen.																	
Amby	O.	53	45	53	45	6	4.20	„	„	0 2	1 7	1 1	4 3	2 0	„	„	„
Beek	O.	176	61	172	59	6	9.—	„	„	„	0 2	5 2	10 3	„	„	„	„
Benaelen	O.	23	26	20	24	6	4.20	„	„	„	0 2	3 0	3 0	„	„	„	„
Berg en Terblijt	O.	52	51	44	46	6	4.20	„	„	„	2 4	8 3	3 1	„	„	„	„
Borgharen	O.	43	44	36	36	6	3.60	„	„	1 0	„	1 2	„	2 6	„	„	„
Bunde	O.	71	11	60	10	6	6.—	„	0 1	1 1	1 0	2 1	2 1	1 2	„	„	„
Elsloo	O.	102	79	101	77	6	3.60	„	„	„	1 0	8 0	5 8	„	„	„	„
Geulle	O.	52	57	49	54	6	6.—	„	„	„	„	0 4	3 6	1 3	„	„	„
Houthem	O.	61	48	54	45	6	3.60	„	„	„	„	„	1 3	2 1	„	„	„
Hulsberg	O.	90	65	75	53	6	3.—	„	„	0 1	1 5	1 2	1 3	„	„	„	„
Itteren	O.	39	31	37	28	6	4.20	„	„	„	1 1	1 1	1 3	„	„	„	„
Meerssen	O.	204	24	201	22	7	7.80	1 0	1 0	2 0	5 1	7 0	4 2	8 0	4 0	„	„
„ (Limmel)	O.	68	55	63	52	6	4.80	„	1 0	1 0	„	1 1	3 1	1 1	„	„	„
Oud-Valkenburg	O.	20	17	19	15	4	3.36	„	„	0 2	2 1	2 1	„	„	„	„	„
Schimmert	O.	83	47	78	46	6	3.60	1 0	„	„	1 1	1 2	5 1	5 2	„	„	„
Schin op Geulle	O.	52	37	47	35	5	3.96	„	„	„	„	3 3	6 1	„	„	„	„
Stein	O.	113	126	96	102	6	3.60	„	„	1 0	3 1	13 17	2 5	10 12	„	„	„
Ulestraten	O.	49	40	49	39	6	4.80	„	„	„	„	2 5	2 2	4 0	„	„	„
Valkenburg	O.	117	0	105	0	6	7.20	„	„	„	2 0	5 0	7 0	6 0	„	„	„
Wijlre	O.	95	70	93	68	3	4.80	„	1 0	12 5	1 1	„	„	„	„	„	„
Beek	B.	0	111	0	105	6	4.80	„	„	„	0 1	„	0 6	0 10	„	„	„
Berg en Terblijt	B.	0	53	0	53	5	kost-school	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Bunde	B.	0	50	0	47	4	6.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	40	0	40	6	kost-school	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Meerssen	B.	0	143	0	139	6	7.80	„	„	„	0 1	0 1	0 7	0 8	„	„	„
„	B.	0	0	0	8	3	2.80	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schimmert	B.	0	88	0	85	6	6.—	„	„	„	0 2	„	„	„	„	„	„
„	B.	0	14	0	14	3	kost-school	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Schin op Geulle	B.	129	43	127	41	4	kost-school	„	„	1 0	2 0	4 0	„	„	„	„	„

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
			0 1	0 3	11 5					0 4	5 2	4 0					
				0 1	3 0						2 0	3 0					
					3 0					0 2		1 0					
			1 0	1 2	2 3							0 0					
				0 1	3 5					0 1	4 5	0 0					
			0 1	3 0	5 5	2 1					5 3	3 1					
				0 3	4 3					4 4		1 1					
			0 2	1 0	3 7					2 9	1 0	2 0					
			0 2	0 2	5 3	0 1	1 0			1 4		1 1					
				0 2	0 27	0 1		0 1									0 1
					0 6					0 4	0 1						0 27
				3 0	12 0				13 0			10 0	0 3				0 1
			2 0	14 0	13 0	2 0	1 0	5 0	2 0			0 0	4 9				
			0 2	0 8	0 34	0 1	0 1	0 6	0 1	0 35		0 0	1 4				
				0 1	0 12	0 2	0 1	3 2	0 1	3 16		0 0	0 0				
				0 9	0 21			0 0	0 1	5		0 0	2				
				0 24	0 7	0 2		0 10	0 4	0 35	0 1	0 0					
			1 0	14 0	0 32	0 3		1 0	0 0	0 0	1 0	5 0					
				3 0	13 0				17 0	0 0		0 2					
				0 4	14 0	2 0			12 0	0 8		0					
					0 17	0 3			1 0	3							
					1 0												
			0 1		1 0	0 2											
						0 3											
									1 0								
					1 0												
				2 10	4 3	0 1			1 1	5 10		0 1	1 0				
				2 2	13 5				6	8	6 2						
				2 5	4 0			1 0		0 2							
				6	7 3					1 2	0 0						
				0 3	2 2	0 1				0 2							
				3 2	6 1					0 3							
					11 6					0 3							
				3 3	3 10					0 3							
					1 5					0 2							
				5 0	2 5				17 2	1 1	2 0						
				1 0	3 3				1 0								
				1 0	2 2				1 0	0 1							
				0 3	1 1				1 0	1 1							
				0 6	4 22				1 0	0 26							
				1 0	3 1				2 3	0 5							
				1 1	11 0				0 1								
			1 0		4 7					3 0	1 0	16 0					
												3 0					
												12 0					
												5					
			0 1		0 8							0 7	0 1				
					0 2					0 2							
												1 0					
				2 0	1 0												

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O.penbare — B.ijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder te gaan:								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.	7.									
Valkenburg	B.	0	147	0	139	6	f 12.—	"	"	0 2	0 2	"	"	"	"	"
"	B.	30	0	29	0	6	60.—	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"
Wijlre	B.	33	5	33	5	3	30.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Heerlen.																
Amstenrade	O.	41	35	39	32	6	3.—	"	"	1 0	2 1	3 1	4 0	0 4	"	"
Bocholtz	O.	97	88	91	82	7	4.80	"	1 1	"	2 2	2 3	3 6	1 4	5 0	"
Brunssum	O.	64	0	61	0	3	4.20	"	9 0	6 0	"	"	"	"	"	"
Eygelshoven	O.	42	32	40	30	4	4.20	"	"	1 0	1 1	3 2	"	"	"	"
Heerlen	O.	300	0	289	0	6	6.—	"	1 0	2 0	3 0	10 0	6 0	"	"	"
" (Heerlerheide)	O.	81	81	76	75	3	4.80	2 1	5 6	4 4	0 1	"	"	"	"	"
Hoensbroek	O.	69	75	61	68	3	3.—	"	0 1	6 2	5 6	"	"	"	"	"
Kerkrade	O.	393	0	363	0	8	3.60	"	"	"	"	10 0	15 0	23 0	20 0	12 0
" (Spekholzerheide)	O.	112	86	107	78	6	3.60	"	"	"	"	3 3	7 8	0 3	"	"
Klimmen	O.	80	71	70	63	6	4.80	"	0 1	2 2	1 3	4 4	3 3	"	"	"
Nieuwenhagen	O.	79	55	73	51	6	3.60	"	"	3 0	1 1	4 1	1 2	3 2	"	"
Nuth	O.	77	61	70	54	6	3.60	"	"	"	1 0	1 2	5 3	2 1	"	"
Schaesberg	O.	78	50	73	47	6	4.80	"	"	"	0 2	3 0	2 0	1 1	"	"
Simpelveld	O.	117	0	101	0	6	3.—	"	"	"	"	6 0	13 0	3 0	"	"
Ubach over Worms	O.	59	0	49	0	3	3.60	"	1 0	9 0	8 0	"	"	"	"	"
" (Rimburg)	O.	24	29	23	27	4	3.60	1 0	"	1 0	2 4	1 0	"	"	"	"
Vaals	O.	260	8	253	8	5	6.—	"	"	6 0	12 0	10 1	14 0	"	"	"
" (Vijlen)	O.	79	43	68	36	6	6.—	"	"	"	"	2 0	6 2	4 4	"	"
Voerendaal	O.	76	84	72	82	6	4.80	"	"	2 0	0 2	1 3	6 6	5 7	"	"
" (Ubachsberg)	O.	30	32	28	30	3	4.80	"	3 2	1 0	3 3	"	"	"	"	"
Wijnandsrade	O.	40	31	35	28	6	3.96	"	"	0 1	1 0	1 0	1 2	"	"	"
Brunssum	B.	0	96	0	92	2	4.20	"	0 2	0 8	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	52	0	52	2	18.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Heerlen	B.	0	247	0	230	5	9.60	"	"	0 2	0 12	0 10	0 3	"	"	"
"	B.	0	27	0	27	2	kost-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Kerkrade	B.	99	383	96	376	j. 2. m. 6	3.60	"	"	"	0 8	"	"	"	"	"
" (Bleijerheide)	B.	227	0	227	0	3	kost-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Shupelveld	B.	0	145	0	145	6	7.20	"	"	"	"	"	0 2	0 11	"	"
"	B.	0	127	0	127	6	kost-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ubach over Worms	B.	0	99	0	77	3	3.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Vaals	B.	0	292	0	270	3	kosteloos	"	0 28	0 5	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	97	0	97	6	kost-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Sittard.																
Bingelrade	O.	27	18	26	18	4	2.40	"	"	"	0 1	1 0	"	"	"	"
Born	O.	48	51	46	50	6	2.40	"	"	"	1 0	0 2	3 4	5 2	"	"
" (Holtum)	O.	33	39	31	37	6	2.40	"	"	"	"	1 0	2 6	3 0	"	"
" (Buchten)	O.	14	18	12	16	3	2.40	"	2 0	1 0	1 1	"	"	"	"	"
Broeksittard	O.	37	27	24	20	6	3.—	"	"	"	0 1	0 3	2 3	1 2	"	"
Geleen	O.	69	0	65	0	6	3.60	"	1 0	"	1 0	1 0	3 0	4 0	"	"
" (Lutterade)	O.	76	0	57	0	6	3.60	"	"	"	1 0	1 0	5 0	6 0	"	"
Grevenbicht	O.	93	79	77	63	6	3.60	"	"	"	"	6 3	4 3	6 2	"	"
Jabeek	O.	28	17	26	16	3	3.60	"	"	3 2	2 1	"	"	"	"	"
Limbricht	O.	31	33	28	30	3	2.40	"	"	0 5	2 4	"	"	"	"	"
" (Einighausen)	O.	27	27	26	26	6	2.40	"	"	"	"	1 0	3 2	1 2	"	"
" (Guttekoven)	O.	24	25	20	22	6	2.40	"	"	"	"	"	3 1	"	"	"
Merkelbeek	O.	41	30	35	25	6	2.40	"	1 0	"	2 2	5 6	1 3	"	"	"
Munstergeleen	O.	43	27	34	21	6	3.60	"	"	"	2 0	"	2 0	3 2	"	"
Nieuwstadt	O.	51	60	48	57	6	3.—	"	"	"	0 1	0 3	2 3	2 1	"	"
Obbicht en Papenhoven	O.	34	24	31	23	6	2.40	"	"	"	"	"	3 2	5 3	"	"
Oirsbeek	O.	42	38	39	36	6	2.20	"	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"
" (Doenrade)	O.	35	31	33	30	6	2.20	"	"	"	"	2 1	1 0	4 2	"	"
Roosteren	O.	50	44	50	44	6	2.40	"	"	"	1 0	3 1	2 4	7 4	"	"
Schinnen	O.	60	49	48	42	6	3.—	"	1 0	"	"	3 0	4 1	3 4	"	"
" (Puth)	O.	47	33	43	30	6	3.—	"	"	"	"	0 2	1 3	0 2	"	"
Schinveld	O.	85	79	61	54	6	3.—	"	"	"	1 0	8 4	0 2	1 1	"	"
Sittard	O.	327	25	303	22	6	6.—	"	"	2 0	1 0	8 1	5 1	9 0	"	"
Spaubeek	O.	38	30	34	28	6	3.—	"	"	"	"	2 0	5 2	2 1	"	"
Susteren	O.	108	96	102	91	6	2.40	"	"	"	1 2	5 5	4 2	1 1	"	"
" (Dieteren)	O.	32	24	30	23	3	2.40	"	1 0	1 6	3 0	"	"	"	"	"
Urmond	O.	106	76	99	74	6	3.—	"	"	0 1	"	0 2	10 8	1 0	"	"
Geleen	B.	0	194	0	179	4	1.20	"	"	0 1	0 2	0 27	"	"	"	"
"	B.	0	78	0	78	6	kost-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klas sc.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten geëzigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
"	"	"	"	0 1	0 3	"	"	"	"	0 3	"	0 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	10 0	"	1 0	"	"	"	"	9 0	"	"	"	0 1	0 2
"	"	"	1 1	0 5	8 10	1 0	"	0 2	4 0	4 13	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	9 0	1 0	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1 0	2 0	2 1	"	"	"	"	0 1	"	1 0	"	"	"	4 0	"
"	"	"	0 1	1 3	19 0	0 1	"	"	1 0	12 9	"	4 0	"	"	"	1 0	"
"	"	"	"	5 0	10 7	"	"	"	1 4	5 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 1	1 5	6 2	0 1	"	"	1 0	0 0	"	3 1	"	"	"	1 2	"
"	"	"	"	2 1	63 0	"	"	"	0 1	10 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 1	"	9 6	"	"	"	0 0	8 0	"	46 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	8 11	"	"	"	1 2	4 0	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	7 3	"	"	"	2 0	4 4	"	2 7	"	"	"	1 2	"
"	"	"	"	1 0	4 5	"	"	"	1 0	3 2	"	3 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 0	2 0	"	"	"	0 0	"	"	18 6	"	"	"	"	"
"	"	"	1 0	"	0 4	1 0	"	"	2 0	3 0	"	3 23	"	"	"	"	"
"	"	"	"	4 0	1 2	"	"	"	1 0	"	"	0 2	"	"	"	"	"
"	"	"	2 0	2 2	9 0	"	1 0	"	"	8 5	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1 2	2 0	3 2	0 1	"	3 0	"	"	1 0	"	"	"	1 0	1 2	"
"	"	"	"	"	0 24	"	"	"	"	0 21	"	0 2	"	"	"	0 1	"
"	"	"	"	"	0 8	"	"	"	"	0 8	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 2	0 1	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 33	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	0 4	0 29
"	"	"	"	0 1	0 1	"	"	"	"	0 1	"	2 3	2 6	"	"	"	"
"	"	"	1 1	0 6	6 6	1 1	"	"	"	0 0	1 0	1 0	0 3	"	"	"	2 0
"	"	"	"	2 0	0 7	"	"	"	"	2 1	"	1 6	2 1	"	"	"	"
"	"	"	1 0	"	0 0	"	"	"	"	1 0	"	1 0	3 0	"	"	1 0	"
"	"	"	"	0 1	5 2	"	"	"	"	2 0	"	1 3	5 0	"	"	"	"
"	"	"	"	"	5 2	"	"	"	"	0 0	"	1 1	1 0	"	"	"	"
"	"	"	1 0	0 2	1 9	"	"	"	"	0 0	"	2 3	0 0	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	0 5	"	"	"	"	0 0	"	5 1	0 0	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	2 0	"	"	"	"	0 0	"	1 1	0 0	"	"	"	"
"	"	"	1 0	"	1 5	0 1	"	"	"	0 0	"	9 1	0 3	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	2 0	"	"	"	"	0 0	"	3 0	2 2	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	1 4	"	"	"	"	0 0	"	1 0	0 1	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"	"	0 0	"	1 0	1 2	"	"	"	"
"	"	"	1 0	2 0	0 1	"	"	"	"	0 0	"	1 0	1 1	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	0 0	"	1 0	0

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Sittard	B.	18	10	16	9	3	f 2.40	"	"	1 0	3 2	"	"	"	"	"	"
"	B.	12	92	11	84	6	21.—	"	1 1	0 1	0 2	0 1	0 2	0 5	"	"	"
"	B.	0	199	0	190	6	3.60	"	"	"	0 1	0 9	0 5	0 4	"	"	"
"	B.	0	74	0	74	6	kost-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
District Roermond.																	
Arrond. Roermond.																	
Buggenum	O.	34	30	31	26	6	2.40	"	"	"	0 1	"	5 2	0 1	7 0	"	"
Echt	O.	157	5	148	5	7	4.20	"	"	"	"	"	5 0	6 1	"	"	"
" (Echterbosch)	O.	32	14	23	11	3	4.20	"	1 2	2 0	"	"	"	"	"	"	"
" (Schilberg)	O.	104	84	87	75	5	4.20	"	1 0	1 2	7 4	7 3	6 3	"	"	"	"
Haelen	O.	73	65	66	58	3	2.40	"	1 0	5 4	9 4	"	"	7 3	"	"	"
Herten	O.	75	72	67	62	6	2.40	0 1	0 1	"	5 2	"	8 5	4 5	"	"	"
Horn	O.	92	66	88	63	6	3.60	"	"	1 0	0 2	1 8	2 1	2 3	"	"	"
Linne	O.	82	76	69	63	6	2.40	"	"	"	0 4	1 0	3 0	2 3	"	"	"
Maasbracht	O.	124	89	115	89	7	3.—	"	"	"	0 3	"	7 7	7 6	"	"	"
Maasniel	O.	145	105	127	96	6	3.60	"	"	"	"	1 0	6 9	11 5	"	"	"
Melick en Herkenbosch	O.	61	47	43	36	3	2.40	"	"	8 6	"	"	"	"	"	"	"
" (Herkenbosch)	O.	50	45	41	37	3	2.40	0 3	0 2	3 4	5 6	"	"	4 1	"	"	"
Montfort	O.	58	59	51	55	6	2.40	"	"	"	2 2	3 4	0 2	"	"	"	"
Neer	O.	120	133	114	117	6	2.40	"	"	"	1 0	4 4	3 3	"	"	"	"
St. Odiliënberg	O.	77	0	65	0	6	2.40	"	"	2 0	3 0	7 0	3 0	1 0	"	"	"
Ohé en Laak	O.	38	20	36	17	6	3.—	"	"	"	"	2 1	1 0	1 4	"	"	"
Posterholt	O.	89	0	83	0	6	2.40	"	"	"	"	4 0	5 0	3 0	"	"	"
Roermond	O.	298	0	280	0	6	2.40	"	"	2 0	3 0	7 0	13 0	26 0	"	"	"
"	O.	123	57	120	55	6	24.—	"	"	"	"	1 1	2 1	4 4	"	"	"
"	O.	75	73	71	71	6	3.—	"	"	"	"	"	2 2	6 9	"	"	"
Stevensweert	O.	161	160	151	152	6	8.40	"	"	"	"	4 4	3 2	"	"	"	"
Swalmen	O.	63	48	64	48	6	2.40	"	"	0 1	1 0	2 3	8 3	3 3	"	"	"
Vlodrop	B.	0	155	0	145	6	3.60	"	"	"	0 1	0 10	0 6	0 2	"	"	"
Echt	B.	38	0	38	0	6	4.20	"	"	"	"	"	"	0 0	"	"	"
"	B.	0	23	0	21	3	kosteloos	"	"	"	0 3	"	0 2	"	"	"	"
"	B.	0	88	0	75	6	2.40	"	"	"	"	0 2	0 5	0 6	"	"	"
St. Odiliënberg	B.	0	101	0	93	6	kosteloos	"	"	0 1	"	0 4	0 5	"	"	"	"
Posterholt	B.	0	27	0	25	6	kost-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Roermond	B.	22	21	20	20	6	18.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	281	0	273	0	6	20.04	"	"	1 0	"	7 0	4 0	1 0	"	"	"
"	B.	0	554	0	539	6	168.—	"	"	"	"	0 14	0 8	"	"	"	"
"	B.	98	118	93	113	6	9.—	"	"	"	1 3	4 4	3 7	3 4	"	"	"
"	B.	0	104	0	101	4	30.—	"	"	0 2	0 3	0 3	"	"	"	"	"
"	B.	0	131	0	131	3	kost-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	68	0	68	?	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	210	0	210	0	6	id.	"	"	1 0	"	"	"	11 0	"	"	"
"	B.	0	65	0	64	8	id.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arrond. Weert.																	
Baexem	O.	48	47	46	46	6	2.40	"	"	"	"	0 1	4 5	3 1	"	"	"
Beegden	O.	60	39	56	35	6	2.40	"	0 1	0 1	"	1 3	2 2	3 2	"	"	"
Grathem	O.	76	64	75	62	6	2.40	"	"	"	2 4	4 7	2 1	"	"	"	"
Heel en Panheel	O.	43	43	40	45	3	2.40	"	"	6 2	1 5	"	"	"	"	"	"
Heythuizen	O.	69	0	64	0	6	2.40	"	"	"	"	6 0	1 0	"	"	"	"
Hunsel	O.	42	35	36	29	6	2.40	"	"	"	1 1	1 4	4 2	6 1	"	"	"
" (Ell)	O.	39	25	36	25	6	2.40	"	"	"	0 2	2 1	2 1	3 0	"	"	"
Meijel	O.	124	39	124	29	6	3.—	"	"	"	"	"	9 7	12 0	"	"	"
Nederweert	O.	146	0	143	0	6	2.40	"	"	2 0	2 0	6 0	7 0	7 0	"	"	"
" (Ospel)	O.	78	60	64	46	3	2.40	"	4 1	8 9	5 2	"	"	"	"	"	"
" (Leveroy)	O.	40	39	39	37	6	2.40	"	"	"	"	0 3	2 3	1 0	"	"	"
Neeritter	O.	48	65	45	60	6	2.40	"	"	"	"	0 3	3 2	6 6	"	"	"
Roggel	O.	84	101	74	86	6	2.40	"	"	0 2	1 1	9 8	3 1	4 0	"	"	"
Stramproij	O.	86	73	83	71	6	2.40	"	"	"	"	3 1	6	"	"	"	"
Thorn	O.	100	0	100	0	3	4.20	1 0	4 0	14 0	"	"	"	"	"	"	"
Weert	O.	90	0	84	0	2	kosteloos	"	"	14 0	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	165	20	153	18	4	3.60	"	1 0	4 0	4 0	16 4	"	"	"	"	"
" (Hushoven)	O.	93	47	90	44	6	3.60	"	"	"	1 0	1 4	8 9	8 2	"	"	"
" (Keent)	O.	73	52	63	47	6	3.60	"	"	"	"	1 2	5 0	5 9	"	"	"
" (Lenken)	O.	82	72	81	71	6	3.60	"	"	"	"	1 3	"	3 2	"	"	"
" (Tungelroij)	O.	22	20	21	19	3	3.60	"	"	"	2 5	"	2 0	1 4	"	"	"
" (Swartbroek)	O.	26	40	24	35	6	3.60	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	"

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind.	Zwakke geestvermogens van het kind.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag.	Aanleeren van een ambacht of beroep.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam).	Veldarbeid (waaronder veehouden) en veenarbeid.	In dienstbetrekking gegaan: in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd).	Verblijf aan boord van een schip.	Heffing van schoolgeld.	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend.
						a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.	i.	k.	l.	m.
"	"	"	1 1	"	1 0	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 15	0 1	0 1	0 1	0 1	0 3	0 4	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	5 2	"	"	"	"	"	"	5 3	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	11 1	"	"	"	"	"	"	5 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	5 4	11 0	"	1 0	"	1 0	1 7	0 2	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	5 4	"	2 0	"	"	"	0 0	5 4	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3 2	10 7	1 0	0 2	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	3 10	"	"	"	1 6	1 7	1 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	4 7	0 1	"	"	"	0 1	0 0	0 14	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	13 7	"	"	"	2 6	1 6	0 1	1 1	"	"	"	"	"
"	"	"	0 1	2 1	5 4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 2	2 1	"	"	"	2 0	0 0	0 4	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	6 5	"	"	"	"	0 1	0 8	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	14 2	"	"	"	"	0 0	0 7	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	8 2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1 0	"	21 3	2 0	"	"	13 2	0 1	3 1	0 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 3	2 6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 4	7 0	1 0	0 1	"	1 0	0 1	3 3	1 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 0	"	"	"	0 1	0 3	"	0 3	"	"	"	"	"
"	"	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 7	"	"	"	"	0 5	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1 0	"	11 0	"	"	"	10 0	0 5	0 10	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 11	0 11	2 0	"	"	0 1	0 14	0 14	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3 2	5 12	"	"	1 0	1 0	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	"	1 0	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. — DISTRICT. — ARRONDISSEMENT. — GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.) 1.	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere. 2.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden). 3.		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren. 4.		Aantal klassen (of afdeelingen) waaruit de school bestaat. 5.	Schoolgeld per jaar. 6.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
								zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de							
									1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
Wessem	O.	83	57	78	54	7	f 2.40	"	"	1 1	5 0	3 3	1 2	0 2	1 0	"	"
Heel en Panhcel	B.		[1]														
Heythuizen	B.	0	91	0	83	2	2.40	"	"	0 5	"	"	1 " 0	6 " 0	6 " 0	18 " 0	14 " 0
"	B.	199	0	197	0	10	kosteloos	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	97	0	97	4	kost-school	"	"	0 1	"	0 12	"	"	"	"	"
Meijel	B.	0	65	0	63	6	2.40	"	"	"	"	0 1	0 1	0 1	"	"	"
Nederweert	B.	0	189	0	184	3	4.80	"	"	0 20	0 4	"	"	"	"	"	"
"	B.	23	14	21	13	3	1.80	1 0	1 0	1 0	2 0	"	"	"	"	"	"
Thorn	B.	0	114	0	99	3	4.20	0 2	0 1	"	"	"	"	"	"	"	"
Weert	B.	0	248	0	238	3	6.—	0 7	0 17	0 22	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	23	0	23	3	20.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	142	0	142	0	7	20.—	"	1 0	2 0	"	3 0	7 0	5 0	11 0	"	"
Arrond. Venlo.																	
Arcen en Velden	O.	59	0	52	0	6	3.—	"	"	"	1 0	3 0	5 0	4 0	"	"	"
" (Velden)	O.	71	49	69	42	6	3.—	"	"	"	1 2	1 1	4 2	2 5	"	"	"
Beesel	O.	67	69	65	66	6	3.60	"	"	0 1	0 1	1 0	3 5	6 10	"	"	"
" (Reuver)	O.	84	2	73	2	6	3.60	"	"	1 0	1 0	4 0	8 0	6 0	"	"	"
Belfeld	O.	61	41	60	38	6	2.40	0 1	0 1	"	"	5 3	1 0	1 0	"	"	"
Grubbenvorst	O.	40	0	39	0	4	2.40	"	4 0	3 0	2 0	"	"	"	"	"	"
" (Lottum)	O.	46	48	43	45	6	2.40	"	"	"	"	"	2 4	3 4	"	"	"
Helden	O.	119	0	101	0	3	2.40	"	1 0	"	"	15 0	"	"	"	"	"
" (Panningen)	O.	149	0	136	0	6	2.40	"	"	2 0	2 0	4 0	9 0	6 0	"	"	"
Horst	O.	183	0	168	0	6	2.40	"	"	"	2 0	5 0	14 0	7 0	"	"	"
" (Meeterik)	O.	49	19	47	18	6	2.40	"	"	1 0	1 0	3 1	3 1	2 2	"	"	"
" (Amerika)	O.	40	31	33	27	6	2.40	"	"	"	1 0	0 1	2 1	0 1	"	"	"
Kessel	O.	84	3	82	3	6	2.20	"	3 0	1 0	1 0	2 0	7 0	"	"	"	"
Maasbree	O.	125	106	107	92	6	2.40	"	"	"	1 0	2 4	4 5	18 11	"	"	"
" (Baarlo)	O.	93	86	63	64	3	2.40	"	1 0	4 2	8 7	"	"	"	"	"	"
" (Blerick)	O.	242	78	220	66	6	2.40	"	"	"	2 0	4 0	7 4	14 13	"	"	"
Sevenum	O.	113	104	106	99	6	2.40	"	"	1 0	1 0	1 6	1 1	"	"	"	"
Tegelen	O.	211	0	209	0	6	3.—	"	"	"	9 0	5 0	4 0	5 0	"	"	"
" (Steijl)	O.	76	47	75	47	6	3.—	"	"	"	1 0	2 1	7 2	1 3	"	"	"
Venlo	O.	459	94	456	93	6	3.—	1 0	"	1 0	3 0	10 4	19 8	15 3	"	"	"
"	O.	29	2	29	2	5	18.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	O.	248	110	233	102	7	9.60	"	0 1	"	1 0	1 0	2 2	1 2	"	"	"
Arcen en Velden	B.	0	64	0	57	6	3.—	"	"	"	"	0 1	0 2	0 8	"	"	"
Beesel	B.	0	76	0	71	6	3.60	"	"	"	"	0 5	0 1	"	"	"	"
Grubbenvorst	B.	16	53	15	50	3	2.40	"	"	0 3	0 4	"	"	"	"	"	"
"	B.	0	161	0	161	8	kost-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Helden	B.	0	115	0	107	6	2.40	"	"	"	"	0 10	0 4	0 8	"	"	"
" (Panningen)	B.	0	119	0	115	6	2.40	"	"	"	"	0 7	0 7	0 5	"	"	"
Horst	B.	0	216	0	220	6	2.40	0 1	"	"	0 14	0 14	0 14	0 4	"	"	"
" (Griendtsveen)	B.	37	28	32	23	6	3.—	"	1 0	"	"	2 0	"	3 0	"	"	"
Kessel	B.	0	92	0	88	2	2.40	"	0 4	0 8	"	"	"	"	"	"	"
Maasbree	B.	0	122	0	115	6	2.40	"	"	"	"	"	0 1	0 1	"	"	"
Tegelen	B.	0	212	0	206	4	3.60	"	"	0 2	0 3	"	"	"	"	"	"
" (Steijl)	B.	0	104	0	104	4	60.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Venlo	B.	0	743	0	683	6	3.60	"	"	"	0 3	0 11	0 39	0 14	"	"	"
"	B.	0	74	0	74	9	kost-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	B.	245	0	242	0	6	16.—	"	"	1 0	1 0	4 0	4 0	3 0	"	"	"
Arrond. Gennep.																	
Bergen	O.	53	58	50	54	6	2.40	"	"	"	0 1	4 5	4 2	5 3	"	"	"
" (Afferden)	O.	72	72	63	66	6	2.40	"	1 1	1 1	2 4	2 6	10 10	4 4	"	"	"
" (Hegen)	O.	54	37	54	31	6	2.40	"	"	"	4 1	4 2	1 3	"	"	"	"
" (Siebengewald)	O.	50	51	45	45	6	2.40	"	"	0 1	1 4	1 2	5 5	3 0	"	"	"
" (Well)	O.	86	80	76	68	6	2.40	"	0 1	"	1 3	7 5	10 6	2 0	"	"	"
Broekhuizen	O.	50	61	45	55	6	2.40	"	"	"	0 1	3 1	4 5	2 1	"	"	"
Gennep	O.	142	5	136	5	4	4.80	"	"	1 0	3 0	"	"	"	"	"	"
Meerlo	O.	49	41	45	38	6	4.80	"	"	"	0 2	"	1 6	3 3	"	"	"
" (Blitterswijk)	O.	18	25	18	22	3	1.92	"	"	"	4 3	"	"	"	"	"	"
" (Swolgen)	O.	43	42	38	38	6	4.80	"	1 0	"	"	"	6 3	0 4	"	"	"
Mook	O.	41	0	32	0	6	2.40	"	"	"	"	2 0	1 0	2 0	"	"	"
" (Middelaar)	O.	29	24	21	19	3	2.40	"	5 1	3 3	"	"	"	"	"	"	"

[1] Geen opgaven kunnen verstrekt worden.

Geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.											
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. a.	Zwakke geestvermogens van het kind. b.	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.	Aanleeren van een ambacht of beroep. d.	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.	Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.	In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.	Verblijf aan boord van een schip. i.	Heffing van schoolgeld. k.	Vertrek naar oldere, zonderdat er verder iets van het kind bekend is. l.	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. m.
"	"	"	"	1 0	9 8	0 1	"	"	0 1	1 6	9 0		"	"	"	"	"
19 " 0	"	"	"	"	46 " 0	"	"	"	23 " 0	"	22 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 1	"	"	"	"	0 " 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	0 1	"	"	"	"	"	0 " 2	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 1	0 19	"	"	"	"	0 " 16	"	0 " 4	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	1 0	"	"	"	"	"	2 " 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 3	0 3	"	0 1	"	"	0 " 2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 1	0 " 6	0 17	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	0 " 6	0 " 18
"	"	"	"	"	18 " 0	"	1 " 0	"	10 " 0	"	1 " 0	6 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	9 0	"	"	"	1 0	1 0	6 0	1 0	"	"	"	"	0 " 1
"	"	"	"	2 " 3	4 2	1 " 0	"	"	"	0 " 2	2 " 0	5 4	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " 2	0 5	4 2	"	"	"	1 " 0	"	2 " 0	2 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	14 0	"	"	"	"	0 " 3	2 " 0	11 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 3	6 0	0 1	"	"	1 " 0	"	"	4 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	9 0	"	"	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2 4	"	"	"	2 " 0	0 " 2	1 " 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	"	"	17 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	4 " 0	"	13 0	"	"	"	"	1 " 0	"	"	"	"	"	"	"
1 " 0	"	"	2 " 0	"	19 0	1 " 0	"	"	6 " 0	2 " 0	6 " 0	6 6	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	7 2	2 " 0	"	"	1 " 0	"	3 " 0	2 " 0	"	"	"	"	"
4 " 0	"	"	3 " 0	"	3 3	"	"	"	"	0 " 3	3 " 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	2 " 5	"	7 0	1 " 0	"	"	"	"	"	8 " 0	"	"	"	5 " 0	"
2 " 1	"	"	2 " 1	"	5 4	"	"	"	0 " 1	1 " 6	1 " 0	5 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1 0	"	"	"	"	2 " 1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	13 4	"	"	"	2 " 0	1 " 3	1 " 0	4 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	4 " 7	"	"	"	"	"	"	0 " 7	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	3 " 0	"	15 " 0	"	"	1 " 0	"	1 " 0	1 " 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	10 3	"	"	"	9 " 1	0 " 1	"	16 " 0	"	"	"	"	"
"	"	"	10 " 2	"	24 10	2 " 0	"	1 " 0	10 " 5	"	11 " 0	1 5	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	4 4	0 " 2	"	"	2 " 0	1 " 2	"	"	"	"	"	"	1 0
0 1	"	"	1 " 0	"	0 3	"	"	"	"	0 " 2	"	"	"	"	"	"	10 2
"	"	"	"	0 " 1	0 5	"	"	"	"	0 " 5	"	0 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 3	"	"	"	"	"	"	0 " 3	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 13	"	"	"	"	0 13	"	0 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	0 11	"	"	"	"	0 13	"	0 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 3	0 39	"	"	"	"	0 " 23	"	0 " 12	"	"	"	"	"
1 " 0	"	"	"	0 " 4	2 0	1 " 0	"	1 " 0	0 " 3	"	1 " 0	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 4	"	"	"	"	0 " 3	"	0 " 1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 1	"	0 1	"	"	"	0 " 4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 " 5	"	0 1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
0 1	"	"	0 " 6	"	0 46	"	"	"	0 " 7	0 " 43	"	0 " 1	"	"	"	0 " 1	0 " 1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	10 0	1 0	"	"	"	"	"	9 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	7 7	"	"	"	"	3 " 10	1 0	7 7	"	"	"	"	"
1 " 2	"	"	"	5 11	10 9	1 0	"	"	"	0 " 1	5 1	5 5	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3 4	6 2	1 0	"	"	"	"	8 6	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3 7	4 5	"	"	"	"	0 " 8	"	4 3	"	"	"	"	"
0 2	"	"	"	2 3	16 10	"	0 1	"	2 " 0	7 " 0	"	11 12	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 1	6 6	"	"	"	1 " 0	0 " 5	6 " 0	0 2	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1 0	3 0	"	"	"	2 " 0	1 " 0	"	1 0	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	1 6	0 1	"	"	"	"	1 " 0	0 6	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	6 3	1 0	"	"	"	0 " 2	"	"	"	"	0 " 2	"	"	"
1 " 0	"	"	"	"	2 0	"	"	"	"	"	2 " 0	6 " 1	"	"	"	"	"
0 1	"	"	"	1 0	8 3	1 0	"	"	"	0 " 3	1 0	6 1	"	"	"	1 " 4	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	0 " 3	1 " 0	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

PROVINCIE. / DISTRICT. / ARRONDISSEMENT. / GEMEENTE. (De benamingen van onderdeelen eener gemeente zijn tusschen ( ) geplaatst.)	Aard der school. O. openbare — B. bijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).	Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.	Aantal klassen (of afdeelingen) waarin de school bestaat.	Schoolgeld per jaar.	Aantal leerlingen, die in 1898 de school hebben verlaten, met de bedoeling verder 7.								
						zonder de laagste klasse geheel doorloopen te hebben.	na het geheel doorloopen van de								
							1e (laagste) klasse.	2e klasse.	3e klasse.	4e klasse.	5e klasse.	6e klasse.	7e klasse.	8e klasse.	9e klasse.
1.	2.	3.		4.		5.	6.									
Ottersum	O.	133 *125*		112 *105*		j. 8 m. 6	f 2.40	„	„	0 *1*	4 *7*	13 *7*	4 *8*	2 *2*	„	„
Venray	O.	211 *0*		197 *0*		6	3.60	„	„	„	2 *0*	4 *0*	6 *0*	9 *0*	„	„
„ (Leunen)	O.	62 *52*		60 *50*		6	3.60	„	1 *1*	„	4 *4*	8 *3*	3 *3*	1 *1*	„	„
„ (Merselo)	O.	50 *36*		45 *31*		6	3.60	0 *1*	„	1 *0*	2 *1*	3 *2*	3 *1*	0 *2*	„	„
„ (Oerlo)	O.	57 *60*		53 *55*		6	3.60	„	1 *0*	„	„	4 *7*	4 *2*	5 *3*	„	„
„ (Oostrum)	O.	34 *28*		31 *25*		6	3.60	„	„	0 *2*	0 *1*	2 *0*	3 *2*	0 *2*	„	„
Wanssum	O.	49 *34*		45 *31*		6	2.40	„	„	„	„	0 *3*	1 *1*	3 *2*	„	„
Gennep	B.	1 *142*		1 *140*		3	6.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Mook	B.	0 *49*		0 *43*		2	2.40	„	0 *1*	0 *1*	„	„	„	„	„	„
„	B.	0 *59*		0 *59*		4	12.—	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Ottersum	B.	0 *18*		0 *18*		6	kostschool	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Venray	B.	0 *223*		0 *215*		7	1.80	„	„	„	„	0 *8*	0 *7*	0 *4*	0 *3*	„
„	B.	0 *155*		0 *155*		6	kostschool	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	O.	15016 *7839*		13785 *7104*		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	B.	3685 *10615*		3558 *10075*		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Algemeen totaal		18701 *18454*		17343 *17179*		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

geen onderwijs te genieten:			Leeftijden van de in kolom 7 bedoelde leerlingen, welke vóór het doorloopen van de hoogste klasse, de school hebben verlaten. 8.			Redenen waarom de in kolom 8 genoemde kinderen de school hebben verlaten.												
10e klasse.	11e klasse.	12e klasse.	6, 7 en 8 jaar.	9, 10 en 11 jaar.	boven 12 jaar.	Overlijden of ziekte van het kind. *a.*	Zwakke geestvermogens van het kind. *b.*	Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. *c.*	Aanleren van een ambacht of beroep. *d.*	Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). *e.*	Veldarbeid (waaronder veeboeden) en veenarbeid. *f.*	In dienstbetrekking *gegaan*; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam, of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. *g.*	Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). *h.*	Verblijf aan boord van een schip. *i.*	Heffing van schoolgeld. *k.*	Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. *l.*	Andere redenen niet onder de vorige te brengen, of onbekend. *m.*
"	"	"	0 *1*	0 *3*	23 *19*	0 *1*	"	"	2 *0*	0 *12*	17 *2*	3 *8*	"	"	"	"	1 *0*
"	"	"	"	3 *0*	9 *0*	"	"	"	7 *0*	1 *0*	4 *0*	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 2	16 *9*	"	"	"	3 *0*	"	13 *0*	0 " *11*	"	"	"	"	"
"	"	"	0 " *1*	2 *3*	7 *1*	"	0 *1*	"	"	0 *4*	7 *0*	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2 2	7 *7*	"	"	"	"	" *3*	0 *1*	5 " *5*	"	"	"	2 *0*	"
"	"	"	"	2 *3*	3 *2*	0 *1*	"	"	"	4 *1*	1 *0*	0 *3*	"	"	"	"	"
"	"	"	"	0 *1*	1 *3*	"	"	"	"	0 *1*	"	1 *3*	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	0 " *1*	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	0 *1*
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	0 *5*	"	0 *14*	"	"	"	"	0 *16*	"	0 *2*	"	"	"	0 *1*	"
"	"	"	25 *24*	191 *221*	1221 *641*	32 *19*	10 *6*	23 *10*	207 *42*	188 *506*	349 *35*	543 *218*	1 *0*	9 *1*	2 *5*	36 *28*	37 *16*
"	"	"	6 *10*	41 *103*	152 *518*	9 *19*	2 *6*	8 *23*	91 *30*	10 *350*	28 *14*	32 *71*	0 *1*	0 *0*	1 *0*	14 *35*	4 *82*
"	"	"	31 *34*	232 *324*	1373 *1159*	41 *38*	12 *12*	31 *33*	298 *72*	198 *856*	377 *49*	575 *289*	1 *1*	9 *1*	3 *5*	50 *63*	41 *98*

PROVINCIËN.	Aard der school. O.penbare. — B.ijzondere.	Gemiddeld cijfer der schoolbevolking in 1898 (gem. cijfer van het aantal leerlingen die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. als werkelijk schoolgaande bekend stonden).		Gemiddeld cijfer van het aantal leerlingen, die op 15 Jan., 15 April, 15 Juli en 15 Oct. 1898 werkelijk in de school aanwezig waren.		Aantal leerlingen welke in 1898 vóór het doorloopen van de hoogste klasse de school hebben verlaten, met de bedoeling verder geen onderwijs te genieten. 5.				Overlijden of ziekte van het kind.		Zwakke geestvermogens van het kind.	
						van 6, 7 en 8 jaar.		van 9, 10 en 11 jaar.		boven 12 jaar.					
1.	2.	3.		4.								a.		b.	
Noordbrabant	O.	25387	8842	23206	8178	45	18	233	176	1980	635	37	25	22	5
	B.	10731	25085	10368	23630	13	62	37	242	428	1164	16	61	3	29
Gelderland	O.	30501	24019	27500	21650	71	68	312	450	2031	1450	60	82	34	22
	B.	10418	13706	9565	12702	22	25	138	187	520	582	22	34	5	6
Zuidholland	O.	54214	48742	49897	44606	122	115	553	1100	3163	2567	139	280	30	35
	B.	28009	29007	26258	25899	55	72	329	566	1201	976	71	131	10	21
Noordholland	O.	53867	47473	50177	43950	93	76	400	669	2754	2612	115	210	37	47
	B.	18609	20098	17560	18902	18	36	150	286	772	884	29	58	9	22
Zeeland	O.	14605	12212	12345	10430	44	51	110	239	1078	923	42	52	16	11
	B.	2473	3040	2216	2785	3	5	16	53	119	144	5	10	2	4
Utrecht	O.	10655	8888	9924	8192	32	25	138	217	679	541	24	36	8	17
	B.	7535	8221	7091	7642	6	13	41	90	202	145	7	17	2	2
Friesland	O.	20523	18476	18210	16527	40	46	178	250	1250	943	31	55	27	20
	B.	6707	6197	6107	5649	15	17	56	137	260	223	8	17	4	4
Overijssel	O.	20590	17920	18396	15986	37	39	165	279	1098	976	52	44	37	15
	B.	4084	4076	3830	3815	12	9	31	46	176	164	15	13	5	4
Groningen	O.	19562	18014	17038	15658	50	38	142	222	937	940	29	45	17	5
	B.	4455	4148	4097	3798	2	8	23	46	211	157	7	13	4	2
Drenthe	O.	10693	9622	8941	8127	14	25	115	179	611	563	22	29	6	7
	B.	988	924	917	856	0	3	4	20	55	51	1	7	0	0
Limburg	O.	15016	7839	13785	7104	25	24	191	221	1221	641	32	19	10	6
	B.	3685	10615	3558	10075	6	10	41	103	152	518	9	19	2	6
Totaal	O.	275613	222047	249419	200408	573	525	2537	4062	16802	12791	583	877	244	190
	B.	97694	125117	91567	115753	152	260	866	1776	4096	5008	190	380	46	97
Algemeen totaal		373307	347164	340986	316161	725	785	3403	5838	20898	17799	773	1257	290	287

Redenen waarom de in kolom 5 genoemde kinderen de school hebben verlaten.

Verwijderen of wegblijven wegens zeer ongeregeld schoolbezoek; wangedrag. c.		Aanleeren van een ambacht of beroep. d.		Huiselijke arbeid (door huiselijke omstandigheden vader of moeder behulpzaam). e.		Veldarbeid (waaronder veehoeden) en veenarbeid. f.		In dienstbetrekking gegaan; in het beroep of bedrijf der ouders behulpzaam; of op andere wijze tot het aanbrengen van verdiensten gebezigd. g.		Ligging der school (de woning te ver van de school verwijderd). h.		Verblijf aan boord van een schip. i.		Heffing van schoolgeld. k.		Vertrek naar elders, zonder dat er verder iets van het kind bekend is. l.		Andere redenen niet onder de vorige te brengen of onbekend. m.	
31	14	592	32	145	445	556	49	718	209	4	1	8	0	2	5	81	36	32	8
20	17	261	70	25	757	23	111	85	284	0	5	4	8	0	0	20	104	21	55
112	67	503	93	249	1032	508	54	759	464	4	5	12	1	4	2	132	111	37	35
21	16	225	99	57	416	137	34	132	95	4	6	4	6	5	1	22	45	46	36
290	159	1496	228	173	2260	428	36	949	530	6	3	15	26	18	19	177	143	126	103
167	93	695	178	68	801	98	5	330	204	3	5	11	6	5	1	73	87	54	82
247	168	1343	383	112	1819	206	11	968	472	1	4	4	3	9	22	129	121	76	97
116	90	412	133	55	583	46	5	202	165	2	14	4	3	8	1	27	63	30	69
21	9	184	13	20	663	545	161	289	184	1	4	12	4	1	6	73	79	28	27
6	0	49	1	1	130	26	11	41	31	0	1	0	0	0	0	5	11	3	3
65	45	315	87	42	454	103	7	222	75	6	3	1	0	5	4	40	23	18	22
29	12	89	22	24	125	19	3	61	26	0	2	1	1	0	0	4	23	13	15
84	62	262	23	93	628	353	35	497	290	2	0	25	16	0	2	69	87	25	21
14	3	106	20	7	201	73	10	80	70	1	1	2	2	7	7	24	21	5	21
40	38	265	94	86	548	224	58	489	400	1	5	11	7	0	4	69	58	26	23
8	3	69	13	23	110	12	2	65	62	0	1	0	1	0	0	18	6	4	4
63	22	189	20	103	601	138	20	450	355	0	0	15	10	1	4	68	70	56	39
5	4	59	2	8	117	44	3	98	52	0	0	4	4	0	0	2	5	5	9
13	15	84	9	67	363	259	69	243	213	1	2	3	4	0	5	30	31	22	20
1	0	24	1	5	33	4	0	23	25	0	0	1	3	0	0	0	4	0	1
23	10	207	42	188	506	349	35	543	218	1	0	9	1	2	5	36	28	37	10
8	23	91	30	10	350	28	14	32	71	0	1	0	0	1	0	14	35	4	32
980	609	5440	1024	1278	9339	3669	544	6138	3410	27	27	115	72	42	78	904	787	483	421
395	261	2080	569	283	3623	510	198	1149	1085	10	36	31	34	26	10	209	404	185	317
1384	870	7520	1593	1561	12962	4179	742	7287	4495	37	63	146	106	68	88	1113	1191	668	768

INHOUD.

Bladz.

Hooger onderwijs.

§ 1. Rijks-universiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen. 1
a. College van curatoren 1
b. Onderwijzend personeel 1
c. Studenten 2
d. Omvang van het onderwijs 4
e. Uitkomsten van het onderwijs 32
f. Handelingen in het belang der wetenschap . 36
g. Hulpmiddelen voor het onderwijs 37

§ 2. Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam 40
a. College van curatoren 40
b. Onderwijzend personeel 40
c. Studenten 41
d. Omvang van het onderwijs 41
e. Uitkomsten van het onderwijs 52
f. Handelingen in het belang der wetenschap . . 54
g. Hulpmiddelen voor het onderwijs 54

§ 3. Gymnasia 55
a. Getal der scholen 55
b. Onderwijzend personeel 56
c. Leerlingen 64
d. Toelatings- en overgangsexamens 65
e. Eindexamens en daarmede gelijk gesteld examen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs. 66
f. Leerplan en toestand van het onderwijs . . . 69
g. Toestand der lokalen en hulpmiddelen voor het onderwijs 69

§ 4. Bijzonder hooger onderwijs 70

§ 5. Kosten van het hooger onderwijs. 75

Middelbaar onderwijs.

§ 1. Burgerscholen en daarmede, krachtens art. 14 der wet, gelijkgestelde inrichtingen 82
a. Getal en soort der scholen 82
b. Getal der leerlingen 83
c. Onderwijzend personeel 84
d. Leerplan en toestand van het onderwijs 87
e. Toestand der lokalen en hulpmiddelen bij het onderwijs 87

Bladz.

§ 2. Industrie- en teekenscholen 87

§ 3. Ambachtsscholen 95

§ 4. Hoogere burgerscholen 114
a. Getal en soort der scholen 114
b. Getal der leerlingen 115
c. Examens 121
d. Onderwijzend personeel 123
e. Leerplan en toestand van het onderwijs . . . 140
f. Toestand der lokalen en hulpmiddelen bij het onderwijs. 140
g. Inrichtingen, ongeveer gelijkstaande met hoogere burgerscholen 141

§ 5. Middelbaar onderwijs voor meisjes. 142
a. Getal en aard der scholen 142
b. Getal leerlingen 142
c. Examens 144
d. Onderwijzend personeel 144
e. Leerplan en toestand van het onderwijs . . . 146
f. Toestand der lokalen en hulpmiddelen bij het onderwijs. 146

§ 6. Landbouwonderwijs. 146

§ 7. Polytechnische School 162

§ 8. Scholen voor de zeevaart 174

§ 9. Scholen voor doofstommen en blinden 175

§ 10. Opleiding van leeraren en onderwijzers in teekenen en boetseeren 176

§ 11. Akten van bekwaamheid tot het geven van middelbaar onderwijs. 176

§ 12. Toezicht op het middelbaar onderwijs 178

§ 13. Onderwijs in taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië aan de Indische Instelling te Delft 178

§ 14. Kosten van het middelbaar onderwijs 180

§ 15. Pensioenen aan onderwijzend personeel bij het middelbaar onderwijs 201

§ 16. Rijkskweekscholen voor vroedvrouwen. 201

§ 17. Veeartsenijschool. 202

INHOUD.

Bladz.

Onderwijs bij land- en zeemacht 206

Inrichting tot hoogere vorming van officieren 206

Cursus voor officieren van gezondheid bij het militair hospitaal te Utrecht 206

Inrichtingen tot opleiding voor den officiersrang.

A. *De Koninklijke Militaire Academie* 206

B. *De Hoofdcursus* 207

Inrichtingen tot het geven van voorbereidend onderwijs tot opleiding voor den officiersrang.

A. *De Cadettenschool* 208

B. *Cursussen* 208

Inrichtingen, meer in het bijzonder bestemd tot vorming van kader.

A. *Instructie-bataljon* 209

B. *Instructie-compagnie* 210

C. *Instructie-batterij* 211

De huishoudelijke scholen bij de korpsen 211

A. *Ingelijfden bij de landmilitie* 214

B. „ „ „ *zeemilitie* 215

Koninklijk Instituut voor de marine te Willemsoord 215

Opleiding van adspirant-administrateurs bij de zeemacht 216

Opleiding van machinist-leerlingen aan boord van het wachtschip te Hellevoetsluis 217

Opleiding van matrozen der eerste klasse tot kwartiermeester en voortgezette opleiding van jongens tot matroos 218

Opleiding van jongens aan boord van het instructieschip „*Admiraal van Wassenaer*" . . . 219

Opleiding van jongens bij de kweekschool voor zeevaart te Leiden 219

Opleiding van militaire apothekers voor het leger in Oost- en West-Indië aan 's Rijksuniversiteit te Utrecht 220

Bladz.

Lager onderwijs.

§ 1. Toestand van het lager onderwijs 221

§ 2. Getal en aard der scholen 226

§ 3. Schoollokalen, schoolmeubelen en leermiddelen . . 231

§ 4. Subsidiën krachtens art. 49 der wet 251

§ 5. Leerlingen 234

§ 6. Schoolgelden 241

§ 7. Bevordering van het schoolbezoek 242

§ 8. Onderwijzend personeel 243

§ 9. Benoeming, schorsing en ontslag van onderwijzers 252

§ 10. Inkomsten van de onderwijzers 267

§ 11. Pensioenen en wachtgelden aan onderwijzers . . . 277

§ 12. Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen . 277

I. *Rijkskweekscholen* 277

II. *Rijksnormaallessen* 282

III. *Gemeentelijke kweekscholen* 282

IV. *Inrichtingen van bijzonderen aard* 283

V. *Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen tot den rang van hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres* 296

VI. *Kosten van de opleiding van het onderwijzend personeel* 297

VII. *Opleiding van onderwijzers bij het lager onderwijs, die zich wenschen te bekwamen voor het afleggen van het examen ter verkrijging der akte van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs in de landbouwkunde* 297

§ 13. Arrondissements-bibliotheken en onderwijzersbijeenkomsten 299

§ 14. Akten van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs 300

§ 15. Toezicht op het lager onderwijs 312

§ 16. Uitgaven van het Rijk en de gemeenten ten behoeve van het lager onderwijs 313

Onderwijs in de gevangenissen 322

Bewaarscholen 323

Bijlagen.

A. Koninklijk besluit van 21 Februari 1899, n°. 28, tot wijziging van de lijst der beambten, bedoeld in art. 62 der wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102).

B. Instructie op den werkkring en de verplichtingen van den adsistent voor de oorheelkunde aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.

C. Besluit van den raad der gemeente Amsterdam van 29 Maart 1899, n°. 273, tot wijziging van de verordening tot regeling van de Universiteit van Amsterdam.

D. Verslag der Commissie in 1899 belast geweest met het afnemen van het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs.

E. Gewijzigd reglement voor de inrichting van hooger onderwijs, opgericht door de „Vereeniging van Maria", gevestigd te Schimmert in Limburg.

F. Statuten der bijzondere school van hooger onderwijs te Arnhem van het zedelijk lichaam: Missionarissen van het Heilig Hart van Jezus, gevestigd te Tilburg.

G. Gewijzigd Reglement van het bijzonder Seminarium tot opleiding van Roomsch Katholieke priesters, bijzonder in de Orde der Eerw. Kruisheeren, opgericht te St. Agatha op den 15den September 1870.

H. Statuten van de Latijnsche school „St. Antonius" te Megen.

I. Reglement van het Bisschoppelijk College te Roermond.

J. Reglement van het Bisschoppelijk College te Weert.

K. Statuts du Séminaire St. Vincent de Paul de Wernhoutsburg près Zundert, Nord-Brabant.

L. Wijziging van het reglement van het gymnasium St. Alberti te Zenderen.

M. Statuten van de Apostolische school der Witte Paters van kardinaal Lavigarie, gevestigd te Boxtel.

N. Statuten voor de inrichting van hooger onderwijs der St. Augustinus-stichting te Utrecht.

O. Statuten der bijzondere school van hooger onderwijs, opgericht in de gemeente Roermond door de geestelijke vereeniging van priesters onder den titel van den Allerheiligsten Verlosser, gezegd „Liguousten".

P. Reglement der inrichting van hooger onderwijs, onder den titel: „Collegium S. Thomae Aquinatis" te Huissen.

Q. Statuten voor de inrichting van hooger onderwijs, genaamd: „Apostolisch College van Onze Lieve Vrouw van Lourdes" gevestigd te Keer bij Maastricht.

R. Reglement voor de inrichting van hooger onderwijs, genaamd: „de H. Jozefsinrichting", gevestigd te Wijchen.

S. Reglement voor de inrichting van hooger onderwijs, genaamd: „Collegium Franciscanum", gevestigd te Woerden.

T. Reglement voor de inrichting van hooger onderwijs (gymnasium), genaamd: „Instituut van den Heiligen Carolus Borromeus", gevestigd te Ravensbosch, gemeente Houthem.

U. Statuten voor de inrichting van bijzonder hooger onderwijs, genaamd: „Instituut van den H. Carolus Borromeus" gevestigd te Houthem.

V. Verslag der in 1898 gehouden eindexamens der hoogere burgerscholen met 5 jarigen cursus, voorafgegaan door een overzicht van de samenstelling der examencommissiën en van den duur en van den uitslag der examens.

W. Verslag der commissie, belast met het afnemen van het eindexamen der Rijkslandbouwschool in 1898.

X. Reglement op de winterscholen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 21 October 1896, n°. 35, en gewijzigd bij Koninklijk besluit van 1 October 1898, n°. 10.

IJ. Verslag der commissie, in 1898 belast geweest met het afnemen der examens B, volgens de artt. 61—65 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50).

Z. Verslag der commissie, in 1898 belast geweest met het afnemen der examens B, volgens art. 60 en C volgens artt. 61—65 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50).

AA. Verslag der Rijkscommissie ter examineering van stuurlieden ter koopvaardij, over het jaar 1898.

BB. Verslag der Rijkscommissie ter examineering van machinisten ter koopvaardij, over het jaar 1898.

CC. Verslag der commissie, in 1898 belast geweest met het examineeren van hen, die eene akte van bekwaamheid verlangden tot het geven van middelbaar onderwijs in de zeevaartkunde of in de wis- of natuurkundige wetenschappen, of in het boekhouden en van hen, die eene akte van bekwaamheid verlangden voor de wiskunde, bedoeld in art. 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs.

DD. Verslag der commissie, in 1898 belast geweest met het afnemen der examens van hen, die akten van bekwaamheid verlangden voor middelbaar onderwijs in de Nederlandsche taal en letterkunde, de geschiedenis, de aardrijkskunde, de staathuishoudkunde en statistiek, de staatsinrichting en het schoonschrijven.

EE. Verslag der commissie, in 1898 belast geweest met het afnemen der examens voor de akte handteekenen, rechtlijnigteekenen en boetseeren (middelbaar onderwijs) en handteekenen (lager onderwijs).

FF. Verslag der commissie, in 1898 belast geweest met het

afnemen der examens in de Fransche taal (middelbaar onderwijs) naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 149).

GG. Verslag der commissie, in 1898 belast geweest met het afnemen der examens in de Hoogduitsche taal (lager- en middelbaar onderwijs) naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 149).

HH. Verslag der commissie, in 1898 belast geweest met het afnemen der examens in de Engelsche taal (lager- en middelbaar onderwijs) naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 149).

II. Verslag der commissie, in 1898 belast geweest met het examineeren van hen, die eene akte van bekwaamheid wenschten te verkrijgen voor middelbaar onderwijs in land- of tuinbouwkunde of eene akte voor lager onderwijs in land- of tuinbouwkunde, bedoeld bij Koninklijk besluit van 26 Mei 1897 (*Staatsblad* n. 161).

JJ. Verslag der commissie, in 1898 belast met het examineeren van hen, die eene akte van bekwaamheid verlangden tot het geven van lager- en middelbaar onderwijs in de gymnastiek.

KK. Uitkomsten van het onderzoek naar de kennis van het lezen en schrijven der ingelijfden bij de land- en zeemilitie in 1898.

LL. Koninklijk besluit van den 14den April 1898 (*Staatsblad* n. 107) tot aanvulling van art. 29 van de regelen voor de Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 21 Mei 1891 (*Staatsblad* n°. 97).

MM. Koninklijk besluit van den 14den April 1898 (*Staatsblad* n°. 108) tot aanvulling en wijziging van art. 3 der regelen voor de Rijksnormaallessen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 29 Juni 1890 (*Staatsblad* n°. 97), gewijzigd bij Koninklijk besluit van 27 Juli 1896 (*Staatsblad* n. 142).

NN. Koninklijke beslissingen in geschillen van bestuur, met uitzondering van die voorkomende onder bijlage T T.

OO. Koninklijk besluit van den 21sten December 1898 (*Staatsblad* n°. 269), tot vernietiging van het besluit van den Raad der gemeente Bolsward, van 21 April 1898, waarbij mej. S. A. M. Hettema is benoemd tot assistente bij het onderwijs in handwerken aan school n°. 1 aldaar.

PP. Verslagen van de in 1898 gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid als hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres.

QQ. Verslag der commissie, in 1898 belast geweest met het afnemen der examens in de Fransche taal, lager onderwijs, naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 149).

RR. Verslagen van de in 1898 gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vrije- en orde-oefeningen der gymnastiek.

SS. Verslagen van de in 1898 gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de nuttige en in de fraaie handwerken voor meisjes.

TT. Koninklijke beslissingen in zake de beroepen van besluiten van Gedeputeerde Staten ten aanzien van aanvragen van besturen van bijzondere scholen, om over 1897 in het genot te worden gesteld van de bijdrage overeenkomstig art. 54*bis* der wet.

UU. Tabel, aanwijzende het schoolverzuim in alle gemeenten des Rijks op 1 Januari 1899.

VV. Tabel, aanwijzende het aantal kinderen, die in iedere gemeente, elke provincie en in het Rijk in 1898 de onderscheidene klassen der lagere school verlieten, benevens — voor zoover zij de hoogste klasse niet hadden doorloopen — de redenen waarom de school verlaten werd.